

**Tko
je
tko
u
NDH**

MINERVA

TKO JE TKO U NDH

Hrvatska 1941.-1945.

MINERVA

Zagreb, 1997.

UREDNIŠTVO

*Zdravko Dizdar, Marko Gr i , Slaven Ravli
i Darko Stupari*

TAJNICA UREDNIŠTVA

Nada Horvat

LEKTURA

Mirjana Mrakuži , Zdenka Oži

VANJSKA OPREMA

Dražen Ton i

GRAFI KI UREDNIK

Miroslav Salopek

Rije uredništva

Od prvobitne ideje da se izradi priručnik leksikon *Tko je tko u NDH* (.Hrvatska 1941.-1945.) do njezina ostvarenja u ukori enoj knjizi prošle su nepune dvije godine. Za leksikografsko je djelo to izuzetno kratko vrijeme poglavito stoga što leksikon obuhvaća složeno razdoblje kontraverznih zbivanja i ličnosti na povijesnome hrvatskom tlu. U početku je namjera uredništva bila da se izradi informativni priručnik s najnužnijim podacima o osobama iz političkog, vojnog i policijskog aparata Nezavisne Države Hrvatske, štoviše, da se obuhvati samo najuži vrh ustaške države. Međutim, nakon rasprava sa stručnjacima (povjesnicima i javnim djelatnicima), prevladalo je mišljenje da treba izraditi širi popis imena kojim će se obuhvatiti osobe koje su stvarale tu državu, njome upravljale i za nju ratovala, te istaknute osobe iz kulture, umjetnosti, znanosti, crkvenog života, gospodarstva, športa, tj. cjelokupnoga javnog života. U izbor su uvrštene i osobe koje su se toj državi protivile i borile se protiv nje. Obuhvaćene su i ustaške žrtve, ali i jugoslavenske, etničke, partizanske, njemačke i talijanske. Tako je zamišljena brojka od 300 životopisa ubrzo narasla na više od 1000, da bi naposljetku obuhvatila njih 1121. Osnovnom tekstu leksikona dodali smo: kronologiju političkih događaja u NDH 1941.-45., popis članova Hrvatskoga državnoga sabora i Hrvatske državne vlade, popis poslanika i poslanstava u NDH, sastav i rezultate nogometne reprezentacije NDH, te glosar osnovnih pojmova.

Na početku rada uredništvu se postavilo pitanje: prema kojem kriteriju treba uvrštavati osobe i koliko redaka posvetiti svakoj od njih. Uz svu spremnost da se u tome drži određena pravila, ponovilo se već poznato leksikografsko iskustvo da je takvo što uglavnom neodrživo. Premda su kriteriji za uvrštavanje pojedinaca bili formalno utvrđeni, oni se nisu uvijek mogli poštovati, svakako ne zbog same namjere, nego ponajprije zbog nedostataka podataka. Nekoliko predviđenih životopisa zbog toga nije ni objavljeno, a neki su svedeni na najosnovnije podatke. (Slika nije bilo i s izborom, a ponekad i veličinom fotografije.)

U strukturi natuknica posebna je pozornost dana djelovanju pojedinaca u vrijeme postojanja NDH. Abecednim redom u leksikonu se nižu imena političara, vojnika, znanstvenika, umjetnika, športaša i dr. Mnogi od njih u ovom su leksikonu prvi put dobili cjelovitu biografiju, bez obzira na broj redaka. U dosadašnjim leksikografskim izdanjima u njihovim je životopisima najčešće prešućivano razdoblje djelatnosti u NDH, unatoč tome što su upravo tada brojni umjetnici, znanstvenici i športaši dosegli vrhunce svojih umjetničkih i svoje afirmacije. Nakon 1945. mnoge od njih, naprosto se nastojalo izbrisati iz baštine i iz svijesti hrvatskog naroda, iako je njihov prinos hrvatskoj razlici postignuća itekako velik i značajan. Neki će pak pojedinci biti predstavljeni samo u ovoj knjizi i vjerojatno nikada i nigdje više, jer je njihovo djelovanje vezano uz NDH i izvan tog okvira je manje važno. Postavilo se i pitanje je li ispravnije dati više podataka o osobama koje su zaobilažene ili zaboravljene u dosadašnjim leksikonima i sličnim publikacijama ili o onima kojima su životopisima

posve ene cijele knjige pa i leksikoni. Opseg nekih životopisa odre en je i brojem prikupljenih podataka.

Uredništvo leksikona hotimice se odreklo nezahvalne zada e da donosi kona ne prosudbe o osobama koje su bilo na koji na in obilježile razdoblje NDH. Povijesna e znanost re i jednoga dana što se doista zbivalo na hrvatskim prostorima u razdoblju 1941.-1945., tko je kakav bio i kakav mu je povijesni predznak. Leksikon ne daje (uz razumljive iznimke) ocjene s obzirom na sumnje, optužbe ili osude o zlodjelima, nego nudi injenice koje su se mogle dose i dosadašnjim istraživanjima i otvorenoš u arhiva. Trudili smo se da ih što dosljednije i ujedna enije podastremo.

Izvori za pisanje lanaka bili su arhivi, biblioteke, postoje a literatura, mati ni i župni uredi, novine iz razdoblja 1941.-1945., iskazi lanova obitelji, sudionika onog vremena i doga aja i dr. Teško e na koje su nailazili suradnici, uvjereni smo, nisu uobi ajene kod sli nih projekata, te nam se ini da teret naslije a NDH optere uje i danas: jedne strahom, druge odbojnoš u, tre e nekom neshvatljivom konspiracijom. Ve i pripreme za rad na ovom leksikonu izazvale su kod pojedinaca nerazumjevanje te su ga nastojali osporiti i prije negoli je zamakao u svoju završnicu. To nam je samo potvrda da NDH još uvijek pobu uje suprotstavljene poglede i ocjene s krajnje nepomirljivih pozicija. Nezavisna Država Hrvatska (1941.-1945.), njezin poglavnik Ante Paveli , te ustaški pokret u cjelini i danas - ne samo u historiografiji nego i u politi kom i svekolikom životu - pobu uju kontroverzije, koje razlistava i proslov ovoj knjizi iz pera Trpimira Macana.

U prikupljanju i provjeri podataka nailazili smo i na druge probleme: npr. pri utvr ivanju to nog datuma smrti. Naime, službeni podaci o smrti u dostupnim su izvorima esto neto ni. Službena je objava katkad odre ena ili upisana hladnom birokratskom olovkom u bilježnici smrti prije ili poslije stvarne smrti, a životi su oduzimani nerijetko i prije sudskih odluka. U takvim smo slu ajevima navodili službene podatke, uz napomenu da su podaci sporni. Sudbine mnogih aktera NDH još su uvijek nepoznate, uza sva nastojanja da ih se istraži. Neki od njih uspjeli su izbje i bleiburšku sudbinu, domo i se, naj eš e, južnoameri kih prostranstava, ali su ondje ostali zaboravljeni, dok su drugi stradali u povla enju, na »križnim putovima« ili u jugoslavenskim zatvorima. Suo enje s toliko kontraverznom, osjetljivom i još duboko emocionalno obojenom problematikom iz najbliže hrvatske povijesti neprestano nas je poticalo na ispunjenje zahtjeva istinitosti, to nosti i pouzdanosti. Koliko smo u tome uspjeli, re i e itatelji. Ovaj leksikon treba prihvatiti kao poticaj za daljnja istraživanja koja e se dovršiti u nekome od budu ih izdanja.

Uredništvo

Nezavisna Država Hrvatska. Pristupi i dvojbe

Razdoblje Nezavisne Države Hrvatske 1941.-1945. nije temeljito i objektivno proučeno. U cjelini povijesti hrvatskoga XX. stoljeća a to je još uvijek živa i ni izdaleka pretresena tema.

O njemu je, doduše, mnogo pisano. Prvo u doba dirigitirane i kontrolirane povijesne znanosti, publicistike i propagande, a onda u razmahu različitih sastavaka, što je — uz dosta nerazumijevanja, nesnošljivosti, nepomirljivosti, opravdavanja ili optuživanja, pripadnici koga pa i naumljena krivog interpretiranja — ponovno pokazalo koliko je toga i kako proučeno. Iako se dosadašnjem istraživanju ne može posve zanijekati plodonosnost, ipak je naše znanje još uvijek oskudno, a prosudbena podloga nestabilna. Naposljetku, pokazuje se povelika različnost u gledištima i ocjenama.

Prema jednima, ustaše su fašisti, ideološki i praktični sljedbenici diktatorskoga i totalitarističkog inozemstva, a njihova Nezavisna Država Hrvatska satelit fašističke Italije i nacionalsocijalističke Njemačke, sila Osovine. Nezavisna Država Hrvatska proglašena je u sklopu njemačkoga plana razbijanja Jugoslavije i ustaška je akcija pritom sasvim sporedna. Njemački i talijanski invazori i okupatori doveli su ustaše na vlast. Ustaško preuzimanje vlasti 1941. nije nikakva revolucija, ponajmanje narodna, a pritom su Građanska i Seljačka zaštita Hrvatske seljačke stranke, koje su dotad već dobrobrano bile fašizirane, bile fizičkom silom u smjenjivanju jugoslavenskih vlasti. Hrvatsko je područje bilo i ostalo dijelom okupiranoga područja Kraljevine Jugoslavije. Takvim su ga držali i okupatori, koji su se u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ponašali kao gospodari i eksploatatori, i Saveznici, koji je nisu ni priznali. Prema tome, Nezavisna Država Hrvatska uspostavljena je suprotno međunarodnom pravu, pa nije ni bila država (uređuje njezine granice, npr., zapravo je realizacija interesa okupacijskih sila). Ustaše i njihova država ni u hrvatskom narodu nisu bili općenito prihvaćeni. Stanovit prvotni pozitivan odnos prema njima u slučaju propasti Jugoslavije ubrzo je nestao, i ustaše su izgubile svaki oslonac zbog teritorijalnih gubitaka, terora u službi stvaranja nacionalno iste države i zbog okupacijske stvarnosti.

Cjelokupna ustaška ideologija i praksa — prema takvim piscima — nisu prihvatljive, a ustaški cilj bila je krivo zamišljena, pogrešno ili kriminalno provođena nacionalna, društvena i kulturna revolucija. Pri tome oni nabrajaju i napadaju sljedeće: država jest najsavršeniji oblik narodne zajednice, ona mora biti organizirana (kopirana) prema koncepciji »novoga europskog poretka« kao totalitarna i autoritarna na čelu vodstva i staleškoga sklada; pobija se kapitalizam zbog individualizma u vladanju i liberalizma u djelovanju; nije se se komunizam zbog bezličnosti totalitarnoga kolektivismu i odbacivanja vjere, naroda, domovine i pojedinca, a ne prihvaćaju se ni razredna borba; Hrvati su izuzetan narod, ne-Slaveni, potpuno različiti od Srba; njihova povijesna i suvremena orijentacija bila je i jest isključivo zapadnjačka; isto na

granica njihova povijesnog i etni kog područja jest na Drini, a Bosna i Hercegovina su hrvatske zemlje kao što su tamošnji muslimani Hrvati; ustaški je pokret izražaj težnja i probitaka hrvatskoga naroda, a Nezavisna Država Hrvatska, nacionalna država, glavni je događaj u njegovoj povijesti; zamisao pak istoga hrvatskog životnog prostora vodila je istrebljivanju narodnih manjina, poglavito Srba i Židova, a s razvojem prilika rasni su progoni prerasli u opći teroristički sustav koji je zahvatio sve pa i Hrvate; ustaške su se koncepcije uz to u praksi pokazale neostvarivima, a oblasti su u njihovoj provedbi bile nedjelotvorne; uprava nije funkcionirala na cijelom području, Sabor nije imao kompetencija, Poglavlak je bio odgovoran za sve, gospodarski sustav bio je nerazrađen i nedjelotvoran (njemačka i talijanska eksploatacija sirovina, proizvoda, prometa, radne sile, izdržavanje tih vojska, ratno i partizansko razaranje).

Ustaška *Načela* jesu historicistička, separatistička, nacionalno i konfesionalno unitaristička i isključiva, šovinistička, rasistička, totalitarna, fašistička i teroristička.

Zastupnici takvih gledišta cijeli ustaški režim i Nezavisnu Državu Hrvatsku ocjenjuju zločinom.

Prema dragima, ustaše su se upravljale na elom stvaranja države, a ne na elima fašizma i nacionalsocijalizma. Ustaštvo se nije izgradilo ni u kakvu ideološku formaciju. Ono nije ni fašističko, ni nacionalsocijalističko, ni komunističko, ni demokratsko. Za mijenjanje versailleskoga sustava ustaše su se pridružile Njemačkoj i Italiji bez obzira na ideologiju pa i na odnos tih država prema Hrvatskoj i prema ustaškom pokretu. Taj pak odnos nije uvijek bio povoljan, a te sile ni Nezavisnu Državu Hrvatsku nisu rado gledale. Na osovinski kolosijek ustaše je gurala i Maekova politika, a alternativa Osovini i kakvoj-takvoj državi bila je Jugoslavija pod njemačkom okupacijom, koja bi iz rata izašla jača a na propast Hrvatske. Uloga fašizma i nacionalsocijalizma po inje istom nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske u realizaciji njemačkih i talijanskih interesa te u otporu tim interesima.

Stoga Nezavisna Država Hrvatska nije nikakva fašistička i nacionalsocijalistička pojava, ni ideološko djelo Njemačke i Italije. Ona jest država. Stvorio ju je hrvatski narod koji se 1941. ubacio u događaje, a u borbi za državu trebalo je iskoristiti ama baš svaku priliku. Takav je razvitak dobro došao Njemačkoj i Italiji radi skraćenja rata na Balkanu, smanjivanja žrtava te propagande da su osloboditelji. S osovinskoga je stajališta Nezavisna Država Hrvatska slušajna tvorevina rata, a s hrvatskoga logična tvorevina. U borbi za državu narod je napustio Maeka, kada se on deklarirao za Jugoslaviju, i prihvatio Pavelića. To je osobito zahvatilo Građansku i Seljačku zaštitu, koje su s banovinskim upravnim aparatom omogućile i olakšale preuzimanje vlasti. Revolucija bi, da nije bilo protuhrvatskog ustanka, protekla mirno. Ustaštvo je kao koncentracija državotvorne volje naroda mobiliziralo sve Hrvate. Kao borci za državu ustaše je prihvatila goleme većine naroda. Međutim, kada su se oblikovali kao strana ko-politička organizacija, bili su od naroda odbačeni.

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj prihvaćalo se autokratske i diktatorske forme, koje je favorizirala Osovina i kojima su pogodovali rat, prevrat, ignorancija i osobne slabosti. Udjela je imala i baština jugoslavenske diktature koja je uništila shvaćanje slobode. Negativna obilježja Nezavisne Države Hrvatske jesu arijsko zakonodavstvo, nadređenost ustaškoga vodstva građanskoj upravi, podjela oružane sile na domobranstvo i ustaše, favoriziranje ustaša, ugušivanje akcije Mladena Lorkovića i Ante Vokića, pogrešan odnos prema pravoslavnom stanovništvu, logori i na kraju povlačenje bez uputa. Sam Pavelić je svojim činima doveo u pitanje svoj autoritet.

Hrvatska revolucija nije samo u zlo inu. Posljedice se pak ne mogu proglasiti uzrocima: prvo je bila monarhisti ko- etni ka gerila pa komunisti ko-jugoslavenska gerila s protuhrvatskom pobunom i zlo inima, pa je tek onda došlo do hrvatske protugerile. Za hrvatske zlo ine nisu krive državna ideja ni državotvorna borba, nego protuslobodarsko jugoslavenstvo, protuhrvatska politika u Kraljevini Jugoslaviji i pojedinci sadisti ko-zlo ina kih nagona, bez odgovornosti, karijeristi, ljudi bez morala.

Ustaška politika, povezana s poraženom Osovinom, nužno je morala propasti, to više što su jedino ustaše bile za nezavisnu državu, a i komunisti i hrvatska emigracija u Londonu za Jugoslaviju. Zbog svoga smještaja i op ih smjerova ratnih operacija Nezavisna Država Hrvatska nije se mogla potkraj rata preorijentirati, osloboditi snažna osovinskog utjecaja i opstati.

Na ela su eklekti na, državotvorna, utemeljena u povijesnom hrvatskom pravu, protujugoslavenska, protupartikularisti na, nacionalisti ka (u obrambenom smislu), gospodarski i socijalno anakronisti na (osim u radni kom pitanju i u odnosu na prirodna bogatstva), u vjerskom pogledu liberalno ravnodušna, revolucionarna i nipošto fašisti ka.

Nezavisna Država Hrvatska bila je, dakle, država, a ustaški režim poglavito nije bio zlo ina ki.

Uz tako skiciranu razli nost kasnijih pisaca valja, ini se, upozoriti na zrenje kriti kog odnosa prema vanjskoj i unutarnjoj politici Nezavisne Države Hrvatske, na kritiku sustava, metoda i ljudi. Rije je o reakcijama i prosudbama pripadnika ustaškoga pokreta, njegovih suradnika ili suputnika, pa i ljudi izvan toga kruga razli itih svjetonazora i politi kih gledišta. Do njih je dolazilo ve nakon prvotnoga zanosa stjecanjem države, zatim u doba kada se ve mogao vidjeti stanovit kraj rata i kada su slom države i posljedice poraza ve bili sasvim svježja i bolna injenica.

Bili su to ljudi kojima su — zbog odgoja, vjerskih, politi kih, civilizacijskih i kulturalnih pogleda — bili neprihvatljivi ne samo komunizam nego i nacionalsocijalizam i fašizam kao ideologije i diktature. Oni su prozirali njihov imperijalizam, protivnost europskoj tradiciji i kulturi. Budu i pak da su bili uvjereni hrvatski nacionalisti, oni su — dosljedno zastupaju i državnu nezavisnost i drže i da je nacionalizam naravan, napredan, slobodarski, demokrati an, socijalan, konfesionalno snošljiv, nešovinsti an te kulturno otvoren — uo avali kako prihva anje uvezene ideologije i otud potekla režimska praksa kompromitiraju nacionalizam i njegov program, državu i narod, antidemokratizmom, diferenciranjem naroda, rasizmom, strahovladom i progonima. Bili su svjesni da posljedice takva procesa režim nije mogao nadvladati, da je stoga padao u vlastite protivnosti, narušavao i opovrgavao svoje prvotne motive i ciljeve, paralizirao se i odvajao od naroda te da je, gr evito se održavaju i na vlasti i ustrajavaju i na istoj vanjskoj i unutarnjoj politici, vodio državu u propast. Vidjeli su slabosti vlastodržaca, dužnosnika i prevoditelja, od zatvorenosti i frakcionaštva do nesposobnosti i nasilnosti, od astohleplja, koristoljublja, nepotizma i konjunktturnog arivizma do nedostatka pravnog osje aja i svijesti, do nepoštovanja zakonitosti i eti kih vrednota, od neosjetljivosti na narodne reakcije i od onemogu ivanja oporbe do besmislena traženja neprijatelja na sve strane i represalija prema inonardnjacima i inovjercima. Protivili su se politizaciji kulture, bili za njezinu autonomnost, slobodu stvaranja i kritike. Dosta su rano progovorili o moralnim vrednotama i obnovi ovjeka, o izgradnji pravednoga poretka i ovjeka, slobodne i odgovorne osobe u slobodnu društvu, u svijetu me usobnoga razumijevaja, poštovanja i suradnje. Uzimaju i obnovu hrvatske države kao in pravedan i pravno utemeljen,

povijestan i civilizacijski, jer realizira temeljno pravo ovjeka i naroda na slobodu, mislili su da se opstanak države ima temeljiti na moralnim vrijednostima, na što je onda upu en i hrvatski narod. Oni izri u kritiku, zahtijevaju uo avanje zla i njegovih izvora, razmišljanje o vlastitim postupcima, trajno ispitivanje poretka i državnog aparata. Isti u potrebu istine i istinoljubivosti te prava na izražavanje razli itih mišljenja. Naposljetku, oni su dijelili uvjerenje da hrvatski narod ima pravo odlu ivati 0 svim politi kim i državnim pitanjima, izricati sud o prošlosti i odrediti put u budu nost, pa tako odlu iti i o nositeljima vlasti, o ustaštvu, koje su — nakon svega — ocijenili kao završenu etapu u hrvatskoj povijesti.

Me utim, nije rije samo o pojedincima koji su ostavili tragove o svojim mislima, raspoloženjima pa i djelima. Za temeljitu rač lambu ondašnjih prilika nužno je prou iti ono antifašisti ko, antitotalitamo i demokratsko što nije u partizanskom pokretu promicala i nadzirala Komunisti ka partija u sklopu svoga promišljenog osvajanja vlasti. Pritom poglavito valja misliti na politiku Hrvatske selja ke stranke, vodstvo koje nije prihvatilo suvremene totalitaristi ke ideologije, odbilo je suradnju s ustašama 1 komunistima, vjerovalo u pobjedu Saveznika u ratu te demokracije u Europi i domovini, a onda u tom procesu i u demokratsko rješenje hrvatskoga pitanja, te na položaj i djelovanje Katoli ke crkve, tako er doktrinarnoga i organizacijskoga protivnika totalitarizma na njezina moralna i idejna gledišta i otpor, na odnos prema njoj i njezin odnos prema narodnim potrebama i režimskoj politici u delikatnoj razrožnosti njezine duhovne misije, autoriteta i politi ke uloge.

O ite su, dakle, mnoge dvojbe, od zna enja ustaškoga pokreta do nastanka i državnosti Nezavisne Države Hrvatske, od prihva enosti ustaša do njihove ideologije i prakse. Tako er je o ito da i u najrazli itijim gledištima ima to aka u kojima se ona susre u.

Možda je ovdje mjesto da se upozori i na ništa manje kontroverzan pristup partizanskoj revoluciji i na njezinu ocjenu. Nju se ocjenjivalo kao osloboditeljsku, antifašisti ku, jugoslavensku, federalisti ku, koja je riješila hrvatsko pitanje obnovom demokratske i federalne hrvatske države na na elima jedinstvene pu ke fronte. Komunisti su pak proglašavani neprijepornim borcima za društvenu pravdu i nacionalna prava, a socijalizam i Jugoslavija smislom povijesti i ostvarenjem davnoga zajedni kog sna. Drugima je ta revolucija protuhrvatska, nije se borila samo proti ustaškom režimu nego i proti hrvatskoj državi, vodili su je komunisti u službi inozemstva, velikosrpstva i jugoslavenstva. Rušila ka je i zlo ina ka.

S povijesnoga motrišta ikoje pojednostavljeno polazište, ikoja generalizacija, a ni oštro protustavljene prosudbe nisu plodonosni ni vjerodostojni. Sto, npr., govori generalizacija da su svi Hrvati ustaše i da je cijeli hrvatski narod genocidan?

Stoga i ustaški pokret i Nezavisnu Državu Hrvatsku valja istraživati, interpretirati i ocjenjivati cjelovito i u problematiziranim dijelovima. Kao povijesni predmet treba ih prou avati kao kratak, složen i znamenit dio ukupnoga modernog hrvatskog povijesnog razvitka, koji pak bitno odre uje i obilježava borba za slobodu, za obranu i razvoj identiteta hrvatskoga naroda, za njegovu emancipaciju i pravo na samostalno odlu ivanje, za sjedinjenje hrvatskih zemalja u suverenoj, demokratskoj, parlamentarnoj, pravnoj, socijalno pravednoj i prosperitetnoj vlastitoj državi kao dijelu slobodnoga svijeta.

Samo se u cjelini povijesnoga razvitka mogu ocijeniti ustaški pokret i njegova država, njegov postanak, program i idealni ciljevi, metode borbe, ideološki sustav, na in dolaska na vlast, organizacija i karakter vlasti, unutarnja politika, izbor

saveznika i odnos prema njima, uzroci njegova neuspjeha i posljedice, osobito za razumijevanje potreba i ciljeva hrvatskoga naroda u poratnom svijetu. Samo se tako može prosuditi uloga ustaškoga pokreta i mjesto Nezavisne Države Hrvatske u hrvatskoj povijesti, u svoj njihovoj složenosti i protuslovnosti, onda kada se za njalo, iskušavalo i spoznavalo ne samo ono što je bilo dijelom prošlosti, ne samo ono što je smjesta propadalo, nego i ono što se postati dijelom suvremenoga nastojanja hrvatskoga naroda u ponovno promijenjenim i ne uvijek povoljnim prilikama.

Za velike europske krize u prvoj polovici XX. stoljeća, u doba snažnih i bezobzirnih totalitarizama, u — po žrtvama i protegama — neslućenom ratu, na kontroliranom području osovinske Europe, između u dvaju nasilnih prekida političke evolucije i demokratskoga rješavanja nacionalnoga pitanja, hrvatski je prostor proživljavao jednu od najsudbonosnijih prijelomnica u svojoj povijesti. Bilo je to vrijeme kada se u nekoliko godina naglo ubrzavala i zgušnjavala, razmišljavala i osmišljavala povijest.

Tada je na kušnju stavljen i ovaj modermi hrvatski razvitak, sva tematika. Povijesnom su ispitu podvrgnuti utemeljenost nacionalnih i nadnacionalnih ideologija u njihovoj valjanosti, zabludbenosti, prepletenosti, suprotstavljenosti i ostvarivosti; povijesnost, potreba i održivost jugoslavenske državne zajednice; na in otpor tu inskom, osobito velikosrpskom prezezanju; povijesnost i budućnost hrvatske državne ideje i njezine realizacije; dotadašnja nacionalna konsolidacija i integracija; izbor poretka; odnos prema neistomišljenicima, drugim narodnostima i susjedima; iskustvo i sposobnost organiziranja i vođenja države; socijalna politika; odnos vlastodržaca prema vlastitom narodu, državi, povijesti; odnos prema pokrajinama, decentralizaciji, autonomizmu, zatečenim identitetima i mentalitetima; odnos prema Crkvi, duhovnom životu i njegovim nositeljima, prema pojedincu i njegovoj privatnosti; meće slobode kulturnoga stvaralaštva, mjesto intelektualaca i njihov odnos prema vlasti; politička svijest i odlučnost te civilizacijska i moralna snaga naroda.

Moglo bi se reći da je kušnja bilo previše, a vremena premalo. Da se postavilo više pitanja no što se moglo i stiglo dati odgovora te da u svemu što se istraživati valja u višelikosti tražiti smisao i povijesno značenje godina 1941.-1945.

One zaslužuju temeljito i potanko proučavanje koje će ih znanstvenom objektivnošću i vjerodostojnošću izvući iz kliješta bivših propaganda i tabua, antagoniziranih protagonista i baštinika, zavisnih interpretatora. Prema ovom mišljenju, vrijeme je za to dospjelo.

Trpimir Macan

Suradnici

- A. N. dr. Andrija Niki , teolog i arhivist, Mostar
A. V. Aleksandar Vojinovi , novinar i publicist, Zagreb
B. A. dr. Borislav Arapovi , publicist, Stockholm
B. D. Branimir Donat, književnik, Zagreb
B. K. Branimir Kova evi , novinar, Zagreb
B. R.-P. Biserka Rauter-Plan i , kustos, Klovi evi dvori, Zagreb
D. H. Dubravko Horvati , književnik, gl. urednik *Hrvatskog slova*, Zagreb
D. I. Dolores Ivanuša, muzejski savjetnik, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
D. R. Dubravka Rabadan, publicistkinja, Zagreb
D. S. Darko Stupari , novinar i publicist, Zagreb
F. F. Franjo Frnti , publicist, gl. urednik *Povijesti športa*, Zagreb
G. A. B. Goran Ante Blažekovi , ekonomist, Zagreb
V. K. Vesna Kusin, likovna kritičarka, urednica u *Vjesniku*
H. Š. Hasan Šuljak, novinar, Berlin
I. A. Ivan Alilovi , književnik, Mostar
I. P. Ivan Pažanin, ekonomist, Split
J. B. dr. Josip Bratuli , sveu. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
J. G. mr. Josip Grbelja, novinar- i publicist, Zagreb
J. M. Jagoda Martin evi , muzikolog, Zagreb
J. P. Josip Pavi i , književni kritičar, Zagreb
M. B. dr. Milan Blažekovi , publicist, Zagreb
M. M. Marino Manin, asistent, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
M. P. Milan Poji , arhivist, Hrvatski državni arhiv, Zagreb
M. R. Mato Rupi , arhivist, Hrvatski državni arhiv, Zagreb
M. Š. mr. Mladen Švab, urednik u LZ »M. Krleža«, Zagreb
N. G. Nenad Gol, novinar, Zagreb
N. K. K. dr. Nada Kisi -Kolanovi , znanstvena suradnica, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
N. P. Nenad Popovi , književnik i nakladnik, Zagreb
P. B. dr. Petar Bezina, teolog i publicist, Split
P. C. Pavao Cindri , književnik i publicist, Zagreb
P. M. R. Petar Marija Radelj, teolog i publicist, Zagreb
R. A. Rudi Aljinovi , novinar i publicist, Zagreb
S. K. R. Sandra Križi Roban, asistentica, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Sl. Pe. dr. Slavko Peleh, šahovski publicist, Zagreb
Si. Po. Siniša Poga i , publicist, Zagreb

- Sr. Pš. Sre ko Pšeni nik, publicist, gl. urednik Nezavisne Države Hrvatske, Zagreb
Mississau (Kanada)
- S. R. Slaven Ravli , urednik u LZ »M. Krleža«, Zagreb
- S. Z. Salih Zvizdi , novinar i publicist, Zagreb
- Š. Š. . dr. Simun Šito ori , književnik i misionar, predsjednik Svjetskog Hrvatskog kongn
Bern
- V. D. dr. Vladimir Duga ki, Klinika za o ne bolesti Medicinskog fakulteta, Zagreb
- V. G. rar. Vladimir Geiger, znanstveni asistent, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
- V. N. Vinko Nikoli , književnik, urednik *Hrvatske revije*, Zagreb
- V. Ž. msgr. Valter Župan, generalni vikar Kr ke biskupije, Krk
- Z. D. mr. Zdravko Dizdar, znanstveni asistent, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
- Z. K. Zvonko Kova i , novinar, Zagreb
- Z. Z. Zdravko Zima, književni kriti ar, Zagreb
- Ž. Kr. Zeljko Krušelj, novinar i publicist, Zagreb
- Ž. Ku. Zivko Kusti , teolog i publicist, gl. urednik Informativne katoli ke agencije, Zagreb

Kratice

ALU	Akademija likovnih umjetnosti	HPSS	Hrvatska pu ka selja ka stranka
AVNOJ	Antifašisti ko vije e narodnog oslobo enja Jugoslavije	HR	Hrvatska revija
BiH	Bosna i Hercegovina	HRS	Hrvatski radni ki savez
CK	Centralni komitet	H(R)SS	Hrvatska (republikanska) selja ka stranka
DFJ	Demokratska Federativna Jugoslavija	HSP	Hrvatska stranka prava
DHK	Društvo hrvatskih književnika	HŠK	Hrvatski športski klub
ef.	efendija	IK	Izvršni komitet
EKVŠ	Ekonomsko-komercijalna visoka škola	Informbiro	Informacijski biro komunisti kih i radni kih partija
FIDE	Fédération Internationale des Echecs (Me unarodna šahovska federacija)	IO	Izvršni odbor
FN RJ	Federativna Narodna Republika Jugoslavija	IV	Izvršno vije e
GRAVSIGUR	Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost	JAZU	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
GŠ	Glavni štab	JMO	Jugoslavenska muslimanska organizacija
GUS	Glavni ustaški stan	J(N)A	Jugoslavenska (narodna) armija
HANAO	Hrvatska nacionalna omladina	JRV	Jugoslavensko ratno vazduhoplovstvo
HAŠK	Hrvatski akademski športski klub	JRZ	Jugoslavenska radikalna zajednica
HAZU	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti	KNOJ	Korpus narodne obarane Jugoslavije
HDLU	Hrvatsko društvo likovnih umjetnosti	Kominterna	Komunisti ka internacionala
HE	Hrvatska enciklopedija	KP	Komunisti ka partija
HIBZ	Hrvatski izdavalala ko bibliografski zavod	KPD	Kazнено-popravni dom
HNK	Hrvatsko narodno kazalište	KUNMZ	Komunisti ki univerzitet nacionalnih manjina Zapada
HNO	Hrvatski narodni odbor	MH	Matica Hrvatska
HNW	Hrvatsko narodno vije e	MINDOM	Ministarstvo domobranstva
HOP	Hrvatski oslobodila ki pokret	MINORS	Ministarstvo oružanih snaga
HOS	Hrvatske oružane snage	MO	Muslimanska organizacija
HPC	Hrvatska pravoslavna crkva	MOK	Me unarodni olimpijski komitet
HPRO	Hrvatska pravaška republikanska omladina	msgr.	monsinjor
HPS	Hrvatska pu ka stranka	MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
		MVP	Ministarstvo vanjskih poslova
		NDH	Nezavisna Država Hrvatska
		NK	nogometni klub

NKOJ	Nacionalni komitet oslobo enja Jugoslavije	SA	Sturm-Abteilung (Jurišni odred)
NOP	narodnooslobodila ki pokret	SAD	Sjedinjene Ameri ke Države
NOPO	Narodnooslobodila ki partizanski odredi	SD	Sicherheitsdinst (Sigurnosna služba); Sportsko društvo
NOV	Narodnooslobodila ka vojska	SDS	Samostalna demokratska stranka
NR	Narodna Republika	SFRJ	Socijalisti ka Federativna Republika Jugoslavija
NSB	Nacionalna i sveu ilišna biblioteka	SHS	(Kraljevina) Srba, Hrvata i Slovenaca
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nacionalsocijalisti ka njema ka radni ka partija)	SIO	Special Investigation Office (Posebni istražni ured)
o.	otac (u zna enju »duhovni otac«)	SIV	Savezno izvršno vije e
OKH	Oberkommando des Heeres (Vrhovno zapovjedništvo njema kih kopnenih snaga)	SK	Savez komunista
OKW	Oberkommando der Wehrmacht (Vrhovno zapovjedništvo njema kih oružanih snaga)	SKOJ	Savez komunisti ke omladine Jugoslavije
Orijuna	Organizacija jugoslavenskih nacionalista	SPC	Srpska pravoslavna crkva
ORS	Oružane snage	SR	Socijalisti ka Republika
Ozna	Odjeljenje zaštite naroda	SS	Schutz-Staffel (Zaštitni odred)
PEN	Poets, Essayists, Novelists (Me unarodno udruženje pjesnika, esejista i romanopisaca)	SSSR	Savez Sovjetskih Socijalisti kih Republika
pl.	plemeniti	st.	stariji
PO	Partizanski odredi	sv.	sveti
POGOD	Povlaš eno gospodarsko dioni ko društvo	TAK	Teškoatletski savez
PTB	Poglavnikova tjelesna bojna	TSH	Teniski savez Hrvatske
PTS	Poglavnikov tjelesni zbor (sbor), Poglavnikov tjelesni zdrug (sdrug)	Udba	Uprava državne bezbjednosti
R	Redakcija	UHRO	Ustaša — hrvatska revolucionarna organizacija
RAVSIGUR	Ravnateljstvo za javni red i sigurnost	ULUH	Udruženje likovnih umjetnika Hi*vatske
RSHA	Reichssicherheitshauptamt (Glavna uprava za sigurnost Reicha)	UNS	Ustaška nadzorna služba
		VMRO	Vnatrešna makedonska revolucionarna organizacija (Unutrašnja nakedonska revolucionarna organizacija)
		VS	Vrhovni štab
		ZAVNOH	Zemaljsko antifašisti ko vije e narodnog oslobo enja Hrvatske

A

ABAKUMOV, Nikolaj Pavlovi , geodet (Ljgov, Rusija, 4. III. 1882. — Grozni, 9. VI. 1965.). Klasi nu gimnaziju polazio u Ostrogožsku, a maturirao u Penzi 1901. Iste godine upisuje se na vojno u ilište u Kijevu i završava 1903. Potom služi kao asnik u Taškentu i sudjeluje u rusko-japanskom ratu (1904.-05.). God. 1910. upisuje se na Geodetski odjel Nikolajevske više vojne akademije; radi u pulkovskoj zvjezdarnici (1912.-14.); diplomira 1914. i odlazi u parišku zvjezdarnicu radi odre ivanja razlike duljina Pariz-Pulkovo. Sudjeluje u I. svjetskom ratu (1914.-18.) kao glavnostožerni asnik, a potom (1918.) stupa na dužnost astronoma geodetske uprave ukrajinske države. Istodobno predaje geodeziju na Višem tehni kom institutu u Kijevu, te od 1919. višu geodeziju na Geografskom odsjeku Fizikalno-matemati kog fakulteta i vojnu topografiju na vojnom u ilištu. Od 1919. na elnik je ukrajinske glavne geodetske uprave. Sudjeluje u gra anskom ratu (1919-20.), emigrira i po etkom 1921. zapošljava se u Vojno-geografskom institutu u Beogradu. God. 1927. dolazi za redovitog profesora na Tehni ki fakultet u Zagrebu što ostaje do potkraj 1950. U travnju 1951. vra a se u Sovjetski Savez, živi najprije na Taškentu a zatim u Groznom. Znanstveno je utemeljio nastavu iz više geodezije i prakti ne astronomije na zagreba kom Tehni kom fakultetu. Bavio se istraživanjima iz podru ja više geodezije i pozicijske astronomije; izme u ostalog teoretski ispitivao deformacije na fotografskoj plo i snimljenoj iz zrakoplova. Krajem 30-ih godina ispituje i odre uje geografske koordinate astronomskog paviljona Tehni kog fakulteta u Maksimiru, koji je i izgra en (1937.) prema njegovim uputama. Za vrijeme NDH bio je redovni profesor

više geodezije, astronomije, kartografije, a od 1942. i fotogrametrije; bio nadstojnik Astronomskoga zavoda. God. 1948. postao je dopisni lan JAZU. Objavio skripte *Sferna astronomija* (1949.) i *Viša geodezija* (1949-50.). Sura ivao u brojnim stru nim znanstvenim asopisima, a za vrijeme NDH sura uje u: *Godišnjaku Geodetskog odsjeka Tehni kog fakulteta* (1941., 1942.), *Prirodi* (1941.-45.) i *Hrvatskoj državnoj izmjeri* (1942.). (R.)

ABRAMOVI , Ante, šumarski stru njak (Vetovo kraj Požege, 20. VI. 1889. — Zagreb, 16. XI. 1967.). Gimnaziju završio u Požegi, a šumarski studij na Šumarskoj akademiji u Zagrebu 1912. Radio u kotarskim poglavarstvima u Podravskoj Slatini, Vrbovskom i Samoboru, u direkcijama šuma u Vinkovcima, Zagrebu i Sušaku, te u Ministarstvu šuma i ruda u Beogradu i banovinskoj vlasti Banovine Hrvatske u Zagrebu. Član upravnog odbora Jugoslavenškoga šumarskog udruženja i predsjednik obnovljenoga Hrvatskoga šumarskoga društva. Za NDH odjelni predstojnik za šumarstvo u Ministarstvu šuma i ruda, predsjednik Hrvatskoga šumarskoga društva, objavio više lanaka u *Šumarskom listu* i *Gospodarstvu*. (R.)

ADŽIJA, Božidar, publicist i komunisti ki dužnosnik (Drniš, 24. XII. 1890. — Zagreb, 9. VII. 1941.). Gimnaziju zapo eo u Splitu, a zbog prototalijanskih demonstracija morao je 1908. nastaviti školovanje u Zadru. Studira pravo u Pragu, gdje je 1914. i doktorirao. Prve lanke objavljuje u zadarskom *Novom listu*, a za I. svjetskog rata iz Dalmacije, gdje je bio mobiliziran, sura uje 1918. pod pseudonimom A. Božinski u zagreba kim libe-

BOZIDAR
ADŽIJA

ralnim i socijaldemokratskim časopisima. U Drnišu je izabran za član Narodnoga vijeća, ali zbog talijanske okupacije odlazi u Zagreb. U vrijeme rascjepa u hrvatskoj socijaldemokraciji priključuje se desnici; u siječnju 1919. postaje članom Glavnog odbora Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije te urednikom strana koga glasila *Sloboda*. Šef je Ureda za izbjeglice iz Istre i krajevine vrijeme povjerenik za socijalnu politiku u Zemaljskoj vladi (1919.-20.). Pokretač je kulturno-prosvjetnog rada zagrebačke Radničke komore, organizirao je obrazovanje radnika; osnovao je i upravljao Radnički komunistički centar (1926.) i bibliotekom (1927.), glavni je urednik *Radničke zaštite* (1925.-27.) i *Socijalne misli* (1928.-33.), poslije je urednik časopisa *Znanost i život* i *Naših novina* (1939.). Angažirani je socijaldemokratski publicist, istraživao je socijalno radničko zakonodavstvo, jedan je od prvih analitičara fašizma, pisao popularne studije o marksizmu i suvremenoj **znanosti**. Objavio je: *Kapitalizam i socijalizam* (1920.); *Meunarodna organizacija rada* (1926.); *Deset godina ruske revolucije* (1928.); *Od Platona do Marxa* (1929.); *Karl Marx* (1936.) i dr. God. 1935. pristupa KPJ i organizira legalne djelatnosti stranke kroz Glavni inicijativni odbor Jedinствene radničke stranke, odnosno Stranku radnog naroda (1937.), koji je predsjednik. Na osnivačkom kongresu Komunističke stranke Hrvatske 1937. izabran je za član Centralnog komiteta. Zbog komunističke aktivnosti uhićen je više puta: 30. III. 1941. uhitila ga je banovinska policija a nakon uspostave NDH u zatvoru ga predala ustaškom redarstvu. U svibnju 1941. prebačen je u logor Kerestinec. Zajed-

no s O. Keršovaniem, 0. Pri omladina, Z. Richtmannom i još šestoricom zatvorenika strijeljan je zbog odmazde u Maksimiru (Dotršini). (S. R.)

AFRI, Marija (rod. Tuček, preudana Šembera), baletna umjetnica (Sarajevo, 19. I. 1910. — Zagreb, 13. III. 1982.). Nastupala i bila poznata pod imenom Mery Maria. Pošla u glumačku školu u Sarajevu, gdje je započela kazališnu karijeru kao dramska glumica. Studij plesa polazila u Sarajevu, nastavila u Beogradu. Od 1932. članica je

MARIJA
AFRI

baletnog zbora, a ubrzo i solistica zagrebačkog HNK. Za vrijeme NDH nastupala u kabaretu i na revijalnim priredbama kao step-plesačica i plesna zabavljačica, posebno na popularnim priredbama u Hrvatskom radničkom domu. Bila nastavnica baleta u Hrvatskoj umjetničkoj školi (1943.-45.). (P. C.)

AFRIC, Vjekoslav, glumac i redatelj (Hvar, 26. VIII. 1906. — Split, 28. VII. 1980.). Nakon završena studija glume u Zagrebu odlazi 1927. na usavršavanje u Prag i Beograd. Prvi kazališni angažman dobiva u Splitu (1927./28.), potom u Sarajevu (1928./29.), Banjoj Luci (1929./30.) i Beogradu (1930./31.), a od sezone 1931./32. ima stalni angažman u Zagrebu. Igrao je mlade junake i ljubavnike (Hamleta W. Shakespearea, Pavia Gregorijanca A. Senoe), te tragične i psihološki složene likove: Fe u (L. N. Tolstoj, *Zivi leš*), Miškina (F. M. Dostojevski, *Idiot*) i Raskoljnikova (Dostojevski, *Zločin i kazna*)

kazna). God. 1932. jedan je od osnivača Dramskog studija i njegov redatelj. Za vrijeme NDH, do studenoga 1941. predsjednik je Hrvatskog društva glumaca. Tuma i uloge: Miljenka (I. Gunduli , *Dubravka*), Orest (J. W. Goethe, *Ifigenija na Tauridi*), Mi u (M. Budak, *Ognjište*), Gunduli a (M. Ogrizovi , *Slava njima*), Leopolda (T. Strozzi, *Zrinski*), a samo nekoliko dana prije odlaska u partizane (1942.) odigrao je Momka u alegorijskoj slici V. Rabadana Zora Uskrsnu a u ast prve godišnjice NDH. Na partizanskom teritoriju organizirao pozornice, glumio i režirao u Kazalištu narodnog oslobođenja Jugoslavije (1942.-44.). Nakon rata član je beogradskoga Narodnog pozorišta, osnovao i bio direktor Visoke filmske škole (1947.-50.), profesor na Akademiji za pozorišnu umetnost u Beogradu, te rektor Univerziteta umetnosti do umirovljenja 1970. (P. C.)

AJANOVI , Junuz, general (Žepče, 5. X. 1890. — Zagreb, VII. 1945.). Završio Školu za pričuvalce u Budimpešti. Član austro-ugarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Travanjske događaje 1941. dočeka u činu pukovnika i kao zapovjednik automobilskog puka u Zagrebu. U Hrvatskom domobranstvu 1941.-43. zapovjednik samovoznih bojni. Od lipnja 1943. na službi je u SS-u kod njemačkog redarstva u Hrvatskoj. Potkraj rata (Dostavljen je za zapovjednika 3. gorskog zdruga, a zatim za zapovjednika 12. imotske divizije HOS-a. Nakon sloma NDH zarobljen i 15. VII. 1945. osuđen na smrt. (M. P.)

AKŠAMOVI , Antun, biskup (Garčin, 27. V. 1875. — akovo, 7. X. 1959.). Nakon završene bogoslovije u akovu od 1899. svećenik u Drenju i akovu, te odgojitelj u dječja komunalna sjemeništu u Osijeku. Od 1902. profesor, ekonom, potom rektor sjemeništa u akovu. Biskupom akovačke ili bosanske i srijemske biskupije imenovan je 1920., a 1923. i apostolskim administratorom sjeverne Slavonije i Baranje (tada dijelovi Peleuške biskupije). Reformirao je upravu vlastelinstva akovačkih biskupa. Novotario je pomagao mnoga kulturna društva. Njegovom pomoćju osnovani su Hrvatska bogoslov-

ANTUN AKŠAMOVI

na akademija i Gospodarski šumarski fakultet te izgradio dječja komunalna sjemeništa u Zagrebu. Pisao je o vjerskim, prosvjetnim, socijalnim i crkvenopovijesnim pitanjima. Za promicanje hrvatske crkvene kulturne baštine Sveučilište u Zagrebu dodijelilo mu je 1926. po zaslugi doktorat iz teologije. Biskup je akovačke ili bosanske i srijemske biskupije i sudionik biskupskih konferencija 1941. i one u ožujku 1945., na kojoj su hrvatski biskupi donijeli pastirsko pismo u kojem pobijaju optužbe da je episkopat s klerom skrivio krvavo obračunavanje u zemlji, traže zakonitost uprave za sve i prosvjeduju protiv sustavnog mučenja i ubijanja svećenika i vjernika u ime komuni-

sticke ideologije. Nakon II. svjetskog rata zalagao se za sre ivanje odnosa izme u Crkve i države. God. 1951. odlazi u mirovinu. (V. G.)

ALABANDA, Hinko, pukovnik (Zadar, 6. XI. 1882. — München,? VIII. 1959.). Kadetsku školu austrougarske vojske završio 1900. u Kamenici. Kao asnik služi u Zagrebu. Za I. svjetskog rata (1916.-18.) povjerenik je oružja za mornaricu kod Österreichische Fiat Werke, a potkraj rata boravi u Dalmaciji. Kako je Zadar okupirala Italija, s obitelji iseljava u Kaštel Stari. Za Kraljevine Jugoslavije radio je u Omišu, Sarajevu, Slavanskom Brodu i Ljubljani kao namještenik. U Ljubljani je studirao i završio Tehni ki fakultet. Potom radi u Zagrebu kod »Siemensa«, a uz pomo P. M. Kvaternika u Hrvatskom radisi nastavnik je šegrtskih internata. Nakon proglašenja NDH zatražio djelatnu službu u vojsci, te od kolovoza 1941. djeluje kao pješa ki satnik u domobranstvu. Od rujna 1942. do sije nja 1943. zapovjednik je 9. nova ke bojne, tada promaknut u in pukovnika. Od velja e 1943. zapovjednik je I. domobranskoga zboru u Sisku. Iste je godine imenovan zapovjednikom Domobranske vojne akademije u Zagrebu. Umirovljen u sije nju 1944. Nezadovoljan umirovljenjem prelazi u Ustašku vojnicu, 29. I. 1944. dobiva in ustaškog pukovnika. U svibnju 1945. izbjegao je u Austriju; zarobljen je i do 1947. nalazi se u ameri kom logoru kraj Salzburga. Nakon puštanja iz logora odlazi u München gdje živi do smrti. (U izbjeglištvu nosio in generala, što ga je navodno dobio uo i samog sloma NDH.). Nakon 1950. djelovao u Antiboljševi kom bloku naroda. Okružni sud u Zagrebu 1. I. 1946. osudio ga je u odsutnosti na smrt. (Z. D.)

ALAC, Jakov, veliki župan (Drašnica kraj Makarske, 8. II. 1906. — Makarska, 1945.). Završio u iteljsku školu, službovao u mjestima Makarskog primoi ja prije sloma Kraljevine Jugoslavije. Kad je uspostavljena NDH imenovan je na elnikom op ine Makarska, a istodobno i logornikom ustaškog logora Makarska. U svibnju 1944. postavljen je za velikog župana Velike župe Sidra-

ga i Ravni kotari sa sjedištem u Zadru. U kolovoza 1944. povukao se pred partizanima u Zagreb. Od velja e 1945. upravitelj je Velike župe Krbava i Psat u Biha u. Zarobljen je u svibnju 1945. prilikom povla enja prema Austriji i dopra en u Makarsku, gdje je u zatvoru, po službenoj verziji, po inio samoubojstvo vješanjem. (M. R.)

ALAJBEGOVI , Mehmed, pravnik i polit ar (Biha , 7. V. 1906. — Zagreb, 7. VI. 1947.). Djed i otac bili su mu gradona elnici Biha a. Gimnaziju završio u Biha u. Od 1928. živi u Zagrebu, gdje je diplomirao i 1934. doktorirao pravo, borave i tijekom studija u inozemstvu (Pariz) radi u enja jezika i usavršavanja u struci. Nakon sudskog pripravništva, imenovan sucem Kotarskog suda u Prozoru. Bio je ambiciozan pravnik, želio je postati sveu ilišni profesor šerijatskog prava, koje je studirao na Visokoj školi u Alžiru i završio 1940. Sudac je i tajnik Upravnog suda u Zagrebu od 1938. Za vrijeme NDH radi u diplomatskoj službi napustivši honorarnu profesuru islamskog prava na Sveu ilištu u Zagrebu. U kolovoza 1941. imenovan tajnikom u Ministarstvu vanjskih poslova, a 27. I. 1942. generalnim konzulom u Münchenu. Pripadao je skupini muslimanskih polit ara uz Dž. Kulenovi a. Ministrom skrbi za postradale krajeve imenovan je 11. X. 1943. To se ministarstvo brinulo o smještaju u sigurnije predjele,

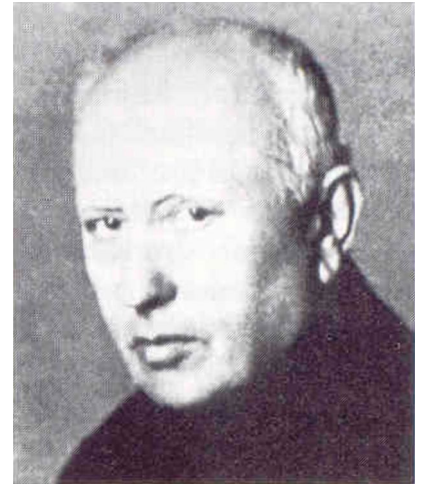

MEHMED ALAJBEGOVI

prehrani i svemu ostalome za 300 000 izbjeglica iz raznih krajeva NDH, od kojih je veina bila islamske vjere, izbjeglih pred etničkim pokoljima, ponajviše iz istočne Bosne, Hercegovine i Sandžaka. Po etkom svibnja 1944. imenovan je ministrom vanjskih poslova, i na toj dužnosti ostaje sve do svibnja 1945. Pratio je A. Pavelića u posjetu kod A. Hitlera 18. i 19. IX. 1944. Sudjeluje u pokušajima povezivanja vlasti NDH sa slovenskim i crnogorskim nacionalistima, okupljenima oko Leona Rupnika i Sekule Drljevića, te sa srbijanskim nacionalistima i monarhistima oko Draže Mihailovića a pred slom NDH, i stvaranja zajedničkog antikomunističkog bloka. Zagreb je napustio 6. V. 1945., zajedno s ostalim članovima Vlade, povlačeći se u Austriju, gdje se, nakon kraćeg zadržavanja u Rumpendorf, sklonio u Salzburg. Tu su ga 6. IX. 1945. savezničke jedinice uhitile i uputile u obližnji zatoenički logor »Marcus W. Orr« (Glasenbach). Odatle je 8. IX. 1946. izručen jugoslavenskim vlastima. U Zagrebu je potkraj svibnja izveden pred Vijeće Vrhovnog suda NR Hrvatske, koje ga je 6. VI. 1947. osudilo na smrt. (Z. D.)

ALEMAN, Ladislav, veliki župan (Vinkovci, 7. IV. 1881. — ?). Sudjelovao u I. svjetskom ratu kao satnik austrougarske vojske. Od 18. VII. 1941. do 9. IV. 1942. veliki je župan Velike župe Sana i Luka u Banjoj Luci. Pročelnik je Odjela i glavar Ureda u Ministarstvu oružanih snaga NDH. Od veljače 1945. pomoćnik je zapovjednika grada Zagreba. Imao je čin generala i nosilac je naslova viteza. (M. P.)

ALFIREVIĆ, Ante, teološki pisac (Kaštel Sušurac, 26. I. 1875. — Zagreb, 17. I. 1945.). Gimnaziju polazi u Sinju i završava u Splitu, a studij filozofije i teologije u Rimu, gdje je 1901. zarečen za svećenika. Sljedeće godine stječe titulu doktora filozofije i teologije na Gregorijanskom sveučilištu u Rimu. Radi kao duhovnik biskupskog sjemeništa (1902.-15.) i profesor kateheta na Državnoj klasičnoj gimnaziji (1903.-19.) u Splitu. God. 1919. odlazi u Zagreb, pristupa isusovskom redu i službuje u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji (1929.-36.). Upravitelj je

ANTE
ALFIREVIĆ

mnogih katoličkih društava i kongregacija. Prvi je urednik *Hrvatske straže* (1903.-06. i 1914.-18.), gdje je i objavio roman *Kroz trnje ovog svijeta* (1904.-05.). Istaknuti je djelatnik dalmatinskoga seljačkog zadrugarstva. Osnovao je u Splitu Hrvatsku štedionicu i postao predsjednikom Zadrugne sveze u Dalmaciji. Od 1937. rektor je Bogoslovnog sjemeništa i Filozofsko-teološke visoke škole u Sarajevu. Nakon proglašenja NDH 1941. vraća se u Zagreb, gdje je do 1944. ravnatelj Nadbiskupskog sjemeništa i Nadbiskupske klasične gimnazije. Pisao je teološke studije, članke, književne osvrti i životopise. (Z. D.)

ALFIREVIĆ, Frano, pjesnik, putopisac, prevoditelj (Zadar, 11. IX. 1903. — Zagreb, 2. II. 1956.). Osnovnu školu polazio u Kotoru, gimnaziju u Dubrovniku i Kotoru. Studirao u Zagrebu, gdje je završio studij francuskog jezika i književnosti. Radio u univerzitetskoj biblioteci u Beogradu, a potom kao profesor u Trebinju i Sarajevu. Kraće vrijeme boravio u Francuskoj, a zatim je opet profesor u Beogradu, Zemunu i Sarajevu.

FRANO
ALFIREVIĆ

Od 1941. je u Zagrebu. Godinu dana radi kao gimnazijski profesor, potom 1942.-45. kao upravitelj knjižnice pri Ministarstvu narodne prosvjete. God. 1945.-47. ponovno je gimnazijski profesor. Prva zbirka pjesama *Pesme* izlazi mu 1934. u Beogradu, a druga *More i daleki gradovi* 1941. u Zagrebu. Za tu je knjigu dobio nagradu Državnoga zavoda za narodnu prosvjetu. God. 1942. izlazi mu knjiga *Putopisi i eseji*. Prevodio s talijanskog i francuskog jezika. (J. B.)

ALI , Husein, veliki župan (Kulen Vakuf,? 1892. — Banja Luka, 26. IV. 1962.). Gimnaziju završio u Banjoj Luci, a Filozofski fakultet u Zagrebu krajem I. svjetskog rata. Radio od 1929. kao profesor matematike u Srednjoj tehničkoj školi, a poslije sve do imenovanja za župana kao upravitelj prve realne muške gimnazije u Sarajevu. Pripadao Spahinoj Jugoslavenskoj muslimanskoj organizaciji (JMO), poslanik je u Konstituenti a potom na listi JMO biran za poslanika na svim izborima do sloma Kraljevine Jugoslavije. Jedno vrijeme je i tajnik Narodne skupštine. Kad je 1922. Hrvatsko-muslimansko društvo »Gajret« srbizirano, Ali je među prvima koji pokreće u akciju da se kao protuteža »Gajretu« osnuje Hrvatsko-muslimansko kulturno društvo »Narodna uzdanica«. Godinama je u upravi »Narodne uzdanice«, duže vrijeme i kao tajnik. Bavio se i novinarskim radom: surađivao u Spahinoj *Pravdi*, Kulenovićevoj *Narodnoj Pravdi*, u *Obzoru* i drugim zagrebačkim listovima. Nakon proglašenja NDH pristupa ustaškom pokretu, imenovan je pobočnikom kod Ustaškog stožera Vrhbošna u Sarajevu. U kolovozu 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Sana i Luka u Banjoj Luci i na toj dužnosti ostaje do proljeća 1944. Prilikom jednog savezničkog bombardiranja Banje Luke poginule su mu supruga i tri kćeri. Zatražio je tada duži dopust i više se nije vratio na dužnost župana. Poslije sloma NDH bio uhićen, proveo neko vrijeme u istražnom zatvoru ali je bez suđenja pušten. (D. S.)

ALLIÒ, Salih, književnik i novinar (Bijeljina, 30. XI. 1906. — Zagreb, 11. III. 1982.). Muslimansku srednju vjersku školu završio

SALIH
ALI

u Bijeljini, gdje nastavlja raditi kao knjigovođa i dopisnik sarajevskih dnevnika *Veernja pošta* i *Jugoslavenski list*. Od 1934. (uz prekid 1936.) živi u Zagrebu. U NDH radi kao korektor u dnevniku *Nova Hrvatska* od 1942., a zatim do kraja rata kao novinar na Hrvatskom krugovalu. Piše pjesme, prozne zapise, crtice, lanke. Znatan dio svojih radova objavio je za vrijeme NDH u *Novoj Hrvatskoj*, *Hrvatskom narodu*, *Osvitu*, *Hrvatskoj reviji* i *Hrvatskom ženskom listu*. Pjesme su mu uvrštene u zbirku šestorice autora *Ranjeni galeb* (1942.). Nakon rata radio je kao službenik u Nakladnom zavodu Hrvatske, Ministarstvu ribarstva NRI i Zagrebačkoj vojnoj pošti, a 1953. odlazi u mirovinu. Godinama boemski drugovao s T. Ujevićem u Sarajevu i Zagrebu. (Z. D.)

ALLIGER, Amand, glumac (Pardubice, Češka, 13. VIII. 1904. — Zagreb, 28. XI. 1990.). God. 1923. završio je Državnu glumačku školu u Zagrebu i angažiran u HNK. Nakon Zagreba dobiva angažman u Beogradu (1926.-28.), potom u Osijeku (1928.-42.). Od kolovoza 1942. ponovno angažiran u Zagrebu. Igrao je velik broj uloga u kazalištu i u dramama na Hrvatskom krugovalu, sudjelovao u predstavama Umjetničke škole hrvatske mladeži, gdje je bio i predavač, a kao vrstan recitator govorio je prigodne stihove u povodu značajnih proslava. Za vrijeme NDH stekao je čin pješaka i bio član Dosaveznoga vijeća a Hrvatskoga saveza slobodnih zvanja. Zbog toga je 1945. po kazni vraćen u Osijek (sa suprugom Vjerom, kazališnom šapćicom), i nije mu u radni staž priznato razdoblje od 22. IV. 1942. do 31. V. 1945. Za vrijeme NDH odigrao je niz

AMAND
ALLIGER

zapaženih uloga u djelima hrvatskih i stranih pisaca, među ostalima: Fausta (J. W. Goethe, *Faust*), Adolfa (G. Hauptmann, *Kolega Crampton*), Kalba (F. Schiller, *Spletka i ljubav*), Balena (Ruža Petelinova, *Petra*), Ferdinanda (M. Fotez, *Ujak*), Leona (T. Strozzi, *Tomislav*), Grozdana (V. Rabadan, *Ku a na kršu*). Pisao je i dramatisirao igrokaze za djecu i mladež, a igrao je i u prvim hrvatskim filmovima *Dvorovi u samo i* (1925.), *Lijepa naša domovina* (1942.) i *Lisinski* (1944.). (P. C.)

ALIKADI, Salko, general (Kladanj, 18. III. 1896. — kraj Doboja, 16. XI. 1941.). Studirao pravo u Subotici. Završio školu za pri uvne asnike u Budimpešti. Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Oružanim snagama NDH pristupio u inu potpukovnika u travnju 1941. Organizator je ustaških postrojbi u Bugojnu, Vakufu, Kupresu i Prozoru. U svibnju 1941. zapovjednik je 14. pohodnog bataljuna. Poginuo je kao zapovjednik 3. bojne 2. pješa ke pukovnije. Posmrtno promaknut u in generala. (M. P.)

ALTGAYER, Branimir, političar (Przekopane, Galicija, 8. XI. 1897. — Zagreb, 15. V. 1950.). Odrastao je u Slavoniji. Nakon gimnazije u Osijeku i Zemu završio austrougarsku Konji ku kadetsku školu u Moravskoj Beloj Crkvi. asnik je u austrougarskoj vojsci od 1915. do kraja I. svjetskog rata. U Kraljevini SHS ima in kapetana. Nakon etiri godine službe, 1922. napušta vojsku i zapošljava se u civilnim službama, a zatim ponovno u vojsci 1924.-27. Vrlo aktivan u kulturnom i političkom životu njema ke

manjine. Istaknuti je predstavnik tzv. Obnoviteljskog pokreta (radikalne struje) u njema kom manjinskom udruženju Kulturbund; 1939. postao je pokrajinski vo a za Slavoniju. Po etkom 1939. napušta JRZ, iji je gradski vije nik u Osijeku, i pristupa HSS-u. Nakon uspostave NDH, 14. IV. 1941. imenovan je vo om Njema ke narodne skupine (Volksgruppenführer); državnim ravnateljem pri Predsjedništvu Vlade imenovan je 5. XI. 1941., a od 11. I. 1943. državni je tajnik pri Predsjedništvu Vlade NDH i unaprije en u in pri uvnog us-

BRANIMIR ALTGAYER

taškog pukovnika; dobio naslov viteza. Kratko je sredinom 1943. boravio i na isto nom bojištu. Nakon povratka s bojišta u kolovozu 1943. proglasio op u mobilizaciju Nijemaca u NDH, a 1944. po eo organizirati iseljenje Nijemaca u Reich. Osnovao vojniciu njema ke narodnosne skupine. Zasluzan za osnutak i razvoj gospodarske organizacije za prehranu vojske i pu anstva. Nakon rata Britanci su ga izru ili jugoslavenskim vlastima te gaje 1950. Vojni sud u Zagrebu osudio na smrt. (V. G.)

AMBROSIO, Vittorio, general (Torino, 28. VII. 1879. — Alessio, 20. XI. 1958.). Zapovjednik II. armate u travanjskom ratu 1941., koja je okupirala dijelove hrvatskog teritorija (te Slovenije i Bosne i Hercegovine). Na

putu iz Rima u domovinu, u travnju 1941., u Gorici ga posje uje A. Paveli kojem jam i siguran put, a njegovim ustašama osigurava prijevoz u Hrvatsku. U ljeto 1941. sprije i o akcije hrvatske vojske protiv etnika; u kolovozu (1941.) u Zagrebu sudjeluje na konferenciji talijanskih i hrvatskih predstavnika u o i **predstoje e reokupacije** Druge demilitizirane i Tre e zone. Pod njegovim su zapovjedništvom talijanske vojne i civilne vlasti na hrvatskom teritoriju podržavale i hrabrile etnike kako bi slabili vlast NDH, te iskazivali okupatorska nastojanja. Od sije nja 1942. do velja e 1943. na elnik je Glavnog stožera talijanske kopnene vojske, a potom na elnik Glavnog stožera oružanih snaga Italije do studenoga 1943. Sudjelovao u obaranju B. Mussolinija. Glavni je inspektor vojske do srpnja 1944., kada je umirovljen. Nakon rata jugoslavenske su vlasti tražile njegovo izru enje, ali tome nije udovoljeno. (Z. D.)

ANDRASSY, Juraj, pravnik (Zagreb, 12. VIII. 1896. — Zagreb, 30. XII. 1977.). Klasi nu gimnaziju i studij prava završio u Zagrebu, gdje je 1919. doktorirao. Od 1928. do umirovljenja 1966. predaje me unarodno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu; od 1930. docent, od 1932. izvanredni, a od 1937. redoviti profesor. God. 1937. predavao na Akademiji za me unarodno pravo u Haagu. Bio dekan Pravnog fakulteta u Zagrebu 1938. /39. Za NDH profesor je na Pravnom fakultetu, suradnik i urednik struke prava u *Hrvatskoj enciklopediji*, objavljuje priloge u *Mjese niku* Pravni kog društva i *Viencu*, a napisao je i prilog o pravnoj znanosti u knjizi *Naša domovina* (1943.). Nakon rata ponovno je izabran za redovitog profesora Pravnog fakulteta (1945.), predavao je i na Akademiji za me unarodno pravo u Haagu 1951., te na Pravnom fakultetu u Kairu 1960.-62. Od 1952. lan, a 1969.-71. predsjednik Instituta za me unarodno pravo. Redoviti lan JAZU (od 1965.). Važnija djela: *Kriti ki pogledi na teoriju o narodnoj suverenosti* (1927.); *Liga naroda* (1931.); *Život i rad Alfonza Domina Petruševe koga* (1939.); *Me unarodno pravosu e* (1948.); *Me unarodno pravo* (1949.); *Epikontinentalni pojas* (1951.); *Utilisation*

JURAJ
ANDRASSY

des eaux internationales non-martimes (Geneve, 1957.); *International Law and the Resources of the Sea* (New York-London, 1970.). (S. R.)

ANDREIS, Josip, muzikolog (Split, 19. III. 1909. — Zagreb, 16. I. 1982.). Srednju školu završio u Splitu 1926., talijanski i francuski jezik studirao u Rimu i Zagrebu, gdje je i diplomirao na Filozofskom fakultetu 1931.; glazbu diplomirao na nastavni kom odsjeku Muzi ke akademije u Zagrebu 1947. Srednjoškolski je profesor 1931.-41. u Šibeniku, Herceg Novom i Splitu. Nakon proglašenja NDH radi u HIBZ-u (suradnik je *Hrvatske enciklopedije*) i Sveu ilišnoj knjižnici u Zagrebu. U tom razdoblju objavljuje svoje temeljno sintetsko djelo *Povijest glazbe* (1942.), te *Uvod u glazbenu estetiku* i *Tragove mudrosti* (1944.). Studijama i prikazima o doma im i stranim glazbenicima, vrstama i oblicima glazbe, doprinosu Dalmacije hrvatskoj glazbi te o tiskanju glazbenih djela u Hrvatskoj sura ivao je u *Hrvatskom narodu*, *Znanju i radosti*, *Hrvatskoj reviji* i dr.

JOSIP
ANDREIS

Poslije sloma NDH profesor je povijesti glazbe na Muzi koj akademiji (1945.-72.) pri kojoj osniva i vodi do umirovljenja (1972.) Historijski odjel (1948.-69.) odnosno Muzikološki odjel (1970.-72.). Utemeljitelj je i predsjednik Muzikološkoga zavoda (1969-72.), urednik *Muzi ke revije* (1950.-51.) i asopisa *Arti musices* (1969.-71.) te prvog izdanja *Muzi ke enciklopedije* (1958.-63.). Objavio i *Razvoj muzi ke umjetnosti u Hrvatskoj* (1962.) te *Povijest glazbe* (1974.-76.) u etiri knjige, od kojih etvrta obraduje hrvatsku glazbu. Napisao i više opsežnih studija o zna ajnim glazbenim li nostima (Hectoru Berliozu, Jakovu Gotovcu, Mili Cipri, Ivanu Luka i u, Ivi Para u i dr.). Od 1954. izvanredni, a 1975. redoviti lan JAZU. (R.)

ANDRES, Ivan, odvjetnik i politi ar (Vinkovci, 11. V. 1883. — Zagreb, 17. III. 1959.). Završio Filozofski i Pravni fakultet u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat pravnih znanosti. Radio kao sudac u Zagrebu i Varaždinu, a zatim kao tajnik Hrvatske zemaljske vlade. Nakon umirovljenja 1919. posvetio se odvjetni kom zvanju. Sura ivao je u stru - nim asopisima i novinama. Iako se HSS-u

IVAN
ANDRES

priklju uje uo i izbora 1935., te je godine izabran, kao i 1938., za zastupnika kotara Rab. U vladi Gvetkovi -Ma ek bio je ministar trgovine i industrije. Za vrijeme NDH živi u Zagrebu i djeluje na politi koj liniji V. Ma eka. Sudjeluje na sastanku vode ih HSS-ovaca na kojem je donijeta platforma za pregovore u rujnu 1943. s predstavnicima vlasti (N. Mandi em i M. Lorkovi em). Za vrijeme NDH više puta uhi ivan i zatva-

ran. Nakon sloma NDH djeluje i dalje u duhu HSS-a, a nova ga vlast zbog takve djelatnosti zatvara 1945. i 1948. (M. R.)

ANGELI, Edgar, oadmiral (Karlovac, 11. V. 1892. — ?, 1945.). Završio pomorsku vojnu akademiju austrougarske vojske. Pomorski asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Propast Kraljevine Jugoslavije do ekuje u inu kapetana bojnog broda i zapovjednika rije ne dotile. Od 23. IV. 1941. zamjenik je, a od 14. IV. 1943. zapovjednik Hrvatske ratne mornarice. Zasluzan za ustrojavanje rije ne flotile te obalnoga lu kog redarstva kao i za ustrojavanje hrvatskih pomorskih ratnih snaga na Crnom i Azovskom moru. Na vlastitu molbu umirovljen 21. IV. 1944. u inu doadmirala. Nakon sloma NDH je uhi en i su en 1945.; navodno ubrzo umro u zatvoru. (M. P.)

ANTOLKOVI , Milan, stolnotenisa i nogometas (Zagreb, 27. IX. 1915.). Nakon završene gimnazije 1934. upisuje studij prava. Kao srednjoškolac bavi se atletikom, stolnim tenisom i nogometom. God. 1933. nastupa za jugoslavensku stolnotenisku rpre-

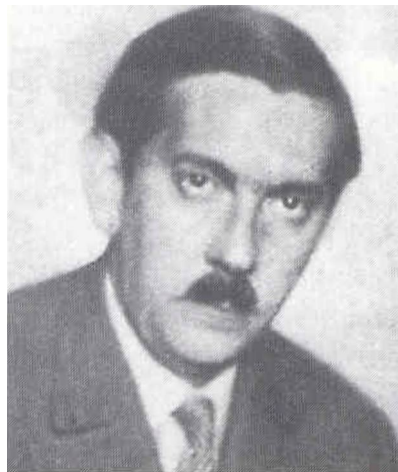

MILAN ANTOLKOVI

zentaciju na svjetskom prvenstvu u Badenu kraj Beča. U muškim parovima (sa Z. Weilerom, 1932., i M. Dominesom, 1933.) osvaja prvenstvo države. God. 1932.-45. igra nogomet u »Građanskom« s kojim 1937. i 1940. osvaja prvenstva Jugoslavije a 1943. prvenstvo NDH. Više puta bio kapetan nogometne reprezentacije NDH. Nakon rata je zbog ozljeda prestao igrati nogomet i posvetio se trenerskom pozivu. (F. F.)

ANTOLJAK, Stjepan, povjesni ar (Doboj, 29. VIII. 1909.). Povijest je završio 1933. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1935. i doktorirao. Na istom je fakultetu od 1934. asistent, a od 24. veljače 1941. docent, gdje ostaje do jeseni 1946. God. 1946.-52. direktor je Državnog arhiva u Zadru, potom kratko vrijeme djelatnik Državnog arhiva u Rijeci, od 1956. profesor na filozofskim fakultetima u Skoplju i Prištini, a od 1969. do umirovljenja 1979. u Zadru. Od 1940. i za NDH vanjski je urednik struke hrvatska povijest (uz M. Baradu i A. Dabinovića) u *Hrvatskoj enciklopediji* te njezin marljivi suradnik od I. do V. sveska. Istodobno suraduje u *asopisu za hrvatsku povijest* (1943.). Suradnik je prvog sveska *Naše domovine* (1943.). God. 1942. u Zagrebu objavljuje *Pregled hrvatske povijesti*, a II. dopunjeno izdanje u Splitu 1994., uz suradnju S. Batovića, N. Cambia, I. Jelića, S. Obada, P. Stričevića i Agneze Szabo. Antoljakova knjiga *Dalmatinsko pitanje kroz vjekove* (1944.) nepravedno je zapostavljena jer je objavljena za NDH. (M. Š.)

ANTONINI, Oto, slikar i ilustrator (Zagreb, 17. VII. 1892. — Zagreb, 15. II. 1959.). Slikarski je nauk stjecao u Zagrebu, Firenci i Rimu, a religiozno je slikarstvo i fresko tehnike usavršavao u Sieni i Münchenu. Ocijelne dobi zanimale su ga ilustracije. Početno ih je objavljivati u humorističkoj reviji *Šišmiš*, koju je i pokrenuo (1915.), te u obiteljskom tjedniku *Svijet*, u kojem je bio likovni urednik i vodeći ilustrator 1926.-38. Prvi put samostalno izlagao 1932. u Salonu Ulrich predstavljajući i se brojnim portretima. Tijekom NDH u potpunosti se posvetio oblikovanju novih poštanskih maraka. Već je 1941. završio etnaest krajobraza (Ozalj,

OTO
ANTONINI

Jajce, Velebit, Zelenjak, Zagreb, Drina, Konjic, Dubrovnik, Posavina, Sarajevo, Plitvička jezera, Srijem i Nehajgrad), koji su otisnuti kao niz maraka u Zagrebu koj »Tipografiji«, te je oblikovao prve hrvatske dobrotvorne marke u korist Crvenoga križa s likovima seljaka iz Sinja, Travnika i Turopolja. Po etkom 1943., oblikovao je marku u spomen 700. obljetnice grada Zagreba. Marka sadrži grb grada Zagreba, položen na smotanu Zlatnu bulu i tiskana je u malom arku. Za novi niz maraka *Znameniti Hrvati* izradio je lik Julija Klovića. Poslije sloma NDH, 1945., odlukomasnog suda skupštine ULUH-a, isključen je iz udruženja umjetnika. (B. R.-P.)

ARKO, Vladimir, većeindustrijalac (Zagreb, 16. IX. 1888. — Zagreb, 6. VI. 1945.). U Austriji i Italiji stručno izobraženi vinar i kemičar, kao dvadesetogodišnji mladi preuzeo je od oca Mije, veletrgovca vinom i proizvođača alkohola, razrađeni posao. God. 1915. postao vlasnik u to doba najmodernije tvornice i rafinerije alkohola, pjenice, kemij-

VLADIMIR
ARKO

skih proizvoda, vinske destilacije, likera, etera, kvasca i proizvodnje bacava. Djelatan je u mnogim industrijskim organizacijama, predsjednik Trgova ko-obrtničke komore i utemeljitelj narodnih nov anih zavoda. Naj-prije pripadao Demokratskoj stranci Sveto-zara Pribi evi a, a nakon uvo enja šestosi-je anjskog režima 1929. prišao je Jugosla-venskoj nacionalnoj stranci. Od 1941.-45. opskrbljivao je i njema ku, talijansku i hr-vatsku vojsku svojim proizvodima. Bio je predsjednik središnjice za žestu. Gospodar-sko redarstvo optužilo ga za nelegalne rad-nje, 1944. uhi en ali i pušten nakon inter-vecija. Poslije rata optužen je za suradnju s okupatorom. U trenutku uhi enja, u tvor-nici, ispio je cijankalij. (P. C.)

ARNOLD, Vlasta, ustaška dužnosnica (Za-greb, 22. I. 1896. — Zagreb, 3. IV. 1963.). K i hrvatskog književnika, filozofa i pedago-ga Dure Arnolda. Prva etiri razreda gimna-zije (1907.-11.) i u iteljsku školu (1911.-15.) završava u Zagrebu, gdje potom radi kao u iteljica. Duhovno se formira u Marijinoj kongregaciji u iteljica. Godine 1927. pristu-pa katoli koj organizaciji Svezi hrvatskih orli a i djeluje kao odbornica za misije. Kad se 1930. osniva Veliko križarsko sestrinstvo, izabrana je za zamjenicu voditeljice. Od 1937. referentica je u Sestrinstvu za se-lja ku omladinu. Vodila je i katoli ko druš-tvo nau nica. Uspostavom NDH angažira se u Ženskoj lozi ustaškog pokreta, te je u kolovozu 1943. imenovana zamjenicom upravne zapovjednice Ženske loze Hrvat-skoga ustaškoga oslobodila kog pokreta. U Ženskoj lozi posebice radi na karitativnim i socijalnim pitanjima. U svibnju 1945. po-vla i se prema Austriji. Kraj Dravograda je preživjela partizansko masovno strijeljanje, bježi i nakon dva mjeseca pješa enja i skrivanja, vra a se u srpnju ku i u Zagreb. Uhi ena je 31. VIII. 1945. i u istražnom je zatvoru do 10. II. 1946. Osu ena na dugogo-dišnju robiju: dva je mjeseca u logoru u Staroj Gradiški, a potom deset godina u logoru u Slavonskoj Požegi, odakle izlazi 8. IV. 1956. Posao nije mogla dobiti, pa je živjela kod rodbine. (G. A. B.)

ANDRIJA ARTUKOVI

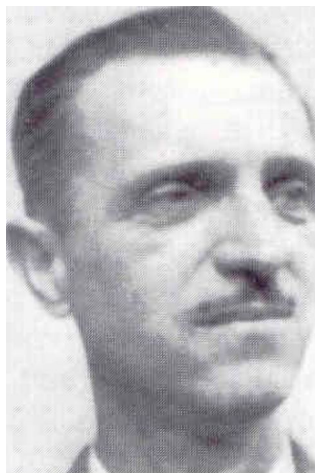
ARTUKOVI , Andrija, odvjetnik i politi ar (Klobuk kraj Ljubuškog, 19. XI. 1899. - Zagreb, 16. I. 1988.). Završio je Franjeva ku gimnaziju u Širokom Brijegu, a studij prava s doktoratom u Zagrebu. God. 1924. sudski je pripravnik u Zagrebu, od 1926. odvjetnik u Gospi u. Pristupa ustaškom pokretu i 1932. jedan je od organizatora Velebitskog ustanka. Prije samog doga aja emigrira 31. VIII. 1932. preko Rijeke u Veneciju, gdje ga A. Paveli imenuje poglavnim pobo nikom u Glavnom ustaškom stanu i zapovjedni-kom svih ustaških jedinica u Italiji. Pseudo-nim mu je Hadžija. Sukobljava se sa skupi-nom oko M. Babi a (zvanog Giovanni), te potkraj 1933. napušta Italiju. Privremeno boravi u Budimpešti i u Be u, gdje je u ožujku 1934. uhi en i nakratko zatvoren. Protjeran je iz Be a te ponovno boravi u Budimpešti. Po etkom rujna 1934. sastaje se s Paveli em u Milanu, a sredinom rujna odlazi u London, gdje je u listopadu 1934. nakon atentata u Marseilleu uhi en i pre-dan Francuskoj. U pariškom zatvoru provo-di tri mjeseca; u sije nju 1935. izru en je Kraljevini Jugoslaviji. Nakon 16 mjeseci zatvora u Beogradu Sud za zaštitu države

osloba a ga krivnje. Pušten je na slobodu 16. IV. 1936., kratko boravi u Gospi u, a u svibnju 1936. ponovno odlazi u emigraciju, najprije u Austriju, zatim u Njema ku. U Berlinu ga po etkom 1937. saslušava Gestapo. Pred prijetnjom uhi enja napušta Berlin i privremeno se sklanja u Francusku, potom živi u Budimpešti te ponovno u Berlinu. Po proglašenju NDH vra a se u Zagreb, te je imenovan lanom Hrvatskog državnog vodstva (12. IV. 1941.), privremene vlade NDH, koju je formirao S. Kvaternik. Nakon povratka A. Paveli a 16. IV. 1941. imenovan je ministrom unutarnjih poslova u prvoj Hrvatskoj državnoj vladi. Pripada najužem krugu A. Paveli a, osoba je njegova posebnog povjerenja i poslušni izvršitelj njegove volje. Sudjelovao je u talijansko-hrvatskim pregovorima o razgrani enju u Ljubljani (Ciano-Paveli , 25. IV. 1941.), pri potpisivanju Rimskih ugovora (18. V. 1941.), a prati Poglavnika i pri posjetu A. Hitleru (6. VI. 1941.). Zagovornik je politike terora; kao ministar unutarnjih poslova 22. IV. 1941. objavljuje da e Vlada NDH »riješiti židovsko pitanje kao što ga je riješila njema ka vlada«, te potpisuje rasne zakone donesene 30. IV. 1941. i 4. VI. 1941. Nakon rekonstrukcije vlade 10. X. 1942. napušta mjesto ministra unutarnjih poslova i postaje ministrom pravosu a i bogoštovlja, a od 29. travnja do 1. listopada 1943. ponovno je ministar unutarnjih poslova. Od 11. X. 1943. do kraja NDH bio je državni prabilježnik — uvar državnog pe ata. S drugim lanovima vlade 6. V. 1945. napušta Zagreb i odlazi u Austriju. Britanci ga sa skupinom ministara i visokih dužnosnika NDH zatvaraju u zato eni ki logor u Spittalu na Dravi, iz kojega je neposredno prije toga (18. V. 1945.) jugoslavenskim vlastima izru ena skupina ministara u kojoj je bio predsjednik Vlade N. Mandi . Artukovi i njegova skupina nisu izru eni, ve su ubrzo pušteni iz logora. Iz britanske zone prelazi u ameri ku, potom u francusku zonu (gdje mu se nalazila obitelj). Sa švicarskim dokumentima na ime Alois Anich odlazi u Irsku. God. 1948. sa ženom i troje djece putuje u Kaliforniju na turisti ku vizu, koju poslije produžuje pod pravim imenom. Radio je u bratovu poduze u. U srpnju 1945. jugosla-

venska Državna komisija za utvr ivanje zlo ina okupatora i njihovih pomaga a proglašava ga ratnim zlo incem. Vlada FNRI 29. VIII. 1951. postavlja zahtjev za njegovo izru enje, što dovodi do sedmogodišnjeg sudskog procesa u Los Angelesu. Presuda Vrhovnog suda u Los Angelesu 15. I. 1959. odbija jugoslavenski zahtjev. Pošto je ameri ka useljeni ka služba (Immigration Service) potkraj 1970-ih pokrenula pitanje pravne osnove za boravak u SAD-u ve eg broja useljenika, suradnika njema kih vlasti za II. svjetskog rata, jugoslavenske su vlasti na poticaj Posebnog istražnog ureda (SIO) ameri kog Ministarstva pravde obnovile zahtjev za njegovo izru enje. Uhi en je 14. XI. 1984. i nakon sudskog procesa izru en jugoslavenskim vlastima u New Yorku 11. II. 1986., te otpremljen u Zagreb. Na su enju u Zagrebu, u travnju i svibnju 1986. osu en je na smrt, no presuda zbog njegova zdravstvenog stanja nije izvršena. Umro je u zatvorskoj bolnici. (S. R.)

ASAN AI , Ivan, veliki župan (Karlovac, 23. VI. 1899. — Buenos Aires, 20. VII. 1986.). Završio Poljoprivredno-šumarski fakultet u Zagrebu. Za Kraljevine Jugoslavije upravitelj šumarije u Drenju kraj akova. Nakon uspostave NDH ustaški je logornik u akovu do 12. VI. 1943.; po etkom studenog 1943. imenovan za velikog župana Velike župe Baranja sa sjedištem u Osijeku. Tu dužnost obavljao je do 22. III. 1945. kada odlazi u Zagreb na dužnost glavnog ravnatelja Glavnog ravnateljstva za prehranu. Povla i se u svibnju 1945., najprije u Austriju i Italiju (gdje ga uhi uju savezni ke vojne vlasti, ali uspijeva pobje i), a zatim u Argentinu (1947.). U emigraciji se vrlo aktivno bavi politikom. Bio je predsjednik Hrvatskog domobrana za Južnu Ameriku, a Paveli evom oporu nom odlukom postaje pobornik Vije a Hrvatskog oslobodila kog pokreta (HOP) za Argentinu. Nakon rascjepa jedan je od predsjednika mati nog HOP-a. (V. G.j

ASI , Milan, skladatelj i dirigent (Zagreb, 23. VIII. 1917. — Subotica, 20. IX. 1986.). Diplomirao na Muzi koj akademiji u Zagrebu kod Krste Odaka 1943. Bio je urednik i

ravnatelj zabavnog orkestra hrvatskoga krugovala. Napisao je operete *Pekareu Miško* (1936.) i *Veseli penzionat* (1938.), a proslavio se 1942. operetom *Pjesmotn kroz život*. Napisao orkestralnu skladbu *Narodni ples* (1942.); bio nastavnik na Umjetničkoj školi hrvatske mladeži. Imao je domobranskog poručnika. Nakon rata premješten je po kazni u Suboticu, gdje je bio direktor Opere i umjetnički upravitelj Filharmonije (1945.-54.), zatim je operni i filharmonijski dirigent u Novom Sadu, 1955.-58. voditelj glazbene grane zagrebačke »Komedije«, te od 1959. ponovno djeluje u Subotici. (P. C.)

ASTALOS, Ljudevit (Asztalos, Lajos), šahist (Peuh, 29. VII. 1889. — Budimpešta, 30. X. 1956.). Profesor klasične filologije u Mostaru, Sarajevu (od 1921.) i Zagrebu (1935.-42.). Od 1942. bavi se novinarstvom. Mađarski je šahovski majstor od 1912., jugoslavenski od 1927. i hrvatski od 1941. FIDE ga je 1950. unazadno proglasila međunarodnim majstorom. Bio je komentator i urednik zagrebačkoga *Šahovskoga glasnika*. Za reprezentaciju Jugoslavije igrao je na drugoj plohi i na Olimpijskim igrama u Londonu 1927. i Pragu 1931., te na Turniru nadu u Münchenu 1936. Na turniru u Kecskemétu 1927. osvojio je 4. mjesto. Na prvenstvu Zagreba 1941. (neslužbeno prvenstvo Hrvatske) nadmoćno je pobijedio ispred B. Rabara, M. Subarića, I. Tekavca i drugih. Na dvoboju reprezentacija Hrvatske i Slovačke odigranom u dva kruga, 7. i 8. XII. 1941., igrao je na prvoj plohi s majstorom V. Rohaekom, rezultat 1:1 (poraz i pobjeda). Pobjednik je brzopotez-

nog prvenstva Zagreba 1942. Hrvatski je delegat 14. i 15. VI. 1942. u Salzburgu pri pokušaju osnivanja Europskoga šahovskoga saveza. Iste godine napušta NDH i odlazi u Mađarsku. Od 1947. do smrti bio je potpredsjednik Mađarskoga šahovskoga saveza. (S. P.)

AUGUSTIN I., Antun, kipar (Klanjec, 4. V. 1900. — Zagreb, 10. V. 1979.). Kiparstvo je studirao u Zagrebu i Parizu (1924.-26.), gdje je i prvi put izlagao, 1925. na Salonu francuskih umjetnika. U Zagreb se vraća 1926., a 1928. sudjeluje na izložbi Proletnog salona. Kao jedan od pokretača grupe »Zemlja«, sudjeluje na njezinim izložbama u zemlji i inozemstvu sve do 1933., kada je istupio iz grupe. God. 1940. postaje dopisnim članom JAZU. Gestapo ga 1941. uhićuje i kraće vrijeme zatvara u Grazu. Već na I. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH 1941. sudjeluje s tri bronzane skulpture, a za župnu crkvu Sv. Marije u Tuhlju počinje modelirati veliko *Raspeće* izvedeno u bronci i postavljeno 1942. U početku 1942. odaziva se na natječaj i sudjeluje na Izložbi modela za spomenik A. Starčeviću u Zagrebu. U pripremanju za nastup hrvatske selekcije na XXIII. venecijanskom bijenalu 1942. priključuje se nekadanjem profesoru I. Meštroviću. Uoči otvorenja Bijenala završava bronzanu bistu A. Pavelića, koja je u Veneciji

ANTUN AUGUSTIN I

ANTUN AUGUSTIN I : BISTA ANTE PAVELI A

bila postavljena na ulazu u hrvatski paviljon, ali izvan službene kataloške selekcije. Iste se godine na II. izložbi hrvatskih um-

jetnika u Umjetni kom paviljonu predstavlja zagreba koj publici Poglavnikovom portretnom bustom i klanje kim *Raspelom*. God. 1943. iz ilegalne djelatnosti u hrvatskom antifašisti kom pokretu odlazi na političke funkcije na partizanskom teritoriju (član ZAVNOH-a i potpredsjednik AVNOJ-a), te po njemu modelirati prvi portret maršala Tita. Na velikoj izložbi Hrvatske umjetnosti tijekom 1943. u Berlinu, Beogradu i Bratislavi izbornici su u katalog i na izložbe uvrstili, uz Poglavnikovu bistu, detalj glave bronanog spomenika *Rudar* iz 1936. Od proljeća 1944. u Moskvi oblikuje novice, ordenje i grbovlje (za avnojsku Jugoslaviju), a u jesen 1945. vraća se u Zagreb. Profesor je na Akademiji likovnih umjetnosti, a od 1947. voditelj Majstorske kiparske radionice. God. 1976. otvorena je Galerija »Antun Augustin i« u Klanjcu. (B. R.-P.)

AUGUSTIN I PORTRETIRA JOSIPA BROZA TITA

B

BABIĆ, Ivan, domobranski asnik (Sveti Ivan Zabno, 15. XII. 1904. — Torremolinos, 6. VI. 1982.). Vojne škole završio u Kraljevini Jugoslaviji te Visoku asni ku školu u Francuskoj. Službovao u trupnim postrojbama na Kosovu, u Generalštabu, te kao na elnik štaba divizije u Sloveniji. S te je dužnosti, nakon uspostave NDH, stupio u Hrvatsko domobranstvo. Stekao je povjerenje vojskovo e S. Kvaternika, imenovan za glavara njegova vojnog ureda te glavara Stožera za vezu Hrvatskog domobranstva kod njema koga opunomo enog generala E. Glaise von Horstenaua (s kojim uspostavlja prisne odnose). Bio je u službenoj pratnji S. Kvaternika za posjeta A. Hitleru (21. VII. 1941.) u Glavnom stanu u isto noj Pruskoj, te isto nom bojištu kod Kijeva (22.-24. VII.). Zapovjednik je škole za izobrazbu hrvatskih asnika u Stockerauu, nedaleko od Be a, te Središnje domobranske škole u Varaždinu. Jedan je od onih domobranskih asnika koji su održavali veze s HSS-ovim vodstvom i zajedno s njima tražili rješenje za budunost hrvatske države nastoje i ukloniti ustaštvo i odbiti Nijemce. Od lipnja do kraja 1943., pregovara (sam, ali i zajedno s drugim asnicima i predstavnicima HSS-a) s predstavnicima partizana, a 9. I. 1944. avionom ministra vojske prebjegao je u Italiju, u misiji traženja veze sa zapadnim Saveznicima. S Babi em je, kao predstavnikom domobranstva, trebao putovati Lj. Tomaši , kao predstavnik HSS-a. Tomaši je otkazao put i poslao pisma. Premda pojedinosti te misije nisu do kraja razjašnjene, njezin je cilj bio upoznati zapadne Saveznike sa stanjem u zemlji te voljom HSS-a i domobranstva da se rješenje za budunost Hrvatske potraži u suradnji s njima. Babi nije naišao na razumijevanje britanskih asnika u Bari-

ju. Najprije ga zato uju obavještajne službe, a potom je interniran u logor u Paduli. Odbijeni su mu zahtjevi da posjeti J. Krnjevi a u Londonu, a sa I. Subaši em, predsjednikom jugoslavenske kraljevske vlade, susre e se 20. VI. 1944. u Caserti, nakon njegova povratka s Visa, gdje je s NKOJ-em postigao sporazum. Premda je uo i puta na Vis, na nagovor T. Jan ikovi a, I. Subaši bio zainteresiran za susret s Babi em, poslije Viških sporazuma više nije bio zainteresiran za prijedloge koje je donio Babi . Misija je propala, Babi ostaje u internaciji, a nakon završetka rata u emigraciji. Sje anje na te dane opisao je u lanku *Moja misija kod Saveznika godine 1944.* (jubilarni broj *Hrvatske revije* 1951-1975.). (R. i M. R.)

BABI , Ivan, stožernik i veliki župan (Bratuš kraj Makarske, 6. I. 1900. — ?). Završio u iteljsku školu i službovao kao u itelj. Nakon uspostave NDH logornik je u Metkovi u; od 1. IX. 1943. stožernik je Ustaškoga stožera Rama-Hum sa sjedištem u Mostaru. Veliki je župan Velike župe Lašva i Pliva u Travniku od studenog 1943. do ožujka 1945. Povla i se 1945. i emigrira u Argentinu. (M. P.)

BABI , Ljubo, slikar i povjesni ar umjetnosti (Jastrebarsko, 15. VI. 1890. — Zagreb, 14. V. 1974.). Studira u Zagrebu, Munchenu i Parizu. God. 1916.-61. profesor je na zagreba koj Umjetni koj školi (sada Akademija likovnih umjetnosti). God. 1932. diplomirao je i na katedri za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Oblikovao je prvu postavu Moderne galerije u Zagrebu 1918.-19., a u povodu tisu ugodišnjice hrvatskoga kraljevstva 1925. priredio veliku izložbu u Zagrebu. Bio je graditelj i pronio-

LJUBO BABI : AUTOPORTRET, 1924.

tor hrvatske moderne umjetnosti te borac za »naš izraz« u slikarstvu utemeljen na hrvatskoj tradiciji i koloritu. Izlaže samostalno i s Društvom »Meduli«. Sudjeluje u osnivanju i na izložbama Hrvatskoga proljetnoga salona (od 1916.) i Nezavisne grupe umjetnika (od 1923.). Suosniva je »Grupe trojice« (1929.) i izlaga na svim izložbama kao i na izložbama Grupe hrvatskih umjetnika (od 1936.). Oblikuje časopise M. Krleža, od *Plamena* (1919.) do *Pe ata* (1939.). U tijeku ratnih godina Babi izlaže na I. i II. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941. i 1942.), te na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi (1943.). Slika novi poliptih Sv. Antuna za svetište zagrebačke crkve na Svetom Duhu, koju je 1943. posvetio nadbiskup A. Stepinac. Piše knjige iz povijesti umjetnosti kojima je temelje postavio već 1934. u knjizi *Umjetnost kod Hrvata u XIX. stoljeću*. U tijeku 1943. objavio, u ediciji *Sabrana djela*, nakladne knjižare A. Velzeka, tri knjige: *Majstori preporoda* (9 eseja), *Boja i sklad* te dopunjeno, novo izdanje *Umjetnost kod Hrvata* s dodatnim poglavljem *Po etak 20. vijeka*. God. 1944. izašao je prvi svezak *Pregleda o povijesti umjetnosti; Zlatni viek španjolskog slikarstva* te *Oblici umjetnosti*, četvrta knjiga iz edicije *Sabranih djela*. U tijeku 1941. i 1942. oblikovao je novice NDH: od 1000 kuna s djevoja kim likom u

narodnoj nošnji i prikazom Velebita, od 500 kuna sa snopljima pšenice, od 50 i 10 kuna s ornamentima pletera. asni sud ULUH-a 1945. isključuje ga iz javnog djelovanja jer je »izdao četiri knjige o umjetnosti na ustaškom pravopisu, štampao letke, izradio ustaške ambleme i novice, izvodio crteke radove za njemačko-hrvatsku izložbu u Zagrebu i držao predavanja«. Dobio je zabranu samo šest mjeseci jer mu je olakotna okolnost bila to što je »zdušno pomagao NOB od 1942«. U poslijeratnom je razdoblju vodio Strossmayerovu galeriju u Zagrebu, uređivao *Bulletin za likovne umjetnosti JAZU* (koji je dopisnik letka bio od 1928.), bio scenograf u HNK, opremao i ilustrirao knjige i časopise. (B. R.-P.)

BABI , Mijo, ustaški časnik (Nova Bukovica kraj Podravske Slatine, 6. IX. 1903. — Berkovi i kraj Stolca, 3. VII. 1941.). Poznat pod nadimkom Giovanni. Kao mladi uključuje se 1928. u revolucionarnu organizaciju hrvatske mladeži Hrvatski domobran, a

ubrzno postaje i član 1. ustaškog roja u Zagrebu. U ožujku 1929. u Zagrebu izvršio je atentat na T. Schlegela, ravnatelja Južnoštampe i glavnog urednika *Novosti*, pobornika kraljeve diktature. U kolovozu 1929. izazvao eksploziju u kasarni žandarmerijskog puka u Zagrebu, a pri pokušaju uhićenja ubio jednog policajca a drugoga ranio. Po etkom 1931. bježi u Mađarsku, no ubrzno se vraća i kod Sušaka prelazi u Italiju. Smješta se u prvi ustaški logor Bovegno te mu postaje zapovjednikom. Od tada je osoba od najvećega Pavla i eva povjerenja. U međuvremenu gaje (1932.) Sud

za zaštitu države u Beogradu osudio u odsutnosti na smrtnu kaznu. Poslije marseilleskog atentata zajedno s drugim ustašama interniran je na Liparima (1935—38.). Talijanska ga policija nakratko uhi uje 1938. otkrivši njegovo pismo A. Paveli u u kojem se zalaže za atentate, među ostalima i na M. Stojadinovi a koji je upravo boravio u Italiji. Slom Kraljevine Jugoslavije Babica je zatekao u logoru u Lucci (Toskana). Nakon proglašenja NDH, sredinom travnja 1941. vra a se u Zagreb. Imenovan je poglavnim pobo nikom i u lipnju 1941. unaprije en u ustaškog satnika PTS-a te postavljen za prvog zapovjednika svih logora u NDH. U ljeto 1941., zajedno s I. Hereni em, kao povjerenik GUS-a odlazi u Hercegovinu. Poginuo u inu ustaškog bojnika u isto noj Hercegovini. Nositelj je naslova viteza. (Z. D.)

BACIĆ, Vilim, pomorski asnik i povjesni ar (Pula, 3. VII. 1896. — Be , 17. VI. 1969.). Sin kontraadmirala Alojza Ba i a-Re inskoga. Završio Pomorsku akademiju 1914. u Rijeci, Pravni fakultet s doktoratom 1929. u Zagrebu, te Ratnu pomorsku akademiju u Parizu 1927. Služio kao pomorski asnik austrougarske mornarice, a nakon I. svjetskog rata i jugoslavenske ratne mornarice. Predavao na Pomorskoj vojnoj akademiji. Nakon proglašenja NDH pristupio u Hrvatsko domobranstvo u inu kapetana bojnog broda. Do ožujka 1942. nadstojnik je Odsjeka za romanske zemlje a zatim je imenovan pro elnikom Politi kog odjela u Ministarstvu vanjskih poslova. U studenome 1942. promaknut je za izvanrednog poslanika. Od prolje a 1944. poslanik je NDH u Trstu gdje vodi Ured za vezu NDH pri vrhovnom povjereniku u zoni Jadransko primorje. Nakon sloma NDH nije se vra ao u domovinu. Autor je više povijesnih i pomorsko-povijesnih rasprava u asopisima (*Mornari ki glasnik* i drugi). Napisao je *Uvod u me unarodno pomorsko javno i ratno pravo* (Beograd, 1932.); *Dubrova ki brodovi u doba procvata dubrova kog pomorstva u XVI. vijeku* (1941.) i *Povijest Prvog svjetskog rata na Jadranu* (1944.). (M. P. i R.)

BA OVI , Petar, odvjetnik i etni ki vojvoda (Kalinovik,? — Jasenovac, IV. 1945.). Sin etni koga vojvode Maksima. Za Kraljevine Jugoslavije rezervni je major. Studirao pravo, bavio se odvjetni kim poslom, a uo i II. svjetskog rata bio banski bilježnik. Od ljeta 1941. do travnja 1942., šef je Kabineta u MUP-u Nedi eve vlade u Beogradu. U travnju 1942. (u dogovoru s D. Mihailovi em i M. Nedi em) odlazi s etni kim odredom u NDH, u isto nu Bosnu. Od kolovoza 1942. zapovjednik je etni kih operativnih jedinica isto ne Bosne i Hercegovine. Te su jedinice izvršile više masovnih zlo ina nad Hrvatima i Muslimanima, te zapravo cijelu isto nu Hercegovinu, od lijeve obale Neretve, etni ki o istili od Hrvata i Muslimana. U listopadu 1942. Ba ovi evi su etnici uklju eni u talijanske operacije protiv partizana, kada su tako er ubili više tisu a Hrvata i Muslimana u mostarskom, prozorskom i konji kom kotaru. Poslije toga Ba ovi je dobio titulu vojvode, uz nadimak Kalinovi ki. S 3000 etnika u prosincu 1942. prebacuje se do Knina. Koncem sije nja 1943. izvršili su pokolj u Vrlici i okolici. Nakon toga pridružuje se velikom etni kom okupljanju u prostoru Neretve radi ofenzive na glavninu partizanskih snaga u velja i i ožujku 1943. Od njegovih etnika stradava hrvatsko pu anstvo, posebice u Imotskom i okolici. Sredinom velja e 1944. (zajedno s britanskim pukovnikom Brileyom) odlazi u Kairo, gdje je uhi en i kra e vrijeme zatvoren u britanskom zatvoru. Po povratku (koncem svibnja) jedan je od organizatora etni ke Nezavisne grupe nacionalog otpora, koja se trebala povezati s britanskim snagama ijem su se iskrcavanju etnici nadali na južnom Jadranu. Nakon razdora u etni kom pokretu, po etkom 1945., otkazuje poslušnost D. Mihailovi u. Ostatke svojih postrojbi pot injava P. uriši u, koji teži prebacivanju u Sloveniju, i dalje prema Austriji. Ustaške su postrojbe na Lijeve polju kraj Banja Luke 4. IV. 1945. porazile te etni ke postrojbe, a vodstvo (P. uriši a, D. Vasi a, Z. Ostoji a i P. Ba ovi a) zarobile, odvele u B. Gradišku a potom u logor Jasenovac. (Z. D.)

BADER, Košta, general (Zemun, 25. VII. 1874. — Zagreb, 13. III. 1944.). Završio Terezijansku vojnu akademiju u Be kom No-

vom Mjestu. Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine SHS iz koje je otpušten na vlastiti zahtjev 1921. Primljen u Hrvatsko domobranstvo u inu pukovnika u sije nju 1942. i postavljen za pro elnika u Opskrbni kom odjelu Ministarstva oružanih snaga. Promaknut je u generala u kolovožu 1943., a umirovljen u sije nju 1944. (M. P.)

BADER, Paul, general (1883. — ?). Nakon travanjskog rata 1941. njema ki je zapovjednik Više komande u Srbiji i Bosni, od kraja godine opunomo eni zapovjedni general u Srbiji te od 17. III. 1942. zapovjednik Srbije i na tom je položaju do rujna 1943. Sudjelovao je u razgovorima o predaji zemunskog područja NDH, potkraj ljeta 1941. U prvoj polovici 1942. zapovjednik je i operativnih njema kih postrojba u NDH, ponajprije u akcijama u isto noj Bosni i na Kozari. Potkraj kolovoza 1943. imenovan je zapovjednikom 21. brdskog korpusa, a u ožujku 1944. umirovljen. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (Z. D.)

BADOVINAC, Milan, veliki župan (Samarica kraj Garešnice, 14. VIII. 1891. — Karlovac, 13. I. 1963.). Završio Pravni fakultet i stekao doktorat u Zagrebu. Odvjetni ki ured držao u Virovitici. Nakon proglašenja NDH, od 14. X. 1941. veliki je župan kod MUP-a i dodijeljen je na rad u Ured Poglavnika, a od 1. I. 1942. veliki je župan kod Predsjedništva Vlade. U velja i 1942. pozvan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor. Nakon sloma NDH nove su ga vlasti osudile na dvadeset godina robije. (M. P.)

BAJD, Miho, glavnostožerni pukovnik (Dubrovnik, 2. XII. 1900. — ?). Potpukovnik Kraljevine Jugoslavije iji ga slom zatje e na mjestu zapovjednika 113. teškoga topni koga puka u Nišu. U Hrvatskom je domobranstvu 1942. na službi u Stožeru III. domobranskoga zbora. God. 1943./44. glavar je Stožera 5. pješa ke divizije, 2. lova kog i 2. gorskog zdruha. Od rujna 1944. zapovjednik je 2. gorskog zdruha, a od ožujka 1945. zapovjednik 9. hrvatske gorske divizije. U svibnju 1945. povla i se prema Austriji. Prema nekim izvorima živio u Venezueli. (M. P.)

BAJDAK, Leonid, zrakoplovni pukovnik (Odesa, Ukrajina, 8. III. 1894. — ?). Završio Vojnu akademiju ruske vojske u Cugujevu. Djelatni je asnik ruske carske vojske (1915.-20.) i vojske Kraljevine Jugoslavije (od 1926.). Nositelj niza odlikovanja europskih zemalja za uspješne letove na zrakoplovnim natjecanjima. Slom Kraljevine Jugoslavije zatje e ga na službi u 5. zrakoplovnom puku, u inu potpukovnika. Primljen je u Hrvatsko zrakoplovstvo u ožujku 1942. kada je dodijeljen na službu u stožer 2. zrakoplovne luke u Sarajevu. Od lipnja 1942. do lipnja 1944. zapovjednik je Pilotske škole u Rajlovcu i Borovu. Od lipnja do listopada 1944. izvjestitelj je Zaklade za osiguranje zrakoplova. Umirovljen je 15. I. 1945. U svibnju 1945. povla i se iz Hrvatske: daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

BAKARI, Vladimir, političar i publicist (Velika Gorica, 8. III. 1912. — Zagreb, 16. I. 1983.). Školovao se u Ogulinu i Zagrebu, gdje je završio Pravni fakultet i 1937. postao doktorom prava. U KPJ je primljen 1933. Jedan je od inicijatora osnivanja Stranke radnog naroda, kojom se namjeravala legalizirati komunisti ka djelatnost. Prije rata nekoliko je puta uhi i van i zatvaran, posljednji put i od strane banovinskih vlasti. Godine 1940. izabran je za lana CK KPH. Nakon proglašenja NDH partijski je il egal ac u Zagrebu, a u studenome 1941. postavljen za političkog komesara GŠ NOPO Hrvat-

VLADIMIR BAKARI

ske, ostaju i na toj dužnosti pune dvije godine. Bio je vijećnik Prvog i Drugog zasjedanja AVNOJ-a, a kooptiran je i u NKOJ, tadašnju partizansku vladu, kao zamjenik povjerenika za vanjske poslove. Aktivno sudjeluje u osnivanju i radu ZAVNOH-a, pridobivaju i u to najviše tijelo antifašisti kog pokreta i lijevo krilo prijeratnog HSS-a, predvođeno Franjom Gažijem. U listopadu 1944., nakon kritika Politbiroa CK KPJ »nacionalisti kim zastranjivanjem« me u hrvatskim komunistima, zamjenjuje A. Hebranga na dužnosti sekretara CK KPH. Shvativši da bi nakon rata središnjica HSS-a mogla biti glavni konkurent komunistima za preuzimanje vlasti, potiče snažnu kampanju protiv Matkovića »politike ekanja«, a zagovara i radikalni obračun s dužnosnicima i oružanim snagama NDH. U ožujku 1945. postao je prvim predsjednikom hrvatske vlade, a sve do svoje smrti bio je i najznačajniji hrvatski komunistički dužnosnik, ujedno i jedna od ključnih osoba u jugoslavenskom političkom vrhu. Napisao je više stručnih radova, zasnovanih na marksizmu, u kojima je razrađivao i branio sustav »samoupravnog socijalizma«. (Z. Kr.)

BAKRAČIĆ, Boris, građevinski inženjer i partizanski dužnosnik (Požega, 25. III. 1912. — Zagreb, 29. XI. 1989.). Građevinski studij završio na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1936. Radio kao konstruktor statičkih i revizor statičkih proračuna velikih građevina u Zagrebu, Kutini i Beogradu. S. D. Carićem napisao studiju o proračunu okvirnih konstrukcija Beton und Eisen (Berlin, 1939.). Za studija pristupio lijevom pokretu, te postao član SKOJ-a. Nakon uspostave NDH djeluje ilegalno u Zagrebu. God. 1942. postaje član KPJ, a 1943. član Mjesnog komiteta KPH Zagreb. God. 1943. prelazi na partizanski teritorij, od ožujka 1944. do kraja rata opunomoćnik je GSH za razmjenu zarobljenika s Nijemcima. Imao je oko četrdeset sastanaka s njima kim predstavnicima, od toga 25 u Zagrebu, te osigurao razmjenu 700-800 partizana. Imao je punomoć Vrhovnoga štaba koju su potpisali i Nijemci. Pregovore je obavljao pod pseudonimom Ivo Zuljević, kako se ne bi otkrio njegov pravi identitet; na to su mu ime Nijemci izdavali iskaznice i propusnice za

slobodno kretanje. Poslije rata obavljao razne državne i partijske dužnosti: ministar građevinarstva NRH, potpredsjednik Vlade i Sabora SRH, te član IK CK SKH. Obavljao je važne dužnosti u športu: predsjednik je Nogometnoga saveza Hrvatske (1952.-62.), predsjednik Jugoslavenskoga olimpijskog komiteta, te od 1960. do pred smrt član MOK-a. (S. R.)

BALEN, Josip, državni dužnosnik (Krpmote kraj Novog Vinodolskog, 18. III. 1890. — Tucuman, Argentina, 25. X. 1963.). Gimnaziju je završio u Senju, a Šumarski fakultet (1913.) u Banskjoj Štiavici (Slovačka). Doktorirao je 1923. kao prvi doktor šumarskih znanosti u Zagrebu. Radio je u upravi državnih šuma u Hrvatskoj, zatim u Ministarstvu šuma i ruda u Beogradu (1925.). Od 1927. do 1941. profesor je na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu, a od 3. XII. 1941. redoviti profesor na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Pristaša HSS-a. A. Pavelića poznao iz senjske gimnazije. Za rada i života u Beogradu imao naklonost kralja Aleksandra, zasadio parkove na Dedinju i Oplencu. Objavio je mnogobrojne stručne članke i knjige. Najznačajnije mu je djelo *Naš goli krš* (1931.). Kada se Ured Poglavnika preobrazuje 1. I. 1942. u Zupanstvo pri Poglavl-

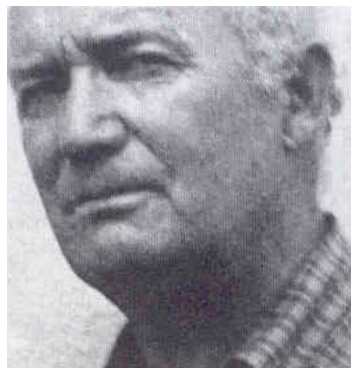

JOSIP BALEN

niku, Balen postaje veliki župan. U vladi NDH od 10. VIII. 1942. ministar je šuma i ruda i na toj dužnosti ostaje u svim rekonstrukcijama vlada NDH do svibnja 1945. Bez obzira na dužnosti ostao je u dobrim vezama s HSS-ovcima. U svibnju 1945. povla i se iz Zagreba u Austriju, gdje ga zarobljavaju britanske vojne vlasti, ali i puštaju na slobodu u srpnju 1945. Ponovno ga uhi uju pri prelasku talijanske granice te je odveden, zajedno s M. Frkovićem, u talijanski zatvor (Cortina, Treviso). Na intervenciju K. Draganovića bili su pušteni. Član je i jedan od osnivača Hrvatskoga državnog odbora. U prosincu 1946. odlazi u Argentinu, gdje dobiva mjesto glavnog direktora za poštumljivanje. Djeluje u radu hrvatske političke emigracije. (M. R.)

BALENOVI , Dragutin, ustaški asnik (Gospić, 2. III. 1894. — Werfen, Austrija, 17. II. 1953.). asnik u austrougarskoj vojsci. Nakon I. svjetskog rata ostaje u mađarskoj vojsci u činu bojnika i služi kao obavještajni asnik. To mu je omogućilo da održava veze i pomaže ustaškim emigrantima u Mađarskoj 30-ih godina. Nakon proglašenja NDH imenovan je za vojnog izaslanika NDH u Budimpešti. U kolovozu 1942. postavljen je za glavnog Podhvatnog i izobrazbenog odjela u zapovjedništvu Ustaške vojnice te je u tom svojstvu u kolovozu 1943. umirovljen. Ubrzo se vraća u Budimpeštu da bi 1944. pred Crvenom armijom emigrirao u Austriju. (M. P. i Z. D.)

BALENOVI , Ivo, književnik i publicist (Županja, 25. IV. 1913.). Završio gimnaziju. U Zagrebu živi od 1940. U jesen 1942.

IVO
BALENOVI

odlazi u Sofiju. Od 1941.-43. sura uje i objavljuje pjesme, crtice, reportaže i kritike u *Hrvatskoj smotri* i *Hrvatskoj reviji*. Kao novinar prati Crnu legiju na pohodu u istočnoj Bosni i o tome 1942. objavljuje knjižicu, zajedno s I. Softom. Pojedini njezini dijelovi pretiskani su u onodobnom dnevnom tisku. Zajedno sa S. Alićem, F. Alfirevićem, G. Krklecom, N. Sopom i V. Vlaisavljevićem, objavljuje pjesme *Ranjeni galeb* (1942.), a samostalno novele *Polomljene grane* (1942.), te knjigu *Kako je minula Buga* (1944.). Na radiju je 1943. izvedena njegova satira na igru *ek na ulici*. God. 1945. vraća se u Hrvatsku, gdje nakon dulje šutnje, sredinom 60-ih godina, nastavlja svoj književni rad. (M. Š.)

BALLEY, Emanuel, pi., pukovnik (Glina, 30. VIII. 1875. — Zagreb, 19. III. 1969.). Službovao u austrougarskoj vojsci; umirovljen za Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH javio se za djelatnu službu te je imenovan zapovjednikom Savskog divizijskog područja sa sjedištem u Zagrebu. Reor-

EMANUEL
BALLEY

ganizacijom Hrvatskog domobranstva u listopadu 1941. postavljen je za zapovjednika I. pješačke divizije; imao čin pukovnika. U travnju 1942. imenovan je zapovjednikom II. zbornog područja sa sjedištem u Slavonskom Brodu. Umirovljen je u listopadu 1942. Vrhovni sud Hrvatske osudio ga je 16. II. 1946. na kaznu višegodišnje robije, od koje je izdržao 2 godine u Staroj Gradiški. (M. R.)

BAUČIĆ, Ivan, veliki župan (Sarajevo, 1889. — Zagreb, 10. VIII. 1946.). Završio pravne znanosti i stekao doktorat. Bavio se odvjet-

ništvo. U travnju 1944. imenovan velikim županom Velike župe Dubrava u Dubrovniku na kojoj dužnosti ostaje do kraja listopada iste godine. Nakon sloma NDH osuđen na dvije godine zatvora s prisilnim radom. (M. P.)

BALJI, Salih, političar i diplomat (Stolac, 1. XI. 1890. — Ljubljana, 4. IV. 1968.). Klasičnu je gimnaziju završio 1910. u Mostaru. Studirao prirodne znanosti u Beču (1910.-13.), i Zagrebu, gdje je 1917. diplomirao. U Beču je član Kluba »Mlada Hrvatska«, koji okuplja stare evince i Kluba »Svijetlost«, koji okuplja Muslimane iz Bosne i Hercegovine, a u Zagrebu je 1913. izabran za predsjednika Hrvatskoga aka-

SALIH
BAULI

demskoga potpornog društva (gdje upoznaje i A. Pavelića). Na tom mu izboru nastupa i A. G. Matoš (iz Rima), kojem se iduće godine držati nadgrobno slovo. Radio je kao gimnazijski profesor u Bihaću, Sarajevu i Mostaru. God. 1920. postao je članom Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO), te narodni poslanik Ustavotvorne skupštine, a poslije Narodne skupštine u Beogradu (1920.-29., te 1931.-35.). U jesen 1928. bio je izabran za gradonačelnika Mostara. Proglašenje NDH zatječe ga kao profesora u Mostaru, odakle se u kolovozu 1941. seli u Zagreb i radi kao profesor na Trećoj muškoj gimnaziji do kraja listopada 1942. Tada je, na prijedlog M. Lorkovića, imenovan konzulom NDH u Ljubljani. Tu je dužnost preuzeo 22. XI. 1942. i na njoj ostao do sloma NDH. U rujnu je 1944. trebao biti premješten u Prag za konzula NDH, ali su to spriječili Nijemci. God. 1945. sudjelovao je u

dogovorima o zajedničkom djelovanju slovenskih nacionalista (L. Rupnika) i HOS-a protiv partizana, te je s tim ciljem održano i nekoliko sastanaka njihovih predstavnika u Zagrebu i Ljubljani. Sedmog svibnja 1945. iz Zagreba povlači se prema Klagenfurtu, a zatim u Italiju, u Treviso. U Rimu boravi do veljače 1947. kada odlazi u Genovu radi posla u Argentinu. Tu ga je 4. III. 1947. uhitila vojna policija. Uputen je u Rim, a zatim 7. VII. 1947. prebačen u Njemačku gdje je izručen Jugoslavenskoj vojnoj misiji 2. VIII. 1948. Okružni sud grada Zagreba 10. VI. 1949. osuđuje ga na smrt, ali je odlukom Prezidija Narodne skupštine FNRJ u kolovozu osuda preinačena u 20 godina zatvora s prinudnim radom (koji izdržava u Srijemskoj Mitrovici i Staroj Gradiški). Na robiji je oslijepio i 1957. uvjetno pušten. Posljednje godine života proživio kod kćeri u Ljubljani. Pisao je u *Hrvatskom narodu*, *Slovincu*, *Biseru*, *Narodnoj uzdanici*, *Novom Beharu* i drugim edicijama. Deklarirao se uvijek kao Hrvat islamske vjere, a smatrao i pisao da su muslimani dio hrvatskoga naroda. (Z. D.)

BAUKAS, Josip, stožernik (Ston, 8. VIII. 1905. — Buenos Aires, 26. IX. 1986.). Završio pravo, stekao doktorat, kao odvjetnik radio s partnerom Mihom Kisićem. Bio je tajnik Gradskog odbora HSS-a u Dubrovniku. Pripadao desnom krilu HSS-a; upoznat s ustaškim nastojanjima u Dubrovniku. Za predsjednika Općine Dubrovnik izabran 1938., što ostaje do kraja 1942., usprkos talijanskoj vojnoj prisutnosti. Tada prilazi ustaškom pokretu i po etkom 1943. odlazi u Zagreb. Postavljen je za stožernika Ustaškog stožera Pliva u Jajcu, a po etkom 1944. za ustaškog povjerenika u Bihaću. U svibnju 1945. povlači se iz Hrvatske i odlazi u Argentinu, gdje drži tvornicu tjestenine. (Z. D.)

BARAC, Antun, književni povjesničar i kritičar (Kamenjak kraj Crikvenice, 20. VIII. 1894. — Zagreb, 1. XI. 1955.). Klasičnu gimnaziju završio na Sušaku, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1917. diplomirao hrvatski jezik i književnost, filozofiju i njemački jezik. Doktorirao 1918. monografijom o Vladimiru Nazoru. Profesor klasične gimnazi-

ANTUN
BARAC

je na Sušaku (1918.-24.), a potom II. klasi ne gimnazije u Zagrebu. Od 1930. docent, od 1933. izvanredni, a od 1938. redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Pisao o manje poznatim i skoro zaboravljenim hrvatskim piscima (*Veli ina malenih*) i o velikanima pisane rije i (I. Mažurani u, A. Senoi, V. Vidri u, V. Nazoru), ali i sinteti ke radove o našoj književnosti i književnoj povijesti. Od studenoga 1941. do svibnja 1942. zato en je u logorima Jasenovac i Stara Gradiška, zajedno sa skupinom uglednih zagreba kih masona. Vra a se na fakultet te književnim priložima sura uje u asopisima i novinama *Hrvatska revija*, *Vienae*, *Spremnost*. Objavio knjige *August Senoa* (1926.), *Hrvatska književna kritika* (1938.), *Književnost i narod* (1941.), te *Mažurani* (1945.), *Veli ina malenih* (1947.), kao i nedovršenu sintezu povijesti hrvatske umjetnosti od preporoda do stvaranja Jugoslavije. Od 1947. lan JAZU. Osnovao je Institut za jezik i Institut za književnost JAZU, a bio je i jedan od osniva a Hrvatskoga filološkog društva i njegov prvi predstojnik. God. 1945./46. dekan je Filozofskog fakulteta, 1950./51. rektor Sveu ilišta, a potom prorektor. Svoje doživljaje u logoru opisao u knjizi *Bijeg od knjige*, koja je objavljena posmrtno (1965.). (J. B.)

BARAC, Dominik, sve enik-dominikanac, sociolog (Slano kraj Dubrovnika, 14. VII. 1912. — Trogir, 17. XI. 1945.). U Red bra e propovjednika stupio 1930. u Dubrovniku. Cistu filozofiju studirao 6 semestara u Dubrovniku, a teologiju 8 semestara u Walberbergu kraj Kölna. Sve enik od 1936. Studij sociologije usavršava pod vodstvom poznato-

ga njema kog sociologa Eberharda Weltya. Disertacijom o socijalnoj filozofiji boljševizma 1938. polaže profesorski ispit (lektorat). Komplementarne studije nastavlja na sveu ilištu u Louvainu gdje magistrira. Vra a se u domovinu te pastoralno djeluje u Dubrovniku, Bolu i Splitu. Godine 1942. doktorira na sveu ilištu »Angelicum« u Rimu, a zatim predaje sociologiju na Visokom dominikanskom filozofsko-teološkom u ilištu U Dubrovniku. lanke sociološkog sadržaja objavljuje u godišnjaku *Akvinac*. Zbog knjige *Socijalna filozofija boljševizma*

DOMINIK BARAC

(Dubrovnik, 1944.) koja predstavlja prvi filozofski pristup boljševizmu s tomisti koga gledišta na hrvatskome jeziku i navodne suradnje s konavoskim škriparima u borbi protiv partizana, uhi en 18. III. 1945. i osu en na smrt. (P. M. R.)

BARADA, Miho, povjesni ar (Seget kraj Trogira, 16. III. 1889. — Zagreb, 9. VII. 1957.). Nakon završena studija teologije 1912. u Zadru, na Filozofskom je fakultetu u Zagrebu 1929. diplomirao povijest, u jesen iste godine doktorirao, a 1931. završio i vaticanšku Visoku školu za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku. Od 1932. profesor je crkvene povijesti na Teološkom fakultetu u Zagrebu, potom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1933.-40, predaje pomo ne povijesne znanosti, a 1937.-54., kada je umirovljen, hrvatsku nacionalnu povijest (kao nasljednik F. Šiši a). Od 1940, te za NDH, vanjski je urednik struke hrvatska povijest (uz S. Antoljaka i A. Dabinovi a) u *iHrvat-*

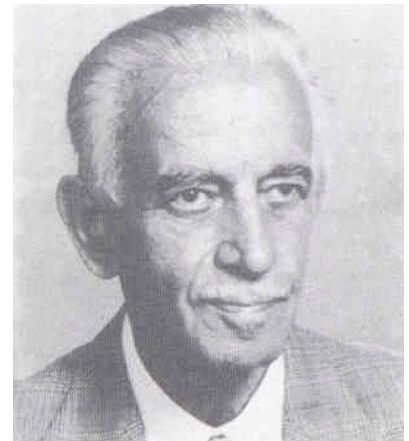

MIHO
BARADA

skoj enciklopediji, u kojoj marljivo sura uje s klju nim lancima o hrvatskoj ranosred-njovjekovnoj povijesti. U NDH, uo i pot-pisivanja Rimskih ugovora, objavljuje la-nak *Državnopravno zna enje krunidbe kra-lja Zvonimira (Hrvatski narod, 1941., br. 93.)*. Iste godine, u suautorstvu s L. Kati em i J. Sidakom, objelodanjuje udžbenik *Hrvat-ska povijest za 8. razred srednjih škola*. U *Nastavnom vjesniku* 1941. i 1942. u *Us-taškom godišnjaku* (br. 41-43) piše lanak *Me unarodni državopravni položaj Hrvata za narodnih vladara*. U *asopisu za hrvat-sku poviest*, kojemu je suurednik s Lj. Karamanom, objavljuje važnu raspravu *Iz kronologije hrvatske poviesti*. U istom aso-pisu u recenziji odbacuje rad Lj. Hauptman-na o podrijetlu hrvatskog plemstva i sam o toj temi piše studiju *Postanak hrvatskog plemstva* (1943.). Suradnik je i u prvom svesku *Naše domovine* (1943.). Za *Kulturno poviestni zbornik Zagreba ke nadbiskupije*, u spomen 850. godišnjice osnutka (1944.), objavljuje uvodni lanak *Važnost osnutka Zagreba ke biskupije*. Za tisak prire uje Si-ši evu *Poviest Hrvata za krcdjeva iz doma Arpadovi a (1102.-1301.)*, prvi dio (1102.-1205.), od Kolomana do Ladislava III. (1944.), u izdanju HAZU. Za dopisnog lana JAZU izabran je 1948. (M. Š.)

BARI EVI , Rudolf, domobranski asnik i publicist (Jablanac, 8. IV. 1914.). Oženjen prof. Zdenkom Reberski-Bari evi , k erkom istaknutog HSS-ovog elnika Josipa Reber-skog. Klasi nu je gimnaziju poha ao u Se-nju, Rijeci i Sušaku, maturirao 1933.; za-vršava studij prava u Zagrebu. Za vrijeme NDH asnik je u 369. oja anoj hrvatskoj

pukovnji na isto nom bojištu punih sedam-naest mjeseci. U travnju 1942. promaknut u in poru nika. Od konca rujna 1942. ratuje na staljingradskom bojištu, gdje je 29. X. 1942. postavljen za pobo nika zapovjednika 1. bojne, prakti ki jedine preostale hrvatske bojne. Vodio je *Ratni dnevnik Poja ane hrvatske pješa ke pukovnije 369*, kao auten-ti no svjedo anstvo o hrvatskim domobrani-ma u staljingradskom paklu. (Originalni rukopis nalazi se Hrvatskom državnom ar-hivu.) U no i 22./23. I. 1943. jednim od posljednjih zrakoplova što je poletio iz Sta-

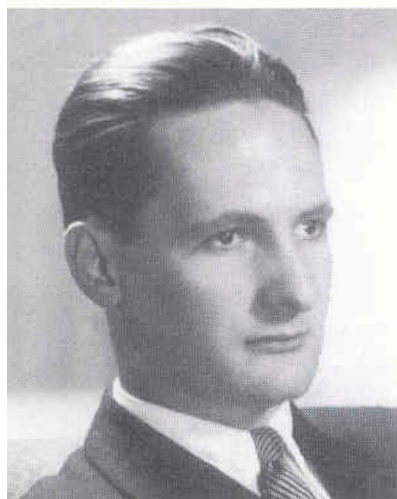
RUDOLF
BARI EVI

ljingrada, evakuiran je zbog žutice u poza-dinsku bolnicu, zatim vlakom do Lavova, odande u Stockerau, i napokon u domovinu.

lanke o hrvatskim vojnicima na isto nom bojištu objavljuje u *Hrvatskom narodu*. God. 1944. preuzet je u MVP, imenovan tajnikom u ministarstvu, te pri kraju rata konzulom u Rijeci. Iz Rijeke emigrirao 1945. u Italiju, dalje u Argentinu, a poslije u SAD (Wash-ington, New York). U Rimu i Buenos Airesu polazio poslijediplomske studije i stekao doktorat pravnih znanosti. Utemeljitelj je i lan Hrvatskoga demokratskoga odbora i Hrvatske akademije Amerike. O politi kim, pravnim i ekonomskim pitanjima pisao u emigrantskim publikacijama *Hrvatska rije* i *Hrvatsko slovo*. U domovinu se^ vratio sredinom 1991. i objavio knjigu *Život u emigraciji* (1993.). (M. P.)

BARI , Ante, državni dužnosnik (Knin, 17. X. 1911. — Zagreb, 9. XI. 1945.). Sin Rikarda Bari a, odvjetnika i suca u Kninu, prvog predsjednika Hrvatskog arheološkog društva. Gimnaziju završio 1929. u Šibeni-ku i potom upisao studij na Pravnom fakul-

tetu u Zagrebu. Sredinom 30-ih godina tajnik je op inske organizacije HSS-a u Kninu. God. 1936. seli se u Zagreb i zapošljava volonterski u odvjetni kom uredu I. Jakovljevi a, a potom radi u Privilegiranoj agrarnoj banci. Nakon odsluženja vojnog roka (1939./40.) zaposlio se kao pravni referent u Uredu za cijene banovinske uprave. Ujesen 1940. premješten u Ured za vanjsku trgovinu i nekoliko mjeseci boravi u Beogradu kao član hrvatske delegacije pri Direkciji za vanjsku trgovinu. U Zagreb se vraća uoči proglašenja NDH. U ljeto 1941. tajnik je kod

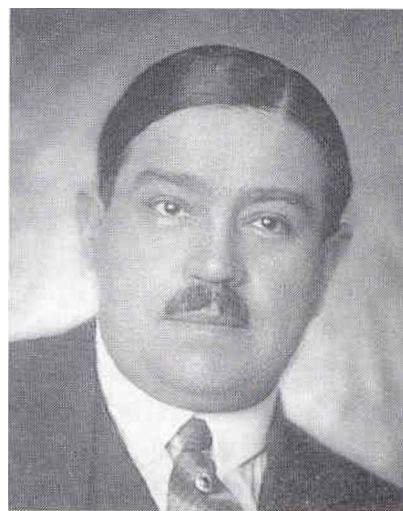
ANTE
BARIŠIĆ

V. Košaka, ministra državne riznice, potom referent u Uredu za obnovu gospodarstva, da bi od kraja 1941. do kraja 1943. bio nadstojnik Ureda za podržavljene imetak pri Ministarstvu državne riznice. Krajem 1943. postavljen je za zamjenika glavnog ravnatelja Ravnateljstva za javni red i sigurnost u MUP-u, zapravo za šefa gospodarskog redarstva i to ostaje do sloma NDH. U ljeto 1944. dodijeljen mu je čin ustaškog pribojnika. U svibnju 1945. povlači se u Austriju; iz bleiburške tragedije uspijeva se vratiti u Zagreb, ali je 24. V. uhićen i Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga na smrt. Predsjedništvo Privremene Narodne skupštine u Beogradu odbilo je molbu za pomilovanje i o toj odluci obavijestilo obitelji u studenom 1945. (D. S.)

BARIŠIĆ, Josip, veliki župan (Gradačac, 27. X. 1894. — ? 1961.). Srednju školu završio u Sarajevu, a Pravni fakultet s doktoratom u Zagrebu. Nakon proglašenja NDH postavljen za pomoćnika u Ustaškom stožeru za područja kotareva Bugojno, Liv-

no, Prozor, Tomislavgrad i Travnik. U srpnju 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Bilogora sa sjedištem u Bjelovaru, a sredinom rujna velikim županom Velike župe Krbava i Psat sa sjedištem u Bihaću. Na toj dužnosti ostaje do pada Bihaća u partizanske ruke (po etkom studenoga 1943.). Pokrenuta je istraga protiv Barišića kao velikoga župana, stožernika M. Sole i vojnog zapovjednika grada I. Tomića. Nakon kraja istrage pušten i 20. I. 1944. postavljen za velikoga župana u Ministarstvu unutrašnjih poslova, a u prosincu 1944. za velikoga župana Velike župe Livac i Zapolje sa sjedištem u Novoj Gradiški. Nakon sloma NDH, povlači se iz Hrvatske, emigrira u Njemačku, gdje i umire. (Z. D. i M. R.)

BARTA, Slavko (Eduard), teškoatletičar (Jasenovac, 19. VIII. 1891. — Zagreb, 15. V. 1958.). Trgovinu školu polazio u Zagrebu i Beču. Radio kao pomoćni operater kod »Path Frères« u Parizu. God. 1909. osnovao u Zagrebu »Theumatograph«, tada najveće kinematografsko i filmsko poduzeće u Hrvatskoj. Služio u austrougarskoj ratnoj mornarici (1910.-18.). Teškom atletikom

SLAVKO
BARTA

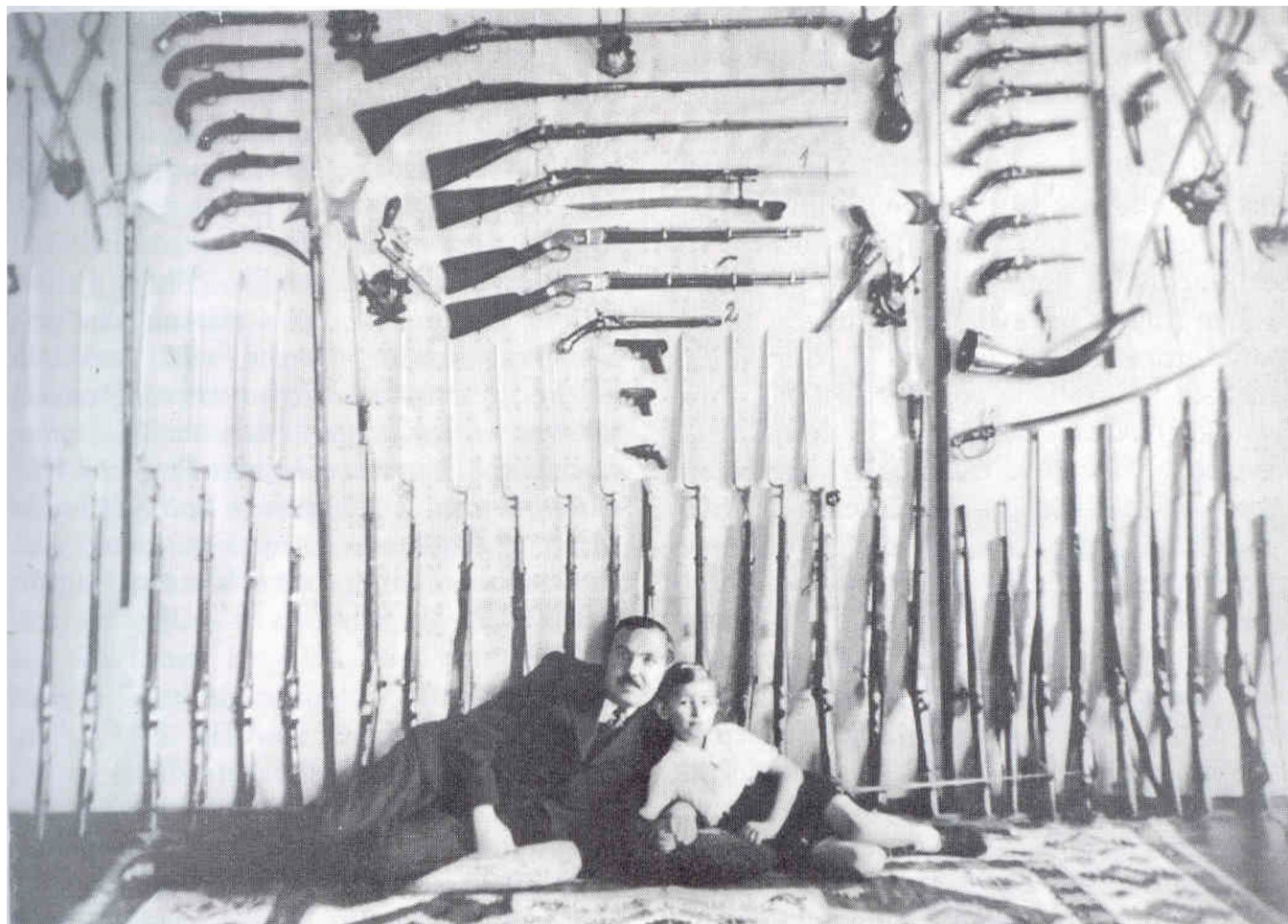
bavio se 1919.-51.; savijao je željezo i potkove, držao više automobila, motora i zrakoplova rukama i zubima, ispaljivao ustima dinamične patrone i si. Bio osnivač i vlasnik zagrebačkih kinematografa Music-Hall, Edison i Dom, te kina u Varaždinu i Sisku. Prijateljevao je s više slavni filmskih glumaca (Tom Mix, Ossi Oswalda i dr.). Jedan je od pionira automobilizma u Hrvatskoj. Za vrijeme NDH nastupao izvode i svoje vještine. (P. C.)

BARTULICA, Milostislav, novinar i publicist (Kotor, 6. V. 1893. — Zagreb, 20. X. 1984.). Urednik je nekoliko novina izme u dvaju svjetskih ratova, tajnik je Organizacije iseljenika u Zagrebu (1920.^0.), osniva i ravnatelj Iseljenci kog muzeja u Zagrebu (1934.-40.). Banovinska vlast zadužila ga je 1940. da osnuje Iseljenci ki odsjek Banovine Hrvatske u Splitu. Za NDH radi u Ministarstvu za udružbu i društvenu skrb. Od 1945. do umirovljenja radi u Matici iseljenika Hrvatske. (M. P.)

BASIĆ, Jakov, književnik i diplomatski dužnosnik (Tomislavgrad, 3. X. 1903. — Mili Valley, Kalifornija, 9. VI. 1987.). Gimnaziju završio u Širokom Brijegu, zatim otišao u vojnu školu i postao asnikom jugoslavenske vojske. Od 1926. do 1929. (šestosije anjske diktature) živi u Beogradu, a onda se seli u Zagreb. lan je HSS-a. Bore i se za prava radnika u Zagrebu, s prijateljima i istomišljenicima osniva sindikalni Savez hrvatskih privatnih namještenika. Nastupaju protiv crvenih sindikata te prvi uvode osamsatno radno vrijeme. Za vrijeme Banovine Hrvatske

vije nik je grada Zagreba. U travnju 1940. pokre e tjednik Pravicu, glasilo Saveza, za urednika kojega uspijeva nagovoriti Tina Ujevi a, a za suradnika Stanislava Šimi a. Nakon proglašenja NDH Savez je raspušten, njegove poslove preuzima Ministarstvo udružbe, a Pravica prestaje izlaziti. Po nagovoru ministara M. Lorkovi a i M. Budaka odlazi za socijalnog atašea u hrvatsko poslanstvo u Berlin te preuzima brigu za hrvatske radnike u Njema koj. Nakon slo ma NDH, nekoliko godina dijeli sudbinu hrvatskih politi kih izbjeglica u Europi (logori, skrivanje), a 1949. stiže u San Francisco, gdje zajedno s drugim Hrvatima utemeljuje Hrvatski dom, koji postaje stjecištem hrvatskoga društveno-politi kog života. Pisao je novinske lanke, pripovijetke i pjesme. Objavio roman *Hrastov vor — vitez divljine* (San Francisco, 1969.), poslije smrti izlazi mu zbirka pjesama *Astro lirika* (San Francisco, 1988.). (Š. Š. .)

BATUŠI , Krunoslav, redarstveni asnik (Modruš, 1895. — Bad Tölz, Njema ka, 28. IV. 1984.). Izme u dvaju svjetskih ratova

KRUNOSLAV BATUŠIĆ SA SINOM ISPRED ZBIRKE ORUŽJA

službovao kao poštanski i bankovni inovnik. Pristaša HSS-a, član dobrovoljne osobne Maekove pratnje od 2. I. 1929. do 3. IV. 1941. i zapovjednik Jurišne zaštite, koja je u Banovini Hrvatskoj imala ulogu pri uvne policije. Za NDH bio je najprije (od lipnja 1941.) ravnatelj Župske redarstvene oblasti u Bihaću, a zatim je zapovjednik Župske redarstvene oblasti u Varaždinu (od početka 1942. do veljače 1945.). U veljači 1945. premješten na dužnost u GRAVSIGUR u Zagreb, na koju, zbog ratnih prilika, nije ni stupio. Nakon povlačenja u svibnju 1945. emigrirao je u Njemačku gdje je živio do smrti. Tu je djelovao u emigrantskom krugu oko Branka Jelčića i Hrvatskog narodnog odbora. U *Hrvatskoj državi* (München 1956. i 1957.) objavio svoja sjećanja u deset nastavaka pod naslovom *Kako je srušena Jugoslavija*. (M. R.)

BATUŠIĆ, Slavko, povjesni ar umjetnosti, teatrolog i književnik (Novska, 2. VI. 1902. — Zagreb, 25. IV. 1979.). Gimnaziju završio 1921. u Zagrebu, a studij povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu 1925. God. 1925./26. boravio u Parizu, gdje je proučavao strukturu kazališta te nastavio studirati povijest umjetnosti i arheologiju. U Zagrebu je 1927. stekao doktorat disertacijom *Problem treće dimenzije u slikarstvu*. Od 1921. obavljao je u zagrebačkom HNK-u brojne umjetničke (redatelj, dramaturg, voditelj arhive i muzeja) i administrativne poslove (tajnik uprave, tajnik drame, tajnik opere, upravitelj drame, v. d. upravitelja kazališta). Kazališne sezone 1940./41. uređivao je *Hrvatsku pozornicu*. U lipnju 1941. preuzeo je vodstvo kazališnog arhiva, potom ubrzo premješten za knjižnicu u Sveučilišnu knjižnicu. U listopadu 1941. ponovno je dodijeljen i na rad u kazalište. Početkom 1942. njegovo se ime našlo na Privremenom popisu pisaca zabranjenih za prodaju. Međutim, u to je vrijeme Batušić jedan od urednika enciklopedijskoga zbornika *Znanje i radost* (1942.-44.). V. Nikolić mu objavljuje deset pjesama u antologiji *Između dva rata*. *Novija hrvatska lirika*, izlaze njegovi prijevodi I. Stoneova *Van Gogha* (1942.), K. Hamsunova romana *Skitnica* (1943.); u zborniku *Naša domovina* (izdanje

SLAVKO
BATUŠIĆ

GUS-a, 1943.) piše o Demetrovoj nagradi, te napokon objavljuje knjigu *Nordkap. Mali skandinavski zemljopis* (1943.). Postavio je mnoge drame i opere, preveo različita kazališna djela, te napisao libreto za operu *Medvedgradska kraljica* (L. Safranek Katica). Predavao je na Glumačkoj školi HNK (1938./41.), Zemaljskoj glumačkoj školi (1945.-50.), Dramskom studiju HNK (1948./49.), te na Akademiji za kazališnu umjetnost kao redoviti profesor (1950.-72.). Izvanredni član JAZU, te član Društva književnika Hrvatske. Surađivao u *Hrvatskoj enciklopediji*, kao autor i kao urednik struke kazališta (I.-V, 1941.-45.). Surađivao u *Enciklopediji Leksikografskog zavoda*, *Enciklopediji Jugoslavije* (1955.-71.), bio glavni urednik *Enciklopedije likovnih umjetnosti* (1959.-66.) i glavni urednik *Bibliografije rasprava i članaka*, te suradnik u više stranih enciklopedija. Pisao pjesme, novele, romane, putopise, drame, kazališne i likovne osvrte. Uredio više kazališnih listova i almanaha. Znanstvenim i stručnim tekstovima javljao se u domaćim i stranim časopisima. Napisao i objavio *Pregled povijesti umjetnosti* (1959.) koja je doživjela brojna izdanja. Zapažena je njegova autobiografsko-memoarska proza *Laterna magica* (1958.). (P. C. i R.)

BAUER, Antun, povjesni ar umjetnosti i muzeolog (Vukovar, 18. VIII. 1911.). Gimnaziju pohađao u Vukovaru i Osijeku. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1935. arheologiju i povijest umjetnosti. Nakon studijskog boravka u Beču doktorirao je u Zagrebu 1936. Na zagrebačkom Filozofskom fakultetu bio je asistent i do-

ANTUN
BAUER

cent 1936.-45. Ravnatelj je Gipsoteke grada Zagreba 1937.-52., Hrvatskoga školskoga muzeja od 1952.-64., a Muzejskoga dokumentacijskoga centra 1964.-76. Iako je Bauerovo djelovanje u više navrata prekidano i ometano, svojom je upornošću i neumornošću u odigrao kapitalnu ulogu u hrvatskoj kulturi. Kao strastveni kolekcionar (uz J. J. Strossmayera i A. T. Mimaru najveći i hrvatski donator), mnogim je darovnicama utemeljio više muzeja i drugih kulturne ustanove. Prvom donacijom zbirke skulptura utemeljio je 1937. Gipsoteku grada Zagreba (danas Gliptoteka HAZU) iz koje je dekretom maknut 1952. U vrijeme Bauerova ravnjanja Gipsoteka je bila ne samo muzejska već i znanstvenoistraživačka institucija. Ustupanjem dijela vlastite likovne zbirke gradu Osijeku osnovana je 1941. osječka Galerija umjetnina. Godinu dana kasnije (1942.) poklonio je Gradskom muzeju u Osijeku i kolekciju odlikovanja. U okviru Gipsoteke Bauer je svojom donacijom crteža i skica domaće umjetnosti 1943. utemeljio Arhiv za likovne umjetnosti (danas institut HAZU) koji je nezaobilazno vrelo podataka za proučavanje hrvatske povijesti umjetnosti. Darovnicom zbirke trofejnog oružja, numizmatičke zbirke, zbirke satova, stilskog namještaja te cjelovite kolekcije hrvatske umjetnosti 19. i 20. st. Bauer je 1948. osnovao Gradski muzej u Vukovaru. Muzej grada Iloka osnovao je 1952. Tri godine kasnije (1955.) utemeljio je u Zagrebu Muzejski dokumentacijski centar koji 1966. povezuje s postdiplomskim studijem muzeologije što ga je osobno inicirao i ostvario. Kao muzeolog meunarodnoga ugleda predavao je na sveučilištima i meunarodnim

skupovima u Beču, Grazu, Kölnu, Münchenu, Brnu, Pragu, Firenzi, Padovi i drugdje. Pokrenuo je tiskanje 54 sveska *Muzejskog arhiva — Grade za muzeologiju* kao i 30 svezaka *Arhiva Hrvatskoga školskoga muzeja*. Bio je urednikom više časopisa posvećenih muzeologiji, a sam je objavio više stotina stručnih radova. Pohranio je i sačuvao rastavljeni spomenik bana Jelačića, kad je on 1945. naprasno skinut sa svojega mjesta na zagrebačkom Trgu Republike (danas Trg bana Josipa Jelačića). (V. K.)

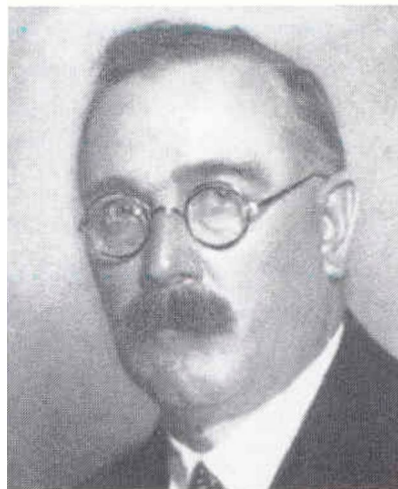
BAUER, Ernest, publicist (Zagreb, 4. IV. 1910. — Zagreb, 29. XII. 1995.). Diplomirao 1932. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a u Leipzigu doktorirao 1939. Kao gimnazijski nastavnik radio u Varaždinu, Vinkovcima i Zagrebu, a potom i rata rukovodio uredom Europa-Service u Zagrebu. Bavio se politikom i publicistikom radom. Napisao je i objavio (na njemačkom i hrvatskom jeziku) niz radova i knjiga iz hrvatske povijesti: *Hrvatski vojnici u tridesetogodišnjem ratu* (1940.); *Die Entwicklung der Publizistik in Kroatien* (1942.); *Hrvati u tridesetogodišnjem ratu* (1941.). Nakon uspostave NDH u Ministarstvu vanjskih poslova savjetnik je i proelnik Ureda za novinstvo. Koncem listopada 1941. imenovan za savjetnika poslanstva i atašea za tisak u poslanstvu NDH u Bukureštu. God. 1942. vraćao se u Zagreb, gdje obnaša različite dužnosti, među ostalim proelnika Odjela za germanske zemlje u Političkom odjelu, a 22. II. 1945. premješten je s dužnosti savjetnika MVP-a za konzula u Pragu, no zbog sloma NDH tamo nije stigao. Nakon rata živio je u Austriji (u Grazu doktorira političke znanosti) i od

ERNEST
BAUER

1954. u Njema koj, gdje se i dalje bavio znanstvenim i publicisti kim radom (*Slava i tragika hrvatskog oružja* i dr.). Objavio memoare *Život, je kratak san* (1985.). Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske vratio se u domovinu. (V. G.)

BAYER, Vladimir, pravnik (Bugojno, 16. III. 1912. — Zagreb, 22. IV. 1990.). Srednju je školu poha ao u Osijeku. Diplomirao i doktorirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1935, usavršavao se na Kriminološkom institutu Pravnog fakulteta u Parizu 1936-37. Od 1940. predaje kazneno procesno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Za NDH docent, zatim izvanredni profesor Pravnog fakulteta (od 1944.), suradnik *Hrvatske enciklopedije*, objavljuje knjigu *Kazneno postupovno pravo, 1. Poviestni. razvoj* (1943.) i lanke u asopisima: *Mjese nik Pravni kog društva, Legislazione internazionale* (Rim, 1942.) i *Alma mater croatica*. Nakon rata ponovno izabran za izvanrednog (1945.), potom i za redovitog profesora (1952.). Utemeljitelj je poslijediplomskog studija krivi nopravnih znanosti (1958.), glavni urednik *Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu* (1965.-68.), lan JAZU (od 1977.). Ostali važniji radovi: *Problem sudjelovanja nepravnik u suvremenom kaznenom sudovanju* (1940.); *Teorija krivi nog postupka FNRI* (1950.); *Ugovor s avolom* (1953.); *Jugoslavensko krivi no procesno pravo, 1.-2.* (1960.-72.). (S. R.)

BAZALA, Albert, filozof (Brno, eška, 13. VII. 1877. — Zagreb, 12. VIII. 1947.). Gimnaziju je polazio u Bjelovaru, Požegi i Zagrebu, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1899. završio studij filozofije i klasi ne filologije. God. 1900. obranio je doktorsku disertaciju *Psihologijska nauka o apercepciji*. Usavršava se 1905.-06. u Mtinchen, Jeni, Halli, Leipzigu i Pragu. Od 1909. do smrti profesor je filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (s kra im prekidima 1920, 1924.-27. i 1943.^5.). Izme u dvaju svjetskih ratova bio je lan (od 1910.) i predsjednik JAZU 1933.-41, i rektor Sve-u ilišta u Zagrebu 1932.-33, dekan Filozofskog fakulteta 1914./1915. i 1932./33, te predsjednik Matice hrvatske. Glavno mu je

ALBERT
BAZALA

djelo *Povijest filozofije* 1-3 (1906, 1909, 1912.; pretiskana 1987.). Osniva je i glavni urednik *Revije za filozofiju i psihologiju* (1927.), prvog asopisa za filozofiju u nas. Za NDH profesor na Filozofskom fakultetu do 1943, kad je prisilno umirovljen; u *Radu HAZU* 1941. (br. 272), objavio *Filozofske studije 2, Svijest i svijet, subjekt i objekt* te kao posebni otisak 1942. U *Viencu* 1944. pretiskan je njegov tekst *ovje nost*. God. 1940.-45. vanjski je suurednik struke filozofija u *Hrvatskoj enciklopediji* za koju je tako er napisao brojne klju ne lanke. Upotrijebljeno filozofsko nazivlje iz njegovih djela postalo je trajnom svojinom filozofskih pisaca u Hrvatskoj. Poslije rata bio je jedan od obnovitelja JAZU. (M. Š.)

BAZALA, Vladimir, lije nik, povjesni ar medicine i kulture (Zagreb, 15. IV. 1901. — Zagreb, 17. VII. 1987.). Sin filozofa Alberta. Gimnaziju je polazio u Zagrebu, medicinu studirao u Be u, a završio u Zagrebu 1924, gdje je 1929. diplomirao i na Filozofskom fakultetu. Do 1939. asistent je na Ginekolškoj klinici u Zagrebu, a 1941.-45. predstojnik Odjela za ženske bolesti Bolnice milosrdnih sestara u Zagrebu. God. 1943. imenovan je privatnim docentom i naslovnim izvanrednim profesorom ginekologije i porodništva Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Za NDH sura ivao je u *Hrvatskoj enciklopediji*, I.-V. (1941.-45.) te u zborniku *Naša domovina* (1943.). Prilozima s podru ja povijesti kulture i znanosti sudjelovao je u asopisu *Alma mater croatica* (1941, 1942, 1944.). Samostalno je objavio djela: *Bibliografija literature iz povijesti medicine, veterine i farmacije* (1941.); *Philip-*

pus Theophrastus Aureolus Paracelsus Bombastus von Hohenheim (1941.); Sto su lije nici dali izvan medicine (1941.); Sto su nelije nici dali medicini (1941.); Zakržljali atreti ki rog dvoroge maternice i njegova važnost u ginekologiji (1941.); Hrvatsko sve-u ilišno društvo (1942.); Od kada postoji Sveu ilište u Zagrebu. Povelja cara i kralja Leopolda I. od 23. rujna 1669. (1942.); Po eci i razvoj hrvatske medicinske književnosti (1942.); Povjestni razvoj medicine u hrvatskim zemljama (1943.). Nakon sloma NDH 1945., premješten je za ravnatelja Ginekološko-poro ajnog odjela bolnice u Sarajevu. Tek 1954. ponovno se vra a u Zagreb za šefa Ginekološkog dispanzera Doma zdravlja Maksimir. (M. S.)

BECI , Vladimir, slikar (Brod, kasnije Slavonski Brod, 1. VI. 1886. — Zagreb, 24. V. 1954.). Školuje se u Budimpešti, Osijeku, Zagrebu i Münchenu, gdje na Akademiji uz druge Hrvate utemeljuje miinchenski krug hrvatskoga slikarstva (J. Ra i , M. Kraljevi , O. Herman). Usavršava se u Parizu i sudjeluje na izložbi pariškoga Jesenjega salona 1910. Kratko vrijeme bio je nastavnik na Umjetni koj školi u Beogradu. Tijekom I. svjetskog rata izvještava za pariški *L'Illustration*, a nakon rata, u Blažuju kraj Sarajeva, vodi slikarsku koloniju. U Zagrebu izlaže samostalno i na Proljetnim salonima; 1923. postaje nastavnikom na Umjetni koj akademiji, a prvom izložbom »Grupe trojice« (Babi , Beci , Miše, 1929.-30.), za elo se za Beci a i hrvatsko slikarstvo novo razdoblje. Bio je kustos Moderne galerije 1929., redoviti lan JAZU od 1934. Uz redoviti pedagoški rad na akademiji, izlaže na I., II.,

VLADIMIR BECI

III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-44.). Izbornici izložaba Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi tijekom 1943. izabrali su devetnaest Beci evih slika. Osim kao autor djela s motivima krajolika i mrtve prirode, Beci je bio i vrstan portretist, pa 1943. portretira i A. Paveli a. Godine 1947. odlazi u mirovinu i do 1952. esto boravi u Blažuju, slikaju i omiljeni krajolik srednje Bosne. (B. R.-P.)

BEGI , Vilko (Vilim), general (azma, 20. I. 1874. — ?). Intendantski potpukovnik u austrougarskoj vojsci, poslije I. svjetskog rata bavio se novinarstvom. esto je bio na udaru policije; 1924. uhi en zbog ilegalnog prelaska granice; 1929. zbog terorizma (su en 1930. u procesu V. Ma eku); 1933. uhi en zbog raspa avanja letaka. Za diktature kralja Aleksandra (1929.-34.) bio bliski suradnik V. Ma eka. Nakon proglašenja NDH unaprije en je u in pješa kog generala, te imenovan 14. VIII. 1941. državnim tajnikom u Ministarstvu hrvatskog domobranstva. Bio savjetnik A. Paveli a. U travnju 1943. pratio A. Paveli a prilikom posjeta A. Hitleru. Po etkom rujna 1943. imenovan je doglavnikom i lanom Doglavni kog vije a. U svibnju 1944. postavljen za zapovjednika Obalnog odsjeka »Neretva«; u kolovo-

VILKO BEGI (U PRVOM PLANU), IVICA FRKOVIĆ, RAFAEL BOBAN I PRATNJA U OKOLICI DONJEG VAKUFA, U PROLJEĆE 1943.

zu i rujnu 1944. (manje od mjesec dana) bio posebni povjerenik GRAVSIKUR-a za provođenje zaštitnih mjera za područje Velikih župa Cetina, Usora i Soli, Vrhbosna, Hum i Dubrava. U rujnu 1944. u čin generalporučnika dobio je u veljači 1944., a u travnju 1945., na Pavelićev prijedlog, unaprijeđen u generalpukovnika, najviši čin u hrvatskim oružanim snagama. Nositelj naslova viteza. Prema nekim tvrdnjama, nestao je prilikom povlačenja hrvatske vojske u svibnju 1945., a prema drugima (npr. V. Cecelja, koji ga je zatekao u Bad Ausseeu) američke su ga vojne vlasti izručile jugoslavenskim vlastima te je ubijen. Također, po etkom 1946., prema nekim izvorima, nalazio se u logoru kraj Salzburga; daljnja mu je sudbina neizvjesna. (M. R. i R.)

BEGI, Zdenko, pukovnik (Karlovac, 20. H. 1898. — ?). Član austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U oružanim snagama NDH zapovjednik je 8. pješačke pukovnije, zapovjednik 4. gorskoga zbriga (travanj 1942. — siječanj 1943.), zapovjednik Središnje dočasne škole oružanih snaga od travnja 1943., te zapovjednik 4. hrvatske divizije od ožujka 1945. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

BEGO, Marin, književnik (Split, 16. XI. 1881. — Zagreb, 24. IX. 1960.). Gimnaziju je polazio u Sinju i Splitu, a pravo je studirao u Beču i Zagrebu. Doktorirao je pravo 1909. u Zagrebu i 1912. u Lavovu. Od 1908. službuje na sudu u Trstu, Volovskom i Pazinu, a 1915—11. ima odvjetničku pisarnicu u Splitu. U Zagrebu je zaposlen 1942. u Ministarstvu bogoštovlja i nastave, a od 1943. do svibnja 1945. u Ministarstvu vanjskih poslova. Književnim i publicističkim priložima surađuje, među ostalim, u *Spremnosti* (1943.-45.). Za NDH samostalno objavljuje u nakladi HIBZ-a: *Djeca ulice* (1943.) i *Niz našu obalu* (1944., II. izdanje). Od

1949.-54. honorarni je znanstveni suradnik JAZU. (M. Š.)

BEGOVI, Milan, književnik i kazališni djelatnik (Vrlika, 19. I. 1876. — Zagreb, 13. V. 1948.). Gimnaziju je polazio u Splitu, a u Zagrebu je na Filozofskom fakultetu studirao prirodoslovne znanosti te 1903. diplomirao u Be u. Bio je gimnazijski profesor u Splitu i Sarajevu. U kazalištu i književnosti proslavio se uo i I. svjetskog rata. Od 1910.

MILAN
BEGOVI

dramaturg je u Be kom Burgtheateru, potom 1911. zamjenjuje ravnatelja Theater-Akademie u Hamburgu, od sredine 1912. dramaturg je i ravnatelj kazališta Neue Wiener Bühne u Be u. Kra e vrijeme dramaturg je i glavni redatelj kazališta u Novom Sadu. Od 1920. radi u Povjereništvu za prosvjetu i vjeru u Hrvatskoj i Slavoniji, a istodobno sura uje u Gluma koj školi u Zagrebu. Sljede ih nekoliko godina urednik je ili lan i suradnik asopisa *Kritika*, *Novosti*, *Savremenik*. God. 1927.-29. ravnatelj je Drame HNK u Zagrebu, a potom srednjoškolski profesor, do umirovljenja 1932. Nakon umirovljenja do 1938. živi u dvorcu Bisagu, a potom uglavnom u Zagrebu. God. 1936. izabran je za dopisnog lana JAZU. Za NDH živi kao slobodni književnik. Pisao je i kazališne kritike u *Hrvatskom narodu*. Dramski tekst *Proždrljivac* objavljuje u *Spremnosti* 1942. Sastavio je antologiju *Hrvatska proza XX. stolje a*, 1, 2 (1943.). Kao i u me ura u, i u tijeku II. svjetskog rata njegova djela izvode se na europskim pozornicama. Drama *Bez tre ega* izvodila se, među ostalim, 1941. u Be u, a 1942. u Mannheimu, Meiningenu, Bremenu i Brati-

slavi. Za NDH njegov roman *Giga Bari eva* doživljava etiri izdanja. U to vrijeme samostalno objavljuje *I Lela e nositi kapelin* (1941.); *Put po Italiji* (1942.); *Umjetni ki zapisci*, novele (1943.). Poslije 1945. njegova se djela izvode tek posmrtno. (M. S.)

BEGOVI, Pavao, general (Zagreb, 16. IX. 1892. — ?). Završio kadetsku školu u Kamenici. asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije do 1941. Nakon proglašenja NDH pristupa hrvatskom domobranstvu; od lipnja 1941. do rujna 1942. u Nadzorništvu je pješništva. Od rujna 1942. do prosinca 1943. nadzornik je Dojavništva, a 1. I. 1944. imenovanje nadzornikom brzih eta. Promaknut je u in generala u srpnju 1944. Od sije nja 1945. pro elnik je Dojavnog odjela glavnog stožera HOS-a. Daljnja sudbina nepoznata. (M. P.)

BEK, Viktor August (Beck), glumac i redatelj (Be , 26. VII. 1888. — Zagreb, 20. X. 1974.). Nakon provedena djetinjstva u Be u, 1899. vra a se u Hrvatsku i poha a srednju

VIKTOR
BEK.

školu u Srijemskoj Mitrovici. Uz Graditeljsku školu u Zagrebu, poha ao privatne satove glume kod . Prejca te nastupao kao volonter u HNK. God. 1911. angažiran je kao glumac u Osijeku. Kao stipendist osje koga kazališta studira u Be u (1912.-14.), potom glumi i režira u Osijeku, Sarajevu i Splitu, a od 1928. do smrti u Zagrebu. Bio je tuma karakternih uloga, glumac sa stotinu lica. U svojoj karijeri tuma io je velik broj likova doma ih i stranih autora i režirao mnoge predstave. U kazalištu je u doba NDH igrao: Ljubclraga (I. Gunduli , *Du-*

bravila), Bonifacija (E. Gerber, *Rajski vratar*), Mandrovi a (M. Ogrizovi , *Slava njima*), Martina (T. Strozzi, *Tomislav*), Gospodina u koroti (P. M. Rosso, *Marionette*), Hromog (A. Dean, *Oporuka*) i cara Josipa (M. Asztalos, *Carev dvojniki*). Režirao je: *Dobar frak* (G. Dregely), *Fauna*. (E. Knoblock), *Zenu* (M. Rossem), *Kontrolora* (M. Lamza), *Bolesnu krv* (M. Sorbul), *Careva dvojnika* (M. Asztalos). Za vrijeme NDH bio je pomoćnik ravnatelja Drame HNK, predavao na Umjetničkoj školi hrvatske mladeži i stalni je suradnik dramskih emisija na Hrvatskom krugovalu. Poslije rata glumio u HNK u Zagrebu do 1954. kada prelazi u Zagrebačko dramsko kazalište. Posljednji put nastupio 1971. u Cehovljevu *Višnjiku*. (P. C.)

BELI , Matija, pravnik (Srijemska Mitrovica, 10. VIII. 1885. — Zagreb, 20. IV. 1969.). Studij teologije započeo u Beogradu, a Pravni fakultet završio 1913. u Zagrebu. Usavršavao se u Parizu 1920. i 1921. na Ecole libre des sciences politiques. Od 1915. do 1959. s prekidima je radio kao odvjetnik u Beogradu i Zagrebu. Od 1935. honorarno predaje komparativno ženidbeno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1943.-45. redoviti profesor međunarodnoga privatnog prava. God. 1941.-44. stalni je suradnik *Mjesečnika* Pravni kog društva. Pisao je uglavnom o ženidbenom pravu. Suradnik je *Spremnosti* (1941.), *Gospodarstva* (1944.), *Hrvatskog naroda* i *Katoličkog lista* (1945.). (M. Š.)

BELIN, Ivo, ekonomist (Trpanj na Pelješcu, 14. VI. 1891. — Zagreb, 25. IX. 1975.). Završio 1911. Trgovačku akademiju u Trstu. Studirao ekonomske znanosti u Kölnu, Zürichu i Frankfurtu na Maini, gdje je 1923. i doktorirao tezom o pomorstvu i pomorskoj politici u Austro-Ugarskoj. Od 1924. tajnik Zagrebačke burze za robu i vrednote; 1935.—41. viceguverner Narodne banke u Beogradu. Predavao je financije na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Napisao mnogobrojne studije o financijskim i monetarnim problemima (*Problemi naše valute*, 1924.). Za vrijeme NDH sumnjiv zbog neloyalnosti režimu, a

potkraj 1941. kratko vrijeme zatvoren. Kao vrstan financijski stručnjak bio je uvažavan među financijskom i gospodarsko-upravnom elitom režima; cijelo vrijeme NDH obavljao je posao glavnog tajnika Zagrebačke burze; bio član Upravnog odbora Hrvatske državne banke. Nakon rata u raznim poduzećima, od 1951. redaktor u Leksikografskom zavodu. (S. R.)

BELUHAN, Eugen, svećenik (Zagreb, 15. VIII. 1916. — Gandija, Španjolska, 27. XI. 1990.). Gimnaziju je završio u Travniku, a teologiju u Vrhbosanskoj teološkoj školi u Sarajevu. Zareden je za svećenika 1939. Potom je nastavio studij na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. God. 1940. imenovan je za kapelana u Požegi, ali je radi studija najprije došao u Sisak, a zatim u Samobor. Iste godine vraćao se u Požegu, a od 1943. je u Zagrebu. U *Hrvatskom narodu* piše o i svećenicima žrtvama komunizma u tijeku rata. U svibnju 1945. povlači se s hrvatskom vojskom i civilima prema Austriji. Iako je na tom putu bio zarobljen, uspio je pobjeći i prebaciti se u Austriju. Iz Austrije odlazi u Rim, a zatim u Madrid, gdje jedno vrijeme djeluje kao duhovnik za izbjegle Hrvate, a zatim odlazi u Gandiju na Sredozemno more. Tu djeluje do 1985. kada je teško ozlijeđen u nesreći. Napisao knjigu *Stepinac i njegovi govori* (Venecija, 1967.). (M. R.)

BELJAN, Mirko, stožernik (Dobri kraj Tomislavgrada, 12. X. 1899. — München, 14. X. 1959.). U ustaški logor u Italiji stupio 21. XII. 1934. U travnju 1941. vratio se u domovinu. Od rujna 1941. stožernik je

Ustaškog stožera Sana i Luka u Banjoj Luci. Ustaški satnik PTB-a. Poslije povlačenja iz Hrvatske zarobile su ga vojne vlasti zapadnih Saveznika te je duže vrijeme zatočen u logorima u Austriji. Poslije živi u Njemačkoj; predsjednik je društva Ujedinjenih Hrvata u Njemačkoj 50-ih godina. (M.P.)

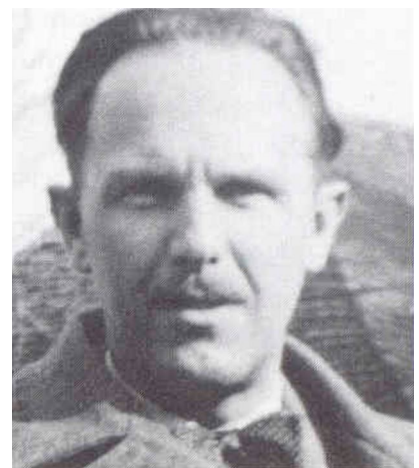
BENAK, Aleksandar, st., državni dužnosnik (Daruvar, 6. II. 1880. — Zagreb, poslije 29. IV. 1946.). Studirao je pravo u Budimpešti i Zagrebu, gdje je 1903. i diplomirao. Do 1918. radi kao kotarski pristav i upravitelj u Podravskoj Slatini. Za vrijeme I. svjetskog rata civilni je komesar u Prijepolju, Postojni i Beogradu. Umirovljenje 1919. Od 1929. do 1942. u Upravnom je odboru Parcelarne banke. U travnju 1942. pozvan je iz mirovine i određen za opunomoćenika ministra unutarnjih poslova za Velike župe Usora i Soli, Vrhbosna i Hum sa sjedištem u Sarajevu, što ostaje do siječnja 1943. Kao državni tajnik glavar je građanske uprave pri zapovjedništvu (general Lütters) njemačkih postrojba u NDH. Od jeseni 1943. glavar je građanske uprave za sjeverozapadnu Bosnu u Banjoj Luci ali i za Mostar i Dubrovnik. Kraće vrijeme (travanj-lipanj) 1944. izaslanik je Vlade NDH pri zapovjedništvu II. njemačke tenkove armije u Vrnjačkoj Banji (general Rendulic). Od studenog 1944. do svibnja 1945. sudjeluje kao poslanik MVP-a NDH u njemačkoj akciji evakuacije Srijema. U svibnju 1945. povlači se iz Zagreba, zarobljen je, izručen jugoslavenskim vlastima te ga je Okružni narodni sud za grad Zagreb osudio na smrt (22. III.

1946.), a kaznu je potvrdio Vrhovni sud NR Hrvatske 29. IV. 1946. (M. P.)

BENAK, Aleksandar, ml., redarstveni i državni dužnosnik (Samobor, 6. VIII. 1906. — Zagreb, 4. VI. 1946.). Pravni studij s doktoratom završio u Zagrebu. Od 1935. radi kao sudski pripravnik u Zagrebu. Službovao je zatim u Valandovu te ponovno u Zagrebu na mjestu pristava I. kotarskog suda. U listopadu 1940. premješten je u Novsku za suca Kotarskog suda. Po proglašenju NDH, u travnju 1941. preuzima civilnu vlast u Novskoj, ubrzo je imenovan za kotarskog predstojnika. Po etkom studenog 1941. premješten je u Zagreb u Ravnateljstvo za javni red i sigurnost gdje vodi Odjel za veze s inozemstvom (tzv. Njemački odjel). Jedno vrijeme nadzirao je svu administraciju RAVSIGUR-a, a po etkom 1942. iste poslove obavlja i u Ustaškoj nadzornoj službi. Od kolovoza 1942. vodi tzv. komunistički odsjek u Odjelu I. (Političko redarstvo) UNS-a. Nakon reorganizacije UNS-a, krajem 1942. vraća se u RAVSIGUR gdje ostaje do listopada 1943. Tada je imenovan za nadstojnika Političkog odsjeka u MUP-u i na tom mjestu ostaje do imenovanja za nadstojnika Ureda ministra unutarnjih poslova M. Lorkovića, 1. VIII. 1944. Nakon smjene M. Lorkovića, 30. VIII. 1944., ostaje savjetnik u MUP-u sve do povlačenja 1945. Odlazi u Austriju i predaje se britanskim vojnim vlastima koje ga sa suprugom, djetetom i roditeljima izručuju partizanima u Rosenbachu 17. V. 1945. Prebačen je u Zagreb gdje je 1945. osuđen na smrt. (M. R.)

ALEKSANDAR
BENAK St.

ALEKSANDAR
BENAK ml.

BENEŠI^{v r}, Julije, pjesnik, esejist, prevoditelj i leksikograf (Ilok, 1. III. 1883. — Zagreb, 19. XII. 1957.). Gimnaziju polazio u Osijeku, zapo eo studij medicine u Be u, a zatim studirao slavistiku i romanistiku; prešao na sveu ilište u Krakov i upisao povijest i

JULIJE
BENEŠI

zemljopis. Profesor u Zagrebu, najprije gimnazijski, a potom na Trgova koj akademiji. U okviru Društva hrvatskih književnika osnovao i vodio knjižnicu *Suvremeni hrvatski pisci*. God. 1917.-21. tajnik i referent za umjetnost u Zemaljskoj vladi; istodobno, zajedno s B. Livadi em urednik *Suvrenenika*. Lektor poljskog jezika na Sveu ilištu u Zagrebu i na Visokoj trgova koj školi. Škol-ski nadzornik Glazbene i gluma ke škole. U razdoblju 1921.-27. intendant Hrvatskoga narodnog kazališta. U Varšavi 1930.-38. delegat Ministarstva prosvjete pri Jugoslaven-skom poslanstvu i lektor hrvatskoga jezika na tamošnjem sveu ilištu. Za svoje studente napisao *Gramatiku*, a u *Biblioteki Jiigoslowianskoj* izdao 13 svezaka klasi nih djela jugoslavenskih književnosti (I. Mažu-rani , I. Gunduli , I. Vojnovi , M. Krleža, B. Stankovi , I. Cankar). Od 1939. u Prosvjet-nom odjeljenju banovinske uprave, a 1939./40. ponovno intendant HNK; u isto vrijeme preuzeo ure ivanje djela A. G. Ma-toša. S dužnosti intendanta smijenjen 1940. U *Hrvatskoj enciklopediji* (1940.-45.) ured-nik za poljsku književnost; u Hrvatskome izdavalu kome bibliografskome zavodu (HIBZ) urednik nekoliko knjižnica; uredio pjesme F. Galovi a; uredio *Ukupna djela A. Harambaši a* (I.-X., 1942./43.), *Ukupna dje-la R. Jorgovani a* (I.-V., 1943.), *Ukupna djela A. Kovaci a* (I.-III., 1944.). Bio je

urednik knjižnice *Suvremeni hrvatski pisci*, u kojoj je izašlo 10 svezaka. Kad je umirov-ljen 1944. preuzeo je ure enje asopisa *Vienae*. U okviru HIBZ-a organizirao pri-preme za izdanje *Rje nika hrvatskoga knji-ževnog jezika* (u uredništvu su bili: S. Ivši , B. Juriši , S. Pavi i). Od 1940. brinuo seo brojnim prognanicima koji su iz Poljske našli uto ište u Hrvatskoj. Umirovljen po-novno 1946. kao srednjoškolski profesor. God. 1949. objavio *Hrvatsko-poljski rje nik*, i po eo raditi, na prijedlog M. Krleže, *Rje-nik hrvatskoga, književnog jezika*, koji je nedovršen ostao u rukopisu, te je tek nakon njegove smrti po elo njegovo objavljivanje (I.-XII, 1985.-90.). (J. B.)

BENZON, Branko, lije nik i politi ar (Po-stare na Bra u, 29. VIII. 1903. — Caracas, Venezuela, IX. 1970.). Završio medicinu u Zagrebu, specijalizirao kardiologiju. Objavio više stru nih radova iz podru ja patologije i lije enja sr anih bolesti te postao primarijus Odjela za sr ane bolesti u Merкуроvu sana-toriju u Zagrebu. Iako ugledan lije nik kardiolog, 1932. otpušten je iz državne službe zbog politi kih razloga. Bio je lan vodstva domovinskog ustaškog pokreta, pronjema ki orijentiran. Kada je V. Ma ek 1940. podnio protiv njega tužbu zbog kleve-te, emigrirao je u Slova ku. Zatim se prese-lio u Njema ku, gdje je vodio radiopostaju »Velebit«. Bio je zastupnik ustaškog pokre-ta u Njema koj. U ime A. Paveli a i M. Budaka 31. III. 1941. predao je u Berlinu memorandum za ministra vanjskih poslova Joachima von Ribbentropa u kojem se traži njema ka potpora i pomo za stvaranje nezavisne hrvatske države koja bi obuh-va ala stare hrvatske pokrajine: Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu sa Sandžakom (Novi Pazar) i Ba kom (sa Suboticom). U vrijeme proglašenja NDH vra a se u Zagreb i postaje lanom Hrvat-skoga državnog vodstva. Kao njema ki šti enik postavljen je u travnju 1941. za prvog poslanika NDH u Njema koj, ali je ve 10. X. 1941. opozvan zbog nediplomat-skog ponašanja. Od 1942. bio je poslanik u Bukureštu, a 1944.-45. poslanik u Budim-pešti. Zbog povezanosti s pucom Lorkovi -Voki dolazi u sukob sa službenom politi-

kom u NDH te se više ne vraća u Zagreb. Pri kraju rata preselio se u Španjolsku, zatim u Argentinu, gdje je radio u Direkciji za imigrante. Nakon pada predsjednika Juana Perona 1955. (koji je bio prijatelj) odlazi u Venezuelu i postaje šef odjela u američkoj bolnici u Caracasu. (S. R.)

BERKOVIĆ, Josip, liječnik i diplomat (Starigrad na Hvaru, 18. III, 1885. — ?). Završio studij medicine i držao liječničku ordinaciju u Splitu. U mladosti je politički blizak

JOSIP
BERKOVIĆ

Zemljoradni koji stranci, a poslije pristupa HSS-u. Na listi HSS-a na izborima 1935. i 1938. izabran je za zastupnika u izbornoj jedinici Hvar i Korčula. Jedan je od najistaknutijih HSS-ovaca u Dalmaciji, a poznat je i kao liječnik i humanist. Po uspostavi NDH s J. Torkelom vodi akciju za pristupanje vode ih osoba i članstva HSS-a ustaškom pokretu. Predvodi izaslanstvo bivših članova HSS-a kod A. Pavelića 10. VIII. 1941. U prosincu iste godine imenovan je opunomoćnim ministrom i poslanikom NDH u Bratislavi. U veljači 1942. izabran je za potpredsjednika Hrvatskoga državnog sabora. Umirovljen je u ožujku 1943. Po etkom 1944. odlazi na liječenje u Beču i više se ne vraća u Hrvatsku. Nakon sloma NDH emigrirao u Argentinu gdje je vrlo teško živio radeći i kao lektor. (M. P.)

BERKOVIĆ, Petar, svećenik (Siveri, 1. V. 1898. — ?, 1945.). Završio je franjevačku gimnaziju u Sinju, bogosloviju u Makarskoj, te doktorirao u Rimu (1923.). Zaređen za svećenika 1921. Radio je kao profesor na

državnoj klasičnoj gimnaziji (odakle je otpušten odlukom Svetozara Pribićevića, ministra prosvjete), a potom na Franjevačku klasičnoj gimnaziji u Sinju. Od 1928. do 1941. župnik je u Drnišu. Nakon proglašenja NDH imenovan je ustaškim povjerenikom za kotar Knin. Talijanske ga vojne vlasti uhićuju i zato uju 40 dana u Zadru. U kolovozu 1941. bježi u Zagreb, a zatim odlazi u Osijek kao duhovni savjetnik i referent Ureda za kolonizaciju, krajem 1942. vraća se u Zagreb. Prihvata dužnost vojnog kapelana u 1. inu bojnika. Iz Zagreba se povlači 6. V. 1945. u Austriju, britanske ga vojne vlasti vraćaju i tada mu se gubi svaki trag. (M. R. i R.)

BERNARDI, Ivan, nacionalni borac, politički zatvorenik (Banjsko Selo kraj Karlovca, 10. VIII. 1905. — Ivanec, 10. XI. 1994.). Jedan od organizatora demonstracija u Zagrebu u povodu ubojstva HSS-ovih zastupnika u beogradskoj Skupštini, te sudionik vješanja crnih zastava na zagrebačkoj prvoratnici 1. XII. 1928. God. 1929. uhićen zbog priprema diverzije na vlak kojim je u Beo-

IVAN BERNARDI

grad trebala putovati tzv. poklonstvena delegacija. Zbog toga je su en 1931. u skupini s V. Maekom te osu en na 15 godina zatvora. Do uspostave Banovine Hrvatske izdržao je deset godina te po izlasku iz zatvora objavio djelo *Život iz željeznih rešetki*. Po izdržavanju zatvorske kazne postaje zamjenikom vo e mladeži HSS-a. Stranka mu otvara prodavaonicu duhana na Glavnom kolodvoru u Zagrebu, koja nakon 1941. postaje HSS-ov ilegalni punkt. U studenome 1944. uhi en kao sudionik pu a Lorkovi -Voki i osu en na tri godine zatvora. Iz zatvora u Lepoglavi izlazi u prolje e 1945. prije po etka likvidacije zato enih pripadnika pu a. Nakon završetka rata nastavlja održavati svoj ilegalni punkt za povezivanje HSS-a s provincijom. Kada središnja struja HSS-a pokre e svoje glasilo *Narodni glas ovje nosti, pravice i slobode* Bernardi je glavni i odgovorni urednik. Jedini broj lista izlazi 20. X. 1945.; daljnja izdanja onemogu uje policija. Bernardi je ponovno uhi en, osu en na 12 godina zatvora, a pušten je 1953. nakon sedam izdržanih godina kazne. (M. S.)

BESAROVI , Sava, državni dužnosnik (Sarajevo, 26. II. 1889. — Sarajevo, 10. IX. 1945.). Gimnaziju poha ao u Sarajevu, a studij prava u Be u i Zagrebu. Postigao doktorat i otvorio odvjetni ku pisarnu u Sarajevu. Uo i uspostave NDH bavio se odvjetništvom, a bio je i narodni poslanik SDS-a. U kolovozu 1941. prihvatio je poziv bivšega studentskog kolege, a tada poglavni ka, A. Paveli a i došao u Zagreb. Intervenirao za uhi ene Srbe, te su neke skupine i pojedinci bili oslobo eni iz transporta i logora, a neki upu eni u Srbiju. Po etkom 1942. pozvan kao predstavnik Srba u Hrvatski državni sabor. Na sjednici 23. II. 1942. izabran je za saborskoga bilježnika, a od 11. X. 1943. državni je ministar u Vladi NDH. Nakon sloma NDH ostao u domovini. Uhi en je, a Vrhovni sud Bosne i Hercegovine u Sarajevu osudio ga je na smrt. (Z. D.)

BEŠLAGI , Hilmija, gra evinski inženjer i politi ar (Banja Luka, 12. VII. 1899. — Buenos Aires, 1. XII. 1977.). Nakon studija radi kao inženjer od 1926. u Gra evinskom

odsjeku Vrbaske oblasti (poslije Vrbaska banovina) u Banjoj Luci. God. 1931. osnovao poduze e za projektiranje i izvo enje radova svih vrsta niske i visoke gradnje. Bio lanom JMO-a do 1935., kada istupa iz nje zbog odluke vodstva stranke da pristupi JRZ-u. Jedan je od utemeljitelja i lan Glavnog odbora Narodne uzdanice. Nakon uspostave NDH u travnju 1941. postavljen je za zamjenika ustaškog stožernika, a u lipnju za velikog župana Velike župe Pliva i Rama sa sjedištem u Jajcu. Tu dužnost obavlja do srpnja, kad je imenovan ministrom prometa i javnih radova, što ostaje do listopada 1943. U napadu partizana na Banja Luku za Novu godinu 1944. zarobljen ali se uspio spasiti, kada su partizani, koji su ga vezanog vodili prema Jajcu naišli na njema ku postrojbu i razbježali se. U svibnju 1945. povla i se s ostalim dužnosnicima NDH u Austriju, a poslije se nastanjuje u Argentini. (Z. D.)

BETLEHEM, Andrija, doglavnik (Peteranec, 19. XI. 1879. — Rasinja, 1943.). Bavio se ratarstvom. U rodnom kraju poznat kao frankovac. Žive i nedaleko od granice s Mađarskom, održavao punkt preko kojega su išle neke od ustaških veza iz Hrvatske sa središtem u Janka-pusti u Mađarskoj. Nakon uspostave NDH, 16. VII. 1941. imenovan za doglavnika, postavši ujedno lanom Doglavni kog vije a. Sa sazivom Hrvatskoga državnog sabora 23. II. 1942. postaje njegovim lanom. Djelovao je na uklju ivanju seljaštva Podravine u ustaški pokret te na suzbijanju djelatnosti komunista i partizana na tom podru ju. Po partizanskom zauzimanju Koprivnice i Podravine u studenom 1943. Betlehem je uhi en, osu en na smrt i pogubljen. (Z. D.)

BETLEHEM, Ivan, veliki župan (Peteranec, 13. X. 1911. — ?). Od lipnja 1941. do travnja 1942. na dužnosti je upravitelja Župske redarstvene oblasti za Veliku župu Pokupje u Karlovcu; potom upravitelj Ispostave župske redarstvene oblasti u Zemunu (1942.), župski izvjestitelj kod Velike župe Pokupje (1942.-43.). Kra e vrijeme radi kao pristav u Ministarstvu zdravstva i udružbe. U prosincu 1943. imenovan je velikim županom

Velike župe Pokupje u Karlovcu. Razriješen je dužnosti 23. VIII. 1944. i vraćen u Ministarstvo zdravstva i udružbe. Nedugo potom, u rujnu 1944. zarobili su ga partizani kraj Rakova Potoka. Daljnja sudbina nepoznata. (Odlukom Kotarskog suda Karlovac 1955. kao dan smrti određen je 31. XII. 1955.) (M. P.)

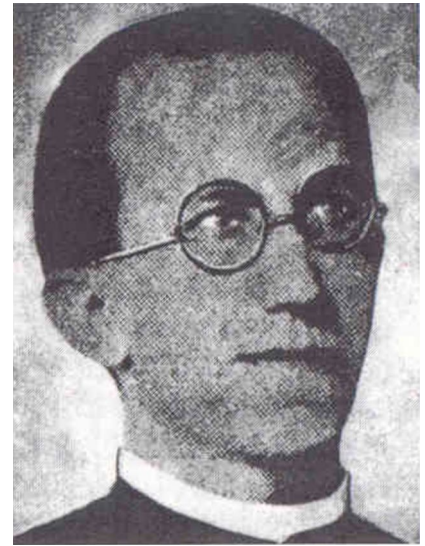
BINI KI, Aco (Aleksandar), operni i operetni pjeva (tenor-buffo) i estradni komičar (Beograd, 16. V. 1885. — Zagreb, 7. VIII. 1963.). Glazbeni studij završio u Münchenu (1908.), zatim je član mnogih kazala,

ACO
BINI KI

lista, a od 1911. na angažmanu u zagrebačkom HNK. Djelovao kao operni i operetni pjevač i glumac, redatelj i prevoditelj. Značajno pridonio razvoju zagrebačkog kabareta. Osobito se proslavio svojim duhovitim tekstovima (Micek i Picek) za zagrebačke kabarete »Grabancijaš« i »Dverce«. Za vrijeme NDH igrao je u mnogim operetama koje je i režirao (nezaboravni Arnold, *Pjesmom kroz život* M. Asića, 1942.). Nastupao je i na priredbama u Hrvatskom narodnom domu, a bio je i organizator skupina koje su nastupale za hrvatske vojnike. (P. C.)

BINI KI, Fran (Frane), svećenik i pisac (Malo Selo, danas Mušaluk kraj Ličkog Osika, 11. VII. 1875. — Gospić, 1. V. 1945.). Klasičnu gimnaziju završio u Gospiću u 1896. a bogosloviju u Senju, te 1899. služio mladunu misu. Potom je imenovan nadstojnikom senjskog Ožegovijana, da bi uskoro kao novljanski kapelan bio poslan na nastavak studija u isusovački Canisianum u Innsbruck. Završivši studij i postigavši dokto-

FRAN
BINI KI

rat 1902. u Innsbrucku, vraćen se u Senj gdje je imenovan za sjemenišnog duhovnika, profesora crkvenog prava i povijesti, a poslije i za profesora staroga hrvatskog jezika. U tom razdoblju povezuje se s karmelitskim biskupom Antonom Mahničem i angažira se u hrvatskom katoličkom pokretu zbog čega je dolazio u neprilike s pretpostavljenima. God. 1906. kumovao Prvom hrvatskom društvu katoličke sveučilišne mladeži osnovanom u Zagrebu i dao mu ime »Domagoj«. U Senju je pokrenuo Pučku knjižnicu. Neposredno nakon I. svjetskog rata postao tajnik senjskog odbora Narodnoga vijeća, te član Hrvatske pučke stranke. Kada je poslije rata prestalo radom Sjemenište (zbog vladine uskrate pomoći) senjski biskup Josip Marušić upućuje ga 1919. u Široku Kulu za župnika, što je tada popraćeno kao neshvatljiva odluka. U listopadu 1924. premješten je u Lički Osik gdje je potom službovao do smrti. Još za gimnazijskih dana približio se starješini anskoj misli, te je poslije izrastio u pravoga hrvatskoga narodnog borca. God. 1934. je uhićen, teško mu je i zatim u ožujku u Gospiću osuđen zbog raspaavanja HSS-ovih letaka na 10 mjeseci zatvora, ali je odbio robijati više — 13,5. Idući, 1935. tek što je izašao iz Srijemske Mitrovice, opet je u zatvor, nakratko, zbog »slabog i malog odavanja pijeteta mrtvom vladaru«, pisalo je u presudi. Za Kraljevine Jugoslavije gotovo neprekidno mu je prijetila opasnost od gospićkih etnika. Nakon partizanskog zauzimanja Gospića (travanj, 1945.) uhićen je i zatvoren u tamošnjoj kaznionici. Za vrijeme istrage obolio od tifusa, te je prekasno prebačen u bolnicu gdje je i umro. U

novinama je po eo sura ivati za gimnazij-skih dana, pisao je u gospi kom *Hrvatu* (1894.), poslije u sarajevskoj *Vrhbosni, Likom Hrvaiiu, Danici, Hrvatskoj straži* (koje je bio i urednik 1906.-14.), *Hrvatskoj prosvjeti* i dr. Pisao crtice, pripovijetke, feljtone, povijesne rasprave i romane. Objavio je više zbirki pjesama te knjige: *Katoli ka crkva i znanost. Savremena pitanja, vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove* (1923.), *Predzi e kiš anstva. Povijest Katoli ke Hrvatske* (1924.), povijesni roman *Ivan Hrvcv anin* (1926.), *Na ruševinama* (1941.), *Moje tamnovanje — uspomena iz nedavnih ciana* (1942.). Za vrijeme NDH sura ivao je u *Danici, Prosvjeti* (gdje je 1941. i 1942. objavljen njegov prijevod Sienkiewiczzeva romana *Potop*), *Nezavisnoj državi Hrvatskoj, Ustaškom godišnjaku* (1944.), *Novoj Hrvatskoj* i dr. Bio je vrstan prevodilac, služe i se s više jezika. (D. S.)

BIONDI , Ivan, boksa (Bjelovar, 12. XI. 1942. — Bjelovar, 15. X. 1990.). Po zanimanju visokokvalificirani elektromonter. Sportom (stolnim tenisom i boksom) po eo se baviti za a kih dana. Pripadao skupini mladi a koji su sami izradili ring u prostorijama gostionice »Kruna« u Bjelovaru i povremeno nastupali. Biondi je zapažen za jednoga promidžbenog nastupa zagreba ke boksa ke mom adi »Croatie« u Bjelovaru, te je od jeseni 1942. postao njezinim lanom. Prvi službeni nastup imao je u Varaždinu krajem 1942. protiv BK »Zagorac« i postigao prvu pobjedu tehni kim nokautom. God. 1943. na pojedina nom prvenstvu države osvojio je naslov prvaka u bantam skupini i na me unarodnom susretu pobijedio predstavnik Bugarske i Rumunjske. Po završetku II. svjetskog rata lan je zagreba ke »Lokomotive«; u pojedina nom prvenstvu 1946. osvaja naslov prvaka Jugoslavije u bantam skupini. Boksati prestao 1949. i nastavio trenersku karijeru. (F. F.)

BIS, Ferdinand, slikar i grafi ar (Zagreb, 5. IV. 1910. — Zagreb, 28. I. 1980.). Studirao slikarstvo na Umjetni koj akademiji u Zagrebu 1932.-36., u enik Beci a, Babi a, Tartaglije. Ve se na akademiji odluje baviti primijenjenom umjetnoš u. Oblikovao

je plakate, marke, razne publikacije i knjige, a bavio se i scenografijom. Sudjelovao je na II. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1942.), te na izložbi Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi (1943). Njegova sposobnost podre ivanja prakti nom cilju grafi kog oblikovanja rezultirala je istim, atraktivnim i itljivim radovima, izme u kojih se isti e nekolicina plakata ra enih za promidžbene potrebe u NDH. Nakon rata 1947., zapošljava se kod »Srbolika« u Beogradu, zatim u Zagrebu koci »Like« i »Ozehe«. Sura ivao u »Zagreb-filmu« i »Zora-filmu«. Od sredine 50-ih izlaže na samostalnim i skupnim izložbama u zemlji; posljednju je samostalnu izložbu u Zagrebu imo 1979. Brojna gra a ovog autora uništena je 1978. požarom u njegovu atelijeru. (S. K. R.)

BJELEVAC, Hifzi Abdurezak, književni (Mostar, 8. VI. 1886. — Zagreb, 25. E 1972.). Trgova ku školu završio u Mostaru, a srednju školu polazio u Galatasarajskom liceju u Carigradu (1902.-06.). Poslije za-l vršava financijsko-ekonomski te aj u Gra-zu. Radio kao knjigovo a i porezni inovnik u više gradova u Bosni i Hercegovini. Prvim se radovima javlja u *Beharu* i *Biseru* po et-

kom stolje a, a sam osniva 1920. asopis *Novi vijek* (kao nastavak *Behara* i *Bisera*), Piše i humoreske u *Vijencu*, pripovijetke i romane, od kojih su najzna ajniji *Minka* (tiskan 1927. u izdanju Zabavne biblioteke iz Zagreba), *Ana Zolotti* i *Pod. drugim suncem*. Po etkom 30-ih godina seli se u Beograd i radi u Presbirou, a zatim kao ataše za tisak u Carigradu i Ankari. God. 1937. je umirovljen. Nakon propasti Kraljevine Jugoslavije protjeran je kao Hrvat muslimanske vjere iz Beograda i od tada do

smrti živi u Zagrebu. Za NDH povjereno mu je izdavanje hrvatske publikacije na turskom jeziku *Dogu ve bat i (Istok i Zapad)*, namijenjene iseljenicima u Turskoj. Objavljuje knjige: romansiranu biografiju *Muhammed* (1942.), *Istambul, grad na obalama Mramorskog mora* (1944.), *Carica Azher, pjesma iz Irana* (1944.), a pripovijetkama sura uje u *Hrvatskom narodu, Novoj Hrvatskoj* i dr. Nakon sloma NDH progonjen je i više ne objavljuje. Preko Društva hrvatskih književnika dobiva 1952. mirovinu, i tek povremeno prevodi turske pjesnike. Nezasluženo je potisnut i zaboravljen kao hrvatski pisac. (R.)

BLAŠKOV, Vjekoslav, sindikalni djelatnik (Donje Selo na Šolti, 30. VI. 1911. — Zagreb, 12. IX. 1948.). Uio stolarski zanat i završio obrtnu školu 1929. u Splitu. Djeluje u Hrvatskom orlovskom savezu i Velikom križarskom bratstvu, te na organiziranju radništva u Dalmaciji. Od 1935. djeluje u HRS-u: tajnik je splitske podružnice, zatim lan središnjice i njezin tajnik, te od 1943. predsjednik. Uo i rata žestoko se suprot-

VJEKOSLAV BLASKOV

stavljao tzv. crvenim sindikatima. Sa socijalnim temama javljao se u novinama, a sam ure ivao kao glavni urednik glasilo IiRS-a *Hrvatski radnik* (1938.-43.). Bio lan HSS-a, ali se priklanja ustaškom pokretu te od 1938. aktivnije djeluje uz skupinu ustaških prvaka u Zagrebu. U svibnju 1941. imenovan je za poglavnog pobo nika i lana Pobo ni kog zbora GUS-a. Za vrijeme NDH i nadalje se bavio problemima hrvatskog radništva. Bio u pratnji A. Paveli a prilikom posjeta A. Hitleru u rujnu 1944. u Rastenbergu (danas Ketrzyn) u isto noj Pruskoj. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, zatim u Italiju. Sredinom lipnja 1948. ilegalno ulazi u Hrvatsku, uhi en je i 27. VIII. 1948. presudom Vrhovnog suda NRH osu en na smrt. (Z. D. i M. R.)

BLAŠKOVI , Aleksandar, urolog (Varaždin, 20. VII. 1882. — Zagreb, 27. III. 1953.). Medicinu je studirao u Budimpešti a završio u Be u 1907. Od 1907.-11. radi u zagreba koj Bolnici milosrdnih sestara, a potom do 1914. u osje koj Zakladnoj bolnici. Od 1919. u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu na elu je Odjela za bolesti kože, spolovila, grla, nosa i uha. Kad je taj kombinirani odjel 1928. podijeljen, preuzima vodstvo prvoga samostalnoga urološkog odjela u nas. Taj je ocljel za vrijeme NDH djelovao kao prva naša Urološka klinika. God. 1927. izabran je za honorarnog nastavnika urologije zagreba koga Medicinskog fakulteta, na kojem je po etkom 1943. imenovan izvanrednim a 1944. redovitim profesorom. Surativao je u *Hrvatskoj enciklopediji* (I.-V. svezak). Iako je Urološka klinika 1945. bila ukinuta, ostaje do umirovljenja 1951. predstojnikom urološkog odjela tadašnje bolnice »Dr. Mladen Stojanovi «. Afirmirao je urologiju kao samostalnu medicinsku disciplinu, prvi je u nas izveo niz uroloških operativnih zahvata. Njegovi nazori o postanku bubrežnih i mokra nih kamenaca izazvali su pozornost znanstvenoga svijeta. Bio je predsjednik Zbora lije nika Hrvatske (1920.-23. i 1925.-27.) te prvi predsjednik Dermatovenerološke sekcije tog Zbora. (V. D.)

BLAŠKOVI , Pero, general (Karlovac, 25. VI. 1883. — Zagreb, 3. IV. 1945.). Završio

kadetsku školu u Trstu. Bio vojni asnik u Be u, Budimpešti, Segedinu, Temišvaru i Beloj Crkvi. U I. svjetskom ratu kao austrougarski asnik sudjelovao s bosansko-hercegova kom pukovnijom u borbama te bio zarobljen na Piavi, što je opisao u knjizi sje anja *Sa Bošnjacima u Svjetskom ratu* (1939.). Nakon rata kratko u jugoslavenskoj vojsci, potom u gospodarstvu; dugogodišnji je tajnik predstavništva jugoslavenskih cementnih tvornica u Beogradu. Jedan je od osniva a Hrvatskog kluba u Beogradu i njegov predsjednik. Objavio je velik broj lanaka o gospodarskim problemima, putopisa i pjesama. Nakon proglašenja NDH preuzima zapovjedništvo Bosanske divizijske oblasti u Sarajevu. Kao domobranski asnik sukobljava se s predstavnicima Ustaške vojnice, a u kolovozu 1941. nakon sukoba s A. Artukovi em, koji je stigao u Sarajevo kao Paveli ev izaslanik, uklonjen je s položaja. Do umirovljenja u prolje e 1942. obavljao dužnost »nadzornika pješništva« u MINDOM-u. Blizak A. Košu ti u i ratnom vodstvu HSS-a, protivnik ustaškog režima, pripadao skupini domobranskih asnika koje smatraju vojnim stožerom HSS-a. Uhi en u no i 31. VIII. 1944. i interniran u Dom gradskih inovnika na Sljemenu, potom zatvoren u Lepoglavi pod optužbom da je sudjelovao u pu u Lorkovi -Voki . Razbolio se od tifusa, smrtno bolestan prevezen u Zagreb, gdje je ubrzo umro. (S. R.)

BLAŽEKOVI , Milan, diplomat (Prozor, 23. X. 1913.). Sin Milana (Emilijana) i brat Zdenka Blažekovi a. Realnu gimnaziju završio 1932. u Osijeku. Iste se godine upisuje na Pravni fakultet Zagreba kog sveu ilišta, na kojem je doktorirao 1937. God. 1935./36. predsjednik je Kluba sluša a prava. Odvjetni ku pripravniku službu obavlja u uredima Stjepana Hefera i Ferde Bošnjakovi a, te godinu dana kod kotarskoga i okružnog suda u Osijeku. Osnutkom Banovine Hrvatske, napušta odvjetni ku karijeru i stupa u Državno pravobranilaštvo; radi u Novom Sadu, Sarajevu i Zagrebu. U NDH je od 14. IV. do 31. XII. 1941. tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova, nakon ega je poslan na specijalizaciju politiki h znanosti na Berlin-skome sveu ilištu. Polovinom 1943. postav-

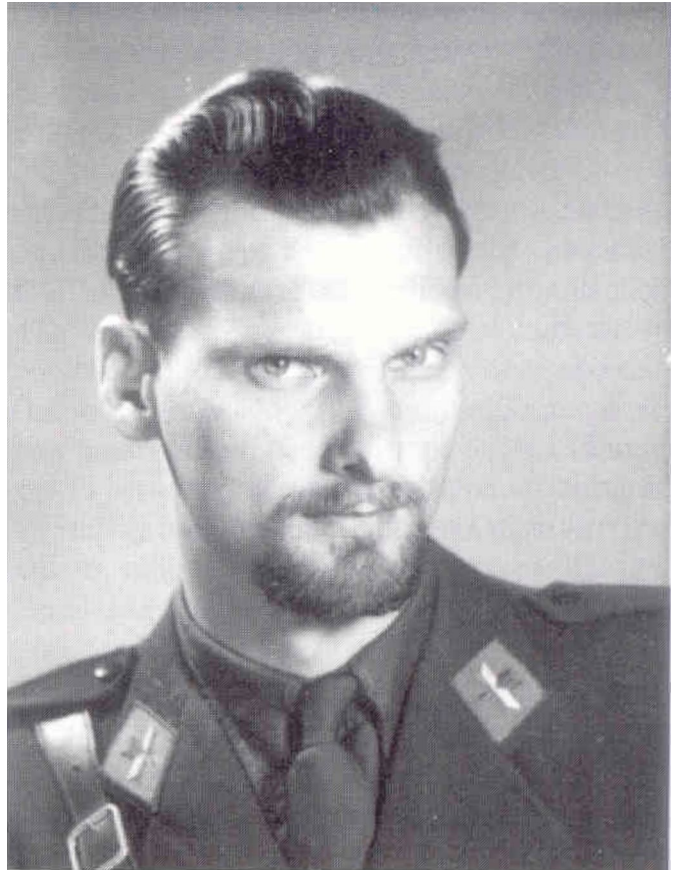

MILAN
BLAŽEKOVI

ljen je za tajnika hrvatskog poslanstva u Berlinu i na toj dužnosti ostaje do travnja 1945. Od 14. IV. 1945. nalazi se s poslanstvom u Badgasteinu, kamo sele sva poslanstva iz Berlina i obavlja dužnost otpravnika poslova. Ameri ke ga okupacijske vlasti najprije interniraju, a 1. X. 1945. šalju u logor »Marcus W. Orr« kraj Salzburga. Pred Boži 1947. otpušten je iz logora. U velja i 1948. pješice prelazi planinu Brenner, te preko Rima i Genove u travnju 1948. odlazi u Buenos Aires, gdje radi na razli itim poslovima do umirovljenja 1979. Od 1952. sura uje u *Hrvatskoj reviji*, od 1955. u *Hrvatskoj misli* i drugim publikacijama. God. 1959. sudjeluje u osnivanju Hrvatsko-latinoameri koga kulturnoga instituta, te u pokretanju asopisa na španjolskom jeziku *Studia Croatica*. Kao opunomo enik razli itih društava i organizacija iz Argentine, sudjeluje 1962. godine na Svehrvatskom kongresu u New Yorku, gdje je uspostavljeno prvo Hrvatsko narodno vije e. Kada je 1974. obnovljen pokušaj svehrvatskog okupljanja, sudjeluje na saborima HNV-a u Torontu (1975.), Bruxellesu (1977.) i Londonu (1980.), obnašaju i u dva navrata dužnost predsjednika asnog suda. Kako se posebice bavio skupljanjem arhivske gra e o hrvatskoj emigraciji, godine 1991. pokre e Hrvatski iseljeni ki arhiv i knjižnicu »Fra Lino D. Pediši OFM«. U prolje e 1996. vratio se u domovinu. (G. A. B.)

BLAŽEKOVI , Milan (Emilijan), stožernik (Mrkopalj, 9. IX. 1878. — Stara Gradiška, 14. IV. 1946.). Gimnaziju poha ao u Sarajevu, a pravne znanosti završio u Be u. Od 1902. u politi ko-upravnoj službi bosansko-

hercegovačke uprave; djelovao na unapređenje poljoprivrede i ustanova za poljoprivredni kredit te oko organizacije poljoprivrednih zadruga. Bio državni komesar banaka, Fabrike celuloze Drvar d. d., Bosanskog d. d. za elektriku u Jajcu, a 1922. postao članom ravnateljstva Bosanske industrije šećera i žeste d. d. na Usori. Od početka 1924. živi u Osijeku i tajnik (prokurist) je Prvog hrvatsko-slavonskog d. d. za industriju šećera. Djelatan u nacionalno-kulturnom životu Osijeka; upravni je ili potpomognuti član mnogih nacionalnih institucija i društava: Matice hrvatske, Hrvatskog sokola, Hrvatskoga pjevačkog društva »Lipa«, arheološkog društva »Mursa«, te potpredsjednik »Hrvatskog doma« u Osijeku. Za vrijeme NDH stožernik je, a prve dvije godine (1941.-42.) i osječki gradonačelnik. U kolovozu 1945. u Osijeku osuđen na petnaest godina robije s prisilnim radom, tijekom koje je umro. (G. A. B.)

ZDENKO BLAŽEKOVI

BLAŽEKOVI , Zdenko, političar (Bihać, 23. IX. 1915. — Zagreb, 24. I. 1947.). Sin Milana (Emilijana). Gimnaziju završio 1934. u Osijeku, potom odlazi u Zagreb i upisuje Tehnički fakultet — građevinski odsjek. Od 1935. član je, a od 1936. potpredsjednik Hrvatskoga akademskog društva »August Seno«. Svestrani je športaš: nogometaš i tenisač, jedan od osnivača osječkog veslaškog kluba »Drava«, te bio golman osječkog nogometnog kluba »Hajduk« i zagrebačkog HASK-a. Kratko vrijeme član je Studentske organizacije HSS-a, nakon njezina osnutka na Sveučilištu 1935. Angažirao se u radu hrvatske sveučilišne nacionalne mladeži. Više je puta bio zatvaran u Osijeku i Zagrebu. Nakon proslave Matineke rođendana 20. VII. 1936. u Korčuli u zatvoru je dvanaest dana mučen i optužen u Dubrovniku po Zakonu o zaštiti države, ali nije osuđen. God. 1939. pristupa ustaškoj organizaciji te je izabran za stožernika tek osnovanoga Sveučilišnog ustaškoga stožera. U to je vrijeme u vezi sa S. Kvaternikom. Kako bi izbjegao uhićenje, koncem 1940. i početkom 1941., skriva se u Zagrebu. Već 11. IV. 1941. S. Kvaternik imenovao ga je članom Hrvatskoga ustaškoga nadzornoga stožera. Nakon ukidanja toga stožera 9.

V. 1941. Blažeković je imenovan povjerenikom u Glavnom ustaškom stanu. Istodobno, u svibnju 1941., imenovan je stožernikom Sveučilišnog ustaškoga stožera, a od 1941. zapovjednik je i Muške ustaške mladeži. Te dužnosti obavlja do siječnja 1945. U siječnju 1945. postavljen za povjerenika Državnog vodstva tjelesnog odgoja i športa, te tu dužnost obavlja sve do sloma NDH. U veljači 1942. postaje članom Hrvatskoga državnog sabora. Sudjelovao je 1941. u osnivanju 13. ustaške jurišne satnije, sastavljene od studenata, te u uključivanju mnogih studenata tijekom 1942. i 1943. u postrojbe Poglavnikova tjelesnoga združenja, imao je čin ustaškog bojnika. Napisao je knjigu *Mladež i država* (1944.). Iz Zagreba se povlači 6. V. 1945. preko Slovenije u Austriju, gdje se sklanja u izbjeglički logor u Salzburgu. Tu ga 28. VIII. 1945. uhićuju američke vojne vlasti. Zatvoren je u Salzburgu, potom prebačen u logor »Marcus W. Orr«, a 12. II. 1946. izručen je jugoslavenskim vlastima. U Zagrebu je 12. I. 1947. osuđen na smrt. (Z. D.)

BLAŽI , Marijan, franjevac i biolog (Blaž i kraj Kastva, 25. III. 1897. — Daksa, 25. X.

1944.). U franjeva ki red pristupa 1912. Teologiju studira u Zadru i Dubrovniku, a filozofiju i prirodne znanosti u Zagrebu, Firenci i Münchenu. Nakon završetka studija predaje biologiju i geografiju u franjeva koj gimnaziji na Badiji (1925.-29.), a 1929.-44. filozofiju na Franjeva koj visokoj bogoslovnoj školi u Dubrovniku. Od 1942. provincijalov je delegat za južni dio franjeva ke provincije. God. 1941. piše u *Novoj reviji*, a objavljuje i djelo *Osnovne pojave života* (1942.). Protivnik je mehani kog evolucionizma, zastupao transformizam. U Dubrovniku je osobito cijenjen kao jedan od najboljih govornika. Poslije ulaska u Dubrovnik partizani su ga strijeljali. (M. S.)

BLAŽINA, Josip, novinar i humorist (Križiš e, 14. III. 1903. — Cochabamba, Bolivija, 13. XII. 1987.). Prekinuvši studij bogoslovije upisao se na Pomorsku akademiju. Nakon diplomiranja nije se posvetio pomorskom zvanju nego novinarstvu, zapo evši profesionalno raditi u *Hrvatskom dnevniku*. Pseudonimom Jož enko potpisao velik broj humoreski objavljenih u zagreba kim i osje - kim listovima te u dvjema knjigama *Glavom o globus* (1939.); *Teži slu aj* (1943.). U razdoblju 1941.-45. objavljivao satiri ke i humoristi ke tekstove u *Hrvatskom narodu*, *Spremnosti* i drugim listovima, te u programu Hrvatske krugovalne postaje Zagreb. Pokreta i glavni urednik humoristi kog tjednika *Vrabac* (1943. 45.), u izdanju Novinarske naklade. U svibnju 1945. napustio Hrvatsku. U izbjeglištvu nastavio pisati. U rukopisu ostavio roman *Suton*. (R. A.)

BOBAN, Rafael, general i ustaški pukovnik (Bobanova Draga, Sovici kraj Gruda, 22. XII. 1907. — ?). Djelatni asnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. U ustaški logor Bovegno u Italiji došao u ljetu 1932., ali se odmah vratio i sudjelovao u Velebitskom ustanku (u rujnu 1932.), te opet preko Zadra potražio boravište u Italiji. U svibnju 1934. A. Paveli imenovao ga je rojnikom vodnikom. Idu e je godine (1935.) zamjenik zapovjednika satnije na Liparima, potom ga Talijani prebacuju u Kalabriju. Po etkom prosinca 1937. uhi en je s grupom ustaša zbog navodnog pripremanja atentata na

RAFAEL BOBAN

Milana Stojadinovi a, ali je ubrzo pušten, Pripada krugu najpovjerljivijih Paveli evih suradnika. Nakon proglašenja NDH vra se u domovinu i djeluje u ustaškoj vojnici. U studenom 1941. promaknut u in ustaškog satnika. Nakon pogibije J. Franceti a (potkraj 1942.) postaje zapovjednik Crne legije. God. 1944. postaje zapovjednik 5. ustaškog staja eg zdruga, koji operira u Podravini. U jesen 1944. uva zato ene bivše ministre, M. Lorkovi a i A. Voki a u Koprivnici. Na kraju rata imao je in ustaškog pukovnika i generala HOS-a. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, te se kod Bleiburga uspjeva probiti. Prilikom rekonstrukcije Vlade NDH u izbjeglištu A. Paveli imenovao gaje 1951. ministrom oružanih snaga. Postoji više verzija o njegovoj životnoj sudbini nakon 1945. Prema jednoj je poginuo 1945. u Podravini, a prema drugoj 1947. kao križar u Hercegovini. (Postoje i pri e da se prebacio u Argentinu, potom u SAD, gdje je pristupio ameri koj vojsci i sudjelovao u korejskom ratu.) (Z. D.)

BOBINAC, Juraj, ustaški dopukovnik (Prozor kraj Oto ca, 1. VIII. 1901. — Zagreb, lipanj 1945.). Ro ak Jure Franceti a. Završio je pješa ku podoficirsku školu. U jugo-

JURAJ
BOBINAC

slavenskoj vojsci od 1919. do travnja 1941. Posljednje tri godine služio na Bjelasici, iznad Gevgelije. Slom Jugoslavije zatekao ga u Skoplju. Nijemci ga zarobljuju 13. travnja i odvođe u Solun; pušten 28. V. 1941.; vraća se u Hrvatsku i prijavljuje u Hrvatsko domobranstvo. Učinu satnika od srpnja do studenog 1941. sudjeluje u borbama protiv partizana i četnika u zapadnoj Bosni, a potom u borbama na Kozari kao zapovjednik 1. bojne 4. gorskoga zdruga. Od jeseni 1942. ratuje u Slavoniji. Istina se u borbama za Pakrac i Lipik u listopadu 1943.; iste godine (1943.) unaprijeđena je u čin bojnika. Od siječnja do rujna 1944. zapovjednik je pješake dočasne škole u Osijeku, a 3. IX. 1944. primljen u djelatni stališ asnika PTS-a, i promaknut u čin ustaškoga pješaka koga dopukovnika. Od listopada 1944. zapovjednik je 2. pukovnije PTS-a. Nosilac naslova viteza. U svibnju 1945. povlači se iz Zagreba, ali je zarobljen, izručen i Vojni ga sud II. armije u Zagrebu, 15. lipnja 1945. osuđuje na smrt. (D. S.)

BOGDAN, Ivo, novinar i publicist (Sudura na Sipanju, 30. IX. 1907. — Buenos Aires, 18. VIII. 1971.). Završio Trgovačku akademiju u Dubrovniku 1926., potom studirao na EKVS u Zagrebu. Bio je član Nacionalnog studentskog društva »August Senoša« i predsjednik Katoličkog akademskog društva »Domagoj«. Katolički publicist i novinar, suradnik *Narodne politike* — glasila Hrvatske pučke stranke, glavni urednik *Lučica* (1927.), te novinar i urednik (1929.-41.) katoličkog dnevnika *Hrvatska straža*, gdje pod pseudonimom Rys objavljuje svoje političke i kulturološke priloge. Izdao je i više

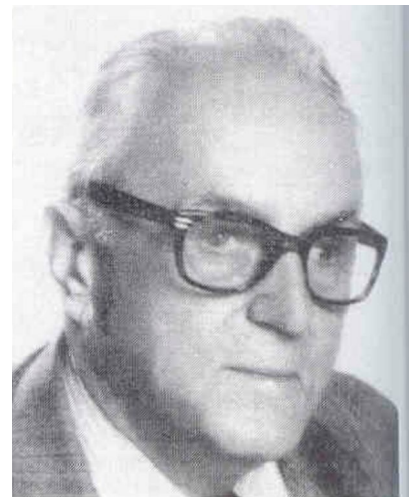
pamfleta i brošura o komunizmu, Sovjetskoj Rusiji i republikanskoj Španjolskoj. Zagovarao fašistički sustav i njegove vrijednosti. Djelovao je u domovinskom vodstvu ustaškog pokreta, sudjelovao u pokretanju dnevnika *Hrvatski narod* (1939.), te pokrenuo tjednik *Croatia* (1940.). Za vrijeme NDH bio privremeni savezni ar za hrvatski savez slobodnih zvanja (1942.), ravnatelj *Hrvatskog naroda* i pokreta *Spremnosti* (1942.), a od 28. I. 1944. glavni je ravnatelj Glavnog ravnateljstva za promidžbu NDH; vode i je novinar, propagandist i cenzor NDH. Nakon sloma NDH emigrira u Argentinu, gdje nastavlja pisati u različitim iseljeničkim publikacijama. Bio je urednik časopisa *Studia Croatica*. Naen je mrtav u svom stanu u Buenos Airesu, sumnja se da ga je ubila jugoslavenska tajna policija. (S. R.)

BOGDANI, Delko, ustaški asnik (Ličko Lešće, 27. VIII. 1910. — Kosinjski Bukovac, 30. XI. 1945.). Gimnaziju zapeo u Senju, ali se bavio trgovinom. Sudjeluje u Velebitском ustanku 1932. Od proglašenja NDH pa do njezina sloma na raznim je dužnostima u oružanim snagama. U travnju 1941. zapovjednik je pomoćnika ustaškog odreda u Otočcu; od kolovoza 1941. do travnja 1942. zapovjednik je 2. bojne 1. pukovnije Crne legije, u travnju 1942. imenovan je za zapovjednika tada doknadne bojne, a 1943. za zapovjednika 4. ustaškoga stajega djelatnoga zdruga. U ljeto 1942. promaknut je u čin pričuvnoga ustaškoga satnika. U travnju 1945. imenovan je za pomoćnika zapovjednika 10. hrvatske divizije. Zapovjednik je jedinice koja je napala partizane u Otočcu, u rujnu 1943., gdje su se tada nalazili Glavni štab partizanskih odreda Hrvatske i članovi ZAVNOH-a. Nije se povlačio iz Hrvatske nakon sloma NDH smatrajući da se treba nastaviti boriti u Hrvatskoj. Njegova se grupa križara (a povremeno je kontaktirao i s ostalim grupama u Lici) kretala u okolini Kosinja, Kutareva i Ličkog Lešća. Po navodima Ozne, izvršio je samoubojstvo u zemunici kad je vidio da je opkoljen. (M. R.)

BOGOJEVSKI, Nikola, policijski dužnosnik (Petrograd, 27. XI. 1907. — ?). Kadet ruske carske vojske. Državljanstvo Kraljevine Ju-

goslavije primio 1929. Studirao pravo u Zagrebu. Zaposlen u Ministarstvu unutrašnjih poslova u Beogradu (1931.-33.) te kao šef antikomunističke referade u banjaluci koju policija uo i kapitulacije Jugoslavije. U svibnju 1941. pristupio ustaškom pokretu. Radi kao pomoćnik u povjerenstvu RAVSIGUR-a pri Ustaškom stožeru, a potom u Ustaškom zaštitnom redarstvu u Banjoj Luci, kao stručnjak za komuniste. Po etkom 1942. dolazi u Zagreb u Zaštitno redarstvo za grad Zagreb i Veliku župu Prigorje. Izvjestitelj je u Političkom odjelu a krajem 1942. imenovan je nadstojnikom antikomunističkog odjela. Slovio kao najsposobniji istražitelj. Po etkom 1943. (na osnovi fotografije koju je V. Vrančić donio iz Banja Luke) radi na utvrđivanju identiteta: je li J. Broz partizanski zapovjednik Tito. U drugoj polovici 1944. premješten, u ustaškog bojnika, u Prvu kozačku diviziju kao asnik za vezu. U svibnju 1945. s divizijom se povlači u Austriju a poslije u Egipat. (Z. D. i M. P.)

BONEFA I , Kvirin (Klement), splitsko-makarski biskup (Baška, 4. VI. 1870. — Baška, 28. I. 1957.). Bogoslovni studij završio je u Beču, a nakon toga bio je tajnik biskupa Antona Mahnića. God. 1904.-19. službovao je kao župnik u Malom Lošinjku otkuda su ga Talijani protjerali. Za Božić 1920. u Baškoj, kamo se sklonio, nije htio služiti misu na latinskom te je na ponudu, u provokacijama, poginuo jedan ardit, a za osvetu su arditi bjesnili mjestom i pucali po ljudima. Splitsko-makarskim biskupom imenovan je 6. VI. 1923. Nakon osnutka NDH uputio je pozdravni brzojav S. Kvaterniku u kojem je naglasio da »... moli za pomoć Višnjega i Njegov blagoslov za uspješno obnobljenje Krešimirove i Zvonimirove Hrvatske...« Sudjelovao je na biskupskoj konferenciji 1941. Nakon uspostave komunističke vlasti bio je pod istragom (1945.) zbog optužbe za suradnju s Talijanima, jer je navodno od njih tražio da zaštite stanovništvo njegove biskupije od partizana. Pred kraj života živio je u rodnoj Baškoj, a biskupijom je upravljao msgr. Frane Franić (od 1954.). (M. R.)

ANTUN
BONIFAČIĆ

BONIFAČIĆ, Antun, književnik i političar (Punat na Krku, 8. X. 1901. — Chicago, 24. IV. 1986.). Gimnaziju je polazio u Pazinu i na Sušaku, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studij slavistike i romanistike završio doktorskom disertacijom 1924. o francuskom književniku G. Flaubertu. Poslije doktorata proučava francusku književnost na Sorboni u Parizu, a potom radi kao srednjoškolski profesor u Krku, Sušaku, Sombornu i Zagrebu. God. 1930.-31. bio je urednik *Savremenika*. Do 1941. objavio više knjiga pjesama i eseja. Od 1941. radi u Odjelu za kulturne veze pri Ministarstvu vanjskih poslova NDH i potpredsjednik je Društva hrvatskih književnika. Književne priloge — prozu, poeziju, prikaze i eseje — objavljuje za NDH u mnogim novinama i časopisima: *Hrvatsko kolo*, *Hrvatski narod*, *Spremnost*, *Plava revija*, *Croatia*, *Neue Ordnung* *Nova Hrvatska* i dr. Samostalno je objavio *Mladice* (1943., II. izdanje), *Entre Jupiter et Mars — La Croatie et l'Europe* (1944.) — djelo je prevedeno i na njemački jezik te objelodanjeno iste godine u Zagrebu. Zajedno s A. Vrabackym objavljuje zbornik *Velebit*, Antologiju hrvatske proze na slovačkom (Turin, sv. Martin, 1943.). U svibnju 1945. izbjegao iz zemlje u Argentinu, neko vrijeme živio u Brazilu, a potom u SAD-u. God. 1951. pokrene s V. Nikolićem *Hrvatsku reviju*, ali se 1955. razilaze. U emigraciji je objavio roman *Bit ete kao bogovi* (Buenos Aires, 1950.), s temom o povratnicima-komunistima iz njemačkih logora, *Vje na Hrvatska* (Chicago, 1953.) te zbirku *Sabrane pjesme* (Chicago, 1974.), zapravo pretisak njegovih triju mehuratnih zbirki koje su nosile naziv *Pjesme*

(1926., 1932. i 1938.). God. 1973. preuzima nakratko vodstvo Hrvatskog oslobodila kog pokreta, kako je A. Paveli preimenovao ustaški pokret u drugoj emigraciji. (M. S.)

BORSKA, Marija, (pravo ime Butkovi Stefanija) dramska glumica (Zagreb, 4. VIII. 1912. — Pariz, 1. III. 1983). Završila glasovir na srednjoj školi Državne muzi ke akademije, zatim Dramski studij HNK i gluma ku školu (1939.-41.). Igrala manje uloge u HNK (1935.-45.), te na radiju, osobito za vrijeme NDH. Bila aktivna lani ca hrvatskih ženskih organizacija. Cesto je nastupala na priredbama za hrvatske vojni ke i ranjenike, a osobito se dojmila kao izvoditeljica domoljubne lirike hrvatskih au tora. Odmah nakon rata bila je podvrgnuta istrazi, ali nije su ena. Uklonjena je iz zagreba kog javnog života, te je do 1950. igrala u zadarskom (1945.-47.) i splitskom kazalištu (1947.-50.). Tada dobiva angaž man u zagreba koj »Komediji« (1950.-55.). Bolest joj se (bolovala je na plu ima od djetinjstva) pogoršala te odlazi 1953. prijate ljima u Nantes na lije enje. God. 1955. dala je otkaz u »Komediji« i ostala živjeti u Francuskoj do smrti. (P. C.)

BOSNI , Lovro, veterinar (Kor ula, 21. I. 1886. — Kor ula, 26. VII. 1969.). Gimnaziju je završio 1905. u Dubrovniku a Veterinar sku visoku školu 1910. u Be u, gdje je i doktorirao 1919. Službovao je kao vojni veterinar. Po osnutku Veterinarske visoke škole u Zagrebu, izabran je 1921. za redovi tog profesora interne medicine te je najza služniji za organizaciju te škole, koja je 1924. prerasla u Veterinarski fakultet. Os novao je Medicinsku kliniku — klini ku ustanovu za unutrašnje bolesti kopitara i mesojeda — i vodio je do umirovljenja 1951. Osnovao je i Zavod za patološku fiziologiju i Zavod za rentgenologiju i fizikalnu terapiju. Njegovom je zaslugom Zemaljska veterinar ska zaklada Hrvatske i Slavonije (osnovana 1888.), prisvojena od Beograda nakon stva ranja Kraljevine SHS, vra ena zagreba kome Veterinarskom fakultetu. Zaklada je upotrijebljena za ure enje Fakulteta, kupovinu fakultetskog dobra i pokretanje asopi sa *Veterinarski, arhiv*, kojem je 1936.-50.

LOVRO
BOSNI

Bosni lan ure iva kog odbora i autor niza lanaka. Sura ivaog je i u *Veterinarskom vjesniku* (1944.) i *Hrvatskoj enciklopediji* (I.-V. svezak), u kojoj je bio urednik struke veterine. Dugogodišnji je dekan Veterinar skog fakulteta, me u ostalim, i u razdoblju 1941./43. Po etkom 1943. uklonjen je s položaja dekana, jer u svim fakultetskim prostorijama nisu bile izvješene slike A. Paveli a. Dekanom je po sedmi i posljednji put bio 1944./45. Uveo je pernazalno dava nje lijekova, u njegovoj se klinici me u prvima u svijetu po ela primjenjivati digital na perkusija velikih doma ih životinja, te je izra en prototip pokretne plinske komore pomo u koje je tijekom II. svjetskoga rata izlije eno od šuge mnogo konja. (V. D.)

BOŠKOVI , Hijacint, sve enik, filozofski pisac i pedagog (Selca na Bra u, 15. IV. 1900. — Stari Grad na Hvaru, 26. XII. 1947.). Filozofiju i teologiju studirao u Du brovniku i Rimu gdje je 1924. zare en za sve enika, a 1928. doktorirao. Po povratku u domovinu 1929. pokre e asopis *Duhovni život*. Sudjeluje na me unarodnim filozof skim i tomisti kim skupovima. Profesor je na bogosloviji u Senju (1934.-39.), odgojitelj mladih hrvatskih dominikanaca u Dubrovniku (od 1939.), predstojnik Visokoga domi nikanskog filozofsko-teološkog u ilišta u Dubrovniku (1940.-46.) i samostanski po glavlar dubrova kih dominikanaca (25. VII. 1944. _ 23. X. 1945.). Za vrijeme NDH suradnik je i pomo ni urednik u *Hrvatskoj enciklopediji*, objavljuje lanke i knjige (*Sje dinjenje s bogom*, 1943.), karitativno je i humanitarno angažiran. Putuje više puta u Slavoniju, spašava dubrova ki samostan i

HIJACINT
BOŠKOVI

studente od gladi, skriva progonjene Židove. Napisao je deset knjiga i stotine članaka o filozofskoj, teološkoj i asketsko-mističnoj problematici. Prijateljevao je s brojnim naprednim hrvatskim intelektualcima i književnicima. Potpisivao se i kao Jacek Zumbulov. Dok njegova dominikanska subraća, D. Bara u *Socijalnoj filozofiji boljševizma* (1944.) i Jordan Kuni u knjizi *Problem komunizma s idejnoga stanovišta* (1942.) obrazlažu zašto je katolicima neprihvatljiva krajnja ljevica, Bošković ne šteti ni desnicu; fašizam smatra izumom novovjekovoga totalitarizma. O tomu je prvi put progovorio 1937., a 1939. objelodanio knjigu *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*. Dosljednost u zastupanju izgradnje ljudske nutrine nasuprot novovjekovnom antropocentrizmu dovela ga je do sukoba s Državnim izvještajnim i promislenim uredom koji je polovicom 1942. obustavio izlaženje *Duhovnoga života* pod izlikom nestašice papira. (P. M. R.)

BOŠNJAK, Mladen, publicist i bibliotekar (Zagreb, 5. IX. 1912. — Konstanz, 1. VII. 1978.). God. 1937. diplomirao geografiju i povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a potom do 1941. radi u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. U razdoblju 1941.-45. ataše je u Ministarstvu vanjskih poslova u Zagrebu. Poslije sloma NDH osuđen na višegodišnji zatvor. Kaznu izdržava do početka 1950., potom se zapošljava kao bibliotekar. Kao publicist 1941.-45. suraduje u novinama i časopisima: *Hrvatska smotra*, *Hrvatska revija*, *Tatre i Velebit*, *Hrvatska misao*, *Nova Hrvatska*, *Život za Hrvatsku*. Suradnik je drugog sveska dvosvesne *Na-*

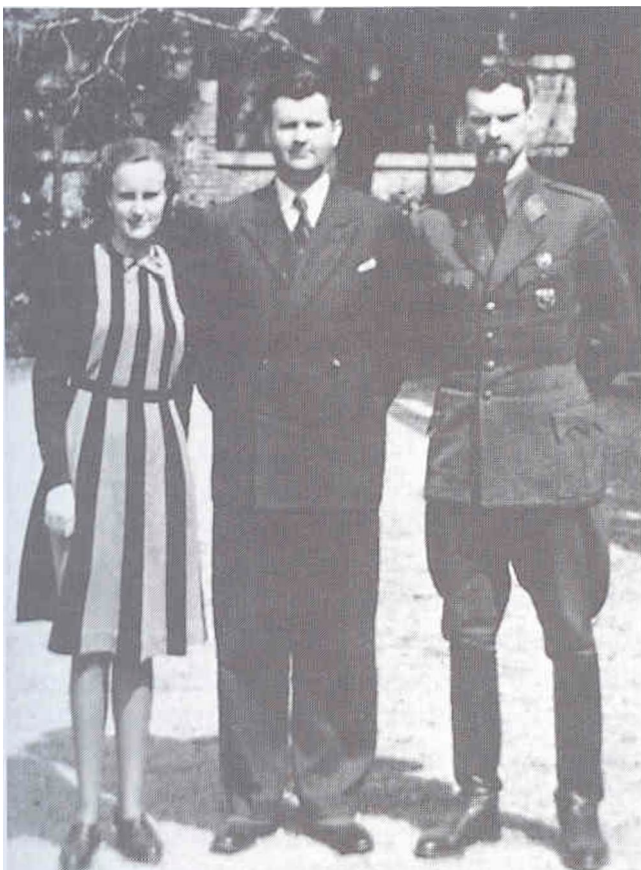
še domovine (1943.). God. 1972. sueno mu je zbog veza s izbjeglištvom, ali prije pravomoćnosti presude uspijeva pobjeći i iz zemlje i nastanjuje se u Konstanzu (Njemačka). (M. Š.)

BOŠNJAKOVI, Ferdo, odvjetnik i diplomat (Počucak kraj Slavenskog Broda, 10. X. 1900. — Ibiza, Španjolska, 18. IX. 1984.). Završio klasičnu gimnaziju u Osijeku, a Pravni fakultet u Zagrebu 1925. Od 1929. imao odvjetnički ured u Osijeku. Jedan je od branitelja u procesu protiv V. Maekića i drugova 1930. Na izborima 1935. kandidat je na listi HSS-a. U listopadu 1941. imenovan je poslanikom NDH u Finskoj. U rujnu 1944. prešao u Švedsku, potom u poslanstvo NDH u Berlinu. Sredinom listopada (14. X. 1944.) razriješen je dužnosti poslanika i premješten u MVP u Zagrebu. Iz Zagreba vraća se u Berlin, a odatle u Kopenhagen. Sredinom siječnja 1945. imenovan za nadsavjetnika u poslanstvu NDH u Berlinu. Iz državne službe otpušten 22. II. 1945., te potom travnja 1945. ilegalno dolazi u Švedsku, gdje dobiva dozvolu boravka i ostaje nekoliko godina. Poslije emigrirao u Argentinu, a potom u Španjolsku. (M. P. i Z. D.)

BOŠNJAKOVI, Fran (Franjo), termodinamičar (Zagreb, 12. I. 1902. — Stuttgart, 1. X. 1993.). Gimnaziju polazio u Zagrebu, gdje je započeo studij strojarstva na Tehničkoj visokoj školi, a nastavio i završio na Visokoj tehničkoj školi u Dresdenu 1925. Ondje je radio kao znanstveni suradnik; doktorirao 1928. i habilitirao za docenta 1931. Kao asistent radio u Dresdenu i Zagrebu. Od 1933. izvanredni je profesor Tehničkog fakulteta u Beogradu. God. 1936.-53. redoviti je profesor Tehničkog fakulteta u Zagrebu (kolegija nauke o toplini, termodinamici, termotehnici, kompresora i rashladnih strojeva). Imenovan za dekana škol. god. 1941./42.; rektor Zagrebačkog sveučilišta (1951./52.). Od 1953. redoviti je profesor Visoke tehničke škole u Braunschweigu, a 1961-74. redoviti je profesor Visoke tehničke škole u Stuttgartu, gdje obavlja i dužnost direktora Instituta za termodinamiku zračnoga i prostornoga leta. Bio je predsjednik

hrvatskog Društva inženjera (od 1942.). Nakon sloma NDH, u jesen 1945. kraje vrijeme zatvoren u Zagrebu i Tuzli; pušten prije su enja. God. 1969. proglašen počasnim doktorom Sveuilišta u Zagrebu. Objavio niz znanstvenih radova (u časopisima) i knjiga s područja termodinamike (pretežno na njemačkom jeziku). (R.)

BRACANOVIĆ, Dolores, ustaška dužnosnica (Makarska, 1. IV. 1916.). Kći dubrovačkoga gradonačelnika Ruđera Bracanova; od 1928. živi u Dubrovniku, gdje je završila gimnaziju. Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1938.), a 1939. zapošljava se na Trgovačkoj akademiji u Dubrovniku. U NDH, od 1941. stožernica Ženske ustaške mladeži u Dubrovniku, a u prosincu 1942. dolazi u Zagreb, gdje je zapovjednica Ženske ustaške mladeži. U svibnju 1945., u pratnji A. Pavelića, napušta Hrvatsku i prelazi u Austriju, o čemu je objavila zanimljiv dnevnički zapis *S Poglavnikom na povlačenju (Hrvatski narod, 1960.)*. Zatim boravi u Italiji, gdje je od ljeta 1946. do ljeta 1947. djelovala u izbjegli-

DOLORES BRACANOVIĆ, IVAN ORŠANIĆ,
ZDENKO BLAŽEKOVIĆ

gli kom logoru Fermo. Poslije odlazi u Rim, a u veljači 1948. dolazi u Argentinu. U Buenos Airesu organizira Hrvatski dječji dom. Radila je i u Hrvatskom domu. U svibnju 1991. vraćala se u Hrvatsku (G. A. B. i V. G.)

BRAJKOVIĆ, Vladislav, pravnik (Knin, 24. I. 1905. — Zagreb, 9. IX. 1989.). Klasičnu gimnaziju pohađao u Splitu i Kotoru. Pravni studij završio u Beogradu 1927., doktorirao na Sveuilištu u Aixu (1933.). Od 1934. radi u Pomorskom odjelu Ministarstva saobraćaja u Beogradu, od 1937. docent, a od 1940. izvanredni profesor trgovačkog i mještinskog prava na Pravnom fakultetu u Subotici. Za NDH predaje na Pravnom fakultetu u Zagrebu; od 3. XII. 1941. izvanredni, a od 7. IX. 1944. redoviti profesor. Suradnik *Hrvatske enciklopedije*, napisao nekoliko priloga u dnevniku *Gospodarstvo* i časopisu *Alma mater croatica*. Kao suradnik partizana uhićen je početkom 1945. te oslobođen nakon njihova ulaska u Zagreb. Od 5. VII. 1945. ponovno je redoviti profesor pomorskog i općeg prometnog prava do umirovljenja 1977. Bio je suosnivač i predsjednik Jugoslavenskog udruženja za pomorsko pravo (1954.-75.) i potpredsjednik Meunarodnoga pomorskog odbora (1969.-73.). Od 1967. član Stalnoga međunarodnog arbitražnog suda. Redoviti član JAZU (od 1968.). Suradnik je i urednik *Pomorske enciklopedije JLZ-a* (1954.-64.) te glavni urednik njezina drugog izdanja (1972.). Važnija djela: *Etude historique sur le droit maritime prive du Littoral Yougoslave* (Marseille, 1933.); *Meunarodna konvencija za zaštitu ljudskog života na moru* (1937.); *Pomorsko pravo* (1949.); *More kao prometni put* (1949.); *Problem brodara i njegove odgovornosti de iure condendo* (1951.); *Meunarodno transportno pravo* (1957.). (S. R.)

BRALO, Božidar, svećenik (Brina kraj Livna, 1907. — Sarajevo, 1945.). Završio bogosloviju u Zagrebu, i djelovao kao župnik u Sarajevu. Potkraj travnja 1941. imenovanje na dužnost povjerenika Poglavnika Povjereništva za BiH, te tu dužnost obnaša do 7. VIII. 1941. Pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor 1942. Urednik je ilustriranih

BOŽIDAR
BRALO

ranoga katoli kog mjese nika Katoli ki svi-
jet i predsjednik društva »Trebevi«. Vrhbo-
sanski nadbiskup I. Šari imenovao ga je
1941. po asnim predsjednikom Nadbiskup-
skoga Vrhbosanskoga duhovnog stola. Ubili
ga partizani u Sarajevu. (M. R.)

BREYER, Mirko, knjižar, antikvar i knji-
ževni povjesni ar (Varaždin, 23. X. 1863. —
Zagreb, 29. XII. 1946.). Nižu gimnaziju, a
potom trgova ku školu polazio u Varaždinu,
Zagreb i Trstu; zapo eo studij na Višoj
komercijalnoj školi u Trstu, a nastavio u
nekoliko europskih gradova (Be , Leipzig,
München, Hamburg). Bavio se i knjižar-
stvom. God. 1903. preselio u Zagreb, gdje
otvara knjižaru, antikvarijat i nakladni ku
ku u pod imenom Slavenski (hrvatski)
znanstveni antikvarijat; 1920. knjižaru je
preuzelo dioni ko društvo Jugoslavenska
znanstvena knjižara, a on je vodio antikva-
rijat do 1928. God. 1929.-40. upravitelj
Nakladni koga dioni koga društva »Obno-
va«. Za vrijeme NDH uhi en 11. XI., te od
13. XI. 1941. do 10. IV. 1942. utamni en u
Staroj Gradiški kao mason. U tijeku 1942. i
1943. bio dvaput pritvoren kao Židov. Za
NDH sura ivao u publikacijama: *Les Croa-
tes* (1942.), *asopis za hrvatsku povijest*
(1943.), *Naša domovina* (1943.), *Prager
Presse* (1943.). Nakon rata preuzeo dužnost
bibliotekara Nakladnog zavoda Hrvatske.
Izdao tridesetak kataloga svojega antikvari-
jata; posebice je pisao o starim i rijetkim
hrvatskim i južnoslavenskim knjigama; opi-
sao život Frana Kurelca. Veliki dio svoje
zbirke rijetkih knjiga poklonio Sveu ilišnoj
knjižnici i drugim javnim knjižnicama. (J. B.)

BRIL, Slavko, kipar (Nova Gradiška, 27.
XII. 1900. — logor Jasenovac,? 1943.). Ki-
parstvo studirao kod R. Valdeca, F. Fran-
geša i I. Meštrovi a na Umjetni koj akade-
miji u Zagrebu, diplomirao 1926. Usavr-
šavao se u Be u 1922./23. i Parizu 1927./28.
Za studija sura ivao s A. Augustin i em.
Sura ivao pri izradi reljefa za podnožje
Frangešova spomenika kralju Tomislavu u
Zagrebu, izradio poprsje glazbenika Milana
Sachsa, izra ivao nadgrobnne spomenike. Iz-
lagao u zemlji i inozemstvu. Po etkom
1942., u jeku hajke na Židove u Zagrebu,

SLAVKO
BRIL

pokušava sa suprugom pobje i, ali su uhi-
eni. Supruga Alice ubijena je u logoru u
akovu, a Bril je odveden u logor Jaseno-
vac, gdje je radio u kerami koj radionici.
Bolestan od tuberkuloze, umro je u prvjoj
polovici 1943. (D. I.)

BRILLY, Anton, slikar i grafi ar (Kranj, 26.
VI. 1910. — Ljubljana, 29. VII. 1973.).
Školovao se u Ljubljani, gdje 30-ih godina
diplomira na Akademiji za primijenjenu
umjetnost, nakon ega odlazi na doškolova-
nje u München. U razdoblju 1940.-47. živi i
radi u Zagrebu, gdje privatno u i slikarstvo
kod Lj. Babi a i O. Mujadži a. Kao vrstan
ilustrator zapošljava se u Izložbeno-gra-
fi kom odjelu (IGO), u kojemu poput ostalih
mladih grafi kih crta a radi pocl vodstvom
starijih i u struci iskusnijih umjetnika koji
nastoje ostvariti promidžbene težnje NDH.
Upravo su Brillyjevi plakati rijetki potpisani
primjerci preostali iz tog doba. *Borba udru-
žene Europe i Hrvatsko-njema ka poljodjel-
ska smotra* plakati su ije su ekspresivne

karakteristike hrvatskih vojnika vješto kombinirane sa znakovljem korištenim prema uzorima poznatih njemačkih ratnih plakatista. Nakon sloma NDH vraća se u Ljubljanu, gdje predaje u srednjoj školi. God. 1960. sudjeluje na izložbi Jugoslaven-ske primijenjene umjetnosti u Budimpešti. (S. K. R.)

BRKANOV I, Ivan, skladatelj i glazbeni kritičar (Skaljari, Boka kotorska, 27. XII. 1906. — Zagreb, 20. II. 1987.). Prvu glazbenu poduku dobio u Kotoru, potom od 1927. li i glasovir u Zagrebu i polazi tečaj za zborovode. Nakon završene srednje glazbene škole diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (1935.). God. 1938. odlazi u Pariz na usavršavanje na Schola cantorum. Od 1941. profesor je glazbene teorije srednje škole Hrvatskoga državnoga konzervatorija. Za vrijeme NDH glazbeni je kritičar *Hrvatskog naroda*, te je skladao situ za mješoviti zbor *Kriješ planine* (1944.). Poslije sloma NDH premješten je kao profesor u Gradsku muzičku školu, a istodobno predaje glazbu i na I. klasičnoj gimnaziji (1945.-51.). God. 1951.-54. operni je dramaturg HNK u Zagrebu; 1954.-57. direktor Državnoga simfonijskoga orkestra (danas Zagrebačka filharmonija), te 1957.-61. profesor kompozicije na Muzičkoj akademiji u Sarajevu, gdje je i umirovljen. Vraća se u Zagreb i nastavlja stvarati. Uz niz komornih djela, zborovskih skladbi i solo popijevki napisao je i više djela u velikim vokalno-instrumentalnim i scen-skim oblicima, od kojih su neki u samom vrhu hrvatskoga glazbenoga stvaralaštva, kao npr. *Triptihon* (1936.); *Ekvinocij* (1945.); *Zlato Zadra* (1954.); balet *Heloti* (1959.) i dr. Izvanredni član JAZU. (P. C.)

BRKLJA I, Ivica, ustaški dužnosnik (Brušani, 24. II. 1917. — Zagreb, 16. VI. 1945.). Gimnaziju završio u Gospiću, a teologiju (1914.) u Zagrebu. Nakon proglašenja NDH u svibnju odlazi u rodno mjesto, gdje pristupa ustaškom pokretu. U Zagreb se vraća u rujnu 1941. i radi u Ustaškoj obrani. Odlazi u Jasenovac za blagajnika logorske uprave. U siječnju 1942. premješten je za vršitelja dužnosti upravitelja logora Stara Gradiška, odakle je ubrzo

upućen u Zagreb za upravitelja računarskog nadzorništva u Gospodarskom odjelu Ustaške obrane. Od konca ožujka 1943. do travnja 1944. upravlja logorom Jasenovac, a onda se ponovno vraća u Zagreb na prijašnji posao. U logorima Jasenovac i Stara Gradiška stradali su deseci tisuća ljudi, mnogi i za njegova upravljanja. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, ali je zarobljen kod Maribora i vraćen u Zagreb. Saslušavan je u svibnju i lipnju 1945. pred Zemaljskom komisijom za utvrđivanje ratnih zločina te 5. VI. 1945. predan Vojnom sudu Komande grada Zagreba. (R.)

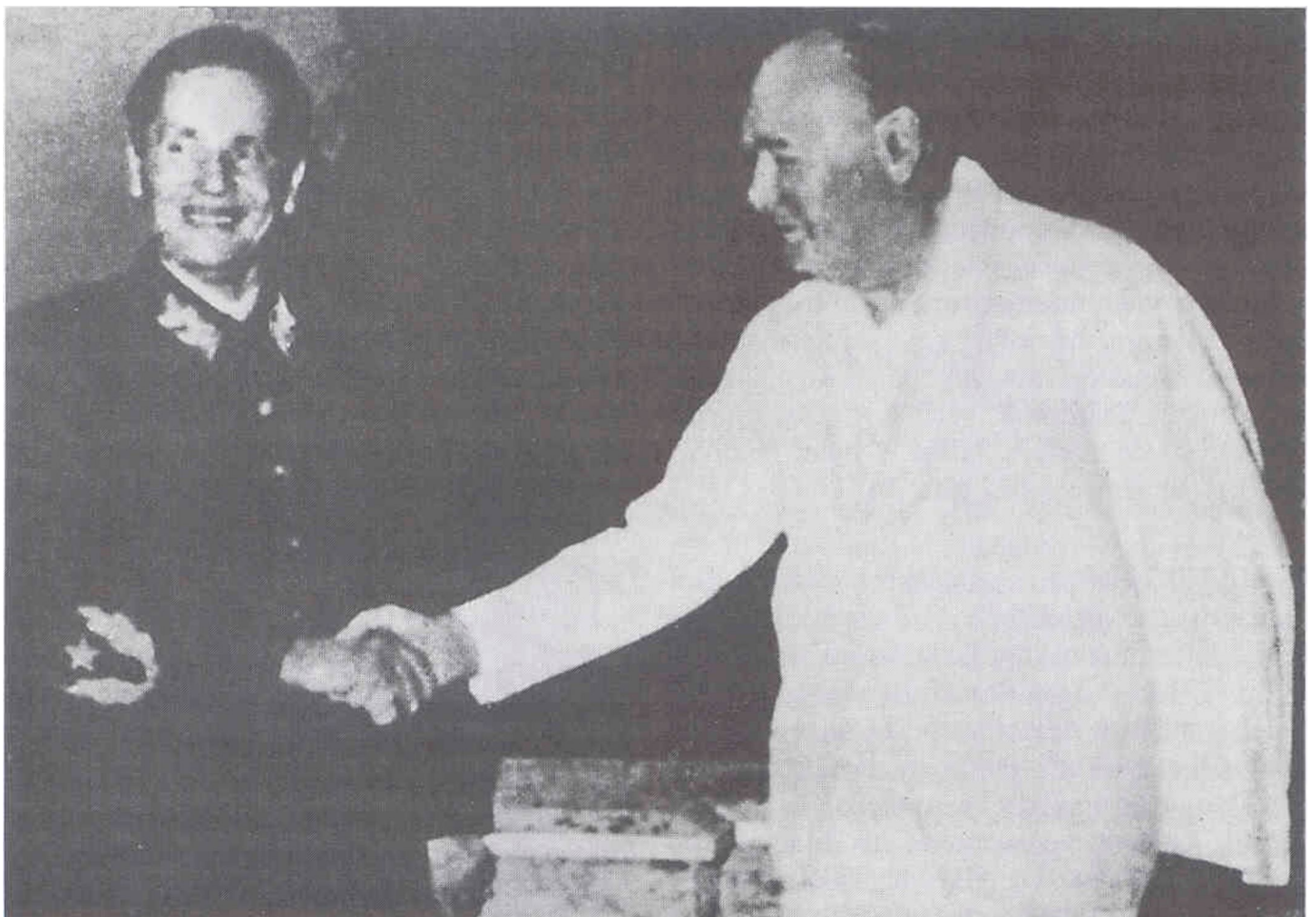
BROZ, Josip - Tito, političar i državnik (Kumrovec, 7. V. 1892. — Ljubljana, 4. V. 1980.). Bravarski zanat učio u Sisku. U kolovozu 1914. austrougarske vlasti šalju ga kao vodnika na srbijansku frontu, a 1915. zarobljen je na ruskoj fronti. U zarobljeništvu se upoznaje s komunističkim literaturom i boljševičkim programom. Vrativši se u listopadu 1920. u domovinu, postaje član KPJ. Zbog partijske i sindikalne aktivnosti često mijenja boravište. Veliki je korak

JOSIP BROZ TITO

u njegovoj karijeri, na prijedlog A. Hebranga, u veljači 1928. bio izbor za političkog sekretara Mjesnog komiteta KPJ Zagreb. Ubrzo je, međutim, uhićen i u »bombaškoj aferi« osuđen na pet godina robije, koju je izdržavao u Lepoglavi i Mariboru. God. 1934. kooptiran je u Beograd u Politbiro CK KPJ, nakon čega uzima pseudonim Tito. Sredinom veljače 1935. odlazi u Moskvu, gdje je sekretar delegacije KPJ u Kominterni. Od prosinca 1936., pripremaju i povratak Politbiroa u zemlju, zapravo i rukovodi jugoslavenskom Partijom. U travnju 1937. po kominternovskim direktivama osniva KP Slovenije, a u kolovozu iste godine i Komunističku stranku Hrvatske. Na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ 1940. u Zagrebu formira novo rukovodstvo, koje ga i potvrđuje kao generalnog sekretara KPJ. Rat i proglašenje NDH zatječu ga u Zagrebu. Već 10. IV. 1941. formira Vojni komitet za pružanje otpora osovinskim silama, početkom svibnja u Zagrebu vodi savjetovanje KPJ radi političkih i organizacijskih priprema antifašističke borbe. U drugoj polovici svibnja 1941. prelazi u Beograd, gdje nakon

Hitlerova napada na Sovjetski Savez formira Glavni štab NOPOJ-a, preuzevši dužnost vrhovnog komandanta. Nakon poraza partizanskog pokreta u Srbiji, po njegovim se narednjima glavnina partizanskih jedinica veći od prosinca 1941. prebacuje na područje NDH, gdje su se do sredine 1944. vodile gotovo sve partizanske akcije. Inicijator je stvaranja zemaljskih antifašističkih vijeća i AVNOJ-a kao temelja budućega federalnog ustroja Jugoslavije. Na II. zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, 29.-30. XI. 1943., izabran je za predsjednika NKOJ-a, kao privremene partizanske vlade, i proglašen maršalom. Rukovodi partizanskim pokretom iz Drvara, a nakon neuspjelog njemačkog desanta, odlazi na Vis, gdje u lipnju 1944. sklapa sporazum s predsjednikom jugoslavenske kraljevske vlade Ivanom Subašićem. God. 1945. formira zajedničku Privremenu vladu DFJ, koju su odmah priznali zapadni saveznici. Partizanski je pokret pod njegovim vodstvom, unatoč vrstima vezama s Moskvom, nakon Teheranske konferencije uspio pridobiti naklonost zapadnih Saveznika, što je bilo presudno za komunističko osvajanje

JOSIP BROZ S WINSTONOM CHURCHILLOM U NAPULJU 1944.

nje vlasti nakon rata. Posljedica toga bili su Bleiburg i druga masovna stradanja Hrvata u svibnju 1945. ali i spremanje povratka dinastije Karaorovića. Uoči bleiburške tragedije Tito je, primjerice, štabu 3. armije poslao 13. V. 1945. brzojavku koja je bila kobna za sudbinu desetina tisuća hrvatskih vojnika i civila: »Vi ne smijete dozvoliti ni po koju cijenu da se ova grupa s Pavelićem i Mačekom preko Drave probije na sjever. Preduzmite sve potrebno za njeno brzo uništenje«. Dakako, ta naredba ne bi mogla biti u cijelosti realizirana da Britanci, kao nagodbu za brzo napuštanje austrijskog teritorija od strane JNA, nisu prijevarom predali sve svoje ratne zarobljenike. Iako u Titovim sabranim djelima postoji brzojav, datiran 14. svibnja, u kojem traži »preduzimanje najenergičnijih mjera da se pod svaku cijenu spriječi ubijanje ratnih zarobljenika i uhapšenika«, činjenica je da se to ipak dogodilo. Nakon pobjede na izborima u studenom 1945., na kojima je opozicija odbila sudjelovati zbog nedemokratskih postupaka komunista, uvrstio se na vlasti i uspostavio jednostranački totalitarni komunistički sustav po uzoru na SSSR. U obnašanju vlasti oslanjao se na vojsku i policiju. Nakon sukoba sa Staljinom 1948. postupno liberalizirao sustav vlasti, ali nije uspio tijekom cijele svoje vladavine riješiti nacionalno pitanje. Tito je jugoslavenskom federacijom vladao punih 35 godina. Međunarodnu je naklonost stekao razrađujući se 1948. sa Staljinom i formirajući pokret nesvrstanih. Umro nakon teške bolesti u Ljubljani, a pokopan u Beogradu; njegovom su sprovodu prisustvovali brojni državnici svijeta. Njegovim se političkim naslijeđem smatra polukonfederalni Ustav iz 1974. koji je bio osnovica diplomatskog priznanja Republike Hrvatske i ostalih država nastalih nakon raspada bivše SFRJ. (Ž. Kr.)

BROZOVIĆ, Ivan, general (Križevci, 6. II. 1891. — ?). Završio je Vojnu akademiju austrougarske vojske u Bečkom Novom Mjestu. Djelatni je austrougarski i jugoslavenski vođa. Proglašenje NDH dočeka u činu pukovnika. Kao zapovjednik Banjalukekog zdruga vodi borbe u sjeverozapadnoj

Bosni početkom 1942. U činu generala promoviran je u srpnju 1942. Od travnja 1943. na dužnosti je zapovjednika I. domobranskog zbora, a od jeseni 1943. I. zbornog područja sa sjedištem u Zagrebu. Povlači se 1945. u Austriju gdje i ostaje. Djeluje u emigrantskim krugovima: 1952. izabran je za predsjednika Izvršnog odbora HNO za Europu. (M. P.)

BROZOVIĆ, Miroslav, nogometaš (Mostar, 26. VIII. 1917.). Poznatiji pod nadimkom Meho. Nogomet počeo igrati u Jugoslavenskom športskom klubu »Mostar«, nastavio u »Zrinskom« iz Mostara, te od 1935. u »Građanskom« iz Zagreba, s kojim u Hrvatsko-slovenskoj nogometnoj ligi 1939./40. osvaja naslov prvaka, a nakon toga iste godine i naslov prvaka Jugoslavije. U nogometnoj reprezentaciji Zagreba nastupio je 11 puta (šest puta 1937.-41., tri puta 1941.-45. i dva puta 1945.-48.). Za reprezentaciju Banovine Hrvatske nastupio je 1940. dva puta, a za reprezentaciju NDH 1941.-45. 15 puta. Uz E. Dubčeka jedini igrač koji je odigrao sve utakmice reprezentacije NDH. Od 1945. član je JFJK »Partizan« u Beogradu i od 1948. FK »Sarajevo«. Za nogometnu reprezentaciju Jugoslavije odigrao je 19 utakmica. S reprezentacijom Jugoslavije na Olimpijskim igrama 1948. u Londonu osvojio je srebrnu medalju. Po završetku igračke karijere djeluje kao trener. (F. F.)

BUBLIĆ, Dragan, književnik i publicist (Garešnica, 3. XI. 1895. — Klagenfurt, 17. XII. 1987.). Kao gimnazijalac u Zagrebu bio je osuđen zbog sudjelovanja u atentatu na bana S. Čuvaja. O tome je napisao roman *Atentat* (1926.), koji je izazvao veliku polemiku među sudionicima afere. God. 1915. austrijske ga vlasti, uvjerene da su ga pridobile za špijunski rad, šalju u diplomatsku službu u Švicarsku. O tome pisao u publikaciji *Kako sam postao austrijski špijun* (New York, vjerojatno 1955.). Međutim, on pristupa jugoslavenskom emigrantskom pokretu, odlazi u Srbiju, služi u srpskoj vojsci i s njom se povlači preko Albanije. Gimnaziju završava u Francuskoj i nekoliko vrijeme studira u Bizerti (Tunis). Po po-

vratku iz emigracije razočarao se u jugoslavenskom nacionalizmu; radio 1921.-27. kao novinar u izvanstranačkom *Jutarnjem listu*, a 1927. prelazi u radikalni *Narodni val*. Suračivao u *Obzoru*, *Večeri*, *Narodnim novinama*, *Hrvatskom listu* i dr. te bio glavni urednik *Narodnih novina* i *Narodnog vala*. Napisao je i romane: *Na rubu* (1920.); *Sveti križ* (1923.); *Na vrbi svirala* (1927.). Poslije srpskog zločina u Skupštini 1928. piše oštre antirežimske članke, među ostalim, nakon uspostave diktature postaje hvaliteljem režima. Uoči 1941. opet mijenja poziciju i piše knjige protiv masonerije, a 1942., pod pseudonimom B. Draganović, tiska knjigu *Tajna družba*, pamflet protiv masonerije, židovstva i marksizma. God. 1943. objavljuje brošuru *Ogled o životu i smrti Stjepana Radića*. Prihvatio službenu politiku NDH. U vrijeme sloma NDH odlazi u Austriju, a poslije u Kanadu, gdje suračuje u glasilima HSS-a. (B. D.)

BUČ, Ante, veliki župan (Orašac kraj Dubrovnika, 28. II. 1890. — Zagreb, 1945.?). Brat S. Buč. Završio Pravni fakultet. Poslije proglašenja NDH predsjednik je Sudbenog stola u Dubrovniku, a 3. VI. 1941. imenovan velikim županom župe Dubrava u Dubrovniku. Često se sukobljavao s ustaškom organizacijom nastojeći održati dignitet vlasti u župi. Unatoč prijetnjama, tražio je da se puste zatočnici iz sabirnog logora u Mostaru. S dužnosti župana premješten 18. II. 1944. u MUP — ured ministra u Zagrebu. Partizani su ga uhitili u rujnu 1944., a u

ANTE
BUČ

kolovozu 1945. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt. (M. P.)

BUČ, Stjepan, političar i publicist (Orašac kraj Dubrovnika, 7. III. 1888. — München, 8. IV. 1975.). Brat A. Buč. Studij prava završio je u Zürichu gdje je i doktorirao 1917. Potom u Zagrebu otvara odvjetnički ured i započinje političku djelatnost. Narodni je zastupnik od 1923. i član Glavnog odbora HRSS-a od 1925., ali je već iste godine, zbog neslaganja s ulaskom Stjepana Radića u beogradsku vladu i politikom vodstva stranke izbačen iz HSS-a. Pristupa Hrvatskoj stranci prava, na čijoj je listi 1927. ponovno izabran za narodnoga zastupnika. Za razliku od stranačkih kolega koji nakon šestosijećne anjske diktature 1929. odlaze u inozemstvo, on ostaje. Radić na okupljanju članova i 1936. pokušava obnoviti HSP, što vlasti sprečavaju. Te godine u Zagrebu mu izlazi cijelo *Temeljne misli nauke dr. Ante Starčevića*. God. 1936. osno-

STJEPAN
BUČ

vao Hrvatsku kulturno-prosvjetnu zadrugu »Ante Starčević«, a nakon toga i Hrvatsku antikomunističku ligu. Mnogi njegovi istomišljenici okupljaju se oko tjednika *Nezavisnost* (pokrenutog 1938.). Nakon povratka skupine ustaša iz inozemstva 1938., na čelu s M. Budakom, te nakon razilaženja skupine oko *Nezavisnosti* na pitanju umjerenog ili radikalnog odnosa prema politici HSS-a, Buč se priključuje tzv. umjerenjima. Po etkom 1940. bio je uhićen i nakon četiri mjeseca pušten. Iako je u politici kojemu emigraciji nakon 1945. sam otklanjao svoje su-

djelovanje u osnivanju Hrvatske nacionalso- cijalisti ke stranke, u literaturi se nerijetko njegovo ime povezuje s tom strankom. U to vrijeme drži niz predavanja, tiskana naj- eš e kao brošure, te piše niz rasprava o gospodarskim problemima. Ne zanemaruje ni politi ku povijest. Zagovornik je iliro-got- ske teorije o podrijetlu Hrvata, što je iznio u djelu *Naši službeni povjesni ari i pitanje podrijetla Hrvata* (1941.). Bu je sve vrijeme NDH ostao pristaša pronjema ke politike, i tek 1943. uklju uje se neposrednije u poli- ti ku djelatnost, kad je izabran za lana Odbora za ponovno pripojenje Dalmacije Hrvatskoj. Zapažen je njegov memorandum od 22. X. 1943. upu en predsjedniku Vlade NDH N. Mandi u, u kojem analizira stanje u NDH (»Ovo je grobnica, a ne nova Hrvatska«), kao i pismo N. Mandi u iz ožujka 1944. u kojemu opet kriti ki govori, nakon njegova polugodišnjeg predsjedniko- vanja Vladom, o stanju u NDH. U oba teksta predlaže kako bi se to stanje moglo popraviti. Bu ovi prijedlozi ostali su bez odgovora. Po etkom svibnja 1945. napušta Zagreb i povla i se u Austriju, a potom u Italiju, gdje dvije godine boravi u logoru Fermo. Naposljetku uto ište nalazi u Nje- ma koj, sve do smrti. Jedna je od središnjih osoba Hrvatskoga narodnog odbora, što ga je u Zapadnoj Njema koj osnovao Branko Jeli . Odbor je osnovao poluvojni ku organi- zaciju Hrvatska obrana i izdavao list *Hrvat- ska do Drine*, u kojem piše i Bu . God. 1960. došlo je do rascjepa Odbora te se Bu sa svojim pristašama izdvojio. (Z. D.)

BUDAK, Mile, književnik i politi ar (Sveti Rok kraj Lovinca, 30. VIII. 1889. — Zagreb, 7. VI. 1945.). Gimnaziju završio u Sarajevu 1910., potom upisuje studij povijesti i zem- ljopisa na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji ubrzo napušta i 1910. po inje studij prava. Na glavnoj godišnjoj skupštini star- evi anske akademske mladeži 12. XI. 1910. izabran je za prvog tajnika te je preuzeo ure ivanje *Mlade Hrvatske*. Mobiliziran 1914. u austrougarsku vojsku; ranjen je i u bolnici u Valjevu 8. XII. 1914. zarobljava ga srpska vojska, s kojom pješke prolazi Make- doniju i Albaniju te dolazi u talijansko

MILE BUDAK

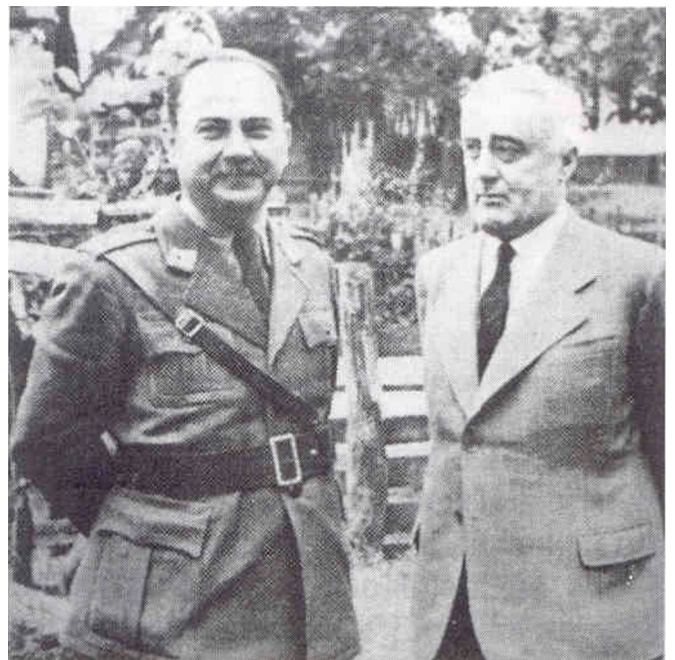
zarobljeništvo na otok Asinaru kraj Sardini- je. Iz zarobljeništva se vra a 18. VIII. 1919.; završava studij prava s doktoratom 1920. i zapošljava se kao odvjetni ki pripravnik kod A. Paveli a, s kojim od tada blisko sura uje. Ulazi u obnovljenu Hrvatsku stranku pra- va, te je izabran za zagreba koga gradskog zastupnika na njezinoj listi. Starješina je Hrvatskog sokola. Ure uje *Hrvatsku misao* (1924.) i *Hrvatsko pravo* (1924.-32.). Kao odvjetnik branio je u svibnju 1925. komuni- sti kog prvaka Vladimira Copi a. Nakon odlaska A. Paveli a u emigraciju, preuzima vodstvo HSP-a i s njom pristupa Selja ko- demokratskoj koaliciji (SDK); blisko su- ra uje s V. Ma ekom. Krajem listopada 1929. uhi en je i 7 mjeseci zatvoren zbog politi ke djelatnosti, a 7. VI. 1932. na njega je pokuš an policijski atentat u kojem je teško ranjen. Na poziv V. Ma eka sudjeluje u ime HSP-a na sastanku Izvršnog odbora SDK 5.-7. XI. 1932. u Zagrebu na kojem su usvojene *Zagreba ke punktacije*, potom 2. II. 1933. emigrira, prvo u Austriju, zatim u Italiju. Po etkom 1934. u Berlinu, gdje je šef ustaškog ureda, ureduje i izdaje godišnjak *Nezavisna hrvatska država*. U svibnju 1934. izlazi mu u SAD, u izdanju *Hrvatskog kola*,

MILE BUDAK S K ERKOM GROZDOM (STRADALOM U SVIBNJU 1945. KOD BLEIBURGA)

politi ka rasprava *Hrvatski narod u borbi za samostalnu i nezavisnu hrvatsku državu*, u kojoj opisuje hrvatsko iskustvo u Jugoslaviji i predvi a rat izme u Hrvatske i Srbije kao jedino rješenje za hrvatski narod. A. Paveli ga 6. V. 1934. imenuje poglavnikom te je uz M. Došana jedini doglavnik imenovan prije uspostave NDH. Po etkom listopada 1934., nekoliko dana prije atentata u Marseilleu, A. Paveli ga hitno poziva u Italiju (pa jedno vrijeme sa ženom živi u zajedni kom ku anstvu s Paveli evom obitelji) i 10. I. 1935. imenuje zapovjednikom svih ustaških logora u Italiji. Na Lipari ma boravi od sije nja 1935. do po etka velja e 1937., kada je razriješen dužnosti zapovjednika logora. Kra e vrijeme živi u Messini, a zatim u Salernu kraj Napulja, gdje piše svoje poznate romane: *Ognjište*, *Na vulkanima* i *Rascvjetana trešnja* (III. i IV. dio). U okviru poboljšanja odnosa izme u Italije i Jugoslavije (nakon Beogradskog sporazuma 25. III. 1937.), a nakon sastanka s predsjednikom jugoslavenske vlade Milanom Stojadinovi em, sredinom lipnja 1938. u Villa

d'Este na jezeru Como, vra a se 6. VII. 1938. u Zagreb, bez dogovora s A. Paveli em. Zajedno sa S. Kvaternikom organizira domovinski ustaški pokret i postaje mu politi kim vodom; po etkom velja e 1939. pokre e tjednik *Hrvatski narod*, legalno glasilo ustaškog pokreta. Nakon dolaska u Zagreb sastaje se s V. Ma ekom i izražava podršku politici HSS-a. Na njihovu tre em susretu u rujnu 1938. u Rogaškoj Slatini razilazi se s Ma ekom zbog njegove procjene da u budu em ratu sile Osovine ne e pobijediti i zbog odluke da rješenje hrvatskog pitanja postigne sporazumom s Beogradom. Napada politiku vodstva HSS-a, ali se istodobno zalaže za sudjelovanje na izborima 11. XII. 1938. i glasanje za Ma ekovu listu, ime izaziva napade dijela desnice oko *Nezavisnosti* i *Hrvatskog borca*, ali i *Hrvatskog dnevnika*, glasila HSS-a. Povodom Sporazuma Cvetkovi -Ma ek od 26. IX. 1939. objavljuje protuma ekovski letak *Lajbek je zakop an*, u kojem osu uje Ma ekovu politiku i sporazum sa Srbima. Uhi en je 27. II. 1940., ali je nakon tragi ne smrti supruge Ivke (11. IV. 1940.) pušten iz zatvora te je živio u Zagrebu pod strogim policijskim nadzorom. Po etkom ožujka 1941. odlazi u bolnicu, gdje je krajem mjeseca operiran pa je i proglašenje NDH doekao u bolesni koj postelji. Imenovanje 12.

MILE BUDAK (LIJEVO) I NJEMA KI GENERAL GLAISE VON HORSTENAU

IV. 1941. predsjednikom privremenog Hrvatskog državnog vodstva, 16. travnja ministrom bogoštovlja i nastave u prvoj Vladi NDH, a 24. lipnja ministrom nastave. Od svibnja do kolovoza 1941. držao je protusrpske govore na političkim skupštinama diljem Hrvatske i na Radio Zagrebu, te potpisao Zakonsku odredbu o zaštiti narodne i arijske kulture hrvatskog naroda (od 4. VI. 1941.). Prema nekim svjedočenjima štiti je nepoštudne intelektualce, pa i samog M. Krležu, od ustaških ekstremista. Od 2. XI. 1941. do 23. IV. 1943. bio je poslanik NDH u Berlinu, a od 23. IV. 1943. ministar vanjskih poslova. Posredovao je i sudjelovao u audijenciji M. Krleže kod A. Pavelića 23. IX. 1943., prilikom koje je Poglavljen pokušao privoliti Krležu na uključivanje u kulturni život. Tijekom 1944. više je puta predlagao M. Krleži da zajedno pokrenu časopis *Hrvatska*. Na vlastiti je zahtjev 5. XI. 1943. razriješen dužnosti ministra vanjskih poslova i umirovljen. Iz Zagreba odlazi 6. V. 1945., ali su ga britanske vojne vlasti 18. V. 1945. u Rosenbachu izručile jugoslavenskim vlastima. Vojni sud II. armije optužio ga je za ratni zločin i osudio na smrt. Kao književnik javlja se još kao gimnazijalac u *Pobratimu* 1907. Književnu afirmaciju stječe u zbirkama pripovijedaka *Pod gorom* (1930.) i *Opanci dida Vičurine* (1933.) te romanima *Raspele* (1931.) i *Na ponorima* (1932.). Kao ugledan književnik, za NDH objavljuje mnogobrojne političke promidžbene članke kao i dijelove svojih romana, pripovijetke, novele, pjesme i druge priloge u gotovo svim novinama, tjednicima i časopisima. Samostalno je objavio u NDH sljedeće knjige: *Ognjište*, I-IV. (III. izdanje, 1941.); *San o sreći*, I-H (1941.-42.); *Na vulkanima*, I—II (1941.); *Müsinka* (1941.); *Privor. Vuja smrt* (1941.); *Ratno roblje*, I-II. (1941.-42.); *Vuja smrt i druge pripovijesti* (1941.); *Izabrane pripovijesti* (1943.); *Kresoja i soj*, I—III (1944.45.). Djela su mu prevedena na bugarski, francuski, njemački, slovački, španjolski i talijanski. Roman *Ognjište* bio je dvaput dramatiziran (T. Strozzi, V. Rabadan) te se za vrijeme NDH izvodio u kazalištima Zagreba, Sofije, Sarajeva, Osijeka, Beča i Praga, a poslužio je i kao libreto

za operu (A. Dobroni). Član je DHK od 1910. te za NDH njegov predsjednik, a u prosincu 1941. postao je član HAZU. Poslije 1990. u Hrvatskoj se ponovno tiskaju Budakova djela (*Ognjište*, *Ratno roblje*), uvršten je u seriju *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. (S. R. i M. Š.)

BUDAK, Mile, liječnik (Drvar, 18. II. 1903. — Zagreb, 21. VII. 1961.). Sinovac M. Budaka, književnika i doglavnika. Gimnaziju je pohađao u Bihaću i Zagrebu, gdje je 1926. završio i studij medicine. Potom radi kao znanstveni suradnik Tvornice kemijsko-farmaceutskih proizvoda »Kaštel« u Zagrebu, te na zagrebačkoj Internoj klinici (1928-42.), gdje je 1934. osnovao Plućni odjel, te 1935. prvi započeo liječenje tuberkuloze terakaustikom. S ustaškim pokretom povezan već prije uspostave NDH. Pomagao M. Budaku prilikom njegova povratka u domovinu 1938. U travnju 1942. pregledao (s još trojicom kolega) V. Maček, a potom je određen za njegova stalnog liječnika. Od 1941. docent je interne medicine, za bolesti grudnih organa; od 1942. predstojnik Plućnog odjela u novootvorenoj Zakladnoj bolnici na Rebru, koji 1943. pretvara u II. internu kliniku Medicinskog fakulteta. God. 1943. izabran je za izvanrednog, a 1944. i za redovitog profesora na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Svoje vrijeme NDH bio je i osobni liječnik A. Pavelića te političkog vrha države (imao je i ustaškog bojnika liječnika PTB), zbog čega su ga nakon rata komunističke vlasti osudile. Za kaznu je 1945.-47. vodio bolnicu Kazneno-popravnog doma u Staroj Gradiški. Od 1948. do kraja života radi u zagrebačkoj Bolnici za tuberkulozu. U svojim znanstvenim radovima bavio se svim područjima interne medicine. Napisao je (s I. H. Botterijem) prvi dio udžbenika *Unutarnje bolesti* (1940. i 1941., 2. izdanje), te više različitih znanstveno-popularnih priloga. (Z. D.)

BUDROVIĆ, Sibe, pedagog i vjerski pisac (Grablje na Hvaru, 26. VII. 1899. — Zagreb, 30. XII. 1950.). U »Red braće propovjednika« stupio je u Dubrovniku 1917. gdje je započeo studij koji je 1920. nastavio u Rimu.

Zare en je za sve enika 1924. a doktorirao 1927. Vrativši se u domovinu kao pu ki misionar obišao je sve hrvatske biskupije, osobito uspješan u radu s mladima. U dominikanskom redu obavljao je niz upravnih i odgojnih službi; samostanski je prior u Zagrebu i Bolu; profesor i upravitelj Sjemeništa u Bolu; za vrijeme NDH ravnatelj je Dominikanske klasi ne gimnazije i konvikta »Kažoti « na Željezni arskoj koloniji u Zagrebu, te do smrti odgojitelj mladih dominikanaca u Dubrovniku. Zbog protukomunističke propovijedi u Klanjcu 1946. zatvoren je i osu en. Iste godine general Reda odlikovao ga je titulom generalnog propovjednika. (P. M. R.)

BUJANOVI , Jole (Josip), vojni dušobrižnik i veliki župan (Zavalje kraj Biha a, 1. I. 1914.). Za Kraljevine Jugoslavije bio je sve enik u Lici, a uo i rata djelovao je među hrvatskom mladeži u rodnom kraju. Za vrijeme NDH bio je dušobrižnik u domobranskim i ustaškim postrojbama. U studenome 1942. iz Biha a dolazi u Zagreb, gdje je u inu satnika imenovan dušobrižnikom 3. nova ke pukovnije. Ubrzo je raspore en u Liku i sudionik je obrane Gospi a od partizana u svibnju 1943. Ostaje u Lici kao duhovnik 4. ustaškog djelatnog zdruga do jeseni 1944., kada dobiva i in ustaškog bojnika-duhovnika. U ožujku 1944. imenovan je upraviteljem, a u prosincu velikim županom Velike župe Lika i Gacka. Kad su partizanske postrojbe u travnju 1945. zauzele Gospi i okolicu, povla i se prema Senju i Sušaku, ali se sa skupinom ustaša odmah vra a u okolicu Brinja. Odlazi potom u Zagreb i 25. IV. 1945. podnosi izvješ e predsjedniku Vlade N. Mandić u u kojem, među ostalim, predlaže vo enje gerilskog rata u Lici. (Doista, u Lici su još neko vrijeme djelovale pojedine ustaške grupacije okupljene oko D. Bogdani a i M. Frkovi a.) Iste godine B. je emigrirao u Austriju, potom u Italiju, a poslije u Australiju. God. 1946., zajedno s D. Žankom, predvodio pjeva ki zbor hrvatskih emigranata u audijenciji Papi. Bio je vrlo

djelatan u hrvatskim emigrantskim organizacijama. (Z. D. i M. P.)

BUJAŠ, Ramiro, psiholog (Budva, 23. VIII. 1879. — Zagreb 3. X. 1959.). U Dubrovniku završio gimnaziju, u Grazu 1901.-05. studirao filologiju, književnost i psihologiju, doktorirao 1906. disertacijom o akavskom narječju. Dolazi 1918. u Zagreb, upisuje studij medicine, a 1920. zapošljava se u Fiziološkom zavodu Medicinskog fakulteta, gdje gdje iste godine osniva prvi laboratorij za eksperimentalnu psihologiju na Višoj pedagoškoj školi. Od 1929. izvanredni, a od 1935. do umirovljenja 1950. redovni profesor psihologije na Filozofskom fakultetu. Osnovao 1929. Psihologijski institut Sveu ilišta, a 1932. znanstveni psihologijski asopis *Ada Instituti psychologici Uniuersitatis zagrebiensis*. Utemeljitelj hrvatske psihologije i njezin veliki popularizator; uveo egzaktne metode u istraživanje psihi kih pojava, konstruirao razne ure aje za psihologijska ispitivanja, držao brojna javna predavanja u Pu kom sveu ilištu, objavio 1932., kao skripta, prvi hrvatski psihologijski udžbenik *Uuocl u psihologiju*, a 1941. i skripta *Sistematska psihologija*. Za NDH redoviti profesor Filozofskog fakulteta do 4. I. 1943. kada je Odredbom Poglavnika prisilno umirovljen. Sa sinom Zoranom objavio 1942. knjigu *Dobivanje psihologijski podataka, i njihovo ra unsko obra ivanje*, prvi udžbenik statističke metodologije na hrvatskom jeziku. Sura ivao u zagreba kom *Napretku* (1941., 1943.) i u *Lie ni kom vjestniku* (1944.). Poslije rata 1953., osniva Udruženja psihologa Jugoslavije. (R.)

BUKOVI, Marton (Bokody), nogometni trener (Budimpešta, 19. XII. 1904. — Budimpešta, II. 1985.). U rodnom gradu kao dje ak bavio se plivanjem, tenisom, brzim klizanjem i nogometom. Od 1919. do 1935. igrao je u budimpeštanskim mom adima MTK i »Ferenzvaros«, te bio mađarski reprezentativac. Potkraj 1935. odlazi u Francusku. U Zagreb je došao u drugoj polovici 1936. i preuzeo treniranje »Granskog«, koji je ve 1936./37. i 1939./40. osvojio naslov prvaka Jugoslavije. »Gra-

Splitu radi na uspostavi nove vlasti, ali ve 21. IV. vlast mora predati talijanskom komandantu i odlazi u Zagreb. Prati A. Pavli a na sastanak s G. Cianom u Ljubljani (25. IV. 1941.), kada talijanski ministar vanjskih poslova traži od Poglavnika teritorijalne ustupke. U svibnju je imenovan privremenim ustaškim povjerenikom za Dalmaciju, a ve od kolovoza 1941. poslanik je NDH u Rumunjskoj do 13. I. 1942. Vra a se u Zagreb i postaje ravnatelj Hrvatskoga nakladnog zavoda, što ostaje do jeseni 1943. U ljeto 1943. osnovao je Odbor za ponovno pripojenje Dalmacije i Primorja, u koji ulazi pedesetak uglednih Hrvata. Nakon kapitulacije Italije, 13. rujna pokušava se od sinjske zrakoplovne luke, zajedno s jednim

danski« je pod njegovim vodstvom prvi na kraju jesenskog prvenstva 1941., a proljetni se dio nije igrao jer je promijenjen sustav natjecanja. Naime, od 1942. nogometno prvenstvo NDH po elo se igrati po sustavu prolje e-jesen. God. 1942. prvak je bila »Concordia« koja je u završnici prvenstva boljom razlikom u golovima pretekla »Gra anski«, a 1943. prvak je ponovo »Gra anski«. Bukovi je sve vrijeme rata bio trener »Gra anskog«, a 1945. trener je novoutemeljenog »Dinama«. U sezoni 1946./47. »Dinamo« osvaja 2. mjesto. Bukovi tada privremeno napušta Zagreb, ali se još jednom vratio te s »Dinamom« 1960./61. osvaja 4. mjesto u državi. (F. F.)

EDO BULAT

BULAT, Edo, politi ar (Split, 17. II. 1901. — Buenos Aires, 28. VI. 1984.). Studirao pravo u Zagrebu, Parizu i Berlinu; stekao doktorat. Nakon svršenih pravnih, u Parizu se usavršava u politi kim znanostima. Vra a se u Split i bavi odvjetništvom. U politici 20-ih godina pripada Orjuni, koju napušta i pristupa HSS-u. Po etkom 30-ih godina prvak je HSS-a u Splitu, a uo i rata pristupa ustaškom pokretu. Cesto je tada zatvaran i proganjan. Potpisnik je izjave 5. IV. 1941. (uz S. Kvaternika, M. Lorkovi a, J. Torti a i M. Lameši a) o stvaranju nezavisne hrvatske države uz pomo Tre eg Reicha. Tjedan dana poslije (12. IV. 1941.), kad je imenovano Hrvatsko državno vodstvo, imenovan je ministrom za Dalmaciju. U

njema kim bataljunom, probiti do Splita, ali ih 14 dana u tome spre avaju partizani. U borbama s partizanima Bulat je ranjen. U Split dolazi 27. IX., formira op insku upravu i sredinom listopada vra a se u Zagreb. U me uvremenu, 10. IX. 1943., imenovanje lanom Vlade i ministrom za oslobo ene krajeve. Clan Vlade je i u mandatu oc! 1. II. do 20. V. 1944. kao ministai' za oslobo ene krajeve, a od tada do kraja rata ministar je bez lisnice. U travnju 1944. prijetio je ostavkom zbog zvjerstava njema kih jedinica nad Hrvatima kao i etnika preodjevenih u njema ke uniforme kraj Sinja i Poljica. Tim je povodom naredio da se u Splitu

uhite svi etnici, unato njema kom protivljenju. Na sjednici Vlade (30. VIII. 1944.), na kojoj Paveli »otkriva« pu Lorkovi -Voki , zahtijeva raspravu o Poglavnikovoj optužbi. Zadnjih mjeseci NDH odre en je za politi kog rukovoditelja u PTS-u. Posljednjih dana rata angažiran je na traženju veza sa zapadnim Saveznicima, pripremanju memoranduma Vlade NDH i organizaciji Vran- i eve misije. Po etkom svibnja esto posje uje Ma eka te mu organizira susret s Paveli em kao i sa Stepincem. S V. Ma ekom odlazi iz Zagreba 6. VI. 1945. Od 1947. živi s obitelji u Argentini. Objavio je sje anja *Deseti travnja (Hrvatska misao, Buenos Aires, 1957., sv. 23)*, te *Pregovori u Ljubljani (Hrvatska misao, 1958., sv. 24)*. (D. S. i V. G.)

BULAT, Tomislav, gospodarstvenik (Split, 14.1. 1904. — Buenos Aires, 28. VI. 1980). Potje e iz stare splitske pravni ke obitelji: o ev stric Gajo bio je vo a narodnoga pokreta u Dalmaciji, a brat Edo ministar u Vladi NDH. Doktorirao ekonomske znanosti. Prije uspostave NDH istaknuti je gospodarstvenik, tajnik Trgova ke komore u Splitu i direktor tvornice cementa »Dalmacija« u Kaštel Su urcu. Za vrijeme NDH državni je povjerenik, a od sije nja 1942. potpredsjednik i generalni direktor koncerna »Bata« u Hrvatskoj. Emigrirao 1945. Najprije je živio u Sao Paulu, a potom u Buenos Airesu. (M. P.)

BULI , Bruno, slikar (Trst, 7. XII. 1903. — Zagreb, 26. XI. 1990.). Brat Karla, glumca.

BRUNO BULI :
AUTOPORTRET,
OKO 1942.

Školuje se u Trstu, Veneciji i Zagrebu, a usavršava u Parizu. Toliko je volio grad pod Sr em da se »vazda« smatrao Dubrov aninom. Bio je nastavnik crtanja u Dominikanskoj gimnaziji u Bolu na Bra u. U Zagrebu je izlagao kao gost na izložbi »Grupe trojice« (1934. i 1935.), na izložbama Babi eve Grupe hrvatskih umjetnika (od 1936.) i na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1938.-1939. Tijekom NDH izlaže na svima etirima izložbama hrvatskih umjetnika u NDH, uglavnom mrtve prirode i portrete, ve inu kojih je otkupila Moderna galerija u Zagrebu. V. Kirin i I. Šrepel, autori izbora i postava u hrvatskom paviljonu na Venecijanskom bijenalu 1942., uvrstili su ga s tri slike, a za velike izložbe Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi u tijeku 1943. proširili su izbor na devet slika u ulju. Nakon rata sudjeluje na izložbama ULUH-a, a od 1947. radi kao kustos Zbirke kopija fresko slika starih majstora u Gliptoteci JAZU, odnosno u Rest?^T-atorskom zavodu JAZU (1954.-68.). vö. R. - P.)

BULI , Ivo, inženjer graditeljstva, državni dužnosnik (Tugari kraj Splita, 23. I. 1905. — München, 22. IX. 1987.). Gimnaziju završio u Splitu, a Tehni ki fakultet u Zagrebu. Službovao u Capragu. Najprije pravaš, a uo i uspostave NDH lan ustaškog pokreta. U NDH prvo je bio odjelni predstojnik za tehni ke radove u Ministarstvu narodnoga gospodarstva, a zatim od 27. V. 1941. državni tajnik, odnosno ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javne radove do 20. XII. 1943. Po etkom 1942. imenovan je i za privremenog savezni ara za Hrvatski savez radnika. God. 1943. udaljio se od službene ustaške politike i naglašeno isticao pro njema ku orijentaciju, zbog ega je kod A. Paveli a pao u nemilost. Uz to, nerijetko je intervenirao za žrtve ustaške represije. Ve u svibnju 1943. A. Paveli je njema kom poslaniku S. Kascheu najavio Buli evo smjenjivanje zbog navodno štetnih izjava po zajedništvo, jer Buli , po A. Paveli u, više mrzi Italiju nego što voli Hrvatsku. Kad je A. Paveli doista i smijenio Buli a u kolovozu 1943., njema ki vojni

IVO BULIC SA SEUACIMA-RADNICIMA NA ISUSIVANJU RUKAVCA SAVE

predstavnik u Hrvatskoj, E. Glaise von Horstenau, nije za to imao razumijevanja. Buli je sudjelovao kao posrednik u pripremi i razgovorima M. Lorkovića i A. Košutića u ljeto 1943. Kako M. Lorković i A. Voki nisu uspjeli u svojoj akciji 1944., Buli odlazi u izbjeglištvo u Beč. Vlasti NDH tražile su da se vrati, prijete i mu odmazdom nad obitelji, ali se ipak nije vratio. Nijemci ga nisu izručili, jer je uživao njihovu zaštitu. Ustaške vlasti (A. Pavelić) sumnjale su ga da stoji iza letka u kojem je Poglavnikova supruga nazvana »kraljicom Marom«. U srpnju 1945. uhićen je i zatočen u logor u Glasenbachu sve do 19. III. 1947., kada uspijeva pobjeći u Njemačku. U Njemačkoj je bio djelatnik među hrvatskim izbjeglicama: predsjednik je kulturno-prosvjetnog društva »Stjepan Radić«, i glavni tajnik HSS-a za Njemačku. (M. R.)

BUNIC, Eduard (Bona), general (Ogulin, 14. III. 1894. — Travnik, 22. X. 1944.). Potječe iz stare dubrovačke vlastelinske obitelji Bona. Završio Terezijansku vojnu

akademiju u Bečkom Novom Mjestu. Djelatnik je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Za NDH bio zamjenik zapovjednika Brzog zdruga sa sjedištem u Travniku. U jesen 1944. u činu pukovnika zapovjednik je obrane Travnika. Opkoljen mnogobrojnim partizanima, i bez streljiva, jurnuo je na čelu preostale posade iz vojarnice na napada i poginuo. Po tome je nazvan »Zrinskim od Travnika«. Posmrtno je promoviran u čin generala i stekao pravo na naziv viteza. (M. P. i R.)

BURATOVI, Ivo, atletičar (Rašće na Korčuli, 7. III. 1909. — Johannesburg,? 1971.). Završio pravni fakultet s doktoratom i bavio se odvetništvom. Jedan od najsvestranijih hrvatskih atletičara, natjecao se punih dvadeset godina (1925.-45.). Kao član zagrebačke »Concordije«, nastupio prvi put za jugoslavensku reprezentaciju 1929. na Eksperimentalnim atletskim igrama u Atini i pobijedio u skoku u vis rezultatom 1,75 m. Na Balkanskim igrama u Atini (1933.) pobjednik je u skoku u dalj rezultatom 6, 85

m, a 1934. na istim igrama u Zagrebu pobjednik je u skoku uvis rezultatom 1,80 m. Na državnim prvenstvima pobjednik je u trkama na 110 m s preponama (1930., 1931., 1940.), na 100 m (1933.), skoku uvis (1931.-34. i 1936.), skoku s motkom (1932., 1935.), skoku udalj (1932.-34. i 1936.) i desetoboju (1934. i 1935.). Nastupa i na prvenstvima u NDH, kao i za reprezentaciju države i Zagreba. Prvak je države na 110 m s preponama (1942.). U susretu NDH i Bugarske, kao i reprezentacije Zagreba i Trsta nastupa u trkama na 100 m i 110 m s preponama, te u skoku s motkom. U susretu s reprezentacijom Rumunjske u Bukureštu na 110 m s preponama postavlja hrvatski rekord sa 16, 2 s, a 1944. taj rekord popravlja na 15, 1 s, s kojim potvrđuje svoje mjesto među najboljim europskim atletičarima. Te je godine proglašen i za najuspješnijega hrvatskog atletičara. Nakon sloma NDH, nastupio za reprezentaciju Federalne Države Hrvatske na prvenstvu Jugoslavije u pobjedničkoj štafeti trke 4x100 m. God. 1949. emigrirao. (F. F.)

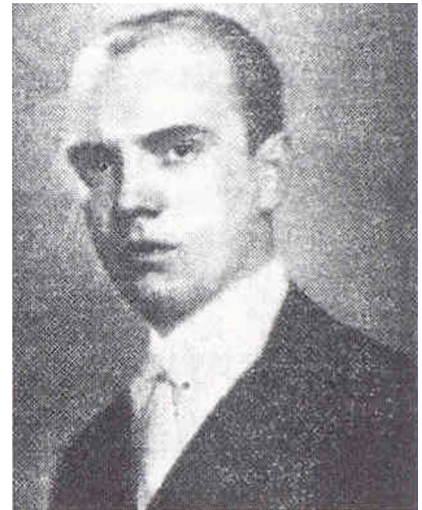
BURIĆ, Viktor, riječko-senjski nadbiskup (Rijeka, 6. IX. 1897. — Rijeka, 28. VIII. 1983.). Gimnaziju je pohađao u Senju, Sušaku i Zagrebu. U Senju je započeo i teološki studij, a studij je nastavio u Innsbrucku i Zagrebu, gdje je 1933. i doktorirao. Najprije je bio prefekt u Ožegovini u Senju (1922.), potom župnik u Šabru, kapelan, vjeronositelj u nautici kojim gimnaziji i pomorskoj akademiji u Balgradu (1927.), župnik u Selcu, te biskupijski kancelar i duhovnik u biskupijskom konviktu u Senju (1931.). Tajnikom senjskog biskupa imenovan je 1932., a 1933.-35. predavao je filozofiju i crkvenu povijest na Visokoj bogoslovnoj školi u Senju. God. 1935. postaje senjsko-modruškim biskupom. Za vrijeme NDH nastupio je na biskupskoj konferenciji u lipnju 1941., te zajedno s ostalim biskupima 26. VI. posjeđuje A. Pavelića. Na biskupskoj konferenciji u studenom (17.-20. XI.) izabran je (uz A. Stepinca i J. Simraka) u Odbor za prijelaz katolika na katoličanstvo. U pismu A. Stepinca u veljači 1942. upozorava da bi se katolici suprotsta-

vili mogući emigrirati u pravoslavne crkve. Nadbiskup A. Stepinac to je pismo prosljeđio ministru A. Artukoviću, koji je odgovorio da takav nalog ne postoji. Bio je pozvan i na biskupsku konferenciju u ožujku 1945., ali se ispričao pismom iz Kraljevice (22. III. 1945.) slabijim zdravljem i obvezama u Velikom tjednu. Nakon rata senjski je biskup. Od 1951. istodobno je administrator hrvatskog dijela Rijeke biskupije, a 20. VII. 1969. postaje prvim nadbiskupom novoosnovane Rijeke ko-senjske nadbiskupije i ujedno metropolitom Rijeke metropolije do 1974., kada je na osobnu molbu razriješen tih službi. Objavio je više različitih priloga, uglavnom u vjerskim listovima i časopisima. (Z. D.)

BUSULADŽI, Mustafa, teolog (Trebinje, 1912. — Sarajevo, 1945.). U Sarajevu izvršio srednju, a potom studirao na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi. Studij je nastavio u Rimu i Beogradu, postavši profesor islamske teologije. Napisao je mnogo rasprava o islamskoj, orijentalističkoj, narodnoj kulturi i politici koje povijesti, te bio suradnik u mnogo listova i časopisa u Bili u Hrvatskoj: *Novog Behara, El-Hidaja, Glasnika Islamske vjerske zajednice, Gajreta, Hrvatskog dnevnika, Obzora, Osvita* i *Orient moderno* (izlazio u Rimu). Posebno su zapažene njegove rasprave *Jedna sjajna stražnica islamske prošlosti* i *El-Farabi: filozof i vođa*. Busuladžić je jedan od najznajavnijih muslimanskih teoloških znanstvenika u BiH. Za vrijeme NDH nastavlja profesorski i teološki rad, istodobno suraduje i u brojnim listovima i časopisima. Iz toga doba posebno je značajna njegova rasprava *Muslimani u Sovjetskoj Rusiji* (Sarajevo, 1944.). Izvanredan je govornik, te su njegove propovijedi u sarajevskim džamijama uvijek okupljale brojnu publiku. Potpredsjednik je Mladih muslimana i vođa pokreta za duhovnu obnovu muslimanske mladeži, boreći se protiv utjecaja materijalizma. Bilo je to dovoljno da ga poslije rata nove vlasti u svibnju 1945. osude na smrt. (Z. D.)

BUŠKO, Vlaho, pravnik i diplomat (Ston, 10. IX. 1903. — Šibenik, 19. IX. 1991.). Na elnik stonske op ine i narodni zastupnik HSS-a. Nakon uspostave NDH, u kolovozu 1941., imenovan je pro elnikom Op eg odjela u Ministarstvu vanjskih poslova NDH, a u prosincu 1942. savjetnikom pri poslanstvu NDH u Rimu. Premješten u kolovozu 1943. kao nadsavjetnik u poslanstvo NDH u Sofiji. Od prosinca 1943. ponovno je imenovan pro elnikom Op eg odjela te tu dužnost obnaša do svibnja 1944., kada je stavljen na raspolaganje. Emigrirao je 1945. i poslije živio u Argentini, gdje je izdavao list *Slobodna rije*. Vratio se u Hrvatsku 1990. (M. P.)

BUTURAC, Josip, crkveni povjesni ar i arhivist (Grabajje kraj Požege, 14. XI. 1905. — Lovre ina Grad kraj Vrbovca, 4. X. 1993.). Teologiju završio u Zagrebu 1929.; 1934. 36. studirao povijest na Papinskom sveu ilištu Gregoriana u Rimu te zatim povijest i etnologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. God. 1944. doktorirao je disertacijom *Katoli ka crkva u Slavoniji za turskog vladanja*. God. 1939.^41. arhivist je u Nadbiskupskom arhivu i ordinarijatu u Zagrebu, a 1941.-65., kad je umirovljen, radi u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu skrbe i o starijem dijelu Kaptolskog arhiva. Povijesnim radovima sura uje u: *Hrvatskoj prošlosti* (1941.-43.), *Katoli kom listu* (1941.-45.), *Viesniku Hrvatskog državnog arhiva* (1941.-44.), a za *Kulturno-poviest.ni zbornik Zagreba ke biskupije I.* (1944.) na inio je kronotaksu zagreba kih biskupa i nadbiskupa od 1094. do 1937. Objavio je brojne studije i monografije iz crkvene povijesti, me u kojima: *Temelji katoli ke religije, poviest Katoli ke crkve* (s I. Blaži em, 1941.), *Poviest crkve u Hrvatskoj* (s K. Draganovi em, 1944.), *Katoli ka dogmatika i povijest crkve* (1944., dva izdanja), *Analecta Croatica Christiana* (1970.), *Povijest Katoli ke crkve medu Hrvatima* (1973., koautor Antun Ivandija) i dr. God. 1944./45. i 1953.-62. profesor je crkvene povijesti na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. (M. Š.)

DIMITRU
BUZDUGAN

BUZDUGAN, Dimitru, rumunjski poslanik (Gheorghe Buzdugan, Bacau, 13. VII. 1899. — ?). Pravni fakultet završio u Bukureštu. U diplomatsku je službu stupio 1925., radio u Ministarstvu vanjskih poslova, a potom bio tajnik rumunjskog poslanstva u Parizu, te Londonu (1928.-31.). Vra a se u Bukurešt u Ministarstvo gdje je jedno vrijeme i osobni tajnik ministra N. Titulescua (1932-34.), da bi 1934. bio poslan za savjetnika poslanstva u Londonu, odakle se opet vra a 1937. za šefa Ekonomskog odjela Ministarstva vanjskih poslova. Dvije godine kasnije (1939.) imenovan je za savjetnika u Rimu, a u svibnju 1941. promaknut u izvanrednog i opunomo enog ministra, te je u tom svojstvu po etkom lipnja preuzeo poslani ku dužnost u Zagrebu. Zagreb napušta sredinom travnja 1944. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (D. S.)

BUZJAK, Branko, redarstvenik i diplomat (Zagreb, 8. XII. 1912. — ?). Sin uglednoga zagreba koga pekara iz Nove vesi; oženio njema ku glumicu Hertu Thiele. Uo i uspostave NDH živio u Parizu, a od 1941. cio 1945., hrvatski je redarstveni izaslanik pri poslanstvu NDH u Berlinu. Bio je osoba od najve eg povjerenja ustaških dužnosnika (E. Kvaternika, V. Pe nikara, I. Heren i a i drugih), te SS-a, odnosno šefa Glavnog ureda SS-a i Himmlerova prvog suradnika Gottloba Bergera (koji mu je bio i vjen anikum). God. 1942. je kratko vrijeme suspendiran s dužnosti zbog sukoba s M. Lorkovi em, tadašnjim ministrom vanjskih poslova. Buzjak je SS-u predao neki materijal o

M. Lorkovi u (o tome da je u svojoj ku i na Tuškancu skrivao suprugu P. Gregori a, jednog od hrvatskih komunisti kih prvaka). Buzjak je tada zatražio i njema ko državljanstvo. Uz pomo G. Bergera bio je pouzdani nabavlja oružja i vojne opreme za policiju i vojsku. Po etkom travnja 1945. napustio je dužnost i otišao sa ženom i djecom u Dansku. Nakon pet godina nastanio se u Buenos Airesu, gdje je i umro. (M. R.)

BUŽDON-SLOMI , Marija, ustaška dužnosnica (Praputnjak, 15. VIII. 1923. — Zagreb, 28. V. 1945.). Udana za Mirka Sli-

NADA TANI LUBURI I MARIJA SLOMI BUŽDON
(DESNO), LOGORNICE ŽENSKOG LOGORA
U STAROJ GRADIŠKI

škovi a-Slomi a, studenta prava, od studenoga 1942. nadstojnika Upravnog odjela koncentracijskog logora Jasenovac. Zapovjednica je ženskog dijela logora Stara Gradiška; u logoru je stradalo tisu e zatvorenika. Zajedno sa suprugom uhi ena prvih dana nakon sloma NDH u Zagrebu i osu ena na smrt presudom Vojnog suda komande grada Zagreba 28. V. 1945. Novine su idu eg dana objavile vijest o izvršenju kazne. (A. V.)

BZIK, Mijo, novinar i publicist (Mu na Rijeka kraj Koprivnice, 13. IX. 1907. — Zagreb, 21. VI. 1945.). Završio stakloreza ki zanat. U politi ki život ulazi kao jedan od osniva a *Hrvatskog domobrana* (1928.), glasila Hrvatske pravaške republikanske omla-

dine, te njegov ravnatelj. Istodobno sudjeluje u osnivanju ilegalnih grupa, zbog ega je uhi en i konfiniran, a 1931. osu en na vremensku kaznu, koju je ve izdržao u pritvoru, pa je pušten. Nakon puštanja emigrira 1933. u Mađarsku, gdje se prikljuuje ustašama na Janka-pusti. Odlazi potom u Italiju, gdje je došla do izražaja njegova novinarska i organizatorska sposobnost. Postaje urednik i tiskar glasila *Gri i Ustaša*, a A. Paveli ga u Torinu 1934. imenuje poglavnikom pobo nikom upravnih poslova u GUS-u. Tako postaje jedan od glavnih ustaških promicatelja, a bavio se i organizacijskom i obavještajnom djelatnoš u ustaškog pokreta. Kao osobu od posebnog povjerenja Paveli ga šalje u rujnu 1934. u Mađarsku, gdje je izabrao trojicu sudionika za atentat na jugoslavenskog kralja Aleksandra. Zahtjev jugoslavenskih vlasti da se Bzik uhiti i izru i zbog atentata u Marseil-leu Talijani su odbili. S ostalim ustašama interniran je na Lipare. I dalje je bio na istoj dužnosti u GUS-u i tiskao list *Ustaša*. U prosincu 1937. uhi en je sa skupinom ustaša (proveo je 15 dana u talijanskom zatvoru) zbog pripremanja atentata na Milana Stojadinovi a, predsjednika vlade Kraljevine Jugoslavije, za njegova posjeta Italiji. Kad je 28. III. 1941. B. Mussolini pozvao A. Paveli a u Rim, u njegovoj pratnji bio je i Bzik. Nakon proglašenja NDH s Paveli em se vra a u Zagreb 15. IV. 1941. Po etkom svibnja 1941. pri konstituiranju GUS-a imenovan je u Pobo ni ki zbor, kao poglavni pobo nik. Posebni je povjerenik za novinstvo i promidžbu pri Vladi NDH, te ravnatelj lista *Ustaša*. Od kolovoza 1942. glavlar je odgojnog ureda u Zapovjedništvu Ustaške vojnice. Priredio je i popratio komentarima Paveli eve govore *Putem hrvatskoga državnoga prava*. Od velja e 1942. lan je Hrvatskoga državnog sabora, a od studenog 1942. ima in ustaškog pukovnika. Kako je bio osobno blizak Paveli u, postao je službeni povjesni ar ustaškog pokreta. U Zagrebu je 1942. objavio knjige *Ustaška borba* i *Ustaška pobjeda*. U prvoj knjizi obra ena je djelatnost frankova ke organizacije do Paveli eva odlaska u emigraciju, a u drugoj djelatnosti ustaša u emigraciji i njihov povratak u

Hrvatsku. U organizacijama ustaškog pokreta bio je zadužen za nadzor nad dužnosnicima. Ponovno je 20. VII. 1943. imenovan poglavnikom. Iste godine, izašla mu je i knjiga *Ustaška misao*, a 1944. i *Ustaški pogledi (1928-1941-1944)*, u kojima je prikupio, uredio i popratio komentarima

Paveli sve političke misli i poglede. U listopadu 1944. postaje zapovjednikom PTB-a. U svibnju 1945. povlači se iz Zagreba s ostalim dužnosnicima NDH prema Austriji, kroz Sloveniju, ali ga zarobljuje JA i osuđuje Vojni sud Komande grada Zagreba na kaznu smrti. (Z. D.)

C

CABAS, Josip, državni dužnosnik (Sarajevo, 13. V. 1900. — Buenos Aires, 24. XII. 1980.). Gimnaziju je pohađao u Zagrebu, studij građevinarstva započeo na Tehničkom fakultetu u Budimpešti, prekinuo ga i u Zagrebu završio Pravni fakultet, stekao doktorat pravnih znanosti (1924.), te kao sudac službovao u Zagrebu i Klanjcu. Napuštivši sudsku praksu odlazi u Njemačku, nastavlja i završava studij tehničkih znanosti. Praksu stječe u tamošnjim tvornicama. Pristaša je HSS-a. Za Banovine Hrvatske bio član Odjela za veleobrt te hrvatski predstavnik za gospodarstvo u Beogradu. Nakon proglašenja NDH radi na ustroju Odjela za vanjsku trgovinu u Ministarstvu obrta, veleobrt i trgovine. Za pročelnika Odjela za vanjsku trgovinu u Ministarstvu imenovan je 12. XI. 1941., za glavnog ravnatelja Glavnog ravnateljstva za obrt, veleobrt i trgovinu u Ministarstvu narodnoga gospodarstva 20. XI. 1942. U listopadu 1943. imenovan je za ministra obrta, veleobrt i trgovine, u svibnju 1944. za glavnoga trgovca kog izaslanstva NDH u Švicarskoj do 22. II. 1945., a u ožujku 1945. za izvanrednoga opunomoćenog ministra pri izaslanstvu NDH u Švicarskoj. Pripadao Lorkovičevu krugu i u Švicarskoj održavao veze s HSS-ovcima u zemlji i inozemstvu. Postoje naznake da je u Švicarskoj uspostavljao veze s Britancima radi pregovora o prijelazu NDH na stranu zapadnih Saveznika. Po etkom svibnja 1945., samo tjedan dana prije sloma NDH, podnio je ostavku i ostao jedno vrijeme u Švicarskoj, a poslije se preselio u Argentinu, gdje je sredinom 50-ih godina angažiran u osnivanje Hrvatsko-argentinskoga kulturnoga kluba, te izabran u Nadzorni odbor. U

Jugoslaviji je 1945. u odsutnosti osuđen na 10 godina robije. (M. R.)

CANKI, Pavao, odvjetnik i političar (Nin, 19. V. 1892. — Zagreb, 7. VI. 1945.). Srednju školu pohađao u Zadru a pravo diplomirao i doktorirao u Zagrebu. Nakon studija radi u sudskoj službi, sudac je Okružnog suda u Mostaru do 1922. Od 15. XII. 1922. do 6. IV. 1941. radio kao odvjetnik u apljini. Bio član kotarske organizacije HSS-a. Nije se složio sa sporazumom Cvetković-Maček te je zbog nediscipline i simpatiziranja ustaškog pokreta isključen iz HSS-a u rujnu 1939. Odmah nakon proglašenja NDH imenovan je ustaškim povjerenikom za Mostar. Od 30. VI. 1941. do 11. X. 1943. državni je tajnik u Ministarstvu seljaka gospodar-

PAVAO CANKI

stva NDH u Zagrebu, te od 20. I. do 13. VI. 1943. i opunomo enik hrvatske Vlade u Sarajevu. Ministrom pravosu a i bogoštovlja u Vladi NDH imenovan je 11. X. 1943. i na toj dužnosti ostaje do kraja rata. U povodu biskupske konferencije napisao je *Pro memorili* 13. III. 1945., a brinuo se i o njezinoj organizaciji. Bio je među onim ministrima Vlade NDH koji su se izjasnili protiv povla enja i napuštanja NDH. Zajedno s ostalim lanovima vodstva NDH, 6. V. 1945. ipak napušta Zagreb, te je preko Klagenfurta produžio s osam drugih ministara Vlade NDH u Turacher Höhe u Austriji. Oko 15. V. prelazi u Tamsweg, gdje ga je dva dana potom uhitilo britansko vojno redarstvo te je prevezen u zato eni ki logor u Spittalu na Dravi. Odatle je 18. V. 1945. izru en jugoslavenskim vlastima u Rosenbachu, zajedno s predsjednikom Vlade, skupinom ministara i vojnih dužnosnika NDH. Vojni sud II. JA osudio ga je u Zagrebu 6. VI. 1945. na smrt. (Z. D.)

CAREVI , Josip Marija, dubrova ki biskup (Metkovi , 16. II. 1883. — Strmec, 10. V. 1945.). Školovanje završio u Splitu i Rimu, gdje je i doktorirao iz filozofije i teologije. Za sve enika zare en 1908. Kao kanonik i gradski župnik u Splitu 1929. imenovan je dubrova kim biskupom. Umirovljen 1940., preselio u Zagreb. Trebao postati generalni tajnik Biskupske konferencije odnosno vojni ordinarij. Povremeno obilazio zagreba kom nadbiskupijom i predvodio prigodne sve anosti. U prosincu 1943. otišao u Strmac kraj Velikog Trgoviš a na ispomo i svaki dan služio misu u crkvi

JOSIP MARIJA
CAREVI

Majke Božje u Strmcu. U svibnju 1945., pripremvši mu zasjedu u jednoj klijeti, partizani su ga uhitili, mu ili i ubili. Bio plodan vjerski i znanstveni pisac. Objelodanio je više knjiga: *Hipnotizam u svijetlu filozofije: Prigodom hipnoti kih eksperimenata* (1914.); *Promjene u novom crkvenom zakoniku* (1917.), te poslanice: *O Krš anskom odgoju u obitelji* (1931.); *O Katoli koj crkvi* (1935.). (P. M. R.)

CASERTANO, Raffaele, talijanski diplomat i poslanik u NDH (Napulj, 1. XI. 1897. — ?). Pravo diplomirao u Napulju 1919. Sudjelovao u I. svjetskom ratu kao asnik i bio ranjen. Kao dobrovoljac sudjelovao u talijanskoj vojnoj akciji u Eritreji 1926. Imao

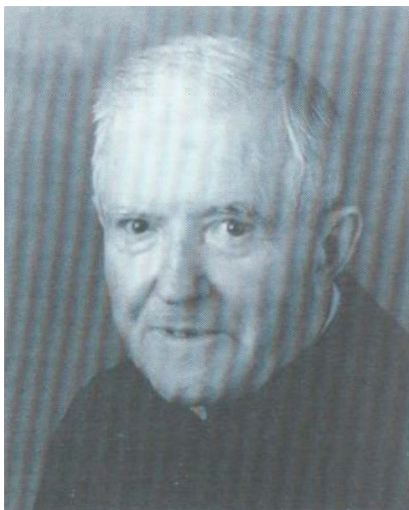

RAFFAELE CASERTANO

in satnika od 1932. Od 1928. u diplomatskoj službi kao konzul, vicekonzul i generalni konzul u više zemalja. Šef Ureda za novinstvo Ministarstva za kolonije (1935-36.). Od 1939. šef je Kabineta ministra te glavni tajnik Fašisti ke nacionalne stranke (Partito Nazionale Fascista — PNF). U Zagreb stiže u travnju 1941. kao posebni opunomo enik talijanske vlade; priprema sastanke Paveli a s Cianom (u Ljubljani) i Mussolinijem (u Trži u) 1941., te sudjeluje u pregovorima oko teritorijalnog razgrani enja i stvaranja personalne unije NDH s

Kraljevinom Italijom. Imenovan izvanrednim poslanikom i opunomoćnim ministrom Kraljevine Italije u Zagrebu (vjerodajnice predao 3. VII. 1941.), gdje ostaje do ljeta 1943. Od kraja 1943. do rujna 1944. poslanik je Mussolinijeve Talijanske Socijalne Republike u Budimpešti. Nakon rata bio i dalje u diplomatskoj službi. (D. S.)

CECELIA, Vilim, vojni vikar (Sveti Ilija, 24. IV. 1909. — Salzburg, 3. VII. 1989.). Završio Bogoslovni fakultet u Zagrebu 1932. Do osnutka NDH službovao je u župama Bede-

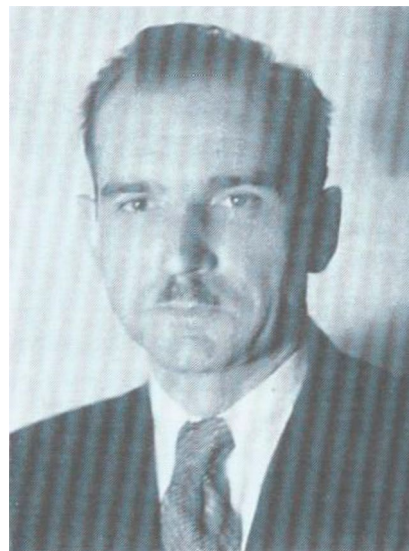

VILIM
CECILIA

nica, Gornji Dubovec, Hrastovica i Kustošija u Zagrebu. Sest dana nakon proglašenja NDH, 16. IV. 1941., naznačen je (uz protestantskog župnika i zagrebačkog muftiju) priseznicima članova prve Vlade NDH. Prvih dana NDH bio je ispovjednik A. Pavelića i njegove obitelji. Član je izaslanstva koje je Poglavinom sredinom svibnja vodio u Rim kada je potpisao Rimske ugovore i ponudio Zvonimirovu krunu talijanskom kralju, koji je trebao odabrati kralja Hrvatske. Cecelja je imao ulogu posrednika između Poglavinika i Nadbiskupskog dvora, jer su između njih dvaju središta moći i utjecaja trzavice bile neprestane. Imao je i ustaškog dopukovnika, bio je vikar PTS i zamjenik vojnog vikara oružanih snaga NDH. Po etkom 1944. MINORS je objavio Ceceljin molitvenik *Hrvatski vojnik*. U svibnju 1944. odlazi u Beograd u Vojno-odgojni ured, koji je organizirao predavanja za hrvatske vojnike po Njemačkoj. Primjećuje da se u bolnicama ne posvećuje dostatna briga hrvatskim ranjenicima (zajedno s bojnikom M. Mostovcem)

te osniva podružnicu Crvenog križa za ranjenike. Nakon sloma NDH preuzima brigu o hrvatskim izbjeglicama, sve do 16. X. 1945., kada ga Amerikanci uhićuju u Alt Ausseeu (gdje je vodio Ured Crvenog križa za izbjeglice) i zato u logor u Glasenbachu. Pušten je 20. V. 1947., ali je zbog bolesti dvije godine u bolnici asanih sestara Sv. Križa, u Welsu i Schmiedingu. Nakon toga vodio je Caritas Croata, sa sjedištem u Salzburgu, koji je vodio brigu o mnogobrojnim hrvatskim izbjeglicama i prognanicima. Sudjelovao je i u organizaciji prelazaka pojedinih dužnosnika NDH i drugih političkih izbjeglica iz Europe u Južnu Ameriku i SAD. Izdavao je *Glasnik Srca Isusova*. Pod naslovom *Moja sjećanja na uзорitoga kardinala Stepinca, zagrebačkog nadbiskupa* ostavio je dragocjene bilješke o A. Stepincu, A. Paveliću i drugim dužnosnicima u NDH, kao i o prilikama u državi (*Hrvatska revija*, 4, 1990.). (M. R.)

CELIO-CEGA, Lovro, arhitekt i državni dužnosnik (Zadar, 4. II. 1909. — Bleiburg, V. 1945.). Potomak stare hrvatske plemićke obitelji iz Trogira. Gimnaziju završio u Splitu (1926.). U Parizu studira na Ecole d'

LOVRO
CELIO-CEGA

Electricite & de Mecanique Industrielles. Zbog iskazivanja hrvatstva, jugoslavenske su mu vlasti oduzele putovnicu te nije mogao završiti studij u Parizu. U Zagrebu potom studira i diplomira 1937. arhitekturu na Tehničkom fakultetu. Za vrijeme studija u Zagrebu, potpredsjednik je Udruženja slušača Tehničkog fakulteta. God. 1938. postaje asistent prof. Jurja Denzlera na

Tehni kom fakultetu; 1940. zapošljava se u Odsjeku za regulaciju grada u Gradskom poglavarstvu; u lipnju 1942. imenovan je ravnateljem Ureda za izgradnju hrvatskih radni kih domova, te u listopadu 1943. glavnim ravnateljem javnih radova u NDH. Povjeren mu je bio i nadzor nad ure enjem Poglavnikovoga glavnoga stana na Markovu trgu (1941.). Projektirao je i ostvario izgradnju radni kih domova u zagreba koj Dubravi (naselje dovršeno 1943.), te djelomice u Sisku, Karlovcu i Varaždinu. Bavio se dizajnom i slikarstvom. Poginuo prilikom poveljenja kraj Bleiburga. (R.)

CEROVAC, Drago, državni dužnosnik i publicist (Zagreb, 25. VI. 1904. — Zagreb, 24. I. 1978.). Klasi nu gimnaziju polazio u Za-

DRAGO
CEROVAC

grebu, gdje završava i Pravni fakultet postigavši doktorat. Kao gimnazijalac pridružio se Hrvatskom katoli kom pokretu, te bio član vodstva Hrvatskog orlovske saveza, a zatim i Velikog križarskog bratstva. Kao pravnik posvetio se rješavanju praktičkih problema socijalne politike u *Hrvatskom radisi*, a potom u Uredu za osiguranje radnika »Merkur«. Lancima u novinama i predstavkama, izborio se za uvo enje mirovinskoga i invalidskoga osiguranja za privatne namještenike (1937.). Objavio publikaciju *Proširenje mirovinskog osiguranja na trgova ke pomo nike* (1940.). Od 1941.-45. nadstojnik je Odsjeka za društva u Ministarstvu zdravstva, a zatim savjetnik i nadstojnik Odsjeka za socijalnu politiku i radne odnose u Ministarstvu udružbe. Nakon sloma NDH radio u gospodarstvu. (M. P. i R.)

CEROVAC, Mirko, publicist (Zagreb, 26. X. 1911. — Zagreb, 20. X. 1980.). U Zagrebu završio književnost i njema ki jezik na Filozofskom fakultetu 1936. Za NDH radio na organizaciji i proizvodnji hrvatskoga filma. Napisao priručnik *Slikopis* (1943.), te objavljivao članke iz književnosti i filma u časopisima *Nova Hrvatska*, *Hrvatska smotra*, *Nedjelja*, *Spremnost* i dr. (R.)

CEROVSKI, Božidar, redarstveni i državni dužnosnik (Karlovac, 23. XII. 1902. — Zagreb, 24. I. 1947.). U Zagrebu polazio srednju školu i Trgova ku akademiju. Zaposlen u Hipotekarnoj banci u Zagrebu. Od rane mladosti pripadao nacionalisti kim omladinskim organizacijama, a 1932. pristupa domovinskom dijelu ustaškog pokreta. Jedan je od osniva a organizacije »Mladica« i »August Senoa« na Sveučilištu. Zbog političkog djelovanja, uhićen je i osuđen na šest godina robije. Kaznu je izdržavao u mitrovi koj kaznionici, gdje upoznaje i pojedine hrvatske komuniste (A. Hebrang, O. Keršovani). Nakon otpusta iz kaznionice jedan je od osniva a »Uzdanice« preko koje je djelovala ustaška organizacija u domovini; sura uje u *Hrvatskom narodu*, član je tajne organizacije »Matija Gubec«, a zaposlen je kao prokurist u »Nafti« d. d. Po etkom 1940. kada je banovinska vlast uhitila ve u skupinu ustaša, pa i Cerovskog, uspijeva

BOŽIDAR
CEROVSKI

pobje i odlazi u Italiju, gdje je imenovan povjerenikom GUS-a. Boravi u internaciji u Altopasciu, zajedno s I. Heren i em i V. Pe nikaom. Sredinom travnja 1941. vraća

se u Zagreb, gdje je 22. IV. 1941. imenovan ustaškim povjerenikom za javni red i sigurnost u Zagrebu. Po nalogu E. Kvaternika i A. Artukovi a izdvojio je i osamostalio Ustaško redarstveno povjereništvo u Zagrebu. Po etkom lipnja (4. VI.) imenovan je ravnateljem Ravnateljstva ustaškoga redarstva, koje je bilo nositelj mjera protiv »nepo udnih elemenata«. Desetog svibnja u zgradi ženske kaznionice na Savskoj cesti u Zagrebu, uvjetno osloba a tridesetak zatvorenika komunista i sindikalaca uz poziv na lojalnost NDH-u. U lipnju u logoru u Kerestinacu posje uje i razgovara s O. Keršovanim, robijaškim kolegom za Kraljevine Jugoslavije. U velja i 1942. pozvan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor; poslije djeluje u Ustaškoj vojnici, postavljen je i za ravnatelja Ponove, te tvornice »Union« u Zagrebu. Od listopada 1944. imao je in ustaškog pukovnika. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, gdje ga u mjestu Wolfsberg uhi uju britanske vojne vlasti i zatvaraju u logor u Federau. Izru en je jugoslavenskim vlastima i 12. I. 1947. osu en na smrt. (G. A. B. i Z. D.)

CESAREO, August, književnik i publicist (Zagreb, 4. XII. 1893. — Zagreb, 17. VII. 1941.). Ro en u socijaldemokratski orijentiranoj obitelji stolarskog radnika. Kao srednjoškolac objavljuje u glasilu Socijaldemokratske stranke *Slobodna rije* pripovijetku *Iz svijeta potla enih* (1910.), 1911. djeluje u krugu projugoslavenske nacionalno-revolucionarne omladine okupljene oko asopisa *Val*, a 1912. sudjeluje u srednjoškolskim demonstracijama i štrajkovima, te piše brošuru *a ki pokret* (pod pseudonimom Budislav Mirkovi), žestoku kritiku hrvatskih političkih prilika. Zbog sudjelovanja u atentatu na bana komesara Cuvaja 1912., osu en je, uo i ispita zrelosti u realnoj gimnaziji, na tri godine tamnice, ali je zbog tuberkuloze uvjetno pušten iz Srijemske Mitrovice nakon 21 mjeseca izdržane kazne. Pri kraju 1915. pozvan je u austrougarsku vojsku i upu en u Kruševac, gdje je proveo tri godine. Nakon sloma Austro-Ugarske vratio se u Zagreb. Živi kao slobodni književnik. Objavljuje pjesme, pripovjetke, novele, romane, drame, putopise, eseje i studije.

AUGUST
CESAREO

(Njegova *Sabrana djela* u dvadeset svezaka objavljena su u Zagrebu, 1982.-86.) Potkraj 1918. priklju uje se lijevom krilu obnovljene Socijaldemokratske stranke. God. 1919., zajedno s M. Krležom, pokrenuo je i ure ivao asopis *Plamen*, u kojem kritizira jugoslavenske političke prilike zagovaraju i ideju revolucije. Sudjeluje na osniva kom kongresu KPJ. Sura ivao je s teroristi kom grupom Crvena pravda, ali se poslije odrekao individualnog terora kao metode političke borbe. God. 1928.-29. ure uje partijski list *Zaštita ovjeka*. Stalno je izložen policijskim progonima i zatvaranju. Delegat je na IV. kongresu Kominterne 1922. u Moskvi, a u SSSR-u boravi i 1934.-37., potom boravi u Španjolskoj 1937.-38. Nakon proglašenja NDH, uhi en je 15. IV. 1941. i zatvoren prvo u Petrinjskoj ulici, zatim preba en u zatvor na Savskoj cesti, odakle je zajedno s grupom komunista 22. svibnja odvezen u logor Kerestinac, gdje ga je redovito posje ivala supruga dr. Marija Vinski (strijeljana u kolovozu 1941.). Nakon što su 9. srpnja strijeljani O. Keršovani i drugovi, organiziran je bijeg u no i 13./14. srpnja preostalih zato enika komunista, ali je zbog loše organizacije završio tragi no. Pri bijegu je uhva en, odveden u Zagreb i zatvoren s drugima u podrum zatvora u ulici Ra koga broj 9. Postoji više verzija o njegovoj smrti, najvjerojatnije je da je strijeljan u šumi Dotrš ina kraj Zagreba 17. VII. 1941. *Hrvatski narod* je sutradan, 18. srpnja, donio obavijest o bijegu iz Kerestince: »Ve ina pobjeglih je uhva ena i zbog pokušaja pobune protiv Državne vlasti stavljena pred senat pokretnog prijekog suda koji ih je osudio na smrt. Osuda nad njima je iz-

vršena strijeljanjem«. Iako u obavijesti nisu navedena imena i broj strijeljanih, smatra se da je me u njima bio i Cesaree. Šest godina nakon rata pri preure enju podrumskih prostorija u bivšem ustaškom zatvoru u Ra koga 9, na zidu je prona en olovkom napisan zapis: »U ovim su prostorijama proživjeli svoje posljednje asove internirani borci iz Kerestinca etrdeset etvorica. Osudu o strijeljanju primili su svi (!) uzdignute glave, jer su znali da umiru za pravednu stvar, za stvar radnog naroda. Živjela sovjetska Hrvatska«. Poslije je ekspertizom ustanovljeno da je C. autor zapisa. Fotografija zapisa je prvi put objavljena u listu *Borba* 4. 1.1961., ali je završni slogan bio izostavljen. (S. R.)

CESARI , Dobriša (Dobroslav), pjesnik (Požega, 10. I. 1902. — Zagreb, 18. XII. 1980.). Gimnaziju polazio u Požegi i Zagrebu; studirao na Filozofskom fakultetu. Uz studij radio u Ra unarskom uredu. Od 1924.-26. radi u arhivu HNK u Zagrebu; od 1929.-41. kao lektor u Školi narodnoga zdravlja i knjižni ar Higijenskoga zavoda. Nakon uspostave NDH, radi u Ministarstvu narodne prosvjete, to nije u Uredu za hrvatski jezik. U HIBZ-u objavio knjigu *Izabrani stihovi* (1942.). Sura ivao u *Viencu* (1944.), nakon rata urednik je u Nakladnom zavodu Hrvatske. Od 1951. lan je JAZU, te 1962/63. predsjednik DKH. Prvu pjesmu *I ja ljubim...* tiskao je 1916. u zagreba kom omladinskom listu *Pobratim*, a 1931. prvu zbirku pjesama *Lirika*. Od tada je objavio više zbirke pjesama. (J. B.)

CESARI , Slavko, general (Jastrebarsko, 31. VII. 1897. — ?). Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Oružanim snagama NDH (1941.—45.) u Nadzorništvo je topništva na dužnosti glavara/nadstojnika nastavnog odsjeka. Od prosinca 1944. zapovjednik je 12. divizije. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, odakle je odselio u Argentinu, gdje je pou avao u jahanju. Umro je u Buenos Airesu. (M. P.)

CIEKER, Josef, diplomat (Krasna Horka nad Dravom, 21. VI. 1907. — Madrid, 20. I.

1969.). Apsolvirao na Filozofskom fakultetu u Bratislavi a zatim studij nastavio u Dijonu i Parizu. Doktorsku disertaciju objavio u Bratislavi 1935. u knjizi pod naslovom *Slova ko pitanje*. Objavio je i knjigu *Uništeni mostovi* u kojoj je analizirao politiku i odnose izme u Cehoslova ke i Poljske. Od 1929. u nastavcima objavio studiju *Crtice iz hrvatsko-slova kih odnosa* u dnevniku *Slovak*. U višegodišnjoj diplomatskoj karijeri bio je lanom mnogih izaslanstava, kao i poslanik u Beogradu. Za izvanrednog poslanika i .opunomo enog ministra Republike Slova ke kod NDH došao u prosincu 1941. s položaja zamjenika šefa Politi kog i prezidijalnoga odsjeka u slova kom Ministarstvu vanjskih poslova. (D. S.)

CIHLAR, Zvonko, diplomat (Zagreb, 1918. — Škofja Loka, 25. V. 1945.). Poznat pod nadimkom Sinek. Sin književnika Milutina Cihlara Nehajeva. Završio pravne znanosti, te doktorirao 1943. u Padovi. Nakon proglašenja NDH zaposlen u Ministarstvu vanjskih poslova: prve godine službuje u hrvatskom poslanstvu u Rimu, gdje izme u ostalog sura uje na Radio postaji Rakovica. Nakon kapitulacije Italije, u rujnu 1943. vra a se u Zagreb i obnaša dužnost tajnika kod ministara vanjskih poslova S. Peria i M. Alajbegovi a. U ožujku 1944. prati N. Mandi a i S. Peria u posjet Njema koj, a potom je esto u najpovjerljivijim kurirsko-diplomatskim misijama u Be u, Budimpešti, Bukureštu, Sofiji, Berlinu, a prvih mjeseci 1945. u dva navrata u Švicarskoj. Uo i sloma NDH, premda svjestan situacije, vra a se u Zagreb. Povla i se u Austriju, ali ga britansko-ameri ke vojne vlasti 18. V. 1945. izru uju jugoslavenskim vlastima. Poslije nekoliko dana strijeljan je s pove om skupinom Hrvata. (M. R.)

CILI , August, glumac (Zagreb, 10. VIII. 1891. — Zagreb, 30. III. 1963.). Isprva putuju i glumac u družini M. Stojkovi a (1912.-15.), potom stalno angažiran u Varaždinu (1915.-22.). Pokušavao je u nekoliko navrata dobiti angažman u Zagrebu, ali za njegovu izrazitu karakternu komiku nije bilo repertoara. Zato od 1922.-25. nastupa na zagreba kim kabaretnim pozornicama,

AUGUST
CILI

gdje se predstavlja kao pravi majstor komike. To mu donosi 1925. angažman u HNK, kada nastaju njegove nezaboravne interpretacije Švejka (J. Hašek), Harpagona i Argona (Molière, *Škrtac* i *Umišljeni bolesnik*), Grge (J. Freudenreich, *Grani ari*) i cijeli niz likova što ih je G. Sene i pisao za Cili a kao npr. Ferdinand u *Neobi nom ovjeku*). Pravi specijalist za izazivanje smijeha, majstor »gega« i spretan improvizator, Cili je u kasnoj svojoj gluma koj fazi dokazao da nije samo komi ar, nego vrlo nadareni umjetnik, koji može posti i vrhunac i u dramsko-karakternim ulogama (Ekdal u Ibsenovoj *Divljoj patki*, Krnec u Cankarovu *Kralju Betajnovu*, Maškali u Kreftovoj *Velikoj puntariji*). Igrao je i u prvim hrvatskim filmovima *Matija Gubec* (1917.), *Dvije sirote* (1919.), *Dvorovi u samo i* (1925.) i *Lisinski* (1944.). Za vrijeme NDH, igrao je niz zna ajnih komi nih uloga: Grga (Gj. Prejac, *Vje ni ženik*), Fijaker br. 7 (Sene i , *Slu aj s ulice*), Dedek (M. Lovrak, *Micek, Mucek i Dedek*), Medobuz (T. Brezova ki, *Diogenes*), Jakob (E. Gloz, *Tu je sre a*), Matek (M. Asi , *Pjesmom kroz život*), Joža (I. Lamza, *Kontrolor*). Cesto je nastupao na vrlo popularnim estradnim priredbama, a vodio je i gluma ko-pjeva ku grupu koja je za rata zabavljala naše radnike i legionare u Njema koj. God. 1944. otišao je u partizane gdje u Centralnoj kazališnoj družini i Kazalištu narodnog oslobo enja Hrvatske djeluje kao glumac, redatelj i u itelj gluma kih po etnika. (P. C.)

CILIGA, Ante, politi ar i publicist (Segoti i kraj Vodnjana, 20. II. 1898. — Zagreb, 21. X. 1992.). Školovanje zapo eo u Mostaru, ali gimnaziju napušta kako ne bi bio izba en i vra a se u Istru. Po etkom 1915. istjeran je iz VI. razreda Pazinske gimnazije zbog protuaustrijskog uvjerenja. Sredinom I. svjetskog rata s obitelji se seli u Moravsku te gimnaziju završava u Brnu. Po etkom 1918. upisuje se na Više gospodarsko u ilište u Križevcima i postaje lan Socijaldemokratske stranke Hrvatske. Privrženik je lijeve frakcije; radi sigurnosti po etkom 1919. bježi u Be , a ve u ožujku sudjeluje u mađarskoj revoluciji Bele Kuna. Vra a se u Kraljevinu SHS; 23. VII. 1919. jedan je od agitatora vojni ke pobune u Varaždinu. Bježi pred policijom i upisuje studij filozofije u Pragu, gdje djeluje kao voditelj Jugoslavenkog marksisti kog kluba. U ljeto 1920. vra a se u domovinu i u Istri povezuje s talijanskim komunistima. Zbog te je djelatnosti u jesen uhi en te nekoliko mjeseci zato en u koparskom i trš anskom zatvoru. Po izlasku iz zatvora priklju uje se organizatorima Proštinske bune, a nakon njezina neuspjeha preko Zagreba i Be a odlazi u

ANTE CILIGA S UNUKOM

Prag i nastavlja studij. Potkraj 1922. vraća se u Zagreb i završava studij. Ponovno je uhićen 21. II. 1923. zbog lijevičarske djelatnosti (jedan je od urednika *Borbe*). Osnovna kazna nije postala pravomoćna. Sredinom 1924. doktorira na Filozofskom fakultetu s temom *O socijalno-filozofskom aktivizmu Rudolfa Goldscheida. Kritika i obrana marksizma na području filozofije*. Postaje članom Politbiroa KPJ (1925.), ali zbog izгона 1925./26. djeluje u Beogradu kao član Balkanske komunističke federacije. U SSSR odlazi 1926. i 1928. predaje na KUNMZ-u. Zbog potpore Trockom uhićen je 1929. i zatvoren u logor, ali je na temelju sporazuma Staljin-Mussolini, formalno kao talijanski građanin, 1936. pušten i uspijeva otići u Pariz. God. 1937. vraća se u Jugoslaviju, ali je opet uhićen i izgnan. Istodobno vrlo aktivno surađuje u listovima, a osobito su zamišljeni njegovi tekstovi u *Novoj Evropi*, u kojima donosi prva svjedočanstva o staljinističkom teroru. Odlazi u Pariz, gdje na francuskom jeziku objavljuje djelo *Au pays du grand mensonge* (1938.), puno istine o SSSR-u. Nakon sloma Francuske vraća se u domovinu. Na putu iz Dubrovnika (na Sipanu je živjela njegova prva supruga Lj. Volčeva), uhićen je potkraj 1941. u Sisku, na temelju starojugoslavenske tjeralice, te dopisuje u Jasenovac. U logoru piše *Storice iz Proštine*, knjigu pripovijedaka na zavičajnom proštinskom dijalektu. Kad je knjiga 1944. objavljena dobiva nagradu Matice hrvatske. U siječnju 1942. pušten je iz Jasenovca, postaje suradnikom *Spremnosti* i objavljuje političke analize i tekstove o sovjetskom komunizmu. God. 1944. odlazi na liječenje u Beograd, potom u Berlin, živi u poslanstvu NDH, te s osobljem poslanstva odlazi u Bad Abbach, gdje doživljava pad Trećeg Reicha. Kao politički emigrant nakon rata boravi u Rimu, gdje je tiskao povremeno i *Na pragu sutrašnjice*, te nekoliko knjiga o Jugoslaviji i titoizmu koje su prevedene na više svjetskih jezika. Ciligina knjiga *Sam kroz Evropu u ratu* (Pariz, 1954.) dokumentarno je svjedočanstvo koje pokazuje kako je Ciliga bio vješt pisac. Tijekom rata tiskao je knjigu *Deset godina u Sovjetskoj Rusiji* (1943.); *Komunistička*

stranka. Nacrt ustrojstva (suautori T. Moritigija i M. Kus-Nikolajev) (1944.); *Storice iz Proštine* (pod pseudonimom Tone Vali) (1944.). God. 1952. u Parizu objavljuje *Dokle će hrvatski narod stenjati pod srpskim jaromom?* Nakon rata živio je u Rimu i Parizu, surađujući i s uređivačima i antikomunističkim i antijugoslavenskim glasilima, sve do povratka u domovinu, uoči smrti. (B. D.)

CIMERMAN I , Zvonimir, nogometaš (Zagreb, 26. VIII. 1917. — Zagreb, 14. V. 1979.). Zubar po zanimanju. U atletici se javlja 1930. a kao nogometaš 1931. u »Concordiji«. Od 1936. igra je nogometne momčadi »Slavije« iz Varaždina. God. 1939. vratio se u Zagreb i igrao za »Građanski«, s kojim 1940. osvaja naslov prvaka tadašnje Hrvatsko-slovenske lige, a zatim i naslov prvaka Kraljevine Jugoslavije. Iste, 1940. igra svoju prvu, od ukupno devet utakmica za reprezentaciju tadašnje države. Za reprezentaciju grada Zagreba 1938.-52. nastupio je 24 puta, a za nogometnu reprezentaciju Hrvatske u vrijeme Banovine Hrvatske (1939.-41.) odigrao je tri mećudržavne utakmice i postigao dva gola. S »Građanskim« osvaja prvenstvo NDH 1941. i 1943. Za reprezentaciju NDH odigrao je trinaest utakmica (od ukupno petnaest), te postigao šest golova. Iste je na listi strijelaca (1941.-45.) drugi. Po završetku II. svjetskog rata (nakon demobilizacije) igra za »Dinamo« do 1954. s kojim 1947./48. osvaja naslov prvaka države, a 1951. pobjednika Kupa. S reprezentacijom Jugoslavije 1948. na Olimpijskim igrama u Londonu osvaja srebrnu medalju. Po završetku igraćke karijere nogometni je trener do 1956. (F. F.)

CIPRA, Franjo, jezikoslovac (Peuh, 28. IV. 1883. — Zagreb, 2. XII. 1958.). Nakon završenoga Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kao profesor slućbuje u Banjoj Luci, Sarajevu i Zagrebu. Skupljao je narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine. Od 1941. radi u Hrvatskom državnom uredu za jezik, zajedno s K. Krstićem i P. Guberinom, na prvom dijelu *Hrvatskog pravopisa*, od kojega su saćuvane samo špalte prijeloma. Dovoćenje tog pravopisa zabranjuje A. Pavelić, koji je inzistirao na morfonološkoj podlozi (korijen-

skoj) pravopisa, a pravopis je spomenute trojice bio ra en na temelju fonološkoga Borani evog pravopisa objelodanjenog u vrijeme Banovine Hrvatske. God. 1942. Cipra sura uje s A. B. Klai em na *Korienskom pravopisu* te njegovom znatno proširenom i dopunjenom izdanju iz 1944. S temom o barbarizmima u hrvatskom jeziku i nekim drugim problemima hrvatskog jezika sura uje u periodici: *Alma mater croatica* (1941.) i *Hrvatski narocl* (1941.). (M. Š.)

CLISSOLD, Stephen, diplomatski djelatnik i obavještajac (Hazlembere, Velika Britanija, 1913. — London, 13. VII. 1982.). Uo i rata bio ataše za tisak u britanskom konzulatu u Zagrebu; od 1935. lektor engleskog jezika na Zagreba kom sveu ilištu; tajno radio za Intelligence Service, kao specijalist za Balkan. U Zagrebu održavao veze s krugovima oko Kaptola i hrvatskim nacionalistima (oko M. Budaka). U II. svjetskom ratu služio kao obavještajni asnik britanske vojske u Egiptu i Italiji. U ljeto 1944. lan je britanske misije kod GS hrvatskih partizana koju je vodio Randolph Churchill. Bio je prevoditelj u razgovoru Tito-Churchill 1944. u Napulju. Nakon rata dolazi u Beograd s obavještajnim zadacima; su en u procesu Dragoljubu Jovanovi u 1946., ali se po etkom 1947. pojavljuje u Italiji kao bojni britanske obavještajne službe i tajnik anglo-ameri ke Komisije za repatrijaciju. Zbog njegova su prokazivanja Hrvati, me u njima i visoki dužnosnici NDH u Rimu, Gonovi, Napulju i Fermu bili izru eni jugoslavenskim vlastima. Jugoslavenske su ga pak vlasti optužile da je mnoge Hrvate pustio u Južnu Ameriku, a da su prokazivanja bila samo pokušaj da popravi sliku o svojoj obavještajnoj djelatnosti u komunisti koj Jugoslaviji. U rujnu 1978. na okruglom stolu u Kugarima referirao je na temu »Britanija, Hrvatska i HSS«. (M. R.)

COTA, Frane, kipar i arhitekt (Knin, 29. IX. 1898. — Zagreb, 19. I. 1951.). Kiparski odjel Obrtne škole završava u Splitu, a 1915. odlazi na studij u Be . Zbog rata ga prekida i vra a se u Rijeku, gdje maturira 1919. na suša koj gimnaziji. Iste se godine vra a u Be na studij kiparstva, koji diplo-

mira 1924. Kao izuzetno marljiv student, dobiva pravo besplatnoga korištenja atelije-rom na Prateru na pet godina. Izlaže 1922. u Umjetni kom paviljonu u Be u, 1923. na Jugoslavenskoj izložbi u Pragu, gdje ostaje nekoliko mjeseci. Redovito izlaže na zagreba kim Proljetnim salonima (1922.-28.) i izložbama Zagreba kih umjetnika (1934.-1936.). U Zagrebu upisuje 1924. Tehni ki fakultet, završava ga 1929., a godinu dana nakon toga zapošljava se u arhitektonskom atelijeru I. Fischerà. S arhitektom Z. Požgajem 1932. otvara zajedni ki arhitektonski biro. Predaje na Višoj pedagoškoj školi i Tehni kom fakultetu 1938. Tijekom 30-ih godina podigao nekoliko zgrada u Zagrebu i Splitu, ime izravno pridonosi hrvatskoj arhitekturi internacionalnoga stila. Sudjelovao na sve etiri izložbe hrvatskih umjetnika u NDH u Zagrebu (portret Mare Paveli), te na izložbi Hrvatske umjetnosti u Be u, Berlinu i Bratislavi 1943. U tom razdoblju u asopisu *Alma mater croatica* napisao stru nu raspravu *Don Buli i fra Marim*, sudjelovao na natje aju za spomenik Anti Star evi u (1942.), a u Pu kom sveu ilištu održao je nekoliko predavanja o hrvatskoj umjetnosti te velikanima svjetske skulpture (1944./45.). Nakon rata redovito izlaže na izložbama lanova ULUH-a u Zagrebu, a 1948. osvaja 1. nagradu za novi metalni novac FNRJ u Beogradu. (S. K. R.)

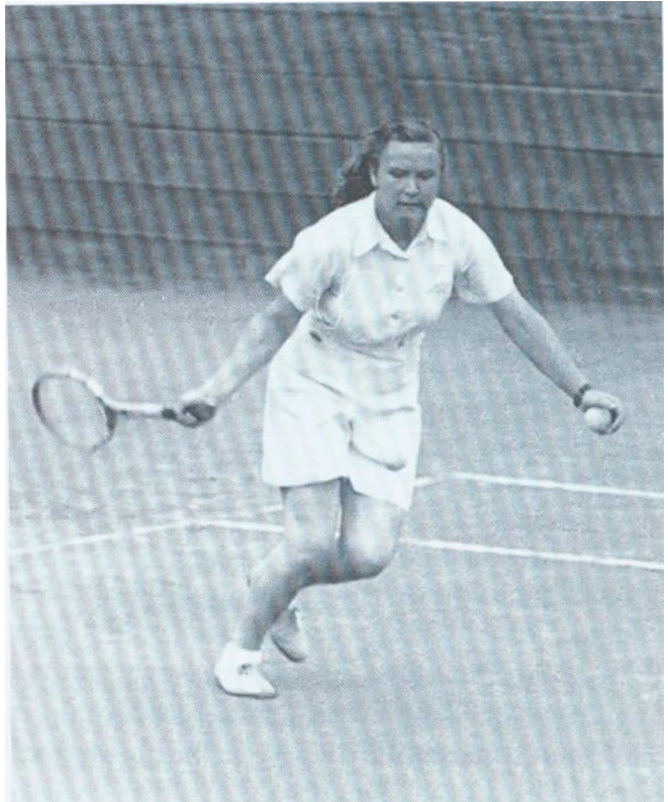
CRUEN, Danijel, ustaški dužnosnik (Šibenik, 20. VII. 1914. — Puerto Madryn, Argentina, 11. Vili. 1995.). Klasi nu gimnaziju završio u Šibeniku. Diplomirao je 1936. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu hrvatski i

DANIJEL
CRUEN

francuski jezik. Profesor na franjeva koj gimnaziji u Varaždinu (1939.), biskupskoj gimnaziji u Splitu (1939.^0.), te na državnim gimnazijama u Sinju, Gospi u i Derventi, do 1941. kada je otpušten. Pripada ustaškom pokretu prije 1941. Zajedno s M. Jerecom, A. Stiti em i A. Voki em lan Hrvatskoga ustaškog nadzora osnovanog po etkom 1941. u Zagrebu. Nakon proglašenja NDH kratko vrijeme je tajnik poslanstva NDH u Bukureštu, potom je imenovan pro elnikom za odgoj i promidžbu u GUS-u; postaje jedan od ideologa nove vlasti. 31. XII. 1941. imenovan tajnikom u MVP-u. Ravnatelj je i Državnog ravnateljstva za promidžbu (od 1943.). Po etkom svibnja 1945. A. Paveli povjerava mu vo enje odgoja i promidžbe me u svim naoružanim postrojbama Hrvatskih oružanih snaga (HOS). Ima in ustaškog pukovnika. Pri povla enju prema Austriji jedan je od hrvatskih izaslanika koji su 14. i 15. svibnja u Bleiburgu pregovarali o predaji HOS-a i izbjegli ke kolone zapadnim Saveznicima. Nakon neuspjelih pregovora probio se preko Karavanki i izbjegao predaju partizanima. Odlazi u Italiju, gdje je 1946. uhi en i zatvoren u Femu. Pothvatom etvorice ustaških asnika izbavljen je i potom se 1947. trajno sklonio u Argentini. Jedno vrijeme je lan Hrvatskoga narodnog vije a. Za vrijeme NDH objavio je knjige *Na ela hrvatskog ustaškog pokreta* (1942.) i *Naš Poglavnik* (1943.), te uredio *Hrvatski godišnjak* (1944. i 1945.). Sura ivao u tisku i periodici. U izbjeglištvu, u *Hrvatskoj reviji* (Buenos Aires, 1966, 2-4), objavio je dnevnik *Bleiburg*. Oženio ur icu Hunjet, zapovjednicu Ustaških junakinja u Upravnom zapovjedništvu Ustaške mladeži. U prolje e 1992. posjetio je Hrvatsku. (V. G.)

CRNADAK- APLAR, Marija, tenisa ica i inženjerka kemije (Brinje, 4. IV. 1922.). Gimnaziju poha ala u Vinkovcima a studij kemije završila u Zagrebu. Za školovanja u Vinkovcima po ela igrati tenis, stolni tenis te je skijala i klizala. God. 1937. osvaja naslov teniske prvakinje Sida, a na državnim prvenstvima nastupa od 1939. Za NDH, osvaja 1942. naslov seniorske državne prvakinje, postaje reprezentativka i nastupa

MARIJA CRNADAK- APLAR

na prvom me udržavnom susretu protiv Italije. Za reprezentaciju NDH nastupa 1943. i 1944. Po završetku rata, kao lanica Zagreba kog tenis-kluba, osvaja naslov prvaka Jugoslavije 1946.-53, te 1955. i 1956. U igri parova prvakinja je 1951. i 1953, a u igri mješovitih parova 1953. i 1959. Prvakinja je Hrvatske 1946.-56. Nastupila je na brojnim me unarodnim turnirima. (F. F.)

CRNOBORI, Josip (Cernobori, Jose), slikar (Banjole kraj Pule, 22. X. 1907.). Poha ao je njema ke i talijanske škole u Istri, potom je pitomac Istarskoga internata u Karlovcu i maturant zagreba ke I. državne klasi ne gimnazije. Diplomirao na zagreba koj Umjetni koj akademiji 1936. Ve kao student oslikao svod crkve u rodnim Banjolama. Sa zapaženim uspjesima nastupio je 1937. u Zagrebu samostalno i 1938. na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti. Za vrijeme NDH redovito nastupa na izložbama hrvatskih umjetnika u Umjetni kom paviljonu. God. 1942, osim na II. izložbi hrvatskih umjetnika, sudjelovao je i na XXIII. Venecijanskom bijenalu s trima slikama, a za velike izložbe Hrvatske umjetnosti u inozemstvu tijekom 1943. (Berlin, Be i Bratislava) izabrane su mu etiri slike. Stanuju i sa sestri nom Marijom (ka-

JOSIP
CRNOBORI:
AUTOPORTRET,
1937.

zališnom glumicom) u gornjogradskom stanu/atelijeru, slika i portrete kazališnih umjetnika, zagrebačkih uglednika (među ostalima i A. Pavelića) te vedute Tuškanca i Maksimira. Pred kraj rata, kardinal A. Stepinac, osnivaju i Društvo za obnovu crkve Majke Božje Bistričke, angažira ga (kao i neke druge umjetnike) kako bi ga poštediti odlaska na frontu. Prva je poratna godina Crnoboriju donijela strah. Bez stalnoga zaposlenja i pod prijetnjom optužbe zbog portretiranja A. Pavelića, u siječnju 1946. napušta Zagreb. Odlukom vlade Federalne Države Hrvatske dopušteno mu je (zajedno s A. Motikom i B. Bulićem) izlagati u Zoni A, pa već u veljači iste godine izlaze u Trstu. Većinu sliku bio je otpremio iz Zagreba već prije, i više se nije vratio u zemlju. Tijekom 1946. krstarilo je Europom, a potom 1947. otišao je roditeljima u Buenos Aires i tamo djelovao sve do odlaska u SAD 1978. Živi u New Jerseyju. (B. R. - P.)

CRNOBORI, Marija, glumica (Banjole kraj Pule, 1. X. 1918.). U Zagrebu završila stru-

MARIJA
CRNOBORI

nu u iteljsku školu. Glumu poela u 1938. kod D. Dujšina, a Gluma ku školu polazila 1939.-42. Od 1940. nastupa u zagrebačkom HNK, stalni angažman dobila 1942. Premda u prvo vrijeme dobiva manje uloge tadašnja je kazališna kritika ubrzo u njoj prepoznala buduću veliku tragedkinju: istakla se kao Lujza (F. Schillera, *Spletka i ljubav*), Jelenjka (I. Gundulić, *Dubravka*), Tofanija (M. Sorbul, *Bolesna kćer*) i dr. U svibnju 1946., prelazi u novoosnovano riječko kazalište, a ocljeta 1947., pa sve do odlaska u mirovinu 1978., glumi u beogradskom Jugoslovenskom dramskom pozorištu, ostvarivši brojne velike uloge. Njegovala recitaciju, posebno akavske poezije. (P. C.)

CRVENKOVI, Filip, ustaški dužnosnik (Vareš, 5. IX. 1898. — San Isidro, Buenos Aires, 24. IV. 1967.). Završio studij prava i stekao doktorat; imao odvjetnički ured u Sisku. Bio je osobni prijatelj S. Kvaternika. Pripadao je ustaškom pokretu prije 1941. i okupljao simpatizere u Sisku i okolici. Jedno vrijeme bio je upravitelj tvornice duhana u Sisku. Od 30. XII. 1941. upravitelj je Ravnateljstva državnih monopola u Zagrebu. Nasljeđuje E. Kvaternika kao zapovjednik UNS-a, a zatim od 5. XII. 1942. do 20. X. 1943. glavni je ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost. Imao in ustaškog dopukovnika. U ožujku 1943. odlazi na bolovanje, pa ga na dužnosti upravitelja GRAVSIGUR-a jedno vrijeme zamjenjuje D. Višić. Napustivši GRAVSIGUR ponovno je 18. XII. 1943. imenovan glavnim ravnateljem Glavnog ravnateljstva državnih monopola. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, a potom u Argentinu. (M. P. i Z. D.)

CUTVARIC, Dragutin, ekonomist (Bjelovar, 21. X. 1903. — Zagreb, 6. XII. 1983.). Realnu gimnaziju završio u Bjelovaru 1922., a Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Zagrebu 1927. Od 1928. do 1930. usavršava se u Francuskoj kao stipendist francuske vlade, 1930. diplomira na Institutu visokih meunarodnih znanosti Pravnog fakulteta u Parizu, a 1937. doktorira na EKVŠ-u u Zagrebu. Od 1931. do 1941. tajnik je EKVŠ-a. Jedan od pokretača časopisa *Ekonomist* (1934.) i njegov urednik (1938.-44.).

Sudjelovao je u osnivanju Ekonomskog instituta u Zagrebu i bio njegov ravnatelj (1940.-44.). Za NDH ravnatelj je Hrvatskoga državnoga društvo-vo-gospodarskog zavoda (tadašnji naziv Ekonomskog instituta), pokreta i urednik *Izviješ a*, službenog glasila Zavoda, te urednik *Ekonomista* do njegova ukidanja (1944.), zatim trgovski predstavnik u Ministarstvu trgovine i industrije (1944.-45.). Objavljuje mnogobrojne radove s područja ekonomije, financija, međunarodne trgovine i socijalne politike u *Ekonomistu*, *Gospodarstvu*, *Preporodu*, *Hrvatskom narodu* i *Hrvatsko-talijanskoj smotri*. Nakon sloma NDH radio u više državnih institucija: Ministarstvu trgovine i opskrbe NRH (1945. i 1947.-51.), Republikom zavodu za planiranje (1953.-62.) te u Urbanističkom institutu Hrvatske (od 1964. do umirovljenja 1972.). (S. R.)

UVAJ, Bogdan, trener hazene i nogometa (Zagreb, 20. X. 1905. — Zagreb, 25. VII. 1983.). Apsolviravši na Visokoj školi za trgovinu i promet u Zagrebu 1928. radi kao bankovni inovnik. Kao srednjoškolac po se baviti atletikom u HŠK »Concordia«; od 1924. trenira igrice hazene HŠK »Concordije«, koje 1928. osvajaju prvenstvo Jugoslavije, a u kolovozu 1934. u Londonu (s dva pojaanja), na IV. svjetskim ženskim športskim igrama, 1. mjesto. Za vrijeme službovanja u Slavonskom Brodu (1933.-39.) osniva brojne družine hazene u Slavoniji i Bosni. Od 1926. radi kao nogometni trener podmlatka HSK »Concordia«, a poslije i prve momadi, koja 1930. i 1932. osvaja prvenstvo Jugoslavije. Na osniva koj skupštini Hrvatskog nogometnog saveza 1939. izabran je za tajnika, 1940. za člana Upravnog odbora, a 1941. za člana Nadzornog odbora. U srpnju 1941. imenovan je predsjednikom Tehničkog odbora pri Povjereništvu Hrvatskog nogometnog saveza. Uskoro preuzima dužnost međunarodnog tajnika Saveza, a potom je, do kraja 1943. savezni kapetan nogometne reprezentacije NDH. Po završetku II. svjetskog rata nastavlja trenerski posao, a od 1956. nogometni je trener u SR Njemačkoj. (F. F.)

CVIJANOVIĆ, Joco, operni pjevač i svećenik HPC (Gornji Miholjac, 18. VIII. 1888. — Zagreb, 30. VI. 1945.). U iteljsku školu završio u Pakracu. Pjevanje uio od 1909. u školi za izobrazbu pjevača zagrebačke Operne. Odmah postaje član opernog zbora, no ubrzo odlazi u putujuće operne trupe i u novosadsko kazalište (1911.-14.). God. 1915. vraća se u zagrebačku Operu kao član zbora, a 1918.-29. operni je solist. Pjevao niz tenorskih uloga: Sokolovi (I. Zajc, Nikola Šubi Zrinjski), Nandu (E. d'Albert, U dolini), Spoletta (G. Puccini, Tosca) i dr. Nastupao je i na koncertima. Napustivši pjevanje (zbog problema s glasom), služio kao pravoslavni svećenik u Slavoniji, a za vrijeme NDH svećenik je Hrvatske pravoslavne crkve u Zagrebu i upravitelj njezine pisarnice. Nakon sloma NDH, uhićen je i osuđen na smrt. (P. C.)

CVITAN, Gabrijel, itelj i književnik (Zaton kraj Šibenika, 11. XII. 1904. — kraj Bleiburga, V. 1945.). U iteljsku školu završio u Šibeniku, te je službovao kao itelj u Cisti Provo, Vodicama, Metkoviću, Lovru u kraj Imotskog i u Bcini na Murteru. God. 1940. školski je nadzornik u Splitu, 1941. u Omišu, a zatim iste godine odlazi u Zagreb, gdje je itelj i ravnatelj pučke škole na Kaptolu, te potom izvjestitelj Ministarstva nastave. God. 1943. i 1944. uređivao je dječji list *Smilje*. Od prvoga javljanja u književnosti 1930. surađivao je pjesmama, lancima o književnosti i pjesmama te priama za djecu u šezdesetak listova, asopisa i zbornika. Za vrijeme NDH objavio knjige: *Pti u dvori*, priče za djecu (1943.); *Pjevač i zemlje* (s B. Klarićem), pjesme (1944.); *Voda iz kamena*, pjesme (1944.). (D. II.)

CVITANOVIĆ, Šime, kirurg (Sumartin na Braču, 18. III. 1891. — Zagreb, 10. XI. 1945.). Gimnaziju završio 1912. u Zagrebu, medicinu studirao u Innsbrucku i Grazu, a kirurgiju specijalizirao u Zagrebu. Prije rata radio je kao liječnik i ravnatelj u Glini, a 1939. premješten je za ravnatelja bolnice u Gospiću. God. 1940. uhićen, zatvoren u Lepoglavi te interniran u Kruševici. Vraća se sredinom travnja 1941. i prelazi na rad u Zagreb, gdje je 1942.-45. upravitelj bolnice

SIME
CVITANOVI

Rebro. U vojsku je mobiliziran uo i Boži a 1944. u inu dopukovnika te imenovan za upravitelja pozadinskog stožera. Pri povla enju bio je zapovjednik vlaka s ranjenicima PTS-a. Vlak je stigao samo do Maribora, gdje su ranjenici ubijeni. Cvitanovi je preba en u Zagreb i u srpnju 1945. od Vojnog suda Komande grada osu en na smrt. (M. R.)

CVJETI ANIN, Ruža, operetna i operna pjeva ica (Zagreb, 5. II. 1916.). Pjevanje je u ila privatno i debitirala 1933. u Zagrebu kao Adele u *Grofu Luxemburgu* F. Lehra. Otada je lanica HNK, gdje je do 1955. pjevala prve operetne uloge, a u operi *Musetta* (G. Puccini, *La Bohème*), *Luciettu*

RUŽA
CVJETI ANIN

(Wolf-Ferrari, *etiri grubijana*), *Esmeraldu* (B. Smetana, *Prodana nevjesta*), *Frasqitu* (G. Bizet, *Carmen*). Lijepa scenska pojava, školovana glasa i gluma ki vrlo nadarena, tuma ila je za NDH niz najistaknutijih subretskih uloga: *Kristu* (C. Zeller, *Pti ar*), *Pepitu*, *Valencienne*, *Mi i Margitu* (F. Lehr, *Eva*, *Vesela udovica*, *Zemlja smiješka i Seva*), *Baru* (Gj. Prejac, *Vje ni ženik*), *Maricu* (S. Albin, *Barun Trenk*), *Dolly* (R. Benatzky, *Moja sestra i ja*), *Anu* (M. Asi , *Pjesmom kroz život*). Ona i Z. Sir bili su najomiljeniji operetni par u Zagrebu. Karijeru je završila kao operetna primadona u kazalištu »Komedijska« (1955.-69.). (P. C.)

v C

^{v w f}
CACIC, Fedor, pravnik i ustaški dužnosnik (Zagreb, 9. VI. 1899. — Zagreb, 21. X. 1945.). Završio je pravni fakultet, stekao doktorat i bavio se odvjetništvom. Nakon uspostave NDH imenovan je državnim taj-

FEDOR
A I

nikom u Predsjedništvu Vlade, a od 30. X. 1944. predsjednikom Hrvatskog državnog patentnog ureda. Postavljen je i za pro elnika Ustaškoga stožernoga stegovnog suda, na kojoj dužnosti ostaje do sloma NDH. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt u kolovozu 1945. (M. P.)

CAJKOVSKI, Zeljko, nogometaš i stolnotenisa (Zagreb, 5. V. 1925.). U Zagrebu završio srednju školu 1944. i Ekonomski fakultet 1952. Uspješno nastupa u stolnom tenisu i nogometu kao član HASK-a iz Zagreba. Ve s 14 godina, zajedno s dvije godine starijim bratom Zlatkom, nastupa u juniorskoj nogometnoj mom adi (1938.), a uskoro (1941.) postaje juniorskim prvakom Hrvatske u stolnom tenisu. Kao stolnotenisa nastupa na prvenstvima NDH od 1941., a 1943. osvaja naslov prvaka države u igri muških parova (sa Z. Dolinarom). Taj je

uspjeh ponovio sljede e godine (sa Z. Prohaskom). Član je državne reprezentacije u susretu za Dunavski kup protiv Slova ke (1944.), te član mom adi koja osvaja naslov prvaka Zagreba. Na turniru Hrvatskih oru-

ZEUKO
AJKOVSKI

žanih snaga nastupa za a ku bojnu (1945.). Od 1941. nastupa u prvoj nogometnoj mom adi HASK-a, 1944. uvršten je u hrvatsku nogometnu reprezentaciju protiv Rumunjske (koja zbog ratnih prilika nije odigrana). Nakon zabrane djelovanja HASK-a (1945.) igra je zagreba kog »Dinama« i reprezentativac Hrvatske i Jugoslavije. Kao nogometaš sudjelovao na Olimpijskim igrama u Londonu (1948. srebrna medalja), te na Svjetskom prvenstvu u Brazilu (1950.). Igrao je u SR Njema koj (1956.-60.), nakon završetka igra -ke karijere upisuje Visoku športsku školu u Kölnu (1963.), a nakon njezina završetka radi kao profesionalni trener do 1990. (F. F.)

AMO, Abdulah, muftija (Bile a, 1916. — Sarajevo, 3. V. 1943.). U Sarajevu završio Serijatsku gimnaziju (1937.) i Visoku šeri-jatsku školu (1941.). Nakon školovanja odlazi u rodni kraj, angažira se na organizaciji

ABDULAH
AMO

ustaškog pokreta i uspostave nove vlasti; ustaški je logornik za kotar Bile e. Odlazi ubrzo u Zagreb, gdje je u prosincu 1941. imenovan prvim domobranskim muftijom u inu pukovnika. Umro u sarajevskoj državnoj bolnici nakon teške bolesti. Sura ivao u muslimanskim listovima i asopisima. (Z. D. i M. P.)

ANI , Matija, general (Gospi , 1901. — Buenos Aires, 3. V. 1964.). Služio u austrougarskoj i jugoslavenskoj vojsci. U Hrvatsko domobranstvo primljen 1941. u inu konji kog pukovnika; postavljen na elo Vojnog stožera u Sarajevu, a poslije je zapovjednik 2. pješa ke divizije (od listopada do

MATIJA ANI

prosina 1942.), 369. pješa ke divizije (od prosinca 1942. do sije nja 1943.), 1. pješa ke divizije (od sije nja do velja e 1943.) i 4. gorskog zdruga (od velja e do listopada 1943.). U kolovozu 1943. promaknut je u in generala. Od listopada 1943. zapovjednik je II. zbornog podru ja u Slavonskom Brodu. U velja i 1944. postavljen je za zapovjednika oružanih snaga NDH, a na samom kraju kolovoza, nakon smjenjivanja A. Voki a, razriješen je dužnosti i stavljen na raspolaganje MINORS-u. U travnju 1944. zajedno s A. Voki em posjetio je njema ku Vrhovnu komandu (feldmaršala Wilhelma Keitela). Nakon sloma NDH povla i se u Austriju, zatim u Italiju, gdje je u Rimu vodio brigu o radu javne kuhinje koja je hranila više tisu a hrvatskih izbjeglica. Uhi civaie su ga savezni ke vojne vlasti, ali je uspio izbje i izru enje i emigrirao u Argentinu. (M. P.)

APLJI , Ragib, veliki župan (Rogatica, 1890. — ?, 23. XI. 1944.). Širio ideju hrvat stva među svojim sugra anima muslimanima. Zbog toga uhi ivan i zatvaran najmanje po mjesec dana 1918., 1921., 1923., 1925., 1933. i 1935. Uvijek bi mu bila namijenjena samica, koju su Kogati ani nazvali Ragibova samica. Na listi JMO-a biran za narodnoga zastupnika, a na izborima 1935. izabran iako je u vrijeme izbora bio u zatvoru. Nakon proglašenja NDH, po etkom lipnja 1941. imenovan velikim županom Velike župe Usora i Soli sa sjedištem u Tuzli. Poginuo. (D. S.)

EKADA, edomil, sve enik i publicist (Posušje, 6. XI. 1896. — Dubrovnik, 26. IX. 1981.). Gimnaziju polazio u Travniku, bogosloviju u Sarajevu (1914.-18.) i Innsbrucku, gdje je 1922. doktorirao. Radio u upravi Vrhbosanske nadbiskupije u Sarajevu kao nadbiskupski tajnik, kancelar i kanonik Prvostolnoga kaptola od 1936. do umirovljenja 1966. Kao djelatan i plodan publicist, koji napose promi e djelovanje Katoli ke akcije, piše u *Vrhbosni* (1924.-43.), *Katoli kom tjedniku* (1928.-43.), te *Vjesniku* a kova ke biskupije (1958.-78.). Na politikom procesu 1945. osu en na 12 godina robije, te do 1957. izdržava kaznu u KPD

Zenica. Od 1966. živio u Dubrovniku. (M. Š.)

CELAN, Ivan, doglavnik (Orguz kraj Livna, 15. XII. 1890. — Buenos Aires, 1968.). Potje e iz imu ne selja ke obitelji, samouk, vrstan govornik. Za Kraljevine Jugoslavije kao aktivni lan HSS-a u više je navrata biran za zastupnika u Narodnu skupštinu. Svjedok je atentata na Stjepana Radi a i druge hrvatske poslanike u beogradskoj

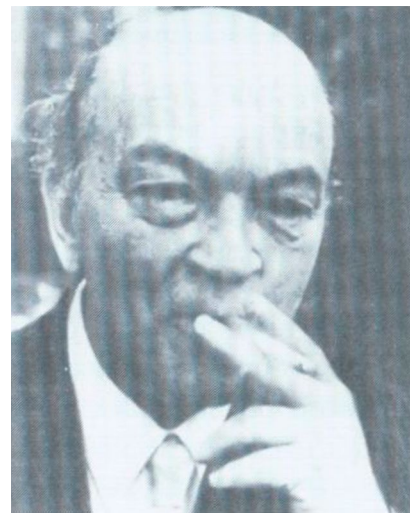
IVAN
ELAN

Skupštini. Peti dan poslije zlo ina S. Radi gaje pozvao (s Juijem Krnjevi em i Ivanom Robi em) te ih upoznao sa svojom poli ti kom oporukom. Nakon uspostave NDH imenovan doglavnikom i u velja i 1942. pozvan u Hrvatski državni sabor. Nakon sloma NDH emigrira i do smrti živi u Argentini. (D. S.)

CIHAK, Oskar, pukovnik (Trebinje, 26. XII. 1887. — Zagreb, 27. VI. 1945.). Austrougarski asnik. Otpušten iz vojske Kraljevine SHS 1921. Služio u ehoslova koj vojsci godinu dana a zatim umirovljen. Za vrijeme NDH od 1942, zapovjednik je 2. bojne branitelja Višegrada i zapovjednik Doknadne bojne. Osniva je i prvi zapovjednik Vojnog redarstva Oružanih snaga NDH od ožujka do srpnja 1943. Od srpnja 1943. do listopada 1944. zapovjednik je 2. pješa ke pukovnije i 1. posadnog zdruga sa sjedištem u Križevcima. U listopadu 1944. zapovjednik je 21. pješa kog doknadnog zdruga. U travnju 1945. stavljen je na raspolaganje MINORS-u. Nakon sloma NDH ostao u

Zagrebu, gdje je uhi en i osu en na smrt. (M. P.)

OLAKOVI , Enver, književnik (Budimpešta, 27. V. 1913. — Zagreb, 18. VIII. 1976.). U Budimpešti završio realnu gimnaziju i upisao se na Visoku tehni ku školu. Od 1939.^44. živio u Sarajevu, od 1945. u Zagrebu. Pisao na mađarskom i njema kom, a od 1939. samo na hrvatskom. Suradnik brojnih asopisa u Sarajevu i Zagrebu:

ENVER
OLAKOVI

Osvit, Hrvatska misao, Hrvatski narod, Hrvatsko kolo, Novi behar. Njegov roman *Legenda o Ali-pasi* (1944.) nagra en državnim nagradom. God. 1944. imenovan atašecom za kulturu pri hrvatskom poslanstvu u Mađarskoj. U Sarajevu je 1945. uhi en, proveden u Zagreb, pušten, ali ponovno nekoliko puta uhi ivan. Poslije sloma NDH radio kao korektor u Nakladnom zavodu Hrvatske (do 1946.) i kao redaktor u Leksikografskom zavodu (1952.-54.). Uglavnom nije mogao objavljivati. Bavio se prevo enjem i to najviše s mađarskog. Izme u ostalog preveo i romane Ervina Sinka. (J. B.)

COVIC, Marko, književnik i novinar (Subotica, 17. XII. 1915. — Sao Paolo, 12. IV. 1983.). Gimnaziju završio u Travniku, a slavistiku diplomirao u Zagrebu 1940. Od travnja 1941. više je mjeseci bio tajnik M. Budaka u Ministarstvu bogoštovlja i nastave, a 1942. i 1943. urednik je *Hrvatske revije*. V. d. ravnatelja dnevnika *Nova Hrvatska* postaje 1944. Istodobno je i ravnatelj dnevnika *Hrvatski narod*, (do velja e 1944.). U lipnju 1942. (zajedno s D. Tadijanovi em

MARKO
OM

i D. Cesari em) u delegaciji je DHK u Sofiji, u posjetu bugarskim književnicima. Povukao se 1945. u Austriju, a u siječnju 1948. odlazi u Argentinu, te ubrzo zatim u Paragvaj, napokon se skrasio u Brazilu. Cović, hrvatski Hrvat, jedan je od onih aktivista na Zagrebačkom sveučilištu koji su organizirali Sveučilišni pododbor Matice hrvatske, a potom poželio izdavati *Almanah hrvatskih sveučilištaraca* (1938.), a kao urednik i organizator afirmirao se knjigom *Lirika hrvatskih sveučilištaraca* (1939.). U književnost je ušao romanom *Doktor filozofije* (1937.), a tijekom rata objavio je knjige novela *Žito zove* (1941.), te *Priča o djevojci Višnji* (1943.). U izdanju *Hrvatske revije* izašla mu je u izbjeglištvu knjiga *Nejugoslavenska Jugoslavija i Hrvati* (München — Barcelona, 1975.). Njegov je esej *Strujanja u suvremenoj hrvatskoj književnosti s podnaslovom Od hrvatskog književnika Mile Budaka do hrvatskog književnika Miroslava Krležu*, tiskan u *Spremnosti* br. 7 od 10. IV. 1942., znao i pokušaj stvaranja hrvatske književne koalicije, odnosno pokušaj da se hrvatska javnost uvjeri da su hrvatske književne vrednote i Mile Budak i Miroslav Krleža. (Zbog toga je taj broj *Spremnosti* i zabranjen.) (B. D.)

UDINA, Milan, pukovnik (Otočić, 3. VII. 1898. — Zagreb, 5. V. 1945.). Završio Kadetsku školu u Pešahu i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Djelatni časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Hrvatsko domobranstvo primljen je u čin pukovnika. Od svibnja 1941. do svibnja 1942. glavar je Vojnog odjela u

Zapovjedništvu Vojne krajine. Od svibnja 1942. do listopada 1943. na dužnosti je zapovjednika Zapovjedništva utvrđivanja u Sarajevu, potom zapovjednik Pothvatnog područja Lika do travnja 1944. kada postaje zapovjednikom 6. ustaškoga stajališta zadržana. U prosincu 1944. imenovan je zapovjednikom 15. hrvatske divizije. (M. P.)

ČUKLI, Marcel, novinar i publicist (Zagreb, 16. I. 1921. — Zagreb, 7. XI. 1996.). Tijekom studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, u predratnom zagrebačkom tisku objavljuje humoreske i novele, te se trajno veže za novinstvo. U ljeto 1943. u okviru Uprave zabavnih listova Ustaške mladeži, pokrene i uređuje zabavni obiteljski tjednik *Za Vas*. Istodobno, u *Zabavniku* i drugim listovima objavljuje više pustolovnih, avanturističkih i znanstvenofantastičnih pripovijedaka te romana u nastavcima. Piše također scenarije za stripove. Kao domobran, pripadnik Prosvjetne bojne, nakon sloma NDH prolazi tzv. križni put. Poslije rata uređivao više listova, pisao humorističke tekstove i scenarije za stripove te sudjelovao u pokretanju domaćeg crtanog filma. (R. A.)

ČULE, Petar, mostarsko-duvanjski biskup (Kruševo, 18. II. 1898. — Mostar, 29. VII. 1985.). Filozofiju i bogosloviju počeo studirati u Sarajevu, nastavio u Louvainu i Innsbrucku, gdje je i doktorirao (1923.). Prefekt »Napretkova« konvikta u Mostaru (1923.-29.), kateheta u mostarskoj gimnaziji (1931.-41.), arhivist biskupije (1926.-34.) te biskupski konzultor (1934.-42.). Nakon smrti biskupa A. Mišića, postao je 1942. kapitularni vikar te biskup mostarsko-duvanjski i apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanjski, premda su se vlasti NDH protivile tom imenovanju. God. 1948. u političkom procesu osuđen je na 11 godina zatvora. Optužnica ga je teretila, između ostaloga, i zbog govora koji je održao pri posvećenju za biskupa, kad je za ustašku mladež rekao da je »naš ponos i budućnost«. Iz zatvora je pušten 1955. ali je odmah konfiniran u franjevačkom samostanu u Tolisi do 1956. odnosno u Sarajevu do 1957. God. 1958. ponovno je preuzeo biskupsku službu u Mostaru. Umirovljen je

1980. Za njegova biskupovanja izgrađena je katedrala u Mostaru. (M. R.)

UTURI , Mate (Jure), provincijal hercegovačkih franjevaca (Rastovača kraj Posušja, 13. II. 1886. — Mostar, 9. XII. 1945.). Gimnaziju završio na Širokom Brijegu a u franjevački red stupio 1905. Bogosloviju studirao u Mostaru, a filozofiju na sveučilištima u Louvainu, Münchenu i Zagrebu, gdje je i doktorirao. Za svećenika zaređen 1911. Na Širokom Brijegu bio je profesor i ravnatelj Franjevačke gimnazije te gvardijan. Bio je prvi profesor tamošnje

gimnazije s doktoratom. Proglašenje NDH zateklo ga je na dužnosti ravnatelja gimnazije. God. 1943.-44. bio je po drugi put gvardijan u Širokom Brijegu. Nakon umorstva provincijala L. Petrovića 1945. imenovan je provincijalom hercegovačkih franjevaca (tu je dužnost obavljao i 1934.-40.). Zaslužan za gradnju više franjevačkih samostana i rezidencija u Hercegovini. Sredinom 30-ih godina (zbog gladi koja je zahvatila Hercegovinu) više puta prosvjedovao kod jugoslavenskih vlasti zbog protuhrvatske politike. (A. N.)

ALETA, Zvonimir, diplomat (Benkovac, 17. IX. 1900. — Rijeka, 30. VIII. 1956.). Završio Pravni fakultet u Zagrebu. Konzul NDH u Rijeci od srpnja 1941. do siječnja 1944. kada je imenovan nadstojnikom u Konzularno-gospodarskom odjelu Ministarstva vanjskih poslova NDH. Jedno vrijeme obnaša dužnost prokurora Općeg odjela. Osuđen u Zagrebu 1945. na godinu dana zatvora. (M. P.)

EPULI, Drago, filozof i esejist (Novi Vinodolski, 3. I. 1893. — Zagreb, 1. III. 1976.). Gimnaziju pohađao u Zagrebu i Bjelovaru, a studij romanistike u Beču i Parizu. Gimnazijski profesor u Zagrebu, od 1944. službenik Ministarstva vanjskih poslova NDH. Plodan filozofski pisac i esejist: pisao o Montaigneu, Racineu i Descartesu. Za NDH izdao knjigu *Li nosti* (1941.), te uspomene na II. svjetski rat u knjizi *Većernja škola ili Crno cvijete na Cvjetnicu* (1942.). (J. B.)

EPULI, Pavao, internist (Novi Vinodolski, 1. VI. 1897. — Zagreb, 18. IV. 1977.). Medicinu je studirao u Innsbrucku i Pragu (1921.), nakon čega je u Zagrebu specijalizirao internu medicinu. Od 1927.-29. radio je kao školski liječnik u Zagrebu, a 1929.-41. vodi odjel za bolesne sestre u zagrebačkoj Bolnici milosrdnih sestara. God. 1941. imenovan je predstojnikom Odsjeka za bolnice Glavnog ravnateljstva za zdravstvo Ministarstva unutrašnjih poslova NDH. Sudjelovao je u izradbi Zakona o zdravstvu i Zakona o bolnicama, izradio je pravilnik o reorganizaciji bolničke službe, pravilnik o liječnicima u službi u bolnicama, naredbu o pomoćnom osoblju u zdravstvenoj službi. Zauzimao se za gradnju novih i preuređenje postojećih bolnica u Hrvatskoj. Sredinom 1943. imenovan je privatnim docentom i

naslovnim izvanrednim profesorom zagrebačkoga Medicinskog fakulteta za kolegij Zdravstveno zakonodavstvo i nauka o bolnicama. Nakon rata vodio je do umirovljenja 1962. Odjel za tjelesne bolesti Bolnice za živu ane i duševne bolesti Vrapče. (V. D.)

VLADIMIR
EPULI

EPULI, Vladimir, fiziolog (Novi Vinodolski, 23. III. 1891. — Zagreb, 23. III. 1964.). Završivši studij medicine (1915.) posvećuje se borbi protiv tuberkuloze. God. 1920. u zagrebačkoj Zakladnoj bolnici osniva odjel za tuberkulozu, prvi takve vrste u Hrvatskoj, a 1921. Antituberkulozni dispanzer; obje ustanove 1934. spaja u Institut za tuberkulozu, kojem je bio ravnateljem do 1945. Za etnik je hrvatske fiziologije, utemeljio je organizaciju antituberkulozne službe u Hrvatskoj. Napose se bavio socijalno-medicinskim aspektima tuberkuloze te je veliku pozornost pridavao zdravstvenom prosvjedu, objavivši niz članaka i knjiga od kojih su najvažnije *Socijalno-epidemiološki problemi kod suzbijanja tuberkuloze* (1939.) i *Naša nastojanja u borbi protiv tuberkuloze* (1940.). Osnovao je i vodio (1921.-25.) prvu sestrinsku školu u nas te je

1927.^45. bio profesorom zagreba koga Me-
dicinskog fakulteta, kojeg je 1943.^45. bio
prodekan. Kao pristaša HSS-a bio je osobni
lije nik V. Ma eka. Od 1935.-45. predsjed-
nik je Zbora lije nika Hrvatske. Za njegova
mandata otvoren je Hrvatski lije ni ki dom
u Šubi evoj ulici, a Zbor je istupio iz
Jugoslovenskog lekarskog društva te 1939.
promijenio ime u Hrvatski lije ni ki zbor.
Cepuli je veliku pozornost posvetio po-
vezivanju razli itih medicinskih specijalno-
sti unutar Zbora i me unarodnoj lije ni koj
suradnji; osnovao je 1942. Muzej za povijest
zdravstva te iste godine Hrvatsku akademi-
ju za usavršavanje lije nika. Za vrijeme
NDH predsjednik je Zdravstvenog vije a te
od 1943. urednik za medicinu u *Hrvatskoj
enciklopediji*. Nakon sloma NDH komuni-
sti ke ga vlasti uklanjaju s Medicinskog fakul-
teta, ostao je bez zaposlenja, te smijenjen s
dužnosti predsjednika i brisan iz lanstva
Hrvatskoga lije ni kog zbora, kojem je vra-
eno ime Zbor lije nika Hrvatske. Tek 1948.
kad se i u nas organizira velika akcija be-
sežiranja, reaktiviran je kao voditelj Središ-
njega antituberkuloznog dispanzera u Zagre-
bu. (V. D.)

ERIMOVI , Mehmed, sudac i vjerski pi-
sac (Ljubuški, ? 1872. — Sarajevo, 2. III.
1943.). Prvi vjerski nauk stjecao u Lju-
buškom, potom poha ao ruždiju (nižu gim-
naziju) i nekoliko godina medrese u Mosta-
ru, te Serijatsku suda ku školu u Sarajevu,
koju je završio 1896. Potom je radio u
šerijatskoj suda koj službi u Mostaru, Bi-
ha u, Ljubinju, Bijeljini, Travniku i Saraje-
vu, gdje je 1935. umirovljen. God. 1937.
izabran je za zamjenika lana vakufsko-
mearifskog sabora u Sarajevu, a 1938. za
lana Ulema-medžlisa (Skupština vjerskih
u enjaka). Suradnik je više listova, asopisa
i tjednika (*Glasnik islamske vjerske zajedni-
ce, Novi Behar, Narodna Uzdanica, Gajret,
Islamski sviet*). Književnim radom po eo se
baviti u 60. godini života. Tijekom NDH
izlazi mu više radova: u kalendaru *Narodne
Uzdanice* objavljuje: *Hadž* (1941.) i *Kelimei-
šehadet* (1942.), a u *Hrvat*u, muslimanskom
godišnjaku za 1943. lanak *Sklapanje islam-*

MEHMED
ERIMOVI

honorarni nastavnik na Višoj islamskoj šeri-
jatsko-teološkoj školi u Sarajevu. (Z. D.)

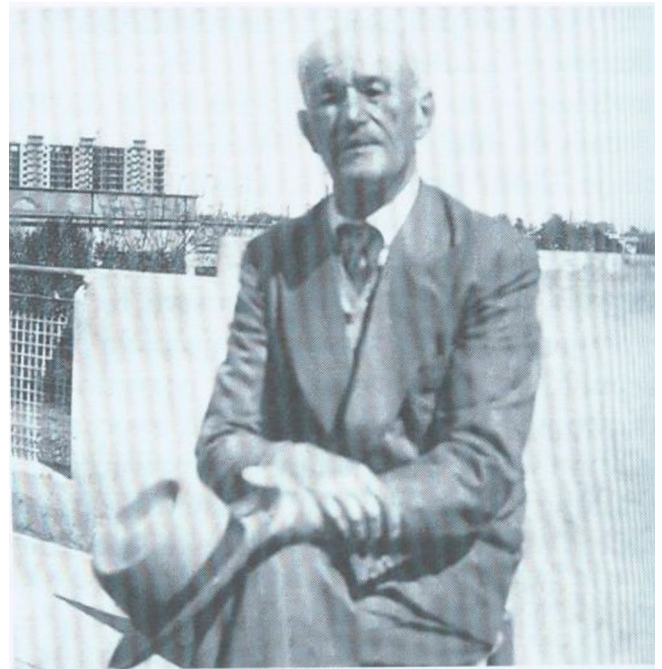
OSI , Marko (Ilija), sve enik i slikar (Bu-
hovo, 15. VII. 1903. — Mostar, 17. VII.
1967.). Gimnaziju završio na Širokom Brijegu
(1927.) a u franjeva ki red stupio 1923. Tri
godine teološko-filozofskog studija završio u
Franjeva koj bogosloviji u Mostaru, a etvrtu
na Sveu ilištu u Strasbourgu. Za sve enika
zare en 1929. Strast slikarskog poziva potak-
nula ga daje stekao 1935. i titulu akademskog
slikara na Umjetni koj akademiji u Zagrebu.
Od tada pa do 1945. bio je profesor umjetnosti
u širokobriješkoj Franjeva koj gimnaziji. U
velja i 1945. izbivao je iz Širokog Brijega i
tako izbjegao tragi nu sudbinu drugih fratara.
Vrativši se u travnju 1945. (s D. Buri em)
prvi je otkrio partizanski zlo in nad širokobri-
ješkim fratrima. Koncem 1945. je uhi en i
osu en na deset godina zatvora. Nakon osam
izdržanih godina pušten je iz KPD Zenica.
Njegove slike izložene su u samostanima u
Mostaru, Širokom Brijegu, Humcu i drugim
franjeva kim zdanjima. Slikao je krajolike,
mrtvu prirodu, portrete. (A. N.)

UDINA, iril, ustaški dužnosnik (Pako-
štane, 1. V. 1894. — Comodoro Rividavia,
Argentina, 23. III. 1972.). Gimnaziju završio u
Zadru. Kao austrougarski asnik sudjeluje u
I. svjetskom ratu, ali iz njega izlazi kao srpski
asnik-dobrovoljac. Jedno vrijeme djeluje uz
A. Trumbi a. Nakon završetka rata suradnik
je rubrike *Narodno gospodarstvo* i *Doma a
politika* u *Obzoru*, odakle (nakon sukoba s
Eugenom Demetrovi em) prelazi u Zagre-
1-onlI 71w fHtma riii ZnonVirWi vnlosniam.)

prvo za tajnika, a potom za ravnatelja, što ostaje sve do sloma NDH. Nakon proglašenja NDH 10. IV. 1941. preuzima odgovornost zaštite i kontrole reda i mira u Zagrebu i širem području, tj. zapovijedao je novouspostavljenim Glavnim ustaškim stanom u Zagrebu do dolaska A. Pavelića u domovinu. Imenovan je potpukovnikom, a prostor Zagreba kog zborna u Savskoj cesti upotrebljava za mobilizacijsko središte te ve u svibnju formira prvu hrvatsku pukovniciju. (Vojnici te pukovnije nosili su fesove jer su mahom bili iz Bosne i Hercegovine.) God. 1941. imenovan je ravnateljem Gospodarske ponove, a 1943. unaprijeđen je u in pukovnika. U svibnju 1945. odlazi u izbjeglištvo u Austriju, a zatim u Italiju. U Italiji bio u više zarobljeničkih logora (Grumo Appula, Fermo, Casella, Taranto), sve do bijega krajem 1946. Sredinom 1947. dolazi u Argentinu i nakon dvogodišnjeg boravka u Buenos Airesu odlazi na jug zemlje, u Patagoniju, gdje živi do smrti. (R.)

UDINA, Milan, pukovnik (Otočić, 3. VII. 1898. — Zagreb, 5. V. 1945.). Završio Kadetsku školu u Pečuhu i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Djelatni časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Hrvatsko domobranstvo primljen je u inu pukovnika. Od svibnja 1941. do svibnja 1942. glavnik je Vojnog odjela u Zapovjedništvu Vojne krajine. Od svibnja 1942. do listopada 1943. na dužnosti je zapovjednika Zapovjedništva utvrđivanja u Sarajevu; potom je zapovjednik Pothvatnog područja Lika do travnja 1944, kada postaje zapovjednikom 6. ustaškog stajališta. U prosincu 1944. imenovan je zapovjednikom 15. hrvatske divizije. (M. P.)

UK, Maksim, stožernik (Krašić, 20. V. 1881. — Pilar, Argentina, 11. V. 1973.). Seljak. Starješina po političkom opredjeljenju. Za Kraljevine Jugoslavije progonjen i zatvaran. Nekoliko puta kandidat za narodnog zastupnika na listi Hrvatske stranke prava. Nakon uspostave NDH, 25. VI. 1941. imenovan stožernikom Ustaškog stožera Pokuplje u Karlovcu. Pozvan za člana Hrvatskoga državnog sabora u veljači 1942. Emigrirao u Argentinu, živio i radio kao

MAKSIM UK

domaćin u samostanu kraj Buenos Airesa, gdje je i umro. (M. P.)

UŠ, Oton, general (Garešnica, 11. II. 1902. — Zagreb, 31. I. 1949.). Austrougarsku Kadetsku školu u Kamenici završio 1917, a vojno školovanje završio na Vojnoj akademiji u Beogradu. Bio je generalštabni pukovnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Prije rata službovao je na raznim mjestima, rat je dočeka na dužnosti na elniku štaba Moravske divizije, sa sjedištem u Nišu. Nakon osnutka NDH stupio je 30. IV. 1941. u vojnu službu u Stožeru divizijske oblasti u Sarajevu; obnašao je dužnost na elniku Stožera. U reorganizaciji divizijske oblasti imenovan je na elnikom III. zbornog područja, sa sjedištem u Travniku. U travnju 1942. premješten je u Zagreb, u Glavni stan Poglavnika. U kolovozu 1942. premješten je u zapovjedništvo Ustaške vojnice, za glavar Postrojbenog odjela, a u kasnijoj reorganizaciji obavljao je dužnost glavar Stožera. Na toj dužnosti ostao je sve do 31. VIII. 1943, kada je emigrirao u Austriju pred prijetnjom radikalnih ustaških krugova da će ga likvidirati. U emigraciji je zadržao status časnika do ožujka 1944, kada je umirovljen. Jedno vrijeme, 1944, boravio je u Slovačkoj. U ljeto 1945. zaposlio se kao namještenik u Klagenfurtu, gdje su ga 20. II. 1947. britanske vojne vlasti uhitile i izručile jugoslavenskim vlastima. Osuđen je na smrt. (M. R.)

D

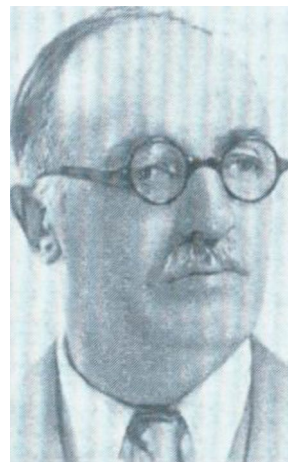

TOŠO
DABAC

DABAC, Tošo, umjetni ki fotograf (Nova Ra a kraj Bjelovara, 18. V. 1907. — Zagreb, 9. V. 1970.). U početku ga više zanima film nego fotografija te radi kao prevoditelj filmskih djela, a od 1928. kao predstavnik propagandne i producerske tvrtke Metro Goldwyn Mayer u Zagrebu. Od 1930. počinje snimati i pridružuje se A. Frajti u naustroju »Fotokluba«. Okreće se socijalnim temama i snima prosjake, život ulice, ljude iz naroda, stvarivši tako do 1937. glasoviti ciklus hrvatske *life* fotografije, poslije nazvan *Ljudi s ulice*. Sudjeluje na izložbama »Fotokluba« u Zagrebu od 1932. God. 1932. bilježi i prve međunarodne uspjehe na izložbi u Luzernu te objavljuju i u pariškoj reviji *Point de vue images du monde*. Ocjenjivački sud II. međunarodnoga salona fotografije u Philadelphiji uvrstio je njegove fotografije na izložbu 1933. u Pennsylvania Museum, postavljaju i ga uz bok H. C. Bressonu, Moholy Nagyju i Margaret B. White. God. 1937. nagrađen je na natječaju časopisa *American Photography* i diplomom na IV. internacionalnom salonu u New Yorku. Fotografijama iz ciklusa hrvatskoga etnografskoga i umjetničkog blaga sudjelovao je 1939. u divot-izdanju nakladnika A. Velzeka *Kultura Hrvata kroz tisu u godina*. Velikim brojem snimaka dokumentirao prve mjeseci NDH u Zagrebu i okolici, napravio više snimaka i portreta A. Pavelića. Tijekom NDH sudjeluje na svim Međunarodnim izložbama umjetničkog svjetloписа u Zagrebu, Sofiji, Bratislavi i Bukureštu, a 1943. opremio je fotografijama reprezentativnu monografiju o Zagrebu, s tekstom J. Horvata, pod naslovom *Metropola Hrvata*. Poslije rata nastavio je izlagati i opremiti brojne knjige, 1948. primljen je kao stručni fotograf u ULUH, a 1980. njegov je atelijej ustrojen kao »Arhiv TD« i otvoren kao galerijski prostor. (B. R.-P.)

vao je 1939. u divot-izdanju nakladnika A. Velzeka *Kultura Hrvata kroz tisu u godina*. Velikim brojem snimaka dokumentirao prve mjeseci NDH u Zagrebu i okolici, napravio više snimaka i portreta A. Pavelića. Tijekom NDH sudjeluje na svim Međunarodnim izložbama umjetničkog svjetloписа u Zagrebu, Sofiji, Bratislavi i Bukureštu, a 1943. opremio je fotografijama reprezentativnu monografiju o Zagrebu, s tekstom J. Horvata, pod naslovom *Metropola Hrvata*. Poslije rata nastavio je izlagati i opremiti brojne knjige, 1948. primljen je kao stručni fotograf u ULUH, a 1980. njegov je atelijej ustrojen kao »Arhiv TD« i otvoren kao galerijski prostor. (B. R.-P.)

DABINOVI, Antun, pravnik i povjesničar (Trst, 15. XI. 1882. — Trst, 31. X. 1964.). Podrijetlom iz Dobrote u Bokokotorskom zaljevu. Srednju školu završio je u Trstu, pravo u Grazu, a povijest 1921. u Beogradu, gdje je doktorirao 1927. Bio je srednjoškolski profesor u Novom Vrbasu, Kotoru i Zagrebu. God. 1919.-34. znanstveno se usavršava u Parizu i Londonu. Od 1937. docent je na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a 1941.

ANTUN
DABINOVI

postaje redovitim profesorom hrvatske pravne povijesti na katedri narodne pravne povijesti, od 1941./42. hrvatske pravne povijesti. Bio dekan Pravnog fakulteta 1944./45. God. 1940.-45. jedan je od triju urednika hrvatske povijesti u *Hrvatskoj enciklopediji*, gdje objavljuje više članaka, od kojih se napose ističe *Bizantska kultura*. Suradnik je zbornika *Naša domovina*, 1 (1943.). Povijesne priloge objavljivao je u periodičima: *Rad HAZU* (1941.); *Annales de l'Institut Français de Zagreb* (1941.); *Hrvatska revija* (1941., 1943., 1944.); *Hrvatsko kolo* (1941.-43.); *Nastavni vjesnik* (1942.-43.); *Alma mater croatica* (1941.-42.) i *Hrvatski godišnjak* (1944.). Zadnjih dana NDH policija ga esto uznemiruje, te se u svibnju 1945. odriče profesure i odlazi u Trst. (M. S.)

DANDA, iril, general (Sarajevo, 19. IV. 1893. — ?). Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH 1941.-45. nadzornik je tehničkih trupa oružanih snaga NDH. U svibnju 1945. povlači se iz Hrvatske. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

DAUTBEGOVIĆ, Alija, šerijatski sudac (Duge kraj Prozora, 3. IV. 1891. — Sarajevo, 23. II. 1944.). Završio u italjsku školu i Serijatsku sudarsku školu u Sarajevu. Imenovan 1941. vrhovnim šerijatskim sucem Vrhovnog šerijatskog suda u Sarajevu. (M. P.)

DEAN, Ante, književnik (Zagreb, 20. XI. 1904. — Zagreb, 21. IV. 1960.). Klasičnu gimnaziju završio u Travniku, studij prava u Zagrebu. Službovao u Zagrebu kao upravni činovnik, a potom je sudac u Varaždinu, Petrinji, Sisku i Zagrebu. Za vrijeme NDH savjetnik u Ministarstvu zdravstva i udruženja, a poslije rata radi u Ministarstvu socijalne politike i kao sudac Kotarskog suda u Zagrebu. Od 1920.-1945. objavljivao je pjesme, novele i scenska djela u petnaestak listova, časopisa i zbornika, a poslije rata objavio je samo u dva listovima i časopisima. Objavio knjige: *Gradska godina*, pjesme (1932.); *Ljudi na raskršću*, novele (1937.); *U sjeni*, novele (1942.); *Veliki dan*, igrokaz za djecu (1950.). Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu izvelo je 1934. njegovu dramu *Mali*

ljudi (koja je igrana i u Sarajevu 1942.), a 1944. komediju *Oporuka*. (D. H.)

DEBELIĆ, Šime (Šimun), državni dužnosnik (Prkovci, 26. I. 1902. — Zagreb, 1945.). Docent i profesor na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu. Član HSS-a. Zbog pomaganja u bijegu M. Lorkovića (koji je sestru Vlastu oženio) osuđen 1929. na četiri mjeseca zatvora. Uoči propasti Kraljevine Jugoslavije otvorenije se povezuje s pojedincima iz ustaškog domovinskog vodstva (S. Kvaternikom, M. Lorkovićem i dr.) i sudjeluje u pregovorima s E. Veessenmayerom u travnju 1941. oko proglašenja nezavisne Hrvatske pod zaštitom Njemačke. Napustio HSS i prišao ustaškom pokretu. Nakon proglašenja NDH povjerenik je Ministarstva seljaka koga gospodarstva i prehrane u Gospodarskoj zajednici, te od srpnja 1944. do veljače 1945. državni tajnik za prehranu. Radio na pridobivanju pojedinih članova HSS-a u ustaški pokret, što je vodstvo HSS-a osuđivalo. Bio član nadzornog odbora Hrvatske državne banke. Sredinom prosinca 1944. prati V. Vrančića u Berlin, jer je za razgovore s njemačkim vlastima bilo predviđeno i pitanje prehrane u Hrvatskoj tijekom nastupajuće zime. Uoči sloma NDH tražio je mogućnosti ostanka u Zagrebu. Povjerenički obećanjima da mu se neće ništa dogoditi ostao je, ali je ipak ubrzo ubijen. Službeno proglašen umrlim 1950. (D. S.)

DEGREL, Ivo (Ivan), novinar i skladatelj (Županja, 17. V. 1909. — Florencio Varela kraj Buenos Airesa, 27. V. 1976.). Gimnaziju završio u Osijeku, a Pravni fakultet u Zagrebu. U Osijeku u glazbenoj školi uio violončelo, a u Zagrebu kompoziciju kod F. Dugana st. Već se za studija počeo baviti novinarstvom. Od 1932. član je uredništva *Hrvatske straže*, a nakon njezine obustave, uredništva *Hrvatskoga glasa* (1941.). Od 19. IX. 1942. nadstojnik je Hrvatskoga dojavnog ureda »Croatia«. Bio urednik *Spremnosti* te urednik i glavni urednik *Nove Hrvatske*. O socijalnim i političkim prilikama pisao je prije 1941. u dnevnicima i časopisima: *Lučica*, *Obitelj*, *Hrvatska prosvjeta*, *Hrvatski dnevnik*, *Radnička zaštita*, a od 1941. u *Nezavi-*

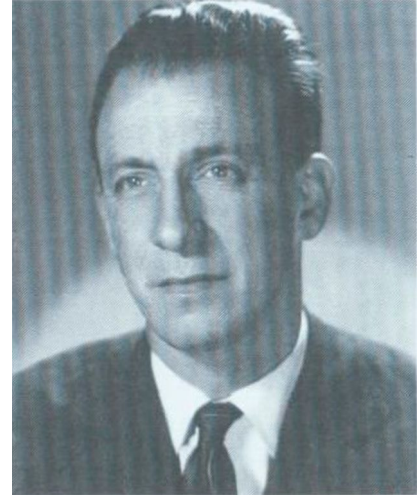

IVO
DEGREL

snoj Državi Hrvatskoj, Novoj Hrvatskoj, Spremnosti, Hrvatskom narodu i drugima. Prva zapaženija djela skladao je u Zagrebu (*.Hrvatsku misu za mješoviti zbor i orgulje te Ave Mariju za zbor*). U izbjeglištvu, osim zborova i popijevaka, skladao je i nekoliko orkestralnih skladbi. Nakon sloma NDH povla i se u Austriju gdje se kra e vrijeme zapošljava kao predava glazbe u školskom internatu u Tanzenbergu kraj Maria Saala. Od 1949. djeluje u Buenos Airesu, gdje nastavlja pisati i skladati. Od 1953. vodi Hrvatski pjeva ki zbor »Jadran« te je stalni suradnik *Hrvatske revije*. Napisao je i knjigu *Kobna 1918.* (1970.). (R.)

DELFIN, Slavko, arhitekt i športski djelatnik (Murter, 10. IV. 1909. — Zagreb, 25. XI. 1983.). Na Tehni kom fakultetu (Arhitektonski odjel) u Zagrebu diplomirao 1940. Od 1937. zaposlen u Higijenskom zavodu u Zagrebu kao tehni ki crta . God. 1941. i 1942. radi kao arhitekt u Ministarstvu zdravlja, te od 1942.-45. u Glavnom ravnateljstvu za javne radove. Poslije rata, do 1950, na elnik je gra evinskog odjela pri nadležnim ministarstvima za izgradnju športskih objekata u vladi NRH i FNRJ. Predavao je na Pedagoškoj akademiji (1955.-66.) i na Fakultetu za fizi ku kulturu u Zagrebu (1959.-74.). Autor je brojnih idejnih projekata za športske objekte. (F. F.)

DELIC, Mladen, športski novinar i djelatnik (Sinj, 15. I. 1919.). Jedan od doajena športskoga radijskog i televizijskog novinarstva u nas te utemeljitelj Sportske redakcije Radio Zagreba (1950.). Srednju školu završio u Sinju, u Beogradu studirao pravo

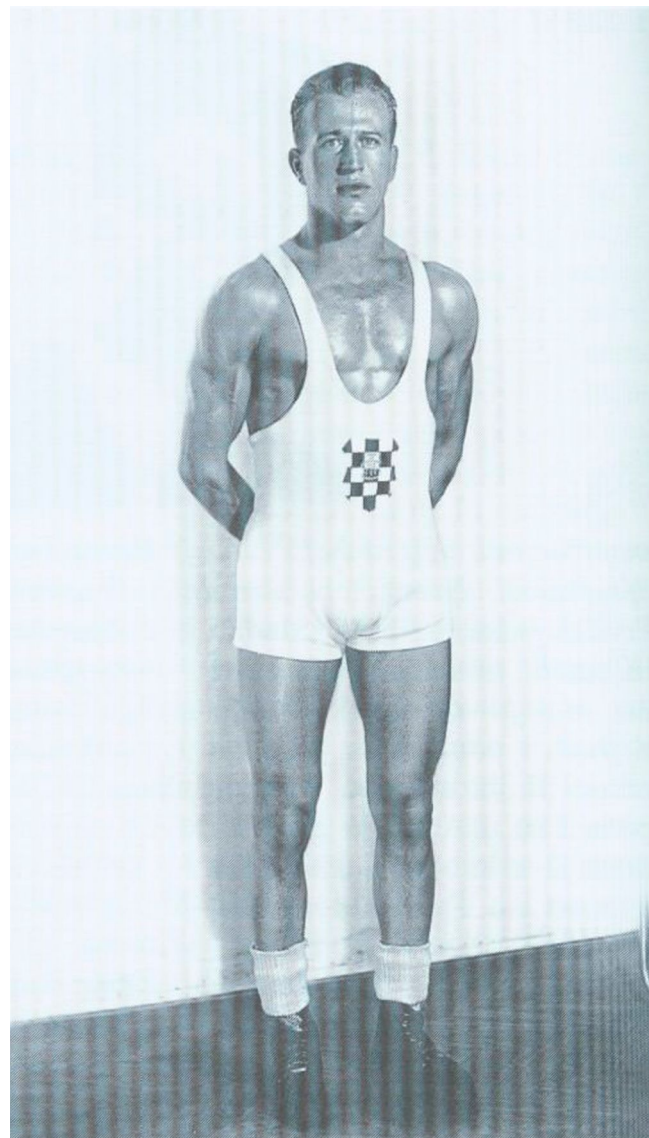
MLADEN
DELI

(1938.^11.) te istodobno završio te aj za nastavnike tjelesnog odgoja. Sportom se bavi od najranije mladosti (natje e se u višeboju, vježba u »Sokolu«, nogomet igra u sinjskom »Junaku«). Nakon dolaska u Zagreb 1941. atleti ar je HASK-a: na pojedina nom prvenstvu Hrvatske 1943. natje e se u tr anju na 110 m s preponama i u skoku uvis. Košarku igra u zagreba koj »Slaviji« (1941.^47.) i lan je gradske košarkaške reprezentacije. Nakon II. svjetskog rata nastavnik je na Višoj školi za fizi ku kulturu (1945.-47.), stru ni tajnik Fiskulturnog saveza Hrvatske (1948.-50.), tajnik Atletskog saveza Hrvatske i lan Predsjedništva Atletskog saveza Jugoslavije (1950.-54.). Novinarstvom se po eo baviti 1945.; prvi radioprijenos ostvario 1947, a prvi televizijski prijenos nogometne utakmice 1956, kada je njegovo radiojavljanje iz Londona uklju eno u televizijski program; prvi izravni televizijski prijenos jedne športske priredbe u nas ostvario 1957, komentiraju i nogometnu utakmicu Jugoslavija-Italija. Kao športski novinar javljao se iz više od pedeset zemalja, prenose i mnogobrojne manifestacije, europska i svjetska prvenstva te Olimpijske igre. (F. F.)

DELORKO, Olinko, književnik (Split, 30. I. 1910.). Po ocu i majci potje e iz obitelji doseljenika iz Italije. Tri razreda osnovne škole završio u Kistanjama, a zatim školovanje nastavio u Splitu gdje je završio realnu gimnaziju. Na zagreba kom Filozofskom fakultetu završio studij hrvatske književnosti i filozofije. Stru no se usavršavao u Parizu (1938.); Firenzi (1939.); Rimu (1962.) i Milanu (1976.). Profesor na Sred-

njoj medicinskoj školi (1936.-41.). S B. Livađi em ure ivao *Hrvatsku reviju* (1943.-45.). U NDH bio inovnik u Ministarstvu vanjskih poslova. Nakon rata korektor u »Novom pokoljenju« (poslije »Mladost«), kratko je vrijeme ponovno profesor na Srednjoj medicinskoj školi (1948.-50.), a od 1950. do umirovljenja (1957.) kustos i savjetnik u Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu. S D. Tadijanovi em uredio antologiju *Hrvatska modema lirika* (1933.), te s A. Nizeteom *Talijansku liriku* (1939.). Svoje pjesme izdao u zbirci *Lirika šestorice* (1931.), zatim u zbirkama *Pjesme* (1934.); *Rastužena Euterpa* (1937.). Za vrijeme NDH objavio knjige *Zgode poreme ene sre e* (Uspomene i zapazanja) i *Uznosite slutnje* (1944.). Poslije rata objavio više knjiga pjesama, eseja i znanstvenih radova. (J. B.)

DE LUCA, Romeo, hrva (Zagreb, 16. II. 1914.). Završio Srednju tehni ku školu u Zagrebu, arhitektonski smjer, radio kao tehni ar u gra evinarstvu. Sportom se po eo baviti u »Sokolu« kao gimnasti ar (1929. i 1930.) te skijaš (1929.-35.). Hrvati se po eo u TAK »Sparta« u Zagrebu 1932. u polu sred ry oj kategoriji, a nastavio u »Zrinjskom«. Na prvenstvima Savske banovine osvajao je 1. mjesto 1934.-39., te prvenstvo Banovine Hrvatske 1940. etiri puta bio je prvak Jugoslavije (1935., 1939., 1940., 1950.); kao reprezentativac Jugoslavije osvojio 3. mjesto 1934. na prvenstvu Balkana. Kao reprezentativac NDH nastupio je protiv reprezentacije Italije u Bariju (1941.) i pobijedio, a iste godine sudionik je trome a Njema ka-Danska-Hrvatska u Stuttgartu. Na uzvratnom susretu s Italijom u Zagrebu (1942.) osigurao je pobjedu 4:3 za reprezentaciju NDH. U susretu NDH i Slova ke pobijedio je olimpijskog pobjednika J. Herdu (1943.). U više nastupa za gradsku reprezentaciju Zagreba najve i uspjeh bila mu je pobjeda 1941. nad Federikom Malosiem, lanom reprezentacije Bologne, sudionikom triju prvenstava Europe. Nakon rata pobjednik na raznim turnirima i igrama. Ocl 1952. bio je hrva ki i boksa ki sudac. Ukupno je nastupio 327 puta, od toga u 65 me unarodnih susreta, i imao 313 pobjeda.

ROMEO DE LUCA

Naslov pobjednika osvojio je na 56 [Drvenstava i turnira. (F. F.)

DESBONS, Georges, odvjetnik (1889. — Paris, 26. IX. 1962.). Bio je jedan od najpoznatijih francuskih odvjetnika te predsjednik francuske odvjetni ke komore. Branitelj je atentatora (Mije Kralja, Zvonimira Pospišila i Ivana Raji a) na jugoslavenskoga kralja Aleksandra u Marseilleu. Ve drugog elana su enja (u Aixu, u studenom 1935.) tužitelj je od suda (zbog Debonsovih neugodnih pitanja i uvreda) zatražio njegovo brisanje s popisa branitelja, što je sud i prihvatio. Desbons je nakon procesa u Aixu (na kojem su u odsutnosti, kao idejni za etnici atentata osu eni na smrt A. Paveli , E. Kvaternik i I. Per evi) posje ivao A. Paveli a i E. Kvaternika u talijanskom zatvoru te održavao pismene veze s A. Paveli em. Nakon uspostave NDH nastojao je kod vlade u

S JEDNOG OD DO EKA G. DESBONSA (U SREDINI) NA ZAGREBA KOM KOLODVORU

Vichyju ishoditi *de jure* priznanje NDH (predsjednik vlade Pierre Laval bio je Desbonsov školski drug, te ministar vanjskih poslova u vrijeme procesa u Aixii). Boravio je u više navrata (1941.-45.) u NDH kao službeni i posebni Paveli ev gost. Paveli je htio da vichyjska Francuska prizna *de jure* NDH i Desbonso pošalje kao francuskog poslanika u Zagreb, no do toga nije došlo. U srpnju 1943. posjetio Mostar. Dio ustaških prvaka smatrao ga je velikim prijateljem Hrvata i Hrvatske. Nakon II. svjetskog rata bio je u Francuskoj osu en na zatvorsku kaznu zbog djelatnosti za vrijeme njema ke okupacije. (M. R. i R)

DESOVI , Milan, general (Pljevlja, Crna Gora, 24. IV. 1895. —?). Djelatni asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH javlja se u Hrvatsko domobranstvo; od rujna 1941. do lipnja 1942. zapovjednik je 3. bojne 369. pukovnije na isto nom bojištu. Od rujna 1942. do sije nja 1943. zapovjednik je Petrinjskog zdnaga. Od studenoga 1943. do svibnja 1945., kada gaje zarobila VII. ameri ka armija, vojni je izaslanik pri poslanstvima NDH u Berlinu i Bratislavi. Vrhovni sud Jugoslavenske armije osudio ga je 1947. na 15 godina zatvora. (M. P.)

DESPOT, Nikola, atletičar (Mandalina kraj Šibenika, 3. XII. 1912. — Zagreb, 31. XII. 1994.). U iteljsku školu završio 1933., a 1942. diplomirao u Školi za tjelesni odgoj u Zagrebu. Od 1936. nastupa za Atletski klub »Hajduk« iz Splita, a od 1937. za reprezentacijuLi Jugoslavije. Najbolja mu je disciplina 400 m u kojoj je državni rekorder i pobjednik mnogih trka. Od 1942. nastupa za zagreba ki HASK. Na me održavnom susretu Bugarska — Hrvatska (Sofija, 1942.) pobjednik je na 400 m vremenom 52,5 s. Na pojedina nom prvenstvu NDH 1943. pobje uje na 400 m rezultatom 52,0 s. Iste godine nastupa i u me održavnom susretu protiv Rumunjske u Bukureštu. God. 1944. i 1945. zatvoren na Savskoj cesti zbog antifašisti kog djelovanja. Izbavio se tek 9. V. 1945. Poslije rata predavao je na Višoj fiskulturnoj školi (1945.-53.), Visokoj školi za fizi ku kulturu (1960.-66.), te na Fakultetu za fizi ku kulturu (1971.-79.) u Zagrebu. Trener atletske reprezentacije (1959.-60.). Napisao priru nik *Atletika* (1952. i 1955.); *Atletika u osnovnim školama* (1960.); te *Skripta za voditelje i nastavnike tjelesnog odgoja* (1953. i 1964.). (F. F.)

DEUTSCH, Lea, dje ja glumica (Zagreb, 18. I. 1927. — ?, V. 1943.). Kao mala djevoj ica prvi put nastupila u ulozi Priske li Freu-

LEA DEUTSCH

denreichovim *Grani arima*. Ubrzo je postala prava vedeta zagreba kog HNK pa T. Strozzi i J. De i pišu za nju igrokaz *udo od djeteta*. Velike je uspjehe postigla u nastupima s drugim » udom od djeteta«, Bracom Reissom, npr. u *Ton eku i To kici* (E. Kästner) i *udnovatim zgodama šegrta Hlapi a* (I. Brli -Mažurani). Za vrijeme NDH u stanu njezinih roditelja živjeli su hrvatski i njema ki asnici. Otac, odvjetnik Stjepan Deutsch, krio se u Bolnici milosrdnih sestara, a Lea, njezin brat Saša i majka Ivka (rod. Singer) vrlo su malo izlazili. Morali su nositi židovske oznake, što je Lea odbijala. U ila je privatno i spremala ispite. Po etkom svibnja 1943. odveli su je gestapovci, zajedno s majkom i bratom. Umrta u vlaku za logor Auschwitz. (P. C.)

DEV I , Ivan, ustaški asnik (Lukovo Šugaije kraj Karlobaga, 16. III. 1904. — Buenos Aires, 28. I. 1974.). Poznat pod nadimkom Pivac. Po zanimanju mornar. lan je ustaškog pokreta od njegovih po etaka.

God. 1928. prvi put je uhi en. Preko Rijeke prenosi propagandni materijal i eksploziv u Liku (za Velebitski ustanak). U ustaškoj je grupi koja je napala žandarmerijsku postaju u Brušanima, u rujnu 1932. Preko Zadra prebacio se 29. X. 1932. u ustaški logor u Italiji. U in ustaškoga naslovnog vodnika unaprije en je 7. V. 1934. Na Liparima, 12. VIII. 1935. imenovan je vojnim zapovjednikom logora i zapovjednikom tamošnjih dviju ustaških eta. Nakon Lipara preba en je u prolje e 1940. u Toscanu, u mjesto Greve. Kad je 2. IV. 1941. u Pistoji osnovan ustaški logor, I. Dev i imenovan je zamjenikom zapovjednika. Nakon proglašenja NDH vra-a se s Paveli em 15. IV. 1941. u Zagreb. Imenovan je ustaškim povjerenikom za Liku te odmah tamo odlazi. Nakon dolaska u Liku J. Frkovi a i J. Rukavine, ustaški je povjerenik op ine Karlobag. Osniva 13. ustaškubojnu i njezin je zapovjednik. Zapovjednik je i logora na Pagu (postojao od 24. VI. do 20. VIII. 1941.) u kojem su stradali brojni zato enici. Na elu ustaških postrojbi sudjeluje u borbama na podru ju Like protiv partizana. Ima in ustaškog bojnika. Po etkom svibnja 1945. povukao se preko Slovenije u Austriju s ostalim ustaškim dužnosnicima. Odatle je emigrirao u Argentinu. (Z. D.)

DEV I , Josip, boksa (Moš enica, 17. III. 1917. — Zagreb, 19. IV. 1994.). Kao mladi bavio se atletikom, nogometom i hrvanjem, a u zagreba kom društvu »Sparta« po eo se baviti boksom. Prve uspjehe postiže na prvenstvima Savske banovine (1935.-37.). U lakoj skupini postaje prvak Banovine Hrvatske 1940., a godinu dana poslije i prvak NDH. Od tada je stalni reprezentativac Zagreba i NDH. Na me unarodnim natjecanjima 1937. osvaja srebrnu medalju na prvenstvu Male Antante, a sudionik je ratnog prvenstva Europe (1942.). Aktivno je boksao do 1950. U kategoriji je imao 150 borbi, u kojima je samo tri puta poražen, a u etiri je borbe rezultat bio neodlu an. (F. F.)

DEV I , Krešimir, novinar (Zagreb, 7. IV. 1901. — Zagreb, 12. VII. 1970.). Gimnaziju poha ao u Zagrebu, gdje je završio i studij prava 1934., a studirao je i na Filozofskom fakultetu i EKVS-u. Radio kao bankovni

inovnik (1923.-25.), šef kabineta ministra financija u Beogradu (1925.-26.), kao urednik lista *Narodni val ovje nosti, pravice i slobode* (1927.-29.), osu en je na godinu dana zatvora. Glavni je urednik asopisa *Evolucija* (1932-37.), od 1939.-41. radio u Press birou u Zagrebu. Za NDH namještenik u Glavnom ravnateljstvu za promidžbu 1942.-44. Piše lanke u *Hrvatskom narodu, Spremnosti, Pokretu i Novoj Hrvatskoj*. Osu en 1945. u Zagrebu na šest godina zatvora. Poslije radio kao pravnik u Zagrebu i Konjš ini. (M. P.-R.)

DEV I , Krunoslav, ustaški pukovnik (Lukovo Sugarje kraj Karlobaga, 3. VI. 1914. — Kalnik, 9. II. 1944.). Sudionik Velebitskog ustanka 1932. Prenosio je iz Rijeke u Liku ustaški propagandni materijal, ali i eksploziv za akciju u Brušanima. Nakon akcije prebacio se 18. X. 1932. u Zadar a potom u ustaški logor Bovegno u Italiji. Odlukom GUS-a 6. V. 1934. kao ustaški vodnik unaprije en je u in ustaškoga asni koga namjesnika. U logoru na Liparima zapovjednik je 2. ustaške satnije. Proglašenje NDH do ekao je u logoru Greve. U travnju 1941. vra a se u Zagreb. Kao asnik u Poglavnikovoj tjelesnoj bojni, poslije zdrugu, sudjeluje u nizu akcija protiv partizana. Od 1943. na elu je 1. bojne 1. pukovnije PTS-a i vodi akcije iz Varaždina protiv partizana na Kalniku i Hrvatskom zagoiju u inu ustaškog bojnika. Poginuo u borbi s partizanima pri zauzimanju Ludbrega. Posmrtno promoviran u ustaškog pukovnika i dobio naslov viteza. (Z. D.)

DEV I , Stjepan, pjesnik i novinar (Posavski Bregi kraj Ivani Grada, 14. XII. 1909. — Zagreb, 26. IX. 1974.). Klasi nu gimnaziju polazio u Zagrebu, gdje je studirao i pravo. Od 1938. novinar u »Tipografiji«, 1941.-44. službenik-administrator u dnevniku *Hrvatski narod*, a ujedno novinar kulturne rubrike dnevnika *Gospodarstvo* (1944.). Nakon rata knjižni ar u Nakladnom zavodu Hrvatske, a 1948.-52. službenik u Poljoprivrednom nakladnom zavodu. Od 1952. do umirovljenja 1956. novinar u dnevniku *Naj'odjii list*. Pisao štokavsku i kajkavsku liriku, putopise i crtice. Objavio zbirke pjesama: *U mutne ve eri* (1930.); *Lirika* (1934.); *Marija* (1936.); *Polje ivan ica* (1937.); *Spomenar sjete* (1941.); *Naš Maksimir* (1953.). (J. B.)

DEVI , ur a, glumica i redateljica (Zagreb, 8. X. 1916.). Kao k i zagreba koga glumca, pjeva a i šapta a Dure Devia Marjanskog, ve od rane dobi igrala dje je uloge, a od 1931.-36. lanica je Dramskoga studija i Gluma ke škole Mirjane Jane ek. Istodobno sudjeluje u estradnim izvedbama popularnog kabarea »Dverce«. Za vrijeme NDH tuma i najrazli itije uloge, uglavnom mlade naivke: Vivian (E. Knoblock, *Faun*), Anicu (G. Senesi, *Slu aj s ulice*), Zoru (T. Strozzi, *Zrinski*), Petru (M. Drži, *Dundo Maroje*), Armandu (Molière, *U ene žene*), Reginu (M. Zagorka, *Jalnušev ani*), Dunju (M. Fotez, *etvorka*), Margit (J. Vaszary, *An eo u braku*). Nastavnica je glume u Umjetni koj školi hrvatske mladeži te redateljica u Kazalištu hrvatske mladeži. Po kazni prem-

KRUNOSLAV
DEVČIĆ

ĐURĐA
DEVIĆ

ještena u Osijek (1945.-47.), gdje osniva Dje ju scenu, a tako i na Rijeci (1947.-48.), gdje je ujedno redateljica i pedagoginja. U Zagrebu od 1948.-53. umjetni ka je rukovoditeljica Pionirskoga kazališta, a od 1953.-66. članica je zagreba koga kazališta »Komedi ja«. (P. C.)

DEŽELI , Mladen, kemi ar (Zagre,, 3. I. 1900. — Zagreb, 28. XI. 1989.). U Zagrebu je 1923. završio studij kemije, fizike i matematike. Od 1926.-42. radio je na zagreba kome Filozofskom fakultetu kao asistent i honorarni nastavnik, a od 1942. kao docent. Specijalizirao je organsku i fizikalnu kemiju u Miincbenu i postigao doktorat znanosti. Kad je u Zagrebu 1942. osnovan Farmaceutski fakultet, izabran je za predstojnika Katedre za kemiju te izvanrednog, a 1943. i za redovitog profesora. Od 1941.-45. glavni je urednik *Kemijskog vjestnikci* te urednik kemijske struke u *Hrvatskoj enciklopediji*. Objavio je 1942. *Gradu za kemijski rje nik* (hrvatsko-njema ko-talijansko-engleski). Sura ivao je u *Kemijskom vjestniku*, *Hrvatskome farmaceutskom vjestniku*, *Prirodi*, *Hrvatskom narodu*, *Ljetopisu HAZU*, te djejoj enciklopediji *Znanje i radost*. Po završetku rata uklonjen je sa Sveu ilišta, te u Duhanskom institutu osniva i vodi kemijski laboratorij. God. 1949. pozvan je na sarajevsko sveu ilište, gdje je redoviti profesor kemije na Medicinskom (1949.-50.), Filozofskom (1950.-60.) i Prirodoslovno-matemati kom fakultetu (1960.-68.), pa ga se smatra utemeljiteljem kemijske znanosti u Bosni i Hercegovini. Od 1956. do kraja života bio je član Nau nog društva, odnosno poslije Akademije nauka i umjetnosti BiH. Napose se bavio organskom kemijom, primjenjenom fizikalnom kemijom i kemijskom terminologijom. God. 1935. spasio je Baš ansku plo u od propadanja izazvanog morskom soli primljen i vši vlastitu metodu konzerviranja. Od 1929. član je Družbe bra e hrvatskoga zmaja, kojoj je 1943.-46. bio veliki meštar. Dok je on stajao na elu Družbe u zagreba ku su katedralu preneseni ostaci posljednjega Zrinskog (1944.), a iste je godine u prvostolnici izra en veliki glagoljski napis povodom 1300. obljetnice pokrštenja Hrvata. Tako je zajedno s utemeljiteljem Družbe bra e hrvat-

skoga zmaja E. Laszowskim dokazivao apoliti nost Družbe, nije jc 1946. uspio spasiti od ukinu a. (V. D.)

DEŽELIC, Stanko, pravnik i ekonomist (Zagreb, 13. XI. 1893. — Zagreb, 14. IX. 1951.). Završio klasi nu gimnaziju (1913.) i studij prava s doktoratom (1918.) u Zagrebu, a trgova ke znanosti u Zagrebu i Berlinu. Za studija u Zagrebu pripadao pokretu hrvatske katoli ke omladine i bio predsjednik Hrvatskoga katoli kog društva »Domagoj«. Nakon studija službenik u zagreba kim bankama, a 1919.-22. tajnik Saveza novanih i osiguravaju ih zavoda u Zagrebu. Od 1919. predavao narodnu ekonomiju, financije, trgovinu i pravo na Državnoj trgova koj akademiji, te od 1926. honorarno na EKVS. Pokreta i urednik ekonomsko-financijske revije *Bankarstvo* (1923.-30.) i mjese nika *Privredna revija* (1930.-33.). Objavljuje mnogobrojne radove u doma im i stranim gospodarskim asopisima i revijama, piše priru nike iz podru ja ekonomije i prava. Zna ajno unaprijedio trgova ko i ekonomsko stru no nazivlje, a njegov rad *Terminologija trgova kih znanosti* (1922.) prvi je rad te vrste u hrvatskoj ekonomskoj literaturi. Za NDH predstojnik je Odsjeka za studije i dokumentaciju u Hrvatskom državnom društvovno-gospodarskom zavodu, stalni je suradnik dnevnika *Gospodarstvo*. Objavljuje knjige *Trgova ko zakonostlovlje* (1942.) i *Financijalna politika* (1943.). Ostali važniji radovi: *ekovni žiro i kliring promet* (1919.); *Banke i bankarstvo* (1920.); *Nov ani zavodi Jugoslavije* (1920.); *Burze i burzovni poslovi* (1922.); *Pregled, nauke o narodnom gospodarstvu* (1923); *Trgova ki leksikon* (1925.) (S. R.)

DIGOVI , Petar, pravnik (Pijavi ino na Peleješcu, 8. VI. 1910.). Gimnaziju je završio 1929. u Dubrovniku, a studij prava i doktorat 1935. u Zagrebu. Diplomirao je i na Akademiji za me unarodno pravo u Haagu. Do 1941. radio je kao odvjetni ki vježbenik i pravnik. Za NDH imenovan je pro elnikom Odsjeka Konzularno-gospodarskog odjela Ministarstva vanjskih poslova. Bio je i profesor na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Kao jedan od najbližih

suradnika ministra M. Lorkovi a posje ivao je ujesen 1941. I. Meštrovi a (a u vezi s njegovom putovnicom i vizama za odlazak u inozemstvo). Uz Lorkovi evo znanje, a na Meštrovi ev poticaj pripremao je gradu za knjigu o hrvatskom pravu na Dalmaciju. Potkraj ljeta 1943. tadašnji ministar vanjskih poslova M. Budak dao je Digovi u putovnicu i osigurao sredstva za put u Švicarsku, s ciljem da tamo objavi knjigu o Dalmaciji. U pripremi knjige znatno mu je pomogao I. Meštrovi , napisavši i predgovor. Knjiga je objavljena na francuskom: *La Dalmatie et les problemes de l'Adriatique* (Lausanne, 1944.). U knjizi je obra ena povijest Dalmacije, posebice s obzirom na talijanska posizanja, te su osu eni Rimski ugovori od 18. V. 1941. Digovi je tako er objavio, uz suautorstvo Frane Gorani a (pseudonim I. Mihovilovi a), knjigu *La Haute Adriatique et les problemes politiques actuels: Fiume, Istrie, Goritie, Trieste* (Lausanne, 1944.), u kojoj dokumentarno pobija iredentisti ko posizanje za Rijekom, Istrom, Goricom i Trstom. God. 1938. objavio je zapaženu studiju *Temelji me unarodnog javnog zra nog prava*. (M. S.)

DIMITRIJEVI , Mila, glumica (Kragujevac, 9. I. 1877. — Zagreb, 12. I. 1972.). Karijeru zapo ela u putuju oj družini D. Proti a. Na gostovanju u Karlovcu zapazio je A. Mandrovi i 1894. angažirao u HNK. II dugoj karijeri kreirala je velik broj najrazli itijih uloga u djelima autora svih razdoblja i podneblja. Uvijek je nastojala istaknuti ljudske naglaske, kao što joj je to izvanredno uspjelo u Halbeovoj Anici (*Mladost*), Zapolskinoj Hanki (*Moral gospode Dulske*), Tolstojevoj Katjuši Maslovoj (*Uskr snu e*), Matkovi evoj Luciji (*Slu aj maturanta Wagner*n). Za vrijeme NDH igrala je Mandu u Budakovu *Ognjištu*, Arifu u Muradbegovi evu *Na Božjem putu*, Zarifhanumu u Ogrizovi evoj *Hasanaginici*, Stojnu u Luci - Drži evu *Piru mladog Deren ina*, groficu Froideville u *Nevidljivim okovima* H. Kovalove i druge. (P. C.)

DINTER, Emil, bankar (Modruš, 19. II. 1897. — Zagreb, 16. VII. 1945.). Za vrijeme NDH ravnatelj je Hrvatske udružene ban-

ke, a kratko vrijeme 1945. potpredsjednik je Hrvatske državne banke. Od svibnja 1941. do kolovoza 1944. obnašao je i dužnost dona elnika grada Zagreba. God. 1945. Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je na smrt. (M. P.)

DOLA KI, Franjo, general (Hrsovo, Sveti Ivan 7 bno, 28. I. 1884. — Stara Gradiška, 3. XII. 1950.). Završio Topni ku kadetsku školu u Be u. Austrougarski je djelatni asnik, potom asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Umirovljen 1940. u inu artiljerijskog pukovnika. Po proglašenju NDH pristupa Hrvatskom domobranstvu; do listopada 1941. zapovjednik je topništva u stožeru Osje koga divizijskoga podru ja, potom do srpnja 1943. zapovjednik I. domobranskoga zbornoga podru ja a od tada zamjenik zapovjednika Zbornog podru ja Zagreb. Vrhovni sud DF Jugoslavije osu uje ga 1945. na 20 godina lišenja slobode s prisilnim radom. Kaznu izdržavao u Srijemskoj Mitrovici, Požarevcu, Lepoglavi i Staroj Gradiški, gdje je i umro. (M. P.)

DOLENEC, Irislav, rukometaš i numizmatičar (Vela Luka, 15. I. 1921.). Klasi nu gimnaziju (1939.) i Višu školu za fizi ku kulturu (1947.) završio je u Zagrebu, a Saveznu športsku školu u Magglingenu u Švicarskoj (1971.). lan je Atletske sekcije HSK »Concordia« u Zagrebu od 1934. Rekorder je NDH 1943. u skoku s motkom (3, 65 m), pa u toj disciplini nastupa za atletsku reprezentaciju protiv Bugarske (1942.), Rumunjske (1943.) i Slova ke (1944.). Nogomet igra u HSK »Uskok« iz Zagreba, s kojim osvaja prvenstvo II. razreda (1943.), a 1944.-45. »Uskok« je druga najbolja mom ad Hrvatske. Jedan je od osniva a rukometne sekcije HSK »Concordia« (1939.) te njezin igra i trener (1942.-45.), odigravši ukupno više od 200 utakmica, ne izgubivši ni jednu. Clan je rukometne reprezentacije NDH, koja je odigrala samo jednu utakmicu (1942. protiv Mađarske). Bio je savezni trener muške rukometne reprezentacije Jugoslavije (1950.-58. i 1966.-67.), ženske reprezentacije u velikom rukometu na Svjetskom prvenstvu u SR Njema koj (1956.), te muške reprezentacije Švicarske (1969.-75.),

trener državnoga rukometnoga prvaka RK »Zagreb«, profesionalni rukometni trener »TUS Eintracht« u Dortmundu (1958.-62.), predava u Zagrebu, Stockholmu, i u Winterthuru (Švicarska). Napisao knjigu *Rukomet, trening-sistem-taktika* (1955.). Bivio se numizmatikom. (F. F.)

DOLLEZIL, Stjepan, general (Gospi, 2. VIII. 1888. — Zagreb, 15. VII. 1945.). Završio Vojnu akademiju u Be kom Novom Mjestu. Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Ministarstvu oružanih snaga NDH 1941-45. obnaša dužnost pro elnika popunidbenog odjela, a od velja e 1943. do prosinca 1944. nadzornik je konjaništva. Umro je u zatvoru Vojnog suda Komande grada Zagreba. (M. P.)

DOLINAR, Žarko, anatom i stolnotenisa (Koprivnica, 3. VII. 1920.). Diplomirao na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu (1948.), gdje je i doktorirao disertacijom *Osobitosti redukcije lisnja e* (1959.). Od 1961. radi u Zavodu za anatomiju Medicinskoga fakulteta u Baselu. Izvanredni je profesor Medicinskoga fakulteta (1969.-85.), te predava na Stomatološkom fakultetu u Baselu (1978-83.). Uz anatomiju, bavio se istraživanjima s podru ja histologije, patologije i embriologije, a znanstvene radove objavljivao u hrvatskim i inozemnim stru nim edicijama. Športsku karijeru zapo eo u Novom Sadu 1934., nastavio u Ljubljani (1935.-36.) i u Zagrebu (od kraja 1936.). Od 1939. lan je HAŠK-a, kojem donosi prvenstvo u pojedina nom natjecanju za Hrvatski kup u Bjelovaru 1941. Iste godine osvojio je 1. mjesto i na me unarodnom turniru u Berlinu. Od 1941.-45. višestruki je prvak NDH i reprezentativac u devet me udržavnih me eva (protiv Slova ke, Mađarske, Njema ke i Rumunjske). Poslije rata, višestruki je prvak Jugoslavije, na svjetskim prvenstvima nastupio osam puta i osvojio osam medalja (zlatnu u igri parova s V. Harangozom 1954. u Londonu). Jedan je od utemeljitelja prve svjetske športske federacije Swaythling Club International (Stockholm, 1967.). S V. Prelogom kao po asnim predsjednikom postaje predsjednikom Academy of Sports Sciences (Fukaya, Japan, 1991.), te voditelj

ŽARKO
DOLINAR

me unarodne organizacije Sports Science Committee i Table Tennis Faculty u Londonu. Kao kolekcionar skupio bogatu zbirku umjetni kih predmeta, likovnih djela, te rukopisa i autografa. Suosniva je prvoga ogranka Matice hrvatske u Švicarskoj i njezin predsjednik (Basel, 1967.), po asni predsjednik Hrvatske kulturne zajednice u Švicarskoj (1989.), te osniva »Almae Matris Alumni Croaticae« (1989.). (F. F.)

DOMANIK, Roman, general (Sarajevo, 17. V. 1891. — ?). Imao in pukovnika u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Istaknuo se kao zapovjednik 9. topni kog sklopa u borbama u isto noj Bosni. God. 1943. i 1944. na dužnosti je zapovjednika topni ke pukovnije u III. domobranskom zboru. Od prosinca 1944. zapovjednik je 8., a od ožujka 1945. 17. hrvatske divizije. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

DOROGHY, Liga (Zdenka), pjeva ica i pedagogica (Zagreb, 15. VIII. 1911. — Zagreb,

LIGA
DOROGHY

8. VII. 1979.). Solo pjevanje u ila u Zagrebu, Trstu i Salzburgu te diplomirala na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji 1933. God. 1930. osnovala Zagrebačke madrigaliste. Od 1932. nastupala na koncertima i radiju. članica je Komornog radio zbora (1941.-52.). Okušala se i u operama W. A. Mozarta. Bila supruga dirigenta i skladatelja M. Pozajevića. (P. C.)

DOROGHY, Zvonimir, klasični filolog (Srijemska Mitrovica, 13. IX. 1884. — Zagreb, 3.

ZVONIMIR
DOROGHY

VII. 1965.). Diplomirao klasičnu filologiju 1906., do rata radio u hrvatskoj gimnaziji u

Pazinu, zatim u donjogradskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu 1916.-42. Bio član užeg uredništva *Hrvatske enciklopedije*. Autor mnogobrojnih članaka o grčkoj i rimskoj književnosti i povijesti, prevoditelj i priređivač latinskih citata, poslovice, krilatica i narečica *Thesaurus linguae latinae* (Blago latinskog jezika, 1933.). Za NDH surađivao u mnogim listovima i časopisima, osobito u *Hrvatskom narodu* i *Spremnosti*. Objavio i *imtiNSko-hrvatski džepni rječnik* (1943.). (R.)

DOŠEN, Marko, političar (Mušaluk kraj Ličkog Osika, 7. VII. 1859. — Zagreb, 7. IX. 1944.). Završio pučku školu u Lici i jedan razred realne gimnazije u Bjelovaru. Počeo se baviti trgovinom, ali 1890. odlazi u Rusiju i otvara knjižaru u Petrogradu. U suradnji s ruskim povjesničarom M. Filipovim izdaje knjigu *Hrvati i njihova borba s Austrijom*. God. 1893. vratio se u Gospić, a 1894. osnovao je tjednik *Hrvat*, koji je uređivao deset godina. God. 1913.-18. zastupnik je Starogradske stranke prava u Hrvatskom saboru. Poslije 1918. član je HRSS-a, izabran za zastupnika na izborima 1920., 1923. i 1925. God. 1925. nakon spora-

MARKO DOŠEN (DESNO) POZDRAVUJE ANTU PAVELIĆA

zuma Paši -Radi prekida sa Stjepanom Radi em. Nakon uvo enja šestosije anjske diktature pristupa ustaškom pokretu. Jedan je od organizatora Velebitskog ustanka 1932.; prije izvo enja akcije odlazi u emigraciju i pridružuje se A. Paveli u Italiji. Za južnoameri ki godišnjak *Domobran* napisao je *Kratki pregled hrvatske povijesti*. Bio je opunomo enik A. Paveli a za suradnju s V. Mihajlovom u Bugarskoj. Kao najstariji ustaški emigrant imenovan je 1934. po asnim pro elnikom Ustaškog doglavni kog vije a. Nakon proglašenja NDH vratio se u Hrvatsku. Zauzimao je uglavnom po asne položaje, bez stvarnog utjecaja i vlasti, ali je posjedovao svojevrstni moralni autoritet. God. 1942. postao je predsjednikom Hrvatskog državnog sabora. Usprkos podmaklim godinama i teškoj bolesti, predvodi skupinu saborskih zastupnika koja je 30. XI. 1942. predala A. Paveli u poduži memorandum koji sadrži ozbiljnu kritiku nekih aspekata vanjske i unutarnje politike NDH. U memorandumu se kritiziraju Rimski ugovori i njihove posljedice (osobito demografsko uništenje hrvatskog naroda u Dalmaciji), zahtijeva se rješavanje pitanja Dalmacije i Hrvatskog primorja, upozorava na stanje dvostruke vlasti u državnoj upravi i vojsci, naraslu korupciju i nestru nost u upravi, nezakonite postupke u logorima i op i osje aj pravne nesigurnosti. Zahtijeva se reorganizacija i novi saziv Sabora, poboljšanje stanja u upravi i vojsci, puštanje iz logora svih koji su tamo neopravdano zato eni i zatvaranje samo na temelju redovnog sudskog postupka. Reakcija je brzo uslijedila, u prosincu iste godine Sabor je raspušten, ali Došen ostaje i dalje na elu njegova Predsjedništva. God. 1944. imenovan je vitezom. (S. R.)

DOŠEN, Stipe (Stjepan), stožernik (Rizvanuša kraj Gospi a, 3. III. 1897. — ?). Po zanimanju trgovac. Odlazi u Njema ku na rad i pristupa Hrvatskom savezu, odnosno 1934. ustaškom pokretu. U velja i 1935. dolazi u ustaški logor u Italiji. U inu ustaškog poru nika imenovan je u rujnu 1941. stožernikom za Ustaški stožer Vuka u Vukovaru, koju dužnost obnaša do listopada 1942. (R.)

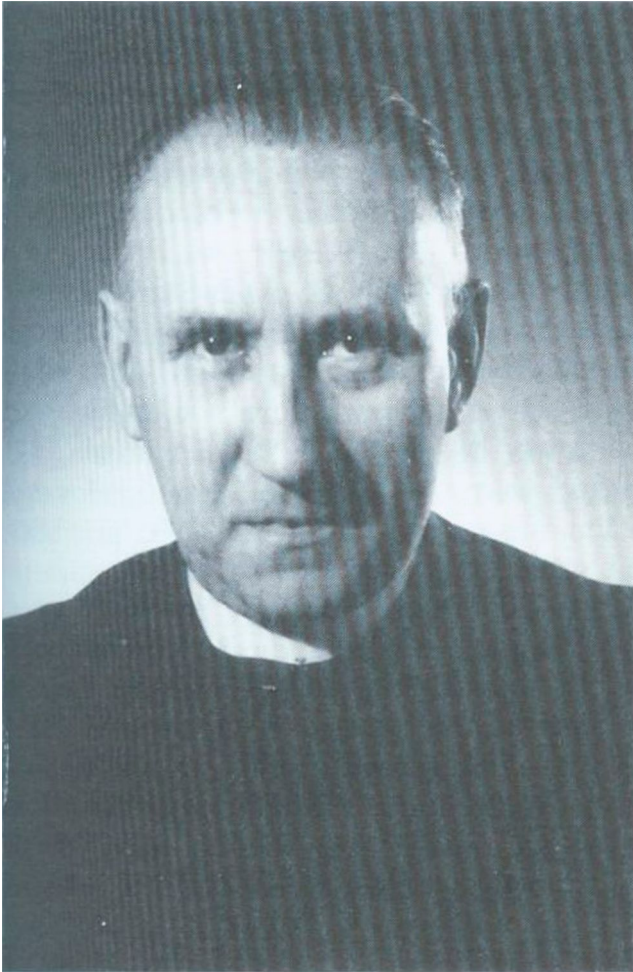
STIPE
DOŠEN

DRAGANO, Mirko, ljekarnik i kinovlasnik (Karlovac, 17. X. 1887. - - Zagreb, 5. VIII. 1956.). Završio ljekarništvo u Pragu. Za vrijeme I. svjetskog rata djelatni je satnik. Poslije rata vodio je vlastitu ljekarnu u Gospi u do 1928. U Zagrebu 1934. kupuje kino »Croatia« u Ilici 31, te vodi veleprodaju lijekova »Optima«. Posljednji film za vrijeme NDH bio je u nedjelju, 6. V. 1945.

MIRKO
DRAGANO

austrijski film *Plava krinka*. U ponedjeljak, 7. V. 1945., u izlozima kina »Croatia« Dragane je izložio fotografije i plakate njema kih, talijanskih i mađarskih filmova, te plakate ameri kih filmova koji su mu ostali u spremištima poslije zabrane prikazivanja ameri kih filmova 1941. Poslije sloma NDH optužen je za suradnju s neprijateljem i osu en na zapljenu imovine. Dobio je slom živaca i završio u bolnici. (P. C.)

DRAGANOVI , Krunoslav, sve enik, povjesni ar i politi ar- (Br ko, 30. X. 1903. — Sarajevo, 5. VII. 1983.). Gimnaziju završio u Sarajevu 1922. Studirao na Politehnici u

KRUNOSLAV DRAGANOVI

Be u, ali 1925. prekida studij i u Sarajevu završava bogosloviju. God. 1928. zare en je za sve enika, a 1932., s preporukom nadbiskupa I. Sari a, odlazi u Rim. Na Papinskom orijentalnom institutu prou ava krš anstvo Istoka i islam, te 1935. postiže doktorat disertacijom *Masovni prijelazi katolika na pravoslavlje u hrvatskom jezi nom podru ju za vrijeme turske vladavine* (1937. objavljena na njema kom jeziku, a tok 1991. na hrvatskom). Od jeseni 1935. do prosinca 1940. obavlja razli ite dužnosti u sarajevskoj nadbiskupiji: vjerou itelj je u osnovnoj i gra anskoj školi asnih sestara milosrdnica (1935./36.), nadbiskupski tajnik (1936.-39.), ravnatelj Nadbiskupske kancelarije i prvi prisjednik Duhovnog stola (1939./40.). U prosincu 1940. prelazi na Bogoslovni fakultet u Zagreb, gdje kao docent, a od 1942. i kao redoviti profesor predaje crkvenu povijest. Od svibnja 1941. je lan Ravnateljstva Zavoda za kolonizaciju, te kao izaslanik NDH u prolje e i ljeto 1941. u okupiranoj Srbiji i Makedoniji pomaže pri povratku u domovinu zarobljenim hrvatskim vojnicima

bivše jugoslavenske vojske. Krajem kolovoza 1943. pridijeljen je hrvatskom predstavništvu pri Svetoj Stolici kako bi pomagao Caritasu Zagreba ke nadbiskupije i Hrvatskom crvenom križu pri osloba anju, zbrinjavanju i upu ivanju uhi enih i zarobljenih Hrvata iz Italije nakon njezine kapitulacije. Uspostavlja vezu i uru uje podneske (1944. i 1945.) britanskim i ameri kim diplomatima u Rimu, te savezni kom vrhovnom zapovjedništvu za Sredozemlje u kojima se traži o uvanje hvatske državne samostalnosti te izlaz za Hrvatske oružane snage i izbjeglice iz NDH. Kraj rata i slom NDH zatje e ga u Rimu. Uz znanje Vatikana obilazi zarobljeni ke logore u Italiji i Austriji u kojima se nalaze hrvatske izbjeglice i pomaže im. Njegovim osobnim zalaganjem, tisu ama Hrvata (a među njima i mnogim dužnosnicima NDH pa i A. Paveli u, kojem pribavlja putovnicu) omogu ena je najnužnija humanitarna pomo , izbavljenje iz logora, spašavanje života, te odlazak u nova boravišta. Istodobno izvješ uje politi ke krugove Zapada o stanju i prilikama u Hrvatskoj i o stradanju hrvatskog naroda. Sura uje s mnogim istaknutim hrvatskim izbjeglicama, te sudjeluje u **osnivanju** Hrvatskog narodnog odbora u Miinchenu, ali se i razilazi s njim, kao i s A. Paveli em (1948.). Rim napušta 1964. i seli se u Austriju, gdje u mjestu Pressbaum (nedaleko od Be a) živi do ljeta 1967. Istražuje be ke arhive i priprema se za pisanje (*Doratile sudbine hrvatskog naroda i vojske*. U rujnu 1967. pod nerazjašnjenim okolnostima (po nekim izvorima — prijevarom i otmicom, po drugima, politi kom amnestijom 1966. i sre ivanjem odnosa izme u Svete Stolice i SFRI) dolazi u Jugoslaviju. Sam je otklanjao tvrdnje da se vratio svojom voljom. Živi u Sarajevu bave i se crkvenom poviješ u, pišu i (najzna ajnija mu je knjiga *Katarina Kosaca bosanska kraljica*, Sarajevo, 1978.) i predaju i na Visokoj bogoslovnoj školi. Tijekom života sustavno je istraživao pitanja broja hrvatskoga katoliki kog pu anstva, posebice u Bosni i Hercegovini. Prvi rezultat toga rada bila je studija *Hrvatski katolici Bosne i Hercegovine u svijetlu statistike* (1926.), potom *Op i šematizam Katolike crkve u Jugoslaviji* (1939., suautor J.

Buturac), pa *Hrvati i Herceg-Bosna* (pod pseudonimom Hrvoje Bošnjanić, 1940.). Suradivao na knjizi *Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine* (Sarajevo, 1942.; preisak 1991.), a s J. Buturcem napisao je i *Povijest Crkve u Hrvatskoj* (1944.). Objavljivao u mnogobrojnim hrvatskim asopisima lanke u kojima je objelodanio svoja crkveno-povijesna, brojidbena i demografska istraživanja. U emigraciji je suradivao u *Hrvatskoj reviji*, te objavio knjigu *Mali priruik njema kog jezika za hrvatske radnike* (1958.). Bio je suradnik *Hrvatske enciklopedije*, *Lexicon für Theologie und Kirche* i *Enciclopedia Cattolica*. (Z. D.)

DRAGI EVI , Berto (Bariša), sve enik (Meugorje, 7. V. 1910. — Norval, Toronto, 15. II. 1990.). Gimnaziju završio na Širokom Brijegu, bogosloviju započeo u Mostaru i završio u Lyonu. Za sve enika zareen 14. VI. 1936. God. 1940. postavljen za župnika u Rakitnu. Na vijest o haranju etnika zapadnom Hercegovinom, ujesen 1942. i nakon što su u Rakitnu ubili 58 katolika, Dragi evi ustaje u obranu puanstva i organizira obranu. U ožujku 1943. imenovan je »privremenim dušobrižnikom hrvatskih eta u operacijama«; vojni je sve enik 6. staja eg ustaškog zdruga, ima in satnika. U svibnju 1945. izbjegao u Austriju, gdje je proboravio više od etiri godine pomažu i hrvatskim izbjeglicama. U SAD je došao krajem 1949. Djelovao je u više hrvatskih župa, pomažu i mnogim Hrvatima pri smještaju i pomo i pri useljenju (Chicago, 1950.-58.). Poslije preselio u Kanadu. (A. N.)

DRAGI EVI , uro, general (Kalesija kraj Zepa, 7. XI. 1890. — ?). Tehniku je vojnu akademiju austrougarske vojske završio u Modlingu. Kao austrougarski asnik sudjelovao u I. svjetskom ratu i odlikovan najveim odlikovanjem za hrabrost Viteškim redom Marije Terezije (što ga je dobilo svega 115 asnika). Djelatni je asnik vojske Kraljevine Jugoslavije i njezin slom ga zateje e na mjestu pomo nika zapovjednika protuzrakoplovne obrane u inu pukovnika. U NDH, od 1941. do 1944., nadzornik je topništva Zapovjedništva kopnene vojske MINORS-a. Od srpnja 1944. proelnik je

Ureda za vojne dobave u Berlinu, gdje je po ulasku ruskih postrojbi, uhi en u travnju 1945. Dvije godine držan je po logorima u Njema koj, a potom sedam godina u Sovjetskom Savezu. God. 1954. je pušten i od tada živio u Austriji. (M. P. i R.)

DRAGI EVI , Ivan, bankar (Starigrad kraj Senja, 11. VII. 1898. — Buenos Aires, 20. li 1992.). Maturirao je u gimnaziji u Senju. Bankovni je inovnik i direktor štedionice u Senju do 1935. Od 1928. pripadnik pravaškog pokreta. Uhi en je zbog sudjelovanja u Velebitskom ustanku 1932. Po proglašenju NDH 1941. sudjeluje u organizaciji Ustaškog stožera Vinodol i Podgorje u Senju. Od 1941. do 1945. direktor je podržavljene Srpske banke u Zagrebu. Emigrirao je 1945. u Italiju, a zatim u Argentinu. Sudjeluje u radu emigrantskih organizacija — predsjednik je Hrvatskog pjeva kog zbora »Jadran« u Buenos Airesu. Od 1973. lan je Nadzornog odbora »Hrvatskog doma«, podružnice u San Justu. (M. P.)

DRAGMAN, Ervina, glumica (Zagreb, 8. XII. 1908. — Zagreb, 11. VIII. 1990.). Državnu glumaku školu završila 1928. u Zagrebu, a od 1926. do umirovljenja angažirana u HNK. U početku tuma djea kih uloga, zatim klasi nih i komi nih ljubavnica (Julija i Marija u Shakespeareovu *Romeu i Juliji* i *Na Tri kralja*, Petrunjela u Drži evu *Dundu Miroju*, Dorina i Toinetta u Molièreovu *Tartuffeu* i *Umišljenom bolesniku*, Mirandolina i Uršula u Goldonijevoj *Krmarici Mirandolini* i *Ribar-*

ERVINA
DRAGMAN

skim sva ama). Glumi i žene tragi njih sudbina i snažnih dramskih karaktera (Laura u Krležinoj *U agoniji*, Vera u Matkovi evoj *Ranjenoj ptici*, Flaubertova Madame Bovary, Ranjevska u Cehovljevu *Višnjiku*). Za vrijeme NDH igrala je Doni (A. Senoa, *Zlatarovo zlato*), Emu (G. Drégely, *Dobar frak*), Huesdreckt (C. P. Rossem, *Žena*), Gertrud (G. Hauptmann, *Kolega Crampton*), Anu (M. Fotez, *etvorke*), An ela (J. Vaszary, *An eo u braku*), Klari (E. Solt, *Ništa nije slu ajno*), Udovicu (M. Asztalos, *Carev dvojniki*). Nastupala je i u radiodramama. (P. C.)

DRAGOJLOV, Fedor, general (Pan evo, 21. VIII. 1881. — Buenos Aires, 8. XII. 1961.). Rođen u vojni koj obitelji (otac mu je bio grani arski satnik u Pan evu), pravoslavne vjeroispovijesti. U Be u je završio Tehni ku vojnu akademiju, a zatim i Ratnu školu. Do 1918. bio je u službi Glavnog stožera austrougarske vojske, postigao in glavnostožemog potpukovnika. Odmah po stvaranju Kraljevine SHS umirovljen i radi kao upravitelj pivovare u Pan evu. Po izbijanju travanjskog rata 1941. napušta Pan evo i seli se s obitelji u Zagreb. U kolovozu 1941. postavljen je za pro elnika Operativnog odjela u Glavnom stožeru domobranstva. U jesen 1943. imenovan je na elnikom Glavnog stožernog ureda ORS-a NDH. U velja i 1944. promaknut u in general-pukovnika. Zadužen za preustroj i osuvremenjivanje snaga (1941.-44.). U povla enju, u svibnju 1945. odlazi u Austriju, gdje je u vrijeme bleiburške tragedije pokušao izvršiti samoubojstvo rezanjem žila. Lije en je u bolnici u Wolfsbergu. Nakon ozdravljenja emigrirao je preko Italije u Argentinu. U emigraciji objavio više zapaženih napisa i stru nih lanaka o hrvatskoj vojnoj povijesti i ratnoj povijesti NDH, među kojima je važan *Rat 1941.-45. na podru ju NDH*, objavljen 1956. u Švicarskoj, na njema kom jeziku u *Schweizerische Militärzeitschrift* u 3 nastavka. (V. G.)

DREZGA, Tihomil, pravnik (Šibenik, 10. XII. 1903. — Erie, Pennsylvania, SAD, 14. Vili. 1981.). Pravne i politi ke znanosti studirao u Parizu te doktorirao 1931. na

TIHOMIL
DREZGA

Sorboni. Bio je vrstan šahist, osvojio je 1. mjesto u natjecanju pariških šahista 1929. Unato ponudama da ostane u Francuskoj, vra a se u Hrvatsku te službuje kao sudac kotarskih sudova u Zagrebu i ur evcu (1932.-37.), a zatim do rata kao odvjetnik u Zagrebu i Vrbovskom. God. 1941.-45. radi u Ministarstvu vanjskih poslova NDH, kao pro elnik Pravnog odsjeka, koji je i utemeljio. Od 25. V. 1943. do 1945. redoviti je profesor na katedri me unarodnog prava na zagreba kom Pravnom fakultetu. U svoje najve e zasluge za vrijeme rada u MVP ubraja osnivanje i opremanje knjižnice Ministarstva, koja je posjedovala sva važnija djela iz me unarodnog prava i diplomacije. (Ta je knjižnica nakon 1945. završila u Beogradu.) Nakon rata osu en je na robiju, a kaznu je izdržavao u Staroj Gradiški do kraja 1947., kada je pušten. U ljeto 1948. ilegalno je prešao u Italiju. Tu završava vaticansku knjižni arsku školu (1949.), a zatim 1952. odlazi u SAD. Od 1953. do umirovljenja 1969. predaje na ameri kim koledžima. U svojim znanstvenim radovima bavio se pravnom, povijesnom i književnom problematikom. Za vrijeme NDH uredio je tri sveska *Me unarodni ugovori Nezavisne Države Hrvatske 1941, 1942, 1943* (1942.-44.), u *Spremnosti* je objavljivao lanke o razvrgnu u Rimskih ugovora, o me unarodnom položaju NDH i dr. Za boravka u Italiji pisao je u *L'Osservatore Romano*, dnevniku Svete Stolice, o povijesnim i književnim temama. Pravnim temama vezanim uz NDH bavio se i u godinama provedenim u SAD; uklju io se 1953. i u obranu A.

Artukovića protiv izručenja Jugoslaviji. (M. R.)

DRLJEVI , Sekula, odvjetnik i političar (Ravno kraj Kolašina, 7. IX. 1884. — Judenburg, 1945.). Pravni fakultet s doktoratom završio u Zagrebu. U vladi kraljevine Crne Gore bio ministar pravde i ministar financija. Bio je vođa »zeleniša«, struje koja je u meuratsnoj Jugoslaviji bila na strani federalista. U duhu te političke linije suraivao je sa S. Radićem, V. Mačekom i A. Pavelićem. Sredinom 20-ih godina organizira i

SEKULA
DRLJEVIĆ

vodi Crnogorsku federalističku stranku. Nakon I. svjetskog rata živio i bio odvjetnik u Zemunu. Na izborima 1927. izabran za zastupnika u kotaru Županja na listi HSS-a. Posreduje u pomirenju S. Radića i S. Pribevića, te sudjeluje u osnivanju Seljačkodemokratske koalicije. Na početku talijanske okupacije u II. svjetskom ratu pokušao je proglasiti samostalnu Crnu Goru, ali su ga Talijani zatočili u Italiji. Nakon kapitulacije Italije ponovno odlazi u Zemun. U proljeće 1944. seli se u Zagreb gdje osniva Crnogorsko državno vijeće kojem je na čelu, a cilj mu je borbom izboriti uspostavu crnogorske državne nezavisnosti. Nastojao je pridobiti Nijemce za samostalnu Crnu Goru, ali bez uspjeha. U proljeće 1945. odlazi u područje Crne Gore koje još kontroliraju etnici Pavelića. Drljevićev program samostalne Crne Gore i priznaje ga za političkog vođu, ali njihove je planove prekinulo povlačenje Nijemaca. Početkom travnja 1945. hrvatske su jedinice porazile Pavelićeve etnike

na Lijevu polju kraj Banje Luke, što je omogućilo Drljeviću da od ostataka etničkih formacija obrazuje tri brigade Crnogorske narodne vojske. S njima se povlači u Austriju, gdje su njega i njegovu suprugu ubili etnici u logoru Judenburg, u jesen 1945. (M. R.)

DUJANIĆ , Vjekoslav, anatom, histolog i embriolog (Razvode kraj Oklaja, 10. III. 1906. — Zagreb, 20. XI. 1976.). Studij medicine završio je 1930. u Zagrebu. Te godine postaje asistentom Anatomskog instituta

VJEKOSLAV
DUJANIĆ

Medicinskog fakulteta u Zagrebu, na kojem se početkom 1941. habilitirao za docenta anatomije. Od 1939.-41. bio nastavnik plastične anatomije na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti. U veljači 1943. na Medicinskom fakultetu osniva i vodi Zavod za histologiju i embriologiju u svojstvu redovitog profesora, nakon što se 1942. u Beču usavršavao u embriologiji. Suradivao je u *Hrvatskoj enciklopediji* (I.-V.), obradivši sve anatomske natuknice (njih 57). Dao je kauzalno tumačenje praktički važnih prirodnih anomalija nekih dijelova ljudskoga organizma. Objavljivao je radove u *Liječničkom vjesniku* (1944.); *Zeitschrift für Anatomie und Entwicklungsgeschichte* (1941.); *Gegenbaurs Morphologische Jahrbuch* (1943.). U svibnju 1945. uklonjen je sa Sveučilišta, na koje se vraća potkraj te godine, ali kao docent. God. 1947. izabran je za izvanrednog, a 1965. po drugi put za redovitog profesora histologije i embriologije, te vodi Zavod do umirovljenja 1972. Uz to je i nastavnik na zagrebačkoj Stomatološkoj fakultetu. Uredio je zbirke različitih nastav-

nih pomagala, makroskopskih i mikroskopskih preparata, od kojih se isti e bogata zbirka serijskih rezova mladih ljudskih embrija. Napisao je naše prve sveu ilišne udžbenike iz histologije i embriologije. (V. D.)

DUBAC, Ernest, nogometaš (Osijek, 15. II. 1914. — Osijek, 27. II. 1985.). Po zanimanju zubar. Nogomet je po eo igrati u rodnom gradu, kao član SK »Hajduk« i SK »Slavija« odakle odlazi kao vrsni igrač u Beogradski sport klub gdje ostaje do 1941. Za nogometnu reprezentaciju Kraljevine Jugoslavije odigrao je 14 utakmica. Od 1941. igra je »Građanskog« iz Zagreba s kojim 1941. osvaja zlatni Hrvatski kup, a 1943. i naslov prvaka NDH. Za reprezentaciju Banovine Hrvatske 1940. igrao protiv reprezentacije Mađarske; u vrijeme NDH odigrao svih 15 utakmica koliko je ta reprezentacija ukupno odigrala, te je uz M. Brozovi a jedini hrvatski reprezentativac koji je to ostvario. Od 1946. trener je osje kog »Proletera« do 1953. a nakon toga »elika« iz Zenice (1954.-56.). (F. F.)

DEJAN DUBAJIC

DUBAJI , Dejan, glumac i operetni pjeva (Karlovac, 10. VII. 1897. — Beograd, 16. I. 1969.). Karijeru zapo eo kao glumac u Varaždinu, nastavio u Novom Sadu i Osijeku. Od 1925. član je HNK u Zagrebu, a od 1947. u beogradskom Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Vrstan komičar i estradni zabavljač. U opereti se istaknuo kao Sjur Bepo (I. Tijardovi , *Mala Floramye*), Popescu (E. Kalmn, *Grofica Marica*), Martin (F. Lehr, *Seva*), a u drami kao Sundibundi i Zmeknir (T. Brezova ki, *Diogenes*) i Bok ilo (M. Drži , *Dundo Maroje*). Za vrijeme NDH, ostvario velik broj zapaženih uloga: Safrani (A. Senoa, *Zlatarovo zlato*), Luka (P. Schurek, *Uli ni pjeva i*), Spiegelberg (F. Schiller, *Razbojnici*), Husref (M. Ogrizovi , *Hasanaginica*), Dživo (Luci -Drži , *Pir mladog Deren ina*), Benedikt (M. Zagorka, *Jalnuševani*), Cenek (J. Lovren i , *Dr. Petricza Kerempuh*), Laszlo (J. Vaszary, *An eo u braku*). Nastupao je esto na vrlo popularnim estradnim priredbama. (P. C.)

DUBOKOVI NADALINI, Niko, povjesni ar i diplomat (Jelsa, 15. XII. 1909. — Split, 24.

NIKO
DUBOKOVI
NADALINI

X. 1991.). Podrijetlom iz jelšanske kapetanske i brodovlasni ke obitelji. Diplomirao pravo u Lausannei, gdje je 1938. i doktorirao. Uo i rata kra e vrijeme radi u Ministarstvu vanjskih poslova u Beogradu. Od rujna 1942. dokonzul je NDH u Rijeci, unaprije en za konzula u travnju 1944. i imenovan diplomatskim predstavnikom NDH u Trstu. Nakon rata, zbog službe u NDH, osu en na šest godina robije. Kaznu je izdržavao u Staroj Gradiški, ali je na intervenciju ubrzo pušten. Za potrebe JAZU

(1949.-50.) istražuje razdoblje francuske vladavine u Dalmaciji, te sre uje arhiv Pelješkog pomorskog društva u Orebi u. Od 1950. djeluje kao konzervator u Jelsi, osniva Historijski arhiv u Hvaru, poslije Centar za zaštitu kulturne baštine, kojemu je dugogodišnji voditelj. Znanstvene i popularno znanstvene radove objavljuje u stru noj periodici. Objavio više knjiga o spomeni koj baštini, te izabrane radove pod naslovom Rasprave i lanci, I-III (1988.-91.). (M. P. i R.)

DUGA KI, Zvonimir, geograf (Osijek, 1. I. 1903. — Zagreb, 19. I. 1974.). God. 1926. diplomirao povijest i geografiju na Filozof-

ZVONIMIR
DUGA KI

skom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1928. i doktorirao, a 1931. i 1932. bio na usavršavanju u Be u i Berlinu. Dva puta otpuštan iz službe zbog hrvatske orijentacije; 1926.-27. i 1930.-32. asistent, potom gimnazijski profesor, te od 1936. ponovno asistent Filozofskog fakulteta u Zagrebu i od 1937. docent Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu. God. 1940. izabran je za docenta antropogeografije s regionalnom geografijom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, te za predstojnika Geografskoga zavoda; 1943. postaje izvanrednim profesorom, ali je poslije 1945., kao politički nepodoban, udaljen sa Sveu ilišta, predavao na Nadbiskupskoj klasi noj gimnaziji u Zagrebu. Od 1949. do kraja života glavni je geografski urednik u kartografiji poduzeća »U ila« u Zagrebu. Sura ivao je u *Hrvatskom narodu* (1941.) i asopisu *Alma mater croatica* (1944.). Sastavio je skripta *Geografija naselja* (1942.) te s K. Fili em, *Velika župa Zagorje* (1942.), a

samostalno *Zemljopis Europe i ostalih kontinentata* (1943.). Osim što je napisao velik broj natuknica za *Hrvatsku enciklopediju* (I.-V., 1941.-45.), urednik je i autor više poglavlja u dvosvešanom djelu *Zemljopis Hrvatske* (1942.). (M. Š.)

DUGAN, edomil, glazbenik i lije nik (Zagreb, 24. I. 1915. — Zagreb, 16. I. 1989.). Sin skladatelja i pedagoga Franje Dugana st. U Zagrebu završio klasi nu gimnaziju, Glazbenu školu (glasovir), a zatim studirao na Muzi koj akademiji gdje je diplomirao orgulje (1936.) i glasovir (1937.). Bio je profesor orgulja i glasovira na Muzi koj

CEDOMIL
DUGAN

akademiji (1928.-45.), a istodobno studirao na Medicinskom fakultetu, te diplomirao 1944. Dugogodišnji je orguljaš crkve sv. Marka, te zborovo a »Sv. Marka« i društva »Jablan« (1939.-43.). Najve i ugled stekao kao orguljaš virtuoz. Poslije sloma NDH, otpušten je s Muzi ke akademije, mobiliziran i kao vojni lije nik služi u Karlovcu. Od 1947.-79. radio je na Odjelu za urologiju Klini ke bolnice »Dr. Mladen Stojanovi « (danas Klini ka bolnica »Sestre milosrdnice«). Na sudu asti 1945. zamjereno mu je što je svirao u crkvama i vodio crkvene zborove, te mu je doživotno zabranjen javni glazbeni rad. (P. C.)

DUGAN, Franjo, st., skladatelj i pedagog (Krapinica kraj Zlatara, 11. IX. 1874. — Zagreb, 12. XII. 1948.). Kao pitomac Nadbiskupskog orfanotrofija u Zagrebu vodio je najprije zbor pitomaca a od petnaeste godine života orguljaš je u crkvi sv. Petra.

FRANJO
DUGAN

Završava studij matematike i fizike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1897.); od 1901. zborovoda je »Kola«, a 1906. sudjeluje u osnivanju »Cecilijina društva« za promicanje glazbe. Te je godine postao i članom ravnateljstva glazbene škole Hrvatskoga glazbenoga zavoda (HGZ). Nakon glazbenoga usavršavanja u Berlinu, preuzeo je od Ivana Zajca mjesto ravnatelja glazbene škole HGZ; poslije je ravnatelj Muzičke akademije (1920.-22.). Za vrijeme NDH urednik je glazbenoga priloga u časopisu *Su. Cecilija* (do 1943.), te je napisao djela *Akustika* (1943.) i *Nauka o glazbalima* (1944.). Kao vrstan orguljaš skladao je izme u mnogobrojnih djela i skladbe *Predigra i varijacije* (1941.), *Boži nu predigru* (1942.); *Unus ex discipulis* i *O salutaris hostia* (1944.). God. 1941. me u prvima je imenovan za člana HAZU. Zajedno s M. Budakom i K. Odačkom, bio član komisije za izbor konačne verzije hrvatske himne *Lijepa naša*. Poslije sloma NDH sueno mu je jer je kao rektor (1940/41.) vodio Muzičku akademiju (iako je još 1941. umirovljen) i svirao orgulje u katedrali. (P. C.)

DUIĆ, Josip, obrtni ki dužnosnik (Vaganac kraj Perušića, 19. III. 1908. — Zagreb, 15. I. 1949.). Završio Državnu obrtničku školu te u Zagrebu radio kao soboslikarski obrtnik. Po etkom 40-ih godina povezan sa S. Kvaternikom. Po proglašenju NDH obnaša dužnost povjerenika Obrtnog zbora i zamjenika saveznika hrvatskih obrtnika, a od 1943. predsjednika Obrtne komore. God. 1942.-43. član je odbora za raspodjelu oduzetih srpskih i židovskih radnji i poduzeća u Zagrebu. U svibnju 1945. povlači se u

JOSIP
DUIĆ

Austriju a potom u Italiju. U emigraciji se povezuje s pojedinim izbjeglim članovima HSS-a kao i dužnosnicima NDH. U Hrvatsku se ilegalno vraća u svibnju 1946., radi priključivanja križarima i organiziranja oružanih skupina u šumama. Uhićen je 7. VIII. 1946. u Novoj Gradišci; 9. XI. 1948. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt. Vrhovni vojni sud u Beogradu 2. XII. 1948. potvrdio je presudu. (D. S.)

DUIŠIN, Viktor Antun (Dujšin, Viktor Anton), heraldičar (Nerežišća na Braču, 5. IX. 1898. — ?). U Santiagu de Chile, gdje s roditeljima živi od druge godine, završio gimnaziju 1914. i stupio u ratnu mornaricu (1918. postao poručnikom fregate), zatim nekoliko mjeseci služio kao ratni dragovoljac pri srpskoj vojnoj misiji u Kanadi i SAD, a od 1919.-23. u trgovačkoj mornarici SAD (1920. položio kapetanski ispit). Vratio se 1929. u Split, potom u Zagreb, gdje 1937.-39. pokrene i uređuje *Glasnik heraldike* u kojem objavljuje rezultate svojih heraldičkih istraživanja, a 1938.-39. izdaje svoje glavno djelo *Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini*. God. 1939. postaje članom Društva braće hrvatskoga zmaja i kao Zmaj Cetinski izrađuje grbove za članove Društva, uređuje društvenu dvoranu grbova u Kamenitim vratima i u obnovljenom Ozlju. Za vrijeme NDH bio urednik zabavnog tjednika *Za vas* (1943.-44.) i *Zabavnika* (1944.-45.), a surađuje i u *Spremnosti* (1942., 1943.), *Nedjeljnim vijestima* (1943.) i *Novinama* (1943.). God. 1946. emigrira u Italiju, a 1958. odlazi u Santiago de Chile, gdje se bavio preprodajom brodo-

va. (Po jednoj verziji umro u Santiago de Chileu 1963., a po drugoj u Rimu.) (R.)

DUJMOVI , Dragan, ustaški dužnosnik (Oriovac, 8. IX. 1897. — ? Slavonija, sredinom 1944.). Gimnaziju polazio u Požegi, medicinu studirao u Grazu i Pragu, gdje je i diplomirao 1923. Zubnu kirurgiju specijali-

DRAGAN
DUJMOVI

zirao u Zagrebu i dobio prvo namještenje, a 1931. otvara privatnu zubarsku ordinaciju. Bio član Star evi eve zadruge te pristaša ustaškog pokreta. Nakon proglašenja NDH imenovan je povjerenikom GUS-a, a u veljači 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatskom državnom saboru. Prilikom prodaje podržavljene imovine Zidova domogao se više kuća, tvornica i imanja, zbog čega je u travnju 1942. razriješen dužnosti povjerenika u GUS-u, lišen čina potpukovnika u Ustaškoj vojsci i uhićen, a 25. IX. 1942. osuđen na smrt, što mu je Poglavnikovom odlukom preinačeno u doživotnu robiju. Bio je zatočen u Požegi, Mitrovici i Lepoglavi. U Lepoglavi je bio zatočenik-slobodnjak. Odlasli su ga partizani u selu Jesenje i otada mu se otkrpio svaki trag. Javio se obitelji iz Slavonije u ožujku 1944., vjerojatno držan za razmjenu do koje nije došlo. (P. C. i Z. D.)

DUJMOVI , Franjo, novinar (Oriovac, 2. VIII. 1904.). Gimnaziju završio u Slavonском Brodu, a studij prava s doktoratom u Zagrebu 1933. Službovao kao sudac i odvjetnik u Novom Sadu, Negotinu, Pančevu i Vukovaru, a od 1938. u Sl. Brodu, gdje je s A. Oršanićem izdavao *Posavsku Hrvatsku* (1939.—41.). Za studija pripadao Katoličkom

akademskom društvu »Domagoj«, te bio član Velikog križarskog bratstva i Hrvatskog orlovskog saveza. Suračio u *Hrvatskoj smotri* (1936.—41.). Za vrijeme NDH ravnatelj (1941.—43.) i glavni urednik (1942.) dnevnika *Nova Hrvatska*, te ravnatelj časopisa *Hrvatska smotra* (1943.—45.). Kao predstavnik hrvatskih novinara uključen u delegaciju koja je pratila A. Pavla pri njegovom prvom posjetu Hitleru 1941. Suračio u biltenu MUP-a *Za dom*, koji je izlazio na četiri jezika. U prosincu 1943. imenovan članom Sudbenoga stola u Zagrebu, a krajem studenog 1944. premješten na službu u Konzulat NDH u Ljubljani. Suračio publicističkim člancima u novinama i časopisima: *Nezavisna Država Hrvatska* (1941.), *Novi list* (1941.), *Nova Hrvatska* (1942.), *Hrvatski krugoval* (1943.) i dr. U svibnju 1945. napušta domovinu i odlazi u Brazil. U emigraciji suračio u časopisima i publikacijama [*Hrvatski narod*, *Hrvatska revija*, *Studia croatica* i dr.], isto i pod raznim pseudonimima (Dragan Marićević, Stjepan Kovačević, Joso Tomić, F. Brodski i dr.). Objavio knjigu *Hrvatska na putu k oslobođenju — Uspomene i prosudbe* (Rim/Chicago, 1976.). (M. B. i M. Š.)

DUJŠIN, Dubravko, glumac (Zadar, 12. IX. 1894. — Zagreb, 30. I. 1947.). Studirao na trgovačkoj akademiji u Milanu do I. svjetskog rata. Angažiran od 1921. u zagrebačkom HNK još kao učenik Državne glumačke škole koju završava 1922. Istaknuo se u ulogama klasičnih junaka (Shakespeareov Antonije, Macbeth, Kralj Lear, Racineov Tezej u *Fedri* i Neron u *Britaniku*, Goetheovoj *Ifigeniji na Tauridi*, Dmitar u Demetrovoj *Teuti*, te Markovićev Karlo Draški, Bogovićev Matija Gubec), zatim proširuje repertoar, u čemu je najviše doleteo postigao s Krležinim Leoneom (*Gospoda Glembajevi*) i Križovcem (*U agoniji*), te u djelima Dostojevskog i Tolstoja. U posljednjoj fazi opredjeljuje se za karakterne uloge, te se istaknuo kao Dundo u Držićevu *Dundu Maroju*. Bio je i recitator štokavskih i hrvatskih stihova na priredbama i radiju. Kao vrstan stručnjak predavao je glumu i recitaciju na zagrebačkim glu-

ma kim školama i te ajevima 1937.-43. Za NDH, predava je na Umjetni koj školi hrvatske mladeži i lan Dosaveznoga vije a Hrvatskoga saveza slobodnih zvanja. Kao antifašist bio je 1944.-45. zatvoren na Savskoj cesti, a poslije rata optuživali su ga što je pružio uto ište dirigentu L. Mata i u. Za vrijeme NDH, igrao je i režirao na Hrvatskom krugovalu, te gostovao u Sarajevu, a u HNK tuma io Hasanagu (M. Ogrizovi , *Hasanaginica*), Redovnika (I. Gunduli , *Dubravka*), Lukana (M. Budak, *Ognjište*), Idrizbegovi a (A. Muradbegovi , *Na Božjem putu*), Mažurani a (M. Ogrizovi , *Slava njima*), Petra Zrinskog (T. Strozzi, *Zrinski*). (P. C.)

DUKOVAC, Mato, zrakoplovni satnik (Surin, 23. X. 1918. — Toronto, IX. 1990.). Uo i II. svjetskog rata završio pilotsku školu u Pan evu i stekao in potporu nika. Nakon uspostave NDH priklju io se hrvatskom zrakoplovstvu; raspore en je u Personalni odsjek Zapovjedni kog odjela zra nih snaga, a zatim u ljeto 1941. u Vojnu jedrili arsku školu za visoko jedrenje u Sv. Nedjelji. U rujnu 1941. odlazi u Njema ku (uzletište kod Fiirtha) na usavršavanje, te je promaknut u zvanje pilota lovca. Sredinom listopada 1942. raspore en je u 4. lova ku skupinu Hrvatske zrakoplovne legije na isto nom bojištu. Prvu zra nu pobjedu izvojevao je 11. XI. 1942. kod Tuapsea pod Kavkazom. Do kraja velja e 1944. imao je 250 letova sa 60 borbi i 45 pobjeda (srušenih protivni kih zrakoplova), od toga 40 priznatih. (Od hrvatskih pilota lovaca nadmašio ga je natporu nik C. Gali s 46 pobjeda.) U listopadu 1943. postao je zapovjednik jata. Po etkom

MATO DUKOVAC

ožujka 1944. jato je povu eno na odmor i popunu u Hrvatsku. Potkraj lipnja Dukovac i njegovo jato vra aju se na bojište u isto noj Pruskoj. S uzletišta Labiau je 20. IX. 1944., preletio Sovjetima. U studenome 1944. Sovjeti su ga izru ili partizanima koji ga upuju za instruktora u pilotsku školu JRV u Pan evu. Zbog estih provokacija kojima je bio izložen (na osobnu intervenciju F. Pirea, zapovjednika JRV, koji je do listopada 1943. bio glavar Glavnoga stožera hrvatskog zrakoplovstva), potkraj velja e 1945. odlazi u pilotsku školu u Zemunik kraj Zadra. Odatle je po etkom kolovoza 1945. zrakoplovom prebjegao u Italiju. Bio je u izbjegli kim logorima u Modeni i Bagnoliju kraj Napulja, odakle odlazi u Kanadu. Živio u Torontu, osnovao obitelj i radio za tvrtku IBM. Sudjelovao u osnivanju najzna ajnije udruge hrvatske emigracije u Kanadi — Ujedinjenih kanadskih Hrvata. (N. G.)

DUMANDŽI , Jozo, odvjetnik i politi ar (Klobuk kraj Ljubuškog, 11. III. 1900. — Buenos Aires, 9. IX. 1977.). Studirao pravo u Zagrebu, gdje 1925. stje e doktorat prava. Odvjetni ku pisarnu imao zajedno s A.

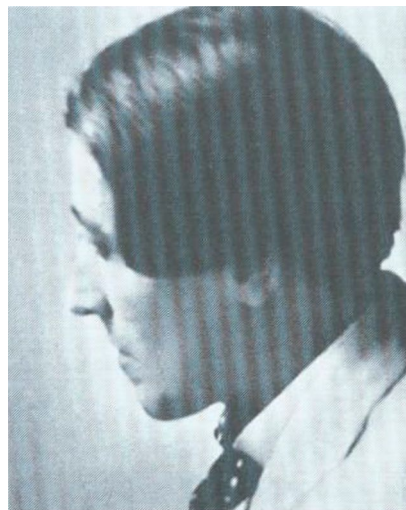
Artuković u Gospi u. član ustaške organizacije od 1932., jedan od organizatora Velebitskog ustanka. Nakon sloma akcije, interniran i šest mjeseci zatvoren u Zagrebu, te mu zabranjen povratak i rad u Lici. God. 1933. otvara odvjetnički ured u Zagrebu, te brani političke protivnike velikosrpskog režima pred Sudom za zaštitu države. Jedan je od najistaknutijih organizatora i prvaka domovinskog vodstva ustaškog pokreta. Suradnik je S. Kvaternika i sudionik proglašenja NDH; 10. IV. 1941. imenovan je gradonačelnikom Zagreba, 12. IV. članom Hrvatskog državnog vodstva, a 16. IV. 1941. ministrom udružbe u prvoj Hrvatskoj državnoj vladi. Od 30. VI. 1941. do 10. X. 1942. ministar je seljaka koga gospodarstva, od 11. X. 1942. do kraja travnja 1943. državni vijećnik, a potom ministar pravosuđa i bogoštovlja. Zbog bolesti je razriješen dužnosti 24. VIII. 1943. i stavljen na raspolaganje Predsjedništvu Vlade u svojstvu državnog ministra. U studenome 1943. umirovljen, ali je već 7. III. 1944. imenovan državnim vijećnikom, a nakon smjenjivanja i uhićenja A. Vokića imenovan 30. VIII. 1944. ministrom prometa i javnih radova. Sa skupinom ministara 6. V. 1945. napustio Zagreb. Stjecajem prilika nije s drugim članovima Vlade izručen Jugoslaviji, nego je prebačen u saveznički logor Spittal, odakle je potkraj 1945. pušten na slobodu. Od 1947.

JOZO DUMANDŽIĆ

živi u Buenos Airesu, gdje radi kao inženjer u Ministarstvu javnih radova. U emigraciji blisko surađivao s A. Pavelićem; sudjeluje u osnivanju Hrvatskoga oslobodilačkog pokreta. (S. R.)

DUMI I , Petar, pijanist (Pribram, Češka, 20. XII. 1901. — Zagreb, 28. XII. 1984.). Po ocu nosio je naslov kneza. Glasovir učitavao u Linzu i diplomirao na Konzervatoriju HGZ

PETAR
DUMIĆ

u Zagrebu (1920.), a usavršavao se u Beču i Parizu. Od 1927. djelovao u Zagrebu kao pijanist i profesor glasovira. Jedan je od osnivača i ravnatelja Glazbene škole »Lisinski«. Predavao glasovir na Muzičkoj akademiji do 1972. Za vrijeme NDH isticao se koncertima (osobito za četiri ruke, s I. Maćekom) i nastupima na radiju. (P. C.)

DURBEŠIĆ, Milivoj, pukovnik (Sarajevo, 13. VIII. 1896. — Zagreb, 21. III. 1962.). Završio Kadetsku školu austrougarske vojske u Beču i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Pukovnik vojske Kraljevine Jugoslavije, a u razdoblju 1937.—40. adutant (pobornik) na Kraljevskom dvoru u Beogradu. Po uspostavi NDH, od srpnja 1941. do siječnja 1942. zapovjednik je 5. pješačke pukovnije, kraće vrijeme na službi u Vrhovnom nadzorništvu Hrvatskog domobranstva, a od studenog 1942. zapovjednik Domobranske zastavnice škole. U listopadu 1944. stavljen je na raspolaganje MINORS-u, u prosincu iste godine postavljen za zapovjednika 16. hrvatske doknadne divizije. (M. P.)

DURIEUX, Tilla, dramska umjetnica i spisateljica (Beč, 18. VIII. 1880. — Berlin, 21.

ULLA DURIEUX

II. 1971.). Jedna je od najpoznatijih njemačkih glumica prvih desetljeća a XX. st. Nastupala u mnogim kazališnim središtima Europe i Amerike. Zbog dolaska A. Hitlera na vlast emigrirala je iz Njemačke 1934. i došla u Zagreb. Kod prijateljice Zlate Lubienky živjela do 1952. U Zagrebu je nastupila već 1933. u *Konfliktu* M. Alsberga, a 1934. u Schillerovu *Don Carlosu*. Iz Zagreba je poduzimala umjetničke turneje u Švicarsku, Sloveniju a duže je boravila i u Opatiji (pod talijanskom vlašću). Za vrijeme NDH uključila se u antifašistički otpor, skrivala je u vrtu ilegalne dokumente, među ostalim i popise imena kozaračke djece dopremljene 1942. u Zagreb. Javno nije djelovala, no u njezinu stanu na Gornjem gradu (Jurjevska 27), gdje se mogla razgledati njezina znamenita zbirka europske suvremene umjetnosti, okupljali su se umjetnici i intelektualci te protagonisti kasnije Družine mladih (Radvan Ivšić, Mladen Raukar, Košta Spaić i dr.). Nakon rata bavila se kostimografijom i izradom lutaka u Zagrebačkom kazalištu lutaka. Napustivši Zagreb, nastavila je kaza-

ličnu karijeru u Berlinu. Napisala je anju *Mojih prvih devedeset godina* (München, 1971.) u kojima je svjedočila i o svom zagrebačkom razdoblju života, te dramu *Zagreb 1945.* (poreizvedenu u Luzernu 1946.). Portretirali su je O. Kokoschka, A. Renoir i dr. Zagrebu je ostavila zbirku grafičkih mapa i slika (M. Chagall, G. Grosz i dr.). (N. P.)

DVORŽAK, Franjo, športaš (Karlovac, 30. V. 1915. — Zagreb, 4. X. 1986.). Poznatiji pod nadimkom Franta. Nakon gimnazije upisao više studija (Građevinski, Šumarski i Filozofski fakultet u Zagrebu, te Školu za tjelesni odgoj u Beogradu i Visoku školu za tjelesni odgoj u Zagrebu) ali ni jedan nije završio. Cijeli život proveo bez stalnoga zaposlenja, neprestano vezan za šport, posebno kao instruktor plivanja i skijanja, te na stručnim i administrativnim poslovima u športskim organizacijama. Prve športske uspjehe postiže 1941. u atletici: 100 m trča za 11,6 s; 100 m s preponama za 19,1 s, a udaljena skakaonica 6,35 m. Kao skijaš bio je svestran, trča, skijao i skakao. Na Sljemenu je 1. II. 1942. na skijama skočio 28 m s tridesetmetarske skakaonice, a na Planici (1947.) sa 65-metarske skakaonice dosegnuo je 49 m. God. 1943. odlazi na natjecanje u Cortinu d'Ampezzo, ostaje u Italiji i priključuje se plivačko-vaterpolskoj momčadi partizana. Na prvenstvu sveučilištaraca u Milanu (1943.) pobjednik je u plivanju na 200 m prsno u vremenu 2.52,7 min. a na 100 m postiže vrijeme 1:16,8. U Zagreb se vratio poslije rata, 1945. i nastavio se natjecati kao atletičar i skijaš »Dinama«. Bavio se i športskim novinarstvom. (F. F.)

DŽ

DŽAL, Franjo, zrakoplovni pukovnik (Biha, 9. IV. 1906. — Beograd, IX. 1945.). Osnovnu školu i gimnaziju završio u Bihaću, a nižu vojnu akademiju 1924. u Beogradu. U vojsci Kraljevine Jugoslavije završio školovanje za pilota lovca. Slom Jugoslavije u travnju 1941. došao s inom

FRANJO DŽAL

bojnika i pomoćnika zapovjednika 5. zrakoplovne pukovnije u Nišu. U vojnom zrakoplovstvu NDH zapovjednik je 4. lovačke skupine Hrvatske zrakoplovne legije na istom bojištu. Ta je skupina neslužbeno nazivana i Džalovom skupinom zbog njego-

vih mnogobrojnih zračnih pobjeda. U ožujku 1945. postavljen je za glavarara Stožera Zapovjedništva vojnog letatstva NDH. Nakon sloma NDH, zarobljen je, a Vrhovni sud DFJ u Beogradu, u rujnu 1945. osudio ga je na smrt. (S. P. i M. P.)

DŽAL, Jakov, ustaški pukovnik (Biha, 22. IV. 1910. — ?). Pravni fakultet završio u Zagrebu 1933. Brat Franje Džala, oženjen Luburićevom polusestrom Zorom. Službovao u Zemunu (1937.-38.) i Bihaću (1938-41.) kao pripravnik kod Sudbenog stola. Od 1937. uključen u rad hrvatske nacionalne omladine. Nakon proglašenja NDH kotarski je pristav u Bihaću i Karlovcu do prosinca 1941. Obnaša i dužnost upravitelja bihačkog kotara, a istodobno je (lipanj-rujan, 1941.) tajnik velikoga župana Lj. Kvaternika. U prvoj polovici 1942. boravio je u Njemačkoj. Nakon povratka, u srpnju 1942., promaknut je u čin natporučnika i radi u UNS-u. Od kraja 1943. u službi je GRAVSIGUR-a, na dužnosti nadstojnika Odsjeka u Uredu III. za upravu logora u NDH. Na toj funkciji ostaje do kraja rata, dobivši u međuvremenu čin ustaškog bojnika, a u ožujku 1945. je promaknut u čin pukovnika redarstvene straže, te postavljen za zapovjednika 1. obrambenog ustaškog združenja. U svibnju 1945. povukao se u Austriju, potom je u Bavorskoj postao upravitelj Škole za sabotaže. Ostao je u izbjeglištvu i jedan je od najbližih Pavelićevih suradnika do njegove smrti. (Z. D.)

EBIC, Josip, državni dužnosnik (Biha, 30. V. 1896. — ?). Završio je u iteljsku školu i vojnu akademiju. Od 1933. pripadnik je ustaškog pokreta. Za NDH povjerenik Okružnog ureda za socijalno osiguranje u Sarajevu. God. 1943. imenovan je tajnikom vlade NDH. Imao in ustaškog poru nika. Osu en 1947. na šest godina zatvora. Emigrirao 1957. u Kanadu. (M. P.)

UJI, Mom ilo, etni ki vojvoda (Kova i kraj Knina, 27. II. 1907.). Niže razrede gimnazije poha ao u Kninu, više u Šibeniku, ali nije maturirao jer je iz sedmog razreda (1929.) otišao na bogosloviju u Srijemske Karlovce. Za sve enika zare en 1933. i odmah dobiva mjesto u strmi koj parohiji kraj Knina. Od 1935. inicijator, organizator i vo a etni kih udruženja u kninskoj krajini. Nakon proglašenja NDH sa skupinom etnika razoružao žandarmersku stanicu u Strmici. Potkraj svibnja 1941. pred prijetnjom uhi enja, bježi u Ki stanje, te sve do rujna 1943. djeluje pod pokroviteljstvom talijanskih okupacijskih i vojnih vlasti, a potom zaštitnika traži me u Nijemcima. U ljeto 1941. stavlja se na elo gerilskog odreda, od rujna 1941. zapovjednik je puka »Petar Mrkonji«, a po etkom 1942. sudjeluje u osnivanju Dinarske etni ke divizije, kojoj je vo a, premda stvarni zapovjednik postaje tek 1943. U ime Štaba divizije 15. II. 1942. upu uje srpskom stanovništvu proglas kojim poziva na oružani ustanak protiv ustaškog režima i NDH. Povremeno je održavao veze s vlastima NDH kao i s njema kim vlastima u Hrvatskoj. S Dinarskom divizijom sudjelovao je u

MOM ILO UJI I PETAR BA EVI

nizu akcija protiv partizana. Pod njegovim su zapovjedništvom etnici po inili mnoge zlo ine nad hrvatskim pu anstvom. U prosincu 1944., uz Poglavnikovo odobrenje, prebacuje Dinarsku diviziju preko Hrvatskog primorja i Istre u Sloveniju, gdje se u svibnju 1945. u okolini So e predaju zapadnim Saveznicima. Uhi en je i zatvoren u logoru Eboli u Italiji, a poslije se prebacuje u SAD i Kanadu, gdje nastavlja djelovati na velikosrpskim na elima; predsjednik je organizacije »Ravna gora«. (Z. D.)

E

ELICKER, Jakob, veliki župan (Buljkes, danas Maglie, Ba ka, 1906. — ?). Prije rata držao odvjetnički ured u Bačkoj Palanki. Jedan od značajnijih članova Kulturbunda i vrlo aktivan u političkom životu njemačke manjine u Kraljevini Jugoslaviji. Politički proganjan i uhićen. U NDH, u srpnju 1941., imenovan velikim županom Velike župe Vuka sa sjedištem u Vukovaru. U jesen 1944. sa S. Kascheom utvrđuje planove evakuacije pripadnika njemačke narodne skupine iz svoje župe. Daljnja sudbina nepoznata. (V. G.)

ERES, Grga, ustaški i državni dužnosnik (Radišić kraj Ljubuškog, 8. II. 1912. — Zagreb, 5. XII. 1947.). Pohađao franjevačku gimnaziju na Širokom Brijegu, a maturirao 1934. u Dubrovniku. Završio Pravni fakultet s doktoratom u Zagrebu. Član je sveuilišne organizacije HSS-a, ali je isključen zbog pristupanja frankovcima. Pri napadu na kolportere *Novog studenta* ranjen je nožem, a zbog sudjelovanja u tu njavi (1937.), u kojoj je ubijen student komunist Krsto Ljubić, uhićen je i osuđen na šest mjeseci zatvora. U jesen 1940. položio ustašku prisegu, te imenovan zamjenikom stožernika Ustaškoga sveuilišnoga stožera. U prosincu 1940. ponovno je uhićen i interniran u Lepoglavu, gdje ostaje do 2. IV. 1941. Nakon proglašenja NDH ponovno je imenovan zamjenikom stožernika Ustaškoga sveuilišnoga stožera, a u svibnju 1941. zamjenikom predsjednika Izvanrednoga narodnoga suda (predsjednik J. Rukavina). Potkraj 1941. postavljen je za člana Pokretnoga prijedloga suda (predsjednik F. Piha), što ostaje do 22. I. 1943. Pratio A. Pavelića prilikom njegovih posjeta 1941. Hitleru i Mussoliniju. U srpnju 1942. upućen u Opu-

nomstvo vlade NDH u Banjoj Luci, gdje ostaje do studenoga 1942., kada je postavljen u Obavještajni odsjek RAVSIGURA kao referent za etnička pitanja. U kolovozu 1942. imenovan je zamjenikom proelznika Stegovnog suda GUS-a. Na rad u kabinetu ministra unutarnjih poslova M. Lorkovića prelazi u lipnju 1943. Kao osoba od posebnog povjerenja obavlja kurirske i druge poslove u inozemstvu. (Npr. u Švicarsku putuje više puta nastojeći i u tamošnjim bankama podići i novac i zlato koje je tamo deponirala vlada NDH.) Prema nekim izvorima pregovarao je s ruskim predstavnicima i u jesen 1944. iz Švicarske donosi prijedlog Rusa da oružane snage NDH kapituliraju pred njihovim snagama, koje su već s druge strane Drave, u Mađarskoj. U prosincu 1944. ponovno putuje u Švicarsku, ali se više nije vratio. U lipnju 1945. švicarske vlasti ga proglašuju nepoželjnim, ali kako nije napustio Švicarsku u srpnju je uhićen u Zürichu. Predan je potom Francuzima, kod kojih ostaje zatvoren do 3. III. 1947. Na zahtjev jugoslavenskih vlasti samo nekoliko dana poslije ponovno je uhićen (8. III. 1947.) u Baden-Badenu i 18. IV. 1947. izručen u Jugoslaviju, gdje je osuđen na smrt. (Z. D.)

ESIĆ, Ivan, književnik i prevoditelj (Ljubuški, 7. VIII. 1898. — Zagreb, 23. I. 1966.). Klasično gimnaziju polazio u Travniku, maturirao u Sarajevu. Studirao u Pragu i Zagrebu slavistiku, njemački jezik i filozofiju. Doktorirao u Zagrebu disertacijom *Problem sna u psihologiji*. Profesor u Zagrebu, Nišu i ponovno u Zagrebu od 1927. Pomoćnik tajnika JAZU od 1928. Od 1940. u Prosvjetnom odjeljenju Banovine Hrvatske, od travnja 1941. u Ministarstvu prosvjete NDH, najprije kao referent, zatim savjetnik i pred-

IVAN
ESIŠ

stojnik Odsjeka za književnost i umjetnost u Glavnom ravnateljstvu za opće prosvjetivanje. Uređivao dvomjesečnik *Prosvjetni život* (1943./44.). Od sredine 1945. do kraja 1946. stručni suradnik u komisiji za razgraničenje pri Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske, od 1947. bibliotekar JAZU, zatim arhivist i znanstveni savjetnik u Institutu za

književnost JAZU. Posebno je izvješćivao o kulturnom životu slavenskih naroda: Bugara, Ukrajinaca, Lužičkih Srba, Čeha i drugih. Prevodio s brojnih jezika, posebice slavenskih. Priredio više rjeznika: *Hrvatski pravopisni rječnik*, *Rječnik turcizama* i druge. (J. B.)

ETEROVI , Mirko, ustaški dužnosnik (Pušića, 4. X. 1913.). Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Prije uspostave NDH član HSS-a i društva »Domagoj«. God. 1941. ustaški je dužnosnik u Novoj Gradiški, te logornik u Supetru na Braču. Od 1942.-45. odjelni je upravitelj u Glavnom ustaškom stanu za vezu s državnim vlastima. God. 1945. povlači se u Austriju. Od 1947. živi u Argentini. Zaposlen na katoličkom sveučilištu u Cordobi. Tajnik je Društva katoličkih intelektualaca. Član HOP-a. Od 1976. predsjednik je odbora HNV u Cordobi. (M. P.)

F

FANCEV, Franjo, filolog (Virje, 24. IX. 1882. — Zagreb, 31. III. 1943.). Gimnaziju polazio u Bjelovaru i Zagrebu. Slavistiku i romanistiku studirao u Zagrebu, a završio u Beču, gdje 1907. postaje doktorom filozofije. Gimnazijski profesor u Bjelovaru; 1908.-19. knjižničar, te do 1926. upravitelj Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Od 1914. privatni docent, a od 1926. do smrti profesor na Filozofskom fakultetu; nekoliko puta obnašao dužnost dekana fakulteta. Dopisni član JAZU od 1925; za tu ustanovu uredio pet knjiga *Grade za povijest*

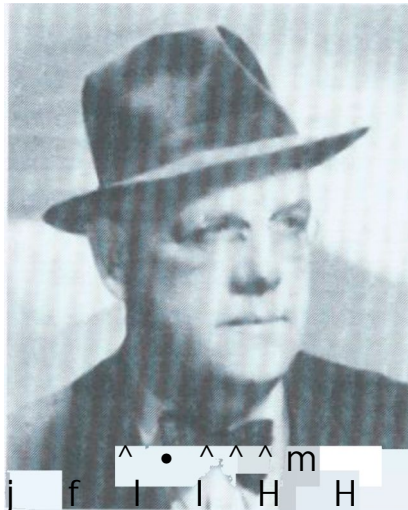

FRANJO
FANCEV

književnosti hrvatske. God. 1937. izabran za predsjednika Društva hrvatskih književnika. U svojim predavanjima i književnopovijesnim raspravama ponajviše se bavio odnosom glagoljaške i latinske književnosti (srednji vijek), protestantskim pokušajem u XVI. st., te posebice preporodnim razdobljem hrvatske književnosti. U *Hrvatskoj enciklopediji* bio (uz A. Barca) urednik za hrvatsku književnost. Suradnik u II. svesku zbornika *Naša domovina* koju je izdao Glavni ustaški stan, 1943. (J. B.)

FAROLFI, Ivanko (Ivan), odvjetnik i političar (Vis, 14. VII. 1892. — Lepoglava,

1945.). Završio pravo u Zagrebu; javni bibliotekar i gradonačelnik Visa. Od 1941. u Zagrebu odvjetnik; u ratnom vodstvu HSS-a obnašao dužnost glavnog tajnika; vodio ilegalnu mrežu stranačkih povjerenika, izdavao ilegalna stranačka glasila; uspostavio veze s višim razine oružanih snaga NDH. U ime HSS-a u siječnju 1944. vodio zajedno s I. Krbekom pregovore s predstavnicima partizanskog pokreta u Zagrebu o mogućnosti suradnje i zajedničkog djelovanja. U ljeto 1944. bio opunomoćnik HSS-a

IVANKO
FAROLFI

u pregovorima s M. Lorkovićem i A. Vokićem o povlačenju ustaša s vlasti. Uhićen i zatočen u logoru Lepoglava; ubijen vjerojatno u noć i 30. IV. 1945. (S. R.)

FERENČAK, Gjuro, stožernik (Glavnica kraj Sv. Ivana Zelina, 26. IV. 1901. — ?). God. 1929. odlazi na rad u Belgiju, gdje postaje predsjednikom podružnice Hrvatskog saveza, a po etkom 30-ih godina pristupa ustaškom pokretu. U lipnju 1933. odlazi u ustaški logor u Italiju, a 1938. vraća se u Hrvatsku. Nakon proglašenja NDH u rujnu 1941. imenovan je stožernikom Ustaškog stožera Zagorje sa sjedištem u Varaždinu. Imao

GJURO
FEREN AK

je in ustaškog poru nika. Radio na ustrojstvu ustaške organizacije na podru ju velike župe i razbijanju partizanskog pokreta na Kalniku i u Zagorju tijekom prolje a 1942. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (Z. D. i R.)

FERIZBEGOVI , Avdo (Abdulah), veliki župan (Tešanj, 4. I 1894. — Doboj, 22. X. 1944.). Gra ansku školu završio u Br kom, Trgova ku akademiju u Sarajevu. Kao austrougarski asnik sudjelovao u I. svjetskom ratu. Od 1918. radi u Muslimanskoj trgova koj banci u Sarajevu, a zatim otvara samostalnu bankovnu radnju u Tesli u. Izabran je i za gradona elnika Tesli a. lan je hrvatskog društva »Napredak«, potpomagao »Narodnu uzdanicu«. Nakon proglašenja NDH javlja se u domobranstvo i napreduje do ina dopukovnika. Služio u Travniku, Jajcu i Tesli u gdje je osnovao i zapovjeda o 3. bojnom 6. narodnoga zdruga. U ožujku 1944. imenovan je velikim županom Velike župe Usora i Soli u Tuzli, a od travnja je i povjerenik Ministarstva skrbi za postradale krajeve. Ubijen (navodno od ustaša) u Doboju, kamo je premješteno sjedište Župe. (Z. D. i M. P.)

FERTILIO, Luka, novinar i knjižar (Nerežiš a na Bra u, 22. II. 1903. — Santiago de Chile, 30. VI. 1985.). Diplomirao na Ekonomskom fakultetu u Frankfurtu. Novinarstvom se po eo baviti 1928. Po etkom 30-ih godina bio be ki dopisnik *Obzora* i *Jutarnjeg lista*. Zbog dodira s hrvatskom politi kom emigracijom otpušten. Od ljeta 1941 do 1945. ataše je za tisak u poslanstvu NDH

LUKA
FERTILIO

u Berlinu. Pripremao hrvatsku povijest na njema kom. Nakon sloma NDH izbjegao u ile, gotovo 20 godina radio kao profesor na Universidad Austral u gradu Valdivia. Pisao pjesme, eseje i kritike; sura ivao u *Hrvatskoj reviji*, *Danici* i *Hrvatskom narodu* i *Studia croatica* na španjolskom jeziku. (J. G.)

FIGURI , Branko, redarstvenik (Orubica, 5. XII. 1916. — Zagreb, 1946.). Kao student bogoslovije uhi en 1940. zbog raspa avanja ustaškog promidžbenog materijala. Nakon uspostave NDH radio kao djelatnik UNS-a. Od velja e 1942., tajnik je upravitelja Zaštitnog redarstva UNS-a za grad Zagreb i Veliku župu Prigorje. Od listopada do kraja 1942. u službi je Zaštitnog redarstva u Sarajevu. Po etkom 1943. vra a se u Zagreb u politi ki odsjek Redarstvenog ravnateljstva. U kolovozu 1943. postavljen je za voditelja Izvještajnog odjela Redarstva oružanih snaga, u inu natporu nika. Vodio je poslove na suzbijanju utjecaja komunista i nadzirao njema ku obavještajnu službu.

BRANKO
FIGURI

God. 1945. odlazi u Austriju odakle ga britanske vojne vlasti vraćaju; prolazi »križni put« i pod drugim imenom zatočen je u logoru na Kordunu. Potkraj 1945. prepoznat je (postoji i verzija o izdaji) i zatvoren u Zagrebu, gdje je 14.1. 1946. osuđen na smrt. (M. R.)

FIUPAN I , Antun, financijski stručnjak i političar (Breg kraj Celja, 17. I. 1887. — Zagreb, 13. IV. 1944.). Završio pravni studij i stekao doktorat 1912. kao činovnik Zemaljske vlade u Sarajevu. U državnoj službi ostaje do 1923., kada prelazi u odvjetnike. Od 1926. tajnik je Saveza novinskih zavoda, te se do proglašenja NDH bavi gospodarskim pitanjima i postaje cijenjenim financijskim stručnjakom. God. 1939. imenovan (nakon Sporazuma Cvetković-Maček) pomoćnikom ministra financija vlade Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH imenovan je krajem kolovoza 1941. državnim tajnikom u Ministarstvu državne riznice. Neposredno je zadužen za vanjsku trgovinu. Nije pristupio ustaškom pokretu. Od travnja do kraja listopada 1943. ministar je državne riznice u Vladi NDH. Po etkom studenoga 1943. umirovljen. U jesen 1943. podržavao je inicijativu za suradnju s HSS-om. (Z. D. i M. P.)

FILIFEK, Oton, zrakoplovni pukovnik (Vinkovci, 28. X. 1900. — ?). Završio kadetsku školu austrougarske vojske. Djelatni je zrakoplovni časnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Umirovljen 1933. Ponovno je stupio u vojsku Kraljevine Jugoslavije 1940. Po uspostavi NDH od 10. do 24. IV., zapovjednik je grada Osijeka. Od travnja 1941. do umirovljenja, 15. XI. 1942., krilni je pobočnik vojskovođe S. Kvaternika. Promaknut u čin zrakoplovnog pukovnika u lipnju 1942. Od jeseni 1942. član je i Višeg ratnog suda u Zagrebu. Nakon smjenjivanja S. Kvaternika uhićen je ali i ubrzo pušten. Povlači se 1945. u Italiju. Boravi u više izbjegličkih logora u Italiji, zamjenik je pukovnika I. Stiera u hrvatskom izbjegličkom logoru u Modeni. Emigrirao u Brazil. (M. P.)

FILIPOVI , Miroslav, ustaški dužnosnik (Jajce, 4. VI. 1915. — Zagreb, 1945.). Poznat je po prezimenu Majstorovi . Gimnaziju završio kod franjevacu u Visokom. U franjevački novicijat stupio u lipnju 1932. u Livnu i tom prigodom dobio ime fra Tomislav, pod kojim je poznat do srpnja 1942. Nakon završena novicijata položio prve zavjete 30. VI. 1933.; nastavio gimnaziju i nakon velike mature započeo studij filozofije i teologije u Sarajevu. Za svećenika zaređen u rujnu 1939. Posljednju godinu studija 1939./40. proveo je u Kraljevoj Sutjesci, a sredinom 1940. došao za kapelana u Petrievac kraj Banje Luke. Povezuje se s V. Gutligerom i pristupa ustaškom pokretu. Nakon proglašenja NDH počeo je djelovati kao samozvani vojni kapelan (bez dopuštenja svog provincijata i banjalučkog biskupskog ordinarijata). Zbog neposlušnosti i svojevjerne veze s ustašama napisan mu je premještajni dekret u siječnju 1942. što je on otklanjao. Kao dušobrižnik 2. PTB bio je naznačen prilikom napada na sela Drakuli , Motike i Sargovac i zločin nad pravoslavnom stanovništvom u veljači 1942. Koncem veljače odlazi u Zagreb, završava u istražnom zatvoru zbog zločina 2. PTB u selima kraj Banje Luke. Nakon puštanja V. Luburića u lipnju 1942. šalje u Jasenovac za jednog od zapovjednika logora, gdje se predstavlja prezimenom Majstorovi . U međuvremenu gaje papinski legat G. Marcione suspendirao i upućen je zahtjev Upravi Reda i Svetoj Stolicima za njegovo isključenje. Zahtjev je usvojen te je Filipović isključen iz franjevačkog reda 10. VII. 1942., kada gubi i pravo na ime fra Tomislav. Koncem listopada 1942. premješten je iz Jasenovca u Staru Gradišku za zapovjednika logora i tamo ostaje do sredine ožujka 1943. U tim su logorima ubijeni deseci tisuća ljudi; prema raznim izvorima smatra ga se izravnim sudionikom u tim zločinima. U ožujku 1943. upućen u Mostar (u činu satnika pod prezimenom Karlović) za operativnog pobočnika pukovniku F. Šimiću. U prosincu 1943. vraća se u Zagreb na raspolaganje Zapovjedništvu Ustaške obrane. U travnju 1944. dobiva čin ustaškog bojnika i odlazi u Liku za pobočnika zapovjednika 4. ustaškog

zdruga. U rujnu 1944. premješten je za zapovjednika Kozarskog podruja, gdje ostaje do početka 1945. kada je zadužen za vođenje izvještajne službe u istoj Bosni. Po etkom svibnja 1945. povlači se u Austriju i predaje Britancima koji su ga odmah izručili ili jugoslavenskim vlastima. U Zagrebu je 29. VI. 1945. osuđen na smrt. (Z. D.)

FISCHER, Ignjat, arhitekt (Zagreb, 18. VI. 1870. — Zagreb, 19. I. 1948.). Arhitekturu studirao u Beču i Pragu, gdje je i diplomirao 1896. Bio član mnogih zagrebačkih društava i vatrogasni starosta. Po njegovim su planovima izgrađene ili preurene mnoge zagre-

IGNJAT
FISCHER

ba koje građevine od kojih je dio prikazan na ve izbljudjeloj dvorišnoj zidnoj slikariji u Demetrovoj 3: ugao Tomislavova trga (br. 7) i Senoine ul., Mesnička ul. 9, Britanski trg 2, Gundulićeva ul. 11, i dr.; zatim, Traumatološka klinika i školska zgrada u Draškovićevoj ul., Dječja bolnica u Klaićevoj ul., rodilište u Petrovoj ul., Kastner&Ohler (danas Nama) u Ilici, stari Zagrebački zbor u Martićevoj ul., Gradska štedionica na Jelaićevu trgu i mnoge druge građevine, tvornice i privatne kuće. Za vrijeme NDH radi nacрте i suraduje s arhitektima J. Dubskim, V. Galim i S. Podhorskyin, jer kao Židov nije smio raditi pod svojim imenom. (P. C.)

FISCHER, Ivana, dirigentica i operna šapćaica (Zagreb, 13. VI. 1905. — 7. XI. 1967.). Poslije realne gimnazije studirala je violinu na Muzičkoj akademiji kod prof. Frana

IVANA
FISCHER

Lhotke i nakon toga položila 1932. majstorski dirigentski ispit, te postala prva ženadirigent u Hrvatskoj. Godinu je dana bila drugi koncertni meštar orkestra Hrvatskoga glazbenog zavoda, a zatim dirigirala orkestralnim i opernim ansamblima. Prije II. svjetskog rata objavljivala je glazbene kritike u domaćim listovima (*Obzor*, *Jutarnji list*, *Su. Cecilija* i dr.) a osnovala je i ženski komorni orkestar (Za vrijeme NDH svirala drugu violinu u orkestru HGZ.) Godine 1943. povukla se iz javnog života i fiktivno se zaposlila kao inoivnica u trgovini filatelističkim marakama kod rođaka dr. Vuka Simića i Vakanovića. Od jeseni 1947. članica je (šapćaica) opere Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu (1947.-65.). (P. C.)

FLASS, Viktor, atletičar (Zagreb, 19. III. 1914. — Zagreb, 31. III. 1994.). Atletikom se počeo baviti 1936. kao član HASK-a, bio je državni reprezentativac i rekorder. Na prvom međunarodnom susretu atletičara Slovačke i Hrvatske, održanom u Bratislavi u rujnu 1941., jedini je Hrvat koji je slavio pobjedu (na 800 m rezultatom 2:02,6). Sljedeće, 1942., na momadskom prvenstvu Zagreba osvaja 2. mjesto na 1500 m. Na međunarodnom susretu Hrvatske i Slovačke održanom u Zagrebu postavio je hrvatski rekord na 3000 m (8:51,6). U Sofiji protiv reprezentacije Bugarske pobjednik je na 5000 m, te član momadi HASK-a koja osvaja naslov državnog prvaka. Uspješna mu je bila i 1944., kad osvaja najprije naslov prvaka Zagreba u krosu na 5000 m, a potom

na 7500 m (oko Maksimirskog jezera) i naslov prvaka države. Pobjednik je i spomen-utrke na 10 km održane u znak sjećanja na pogibiju Zrinskog i Frankopana. Nastupa za reprezentaciju Hrvatske, koja gubi od Mađarske, a nakon toga u međugradskom susretu Subotice i Zagreba lan je pobjednik reprezentacije Zagreba. God. 1945. pobjednik je na prvenstvu Zagreba u šumskom traganju na 5000 m, a 22. IV. u krosu na 7500 m obranio je naslov državnog prvaka. (F. F.)

FLEGER, Josip, dermatovenerolog (Sarajevo, 3. IV. 1896. — Sarajevo, 5. III. 1966.). Studij medicine započeo je u Beču i završio 1921. u Pragu. God. 1922.-25. specijalizirao je na Dermatovenerološkom odjelu Državne bolnice u Sarajevu, a 1925.-26. vodio je taj odjel. Od 1927.-40. radio je kao dermatovenerolog socijalnog osiguranja u Sarajevu. God. 1940.-42. upravitelj je Doma za leprozne bolesnike u Sarajevu, jedinog te vrste u nas. Sljedeće dvije godine (1940—42.) voditelj je kožnog odjela u sarajevskoj vojnoj bolnici. Kad je u jesen 1944. bio osnovan Medicinski fakultet u Sarajevu, imenovan je redovitim profesorom i prodekanom tog fakulteta. Poslije rata radi u sarajevskoj Državnoj bolnici, u kojoj 1949. osniva i vodi Dermatovenerološku kliniku. God. 1945. poništena mu je titula profesora, 1949. ponovno postaje izvanrednim, a 1952. redovitim profesorom po drugi put osnovanog sarajevskog Medicinskoga fakulteta. Napose se bavio leprom, endemijskim sifilisom i kožnim lupusom. Bio je predsjednik planinarskog društva »Bjelašnica« u Sarajevu te je 1940. potaknuo sjedinjenje Društva planinara u BiH s Hrvatskim planinarskim društvom, kojeg je od te godine bio potpredsjednik. (V. D.)

FOTEZ, Marko, redatelj i dramatičar (Zagreb, 31. I. 1913. — Beograd, 3. XII. 1976.). Završio slavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1937.), te doktorirao (1943.). Režiju studirao u više europskih središta. God. 1938. proslavio se scenskom adaptacijom i režijom Držičeva *Dunda Maroja*, s kojim je obišao mnoge naše krajeve, a ta je

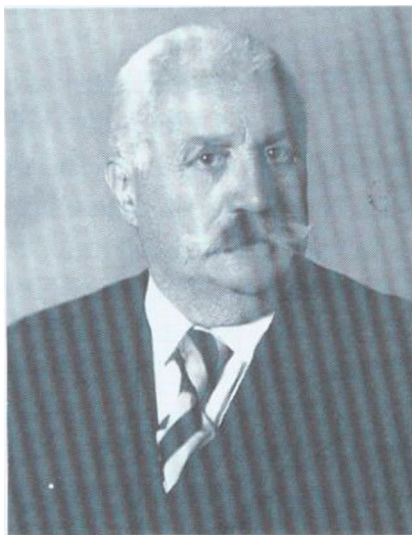

MARKO
FOTEZ

predstava postavljena i u nekoliko europskih gradova. Direktor Drame u Splitu (1940.-42.), Osijeku (1942.-15.), Zadru (1945.—16.) i Rijeci (1946.-48.), a 1948-53. angažiran kao redatelj Beogradskoga dramskoga pozorišta. Jedan je od utemeljitelja i prvi redatelj Dubrovačkih ljetnih igara. Napisao je komedije *Ujak* (1943.) i *etvorka* (1945.), te scenski prilagodio Maruličevu *Juditu*, Stullijevu *Kate Kapuralicu* i Hektorovičev *Život Sv. Lovrinea mučenika*. Objavio je monografiju o Stjepanu Miletiću (1943.), kojom je 1942. doktorirao, knjigu stihova *Pjesme lutanja* (1940.); *Kazališne feljtone* (1944.); *Putovanja s Dundom Marojem* (1974.); *Theatralia* (1944.); *Mozaik* (1942.) i prve hrvatske *Sadržaje opera* (1938. s D. Sirovićem, 1943. samostalno). Posmrtno mu je 1982. objavljena knjiga *Kazališna hodočašća*. Režirao je oko 150 kazališnih djela. Za vrijeme NDH, taj kazališni *enfant terrible* znao je dobro kada treba izbjegavati Zagreb, jer su mu prijatelji dojavljivali da mu se sprema uhićenje zbog ranijeg ljevičarstva, a kad je nastupilo povoljnije vrijeme, došao bi režirati poneko djelo i ponovno se vratio u okrilje provincije. Tako je u Osijeku proboravio gotovo sve vrijeme rata. Urednik je lista *Hrvatska pozornica* i do jeseni 1942. upravitelj Drame, potom kratko vrijeme režira u Zagrebu, pa se opet vraća u Osijek, gostuje kao redatelj u Sarajevu, nakratko je ponovno u Zagrebu i tako do sloma NDH. Za vrijeme NDH, režirao je Gunduličevu *Dubravku*, Shawovu *Milijunašicu*, Ogrizovičevu *Hasanaginicu*, Pirandellovo *Večeras improvizirano*

mo, Schillerovu *Spletku i ljubav*, vlastite drame *Ujaka, etvorku*, te opere *Cavalleriju rusticanu* (P. Mascagni), *Pagliacci* (R. Leoncavallo) i Dobroni eva *Gorana*. (P. C.)

FRAISMAN, Milan, doglavnik (Vrbovec, 20. IV. 1873. — Buenos Aires, 7. VI. 1949.). Završio u iteljsku školu, bio je u itelj u Dmju, potom ravnatelj gra anske škole u Zagrebu. Po politi kom opredjeljenju bio je star evi anac, pravaš. Nakon uspostave NDH zaposlen je kao nadsavjetnik u Mini-

starstvu nastave. U ožujku 1942. imenovan je u Ustaški stožerni stegovni sud Stožera grada Zagreba. Potkraj 1944. imenovan je za doglavnika unato protivljenju Doglavni kog vije a zbog toga što je do 1941. »krivo gledao ustaški pokret«, te zbog starosti. Vije e je umjesto njega predlagalo imenovanje njegova sina Zlatka, predstavnika ustaškog pokreta u Argentini, ali A. Paveli nije uvažio mišljenje Doglavni kog vije a. U svibnju 1945. povla i se u skupini s A. Paveli em u Austriju, u ameri ku okupacijsku zonu, zatim u Italiju (logor Fermo) i po etkom 1947. u Argentinu. (M. R.)

FRAJTI , August, umjetni ki fotograf (Bile e, 29. VII. 1902. — Buenos Aires, 19. II. 1977.). Istaknuti je promicatelj fotoamaterskoga pokreta u Hrvatskoj. God. 1932. inicira reorganizaciju Fotokluba »Zagreb«, a 1933. postaje tajnikom te udruge fotoamatera, koju je vodio sve do odlaska iz Hrvatske (1945). Središnja je autorska i organizatorska li nost izložbe stotinu izabranih djela suvremene hrvatske fotografije, održane ti-

jekom 1938. i 1939. u više od pedeset gradova Europe i obje Amerike, koja je u zemlji i svijetu promovirala zagreba ku školu fotografije. Na I. me unarodnom kongresu fotografskih udruga 1938. u Be u, izabran je za potpredsjednika novoosnovane Me unarodne fotoamaterske unije. Uo i rata u Zagrebu sudjelovao je na VIII. me unarodnoj izložbi fotografije te na posebnoj izložbi prire enoj u povodu stogodišnjice fotografije u Hrvatskoj (1940.). Osnovao je, ure ivao i do ožujka 1941. publicirao etiri broja stru noga glasila *Savremena fotografija*, tada ve Hrvatskoga fotoamaterskoga saveza. Tijekom NDH prire iva je velike izložbe umjetni ke fotografije u Umjetni kom paviljonu (1941.) pod naslovom *Lijepa naša domovino*, koja je 1942. rezultirala fotomonografijom *Hrvatska zemlja* u izdanju HIBZ-a. Jedan je od prire iva a i izlaga a na IX. me unarodnoj izložbi umjetni kog svjetlopisa u Zagrebu, održanoj prigodom 50. obljetnice umjetni ke fotografije u Hrvatskoj (1942.), a poslije prikazanoj i u Sofiji, Bratislavi i Bukureštu. Tijekom 1944. prire uje i publicira prvu fotomonografiju u boji, na osam svjetskih jezika (u izdanju be ke ku e R. H. Hammer) *Hrvatska zemlja ljepote*. Nakon sloma NDH emigrirao u Italiju, a potom u Južnu Ameriku, gdje je i umro. (B. R.-P.)

FRANCETI , Jure, ustaški krilnik (Prozor kraj Oto ca, 3. VII. 1912. — Slunj, 27. XII. 1942.). Gimnaziju je završio u Križevcima 1931., a studij prava upisuje u Zagrebu, gdje djeluje u krugu pravaške omladine. Zbog politi ke djelatnosti je uhi ivan i zatvaran. U ožujku 1933. odlazi u emigraciju u Austriju, a potom u Italiju, gdje dobiva in ustaškog dorojnika. Kad V. Servatzy preuzima 1934. rukovo enje logorom Janka-pustom, za pobo nika mu je odre en Franceti . God. 1936. vra a se u Italiju, interniran je na otok Giglio, a potkraj 1937. vra a se u Hrvatsku. Po povratku je uhi en i interniran u rodni kraj. Ipak, 1938. uspijeva do i u Zagreb, gdje kani nastaviti studij, ali ubrzo je, iste godine, pozvan na odsluženje vojnog roka u Niš. Nakon odsluženja vojnog roka vra a se u Zagreb i nastavlja s ustaškom

JURE FRAN CETIC

promidžbom, raznosi letke i brošure, u Lici prima i organizira nove članove ustaškog pokreta. Zbog te djelatnosti opet je uhićen i potkraj 1940. osuđen na zatvor i izgon iz Zagreba. Početkom 1941. sklanja se u Njemačku. Nakon proglašenja NDH vraća se u domovinu, a Ante Pavelić ga krajem travnja imenuje ustaškim povjerenikom za Bosnu. U Sarajevu djeluje na uspostavi nove vlasti i ustroja ustaških postrojbi. U rujnu 1941. (nakon pogibije Bećira Lokmića) preuzima zapovjedništvo nad jedinicama Sarajevskoga ustaškog logora koje prerastaju u Crnu legiju. Poslije uspješnih akcija Crne legije u istočnoj Bosni, promoviran je u ožujku 1942. u čin ustaškog dopukovnika. S obale Drine 10. IV. 1942. šalje Ante Pavelić u brzojavku da je Hrvatska vojska stala na istočnoj povijesnoj granici. Ante Pavelić, ustaškog pukovnika, dobio je nakon uspješnih akcija na Kupresu i oko Bugojna, kamo je Crna legija poslana u srpnju 1942. (Na čelu Crne legije zamjenjivao ga je Rado Boban.) U ljeto te godine postavljen je za zapovjednika starijih djelatnih združova Ustaške vojnice. U rujnu 1942. bio je u pratnji Ante Pavelića prigodom njegova posjeta Hitleru i hrvatskim legionarima na istočnoj bojištu. Polaze i na

novi zadatak u Liku, gdje je trebao preuzeti zapovjedništvo nad tamošnjim domobranskim i ustaškim postrojbama, zbog sabotaze na motoru njegov se zrakoplov prisilno spustio kraj sela Močila, nedaleko od Slunja. Pri slijetanju partizani su ga teško ranili i onesviještenog prevezli u Slunj, gdje je umro. Posmrtno je dobio naslov viteza i promoviran u krilnika Ustaške vojnice. Većina života o njemu su se pjevale pjesme koje su objavljivane po listovima, a 1945. u Zagrebu je tiskana knjižica pod naslovom *Narodna pjesma o vitezu Juri Franceti u.* (Z. D.)

FRANCL, Ivan, operni pjevač, tenor (Ljubljana, 10. V. 1907. — Zagreb, 18. I. 1987.). Studij pjevanja završio na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, zatim 1934.—13. pjevao u Ljubljani, a nakon toga do kraja karijere u Zagrebu. Za vrijeme NDH, pjevao je niz tenorskih partija: Calaf i Cavaradossi (G. Puccini, *Turandot* i *Tosca*), Radames i Al-

IVAN
FRANCL

fredo (G. Verdi, *Aida* i *Traviata*), Erik, Loge i Lohengrin (R. Wagner, *Ukleti Holandez*, *Rajnikino zlato* i *Lohengrin*), Don José (G. Bizet, *Carmen*), Janko (B. Smetana, *Prodavačica*), Sokolovi (I. Zajc, *Nikola Subić Zrinjski*), Mićko (J. Gotovac, *Ero s onoga svijeta*). Nastupao za hrvatske vojnike na izobrazbi u Beču. Nakon operacije grla oštećen mu je glasnik, ali je s jednakim uspjehom dalje tumačio baritonske uloge. (P. C.)

FRANK, Stanko, pravnik (Osijek, 30. IV. 1883. — Zagreb, 11. XI. 1953.). Pravo studi-

rao u Zagrebu i Be u, doktorirao u Zagrebu 1907. Poslije studija sudski vježbenik i odvjetni ki pripravnik, a 1911.-20. bavi se novinarstvom. Od 1920. ponovno u sudskoj službi. Istodobno je od 1921. privatni docent na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Od 1925. redoviti je profesor kaznenog prava i pravne filozofije. Radove objavljivao u asopisima i zbornicima u zemlji i inozemstvu. Za NDH profesor je kaznenog prava i suplent na upravnom pravu (pošto je I. Krbek 13. V. 1941. uklonjen s Pravnog fakulteta). Suradnik je *Hrvatske enciklopedije* (1941.-45.). Umirovljen je 15. V. 1943. Nakon rata ponovno je izabran za redovitog profesora kaznenog prava. Važnija djela: *Osnovi prava o stampi* (1927.); *Krivi ni zakonik. Komentar* (1929.); *Kazneno pravo II*, 2 sveska (1934.-36.); *Kazneno pravo* (1950.); *Teorija kaznenog prava po Krivi nom zakoniku od godine 1951.* (1955.) (S. R.)

FRANOLI , Vladimir, pravnik i ekonomist (Punat na Krku, 21. VII. 1894. — Zagreb, 15. III. 1977.). Gimnaziju završio na Sušaku 1914., a studij prava s doktoratom na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Usavršava se u SAD (1922.-23.), gdje sluša predavanja iz biologije i sociologije, te u Francuskoj, gdje u Parizu sluša predavanja iz javnih financija. Vraća se 1924. u Hrvatsku i zapošljava u Hrvatskoj eskomptnoj banci, 1927. otvara odvjetni ku pisarnicu u Podravskoj Slatini, koju 1936. preseljava u Vrbovsko. Po inje suradnju u *Mjese niku* Pravni kog društva i drugim asopisima. Od 1939. privatni docent, a od 1940. izvanredni profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu na katedri za financijsku znanost i financijalno zakonost. God. 1939.-41. odjelni je predstojnik za financije banovinske vlasti, 1939. izabran je za lana Me unarodnog zavoda za javne financije u Parizu, a 1940. sudjeluje u osnivanju Instituta za javne financije u Zagrebu. Za NDH izvanredni, te od 1944. redoviti profesor Pravnog fakulteta i predsjednik Instituta za javne financije. Suradnik je *Hrvatske enciklopedije*, objavljuje lanke u *Mjese niku* Pravni kog društva. Nakon sloma NDH uklonjen sa Sveu ilišta, bavio se prometom i urbanizmom. Važnija

djela: *Protekcijonizam u prošlosti i sadašnjosti* (1934.); *Budžet i budžetsko pravo* (1937.); *Prometni i urbanisti ki problemi Zagreba kao velegrada* (1976.). (S. R.)

FREIBERGER, Miroslav Šalom, zagreba - ki nadržabin (Zagreb, 9. I. 1903. — Auschwitz, V. 1943.). Završio pravni i teološki fakultet u Zagrebu i na oba postigao doktorat. Na izraeliti kim školama (u Osijeku i Zagrebu) predavao vjeronauk. Rabin u Osijeku, a od 1937. nadržabin u Zagrebu. Dolaskom nacizma na vlast u Njema koj, uvidio je opasnost za Židove, te uo i II. svjetskog rata preporu uje odlazak u Palestinu. Za vrijeme NDH, koriste i se svojim vezama u me unarodnim židovskim organizacijama, uspio je pomo i mnogim židovskim obiteljima u Hrvatskoj da izbjegnu logore, a više desetaka djece otpremio preko Budimpešte i Carigrada u Palestinu. Unato nastojanjima nadbiskupa A. Stepinca da ga spasi, Freiburger je u svibnju 1943. s transportom Židova iz Hrvatske otpremljen u logor u Auschwitzu i na ulaznoj rampi ubijen. Objavio je brojne lanke s povjesnom tematikom u dnevnicima i stru nim asopisima, te

MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER

knjige: *Theodor Herzl* (1928.) i *Molitvenik* (1938.) s usporednim prijevodom na hrvatski jezik. (P. C.)

FREUDENREICH, Aleksandar, arhitekt i kazališni organizator (Zagreb, 21. XI. 1892. — Zagreb, 22. VI. 1974.). Projektirao je mnoge poslovne i stambene zgrade, obiteljske kuće i brojne društvene domove s pozornicama. Osnovao je i vodio 1923.⁵ Maticu hrvatskih kazališnih dobrovoljaca (MHKD). Kao intendant HNK 1940./41. uveo popularni kazališni ponedjeljak, prodaju kazališnih ulaznica u hotelima, stalne radnice i ake predstave, osnovao kazališnu omladinu, uveo redovite kazališne predstave u pokrajini i organizirao skupljanje povijesne kazališne građe. Objavio je mnoga stručna djela, među kojima su: *Glu-ma* (1934.); *Rekonstrukcija starog kazališta na Markovom trgu* (1937.); *Uspomene na mog oca* (1938.); *Kazalište za narod* (1940.). Posljednji je predstavnik slavne kazališne obitelji. Za vrijeme NDH imao je inženjersku službu, a sa svojim pitomcima, članovima MHKD, izvodio je mnoge drame. (P. C.)

FRITZ, Julije, general (Tenja, 4. VIII. 1900. — Beograd, ?, 1945.). Djelatni oficir vojske Kraljevine Jugoslavije. U oružanim snagama NDH isti e se 1942. kao zapovjednik 3. gorske pukovnije u borbama u istoj i zapadnoj Bosni, te na Kozari. Od studenoga 1942. do travnja 1943. zapovjednik je 4. gorske pukovnije, a nakon toga postavljen za zapovjednika 3. lovačkoga zbriga. Potkraj 1944. postavljen je za zapovjednika »podhvatnog područja Istok«, a u proljeće 1945. zapovjednik je 10. hrvatske divizije. Vrhovni sud DFJ u Beogradu osudio ga je na smrt 19. IX. 1945. (M. P.)

FRKOVIĆ, Ivica, inženjer šumarstva i političar (Lički Novi, 3. II. 1894. — Buenos Aires, 21. XI. 1980.). Klasično gimnaziju završio u Gospiću, a šumarstvo 1919. u Zagrebu. Sudjelovao u I. svjetskom ratu na talijanskom bojištu kao zapovjednik bojne. Nakon završene studija službuje po raznim mjestima; 1925. kratko vrijeme otpušten, a nakon uspostave vlade Pašić-Radić u ljeto 1925. postavljen za ravnatelja Osobnog odjela Ministarstva šuma i ruda u Beogradu, gdje održava veze s kraljevskim dvorom, te

ALEKSANDAR FREUDENREICH (STOJI) NA ZAVRŠNOM PREDAVANJU U MATICI HRVATSKIH KAZALIŠNIH DOBROVOLJACA 1944.

IVICA FRKOVI

oporbi u Zagrebu služi kao izvor informacija. Pripada skupini Hrvata koja je bila angažirana u vezama između dvora i vlasti s jedne strane, te Maeka i njegove okoline s druge strane, dok je u HSS-a bio u zatvoru. God. 1934. premješten u Sušak. U Banovini Hrvatskoj odjelni je predstojnik za šumarstvo banovinske vlasti, ali u studenom 1940. zbog sukoba s I. Šubašićem podnosi ostavku. Ubrzo je upućen na vojnu vježbu u Sarajevo (internacija), odakle se spašava po etkom 1941. navodnom sranom bolešću. Premještaju ga u bolničku izolaciju u Zagreb, gdje je sve do 10. IV. 1941. Nakon proglašenja NDH 16. IV. 1941. imenovan je ministrom šuma i ruda i na toj funkciji ostaje u četiri sastava Vlade NDH, do 11. X. 1943. Istodobno je po etkom 1943. imenovan Poglavnikovim opunomoćenikom kod njemačkih postrojbi: 369. vražje divizije, a po etkom rujna 264. lovačke divizije s kojom ga je zatekla kapitulacija Italije u Drišuu. Sudjelovao je u razoružanju talijanskih jedinica i uspostavljanju hrvatske vlasti u Šibeniku i Zadru. Ponovno je, po etkom rujna 1944., imenovan u zadnju vladu kao

ministar bez lisnice. Od rujna 1943. obnaša dužnost glavnog upravnika u Sarajevu te za područje velikih župa: Vrhbosna, Usora i Sol, Lašva i Glaž, a od 4. II. 1944. i za župu Hum te kotareve Bijeljina, Brčko, Gradac i Derventa. Nosilac je naslova viteza. Po etkom svibnja 1945. odlazi generalu L. Rupniku u Ljubljanu radi dogovora o zajedničkom otporu partizanima, ali je slom NDH bio blizu. S obitelji napušta Zagreb 6. V. 1945. (Supruga Ljerka, rođ. Vuković, bila je neakinja uvenoga hrvatskog admirala Janka Vukovića Podkapelskog, koji je u listopadu 1918. postao prvi zapovjednik Hrvatske ratne mornarice, uskrsle nakon devet stoljeća. Sudbina keri Jasne i Mirne nije razjašnjena. Prema jednoj verziji nestale su kraj Bleiburga, a prema drugoj izručene su jugoslavenskim vlastima kao pripadnice ustaške mladeži i nestale u zatvorima. Sin Vlado priključio se poslije ocu i majci.) Okružni sud u Zagrebu 1945. osudio je Frkovića u odsutnosti na deset godina zatvora. On se iz Austrije prebacio u Argentinu, gdje je bio jedan od najpovjerljivijih Pavelićevih suradnika te predsjednik organizacije Hrvatski domobran. Zajedno s još nekolicinom hrvatskih izbjeglica argentinska ga je vlada angažirala u stručnim poslovima istraživanja i registriranja prirodnih osobitosti Argentine te je mnogim argentinskim prirodnim znamenitostima dao hrvatska imena (rijeka Drina, slapovi Budak i si.). (Z. D.)

FRKOVI , Jurica, veliki župan i stožernik (Lički Novi, 1911. — Povije, nedaleko Jablanca, 29. II. 1944.). U početku remenarstvo i trgovinu kod oca Jure, a potom vodio trgovinu mješovite robe u ovoj kući u Gospiću. Kao mladi uključuje se u rad hrvatske nacionalističke mladeži u Gospiću. Nakon uvođenja šestosijećanske diktature priključuje se ustaškom pokretu. U rujnu 1932. sudjeluje u Velebitskom ustanku, zbog čega je robijao pet godina u Lepoglavi zajedno s bratom Martinom, ali i s drugim članovima pokreta (J. Rukavina, N. Dević). Demonstriraju protiv surovog postupka uprave nad robijašima, osuđen na još deset mjeseci robije. Po povratku u Gospiću jedan je od

JURICA
FRKOVI

elnih ljudi ustaškog pokreta. Nakon osnutka Banovine Hrvatske 1939., osuđuje Sporazum Cvetković-Maček, smatraju i kako time nije riješeno hrvatsko pitanje. Zbog takva stajališta uhićen je (po nalogu bana I. Subašića) i u ožujku 1941. upućen u logor Krušica kraj Travnika. U logoru ga je zatekao rat i proglašenje NDH. Vraća se u Gospić i stavlja na ruke tamošnjih ustaša. Po etkom svibnja imenovan je privremenim ustaškim povjerenikom za Liku. U lipnju 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Gacka i Lika te od jeseni i ustaškim stožernikom iste župe. Premješten je 6. VII. 1942. za velikoga župana Velike župe Livac i Zapolje u Novoj Gradišci gdje ostaje do 13. VIII. 1943. Potom se vraća ponovno za velikoga župana Velike župe Gacka i Lika. Smatra ga se jednim od osnivača logora Jadovno u kojem je stradalo više tisuća ljudi. Nakon srpskog ustanka potkraj srpnja 1941. u Srbu i okolici, Frković nastoji šire područje Gospića obraniti od pobunjenika. Kad su partizani u travnju 1943. okružili Gospić, zalagao se za njegovu obranu, a domobranski i talijanski zapovjednici predlagali su povlačenje i evakuaciju. Odletio je tada u Zagreb po podršku da Gospić treba braniti. Potkraj svibnja 1943. Gospić je i obranjen. Frkovićeva je glavna briga bila opskrba i sigurnost grada i njegove šire okolice. Vraća se iz Rijeke, gdje je organizirao pomoć u hrani za Gospić, ubijen je iz zasjede. (Z. D.)

FRKOVI , Mate, liječnik i političar (Liki kraj Gospića, 31. XII. 1901. — Buenos Aires, 17. IX. 1987.). Gimnaziju završio u Gospiću i Medicinski fakultet u Zagrebu. Kao sveučilištarac pristaša HSS-a; sudjeluje u radu Hrvatskoga akademskoga kluba »Kvaternik«; zbog političkog djelovanja optuživan, zatvaran i progonjen. Poslije studija nije se mogao zaposliti u državnoj službi pa odlazi u Varaždin za liječnika. God. 1934. otpušten je iz službe jer odbija položiti prisegu Petru Karaorđeviću. Poslije 1935. radi na pokretanju tjednika *Hrvatsko jedinstvo* u kojem ispisuje brojne članke. Poslije povratka prve skupine ustaških emigranata (1938.) sudjeluje u organizaciji ustaškog pokreta u domovini. Nakon proglašenja NDH u travnju 1941. imenovan je ustaškim povjerenikom za Varaždin i šire područje. Pomaže na uspostavljanju civilne vlasti, što je rezultiralo osnivanjem 15. VII. 1941. Velike župe Zagorje sa sjedištem u Varaždinu. Istodobno, radi i na osnivanju i ustroju ustaških organizacija, Frković je 20. V. 1941. imenovan ustaškim stožernikom na području te župe. Od kolovoza 1942. obnaša dužnost pročelnika zdravstvenog odjela u Zapovjedništvu Ustaške vojnice. Promaknut u čin ustaškoga zdravstvenoga pukovnika. U srpnju 1943. Pavelić ga imenuje doglavnikom i time članom Doglavništva koga vijeća. U rekonstrukciji vlade 30. VIII. 1944. postavljen je (na mjesto smijenjenoga M. Lorkovića) za ministra unutarnjih poslova, na toj dužnosti ostaje do kraja rata. Pročelnik je ustaškog suda M. Lorković i A. Vokić u koji ih je (nakon konzultacija s A. Pavelićem) osudio na gubitak života i isključenje iz PTB-a. S ostalim članovima Vlade NDH i ustaškim dužnosnicima, napustio je 6. V. 1945. Zagreb, prebacivši se preko Klagenfurta u Turracher Höhe, a 15. V. u Tamsweg; 18. svibnja je uhićen i sproveden u logor Spittal na Dravi, odakle ga Britanci puštaju u srpnju 1945. U proljeće 1946., radi prikupljanja državnog zlata iznijetog iz domovine, s falsificiranim dokumentima prelazi u Italiju. U Cortini d'Ampezzo britanske ga okupacijske vlasti uhićuju. Poslije mjesec dana premješten je u zatvor u Bellunou, te poslije dva mjeseca u

zatvor u Trevisu. Dok su Britanci provjeravali o kome se radi i treba li ga izručiti Jugoslaviji, oslobođen je na intervenciju hrvatskih rodoljuba. Odlazi u Rim, gdje se nalazi i A. Paveli, koji osniva Hrvatsko državno vodstvo na čelu s M. Frkovićem, L. Sušićem i B. Kavranom, povjerivši im organizaciju otpora u domovini. Ustanovivši da od njegove misije nema ništa (kao ni od zlata) i da su provale u estale (akcija S. Clissolda), u proljeće 1947. vraća se u Austriju. Ubrzo se odvajajući od A. Paveli, te zajedno s Brankom Jelićem i S. Bućom u Miinchenu 1950. osniva Hrvatski narodni odbor. Osnovani su poluvojnicima organizaciju Hrvatska obrana te tiskali list *Hrvatska Država*. Tijekom 60-ih godina nakon podvajanja u HNO-u, preselio se u Argentinu. (Z. D.)

FROMAN, Margareta Petrovna, balerina, koreografkinja i redateljica (Moskva, 27. X. 1896. — Boston, 17. III. 1970.). Studij plesa završila u Moskvi, gdje je nastupala u Boljšom teatru. God. 1914. otišla je u Europu i SAD na turneju s koje se nije vratila u domovinu. God. 1921. dolazi na gostovanje u Zagreb i na poziv J. Benešića ostaje s dijelom ansambla u angažmanu kao voditeljica baleta i primabalerina. Preuzima baletnu školu HNK, te s braćom Maksimilijanom i Valentinom (treći brat Pavel bio je u Zagrebu scenografi pleše u klasičnim baletima. Postupno se sve više posvećivala koreografiji i pedagogiji, a ubrzo je svoj umjetnički rad upotpunila opernom režijom. Za vrijeme NDH bila je nakratko

uhićena kao pravoslavka. Koreografirala je i režirala balette i opere *Oraci* (J. Gotovac), *Polovječki plesovi* (A. P. Borodin), *Licitarsko srce* (K. Baranović), *Prodana nevjesta* (B. Smetana), *Rka* (A. Dobronić), *Gioconda* (A. Ponchielli), *Ero s onoga svijeta* (J. Gotovac), *Madame Butterfly* (G. Puccini). Predavala je balet i koreografiju u Umjetničkoj školi hrvatske mladeži. Nakon rata nastavlja djelovati kao operna redateljica. Od 1955. djeluje u Bostonu. (P. C.)

FRŽOP, Zvonimir, stožernik (Vodice, 15. IX. 1906. — Buenos Aires, 24. VI. 1984.). Klasičnu gimnaziju polazio u Senju i Šibeniku, a Filozofski fakultet u Ljubljani i Zagrebu, gdje je i diplomirao. Uređivao tjednik *Nedjelja* te surađivao u mnogim listovima. Kao sveučilištarac zbog političke djelatnosti proganjan i zatvaran. Nakon završetka studija državna ga vlasti nisu htjele primiti u službu; dobiva posao nastavnika u Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu. Po etkom 1940. uhićen, s većom grupom ustaša, po nalogu banskih vlasti.

ZVONIMIR
FRŽOP

Proglašenju NDH zatječe ga u Svetoj Nedjelji, gdje osniva ustaški tabor. Tijekom 1942. sudjeluje u borbama protiv partizana i četnika u Bosni, a zatim radi u odgojnom odjelu MINORS-a, gdje drži predavanja vojnicima te tiska letke i prigodne knjižice. Napisao je *Razgovor ugodni, naroda hrvatskog*, opisavši mnoge zgode iz hrvatske povijesti i borbe, te nekoliko radiodrama namijenjenih hrvatskim vojnicima. Nakon kapitulacije Italije u Zadru i Splitu radi na organizaciji krugovalne službe. U ožujku

1944. s vojni kim postrojbama odlazi u Zadar, te za Zadar i okolicu izdaje list *Hrvatski Jadran*. U listopadu 1944. imenovan je stožernikom Ustaškog stožera Bribir u Šibeniku. Nakon sloma NDH, emigrirao u Argentinu. (R.)

G

GAGLIARDI, Manco (Emanuel), političar (Zagreb, 1885. — Stara Gradiška, oko 25. III. 1942.). Sin talijanskog doseljenika, građevinskog poduzetnika. Studij prava završio u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Uoči I. svjetskog rata bio je član Stranke prava. Nakon propasti Austro-Ugarske, 1918. odlazi u Graz, gdje (u svibnju 1919.) postaje član emigrantskog Hrvatskog komiteta (predsjednik dr. Ivan Frank, sin Josipa Franka). Već je za vrijeme studija bio militantni frankovac, poslije jedan od frankovskih prvaka. God. 1920. Senat Zagreba kog sveučilišta oduzima mu titulu doktora prava. Autor je brošure *Istina o hrvatskom emigrantskom komitetu 1919.-21.*, koja je odgovor na napade S. Radića (Graz, 1922.). Izmeću dvaju ratova pristupio je slobodnim zidarima. Radio je za obavještajnu službu Kraljevine SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije, a istodobno i za A. Pavelića u izbjeglištvu, ali i za druge. Sumnjivo je za umiješanost u umorstvo T. Schlegela (22. III. 1929.), glavnog urednika *Novosti*, kao i u različite druge afere. God. 1941. vraća se u Hrvatsku. Nakon uspostave NDH u Zagrebu se predstavlja kao »otac« ustaštva. U lipnju se sklanja u sanatorij na Srebrnjaku, a u studenome 1941. uhićen je pred Banskim dvorima. Uputen je u Staru Gradišku, gdje je zatočen sa skupinom slobodnih zidara. Iz te je skupine izdvojen s grofom J. Bombellesom oko 25. III. 1942. i pogubljen. (M. Š.)

GAJ, Ivica, pl., odvjetnik i diplomat (Požega, 1. VII. 1903. — Buenos Aires, 15. Vili. 1988.) Praunuk Ljudevita Gaja, osnivača ilirskog pokreta. Studirao na visokoj trgovskoj školi u Berlinu i Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je i diplomirao 1930. Od 1936. odvjetnik u Zagrebu. Uoči rata skri-

vao M. Lorkovića, pošto mu je Matković tajnik Ivan Kolak omogućio bijeg iz bolnice u koju je doveden iz logora u Krušici. Od 31. X. 1941. službovao kao otpravnik poslova u poslanstvu u Budimpešti iz protesta Vlade NDH zbog mađarskog zaposjedništva u Međimurju, a 13. II. 1942. imenovan je poslanikom. Od svibnja 1943. službuje kao nadstojnik Odsjeka za Podunavlje, Balkan i Istok u Političkom odjelu Ministarstva vanjskih poslova. Potkraj 1944. pri Predsjedništvu Vlade vodi poslove u vezi s evakuacijom Vlade i njezinih ustanova. Sudjelovao u pisanju memoranduma Vlade NDH upućenog 15. XI. 1944. njemačkom MVP-u o mogućem povlačenju Vlade, drugih osoba i dobara na teritorij Reicha. U emigraciji je živio u Austriji i Italiji, a od 1947. u Argentini, gdje mu je njemačka visokoškolska naobrazba omogućila dobra namještenja. God. 1971. izabran je za predsjednika Hrvatsko-argentinskoga kulturnog kluba. (G. A. B. i M. R.)

GAL, Miroslav, atletičar (Sesvete kraj Zagreba, 26. VIII. 1921. — New York, 8. VI. 1985.). Gimnaziju pohađao u Šibeniku i Osijeku. U Zagrebu i Parizu studira ekonomiju 1938.—41., kada upisuje Domobransku vojnu akademiju, koju završava 1942. u zvanju zastavnika. Službuje u Odjelu za šport Ministarstva domobranstva, a 1943. u zvanju poručnika odlazi u vojne jedinice. Ratni je izvjestitelj, surađuje u *Hrvatskom narodu*. Na prvenstvu Jugoslavije 1939. kao član HŠK »Zrinski« iz Osijeka, osvaja 1. mjesto u troskoku i 2. u skoku udalj. Od 1941. višestruki je prvak NDH u traganju na 100 i 200 m, u štafeti 4 x 100 m, 4 x 200 m i u troskoku. God. 1943. u utrci na 100 metara, rezultatom 10,9 sekundi, postavio je državni

MIROSLAV GAL (PRVI SLIJEVA) POBJE UJE U UTRCI NA DRŽAVNOM MOM ADSKOM PRVENSTVU 1942. GODINE

rekord. U anketi športskih novinara 1943. izabran je za najboljega športaša Hrvatske. Nakon odlaska u emigraciju (1945.), postaje članom atletskih klubova u Bordeauxu i Parizu (gdje nastavlja studij ekonomije). Na prvenstvu Francuske (1946.) pobje uje u troskoku, skoku udalj i tr anju na 100 i 200 m. Iz Francuske se seli u Argentinu i 1952. nastupa na Panameri kim igrama u Buenos Airesu, kao argentinski reprezentativac. Od 1953. živio je u SAD-u. Suosniva je i predsjednik organizacije Ujedinjeni ameri - ki Hrvati, sabornik i glavni rizni ar Hrvatskoga narodnoga vije a, glavni tajnik Ameri koga republikanskoga etni kog vije a u Washingtonu, jedan od utemeljitelja Hrvatskoga radiosata u New Yorku. (F. F.)

GALIĆ, Cvitan, zrakoplovni natporu nik (Gorica kraj Gruda, 29. XI. 1919. — Banja Luka, 6. IV. 1944.). Od 1928. u vojnom zrakoplovstvu Kraljevine Jugoslavije. Poslije proglašenja NDH pristupa hrvatskom ratnom zrakoplovstvu, od ljeta do jeseni 1941. na usavršavanju je u Njema koj, a od kraja 1941. u skupini F. Džala sudjeluje u borbama na isto nom bojištu (Krim, Azovsko more), gdje se proslavio kao izvrstan pilot-lovac. Imao je 43 pobjede nad sovjet-

skim lovcima, ali s obzirom da nije imao dovoljno svjedoka za šest, priznato mu je 37 zra nih pobjeda. Nakon povratka s isto nog bojišta na službi je u Banjoj Luci kao zapovjednik 21. i 22. lova kog jata u sastavu tamošnje zrakoplovne luke. Potoni je u

CVITAN GALI

Zagreb) zapovjednik lova kog jata zaduženog za zračnu obranu grada. Poginuo prilikom iznenadnog napada saveznih zrakoplova na vojnu zrakoplovnu luku pri pokušaju da dođe do svojega zrakoplova. (I. A. i M. R.)

GALINOVIĆ, Veljko, stožernik (Dubrovnik, 10. IV. 1911. — Buenos Aires, 30. III. 1977.). Završio pravni fakultet. Kotarski je sudac u Glini do srpnja 1941., kad ga ministar M. Puk imenuje državnim tužiteljem u Ogulinu. God. 1942. postavljen je za stožernika Ustaškog stožera Modruš u Ogulinu, koju dužnost obnaša sve do svibnja 1945. Poslije povlačenja iz Hrvatske nekoliko godina živio u Italiji, a zatim se preselio u Argentinu. (M. P.)

GARDILJEV, Ante, oftalmolog (Nerežišća, 24. IX. 1902. — Zagreb, 20. IX. 1965.). Nakon završenog studija medicine u Zagrebu (1927.), radio je (1928.-34.) na zagrebačkoj Klinici za očne bolesti, a potom se usavršavao u Beču. Obavljao je privatnu praksu u Zagrebu, a 1941.-43. okulist je Bolesničke blagajne »Mercur«. U veljači 1943. vraća se na Očnu kliniku kao docent Medicinskog fakulteta, te od jeseni kao izvanredni profesor. Stručne je radove u to doba objavljivao u *Liječničkom vjestniku* (1942.-45.) i u njemačkom časopisu *Verenigte Archiv für Ophthalmologie* (1944.). Po završetku rata premješten je u Očnu bolnicu u Prelog, a potom 1951. osniva i do 1956. vodi Očni odjel bolnice u Zadru. Vrativši se u Zagreb djeluje kao okulist školske poliklinike. U svjetskoj je medicinskoj literaturi njegovo ime zabilježeno kao izumitelja biosuture tetivnim nitima iz repa bijelog štakora. Tragao je za lijekom protiv trahoma, eksperimentirajući u Zagrebu i Egiptu, najprije s nascentnim klorom, a poslije s kloriranim sulfonamidima, neovisno pa čak i prije objave radova G. Domagka, koji je zbog otkrića sulfonamida 1939. nagrađen Nobelovom nagradom. Gardiljev je metoda izazvala mnogobrojne i kontroverzne polemike u svezi s efektom liječenja, komplikacijama i prioritetom uporabe sulfonamida. (V. D.)

GARIĆ, Josip, banjaluci biskup (Vitez, 28. X. 1870. — Graz, ? 1946.). Gimnaziju završio u Gori, a bogosloviju u Peču. Bio je kapelan i kateheta u Zenici i Vitezu, uitelj i župnik u Vrbanjcima i Kotor Varošu, vijećnik Bosne Srebrene i od 1912. banjaluci biskup. Zapažen je njegov rad na socijalnom polju: u Kotor Varošu 1911. osnovao Hrvatsku težačku blagajnu za štednju i zajmove. Bio je pristaša J. Franka, potom A. Trumbića i naposljetku A. Pavlića. Sudjelovao u radu dviju biskupskih konferencija, u lipnju 1941. i potkraj ožujka 1945. u Zagrebu. Nije odobravao metode vladanja i nasilja ustaškog režima: u svibnju 1941. intervenirao da se pusti uhićeni banjaluci biskup Platon. Episkop je pušten i, premda mu je jamčena sigurnost, ubijen. Saznavši za to, Garić je dobio živani slom od kojeg se liječio u bolnici. Poslije je u propovijedima javno prosvjedovao zbog tog i sličnih zločina. Po etkom svibnja 1945. odlazi iz Zagreba u Austriju. Bolovao je od raka i liječio se u klagensburškoj bolnici. (Z. D. i M. R.)

GASTEIGER, Ferdinand, politički i kulturni djelatnik (Osijek, 16. II. 1901. — München, 7. I. 1969.). U vrijeme Kraljevine Jugoslavije aktivan je u kulturnom i političkom radu njemačke manjine Osijeka i Slavonije (Kulturbund). God. 1941. imenovan je predsjedajućim (ravnatelj) Saveza njemačkih zadruga u Hrvatskoj, odnosno vodom gospodarstva Njemačke narodne skupine u NDH. Jedna je od najvažnijih osoba među domaćim Nijemcima. Među ostalim, bio je i saborski bilježnik. Nakon sloma NDH živi u Austriji i (od 1950.) u

FERDINAND
GASTEIGER

Njema koj, gdje je bio aktivan u osnivanju i radu udruženja iseljenih Nijemaca. (V. G.)

GAŠČIĆ, Stjepan, general (Pisarovina, 8. XII. 1898. — ?) Završio Kadetsku školu austrougarske vojske u Be u. Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Za NDH, kao zapovjednik 13. pješa ke pukovnije 1941.-43. istaknuo se u obrani Pala i Sokolca te u borbama na Romaniji (1941.—42.). Zapovjednik je pripremnog te aja Domobranske akademije u Sarajevu i ima in pješa kog pukovnika. Od velja e 1943. do sije nja 1944. zapovjednik 4. lova ke brigade 4. lova koga zdruga, te obnaša i dužnost zamjenika zapovjednika (od listopada 1943.) zbornog podru ja Sarajeva. Isti e se u obrani Banje Luke (31. XII. 1943. — 2. I. 1944.). Od velja e (kad je i promaknut u in generala) do kolovoza 1944., kad je imenovan za pomo nika zapovjednika III. zbornog podru ja, radi u Hrvatskoj nastavnoj brigadi u Stockerauu. Po etkom 1945. djeluje u Stožeru za ispražnjenje Hercegovine, zadužen za otpremu ljudi i tereta. U svibnju 1945. povla i se iz Hrvatske. (M. P.)

GAŠPAROVI , Zlatko, pravnik i sociolog (Vukovar, 27. IV. 1913. — Zagreb, 9. VIII. 1995.). U Zagrebu je završio studij prava i obranio doktorat, a 1938.-39. usavršavao se na London School of Economics. God. 1936.-45. radio je kao inovnik u Narodnoj banci u Zagrebu, 1942.-43. na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu predavao predmet teorija države, a 1943.-45. na Pravnom fakultetu u Zagrebu sociologiju. Bio je pomo nik urednika struke sociologija u *Hrvatskoj enciklopediji*, I.-V. (1941.-45.). Od 1945. radi u Statisti kom zavodu, te u biblioteci Pravnog fakulteta u Zagrebu; vrstan bibliograf. (M. Š.)

GAVELLA, Branko, redatelj i pedagog (Zagreb, 28. VII. 1885. — Zagreb, 8. IV. 1962.). Pošto je u Be u 1910. doktorirao filozofiju, zaposlio se u Sveu ilišnoj knjižnici u Zagrebu. Pisao kazališne kritike u *Agramer Tagblattu* (1911.-14.). Njegov prvi redateljski pokušaj bila je Schillerova *Messinska vjerenica* 1914. u HNK. Odlazi potom na ratište,

BRANKO GAVELLA

odakle se vra a tek 1917. i za ponovni po etak izabire Mussetov *Svije njak*. Kad je 1919. imenovan dramaturgom HNK, ve je bio režirao svoju prvu operu *Ban Leget* (I. Zajc). Prvi put postavlja Shakespearea (*Otello*), dramske prvijence T. Strozija, U. Donadinija i M. Krleže. Zatim se posve uje samo operi, a 1922.-26. direktor je Drame. God. 1926.-30. direktor je Drame u Beogradu, a nakon toga po inje njegov pe albarski put po Europi, koji traje do 1939. Za vrijeme NDH režira drame i opere u HNK te na Hrvatskom krugovalu, piše brojne lanke u *Spremnosti* i *Neue Ordnung*, drži predavanja na Krugovalnoj postaji Zagreb. Dramske režije: *Graditelj Solness* (H. Ibsen), *Razbojnici* (F. Schiller), *Na Božjem putu* (A. Muradbegovi), *Slava njima* (M. Ogrizovi), *Zora Uskrsnu a* (V. Rabadan), *Huseinbeg Gradaš evi* (A. Muradbegovi), *Diogenes* (T. Brezova ki), *Pir mladog Deren ina* (H. Lu i - M. Drži). Operne režije: *Adelova pjesma* (I. Para), *Ukleti Holandez* (R. Wagner), *Carmen* (G. Bizet), *Sun anica* (B. Papandopulo). God. 1942. gostuje u Sarajevu, gdje režira Shakespeareova *Hamleta* i Drži eva *Dunda Maroja*. God. 1944.-49. uglavnom je u Ljubljani, Bratislavi i Ostravi. Od 1950. do smrti rektor je i voditelj

katedre za glumu i režiju na Akademiji za kazališnu umjetnost u Zagrebu. Preveo je na hrvatski mnoga dramska djela i opere, a sam je autor *Hrvatskoga glumišta* (1953.), te posmrtno objavljena djela *Glumac i kazalište* (1967.). (P. C.)

GAZZARI, Tonko, državni dužnosnik i kulturni djelatnik (Šibenik, 16. VI. 1913. — Buenos Aires, 14. VI. 1987.). Gimnaziju završio u Šibeniku, a Filozofski fakultet u Beogradu. Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatje e ga na odsluženju vojnog roka u Mariboru. Vra a se u Šibenik i uskoro postaje tajnikom D. Sin i a, velikog župana Velike župe Bribir i Sidraga, te na tom položaju ostaje do 1944., kada je postavljen za podžupana Velike župe Bribir. Nakon sloma NDH povla i se u Austriju, u logore u Italiji i 1948. u Argentinu, gdje se isti e kao kulturni djelatnik; djeluje kao predava u Maloj školi 1959.-87. Predsjednik je Hrvatsko-argentinskoga kulturnoga kluba; sura uje u asopisima *Ognjište*, *Svitlenik*, *Danica* (Chichago), *Studio Croatica* i *Hrvatska revija*. (M. B.)

GEC, Marijan, stožernik (Oto ac, 21. VI. 1912. — ?). Završio Pravni fakultet u Zagrebu. Nakon uspostave NDH predstojnik je Kotarskog suda i logornik u Staroj Pazovi. Po etkom rujna 1943. imenovan je stožernikom Ustaškog stožera Vuka-Posavje sa sjedištem u Vukovaru, što ostaje do sloma NDH. Nakon povla enja u izbjeglištvo u svibnju 1945. nalazi uto ište u Madridu, gdje je nastavio pravno usavršavanje, te doktorirao. Bio aktivan u Zajednici Hrvata u Španjolskoj, držao predavanja po španjolskim graevinama. Umro u Madridu. (R.)

GERMOGEN, Grigorij Ivanovi Maksimov, mitropolit zagreba ki (Stanjica Nagorska, Donska oblast, 10. I. 1861. — Zagreb, 29. VI. 1945.). Teologiju završio u Kijevu, rukopoložen za sve enika u Novo erkasku. Profesor je bogoslovlja u Saratovu. U vrijeme I. svjetskog rata izabran za arhiepiskopa jekaterinoslavskog i mitropolita novomoskovskog. Za revolucije napustio Rusiju, boravio neko vrijeme u Gr koj, na Atosu, a 1921. došao u Kraljevinu SHS u manastir

GRIGORIJ GERMOGEN

Hopovo u Srijemu. U NDH postavljen za prvoga poglavara Hrvatske pravoslavne crkve. Germogenovo je ustoli enje obavljeno 7. VI. 1942. u pravoslavnoj crkvi Sv. Preobraženja u Zagrebu, uz prisutnost najviših državnih dužnosnika. HPC je prema svom ustavu bila autokefalna i episkopalna. Na elu je trebao biti patrijarh, postavljen i posve en u suglasnosti s Vaseljenskim patrijarhom u Carigradu. Kako zbog ratnih prilika to nije bilo mogu e ostvariti, Germogen je došao na elo HPC u dostojanstvu mitropolita (mitropolita zagreba ke mitropolije), a procedura za ustoli enje patrijarha odgo ena je za normalnije prilike. O ustavu i uspostavi HPC i Germogenovu imenovanju bila je obavještavana Srpska pravoslavna crkva. Patrijarh SPC Gavriilo Doži , koji se tada nalazio u internaciji, bio je suglasan s tim. Stvaranje HPC zna ilo je i zaokret u politici i vjerskom odnosu prema pravoslavicima u NDH. Poslije sloma NDH, jugoslavenske su vlasti uhitile Germogena, a Vojni sud u Zagrebu osudio gaje na smrt. (V. G.)

GLAISE VON HORSTENAU, Edmund, general i povjesni ar (Braunau am Inn, 1882.

EDMUND GÜMSE VON HORSTENAU

— Nürnberg, 20. VII. 1946.). Roden u istom mjestu kao i A. Hitler, u uglednoj austrijskoj vojsci koj obitelji. Završio Terezijansku vojnu akademiju (1903.) i Ratnu školu u Be u. U austrougarskoj vojsci bio glavno-stožerni asnik. Bavio se poviješ u i politikom. Bio je dopisni član Austrijske akademije znanosti, docent i sveu ilišni profesor. Slovio je za Austrijanca velikonjema ke orijentacije. Gotovo etrdeset godina kretao se me u austrijskom i njema kom elitom, od posljednjeg austrijskog cara Karla I. do Hitlera, vode Tre eg Reicha. Nakon raspada Monarhije bio je ravnatelj Ratnog arhiva u Be u. U Republici Austriji bio je neko vrijeme ministar rata u Schuschniggovu kabinetu, a uo i priklju enja Austrije Njema koj (1938.) potkancelar i ministar unutarnjih poslova u prelaznoj vladi Seyss-Inquarta. U vojsku ponovno primljen u inu general majora 1938. (zadužen za vojni ka groblja). Borave i u Berlinu, upoznao krug vojnih osoba koje e poslije u i u povijest kao »ljudi 20. srpnja« (organizatori neuspjela atentata na Hitlera), kojima je bio naklonjen. U travnju 1941. upu en je u Hrvatsku jer je kao bivši austrougarski asnik dobro poznao hrvatske asnike koji su na početku NDH preuzeli klju ne pozicije u Hr-

vatskom domobranstvu. Imenovanje 14. IV. 1941. predstavnikom Vrhovnog zapovjedništva njema kih oružanih snaga pri hrvatskoj Vladi. Tituliran kao njema ki general u Zagrebu, a od 1. studenoga kao njema ki opunomo eni general u Hrvatskoj. Posredovao je u svim vojnim pitanjima i odnosima izme u njema kih i hrvatskih vojnih zapovjedništava. Nije odobravao nacisti ki režim, pa ni ustaški, nerijetko protestiraju i protiv represija i terora. Gotovo od prvih dana u Hrvatskoj Glaise von Horstenau i A. Paveli iskazuju obostranu nenaklonjenost. Veliki mu je protivnik u Zagrebu bio i njema ki poslanik S. Kasche. U Zagrebu je održavao veze ili se susretao i prijateljevao s mnogima, od nadbiskupa A. Stepinca do I. Meštrovi a, od kneza E. Lobkovitza do M. Lorkovi a i A. Voki a, od A. Košuti a do Josipa Poduje i slobodnih zidara. Potkraj 1943. i po etkom 1944. pregovara s predstavnicima VS NOVJ (V. Velebit) oko sporazuma o stalnoj razmjeni zarobljenika, ali i s pojedinim predstavnicima hrvatskih partizana. Zalagao se za jedinstveni hrvatski blok, traže i da HSS i partizani nadu zajedni ki jezik, a zagovarao je i uklanjanje ustaškog režima. U rujnu 1944. A. Paveli ga je optužio za defetisti ki utjecaj na neke ministre (M. Lorkovi a, A. Voki a), te za posjeta Hitleru (tako er u rujnu 1944.) napomenuo kako se Glaise ne bi mogao sna i u hrvatskoj politici. Glaise je povu en u Führerovu pri uvu i opunomo en da napiše povijest njema kog vojnog djelovanja u jugoisto noj Europi. U studenome 1944. Hitler ga je (za osobnu zadovoljštinu) odlikovao viteškim križom s ma evima. U svibnju 1945. uhitile su ga ameri ke okupacijske snage u Salzburgu. Zato en je u Münchenu i Augsburgu, potom u francuskom logoru Foursaville, a 1. XI. 1945. stigao je u svoje posljednje boravište — u logor Meunarodnog vojnog suda Langwasser kraj Nürnberga. To no dvije godine nakon atentata na Hitlera, popio je otrov. Napisao memoare koji su objavljeni nakon njegove smrti. (V. G. i D. S.)

GLASER, Franjo, nogometaš (Osijek, 7. I. 1913.). Nogomet igra od djetinjstva; po inje u Radni kom športskom klubu »Hajduk« u

Sarajevu 1925., nastavlja 1929. u »Gra anskom« iz Osijeka, a 1932.-36. nastupa za Beogradski sport klub (BSK) s kojim 1935. i 1936. osvaja naslov državnih prvaka. God. 1937.-45. lan je zagreba koga »Gra anskog« s kojim dva puta osvaja prvenstvo bivše Jugoslavije (1937. i 1940.). Jedan je od naših najboljih vratara svih vremena. U razdoblju 1937.-45. šesnaest puta nastupa za reprezentaciju Zagreba, od toga etiri puta za vrijeme NDH. God. 1943. lan je »Gra anskog« koji osvaja prvenstvo države. Za nogometnu reprezentaciju Hrvatske, u

FRANJO GLASER

vrijeme Banovine Hrvatske 1939.-41., nastupio je na sve etiri utakmice koje je ta reprezentacija odigrala. Za reprezentaciju NDH nastupio je sedam puta. Reprezentativac Kraljevine Jugoslavije je 36 puta. God. 1945.-48. radi na osnivanju momadi beogradskog »Partizana« i splitskog »Mornara«, gdje je igra i trener. Od 1949. radi kao trener više klubova me u kojima su NK »Dinamo« (Zagreb), »Kvarner« (Rijeka), »Proleter« (Osijek), »Trešnjevka« (Zagreb), FC »Klagenfurt« (Austrija) itd. (F. F.)

GLAVAŠ, Radoslav (Andrija), sve enik i književnik (Drinovci, 20. X. 1909. — Zagreb, 30. VI. 1945.). Gimnaziju završio na Širokom Brijegu, bogosloviju polazio u Mostaru (1930.-32.) i Lili u (1932.-34.), Filozofski fakultet završio u Zagrebu (1938.), gdje je i doktorirao disertacijom *Jakša Cedomil, osniva moderne hrvatske kritike* (1942.). Za sve enika zare en 16. VII. 1933. Djelovao je kao kapelan (1934.-35.), a zatim kao profesor hrvatskog jezika (1938.-42.) u gimnaziji na Širokom Brijegu. Krajem 1941. postav-

RADOSLAV
GLAVAŠ

ljen za odjelnog proelnika u Ministarstvu pravosu a i bogoštovlja i na toj je dužnosti ostao do svibnja 1945. Objavljivao je književne kritike, studije, pripovijesti i pjesme. Za NDH suraivao u *Hrvatskoj smotri*, *Hrvatskoj reviji*, *Hrvatskom narodu*, *Spremnosti* i *Novinama* (1945., s posljednjim prilogom: *Krvavi ples komunista na Širokom Brijegu*). U vrijeme sloma NDH nije se povlaio iz Zagreba; nekoliko dana nakon ulaska partizana u Zagreb, uhi en je i ubrzo strijeljan. (A. N.)

GLIGO, Ivan, pravnik i diplomat (Supetar na Bra u, 28. I. 1887. — Zemun, ? XI. 1944.). Srednju školu završio u Zadru, studirao pravo u Zagrebu i Varšavi, gdje je i doktorirao. Odvjetnik u Benkovcu do 1940., javni bilježnik u akovcu 1940.-41., generalni konzul NDH u Zadru 1941.-42. Zbog izravnog neslaganja s postupcima talijanskoga guvernera Dalmacije Giuseppea Bastianinija, udaljen iz Zadra. Potkraj 1942. postavljen za generalnog konzula u Konzularnom predstavništvu NDH u Beogradu, gdje ostaje do 21. IV. 1944. kad se vra a u MUP Zagreb, za nadsavjetnika. U svibnju 1944. trebao preuzeti dužnost podžupana Velike župe Sidraga i Ravnih Kotara ali je prijevremeno umirovljen (19. V. 1944.). Uhi en je po ulasku partizana u Zemun i bez su enja pogubljen. (A. V.)

GLOVACKI, Viki (Viktor), estradni umjetnik (Rijeka, 11. IX. 1919. — Zagreb, 14. I. 1976.). Na drugoj godini studija prava (1941.) pozvan je u vojsku i nakon višemjesne ne obuke u Varaždinu poslan u Prosvjet-

VIKI GLOVACKI

nu bojnu u Zagreb. Odre en je za voditelja radioemisije *Hrvat u borbi*, koja je bila na programu svaki dan u 12 i 20 sati. Za tu je emisiju pisao tekstove, pozivao za sugovornike pjeva e, glumce. Popularne su bile njegove parodije na pjesme *Tri palme — Tri vre e na otoku sre e gdje šverceri kruže svu no* ili o »šunkici« na melodiju *Anuške*. God. 1944. napisao je rije i i note za *Budnicu* posve enu pitomcima 1. satnije Domobranske zastavni ke škole. Dva mjeseca poslije sloma NDH, uhi en je pod optužbom da je bio suradnik okupatora. U zatvoru u or di evoj ulici slomili su mu kundakom nosnu kost i rebra. Osu en je na sedam godina robije, a kaznu je izdržavao u Popova i i Staroj Gradiški. Pomilovan je u sije nju 1951., nakon pet i pol godina izdržane kazne. Neko vrijeme nastupanje mu je bilo zabranjeno te je samo pisao tekstove. Od 1952.-63. stalno angažiran u »Varieteu«. Njegova kulturna interpretacija pjesme *Zadnji fijaker* (S. Mihaljinec) i danas se rado sluša. (P. C.)

GLUHAK, Eduard, športaš i športski djelatnik (Budimpešta, 23. VI. 1914.). U Zagreb dolazi s roditeljima 1922. U i za autoelektri ara do 1934., te postaje ugledni stru njak i vlasnik automehani arske radionice. Sportom se aktivno bavi od 1926. Po inje kao skijaš, postaje lan društva »Maraton«

(1936.), a najbolje rezultate postiže 1942-46. U skijaškim skokovima na Medvednici osvaja 2. mjesto (1943.) skokom od 26,5 m. Natje e se i u spustu na Platku (1944.) i na me unarodnom prvenstvu u Slovenj Gradeccu (1946.). U istom klubu je i atletičar — trka na srednje pruge (1936.-38.). Kajakom se bavi od 1937. U kajaku dvojcu osvaja prva mjesta (1939, 1940, 1942, 1943. i 1956.), a državni je prvak i u kajaku samcu (1940, 1943, 1946.). Nakon rata kao lan AMK »Zanatlija« višestruki je prvak Zagreba i Hrvatske (1955.-64.), a s automobilom Fiat-Abarth poja anim do 850 cm³ uspješni je natjecatelj (1957.-71.) i pobjednik mnogih utrka. Skijaški je sudac (1960.-94.) te sudac u kajaku na divljim vodama (od 1948.). (F. F.)

GODINA, Ante (Antun), ustaški dužnosnik (Sušak, 15. VI. 1897. — Santa Cruz, Bolivija, 1954.). Po zanimanju trgovac. Više puta uhi ivan 20-ih i po etkom 30-ih godina zbog kriminala; 1922. zbog ubojstva osu en na 12 godina robije, ali je 1929. pušten (jer je utvr eno da nije po initelj zlo ina). Emigrira 1932. i u Trstu drži ustaški centar za vezu izme u domovine i izbjeglištva. Glasio za vrsnoga krivotvoritelja dokumenata i novca. Zajedno sa suprugom Stanom (rod. Versa), u literaturi poznatoj kao »lijepa plavojka«, dostavio u Francusku oružje atentatorima na jugoslavenskoga kralja Aleksandra 1934. Jugoslavenska i francuska policija nisu otkrile njegov identitet i vezu s atentatom. U Jugoslaviji je bio tražen zbog diverzija na vlakove i razne objekte. I dalje je držao punkt u Trstu a supruga Stana bila je naj eš i kurir izme u Trsta i Zagreba; 1935. nastoji stupiti u vezu s A. Paveli em i E. Kvaternikom u torinskom zatvoru radi odgovora na pitanje kako da se prema predstoje im izborima u Jugoslaviji odnose njihove pristaše u domovini. Krajem 30-ih godina jedno vrijeme bio zato en u mjestu Grosseto. U ustaškim logorima nije boravio, osim prolazno. Pripadao krugu povjerljivih Paveli evih ljudi. Koncem ožujka 1941. prati A. Paveli a u Rimu na talijanski poziv, a u vezi s neposrednim doga ajima u Jugoslaviji (vojni pu od 27. III. 1941.). U travnju 1941. vra a se u Zagreb, ima in satnika u

PTB-u. Za vrijeme NDH djelovao u Gospodarskom redarstvu te prenosio novac i dragocjenosti hrvatskih ministara i drugih dužnosnika u Švicarsku. Emigrirao u Italiju, a potom u Južnu Ameriku. (Z. D. i M. R.)

GOLI, Miroslav, arhitekt, pjeva (Stara Pazova, 12. II. 1922. — Zagreb, 7. VIII. 1984.). Uz A. Konca, najpopularniji pjeva zabavnih melodija 1941.-45. Gimnaziju je završio u Kikindi, a studij arhitekture upisuje u Zagrebu. Po etkom rata obla i uniformu domobrana sveu ilištarca. Polaže audiciju na Radio Zagrebu, a njegove interpretacije uz pratnju radioorkestra odmah se uživo emitiraju u program. Nastupa isključivo u radioprogramima i na koncertima koji se održavaju u Glazbenom zavodu i Radni kom domu. Najviše uspjeha postiže

MIROSLAV
GOLI

šlagerom N. Gr evi a *Varave o i*, a blizak mu je i repertoar šansonijera Tina Rossija. Prvih dana svibnja 1945. pridružuje se hrvatskoj vojsci i mnoštvu civila u povla enju prema austrijskoj granici. U metežu, zajedno s bolesnim bratom, skriva se u nekom selu, ali je ipak zarobljen. Iz logora je pušten u jesen 1945. Vra a se u Zagreb, ali su vrata radiopostaje za njega zatvorena. Zauvijek ostavlja glazbu, završava studij arhitekture i u struci ostaje do kraja života. (Z. K.)

GOSTI, Josip (GOSTI), operni pjeva, tenor (Stara Loka, Homec pri Kamniku, 5. III. 1900. — Ljubljana, 25. XII. 1963.). Solist ljubljanske Opere od 1929., prešao u HNK 1937., a od 1950. stalni gost Državne opere u Be u. Gostovao je na svim vode im europ-

JOSIP
GOSTI

skim opernim pozornicama i bio ljubimac zagreba ke publike. Za vrijeme NDH interpretirao je Don Carlosa, Radamesa, Riccarda i Manrica (G. Verdi, *Don Carlos*, *Aida*, *Krabuljni ples* i *Trubadur*), Rodolfa, Cavaradossija, Renata i Pincertona (G. Puccini, *La Bohème*, *Tosca*, *Manon Lescaut* i *Madame Butterfly*), Mi u i Bojana (J. Gotovac, *Ero s onoga svijeta* i *Morana*). Bio je lan Dosaveznog vije a Hrvatskoga saveza slobodnih zvanja. (P. C.)

GOSNJAK, Ivan, general (Ogulin, 10. VI. 1909. — Beograd, 9. II. 1980.). Izu io stolarski zanat u Sisku. lan KPJ od 1933., upu en 1935. na školovanje u SSSR, gdje 1937. završava Lenjinsku partijsku školu, te iste godine odlazi u Španjolsku. Ratuje u internacionalnim brigadama i dobiva in kapetana. Od velja e 1939. do studenog 1941. interniranje u logorima u Francuskoj. Bježi iz logora i po etkom 1942. preko

IVAN
GOŠNJAK

Njema ke stiže u Hrvatsku, najprije dolazi na Banovinu, zatim odlazi u Gorski kotar u partizanski Glavni štab Hrvatske, gdje postaje zamjenikom komandanta Štaba. Komandant je I. hrvatskog korpusa i komandant Glavnog štaba Hrvatske. Potkraj rata imenovan je za komandanta II. armije. Poslije rata obnašao je najviše vojne i političke dužnosti: na elnik Personalne uprave JNA, prvi pomoćnik, te zamjenik ministra obrane FNRJ, državni sekretar za narodnu obranu SFRJ (1953.-67.), član Politburoa CK KPJ (1948.-52.), zatim član sekretarijata Izvršnog komiteta CK KPJ (1952.-64.), te savezni poslanik i član SIV-a. Imao je čin generala armije JNA. (M. R.)

GOTOVAC, Jakov, skladatelj i dirigent (Split, 11. X. 1895. — Zagreb, 16. X. 1982.). Studirao kompoziciju u Beču kod J. Marxa. Od 1922. djeluje u domovini, najprije u Šibeniku gdje organizira glazbeni život, a potom na poticaj Maje Strozzi-Pe i dolazi 1923. u Zagreb i započinje djelovati u Hrvatskom narodnom kazalištu, najprije kao korepetitor, potom dirigent, a u razdoblju od 20. III. 1943. do 6. XI. 1943. i kao direktor Opere. God. 1945. uhićen je zbog djelovanja u vrijeme NDH, optužen je i zbog navodnog uglazbljivanja ustaških pjesama te mu Sud vlasti HNK i Udruženja kompozitora Hrvatske izriče zabranu javnog djelovanja od 6 mjeseci. U zatvoru je bio 45 dana. Po isteku kazne utvrđuje se da je instrumentirao himnu *Lijepa naša*, no usprkos amnestiji nosio je biljeg nepoštudnog umjetnika te je njegova opera *Kamenih* na praizvedbi 17. XII. 1946. organizirano isfućkana, a kritika je djelo ocijenila negativnim. Uz Ivana Zajca, Gotovac je najpopularniji hrvatski operni skladatelj. Njegov *Eros onoga svijeta* (1935.) postigao je svjetski uspjeh, preveden je na desetak jezika te izvođen u mnogim europskim kazalištima (među ostalim u Miinchenskoj operi i Bečkoj narodnoj operi). Kao izraziti predstavnik nacionalnog smjera, Gotovac iskazuje svoj osebujni autorski stil već u ranim opusima kao što su *Koleda*, narodni obred (1925.), *Simfonijsko kolo* (1926, također isto izvođeno u inozemstvu), glazba za Gundulićevu *Dubravku* (1928.). Opera *Morana* praizvedena je 1930.

JAKOV
GOTOVAC

u Brnu, uz *Eru* smatra se majstorovim najuspjelijim glazbeno-scenskim ostvarenjem, a u toj su domeni i *Mila Gojsalića* (1951.), *erdan* (1955.), *Stanae* (1959.) i *Dalmaro* (1961.). Brojni zborovi, simfonijska meditacija *Ora i* (1937.), *Rizvan-aga*, rugalica za bariton i orkestar (1939.), *Pjesme eznuća* (1939.), pripadaju Gotovćevim najuspjelijim opusima. Posljednje je djelo operatorij *Petar Svaćić* (1969.), praizvedena 1992. u Zagrebu. (J. M.)

GOVEDIĆ, Slavko, političar i domobranski asnik (Krapinske Toplice, 1. III. 1894. — ?). Bio je predsjednik Hrvatskoga radničkog pokreta, koji je osnovao kao disident Hrvatskog radničkoga saveza 1938. Idućeg, 1939. osuđen je na 15 dana zatvora i novčanu kaznu zbog ilegalnog vrbovanja i otpremanja radnika u Njemačku. Hrvatski radnički pokret raspušten je 1940. odlukom banovinske vlasti jer se bavio radom uperenim protiv državnog poretka, a Govedić je, krijući se, izbjegao uhićenje. Njegovo su djelovanje pokretale nacionalsocijalističke ideje i nastojanje za uspostavljanjem nacionalsocijalističke stranke u Hrvatskoj. U listopadu 1940. uhićen je zbog letka na kojem je tiskan program hrvatskih nacionalsocijalista. Odlukom državnih vlasti raspućavanje letaka je zabranjeno kao i rad stranke koje se Govedić predstavio kao vođa. Interniran je najprije u Lepoglavu a potom u Krušicu. Nakon propasti Kraljevine Jugoslavije i proglašenja NDH dolazi u Zagreb i u svibnju 1941. osniva, uz ustaški pokret jedinu stranku, Nacionalsocijalističku radničku stranku. Tijekom ljeta 1941. većina članova prilazi ustaškom pokretu, a stranka je u

jesen uklju ena u ustaški pokret na temelju Poglavnikove odredbe od 9. VI. 1941. da »sva politička društva, koja rade na istim ciljevima, kao i Hrvatski Ustaški Pokret, te koja su osnovana uglavnom na istim na elima, imaju uni i u Ustaški pokret, a njihovo lanstvo ima se svrstati u Ustašku organizaciju«. I uz zalaganje njema kog poslanika S. Kaschea za takvo rješenje, Govedi nastoji, uz potporu nekih dužnosnika SS-a u Zagrebu (Wilhelm Beissner), održati samostalnost svoje malobrojne skupine i pove ati njezinu političku važnost, prikazuju i Vladu NDH kao italofilsku i neprijateljsku prema Njema koj. Po etkom 1942. Govedi je mobiliziran i upu en u Sarajevo gdje je služio kao domobranski konjiki poru nik. U lipnju 1942. odlazi na dopust u Zagreb, gdje je po nalogu S. Kvaternika uhi en, ali je na intervenciju S. Kaschea odmah pušten i opet upu en na služenje u vojsku, ovog puta u Zagreb. God. 1943. ve ima in potpukovnika i kao opunomo enik hrvatske vlade u jesen je dodijeljen njema koj 114. lova koj diviziji do njezina odlaska u Italiju 1944. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (Z. D. i M. R.)

GRABIĆ, Petar, provincijal Provincije Presvetoga Otkupitelja (Siritovci kraj Drniša, 28. X. 1882. — Split, 29. III. 1963.). Franjeva ku klasi nu gimnaziju poha ao u Sinju (1893.-98.). Studij filozofije završio u Rimu, a teologiju studirao u Šibeniku (1899.-1901.) i Makarskoj (1901.-03.). Visoku školu poha ao u Vatikanu, gdje je 1913. i doktorirao. Za sve enika zare en 1905. Odgojitelj je i profesor na bogosloviji u Zaostrogu i Makarskoj. Od 1925. do 1931. provincijal je Provincije Presvetog Otkupitelja, a od 1932.-37. gvardijan u samostanu Majke Božje Lurdske u Zagrebu. U razdoblju 1931.-34. kustod je Provincije, a od 1937. ponovno je provincijal Provincije Presvetoga Otkupitelja sa sjedištem u Splitu, što ostaje sve do srpnja 1947., kada je uhi en i na montiranom procesu u Zagrebu (protiv franjevac iz samostana Majke Božje Lurdske zbog navodne umješanosti u eksploziju u tvornici Gaon) krajem srpnja osu en na 14 godina zatvora. Kaznu je djelomice izdržao u Staroj Gradiški. Potom živi u samostanu u Omišu, a od 1953. u Splitu. U srpnju

1941. podnosi u Rimu izvješ e generalu Reda fra Leonardu Mariju Bellu o djelovanju franjevac njegove Provincije u NDH, te u onim mjestima koja su pripala Italiji, u povodu kleveta da su neki od njih sudjelovali u krvoproli ima nad Srbima. Susreo je tada i kardinala A. Maglionea i upoznao ga s klevetama protiv franjevac. Gabri je sura ivao lancima iz podru ja filozofije, bogoslovije i povijesti u mnogobrojnim asopisima i zbornicima (*Bogoslovska smotra, Gospa Sirijska, Hrvatska straža, Katoli ki list, Katoli ki tjednik, Lu, Naša misao, Nova revija* i dr.). (P. B.)

GRABOVAC, Martin, ustaški asnik (Vržerale kraj Livna, 22. IV. 1905. — Petrova Gora, sredinom travnja 1944.). Kao mladi odlazi u emigraciju gdje se priklju uje ustaškom pokretu. Od 9. V. 1933. boravi u ustaškim logorima u Italiji sve do povratka u Hrvatsku, u travnju 1941. Potom djeluje u Ustaškoj vojnici, zapovjednik je posade u Topuskom. Kao specijalni izaslanik Zapovjedništva Ustaške vojnice krajem 1943. i prvih mjeseci 1944. pregovara s H. Miljkovi em oko njegova stavljanja pod ustaško zapovjedništvo. Imao in satnika. Potpisani sporazum (28. XI. 1943. u Cazinu) da se Huskin odred reorganizira u Ustaški krajiški zdrug kojem bi IL Miljkovi bio zapovjednik a Grabovac zamjenik, nikad nije ostvaren. Na zakazanom sastanku, pošto je H. Miljkovi u me uvremenu prišao partizanima, 11. III. 1944. njegovi suradnici uhi uju Grabovca i izru uju ga partizanima. Partizanski sud osudio ga je na smrt. Posmrtno unaprije en u in ustaškog bojnika. (D. S.)

GRA ANIN, uro, sve enik i teolog (Gacko, 5. III. 1899. — Zagreb, 13. XII. 1973.). Srednju školu i trgova ku akademiju završio u Sarajevu (1920.). Odlazi zatim u Pariz gdje najprije studira pravo i eksportnu trgovinu a domalo odlu uje postati sve enikom pa prelazi na Katoli ki institut u Parizu. Tri godine studira skolastiku i modernu filozofiju te u lipnju 1925. postiže licencijat radnjom *La personalite morale d'apres Kant*. Za izdanje te radnje u Parizu 1935. predgovor je napisao glasoviti filozof

Jacques Maintain. Na istom katoli kom institutu studira etiri godine teologiju te 1929. postiže doktorat. Od srpnja 1927. do studenog 1929. dušobrižnik je hrvatskim katolicima u Parizu. Poslije, u srpnju 1935. postiže doktorat iz teologije radnjom o Bergsonu pod naslovom *Moderni filozof branitelj krš anstva*. Odmah nakon završetka teološkog studija u Parizu, potkraj 1929. nastupa u službu u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Prefekt je u Napretkovu konviktu »Kralj Tomislav«. Od 1930.-33. profesor je

DUORO
GRA ANIN

filozofije i pedagogije na Ženskoj u iteljskoj školi u Zavodu sv. Josipa, te do 1937. profesor religije u više sarajevskih škola, a šk. god. 1934./35. predaje sociologiju na Franjeva koj bogosloviji. Od 1932. do 1937. urednik je asopisa *Vrhbosna*, a od 1935. istodobno i urednik knjižice za duhovni život *Vrelo života*. U lipnju 1937. izabran je za privatnog docenta na Katoli kom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a redovitim profesorom postaje u sije nju 1941, te dekanom šk. god. 1941./42. i 1942./43. Više je godina bio sveu ilišni propovjednik u akademskoj crkvi sv. Katarine te urednik *Bogoslovne smotre*. Umirovljen je 1971, nakon 34 godine djelovanja na fakultetu. U stru - nim revijama objavio je mnogo lanaka, a za svoju katedru osnovnog bogoslovlja napisao je udžbenike *Vjerodostojnost objavljene religije* i *Crkva Kristova*. Budu i da je predavao i crkveno govorništvo, napisao je i priru nik *Temelji govorništva* i *Verbum Dei vivi*. Od pariških godina bio je prijatelj i suradnik Ivana Merza te je bio zauzet za katoli ki lai ki pokret. U hrvatsku teologiju unosio je svježa suvremena duhovna strujanja a ugle-

du hrvatske teologije u širem svijetu posebno je pridonio opsežnim prikazom *Filozofija i teologija u Hrvata* što ga je 1954. napisao za me unarodni teološki leksikon *Dictionnaire de la theologie catholique*. (Z. Ku.)

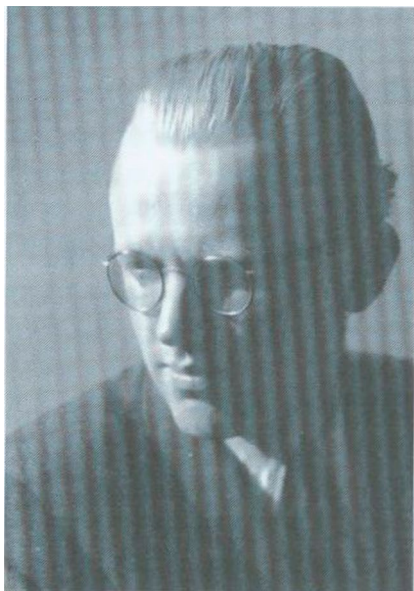
GRA ANIN, Mihovil, agronom (Skelani na Drini, 11. V. 1901. — Zagreb, 27. I. 1981.). Završio Poljoprivredno-šumarski fakultet visoke tehni ke škole i Prirodnoznanstveni fakultet Karlova sveu ilišta u Pragu, gdje je i doktorirao 1925. Od 1927. profesor pedolo-

MIHOVIL
GRA ANIN

gije na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Za NDH redoviti profesor na Poljodjelsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu, potpredsjednik Hrvatskoga prirodnoznanstvenoga društva, suradnik i urednik poljoprivredne struke u *Hrvatskoj enciklopediji*, objavio knjigu *Tla Hrvatske* (1942.), te brojne lanke u *Poljodjelskoj znanstvenoj smotri*, *Radu HAZU*, *Prirodi* i *Novom vremenu*. Nakon rata profesor na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu (do 1950.), potom 1955.-64. profesor u Skoplju. Ostali važniji radovi: *Pedologija*, I, II. i III. (1946, 1947. i 1951.); *Uvod u ekologiju bilja* (s Lj. Ilijani em, 1977.). (R.)

GR EVI , Mladen, umjetni ki fotograf (Zagreb, 8. X. 1918.). Školovao se u Zagrebu, usavršavao u Parizu, a magistrirao 1965. na zagreba koj katedri za povijest umjetnosti s temom *Razvoj fotografije u Hrvatskoj od 1891. do 1940.* Autorski se bavi fotografijom još od 30-ih godina, a uklju io se u rad zagreba kog Fotokluba ve 1938. Zapažen je njegov nastup na velikoj me unarodnoj izložbi u zagreba kom Umjetni kom pavli-

MLADEN
GR EVI

ljonu u tijeku 1939., kao i na više od pedeset izložaba u europskim i ameri kim središtima za uspješne turneje umjetni kih fotografaba zagreba ke škole. U po etku ga više zanima snimanje krajolika i portreta, s kojima nastupa na Me unarodnim izložabama umjetni kog svjetlopisa 1942. i 1943. u Zagrebu i inozemstvu te na prvoj samostalnoj izložbi u Salonu Ulrich 1944. Nakon rata putuje Bliskim i Dalekim istokom te Europom, gdje snima život i ljude, ostvaruju i izrazito humanisti ku i socijalno-kriti ku life-fotografiju. Jedno je vrijeme bio profesor u Školi za primijenjene umjetnosti u Zagrebu. Sudionik je brojnih izložaba i dobitnik prve nagrade »Tošo Dabac« 1975. te mnogobrojnih me unarodnih nagrada. (B. R.-P.)

GR EVI , Nenad, skladatelj i lije nik neuropatolog (Zagreb, 28. VIII. 1922.). Studij medicine završio u Zagrebu 1947., gdje je habilitirao 1957., te 1964. postao izvanrednim, a 1969. redovitim profesorom Medicinskoga fakulteta. lan JAZU postao 1984. Od rane mladosti bavio se glazbenim stvaralaštvom. Nastupao kao truba , pijanist i pjeva u jazz sastavima. God. 1940. vodio ansambl »The Devils«. Jedan je od najplodnijih hrvatskih skladatelja vedrih nota, a najve u popularnost stekao u vrijeme NDH. Poslije rata sudjelovao je na prvim festivalima zabavne glazbe, ali je radi znanstvenog rada napustio skladanje. Autor je mnogih evergrina, kao npr.: *Sje anje, Inspiracija, Snivaj, Tiho plove moje ežnje, Jeka, Varave o i, Jesenska ruža, Kao plavi dim.* (Z. K.)

GREDEU, Stjepan, pravnik i diplomat (Nova Gradiška, 7. IV. 1911. — ?). Završio pravni fakultet i stekao doktorat. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije službovao kao pristav redarstva. Po osnutku NDH (lipanj 1941. — srpanj 1942.) zamjenik je upravitelja Redarstvene oblasti za grad Zagreb. Potom je imenovan savjetnikom u Ministarstvu vanjskih poslova, zadužen je za uspostavljanje što tješnjih veza s njema kim nacionalsocijalistima. U srpnju 1943. postaje generalni konzul u Be u, a u travnju 1944. konzul u Essenu sa sjedištem u Koblenzu. Poslije rata emigrirao u SAD. (M. P.)

GREGORI , Pavle, politi ar (Zlatar, 18. X. 1892. — Zagreb, 23. III. 1989.). Medicinu studirao u Grazu i Zagrebu, gdje je i diplomirao 1924. Kao austrougarski do asnik 1915. zarobljen na ruskom bojištu, pristupa dobrovoljia kim odredima, a 1919. povezuje se s boljševicima; u domovinu se vra a 1921. U Kraljevini Jugoslaviji uhi en i osu en 1932. na dvije, a 1934. na još dvije godine robije. God. 1937. jedan je od osniva a Komunisti ke stranke Hrvatske i lan njezinog CK. Ponovno uhi en 1939. i zatvoren u Lepoglavi do 1940. Organizator partizanskog pokreta u Moslavini i Slavoniji 1941. (Prema sje anju V. Popovi a Gregori eva supruga Marina, koja je radila u Higijenskom zavodu NDH u Zagrebu, posredovala je u uspostavljanju kontakta M. Lorkovi a s užim vodstvom KPH; iz kruga ustaških rasova protiv Lorkovi a širila se optužba da je u svojem stanu skrivao Marinu Gregori , suprugu visokog komunisti kog dužnosnika.) Jedan od osniva a ZAVNOH-a, te njegov tajnik (1943.-45.); vodio je cijeli organizacijski rad u ZAVNOH-u i blisko sura ivao s A. Hebrangom. Iz Topuskog je 1944. pisao pisma svojem gimnazijskom drugu M. Krleži, pozivaju i ga da se priklju i partizanima. God. 1945. postaje ministai- za Hrvatsku u Vladi FNRJ; nastojao je zaštititi hrvatske interese, posebno pri razgrani enju Hrvatske i Vojvodine; 14. lipnja uputio je zahtjev Ministarskom savjetu DFJ traže i obustavljanje najavljenih vojvo anskih izbora dok se ne odrede gl'anice jer se, kako je napisao u opsežnom obrazloženju, »u Vojvodini danas nalaze pojedini

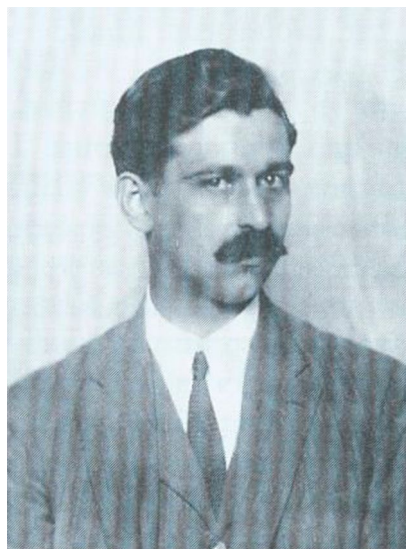
PAVLE
GREGORI

dijelovi Hrvatske koji nisu nikad pripadali Vojvodini« (posebno je naglasio da su kotarevi Ilok i Sid pripadali oduvijek Hrvatskoj), pa bi njihovo izdvajanje iz sastava Hrvatske moglo biti me u Hrvatima protumaeno »kao neprijateljski akt protiv samostalnosti Hrvatske«. Kada je pet dana kasnije (19. VI. 1945.) formirana komisija za razgraničenje na elu s Milovanom ilasom, u njezinom sastavu nije bilo Gregori a. Poslije rata bio na visokim državnim dužnostima: predsjednik Kontrolne komisije NRH 1946.—18, savezni ministar- za narodno zdravlje i socijalnu politiku 1948.-53, veleposlanik FNRJ u Italiji 1953.-55, potpredsjednik Savezne narodne skupštine 1958.-70. Objavio knjige: *Moja sje anja na Osniva ki kongres Komunisti ke partije Hrvatske* (1958.), *Narodnooslobodila ki pokret u zapadnoj Slavoniji, Moslavini i bjelovarskom okrugu 1941. godine* (1969.) i *NOB u sjeveroisto noj Hrvatskoj 1942. godine* (1978.). (S. R.)

GREGURI , Mirko, general (Maja kraj Gline, 4. V. 1897. — Beograd, 24. IX. 1945.). Završio kadetsku školu austrougarske vojske i Višu školu Vojne akademije jugoslavenske vojske. Uspostavu NDH do ekuje u inu pješadijskog pukovnika kao zapovjednik Mostarskog vojnog okruga, koju dužnost obnaša i u NDH do prosinca 1941. Do srpnja 1942. radi u Nastavnom odjelu Glavnog stožera, a zatim je imenovan za zapovjednika 2. gorskog zdruga. Od prosinca 1942. do kolovoza 1943. zapovjednik je 2. pješa ke divizije, a od listopada 1943. do kolovoza 1944. godine 3. gorskog zdruga. U

velja i 1944. promaknut je u in generala. Kra e je vrijeme zapovjednik Središnje škole oružanih snaga (VIII.-IX. 1944.), zatim preuzima Zapovjedništvo grada Zagreba, a od prosinca 1944. i Zapovjedništvo 2. hrvatske divizije. U velja i 1945. na raspolaganju je MINORS-u. Vrhovni sud DFJ osudio ga je na smrt 19. IX. 1945. (M. P.)

GRGE , Petar, književnik i katoli ki djelatnik (Kalinovac kraj ur evca, 15. II. 1890. — Zagreb, 22. VIII. 1962.). Studij filozofije i klasi ne filologije zapo eo 1911. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, prekinuo 1914. zbog mobilizacije, te završio poslije I. svjetskog rata. Kao istaknuti katoli ki intelektualac, publicist i književnik bio je jedan od najvažnijih organizatora i idejnih usmjeritelja hrvatskoga katoli koga pokreta; bio je predsjednik seniorata »Domagoj« i »Kola hrvatskih književnika«. U sklopu katoli ke akcije napose se bavio njezinom organizacijom na selu. Radio kao profesor na Nadbiskupskoj klasi noj gimnaziji, te kao ravnatelj I. realne gimnazije u Zagrebu. Bio je prevoditelj i jedan od najboljih katoli kih govornika. Od 1921. lan je Društva sv. Jeronima u okviru kojeg je objavio i ve inu svojih knjiga i brošura. Kao osobito dobar poznavatelj narodnoga pjesništva sastavio je hrestomatiju *Hrvatska narodna pjesma* (1943.), te napisao studiju *Razvoj hrvatskoga narodnoga pjesništva* (1944.). Bio je suradnik *Hrvatske enciklopedije*, I-V. (1941.—45.), te dvosveš anog djela *Naša domovina* (1943.). U razdoblju 1941.-45. sura ivao je u dnevnom i tjednom tisku kao i

PETAR
GRGEC

u asopisima, zbornicima i kalendarima: *Književni tjednik, Hrvatski narod, Nova Hrvatska, Hrvatska revija, Nastavni vjesnik, Novi list, Spremnost, Kalendar sv. Ante, Hrvatsko kolo, Glasnik sv. Josipa i Vienac*. God. 1945. osu en na sedam godina robije, kaznu izdržavao u Staroj Gradiški i Lepoglavi, jedno vrijeme zajedno sa sinom Radovanom, osu enim 1947. na etiri godine robije. (M. Š.)

GRGI , Tomiša (Tomislav), veliki župan (Krašljani kraj Ljubuškog, 12. III. 1906. — Pilar, Buenos Aires, 24. VII. 1994.). Gimnaziju završio u bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu, gdje je po eo i studirati na Pravnom fakultetu. Uz studij službovao kao gradski inovnik u Zagrebu. God. 1933. odlazi s M. Lorkovi em u emigraciju i na posredan na in sudjeluje kao svjedok u pripremama marseilleskog atentata 1934. Te godine dolazi u ustaški logor Oliveto u središnjoj Italiji, a ubrzo potom u logor na Lipare, gdje je jedan od upravitelja. U emigraciji se oženio Katicom Schisler, koja je tako er pripadala ustaškom pokretu i boravila u logorima. U travnju 1941. vra se u domovinu kao pukovnik Ustaške vojnice, u lipnju 1941. postaje povjerenik u GUS-u, zastupnik Hrvatskoga državnog sabora (1942.), te obavlja dužnosti velikoga župana Velike župe Hum u Mostaru (od 23. X. 1943.) i Velike župe Pokuplje u Karlovcu (od 23. VIII. 1944.). U svibnju 1945. povla i se u emigraciju i nakon boravka u izbjegli kom logoru Fermo, dolazi u Argentinu. Najprije živi u Buenos Airesu, a 1974. odlazi u Cordobu, odakle se iz zdravstvenih razloga vra a u Buenos Aires. (M. B.)

GRGOŠEVI , Zlatko, skladatelj i glazbeni pedagog (Zagreb, 23. V. 1900. — Zagreb, 24. XI. 1978.). Gimnaziju i srednju glazbenu školu poha ao u Zagrebu, gdje je 1942. na Muzi koj akademiji diplomirao skladateljski smjer. Predavao u gra anskim i muzi kim školama. Glazbeno se usavršavao u Parizu (1926./27.) kod P. Dukasa. Uz pedagoški rad pisao je glazbeno-kazališne kritike i raspre u zagreba kim dnevnicima i asopisima. God. 1932. s Pavlom Markovcem osnovao i

ZLATKO
GRGOŠEVI

ure ivao asopis *Muzi ka revija*. Kao skladatelja inspirirala ga je narodna melodika, osobito kajkavskih krajeva. U svojim se djelima nerijetko oslanja na hrvatski folklor. Najzapaženije su mu vokalne kompozicije: *Od kolijevke do motike, Djevoja ke pjesme*, kantata *Žetva* i druge. Za vrijeme NDH ravnatelj je Odjela za umjetnost, književnost i tisak u Ministarstvu bogoštovlja i nastave (1941.-42.), a od jeseni 1942. do svibnja 1945. glavni je glazbeni urednik Krugovalne postaje Zagreb. Nakon diplomiranja predavao i na Muzi koj akademiji do 1945. Objavljivao je u asopisima: *Prolje e* (1940./41., 1944./45.); *Hrvatska revija* (1941.); *Neue Ordnung* (1941.); *Hrvatski krugoval* (1942./43.). Me u ostalim, u asopisu *Prolje e* objavio je note prona enog napjeva *Vila Velebita*. Objavio je simfonijsku pjesmu *Hasanaginiea* (1942.), *Koncert u narodnom, duhu za komorni orkestar* (1942.) te *Suitu* (1944.). Poslije rata, u srpnju 1945. osu en je na šest mjeseci prisilnog rada i zatvoren u Staroj Gradiški, te deset godina gubitka gra anskih prava, što mu je 1950. ukinuto. Od 1951. bio je profesor na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. Napisao je i više muzi kih pedagoških djela: *Muzi ka po etnica* (1928.); *Vježba za solfeggio* (1935.); *Vježbe i zada e za harmoniju* (1940.); *Harmonija* (1963.), a 1931. scenarij za balet Frana Lhotke *avo i njegov šegrt*. (P. C. i M. Š.)

GRILL-DABAC, Julija, operetna pjeva ica (Trst, 6. IV. 1903. — Zagreb, 18. VI. 1968.). Završila gra ansku školu u Trstu i jednogođišnji trgova ki te aj, a pjevanje studirala na Muzi koj akademiji u Zagrebu. God. 1937.

JULIJA
GRILL-DABAC

udala se za umjetni kog fotografa Tošu Dapca. Od 1935. nastupala u opereti HNK kao honorarni lan. Njezine sopranske partije u Lehrovoj *Zemlji smiješka* (Mary) i *Evi*, Straussovu *Šišmišu* (Adela), *Geishi* (S. Jones) i Glozovoj *Cari mjese ine* (Vjera) bile su prave poslastice za sve ljubitelje vesele glazbe. Za vrijeme NDH nastupala je u HNK, na Hrvatskom krugovalu i u Hrvatskom glazbenom zavodu, za hrvatske vojnike i ranjenike. Bila je lanica Društva hrvatskih kazališnih umjetnika. (P. C.)

GRLI , Stjepan, general (Zagreb, 27. VII. 1894. — ?). asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U razdoblju 1941.—42. radi na ustrojavanju hrvatske legije i sam sudjeluje u borbama na isto nom bojištu; pomo nik je zapovjednika 369. pukovnije. Po povratku zapovjednik je 4. gorskog zdruga. Umirovljen u rujnu 1944. pa ponovno aktiviran po etkom 1945, kada postaje zapovjednik 9. gorske divizije. Po slomu NDH daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

GRIMS, Dragan, atletski i planinarski dje-latnik (Varaždin, 4. IX. 1907. — Varaždin, 19. I. 1994.). Dugogodišnju športsku aktivnost po inje u Hrvatskom sokolu u Varaždinu. Kao uspješan vježba polazi te ajeve za prednjake pa postaje voditelj ženskog odjela sokolašica (1929.). Atletikom se bavi od gimnazijskih dana (1922.): tr i kros i ska e s motkom. U Varaždinu osniva atletski klub te organizira prvi atletski susret sa

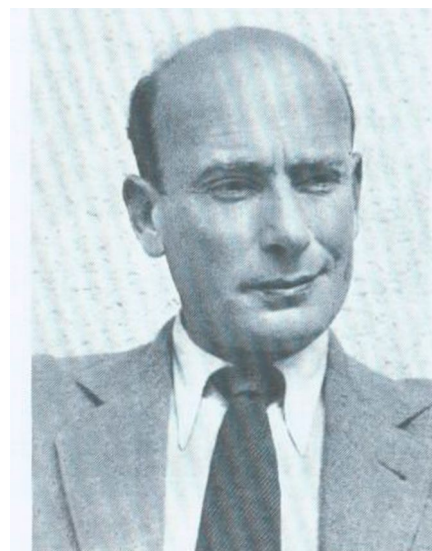
zagreba kim »Maratonom«. Status me unarodnog atletskog suca dobiva 1934. Bavi se planinarstvom (od 1924.), lan je PD »Ravna gora« (1929.—48.). Od 1941. na Ravnoj gori i u okolici Varaždina njegovom se zaslugom održavaju natjecanja i igre na snijegu, natjecanja u skijanju i skijaškim skokovima, za ije je potrebe sagra ena i prva skakaonica (1941.). Utemeljitelj je prve skijaške sekcije u Varaždinskom športskom društvu (1940.). Uz postoje u gombaonicu (gimnasti ku dvoranu), u Varaždinu zimi pravi skliza ki teren, na kojem se igra i hokej na ledu. God. 1946. me u osniva ima je AK »Sloboda«, muške i ženske sekcije, iji je i trener. Kao provjereni stru njak postaje jedan od trenera državne ženske atletske reprezentacije (1948.-51.). Iz športske dje-latnosti povla i se 1987. (F. F.)

GRIVI I , Leonardo, industrijalac (Peruši , 18. IV. 1891. — Buenos Aires, 1. XI. 1948.). Trgova ki zanat u io u Oto cu. U Zagrebu radio kod raznih trgovaca dok nije 1916. otvorio trgovinu u društvu, a potom samostalno. Od mladosti pripadao star e-vi anskoj misli i tradiciji, te materijalno pomagao protujugoslavenske akcije. Za Kraljevine Jugoslavije izvrnut je prijetnjama, a izlozi na njegovim trgovinama nerijetko razbijani. Bio je me u osniva ima Hrvatskog radiše. Kao veliki poklonik planinarstva obišao sve hrvatske planine. U njegovu je stanu (kao i u stanu . Vraneši a) njema ki specijalni izaslanik E. Veessenmayer po etkom travnja 1941. držao sastanke s predstavnicima HSS-a, banovinske vlasti i ustaškog pokreta oko stvaranja nezavisne Hrvatske. Za vrijeme NDH, iako bez zna ajnije politi ke funkcije (predsjednik Hrvatskog prirodnog vije a, lan Savjetnog odbora Hrvatske državne banke), jedna je od najutjecajnijih li nosti; vrlo blizak A. Paveli u (obitelji su im u prijateljskim odnosima), a održavao veze i s M. Budakom, S. Kvaternikom, E. Glaise von Horstenauom i drugima. Nastavio je tako er širiti svoje poslove, stekavši ugled jednog od najbogatijih ljudi u državi. Njegov najve i pothvat u to vrijeme je tvornica še era »Sladorana« u Županji, za koju je sagradio zgrade, nabavio strojeve te

LEONARDO
GRIVI I

osigurao oranice za sadnju šeerne repe. (Nakon sloma NDH jugoslavenske su vlasti otvorile šeeranu u Županji, tvrde i da je nastala u petogodišnjem planu.) Uz Grivi i ev poduzetni ki duh ubraja se i plan za elektrifikaciju Like i Gacke, za što je ve bio u pregovorima sa »Škomom«, a s tim je u svezi bio i plan za umjetno navodnjavanje Dalmatinske zagore. Planirao je i turisti ku željeznicu s pomi nim staklenim krovom uz cijelu hrvatsku obalu. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, iako je smatrao da Zagreb treba braniti kao Siget; boravi u logoru Krumpendorf, a poslije emigrira u Argentinu. U provinciji Entre Rios pokušao je ostvariti svoj san o velikom industrijskom gradu, ali ga je u tim i drugim planovima prekinula smrt. (G. A. B.)

GRKOVI, Mato, glumac i redatelj (Podvinje, 4. III. 1898. — Zagreb, 21. V. 1973.). U Zagrebu je radio kao bankovni službenik. God. 1925. povjerena mu je uloga Don Manuela u Calderonovoj *Gospodi dauolici* i otada ima trajni angažman u zagreba kom HNK, a sezonu 1939./40. bio je i direktor Drame. Bio poru nik domobranstva u NDH. U gotovo pola stolje a scenske aktivnosti ostvario je nekoliko stotina uloga u klasi noj i suvremenoj drami: od Kralja (W. Shakespeare, *Hamlet*), Filipa II. (F. Bruckner, *Elizabeta Engleska*) i Nike (M. Drži, *Skup*), do Ignjata Glembaja (M. Krleža, *Gospoda Glembajeui*), Ži a (M. Feldman, *Profesor Zie*) i Karenjina (L. N. Tolstoj, *Ana Karenjina*). Za vrijeme NDH osnovao je

MATO
GRKOVI

1943. Komornu pozornicu (održavala predstave u Hrvatskome glazbenom zavodu), te predaje glumu u Umjetni koj školi hrvatske mladeži. Igrao je i režirao drame na Hrvatskom krugovalu te recitirao stihove istaknutih hrvatskih pjesnika. U kazalištu je ostvario više zapaženih uloga: Radak (A. Senoa, *Zlatarevo zlato*), Valentin (J. W. Goethe, *Faust*), Homo (P. Preradovi, ml., *ovjek bez svjedodžbe*), General (A. Senoa, *uvaj se senjske ruke*), Grgur (T. Strozzi, *Tomislav*), Vinko (R. Nikoli, *Za svijetao život*), Djed (V. Rabadan, *Zora Uskrnsnu a*). Napisao studiju *Ra ine* (1942.) i monografiju *Milka Tmina* (1966.). (P. C.)

GROZAJ, Vera, operna pjeva ica (Sisak, 21. VI. 1911. — Zagreb, 26. XI. 1986.). Zapo ela pjevati u zborovima, a zatim završila Muziku akademiju u Zagrebu (1934.). Debitirala je kao sopranistica na pozornici HNK u

VERA
GROZAJ

ulozi paža (Ch. Gounod, *Romeo i Julija*). Nastupila je 1939. u duetu s Jelicom Telišman-Simatovi na prvoj pokusnoj televizijskoj produkciji na Zagreba kom zboru. Za NDH pjevala je Mimi (G. Puccini, *La Bohème*), Michaelu (G. Bizet, *Carnieri*), Liu (G. Puccini, *Turanclot*), Drenku (A. Dobroni, *Rka*). Nastupala na Hrvatskom krugovalu i na proslavama za hrvatske vojnike i ranjenike, na estradnim priredbama u Hrvatskoj radni koj komori i kabaretu »Dverce«. Nakon II. svjetskog rata proslavila se kao Marica u *Prodanoj nevjesti* (B. Smetana). (P. C.)

GRUI , uro, general (Srijemska Mitrovica, 6. XII. 1887. — Beograd, 24. IX. 1945.). Završio kadetsku školu u Kamenici. Priznata mu je Terezijanska akademija koju nije završio zbog po etka I. svjetskog rata. asnik je austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Slom Kraljevine Jugoslavije do ekuje u inu generalštabnoga brigadnoga generala kao zapovjednik pozadine Generalštaba vojske Kraljevine Jugoslavije. Primljen u Hrvatsko domobranstvo 1942.; u Glavnom stožeru domobranstva postavljen za pro elnika Ustrojbenog odjela 1. I. 1943. Od prosinca 1944. do sloma NDH glavnik je stožera kod vrhovnog zapovjednika oružanih snaga (Glavni stan Poglavnika). Pratio A. Pavelića u posjet A. Hitleru sredinom rujna 1944.; bio je jedan od najpovjerljivijih Poglavnikovih suradnika, nosilac naslova viteza. Pridonio osuvremenjivanju i preustroju hrvatskih oružanih snaga. Iz Zagreba se povla i 6. V. 1945., iako je bio protivnik povla enja i zagovornik nastavka borbi protiv partizana. Zarobljen je u Austriji i izru en jugoslavenskim vlastima. Vrhovni sud DFJ osudio gaje 19. IX. 1945. na smrt. (M. P.)

GRÜNHUT, Alfred, glumac i redatelj (Zagreb, 6. VIII. 1882. — Zagreb, 10. X. 1946.). Glumu je u io privatno kod D. Freudenreicha i Ignjata Borštnika, te nastupio prvi put 21. XI. 1907. u drami *Ekvinocij* I. Vojnovića. Neko je vrijeme bio lan Pokrajinskoga kazališta, podružnice HNK, koje je 1912-14. davalo predstave u Bosni i Dalmaciji.

ALFRED
GRÜNHUT

Zatim odlazi u Be , gdje je glumac i redatelj Neue Wiener Bühne, potom lan kazališta u Osijeku i Varaždinu. Od 1917. do umirovljenja (1941.) lan je HNK u Zagrebu. Kao karakterni komi ar nastupao je u nizu predstava, a okušao se i kao redatelj na filmu, snimivši neke od prvih hrvatskih igranih filmova 1918. (*Vragoljanka* i *Dvije sirote*), te nastupio kao glumac u Strozzijevu filmu *Dvorovi u samo i* (1925.). Od 1920. organizirao je i pisao tekstove za zagreba ke kabarete. Za vrijeme NDH nastupao u starim kazališnim ulogama, te u kabaretskim priredbama. Za proslavu 25. obljetnice umjetni kog rada 1930. dobio je od kazališnog osoblja na dar zlatni džepni sat. Taj je sat 1942. predao Ministarstvu državne riznice kad su svi Židovi morali predati svoje dragocjenosti. Nakon intervencije kazališnog intendanta D. Zanka, sat mu je vra en. (P. C.)

GUBERINA, Ivo, povjesni ar-bizantolog (Šibenik, 14. XI. 1897. — Zagreb 30. VI. 1945.). Gimnaziju je završio u Sinju, teologiju u franjeva koj školi u Makarskoj te doktorirao u Rimu. Ve svojom disertacijom u kojoj raspravlja o jedinstvu Crkve kod Teodora Studite (1921.) okrenuo se otvorenim problemima naše bizantologije, a nastavio je s problematikom politike povijesti, opisuju i posebice probleme glagoljice, Svete bra e, te s problematikom državne politike hrvatskih vladara. Kao župnik službovao je u Velikom Brdu, Drveniku, Ziju i Betini na Murteru. Zbog političkih uvjerenja esto ga progoni policija i dva puta uhi uje (1936.

IVO
GUBERINA

i 1940.). U mladosti je pripadao Hrvatskoj pu koj stranci, kasnije HSS-u, a potom simpatizira politi ke grupacije koje su tra- žile osamostaljivanje Hrvatske i raskid s Beogradom. Bio je aktivan u vodstvu Hrvat- skog orlovskog saveza i Velikog križarskog bratstva. Istaknuo se pisanjem stru nih teoloških lanaka u *Novoj reviji*, *Nedjelji*, *Katoli kom tjedniku*. Ustaškom pokretu pri- stupio je 1940.; u studenome 1940. pobjegao je u Italiju i tu djeluje kao vojni sve enik u ustaškom logoru. U srpnju 1943. postaje upravitelj Pismohrane ustaškog pokreta, te radi na smještaju izbjeglica iz Dalmacije. Bio je gost predava na Domobranskoj za- stavni koj školi. Pripadao krugu ustaša koji nisu bili naklonjeni A. Stepincu. Za vrijeme NDH izdao je dvosveš anu knjigu *Državna politika hrvatskih vladara*, brošuru *Ustaštvo i marksizam u svojim na elima* (1942.), *Ustaštvo i katolicizam* (1943.) te više poli- ti ko-znanstvenih lanaka u periodici. Stu- dijama sudjeluje u raspravi (uz F. Lukasa, S. Vitkovi a i K. Krsti a) o podrijetlu Hrva- ta, vodenoj u asopisima i publikacijama. Imao je in ustaškog bojnika. Prilikom povla enja iz Hrvatske zarobljen je u Mari- boru 9. V. 1945. i u lipnju 1945. osu en na smrt. (J. B. i M. R.)

GUBERINA, Petar, lingvist (Šibenik, 22. V. 1913.). God. 1931. završio je franjeva ku klasi nu gimnaziju, a studij romanistike 1935. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, te stekao doktorat na Sorboni 1939. Zajedno s K. Krsti em napisao je djelo *Razlike izme u hrvatskog i srpskog književnog jezi-*

PETAR
GUBERINA

ka (1940.). Poslije proglašenja NDH radi u Hrvatskom državnom uredu za jezik, gdje zajedno s F. Ciprom i K. Krsti em radi na fonološkom hrvatskom pravopisu koji je ostao u prijelomu (špalte) zbog želje A. Paveli a da podloga pravopisu bude morfo- loška (korijenska). Guberina je obradio dru- gi dio pravopisa, interpunkcije, te zajedno s Krsti em tre i dio, odnosno rje nik. Na prijelomu 1941./42. rad na pravopisu je obustavljen, a Guberina odlazi za lektora na Università di Sacro cuore, te se na tom milanskom katoli kom sveu ilištu usavr- šava kod A. Gemellija. Objelodanjuje na talijanskom jeziku u asopisu *Le lingue estere* studiju *La lingua croata* (1942.). Slje- de e godine (1943.) prelazi u Švicarsku, gdje drži zapaženo predavanje na ženevskom sveu ilištu i usavršava se kod prof. Ch. Ballyja. Za vrijeme NDH, osim prikaza Paveli eve knjige *Strahote zabluda*, sura- uje u asopisima i novinama stru nim jezikoslovnim temama iz stilistike, fonetike, problemima prevo enja i si.: *Hrvatska revija* (1941., 1942.); *Hrvatski krugoval* (1941.); *Hrvatski narod* (1941.); *Novi list* (1941.); *Alma mater croatica* (1942.); *Nova Hrvatska*. (1942.). U Švicarskoj se pred kraj II. svjet- skog rata pridružuje jugoslavenskom Crve-

nom križu u Ženevi, gdje ostaje do 1947., zatim radi u Ministarstvu vanjskih poslova Jugoslavije 1947.-51., a od tada je profesor romanistike na Sveu ilištu u Zagrebu. Bavi se uglavnom fonetikom te postaje svjetskim autoritetom za probleme sluha i za audiovi- zualnu globalno-strukturalnu metodu u e- nja jezika. (R.)

GUBIJAN, Ivan, atletičar (Bjelovar, 23. IX. 1923.). Karijeru započeo u svom rodnom gradu kao gimnastičar. Već kao srednjoškolar postaje prvorazredni gimnastičar i uzor budućim vrhunskim gimnastičarima podrijetlom iz Bjelovara (Čaklec, Jurjević i dr.). Gubijanovu športsku svestranost otkriva bacač kladiva Petar-Pedro Goi, koji je od 1932. živio u Bjelovaru, te ga uključuje među atletičare kojima je bio trener. S nepunih 18 godina postaje član zagrebačkoga HASK-a pa u jesen 1941. na prvenstvu kluba postaje pobjednik bacivši kladivo 43,66 m. God. 1942. po rezultatu je drugi bacač kladiva u državi (odmah iza Goića), a 1943., kad HASK postaje prvak države u atletici, podjednako su za taj uspjeh zaslužni Goi i Gubijan. God. 1944. ostvaruje vrlo vrijedne pobjede: osvaja prvenstvo Hrvatske, a na međuklupskom natjecanju HASK-AK »Zagreb« prvi put nadvisuje svog učitelja P. Goića i rezultatom 49,06 m postaje rekorder. Te je godine 3. na listi najboljih atletičara u državi. Nakon završetka II. svjetskog rata dijeli sudbinu mnogih kvalitetnih hrvatskih športaša i postaje član AK »Partizan« u Beogradu. Kao član atletske reprezentacije Jugoslavije na Olimpijskim igrama u Londonu (1948.) osvaja srebrnu medalju rezultatom 54,27 m. Za reprezentaciju Jugoslavije nastupio je 29 puta, prvak države bio je 8 puta, a državni rekord popravljao je 5 puta. Prvak je i Balkanskih igara 1946., 1953. i 1955. (F. F.)

GUNJA A, Stjepan, arheolog i muzeolog (Sinj, 28. IX. 1909. — Split, 6. XII. 1981.). »Školovao se u Sinju i Zagrebu, gdje je i doktorirao 1936. Kao apsolvent Filozofskog fakulteta 1933. postaje kustos Muzeja Savske i Primorske banovine u Kninu (prije Muzeja hrvatskih starina) i od tada neprekidno radi na ustroju nacionalnih muzejskih ustanova, istraživanju golemoga starohrvatskoga arheološkog blaga i objavljivanju znanstvenih radova. Već 1934. preselio je fundus muzeja iz franjevačkoga samostana u kninsku tvrđavu i postavio izložbu grade. Drugi svjetski rat zatjeco ga u Kninu, gdje, predviđajući razaranja, u tvrđavi gradi sklonište za spomenike. Drže i to nedostatnim

osiguranjem, unatoč zabrani vlasti NDH, uz nemali rizik, u jedanaest kamiona prevozi muzejsku građu u Sinj, gdje je pohranjuje u obiteljskoj kući. Nastavlja prije započeta arheološka istraživanja u Koljanima, u Biskupiji kraj Knina i u okolici Sinja. Od 1943. bio je u partizanima, gdje se posvetio zaštiti spomenike grade te formirao centre za spašavanje, sabiranje i pohranu kulturne baštine srednje i sjeverne Dalmacije. U početku 1944. sudjeluje u evakuaciji hvarske oltarne pale (*Posljednja večera*) u Bari. Kraj rata zatjeco ga na zadarskom području, gdje organizira skupljanje umjetnina u porušenom i opustošenom Zadru i vodi konzervaciju palače Grisogono. Od 1944. direktor je zadarskoga Arheološkoga muzeja, koji u četiri poratna mjeseca obnavlja i otvara za javnost. God. 1947. potiče osnivanje budućeg Muzeja Cetinske krajine u Sinju i pokreće arheološka istraživanja uoči gradnje hidroelektrane na Cetini (1954.) te istodobno započeo mukotrpnu borbu i rad na ustroju i gradnji Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, koji je tek 1976. sagrađen i otvoren u Splitu. God. 1949. pokreće i uređuje poslijeratnu seriju rasopisa *Starohrvatska prosvjeta*. Za redovitog člana JAZU izabran je 1962. (B. R.-P.)

GUSTOVIĆ, August, general (Celovec, 5. II. 1889. — Beograd, VI. 1945.). Završio pješaku kadetsku školu u Kamenici. U austrougarskoj vojsci od 1907.; na kraju I. svjetskog rata imao čin satnika. U vojsci Kraljevine Jugoslavije unaprijeđen 1935. u pukovnika. Nakon uspostave NDH zatražio prijam u djelatnu službu hrvatske vojske. Ubrzo imenovan zapovjednikom 9. pješačke pukovnije (IV.-IX. 1941.), potom zapovjednikom 4. pješačke divizije (IX. 1941.-IV. 1942.), te zapovjednikom hrvatske vojne skupine na području Tuzla-Zvornik (od siječnja 1942.). Od ljeta 1942. do početka 1943. zapovjednik je 1. gorske divizije. Istodobno, član je Glavnog stana Poglavnika. Od proljeća do ljeta 1943. zapovjednik je Operativnog područja Like. Jedno vrijeme (1943./44.) bio je nadzornik pješaštva u Ministarstvu oružanih snaga. Pred kraj rata, kad je reorganiziran HOS i stvarana

zboma područja, imenovan je zapovjednikom zbornog područja, a potom zapovjednikom svih jedinica NDH na srijemskoj fronti. Pri povlačenju zarobljen sredinom svibnja 1945. kraj Maribora. Vojno vijeće Vrhovnog suda DFJ osudilo ga je na smrt. (M. R.)

GUTI , Viktor, veliki župan (Banja Luka, 23. XII. 1901. — Sarajevo, 1946.?). Završio pravni studij s doktoratom te imao odvjetnički ured u Banjoj Luci. Nakon stvaranja Kraljevine SHS član je regionalnog i tajnik mjesnog rukovodstva HRSS u Banjoj Luci. Osniva je mjesne organizacije HANAO, a od 1925. pristaša Trumbićeve Hrvatske federalističke seljačke stranke. Po etkom 30-ih godina priklanja se idejama i programu A.

Pavelića. Zbog političkog djelovanja osuđen te roblja u Srijemskoj Mitrovici. Nakon izlaska s roblja od 1938. osniva prve ustaške organizacije na području Vrbanske banovine. Nakon proglašenja NDH ustaški je povjerenik za bivšu Vrbasku banovinu. Od 6. VI. 1941. stožernik je Ustaškog stožera Sana i Luka i Krbava i Psat. Koncem kolovoza imenovan je velikim županom i dodijeljen na rad u MUP u Zagrebu. U ožujku 1942. imenovan velikim županom Velike župe Pokuplje u Karlovcu. Isticao se u progonima Srba, na što su upozorili i Nijemci (general Liithers). U ožujku 1943. promaknut u čin pukovnika, premda do tada nije imao čin. Nakon sloma NDH povlači se u Austriju pa u Italiju, gdje je u Veneciji prepoznat, uhićen i odveden u logor Grottaglie (u

zato eništvu, među ostalima, i sa slovenskim generalom Leonom Rupnikom te etničkim vojvodom D. Jevđevićem). Po etkom 1946. izručen je jugoslavenskim vlastima i u Sarajevu osuđen na smrt. (Z. D.)

GVOZDIĆ , Petar, veliki župan (Soljani kraj Županje, 29. VI. 1899. — Srijemska Mitrovica, 27. V. 1946.). Gimnaziju pohađao u Vinčevcima, gdje 1916. postaje članom društva Hrvatska omladina i sudjeluje u paljenju mađarske zastave, zbog čega je isključen iz svih srednjih škola u Austro-Ugarskoj. Ispite privatno polaže u osječkoj gimnaziji. Potom studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1918.-22.). Dvije godine (1922.-24.) radi kao učitelj na mitrovačkoj gimnaziji, a istodobno se upisuje na Pravni fakultet u Zagrebu. Kao neposredan od vlasti dobiva, ali odbija, nalog za premještanje u Zaječar, te nastavlja studij prava i dovršava ga 1926. Doktorira i vodi odvjetnički ured u Srijemskoj Mitrovici do 10. VI. 1941. Sve to vrijeme i politički djeluje: od 1920. član je Hrvatske zajednice, a od 1923. Hrvatske republikanske seljačke stranke. Narodni je zastupnik HSS-a 1927.-38. (izabran u kotarevima Vukovar, Srijemska Mitrovica, Stara Pazova i Županja), poznat i omiljen u narodu, o čemu svjedoče i pjesme koje su mu posvećene. Poznao je nekolicinu potonjih ustaških prvaka, koji su i preko mitrovačke organizacije HSS-a nastojali politički djelovati me u hrvatskim pučanstvom Srijema, ali nije pristupio ustaškom pokretu. Za vrijeme Matkovića utamničen je u S. Mitrovici (1933.-34.) nerijetko je prenosio pisma i poruke vođe HSS-a pojedinim prvacima stranke i obratno. Nakon proglašenja NDH, 11. IV. 1941. zapovjednik vojnog okruga u Mitrovici ponudio mu je predaju vojne i civilne vlasti. U lipnju 1941. imenovan je velikim županom pri Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH, a 14. III. 1942., velikim županom Velike župe Sana i Luka u Banjoj Luci. U listopadu 1943. postavljen je za glavnog ravnatelja Glavnog ravnateljstva u poljodjelstvu u svojstvu državnog tajnika. Zadužen je za praćenje njemačkih djelovanja u Baranji i župi Vuka, gdje je nastojao zaštititi interese hrvatskog pučanstva. Po-

slije je upu ivan u razne županije na zamjenska službovanja. Nije napustio Mitrovicu nakon sloma NDH. Uhi en je 6. VI. 1945., a potom zatvoren u Zagrebu, Mitrovici, Novom Sadu i Beogradu. Vrhovni sud Vojvodi-

ne osudio gaje 8. IV. 1946. na smrt. Ostavio je za sobom suprugu s osmero djece, od kojih je tada etvero bilo malodobno. (K i Pavica Gvozdi ugledna je hrvatska pijanistica.) (Z. D.)

H

HABEDUS, Rudoša (Rudolf), književnik, publicist i novinar (Zagreb, 8. III. 1894. — Zagreb, 13. IX. 1960.). Objavljivao u gotovo svim zagrebačkim dnevnicima, tjednicima i revijama pod pseudonimom Katedralis (po vlastitoj izjavi autor »više od 2000 feljtona«). Najpopularniji feljtonist o starom Zagrebu u razdoblju 1928.-45. Intimus Marije Juri

RUDOŠA
HABEDUŠ

Zagorke i suradnik u prikupljanju povijesne glade za njene romane. Vrstan poznavatelj zagrebačke prošlosti. Za vrijeme NDH vodio je emisiju, nedjeljom na Radio-Zagrebu *Vjekovi stvaraju hrvatsku metropolu*, zbog koje je u poslijeratnim godinama posve zapostavljen, prešućivan te proglašavan bezvrijednim autorom, što ga je pratilo do smrti. U *Panorami hrvatske književnosti XX. stoljeća* (1965.) ubrojen u »zabavne pučke pisce« zajedno s Marijom Juri Zagorkom, Jaukom Matkom i drugima. Do 1941. objavio mnoge knjige, od kojih je posebno zapažena *Gornji grad i daleka lutanja*. Za NDH objavio: *Ljudi, i slike starog Zagreba* (1942.), *Dora Rubido* (1944.) i *Vojničke uspomene* (1944.) Poslije rata u privatnoj nakladi tiskao *Tajne starog Zagreba* (1953.), te posmrtno *Sjene starog Zagreba* (1961.) (A. V.)

HA KO, Mijo, stožernik (Toplice, Gorica Svetojanska, 15. II. 1882. — Toplice, 7. II. 1968.). Po zanimanju bio trgovac. član ustaškog pokreta prije uspostave NDH. Nakon proglašenja NDH, u jesen 1941. postavljen za stožernika Ustaškog stožera Modruš sa sjedištem u Ogulinu. Na toj dužnosti ostaje do početka 1943., kada se povlači iz političkog života i nastavlja živjeti na imanju u rodnome mjestu. Nije odlazio u emigraciju. Nova ga je vlast osudila na dugogodišnju robiju. Nakon devet izdržanih godina u Staroj Gradiški amnestiran te nastavlja živjeti u Toplicama. (M. R.)

HADROVI, Dragutin, pl., veliki župan (Gornje Jelenje, 7. IV. 1895. — Banja Luka, 8. VII. 1943.). Završio je Nadbiskupsku realnu gimnaziju u Travniku 1914., pravne znanosti po čemu je studirati u Grazu, a završio u Zagrebu 1918. God. 1919. promoviran je u doktora prava. Odvjetnik u vježbi upisao je u odvjetnički komunalni ured A. Pavelića, a poslije otvorio odvjetnički ured u Velikoj Gorici. Od 1918. djeluje politički, bio je član Glavnog odbora HRSS-a. Jugoslavenska je vlast nekoliko puta pokretala postupak protiv njega zbog protudržavnog djelovanja. U NDH je u državnu službu stupio 14. III. 1942. kada je imenovan za velikog župana Velike župe Gora sa sjedištem u Petrinji. Poslije (3. VII. 1942.) je premješten za velikog župana Velike župe Sana i Soli sa sjedištem u Banjoj Luci, koja je bila u složenoj situaciji zbog velikog broja izbjeglica, pojačanog utjecaja partizana i sukoba s pristajama prijašnjeg župana V. Gutića. Istodobno je obnašao dužnost općeg opunomoćenika Vlade NDH u Banjoj Luci. U nerazjašnjenim okolnostima ubrzo je ubijen. (M. R.)

HADŽIĆ, Hakija, profesor i političar (Bile 1. I. 1883. — Damask, 1. I. 1953.). Gimnaziju završio u Mostaru, studirao na sveučilištima u Beogradu i Jeni, potom radio kao profesor. Zbog političke djelatnosti tri puta umirovljen. U doba Austro-Ugarske osnovao je konvikt za odgoj muslimanske mladeži u Sarajevu i Mostaru. Kao član

član bio je u zagrebačkom *Hrvatskom pravu*. Pred I. svjetski rat uređivao je časopis *Hrvatska svijest* te politički list *Svijet*, a potom i glasilo Hrvatske muslimanske napredne stranke, istog imena — *Svijet*. Za vrijeme I. svjetskog rata pao je u rusko zarobljeništvo. Nakon povratka, u Sarajevu se zauzima za smanjivanje nepismenosti, te u tom radu surađuje sa Seljačkom slogom. Politički djeluje u Jugoslavenskoj muslimanskoj organizaciji (JMO). U njegovu stanu u Sarajevu održan je 25. X. 1935. sastanak uglednih Muslimana iz BiH na kojem su odbacili odluku vodstva JMO-a o pristupanju Jugoslavenskoj radikalnoj zajednici (JRZ). U studenome 1936. održan je u Zagrebu dogovor muslimanskih predstavnika na kojem je osnovana Muslimanska organizacija Hrvatske seljačke stranke (MO HSS), na čelu s Hadžićem. Nakon osnivanja Banovine Hrvatske 1939., Hadžić se u ime MO HSS izjasnio za autonomiju BiH. Uoči rata, zajedno s A. Mešićem glavni je nositelj prohrvatske struje među muslimanima. Održavao je veze s V. Gutićem i drugim pripadnicima ustaškog pokreta u BiH. Nakon proglašenja NDH uključuje se u ustaški pokret i obnaša niz odgovornih funkcija:

izvanredni je ustaški povjerenik GUS-a u svibnju 1941. za Tuzlu, od lipnja je poglavnik GUS-a, potom ustaški povjerenik za Sarajevo i bivšu Drinsku banovinu do 7. VIII. 1941. Zalagao se za uključivanje Novopazarskog sandžaka u sastav NDH. Jedan je od najistaknutijih muslimanskih predstavnika u vladajućoj strukturi NDH. U to vrijeme, uz politički rad, zapaženo je i njegovo odgojiteljsko, kulturno i publicističko djelovanje, uglavnom u tisku namijenjenom muslimanskom pučanstvu. U ožujku 1942. imenovan poslanikom u MVP, odakle je 11. VII. 1944. imenovan za poslanika u Budimpešti. Po etkom svibnja 1945. povlači se s ostalim dužnosnicima NDH u Austriju, odakle se prebacuje u Siriju, gdje je i umro. (Z. D.)

HADŽIĆEFENDI, Muhamed, domobranski časnik (Tuzla, 7. X. 1898. — Tuzla, 7. X. 1943.). Završio Trgovačku akademiju u Sarajevu. Opredjeljuje se za vojnički poziv i pristupa bosanskoj regimenti austrougarske

MUHAMED
HADŽIĆEFENDI

vojske tijekom I. svjetskog rata, iz kojega izlazi u činu poručnika. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije nastavlja obrazovanje na Vojnoj akademiji, 1938. dobiva čin majora. Tijekom travanjskog rata 1941. otkazuje poslušnost jugoslavenskoj vojsci, te u Vodičama kraj Šibenika, zajedno sa stanovništvom, organizira mjesnu samoobranu od raspadajuće vojske. Vraća se u Tuzlu, u prosincu 1941. posjećuje S. Kvaternika i upoznaje ga s planom ustroja jedne domobranske formacije, koja bi mobilizirala lo-

kalni muslimanski puk. Dobivši odobrenje, pristupa regrutaciji, te 22. XII. 1941. formira uz materijalnu pomoć Hrvatskog domobranstva Dobrovoljački odjel narodnog ustanka bojnika Hadžiefendića. Ta je vojna postrojba prerasla u Zdrug dobrovoljačke legije Hadžiefendića (ožujak 1942.), a u srpnju 1942. u Domobranksu dobrovoljačku pukovnicu — DOMDO, zvanu Hadžiefendićeva legija, s gotovo 6000 boraca, koji su uglavnom branili svoja sela od etnika i partizana. U proljeće 1943. Nijemci koriste Hadžiefendićevu legiju kao bazu za regrutaciju vojnika u 13. SS-diviziju (Handžar divizija) premda su pojedine muslimanske vođe na konceptu političkog autonomaštva vidjeli legiju kao zametak buduće Bosanske straže. Hadžiefendić obavještava Glavni stožer domobranstva u Zagrebu o spremnosti legije za regrutaciju u SS-diviziju, te po etkom svibnja u Bratkovom prima dužnost asinika SS-divizije. Mnogi pripadnici legije nisu htjeli u SS-diviziju, dezertirali su i prišli partizanima. Nezadovoljne zbivanjima u legiji hrvatske vojne vlasti po etkom lipnja 1943. smjenjuju Hadžiefendića s dužnosti zapovjednika legije. Nakon partizanskog zauzimanja Tuzle u listopadu 1943., uhićen je i Vojni ga sud 18. isto nobosanske divizije 7. X. 1943. osuđen na smrt. Istog je dana i strijeljan. (S. Z.)

HALLA, Ferdo (Ferdinand), pl., državni dužnosnik (Osijek, 26. I. 1881. — ?). Sin carsko-kraljevskog žandarmerijskog pukovnika. Nakon završenih vojnih škola služio (1900-01.) u 4. pukovnici tirolskih carskih lovaca, te u 10. dragonskoj pukovnici (1903-1907.) Poharao 1905.-07. Ratnu školu, a 1909. intendantski kurs u Beču; imao inatporu nika. U austrougarskoj vojsci napredovao do čina bojnika. U Kraljevini Jugoslaviji radio kao komercijalist u Zlataru. Po uspostavi NDH imenovan za državnog vođu rada 30. VII. 1941. i tu dužnost obnašao do 20. VII. 1943., kada je umirovljen na osobni zahtjev. Bio državni tajnik u Ministarstvu domobranstva, imao in glavnostožemog pukovnika. Nakon sloma NDH povlači se u Austriju. Daljnja sudbina nepoznata; prema nekim izvorima 1945. poimio samoubojstvo. (D. S.)

HALLER, Albert, estetičar i povjesničar književnosti (Vrgorac, 3. VIII. 1883. — Kamnica kraj Maribora, 18. V. 1945.). Studij klasične filologije završio je u Beču, gdje usavršava i filozofiju. Doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1927. Bio je gimnazijski profesor u Dubrovniku, Splitu i Zagrebu. God. 1943. imenovan je profesorom etike i estetike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Među ostalim, objavio je *Izbor iz tuđih književnosti* (1941.) te najvažnije svoje djelo, u kojem slijedi B. Crocea, *Doživljaj ljepote* (1943.), a za HIBZ piše djelo *Novija dubrovačka književnost* (1944.). Odlazi i iz Zagreba stradao u Sloveniji u još nedovoljno razjašnjenim okolnostima. (M. S.)

HAMŠ, Antun, stožernik (Osijek, 1894. — Vukojevica, 13. VIII. 1942.). Po zanimanju brijunčanin. Pristaša je ustaškog pokreta od njegovih početaka. Nakon osnivanja NDH postavljen je za ustaškog stožernika za Baranju, sa sjedištem u Osijeku. Na toj je dužnosti od 12. VI. do 30. IX. 1941. Partizani su ga ubili u napadu na putnički vlak na pruzi Zagreb-Osijek u blizini Virovitice. (M. R.)

HANDŽI , Akif, muftija (Sarajevo, 1912. — ?). Završivši niže školovanje u Sarajevu, odlazi u Kairo na glasovito sveučilište El Azhar. Za školovanja postaje hafizom, to jest osobom koja zna napamet cijeli Kuran. Po završetku studija vraća se u Sarajevo i imenovan je džematskim imamom u Zavidovići. Ubrzo postaje imamom i hatibom (glavnim propovjednikom) Gazi Alipašine džamije u Sarajevu, a 1938. imamom Državne bolnice u Sarajevu, te imamom i hatibom sarajevske Cekirli-Muslihudinove džamije. Na toj dužnosti ostaje do listopada 1942. kada mu J. Francetić povjerava dužnost islamskog dušobrižnika (u činu satnika) 1. sarajevske ustaške pukovnije. S te je dužnosti nakon godinu i pol dana provedenih pretežno u borbama u istoj noj Bosni promoviran u čin djelatnoga ustaškog bojnika i imenovan muftijom Ustaške vojnice i imamom PTS-a. Po etkom 1945. kada obilazi postrojbe u Zagrebu ima čin pukovnika PTS-a. Daljnja sudbina nepoznata. (D. S.)

HANDŽI , Mehmed, teolog i pisac (Sarajevo, 1906. — Sarajevo, 29. VII. 1944.). Šerijatsku gimnaziju završio u Sarajevu, a potom u Kairu, na El Azharu, jednom od najpoznatijih islamskih u enih zavoda, završio nauke i postao sve enik. Po povratku u domovinu nastavnik je i prefekt Gazi Husrev-begove medrese do 1937., kada po-

MEHMED
HANDŽI

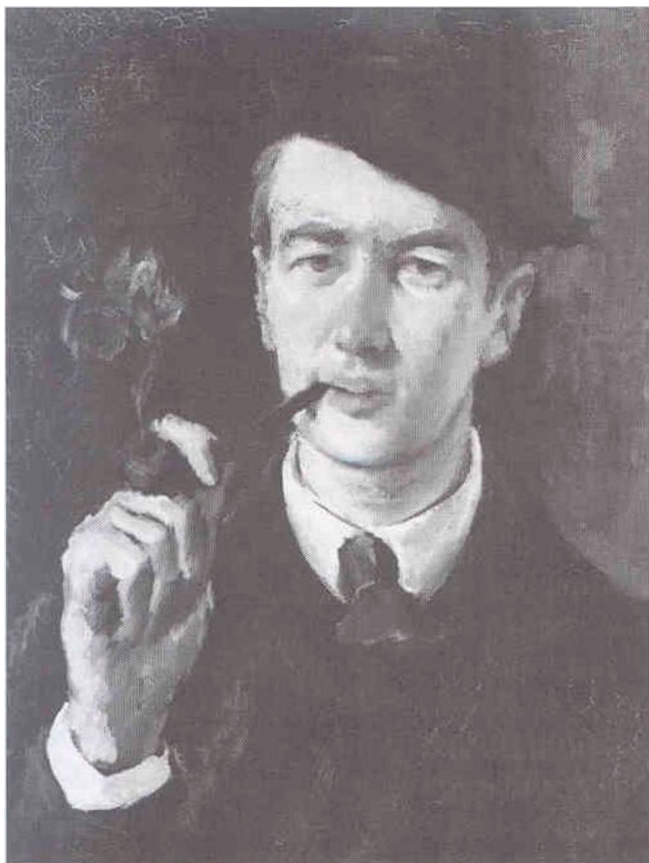
staje knjižni ar upravitelj Gazi Husrev-begove knjižnice u Sarajevu. Za nju je pribavio mnoga stara rukopisna djela, stru no katalogiziraju i orijentalne rukopise u njoj. Od 1939. honorarni je nastavnik na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi u Sarajevu. Za NDH predsjednik je El-Hidaje, udruženja islamskog sve enstva u NDH i urednik njezina istoimenoga glasila. A. Pavelić ga je imenovao redovitim sveu ilišnim profesorom na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi u Sarajevu. Umro je u bolnici od posljedica operacije. Objavio je više knjiga i studija, te stotine recenzija, prikaza i bilježaka, od kojih nekoliko i na arapskom jeziku, pretežito teološkog sadržaja ali i iz kulturne povijesti bosanskohercegova kih muslimana: *Isra i Mircidž*, *Književni rad bosansko-hercegova kih muslimana* i *Vaz o zabrani alkoholnih pi a* (Sarajevo, 1934.) te *Miradžija Sabita Uži anina* (1940.). Tijekom 1943. izišla mu je u nastavcima studija *Sarajevo u turskoj pjesmi*. (Z. D.)

HARMOŠ, Oskar, baletni plesa i koreograf (Zagreb, 25. II. 1911. — Zagreb 6. IV. 1992.). U enik Baletne škole HNK kod M. Froman, poslije završio Višu baletnu školu u Londonu, a 1928. 41. nastupao po Europi.

God. 1941. sa suprugom A. Roje preuzima vo enje baleta u Zagrebu, gdje je prvi plesa , koreograf i šef Baleta HNK. Za vrijeme NDH koreografirao je balete i plesao u njima: *Poziv na ples* (C. M. von Weber), *Život* (P. I. Cajkovski), *avo u selu* (F. Lhotka). Koreografirao je i baletne dionice u *Pti aru* (C. Zeller), *Betlehemskej zvijezdi* (V. Rabadan), *Sun anici* (B. Papanadopulo), *Adriani Lecouvreur* (F. ilea), *Pjesmom kroz život* (M. Asi), *Pomet* (I. Lhotka-Kalinsky). Nakon rata ravnatelj je Baleta u Zagrebu i Splitu, a s A. Roje osniva me unarodnu baletnu školu u Kaštelima (1953.). (P. C.)

HASANEFENDI , Šefket, glavnostožerni potpukovnik (Mostar, 21. XI. 1905. — Beograd, 20. I. 1967.). Djelatni je asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. U ljeto 1941. glavari je Stožera Brigade grani nih lovaca (službeni naziv postrojbe u to vrijeme) u borba ma protiv etnika u isto noj Bosni. Od listopada 1941. do listopada 1944., s manjim prekidima, obnaša dužnost pro elnika glavnostožernog odjela III. domobranskog zbornog podru ja u Sarajevu. U studenome 1944. prešao partizanima. (M. P.)

HAU1SE, Gustav, slikar (Srb, 1. V. 1910.). Potpisivao se nadimkom Likan. Školuje se u Biha u, Zagrebu i Münchenu, a usavršava u Haagu i Parizu. Prvi put izlaže samostalno u Zagrebu 1932. (s gimnazijskim profesorom M. Makancem). Cesto je putovao Europom i izlagao u Parizu, Haagu i Firenci. U Zagrebu prijateljuje s I. Meštrovi em, koji e mu poslije biti oslonac i zaštita. Drugi put izlaže u Zagrebu 1937., a 1938./39. sudjeluje na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti. Ve i dio 1939. proveo je u Splitu te u salonu Gali prire uje izložbu s koje je Meštrovi otkupio nekoliko slika. U Zagrebu opet izlaže 1940. samostalno i na Prvoj godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika. Bio je jedan od najzaposlenijih slikara portretista: portretirao je kralja Petra Kara or evi a, glasovitog dirigenta W. Furtwanglera, V. Kušana i druge. Petu, posljednju, samostalnu izložbu u Zagrebu priredio je 1941. Sudjelovao je na I., II. i III. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH te na izložbama

GUSTAV HAUEISE: AUTOPORTRET, 1941.

Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi s jedanaest slika. Potkraj rata priprema veliku izložbu za Hannover, no teške prilike i strah pred slomom prisiljavaju ga na bijeg s obitelji. U izbjegli kom logoru kraj Salzburga 1945. do ekuje ameri ku vojsku. Portretirao je ameri ke vojnike zara uju i za preživljavanje, i sve do 1948.

ekao mogu nost odlaska u Argentinu. Sretim slu ajem, upoznaje Evitu Peron, koja mu postaje mecenom i promotorom mnogobrojnih izložaba. God. 1959. odlazi u SAD te na ikaškoj Akademiji postaje profesorom i pro elnikom slikarskog odjela, a od 1968. živi i radi u Austinu, Texas. (B. R.-P.)

HAUSBERGER, Agathe, von, novinarka (Boholt, Njema ka, 7. VI. 1897. — Zagreb, 20. VII. 1945.). Kao 15-goclišnjakinja odlazi u SAD, udaje se za bivšeg austrijskog asnika von Hausbergera; vra a se 1933. u Njema ku, gdje se sprijateljila s visokim dužnosnicima iz Hitlerove okoline. Ubrzo ponovno odlazi u SAD, gdje osniva vlastito izdava ko poduze e za plasman njema kih knjiga, a nakon izbijanja II. svjetskog rata dopisnica je Associated Pressa iz Meksika i Japana. Uo i njema kog napada na Jugosla-

viju 1941. dolazi kao dopisnica Associated Pressa u Zagreb. Objavljuje lanke i u zagreba kim novinama, te nastupa na radiju. U *Spremnosti* (1942.) opisivala dojmove A. Paveli a s posjeta isto nom bojištu. U vezi je s njema kim izvještajnim asnicima u Hrvatskoj, ali i u vrlo dobrim odnosima s visokim dužnosnicima NDH, A. Paveli em, M. Lorkovi em, M. Budakom i drugima. Prijateljica je Mare Paveli . A. Paveli joj daje na raspolaganje ku u i osigurava mjesenu pla u. Gestapo osuje uje njezinu udaju »za nekog Hrvata«, zbog sumnje da defetisti ki utje e na Paveli evu okolinu. Stavljena je pod nadzor Gestapoa te prisiljena na odlazak iz Zagreba u prolje e 1944. Kraj rata do ekuje u Be u. Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ju je na smrt u srpnju 1945. (M. P. i A. V.)

HEBRANG, Andrija, politi ar (Ba evac kraj Virovitice, 21. X. 1899. — Beograd, ?, 1949.). Školovao za trgova kog pomo nika u Peuhu u Madžarskoj. lanom KPJ postao je 1919. God. 1923. nastanio se u Zagrebu, a 1925. ulazi u Mjesni komitet zagreba kih komunista. S Josipom Brozom predsjedavao je Osmoj konferenciji zagreba kih komunista 1928., na kojoj se zalagao za prekid

ANDRIJA HEBRANG

unutrašnjih frakcijskih sukoba i formiranje jedinstvenoga radničkog vodstva. Kao zagrebački delegat trebao je izložiti zaključke konferencije na savjetovanju jugoslavenskih komunističkih predstavnika u Moskvi, ali je uhićen prilikom ilegalnog prelaska granice. Nakon kraćeg zatvora u Mariboru, izgnan je u rodni Bavec. Ilegalno se vratio u Zagreb, ali je početkom rujna 1928. ponovno uhićen. U studenom 1929. izveden je pred Sud za zaštitu države u Beogradu, optužen za širenje komunističke propagande i osuđen na 12 godina zatvora. Kaznu je izdržavao u Srijemskoj Mitrovici i Lepoglavi. Početkom 1941. izašao je iz zatvora, a u ožujku 1941. ulazi u Politbiro CK KPH. U svibnju 1941. postao rukovoditelj Vojnog komiteta KPH, a u lipnju član Operativnog rukovodstva za Hrvatsku. U aferi oko pokušaja smjenjivanja CK KPH od strane Kominternina obavještajca J. Kopinića 1941., zatražio je intervenciju CK KPJ, zaključivši kako je Kopinić brzopleto nastojao uvući i hrvatsko komunističko vodstvo u borbu za koju još nije bilo uvjeta. Krajem veljače 1942. u Zagrebu ga uhićuje ustaška policija. Ranjen je u glavu i nakon liječenja odveden u logor Stara Gradiška. U rujnu

1942. je sa skupinom komunističkih razmijenjen za ustaške dužnosnike M. Vutuca i K. Wagnera u blizini Okučana. Krajem 1942. preuzeo je funkciju političkog sekretara CK KPH, a krajem 1943. kooptiran je u Politbiro CK KPJ. U središtu Hebrangove političke aktivnosti 1943. bilo je osnivanje ZAVNOH-a. Iako je blisko surađivao s lijevim radnicima okupljenima oko Izvršnog odbora HSS-a u ZAVNOH-u, Hebrang se politički konfrontirao s B. Magovcem koji se zalagao za stranu nezavisnosti HSS-a unutar Narodnog fronta. Hebrang je prihvatio ideju »jugoslavenskog federalizma« s namjerom da osnaži partizanski i anti-fašistički prestiž Hrvatske. Hrvatske partizanske institucije smatrao je prirodnim rezultatom naela o samoodređenju naroda. U svojim nastupima 1943. isticao je ZAVNOH kao izraz hrvatske suverenosti i tijelo nadležno za donošenje svih odluka koje se odnose na Republiku Hrvatsku. Na II. zasjedanju ZAVNOH-a u Plaškom, u listopadu 1943., Hebrang je u političkom referatu po prvi put javno iznio prijedlog budućeg ustrojstva Jugoslavije, rekavši kako se hrvatski partizani bore za »demokratsku republiku Jugoslaviju« koja će biti konstitui-

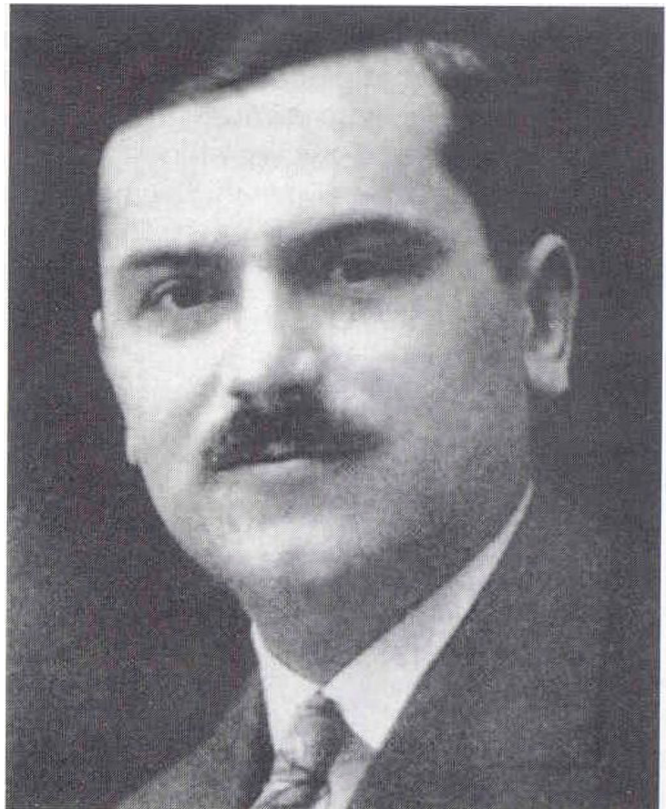

ANDRIJA HEBRANG NA TREĆEM ZASJEDANJU ZAVNOH-a U TOPUSKOM 1944.

rana na »federativnoj osnovi« i u kojoj e biti osigurana »svakom narodu nacionalna prava, nacionalna sloboda i samostalnost«. Na stabilnoj partizanskoj enklavi izme u Kupe i mora 1943. Hebrang je vodio relativno samostalnu politiku. Zato se nekim lanovima jugoslavenskog Politbiroa inio kao lider koji premalo isti e »jugoslavenstvo«, uvodi autoritativan stil rukovo enja i zanemaruje srpske interese. U listopadu 1944. smijenjen je s položaja sekretara CK KPH. Imenovan je povjerenikom za trgovinu i industriju u NKOJ-u i predsjednikom Privrednog savjeta. U vladi Tito-Subaši bio je ministar industrije. Na utjecajnim partijskim i državnim funkcijama u Beogradu branio je interes Hrvatske. Kritizirao je nov anu reformu 1945. koja je propisala nepovoljan te aj razmjene hrvatskih kuna za dinare. Upozoravao je na politiku štetnost drasti nih progona u Hrvatskoj i zalagao se za pravedno razgrani enje izme u Hrvatske i Vojvodine. U travnju 1946. sukobio se s jugoslavenskim Politbiroom oko koncepta gospodarskog razvitka, te je morao dati ostavku na dužnost ministra industrije i predsjednika Privrednog savjeta, a isklju en je i iz Politbiroa CK KPJ. Definitivan politiki obra un jugoslavenskog vrha s liebrangom uslijedio je u danima dramati nog sukoba Jugoslavije sa Sovjetskim Savezom 1948. Nesporazumi iz rata, neslaganja oko gospodarskog razvitka, osobni Titov strah da bi sovjetska strana mogla upotrijebiti Hebranga za formiranje alternativne jugoslavenske vlade, bili su u svemu tome isprepleteni. Hebrang je u svibnju 1948. isklju en iz KPJ i uhi en pod optužbom da je »u ustaškom logom 1942. po inio djela protiv interesa narodnooslobodila kog pokreta« i da je »sabotirao« gospodarsku politiku jugoslavenske vlade nakon 1945. Istragu protiv Hebranga Udba je usredoto ila na iznu ivanje »priznanja« da je pristao na suradnju s ustašama. U tu svrhu protiv Hebranga upotrebljavani razni falsificirani dokumenti, ali je on odbacivao sve optužbe i otvoreno izjavljivao da se istraga protiv njega služi falsifikatima, lažnim svjedocima, izglednjivanjem i drugim nezakonitim sredstvima. Udba je tako er tragala za dokazima o vezi izme u Hebran-

ga i opunomo enog predstavnika Vrhovnog zapovjedništva njema kih oružanih snaga generala E. Glaise von Horstenaua, kojim bi ga kompromitirala za suradnju s Nijemcima. Jugoslavenska je policija otela austrijskog državljanina majora Eugena von Potta 1948. te iz njega »izvla ila« podatke o razmjeni zarobljenika u kojima je Pott osobno sudjelovao. Ali ni ovim putem, kao ni u drugim izvorima, nisu utvr eni dokazi o vezi izme u Hebranga i generala Horstenaua. injenica da se su enje nije moglo provesti bez Hebrangova »priznanja« da je ustaški agent krtica, a ono ni nakon jedanaest mjeseci istrage nije iznu eno, utjecala je na tragi ni završetak. Hebrang je u zatvoru umoren, vjerojatno u lipnju 1949. Okolnosti ovog umorstva do danas nisu razjašnjene, a službena je vlast zlo in nastojala prikriti verzijom o »samoubojstvu«. Kao žrtva jugoslavenskoga komunisti kog sustava politiki je rehabilitiran Odlukom Sabora Republike Hrvatske 1991. (N. K. K.)

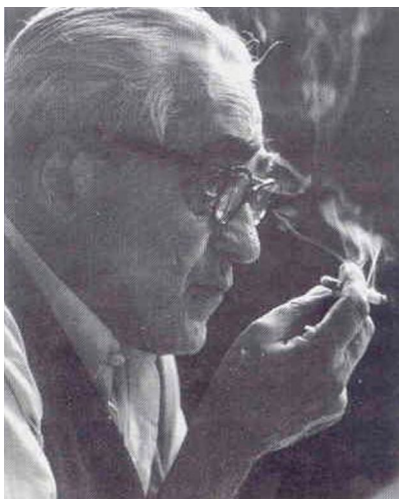
HEFER, Stjepan, odvjetnik i politiki ar (e-pin, 18. VIII. 1897. — Buenos Aires, 31. VII. 1973.). Gimnaziju završio u Osijeku, a studij prava u Zagrebu, gdje je i doktorirao (1920.). Radi kao odvjetni ki perovo a, a

STJEPAN HEFER

1924. otvara odvjjetni ki ured u Osijeku. Od studentskih dana radi evac. Vrlo aktivan u kulturnom i politi kom životu. Na izborima 1935. i 1938. biran za narodnog zastupnika kotara Valpovo na listi HSS-a. Nakon proglašenja NDH, 3. VI. 1941. postaje veliki župan Velike župe Baranja sa sjedištem u Osijeku, od velja e 1942. lan je Hrvatskoga državnoga sabora te od listopada 1943. do svibnja 1945. ministar selja koga gospodarstva i prehrane. Nakon sloma NDH emigri ra u Italiju te u Argentinu. Napisao brojne politi ke lanke. A. Paveli ga je u prosincu 1959., nekoliko dana uo i smrti, odredio »svojim opunomo enim nasljednikom«, što je zapisao fra Branko Mari , ali Paveli zbog pogoršanoga zdravstvenog stanja to nije mogao potpisati. U dijelu politi ke emigracije »oporuka« je osporavana, ali je Hefer ostao na elu HOP-a do svoje smrti. (V. G. i R.)

HEGEDUŠI , Krsto, slikar (Petrinja, 26. XI. 1901. — Zagreb, 7. IV. 1975.). Školovao se u Zagrebu, a usavršavao u Parizu. Nakon povratka ku i 1929. utemeljuje grupu »Zemlja«, njezin je tajnik i izlaga na svim izložbama, sve do zabrane djelovanja (1935.). Istodobno u Hlebinama vodi školu slikara seljaka, a zbog ljevi arskih ga istupa uhi uju. God. 1933. izlazi iz tiska knjiga njegovih crteža *Podravski motivi s predgovorom M. Krleže*. Cijeli je život bio vezan za Podravinu i Hlebine, gdje je po eo slikati i odakle je pod njegovim mentorstvom krenulo u svijet hrvatsko naivno slikarstvo. Nakon prisilnog razlaza »zemljaša« putuje u Prag i drugi put u Pariz, a 1937. postaje nastavnikom na zagreba koj Umjetni koj akademiji. U tijeku rata radio je fresko

KRSTO
HEGEDUŠI

kompoziciju *Hrvatska škola* za pala u bo-goštolja u Opati koj ulici, na kojoj je u odijelu M. Drži a portretirao I. Generali a. Sudjelovao je na I. i II. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941. i 1942.) te na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi 1943. Žive i u strahu od uhi enja zbog nekadašnjih ljevi arskih istupa, prihva a zaštitu kardinala A. Stepinca i u tijeku 1944. radi mnogobrojne skice za fresko kompoziciju *Golgota* u crkvi sv. Marije u Mariji Bistrici. Nakon rata imenovan je redovitim profesorom ALU, a od 1950. do smrti vodio je Majstorsku radionicu za postdiplomski studij slikarstva. (B. R.-P.)

HEGER, Klement, športaš (Zagreb, 12. X. 1912. — Zagreb, 19. I. 1969.). Natjecao se u više športova: u nogometu (od 1927. u »Šparti« i »Urbaniji«; od 1946. nogometni sudac); stolnom tenisu (lan gradske i državne reprezentacije 1934.-37. te savezni kapetan 1937.-39.); tenisu (igrao 1936.-46., a zatim dužnosnik u HTS); velikom rukometu (igrao od 1938., a od 1940. sudac). Kao rukometni sudac sudio 1212 utakmica, a 1955. na 4. svjetskom prvenstvu u Zapadnoj Njema koj sudio prvu utakmicu na otvorenju, te kao najbolje ocijenjeni sudac i finale. Jedini je športski sudac iz Hrvatske koji je sudio finale nekoga svjetskoga mom adskog prvenstva. Za vrijeme NDH, uz suda ke aktivnosti, zapažen je i njegov rad u reorganizaciji cjelokupnoga športa; 1941. imenovan je zamjenikom povjerenika u Hrvatskom rukometnom savezu, a 1944. postaje predsjednikom Hrvatskog stolnoteniskoga saveza. Godine 1942. zapaženo je sudjelovao na prvenstvu Zagreba u stolnom tenisu, te 1944. kao lan »Šparte« na II. ratnom teniskom prvenstvu Europe. (F. F.)

HEINRICH, Ivica, državni dužnosnik (Karlovac, 21. XI. 1903. — Buenos Aires, 1952.). Krajem 30-ih godina djeluje u Zagrebu u hrvatskim nacionalnim redovima. Poslije uspostave NDH obavljao razne upravne dužnosti, održavao veze s visokim dužnosnicima, te po nekim izvorima, spasio nekolicinu Židova iz Jasenovca, te od deportacije iz Zagreba. Krajem 1944. odlazi u Budimpeštu, zatim u Švicarsku i Italiju, gdje

sura uje s Dominikom Manli em. Tu su ga 1945. uhitile britanske vojne vlasti, ali i pustile. Odlazi u Argentinu, gdje u Buenos Airesu radi na burzi; održava veze s bivšim visokim dužnosnicima NDH. Organizira prvu izložbu hrvatskih maraka u emigraciji. (R.)

HELBICH, Dragutin, glavnostožerni pukovnik (Vinkovci, 31. VIII. 1902. — ?). Završio vojnu akademiju i generalštabnu pripremu vojske Kraljevine Jugoslavije. Djelatni asnik u jugoslavenskoj vojsci. Uspostavom NDH postavljen je za glavara stožera II. domobranskoga zbora. Tu dužnost obnaša do 1943., kad je postavljen za pro elnika Operativnog odjela u Ministarstvu oružanih snaga NDH. U pratnji je ministra M. Navratila pri posjetu A. Hitleru u studenome 1943.; sudjelovao u razgovoru s na elnikom OKW-a maršalom Wilhelmom Keitelom. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

HELM, Hans, njema ki asnik (1909. — Beograd, 22. XII. 1946.). Kao SS- asnik (bojnik, a zatim potpukovnik) od 1939. njema ki je redarstveni izaslanik u Kraljevini Jugoslaviji. Od travnja 1941. dužnosnik je Odjela IV. (Gestapo) Djelatne grupe za Jugoslaviju. Godinu dana kasnije, u travnju 1942., imenovan je njema kim redarstvenim izaslanikom u NDH, na kojoj dužnosti ostaje do kraja rata. Po završetku rata je zarobljen i u Beogradu osu en na smrt. (V. G.) *

HERCEG, Rudolf, general- lije nik (Petinja, 7. IV. 1877. — Zagreb, 13. I. 1949.). Diplomirao na Medicinskom fakultetu u Grazu. Ravnatelj Psihijatrijske bolnice u Vrap u 1930.-41. Od travnja 1941. do umirovljenja u studenom iste godine glavar je zdravstva i pro elnik IV. odjela (zdravstvenog) Ministarstva hrvatskog domobranstva. (M. P.)

HEREN I , Ivo, general i ustaški pukovnik (Bjelovar, 28. II. 1910. — Buenos Aires, 8. XII. 1978.). Srednju školu završio u Zagrebu, gdje potom studira na EKVS-i. Školu za pri uvne asnike polazio u Sarajevu (1930-31.). Po etkom 30-ih godina jedan je od

IVO
HEREN I

osobnih uvara V. Ma eka. Godine 1933. odlazi u emigraciju, u rujnu pristupa u ustaški logor Borgo Val do Taro u Italiji. Drži i ustaški punkt u Klagenfurtu, kamo vodi Petra Oreba, nesu enog atentatora na kralja Aleksandra u Zagrebu, u prosincu 1933. Kako je policija otkrila planirani atentat i uhitila Oreba, Heren i uspijeva pobje i s putovnicom na ime Janosa Krenama u Austriju, a potom u Italiju, gdje živi i djeluje po ustaškim logorima i internacijama sve do povratka u domovinu (u travnju 1941.). Na Liparima 1935. bio je zapovjednik 1. ustaške satnije. U emigraciji pripadao tzv. Giovanni-jevoj skupini (M. Babi a), a u vrijeme NDH tzv. rasovima. Uživao Paveli evo povjerenje, bio lan GUS-a. U Hi-vatsku se vratio u travnju 1941.: obavlja dužnost ustaškog povjerenika u Ravnateljstvu za javni reci i sigurnost. Istodobno preuzima i dužnost kotarskog predstojnika zagreba kog kotara. U ljeto odlazi u Mostar gdje osniva Mostarsku bojnu, a potom obavlja dužnost glavnog nadzornika UNS-a. U studenome 1941. promaknut u in ustaškog bojnika, a ubrzo i za dopukovnika. Sudjeluje u borbama u Bosni i Hercegovini i biva ranjen. Nakon ozdravljenja imenovan je zapovjednikom Prometnih zdругova Ustaške vojnice i potom ustaškim povjerenikom za opskrbu i prehranu. Zbog upletenosti u pokušaj atentata na generala I. Prpi a (u kolovozu 1943.) morao je, zajedno s V. Tomi em, kratkotrajno emigrirati u Mađarsku. U ljeto 1944. vra a se u Zagreb i A. Štiti ga uvla i u »razotkrivanje« pokušaja pu a Lorkovi -Voki . Od rujna 1944. glavar je Stožera Ustaške vojnice; u prosincu pro-

maknut u in ustaškog pukovnika. Pred kraj rata u reorganizaciji HOS-a postavljen je za zapovjednika V. zbora sa sjedištem u Karlovcu, zapravo zadnje linije obrane (Zvonimirove linije). Dobiva i in generala HOS-a (prosinac, 1944.). Oženio je Veru Javor, tajnicu A. Paveli a. Prilikom povla enja hrvatske vojske Heren i je u dvorcu grofa Thurna kraj Bleiburga, kao najstariji asnik po inu, predvodio vojno izaslanstvo (u kojem su uz njega bili general T. Serti i pukovnik D. Crljen) koje je pregovaralo o uvjetima predaje HOS-a britanskim vojnim vlastima. Izaslanstvo nije potpisalo predaju, a Heren i se uspio probiti iz okruženja u Bleiburgu. Odlazi u Italiju (Rim), a potom u Argentinu. (M. R. i R.)

HEREN I , Vera, rod. Javor, poglavnikova tajnica (Zagreb, 22. VII. 1920. — Buenos Aires, 19. VII. 1991.). K i hrvatskog mu- enika Stipe Javora i mla a sestra Irene, upravne zapovjednice Ženske loze ustaškog pokreta. Od 1941. bila je tajnica u Uredu Poglavnika. Udala se za generala I. Heren i a. Nakon sloma NDH s obitelji živjela u Argentinu. (M. B.)

HERGEŠI , Ivo, novinar, književnik i prevoditelj (Zagreb, 23. VII. 1904. — Zagreb, 29. XII. 1977.). Potje e iz obitelji zagreba kih intelektualaca: otac profesor u Školi za umjetnost i obrt, majka nastavnica klavira; o uh A. Langhofer sveu ilišni profesor, entomolog. Realnu gimnaziju završio u Zagrebu, po eo studirati pravo, završio roman-sku filologiju i germanistiku na filozofskom fakultetu. Doktorirao 1927. disertacijom o Maupassantu. Otada po inje njegovo po- ja ano zanimanje za medicinu i posljedice bolesti na psihu ljudi, posebice književnika. Komparativnu književnost slušao na Sorboni. U uredništvu lista *Obzor* bio je novinar i urednik (1923.-41.). God. 1936. izabran za docenta za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ali su njegovo nastupno predavanje sprije ili studenti desne orijentacije te predavanja nisu ni održavana. Bio dopisnik francuske novinske agencije HAVAS, tajnik zagreba ke (hrvatske) sekcije PEN-kluba, lan inozemne di- rekcije ameri ke kompanije Twenty Centu-

ry Fox Film. Njezin e zastupnik biti i nakon 1945. Pri kraju NDH bio kancelar portugalskoga konzulata, a upisan je i na Medicinski fakultet. Za Maticu hrvatsku priredio nekoliko knjiga: *Razgovor o Europi* — izbor eseja francuskih pisaca nepo udnih u Tre em Reichu (1944.), Nazorov prijevod Danteova *Pakla*. Nakon rata vratio se novinarstvu, publicistici i prevodilaštvu; jedno vrijeme bio direktor Gradskog kazališta »Komedija«, od 1956. do umirovljenja 1971. profesor komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu. (J. B.)

HERMAN, Franjo, teolog (Osijek, 14. XI. 1882. — Zagreb, 7. II. 1949.). Za sve enika zare en 1906. U akova koj biskupiji bio predsjednik Duhovnog stola i Administrativnog vije a. Sura ivao u akova kom glasniku (1911.-13.), *Zagreba koj bogoslovnoj smotri* i *Životu*. U vrijeme NDH predavao crkveno pravo na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Na biskupskoj je konferenciji 1941. kao istaknuti teolog izabran u radni odbor za pitanja koja se odnose na prijelaz grkoisto njaka na katoli ku vjeru. (M. R.)

HITREC, Ico (Ivica), nogometaš (Zagreb, 13. IV. 1911. — Zagreb, 11. X. 1946.). Od 1926. igra nogomet u HAŠK-u, a dvije godine poslije (1928.) za reprezentaciju Zagreba: na utakmici protiv Graza postigao je i svoj prvi me unarodni gol (Zagreb: Graz, 2:0). God. 1929. igra za reprezentaciju Jugoslavije koja u Bukureštu pobje uje Rumunjsku 3:2. I na toj utakmici postiže gol, prvi

od devet, koliko ih je postigao za reprezentaciju Jugoslavije u 14 utakmica (1929.-39.). Prvi je i najmlađi hrvatski (i tadašnje Jugoslavije) nogometni profesionalac, igrajući u 1932.-34. za »Grasshoppers« iz Züricha. S HAŠK-om je u sezoni 1937./38. osvojio nogometno prvenstvo Jugoslavije. God. 1938. proglašen je najboljim hrvatskim nogometašem. Nakon osnivanja NDH postaje dužnosnik u elništvu Hrvatskoga nogometnoga saveza (HNS). Od srpnja 1941. član je Tehničkog odbora, od 1942. najužeg vodstva HNS-a. Odmah nakon završetka rata (1945.), jedan je od utemeljitelja i trenera FD »Akademikar«. (F. F.)

HITREC, Rudolf, športski djelatnik (Zagreb, 1903. — Zagreb, 13. I. 1970.). Gimnaziju polazio u Zagrebu a studij medicine u Beču i Zagrebu. Igrao nogomet u Građanskom s kojim 1926. i 1928. osvaja prvenstvo Jugoslavije. Za reprezentaciju Jugoslavije nastupio pet puta. Za vrijeme NDH od 1941.-43. savezni je kapetan i povjerenik Hrvatskog

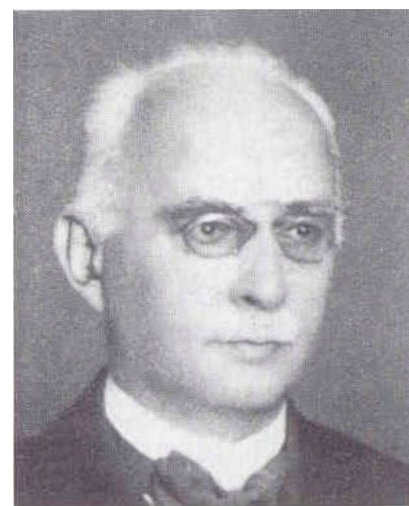
nogometnog saveza. God. 1943. mobiliziran je kao liječnik. Istodobno proslavljen je Zdravstvenog odjela Hrvatskog nogometnog saveza. Kao liječnik radio u Merkurovu sanatoriju (danas Klinička bolnica »Merkur«). Nakon završetka rata mobiliziran da nastavi raditi kao vojni liječnik. (F. F. i R.)

HLADNI, Ivan, boksač (Sisak, 9. VII. 1917. — Caracas, 1973.). Boksom se počeo baviti u 17. godini; bio član zagrebačkih klubova »Sparta«, »Herkules« i »Metalac«. God. 1936.-40. prvak je države u teškoj skupini. Za boksačku reprezentaciju države nastupio

1937. i 1938. na prvenstvu Male Antante u Pragu i Bukureštu. Kao član boksačke reprezentacije NDH sudionik je Prvog ratnog prvenstva Europe održanog 1942. u Breslauu. Nastupao na međunarodnim turnirima, te u troboju reprezentacija Hrvatske, Slovačke i Rumunjske (1944). Bio je prvak države 1941. u poluteškoj skupini, te 1943. i 1944. u teškoj. Ubraja se među najbolje europske boksačke teške skupine u razdoblju 1938.-45. Boksao je i nakon 1945. Bio je prvak Hrvatske 1948. Emigrirao je u Venezuelu, gdje je i umro. (F. F.)

HOVAR, Ante, general-liečnik (Varaždin, 5. VI. 1880. — ?). Diplomirao medicinu u Pragu. Član austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Za vrijeme NDH, od svibnja 1941. do umirovljenja u ožujku 1944., zapovjednik je Glavne domobranske bolnice. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

HONDL, Stanko, fizičar (Zagreb, 22. X. 1873. — Zagreb, 9. IV. 1971.). Studirao u Zagrebu, Göttingenu i Berlinu, doktorirao u Zagrebu 1898. Bio srednjoškolski profesor u Vinkovcima i Zagrebu. Od 1911. izvanredni, a od 1915. redoviti profesor fizike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. God. 1935-37. rektor je Zagrebačkog sveučilišta. Predsjednik je Hrvatskoga prirodoslovnog društva (1934.-36.) te član (od 1925.) i potpredsjednik JAZU (1933.-41.). Bavio se teorijskom i eksperimentalnom fizikom, poviješću fizike i filozofskim pitanjima znanosti, o čemu je objavio više zapaženih radova. Pisao je srednjoškolske udžbenike iz fizike, a osnovao je Fizikalni zavod u Zagrebu

STANKO
HONDL

kojem je bio predstojnik. Bio je me u prvih deset lanova novoosnovane HAZU koje je imenovao A. Paveli . U *Wien*u je objavio svoj poznati rad o Markantunu Dominisu: *Marko Antonij de Dominis kao fizi ar* (1944.). Umirovljen je 1945. (R.)

HORVAT, Ivo, enciklopedist i prevoditelj (Ivani Grad, 3. VI. 1903. — Zagreb, 30. IX. 1994.). Slavistiku je studirao u Zagrebu i Ljubljani, a od 1926. gimnazijski je profesor u Glini, Varaždinu i Zagrebu. U jesen 1941. dolazi u HIBZ kao urednik. Glavni je ured-

IVO
HORVAT

nik enciklopedije za mladež *Znanje i radost* (1942.-44.), koja je planirana u deset svezaka ali su objelodanjena tri. Sura ivao je i u *Hrvatskoj enciklopediji*, I.-V. (1941.-45.). Preveo s njema kog jezika *Frankopanov prsten* Henrvja Thodea (1941.). (M. Š.)

HORVAT, Josip, povijesni pisac (epin kraj Osijeka, 15. I. 1896. — Zagreb, 6. X. 1968.). Završio Trgova ku akademiju u Zagrebu 1914. Od 1913. novinar je i lan uredništva *Obzora*, a 1926.-41. glavni urednik *Jutarnjeg lista*. Pisao kazališne i književne kritike, studije, portrete (*Hrvatskii panoptikum*), feljtone, povijesne romane i memoarske zapise (*Živjeti u Hrvatskoj*). Vode i je povijesni publicist izme u dvaju svjetskih ratova, njegove knjige iz hrvatske povijesti, posebice XIX. i XX. st. (*Politi ka povijest Hrvatske*, 1936.-38.; *Šupilo*, 1938.; *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, 1939.-42.; *Stranke kod Hrvata i njihove ideologije*, 1939.; *Ante Star evi* , 1940.), nezaobilazan su doprinos novijoj hrvatskoj povijesnoj publicistici. Nakon uspostave NDH uhi ivan kao mason;

JOSIP
HORVAT

1942. na popisu je pisaca ija su djela »zabranjena za prodaju«, ali postaje uvaženi suradnik brojnih publikacija, redaktor i prevoditelj u HIBZ-u (*Hrvatska enciklopedija, Croatia, Vienac*). Njegov dnevnik o životu u NDH 1943.-45. *Preživjeti u Zagrebu* (1989.), zapis je o svojevrsnoj unutarnjoj oporbi prema režimu, ali i o širemu gra anskom antifaašisti kom raspoloženju. Za Ministarstvo vanjskih poslova napisao 1944. brošuru *Antworten auf die Frage: Wer sind die Croaten und Was bedauten sie in Europa*. (S. R.)

HORVAT, Marijan, pravnik (Zagreb, 10. I. 1903. — Zagreb, 29. XII. 1967.). Završio studij prava s doktoratom na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1926. Od 1929. do 1940. odvjetnik, a od 1940. izvanredni profesor rimskog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Za NDH profesor je Pravnog fakulteta, 1944. postaje redoviti profesor, suradnik *Hrvatske enciklopedije* te autor knjige *Rimska pravna povijest* (1943.). Nakon rata ponovno je izabran (24. XI. 1945.) za redovitog profesora; bio je i dekan Pravnog fakulteta (1947./48. i 1956./57.) te rektor Sveu ilišta u Zagrebu (1958.-60.). Izvanredni lan JAZU (od 1961.). Ostali važniji radovi: *Bona fides u razvoju rimskog obveznog prava* (1939.); *Rimsko pravo* (suautor B. Eisner, 1948.). (S. R.)

HORVAT, Rudolf, povjesni ar i politi ar (Koprivnica, 14. III. 1873. — Zagreb, 25. V. 1947.). Zapo eo je studij na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a 1896. završio povijest i zemljopis na Filozofskom fakultetu u

RUDOLF
HORVAT

Zagrebu, gdje je i doktorirao. Bio je jedan od utemeljitelja Hrvatske republikanske seljačke stranke (1904.). Za vrijeme Kraljevine SHS odnosno Kraljevine Jugoslavije dva je puta iz političkih razloga umirovljen (1919.-26. i 1932.). God. 1943. profesor je povijesti na Zastavničkoj školi u Zagrebu, a od početka 1944. redoviti profesor hrvatske povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu do svibnja 1945. U razdoblju 1941.-45. objavljuje niz knjiga, uglavnom neznatno izmijenjenih prije obavljenih radova: *Na bedemima stare Hrvatske* (1941.); *Lika i Krbava, I. i n.* (1941.); *Dr. David Starčević* (1941.); *Prvostolna crkva u Zagrebu* (1941.); *Gradec kod Križevaca* (1942.); *Hrvatska na mušiču* (1942.; pretisak 1991.); *Prošlost grada Zagreba* (1942.; pretisak 1992.); *Stari hrvatski sabori* (1942.); *Zagreb. Povijest hrvatskog glavnog grada* (1942.); *Povijest slob. i kr. grada Koprivnice* (1943.); *Povijest Međimurja* (1944.). Surađivao je u tisku i u časopisima. Za dvosvećani priručnik *Naša domovina*, 2 (1943.) piše članak *Ljetopis Hrvatske 1918.-1942.*, na temelju kojega će (uz knjigu *Hrvatska na mušiču*) biti optužen u ljeto 1945. i izveden pred Sud za zaštitu nacionalne vlasti. Presudom Vrhovnog narodnog suda u Zagrebu osuđen je na gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od deset godina. (M. S.)

HORVAT, Stjepan, geodet (Srijemski Karlovci, 29. XI. 1895. — Buenos Aires, 12. III. 1985.). Klasičnu gimnaziju pohađao u rodnom mjestu, a maturirao u Vinkovcima 1915. Geodetski tečaj polazi u Zagrebu (1915.-18.), gdje je diplomirao 1936. na

Geodetskom i kulturo-inženjerskom odjelu Tehničkog fakulteta. U listopadu 1920. zapošljava se u Vojno-geografskom institutu u Beogradu. U početku 1923. otvara civilnu geodetsku poslovnicu u Zemunu i preuzima izmjeru grada Tetova, koju završava 1926. Tada prelazi na Tehnički fakultet u Zagreb, gdje je suradnik na Katedri za nižu geodeziju. Od 1930. počinje njegova nastavnička karijera na Geodetskom odjelu istog fakulteta: 1937. postaje izvanrednim, a 1941. redovitim profesorom. Prvi je u Zagrebu doveo geodetsku djelatnost na potrebnu znanstvenu razinu. Dekanom Tehničkog fakulteta imenovan je 1942., a rektorom Hrvatskog sveučilišta 20. VII. 1944., što ostaje do kraja rata. Pisao je u stručnim časopisima *Geodetski list*, *Hrvatska državna izmjera* i *Zeitschrift für Vermessungswesen* (Stuttgart). Napisao knjigu *Pisma hrvatskim intelektualcima*. Nakon sloma NDH odlazi u emigraciju, dulje vrijeme boravi u izbjegličkom logoru Fermo u Italiji, a u ožujku 1948. dolazi u Buenos Aires i zapošljava se kao znanstveni savjetnik u Institute Geografico Militar Argentina. Objavio je više stručnih knjiga, od kojih su mnoge postale udžbenici i priručnici za argentinske studente geodezije. Sudjelovao je na više svjetskih znanstvenih simpozija, za svoje je radove dobivao priznanja u Južnoj i Sjevernoj Americi te u Europi. Njegovo znanstveno djelovanje u Argentini posebno je ponajprije proučavanju u dvama područjima geodezije: praktičnom raščišćavanju i rješavanju mnogobrojnih računskih problema, te geodetskoj kartografiji, koja se bavi prikazivanjem zakrivljene Zemljine površine na ravnini geografskih karata i geodetskih planova. God. 1979. izabran je za počasnog člana Asociacion Argentina de Geofisicos y Geodestas, priznanje dodijeljeno svega petoricu od 300 članova. (M. B.)

HORVATEK, Zvonimir, športaš (Zagreb, 6. I. 1919. — Zagreb, 3. VII. 1984.). Izvorno krojački zanat. Sportsku karijeru počeo kao vježbač u tjelovježbenoj organizaciji Hrvatski sokol (1924.-29.), gdje je poslije i prednjak, sve do zabrane njezina djelovanja. Nogomet igrao u »Concordiji«, te u više nižerazrednih klubova. Od 1937. član je

Bloka radni kih klubova u Zagrebu te organizator njihovih natjecanja. U nogometu je igra i dužnosnik sve do 1943. Jedan je od utemeljitelja Boks kog kluba »Radnik« Zagreb (1943.), koji uspješno vodi u mnogobrojnim natjecanjima. Do 1945. jedan je od najzaslužnijih športskih djelatnika u Zagrebu koji su radili na razvoju športa i u ratnim uvjetima. Nakon sloma NDH nastavlja športsku djelatnost. (F. F.)

HRBI , Zlatko, boksa (Hruševac kraj Donje Stubice, 9. X. 1922.). Od 1938. u boksu

ZLATKO
HRBI

kao natjecatelj, trener, sudac i dužnosnik u boksa kim organizacijama. Najbolje natjecateljske rezultate postizao je 1940.-50. Prvak NDH bio je 1941. i 1942. u lakoj, a 1943. i 1944. u poluteškoj skupini. U tom je razdoblju bio stalni član državne reprezentacije. Nastupio je na I. ratnom prvenstvu Europe (1942.), na me unarodnom turniru u Njema koj i troboju Hrvatske, Slova ke i Rumunjske (1944.). Nastupao je i na mnogobrojnim me unarodnim natjecanjima za svoje klubove i za reprezentaciju Zagreba. Nakon sloma NDH bio je prvak Hrvatske (1948. i 1950.) i Jugoslavije (1948.) u srednjoj skupini. U karijeri je imao 208 borbi, od kojih 19 izgubljenih i 9 neodlu enih. Utemeljitelj je i trener prve boksa ke škole pri BK »Metalac« u Zagrebu (1948.) te osniva i trener BK »Student« Zagreb (1959.-64.). Radio je kao trener-instruktor boksa kog saveza Hrvatske (1948.) i predava za boksa na Fakultetu za fizi ku kulturu u Zagrebu, a povremeno je bio i trener reprezentacije Hrvatske i Jugoslavije. Kao profesor i bok-

sa ki stru njak napisao je znatan broj lana ka i rasprava te knjigu *Boks* (1958.). (F. F.)

HRMI , Muhamed, general (Sarajevo, 6. X. 1893. — Beograd, 1945.). Austrougarski asnik. Kapetan bojnog broda u vojsci Kra ljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH postavljen je za zapovjednika Mornarskog zbora. Od travnja 1942. do po etka 1944. nadstojnik je u Izvještajnom odjelu, a zatim kratko vrijeme pomo nik glavara Upravnog ureda Ministarstva oružanih snaga NDH. Od studenoga 1944. asnik je za vezu hrvatske Vlade kod Zapovjedništva 13. SS-divizije (»Handžar«). Nakon povla enja iz domovine zarobljuju ga britanske vojne vlasti u Austriji, te je iz Krumpendorfa izru en jugoslavenskim vlastima. Vrhovni sud DFJ u Beogradu osudio ga je na smrt 19. IX. 1945. (M. P.)

HRZIC, Drago, operni pjeva , redatelj i pedagog (Zagreb, 2. II. 1896. — Zagreb, 21. XI. 1978.). Pjevanje u io u Zagrebu i Be u, a na opernoj pozornici debitirao 1919. lan HNK u Zagrebu do 1945. Gostovao u Njema koj i Austriji pod imenom Karlo Drago.

DRAGO
HRŽI

Ostvario je velik repertoar lirskoga baritona i snimio više gramofonskih plo a, na kojima su zapisane njegove najistaknutije kreacije. Za vrijeme NDH djelovao je kao pjeva , nadstojnik operete i redatelj u HNK, te od 1943. kao staleški predstavnik, dosavezni povjerenik — predsjednik Društva hrvatskih kazališnih umjetnika. Pjevao arije Bartola (G. Rossini, *Seviljski brija*), Zete (F. Lehr, *Vesela udovica*), Germonta (G. Verdi, *Traviata*), Alberta (J. Massenet, *Werther*),

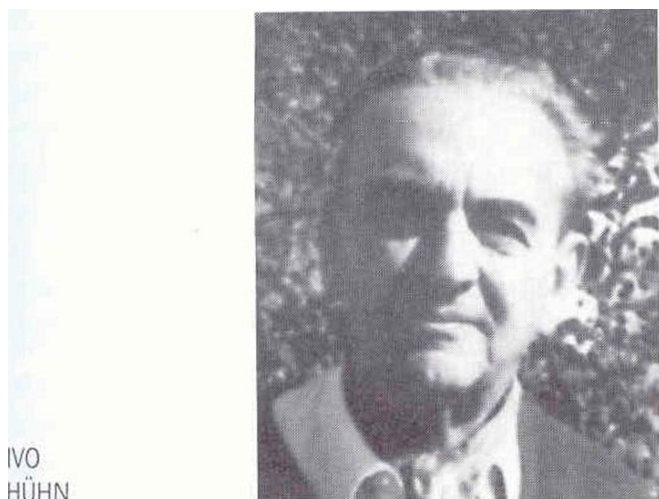
režirao *Evu i Veselu udovicu* (F. Lehr), *Seviljskog brijača* (G. Rossini). Nakon sloma NDH na Sudu za optuživanje HNK optuživan da se družio s ustaškim dužnosnicima te da je progonio Židove i pravoslavce; odbio je sve optužbe, ali je ipak otpušten iz HNK te nastavio pjevati u kazalištu »Komedijska« (P. C.)

HUEBL, Hinko, zrakoplovni pukovnik (Habibajr kraj Bosanske Dubice, 20. XI. 1900. —?). Zrakoplovni potpukovnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH asanik za vezu s njemačkom vojskom Bosanskoga divizijskoga područja, potom zapovjednik tehničke službe u Zrakoplovnoj luci Sarajevo. God. 1943. proeljničnik je Operativnog odjela Zapovjedništva vojnog zrakoplovstva NDH, a 1944. zapovjednik 1. zrakoplovne luke — Zagreb. Imenovan je proeljničnikom Izvještajnog odjela Zapovjedništva vojnoga zrakoplovstva, a u ožujku 1945. i glavarem stožera. Vrhovni sud DFJ u Beogradu 19. IX. 1945. osudio ga na 20 godina zatvora. Kaznu izdržavao u KFD Stara Gradiška do 1950. kad je pušten. Nakon toga emigrirao i živio u Austriji. (M. P.)

HÜHN, Ivo, pisac i diplomat (Zagreb, 4. XI. 1901. — Buenos Aires, 14. XII. 1985.). Studirao pravo u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Na preporuku Milke Trninae kao gost Thomasa Manna u Njemačkoj studirao jezik, književnost i umjetnost. Nakon povratka u Hrvatsku radi kao odvjetnik te se uključuje u literarno-umjetnički krug kao kritičar i esejist. Jedan je od suosnivača likovne grupe »Zemlja«, surađuje u različitim listovima, urednik je *Slobodnih spi-*

sa i *Almanaha savremenih problema*, te član Odbora Matice hrvatske. U NDH, na poziv M. Lorkovića, preuzima 31. VII. 1941. proeljničništvo Odjela za uljudbene odnose i novinstvo u Ministarstvu vanjskih poslova, a 30. VI. 1943. imenovan je nadsavjetnikom te 14. IX. 1943. poslanikom u MVP. Generalnim konzulom u Beču imenovan 10. I. 1944., gdje ostaje do 15. VI. 1944., kada se vraća u MVP. Sa S. Perićem u travnju 1945. odlazi u Italiju, u jednom od mnogobrojnih pokušaja vlasti NDH da uspostave veze sa zapadnim Saveznicima. Ostaje u emigraciji i od 1948. živi u Argentini, gdje je jedan od osnivača Hrvatsko-argentinskoga kulturnog kluba i Hrvatsko-latinskoamerikoga kulturnog instituta, te član uredništva revije na španjolskom jeziku *Studia Croatica*. U Buenos Airesu objavio knjigu *Pustolovine Sebastiana Pikulice* (1982.). (M. R.)

HÜHN, Kurt, oftalmolog (Zagreb, 24. XI. 1875. — Rijeka, 9. III. 1963.). Studij medicine završio je 1900. u Beču. Otada do umirovljenja 1940. radi u Zagrebu u Bolnici milosrdnih sestara, gdje 1904.-40. vodi Obiteljni odjel. Za vrijeme I. svjetskog rata to je najviše i obiteljni odjel u tom dijelu Europe (400 kreveta). God. 1919. na Sveučilištu u Pragu habilitirao je za privatnog docenta. Napose se bavio liječenjem trahoma i obitjelne gonoreje, uvevši u liječenje injekcije mlijeka; zalagao se za hrvatsko okulističko nazivlje. Bio je predsjednik Liječničke komore za Hrvatsku, Slavoniju i Međimurje (1923.-30.). Također je bio delegat Zbornice liječnika Hrvatske u Jugoslovenskom lekarskom društvu. Osuđivao je političke progone hrvatskih liječnika i zalagao se za razmjerno sudjelovanje nacionalnih liječničkih društava u upravi Jugoslovenskoga lekarskog društva. Nezadovoljan velikosrpskom politikom toga društva 1931. dao je ostavku. God. 1937.-40. bio je ravnatelj Bolnice milosrdnih sestara; 1937.-45. predsjednik Hrvatskoga oftalmološkoga društva. Za vrijeme NDH bio je predsjednik Hrvatskoga crvenog križa te organizirao informativnu službu, potragu za nestalom i izgubljenom djecom, repatriiranje ratnih zarobljenika, prihvatne stanice, zdravstveni odsjek s dobrovoljnim bol-

IVO
HÜHN

MUHAMED EMIN EL-HUSEINI RUKUJE SE S NAJMLA IM VOJNIKOM HANDŽAR DIVIZIJE

ni arkama i dr. Po slomu NDH preselio u Rijeku (Sušak). (V. D.)

HUSEINI, Muhamed Emin El-, muftija i političar (Jeruzalem, 1895. — Jeruzalem, 1976.). Gimnaziju pohađao u rodnom gradu, gdje mu je gimnazijski učitelj bio Sarajlija Faik Kurtić. Nakon studija u Jeruzalemu i Kairu postao je 1921. jeruzalemski muftija, a 1926. veliki muftija Palestine i predsjednik Vrhovnog islamskog vijeća. Do početka II. svjetskog rata bio je palestinskog otpora protiv Židova, a 1936. rukovodi oružanim ustankom Arapa u Palestini protiv britanskih vlasti. God. 1937. bježi u Irak i Siriju, a 1941. u Italiju i Njemačku, gdje surađuje s talijanskim i njemačkim vlastima u njihovim planovima za Bliski istok. Održava veze i s muslimanima u NDH. Preko talijanskih i njemačkih vlasti traži intervenciju kod A. Pavelića kako bi došlo do sporazuma o muslimanskoj vjerskoj autonomiji u NDH; zbog etničkih zločina nad muslimanima, zagovara naoružavanje muslimana. Sredinom rujna 1942. (nakon etničkog pokolja u

istoj noj Bosni) šalje opunomoćenom ministru H. Hadžiću 50 000 kuna, a društvu »Merhamet« 100 000 kuna pomoći i za stradale. U listopadu 1942. u Rimu prima poklonstvo izaslanstva muslimana iz Hercegovine na čelu s mostarskim muftijom Omerom Džabićem. Boravi u NDH u travnju 1943., posjećuje Zagreb, Banju Luku i Sarajevo; prima ga A. Pavelić, te se sastaje sa svim vodećim muslimanima u Hrvatskoj. Kad u svibnju 1943. Nijemci formiraju 13. SS dobrovoljačku bosansko-hercegovačku diviziju, poznatu poslije kao Handžar-divizija s pretežnim muslimanskim ljudstvom, Huseini je njezin najangažiraniji zagovornik i agitator među muslimanima. Za tu je diviziju organizirao i dvomjesečno školovanje vojnih imama u Berlinu. Kraj rata dočekuje u Njemačkoj. Izručen je jugoslavenskim vlastima, ali je 1948. oslobođen optužbe i pušten. Odlazi u Egipat gdje su mu u osobnom osiguranju muslimani iz BiH. Kao predstavnik palestinskih Arapa sudjeluje 1955. na Konferenciji u Bandungu. (Z. D.)

I

IKIČA, Nikola, stožernik (Okalj, 17. II. 1907. — ?). Bio je potporu nik vojske Kraljevine Jugoslavije. Povezavši se s ustaškim pokretom, emigrira 1933. u Italiju. U travnju 1941. vraća se u domovinu, odlazi u Knin radi osnivanja i ustrojstva ustaških organizacija. U lipnju 1941. imenovan je zamjenikom stožernika Ustaškog stožera Bribir-Sidraga i ustaškim tabornikom u Kninu. U studenome iste godine imenovan za stožernika Ustaškog stožera Gora sa sjedištem u Petrinji i tu dužnost obavlja do listopada 1942., kada prelazi na rad u Ustašku vojnicu. Krajem 1943. prestao se javljati obitelji i daljnja mu je sudbina nepoznata, pa se pretpostavlja da je poginuo. (Z. D.)

ILI, Stjepan, stožernik (Odžak, 25. VIII. 1909. — ?). Klasično gimnaziju polazi u Travniku do osmog razreda, a matriculira u Sarajevu. Studira pravo u Zagrebu, a potom službuje u Ravnateljstvu državnih željeznica u Sarajevu, odakle je zbog političkog djelovanja otpušten. Zapošljava se u Savezu »Napretkovih« zadruga u Sarajevu, a poslije kao nadstojnik odjela. Od 1937. ravnatelj je »Napretkove« zadruge u Karlovcu. Nakon proglašenja NDH djeluje u ustaškom pokretu, a u jesen 1941. bori se kao asnik na Kordunu. Po etkom 1942. jedan je od glavnih organizatora ustaških pripremnih bojni, koje postaju jezgre djelatnih bojni. Kao zapovjednik bojne proveo je dulje vrijeme na Kordunu, Pokuplju i Zumberku. Bio je stožerni potporučnik Ustaškog stožera Pokuplje, potom logornik ustaškog logora Karlovac, a od 29. IX. 1944. stožernik Ustaškog stožera Pokuplje sa sjedištem u Karlovcu. Daljnja sudbina nepoznata. (R.)

IPŠA, Mijo, dužnosnik HSS-a (Madarevo kraj Novog Marofa, 13. IV. 1896. — Veliki Miletinac, 29. XII. 1969.). Iz rodnoga kraja 1929. preselio se u Veliki Miletinac kraj Daruvara, gdje 1930. pristupa HSS-u. God. 1935. izabran je za predsjednika Kotarskog odbora HSS-a Daruvar, a 1938. za narodnog zastupnika. Za NDH pripadao središnjoj struji oko predsjednika V. Maekića. Pozvan je 1942. u Hrvatski državni sabor, ali se pozivu nije odazvao. U rujnu 1943. sudjeluje na sastanku užega stranačkog vodstva, koje je u ime HSS-a odbilo prijedlog predsjednika Vlade N. Mandića o zajedničkoj vladi. Sudjelovao je u pripremanju a Lorkovič-Voki u ljeto 1944. zbog čega je uhićen i zatvoren u Lepoglavi. Pušten je po etkom 1945., a već u svibnju uhitili su ga partizani te je bio pod istragom do 1947. kada je pušten iz zatvora. Ponovno je uhićen 1948. i osuđen na osam mjeseci zatvora zbog navodne gospodarske sabotaze. (R.)

ISER, Juraj, general (Stara Gradiška, 2. V. 1887. — Slavonski Brod, 19. VII. 1963.). Završio je topničku kadetsku školu i glavnostožernu pripremu austrougarske vojske u Beču. Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Slom Kraljevine Jugoslavije zatječe ga na mjestu zapovjednika topništva Drinske divizijske oblasti u činu brigadnoga generala. U Hrvatskom domobranstvu obnašao je dužnost zapovjednika Jadranskoga divizijskog područja do listopada 1941. Od listopada 1941. do listopada 1943. zapovjednik je II. domobranskog zbora. Umirovljen je na osobni zahtjev 5. I. 1944. Uhićen je u ožujku 1949. i do kraja 1951. bio u zatvoru. Poslije je živio u Slavonskom Brodu. (M. P.)

ISKRI , Jovan, general (Karolyfalva, 3. III. 1884. — Zagreb, 14. VI. 1961.). asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Od 1941. do umirovljenja u prosincu 1944. glavari je I. odsjeka (osobni), izvjestitelj i proelnik u Osobnom odjelu Ministarstva oružanih snaga NDH. (M. P.)

IVANI , Antun Zvonimir, pravnik i diplomat (Osijek, 28. IX. 1903. — Zagreb, 27. XII. 1959.). Završio studij prava i stekao doktorat. Za Kraljevine Jugoslavije odvjetnik je u Osijeku. Prvi je konzul NDH u Ljubljani od 31. X. 1941. do rujna 1942., kada je imenovan za nadsavjetnika i nadstojnika Odsjeka za Podunavlje, Balkan i Istok u Politi kom odjelu Ministarstva vanjskih poslova NDH. U velja i 1945. premješten je za glavara vicekonzulata NDH u Mariboru. Presudom Okružnog suda u Zagrebu 1946. osu en je na 20 godina zatvora, ali jo pušten 1957. (M. P.)

IVANIŠEVI , Drago, pjesnik i prevoditelj (Trst, 10. II. 1907. — Zagreb, 1. VII. 1981.). U Trstu je zapo eo gimnaziju na njema - kom, nastavio na hrvatskom u Sušaku, a zatim u Splitu. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu studirao francusku i komparativnu književnost, istodobno je u Narodnom pozorištu pomo nik redatelja. Godinu dana je stipendist francuske vlade u Parizu (1928.); studij komparativne književnosti nastavio u Padovi i Rimu. U Padovi doktorirao disertacijom o Danteu u hrvatskoj (i srpskoj) književnosti. Srednjoškolski profesor u Zagrebu i Karlovcu, potom opet dvije godine u Parizu kao stipendist francuske vlade. Ve se tada bavio književnoš u i slikarstvom. God. 1938. obranio doktorsku disertaciju o Marcelu Proustu. God. 1939. postavljen za dramaturga i direktora Gluma ke škole HNK, gdje je do 26. XI. 1944. kada odlazi u partizane, s kojima je i prije sura ivao. Postaje upravnikom Centralne kazališne družine pri ZAVNOH-u, a zatim imenovan direktorom drame Kazališta narodnog oslobo enja Hrvatske. Ponovno direktor Zemaljske gluma ke škole u Zagrebu 1945.-49., kada je otpušten. Od kraja 1950. docent, od 1956. izvanredni profesor na Akademiji za kazališnu umjetnost u Zagrebu. God. 1954. ponovno u Parizu kao sti-

DRAGO
IVANIŠEVI

pendist francuske vlade. God. 1959. otkazana mu je služba, a na vlastitu molbu umirovljen je 1960. Od tada je tajnik Društva književnika Hrvatske, 1965.-67. urednik u Nakladnom zavodu »Znanje«. Od 1970. intenzivnije sudjeluje u likovnom životu. Slike potpisivao pseudonimom A. Jordan. Prva zbirka pjesama *Zemlja pod nogama* izišla mu je 1940., a za NDH knjige prepjeva *Pjesni ki listi i iz stare kineske lirike* i *Moj Ungaretti* (1942.). (J. B.)

IVELLIO, Rade, dirigent (Dubrovnik, 8. VIII. 1902. — Zagreb, 31. V. 1947.). Nakon završene srednje škole u Zagrebu upisao se na Muziku akademiju na kojoj je 1922. diplomirao dirigiranje. Dobio je najprije angažman kao operni šapta u zagreba kom HNK, zatim je djelovao kao operni korepetitor, a od 1938. je operni dirigent. Za vrijeme NDH obnašao je dužnost ravnatelja i dirigenta Opere u Osijeku (1941.-43.). Nakon toga ponovno je dirigent u Zagrebu do 1945., kad je udaljen iz kazališta. (P. C.)

MARKO
IVI

IVI, Marko, stožernik (Blažuj kraj Tomislavgrada, 19. VI. 1906. — ?). Kao radnik u Belgiji u lipnju 1932. pristupa ustaškom pokretu. God. 1933. dolazi u Italiju u ustaški logor, zatim boravi u internaciji na Liparima, gdje je zapovjednik roja. U domovinu se vraća u travnju 1941. Pripadnik je PTB-a u inu poru nika. Sredinom rujna 1941. imenovan stožernikom Ustaškog stožera Pokuplje sa sjedištem u Karlovcu i na toj dužnosti ostaje do sredine 1943. (R.)

IVŠI, Milan, ekonomist (Orahovica, 28. VII. 1887. — Rijeka, 8. II. 1972.). Nakon završena studija teologije, završava pravo u Parizu disertacijom o hrvatskim zemljišnim zajednicama. Također u Parizu diplomira na Slobodnoj školi političkih znanosti, a zatim se u Miinchenu usavršava u agrarnoj politici. God. 1925. postaje docentom na EKVŠ u Zagrebu, gdje je od 1932. redoviti profesor političke ekonomije — predaje ekonomsku politiku agrara te trgovinsku politi-

MILAN
IVŠI

ku — sve do proljeća 1945. kad je uklonjen sa Sveučilišta bez mirovine i mogućnosti zaposlenja. God. 1944./45. dekan je EKVŠ. U srpnju 1941. piše opširan elaborat, upućen poglavniku A. Paveli u, u kojem prikazuje djelovanje masona u Hrvatskoj. Taj je elaborat s popisom masona, ispravljenim s obzirom na Glojnarjev popis iz siječnja 1941., donio I. Muži u knjizi *Masoni u Hrvatskoj 1918.-1967.* (1993.). U *Hrvatskoj enciklopediji* I.-V. (1941.-45.) urednik je struke gospodarstvo, te autor niza natuknica. Suradnik je prvog sveska *Naše domovine* (1943.), kao i mnogobrojnih novina, časopisa i revija: *Hrvatsko kolo* (1941.); *Hrvatski narod* (1941., 1942., 1944.); *Hrvatski radnik* (1941.); *Nezavisna Država Hrvatska* (1941.); *Nova Hrvatska* (1941., 1944.); *Ustaška mladež* (1941., 1942.); *Gospodarski glasnik* (1942., 1944.); *Gospodarstvo* (1942., 1944., 1945.); *Gospodarski list* (1942.); *Hrvatska smotra* (1942., 1943., 1944.); *Spremnost* (1942., 1944., 1945.); *Mitteilungen der Deutschen Handelskammer in Kroatien* (1943., 1944.) i drugima. Uglavnom piše o gospodarskoj problematici, ali i o političkim temama. Suprotstavlja se boljševizmu još prije rata, a u svojim napisima pokazuje sklonost totalitarizmu Italije i Njemačke prije i za vrijeme rata. Uspostavljanje NDH ocjenjuje kao ustašku revoluciju. (M. S.)

IVŠI, Stjepan, lingvist (Orahovica, 13. VIII. 1884. — Zagreb, 14. I. 1962.). Hrvatski jezik i klasičnu filologiju studirao u Zagrebu, gdje 1913. stječe i doktorat. Kao gimnazijski profesor radi u Zagrebu; od 1915. je izvanredni, a od 1918. redoviti profesor slavenske poredbene gramatike na zagre-

STJEPAN
IVŠI

ba kom Filozofskom fakultetu. God. 1920. izabran je za dopisnog, a 1925. za redovitog člana JAZU. God. 1941. A. Paveli ga imenuje jednim od desetorice prvih članova HAZU. God. 1942. izabran predstojnikom Poviestno-jezikoslovnog razreda HAZU. Za rektora Hrvatskoga sveučilišta izabran je 1940. S te dužnosti je smijenjen u siječnju 1943., kada se odupro uvođenju morfološkog pravopisa, koji je odbijao kao nehrvatski, zagovaraju i umjereno fonološki pravopis. U članku *Naš izgovor kroz rime* (1942.) zauzeo se za izgovor »koji odgovara prirodnom svojstvu hrvatskog jezika«. Ivšić je središnja pojava hrvatskog jezikoslovnog znanstva u prvoj polovici XX. st. Radi proučavanja slavenskih jezika boravio je u Krakovu (1907. i 1908.), Pragu (1913.), Petrogradu, Moskvi i Kijevu (1914.). Prvi njegovi znanstveni radovi odnose se na dijalektologiju (*Sapčinova ko narječe i Današnji posavski govor* te poslije *Jezik Hrvata kajkavaca*) i

akcentologiju (*Prilog za slavenski akcent*). Bavio se poviješću jezika, pravopisnim pitanjima, glagoljskom književnošću, staroćkvenoslavenskim jezikom, poredbenom slavistikom, metrikom, etimologijom i leksikografijom. Bio je potpredsjednik društva »Hrvatski jezik«, koje je u Zagrebu organizirano 1937., i predsjednik stručnog odbora koji je uređivao istoimeni časopis. Izašlo je samo deset brojeva časopisa u godištu 1938./39., ali je njegovo značenje veliko. Sam je Ivšić napisao gotovo polovicu (od 200) stranica cijeloga godišta. Urednik je i suradnik stručne hrvatski jezik i slovenski jezici *Hrvatske enciklopedije* I.-V. (1940.-1945.). Nakon sloma NDH, u lipnju 1945. Sud za zaštitu nacionalne vlasti Hrvata i Srba osudio ga je na gubitak nacionalne vlasti, za vrijeme od deset godina, te na izgon iz Zagreba, ali je već u svibnju 1946. pomilovan i u jesen iste godine preuzima svoju katedru na Filozofskom fakultetu. (V. G. i M. Š.)

J

JAGATIĆ, Mato, ustaški dužnosnik (Desna Martinska Ves, 22. IX. 1891. — nedaleko slovensko-austrijske granice, 7. V. 1945.). Držao seosko gospodarstvo u Sisku. Oženjen s Milkom Janjir, neakinjom Stjepana Radića član HSS-a i narodni zastupnik. Potpisnik izjave 1925. kojom je osuđeno vodstvo HSS-a što je prihvatilo Vidovdanski ustav i priznalo dinastiju Karađorđevići. Istupio iz Stranke i pristupio novoosnovanoj Hrvatskoj federalističkoj seljačkoj stranci. Zalagao se za samostalnu hrvatsku republiku, te održavao veze s ustaškim prvacima i prije proglašenja NDH. Nakon njezina proglašenja priključio se ustaškom pokretu. Po etkom lipnja 1941. prati A. Pavelića a prilikom posjeta A. Hitleru. Krajem 1941. imenovan je povjerenikom u GUS-u, po etkom veljače 1942. privremenim saveznikom Hrvatskog saveza seljaka, a krajem veljače zastupnikom u Hrvatskom državnom saboru. U srpnju 1944. imenovan velikim županom kod MUP-a. Glavni je urednik tjednika *Nezavisna Država Hrvatska* (svibanj — listopad 1941.) u kojem je objavio i više članaka. U srpnju 1944. imenovan velikim županom u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Uoči sloma NDH i prilikom povlačenja govorio je da ne može preboljeti odlazak iz domovine i da će se radije ubiti. To je i učinio, iskočio je iz kamiona, aktivirao bombu i legao na nju. Nitko, pa ni brat Martin, koji je bio nazočan, nije ga uspio spriječiti. (D. S.)

JAGNIĆ, Ivan, topografski i geodetski pukovnik (Zemun, 29. IV. 1899. — ?). God. 1913.-16. polazio je u pješaku kadetsku školu u Kamenici. Sudjeluje u I. svjetskom ratu kao austrougarski vojni inženjer. God. 1926. završava nižu jugoslavensku vojnu geodetsku školu u

Beogradu i zapošljava se na državnoj izmjeri u vojnom geografskom institutu; 1930. stupa u višu vojnu geodetsku školu i završava je kao major po etkom 1935. U jesen 1935. postaje direktorom sekcije u nastavnom odsjeku vojnoga geografskog instituta te nastavnikom iz matematike i geodetskog rada u nižoj vojnoj geodetskoj školi. U prosincu 1940. promaknut u čin pukovnika. Od svibnja 1941. nalazi se na službi u Zemljopisnom zavodu hrvatskih oružanih snaga, a pomoćnik nastavnikom topografske izmjere, topografskog crtanja i reprodukcije karata na Tehničkoj fakultetu Zagrebačkog sveučilišta postoje u travnju 1942. Objavio više stručnih radova, među kojima i *Pomoćne tablice za prerađivanje geografskih koordinata u Gauss-Krugerove koordinate* (1941.) te *Organizacija hrvatske državne izmjere* (1942.). (R.)

JAKIĆ, Vukobrat, admiral (Beograd, 22. II. 1889. — Sofija, 16. II. 1944.). Završio je Pomorsku vojnu akademiju u Rijeci i postao je austrougarske ratne mornarice. God. 1918. srpski vojni sud osuđuje ga na smrt ali je pomilovan. Po uspostavi NDH, unaprijeđen je u čin kontraadmirala i imenovan zapovjednikom hrvatskih plovniha snaga (odnosno Odjela za ratnu mornaricu, riječnu plovidbu, obale i pomorstvo). Prema Rimskim ugovorima NDH nije mogla držati ratnu mornaricu te je ubrzo postavljen za vojnog izaslanika i glavnika vojne misije pri poslanstvu NDH u Berlinu, na kojoj dužnosti ostaje do studenog 1942. U srpnju 1943. imenovan je državnim vojničkim i promaknut u čin ustaškog pukovnika. Kraće vrijeme (1943.) opunomoćnik je hrvatske Vlade kod SS-divizije »Prinz Eugen«. Sredinom rujna 1943. imenovan je izvanrednim posla-

URO JAKČIN

nikom i opunomoćenim ministrom NDH u Sofiji, gdje je iznenada umro. (M. P.)

JAKOPOVI , Ivo, sanitarni pukovnik (Virje, 10. VI. 1900. — Beograd, 30. I. 1954.). Tridesetih je godina djelovao kao ravnatelj Internog odjela zagrebačke vojne bolnice u inu sanitetskog majora. Od 1943. u inu pukovnika zamjenik je proelznika Odjela za zdravstvo u Ministarstvu oružanih snaga. U srpnju iste godine imenovan je privatnim docentom i izvanrednim profesorom Medicinskog fakulteta na katedri vojna medicina. Surađivao je u *Liječničkom vjesniku* (1940, 1941.). Bio je urednik *Domobranskoga zdravstvenog vjesnika* (1942.), koji je 1943.-45. nastavio izlaženje pod imenom *Zdravstveni vjesnik oružanih snaga*. God. 1944. objavio je naš prvi udžbenik vojne medicine. Počinio samoubojstvo skočivši s trećega kata. (V. D.)

JAKOVUJEVIĆ , Ilija, književnik i političar (Mostar, 22. X. 1898. — Zagreb, 28. X. 1948.). Završio gimnaziju u Sarajevu 1917, diplomirao pravo u Zagrebu 1921, potom radio kao odvjetnik u Zagrebu. Pristupio

HSS-u i bio dugogodišnji urednik strana koga glasila *Hrvatski dnevnik*. Uređivao listove i časopise *Lu*, *Narodnu politiku*, *Hrvatsku obranu* i *Savremenik*. God. 1940. postao predsjednik Društva hrvatskih književnika. God. 1941.-42. sa skupinom istaknutih HSS-ovaca zatočen u logoru Stara Gradiška. Nakon toga odlazi u partizane, ali se 1945. razilazi s komunističkim vlastima. Umro pod nerazjašnjenim okolnostima u istražnom komunističkom zatvoru. Objavio više knjiga feljtona, pripovijedaka, romana i pjesama, od kojih se izdvajaju zbirke pjesama *Otrov uspomena* (1940.) i *Lirika nevremena* (1945.) te romani *Na raskršnici* (1925.) i *U mraku* (1945.). (S. R.)

JAKŠEKOVIĆ , Stjepan, veterinar i političar (Drljanovec kraj Nove Račice, 23. VIII. 1907. — Washington, SAD, II. 1985.). Gimnaziju pohađivao u Bjelovaru i Sušaku. Diplomirao na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu 1931, gdje je i doktorirao. Službovao u raznim mjestima u Hrvatskoj. Kao srednjoškolac pristupio omladinskoj organizaciji HSS-a. Za službovanja u Ogulinu upoznao tamošnjeg odvjetnika i narodnog zastupnika HSS-a L. Sušiča. Potkraj 1941. otpušten je s posla zbog pripadnosti HSS-u, ali mu pomaže L. Sušič, tada ministar u Vladi NDH, te je 28. II. 1942. poslan u predstavništvo NDH u Zürichu u sastavu gospodarske misije, kao ataše za pitanja poljoprivrede. Iz Züricha uspostavlja vezu s predstavnicima HSS-a u Londonu (J. Krnjevićem, J. Sutejom i I. Šubašićem), kao i dijelom stranačkog vodstva u Zagrebu. Obavljaju i poslove za HSS, putuje u Hrvatsku, Italiju i Španjolsku. S pozicija HSS-a u *Basler Nachrichtenu* piše o prilikama u Hrvatskoj, ne otkrivajući svoj identitet. Ipak, vlasti NDH sumnjaju u njegovu djelatnost te ga u lipnju 1943. uklanjaju iz službe, a službeno otpuštaju 19. I. 1945. Ostaje u Zürichu i nastavlja djelovati za interese HSS-a. Po završetku II. svjetskog rata preselio se u Washington. Pisao je pod pseudonimom Steve Jackson. God. 1974. oženio Vlastu Šubašić, udovicu bivšeg bana i predsjednika kraljevske vlade Ivana Šubašića. (Z. D.)

STJEPAN
JAKŠEVAC

JAKŠEVAC, Stjepan, pjesnik, novelist i radiospiker (Brdovečki Sveti Križ, 18. IV. 1916. — Zagreb, 11. V. 1994.). Završio Ekonomsku školu i od 1936. spiker na Radio Zagrebu. Od 1934. objavljivao pjesme, prikupljene u zbirkama *Pjesme* (1943.) i *Glasim za nespokojem* (1956.), *Vesele godine* (1969.), *Voli, ne voli, voli* (1972.). Za vrijeme NDH glavni je spiker Hrvatskoga kruga, te sinkronizirao filmske žurnale i dokumentarne filmove. Glumio u filmu *Maria i Pierre Curie*, koji je ostao nedovršen. (P. C.)

JANIKOVIĆ, Tomo, odvjetnik i političar (Vinkovci, 2. XI. 1899. — Srijemska Mitrovica, 30. XI. 1951.). Gimnaziju i pravni studij s doktoratom završio u Zagrebu, gdje je otvorio i odvjetnički ured. Za vrijeme studija pristupio Demokratskoj stranci Ljube Davidovića, ali nakon atentata u beogradskoj Skupštini prišao HSS-u. Na izborima 1935. i 1938. izabran je za zastupnika HSS-a za Novi Marof. Nakon uspostave NDH uhićen

TOMO
JANIKOVIĆ

i kratko vrijeme zatvoren, potom odlazi u Crikvenicu, gdje organizira djelovanje HSS-a. Pripadao središnjoj struji oko V. Maeka, ali se nije slagao s politikom pasivnosti koju je zagovaralo vodstvo HSS-a. U srpnju 1941. putuje u Zagreb, gdje je ponovno uhićen, te se nakon puštanja vraća u Crikvenicu. Održava stalnu kurirsku vezu s vodstvom HSS-a u Zagrebu, piše protuustaške letke. U lipnju 1942., po nalogu stranačkog vodstva, putuje u srednju Dalmaciju i Dubrovnik, uspostavlja veze s lokalnim stranačkim prvacima, ispituje prilike i šalje izvješće o stanju. U kolovozu počinje izdavati list *Politički vjesnik*; otklanja poziv partizana da dođe u Bihać i prihvati visok položaj. Početkom 1943. piše elaborat o politici HSS-a u kojem se zalaže za aktivniju politiku radi sprečavanja građanskog rata i osiguranja hrvatske samostalnosti i suverenosti. U lipnju 1943. putuje u Split, potom u Korčulu, Dubrovnik i Metković. Održava sastanke s pristašama HSS-a iz Dalmacije i Hercegovine te pokreće ilegalni list *Hrvatski seljački glasnik*. U rujnu 1943. prebacuje se iz Dubrovnika na Lopud, odakle potkraj listopada odlazi u Bari. Početkom srpnja 1944. putuje u London, gdje je u rujnu imenovan za viceguvernera Narodne banke. Privremena vlada DFJ imenuje ga u ožujku 1945. na istu dužnost. Nakon sukoba s komunistima u listopadu 1945. dao ostavku na dužnost viceguvernera i vratio se u Zagreb, gdje je u svibnju 1947. uhićen i na procesu uveljačen. U 1948. osuđen na 10 godina zatvora. Kaznu je izdržavao u Lepoglavi, gdje je teško zlostavljan; umro je ubrzo nakon prebacivanja u zatvor u Srijemskoj Mitrovici, navodno od srpske kapi (postoji sumnja da je ubijen). Autor je više političkih rasprava i brošure *Hrvati u izborima 11. prosinca 1938.* (1939.). (S. R.)

JANIĆ, Vlado, partizanski vođa (Sisak, 14. VII. 1904. — Beograd, 4. V. 1991.). Poznat pod nadimkom Capo. Izučio zanat u Sisku, gdje do rata radi kao strojobravar u ložionici Državnih željeznica. Od 1931. član KPJ, na osnivačkom kongresu Komunističke stranke Hrvatske 1937. izabran za člana CK KSH, a 1940. i za člana CK KPJ.

Zapovjednik je prvog partizanskog odreda u Hrvatskoj (ije je formiranje po elo 22. VI. 1941. nedaleko od Siska). U listopadu 1942. postaje politi ki komesar 12. slavonske brigade, u svibnju 1943. 28. slavonske divizije, a u rujnu 1943. 6. korpusa. Nakon rata bio je politi ki komesar KNOJ-a, lan CK KPJ i savezni poslanik. Imao in general pukovnika JNA. Navodno je osobno naredio pogubljenje Puniše Ra i a, ubojico Stjepana Radi a. (R.)

JANIGRO, Antonio, violon elist i dirigent (Milano, 21. I. 1918. — Milano, 1. V. 1989.). Violon elo studirao u Milanu i Parizu, potom od 1935. koncertirao u Europi i Americi, te istodobno bio profesor na Muzi koj akademiji u Zagrebu (do 1955.) i djelovao kao reproduktivni umjetnik. Za vrijeme NDH esto nastupao uz pratnju I. Ma cka i u klavirskom triju (I. Ma ek, S. Sulek, A. Janigro). God. 1954. utemeljio je ansambl Zagreba kih solista s kojima je nastupao po cijelom svijetu; do 1968. dirigent je i solist tog ansambla. U me uvremenu vodio milanski orkestar »Angelicum« (1965.-67.), potom je dirigent Komornoga radioorkestra u Saarbrücken!! (1965.-74.) i profesor na Visokoj glazbenoj školi u Salzburgu (1974-83.). (P. C.)

JAVOR, Irena, ustaška dužnosnica (Zagreb, 25. IV. 1914. — Maribor, ? V. 1945.). K i je hrvatskog revolucionara i mu enika Stipe Javora. Završila Filozofski fakultet i radila u Zagrebu kao srednjoškolska profesorica. God. 1941.—45. upravna je zapovjednica Ženske loze ustaškog pokreta. Po etkom 1945.

POGLAVNIK SE RUKUJE S IRENOM JAVOR

imenovana za pripadnicu Poglavnikove tjelesne bojne. Nakon povla enja u Austriju u svibnju 1945. savezni ke postrojbe izru ile su je partizanima s velikom skupinom pripadnica Ženske loze. Zadnji je put vi ena u zarobljeni kom logoru u Mariboru, odakle je odvedena zajedno s ostalima, na jedno od mnogobrojnih stratišta Hrvata u Sloveniji. (M. R. i R.)

JAVOR, Ivan, ustaški dužnosnik (Borovlje kraj Celovca, Austrija, 3. X. 1907. — ?). Sin hrvatskog revolucionara i mu enika Stipe Javora. Zbog proustaške djelatnosti uhi en 1932, ali je u nedostatku dokaza pušten. Uo i uspostave NDH radi kao inovnik društva »Mercur« u Zagrebu. Nakon proglašenja NDH, sredinom svibnja 1941. imenovan poglavnim pobo nikom u GUS-u te mu je povjereno vo enje poslova Ureda blagajne GUS-a. Po etkom 1942. imenovan privremenim savezni arom za Hrvatski savez vatrogasaca, a u velja i 1942. pozvan u Hrvatski državni sabor, gdje je biran u Odbor za društveno-udružbene poslove. U listopadu 1942. promaknut u in ustaškog pukovnika upravno-odgojne struke u Ustaškoj vojnici i zamjenikom glavara Odgojnog odjela zapovjedništva Ustaške vojnice.

Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. R. i D.S.)

JAZBINŠEK, Ivan, nogometaš (Zagreb, 9. VIII. 1914. — Zagreb, 28. VI. 1996.). Poznat pod nadimkom Oskar. Igrao za HŠK »Meteor« Zagreb (1928.-34.), »Beogradski sport klub« (1934.), »Gra anski« (1935.-45.) i NK »Dinamo« (1948.-50.). Za nogometnu reprezentaciju Jugoslavije 1938-41. odigrao 13 utakmica. God. 1936.-49. za reprezentaciju Zagreba odigrao je ukupno 22 utakmice, od toga 2 u razdoblju 1941-45. S »Gra anskim« osvojio prvenstvo Jugoslavije 1937. i 1940. Za vrijeme Banovine Hrvatske (1939.—41.) za nogometnu reprezentaciju Hrvatske odigrao je sve 4 utakmice. Za reprezentaciju NDH od ukupno 15 utakmica, koliko je ta reprezentacija igrala, odigrao je 14. Kao uspješan trener i tehnički referent djelovao je u više zagrebačkih klubova (među kojima i »Dinamo« i »Zagreb«), te SC »Hapok« u Izraelu (1956.-58.) i SC »Croatia« u Torontu, Kanada (1971.-72.). (F. F.)

JELAVIĆ, Ante, ustaški dužnosnik (Komin kraj Makarske, 3. III. 1908.). Maturirao u gimnaziji franjevačkog sjemeništa u Makarskoj te diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kao student uhićen je zbog pravaških ideja član ustaškog pokreta prije uspostave NDH. Radi kao profesor u Makarskoj. Po uspostavi NDH, 1941. ustaški je povjerenik, a poslije i ustaški logornik u Metkoviću, do početka 1942. Od 1943. do sloma NDH radi na promidžbi u Predsjedništvu Vlade, zadužen za Dalmaciju. Povlači se u Austriju i Italiju, te emigrira u Argentinu. (M. P.)

JELIĆ, Vladimir, slikar (Dubrava, Hrvatsko zagorje, 25. XI. 1908. — Zagreb, 5. III. 1995.). Školuje se u Zagrebu, studira slikarstvo na Ealing Art Academy kraj Londona (1932.-34.). Posjećuje Pariz i Veneciju te stječe nova znanja. Prvi je samostalni nastup imao u Salonu Ulrich 1940., a iste godine sudjeluje s četiri ulja na I. godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika. Sudjelovao je na sve četiri izložbe (1941.-44.) hrvatskih

umjetnika u NDH, izlažu i krajolike zagrebačke okolice ili srednje Dalmacije koji su mahom otkupljivani za poglavarstva grada ili države. Izbornici berlinske i bečke izložbe Hrvatske umjetnosti 1943. uvrstili su tri takve slike. Po etkom 1944. pronalazi atelije — stan u susjedstvu kolege Likana, a prisno je prijateljstvo dvojice umjetnika nastavljeno i u godinama njihova izbjeglištva, na raznim stranama svijeta. Više je godina proveo u južnoj Africi gdje se, osim od Benin skulpturom, bavio kiparstvom. U poslijeratnom razdoblju rijetko je samostalno izlagao, ilustrirao je i opremao knjige, radio grafički dizajn i postavio izložbe za zagrebačke galerije. (B. R.-P.)

JENDRAŠIĆ, Stjepan, glavnostožerni pukovnik (ur. 21. XII. 1897. — Lepoglava, ? IV. 1945.). Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije (generalštabni pukovnik). Uspostavom NDH, od lipnja 1941. do prosinca 1942. predsjednik je Povjerenstva za preuzimanje ratnog tvoriva, a od siječnja 1943. proeljni je Pozadinskog odjela Glavnog stožera. U rujnu 1944. uhićen je zbog umiješanosti u pokušaj pučevske Lorković-Voki. Ubičane su ga ustaše u Lepoglavi krajem travnja 1945. (M. P.)

JEREC, Mirko, veliki župan (Zagreb, 8. IX. 1897. — sanatorij Laysayn Fedeille, Švicarska, ? III. 1943.). Završio pravne znanosti i stekao doktorat. Između dva svjetska rata bio odvjetnički pripravnik, a potom sudac Kotarskog suda u Glini. Tu se pove-

zuje s M. Pukom i uklju uje u ustaški pokret. Jedna je od glavnih veza ustaškoga domovinskog vodstva (M. Budaka i S. Kvaternika) s hrvatskim krajevima; kao izaslanik ustaškog vodstva prenosi poruke i propagandni materijal, osniva organizacije i prima prisegu mnogih ustaša. Uo i propasti Kraljevine Jugoslavije izabran je u Hrvatski ustaški nadzor, a nakon proglašenja NDH postavljen je 11. IV. 1941. za pro elnika Hrvatskog ustaškog nadzornog stožera u Zagrebu. Radi na organiziranju Ustaškog stožera u Zagrebu te na uspostavi ustaške i civilne vlasti u glinskom kraju. U srpnju 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Gora sa sjedištem u Petrinji, te je bio sve ano ustoli en kao prvi veliki župan u NDH. Kad je zbog bolesti morao napustiti svoje mjesto, sredinom ožujka 1942. premješten je za velikog župana u MUP-u, a 10. IV. 1942. imenovan državnim tajnikom u Ministarstvu domobranstva, te se povukao iz političkog života. (Z. D. i M. R.)

JESZENSKY, Narcis, pl., ustaški pukovnik (28. X. 1886. — kraj Bjelovara, 1943.). Ro en u Slova koj. Uo i i za I. svjetskog rata služio u austrougarskoj vojsci, a nakon 1918. ostao u mađarskoj vojsci u inu satnika. Po etkom 30-ih godina uklju uje se u ustaški pokret. Iz Mađarske odlazi u Italiju i 1933. vojni je zapovjednik ustaškoga sabirnog logora. Od 1. IV. 1933. zadužen je za vojnu izobrazbu svih ustaša u Italiji; ima in ustaškog bojnika. Idu e godine, 1934, unaprije en je u in ustaškog pukovnika, te sastavlja *Ustaški vježbovnik*, na osnovi kojeg su se obu avali ustaše. U internaciji na Liparima u sije nju 1935. Poglavnikovom odlukom imenovan je za pobo nika M. Budaku, upravitelju svih ustaških logora. U dokumentima se vodi kao pukovnik Janiša. God. 1937. podnio je zahtjev talijanskim vlastima da se vrati u Mađarsku. U travnju 1941. dolazi u Zagreb gdje se uklju uje u izgradnju oružanih snaga, obnašaju i zna ajne dužnosti u domobranstvu. esto je putovao u Mađarsku i držao vezu s tamošnjim oružanim snagama. Na povratku s jednoga takvog puta je i poginuo pri napadu

partizana na željezni ku prugu, izme u Bjelovara i ur evca. (Z. D.)

JEV EVI , Dobroslav, političar i etnički vo a (Prača kraj Rogatice, 1895. — Rim, X. 1962.). Za Kraljevine Jugoslavije biran za narodnog zastupnika (rogati kog i novosadskog kotara) na listi Samostalne demokratske stranke. Smatran najistaknutijim pripadnikom etni ke organizacije u Bili i samozvanim vojvodom. Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije 1941. bježi u Budvu, a odatle u rujnu u okupirani Split, gdje pod talijanskim patronatom djeluje etni ka skupina, s ciljem stvaranja posebne srpske autonomije pod Italijom koja bi obuhvatila Dalmaciju, Liku i Bosnu i Hercegovinu. S I. Trifunovićem-Bir aninom organizira suradnju etni kih postrojbi s talijanskim okupacijskim vlastima u borbi protiv partizana. Koordinira prebacivanje etni kih postrojbi iz Hercegovine u sjevernu Dalmaciju i Liku. Nakon njegova huška koga govora etnici su u listopadu 1942. na podru ju prozorskog kotara (u sklopu talijanskih operacija) ubili više od tisu u Hrvata i nekoliko stotina muslimana. Nakon tog zlo ina vlasti NDH zatražile su od Talijana da protjeraju Jev evi a. V. Vran i i D. Sin i , predstavnici NDH kod talijanske II. armate traže smirivanje etni kih akcija i njihovo usmjeravanje prema partizanima. U lipnju 1943. Draža Mihailović šalje ga u Sloveniju da izvidi stanje i brojnost tamošnjih etnika. Uo i talijanske kapitulacije aktivan je u Dubrovniku odakle 3. IX. 1943. odlazi u Rijeku i produžuje u Rim, gdje se povezuje s njema kom obavještajnom službom. U Trstu organizira izbjegle etnike i vra a ih u Opatiju, gdje im se stavlja na elo, a 1944. vodi ih u Ilirsku Bisticu. Kao izaslanik D. Mihailovi a (u dogovoru s posebnim njema kim opunomo enikom za jugoistok H. Neubacherom) djeluje u Sloveniji na objedinjavanju svih kolaboracionista i etnika radi stvaranja fronte protiv antifašisti kih snaga. U prolje e 1945. bježi u Italiju, gdje ga saveznici ke vojne vlasti uhi uju i zatvaraju u logor Grottaglie. Tamo je neko vrijeme zatvoren s V. Gutim, koji je izru en, a

Jevdevi se dokopao slobode i do smrti živio u Rimu. (Z. D.)

JEŽI , Slavko, književnik i književni povjesni ar (Dubrava kraj Vrbovca, 17. II. 1895. — Zagreb, 5. V. 1969.). Romanistiku i slavistiku studirao u Be u, gdje je 1916. i doktorirao. Gimnazijski profesor u Zagrebu i Osijeku. God. 1931. postaje ravnateljem »Minerve«, nakladni ke ku e koja je tiskala mnoštvo zna ajnih knjiga, me u kojima sabrana djela hrvatskih pisaca, te antologijski zasnovanu kolekciju novije hrvatske književnosti u šest knjiga. Imenovan je intendantom Hrvatskoga narodnoga kazališta 1938., ali se ve sljede e godine vra a u prosvjetnu službu. God. 1941.-43. nadstojnik je Odsjeka za književnost i umjetnost Ministarstva narodne prosvjete, kada je imenovan profesorom Visoke pedagoške škole. Ubrzo postaje redoviti profesor za francusku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, gdje ostaje do kraja 1945. Urednik je Matine prijevodne biblioteke. Poslije rata, 1946., profesor je na Višoj pedagoškoj školi u Splitu, a od 1947. djeluje u Zagrebu kao profesionalni književnik, prevoditelj i publicist. Bavio se i književnim radom i objavio knjigu pjesama *Somnia uitae* (1943.); *Dodo i Bucu* (1943.); knjigu pripovijedaka *Životi u sjeni* (1943.), te roman *Brak male Ra* (1923.). No, mnogo je zna ajniji njegov znanstveni rad te s tog podru ja valja spomenuti knjige: *Život i rad Frana Krste Frankopana* (1921.); *Ilirska antologija* (1934.); *Prvi hrvatski pripovjeda i iza Preporoda* (1935.); *Djela Frane Krste Frankopana* (1936.), te sinteti ko djelo *Hrvatska književnost od po etka do danas 1100.-1941.* (1944.), prvi cjeloviti prikaz hrvatske književnosti. (B. D.)

JILEK, Drago, ustaški dužnosnik (Sarajevo, 2. V. 1912. — ?). Studirao pravo u Zagrebu, gdje je za studija jedno vrijeme i predsjednik društva »August Senoa«. Pristupa ustaškom pokretu, te je 1939. i uhi en zbog organiziranja pokreta u Bosni i Hercegovini. lan je akademskoga kulturnoga društva »Kranj evi«. Nakon osnivanja NDH radio na uspostavi nove vlasti u Bosni i

DRAGO
JILEK

Hercegovini i 17. V. 1941. imenovan logor-nikom Kotara Sarajevo i istodobno zamjenikom ustaškog povjerenika za BiH. Stožernikom Ustaškoga stožera Vrhbosna imenovan je 5. VI. 1941. u Sarajevu. Potkraj 1941. povjerenik je UNS-a u Zemunu, a potom se ubrzo vra a u Sarajevo, odakle je u drugoj polovici 1942. premješten u Zagreb, gdje je zamjenik ravnatelja za javni red i sigurnost. Posljednji je zapovjednik (nakon demisije E. Kvaternika u listopadu 1942.) UNS-a (listopad-prosinac 1942.); ima in ustaškog bojnika. Sredinom 1944. postavljen je na elo Osobnog odjela Ustaške vojnice, gdje ostaje do sloma NDH, kada ve ima in ustaškog dopukovnika. Tijekom povla enja u svibnju 1945. izbjegao u Austriju, a zatim u Italiju. U Rimu su ga u ulici Via dei Glicini (pred samostanom asnih sestara gdje mu je K. Draganovi našao sobu) 16. III. 1949. napali agenti jugoslavenske tajne službe i teško ozlijedili, o emu je svjedo ila velika mrlja na plo niku. Prema verziji jugoslavenske policije otet je i ilegalno preba en u Jugoslaviju (navodno je imao torbicu s policijskim dokumentima koji su, me u ostalima, tertilili i A. Hebranga, što nije povijesno potvr eno), u što se u emigrantskim hrvatskim krugovima sumnjalo, smatraju i da bi rijetko tko preživio poslije onolikoga gubitka krvi. (M. R. i R.)

JOZI , Mladen, boksa (Zagreb, 7. X. 1925.). S nepunih 18 godina, 1942., osvaja prvi naslov državnoga prvaka u muha skupini. Naslov prvaka osvaja još dva puta (1943. i 1944.) u perolakoj skupini. U sastavu državne reprezentacije NDH prvi je

nastup imao protiv reprezentacije Mađarske u Zagrebu (1942.), a iste je godine u muha skupini nastupio dva puta protiv reprezentacije Njemačke (u Posenu i Katowicama), te protiv Liktorske mladeži Italije u Zagrebu. God. 1944. nastupio je protiv reprezentacije Slovačke u Bratislavi u pije-tao skupini. Na me udržavnom troboju u Bukureštu nastupio je u susretima s reprezentacijama Slovačke i Rumunjske (1944.).

Ivan BK »Croatia« iz Zagreba. Poslije sloma NDH osvaja četiri puta naslov prvaka Hrvatske (1945, 1946, 1949, 1952.), i Jugoslavije (1946.). S natjecanjima prestao 1953, te nastavio kao trener, sudac i športski dužnosnik. (F. F.)

JUPPÉ, Hans, general (Schweidnitz, 30. X. 1899. — ?). God. 1943. dodijeljen je Uredu njemačke koga opunomoćenoga generala u NDH E. Glaisea von Horstenaua, kao inspektor kopnene vojske kod oružanih snaga NDH. Poseban mu je zadatak bio da odlučuje o davanju oružja hrvatskoj Vladi. Nakon odlaska generala Glaisea von Horstenaua, 7. IX. 1944. imenovan je njemačkim opunomoćenim generalom u NDH. Na tom položaju ostaje do siječnja 1945. U travnju i svibnju 1945. u NDH djeluje kao veza izmeđ u generala A. Lohra i hrvatskih vlasti. U pratnji je Poglavnika i viših hrvatskih asanika u Rogaškoj Slatini 8. V. 1945.; daljnja mu je sudbina nepoznata. (V. G.)

JURAK, Ljudevit, patolog i sudski medicinar (Zalug, Hum na Sutli, 6. X. 1881. — Zagreb, ? VI. 1945.). Studij medicine završava 1910. u Innsbrucku, te ostaje raditi kao asistent Zavoda za patološku anatomiju. Nakon što je u Zagrebu osnovana Prosektura javnih zdravstvenih zavoda (smještena u krugu Bolnice milosrdnih sestara) početkom 1914, preuzima i do kraja života vodi tu ustanovu, te je tako postao za etnikom humanomedicinske patološke anatomije u Hrvatskoj. Uz to je bio i stalni sudski vještak Kraljevskoga sudbenog stola u Zagrebu. God. 1921. postaje profesorom opće patologije i patološke anatomije na novoo-snovanom Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, te je do kraja života djelovao i na tom

fakultetu, svrstavši se tako i u za etnike veterinarske patološke anatomije. Posebice se bavio komparativnom patologijom. Punih je deset godina, 1922.-32. bio i nastavnik sudske medicine na zagrebačkom Medicinskom fakultetu. Međ u ostalima, obducirao je 1928. i Stjepana Radića, hrvatskog prvaka koji je umro od posljedica atentata u beogradskoj Skupštini. Stvorio je zbirku preparata Zavoda za patologiju Veterinarskog fakulteta, najbogatiju u Europi. Na tom je fakultetu u dva navrata bio dekan, a u jednom mandatu prodekan. Surađivao je u *Hrvatskoj enciklopediji*. Kao renomirani stručnjak na području patološke anatomije i sudske medicine, bio je od 12. do 15. VII. 1943. pozvan da, kao član Međunarodnoga povjerenstva sastavljenog od 11 stručnjaka, istraži masovne grobnice pronađene u Vinici u zapadnoj Ukrajini. Za taj su zločin Nijemci optuživali Sovjete, a Sovjeti Nijemce. Utvrđuju i uzrok (hitac u potiljak) i vrijeme smrti (1938.), služe i se isključivo znanstvenim metodama i djeluju i sasvim nepristrano, povjerenstvo je nedvojbeno zaključilo da su Sovjeti mu likvidirali gotovo 2000 ukrajinskih seljaka i radnika. O tome je Jurak napisao članak *Skupni grobovi u Villici (Hrvatski narod, 25. VII. 1943.)*. Po uspostavi komunističke vlasti (po nalogu NKVD-a) uhićen je 15. V. 1945. Ponudila mu je sloboda ako potpisuje svoj potpis s izvještaja Međunarodnoga povjerenstva i izjavi da ga je dao pod prisilom. Kada je to odbio uiniti, presudom suda Komande grada Zagreba 9. VI. 1945. zbog »djela ratnog zločinstva« osuđen je na smrt. Po nekim izvorima ubijen je i prije sudske presude.

Punih 45 godina poslije sovjetske su vlasti priznale zlo in NKVD-a u Vinici; na sjednici Senata Sveu ilišta 15. IX. 1991. u Zagrebu Jurak je rehabilitiran. (V. D.)

JUR I , Milutin, ustaški dužnosnik (Karlovac, 30. VII. 1910. — Samobor, 11. II. 1945.). Realnu je gimnaziju završio u Zagrebu, gdje je diplomirao i doktorirao na Pravnom fakultetu 1935. Sudbeni je pripravnik na Kosovu; 1938.-39. sudac je u Samoboru. Od uspostave NDH do studenoga 1942. sudjeluje u borbama, pretežno u zapadnoj Slavoniji, u inu ustaškoga satnika. Od 23. IX. 1942. do 31. VIII. 1943. stožernik je Ustaškog stožera Bilogora u Bjelovaru. Potom je imenovan pro elnikom zapovjedništva Postrojništva u Zagrebu. Od listopada 1943. do kraja kolovoza 1944. bio je glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, kad je uhi en kao sudionik pu a Lorkovi -Voki . Zato en je u stanu V. Luburi a, uo i Boži a pušten, a u no i 10./11. velja e 1945., izveden iz svojega stana u Zagrebu i odveden u Samobor gdje su ga ubili pripadnici Ustaške obrane. (M. P.)

JUR I , Vladimir, književnik (Bjelovar-, 24. IX. 1910. — nedaleko od Zagreba, ? V. 1945.). Klasi nu gimnaziju završio u Zagrebu i diplomirao slavistiku na zagreba kom Filozofskom fakultetu 1934. Obilježen kao sin progonjena radi evca, uspijeva dobiti profesorsko mjesto tek 1938. u Gospi u. God. 1941.^5. je gimnazijski profesor u Sarajevu. Redovito sura uje na sarajevskom radiju i u sarajevskom *Novom listu*, pišu i o starijoj i novijoj hrvatskoj književnosti, posebice bosanskoga kruga, te o kazalištu. Od 1928., kad se javio u književnosti, sura ivao je u više od pedeset listova, asopisa i zbornika. Pisao je najprije socijalnu poeziju: *U metropoli*, pjesme (1932.); *Lirika*, s J. Hitrecom i I. G. Kova i em (1932.); *Ogledalo vremena*, pjesme, s P. Bakulom, V. Marevi em i N. Simi em (1936.), poslije religioznu i rodoljubnu poeziju: *Svijetli vidi-ci*, pjesme (1940.). Bavio se i poviješ u hrvatske kritike, *Hrvatska književna kritika (sinteti ki prikaz od Vraza do danas*, 1937.),

AUGUSTIN
JURETI

i socijalnim statusom hrvatskih umjetnika te je plod toga zanimanja knjiga *Kako su umirali hrvatski književnici i umjetnici 1846.-1936.* (1936.), o kojoj je u više navrata pisao A. Ujevi . Povla e i se pred partizanima, dospijeva do Bleiburga, odakle ga britanske vojne vlasti izru uju partizanima te je u »koloni smrti« propješa io sve do maksimirskog logora u Zagrebu. Odande je odveden na nepoznato stratište. (D. Ii.)

JURETI , Augustin, sve enik (Martinovo Selo, Jelenje, 3. VIII. 1890. — Fribourg, Švicarska, 6. VIII. 1954.). Bogosloviju završio u Senju, gdje je 1914. i zare en za sve enika. Iste godine upu en na studij teologije u Be . God. 1917. imenovan kapelanom u Rijeci, gdje ubrzo (1918.) postaje tajnikom Narodnoga vije a za Rijeku — Sušak, a kad je talijanska vojska zaposjela Rijeku, okupatorske ga vlasti protjeruju. Dolazi u Zagreb, a 1920. odlazi u Louvain (Belgija) na viši studij socijalnih znanosti. Stje e i doktorat. Nakon studija vra a se u Zagreb, gdje ureduje novine (*Narodna politika* i *Radni ka borba*) i sura uje s katoli kim listovima. Na Teološkom fakultetu predaje sociologiju i staroslavenski, te obavlja dužnost tajnika Hrvatskoga katoli kog Seniorata. God. 1924.-28. župnik je u Lavecu (Slunjski dekanat). Politi ki je djelovao u Hrvatskoj pu koj stranci, iji vo a S. Bari ulazi u srpnju 1928. u vladu A. Korošeca kao ministar za socijalnu politiku, te za šefa svog kabineta uzima Jureti a. Jureti tu dužnost obavlja do po etka 1929., a potom je imenovan konzultorom u beogradskoj nadbiskupiji. Na osnovi te funkcije,

nadzornik je vjeronauka u svim školama u nadbiskupiji. (Napisao udžbenik *Vjeronauk i vjerske dužnosti aka*, Beograd, 1934.). Zahvaljuju i vezama s A. Korošcem imenovan je tajnikom Glavnoga zadružnoga saveza Jugoslavije, što e ostati do sloma Kraljevine Jugoslavije. Održavao je veze s V. Ma ekom, I. Subašim i drugim vode im li nostima HSS-a. Potkraj 1939. imenovan je konzultorom pri Predsjedništvu biskupskih konferencija u Zagrebu. U studenome 1941. na biskupskoj konferenciji u Zagrebu izabran je u radni odbor, koji se, pod nadzorom biskupskoga odbora, trebao baviti prakti nim pitanjima prijelaza s grkoisto ne na katoli ku vjeru. Angažirao se u zbrinjavanju kozara ke djece. Uz znanje V. Ma eka i A. Stepinca po etkom lipnja 1942. odlazi u Rim. A. Stepinac ga upu uje iz Rima u Toulouse (Francuska) pod izgovorom da prikuplja podatke važne za kanonizaciju bi. Nikole Taveli a. U stvari, Jureti je iz Francuske trebao otputovati u London kako bi J. Krnjevi u prenio poruke V. Ma eka i A. Stepinca. Kako u tome nije uspio, u jesen 1942. odlazi u Švicarsku. Tamo je djelovao kao hrvatski predstavnik pri Me unarodnom crvenom križu, posebno se angažiraju i za skrb tisu e hrvatskih interniraca u talijanskim logorima. Istodobno održava vezu s A. Stepincem, ali i izvješ uje J. Krnjevi a u Londonu, pod pseudonimom Logaritam, o situaciji u zemlji. Zajedno sa S. Jakšekovi em bio je veza izme u HSS-ovih prvaka u Zagrebu i Londonu. U Švicarskoj se nerijetko susretao i s I. Meštrovi em. Njegov rad na promicanju politike HSS-a imao je za posljedicu otpuštanje iz državne službe u svibnju 1944. Poslije rata ostao je u Švicarskoj, gdje je do kraja života djelovao protiv komunisti ke vlasti u Jugoslaviji. Napisao knjigu *Der rote Rebell*, te izdavao bilten *Hrvatski dom*. (B. R.)

JURINAC, Sena (Srebrenka), operna pjeva ica, (Travnik, 24. X. 1921.). Muzi ku akademiju završila u Zagrebu i 1942.-44. bila lanica HNK. Poslije toga otišla u Be , gdje je završila karijeru kao prvakinja Državne opere. Za vrijeme NDH istaknula se

SENA JURINAC

u sopranski ulogama kao: Mimi i Cio-Cio-San (G. Puccini, *La Bohème* i *Madame Butterfly*), Freia (R. Wagner, *Rajnino zlato*), Rosina (W. A. Mozart, *Figarov pir*), Michaela (G. Bizet, *Carmen*), Marica (B. Smetana, *Prodana nevjesta*), Margareta (Ch. Gounod, *Faust*), *Sun anica* (B. Papandopulo). U studenome 1943. održala je solisti ki koncert u Berlinu uz pratnju L. Mata i a. Imala je ulogu i u prvom hrvatskom cjelove ernjem glazbenom filmu *Lisinski* (1944.) (P. C.)

JURIŠI , Blaž, filolog i publicist (Vrgada, 15. I. 1891. — Zagreb, 10. II. 1974.). Osnovnu školu završio u Vrgadi, klasi nu gimnaziju poha ao u Zadru; na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio studij filozofije i hrvatskoga i njema kog jezika, a potom na Pravnom fakultetu i studij prava. Na oba fakulteta stekao doktorat, na Filozofskom 1916, a na Pravnom 1924. Profesor u I. realnoj gimnaziji 1917.-24, kada je iz politiki h razloga otpušten iz državne službe. Reaktiviran 1925. odlukom ministra Stjepana Radi a, ali 1932. ponovno otpušten i umirovljen. Ponovno radi u zagreba koj gimnaziji 1937.-39, kada postaje izvanrednim, a zatim i redovitim profesorom na Višoj pedagoškoj školi (1939.-45.). Mjesto

BLAŽ
JURIŠI

proelnika Hrvatskoga državnog ureda za jezik, na koje je bio imenovan 1941., ubrzo je napustio zbog protivljenja »korienskom« pravopisu, a zahvalio se i na mjestu redovitog profesora na Filozofskom fakultetu, na koje je imenovan 1943. Nakon 1945. po kazni je premješten na Visoku pedagošku školu u Splitu. Od 1949. znanstveni je suradnik Jadranskog instituta i Instituta za jezik JAZU do umirovljenja 1959. God. 1921. postaje članom Upravnog odbora Društva hrvatskih književnika, a zatim postaje članom Književnog odbora Matice hrvatske. U MH obnašao dužnosti tajnika u zamjeni (1933.-36.), te potpredsjednika, što nastavlja i za NDH. Urednik je mjesečnika *Hrvatska revija* 1930.-41. Kao član Književnog odbora Matice hrvatske zaslužan je što su objavljene mnoge knjige mladih, još neafirmiranih autora. Pripremio za tisak knjigu M. Nehajeva *Rakovica*. Posebice se, kao pravaš po uvjerenju, zanimao za djelo A. Starčevića te priredio *Izabrane spise* (1943.). Sastavio je 1943. i knjigu o A. Starčeviću u *Misli i pogledi*, ali kako u HIBZ-u nije prihvaćena, objavljena je tek 1971. Za studente »koji zbog ratnih prilika ne mogu polaziti predavanja« sastavio *Nacrt hrvatske slovnice* (1944.), i to prvi dio — *Glasovi i oblici u povijesnom razvoju* (drugi dio izišao zajedno s pretiskom *Nacrta hrvatske slovnice* 1992. s podnaslovom *Tvorba imenica u povijesnom razvoju*). U svojim predavanjima i tekstovima isticao je da književni jezik kod Hrvata i Srba ima različit razvojni put, te da su, uza sve pokušaje ujedinjenja jezika, književnosti

jednoga i drugoga naroda različite, ne samo po duhu nego i po jezičnim osobitostima i pismu. God. 1994. izišao je njegov *Dnevnik*, koji je vodio od 1909. punih 60 godina, ali su iz razdoblja 1941.-45. ostali tek mali fragmenti. Tekstove o pitanjima jezika za vrijeme NDH objavljivao u *Spremnosti* (1942.-45.), *Hrvatskom narodu* (1941., 1944.-45.) i *Novoj Hrvatskoj* (1941., 1944.-45.). U izdanju JAZU izišla mu je rasprava *Govor otoka Vrguče* (1966.), započeta još 1936. u *Nastavnom vjesniku*, i *Rječnik govora otoka Vrguče* (1973.) (I. dio, *Uvod*, izišao 1966.). (J. B.)

JURIŠI , Nikola, stožernik (Bugojno, 16. II. 1909. — pod Kalina planinom, 11. IV. 1942.). Od sedamnaeste godine djelovao na širenju hrvatske nacionalne misli u Bugojnu i okolici. Od 1932. povezan sa S. Kvaternikom, M. Budakom i drugim ustaškim prvacima. Više puta uhićen i zatvaran u Bugojnu, Travniku, Splitu i Zagrebu. Nakon 1938. njegovo je djelovanje zamjetnije, a 1940. u Hrvatskom domu u Bugojnu predvodi grupu koja je skinula sa zida sliku V. Maekića i stavila sliku A. Pavelića, te ispislala po zidovima poruku Z. A. P. (Živio Ante Pavelić). Neposredno nakon proglašenja NDH imenovan za povjerenika GUS-a za područje Travnika, a u lipnju stožernika Ustaškog stožera Lašva-Glaž, sa sjedištem u Travniku. U veljači 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor. Osnovao ustaške pripreme i djelatne bojne s kojima je ratovao protiv etnika i partizana, sve do pogibije nadomak rodno grad. (Z. D.)

JURIŠI , Petar, biolog (Split, 13. IX. 1887. — Split, 19. I. 1946.). Studij biologije pohađao je u Beču, a završio u Zagrebu 1920. Od 1922. asistent je Instituta za eksperimentalnu patologiju i farmakologiju zagrebačkoga Medicinskog fakulteta, u kojem vodi Fizikalno-kemijski odsjek, a 1934.-37. asistent je Fiziološkog zavoda istog fakulteta. Usavršavao se u Kielu, Berlinu i Dahleumu. God. 1937. habilitirao se za privremeno docenta na katedri fiziologije, a 1937.-41. uz to je i proelnik Odjela za ispitivanje organoterapeutskih, hormonskih i vitamin-

skih preparata Zavoda za ispitivanje lijekova u Zagrebu. Od početka 1943. do svibnja 1945. bio je redoviti profesor Medicinskog fakulteta i predstojnik Zavoda za fiziologiju. Napose se bavio fizikalnom kemijom u opoj

biologiji i medicini te je bio popularizator bioloških znanosti. Suradivao u *Hrvatskoj enciklopediji*. Po završetku rata uklonjen je sa Sveučilišta. (V. D.)

K

KACIAN, Ratko, nogometaš (Zadar, 17. I. 1916. — Zagreb, 18. VI. 1949.). God. 1930. postaje igra »Primorca« u Biogradu na moru, odakle 1933. prelazi u šibenski »Osivit«. Kao student dolazi u Zagreb (1936.) i postaje igra HASK-a s kojim 1938. osvaja naslov prvaka Jugoslavije. U natjecateljskoj godini 1939./40. odlazi u splitski »Hajduk« s kojim sljedeće 1940./41. u Hrvatskoj nogometnoj ligi osvaja prvo mjesto i naslov prvaka Banovine Hrvatske. Za reprezentaciju Zagreba igrao 15 puta (1937.-39. šest puta, 1941.-45. tri puta, te od 1945. do kraja 1948. još šest puta). U vrijeme Banovine Hrvatske (1939.-41.) jednom je nastupio za reprezentaciju Hrvatske, a za reprezentaciju NDH (1941.-45.) igrao je osam puta. Sve utakmice za reprezentacije Zagreba i Hrvatske odigrao je kao član HASK-a. God. 1945. jedan je od osnivača i prvih igrača zagrebačkog »Dinama« s kojim 1948. osvaja naslov prvaka države i u kojem ostaje do smrti. Za nogometnu reprezentaciju Hrvatske nastupio je na prvom državnom prvenstvu 1945, a za reprezentaciju Jugoslavije odigrao je dvije utakmice (1946.). (F. F.)

KADI, Bahrija, veliki župan (Gračanica, 23. IX. 1878. — ?). Gimnaziju završio u Sarajevu a maturirao u Zagrebu. Prvu godinu studija prava polazio u Grazu, a dalje u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1912. Prvi je musliman koji je postigao status doktora na Zagrebačkom sveučilištu. Služio kao prislušnik kod Sudbenog stola u Sarajevu, kao odvjetnik u Bratunju a u Bratku. Iz Bratka je 1906. morao otići zbog jednog govora sadržanog od starinskih misli, te je nakon velikih neugoda dobio posao koncipijenta u Derventi (gdje osniva Hrvatsku itaonicu). Napokon otvara odvjetnički ured u

BAHRIJA
KADI

Tuzli i tu radi sve do proglašenja NDH. Sudjelovao je 1902. kod osnivanja Gajreta te Hrvatskoga kulturnog društva Napredak. Angažiran u Narodnoj uzdanici. God. 1931. s Nikolom Precom izdavao glasilo hrvatske omladine *Hrvatska Svijest*. Nakon proglašenja NDH imenovan u srpnju 1941. velikim županom Velike župe Pliva i Rama sa sjedištem u Jajcu a u rujnu 1942. premješten za velikog župana Velike župe Usora i Soli u Tuzli. U veljači 1944. imenovan državnim vijećnikom. Daljnja sudbina nepoznata. (D. S.)

KADRINKA, Silvije, radiolog (Nova Gradiška, 31. XII. 1902. — Zagreb, 28. V. 1965.). Medicinu je studirao u Grazu, Beču i Zenevi, gdje je 1928. diplomirao. U Zenevi je ostao raditi do 1935. u Središnjem sveučilišnom rentgenskom zavodu Kantonalne bolnice; tu je 1933. habilitirao za privatnog docenta te postao zamjenikom predstojnika Zavoda. God. 1935. dolazi u Zagreb kao voditelj Rentgenskog kabineta Instituta za tuberkulozu. Na zagrebačkom Medicinskom fakultetu 1936. habilitirao za privatnog docenta. God. 1941. rentgenolog je

bolesni ke blagajne »Merkur« u Zagrebu, a od 1942. predstojnik Zavoda za rentgenologiju novootvorene zagreba ke Zakladne bolnice na Rebru. Po etkom 1943. imenovan je redovitim profesorom Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Sura ivao u *Hrvatskoj enciklopediji* (II.—V.). Kako mu je poslije sloma NDH profesorska titula bila poništena, 1948. postaje opet izvanrednim, a 1959. redovitim profesorom. Od 1950. do kraja života bio jc predstojnik Zavoda za radiologiju Op e bolnice »Dr. Mladen Stojanovi « u Zagrebu (danas Klini ka bolnica »Sestre milosrdnice«). (V. D.)

KALAJ, Janko, sve enik (Mikleuševci kraj Vinkovaca, 7. VI. 1884. — Zagreb, 3. VI. 1969.). Na Collegiumu Urbanumu u Rimu promoviran 1904. u doktora filozofije, a na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1920. u doktora teologije. Za sve enika zare en 1908. u Zagrebu. Od rujna 1908. do kolovoza 1914. bio dušobrižnik u Sibirju, a potom je vojni dušobrižnik do studenoga 1918. u Slavonskom Brodu. Slavonski vicearhi akon grkokatoli ke eparhije križeva ke bio 1912.—16. U studenome 1918. imenovan je profesorom, katehetom grkokatoli ke mlađeži u svim srednjim školama u Zagrebu. Tu je službu obnašao sve do umirovljenja u studenome 1945. Prisjednikom i izvjestiteljem Duhovnog stola križeva ke eparhije imenovan je 22. V. 1923. Bio je i honorarni profesor staroslavenskog jezika i književnosti na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1926.-51. Na biskupskoj konferenciji u studenome 1941. u Zagrebu izabran je u radni odbor za pitanja koja se odnose na prijelaz s grkoisto ne na katoli ku vjeru. Za asnim kanonikom Stolnoga kaptola križeva ke biskupije imenovan je u lipnju 1953. Bio je suradnik Staroslavenskog instituta u Zagrebu; poznate su njegove studije o sv. Cirilu i Metodiju. (M. R. i R.)

KALE AK, Vladimir, glavnostožerni pukovnik (Krapina, 29. VIII. 1900. — Krapina, 19. VII. 1980.). Završio Vojnu akademiju u Beogradu. God. 1937.-39. vojni je izaslanik u Tirani. Do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije radi u Obavještajnom odjelu, pro elnik je kontraobavještajne službe u Glavnom štabu. Nakon uspostave NDH pa do listopa-

da 1942. glavlar je Stožera I. domobranskoga zbora. Potom je zamjenik pro elnika Operativnog (podhvatnog) odjela Glavnoga stožera. Od rujna do prosinca 1943. pro elnik je Nastavnog odjela Glavnog stožera. Do umirovljenja, 15. III. 1944., pomo nik je glavara Upravnog ureda Ministarstva oružanih snaga NDH. Zbog umiješanosti u pu Lorkovi -Voki , uhi en je i osu en na 3 godine prisilnog rada (logora) ali je ubrzo pušten. Nakon sloma NDH nastavio je živjeti u Krapini. (M. P.)

KAMBER, Dragutin, sve enik (Ruda kraj Sinja, 9. XII. 1901. — Toronto, 30. VI. 1969.). Završio gimnaziju u Travniku 1922. Za sve enika je zare en 1925. Najprije je imenovan prefektom u Napretkovu konviktu u Sarajevu, a potom je urednik *Katoli kog tjednika* (1926.-28.). Istodobno je radio kao kateheta u pu koj školi sv. Augustina u Sarajevu. Kad je 1928. došao u sukob s režimom, nadbiskup I. Sari šalje ga na studij u Zavod sv. Jeronima u Rimu. Upisao je Isto ni institut i doktorirao 1931. Nakon povratka radi kao kateheta na u iteljskoj školi u Sarajevu i kao župnik u selu Vidovice. Zbog domoljublja i hrvatskih nazora opet se sukobljava s vlaš u te je kažnjen s 20 dana zatvora i doživotnim izgonom iz državne službe. Jedno je vrijeme radio kao urednik katoli kog dnevnika *Narod*, a potom je imenovan (1933.-41.) župnikom u Doboju, te od jeseni 1941. župnikom u Sarajevu. Ondje je i vjerou itelj u U iteljskoj školi do sloma NDH. Za vrijeme NDH, od svibnja 1941. obnašao je dužnost ustaškog povjerenika za kotar Doboj; potom je imenovan vojnim vikarom Bosne i Hercegovine, od 1944. je pro elnik i duhovnik Hrvatskih oružanih snaga. U prolje e 1945. zamjenik je vojnoga vikara u inu dopukovnika. U svibnju 1945. povla i se zajedno s hrvatskom vojskom u Austriju, potom preko Italije i Španjolske odlazi u Argentinu, a 1950. u SAD; od 1961. do smrti župnik je u crkvi Majke Božje Kraljice Hrvata u Torontu. Za vrijeme NDH sura ivao u brojnim asopisima i novinama (*Hrvatski narod*, *Nova Hrvatska*, *Spremnost*, sarajevski *Novi list* i dr.). Odmah nakon rata (1945.) u Rimu je napisao knjigu *Slom NDH (Kako*

sam ga ja preživio) (domovinska izdanja 1993. i 1995.). (V. G.)

KANTOCI, Ksenija, kiparica (Trebinje, 9. VII. 1909. — Zagreb, 6. IX. 1995.). Supruga akademskog slikara Frane Simunovića. Završila Umjetničku akademiju u Zagrebu (1937.), usavršavala se u Francuskoj, Italiji i Njemačkoj. Prvi je put izlagala na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1938. Ratno je razdoblje provela službujući i u srednjim školama u Osijeku i Varaždinu. S portretima i dječjim glavama u sadri i bronci zapaženo je nastupala na II., III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH. Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi tijekom 1943. jedina je kiparica, a njezina brončana *Ženska glava* privlači i pozornost stručne javnosti. Poslije rata imenovana je profesoricom na Akademiji primijenjene umjetnosti u Zagrebu. (B. R.-P.)

KARABA, Josip, redarstveni dužnosnik (Bosanski Brod, 13. III. 1889. — ?). Za Kraljevine Jugoslavije služio kao žandarmerijski kapetan do 1929. Kapitulacijom Jugoslavije zatječe ga kao zapovjednika redarstvene straže u Splitu. Uspostavljanjem NDH stavlja se na raspolaganje novim vlastima, te utemeljuje i organizira Središnju redarstvenu školu NDH i prvi joj je zapovjednik. Jedno vrijeme je i zapovjednik redarstvene straže, ukinut pukovnika. Nakon sloma NDH Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je 20. V. 1945. na smrt. (Prema jednoj verziji i poslije 1945. živio je u Zagrebu.) (M. P. i R.)

KARAMAN, Ljubo, povjesničar umjetnosti, konzervator (Split, 15. VI. 1886. — Zagreb, 19. IV. 1971.). Školovao se u Splitu i Beču. Specijalizirao je povijest umjetnosti kod glasovitih profesora Maxa Dvofäka i Józsefa Strzygowskog te doktorirao 1920. Nakon kraćeg službovanja, tijekom I. svjetskog rata u gimnazijama u Splitu i Dubrovniku, imenovan je 1926. glavnim konzervatorom za Dalmaciju u Splitu. Od tada je svoj znanstveni rad posvetio ustroju konzervatorske službe. Od prve objavljene studije (1921.) o zlatnom nalazu na Trilju nedaleko od Sinjapa do knjige *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva* (1963.), teme-

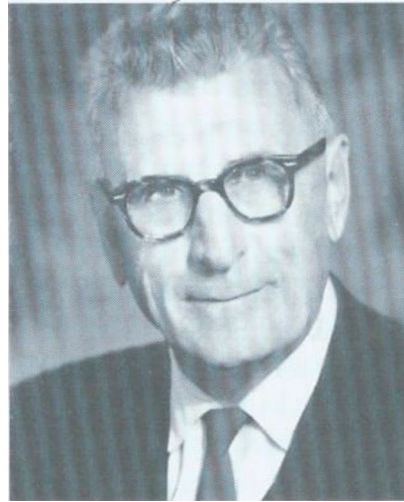
ljnog djela za hrvatsku povijest umjetnosti, djelovao je kao zaštitar koji se zalaže za konzerviranje, a ne restauriranje djela (*Pravilnici za očuvanje starina*, Split, 1931.). Vrstan je polemičar kad je u pitanju očuvanje starih ambijentalnih vrijednosti dalmatinskih urbanih cjelina (*O Grguru Ninskom i Meštrovima u spomeniku u Splitu*), *Bihać* (Split, 1929.) te originalan teoretičar umjetnosti i »majstor prvih sinteza« hrvatske povijesti umjetnosti (*Pregled umjetnosti u Dalmaciji od doseljenja Hrvata do pada Mletaka*, 1952.). Tijekom NDH živi i radi u Zagrebu, 1941. preuzima upravu Konzervatorskoga zavoda. Objavljuje kapitalnu monografiju *Buvinove vratnice i drveni kor splitske Katedrale* (1942.), studije: *O spomenicima VII. i VIII. stoljeća u Dalmaciji i o pokrštenju Hrvata* (*Vjesnik hrvatskog arheološkog društva*, XXII.-XXIII., 1942./43.), *Starohrvatska umjetnost* { *asopis za hrvatsku povijest*, I, 1943.}, *Živa starina* (ibid, 1943.), *Stari dubrovački slikari* (*Hrvatska Revija*, 3, 1943.) te proširenu i za francuskog izdavača priređenu *Zbirku eseja i članaka* (*Edition Europa*, 1944.). S M. Baradom uređivao *asopis za hrvatsku povijest* (1943.-44.). Putujući i Bosnom istražuje i obrađuje predromaničko razdoblje i teke, a studiju o tome objavit će tek 1954. Bio je tajnik HAZU. Nakon sloma NDH nastavlja publicističku djelatnost, 1965. izabran je za redovitoga člana JAZU (u kojoj je već 1932. bio izabran za dopisnoga člana), a nakon umirovljenja, 1964., nastavlja djelovati u Konzervatorskom zavodu Hrvatske kao viši znanstveni savjetnik. (B. R.-P.)

KARAMAN, Srećko, pjesnik (Jesenice, Počulje, 16. II. 1909. — Buenos Aires, 21. I. 1967.). Nakon završene gimnazije u Splitu, upisao Pravni fakultet u Zagrebu. Prešavši u Split, esto se sukobljavao s talijanskom upravom, te je bio i zatvaran. Nakon 1943. nije bio u milosti ni kod ustaške vlasti. Pošao je s hrvatskom vojskom prema Bleiburgu, uspio izbjeći i izručenje. Od 1947. u Argentini, gdje radi najprije kao mornar, a zatim kao inženjer. Surađivao pjesmama u časopisima katoličke orijentacije: *Hrvatskoj straži*, *Hrvatskoj smotri* i *Luću*, te za NDH putopisima u *Spremnosti*, a u izgnanstvu u *Hrvatskoj reviji*. U Buenos Airesu izdao

zbirku pjesama *Jedro na pu ini* (1951.). (J. B.)

KARAMARKO, Milivoj, novinar (Filip Jakov kraj Biograda, 28. IX. 1920. — Zagreb, 29. IV. 1945.). Kao gimnazijalac u Šibeniku i Splitu jedan je od vođa nacionalističke (ustaške) mladeži. Nakon uspostave NDH i dolaska u Zagreb, urednik je tjednika *Ustaška mladež* 1941.-42. Mnogobrojnim, uglavnom promidžbenim i kulturno-povijesnim, priložima sura uje u *Ustaškoj mladeži* (1941., 1942.), te u drugim listovima. God. 1944. istaknuo se kao suosnivač i urednik tjednika *Plug (Sveu ilištarac za hrvatsko tlo i ovjeka)*. Stožernikom Ustaškoga sveu ilišnog stožera imenovan je 4. I. 1944., a kad je proširena istraga ustaških vlasti o pu u Lorkovi -Voki, smijenjen je 16. XII. i uhi en uo i Boži a (23. ili 24. XII. 1944.). Iz zatvora je pušten 24. IV. 1945. Dva dana poslije uhitila ga je Luburica Ustaška obrana i mu ki ubila u zatvoru no u 29./30. IV. 1945. (M. Š.)

KAR I, Andrija, odvjetnik i diplomat (Unije, 19. VII. 1888. — Schwabach kraj Niirnberga, 18. VI. 1972.). Klasi nu gimnaziju završio u Senju, 1906. upisuje studij bogoslovije u Zagrebu, a 1908. i studij prava. Pravo nastavio studirati u Pragu, a diplomirao u Zagrebu gdje je 1914. i doktorirao. Za vrijeme I. svjetskoga rata neko vrijeme bio mobiliziran i na fronti, ali uglavnom boravio u Pragu. Nakon rata, kada je Istra pripala Italiji, odbija prihvatiti talijansko državljanstvo i emigrira u Kraljevinu SHS. Nastanjuje se u Karlovcu i otvara odvjetni ki ured u Slunju a 1926.-41. u Rumi, ('lan je HSS-a, predsjednik kotarske organizacije HSS-a za kotar Ilok, te narodni zastupnik. Sura ivao s V. Ma ekom i M. Lameši em. God. 1934.-35. proveo 13 mjeseci u zatvoru u Srijemskoj Mitrovici, optužen da je iznosio poštu V. Ma eka iz zatvora. Politi ki djelovao na o uvanju nacionalnog identiteta srijemskih Hrvata. Nakon proglašenja NDH A. Paveli (s kojim se poznao sa studija) pozvao ga u državnu službu. Imenovan je 31. VII. 1941. poslaničkom u Ministarstvu vanjskih poslova, a od kolovoza 1941. upravni je povjerenik kod II. armate na Sušaku. Prihvativši tu dužnost,

ANDRIJA
KAR I

nastojao je pomo i mnogim **ugroženim** progonjenim, uhi enim i osu enim Hrvatima. Koncem sije nja 1942. imenovan je generalnim konzulom NDH u Be u; tu dužnost obavlja do kraja studenoga 1943. kada je razriješen i premješten na rad u MVP u Zagrebu. Nije se odazvao opozivu, odbija daljnje sudjelovanje u politi kom životu NDH, te je u travnju 1944. umirovljen. Iz Be a odlazi u St. Johann u Tirol gdje do ekuje kraj rata. Potom odlazi u Rim, te u Vatikanu polaže bibliotekarski ispit. God. 1957. seli se u SAD i zapošljava kao bibliotekar na koledžu St. Joseph's Abbay, u Saint Benedictu. Iz Amerike vra a se u Europu 1963. i do smrti živi u Niirnbergu. (D. S.)

KARLOVAC, Joško, gospodarstvenik (Supetar, 8. I. 1905. — Split, 23. X. 1965.). Diplomirao kemiju na Tehni kom fakultetu u Zagrebu 1931. Prvo je zaposlen kod »Dalmatine« u Omišu, a uo i proglašenja NDH radi u Zagrebu u tvornici »Moster« d. d. U svibnju 1941. imenovan je povjerenikom u Zagreba koj dioni koj pivovari i tvornici slada. Povjerenik je do ožujka 1942. kada postaje lanom ravnateljstva pivovare. Po etkom 1942. imenovan privremenim savezni arom za Hrvatski savez veleobrtnika. U spomen knjizi prve obljetnice NDH napisao lanak *Naše pivarstvo*. Nakon sloma NDH ostaje u Hrvatskoj: u lipnju odlazi u Split gdje je uhi en, ali ubrzo pušten, vra a se u Supetar i kra e vrijeme radi kao nastavnik na srednjoj školi. Okružni sud u Zagrebu 5. XII. 1945. osudio ga u odsutnosti na smrt, a Vrhovni sud Hrvatske, nakon Karlov eve

žalbe u ožujku 1946, potvrdio je tu presudu. Presuda nije izvršena. (M. P. i R.)

KARLOVI, David, ekonomist (Virovitica, 14. VII. 1885. — Zürich, 10. XII. 1946.). Studirao na Filozofskom fakultetu (matematiku) i Pravnom fakultetu u Zagrebu i Beču, gdje je i diplomirao, a doktorat pravnih znanosti postigao u Zagrebu 1920. Djeluje kao redoviti profesor, a potom i kao dekan na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu, sve do umirovljenja 1943. Bio predstojnik Trgovačkog instituta (1934.-41.) U međuvremenu bio je ugledan pravaš i gradski zastupnik grada Zagreba. Nakon Rimskih ugovora iz svibnja 1941. ne podržava više ustašku vlast. U veljači 1942. imenovan u Hrvatski državni sabor. Objavio više rasprava, te knjige: *Tehnika međunarodne trgovine*, I—II (1921.-22.) i *Praktične vježbe iz trgovačke aritmetike*, I—II (1923.). U svibnju 1945. povlači se u Austriju, a potom u Švicarsku, gdje živi u vrlo teškim uvjetima. (Z. D.)

KASCHE, Siegfried, poslanik i opunomoćeni ministar Trepteg Reicha u NDH (Strauberg kraj Berlina, 18. VI. 1903. — Zagreb, 7. VI. 1947.). Završio kadetsku vojnu školu u Potsdamu, službovao u vojsci do 1920, a potom obavljao inženjerske poslove (do 1930.). član Nacionalsocijalističke njemačke radničke partije (NSDAP) od 1926. Bio je vođa jurišnih odreda stranke u Pomeraniji i istoimnog Brandenburškog od 1930. član Reichstaga, zamjenik Gauleitera Istočne marke (1928.-32.), a 1934. promoviran u SA-Obergruppenführera (u rangu generala Wehrmachta). Jedan je od rijetkih visokih oficira SA koji je preživio »noževa«. U travnju 1941. stavljen je na raspolaganje Ministarstvu vanjskih poslova za dužnosti u diplomatskoj službi. Nakon njemačkog priznanja NDH 15. IV. 1941. imenovan je poslanikom njemačkog Reicha u Zagrebu, kamo je stigao 20. travnja. Zalagao se za okupljanje svih snaga na području NDH u borbi protiv partizanskog pokreta. Izrazito privržen A. Paveliću i »ustaškoj revoluciji«, opravdavao je politiku i postupke vlasti, te ga je Hitler nazvao »većim Hrvatima od Pavelića«. Bio je u stalnom sukobu s E. Glaiseom von Horste-

SIEGFRIED KASCHE

nauom, njemačkim opunomoćenim generalom u NDH. U jesen 1941. bio je predviđen za komesara Reicha u Moskvi, ali se usprotivio Himmler. Kao provoditelj njemačkih interesa u Hrvatskoj, s E. Glaiseom von Horstenauom, zalagao se za ublažavanje politike terora, a na njegov poticaj A. Pavelić je donio odluku o sazivanju Hrvatskoga državnog sabora, te o osnivanju Hrvatske pravoslavne crkve. Podržao je A. Pavelića u obračunu s »dinastijom Kvaternik«, te u slamanju pučana Lorkovića-Vokića, koji je iskoristio kako bi se riješio svojega glavnog suparnika generala E. Glaisea von Horstenaua, koji je podržavao puč. Povukao se iz Zagreba 7. V. 1945. Britanci su ga uhitili kraj Wolfsberga u Austriji i izručili Jugoslaviji, gdje je u procesu protiv S. Kvaternika i drugih osuđen na smrt 6. VI. 1947. (S. R. i V. G.)

KAŠTELAN, Mladen, stožernik (Ugljan, 10. IV. 1909. — Bleiburg, 1945.). Gimnaziju završio 1928. u Šibeniku, a matematiku i fiziku diplomirao 1931. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1932. radi kao suplent u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji, a od 1933. i na Realnoj gimnaziji u Dubrovniku. Nakon položena ispita za profesora srednjih škola (1936.), postavljen je za profesora Realne gimnazije u Dubrovniku. Za-

MLADEN
KAŠTELAN

jedno s o. P. Pericom osniva organizacije Velikoga križarskoga bratstva u Dubrovniku i Dubrova koj biskupiji, te je predsjednik križarskog okružja u njoj. Zbog glasovanja 1938. na izborima za listu V. Ma eka, otpušten je u prosincu iste godine, ali se ve u ožujku 1939. vra a na posao. Krajem 1939. (ili po etkom 1940.) pristupio ustaškom pokretu. Poslije proglašenja NDH postavljen za logornika u Dubrovniku. Nakon Rimskih sporazuma istupa prototalijanski, na što su talijanske vojne vlasti tražile da ga se skloni iz Dubrovnika. Kako vlasti NDH tome nisu udovoljile, podmetnuta mu je bomba među dje je igra ke za vrijeme premeta ine u stanu te je uhi en. Nakon intervencije je pušten, ali je njegov opstanak u Dubrovniku postao neodrživ. U svibnju 1942. razriješen je dužnosti u Dubrovniku i dodijeljen na službu u Državnu realnu gimnaziju u Vukovaru. Ujedno je predvi en i za pobo nika tamošnjem stožerniku S. Došenu. U svibnju 1943. imenovan je ravnateljem Državne ženske gimnazije u Zemunu, ali u službu nije nastupio. Nakon kapitulacije Italije odmah se vra a u Dubrovnik i ve koncem rujna obnaša dužnost stožernika Ustaškog stožera Dubrava. Po etkom ožujka 1944. imenovan je ravnateljem Državne klasi ne gimnazije u Splitu. Kao stožernik djelovao je do ljeta 1944., kada se seli u Zagreb i radi u Zapovjedništvu ustaške mladeži. Iz Zagreba se povla i 6. V. i posljednji je put vi en 15. V. 1945. kraj Bleiburga. (R.)

KATALENI , Zvonimir, pjesnik (Našice, 6. XI. 1920. — El Bonson, 2. X. 1978.). Djetinjstvo je proveo u Našicama, a kad se obitelj

doselila u Zagreb, nastavio je školovanje u Zagrebu. Kao student pripadao grupi hrvatskih nacionalista, te sudjelovao i u njihovim izdanjima, posebice u *Plavoj reviji*. Ian uredni kog odbora *Zbornika hrvatskih sveu ilištaraca* (1942.). Sura ivao pjesmama, prikazima, esejima, novelama i polemikama u *Hrvatskoj reviji* (1941.-42.; 1944.); *Hrvatskom krugovalu* (1942.-43.); *Plugu* (1944.); *Spremnosti* (1942.) i dr. Luigi Salvini uvrstio je njegove stihove u antologiju suvremene hrvatske lirike *II Melograno (Lirica Croate contemporanea)* objavljenu 1942. Za vrijeme NDH, prema svjedo anstvu njegove majke, blizak grupi Lorkovi -Voki , a nakon njihova uhi enja u životnoj opasnosti i od ustaša i Gestapoa. Nakon bijega iz Hrvatske, od 1945. u Argentini, gdje je izdao u Buenos Airesu zbirku pjesama *Uz strminu* (1958.). Sura ivao u *Hrvatskoj reviji* sve do smrti pjesamama izrazito osamljeni kog ugo aja i prihva anja sudbine, u duhu panteisti kog bratstva s prirodom. (J. B.)

KATI , Jerolim, stožernik (Starigrad, 29. IX. 1906. — Zagreb,? 1945.). Po etkom 30-ih godina držao punkt blizu granice Jugoslavije sa Zadrom, preko kojega je ustaška organizacija iz Italije djelovala na području sjeverne Dalmacije. Pred uhi enjem bježi u studenome 1932. u Zadar i po etkom prosinca u Italiju. U ustaškim logorima i internaciji na Liparima asnik je za vojnu obuku ustaša. God. 1939. vra a se u Hrvatsku, ali (nakon jednog uhi enja) u rujnu 1940. opet bježi u Italiju, gdje u Lucci podnosi A. Paveli u izvještaj o stanju ustaške organizacije u Dalmaciji. Nakon proglašenja NDH vra a se u domovinu; u ljeto 1941. kra e je vrijeme na dužnosti u zapovjedništvu PTB-a, a potom i zapovjednik novoustrojene satnije ustaša sveu ilištaraca. Nakon napada skojevaca na tu satniju kraj Botani kog vila u Zagrebu razriješen je dužnosti i u rujnu 1941. imenovan stožernikom Ustaškog stožera Pliva i Rama sa sjedištem u Jajcu što ostaje do kolovoza 1943. Prema nekim izvorima ubijen je bez su enja nakon ulaska partizana u Zagreb. (Z. D.)

KATI , Lovre, povjesni ar, publicist (Solin, 7. II. 1887. — Solin, 26. VII. 1961.). Splitsku klasi nu gimnaziju završio 1906., a bogoslo-

viju u Zadru 1910. Zaredio se 1912, te postaje župnikom u Caporcima kraj Trilja. God. 1919. zapo inje studij hrvatskoga jezika i književnosti te povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Poslije završetka studija 1923, profesor je u državnim gimnazijama u Sinju, Kninu i Splitu. God. 1933. doktorira disertacijom o Saksoncu Gottschalku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. God. 1933.-41. ravnatelj je splitske biskupske klasi ne gimnazije. God. 1941. odlazi pred Talijanima u Zagreb, gdje je do 1942. ravnatelj II. realne gimnazije, a od tada do svibnja 1945. profesor povijesti na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. Iste godine postavljen je za voditelja Kninskog muzeja, a od 1947. je kustos i potom znanstveni suradnik Arheološkog muzeja u Splitu. Za vrijeme NDH nastavio je s objelodanjivanjem povijesnih priloga — studija, rasprava, putopisa i crtica, uglavnom religiozne inspiracije, u asopisima, revijama i novinama: *Spremnost* (1942.-43.); *Hrvatski narod* (1942.—44.); *Hrvatsko kolo* (1942.-44.); *Hrvatska smotra* (1943.-44.) i dr. Objavio je knjige: *Hrvatska povijest*, za 8. razred srednjih škola (suautori M. Barada, J. Sidak; 1941, ispravljeno izdanje 1942, te II. izdanje na morfonološkom pravopisu 1943.); *Poviest katoli ke crkve* (1942, II. izdanje); *Tri najve a hrvatska kralja* (1943.); *Ubavo selo, Pripovijesti* (1944.); *Priegled hrvatskog narodnog života (Pod vidom borbe za samostalnost i za katoli ku vjeru)*. (M. S.)

KAUŠI , Ružica, pjeva ica (erevi kraj Iloka, 9. IV. 1915. — Zagreb, 17. XI. 1993.). Radila od 1934. u odvjentni kim pisarnicama; pjeva ica Radio-Beograda 1936.-40, a 1941.-72. lanica opernog zbora HNK u Zagrebu. U Zagreb je došla s ugledom popularne pjeva ice slavonskih i starogradskih pjesama, te se odmah uklju ila u estradno-kabaretske priredbe, na kojima je pjevala uz vlastitu pratnju na gitari. Nastupala je i u duetu s V. Paljetkom. Za vrijeme NDH pjevala je za ranjenike u Hrvatskoj i Njema koj, te za hrvatske legionare, ali je najve u popularnost stekla na redovitim estradnim priredbama u zagreba koj Radni koj komori. (P. C.)

KAVRAN, Božidar, ustaški dužnosnik (Zagreb, 22. IX. 1913. — Zagreb,?). Otac Ante bio je postolarski obrtnik, 1942. imenovan privremenim savezni arom za Hrvatski savez obrtnika; supruga Zlata unuka je hrvatskog književnika Janka Leskovara. Gimnaziju završio 1932, a farmaciju diplomirao 1939. u Zagrebu. Za studija 1937. uklju uje se u ustaški pokret. Iste je godine prvi put uhi en i zatvoren; u lipnju 1939. uhi en je u Zenici (gdje je radio kao ljekarnik) i optužen pred Sudom za zaštitu države u Beogradu, ali je u rujnu 1939. pušten nakon sporazuma Cvetkovi -Ma ek. Nakon proglašenja NDH obnaša neke od najzna ajnijih funkci-

BOŽIDAR KAVRAN

ja u ustaškoj organizaciji: u jesen 1941. imenovan je stožernikom Ustaškog stožera za Zagreb i podru je oko glavnoga grada; od svibnja 1943. zamjenik je postrojnika i upravni zapovjednik »Ustaše« — hrvatskog oslobodila kog pokreta, sve do sloma NDH. Potkraj 1944. zadužen je za organizaciju prijama izbjeglica iz provincije i povla enja prema Austriji. Tim je povodom 6. V. 1945. pozvao sve stožernike iz NDH i priop io im odluku o povla enju i zadacima pri povla enju. Zagreb je napustio V. 1941. (u skupini s njema kim poslanikom S. Kaschem), te se sklonio u Austriju. Britanske su ga vojne vlasti uhitile, izdvojile kao civila u Lavamündu i prebacile u obližnji logor u San Gertrantu. Odatle je pobjegao i, izuzev kra eg boravka u Italiji, boravi u Austriji. Prvih mjeseci emigracije uklju en je u potragu i spašavanje zlata i drugih dragocjenosti koje su prilikom povla enja iz zemlje tako er evakuirane, ali su raspodijeljene po pojedinim ustaškim skupinama. U listopadu 1946. u pratnji je A. Pavel a koji se iz Austrije sklanja u Italiju. Po etkom 1946. na Kavranovu i Suši evu inicijativu osnovan je Hrvatski državni odbor s ciljem organiziranja ustanka u domovini. U ljeto

1948. organizator je skupine od 96 naružanih povratnika u domovinu, ali ga Udba uhi uje te je presudom Vrhovnog suda NRH 27. VIII. 1948. osu en na smrt. Službeni datum Kavranove smrti je 31. VIII. 1948., me utim supruga Zlata ga je posjetila u zatvoru nakon svog puštanja iz zatvora (3. IX. 1948.), a prema nekim izvorima bio je živ još nekoliko mjeseci. U svibnju 1995. na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu u Zagrebu rehabilitiran je kao hrvatski intelektualac i magistar farmacije. (Z. D. i R.)

KEMFEUA, Duka (uro), dužnosnik HSS-a (Sagudovec kraj Gornje Stubice, 12. VIII. 1895. — Dugo Selo,? V. 1945.). Od mladosti se angažirao u HSS-u; pripadao užem vodstvu stranke. Na njezinoj listi izabran za zastupnika 1925., 1935. i 1938. Zbog politike djelatnosti 1932. osu en na dvije godine robije. Po izlasku s robije V. Ma ek ga zapošljava u svojoj pisarnici, te postaje jednim od njegovih najbližih suradnika. Radio na tajni kim poslovima stranke, a 1939., kad glavne tajni ke poslove preuzima Juraj Krnjevi , odre en je za njegova suradnika. Sredinom 30-ih godina, nakon osnutka Hr-

UKA KEMFEUA (NA KONJU), DO NJEGA ZVONKO KOVA EVI

vatske zaštite HSS-a (seljačke i građanske), Kemfelja postaje njezinim zapovjednikom. Radi na njezinoj organizaciji, posebno za vrijeme Banovine, kada Zaštita djeluje legalno. Stvara kotarske organizacije, postavlja zapovjednike. Po Matkoviću nalogu, početkom travnja 1941, odlazi u Bjelovar smiriti situaciju nakon tzv. bjelovarske pobune (odbijanja pukova i odbjeglih da idu na frontu). Zaštita tih dana prva oružana formacija NDH. Ne uspjevši obaviti taj zadatak, preduje dužnost zapovjednika Zaštite Z. Kovačevića (zapovjedniku Građanske zaštite). Početkom 1942. odazvao se pozivu u Hrvatski državni sabor. Ime mu se vezivalo uz osnivanje (1943.) tzv. bijele garde, poluvojnih formacija, a vode i krugovi HSS-a odrekli su ga se u svom listu *Pravica*. U svibnju 1945. pripadnici 21. srpske divizije II. JA uhitili su ga i strijeljali u Dugom Selu. (M. R. i R.)

KEMFELJA, Stjepan, stolarski obrtnik (Šagudovec kraj Gornje Stubice, 8. VIII. 1898. - Zagreb, 12. VII. 1945.). U Zagrebu imao stolarski obrt. Za vrijeme NDH proklamirao je Saveza hrvatskih obrtnika i predsjednik Drvodjelske zajednice. Nakon sloma NDH Vojni sud Komande grada Zagreba u srpnju 1945. osudio ga je na smrt. (M. P.)

KERDIĆ, Ivo, kipar, medaljer (Davor, 19. V. 1881. — Zagreb, 27. X. 1953.). U Zagrebu i Beču polazio umjetničke škole, a cizeliranje i modeliranje medalja usavršavao je u Parizu i na Beču kojim umjetničkoj akademiji. Nakon povratka u Zagreb postao je profesorom na Višoj školi za umjetnost i obrt (1913.), gdje utemeljuje cizelersku i graversku radionicu te upravlja ljevaonicom sve do umirovljenja 1947. Prvi je put samostalno nastupio u Zagrebu 1919, a 30-ih godina sudjelovao je na međunarodnim izložbama u Bruxellesu, Parizu, Londonu i New Yorku. Na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1938, kao vodeći i hrvatski medaljer, koji je do tada već izradio serije plaketa posvećenih velikanima slikarstva, arheologije i povijesti, izlagao je brojna djela. S plaketom V. Matkovića, uz nekoliko drugih radova, sudjeluje na I. godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika 1940. Već na I. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH 1941. izlaže

modele u sadri za novac Nezavisne Države Hrvatske — kovanice kuna koje su po njima i odlivene. Tijekom 1942. odazvao se na natjecanje i u Umjetnički paviljonu sudjeluje na Izložbi modela za spomenik Antistarčeviću u Zagrebu. Na III. izložbi hrvatskih umjetnika 1943, uz mali akt, izlaže medalju Lj. Tomaševića. Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi tijekom 1943. sudjelovao je s tri slobodne plastike i 27 medalja. U poratnom razdoblju manje izlaže; 1951. postaje dopisnim članom JAZU. (B. R.-P.)

KERHIN, Ico (Ervin), atletičar i novinar (Beograd, 7. XI. 1921. — Zagreb, 13. X. 1995.). Potječe iz poznate zagrebačke obitelji športaša; otac Ivan bio je jedan od osnivača i istaknuti nogometaš zagrebačke »Concordije« (1906.). Športom se bavi od djetinstva, a 1932. pionirski je prvak Zagreba u brzom klizanju na ledu. Kao član atletske momčadi »Concordije« nastupa na 100 m, 200 m, 400 m te na 400 m s preponama i u štafeti na 4x100 m i 4x400 m. Prve velike uspjehe postiže 1942, kad postavlja državni rekord na 400 m s preponama (59,9 s) i kao član štafete 4x400 m (3,35;4 min). God. 1943. kao reprezentativac nastupa u Bukureštu na međunarodnom susretu Rumunjske i NDH. Nakon rata, kao reprezentativac Jugoslavije nastupa na prvim poslijeratnim Balkanskim igrama u Tirani (1946.) u traganju na 400 m s preponama. U toj disciplini najbolje mu je vrijeme bilo 57,6 s (1946.). Bavio se i novinarstvom, najprije kao dopisnik (od 1946.), a zatim kao sportski urednik *Narodnog lista* i *Većernjeg lista* (do 1981.). Kao novinar izvještavao je sa sedam Olimpijskih igara i tridesetak svjetskih i europskih prvenstava. (F. F.)

KERN-MA KOVIĆ, Milivoj, novinar i publicist (Samobor, 5. II. 1890. — Zagreb, 23. VII. 1970.). Nakon srednje škole mijenja više zanimanja, a u zrelim se godinama ustalio u novinstvu, pišući i prevode i ponajviše humorističke tekstove. U vlastitoj nakladi, 1939. pokrene i uređuje humorističko-satirski tjednik *Satyriscus*, koji nastavlja izlaženjem i u NDH, do 1942. kada je prisilno obustavljen. U razdoblju 1942.-44. Kern-Matković je glavni urednik humori-

sti kog tjednika *Šilo*, a istodobno u vlastitoj nakladi izdaje *Satyricusovu humoristi ku knjižicu*, polumjese nik malog formata. Zbog djelatnosti za vrijeme NDH, nakon rata osu en je na sedam godina zatvora iz kojeg je uvjetno (1950.) pušten prije isteka kazne. Izdržava se sviranjem u kavanskom orkestru i povremenim publicisti kim radom, a 1952. u poduze u »Narodni list« pokre e i ure uje tjednu ediciju *Humoreska*, koja je izgledom i sadržajem predstavljala nastavak *Satyricusove humoristi ke knjižice*. (R. A.)

KERŠOVANI, Otokar, publicist i politi ar (Trst, 23. II. 1902. — Zagreb, 9. VII. 1941.). Gimnaziju polazio u Pazinu, a maturirao u Karlovcu. Studirao na Šumarskom fakultetu u Zagrebu 1921.-24. God. 1925.-30. boravio u Beogradu: novinar je i glavni urednik beogradskih *Novosti* (1925.-27.). Od 1927. lan SKOJ-a, od 1928. KPJ. Uhi en 1928. i osu en na godinu dana robije, koju je izdržavao u Požarevcu. Nakon izlaska s robije pokre e s Veselinom Maslešom polumjese nik *Nova literatura*, te objavljuje sociološke i ekonomsko-povijesne rasprave u *Letopisu Matice srpske*. Po etkom 1930. ponovno uhi en u Ljubljani, a Sud za zaštitu države osu uje ga na 10 godina robije, koju izdržava u Lepoglavi (1930.-33.) i Srijemskoj Mitrovici (do 1940.). Na robiji drži predavanja, piše skripta o selja kom, agrarnom, nacionalnom i sindikalnom pitanju, a napisao je, ali ne i dovršio, svoje najvažnije djelo *Povijest Hrvata* (objavljeno 1971.). Nakon izlaska s robije, u velja i 1940., nastav-

OTOKAR
KERŠOVANI

lja novinarski posao u partijskom i polulegalnom tisku, a publicisti ku i redaktorsku djelatnost u Hrvatskoj nakladi i u asopisu *Izraz* do 30. III. 1941., kada je uhi en. Uspostavom NDH predan je ustaškom redarstvu, iz zatvora na Savskoj cesti preba en je s drugim zatvorenim hrvatskim komunistima 22. V. u logor Kerestinec. (Tu ga 26. VI. posje uje B. Cerovski, nagovaraju i na izjavu lojalnosti NDH.) Iz Kerestince je odveden 5. VII., najprije u Gospi pa u Zagreb, gdje je i strijeljan u skupini desetorice antifašista i komunista u znak odmazde za smrt policijskog agenta Ljudevita Tiljka. (S. R.)

KESTER ANEK-VUJICA, Nada, književnica (Sarajevo, 29. III. 1917. — Wilkes-Barre, SAD, 10. VI. 1971.). Supruga filozofa S. Vujice, k i poznatoga hrvatskog stenografa dr. Vladimira Kester aneka, ija je, pak, sestra Olga bila supruga I. Meštovi a. Studirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U književnom radu najdublji trag ostavila pjesmama u prozi. Sura ivala u *Hrvatskoj reviji*, *Hrvatskoj smotri*, *Svijesti* i *Spremnosti*. Objavila knjige *Suton na Tiberu* (1942.), te autobiografsku pripovijetku *Tri generacije* (1942.). Od 1946. živi u SAD, gdje je 1952. postigla zvanje knjižni arke. Diplomsku je radnju posvetila izbjegli kom tisku u SAD. Ubrzo je imenovana glavnom knjižni arkom a potom i upraviteljicom moderne sveu ilišne knjižnice u Wilkesu. U izbjeglištvu objavila dvije knjige na hrvatskome jeziku *Tragovi* (1958.) i *Koluti vremena* (1969.), te na engleskom *Short Stories* (1954.). Sudjelovala u radu Hrvatske akademije Amerike, te sura ivala u hrvatskim emigrantskim listovima, posebno u *Hrvatskoj reviji* i *Hrvatskom glasu*. (D. S.)

KIRCHBAUM, Oskar, inženjerijski general (Varaždin, 26. VIII. 1895. — Villefranche-Rouerque, 17. IX. 1943.). Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Hrvatskom domobranstvu 1941.-43. glavlar II. odsjeka u Nadzorništvu tehni kih trupa. U svibnju 1943. imenovan na dužnost u dobrovolja ku SS-diviziju »Croatia«. Nakon dvomjese ne obuke u Njema koj, u kolovozu 1943. upuen u Francusku, u Rodes, odakle po etkom

rujna odlazi u Villefranche-de-Rouerque za zapovjednika 13. pionirskog bataljuna 13. SS-divizije. Ubijen u pobuni vojnika bataljuna. (M. P.)

KIRIN, Ico (Ivan), ustaški pukovnik (Zdenina kraj Jastrebarskog, 4. VI. 1911. — Zagreb, 24. I. 1947.). Gimnaziju završio u Zagrebu, gdje upisuje i studij prava, ali ga ne završava. Od 1937. do 1940. u školi je pri uvni h asnika pješaštva u Varaždinu. God. 1940. uhi en je ftao pripadnik ustaškog pokreta (kojem pripada od 1936.), zato en u logoru Lepoglava i pušten po etkom travnja 1941. Nakon proglašenja NDH lan je Mjesnoga ustaškog stana u Zagrebu. U svibnju prelazi na rad u Osobni ured Glavnoga ustaškoga stana, a kad je u kolovozu 1941. ustanovljena Ustaška nadzorna služba (UNS), upu en je u nju na rad. U UNS-ovu Uredu II. (obavještajna služba) radi do lipnja 1942. na uspostavi kartoteke, a tada prelazi u Ured IV. (osobni ured), prvo kao zamjenik, a u jesen 1942. (nakon smjenjivanja V. Tomića) kao upravitelj Ureda. Nakon ukidanja UNS-a 1943. postaje zapovjednikom Sigurnosne službe Poglavnikova tjele-

snog zdruga u inu ustaškog bojnika. Od 30. VIII. 1944. obnaša i dužnost upravitelja Redarstvene oblasti za grad Zagreb. Glavni mu je zadatak bio, bez obzira na dužnosti koje je obnašao, sigurnost poglavnika A. Pavelića. Tu zada u ima i prilikom Pavelićeva povla enja iz Hrvatske u svibnju 1945. Do 10. VI. 1945. bio je uz A. Pavelića, a zatim se s E. Lisakom odvaja. Potkraj kolovoza uhitila gaje britanska vojna policija. Do velja e 1946. zato en je u logoru u Salzburgu. Tada je izru en jugoslavenskim vlastima; kra e vrijeme bio je u zatvoru u Beogradu, zatim u Zagrebu, gdje je i osu en 12. I. 1947. na smrt. (Z. D.)

KIRIN, Vladimir, slikar, grafi ar, dizajner (Zagreb, 31. V. 1894. — Zagreb, 5. X. 1963.). Školuje se u Zagrebu, Be u i Londonu, a posje uje Pariz, Firencu i Veneciju. Crta ke impresije iz Europe i Dalmacije skupio je i tiskao u mapama grafika, naslovljenim po gradovima koje je posjetio. U Zagrebu je užurbano bilježio stare vedute grada, kako bi ih, publicirane u mapi grafika *Stari Zagreb* i dvjema mapama crteža, oteo zaboravu i Bollöovoj rekonstrukciji. Ilustrira knjige za djecu i tehni ki ure uje niz asopisa. Izlagao je samostalno u Zagrebu, Firenci i Londonu. Kao dugogodišnji ravnatelj tiskare Narodnih novina (do 1945.), zaslužan je za bogatu grafi ku produkciju, a svojim je rješenjima osuvremenio tiskarski slog i opremu knjiga. Tijekom NDH izlagao je na III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika krajolike Pariza, staroga Zagreba ili okolice Samobora, gdje je proveo velik dio svojega života. Spretan organizator, odli an grafi ar i dizajner, Kirin je imenovan povjerenikom hrvatskog paviljona na Venecijanskom bijenalu (1942.), a 1943. voditeljem Odjela za umjetnost Vlade NDH. Brinuo se oko Meštrovi eve putovnice i njegova odlaska 1942. u Italiju, te ga i pratio do Rima, strahuju i da Meštrovi ev odlazak u posljednji trenutak ne sprije i E. Kvaternik. Izborniku I. Šrepelu bio je desna ruka i pri opsežnim poslovima oko priprema i postava izložbi Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi 1943, na kojima je izlagao dvanaest radova. Godišnja izložba Hrvatskoga filatelistskog saveza u rujnu 1943. održana u Umjetni kom paviljonu, pobudila je znatnu

ICO KIRIN

VLADIMIR
KIRIN

pozornost tiska i publike zbog prigodno izdane marke *Dolac*, koju je izradio Kirin. U poratnom razdoblju, asni sud ULUH-a osu uje ga (srpanj, 1945.) na dvogodišnje isklju enje iz udruženja, povukao se u Samobor. (B. R.-P.)

KIŠPATI , Krešimir, ustaški dužnosnik (Zagreb, 1913. — Slavonski Brod, 1946.). Po zanimanju zubotehni ar. Predratni lan kotarskog odbora HSS-a u Požegi. Nakon proglašenja NDH u lipnju 1941. postavljen za logornika Ustaškog logora Požega, a 1942. premješten u Ravnateljstvo za javni red i sigurnost u Zagrebu. God. 1944. asnik je ustaške bojne u Slavonskom Brodu, gdje je kraj rata do ekao na mjestu zapovjednika 3. posadne bojne. Zarobljen je u Sloveniji prilikom povla enja u svibnju 1945. Vojni sud u Slavonskom Brodu osudio ga je na smrt. (M. R.)

KLAI , Adolf Bratoljub, filolog, leksikograf (Bizovac, 27. VII. 1909. — Zagreb, 2. III. 1983.). Od tre e godine života do smrti živio u Zagrebu, gdje je završio osnovnu školu, klasi nu gimnaziju i Filozofski fakultet te doktorirao disertacijom o bizova kom narje ju. Na specijalizaciji u Pragu, Varšavi, Krakovu i Poznanju. Gimnazijski profesor, a potom profesor na Visokoj pedagoškoj školi, nakon rata na Akademiji za kazališnu umjetnost. Na Akademiji je bio i rektor. U Zborniku *Naša domovina*, u I. svesku, napisao prilog *Korienski i izgovorni pravopis*. U ime Hrvatskoga državnoga ureda za jezik, poslije Ureda za hrvatski jezik, napisao knjigu *Koriensko pisanje*, 1942. Provedbenu naredbu o hrvatskom jeziku potpisao je 27.

ADOLF
BRATOUUB
KLAI

VI. 1942. ministar nastave S. Ratkovi . Klai je, uz suradnju lanova Ureda za hrvatski jezik, zajedno s F. Ciprom, priredio veliki *Hrvatski pravopis* (1944.). Kao lektor i jezi ni savjetnik sudjelovao je u golemom poslu — u jezi noj redakciji edicije *Pet stolje a hrvatske književnosti*. Objavio golem *Rje nik stranih rije i*, koji je doživio desetak izdanja. (J. B.)

KLAI , Karlo (Dragan), general (Petrinja, 6. X. 1889. — Zagreb, 1. III. 1976.). Služio kao asnik u austrougarskoj vojsci i vojsci Kraljevine Jugoslavije. Po proglašenju NDH stavlja se na raspolaganje hrvatskoj vojsci. Od svibnja 1941. do rujna 1942. zapovjednik je vojnih škola u NDH. Do umirovljenja, u svibnju 1943. u službi je u Glavnom stožeru Ministarstva oružanih snaga. (M. P.)

KLARIC, Branko, pjesnik (Jesenice, 12. VIII. 1912. — Bleiburg, V. 1945.). Klasi nu gimnaziju završava kod franjevaca u Sinju te etiri semestra filozofije. Studij nastavlja u Zagrebu, ali ga ne završava nego se vra a u rodno mjesto za pu kog u itelja. Pred progonima Talijana odlazi u Zagreb. Za vrijeme NDH radi u Zagrebu kao inovnik. Sura ivao u *Hrvatskom narodu*, *Hrvatskoj smotri*, *Hrvatskom godišnjaku* i drugim listovima i edicijama. Objavio više zbirki pjesama: *Missa poetica* (1935.); *Darovi vje - nosti* (1939.); *Sklopljenih ruku* (1940.); *Slava katedrale* (1942.); *Srebrni kov eg* (1943.); *Svjedo anstvo zemlje* (1944.); *Pjeva i zemlje* (zajedno s G. Cvitanom, 1944.); *Sve ano bogoslužje* (1945.) te knjigu novela *Maj in grijeh* (1940.). Književna ga je kritika zapa-

žila kao vrsna lirika i pjesme pretežito religioznog sadržaja. (R.)

KLISANIĆ, Ivan, glavnostožerni pukovnik (Bjelovar, 27. IV. 1889. — logor Jasenovac, 18. IV. 1945.). Službovao u austrougarskoj vojsci i u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Završio je realnu gimnaziju u Bjelovaru, kadetsku školu za Austro-Ugarske te Višu vojnu akademiju i generalštabnu pripremu u Kraljevini Jugoslaviji. Rat je dočeka u

IVAN
KLISANIĆ

inuu glavnostožernog pukovnika. Nakon uspostave NDH prešao je u njezinu vojnu službu; 21. IV. 1941. imenovan je zamjenikom glavarara u Vojnom uredu Zapovjedništva kopnene vojske u Zagrebu, a potom kolovoza imenovan je proelnikom Opege odjela. Od 31. X. 1941. na dužnosti je glavarara Stožera u Zapovjedništvu III. domobranskoga zbora sa sjedištem u Sarajevu. Na toj dužnosti ostao je do 31. XII. 1941., kad je postavljen za hrvatskoga asnika za vezu kod 718. njemačke divizije. Od lipnja do studenoga 1942. službovao je u Stožeru Ustaške vojnice, a nakon reorganizacije hrvatske vojske postavljen je pomoćnikom glavarara Stožera Hrvatskih oružanih snaga. Glavarom Stožera imenovan je 24. IX. 1943. Bio je jedan od glavnih suradnika i pristaša HSS-a među asnicima u domobranstvu NDH, te od sredine 1943. simpatizer i suradnik antifašističke borbe. Sudjelovao je u pripremama puča Lorkovi-Voki, zadužen za izradu vojnih planova puča, te plana reorganizacije Hrvatskih oružanih snaga. Zbog toga je uhićen odmah nakon Pavelićeva spremanja puča, 31. VIII. 1944.,

i interniran u Lepoglavu i Jasenovac gdje je i ubijen. (M. R.)

KLUZ, Franjo, pilot (Jošik kraj Bosanske Dubice, 18. IX. 1912. — Omiš, 14. IX. 1944.). Za Kraljevine Jugoslavije služio kao pilot Ratnog vazduhoplovstva. God. 1941. primljen u djelatnu službu zrakoplovstva NDH u inuu narednika. U travnju 1942. promaknut u zrakoplovnoga asnika kog namjesnika, ali je već u svibnju avionom iz Banja Luke preletio na partizansko područje (Prijedor) i postao prvi pilot NOVJ. Od ljeta 1942. radi u Operativnom štabu za Bosansku krajinu; u studenome 1943. prelazi u Prvu vazduhoplovnu bazu NOVJ u Livnu, a zatim u Italiju. Sudjeluje u formiranju Prve lovačke eskadrile NOVJ i postaje pomoćnik komandira. Oboren iznad Omiša prilikom napada na luku. Proglašen za narodnog heroja. (D. S.)

KLJAKOVI , Jozo, slikar (Solin kraj Splita, 10. III. 1889. — Zagreb, 1. X. 1969.). Slikarski naučio u Pragu i Rimu, a fresko tehnike usavršava u Zenevi i Parizu. Bio je član društva »Meduli«, izlagač na izložbama u Zagrebu i Rimu. Prvi put samostalno izlaže u Zagrebu 1919. Na zagrebačkoj Umjetničkoj akademiji predaje 1921.-43. U tom je razdoblju, uz freske u zagrebačkoj crkvi sv. Marka, Zvonimirovoj spomen-kapeli u Gospinoj crkvi u Biskupiji kraj Knina (srušena uoči Božića 1942.), Starogradskoj vijećnici u Zagrebu i druge, radio i atelijerske slike svjetovnih tema koje su s velikim uspjehom izlagane na I., II. i III. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-43.). Sudjeluje na Venecijanskom bijenalu (1942.) s jednom slikom sakralne tematike, a na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu i Beču (1943.), uz religiozne, izlaže i četiri slike s motivima iz težakoga i ribarskoga života. Potkraj 1941. uhićen je u Zagrebu (s I. Meštrovićem) i tek je na intervenciju Vatikana, odnosno kardinala A. Stepinca, izbačljen 1942. iz zatvora. To ga nije obeshrabrilo u nastupima na godišnjim izložbama. Odlazi u Rim gdje mu 1947. izlazi monografija s predgovorom Giorgia de Chirica. Iste je godine izlagao u Buenos Airesu. U Europu se vratio 1956. (izradio je mozaike u hrvatskom Zavodu sv. Jeronima u Rimu),

JOZO
KUAKOVI

a u Zagreb 1968, daruju i gradu 1969. ku u i veliku zbirku slika. (B. R. — P.)

KNIEWALD, Dragutin, povjesni ar umjetnosti, liturgi ar (Zagreb, 23. VII. 1889. — Zagreb, 5. V. 1979.). Nakon studija teologije i filozofije u Rimu, gimnazijski je profesor u Senju. God. 1921.-52. predava , a potom i redoviti profesor Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. U razdoblju 1941.-45. suradnik je asopisa *Croatia Sacra*, asopisa za *hrvatsku poviest*, te *Starina* i *Racla HAZU*, u kojima uglavnom objavljuje rezultate svojih liturgijskih istraživanja starog obreda zagreba ke crkve te minijatura u uš uvanim kodeksima. Suradnik je *Hrvatske enciklopedije*, I.-V. (1941.-45.), te prvog sveska *Kulturno-poviestnog zbornika Zagreba ke nadbiskupije o 850-oj godišnjici osnutka biskupije* (1944.). (M. S.)

KOJAKOVI , Pero, pjesnik (iba a kraj Župe Dubrova ke, 29. XI. 1912. — Njižna Perekopka, 5. IX. 1942.). Kao najmla i od bra e ostao je (nakon završene osnovne škole) s roditeljima na selja kom imanju. Zarana je postao lanom Hrvatskog orlovskog saveza, u ijem ogranku u Mandaljeni 1929. preuzima vodstvo. Premda je iste godine »Orao« zabranjen, Kojakovi nije klonuo ve okuplja i hrabri drugove govore i kako Hrvatska mora uskrsnuti. Nakon što su se 1935. poboljšale politi ke prilike, sa svojim drugovima osniva ogranak Velikog križarskog bratstva, a sam se usredoto uje na politi ku borbu za oslobo enje Hrvatske. Uhi ivan je i batinjan. Kad je s Banovinom Hrvatskom osnovana Hrvatska selja ka zaštita, Kojakovi joj je na elu u

rodnome kraju. Nakon proglašenja NDH u Mandaljeni uvodi Selja ku zaštitu u ustaški pokret, a sam stupa u dobrovolja ku legiju koja e po i na isto no bojište. Vadi zastavu iz 1848. što se u njegovoj ku i uvala još od vremena bana Jela i a. a kao zastavnik ju je nosio njegov djed Nikola. Pod tu zastavu okuplja mladež i kao pripadnik 369. pješake pukovnije odlazi na isto no bojište. Poginuo je prilikom izvidni kog zadatka na putu uz Don prema Staljingradu. Cijelo vrijeme ratovanja na isto nom bojištu pisao je pjesme, koje su tiskane 1943. u Dubrovniku pod naslovom *Legionarski stihovi*. (B. D.)

KOKOTOVI , Mirko, nogometaš (Lukavac kraj Tuzle, 15. IV. 1913. — Zagreb, 15. XI. 1988.). God. 1928. postaje lanom »Gra anskog« i od 1930. je stalni lan prve momadi s kojom dva puta osvaja naslov prvaka Jugoslavije (1937. i 1940.). Za reprezentaciju Jugoslavije nastupio 28 puta. Za reprezentaciju grada Zagreba nastupio je 41 put i to 36 puta 1931.-41, dva puta 1941.-45. i 3 puta 1945.-47. Za nogometnu reprezentaciju Banovine Hrvatske nastupio je 3 puta 1940. te 12 puta za nogometnu reprezentaciju NDH. S »Gra anskim« osvaja u jesen 1941. zlatni Hrvatski pokal, a 1943. i nogometno prvenstvo NDH. Nakon rata, 1945.-50. igra za zagreba ki »Dinamo« s kojim osvaja naslov prvaka države 1948. Jedan je od rijetkih vrhunskih nogometaša koji je u natjecanjima za državno prvenstvo nastupao više od 20 godina. Po završetku igra ke karijere bio je trener. (F. F.)

MIRKO
KOKOTOVI

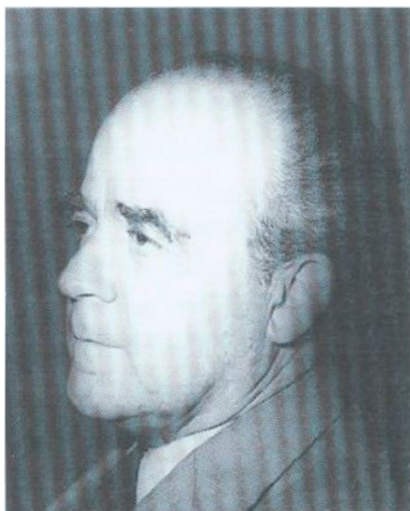
KOKSA, uro, biskup i književni kritičar (Molve, 17. V. 1922.). Klasičnu gimnaziju završio u Zagrebu. Teologiju studirao u Zagrebu (1941.), nastavio u Rimu (od 24. XII. 1942.) na Gregorijani. Studirao i povijest Crkve i Crkveno pravo. Doktorirao u Rimu 1951. Bio rektor Hrvatskoga papinskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu (1959-79.). Za biskupa imenovan 1978. Kao pomoćni biskup obnaša dužnost generalnog vikara. Ljubitelj umjetnosti, skupio vrijednu zbirku likovnih djela, objavio antologije svjetske i hrvatske duhovne lirike. Kao student teologije u Zagrebu 1941.-42. objavio dvadesetak književnih recenzija i kritika u časopisima: *Hrvatska prosvjeta*, *Hrvatska smotra*, *Hrvatski narod*, *Nacionalnost*, *Omladina*, *Glasnik sv. Antuna* i *Ustaša*. (S. B.)

KOLAR, Slavko, književnik (Palešnik, 1. XII. 1891. — Zagreb, 15. IX. 1963.). Osnovnu školu polazio u Garešnici i gimnaziju u Bjelovaru i Zagrebu, Više gospodarsko učilište u Križevcima. Agronom na Državnom dobru u Božjakovini, a zatim u Petrinji. Nastavnik u Ratarnici u Požezi i Božjakovini (1920.-24.). U razdoblju Banovine Hrvatske bio predstojnik Odjela za seljako gospodarstvo. Direktor Državnoga dobra u Božjakovini od 1941. gdje je primao potajno partizane, a javno državne dužnosnike i njihove goste. Kao pročelnik odjela u Ministarstvu narodnoga gospodarstva član je hrvatskoga gospodarskoga izaslanstva za pregovore s Italijom u lipnju 1941. Vođa i član delegacija hrvatskih književnika prigodom posjeta istovjetnim organizacijama u susjednim zemljama, te pojedinim dužnosnicima NDH. U partizane otišao potkraj

1944., a nakon 1945. ponovno je u Božjakovini. God. 1946. potpredsjednik je Matice hrvatske, 1947.-51. predsjednik Društva hrvatskih književnika; 1951. bio je isključen iz Društva zbog sukoba s nekim članovima. Njegove najbolje knjige *Ili jesmo ili nismo* (1933.) i *Mi smo za pravicu* (1936.) tiskane su ponovno 1942. (J. B.)

KOMBOL, Božo, kuglač (Bribir, 25. XII. 1886. — Bjelovar, 29. III. 1959.). Radio kao vozač u ZET-u, te u istoimenom klubu poigrao kuglati. God. 1932. osvaja naslov prvaka Zagreba u narodnom natjecanju kuglanja. Do 1941. više je puta osvajao naslov prvaka Hrvatske i Jugoslavije. Za vrijeme NDH osvajao prvenstva države 1942. i 1943., a 1944. bio 4. Na prvoj međunarodnoj utakmici, u lipnju 1942., s Mađarskom (2951:3123) Kombol je bio najbolji pojedinac sa 400 pogodaka unjeva. Poslije rata višestruki je prvak i reprezentativac Jugoslavije. Najveći uspjeh postigao 1948. u Pragu, neslužbeno postavivši svjetski rekord s 927 srušenih unjeva iz 200 hitaca, mješovito, na asfaltnoj stazi. (F. F.)

KOMBOL, Mihovil, književni povjesničar i prevoditelj (Niš, 23. IX. 1883. — Zagreb, 9. XI. 1955.). Gimnaziju pohađao u Sušaku i Senju. U Beču studirao slavistiku i germanistiku. Profesor u Vukovaru, Zemunu, Senju i Sušaku, zatim na Pomorskoj akademiji na Rijeci (1913.-18.). God. 1918. prešao je u Zagreb, gdje je bio upravitelj Ženske realne gimnazije. Od 1923. profesor Višeg pedagoškog učilišta u Zagrebu, nakon smrti F. Fanceva 1943. imenovan profesorom starije hrvatske književnosti na Filozofskom fakul-

SLAVKO
KOLAR

MIHOVIL
KOMBOL

tetu. God. 1945. to je imenovanje poništeno a Kombol je 1946. umirovljen. Za Kombolovu rehabilitaciju zalagao se M. Krleža. God. 1950. izabran za redovitoga profesora književnosti na Akademiji za kazališnu umjetnost gdje je ostao do smrti. Najbolji historičar starije hrvatske književnosti: napisao 1942. itanku za više razrede srednjih škola 0 hrvatskoj književnosti do narodnog preporoda. Knjigu, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda* objavio 1945. Prevoditelj Danteove *Božanstvene komedije*; vrstan antologičar. (J. B.)

KONC, Andrija, estradni umjetnik (Sombor, 10. XI. 1919. — Bjelovar, jesen 1945.). Školovao se u rodnom gradu, potom dolazi u Zagreb, gdje pjeva u zboru HNK. Ubrzo se opredjeljuje za zabavnu glazbu i stje e golemu popularnost. Od 1939. nastupa na Radio Zagrebu; 23. IV. 1945. nastupio je tisu iti put. Pjeva melodije tada najpoznatijih autora, M. Asi a, E. Gloza, R. Šima eka, B. Chudobe, N. Gr evi a, Delinskog i drugih. Od 1941.-44. Konc je najpopularniji pjeva u Hrvatskoj. Nastupa i u operetama *Pjesmom kroz život* M. Asi a i *Tu je sre a* E. Gloza. Snima plo e za Edison Bell Penkalu (Zagreb, 1938.), Patriu (Budimpešta, 1942.) i Elektron (Zagreb, 1944.). Od 1941.-44. za Državnu krugovalnu postaju Zagreb snimio je šezdesetak unikatnih plo a, koje su gotovo sve poslije rata uništene. Nakon dolaska partizana 1945. u Zagreb, Konc je uhi en i upu en u logor na Kanalu. Potkraj ljeta je pušten; radi oporavka dolazi kod obitelji Bareši i boravi u njihovoj vikendici u Gornjim Plavnicama, bjelovarskom vino-

ANDRIJA
KONC

gradskom predgradu. Zadnjih dana rujna 1945. na vrata Bareši evih pokucala su dva naoružana muškarca, predstavili se za križare i pozvali Konca da izi e s njima. Pošao je i više se nije vratio. Više ga nitko, premda su se za nj raspitivali u bjelovarskoj Ozni, gdje je bio odveden, nije vidio. (Z. K. i R.)

KONCAR, Rade, komunisti ki dužnosnik (Kon arev Kraj kraj Korenice, 6. VIII. 1911. — Šibenik, 22. V. 1942.). Bravarski je zanat završio u Leskovcu, a u Beogradu je kao radni ki aktivist 1934. primljen u KPJ. Nakon jednogodišnje zatvorske kazne u Srijemskoj Mitrovici 1937. prelazi u Zagreb. Najprije je izabran za lana Mjesnog komiteta KPH Zagreb, da bi 1939. bio postavljen na dužnost sekretara CK KPH, a poslije godinu dana i za lana CK KPJ. Jedan je od organizatora partizanskog pokreta i anti-fašisti ke borbe u Hrvatskoj. Nakon vojnog savjetovanja komunisti kih aktivista u srbi-

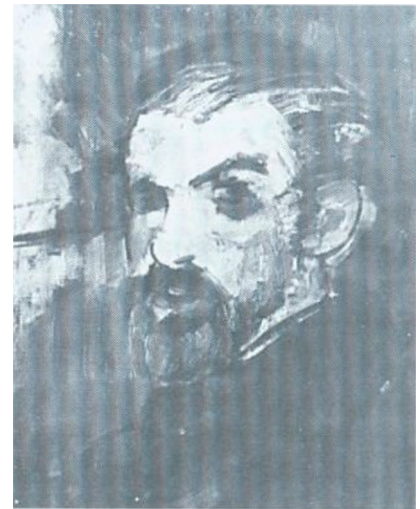
RADE
KON AR

janskom selu Stolice, u rujnu 1941. preuzeo je zadatak formiranja Glavnoga štaba NOPO Hrvatske. Mjesec dana poslije putovao je u Dalmaciju radi širenja partizanske borbe. Na povratku iz Splita uhi en je u Šibeniku. Ranjen je u pokušaju bijega i preba en u bolnicu. Talijanski Specijalni sud za Dalmaciju osudio ga Je na smrt. Strijeljan je na šibenskom Šubi evcu, a Vrhovni ga je štab NOV i POJ među prvima proglasio narodnim herojem. (Z. K.)

KÖNIG, Veljko, boksa (Zagreb, 25. VI. 1925.). Boksom se po eo baviti 1941. u BK »Croatia« Zagreb. Prvak je države 1943. i

1944. u lakoj skupini. Prvi put je nastupio za reprezentaciju NDH 1942. protiv reprezentacije Njemačke. U dva susreta (u Posenu i Katowicama) borio se u pijetao skupini. Prvu pobjedu u meunarodnom susretu ostvario je u perolskoj skupini protiv reprezentacije Slovačke. Nastupa na troboju nacija Hrvatska-Slovačka-Rumunjska u Bukureštu (1944.). God. 1942.^44. za momčad »Croatia« nastupao na mnogim međunarodnim klupskim natjecanjima. Nakon rata član je zagrebačke »Lokomotive« (do 1946.), a potom BK »Partizan« Beograd. Bio je prvak Jugoslavije u vaterpolu u skupini (1947.-48.), u srednjoj skupini (1949.-50.), te polusrednjoj skupini (1951.). Nastupio i na prvenstvima Europe 1949. (vaterpolu) i 1951. (srednja skupina). Nakon prestanka bavljenja boksom bio trener »Lokomotive«, »Jedinstva« i »Metalca«, te boksaški sudac (1953.-75.). (F. F.)

KOPA , Slavko, slikar (Vinkovci, 21. X. 1913. — Pariz, 23. XI. 1995.). Školuje se u Vinkovcima, u Zagrebu diplomirao na Umjetničkoj akademiji (1937.), a usavršavao se u Parizu (1939. i 1940.). Prvi put izlagao s M. Vežom u Salonu Ulrich 1938., a iste godine sudjeluje na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti. Uo i rata radio je kao nastavnik crtanja u mostarskoj gimnaziji. Nemirni duh i oporinjenost Parizom nagnali su ga da 1941. napusti Mostar, kratko bude nastavnik na Drugoj klasi noj gimnaziji u Zagrebu i organizira odlazak u Italiju. Na I. i II. izložbi hrvatskih umjetnika NDH izlaže radove nastale za boravka u Parizu i Mostaru te zagrebačke vedute, koje su poslije uvrštene u selekcije XXIII. Venecijanskog biennala (1942.) te na berlinsku, bečku i bratislavsku izložbu Hrvatske umjetnosti (1943.). Tijekom 1942. izlaže i na izložbi *Slikarski dojmovi s ratišta* u Strossmayerovoj galeriji. Poslije je izjaviti: »U jednom ratu, ja sam zapravo prošao više ratova — Pariz, Mostar, Zagreb, Firenca, posvuda sam bio slikar koji je omirisao barut. Doživio sam ulazak Nijemaca u Pariz. Uspjelo mi je da me prebace iz Mostara u Zagreb, gdje je vladao ustaški režim i njemački red, a odatle, da dobijem neplaćeni dopust i završim u Firenci. Gdje god sam se kretao, rat je išao za mnom.« Od veljače 1943.

SLAVKO
KOPA :
AUTOPORTRET,
1942.

Kopa je u Firenci. Tu boravi pet godina, slika i izlaže, a njegov brat, Berislav Kopa, u Zagrebu ispunjava prijavnice i donosi slike za godišnje izložbe. Godine 1948. odlazi u Pariz, gdje radi do smrti. (B. R. — P.)

KOPA , Zvonimir, patolog (Bosanski Brod, 10. I. 1911. — Rijeka, 27. X. 1965.). Studij medicine završio 1936. u Zagrebu. Od 1937. radio kao asistent Patološko-anatomskoga instituta zagrebačkoga Medicinskog fakulteta. Usavršivši se 1941. i 1942. u Njemačkoj kao stipendist Humboldtove zaklade imenovan je po etkom 1943. docentom Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Ujesen 1944. prelazi na tek otvoren Medicinski fakultet u Sarajevu kao izvanredni profesor. Po slomu NDH radi kao prosekator u zagrebačkim bolnicama a krajem 1945. vraća se u Zavod za opću patologiju i patološku anatomiju u Zagrebu, ali kao asistent. Tek 1947. postaje ponovno docentom i vršiteljem dužnosti predstojnika Zavoda. U Sarajevu je 1950. ponovno osnovan Medicinski fakultet, nakon što je onaj iz 1944. dekretom bio ukinut, te odlazi tamo kao izvanredni profesor. Od 1953.-62. opet je u Zagrebu redoviti profesor i predstojnik patoanatomskoga zavoda, ali od 1958. obavlja i dužnost nastavnika novoosnovanoga Medicinskoga fakulteta na Rijeci, gdje organizira gradnju novog Zavoda za patologiju. God. 1963. odlazi definitivno na Rijeku te do kraja života vodi taj Zavod. Napose se bavio onkologijskom patologijom te je 1960. izradio tezu za borbu protiv raka; također je bio predsjednik Kancerološke sekcije Zbornice Hrvatske. God. 1942.^5. suračio je u *Hrvatskoj enciklopediji* (III.-V. svezak). God. 1943.

objavio je priru nik *Patološko-anatomska sekcija i temelji dijagnostike na truplu*. Pod tim istim naslovom objavljena su i daljnja izdanja 1947. i 1950, ali neto no ozna ena kao prvo i drugo izdanje. (V. D.)

KOPA IN, Josip, general (Podravlje kraj Osijeka, 20. IV. 1898. — Vlasenica, 26. VI. 1943.). Srednju školu završio u Osijeku. Kao mladi asnik austrougarske vojske sudjeluje u I. svjetskom ratu, a potom je djelatni asnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Nakon proglašenja NDH stupa u Hrvatsko domobranstvo. U po etku obu ava mlade vojnike, a od kraja 1941. pa sve do smrti ratuje u isto noj Bosni; od 1942. je zapovjednik 15. pješa ke pukovnije. Pogiba u borbi s etnicima. Posmrtno je promaknut u in generala (Z. D.)

KOPINI , Josip, komunisti ki dužnosnik i obavještajac (Radovi i kraj Metlike, 18. II. 1911.). Poznat je pod nadimkom Vazduh. Trgova ku školu završio 1928. u Karlovcu, a školovanje nastavio u Pomorskoj vojnoj školi u Kumboru (Boka kotorska). Kao elektrotehni ar od 1931. služi u Podmornici koj flotili, odakle zbog komunisti ke agitacije pred opasnoš u uhi enja bježi u Ljubljanu, a odatle u Moskvu. Tu poha a partijsku školu, ali ve 1936. odlazi u španjolsku republikansku vojsku (po vojnim i obavještajnim zadacima). Nakon dvije godine vra a se u Moskvu, druži se s J. Brozom (navodno ga spašava od uhi enja). Po zadatku Kominterne po etkom 1940. dolazi u Zagreb, gdje uspostavlja ilegalni centar za radiovezu KPJ i više drugih komunisti kih partija susjednih zemalja s Kominternom, koji je ubrzo proširen u sovjetski obavještajni centar. Od velja e 1942. taj e se rad (nakon pada I. Srebrnjaka) protegnuti i na održavanje veza sa sovjetskom vojnom obavještajnom službom. U ljeto 1941. umiješao se u unutarpartijski život hrvatskih komunisti. Pokušao je nakon neosnovanih optužbi kod Kominterne (zbog navodnog nerada) dobiti mandat za preuzimanje ovlasti nad CK KPH, što mu nije uspjelo. Pred Kopini em, odnosno autoritetom Kominterne, ustuknula je zagreba ka partijska organizacija odvojivši se od CK KPH, što e, među ostalim, za posljedicu imati i neuspje-

JOSIP
KOPINI

lu organizaciju bijega komunisti iz logora u Kerestincu. Zbog svega toga je nakon rata Kopini izveden pred partijsku kontrolnu komisiju i kažnjen odlukom Politbiroa CK KPJ strogim ukorom. Za vrijeme rata organizirao je u Zagrebu i NDH obavještajnu mrežu iji su kraci išli u mnoge državne ustanove i vojne formacije (a prema knjizi V. Cen i a, *Enigma Kopini* , obavještenja su mu stizala i iz najtajnijih njema kih ureda). Vezu je održavao s Kominternom sve do njezina raspuštanja u svibnju 1943. U lipnju 1944. odlazi na partizansko podru je. Nakon rata bio je trgova ki ataše u Turskoj. U jesen 1947. upozorio Broza da mu Staljin priprema optužnicu. God. 1950. pomo nik je ministra prometa savezne vlade, od 1951. direktor brodogradilišta »Uljanik« punih 12 godina, a potom »Litostroja« do umirovljenja 1972. (D. S.)

KÖRBLER, Juraj, radiolog i onkolog (Zagreb, 2. X. 1900. — Zagreb, 30. VII. 1987.). Medicinu je zapo eo studirati u Zagrebu, a završio u Freiburgu (1923.). Zarana se po eo baviti onkologijom posje uju i europske centre za rak i lije enje zra enjem (Freiburg, Lyon, Pariz, Prag, Stockholm). Asistent je zagreba ke Kirurške klinike 1926-31, a zatim postaje voditeljem Op eg odjela novoosnovanoga Zavoda za lije enje radijem te je 1931. prvi u nas primijenio radij; tako er je 1938. prvi po eo lije enje rentgenskom proksimetrijom. God. 1936. habilitirao se za privatnog docenta zagreba koga Medicinskog fakulteta, na kojem je 1943. imenovan izvanrednim profesorom klini ke radiologije, a uz to iste godine preuzima vodstvo Zavoda za medicinsku fiziku tog

fakulteta. Sura ivao je tih godina u *Li-je ni kom. vjesniku* i asopisu *Alma mater croatica*, a po etkom 1945. glavni je urednik *asopisa za medicinu i biologiju*. Po slomu NDH uklonjen je sa Sveu ilišta te nastavlja raditi u Zavodu za rentgenologiju. Od 1953. vodi Odjel za onkologiju Instituta za medicinska istraživanja JAZU, a od 1954. do umirovljenja 1960. predstojnik je Zavoda za onkologiju Op e bolnice »Dr. Mladen Stojanovi « (danas Klini ka bolnica »Sestre milosrdnice«) u Zagrebu. Prvi je u nas po eo rabiti radioaktivne izotope, a od 1958. kobaltnu bombu. U JAZU je bio lan-suradnik, a 1968. izabran je za redovitog lana ugledne Tiberinske akademije u Rimu. Bavio se i poviješ u medicine; njegov udžbenik *Medicinska fizika* objavljen je 1957. (V. D.)

KORKUT, Abdulah, stožernik (Zvornik, 7. I. 1910. — ?). Srednju školu završio u Tuzli, a Pravni fakultet u Zagrebu. Službuje kao sudbeni prislušnik kod kotarskih sudova u Br kom, Zvorniku i Bijeljini. Proglašenje NDH zatje e ga na dužnosti predsjednika Kotarskog suda u Zvorniku, što ostaje do studenog 1944. God. 1941. pristupa domobranstvu. Kao pri uvni asnik oružanih snaga NDH postrojava 1942. i 1943. ustašku pripremu bojnu i oružni ke dobrovolja ke bojne u Pod ri nju. Radi i na organiziranju ustaškog pokreta na tom podru ju: 1943. imenovan je ustaškim tabornikom u Zvorniku, a po etkom 1944. promaknut u in ustaškog bojnika. Od sredine studenog 1944. stožernik je Ustaškog stožera Usora i Soli u Tuzli. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

KORNER, Jeronim (Herceg Novi, 3. I. 1909. — Volterra kraj Pise, 21. I. 1976.). Gimnaziju je polazio u Kotoru, studirao filozofiju u Krakovu (1927.-29.) i diplomirao u Zagrebu, gdje je završio i teologiju. Mladu misu služio je u crkvi sv. Marka u Zagrebu u kojoj je neko vrijeme bio kapelan. Potom je profesor hrvatskoga jezika u Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu. Od 1958. do smrti živio je u Italiji. Sura ivao je, ponajve ma poezijom, u brojnim listovima i asopisima, a za vrijeme NDH osobito na zagreba kom radiju, gdje se istaknuo i recitacijama. Pjesništvo mu je obilježeno rodnim sredozem-

nim krajolikom i religioznim ozra jem. Objavio više knjiga, među ostalima: *Blistavi rub*, pjesme (1932.); *Ljeto i vje nost* (1935.); *Obasjane staze*, izabrane pjesme (1941.). (D. H.)

KORPES, Mira, pliva ica (Brod pri Podbo ju kraj Krškog, 4. XI. 1928. — Zagreb, 17. V. 1993.). Na pliva kim natjecanjima nastupa od 1941., a ve 1943. najbolja je hrvatska pliva ica na 200 m prsno (3:16,7).

MIRA
KORPES

God. 1944. pobjednica je na prvenstvu Zagreba te je proglašena najboljom pliva icom godine. Nakon rata osvaja naslove jugoslavenske prvakinje (1945.) na 100 i 200 m prsno, što ostaje sve do 1950. Istodobno je i državna rekorderka s najboljim vremenom 1:26,2 na 100 m i 3:10,0 na 200 m prsno. God. 1950. na prvenstvu Europe u Be u osvaja 6. mjesto. (F. F.)

KORSKY, Ivo, pravnik i politi ar (Osijek, 22. II. 1918.). Gimnaziju poha ao u Osijeku, a Pravni fakultet završio u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1940. Kao odvjetni ki pripravnik radio kod oca Alfreda, a zatim u Kotarskom sudu i Sudbenom stolu u Osijeku. Suda ki ispit položio u velja i 1944. i potom imenovan sucem Kotarskog suda u Stolcu, ali zbog etni ke opasnosti nije nastupio na dužnost. Kao sveu ilištarac bio je djelatnan u nacionalnim i katoli kim organizacijama (Sveu ilišni pododbor Matice hrvatske i Marijina kongregacija akademi ara). Više puta je zatvaran, pa je i proglašenje NDH doekao u zatvoru u Savskoj cesti u Zagrebu. Od sije nja 1942. nalazi se na dužnosti u Ustaškoj vojnici, gdje je na Boži 1944.

promaknut u in satnika. Ujedno je obnašao dužnost suca u vojnom sudstvu NDH. U emigraciji je od svibnja 1945, najprije u Austriji, zatim u Italiji, gdje se 15 mjeseci nalazio u zarobljeni kom logoru, a nakon toga je u Rimu radio kao u itelj engleskog i njema kog jezika. U Argentinu dolazi 1947, gdje u Buenos Airesu živi i danas. Nakon specijalizacije, od 1952. zastupnik je za zaštitu industrijskog vlasništva (izumi, zaštitni znakovi, uzorci). God. 1951. pristupio Hrvatskoj republikanskoj stranci (danas Hrvatska republikanska zajednica), kojoj je nakon smrti I. Oršani a (1968.) biran za predsjednika sve do 1991. kada je registrirana u Republici Hrvatskoj. Kad je 1974. u Torontu utemeljeno Hrvatsko narodno vijeće (HNV) bio je jedan od etvorice potpredsjednika, a 1977. i 1979. biran za člana Sabora HNV. Bio je suradnik i urednik časopisa *Republika Hrvatska*. Surađivao je i u drugim hrvatskim emigrantskim publikacijama (*Hrvatska revija*, *Hrvatska misao*, *Rakovica*, *Naš put*, *Hrvatska borba* i *Hrvatska budu nost*). Knjigu *Hrvatski nacionalizam* objavio je 1983. u Buenos Airesu, a drugo izdanje u Zagrebu 1991. (G. A. B.)

KOS, Vinko, pjesnik (Vučetinec, Sveti Juraj na Bregu, 10. VII. 1914. — Bleiburg, V. 1945.). Gimnaziju polazio neko vrijeme kod kartuzijanaca u Pleterju, zatim u Varaždinu i Zagrebu gdje je maturirao. Književnim radovima počeo se javljati kao dak sredinom 30-ih godina. Već je uoči II. svjetskoga rata (1939.) objavio zapaženu zbirku *Vodopad* nastalu na tragu hrvatskoga impresionizma, religioznoga intimizma i uređene Sudete i slikovnih ugođaja ranije faze Rilkeova pjesništva. Premda nije bio modernist, danas nije teško u Kosovoj poeziji otkriti tijek moderniteta hrvatske poezije, koja je bila u dosluhu s kršćanskom inspiracijom. Kosova je poezija najzrelija i u zborniku *Lirika hrvatskih sveučilištaraca* (1939.). Od 1941. pa do kraja rata, kada je netragom nestao u povlačenju, bio je vrlo česti gost na stranicama književnih revija, kao pjesnik prouhovljenosti ali i izvornoga glasa međimurskoga dijalekta na kojem je napisao svoju posljednju objavljenu zbirku *Jjada* (1944.). Kao siromašno dijete koje je živjelo zapravo od franjevačke dobrote, Kos se osim književ-

VINKO
KOS

nim radom bavio i pitanjima socijaliziranja omladine. Tako je došao u Ustašku mladež, gdje je od 12. VII. 1941. obnašao dužnost zapovjednika Ustaške uzdanice. Rezultat tih iskustava i sklonosti, očitovao se u radu tzv. Dječjeg grada ustaške uzdanice. Tijekom NDH bio je i tajnikom DHK. Izdao je sljedeće knjige pjesama: *Vodopad* (1939, 1942.); *Kipar* (1941.); *Šišmiš* (1943.); *Lada* (1944.); te *Zlatna jabuka* (pjesme za djecu 1943.). Djeci su također namijenjene i tri zbirke: *Boži ne zvjezdice* (1941.); *Dušenka* (1943.) i *Planinski dječak* (1944.). (B. D.)

KOSTOVIĆ, Jakov, filolog i prevoditelj (Veli Drvenik, 9. XI. 1895. — Mursko Središće, 20. XI. 1974.). Pohađao splitsku državnu i Biskupsku sjemenišnu gimnaziju (1907-14.). Za sveučilišne zareden 1918.; po završenom bogoslovnom studiju u Zadru službovao u Splitu, Velom Drveniku i Makarskoj. Studirao klasičnu filologiju i romanistiku u Lyonu, Grenoblu i Zagrebu gdje je 1929. i doktorirao. Duhovni kućni službu napušta 1930. i prelazi u državnu kao profesor i ravnatelj gimnazije u Šibeniku i Zagrebu. Po uspostavi NDH postavljen je za profesora Državne prve klasične gimnazije u Zagrebu, gdje ostaje do svibnja 1945. Koncem travnja 1941. dodijeljen je Hrvatskom državnom uredu za jezik, a obavlja i poslove lektora hrvatskog jezika u Bologni. Nakon sloma NDH predavao u Biskupskoj klasičnoj gimnaziji u Splitu (1946.-56.), na Hrvatskoj klasičnoj gimnaziji Biskupskog sjemeništa u Pazinu (1956.-58.), te na Srednjoj ekonomskoj školi u Čakovcu do umirovljenja 1965. Kao mlad sveučilišnik surađivao u

KOSTOVI

splitskim listovima *Renesansa* i *Jadran* te u Zagreba koj *Hrvatskoj prosvjeti*. Za NDH piše u *Spremnosti* i *Hrvatskoj reviji*. Iz tog vremena značajan je njegov rad o Hrvatskom kolegiju u Bologni. Prevodi s francuskog (Claudela, Chateaubrianda, Moriaca) i engleskog (Byrona, Keatsa, Rosettija); preveo cjelokupne Tacitove *Anale*. (I. P.)

KOŠAK, Krešimir, general (Varaždin, 21. X. 1884. — ?). Članik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Oružanim snagama NDH na dužnosti je prokuratora Posadnog odjela Zapovjedništva grada Zagreba od 1941. do umirovljenja u srpnju 1944. Daljnja sudbina nepoznata. (M. P.)

KOŠAK, Vladimir, ekonomist i političar (Velika Gorica, 25. VII. 1908. — Zagreb, 18. VI. 1947.). Diplomirao i doktorirao pravo u Zagrebu, a ekonomiju doktorirao u Frankfurtu na Maini. God. 1934.-36. asistent na Ekonomskom fakultetu u Frankfurtu. Vraća se u Zagreb, gdje je najprije tajnik Trgovačko-industrijske komore, potom predsjednik Zavoda za mirovinsko osiguranje privatnih poduzetnika. Glavni je ravnatelj najvećega hrvatskog industrijskog holdinga »Pohit«. Od 1936. u ustaškom pokretu, jedan od prvaka domovinske organizacije, sudjelovao u pokretanju dnevnika *Hrvatski narod*. Izravno sudjelovao u događajima oko proglašenja NDH, 12. IV. 1941. imenovan osobnim opunomoćnikom S. Kvaternika i povjerenikom za gospodarstvo i financijska pitanja. U prvoj je Hrvatskoj državnoj vladi državni tajnik u Ministarstvu narodnoga gospodarstva, a nakon reorganizacije vlade,

30. VI. 1941., postaje državni rizničar (ministar financija). Predsjednik je hrvatskoga gospodarskog izaslanstva na pregovorima s Italijom u lipnju 1941., te supredsjednik Stalnoga hrvatsko-talijanskoga gospodarstvenoga povjerenstva. Nakon izbijanja aфере s krijumčarenjem zlata iz Švicarske, te kampanje i intriga koje je organizirao talijanski poslanik R. Casertano, prisiljen je podnijeti ostavku te je 1. VI. 1943. razriješen dužnosti ministra državne riznice. Odlazi u diplomaciju; poslanik je NDH u Budimpešti (1943./44.) do 30. III. 1944. kada je imenovan za poslanika u Berlinu (1944./45.). U srpnju 1944. imenovan je državnim ministrom, ali ostaje na dotadašnjoj dužnosti u Berlinu. Blizak je suradnik i prijatelj M. Lorkovića (kum mu je na vjenčanju s groficom Nadom von Ghyczy po etkom kolovoza 1944.). A. Pavelić namjeravao ga je opozvati s mjesta poslanika u Berlinu pod sumnjom da je uključen u puč Lorković-Vokić ali ga je zaštitio S. Kasche. U svibnju 1945. britanske vojne vlasti su ga uhitile u Fleusburgu, kamo je pošao po nalogu A. Pavelića da se sastane s admiralom Karlom Dönitzom, te u veljači 1946. izručen Jugoslaviji. Osuđen je na smrt 6. lipnja 1947. (S. R.)

KOŠUTI, August, političar (Radoboj, 5. VII. 1893. — Zagreb, 12. XI. 1964.). Završio studij tehnike u Brnu, gdje je neko vrijeme asistent. Bliski suradnik i zet Stjepana Radića, njegov pratilac na putovanjima, zapisničar razgovora, a bio je i među kandidatima za njegovu moguće nasljednika nakon ubojstva 1928. Preživio je atentat 1924. u Kaštel Starom. Nakon uvođenja diktature kralja Aleksandra (1929.), odlazi u emigraciju, gdje ostaje do kraja siječnja 1937. Potpredsjednik je HSS-a od početka 30-ih godina. U ime V. Mačekova vodio je pregovore s generalom Dušanom Simovićem, vođom državnog prevrata 1941. Nakon osnivanja NDH je tri dana zatvoren, ali je pušten bez preslušavanja. Ponovno je uhićen 6. svibnja i zatvoren do 20. kolovoza. Tada je pušten u koncentracijsku internaciju. Novo uhićenje slijedilo je 29. VIII. 1942., a u rujnu je, zajedno sa 60-ak HSS-ovaca (predratnih zastupnika i prvaka), zatočen u Lepoglavi, zbog sumnje

AUGUST
KOŠUTI

da sura uje s partizanima. Pušten je, zajedno s ostalima, 23. prosinca iste godine. Za boravka V. Maeka u zatoeništvo, Košuti je slovio kao elni ovjek HSS-a. Nastoje je proširiti bazu ustaškog pokreta te koalicijom s HSS-om u vrstiti vlast i suzbiti partizanski pokret, Paveli je pregovarao s HSS-om, tj. s Košuti em, o osnivanju zajedni ke vlade. Pregovori su vođeni 1943. i 1944, ali bez rezultata; kulminirali su u ljeto 1944. i završili pokušajem pu a Lorkovi -Voki , zapravo porazom struja u ustaškom pokretu i nacionalnom krilu HSS-a spremnih pregovorima. Istodobno, Košuti je pregovarao i s partizanima (KPH), posredstvom I. Krbeka. Nakon neuspjeha pu a Lorkovi -Voki izbjegao je uhi enje i po etkom rujna 1944. odlazi u partizane, ali je ubrzo uhi en. U zatvoru je bio do 6. rujna 1946. Nakon izlaska iz zatvora politiki se pasivizirao. Smatrao je da treba o uvati strana ke snage o ekuju i da e komunisti ka vlast zbog unutrašnjih sukoba (Informbiro), teške gospodarske i vanjskopoliti ke situacije (sukob oko Trsta) pristati na odre ene politiki ke kompromise s HSS-om. (M. R.)

KOŠUTI , Mirko, pravnik (Krapina, 22. X. 1869. — Be , 9. V. 1945.). Gimnaziju u io u Varaždinu i Zagrebu, gdje je završio studij prava s doktoratom 1893. Posve uje se suda kom pozivu te službuje u Petrinji, Zagrebu, Ludbregu, Brinju i Podravskoj Slatini. Izabran je za vije nika zagreba -koga Sudbenog stola, sudi na poznatom Veleizdajni kom procesu 1908.-09, te u vezi s tim polemizira s Tomašom Masarykom. Do studenog 1918. bio je potpredsjed-

nik Sudbenog stola, a potom prelazi u odvjetništvo. Istodobno je predavao na Pravnom fakultetu u Zagrebu: od 1897. privatni je docent, a od 1909. naslovni sveu ilišni profesor gruntovnog prava. Pripadao Hrvat-skoi stranci prava, biran za narodnoga zastupnika i zagreba koga gradskog zastupnika; nakon sukoba u stranci 1923. izlazi sa skupinom uglednih lanova iz HSP-a i formira Hrvatsku Star evi evu stranku prava; 1925. podržava politiku Stjepana Radi a, zbog ega je žestoko napadan iz HSP-a. Uo i uspostave NDH pripada politiki koj skupini oko S. Bu a i S. Govedi a. Za NDH od velja e 1942. privremeni savezni ar za Hrvatski savez ku evlasnika i zastupnik u Hrvatskom državnom saboru, te njegov predsjednik Odbora za pravne i bogoštovne poslove. Potpisnik je poznatog memoranduma od 30. XI. 1942. koji je skupina saborskih elnika na elu s predsjednikom Sabora M. Došenom uputila A. Paveli u, predlažu i mjere za popravljjanje teškog stanja u državi. Napisao je 1943. u suradnji s V. Kriškovi em i Krunoslavom Lokmerom, odvjetnikom i državnim vije nikom, *Osnovu gra anskog zakona za Nezavisnu Državu Hrvatsku*, tekst s 1387 paragrafa, koji je trebao postati hrvatski gra anski zakonik. Sura ivao u više listova i asopisa, posebno u *Hrvatskoj Grudi* i *Mjese niku* Pravni kog društva. (S. R.)

KOŠUTI , Sida, književnica (Radoboj, 20. III. 1902. — Zagreb, 13. V. 1965.). Završila je u iteljsku školu u Zagrebu, radila kao inovnica u državnim ustanovama. God. 1939.-44. bila je glavna urednica *Hrvatskoga ženskoga lista*. Nakon sloma NDH lektorica u Nakladnom zavodu Hrvatske, Vjesniku i Selja koj slozi. U književnosti se javila 1926. Pjesmama i pripovjeda kom prozom sura ivala u 20-ak listova, asopisa i zbornika. Književna su joj djela u po etku izrazito krš anskog, katoli kog **nadahnu a**, a poslije, osobito u trilogiji *S naših njiva* (1936.), u realisti koj maniri obraduje problematiku hrvatskoga sela, osobito žene u tom okruženju. Sastavila je antologiju *Hrvatska majka u pjesmi* (1941.). Objavila više knjiga poezije, novela i drama, a 1941.—45. sljede e: *Osmijesi*, pjesme (1941.); *Vjere-*

IVAN GORAN KOVACIC I VLADIMIR NAZOR

ni ka žetva, pjesme u prozi (1942.); *Mimoza sa smetlišta*, novele (1942.); *Vrijeska*, pripovijest (1942.). (D. H.)

KOVA EVI , Zvonimir, stožernik (Sveti Rok kraj Lovinca, 8. IX. 1890. — Zagreb, 28. V. 1950.). Služio u austrougarskoj vojsci i u vojsci Kraljevine Jugoslavije do 1923. Od 1926. do 1931. službuje kao viši policijski nadzornik u Zagrebu. God. 1935. bio je kandidat na listi HSS-a za narodnoga zastupnika u Radovljici (Slovenija). Na preporuku S. Kvaternika imenovan zapovjednikom Gra anske zaštite HSS-a. Prvih dana NDH obnašao je dužnost šefa policije u Zagrebu, a potom je upu en u Sarajevo za zapovjednika grada i zapovjednika policijske straže. God. 1942. promaknut je u in ustaškog pukovnika te postavljen za stožernika Ustaškog stožera Prigorje. Tu je dužnost obnašao do velja e 1943., kad je razriješen, i više nije djelovao u ustroju vlasti. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, gdje je 1948. uhi en i predan jugoslavenskim vlastima koje su ga osudile na smrt. (M. R.)

KOVACIC, Ivan Goran, književnik (Lukovdol, 21. III. 1913. — okolica Fo e, 12. VII. 1943.). Gimnaziju polazio u Karlovcu i Zagrebu; upisao slavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, ali nije uspio diplomirati. Korektor, a zatim urednik kulturne rubrike u *Hrvatskom dnevniku*. Urednik kulturne rubrike u *Novostima* do prestanka njihova izlaženja 1941., kada je ostao bez posla. Nakon uspostave NDH natjecao se za mjesto kulturnog atašea u Bukureštu, ali nije izabran. Postavljen za upravitelja pošte u Fo i, ali se prije toga uspio zaposliti u HIBZ-u do odlaska u partizane s V. Nazorom 29. XII. 1942. Poemu *Jama* (jednu od najpotresnijih antiratnih pjesama uop e) napisao u partizanima, a prvi ju je itao V. Afri ranjenicima u Livnu 10. II. 1943. Tekst *Jame* ispisali su i ilustrirali E. Murti i Z. Pri a i izdali u Topuskom 1944. Prvo izdanje poeme izišlo je iste godine u Bariju, u Italiji. Ubili su ga etnici. (J. B.)

KOVA I , Matija (Matej), publicist i državni dužnosnik (Ljubljana kraj Siska, 1. IX. 1901. — Barcelona, 12. I. 1972.). Izme u

dvaju ratova od 1927. suradnik je dnevnika *Hrvat*, zatim urednik politike u osje kom *Hrvatskom listu* 1929.-41. God. 1941.-42. urednik je *Hrvatskog naroda*, potom savjetnik u Ministarstvu vanjskih poslova NDH, a od listopada 1942. do 28. I. 1944. glavni je ravnatelj Glavnog ravnateljstva za promidžbu u Ministarstvu narodne prosvjete, kada postaje državnim vije nikom. Pisao je u ve ini listova za vrijeme NDH, a napose u *Hrvatskom narodu*, uglavnom izlažu i, pojašnjavaju i i pripremaju i promidžbenu državnu politiku. God. 1942. preuzima (poslije E. Bauera) pripremu materijala za knjigu dokumenata o etni kim i partizanskim zlo inima u NDH. Poznata je pod naslovom *Siva knjiga*, s podnaslovom *Odmetni ka zvjerstva i pustošenja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u prvim mjesecima života hrvatske narodne države, sastavljeno na temelju dokaznog gradiva* (1942., pretisak 1991.). U izvadcima je objavljivana u tadašnjoj periodici, a izišla je u pet razli itih izdanja te u skra enom njema kom. U svibnju 1945. odlazi iz Hrvatske. Dvije godine prije smrti

MATIJA KOVA IĆ

objavio je knjigu uspomena *Od Radi a do Paveli a* (Barcelona, 1970.). (M. Š.)

KOVA I , Vladimir, književnik (Vinkovci, 28. III. 1907. — Zagreb, 22. VIII. 1959.). Gimnaziju završio u Vinkovcima, pravo i filozofiju studirao u Zagrebu. Kao gimnazijalac prvu pjesmu (*Skepsa*) objavio 1923. u Bar evoj *Mladosti*. U knjizi *Knjiga drugova* (Kikinda, 1929.), od koje je gotovo cijela naklada bila zaplijenjena i uništena, sura uje pjesmama pod pseudonimom Vladimir Marinko. Književnom i kazališnom kritikom te pjesmama, novelama i feljtonima javlja se u više novina i asopisa: *Vijencu*, *Književniku*, *Književnim novinama*, *Hrvatskom kolu* i drugima. Prevodio Heinea, Ibsena, Buchnera i dr. Uo i uspostave NDH bio ravnatelj Radio-Zagreba; za vrijeme NDH suradnik je više listova te urednik kulturne rubrike *Nove Hrvatske*. (Vodio je i nekoliko zapaženih polemika 1943. kao npr. s Kalmanom Mesari em i Marijom Juri Zagorkom). Poslije rata korektor u Nakladnom zavodu Hrvatske (poslije »Zori«), Objavio zbirke pjesama *Otrovano prolje e* (1938.); *Ceste i jablani* (1952.); *Jantar na suncu* (1959.); zastupljen i u *Lirici šestorice* (1938.). (R.)

KOWALSKY, Ljudevit (Ludwig), umjetni ki fotograf (Veliki Be kerek, 24. XII. 1903. — München, 7. III. 1978.). Oženjen opernom pjeva icom M. Radev. Zbog rane o eve smrti sam se uzdržava sviraju i violinu i saksofon. Fotografiju po eo u iti u Velikom Be kereku i nastavio u Pan evu i Skoplju. God. 1921. došao u Zagreb, gdje je najprije radio kao uli ni fotograf, a zatim je otvorio fotografsku radnju i napokon atelijer u Ilici 21, specijaliziravši se za dje ju fotografiju. Za vrijeme NDH fotografirao je djecu zagreba kih politi ara i uglednika te istaknute državne dužnosnike. Nakon rata optužen je za suradnju s okupatorom i osu en na višegodišnju robiju. Poslije odslužene kazne neko je vrijeme boravio u Zagrebu, zatim emigrirao u Njema ku. Umro od posljedica prometne nesre e. (P. C.)

KRAFT, Stefan, politi ar (Indija, 1884. — Heidelberg, 1959.). Završio gimnaziju u Sri-

STEFAN
KRAFT

jemskim Karlovcima. Nakon studija prirodoslovlja i prava u Zagrebu i Mariboru doktorirao pravo u Beču, gdje je završio i višu školu za meunarodnu trgovinu. Jedna je od najznačajnijih ličnosti njemačke manjine u Kraljevini Jugoslaviji. Jedan je od osnivača Kulturbunda, predsjednik Njemačke zemljoradničke zadruge (Agraria). God. 1922. inicijator je osnivanja Njemačke stranke u Kraljevini SHS (Partei der Deutschen), te poslanik u Narodnoj skupštini u Beogradu 1923.-38. Uspostavom NDH, krajem listopada 1941., imenovan je generalnim konzulom NDH-a u Münchenu, gdje ostaje do 13. X. 1942. kad je imenovan ravnateljem Glavnog ravnateljstva za prehranu u Ministarstvu narodnoga gospodarstva u svojstvu državnog tajnika. Umro u emigraciji. (V. G.)

KRAJACIĆ, Ivan, komunistički i partizanski dužnosnik (Poljane kraj Nove Gradiške, 29. VIII. 1906. — Zagreb, 10. IX. 1986.). Poznat pod nadimkom Stevo. U Dobrljini uči za strojaru parnih kotlova. God. 1928. zapošljava se u željezničkoj radionici u Zagrebu i priključuje se komunističkoj organizaciji. Član KPJ od 1933. Više puta uhićen. Zbog velikih provala 1936. upućen u Moskvu na školovanje; stigao do Praga, ali se odlučio ići u Španjolsku s internacionalnim brigadama u kapetana. U veljači 1939. vraća se u Hrvatsku. Nakon proglašenja NDH djeluje u Zagrebu kao komunistički ilegalac na obavještajnim zadacima. U kolovozu 1941. odlazi u Beograd, a u veljači 1942. vraća se u Zagreb gdje obavlja vojno-obavještajne i partijske duž-

nosti. Nakon uhićenja I. Srebrenjaka jedno vrijeme rukovodi centrom sovjetske vojno-obavještajne službe u Zagrebu. Te je godine i kooptiran u CK KPJ. Kraće vrijeme bio je i zapovjednik partizanske II. operativne zone sa sjedištem na Zumberku. U rujnu 1943. odlazi iz Zagreba na partizansko područje gdje preuzima dužnost organizacijskog sekretara CK KPH. Biran je za član AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Kad se 1944. formira OZNA za Hrvatsku Kraja i postaje njezin organizator i prvi načelnik. Nakon rata prvi je ministar unutrašnjih poslova Hrvatske, narodni zastupnik u Saveznoj skupštini FNRJ, zastupnik i predsjednik

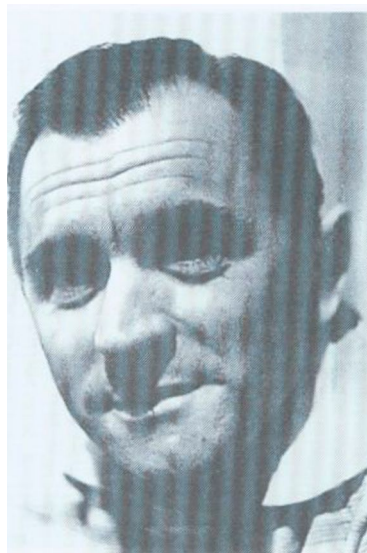
IVAN KRAJACIĆ

Sabora. Vodio je (1948.) akciju obmanjivanja i uhićenja B. Kavrana i drugova. Imao značajnu ulogu u organizaciji Brijunskog plenuma (1966.) i smjenjivanju Aleksandra Rankovića. (R.)

KRAJCAR, Franjo, atletičar (Volosko, 7. DC. 1914. — Velika Gorica, 16. VT. 1994.) U Rijeci je izučavao zanat preciznog mehaničara, a u Zagrebu 1935. polaze majstorski ispit. God. 1935.-52. jedan je od najuspješnijih kros trkača. Atletikom se posebno bavio u Rijeci. U početku se isticao brzinom i spretnošću, a nadasve izdržljivošću, što je bilo presudno da postane trkač na duge staze. Po dolasku u Zagreb (1933.) postaje članom »Concordije« (1933.-45.), poslije SD »Slavi-

ja«, ŠK »Zagreb«, a karijeru završava 1955. kao član AK »Dinamo«. God. 1938. prvak je Zagreba na 1500 m, 10 i 25 km te prvak Jugoslavije u maratonu, a 1942. osvaja prvo mjesto i postavlja državni rekord (52:35,6) u utrci na 15 km. U utrci na vrijeme — za 1 sat pretrao je 17 938 m. Tijekom 1942. bio je drugi na 5 km i državni rekorder na 10 km. Na međunarodnom dvoboju Rumunjska-Hrvatska u Bukureštu (1934.) natjecao se na 10 km, a 1944. nastupa u štafetnim utrkama (4x3000 m) i utrkama gradskim ulicama. Nakon rata član je jugoslavenske atletske reprezentacije, a nastupa i na Olimpijskim igrama u Finskoj (1952.). (F. F.)

KRAJ EVI , Franjo, ekonomist (Osijek, 21. VII. 1903. — Zagreb, 15. VII. 1980.). Ekonomsko-komercijalnu visoku školu završio u Zagrebu 1929., gdje je i doktorirao 1936. Kao Humboldtov stipendist usavršavao se na Visokoj gospodarskoj školi, posebice u Institutu za poslovno gospodarstvo u Berlinu. Deset je godina radio u Direkciji državnih željeznica u Zagrebu, te bio tajnik Raunskog suda Banovine Hrvatske (1939.) i pročelnik Raunskoga i revizionog odjela Raunskog suda (1940.-41.). Od 1940. privatni docent na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi. Za NDH od 1942. docent, a od 1943. redoviti profesor EKVŠ. God. 1944.-45. bio dekan EKVŠ. Suradnik *Hrvatske enciklopedije*, objavio knjigu *Industrijsko knjigovodstvo* (1943.), te brojne stručne i znanstvene radove u dnevniku *Gospodarstvo* i časopisu *Ekonomist*. Nakon sloma NDH poništena mu je profesura, te je 1945.-47. honorarni nastavnik na EKVŠ. God. 1947. izabran je za docenta novoosnovanoga Ekonomskog fakulteta u Zagrebu; od 1951. izvanredni, a od 1961. redoviti profesor Ekonomskog fakulteta. Predavao na mnogim inozemnim fakultetima, posebice u SR Njemačkoj. Ostala važnija djela: *Radnička zaštita i radničko osiguranje* (1937.); *Plansko raunovodstvo* (1940.); *Kontrola i revizija poslovanja gospodarskih poduzeća* (1951.); *Analiza poslovanja poduzeća* (1960.); *Istraživanje i razvoj u radnim organizacijama* (1976.). (S. R.)

BRANKO
KRAJ

KRALJ, Branko, športaš i glazbenik (Zagreb, 10. III. 1924.). Gimnaziju završio u rodnom gradu (1944.), gdje je i diplomirao na Ekonomskom fakultetu (1955.). Radni vijek proveo u industriji, izdavaštvu i gospodarskoj komori. Športom se bavio amaterski od gimnazijskih dana (1937.). Počeo je kao vratar juniorskog sastava nogometne momčadi »Concordia« i rukometne momčadi »Građanskog«. Kad je »Concordia« obnovila rukometnu sekciju, dolazi u klub. Kao vratar s »Concordijom« osvaja prvenstvo Zagreba i NDH (1942.-45.). Bio je i najmlađi član reprezentacije NDH u velikom rukometu u njezinoj prvoj i jedinoj utakmici protiv Mađarske (0:9) u Budimpešti (1942.). Unatoč porazu, branio je izvanredno pa su mađarske novine u izvještajima pod naslovom *Mađarska-Kralj* iskazivale priznanje hrvatskom vrataru. Nakon rata branio je vrata rukometne reprezentacije Jugoslavije do 1949., a prema anketi njemačkog časopisa *Handbal* 1948. i 1949. proglašen je najboljim rukometnim vratarom. Rukometom se prestao baviti 1949. i nastavio igrati nogomet, najprije u »Milicionaru« i »Borcu«, a 1952. pristupio je »Dinamu«. Bio je nogometni reprezentativac Jugoslavije 39 puta, do 1958., kada je prestao igrati. Bavio se i atletikom, osobito za vrijeme NDH, kao član »Concordije«. Skakao je udalj 6,48 m i uvis 1,76 m. S klubom je 1942. osvojio državno prvenstvo. Bio je i nogometni dužnosnik. Napisao je knjige *Dinamo na četiri kontinenta* (1957.) i *Vratari koji se pamte* (1960.). Svoju je svestranost proširio i na glazbu; svirao je usnu harmoniku, osnovao i

vodio kvintet usnih harmonika, samostalno nastupao (1958-67.), izdao tri gramofonske ploče i objavio vježbenicu *Moja usna harmonika* (1994.). Bio je vrlo djelatna na promicanju tehničke kulture i inovativnog rada. Od 1994. doživotni je poasni predsjednik Hrvatske zajednice tehničke kulture. (F. F.)

KRALJ, Ivo, stožernik (Ladanje Donje kraj Ivanca, 16. II. 1906. — Zagreb, 5. I. 1949.). Prišao ustaškom pokretu 1934. u Italiji gdje je boravio do travnja 1941. kad se vraća u domovinu. Od 17. IX. 1941. stožernik je Ustaškog stožera Baranja u Osijeku, na toj dužnosti ostaje do 6. VII. 1943. Potom, do svibnja 1945, kad se povlači u Austriju, radi u Osobnom odjelu Poglavnikova tjelesnoga združenja. Izručen jugoslavenskim vlastima 28. XII. 1946. iz američkog logora Marcus W. Orr u Glasenbachu i osuđen na smrt. (M. P.)

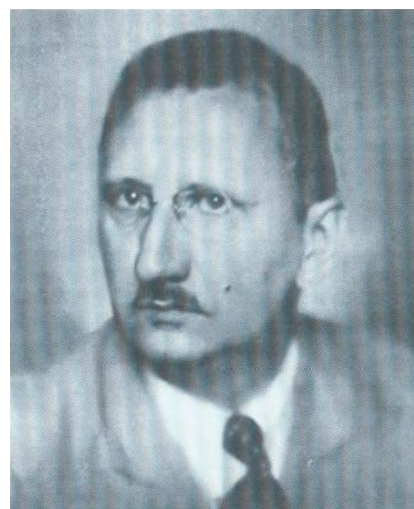
KRALJEVA, Božena, glumica (Zagreb, 11. XII. 1904. — Zagreb, 12. VII. 1989.). Polazila je u Zagrebu najprije Filmsku školu (1922.), a zatim Državnu glumačku školu, gdje je u prvim nastupima pokazala veliku nadarenost pa je već 1924. angažirana u HNK. Izvanredne scenske pojave, profinjene dikcije i smijeha, do kasnih je godina tumačila likove klasičnih ljubavnica i junakinja. Tek se u posljednjoj fazi sjajno preorijentirala na komične likove. Bila je Shakespeareova Julija, Ofelija, Desdemona i Kordelija, Eshilova Kasandra, Racineova Aricija, Lucieva Robinja, Šenoina Dora, Krležina Angelika. Igrala je u jednom od

BOŽENA
KRALJEVA

prvih hrvatskih filmova *Strast za pustolovinom* (1922.). Za vrijeme NDH esto je nastupala u dramama Hrvatskoga krugovala. U kazalištu je ostvarila izvanredne uloge: Dubravke (I. Gundulić), Dorè (A. Senoa, *Zlatarevo zlato*), Amalije (F. Schiller, *Razbojnici*), Aricije (J. Racine, *Fedra*), Jane (A. Dumas, *Prijatelj žena*), Lady Milford (F. Schiller, *Spletka i ljubav*), Adele (B. Špoljar, *Poslije ponoći*), Srme (V. Rabadan, *Kući na kršu*) i drugih. Nakon rata tri mjeseca joj je bilo zabranjeno pojavljivanje u javnosti. (P. C.)

KRBEK, Ivo, pravnik (Zagreb, 23. VIII. 1890. — Split, 17. I. 1966.). Studirao pravo u Zagrebu, Beču, Berlinu i Parizu, diplomirao 1914, a doktorat stekao 1919. u Zagrebu. Od 1928. predavao upravno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu; objavio više upravno-pravnih rasprava i knjiga (*Upravno pravo Jugoslavije*, 1929.-32.; *Diskreciona ocjena*, 1937. i dr.), te postao članom JAZU (1936.). Bio je na čelnik grada Zagreba

IVO
KRBEK

(1932.-34.). God. 1939. kao Maekov predstavnik sudjelovao u pravnom formuliranju sporazuma Cvetković-Maek; podban Banovine Hrvatske (1939.-41.). Nakon proglašenja NDH uklonjen s fakulteta i kratko vrijeme zatvoren. Kao vodeći stručnjak za upravno pravo povremeno konzultiran pri izradi zakonskih tekstova (1942. o nacrtu zakonske odredbe o ustrojstvu državne vlade NDH); objavljivao pravno-politiološke studije (*Dioba vlasti*, 1943.), a u siječnju 1944. opozvano je rješenje o njegovu uklanjanju s fakulteta. Blizak A. Košuti u i ratnom vodstvu HSS-a; u prosincu 1943, s

Košuti evim ovlaštenjem, dolazi u kontakt s partizanima, a u sije nju 1944. zajedno s I. Farolfijem pregovara s predstavnicima partizanskog pokreta u Zagrebu zalažu i se za osnivanje privremene vlade predstavnika HSS-a i KPH. U srpnju 1944. kao Košuti ev izaslanik dolazi u Topusko i ostaje u partizanima te postaje članom Zakonodavne komisije ZAVNOH-a. Od 1945. ponovno profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Objavio više studija i knjiga iz područja upravnoga i ustavnoga prava. Bio je članom Stalnoga arbitražnog suda u Haagu. (S. R.)

KRISTIJAN
KREKOVI

KREKOVI , Kristijan, slikar i arhitekt (Koprivna kraj Tuzle, 28. III. 1901. — Palma de Mallorca, 21. XI. 1985.). God. 1921. odlazi u Beču na Akademie der Bildenden Künste gdje studira slikarstvo. Diplomirao 1925., nakon čega odlazi u Pariz gdje studira slikarstvo i arhitekturu na Ecole Nationale Supérieure de Beaux Arts. Izlagao 1925. na Zimskom salonu u Parizu i na međunarodnoj izložbi u Bruxellesu. Primljen u Društvo francuskih likovnih umjetnika 1928. i do 1930. živi u Parizu. God. 1934. ženi se ruskom Židovkom Linom Pevzner u Beogradu, gdje neko vrijeme boravi kao štitičnik srpskoga slikara Paje Jovanovića. Iste godine poziva V. Dimitrijevića, upravnika dvorane, u posjet Aleksandru Karaorđeviću u tekućem njegovu provodi dva i pol mjeseca u odmaralištu u Dalju. Za potrebe dvorane naslikao je likove žitelja ondašnje Kraljevine, a 1936. ciklus fresaka *Pokrajine Jugoslavije* za beogradski parlament. Pred II. svjetski rat započeo je ciklus projekata za hrvatske nacionalne spomenike: Muzej hrvatske povijesti (namjeravao ga izdubiti u velebitskoj stijeni, u kojoj bi središnje mjesto zauzimao golemi kip kralja Tomislava, a okolne bi dvorane bile posvećene ostacima drevnih hramova i dvorova te upotunjene likovima iz slavne hrvatske prošlosti); Hrvatski Pantheon (trebao je zauzeti mjesto današnjega zagrebačkoga kolodvora, a sastojao bi se od 30 m visokog stupa s Poglavnikovim likom na vrhu, okruženim konjanima i skulpturama Kluka, Tužega, Lovela, Muhla, Buge i Kosinca). Krekovi je revolucionarne urbanističke ideje predviđao i rušenje sjeverne strane Trga bana Jelačića, na kojemu je

namjeravao izgraditi i Dom narodnih kraljeva (monumentalnu zgradu dužine 120 m, koja bi podsjećala na Duždevu palaču u Veneciji). Iako je Krekovi više puta za Banovine Hrvatske stupio u kontakt (preko I. Srepla) s nekolicinom hrvatskih uglednika a poslije za NDH visokih dužnosnika, nije uspio pronaći i mogućnost za realizaciju svojih projekata. God. 1941. odlazi u Beograd, gdje su prilikom bombardiranja Beograda 6. IV. 1941. uništeni mnogi njegovi projekti, te se vraća u Zagreb gdje ostaje do 1946. U to vrijeme nastaju neka od njegovih najboljih djela, redom portreti (*Michelangelo, Beethoven, Tintoretto, J. Gotovac*). Iste godine sud ULUH-a 29. VII. 1945. isključuje ga iz svog članstva s obrazloženjem da je bio »poznati udvornica, protežiran od ustaških vlasti« te da je portretirao Pavla Pavića. Zauvijek odlazi iz Hrvatske, preko Italije, Švicarske, Švedske, Francuske i SAD, sve do Perua, koji mu je postao novom domovinom. Njegov romantični pristup idealiziranim nacionalnim temama donio mu je veliko priznanje peruanskih vlasti. Posljednjih 25 godina života proveo je u Palma de Mallorci, gradu u kojemu je njegovu muzejsku fundaciju otvorila sama španjolska kraljica. Priznati je slikar europskih dvorova (portretirao je britansku kraljicu Elizabetu, španjolsku kraljevsku obitelj, švedskoga kralja itd.) te je poklonio značajnu donaciju zagrebačkim galerijama i zbirkama umjetnina. (S. K. R.)

KREMZIR, Ljubomir, ustaški dužnosnik (Zagreb, 27. VI. 1911. — Santiago de Chile,

LJUBOMIR
KREMLIR

10. X. 1955.). Kao trgovački pomoćnik uključio se u rad hrvatske nacionalne omladine. Osuđen u procesu protiv V. Maekića i drugih 1930. na 6 mjeseci zatvora. God. 1931. napušta Jugoslaviju i odlazi u ustaški logor Jankapusta u Mađarskoj. Iz Mađarske ubrzo prelazi u Lugano (Švicarska) gdje drži ustaški punkt za vezu. Pred opasnošću uhićenja 1932. seli se u Italiju. Ima ino tabornika. God. 1937. uhićen je i 15 dana zatvoren zbog pripremanja atentata na Milana Stojadinovića, predsjednika jugoslavenske vlade za posjeta Italiji. Nakon proglašenja NDH vraćen je 15. IV. 1941. u Zagreb. Tajnik je Velike župe Prigorje, a od studenog 1941. carinski je kontrolor kod Glavne carinarnice u Zagrebu. U svibnju 1945. povlači se iz Zagreba u Austriju, potom u Italiju, gdje je jedno vrijeme (1945.) zatvoren u Trstu. Poslije odlazi u Južnu Ameriku i nastanjuje se u Chileu. (Z. D.)

KREN, Vladimir, general zrakoplovstva (Vaška kraj Podravske Slatine, 8. XII. 1903. — Zagreb, 1948.). Završio Vojnu akademiju u Beogradu; najprije je bio pješak, zatim samovozni i naposljetku zrakoplovni asnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Uoči rata je u činu kapetana obnašao dužnost zapovjednika bataljuna u Zagrebu koj zrakoplovnoj luci. Od zime 1940./41. održavao vezu sa S. Kvaternikom, koji ga u veljači 1941. prima u ustaški pokret. U dosluhu s njim je 1. IV. 1941. (a po Kvaterniku 5. IV.) zrakoplovom prebjegao u Graz da kod njemačke vojske osigura pošteđu Zagreba od bombardiranja. Prema drugoj verziji prebjegao je s vrijednim vojnim šiframa i planovima zrakoplovnih luka triju banovina (Hrvatske, Vrbaske

i Dravske). Nijemci su ga zadržali do 11. travnja, kada se vratio u Zagreb i bio odmah unaprijeđen u čin pukovnika te imenovan zapovjednikom hrvatskoga zrakoplovstva. Ubrzo je dobio i čin generala, a kačla je na vlastitu molbu 13. IX. 1943. umirovljen, A. Pavelić ga je imenovao ustaškim pukovnikom PTB-a. U lipnju 1944. Poglavnikovom odlukom ponovno je aktiviran i imenovan zapovjednikom Zapovjedništva zračnih snaga, što ostaje do kraja rata. U ljeto 1944. bio je upoznat s Lorkovićevom i Vokićevom akcijom, te je organizirao Vokićev susret sa zrakoplovnim asnicima. Obnašaju i dužnost zapovjednika zrakoplovstva putovao u Italiju (obilazak hrvatskih zrakoplovaca akademikara), Bugarsku, Njemačku (u pratnji A. Pavelića prilikom posjeta Hitleru 1941, radi kupnje zrakoplova 1944, kačla su mu pokazana i postrojenja za izradu raketa V-1 i V-2), na isto no bojište itd. Po etkom svibnja povlači se u Austriju i uspjeva izbjeći zarobljavanje; potom dospjeva u talijanski logor Grumo (Bari) te u logor Grottaglie (Taranto), gdje ostaje do ožujka 1947. Prilikom preseljenja u novi logor uspjeva pobjeći i iz vlaka i skriva se u

VLADIMIR KREN

blizini Rima. Kad se u Genovi u srpnju 1947. pokušao ukrcati na brod za Argentinu, uhitile su ga britanske vojne vlasti i isti mjesec izru ile Jugoslaviji. Presudom Okružnog suda u Zagrebu (22. X. 1948.) osu en je na smrt. Vrhovni sud NR Hrvatske odbacio je žalbu i potvrdio presudu (9. XI. 1948.). (M. R.)

KREŠEVUAKOVI , Hamdija, povjesni ar (Sarajevo, 6. IX. 1890. — Sarajevo, 9. VII. 1959.). Srednjoškolsko obrazovanje stje e u Sarajevu, gdje 1912. stupa u u iteljsku službu. Naknadno polaže ispite za nastavnika trgova ke škole, na kojoj e i službovati do prelaska u u iteljsku školu. Kao hrvatski nacionalist bio je nepo udan jugoslavenskim vlastima koje ga premještaju u Surdulicu, što on otklanja, pa je umirovljen. God. 1921.-45. predavao je na Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu. Nakon uspostave NDH pozvan je iz mirovine i imenovan profesorom U iteljske škole u Sarajevu, a nakon sloma NDH nastavnik je na II. muškoj gimnaziji i Trgova koj akademiji. Još kao ak javlja se u hrvatskim listovima, zanimaju i se za hrvatsku kulturnu prošlost. Izrastao je u najboljeg poznavatelja života Bosne i Hercegovine posljednjih pet stolje a. Za NDH sura ivao je u *Novom beharu* (1944.); *Narodnoj uzdanici, kalendaru* (1942.-45.); *El Hidaji* (1944.) i dr. Bio je dopisni lan JAZU a od 7. I. 1942. lan HAZU. Prou avaju i život bosanskih krajeva pod turskom upravom napisao je brojna znanstvena djela: *Esnafi i obliti u Bosni i Hercegovini (1463.-1878.)*, *Kratak pregled hrvatske knjige u Herceg-Bosni od najstarijih vremena do danas*, *Gazi Husrev-beg, Hamami (javna kupališta) u Bosni i Hercegovini 1462.-1916.*; *Slavni bosanski gradovi; Kapetanija u Bosni i Hercegovini* i dr. Posebnu skupinu Kreševljakovi evih radova ine monografije o pojedinim mjestima i gradovima: Varešu, Po itelju, Rogatici, Visokom, Cazinu, Kulen Vakufu, Zep i i dr. (R.)

KRILI , Ivan, ustaški asnik (Višegrad, 1921.). Studirao pravo, aktivan u katolikim organizacijama. Prije rata, 1939., osu en zbog protujugoslavenskog djelovanja, ali je pušten poslije op eg pomilovanja

hrvatskih politiki h zatvorenika u rujnu iste godine. Clan ustaškog pokreta od 1938. Za NDH, od 1941., ustaški je logornik u Višegradu. Potom kra e vrijeme boravi u Sarajevu te prelazi u Zagreb u Ustašku vojnicu kao poru nik pri GUS-u. God. 1943. na vojnoj je izobrazbi zajedno s Paveli evim sinom Velimirom, u njema kom vojnom u ilištu u Stockerau. Nakon povratka u Zagreb službuje u PTS-u kao osobni Poglavnikov pratilac. Do kraja ostaje vjeran A. Paveli u, s kojim je i emigrirao u svibnju 1945. U Austriji su ga uhitile ameri ke vojne vlasti i zatvorile u logoru Glasenbahu, odakle uspijeva pobje i i prebaciti se u Italiju. Zadužen je za prikupljanje i prebacivanje Paveli evih stvari iz Austrije u Italiju (što je uglavnom i završio u listopadu 1947.) te kao tekli izme u ustaškog vodstva u Austriji i Paveli a u Italiji. Prilikom jednog od posjeta Austriji, u sije nju 1948., uhi en je i kažnjen s tri mjeseca zatvora zbog prelaska granice s neodgovaraju im ispravama. (V. G. i R.)

KRIŠKOVI , Vinko, pravnik (Senj, 18. V. 1861. — Zürich, 6. XI. 1952.). Sin uglednoga senjskoga pu anina, hrvatski podban za Austro-Ugarske, lan JAZU i HAZU, redoviti sveu ilišni profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu (1900.-17. i 1918.-27.), sve do umirovljenja 1927., lan Matice hrvatske, lan Društva hrvatskih književnika. U politiku je ušao kao pravaš, ali ga je osobni susret sa Antom Star evi em duboko razoarao. Studirao je u Be u petnaest godina, u io strane jezike i pomalo enciklopedizam. Propast o evine vratila gaje u domovinu te ubrzo završava studij i postaje inovnikom pri »predsjedništvu hrvatsko-slavonske zemaljske vlade«. Preuzima Katedru upravnog prava na Sveu ilištu u Zagrebu, a pred kraj I. svjetskog rata postaje podbanom. Za vrijeme NDH, u velja i 1942., imenovan u Hrvatski državni sabor, te bio lan njegova Odbora za pravosu e i bogoštovlje. U listopadu 1942. imenovan je i državnim vije nikom, iako nije odobravao represivnu državnu politiku. Prilikom izrade Nacrta zakonske odredbe o pravnom položaju pripadnika isto ne crkve u NDH (velja a/ožujak 1942.) zalagao se za iješenje koje je imalo

VINKO
KRIŠKOVI

osigurati ve a jamstva zaštite života. Me-
utim, dokument s takvim formulacijama
nije prihva en. Razo aran prilikama u dr-
žavi (1942./43.) pokušava A. Paveli u skre-
nuti pozornost, zajedno s nekolicinom dru-
gih visokih državnih dužnosnika (M. Došen,
A. Meši), na traženje izlaza iz postoje e
situacije (ukidanje logora, osnivanje koncen-
tracijske vlade itd.). Kad to nailazi na
odbijanje, uvida da je sve uzalud i potkraj
travnja 1944. seli se u Švicarsku. (Prema
nekim izvorima bio posrednik u pokušaju
da se uspostavi ruska veza s A. Paveli em.)
God. 1942. u *Spremnosti*, br. 2 i 7 piše dva
zapažena priloga: *Hrvatski sabor nekad i
danas. Nakon zasjedanja Hrvatskog Držav-
nog Sabora, te Sursum corda o prvoj godiš-
njici NDH*. Autor je mnogih stru nih prav-
nih djela, a najzanimljiviji su mu politi ki
eseji koje je skupio u više knjiga: *Pisma
Juniusova* (1917.); *Anglia docet* (1922.), *Si-
rom svijeta: gledano i vi eno* (1922.); *Dokle
smo došli* (1925.); *Hrvatsko pravo ku nih
zadruga* (1925.); *Parodija? Travestitila?*
(1934.); *U svijetu paradoksa* (1937.); *Svjet-
ska kolonijalna politika* (1939.); *Na izmaku
ove naše demokracije* (1940.) te *Posljedrij
eseji* (1955.), koji su objavljeni u Madridu tri
godine nakon autorove smrti. Preveo je
tako er i 20-ak Shakespeareovih drama.
Umro u bolnici, nakon prijeloma noge a
kosti nisu zaraš ivale zbog starosti. (B. D,
M. Š. i R.)

KRIVACIC, Dragutin, pukovnik (Karlovac,
20.1.1889. — Zagreb, 27. IV. 1972.). Diplomirao
Tehni ku vojnu akademiju austrougarske
vojske u Mödlingu. Djelatni je austrougarski

asnik i kratko vrijeme Kraljevine Jugosla-
vije (do 1920.). Za vrijeme NDH, 1941, na
službi je u Osobnom odjelu Ureda Vojsko-
vo e. Od kolovoza 1942. asnik je na službi
kod vojnog izaslanika u Mađžarskoj. Od
prosina 1942. do studenoga 1944. vojni je
izaslanik NDH u Mađžarskoj. Nakon ra-
zrješenja s dužnosti nije se vratio u NDH te
je u sije nju 1945. otpušten i lišen ina.
Poslije sloma NDH, uhi en i osu en u
Zagrebu 1946. na 5 godina zatvora. (M. P.)

KRIZMAN, Tomislav, slikar-, grafi ar (Orlo-
vac kraj Karlovca, 21. VII. 1882. — Zagreb,
24. X. 1955.). Slikarski nauk u io je u
Zagrebu i Be u 1903.-07. Privu en napred-
nom secesijom, pridružuje se I. Meštrovu i
M. Ra kom na izložbi u be kom Hagenbun-
du te sudjeluje u osnivanju i na izložbama
društva »Meduli«. Nakon studija živi još
neko vrijeme u Be u, a potom s prekidima u
Zagrebu, Parizu, Münchenu i Rimu. U
Zagrebu je kra e vrijeme vodio privatnu
slikarsku školu, a od 1922. do kraja života
profesor je na Akademiji za umjetnost i obrt
(kasnije ALU), gdje uvodi grafiku kao pose-
ban obrazovni program. Bavio se i scenogra-
fijom. Tijekom NDH izlagao je na I, II. i IV.
izložbi hrvatskih umjetnika te u Berlinu,
Be u i Bratislavi na izložbama Hrvatske
umjetnosti 1943. s pet bakropisa s motivima

TOMISLAV KRIZMAN: AUTOPORTRET, 1944.

iz krajeva i gradova koje je posjetio. Bio redoviti član JAZU. (B. R.-P.)

KRIZMANI , Anka, slikarica i grafičarka (Omilje kraj Sv. Ivana Zeline, 10. III. 1896. — Zagreb, 2. XI. 1987.). Slikarski je naučila u Zagrebu (kod T. Krizmana), a završila u Dresdenu u 20-oj godini života. Prije odlaska na usavršavanje u Pariz 1929., samostalno je izlagala u Zagrebu. God. 1930. prihvatila je posao crtača na Institutu za anatomiju Medicinskog fakulteta koji je obavljala do umirovljenja 1955. Za vrijeme NDH slikala zagrebačke vedute

ANKA
KRIZMANI :
AUTOPORTRET,
1914.

koje izlaže na I., II. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH. Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi sudjelovala s dvije grafike iz dresdenskog opusa. Portretira mnoge umjetnike: A. Roje, O. Harmoša, Z. Ljevakovića, B. Gavellu, Mariju Crnobori, Marijanu Radev, J. Crnoborija, i dr. Posljednje dvije ratne godine provela kod rođaka (dr. Jirku) u Oslu i Karlovcu, a od 1945. ponovno slikala u svom stanu-atelijeru na Gornjem gradu u Zagrebu. (B. R.-P.)

KRIŽAJ, Josip, operni pjevač, bas (Vevče kraj Ljubljane, 5. III. 1887. — Zagreb, 30. VII. 1968.). Karijeru započeo 1907. u Ljubljani gdje je član Opere u nekoliko navrata, potom u Osijeku i Beogradu, te u nekoliko navrata u Zagrebu (1913.-19., 1920.-27.), gdje je od 1930. do umirovljenja 1958. prvi bas-bariton i jedan od najuglednijih članova Opere HNK. Istaknuo se kao Boris Godunov (M. P. Musorgski), Hans Sachs (K.

Wagner, *Majstori pjevači*), Figaro (W. A. Mozart, *Figarov pir*), Mefisto (Ch. Gounod, *Faust*), a za vrijeme NDH bio je suvereni vagnerijanski pjevač (Daland u *Ukletom holandežu*, Guernemans u *Parsifalu* i Wotan u *Rajninu zlatu*), dok je vrhunske domete ostvario kao Filip (G. Verdi, *Don Carlos*), Sveslav (V. Lisinski, *Porin*), Marko (J. Gotovac, *Ero s onoga svijeta*), Sulejman (I. Zajc, *Nikola Subi Zrinjski*). (P. C.)

KRIŽAN, Zdenko, anatom (Prag, 13. II. 1915.). Studij medicine završio je 1941. u Zagrebu. Radio je u Anatomskom institutu zagrebačkoga Medicinskog fakulteta najprije kao asistent, a potom od proljeća 1944. kao docent. Kad je u jesen 1944. osnovan Medicinski fakultet u Sarajevu, odlazi tamo kao izvanredni profesor anatomije, no već je po etkom 1945. imenovan redovitim profesorom u Zagrebu. Nakon rata uklonjen je sa Zagrebačkog sveučilišta. God. 1947. pozvan je u Skoplje, gdje na tek osnovanom Medicinskom fakultetu organizira Zavod za anatomiju i vodi ga do 1957. u svojstvu izvanrednog profesora. Te godine prelazi na novoosnovani Medicinski fakultet u Rijeci također kao izvanredni, a od 1961. kao redoviti profesor. Napose se bavio topografskom anatomijom. Objavio je kompendij anatomije u tri sveska (prvo izdanje 1978.-86., a drugo 1989.). Bio je predsjednik Udruženja anatora Jugoslavije. (V. D.)

KRKLEC, Gustav, pjesnik i esejist (Udbinja kraj Karlovca, 23. VI. 1899. — Zagreb, 30.

GUSTAV
KRKLEC

X. 1977.). Gimnaziju polazio u Varaždinu, Zagrebu i na Sušaku, studirao filozofiju u Zagrebu. S A. B. Šimi em ure ivaio asopis *Juriš* (1919.). Radio u razli itim zagreba kim redakcijama do 1922, kada odlazi u Beograd. Bio je tajnik Hrvatskog društva (1922.-24.), urednik beogradskog *Nolita* (1929.-33.) i tajnik Beogradske burze (1925.^1.). Sredinom 1941. postaje službenik Ureda Hrvatskoga gospodarskog povjerenstva u Zemunu, a 1945. definitivno se vraća u Zagreb. Nakon II. svjetskog rata radio je kao urednik u Nakladnom zavodu Hrvatske i urednik je asopisa *Hrvatsko kolo* (1950.-53.). Ian JAZU postao je 1951. U dva je navrata bio predsjednikom Društva hrvatskih književnika (1964, 1974.-76.). Za vrijeme NDH objavio je dvije knjige pjesama: *Darovi za bezimenu* (1942.) i *Tamnica vremena* (1944.). Zastupljen je tako er u nekoliko antologija. Osobito velik publicitet doživjela je knjiga *Ranjeni galeb* (1942.) u kojoj je predstavljeno šest autora sa 60 pjesama. Uz Rrklecove, u njoj su tiskani stihovi F. Alfirevi a, S. Ali a, N. Šopa, V. Vlaisavljevi a i I. Balentovi a. V. Nikoli priredio je antologiju hrvatske lirike *Izme u dva rata* (1942.). U toj knjizi Rrklec se pojavljuje u dvostrukoj ulozi: kao autor i kao selektor pjesama N. Šopa. Iste godine predstavljen je i u dvojezi noj, hrvatskoj-talijanskoj antologiji *Hrvatski pjesnici* koju je pripremio V. Nazor. Pjesme je tiskao u mnogim listovima i asopisima, primjerice u *Grani aru*, *Hrvatskoj reviji*, *Novoj Hrvatskoj*, *Wieneu*, *Hrvatskom kolu*, *Hrvatskom ženskom listu*, *Neue Ordnung* i drugima. Na *Antikomunisti koj izložbi*, održanoj potkraj ljeta 1942. u Beogradu, uvršten je i portret

Krkleca »književnika i bivšega generalnoga sekretara Beogradske burze«. Srpski emigrantski list *Novosti* iz Toronta (Kanada), tiskao je 25. IV. 1943. opomenu Krklecu, koju je uredništvo popratilo »beleškom o postavljanju Gustava Krkleca za predsjednika Vesla kog kluba Zemun«. Ravnatelj HIBZ-a M. Ujevi nudio je 1943. M. Krleži ugovor za objavljivanje njegovih *Izabranih djela*, a posrednik u tome nerealiziranom izdanju bio je Krklec. God. 1944. Krklec je za svoj književni rad dobio Antunovsku nagradu. Važnija djela: *Srebrna cesta* (1921.); *San pod brezom* (1940.); *Telegrafske basne* (1952.); *Pisma Martina Lipnjaka iz provincije* (1956.); *No no iverje* (1960.). Poznat je i kao vrstan pjesnik za djecu te prevoditelj s više jezika. Najviše je prevodio s ruskoga, ali i s njemakoga, eškoga i slovenskog. (Z. Z.)

KRLEZA, Bela (Leposava), glumica (Senj, 14. X. 1896. — Zagreb, 23. IV. 1981.). Glumom se po ela baviti u zagreba koj amaterskoj družini 1918. Nakon udaje za M. Krležu radila kao u iteljica u Dugoj Rijeci i kao službenica u Sveu ilišnoj knjižnici u Zagrebu (1919.-29.). Privatno se pripremala za ulogu barunice Castelli u drami *Gospoda Glembajevi* (1929.), a nakon uspješnog nastupa angažirana je 1930. u HNK. U bogatoj gluma koj karijeri prošla je sve faze scenskog sazrijevanja i okušala se u najraznovrsnijim kazališnim žanrovima. Najuspješnija su njezina gluma ka ostvarenja u Krležinim dramama, osobito uloga Charlotte Castelli-Glembay. Za vrijeme NDH bila je sa suprugom više puta za-

BELA
KRLEŽA

šti ena u sanatoriju . Vraneši a u Zelengaju, a koristila se svim svojim vezama kako bi zaštitila svojega supruga, nekadašnjega is-taknutoga ljevi arskog prvaka. Prihvata je ponu ene uloge, a sre om su sve odreda bile primjerene, kao npr.: Jela (M. Budak, *Ognjište*), Hope-Clarke (E. Knoblock, *Faun*), Zuhra (A. Muradbegovi , *Na Božjem putu*), Ortenzija (C. Goldoni, *Mirandolina*), Hata (M. Ogrizovi , *Hasanaginica*), Marta (J. W. Goethe, *Faust*), Kitty (B. Shaw, *Zanat gospode Warren*) i dr. (P. C.)

KRLEŽA, Emil, boksa (akovec, 28. IV. 1920. — Zagreb, 10. I. 1974.). Boks je po eo vježbati s nepunih 16 godina. Bio je prvak Savske banovine u srednjoj skupini 1937. i 1938., te Banovine Hrvatske 1940. Državni prvak u srednjoj skupini bio je 1938. i 1939., a 1940. u poluteškoj skupini. Kao lan reprezentacije Jugoslavije borio se 1937. protiv Cehoslova ke i Rumunjske u Temišvaru, te 1938. protiv Rumunjske i Moravske u Pragu i Brnu. Naslov boksa kog prvaka NDH osvojio je 1942. u srednjoj, a 1943. i 1944. u poluteškoj skupini. Kao lan reprezentacije NDH u poluteškoj skupini nastupio je na I. ratnom prvenstvu Europe u Breslauu protiv Mađarske, Slova ke i Rumunjske (1942.) i na troboju nacija Hrvatska-Rumunjska-Slova ka (1944.) u Bukureštu. Nakon sloma NDH nastupio je na Sveslavenskom prvenstvu u Pragu 1946. i osvojio srebrnu medalju u poluteškoj kategoriji. Na prvenstvu Balkana 1947. osvojio je zlatnu medalju u poluteškoj skupini. Osvojio je prvenstvo Hrvatske u poluteškoj skupini 1952., te prvenstvo Jugoslavije u teškoj (1950.), i poluteškoj skupini (1952.). Boksati je prestao 1953. i posvetio se trener-skom pozivu. (F. F.)

KRLEŽA, Miroslav, književnik i leksikograf (Zagreb, 7. VII. 1893. — Zagreb, 29. XII. 1981.). Prve razrede gimnazije polazio u Zagrebu. Nakon toga upisan u Domobransku kadetsku školu u Peuhu; 1911. prelazi kao stipendist u Mađarsku vojnu akademiju u Budimpešti. Prvi svjetski rat proveo u Zagrebu, zbog bolesti, a kratak boravak na ratištu u Galiciji ostao je traumati an spomen na rat, koji je doživio kao ljudsku

katastrofu i klaonicu. God. 1918. s A. Cesar-cem pokre e asopis *Plamen* (izišlo 15 brojeva). God. 1919. sklopio brak s Leposavom (Belom) Kangrgom. Do 1920. je kao lan i predstavnik KPJ sudjelovao na mitinzima, držao predavanja, a kad je KPJ zabranjena politiki je angažiran na književnom polju.

asopis *Književna republika*, koji je pokrenuo 1923., je zabranjen. Za šestosije anjske je diktature uhi en, ali je u zatvoru proveo samo jednu no . God. 1933. izlaze prve knjige njegovih sabranih djela i polemika proza *Moj obra un s njima*. Nakon *Predgovora Podravskim motivima* Krste Hegedušića ubrzo e otpo eti »sukob na ljevici«. U jeku napada u Beogradu 1934. izlazi asopis *Danas*, koji kao urednici potpisuju Krleža i Milan Bogdanović. Napadi na Krležu stižu s lijeve i s desne strane. Nakon skromne proslave 100-godišnjice hrvatskoga narodnog preporoda — ilirskog pokreta — 1936. izlaze u Ljubljani *Balade Petrice Kerempuha*. Sljede e godine sastaje se s J. Brozom, a u ljeto te godine u Italiji saznaje istinu o staljinskim istkama u SSSR-u. U to vrijeme zaplijenjene su brojne njegove knjige:

MIROSLAV KRLEŽA

BELA I MIROSLAV KRLEZA

Hiljadu i jedna smrt (1933.); *Deset krvavih godina* (1937.); *Eppur si muove* (1938.). God. 1939. pokreće časopis *Pe ata*. Sukob s Komunistima komunističkom partijom sve je otvoreniji. Zbog teksta *Izjava Miroslava Krleže* u dvo-broju *Pe ata* 5/6, razilazi se s Titom, a u broju 8/9 objavljen je *Dijalektika antibarbarus*. God. 1940. *Pe ata* prestaje izlaziti. Nakon proglašenja NDH, Krležu su nove vlasti 1941. više puta uhićivale i zatvarale. Talijanski pisac i prevoditelj L. Salvini ponudio je Krleži propusnicu za Italiju, on to odbija, kao što odbija oti i u partizane, jer mu je tada bilo svejedno »hoće li ga Dido ili »ido« ubiti. Kad mu je A. Pavelić u rujnu 1943. ponudio mjesto intendanta HNK, u prisutnosti M. Budaka, on je to odlučno odbio, kao što je odbio i mjesto profesora hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu Zagreba kog sveučilišta, te upraviteljstvo u Sveučilišnoj knjižnici. Tijekom rata sklanjao se u sanatorij na Zelengaj, kod doktora Vranešića. Piše i za vrijeme rata: uz dnevničke zapise koncipira dramu *Aretej*. Nije pristao na suradnju ni kad ga je za nju molio i inzistirao M. Starčević, ministar nastave i bogoštovlja. Pri kraju rata, 1944, M. Budak nudi Krleži uređivanje časopisa *Hrvatska* u neutralnoj Švicarskoj, u neutral-

nom duhu, ali ni na to ne pristaje. Prvih dana nakon sloma NDH Krležin je život ponovno u opasnosti. Titovu posredniku, kiparu A. Augustinčiću, potvrdio je da ostaje na liniji Komunističke partije. U istakama koje je provodila nova vlast nije uspio spasiti svojega dobro poznatog prijatelja Vranešića. U jesen 1945. u uredništvu je časopisa *Republika*, a 1946. postaje potpredsjednikom novouređene JAZU i potpredsjednikom Saveza književnika Jugoslavije. Te godine počinje objavljivanje njegovih *Sabranih djela*. Od Suvremene naklade »Čaklovi« preuzima ih Nakladni zavod Hrvatske, kao državno nakladničko poduzeće. Tada izlaze i *Balade Petrice Kerempuha*, koje je opremio K. Hegedušić. God. 1948. odlučno se opredjeljuje protiv rezolucije Informbiroa, što je a njegov društveni i politički položaj u Jugoslaviji, a 1950. predlaže osnivanje Leksikografskog zavoda. Prvi svezak *Enciklopedije Jugoslavije* izlazi 1956. U Leksikografskom zavodu našli su sklonište i zaklon mnogi intelektualci, koji su pomogli da se ostvare veliki enciklopedijski projekti: *Enciklopedija Jugoslavije*, *Pomorska enciklopedija*, *Opća enciklopedija* i druge edicije. God. 1959. izlazi *Aretej*. Razred za književnost JAZU, na Krležin prijedlog, 1962. pokreće časopis

Forum, u kojem izlazi treća knjiga *Banket u Blitvi* i prva knjiga *Zastava*. Nagrade za društveno djelovanje i za knjige sve su eše, ali 1967., kad je potpisao *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*, mora dati ostavku na članstvo u CK SKH. Od politike ponovno se okreće književnosti. U travnju 1981. umire Bela, a osam mjeseci poslije i Krleža. Književnikov sprovod bio je i politički in Zagreba i Hrvatske. (J. B.)

KRPAN, Dragutin, stručnjak za eksplozivne motore i zrakoplovni bojničnik (Bjelovar, 29. XII. 1901. — Zagreb, 16. I. 1994.). Sin Vladimir ugledni je hrvatski pijanist i glazbeni pedagog. Srednju zrakoplovnu školu završio u Bjelovaru a Visoku tehničku školu u Grazu. Kao inženjer stupio u službu vojnoga zrakoplovstva 1928. i upućen na usavršavanje u francuske tvornice brzohodnih motora (»Gnome-Rhone«, »Lorraine«, »Hispano-Suiza« i »Renault«). Po povratku je nadstojnik uzletišne radionice u Rajlovcu, a potom nadzorni inženjer u zrakoplovnim motorskim tvornicama u Rakovici. Od 1936.-39. boravi u Parizu radi preuzimanja zrakoplovnih motora. God. 1939. prelazi na rad u Komandu vazduhoplovstva kao upravitelj Motorskog odsjeka. Poslije proglašenja NDH proeljničnik je Motorskog odsjeka u Zapovjedništvu vojnoga zrakoplovstva i imao članstvo u zrakoplovnog bojničnika. Istodobno je i pomoćni nastavnik za konstrukciju i tehnologiju brzohodnih eksplozivnih motora na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, te nadstojnik Zavoda za motorizaciju. Nakon rata dvije godine služi u vojnim ustanovama, a potom u siječnju 1947. ponovno kao profesor na Tehničkom fakultetu. Stručnjak lancima suračio u *Našim krilima* i *Vazduhoplovnom glasniku*, a kao zasebna izdanja objavio *Istraživanje i otklanjanje grešaka i kvarova kod aeroplanskih motora* (1935.); *Brušenje ventila kod brzohodnih motora* (1942.); te *Tehnološki priručnik za radionice* (1942.); poslije rata objavio: *Goriva i maziva motora s unutrašnjim izgaranjem* (1947.); *Napajanje motora, s unutrašnjim sagorijevanjem* (1950.); *Tehnologija motornih vozila* (1951.); *Klipni motori s*

prednabijanjem (1959.); *Laki motori* (s D. Jerasom, 1976, 1979.) i dr. (D. S.)

KRSTIĆ, Kruno (Krunoslav), književnik, filolog i filozofski pisac (Arbanasi kraj Zadra, 13. XI. 1905. — Zagreb, 6. XII. 1987.). God. 1930. diplomirao je psihologiju i talijanski jezik s književnošću u na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, 1934. francuski i latinski jezik s književnošću, a 1937. doktorirao disertacijom *Psihologija i njen predmet: perspektivna polimorfnost predmeta psihologije*. U dva navrata usavršava se na Fonetskom institutu u Parizu, na Sorboni i College de France iz filozofije, psihologije i lingvistike. Gimnazijski profesor u Zagrebu, Sisku i Osijeku, a od 1940. prosvjetni je referent Banovine Hrvatske. Zajedno s P. Guberinom objelodanjuje djelo *Razlike hrvatskog i srpskog književnog jezika* (1940.). U rujnu 1941. ulazi u Hrvatski državni ured za jezik i zajedno s P. Guberinom i F. Ciprom izrađuje *Hrvatski pravopis*, kojemu je položaj izvršna Boranićeva pravopisa pripremljena za vrijeme Banovine Hrvatske. Pravopis »trojice« završen je oko Nove godine 1942. prema sačinjenim špaltama. Krstić je izradio odjeljak I, glavna pravila, te s ostalim članovima spomenutog Ureda izradio pravopisni rječnik. Po izradi toj naredbi A. Pavelića, rad na pravopisu je obustavljen, a slog uništen. Po etkom 1942. Krstić odlazi na usavršavanje jezika u Italiju, a po etkom 1943. ponovno je zaposlen u gimnaziji u Zagrebu, gdje ostaje sve do 20. IV. 1945., kad je imenovan asistentom na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Za vrijeme NDH suračio je priložima, uglav-

KRUNOSLAV
KRSTI

nom filološkima i filozofskima, u *Hrvatskom narodu*, *Novom listu*, *Hrvatskoj reviji*, *Hrvatskoj smotri*, *Viencu* i *Spremnosti*. Od 1943. do početka 1945. bio je suurednik kulturne rubrike *Hrvatskog naroda*. Suradnik je *Hrvatske enciklopedije* (I.-V., 1941.-45.). Važan je njegov sintetski prikaz *Filozofija u Hrvatskoj*, objavljen u zborniku *Naša domovina* 1 (1943.). Posebno objavljuje: *Problem prvih podataka u znanosti* (1941.) i *Narod, država, nacionalizam* (1945.). U svibnju 1945. emigrira u Austriju, ali se poslije pola godine vraća u Zagreb. Javno tužiteljstvo u Zagrebu 1947. odbija privatnu tužbu »zbog suradnje s okupatorom«. God. 1945.-48. bio je bez posla, potom radi kao korespondent, evidentar i skladištar u zadarskoj ispostavi splitskoga »Mesoprometa« do 1950., kad postaje bibliotekar u Povijesnom arhivu u Zadru. God. 1951. prelazi na rad u Krležin Leksikografski zavod u Zagrebu, iako je još 1935. pod pseudonimom, koji je ubrzo otkriven, objavio knjižicu *Kako piše gospodin M. Krleža*, u kojoj je iznosio kritiku Krležinih tekstova sa stilskoga i jezikoslovnoga motrišta. (M. S.)

Akademiji za umjetnost i obrt (poslije ALU), gdje sura uje do 1947. Sudjelovao je na retrospektivnoj panorami Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.). Do 1939. ve je izradio spomen-biste Ivana pl. Zajca i Vatroslava Lisinskog za HNK u Zagrebu, te završio spomenike kralju Aleksandru u Sušaku i kralju Petru u Sarajevu (oba su srušena 1941.), modelirao prve skulpture majke i djeteta, koji su mu postali omiljeni motiv, i zaokružio tematski ciklus *Prelja* i *Pletilja*. Tijekom ratnih godina, uz redoviti pedagoški rad na ALU, sudjelovao je na natječaju Družbe braće hrvatskoga zmaja za spomenik »ocu domovine« Anti Star evi u

FRANO KRŠINI

1942., koji je trebao biti postavljen pred Star evi evim domom u Zagrebu. Od 1944. obavljao je dužnost rektora ALU u Zagrebu. Sudjelovao je na I., II., III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-44.), te s etnaest radova na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi. Bio je jedan od autora čija su djela najviše otkupljivana. Nakon rata imenovan je državnim majstorom kiparstva (1946.), voditeljem majstorske radionice i članom JAZU (1949.). (B. R.-P.)

KRŠINI , Frano, kipar (Lumbarda, 24. VI. 1897. — Zagreb, 1. I. 1982.). Školovao se u Lumbardi i Korčuli, klesarsku školu završio u Beču kod Horicama, a Umjetničku akademiju 1921. u Pragu. Vrativši se u zemlju, prvi put samostalno izlaže 1921.; sudjeluje na izložbama Proljetnoga salona i Nezavisne grupe hrvatskih umjetnika. God. 1924. imenovan je nastavnikom na zagrebačkoj

KRVARI , Kamilo, novinar (Sarajevo, 23. IV. 1894. — Villa Ballester, Argentina, 23. XII. 1958.). Novinarstvom se bavi od 1929.: suvlasnik je i ravnatelj *Hrvatskog lista* u Osijeku 1941. Stožernik je Ustaškog stožera Baranja u Osijeku. U veljači 1944. imenovan povjerenikom u Glavnom ustaškom stanu (GUS-u) za vezu s njemačkim vlastima. Napustio Hrvatsku u svibnju 1945. Jedno

vrijeme boravio po logorima u Austriji i Italiji, zatim se preselio u Argentinu, gdje je bio urednik lista *Hrvatska*. Volio je slikati te su njegovi crteži i portreti autentično svjedočanstvo o logorima u Italiji i našim ljudima u njima. (M. P.)

KUB EVSKI, Serafim, sve enik (Adjigola, Odesa, 28. IX. 1894. — Zagreb, VI. 1945.). Teologiju je završio u Beogradu. Uo sloma Kraljevine Jugoslavije bio paroh u Ivani Gradu. Tijekom rata pristupio je Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi (1942.). U njoj imao položaj eparhijskog namjesnika, a bio je i član odbora za ustrojstvo Hrvatske pravoslavne crkve. Nakon sloma NDH pod optužbom da je služio oku patom i njegovim pomagačima imao te razbijao jedinstvo srpskog naroda, Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je na smrt. (M. R.)

KUL AR-VAJDA, Tonka (Antonija), umjetnički fotograf (Varaždin, 10. VI. 1887. — Rogaška Slatina, 24. XI. 1971.). Započela raditi u Zagrebu kod fotografa R. Mosingera, potom u Münchenu izučavala modernu fotografiju na fotografskoj stručnoj školi. Nakon povratka otvorila je 1916. dva atelijera. U lipnju 1917. preuzela »ateljier za modernu fotografiju i slikovnu umjetnost« na ondašnjem Trgu Franje Josipa I. (Tomislavov trg) pod imenom »Olga« a uskoro se i udala za bivšeg vlasnika atelijera Artura Kulara. Desetak godina poslije (1929.) modernizirala je fotografski salon i preselila ga u negdašnji slikarski atelijer Vlaha Bukovca, pod imenom »Tonka«, koje je postati zaštitni znak vrhunske portretne fotografije. Bila je kraljevski dvorski fotograf dinastije Karadorđevi do 1934. U rujnu 1932. otvorila je u Ilici fotografski salon koji je uz fotografske prostorije, u salonskom dijelu, izrastao u prestižno okupljalište zagrebačkih književnika i umjetnika. Foto-ateljier »Tonka« je tijekom četvrt stoljeća djelovanja s tisućama fotografskih ploča postati svojevrsni kroničar društvenoga i kulturnoga života u Zagrebu. Njezine su fotografije izražavale i sve pomodne tendencije u tretmanu portreta, te aktualizirale ženski akt kao temu. Poslije smrti supruga A. Kulara, udala se 1937. za akademskog slikara Jožu Psuta. Za vrije-

TONKA
KUL AR-VAJDA

me NDH Foto-ateljier »Tonka« je i dalje radio, ali smanjeno, jer se u dijelu njezina prostora smjestio VIII. tabor ustaške mladeži. God. 1958. A. Kul ar je otišla u Rogašku Slatinu, gdje je (od 1959.) također imala fotografski atelijer. (P. C.)

KULENOVI, Džafer-beg, političar (Rajnovci kraj Kulen Vakufa, 17. II. 1891. — Damask, 3. X. 1956.). Gimnaziju pohađao u Sarajevu i Tuzli, a 1909. dva mjeseca prije mature, izbačen je iz škole zbog sukoba sa skupinom gimnazijalaca srpskih nacionalista te maturira u Mostaru. God. 1909. upisao je studij u Beču, ali se zbog lošeg zdravlja vraća u Zagreb, gdje završava i doktorira pravo. Već u Beču aktivan je među tamošnjom hrvatskom pravaškom mladeži te je izabran (1909.) za predsjednika starogradske sveučilišnog društva »Svijest«. Nakon stvaranja Kraljevine Jugoslavije pristupa (1919.) Jugoslavenskoj muslimanskoj organizaciji (JMO). Na svim izborima biran je za narodnog zastupnika JMO kotara Brčko. Bio je među rijetkima koji su glasovali protiv Vidovdanskog ustava 1921. u Skupštini, mimo uputa svoje stranke. Prosvjedovao je 1921. u Skupštini zbog etničkog pokolja 200 muslimana u Sandžaku. Kad se JMO podijelio na centralističku i autonomističku listu, opredjeljuje se za autonomističku. Tada je lista, na kojoj se i sam nalazio, na izborima za Narodnu skupštinu 1923. porazila centralističku i prosrpsku listu JMO. Jedan je od idejnih za etničku Sarajevskih punktacija 1933, u kojima JMO osuđuje diktaturu i velikosrpske težnje prema BiH, zahtijevaju i samoupravu. Nakon

DŽAFER-BEG KULENOVI

smrti Mehmeda Spahe 29. VI. 1939. izabrali je za predsjednika JMO. Budući da je JMO bila u sastavu JRZ, nastojao je da stranka organizacijski ne prestane postojati, što dovodi do rascjepa u JRZ. Zabilježena je u tisku njegova izjava: »Gospodo, ja sam Hrvat i hrvatski nacionalist... I ne samo da sam ja Hrvat i hrvatski nacionalist nego su i bosanski muslimani kao cjelina Hrvati i dio hrvatskog naroda.« U Cvetkovićevoj, a poslije i u Simovićevoj vladi bio je ministar bez lisnice, te ministar šuma i ruda. Bio je protiv podjele BiH prema sporazumu Cvetković-Macko, a odlučno se protivio priključenju dijelova BiH koji nisu ušli u Banovinu Hrvatsku u tzv. srpske zemlje, kako su to zahtijevali velikosrpski ministri i političari. U vrijeme travanjskog rata 1941. nije napustio zemlju kao većina članova Vlade Kraljevine Jugoslavije. Iz Beograda pobjegao je u Užice, zatim potajno napušta Vladu i odlazi u Sarajevo, potom u Brčko, gdje mu se nalazila obitelj. Nakon proglašenja NDH na čelu delegacije predstavnika JMO posjetio je A. Pavelića, izrazivši podršku NDH. Nakon toga, 7. XI. 1941. imenovan je potpredsjednikom Vlade NDH, zamijenivši svog brata O. Kulenovića. Na toj dužnosti

ostaje sve do sloma NDH. U skladu sa svojom dužnosti istupa i djeluje kao predstavnik muslimanskog pučanstva u vrhovnoj vlasti NDH. Od 24. VIII. 1943. povjerenički mu je da privremeno vodi Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja do konca kolovoza 1943. Živi u Zagrebu, a napušta ga 6. V. 1945. s ostalim članovima Vlade NDH i ustaškim dužnosnicima. Britanske vojne vlasti uhitile su ga 17. V. te je sproveden u logor Spittal na Dravi, dan nakon izručenja skupine članova Vlade NDH iz toga logora jugoslavenskim vlastima, pa mu je to zakašnjenje spasilo život. Nakon oslobođenja iz logora prebacio se u Siriju, gdje je i umro. Surađivao je u više hrvatskih publikacija, od *Hrvatske revije* i *Godišnjaka hrvatskog domobranstva do Drine, Hrvatske i Danice*, zalagao se za jedinstvo Hrvata katolika i muslimana. (Z. D.)

KULENOVI , Katarina, rođ. Matanović, zrakoplovna inženjerska (Vuka kraj Osijeka, 18. III. 1913.). Supruga N. Kulenovića. Iz rodne kraja preselila se 1918. u Zagreb. God. 1935. položila pilotski ispit. Nastavnica letenja bio joj je zrakoplovni as I. Mrak. Prva žena na Balkanu koja je skočila padobranom, u Beogradu 1938. Službenica je »Aero-puta« na Borongaju 1939.-41., a potom u redakciji *Naših krila*. Za vrijeme

KATARINA KULENOVI

NDH obnašala dužnost pilota-poru nika sa zadatkom prijevoza pošte, lijekova, asnika i političara u 19. promidžbenom jatu Hrvatskog zrakoplovstva. Nakon rata uhićena pod optužbom da je bila upletena u njemačku špijunažu, ali je nakon mjesec i pol dana puštena. Ipak, godinama nije mogla dobiti posao. (Si. Po.)

KULENOVI , Mesud, novinar i političar (Travnik, 1. V. 1903. — Zürich, 2. I. 1972.). Gimnaziju završio u Banjoj Luci. Kao srednjoškolac zainteresirao se za novinarstvo i u prvim svojim novinskim ogleđima, koje šalje zagrebačkim listovima, te u pjesmama i prozi koje objavljuje u muslimanskom časopisu za kulturu *Novi, behar*, naglašava hrvatsku orijentaciju bosansko-hercegovačkih muslimana. Isticao se i kao dužnosnik u muslimanskom kulturnom društvu »Narodna uzdanica«, čiji je program bio oslonjen na njegovanje zajedništva s Hrvatima Bosne i Hercegovine. God. 1927. dolazi u Zagreb:

MESUD
KULENOVI

novinar je *Jutarnjeg lista*, a kasnije *Obzora*, u kojem je stekao reputaciju uglednog reportera i političkoga komentatora. U politici kom djelovanju nastavlja o evu radi evsku tradiciju i postaje pristaša HSS-a. Na izborima 1938. na listi V. Ma eka izabran je za narodnog zastupnika Bosanske krajine. Jugoslavenske vlasti ga proganjaju, zatvaraju i interniraju zbog širenja hrvatske orijentacije među muslimanskim stanovništvom. Nakon sporazuma Cvetković-Maček imenovan je šefom kabineta ministra J. Suteja, što ostaje do kapitulacije Jugoslavije. Bježi u

Banju Luku pa u Zagreb, gdje se zajedno s drugim istaknutim pristašama HSS-a neko vrijeme skriva. U veljači 1942. pozvan je u Hrvatski državni sabor, kao živu i narodni zastupnik iz 1938. Mjesec dana kasnije, na prijedlog saborskih zastupnika, izabran je za hrvatskoga državnog bilježnika, na kojoj dužnosti ostaje sve do svibnja 1945., kad se povlači i iz Zagreba u emigraciju. U Austriji ga agenti OZNE u neuspjelom pokušaju ubojstva teže ranjavaju. Prebježen je na liječnice u Švicarsku, gdje je, boreći se kao radi evac i Hrvat muslimanske vjere, ostao do smrti. (S. Z.)

KULENOVI , Muhamed, veliki župan (Kulen Vakuf, 20. V. 1897. — Sarajevo, 1. XI. 1944.). Klasičnu gimnaziju polazio u Sarajevu. Završio pravne znanosti i stekao doktorat na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Od 1925. držao odvjetnički ured u Derventi. Bio član JMO-a; jedno vrijeme od 1921. na elnik odjeljenja za poljoprivredu Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu. Za rada u Derventi predsjednik je mjesnog odbora »Narodna uzdanica«. Od lipnja 1941. do studenoga 1943. predsjednik je Sudbenog stola u Sarajevu. Od studenoga 1943. do smrti veliki je župan Velike župe Vrhbosna u Sarajevu. (Z. D. i M. P.)

KULENOVI , Namik, novinar (Tešanj, 12. XII. 1912. — u okolini Bihaća, 22. IV. 1944.). Osnovnu školu završio u Tešnju, a gimnaziju u Banjoj Luci. Studirao je pravo u Zagrebu, ali nije diplomirao. Pod utjecajem starijeg brata Mesuda, novinara u Zagrebu, počeo se zaradom baviti novinarstvom. Pot-

NAMIK
KULENOVI

kraj 30-ih godina bio je dopisnik *Jutarnjeg lista* iz Bosanske krajine sa sjedištem u Banjoj Luci, a poslije i *Nouosti*. Nakon uspostave NDH prelazi u Zagreb. Krajem 1941. ga je potpredsjednik Vlade NDH, Dž. Kulenovi (s kojim nije u srodstvu), postavio za šefa svog kabineta. Na toj dužnosti ostao je do pogibije u travnju 1944., kad je britanski pilot oborio zrakoplov u kome je letio u Biha kako bi pomogao u saniranju štete nastale u bombardiranju dan ranije. Oženio se 1942. u Zagrebu s K. Matanovi, za vrijeme NDH jedinom ženom pilotom u hrvatskom zrakoplovstvu. (S. Z.)

KULENOVI, Osman, političar (Rajnovci kraj Kulen Vakufa, 15. XII. 1889. — Zagreb, 7. VI. 1947.). Potječe iz bogate begovske obitelji. Za vrijeme gimnazijskih dana u Sarajevu i Tuzli ističe se kao Hrvat, a dolaskom na Zagrebako sveučilište priključuje se starim nacima. Za austrougarske vladavine bio jedan od najmlađih zastupnika u Zemaljskom saboru. Tu mu je studentski kolega i prijatelj bio A. Pavelić. Pravo je diplomirao u Beču 1917., te doktorirao. Po etkom 20-ih godina bio kotarski predsjednik u Kotor Varoši, ali je zbog hrvatstva bio smijenjen. Tada je (1923.) otvorio odvjetnički ured u Bihaću. Nakon proglašenja NDH na poziv A. Pavelića odlazi u Zagreb, gdje je 16. IV. 1941. imenovan za potpredsjednika Vlade. Po etkom svibnja 1941. Banja Luka je, uz Zagreb i Sarajevo, postala jedno od glavnih središta države, pa je A. Pavelić krenuo tamo preseliti i druga ministarstva. U tom se cilju Potpredsjedništvo Vlade i seli iz Zagreba u Banju Luku, gdje nastavlja raditi. Kulenović prima stranke, obilazi bosanske gradove i među narodom politički djeluje. A. Pavelić obavještava o pokoljima Srba. Kao Poglavniku je vodio i poklonstvenu delegaciju muslimana. Poslije tri mjeseca podnio je ostavku, koju je A. Pavelić usvojio tek u jesen, imenovavši na mjesto potpredsjednika njegovu brata Džaferu (a Potpredsjedništvo Vlade od studenoga je ponovno u Zagrebu). Kulenović je bio u delegaciji NDH u Rimu, gdje su 18. V. 1941. A. Pavelić i Benito Mussolini potpisali Rimske ugovore. U studenome 1941. postavljen je za poslanika i opunomoćnog

OSMAN KULENOVI

ministra u Ministarstvu vanjskih poslova NDH. Bio je na proslavi godišnjice NDH 1942. i na dočeku jeruzalemskog muftije El Huseinija u svibnju 1943., nakon čega je umirovljen. Od tada do kraja rata živio je u Zagrebu. Iz Zagreba je krenuo 6. V. 1945. s ostalim dužnosnicima NDH u Austriju. Predali su se britanskim vojnim vlastima, koji su ih smjestili u zarobljenički logor i 10. X. 1946. izručili jugoslavenskim vlastima. U Zagrebu je sa skupinom dužnosnika NDH, na čelu sa S. Kvaternikom, osuđen na smrt. (Z. D. i S. Z.)

KUUEVAN, Antun, klavirist i skladatelj (Split, 14. IV. 1922.). Nakon završene gimnazije u Splitu, uoči proglašenja NDH, dolazi u Zagreb na studij filozofije. Uz studij, zanima se za glazbu koja mu postaje životnim opredjeljenjem. Svira 1942. u orkestru Zlatka Cernjula, a 1943. osniva vlastiti orkestar. Nastupa u Glazbenom zavodu i na **Hrvatskom** krugovalu. Sklada šlagere i opere. Pjesma *Zelenka zar te nije sram*, swing-kuplet, 1942., bila je pravi hit. Opera *Gotovo uvijek* premijerno je izvedena 1944. Kuljevanove skladbe izvode najpopularniji pjevači i koji djeluju tih godina. Nakon rata opet svira u orkestru Z. Cernjula i

gotovo dvadeset godina kao klavirist na najve im brodovima («Europa«, «Bremen») i u najelitnijim hotelima Europe, Azije i Afrike. Svirao je godinama i u zagreba kom hotelu »Intercontinental«. (Z. K.)

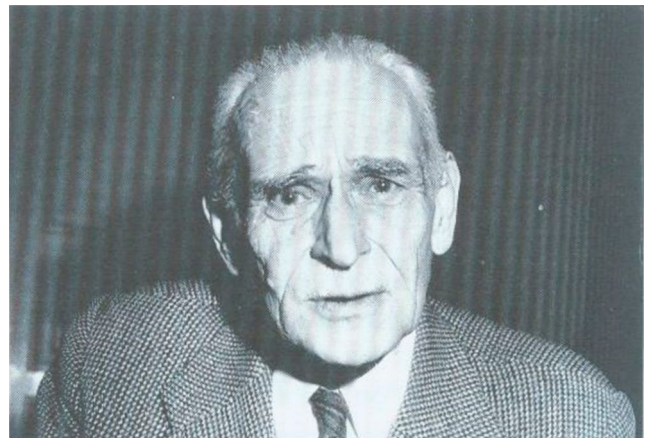
KUMAN, Ante, slikar, grafi ar (Apatin, 13. III. 1902. — Zagreb, 9. VI. 1978.). Školovao se u Vinkovcima, Vukovaru i Be u a u Münchenu diplomirao 1928. Materinski mu je jezik bio njema ki; oženjen Margaretom ro enom Be ankom. Službuje u Bjelovaru i Osijeku, a od 1938. profesor je crtanja i povijesti umjetnosti na Državnoj II. klasi noj gimnaziji u Zagrebu. Izlagao je samostalno u Bjelovaru i Zagrebu te na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.). Poradi svestranog obrazovanja dobio je 1941. mjesto referenta za likovnu umjetnost u Ministarstvu prosvjete, a od 1942. izvanredni je profesor metodike i grafike na zagreba koj Akademiji likovnih umjetnosti. Tijekom rata putuje u Be i München radi novih spoznaja iz metodike nastave. U Zagrebu sudjeluje na svim izložbama hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-44.) te na izložbama Hrvatske umjetnosti (1943.) u Berlinu, Be u i Bratislavi s devet slika. Prijateljuje i s V. Šeferovim u njegovu

ANTE KUMAN: U ATELIERU, 1941.

gra anskom atelijeru, gdje su se, ratu usprkos, sastajali i družili mnogi umjetnici. Kao umjetnik »izvan grupa« štiti i promi e interese svih slikara, a službu u ministarstvu koristi za promociju hrvatske umjetnosti u inozemstvu. Poslije sloma NDH asni sud HDLU-a osudio ga je 1945. na jednu godinu isklju enja iz udruženja. Slijedi otkaz na ALU i onemogu avanje javnoga djelovanja. Od jeseni 1947. je na IV. muškoj gimnaziji i više ne izlaže. Nesretnim je slu ajem poginuo pod kota ima tramvaja. (B. R.-P.)

KUMI I , uro, odvjetnik i državni dužnosnik (Zagreb, 19. XII. 1887. — Zagreb, 2. IV. 1975.). Sin književnika Eugena Kumi i a. Završio klasi nu gimnaziju i pravni fakultet, te apsolvirao na EKVŠ. Karijeru u NDH po eo je u Ministarstvu domobranstva u

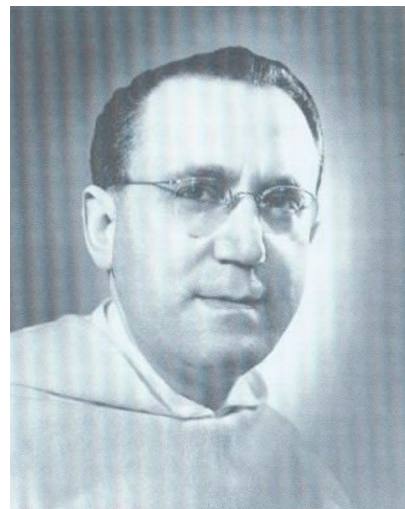

KUMI I URO

jednoj misiji kod 11. njema ke oklopne divizije u Vrnja koj Banji. Imenovan za lana Hrvatskoga državnog sabora 1942. Iste, 1942. postavljen u Državnu asnu radnu službu kao glavar Stožera i vrhovnik rada. Na toj dužnosti ostaje do lipnja 1943., kad prelazi kao nadsavjetnik u Predsjedništvo Vlade NDH, u Ured glavara Graanske uprave za Dalmaciju. Od sredine sije nja 1944. prelazi za ravnatelja Ureda Hrvatskoga državnog sabora, gdje ostaje do kraja rata. A. Paveli izdaje mu dekret 6. V. 1945. kojim ga opunomo uje da grad Zagreb preda nadolaze im partizanskim jedinicama. U prisutnosti papinskog izaslanika G. Masuccija i nekoliko drugih osoba Kumi i je taj nalog izvršio 8. V. pred Kaptolom. Partizani

su ga poslije tri dana uhitili, a Vojni sud 17. VII. 1945. osudio na 12 godina robije. Uvjetno je pušten u kolovozu 1946., a 1952. pomilovan. (M. R. i R.)

KUPAREO, Rajmund, sve enik, književnik, filozofski i teološki pisac (Vrboska na Hvaru, 16. XI. 1914. — Zagreb, 6. VI. 1996.). Potomak stare srednjodalmatinske plemićke obitelji. U dominikanski red stupio 1930. u Dubrovniku. Za sve enika je zare en 1937. u Splitu. Filozofiju, teologiju, umjetnost i talijanski jezik studirao u Dubrovniku, Zagrebu, Olomoucu (eška), Santiago de Chileu (ile) i Washingtonu. Od 1939.^11. kapelan je u Resniku. Za vrijeme rata (1941.-45.) glavni je urednik mjese - nika *Gospina krunica* i upravitelj Dominikanske naklade »Istina« u Zagrebu. Hrvatsku književnost kraja 30-ih i prve polovice 40-ih godina obogatio je dvjema zbirkama pjesama, dje jim dramoletima *Magnificat* i *Sliepo srdce* te romanima: *U morskoj ku i* (1939.), *Jedinac* (1942.) i *Baraban* (1943.) koji je dramaliziran na Hrvatskom krugovalu 1944. i bio usred rata pravi bestseler na hrvatskim prostorima. Kao upravitelj »Istine« tiskao je Stepin ev prijevod s francusko - ga knjige *Razmišljanja o krunici*. Slom NDH i dolazak partizana omeo mu je izdava ki pothvat objelodanjivanja svih Stepin evih propovijedi i govora 1934.-44. u tri sveska. Jednim jedinim spašenim primjerkom (od deset tisu a u tiskari uništenih knjiga) svoga prijevoda autobiografije sv. Male Terezije pod naslovom *Povijest jedne duše* koju je Kupareo tiskao u nakladi »Istine« A. Stepinac je na sudu pokušavao dokazati kako u Jugoslaviji nema slobode tiska. Zbog toga što je napisao pjesmu *Srdce drage zemlje* za proslavu 10. travnja i što je kao pisac i urednik koristio korijenski pravopis, Kupareo nije smatrao da mora bježati pred partizanima, pa se u svibnju 1945. nije pridružio zbjegu za Bleiburg. Uz to je ra unao i sa svojim prijateljima Zidovima kojima je spasio život izdaju i im kao kapelan u Trnju lažne potvrde o krštenju i vjen anju da mogu pred Gestapoom pobje i u Švicarsku. No 2. I. 1947. napustio je protiv svoje volje Hrvatsku da bi njezino tlo ponovno dotaknuo u Cilipima tek 10. VI. 1971. nakon petogodiš-

RAJMUND
KUPAREO

njega izbjegli kog lutanja po eškoj, Nizozemskoj, Francuskoj i Španjolskoj, gdje je u Madridu 1948. tiskao zbirku pjesama pod naslovom *Na rijekama*, a 1951. se skrasio pod obroncima Anda. Tako je najplodnije godine proveo u emigraciji kao profesor estetike i aksiologije u Santiago de Chileu gdje je dvaput bio dekan Filozofskog fakulteta i vicerektor Sveu ilišta, osnovao Institut za estetiku i Novinarsku školu. Objelodanio je ukupno 25 knjiga; devet znanstvenih rasprava o estetici (na latinskom, španjolskom i hrvatskom) te etrnaest knjiga pjesama, romana, drama i pripovijesti (na hrvatskom, eškom i španjolskom jeziku). *Svjetloznak*, posljednja od njih, sintetizira njegovu poeziju kojom u hrvatskom duhovnom prostoru ostaje nenadmašivi pjesnik Boži a i Velikoga petka te tihog i nenametljivo snažnog rodoljublja. (P. M. R.)

KURELEC, Eugen, zrakoplovni pukovnik (Debrecin, 6. IV. 1902. — Zagreb, 5. VIII. 1971.). Završio je Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Slom Kraljevine Jugoslavije zatje e ga na dužnosti zapovjednika IV. zra ne zone u inu pukovnika. U vojnom zrakoplovstvu NDH od 10. X. 1941. obnašao je dužnost zapovjednika protuzra ne obrane. U travnju 1942. boravi u Njema koj radi upoznavanja tamošnje protuzra ne obrane, posebice na primjeru Frankfurta na Majni. Njema ku ponovno posje uje u jesen 1944., sa zapovjednikom zrakoplovstva V. Krenom, radi kupnje i preuzimanja zrakoplova, te se upoznaje s postrojenjima za izradu raketa V-1 i V-2. U velja i 1944. promaknut je u in zrakoplovnog pukovnika. Smijenjen

s dužnosti 29. IV. 1945. zbog sukoba s V. Luburi em. Nakon sloma NDH ostao je u Zagrebu, gdje ga je Vojni sud osudio na smrt u srpnju 1946. Kaznu mu je preinaio Vrhovni sud FNRJ u pet godina zatvora. Poslije je živio u Zagrebu. (M. P.)

KUS-NIKOLAJEV, Mirko, sociolog i etnolog (Zagreb, 11. V. 1896. — Zagreb, 18. III. 1961.). Gimnaziju polazio u Sarajevu; 1914. uhićen kao jedan od vođa »Mlade Bosne« te je do 1918. u Kazneno-popravnim zavodima u Zenici. Prirodne i društvene znanosti započeo studirati u Grazu a završio u Zagrebu, gdje je 1924. doktorirao. Napisao je više studija i knjiga s područja sociologije i etnologije: *Sociologija milieua* (1929.); *Seljačka ornamentika* (1935.); *Mostovi elite* (1940.). Bio je kustos Hrvatskoga etnografskoga muzeja u Zagrebu; 1934. premješten u tadašnji Muzej južne Srbije (Skopje) ali je sljedeće godine zbog političkih razloga otpušten. Nakon proglašenja NDH zatvaran (logor Kerestinec), a od sredine 1942. bibliotekar u Glavnom ravnateljstvu za promidžbu, te je zbog toga 1945. osuđen. Iz zatvora je pušten tek 1956. Nakon toga radio je u Zavodu »Birotehnika« u Zagrebu. Za NDH surađivao u časopisima: *Spremnost, Suradnja, Hrvatski krugoval, Hrvatska misao, Nova Hrvatska* i *Neue Ordnung*. Objavio knjige: *Lenjin, Trocki, Staljin* (1941.); *Oblici i sadržine hijerarhije* (1942.); *Novo pokoljenje i komunizam* (1942.); *Intelektualci, komunizam i narod* (1943.). God. 1944. završio rukopis *Od neolitika do baroka*, studiju o hrvatskoj seljačkoj umjetnosti. (J. B.)

KUŠAN, Fran, botaničar (Vučja Luka kraj Sarajeva, 18. X. 1902. — Zagreb, 22. V. 1972.). Gimnaziju je pohađao u Sarajevu, a Filozofski fakultet u Zagrebu, gdje je 1928. doktorirao iz botanike. Od 1929. radio je u Botaničkom zavodu Zagreba koga sveučilišta, te je od 1935. bio honorarni nastavnik sistematske botanike za farmaceute. Od 1940. je izvanredni profesor na Farmaceutskom odsjeku Filozofskoga fakulteta, a 1942. zajedno s A. Vrgočem i M. Deželićem, bio je izbornik za osnivanje Farmaceutskog fakulteta na Zagrebačkom sveučilištu; na

tom je fakultetu organizirao Zavod za farmaceutsku botaniku. Surađivao je u *Vjesniku ljekarnika* (1941.), *Hrvatskom farmaceutskom vjesniku* (1942.) te u *Hrvatskoj enciklopediji*, I.-V. (1941.-45.). Od 1942. bio je član odbora za izgradnju Hrvatskog sveučilišta. Nakon rata sudjelovao je u ponovnom osnivanju Farmaceutskog fakulteta (budući da je onaj iz 1942. bio dokinut), na kojemu je u tri mandata bio dekan; vodio je do 1972. Zavod za farmaceutsku botaniku; 1947. osnovao novi Botanički vrt ljekovitoga i otrovnoga bilja, koji danas nosi njegovo ime. Osnovao je i dva planinska botaničara vrta (Medvednica i Velebit). Istraživao je lišajevu, floru i vegetaciju dinarskih planina, napose Biokova, te je proučavao ljekovite bilje, objavivši priručnik *Ljekovite bilje* (1938. i 1956.). (V. D.)

KUŠAN, Jakša, književnik i kazališni intendant (Evljanovići, 11. VII. 1900. — Zagreb, 16. XII. 1980.). U Zagrebu završio Ekonomsko-komercijalnu visoku školu. Bio je profesor i knjižar, kazališni intendant. Osniva je književnih i kazališnih klubova, vrlo plodan dramatičar i prozaik. Za vrijeme NDH bio je intendant u Banjoj Luci i Osijeku (1941.-43.), gdje su se izvodile njegove drame *Dva Mornara, dva paša, Zaplakala stara majka Džafer-begova, Rdav san gospodina ministra*. Nakon rata tajnik je Matice hrvatske u Zagrebu. God. 1953. izvodila se u Zagrebu njegova komedija *Pepeljuga*. Objavio je *Pjesme* (1925.), pripovijetke *Zemlje i oblaci* (1954.), drame *Zaplakala stara majka Džafer-begova* (1941.); *Savjeti na dlanu* (1951.); *Pesnica u džepu* (1955.). (P. C.)

KUŠAN, Vladimir, književnik (Srijemska Mitrovica, 3. V. 1904. — Zagreb, 30. X. 1985.). Potje e iz obrtni ke obitelji. U rodnom mjestu završio gimnaziju, a u Zagrebu Filozofski fakultet. Privatno u io slikarstvo i glazbu (glasovir) u Zagrebu, Be u i Parizu. Od 1935-40. stalni je suradnik Radio Zagreba priložima s podru ja književnosti i likovnih umjetnosti. Od 1941.-45. umjetni ki je urednik *Hrvatske revije*, a poslije profesionalni književnik i prevoditelj. Šura ivao u vode im književnim asopisima i u dnevnom tisku. Objavio više knjiga pjesama, kritika i eseja, za vrijeme NDH: *Ars et*

VLADIMIR
KUŠAN

artifex (1941.) i *Za arane tmine* (1942.). Nakon sloma NDH izišle su mu *Izabrane pjesme* (1964.); *Vilko Seferov*, monografija (1973.); *Imago, mundi*, likovne kritike i eseji (1982.). Prevodio je Bertranda, Baudelairea, Rimbauda, Rollanda, Lessinga, Trakla i druge. (D. H.)

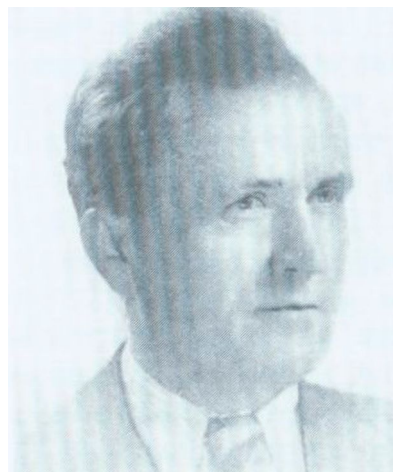
KUVEŽDI , Živan, politi ar (Ila a kraj Sida, 4. XI. 1887. — Zagreb, 1949.). Od rane mladosti djelovao na politi kom prosvje ivanju srijemskih Hrvata u duhu hrvatske državnopravne ideje. Član HSS-a, na njezinoj listi biran za zastupnika 1935. i 1938. Po osnivanju NDH priklonio se novoj vlasti te je imenovan za kotarskog povjerenika Ureda za kolonizaciju. U jesen 1942. izabran je za predsjednika Hrvatske selja ke gospodarske zajednice a 13. X. 1943. imenovan je lanom Vlade NDH. Obnaša dužnost državnoga ministra i u vladama do sloma NDH. U svibnju 1945. odlazi u Italiju, gdje su ga uhitile britanske okupacijske vlasti. Premda je imao prilike za bijeg, nije bježao, te je 2. VIII.

ZIVAN
KUVEŽDI

1948. izru en jugoslavenskim vlastima. Okružni sud u Zagrebu 27. III. 1949. osudio ga je na smrt. (M. R.)

KVAKAN, Pavao, agronom (Delekovec, 26. II. 1893. — Zagreb, 27. VIII. 1952.). Profesor na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu, stru njak za uzgoj i oplemenjivanje bilja. Urednik *Poljoprivredne znanstvene smotre*. Za NDH redoviti profesor, dekan (1941./42.) i prodekan (1942.-44.) Poljodjelsko-šumarskog fakulteta. Autor brojnih znanstvenih i stru nih radova u listovima i asopisima *Gospodarski list*, *Gospodarski*

PAVAO
KVAKAN

glasnik, *Gospodarstvo*, *Poljodjelska znanstvena smotra* i dr. Suradnik i urednik struka zadrugarstvo i agrarna politika u *Hrvatskoj enciklopediji*. Važnija djela: *Trave* (1947.); *Okopavine i gomoljci e* (1951.). (R.)

KVATERNIK, Eugen Dido, politi ar (Zagreb, 29. III. 1910. — Rio Cuarto, Argentina, 10. III. 1962.). Sin vojskovo e S. Kvater-

nika i Olge Kvaternik, rođene Frank, kćeri hrvatskog političara Josipa Franka. U Zagrebu završio klasičnu gimnaziju (1928.). Treći i četvrti razred (1922.-24.) polazio u Kalksburgu kraj Beča u isusovskom konviktu. Poželio je studirati pravo, ali ga nije završio. God. 1926./27. poželio je politički djelovati u organizacijama »Eugen Kvaternik«, »Hrvatska Mladica« i »Domagoj«, a njegovi su prijatelji i školske kolege M. Lorković, V. Singer, Branimir Jelić, B. Pešelj. Nakon atentata na hrvatske zastupnike u beogradskoj Narodnoj skupštini, suraduje s B. Jelićem, vođom pravaške mladeži, a nakon ulaska u vlast diktature 1929. djeluje ilegalno u skupini koju vodi V. Singer. Od 1930. povremeno odlazi u inozemstvo po zadacima ustaškog pokreta, ali i radi studija (Berlin, Nancy i London). Za jednoga takvog boravka u inozemstvu (jesen 1930.) upoznao je A. Pavelića. God. 1933. suraduje u glasilu mladih nacionalista *Naša Gruda*, kojeg su izašla samo dva broja, jer je gl. urednik V. Singer morao u izbjeglištvo. Iz opreza da ne bude uhićen (pošto je provaljena jedna sveučilišna elija s kojom je održavao veze), u svibnju 1933. odlazi u Italiju i mjesec je dana gost A. Pavelića u Modeni. Potkraj lipnja vraća se u Zagreb, ali nakon otkrivanja planiranog atentata na kralja Aleksandra 16. XII. 1933. u Zagrebu (tzv. Orebova atentata), odlazi u izbjeglištvo, gdje boravi do travnja 1941. Najveći dio tog vremena provodi u zatvorima i internacijama. U tih sedam i pol godina na slobodi je bio oko šesnaest mjeseci (od prosinca 1933. do listopada 1934., te od listopada 1940. do travnja 1941.). Napustivši Hrvatsku, prvo je utočište našao kod sestre Marije (Becike) Potthoff u Berlinu, gdje obnavlja suradnju s B. Jelićem. Sredinom ožujka 1934. odlazi u Beču i nastanjuje se kod V. Singera, kojeg je upravo tih dana uhitilo austrijsko redarstvo, pa Kvaternik odmah odlazi u Italiju. Tu se izmiče u njega i A. Pavelić razvija vrstu suradnje i već 6. V. 1934. imenovan je pobožnikom upravnog zapovjedništva ustaškog pokreta u Italiji, a sutradan je zadužen za vođenje blagajne GUS-a. Djeluje pod pseudonimom Eugen Rakovki. U ljeto 1934. Pavelić mu daje naređenje da organizira atentat na kralja Aleksandra. Zbog toga putuje u Zürich (pod imenom Egon Kra-

EUGEN DIDO KVATERNIK

mer), gdje dočekuje grupu atentatora kojoj će biti vođa sve do 8. listopada. Vodi ih u Pariz, zatim u Avignon i u Aix-en-Provence, nadomak Marseillea, pripremaju i se za izvršenje atentata. Uvečer 8. listopada napušta skupinu i odlazi, preko Švicarske, u Italiju. U vrijeme izvršenja atentata bio je već u Italiji. Zajedno s A. Pavelićem uhitile su ga talijanske vlasti u Torinu 17. X. 1934. Tu je u sudbenom zatvoru ostao do 29. III. 1936. U međuvremenu, Italija je 23. XI. 1934. odbila njihovo izručenje Francuskoj. Po etkom travnja 1936. interniran je na Liparima. U veljači 1937. postavljen je za zapovjednika logora na Liparima, zamijenivši M. Budaka. Nakon raspuštanja logora na Liparima, u travnju 1937. interniran je u Iserniji (južna Italija), a u listopadu 1940. kad prestaju internacije, nalazio se u Lucci (Toskana). Na poziv A. Pavelića u listopadu 1940. odlazi u Firencu, a u domovinu se vraća 13. IV. 1941., tri dana nakon što je njegov otac S. Kvaternik proglasio NDH. Na dan dolaska u Zagreb (zajedno s Pavelićem), 15. travnja, imenovan je povjerenikom za javni red i sigurnost u Zagrebu, a već 18. IV. 1941. ravnateljem za javni red i sigurnost NDH, te 4. V. 1941. državnim tajnikom u

EUGEN DIDO KVATERNIK NA SPROVODU TRAGI NO PREMINULE MAJKE OLGE

MUP-u. Nakon osnutka (16. VIII. 1941.) Ustaške nadzorne službe (UNS), Kvaternik je 23. VIII. postavljen na njezino čelo kao ustaški nadzorni zapovjednik. On je Poglavnikove tjelesne bojne (PTB): u siječnju 1942. promoviran u čin ustaškog bojnika, 26. VI. 1942. u čin ustaškog dopukovnika, te 23. X. 1942. u čin ustaškog pukovnika, premda je već deset dana bio razriješen svih redarstvenih dužnosti. U kolovozu 1942. imenovan je i zapovjednikom nadzorne službe u Ustaškoj vojnici. U vrlo kratkom vremenu organizirao je redarstveni aparat, koji je provodio teror u NDH, te je s vremenom postao simbolom ustaškog terora. Zalagao se za suradnju sa Srbima nacionalne i protukomunističke orijentacije (etničcima) protiv komunista (partizana), koji su po njemu glavni neprijatelji hrvatske države. Navodno je već u srpnju 1941. ponudio A. Paveli u ostavku, a pismenu ostavku dao je potkraj rujna 1942. Paveli ga je razriješio dužnosti 13. X. 1942. U Zagrebu boravio do kraja veljače 1943., kad s obitelji odlazi u Slovačku. (U siječnju 1942. oženio je Mariju Cvitković, jednu od tajnica A. Pavelića. Njegovi kumovi bili su E. Lisak i I. Sari.) U Slovačku je boravio do rujna 1944., u Austriji od rujna 1944. do svibnja 1945., u Italiji od svibnja 1945. do lipnja 1947., kad odlazi u Argentinu, gdje je živio sve do tragične smrti u prometnoj nesreći. (U toj je

nesreći stradala i njegova 11-godišnja kći Olgica, a supruga Marija i dva sina, Slavko Eugen i Davor, bili su ozlijeđeni). Već u Slovačku je počeo pisati raspravu o Rimskim ugovorima, a poslije, najprije u *Hrvatskoj reviji*, iznosio je svoja zapažanja i svjedočanstva o zbivanjima i događanjima u kojima je osobno sudjelovao. Radovi su mu objavljeni posmrtno u knjizi *Sjećanja i zapažanja 1925-1945.* (1995.). (Z. D.) *

KVATERNIK, Ljubomir, agronom, veliki župan (Vučini Selo kraj Vrbovskog, 6. IV. 1887. — kraj Münchena, ? 1980.). Završio više gospodarsko učilište u Križevcima 1910. Od 1919. do 1921. radi u Ministarstvu agrarne reforme, od 1925. službovao kao agronom u više mjesta (Bjelovar, Osijek), a umirovljen 1936. kao referent za stočarstvo u Banskopuzovskoj upravi Savske banovine. Od umirovljenja živi u Zagrebu. Brat je Slavka i Milutina, a stric E. Dide Kvaternika. Povezan je bio s bratom Slavkom, ali i s drugim kasnijim ustaškim dužnosnicima. Nakon proglašenja NDH imenovan je 3. VI. 1941. za velikog župana Velike župe Krbava i Psat sa sjedištem u Bihaću i na toj dužnosti ostaje do 11. IX. 1941., kad je premješten u MUP. Odmah po preuzimanju dužnosti velikog župana na njegov zahtjev pooštren je policijski režim u gradu i okolici,

UUBOMIR
KVATERNIK

a ubrzo su iz grada izgnani Srbi i Židovi. Nakon razrješenja s dužnosti župana boravio je u Banjoj Luci do 4. III. 1942, kad odlazi u Zagreb, a potom u Njemačku gdje je živio u blizini Münchena do smrti. (Z. D.)

KVATERNIK, Petar Milutin, političar (Vučini Selo kraj Vrbovskog, 1. VIII. 1882. — Crikvenica, 10. IV. 1941.). Brat Slavka Kvaternika. Nakon gimnazije, završio kadetsku školu i služio kao asinik austrougarske vojske u Grazu. Završio i ratnu školu u Bečkom Novom Mjestu. Za I. svjetskog rata bio na bojištima u Galiciji i na Karpatima. Nakon rata preuzet u vojsku Kraljevine SHS, ali je već 1919. umirovljen u činu majora. Nakon toga posvetio se političkom djelovanju i poslovima u Hrvatskom radišu. Uoči stvaranja NDH brat Slavko poslao ga je u Crikvenicu da ondje organizira preuzimanje vlasti. Skupina srpskih asinika uhitila ga je u crikveni koji pošti i ubila za vrijeme sprovođenja u općinsku zgradu. Prevezen je u Zagreb i pokopan na Mirogoju. (P. C.)

KVATERNIK, Slavko, političar i vojskovođa NDH (Vučini Selo kraj Vrbovskog, 25. VIII. 1878. — Zagreb, 7. VI. 1947.). Završio višu vojnu akademiju, oženio Olgorenu Frank, kćer pravaškog vođe Josipa Franka. Imao je troje djece, dvije kćeri i sina Eugena (Didu), jednog od vođa ustaškog pokreta. Vojničku karijeru izgradio u austrougarskoj vojsci, glavnostožerni asinik; bio je pomoćnik slavnog maršala Svetozara Borojevića. God. 1918. prihvatio politiku Narodnog vijeća SHS i postavljen za zamjenika povjerenika za obranu, potom u vojsci Kraljevine SHS, umirovljen 1921, u činu pu-

kovnika. Postaje članom Hrvatske stranke prava, zatim i ustaškog pokreta. Na poziv A. Pavelića u listopadu 1932. u Bresci sudjeluje na sastanku o stvaranju i jačanju ustaških vojnih postrojbi. Nakon atentata u Marseilleu, 1934.-35. interniran je u Crnoj Gori. God. 1936.-41. ravnatelj je Zadruga »Hrvatskog radiše«, izabran zalaganjem V. Maček. Na čelu je domovinskog vodstva ustaškog pokreta, 1939. sudjeluje u osnivanju i vodi društvo »Uzdanica«, čiji ogranci i povjerenici postaju nositelji ustaškog pokreta u Banovini Hrvatskoj, uspostavlja vezu s hrvatskim asinicima u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Početkom travnja 1941. uspostavlja kontakt s izaslanikom Njemačke E. Veessenmayerom, pregovara sa zastupnicima i predsjednicima kotarskih organizacija HSS-a. Nakon odbijanja V. Maček da pod zaštitom Njemačke preuzme vodstvo u Hrvatskoj, u ime poglavnika A. Pavelića, uz asistenciju E. Veessenmayera, 10. IV. 1941. proglašava Nezavisnu Državu Hrvatsku. Osniva privremenu vladu — Hrvatsko državno vodstvo. Nakon povratka A. Pavelića službeno postaje drugim ovjekom NDH, član je Glavnog ustaškoga stana, Poglavnikov zamjenik, ministar domobranstva, do-

SLAVKO KVATERNIK

SLAVKO KVATERNIK I ANTE PAVELIĆ

glavnik, ustaški krilnik i vojskovođa (maršal). Sa skupinom bivših vođa austro-ugarske i jugoslavenske vojske organizira oružane snage NDH, stalno posreduje u sukobima ustaških i domobranskih vođa. Uz M. Lorkovića i V. Košaka, glavni je zagovornik pronjemačke politike u užem ustaškom vodstvu. Potkraj srpnja 1941. posjećuje A. Hitlera, a primaju ga i drugi vođe i dužnosnici Trećeg Reicha (Ribbentrop, Göring i Keitel). Krajem kolovoza 1941. njegova supruga Olga izvršila je samoubojstvo, navodno zbog svojega židovskog podrijetla i uloge koju su njezin suprug, a posebno sin Eugen imali u NDH. Protivio se progonima pristaša HSS-a i politici terora koju je provodio njegov sin Eugen (kojega je u jednom razgovoru s generalom E. Glaiseom von Horstenauom opisao, u duhovnom pogledu, Pavelićevim, a ne svojim sinom). Na njegovo zalaganje A. Pavelić je u veljači 1942. sazvao Hrvatski državni sabor. U rujnu 1942. A. Pavelić, u vršenju i svoju apsolutnu vlast, pošto je stekao povjerenje Nijemaca i osigurao potporu S. Kaschea, te započeo akciju za njegovo uklanjanje, obra-

zlažu i to njegovom odgovornošću za loše stanje u oružanim snagama. Na Pavelićev zahtjev, 5. X. 1942. odlazi na odmor u Slovačku, praktično oslobođen svih dužnosti. Vratio se 22. XII. 1942. i već 29. XII. 1942. uputio Poglavniku pismo u kojem je izjavio da se povlači iz Vlade i u Poglavnikove ruke predaje Ministarstvo domobranstva, te je i formalno 4. I. 1943. razriješen dužnosti. Zadržao in vojskovođe u miru s visokom mirovinom te se povukao u Austriju. Živio je na Semmeringu, a potom u Bad Gasteinu. Istodobno je uklonjen i njegov sin Eugen. Neuspješno se pokušao aktivirati nakon kapitulacije Italije i u vrijeme pregovora s HSS-om 1943.¹⁴ Nakon sloma NDH, uhitili su ga Amerikanci (12. VII. 1945.) i odveli u zatvor Zemaljskog suda u Salzburgu, potom u istražni zatvor u Gmundenu i u koncentracijski logor u Gla-

ANTE PAVELIĆ PREDAJE MARŠALSKU
PALICU SLAVKU KVATERNIKU

senbachu kraj Salzburga, te 9. IX. 1946. izručen ili Jugoslaviji. Osuđen je na smrt 6. VI. 1947. (S. R.)

L

LACKOVI, Stjepan, svećenik (Poljanica kraj Marije Bistrice, 7. II. 1913.). Nadbiskupsku klasu u gimnaziju završio u Zagrebu, studirao na papinskom sveučilištu u Rimu, gdje stječe i doktorat. U listopadu 1939. zarečen za svećenika. Kao dušobrižnik službovao u Mariji Bistrici (1940.—41.). Tajnik nadbiskupa A. Stepinca 1942.—45. Tijekom rata (1942.—44.) nadbiskup A. Stepinac slao ga u ratne logore po sjevernoj Italiji da kao njegov izaslanik i član posebne komisije Hrvatskoga crvenog križa spašava Hrvate iz logora i vodi ih, uz stalne opasnosti, do prijamne stanice u Trstu za povratak u domovinu. Tako je ga nadbiskup šalje (u ožujku 1944.) u Vatikan kako bi upoznao Svetu Stolicu s prilikama u NDH. Kad je 10. VII. 1945. zajedno s papinim izaslanikom G. R. Marconeom otputovao u Rim, više se nije mogao vratiti u domovinu jer mu je putovnica (kao i Marconeu) u jugoslavenskom poslanstvu na prijevaru oduzeta. God. 1946. odlazi u SAD u hrvatsku župu Majke Božje Bistričke u Lackawannu (država New York), gdje je župnik sve do umirovljenja 1981. (M. R. i R.)

LAHOWSKI, Emil, ustaški pukovnik (Donji Miholjac, 23. V. 1896. — Zagreb, 21. X. 1945.). Djelatni časnik u 28. pješaka pukovniji austrougarske vojske. Završio je vojnu akademiju u Pešahu. Od 1916.—18. u ruskom je zarobljeništvu. God. 1918. unaprijeđen je u čin natporučnika. Nakon demobilizacije radi u Gradskom poglavarstvu u Pešahu. Od osnivanja pripada ustaškom pokretu i radi na njegovoj vojnoj organizaciji u emigraciji. Nakon osnivanja NDH radi u Uredu za podržavljeni imetak, ali ubrzo prelazi u Stožer Ustaške vojnice gdje obavlja nadzor rada i discipline u jedinicama.

God. 1941. unaprijeđen je u čin dopukovnika, a 1942. u pukovnika. Do kraja rata ostao je u Stožeru Ustaške vojnice; 1944. radi na formiranju Tuzlanskoga ustaškoga zdruga. Nakon povlačenja u svibnju 1945. u Austriju izručen je jugoslavenskim vlastima, a Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je na smrt 9. VIII. 1945. (M. R.)

LAMER, Mirko, ekonomist (Krapina, 18. X. 1907. — Lausanne, Švicarska, 13. II. 1979.). Studirao ekonomiju u Zagrebu, Heidelbergu i Leipzigu, gdje je 1933. i doktorirao. God. 1933.—35. privatni je docent, a 1936.—42. izvanredni profesor na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Bavio se teorijom konjunktura, ekonomskom politikom i ekonomikom javnih radova. Objavio više studija i knjiga. Osnivač je i prvi ravnatelj Ekonomskog instituta u Zagrebu 1939, te predstojnik Odjela za industriju, obrt i trgovinu Banovine Hrvatske. Nakon proglašenja NDH bio odjelni predstojnik za obrt i trgovinu u Ministarstvu narodnoga gospodarstva do sredine srpnja 1941, kada je imenovan državnim tajnikom u Ministarstvu obrta, veleobrta i trgovine. Zbog neslaganja s razvojem dogadaja u Hrvatskoj, po etkom 1942, nakon službenog puta u inozemstvo ostaje u Švicarskoj, gdje politički djeluje u suradnji s P. Digojem. Od 1946. u SAD, radi u Food and Research Institute na Stanford University (1946.—56.). Suradnik i šef Odjela FAO u Rimu 1956.—72. Od 1972. do smrti specijalni savjetnik FAO. (S. R.)

LAMEŠI, Marko, odvjetnik i političar (Obodnica kraj Tuzle, 7. X. 1895. — Zagreb, 4. VIII. 1944.). Gimnaziju je pohađao u Tuzli, a maturu položio 1915. u vinkovskoj

MARKO
LAMEŠI

gimnaziji, nakon isključenja iz svih bosanskohercegovačkih gimnazija zbog političkog djelovanja. Pravni studij s doktoratom završio u Zagrebu 1923. Uoči I. svjetskog rata stupio u staroevanjski mladohrvatski pokret i stao na čelo organizacije u Tuzli. Pristaša HSS-a, zbog političkog djelovanja stalno izložen progonima. Za vrijeme sastanka (1923. u Tuzli) s hrvatskim prvacima iz tuzlanskoga kotara, napala ga je i teško ranila naoružana skupina orjunaša i smaovaca. Nakon toga djeluje u istojnoj Slavoniji i Srijemu. Pred prijetnjom uhićenja sklanja se u Zagreb pa u Sisak, gdje 1925. javno istupa iz HSS-a i vodi »Hrvatsku mladicu«. Vraća se u Srijem i u Rumi otvara odvjetnički ured. Branitelj je mnogobrojnih optuženih Hrvata pred Sudom za zaštitu države, koji je i njega 1934. osuditi na godinu dana zatvora. Potpisnik je poznate izjave petorice (datirane na 31. III. 1941., ali stvarno potpisane 5. IV. 1941.), koja sadrži proglašavanje nezavisne hrvatske države i poziv Njemačkoj da tu državu prizna i pruži joj zaštitu. Nakon uspostave NDH, 15. IV. 1941. imenovan je Vladinim povjerenikom za istojnu Slavoniju i Srijem sa sjedištem u Vinkovcima, a 14. V. 1941. velikim županom Velike župe Prigorje sa sjedištem u Zagrebu do 20. X. 1943., kada je razriješen dužnosti te imenovan državnim vijećnikom. Imao je i čin bojnika u PTS. Umire nakon duge i teške bolesti. (S. R.)

LANOVI , Mihajlo, pravnik (Okoli kraj Kutine, 7. IX. 1882. — Zagreb, 16. IV. 1968.). Studij prava s doktoratom završio na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1905. Radio u

sudskoj i upravnoj službi. Od 1924. privatni docent, a od 1927. redoviti profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Predavao opću pravnu povijest (1927.-33.), privatno pravo Tripartita (1927.-45.), enciklopediju prava (1927.-45.), hrvatsku pravnu povijest (1932.-36.) i kanonsko pravo (1938.-45.). Suračio je u mnogim listovima i časopisima, posebno u *Katoličkom listu*. Za NDH profesor je na Pravnom fakultetu, dekan (1941.-44.) i prodekan (1944.-45.) Fakulteta, član HAZU (od 30. XII. 1941.). Odredbom Poglavnik od 10. VII. 1943., imenovan je izvanrednim članom Državnoga vijeća. Suradnik je *Hrvatske enciklopedije*, 1942. objavio je drugo izdanje knjige *Uvod u pravne nauke*, a 1943. u *Radu HAZU* poznatu studiju o Verböczyju. Nakon rata predaje na Pravnom fakultetu Ustav i vjeroispovjedne odnose te odlomke iz hrvatske pravne povijesti, ali je već 11. VI. 1946. umirovljen. Ostala važnija djela: *Haške konvencije o ženidbenom pravu i naši zakoni* (1912.); *Lukno u Hrvatskoj* (1914.); *Vjerozakonske zaklade* (1927.); *Zapadno-evropski feudalizam i ugarsko-hrvatski donacionalni sistem* (1928.); *Privatno pravo Tripartita* (1929.); *Ustavno pravo hrvatske narodne države* (1938.-39.); *Crkveno pravo u sustavu pravnih nauka* (1940.). (S. R.)

LASZOWSKI, Emilij, povjesničar i arhivist (Brlog na Kupi, 1. IV. 1868. — Zagreb, 28. X. 1949.). Potječe iz stare poljske obitelji. Gimnaziju završio 1887. u Zagrebu. Počeo studirati medicinu u Grazu, a 1893. završio pravo u Zagrebu. U ljeto 1891. zapošljava se kao dnevni arhivist u Hrvatskom zemaljskom arhivu, penje se stepenicama do odjelnog savjetnika vlade i konačno ravnatelj arhiva od 1925. do travnja 1939., kada je umirovljen. Potaknuo je centralizaciju arhiva hrvatskih županija. God. 1905. s V. Deželićem st. i S. Sirolom utemeljio Družbu braćuhrvatskoga zmaja. Kao veliki meštar punih je 30 godina širio hrvatski duh. Utemeljitelj je Gradske knjižnice i Gradskog muzeja u Zagrebu 1907. Iste godine s V. Deželićem potaknuo traženje i spašavanje kostiju Petra Zrinskog i Franje Frankopana. Postigao je da knez Thum und Taxis 1928. daruje grad Ozalj hrvatskom narodu, gdje je

potom uredio Zrinsko-Frankopanski muzej. God. 1909. utemeljitelj je Društva za spasavanje u Zagrebu. Od 1907. dopisni član JAZU. Sura ivaio je u gotovo svim hrvatskim novinama i časopisima. Izdavao je heraldičko-genealoški časopis *Vitezovi*, a uređivaio je više godina *Prosvjetu* i *Vjestnik državnog arhiva*, te *Hrvatski Zmaj*, glasilo Družbe braće hrvatskoga zmaja. Za NDH sura ivaio je u *Hrvatskom kolu* (1942.); *Nedjeljnim vještima* (1942.); *Gospodarstvu* (1943.); *Hrvatskoj prošlosti* (1943.); *Hrvatskom narodu* (1943.-44.); *Našoj domovini* (1943.); časopisu za hrvatsku povijest (1943.); *Novoj Hrvatskoj* (1943.-44.) i dr. Među najznačajnija njegova djela ubrajaju se: *Povijest Turopolja i Povijesni spomenici plemenite općine Turopolje* (1904.-05.); *Habsburški spomenici Kraljevine Hrvatske*, I-III. (1914.-17.; daljnji svesci 1918. nisu izašli zbog naslova); *Gorski Kotar i Vinodol* (1923.); *Stari i novi Zagreb* (1925.); *Stari lički gradovi* (1941.); *Povijesni spomenici grada Zagreba* (1948.); *Grada za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću* (1951.) i dr. O tisu ugodišnjici Hrvatskoga kraljevstva, 1925. uredio zbornik *Znameniti i zaslužni Hrvati*. Suradnik je Tadiji Smičklasu pri sabiranju i uređivanju građe za *Codex diplomaticus*. (R.)

LATKOVIĆ, Ivona, rođ. Maixner, od 1952. Donjević, ustaška dužnosnica i publicistkinja (Zagreb, 20. XII. 1917.). Gimnaziju završila u Zagrebu 1936, a zatim uporedno studira u Zagrebu pravo a u Parizu novinarstvo, gdje i diplomira na visokoj školi za socijalne znanosti i novinarstvo (1939.). Studij prava u Zagrebu apsolvirala 1940. i ponovno 1947. u Rimu. Uoči rata djelovala u Srednjoškolskom i Sveučilišnom pododboru Matice hrvatske, Društvu hrvatskih sveučilištarki (predsjednica 1937./38.), Klubu slušača prava i Ustaškoj mladeži. Sura ivala u *Hrvatskoj smotri*, *Omladini* i *Hrvatskom ženskom listu*, listovima protujugoslavenske orijentacije. Nakon proglašenja NDH imenovana odjelnom upraviteljicom za promidžbu u Zapovjedništvu Ženske ustaške mladeži do 1942, a potom 1942. zapovjednicom sveučilištarki u Ustaškom sveučilišnom stožeru i zamjenicom stožerni-

ka, na kojoj dužnosti ostaje do svibnja 1945. Za vrijeme NDH sura ivala u *Hrvatskom narodu*, *Novoj Hrvatskoj*, *Plavoj reviji* i *Novom pokoljenju*. Domovinu napušta u svibnju 1945. i uspijeva se spasiti od izručenja u Lavamündu (Austrija); odlazi u Italiju te živi u Rimu i izbjegličkim logorima perino i Bagnoli do kraja 1947. Seli se u Argentinu, ali se 1966. vraća u Europu i nastanjuje u Koblenzu (Njemačka). Suosnivačica je i članica uredništva hrvatskog časopisa na njemačkom jeziku *Kroatische Berichte*, Mainz, Vallendar (1976.-77.). Sura iva i u drugim časopisima i novinama hrvatske političke emigracije: *Hrvatskoj reviji*, *Hrvatskoj misli*, *Novoj Hrvatskoj*, *Republički Hrvatskoj*, *Hrvatskom vjesniku* i drugima. Pročelnica je Informacijskog ureda Hrvatskog narodnog vijeća (1985.-92.) u Bonnu i u tom ga je svojstvu zastupala na međunarodnim simpozijima i političkim skupovima. Bila članica HNV u VII. i VIII. sazivu. Do umirovljenja (31. XII. 1994.) radila u njemačkom Caritasu kao socijalna radnica, tumačica i prevoditeljica za naše radnike na privremenom radu u Njemačkoj. (D. S.)

LATKOVIĆ, Radovan, novinar i publicist (Daruvar, 13. IV. 1917.). Prva četiri razreda gimnazije polazio u rodnom gradu a nastavio i maturirao u Zagrebu (1936.). Upisuje studij prava u Zagrebu (1936.), a 1938./39. studira u Parizu. Već kao srednjoškolac djeluje u katoličkom i nacionalističkom pokretu hrvatske mladeži. Suosnivač je Srednjoškolskog pododбора Matice hrvatske (MH) i njegov prvi predsjednik, a zatim i predsjednik Sveučilišnog pododбора MH u Zagrebu. Predsjednik je Kluba slušača a pra-

RADOVAN
LATKOVIĆ

va na Sveu ilištu u Zagrebu (1939.). God. 1940. uhi en je i bez sudske odluke zato en u lepglavskoj kaznionici, odakle je pušten 1. IV. 1941. Nakon proglašenja NDH imenovan je ravnateljem Krugovalne postaje Zagreb, a u sije nju 1942. postavljen i za upravitelja tek osnovanog Zavoda za krugovalnu službu. U tom je svojstvu sudjelovao na više skupova ove službe, kao npr. na konferenciji Union Internationale de Radio-difusion — Geneve, održanoj u lipnju 1944. u Lausannei uz sudjelovanje predstavnika 11 europskih država. Domovinu napušta 5. V. 1945., kod Lavamunda se bijegom spašava od izru enja jugoslavenskim vlastima, te nakon nekoliko mjeseci boravka u Austriji, na poziv K. Draganovi a, odlazi u Rim. U Rimu 1947. doktorira na vatikanском sveu ilištu s tezom iz ustavnog prava. Iste se godine seli u Argentinu, gdje se bavi poduzetništvom. God. 1954. osniva poduze e za montiranje uredskih prostorija, koje vodi do umirovljenja 1982. Djelatan u hrvatskoj dijaspori: 1956. pridružuje se osniva ima Hrvatsko-argentinskoga kulturnoga kluba u kojemu je izabran za predsjednika (1969./71.); 1960. suosniva je Hrvatsko-latinoameri koga kulturnog instituta i biran za njegova predsjednika (1965. i 1984.). Ujedno je lan uredni kog odbora asopisa *Studia Croatica* a od 1984. i njegov glavni urednik. Kao lan Hrvatskog narodnog vije a (HNV) od 1974. izabran je za sabornika V. sabora (1984.), te za predsjednika idu a tri sabora HNV-a. Sura ivao je u brojnim publikacijama u domovini i dijaspori, posebno u *Hrvatskoj reviji*. (M. B.)

LAUREN I , Jozo, glumac (Split, 4. I. 1905. — Beograd, 20. X. 1961.). Završio Državnu gluma ku školu u Zagrebu i od 1926. angažiran u HNK. God. 1931. djeluje u Dramskom studiju, 1944. odlazi u partizane gdje je lan Centralne kazališne družine i Kazališta narodnog oslobo enja Hrvatske; nakon sloma NDH ponovno je u zagreba kom HNK, a 1947. odlazi u Beograd. Nastavnik glume na Zemaljskoj gluma koj školi u Zagrebu (1945.-47.). Pravi majstor karakterne komike. Izvanredno se snašao u kajkavskom narje ju, ali je najve i uspjeh postigao kao Drži ev Pomet. Za vrijeme

JOZO
LAUREN I

NDH igrao je brojne uloge na Hrvatskom krugovalu i u kazalištu: Divjak (I. Gunduli , *Dubravka*), Mihanovi (M. Ogrizovi , *Slava njima*), Albfionita (C. Goldoni, *Mirandolina*), Fricht (C. P. Rosem, *Žena*), Jožef (T. Brezova ki, *Diogenes*), Drenko (V. Rabadan, *Ku a na kršu*). (P. C.)

LAXA, Vladimir, general (Sisak, 21. I. 1870. — Beograd,? VI. 1945.). Završio Vojnu akademiju i Ratnu školu u Be u. God. 1911.-16. vojni je izaslanik Austro-Ugarske u Sofiji; 1916.-17. zapovjednik 18. pješa ke brigade. U studenome 1917. promaknut u in general-bojnika. Umirovljen 1919. Odmah po proglašenju NDH stavlja se na raspolaganje novim vlastima, te je ve 11. IV. 1941. postavljen za zamjenika zapovjednika, a po etkom lipnja i za zapovjednika kopnenih snaga NDH. U lipnju 1941. imenovan je posebnim opunomo enikom Poglavnika za Velike župe Hum i Dubrava (u ijem je dijelu podru ja isto ne Hercegovine izbila srpska pobuna); od kolovoza do rujna 1941. zapovjednik je jadranskoga i bosanskoga divizijskoga podru ja i Vojne krajine. U listopadu 1941. postavljen je za glavara Glavnog stožera Ministarstva hrvatskog domobranstva. Tu dužnost obnaša do kraja kolovoza 1942., kada je smijenjen po nalogu S. Kvaternika (A. Paveli je to pripisao S. Kvaterniku kao pogrešku, iako je i sam kanio smijeniti Laxu). Od kolovoza 1942. do 10. V. 1943., kada je umirovljen, nalazio se na »trajnom dopustu Poglavnika«. Njegovo umirovljenje protuma eno je kao rezultat sukoba novih i starih domobraskih, ve inom austrougarskih asnika. Dobio je na-

slov viteza. U svibnju 1945, nakon povlačenja u Austriju, izručen je jugoslavenskim vlastima koje su ga osudile na smrt 23. VI. 1945. (M. P. i M. R.)

LECHNER, Gustav, nogometaš i trener (Osijek, 17. II. 1913. — Zagreb, 5. II. 1987.). Završio pravni fakultet. Već u gimnazijskim danima zapažen je kao talentirani nogometaš pa ubrzo postaje igra osje kog SK »Slavija«, odakle odlazi u Beogradski sportski klub (BSK). God. 1941. postaje igra »Gra anskog«. U razdoblju 1933.-41. za nogometnu reprezentaciju Jugoslavije odigrao je 52 utakmice. Sa »Gra anskim« 1941. osvaja zlatni Hrvatski pokal, a 1943. i naslov prvaka NDH. Za nogometnu reprezentaciju NDH odigrao je 12 utakmica, a po njezinu slomu 1945. još jednu za reprezentaciju Federalne Države Hrvatske na prvom

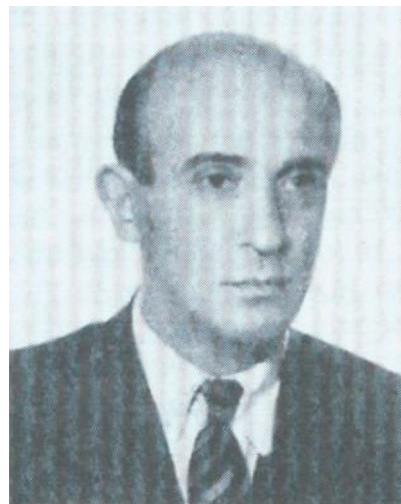
GUSTAV
LECHNER

službenom prvenstvu Jugoslavije. Iz Zagreba se 1945. vraća u Osijek, gdje je igrao i trener NK »Proleter«. U nogometu ostaje kao trener više klubova, među kojima i zagreba kog »Dinama« s kojim 1958. osvaja naslov državnog prvaka. (F. F.)

LEMEŠI, Josip, general (Beograd, 27. I. 1875. — Beograd, 19. III. 1949.). Završio Vojnotehničku akademiju u Beogradu. Časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine SHS do 1922. Za vrijeme NDH, od 1941. do umirovljenja u lipnju 1944, proslavljen je VI. odjelom (za naoružanje) Ministarstva oružanih snaga

NDH. U svibnju 1945. povlači se u Austriju. (M. P.)

LENDIĆ, Ivo, književnik i novinar (Janjina, Pelješac, 4. VI. 1908. — Iquazo, Argentina, 1. IV. 1982.). Gimnaziju završio u Dubrovniku, u Zagrebu na Filozofskom fakultetu

studirao filozofiju i psihologiju. Po etkom 30-ih godina javlja se prvom zbirkom pjesama *Lirika* (1930.), s *Angelusima* šest godina poslije (1936.). Zajedno s M. Starčevićem i V. Singerom pokrenuo 1930. časopis *Naša gruda* poslije uređivao *Luč* i kulturnu rubriku u *Hrvatskoj straži*. Surađivao i u *Hrvatskoj prosvjeti*, te *Narodnoj politici*. Zapažen njegov kritičarski opus; pisao o hrvatskoj književnosti, nerijetko se vraćao temi Krležine i njegova djela. Još u *Našoj grudi* lansirao geslo: »S Budakom protiv Krleže«, da bi je za NDH reafirmirao u geslo »S Budakom u novu književnost«, zauzevši prema Krleži umjerenije stajalište. Odmah poslije uspostave NDH redovito se javlja u *Hrvatskom narodu*; ubrzo odlazi u Rim, gdje radi pri poslanstvu NDH, ali i kao novinski dopisnik. U Zagreb se vraća u jesen 1943. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, a poslije u Argentinu, gdje je uređivao mjesečnik *Glas sv. Antuna* (1948-58.). U izbjeglištvu nerijetko pisao pod pseudonimom Ante Planika. Zbog djelomične je oduzetosti, od 1957. sve do smrti, bio katkad prikovan uz krevet. (D. S.)

LEPEJ, Vinko, stožernik (Šibenik, 8. X. 1916. — Zagreb, 31. X. 1944.). Gimnaziju završio 1936. u Šibeniku. Studirao agronomiju. God. 1942. postavljen za pouzdanika

(stožernog pobo nika) u Ustaškom stožeru Bribir i Sidraga sa sjedištem u Kninu. Poslije bio stožernik Ustaškog stožera Sidraga sa sjedištem u Šibeniku. (M. P.)

LEŠI , Luka, doglavnik (Bošnjaci, 11. X. 1898. — kraj Sibirja, 16. V. 1946.). Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije pristaša je HSS-a, ali se krajem 30-ih godina priklanja ustaškom pokretu. Poslije proglašenja NDH, u srpnju 1941. imenovan je doglavnikom. U velja i 1942. pozvan je u Hrvatski državni sabor, a u travnju 1942. razriješen dužnosti doglavnika. Ubijen kraj Sibirja (Slavonski Brod). (R.)

LEŠNIK, August, nogometaš (Zagreb, 16. VII. 1914. — Zagreb, 24. II. 1992.). Poznat pod nadimkom Beli. Zubar po zanimanju. Nogomet igra od djetinjstva, a ve u 15. godini postaje igra prve momadi zagreba koga nižerazrednog kluba »Derby«, potom »Sparte« odakle prelazi u »Gra anski«. Sa 17 godina postaje članom nogometne reprezentacije grada Zagreba (1931.) za koju je odigrao ukupno 30 utakmica. S »Gra anskim« osvaja prvenstva Jugoslavije 1937. i 1940. Za nogometnu je reprezentaciju Jugoslavije igrao 13 puta. U povijest svjetskoga nogometa ulazi kao vrstan napada koji je 1937. u prvenstvenoj utakmici »Gra anskog« protiv tadašnjega aktualnog

AUGUST LEŠNIK

prvaka države BSK-a iz Beograda, igraju i u Beogradu, u prvih 7 minuta igre postigao ak 3 gola. God. 1938. i 1939. najbolji je strijelac tadašnjega državnoga nogometnoga prvenstva. Za nogometnu reprezentaciju Banovine Hrvatske odigrao je 3 utakmice. S »Gra anskim« osvaja prvenstvu NDH 1941. i 1943. Za reprezentaciju NDH odigrao je 7 utakmica i postigao 5 golova. God. 1945. postaje članom novoosnovanoga zagreba kog »Dinama« u kojem igra do 1949., kad je premješten u azmu, gdje postaje igra i trener mjesnog kluba. (F. F.)

LICHTENBERGER, Jakob, dopukovnik (Nova Pazova, 1. IV. 1909.). Studirao u Bonnu, Parizu i Beogradu njema ku, francusku i jugoslavenske književnosti i jezik.

JAKOB
LICHTENBERGER

Nakon završenog studija, na službi u Kulturbundu (njema koj organizaciji u Kraljevini Jugoslaviji) kao voditelj Odsjeka za omladinu. Krajem svibnja 1941. preuzima vodstvo oružanih postrojbi Njema ke narodne skupine u NDH i Glavni odsjek za prosvjetu. Proveo ustroj oružanih snaga folksdoj era u NDH (Waffenabteilung der Deutschen Mannschaft, poslije preimenovano u Einsatzstaffel der Deutschen Mannschaft) i bio njihov zapovjednik u inu dopukovnika. Od 1943. na isto nom je bojištu. U travnju 1945. ponovno je u NDH, kao zapovjednik specijalnih folksdoj erskih postrojbi (Jagdverband Kroatien der Waffen — SS). Hrvatsku napušta 7. V. 1945. Nakon rata dugo boravio u Brazilu, zatim živi u Njema koj. V. G.)

ERIH LISAK

LISAK, Erih, ustaški pukovnik (Zagreb, 29. I. 1912. — Zagreb, ? X. 1946.). U Zagrebu završio gimnaziju i upisao se na Medicinski fakultet, ali je 1933. zbog političke djelatnosti morao prekinuti studij i u srpnju emigrirati u Italiju. U ustaškom logoru Vischetto zadužen je za zdravstvenu zaštitu. S ostalim ustašama 1935. interniran na Liparima, a dvije godine poslije u talijanskoj unutrašnjosti. Nakon proglašenja NDH vraća se s A. Pavelićem u Hrvatsku (13. V. 1941.). Nekoliko dana poslije (18. V.), dopratio je iz Firence Pavelićevu suprugu Maru i djecu u Zagreb. Odmah postaje Pavelićev osobni pobožnik. Prati Pavelića pri posjetu Hitleru (6. VI. 1941.), te Cianu u Veneciju (15. i 16. XII. 1941.). Od svibnja do kolovoza 1941. povjerenik je za javni red i sigurnost MUP-a i organizator policije u pojedinim gradovima (Karlovac). Krajem lipnja 1941. dobio je čin ustaškog satnika. Od kolovoza 1941. do kolovoza 1942. Pavelićev je krilni pobožnik, a od kolovoza 1942. do listopada 1943. glavar Nadzornog odjela u zapovjedništvu Ustaške vojnice. Veliki je župan Velike župe Gora-Prigorje sa sjedištem u Zagrebu od kolovoza 1943. do rujna 1944, glavni je ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost (GRAVSIGUR) od početka rujna

(pošto je smijenjen M. Jurčić) do studenoga 1944, a potom državni tajnik MUP-a do svibnja 1945. Imao je čin ustaškog pukovnika i pripadao tzv. rasovima (pukovničkoj ligi). Potpisivao je odluke o odmazdama, uhićenjima, upućivanjima u logore i strijeljanjima. Slovio je za jednog od najpouzdanijih Pavelićevih suradnika. Zajedno s drugim dužnosnicima NDH povukao se u svibnju 1945. u Austriju, gdje se skrivao do kolovoza, u međuvremenu obilazeći i logore u kojima su bile zatočene hrvatske izbjeglice. Kraće vrijeme potom boravi u logoru Sant Petrant (Franzbach), a 15. IX. 1945. (nakon prethodnog dogovora s A. Moškovom) iz Italije se preko Zone B ilegalno prebacio u Hrvatsku. Želio se uvjeriti u prijetnju »križarima« i eventualno im se priključiti. Desetak dana poslije uhićenja u Zagrebu, suđen u rujnu i listopadu 1946. (u procesu u kojem je naknadno optužen i nadbiskup A. Stepinac) te osuđen na smrt. (Z. D.)

LIVADIĆ-WIESIMER, Branimir, književnik (Samobor, 30. IX. 1871. — Zagreb, 30. VII. 1949.). U književnost je ušao kao jedna od središnjih ličnosti pokreta moderne. Studirao je filozofiju u Zagrebu i Beču gdje je i doktorirao na temu *Biće ilirsko* (1895.). Intelektualac liberalne orijentacije, a u književnosti se javio pjesmama, simbolističkim prozama. Od knjiga vrijedno je spomenuti *Novele* (1910.), *Legenda o Amisu i Amilu* (1913.), *Novele* (1932.), *Do Buenos Airesa* (putopis, 1937.), kamo je putovao na PEN-kongres u ulozi predsjednika zagrebačkog PEN-kluba. Najznačajniji Livadićev rad vezan je uz kazalište: u ulozi ravnatelja Drame HNK (1921.-22.), te kazališnog kritičara vrlo plodnoga i autoritativnoga za NDH. Pisao je i na njemačkom jeziku, najviše u ulozi kazališnog referenta u *Agramer Tagblatt*, a uređivao je *Savremenik*, *Hrvatsku reviju* (1943.-45, zajedno s O. Delovskim) i zbornik *Hrvatsko kolo* (1941.—43, zajedno s M. Jurčićem). Između dva rata bio je primljen u JAZU, ali mu poslijeratne vlasti nisu potvrdile izbor. (B. D.)

LOBKOWITZ, Erwien, knez, diplomat (Prag, 28. II. 1887. — Steppberg kraj Neuburga na Dunavu, 28. VIII. 1965.). Austrou-

garski konji ki asnik u I. svjetskom ratu; oženjen groficom Antoanetom Eltz-Vukovarskom. Otac mu je bio austrijski feldmaršal, komornik cara Franje Josipa I. i glavni a utant cara Karla I. Živio u eškoj, odakle je pobjegao pred ulaskom njema ke vojske. Do 1940. ehoslova ki državljanin, od tada jugoslavenski. Dopuštenje boravka mu je za Banovine Hrvatske sudio V. Kriškovi . Rat je do ekao na imanju Eltzovih u Vukovaru. U srpnju 1942. imenovan je izvanrednim poslanikom kod poslanstva NDH u Rimu. Kao papin tajni komornik imao je slobodan pristup svim vatikanskim nadležstvima, premda NDH nije bila službeno priznata od Vatikana. Na toj dužnosti ostaje do kapitulacije Italije u rujnu 1943. Od tada je živio u Zagrebu. Održavao prijateljski odnos s Glaiseom von Horstenauom, njema kim generalom u Zagrebu. U ožujku 1945. odselio se iz Hrvatske. (M. R.)

LOHR, Alexander, general pukovnik (Turnu-Severin, 20. V. 1885. — Beograd, ? 1947.). Završio austrougarsku vojnu školu.

Austrijski general do priklju enja Austrije Njema koj, a potom prelazi u njema ku vojsku. Zapovijedao IV. zrakoplovnom armijom u napadu na Poljsku, Jugoslaviju i SSSR. Od kolovoza 1942. zapovjednik njema kih trupa na jugoistoku. Od po etka 1943. zapovjednik je Grupe armija (Vojnog zbora) »E«, u Gr koj. Potkraj 1944. preuzeo frontu u Srijemu i Bosni. U ožujku 1945. ponovno je njema ki zapovjednik za jugoistok. Ve i dio rata, kao nadležni general, bio je u stalnoj vezi s njema kim predstavnicima u NDH, te je bio upoznat sa situacijom i problemima u hrvatskoj državi. Rukovodio povla enjem njema kih trupa s Balkana. Telefonski je 7. V. 1945. kao zapovjednik i hrvatske vojske, prilikom povla enja u Austriju, zapovjedništvo njome vratio u Paveli eve ruke i obavijestio ga o potpunoj njema koj kapitulaciji. Potpisao kapitulaciju 9. svibnja i predao se parti zanima u Sloveniji, ali je 12. V. pobjegao iz Topolšice kraj Celja. Uspio se probiti do Britanaca, koji su ga na zahtjev partizana izru ili 15. V. Vojni sud osudio gaje 1947. na smrtnu kaznu. (V. G.)

ALEXANDER LOHR PRIGODOM PRIJEMA KOD ANTE PAVELI A

LON AR, Josip, elektrotehni ki stru njak (akovo, 21. XI. 1891. — Zagreb, 28. XI. 1973.). Gimnaziju polazio u Vinkovcima, a studirao matemati kofizikalne znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i na pariškom sveu ilištu (1910.-15.). Profesorski ispit položio 1916. u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1920. Od 1915. do 1931. predavao na II. muškoj realnoj gimnaziji u Zagrebu. Istodobno, od 1921. bio i honorarni nastavnik osnova elektrotehnike i elektri kih mjerenja na Tehni koj visokoj školi (poslije Tehni kom fakultetu) u Zagrebu. God. 1931. imenovan docentom, 1934. izvanrednim, a 1937. redovitim profesorom osnova elektrotehnike i elektri nih mjerenja na Tehni kom fakultetu. Osnovao je i uredio laboratorij za osnove elektrotehnike i elektri na mjerenja u kojem je obavio mnoga istraživanja. Sura ivao u mnogobrojnim stru nim asopisima (*Glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, *Tehni ki list*, *Elektrotechnische Zeitschrift*, Berlin, *Rad i dr.*), te u *Hrvatskoj enciklopediji*. Objavio više djela: *Konstrukcije radiostanica za primanje* (I. dio 1927., II. dio 1929., prera eno izdanje 1931.); *O savremenoj televiziji. Osnovni problemi, sadašnje stanje i smjernice razvoja* (1937.); *Osnovi elektrotehnike I i II* (1923., 1932., 1938., te etvrto izdanje u svescima I. i II., 1941.—42., zamišljeno u etiri sveska); *Uvod u elektri na mjerenja* (sv. I., 1937.; sv. II., 1939.) i dr. (R.) '

LON AR, Pavao, kanonik (Novaki, 11. I. 1886. — Zagreb, 31. III. 1956.). Gimnaziju poha ao u Karlovcu i Zagrebu, teologiju s doktoratom završio u Zagrebu. Za sve enika zare en 1910. Dvadeset godina odgojitelj je u Nadbiskupskom sjemeništu. Na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu bio profesor retorike i homiletike. Ure ivao list *Naša Gospa Lurdska*. Izabran je i za zagreba koga kanonika. Na konferencijama sa župnicima upozoravao na opasnost od nacizma. Nakon uspostave NDH bogoslovima nerijetko kriti ki govorio o pojedinim ustaškim postupcima ali i s omalovažavanjem o Poglavniku, što je dojavljeno vlastima pa je 30. VII. 1941. uhi en. Prije uhi enja sredinom srpnja 1941. posjetio je u ime Nadbiskupskoga duhovnog stola ministra M. Puka i prosvje-

dovao protiv progona Židova i pravoslavaca. (Tih je dana, 21. VII., i nadbiskup A. Stepinac uputio pismo Poglavniku u kojem prosvjeduje zbog okrutnosti prema nearijevcima.) Pokretni prijeki sud ga je 22. VIII. 1941. proglasio krivim zbog uvrede državnog poglavara i protuustaške promidžbe. Lon ar je odbio milost, ali mu je posredovanjem papinskog legata G. R. Marconea smrtna kazna preina ena u 20 godina zatvora. Kaznu je izdržavao u Lepoglavi, odakle je pušten 1943. Nastavio je raditi i živjeti u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu. (S. B.)

LORKOVI , Blaž, poglavni pobo nik i diplomat (Osijek, 1903. — Zagreb, 24. I. 1947.). Sin hrvatskog politi ara Ivana Lorkovi a i brat Mladena, ministra u vladama NDH. Trgova ku akademiju završio je u Zagrebu 1921., a potom je kratko vrijeme radio u banci. God. 1925. upisuje studij na Visokoj trgova koj školi u Mannheimu, ali se ubrzo vra a u Zagreb i ponovno zapošljava u banci. God. 1928. prelazi u gradski porezni ured, gdje je namještenik. Od 1926. je lan, a od 1927. predsjednik »Hrvatske mladice«. Sura ivao je u Budakovu *Hrvatskom narodu*. Od 1940. lan je Središnjeg

BLAŽ LORKOVI

odbora Matice hrvatske. U Jugoslaviji je nekoliko puta uhićen (1929., 1933. i 1934.) ali je oslobođen zbog nedostatka dokaza. U ustaškom pokretu djeluje od 1938. Već 10. V. 1941. imenovan je poglavnikom, a potom te mu povjereno vođenje svih organizatorskih poslova u ustaškom pokretu. Na taj je način stao na čelo GUS-a. Radio na reorganizaciji ustaškog pokreta, organizirao je ustaške stanove širom NDH, imenovao stožernike te ustrojio ustaški stegovni sud. Po etkom 1942. izradio je Propisnik o ustroju i radu ustaškog pokreta. U siječnju 1942. imenovan je u ime ustaškog pokreta članom Hrvatskoga državnoga sabora. Na čelu GUS-a ostao je do travnja 1942, kada je smijenjen s dužnosti, jer je njegove dužnosti u ustaškom pokretu preuzeo Lj. Sole. Od studenog 1942. poslanik je NDH u Slovačkoj. Na čelu poslanstva u Slovačkoj ostao je do ulaska ruskih trupa u Slovačku. Po etkom 1945. poslanstvo je premješteno u Njemačku, u Gmunden. Tu je došao kao kraj rata. U rujnu 1945. uhitile su ga američke vojne vlasti, 6. I. 1946. izručen je jugoslavenskim vlastima, a 12. I. 1947. osuđen je na smrt. (M. R.)

LORKOVI , Melita, pijanistica i pedagogica (Županja, 25. XI. 1907. — Zagreb, 1. XI. 1987.). Sestra skladatelja i dirigenta Mladena Pozajića, supruga Radoslava Lorkovića, majka Radovana Lorkovića, uglednoga europskog violinista. Studij glasovira završila je 1928. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi prof. Sv. Stanića, usavršavala se kod A. Cortota, Lévyja i Marguarite Long u Parizu. U razdoblju 1926.-45. profesorica je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, kao koncertna pijanistica počinje karijeru 1937. Često nastupa u domovini i inozemstvu. Nakon sloma NDH u Hrvatskoj je nepodobna zbog javnih nastupa u ratnim godinama, ostaje bez posla i 1948. odlazi u Beograd gdje do 1960. djeluje kao profesorica na tamošnjoj Muzičkoj akademiji a potom je do 1972. profesorica i šefica glasovirskog odjela na Conservatoire National Supérieur de Musique u Kairu. Od 1972. do smrti živi u Zagrebu. Ostvarila je jedan od najopsežnijih glasovirskih repertoara među hrvatski pijanistima, odgojila nekoliko generacija vrsnih

MELITA
LORKOVI

glazbenika, veliku pozornost posvećivala je djelima hrvatskih autora, gostovala u svim velikim svjetskim kulturnim središtima. Snimila je više gramofonskih ploča, bavila se i redigiranjem instruktivnih glasovirskih izdanja. (J. M.)

LORKOVI , Mladen, političar (Zagreb, 1. III. 1909. — Lepoglava, kraj IV. 1945.). Sin hrvatskog političara Ivana Lorkovića. Klasičnu je gimnaziju polazio u Zagrebu, gdje je započeo studij prava. Već kao gimnazijalac pristaša je Hrvatske stranke prava. Poslije uvođenja šestosijećne diktature 1929. policija ga nadzire; 15. XI. 1929. raspisana je potjernica za njim, ali uspijeva izbjeći i uhićenje i odlazi u izbjeglištvo. Nastavlja studij u Innsbrucku, a zatim odlazi u Berlin, gdje završava Pravni fakultet i doktorira na temi *Postanak Države SHS*. Kraće je vrijeme zatvoren u Njemačkoj zbog atentata na kralja Aleksandra, ali je sredinom veljače 1935. pušten odlukom suda koji je odbio jugoslavenski zahtjev za izručenje. Izmeću 1929. i 1939. blizak je suradnik A. Pavelića. U ustaškom je pokretu zadužen za Njemačku, a nakon marseilleskog atentata posve preuzima vođenje poslova pokreta izvan Italije. Po etkom 1937. policija ga ponovno saslušava i zatvara. Napušta Njemačku i privremeno se sklanja u Mađarsku. U Njemačkoj se oženio Njemicom Wally Marquard, koju je upoznao kad je stanovao kod prijatelja Slavka Cihlara u Berlinu. God. 1939. vraća se u domovinu, suradnik je lista *Hrvatski narod* i urednik ilegalne *Hrvatske*

MLADEN LORKOVI

pošte. U nakladi Matice hrvatske izlazi mu zapaženo djelo *Narod i zemlja Hrvata* (1939.). Uz M. Budaka najutjecajniji je ustaški povratnik iz izbjeglištva. Za Banovine Hrvatske uhićen je u proljeće 1940. i zatvoren u Lepoglavi, a potom upućen u logor Krušicu kraj Travnika. Jedan je od potpisnika poznate izjave petorice od 31. III. 1941. (potpisana 5. V. 1941.), koja sadrži proglašavanje Nezavisne Države Hrvatske i poziv Njemačkoj da tu državu prizna i pruži joj zaštitu. Nakon uspostave NDH, član je privremene vlade, tzv. Hrvatskoga državnog vodstva do osnivanja prve vlade NDH 16. IV. 1941., u kojoj obnaša dužnost državnog tajnika za vanjske poslove (imenovan je 18. travnja), jer je A. Pavelić položaj ministra vanjskih poslova zadržao za sebe. Ministrom vanjskih poslova imenovan je 9. VI. 1941. Pripadao je skupini mladih pronjemački orijentiranih političara. Protivnik je jačanja talijanskog utjecaja. U kolovozu 1941. oštro se suprotstavlja talijanskom zahtjevu da talijanska vojska preuzme građansku upravu na istavom hrvatskom razvojenom području. Potkraj 1942. napisao je *Spomenicu* u kojoj je u sažetom obliku prikazao tijek suradnje talijanske II. armate s etnicima protiv NDH, koja je u

službenom obliku 26. I. 1943. predana talijanskom ministru vanjskih poslova Galeazzo Ciano. Od početka 1943. talijanski poslanik u NDH R. Casertano nastoji ishoditi njegovo smjenjivanje. Nakon što je početkom travnja 1943. izbio aferu s krijumčarenjem zlata, a njegov šef kabineta Ivo Kolak zbog te afere osuđen na smrt i pogubljen, položaj mu je izuzetno oslabljen, te ga je Poveljom 23. IV. 1943. i formalno razriješio dužnosti ministra vanjskih poslova. Imenovan je državnim ministrom u Predsjedništvu Vlade; posebno je zadužen za poslove s njemačkom vojskom te blisko suraduje s generalom E. Glaise von Horstenauom. U ljeto 1943. glavni je zagovornik sporazumijevanja s HSS-om; u ime ustaške strane otpočeo je pregovore s potpredsjednikom HSS-a A. Košutićem o formiranju koalicijske vlade. Zagovara i jačanje položaja vlade i veu samostalnost u njezinu djelovanju. Pošto je A. Pavelić na mjesto predsjednika vlade 2. IX. 1943. imenovao ostarjelog N. Mandića, dao je ostavku, zajedno s nekoliko suradnika, ali ona nije prihvaćena. U rujnu 1943. zajedno s Mandićem nastavlja pregovore s HSS-om, ali se oni prekidaju krajem mjeseca. Od 11. X. 1943. ministar je unutarnjih poslova, a privremeno i ministar vanjskih poslova (od 29. IV. do 5. V. 1944., nakon smjenjivanja njegova prijatelja S. Perića). Shvativši da će Njemačka izgubiti rat i da će s njom propasti NDH, ponovno inicira temeljitu promjenu državne politike. Početkom veljače 1944. napisao je opsežnu promemoriju na njemačkom jeziku u kojoj sažeto opisuje povijest, sadašnji položaj i temeljne probleme NDH i njezinih oružanih snaga, posebno probleme s njemačkom vojskom. U svibnju 1944. pokrene inicijativu za obnovu pregovora s vodstvom HSS-a. Tajno se sastaje s A. Košutićem i I. Farolfijem, te dogovara s njima zajedničku akciju kojom bi NDH prekinula vezanost s Njemačkom i prešla na stranu sila pobjednica. Za svoje ideje pridobiva ministra oružanih snaga A. Vokića, koji je i izabran na položaj na njegovo zalaganje, te zajedno s njim od kraja lipnja 1944. vodi akciju za spašavanje NDH. Pregovore vodi uz znanje i pristanak A. Pavelića, ali uoči izvođenja akcije A. Pavelić je, vezujući sudbinu NDH i

NA MOSTU PREKO DRINE U ZVORNIKU, PROUE E 1942.: EUGEN DIDO KVATERNIK, JURE FRANCETI ,
MLADEN LORKOVI

svoju osobnu uz sudbinu njema kog Reicha, 0 svemu izvijestio njema kog poslanika S. Kaschea (21. VIII. 1944.). Na iznenadno sazvanoj noj sjednici Vlade, 30. VIII. 1944, zajedno s A. Voki em optužen je za urotu protiv Poglavnika i saveznika (Njema ke), smijenjen i stavljen u ku ni pritvor. Izveden je na sud Poglavnikove tjelesne bojne (PTB), koji ga je osudio na gubitak ina i isklju enje iz PTB-a, zatim je uhi en i interniran u Koprivnici. Ubrzo je zatvoren u Lepoglavi i, najvjerojatnije u zadnjim trenucima NDH, ubijen u još nerazjašnjenim okolnostima. Samo nekoliko dana uo i uhi enja vjen ao se (19. kolovoza u Varaždinu) s groficom Nadom von Ghyczy, a kumovi su mu bili A. Voki i V. Košak. Njegov je razvod od prve žene Wally i vjen anje s drugom izazvalo svojevrni društveni skandal, jer je posebno za njegov slu aj prenesen mađarski zakon iz akovca u Varaždin («Lex Lorkovi»). Lorkovi eva je publicisti ka djelatnost u vrijeme NDH usko vezana uz njegovo politi ko

djelovanje i državne obveze. Sura ivao je u mnogim listovima, a pisao je i u asopisu *Croatia*, što ga je za Ministarstvo vanjskih poslova, na njema kom i francuskom, izdavao HIBZ. Tijekom 1942. sudjelovao je u radu Hrvatskoga državnog sabora i dva su njegova govora u Saboru samostalno objavljena: *Me unarodni politi ki položaj Hrvatske* (1942.) i *Pod jednom kapom* (1942.). Njegova knjiga *Hrvatska u borbi protiv boljševizma* (1944.) objavljena je iste godine i u njema kom prijevodu. (S. R.)

LORKOVI , Radoslav, državni i gospodarski dužnosnik (Klanjec, 16. III. 1902. — Zagreb, 1945.). Uo i uspostave NDH tehni ki je ravnatelj tvrtke »Moster«, tvornice lakova i boja. Za NDH upravitelj je Državnog ureda za oblikovanje cijena i nadnica pri Ministarstvu obrta, veleobrta i trgovine do 20. I. 1945. Predsjednik je Industrijske komore, ravnatelj Industrije lakova i ulja te lan upravnih odbora više poduze a. Pokušavao kod A. Paveli a intervenirati za

uhi enog brata Mladena, ali bezuspješno. Nakon sloma NDH, Vojni sud Komande grada Zagreba osudio gaje 11. VII. 1945. na smrt. (M. P.)

LORKOVIĆ, Zdravko, biolog (Zagreb, 3. I. 1900.). Studij je završio na Prirodoslovnom odjelu Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a doktorirao u Ljubljani. God. 1923.-27. kustos je Mineraloško-petrografskog muzeja u Zagrebu, a potom do 1940. asistent Morfološko-biološkog zavoda zagreba koga Medicinskog fakulteta. God. 1940. izabran je za izvanrednog, a 1942. za redovitog profesora Veterinarskog fakulteta u Zagrebu te predstojnika Zavoda za biologiju. Istodobno je honorarni nastavnik biologije Medicinskog fakulteta i predstojnik Zavoda za biologiju toga fakulteta. God. 1943. dekan je Veterinarskog fakulteta. Sura ivaio je u zborniku *Naša domovina* te u *Hrvatskoj enciklopediji* (III.-V.) kao i u časopisima *Zeitschrift für Zellforschung und mikroskopische Anatomie* (1941.); *Chromosoma* (1941.); *Mitteilungen der Münchener entomologischen Gesellschaft* (1942.-43.); *Liječnički vjesnik* (1944.). God. 1951. prelazi kao redoviti profesor na Medicinski fakultet, a 1960.-73. predavao je genetiku i na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Od 1946. do 1971. objavio je nekoliko izdanja udžbenika biologije za medicinare. Bavio se lepidopterologijom. Posebnu je pozornost posvetio genetici, napose citogenetici. Od 1959. je izvanredni, a od 1965. redoviti član JAZU (HAZU). (V. D.)

LOVRIĆ, Edo, pravnik (Crikvenica, 30. VII. 1866. — Zagreb, 21. VIII. 1951.). Gimnaziju polazio u Senju i Rijeci. Studij prava s doktoratom završio u Zagrebu 1891. Nakon studija radi pri Zemaljskoj vladi u Zagrebu, gdje je 1895. imenovan perovođom kod Bogoštovno-nastavnog odjela. God. 1901. postaje privatni docent ženidbenog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Od 1903. je izvanredni, a od 1906. redoviti profesor kanonskog prava. Umirovljen 1938. i od tada je honorarni nastavnik. Tri puta je biran za dekana Pravnog fakulteta (1907./08., 1922./23. i 1930./31.) i dva puta za rektora Zagreba koga sveučilišta (1913./14. i 1937./38.). God. 1932. postao

predsjednikom Pravnog društva, a 1936. izabran je za njegovim članom. Dva deset godina je uređivao *Mjesnik* Pravnog društva (1921.-41.) u kojem je objavio brojne studije i osvrtne. Za NDH honorarni je nastavnik na Pravnom fakultetu. Kao zamjenik velikog meštra Družbe braće hrvatskog zmaja predvodi izaslanstvo koje je krajem travnja 1941. predalo A. Paveli u izjavu o podršci novoj vlasti. U prosincu 1941. imenovan je članom HAZU. Objavljuje priloge u *Mjesniku* i *Alma mater croatica*. Nakon sloma NDH uklonjen je iz nastave. Objavio više studija, knjiga i skriptata: *Studije iz ženidbenog prava* (1898.); *Ženidba i njezini bitni momenti* (1900.); *Kanonsko pravo*, I—II (1906.); *Ženidbeno pravo* (1911.); *Pravo katoličke crkve*, I—III (1933.); *Das Eherecht im Rechtsgebiet Kroatien-Slavonien* (Berlin, 1937.) i dr. (S. R.)

LOVRIĆ, Vlaho, stožernik (Dužica kraj ap-ljine, 30. I. 1914. — Zagreb, ? 1948.). Gimnaziju završio u nadbiskupskom sjemeništu u Travniku. Godinu dana studirao teologiju u Sarajevu, a potom prešao na Filozofski fakultet u Zagrebu gdje je i diplomirao 1940. Profesor je klasičnih jezika i književnosti na II. klasičnoj gimnaziji (1941./42.) u Zagrebu. Od prosinca 1941. radi i u Promidžbenom uredu GUS-a. U listopadu 1942. postavljen za stožernika Ustaškog stožera Gora u Petrinji, a od rujna 1943. do svibnja 1945. stožernik je Ustaškog stožera Gora-Prigorje sa sjedištem u Zagrebu. U svibnju 1945. povlači se u Austriju i potom u Italiju, gdje živi u Rimu do ožujka 1947. kad je uhićen. Izručen je jugoslavenskim vlastima u kolovozu 1948. i osuđen na smrt. (M. P.)

LUBURIĆ, Vjekoslav, general i ustaški pukovnik (Humac kraj Ljubuškog, 6. III. 1914. — Carcagente, Španjolska, 20. IV. 1969.). Poznat pod nadimkom Maks. Gimnaziju polazio u Mostaru, ali je nakon petog razreda napušta i zapošljava se u Bolesnici koj blagajni Javne burze. God. 1931. pristupa ustaškom pokretu. Iste godine zbog pronevjere osuđen je na 5 mjeseci zatvora. U Mađarsku emigrira 1932., a iz Budimpešte odlazi u ustaški logor Janka-pusta, gdje

VJEKOSLAV LUBURI

postaje logorski ekonom. God. 1934. vraća se u Budimpeštu, gdje završava diverzantski tečaj. Jedno vrijeme boravi i u Nagykanizsi, gdje mu se iz jedne ljubavne veze rađa sin. Po etkom travnja 1941. ilegalno ulazi kraj Gole u Hrvatsku, a potom sredinom travnja u Zagreb. Dodijeljen je u Gospodarski ured vojnoga zapovjedništva GUS-a, kao Servatzyjev zamjenik. U srpnju (nakon pogibije M. Babića) imenovan je voditeljem UNS-ova Ureda III. (Ustaške obrane), čija je funkcija bila organizacija logora, uprava i osiguranje. U kolovozu je osnovao logor Jasenovac. Potkraj rujna 1941. bio je gost Gestapa u Njemačkoj, gdje se upoznao s organizacijom koncentracijskih logora. Nakon povratka organizira logore u NDH po njemačkom uzoru, te oni postaju sinonim ustaške vladavine, a V. Luburi, kao njihov zapovjednik, najpoznatiji i najozloglašeniji predstavnik ustaškog terora; u tim je logorima ubijeno na desetke tisuća ljudi. U Luburicevu stanu 1942. jedno je vrijeme bio konfiniran V. Maček. Po etkom 1942. pod njegovim zapovjedništvom ustrojen je u Li-

piku Ustaški obrambeni združ; od kolovoza 1942. ima imenovanje ustaškog bojnika. U jesen ga A. Pavelić šalje u Hercegovinu da osnuje Domobransku dobrovoljnu pukovnicu za osiguranje granice prema Crnoj Gori. Rašteravši etnike iz okolice, u Travniku osniva pukovnicu, ali je tom prilikom strijeljao jednog domobrana, zbog navodne pobune, što je izazvalo veliko negodovanje dobrovoljaca. Njemački predstavnici (E. Glaise von Horstenau) u Zagrebu protestirali su zbog Luburiceve djelatnosti u Hercegovini, tvrdeći i da ometa njemačke jedinice u izvršavanju njihovih zadataka, i zatražili njegovo udaljšavanje. V. Luburice je opozvan, uhićen i zadržan u kućnom pritvoru dok se vodila istraga. Nijemci su tražili njegovu izručenicu, što je A. Pavelić odbio. U ljeto 1943. odlazi u Sumec kraj Lepoglave, u dobrovoljnu internaciju pod lažnim imenom Matija Ban. Sve vrijeme, i dok je bio pod istragom, i za vrijeme boravka u Sumcu, logori su bili i dalje pod njegovim zapovjedništvom, premda je formalno S. Šarac njegov nasljednik u Uredu III. Luburicevo boravište uskoro je postalo okupljalište vojnih i drugih ustaških dužnosnika. Zbog partizanskih akcija u okolici Lepoglave, po etkom 1944. vraća se u Zagreb. Ponovno se javno pokazuje potkraj kolovoza 1944, kad A. Pavelić počinje udar protiv M. Lorkovića i A. Vokića. Zadužen je da bdije nad njima i ostalim uhićenima. (I danas je dvojbeno je li naredio ubojstva M. Lorkovića, A. Vokića i drugih zatočenika u Lepoglavi.) Od listopada 1944. ima imenovanje ustaškog pukovnika. Potkraj 1944. A. Pavelić šalje ga u Sarajevo da organizira obranu grada od partizanskih postrojba. Po etkom 1945. zapovijeda hrvatskim jedinicama na povlačenje iz Hercegovine. Kad su se Nijemci odlučili povući i iz srednje Bosne (a s njima i oružane snage NDH), vraća se u Zagreb. U proljeće 1945. pri reorganizaciji oružanih snaga postavljen je za zapovjednika Ustaškog zbora sa sjedištem u Sisku, a u travnju 1945. dobiva i imenovanje domobranskoga generala. Smatra da se Zagreb ne smije napustiti, nego da ga treba braniti, što A. Pavelić odbija. Kad general A. Lohr, njemački zapovjednik za jugoistok, u noć 6./7. V. 1945. telefonski obavješta A. Pavelića u Rogašku Slatinu da mu vraća zapovjed-

ništvo nad oružanim snagama NDH, Poglavlak imenuje V. Luburi a njihovim zapovjednikom i naređuje povlačenje prema Zapadu. (Bila je to posljednja Pavelićeva naredba kao Poglavlaka NDH.) Povlačenje i se s vojskom, ali se ne predaje, nego se vraća u Hrvatsku. Zamijenivši dokumente jednog poginulog asenika, vraća se u okolicu Zagreba, djeluje s ustaškim grupama po Bilogori i Slavoniji, do Fruške gore, sve do sredine studenoga 1945. Tada se ilegalno prebacuje u Mađarsku, potkraj 1946. u Austriju, pa u Italiju i potom u Francusku. Do rujna 1948. liječi se od rana zadobivenih u okršajima s jugoslavenskim jedinicama. Pod imenom Maximilian Soldo prebacuje se u Španjolsku, gdje je nakratko zatvoren, ali i pušten. Živi u Benignamu i u španjolski, što mu omogućuje da završi vojnu akademiju. Ženi se, ali gubi supruga, saznajući za njegovu prošlost, 1957. napušta. Surađuje neko vrijeme s Pavelićem, ali mu 1955. otkazuje poslušnost. Isključeno iz ustaškog pokreta, osniva Društvo prijatelja Drine, a potom Hrvatski narodni otpor. Seli se u Carcagente, otvara tiskaru, izdaje listove, piše. (Tekstove je potpisivao kao Bojnik Dizdar i General Drinjanin.) God. 1967. u Luburicevoj se tiskari zapošljava Ilija Stanić, koji ga ubija kao plaćenika jugoslavenske službe sigurnosti. Posljednjih godina života zalagao se za pomirenje hrvatskih političkih snaga u inozemstvu i zemlji. (Z. D.)

LUETIĆ, Franjo, skladatelj i pedagog (Kučev kraj Vukovine, 31. III. 1889. — Zagreb, 16. III. 1972.). Glazbene studije završio 1909. u Zagrebu; 1921.-61. profesor orgulja i polifone kompozicije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu; 1944./45. i 1951.-61. rektor Muzičke akademije. Turopoljski župan od 1918. do 1921. Bio je orguljaš u zagrebačkoj katedrali. Kao skladatelj usmjeren polifonom baroknom nasljeđem u turopoljskoj tradiciji hrvatske melodike. Autor je prve simfonije većeg formata u hrvatskoj glazbenoj literaturi (1917.) Napisao više teoretskih priručnika (posebno zapažen *Polifona kompozicija*, 1954.), te unaprijedio glazbenu nastavu u srednjim i visokim glazbenim školama. Veliki dio Lučićeva opusa zauzima sakralna

glazba: *Hrvatska misa u C-duru* (1920.), *Hrvatska misa u c-molu* (1924.), *O e naš, Ave Maria* i dr. God. 1941. sklada *Misu jubilaris* u povodu (zbog rata neodržane) proslave 1000 godina pokrštenja Hrvata; djelo je prouzvedeno 1943. i ponovljeno 1944., kada Lučić za nj dobiva prvu nagradu, u povodu 700-te obljetnice spomena Zagreba kao slobodnog kraljevskog grada. Nakon rata politički proganjan i šikaniran. (J. M.)

LUETIĆ, Ante, veliki župan (Župa kraj Imotskog, 1. VI. 1907. — Split, 3. XI. 1944.). Krajem 30-ih godina pripadao splitskoj skupini intelektualaca (E. Bulat, B. Nardeli, J. Berković) koji su činili središnjicu ustaškog pokreta u Dalmaciji. Po proglašenju NDH kao ustaški povjerenik (11. IV. 1941.) proglasom pozvao stanovništvo Splita na red i mir. Radio na uspostavi ustaške vlasti, ali se ubrzo pred Talijanima povukao iz Splita. Od srpnja 1941. do listopada 1943. veliki je župan Velike župe Cetine sa sjedištem u Omišu. U veljači 1942. pozvan za člana Hrvatskoga državnog sabora. U listopadu 1943. prelazi na rad u MUP u Zagrebu u svojstvu velikoga župana. U veljači 1944. imenovanje državnim vijećnikom. Po zauzimanju Splita partizani ga uhitili i ubili. (M. P. i R.)

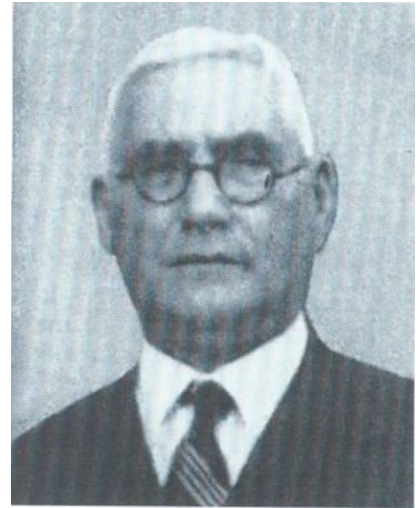
LUETIĆ, Milan, pravnik (Split, 10. XII. 1905. — kraj Vagnja, 10. IV. 1941.). Gimnaziju pohađao u Splitu i Zadru, a završio u Šibeniku. Pravo studirao u Ljubljani i Zagrebu, gdje je i doktorirao 1929. Službovao kao sudski vježbenik u Splitu, kao sudac u Blatu na Korčuli, u Vlasotincima u Srbiji (po kazni kao hrvatski nacionalist), potom u Starigradu na Hvaru i kao predsjednik Suda u Makarskoj, te od 1939. u Splitu kao zamjenik državnog odvjetnika. Pristaša ustaškog pokreta. Koncem ožujka 1941. pozvan kao prikovni kapetan za komandira sedme čete u 13. pješaci puk u Sinju. Nakon izbijanja rata 6. IV. 1941. puk je dobio nalog da krene u Bosnu. Gladni, slabo odjeveni i obučeni vojnici na maršu su iznemogli, štoviše jedan je u Lučićevoj četi od otkaza izvršio samoubojstvo. Kosnut time Lučić je zatražio od zapovjedništva puka da se marš prekine. Zahtjev je odbijen, što

izaziva sukob tijekom kojeg je ubijen zapovjednik bataljuna, zapovjednik puka teško ranjen, a Luetić pogiba. Vojnici su se razbježali a pukovnija raspala. Sahranjen je kao jedna od prvih hrvatskih žrtava u borbi za uspostavu NDH. (D. S.)

LUKAC, Franjo, ustaški pukovnik (Nova Gradiška,? 1894. —? 1946.). Završio kadet-sku školu i službovao u austrougarskoj vojsci. Vojnu je službu nastavio i u Kraljevini SHS, ali je umirovljen 1929. Kao inovnik radio je u »Astri« do po etka 1941. Pred propast Kraljevine Jugoslavije optužen da je član ustaškog pokreta, ali je oslobođen zbog nedostatka dokaza. Poslije uspostave NDH ustaški je povjerenik i organizira vlast NDH u Osijeku i okolini. Krajem lipnja 1941. postavljen je za glavar-a Glavnog stožera Ustaške vojnice i unaprijeđen u čin ustaškog pukovnika. Po etkom studenoga 1941. imenovan je zapovjednikom redarstvene straže za cjelokupno područje NDH pri Ravnateljstvu za javni red i sigurnost i na toj dužnosti ostaje do rujna 1942. U srpnju 1942. imenovan je zapovjednikom redarstvene straže u Ustaškoj vojsci. U veljači 1944. hrvatski je izaslanik kod 373. legionarske divizije. Nakon sloma NDH uhićen je i osuđen 1946. na smrt. (M. R.)

LUKAC, Rudolf, general (Trst, 3. I. 1879. - Zagreb, 8. VIII. 1948.). Završio Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu i Ratnu školu u Beču. Austrougarski je glavno-stožerni bojnik i potpukovnik vojske Kraljevine SHS; na čelu je stožera divizije. Umirovljen 1923. Poslije proglašenja NDH, pristupa Hrvatskom domobranstvu. Od kolovoza 1941. do prosinca 1942, pročelnik je Ustrojbenog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH, a potom pomoćnik zapovjednika I. zbornog podjedinjenja sa sjedištem u Zagrebu, u činu pukovnika. U veljači 1943. umirovljen. Vrhovni vojni sud JA u Beogradu osuđuje ga 1945. na tri godine zatvora. (M. P.)

LUKAS, Filip, geograf, geopolitičar i kulturni djelatnik (Kaštel Stari kraj Splita, 29. IV. 1871. — Rim, 26. II. 1958.). Bogosloviju je završio 1896. u Zadru, a povijest i zemljopis

FILIP
LUKAS

studira u Grazu i Beču, gdje diplomira 1906. Do 1920. srednjoškolski je profesor, a od tada do svibnja 1945, kada odlazi u izbjeglištvo, predaje na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi. God. 1928.-45. predsjednik je Matice hrvatske. Kao priznati geopolitičar za *Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine* (Sarajevo 1942.; pre-tisak 1991.) napisao je opsežnu studiju *Bosna i Hercegovina u geopolitičkom pogledu*. God. 1943. potpisuje kao glavni urednik u ime nakladnika Glavnog ustaškog stana svojevr-sni enciklopedijski priručnik *Naša domovina*, 1 i 2 (1943.). Većina njegovih radova nastala je u razdoblju 1911.-41, te su oni skupljeni i objelodanjeni u dvije od tri zamišljene knjige: *Hrvatski narod i hrvatska državna misao* (1944.) i *Ličnosti, stvaranja, pokreti* (1945.). Lukas je također autor udžbenika *Zemljopis Nezavisne Države Hrvatske* za više srednje škole (1941. i 1943.) te *Zemljopisa Nezavisne Države Hrvatske* (1942). Surađivao je i bio član uredništva u *Hrvatskoj enciklopediji*. (M. Š.)

MIHAJLO
LUKI

LUKI, Mihajlo, general (Virje, 24. IX. 1886. — Zagreb, 18. VII. 1961.). Sin Darko Luki bio je ugledni pijanist i profesor na Muzi koj akademiji u Zagrebu. Gimnaziju završio u Bjelovaru, Višu školu za kadete u Karlovcu, a Vojnu akademiju u Be u. Kao austrougarski asnik sudjeluje u I. svjetskom ratu, a poslije služi u jugoslavenskoj vojsci. Zapovjednik je 26. pješadijskog puka sa sjedištem u Sisku u inu pukovnika. God. 1931. poslan je u Francusku na tenkovski te aj. Na Vojnoj akademiji u Beogradu predavao strategiju. Po etkom 1940. imenovan generalom. Uo i rata zapovijeda elitnim planinskim jedinicama u Sloveniji. Nakon sloma Kraljevine Jugoslavije i proglašenja NDH, prijavio se u Hrvatsko domobranstvo. Postaje zapovjednikom osje koga divizijskoga podru ja; od svibnja do srpnja 1941. nadzornik je za pješaštvo u Zapovjedništvu kopnene vojske, potom je zapovjednik Li koga zdruga sa sjedištem u Gospi u, te asnik za vezu Hrvatskog domobranstva kod zapovjedništva talijanske II. armate (prilikom reokupacije demilitarizirane zone). Koncem 1941. zapovjednik je III. domobranskoga zbora u Sarajevu. Umirovljen je jer se protivio slanju Hrvata u njema ke legije, koje su slane na isto no bojište. Poslije rata osu en na 10 godina robije. (M. R. i R.)

LULIC, Vilim, glavnostožerni pukovnik (Dragani, 18. III. 1885. — Lepoglava, 1945.). Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije, u inu pukovnika. Pomo nik je zapovjednika kopnene vojske Ministarstva hrvatskog domobranstva od travnja 1941. Iste godine imenovan je zapovjednikom II. zbornog podru ja, koju dužnost obnaša i 1942. U krugu oko A. Paveli a smatralo se da je nenaklonjen ustaškom pokretu. Do umirovljenja 15. VIII. 1943., pro elnik je Osobnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH. Uhi en krajem kolovoza 1944. radi umiješanosti u pu Lorkovi -Voki, zato en u Lepoglavi i ubijen po etkom svibnja 1945. (M. P.)

LUNA EK, Valdemar, pravnik i ekonomist (Petinja, 26. X. 1893. — Zagreb, 19. V. 1963.). Gimnaziju završio u Varaždinu, a

studij prava u Zagrebu, gdje je 1919. i doktorirao. God. 1919.-38. radi kao perovoda u Trgova koj i obrtni koj komori u Zagrebu, 1938.-39. u Trgova koj komori. Istodobno je honorarni docent na Visokoj školi za trgovinu i obrt (od 1923.) i na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi (od 1928.). God. 1939. prelazi na Pravni fakultet u Zagrebu, gdje predaje politi ku ekonomiju, narodno gospodarstvo, povijest ekonomskih doktrina i obrtnu i industrijsku politiku. lan je Instituta za javne financije u Parizu. Objavio je više knjiga, skripata i lanaka s podru ja javnih financija, te kao ekspert sudjelovao na brojnim konferencijama u inozemstvu. Za vrijeme NDH nastavnik je na Pravnom fakultetu, od 7. IX. 1944. redoviti profesor. Objavljuje lanke u *Gospodarstvu*, *Ekonomistu* i *Hrvatskoj reviji*, suradnik je *Hrvatske enciklopedije*, II.-V. (1941.—45.). Clan je Ravnateljstva Hrvatske sveop e kreditne banke, te lan upravnog odbora Hrvatske državne banke, priznati je financijski stru njak; pri sastavljanju Vlade NDH u listopadu 1943. bio je kandidat za ministra financija. Po etkom 1945. dovršio je svoje kapitalno djelo *Povijest ekonomskih doktrina*, ali tiskanje nije završeno zbog sloma NDH (objavljeno posmrtno tek 1996.). Na procesu u listopadu 1945. osu en je na tri godine gubitka politiki h i pojedinih gra anskih prava te na konfiskaciju cjelokupne imovine. Uklonjen je s Pravnog fakulteta te je živio u teškim uvjetima, bez stalnog zaposlenja. Do 1955. nije mogao objavljivati pod svojim imenom. God. 1962. objavio je studiju *Hrvatski katedralist Nikola Skrlec Lomni ki*. (S. R.)

LYGGETT, Jimmy, boksa i trener (Philadelphia,? 1897. — Philadelphia,? 1955.). Profesionalnim prvakom SAD-a postaje s 20 godina, na odvojenom prvenstvu za crnce. God. 1918. osvaja i naslov svjetskoga boksa koga crna kog prvaka. S tom je titulom poslije I. svjetskog rata došao u Europu tražiti afirmaciju. Živi u Njema koj, nastupa širom Europe, dva se puta bori s europskim prvakom M. Schmellingom (jednom pobje uje, drugi put diskvalificiran), nastupa i u Zagrebu, gdje se bori protiv Jure Modrica, povratnika iz Amerike (susret završio neo-

JIMMY LYGGETT

dlu eno). U 33. godini prestao aktivno bok-
sati, oženivši se prije toga u Be u Ružom
(navodno podrijetlom iz Hrvatske) i od

1930. živi u Zagrebu. U prostorijama u Ilici
30, iznad knjižare »Kugli« otvara privatnu
boksa ku školu, a uskoro vlasnik gostionice
»Bednjanec«, preure uje skladište robe (u
Preradovi evoj ul.) u dvoranu za boksa ke
treninge, te Lyggett tu odgaja brojne bok-
sa e. Od 1939. trener je boksa ke reprezen-
tacije Hrvatske, a 1943. izbornik reprezen-
tacije NDH. Uspješno je obavljao tu duž-
nost, ali nijednom nije s reprezentacijom
putovao izvan Zagreba. Rezultati njegova
rada potvr eni su u susretima reprezentaci-
je s Madžarima, Talijanima, Nijemcima,
Slovacima i Rumunjima. Premda je bio rat,
boks je, zahvaljuju i Lyggettu, u Zagrebu
bio vrlo popularan. God. 1945. napustio je
Zagreb, a na putu u Ameriku, u Genovi gdje
su ekali brod, umrla mu je žena. Zaslužan
za razvoj hrvatskoga boksa. (F. F.)

M

MACANOVIC, Hrvoje, športski novinar (Arbanasi kraj Zadra, 1. VI. 1904. — Mali Lošinj, 4. I. 1980.). Gimnaziju je završio u Splitu (1921.), a zatim upisuje Visoku tehničku školu (poslije Tehnički fakultet) u Zagrebu (odjel strojarstva) i apsolvira 1926. Već kao gimnazijalac bavio se plivanjem i vaterpolom. Po dolasku u Zagreb, uz plivanje i vaterpolo, bavi se gimnastikom i atletikom u HASK-u te nogometom u

HRVOJE
MACANOVIĆ

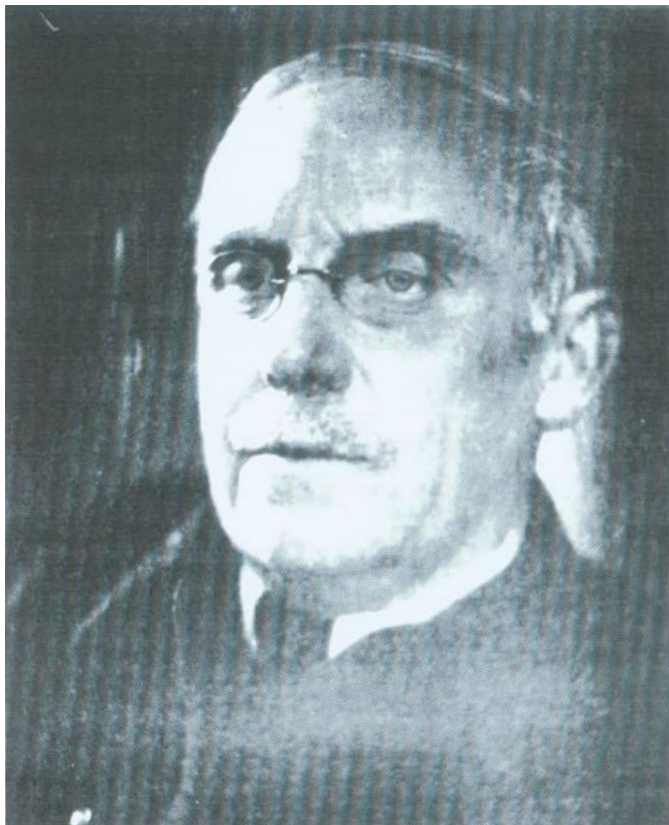
»Croatiji« iz Podsuseda. Novinarstvom se počinje baviti 1923. kao dopisnik splitskoga *Novog doba*, a profesionalni je novinar od 1926. u zagrebačkom dnevniku *Novosti*. Prvi je u nas 1929. izravno prenosio jedno športsko natjecanje — veslačko prvenstvo na Savi u Zagrebu; prvi je naš izvjestitelj s Olimpijskih igara, onih u Amsterdamu 1928., poslije kojih je pratio mnoge zimske i ljetne igre; prvi naš radioreporter koji je svoje komentare snimao na magnetofonsku vrpču (1936.). Do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije bio je glavni urednik *Novosti*, a zatim nastavio športsko-novinarsku djelatnost. Pripadao krugu oko jugoslavenskog

»Sokola«, a za vrijeme NDH sura živio u ilegalnoj organizaciji Jugoslavenski revolucionarni pokret Hrvata (JURPOH) te je nakon provale 1943. uhićen i deportiran u Mauthausen. U logoru (gdje se priključuje antifašističkom pokretu) ostaje sve do završetka II. svjetskog rata. Po povratku u domovinu komunističke vlasti nakratko uhićen, ali ubrzo nastavlja svoju športsku karijeru. Sura živio i u skupini koja je pripremala materijale o Istri, Dalmaciji i Trstu za Parišku mirovnu konferenciju. Predavao športsko novinarstvo na Fakultetu za fizičku kulturu u Zagrebu; osnovao sekciju športskih novinara (1948.), te bio prvi tajnik Udruženja športskih novinara Jugoslavije (1969.). Osim stalnog rada na Radio Zagrebu, sura živio u novinama, športskim časopisima te napisao više knjiga i publikacija. Jedan je od osnivača i urednika časopisa *Povijest sporta*. Pokrenuo i organizirao prikupljanje podataka za *Enciklopediju fizičke kulture* (1971.). Doslovce je živio sa športom i za šport do posljednjih trenutaka života: umro je nepuni sat nakon zadnjeg izvještaja s novogodišnjeg natjecanja u podvodnom ribolovu. (F. F.)

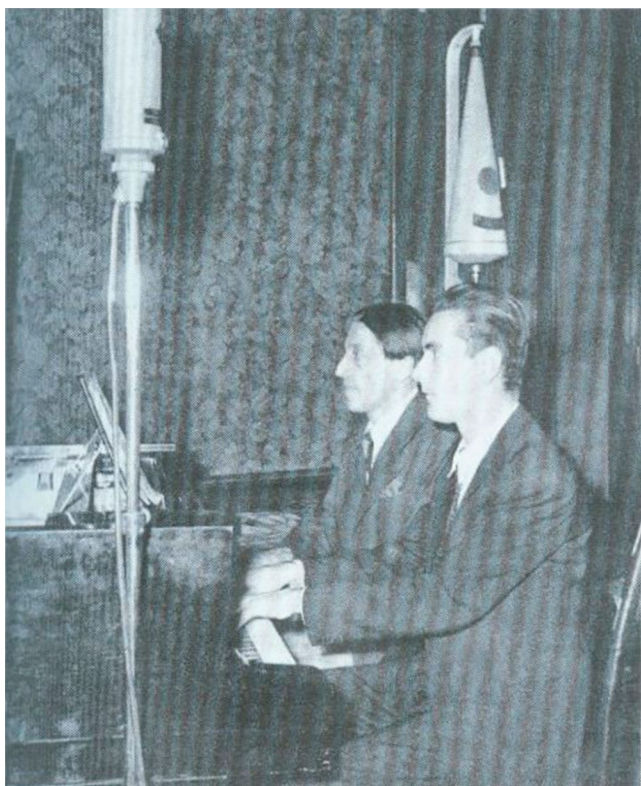
MACHIEDO, Jakov, pl., pukovnik i državni dužnosnik (Hvar, 26. VI. 1891. — München, 1945.). Završio Zrakoplovnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu te bio djelatni časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Slomom Kraljevine Jugoslavije zatječe ga na mjestu zapovjednika Zrakoplovne škole gađanja, u činu pukovnika. Po uspostavi NDH kraće je vrijeme na službi u Zapovjedništvu zračnih snaga, a već od rujna 1941. pa do svibnja 1944. svećenik je u Uredu Poglavnika. Umirovljen je početkom 1944., ali već u travnju

imenovan generalnim konzulom u Münchenu, gdje je umro od upale plu a. (M. P.)

MA EK, Ivo, pijanist (Sušak, 24. III. 1914.). Sinovac V. Ma eka, vo e HSS-a. Glasovir i kompoziciju diplomirao na Muzi koj akademiji u Zagrebu (1934.). Studij kompozicije nastavio u Parizu (1939.). God. 1936.-39. nastavnik je na Muzi koj školi »Lisinski« u Zagrebu, tajnik Opere HNK (1939.), potom profesor na Muzi koj akademiji (1940.-77.). Utemeljio 1935. trio sa S. Sulekom i S. Zepi em; 1941. sa S. Sulekom i A. Janigrom te glasovirski duo s Juricom Murajem. Za vrijeme NDH koncertirao je i nastupao na radiju sa Sulekom i Janigrom te osobito etveroru no s P. Dumi i em. Kao u enik Svetislava Stan i a težio je da se što više posveti pedagoškom radu i prenese na mlade glazbenike sve plemenite zasade svojeg u itelja, što je i dokazao odgojivši nekoliko vrsnih hrvatskih glasovira a. U skladate-

VLADKO MACEK

IVO MACEK I PETAR DUMIĆ

ljskom opusu, Ma ek je ostvario nekoliko zapaženih glasovirskih i komornih skladbi, a najpoznatija je njegova *Sonata za violon elo i klavir*. Clan je HAZU od prosinca 1941. (P. C.)

MACEK, Vladko, politi ar (Jastrebarsko, 20. VII. 1879. — Washington, 15. V. 1964.).

Studirao pravo u Zagrebu, gdje je 1903. promoviran u doktora prava. God. 1905. pristupio je Hrvatskoj pu koj selja koj stranci i postao lan Glavnog odbora. U I. svjetskom ratu bio je na srpskoj (gdje je ranjen) i talijanskoj bojišnici. Nakon rata, 1918., otvorio odvjetni ku pisarnicu u Zagrebu. God. 1920. izabran je za potpredsjednika stranke dok je bio u zatvoru (travanj 1919. — ožujak 1920.). Potkraj 1924. kratko je vrijeme prvi potpredsjednik Narodne skupštine u Beogradu. Po etkom 1925. ponovno je u zatvoru, jer je na HRSS primijenjena Obznana. Na izborima u razdoblju 1920.-27. biran je za zastupnika. Nakon Radi eve smrti (1928.) postao je predsjednikom HSS-a i supredsjednikom (sa S. Pribi evi em) Selja ko-demokratske koalicije. U po etku je pozdravio uvo enje šestosije-anjskog režima, smatraju i da vodi otvaranju postupka za preure enje države (»lajbek je raskop an«), ali ubrzo postaje oštar kriti ar diktature. God. 1930. kratko je vrijeme zatvoren, a 1933. osu en na tri godine zatvora zbog Zagreba kih punktacija, no pušten je uo i Boži a 1934., u znak pomirljivije politike prvog namjesnika kneza Pavia. Na parlamentarnim izborima 1935. i 1938. nositelj je zemaljske liste

VLADKO MA EK

Bloka narodnog sporazuma, odnosno Udružene opozicije. Odlu no se zalagao za preurenje države na temelju uspostave hrvatskoga nacionalnog i državnopravnog individualiteta te vješto manevrirao izme u razli itih interesa dvora (knez Pavle), režimskih snaga, srbijanske opozicije i me narodnih imbenika. Nakon dugih politiki kih pregovora sklopio je sporazum s predsjednikom jugoslavenske Kraljevske vlade Dragišom Cvetkovi em (26. VIII. 1939.), kojim je stvorena Banovina Hrvatska, a on postao potpredsjednikom Kraljevske vlade. Nakon pu a generala Dušana Simovi a (27. III. 1941.), otklonio je ponude da proglasi odcepljenje Hrvatske pod njema kom zaštitom, a prihvatio položaj potpredsjednika u vladi generala D. Simovi a, u kojoj ostaje do napada Njema ke na Jugoslaviju. Na svoje mjesto u vladi delegira Juija Krnjevi a, a on

se vra a u Zagreb. Pri proglašenju NDH (10. IV. 1941.), u želji da se izbjegnu sukobi i sa uva pozicija HSS-a dok traje rat, pozvao je dužnosnike svoje stranke da sura uju s novim vlastima. Povla i se na svoje imanje u Kupincu, ostaju i izvan politiki kih zbivanja. U listopadu 1941. ustaše su ga zatvorile u logor Jasenovac, u kojem je proveo pet mjeseci (15. X. 1941. — 15. III. 1942.). Nakon saborske interpelacije skupine zastupnika HSS-a i Paveli eva govora na zaklju noj sjednici Sabora 28. II. 1942., pušten je iz Jasenovca i od 16. III. 1942. zato en s cijelom obitelji na imanju u Kupincu. Od 9. I. 1943. do 9. III. 1943. bio je zato en u stanu V. Luburi a u Zagrebu, a potom ponovno premješten u Kupinec, gdje ostaje do 9. XII. 1943. U prosincu 1943. premješten je u svoj zagreba ki stan, u kojem ga sve do 5. V. 1945. uva jaka straža.

Zbog stroge izolacije nije mogao politički djelovati, ali je njegova politička pozicija bila jasna: kao demokratski političar vjerovao je u pobjedu zapadnih Saveznika i uz njih vezao nade u dolazak HSS-a na vlast; protivio se oružanom otporu i zagovarao politiku pasivnosti i uvanja stranke, politiku distanciranja i od ustaša i od partizana. U vrijeme pregovora vodstva HSS-a s M. Lorkovićem i N. Mandićem sa situacijom ga je upoznavao Lj. Tomašić, koji mu je tajno dostavljao pismene poruke. Podržavao je ideju o odstupu ustaša i osnutku prijelazne inovne vlade koja bi predala vlast HSS-u. Njegova je politika doživjela poraz, a on je uoči sloma NDH, 6. V. 1945., napustio Hrvatsku sa suprugom Josipom, kćerkom Agnezom i sinom Andrejem. Najprije odlazi u Pariz, a 1946. u Washington. U izbjeglištvu nije razvio sustavniju političku djelatnost. Bio je jedan od osnivača Meunarodne seljačke unije i njezin potpredsjednik. Napisao je memoare *In the Struggle for Freedom* (New York, 1957.), koji su u Zagrebu objavljeni 1992. pod naslovom *Memoari*. Posmrtni su mu ostaci prenijeti u Hrvatsku te su 15. V. 1996. pokopani na zagrebačkom Mirogoju. (S. R.)

MAGDI, Milivoj, publicist (Koprivnica, 22. V. 1900. — Zagreb, 3. III. 1948.). Završio pravo u Zagrebu, potom dobiva prvu službu u Pakracu gdje, nezadovoljan općim stanjem, prihvaća marksizam i komunizam. God. 1926. seli se u Osijek, postaje članom Rajonskoga komiteta KP Gornji grad, te tajnik Narodne pomoći i Jugoslavije. Komunistički ga krugovi sumnjaju i za dojave policiji, provale u organizaciju i stradanja pojedinaca. Pod prijetnjom likvidacije odlazi 1931. u Zagreb. Razočaran komunizmom, priklanja se socijaldemokraciji, stalni je suradnik Adžijine *Socijalne misli*. Veliki je poklonik djela M. Krležine. Pisao je književne i kazališne kritike, socijalne i političke eseje, rasprave o liberalizmu, radničko pitanju i sindikatima. Objavljuje književna djela i političke brošure: *Jagodina ljubav* i *Klerikalizam nastupa* (1934.), *Abesinija* (s Mirkom Kus-Nikolajevom) i *Fašizam i radnička klasa* (1935.), te *A. G. Matoš* (1936.). Pod utjecajem moskovskih procesa postaje

MILIVOJ
MAGDI

žestoki protivnik komunizma i zagovornik hrvatske državne neovisnosti. Komunistički ga omladinci napadaju kolcima pred Radničkim domom u Zagrebu (1937.), gdje je radio kao pravni savjetnik u Radničkoj komori, ali uspijeva preživjeti lin. God. 1940. objavljuje brošuru *Liberalizam i socijalna problematika u Hrvatskoj*. U svojim mnogobrojnim člancima i brošurama nastoji povezati načela socijalne demokracije s hrvatskom državnom idejom. Pozdravlja stvaranje NDH, ali je kritičan prema režimu i njegovim postupcima. Zatvoren je pod sumnjom da je marksist i komunist, ali je ubrzo oslobođen. Postaje suradnik *Spremnosti* i objavljuje brošure *Intelektualci prema marksizmu i liberalizmu* (1942.), *Najstrašnije razdoblje života seljaka u Sovjetskoj Uniji* (1943.) i *Slučaj Vere Wagnerove* (1944.). U svibnju 1945. povlači se iz Hrvatske; do proljeća 1946. živi u izbjegličkim logorima u Austriji, potom odlazi u Rim. U izbjeglištvu nastavlja publicistički rad, piše predstavljač zapadnim silama razjašnjavajući i događaje u Hrvatskoj u vrijeme rata i poslije njega, drži predavanja hrvatskim izbjeglicama o potrebi raskida sa zabludama prošlosti i prilagođavanja hrvatske borbe za slobodu u novim prilikama. Započinje knjigu *Uvijek jami*, u kojoj nastoji objasniti uzroke neuspjeha novije hrvatske politike, zalaže se za razboritiju politiku utemeljenu na suvremenim demokratskim načelima, razumijevanju svjetskih kretanja i suradnji svih hrvatskih demokratskih stranaka i skupina. Knjiga je ostala nedovršena. God. 1947. savezničke vojne vlasti uhićuju ga u Rimu i

izru uju Jugoslaviji, gdje je osuđen na smrt i pogubljen. (S. R.)

MAGLICA, Milan, boksa i publicist (Zagreb, 22. XII. 1922. — Melbourne, 9. I. 1994.). Gimnaziju i Grafičku školu završio je u Zagrebu. Jedan je od najvećih hrvatskih boksaera 1938.-45. Prve pobjede postiže 1938., a 1940. prvak je Banovine Hrvatske u bantam skupini. Na pojedinačnim prvenstvima u NDH 1941. i 1942. osvojio je naslov prvaka u perolakovoj skupini. Prema listu *Sport* (1941.) bio je apsolutno najbolji boksaer u državi. Kao član reprezentacije

MILAN MAGLICA

NDH i Zagreba (1941.-45.) pobjeđivao je predstavnike Slovačke, Njemačke i Mađarske. U sedmogodišnjoj boksačkoj karijeri pobjeđivao je sve hrvatske boksaere i perolake i lake skupine. Bio je športski suradnik zagrebačkih listova. God. 1942.-45. bio je tabornik Tabora I. Zagreb-Donji Grad. U razdoblju 1945.-50. živi u izbjegličkom logoru u Austriji, gdje o vlastitu trošku tiska prijevode i pjesme za djecu. U proljeće 1950. tjedan dana ilegalno boravi u Zagrebu kako bi u inozemstvo odveo buduću suprugu Steficu (rod. Daković). Potkraj 1950. odlazi

u Australiju. Suradnik je hrvatskih emigrantskih listova i časopisa, urednik *Doma*, odnosno *Hrvatskog doma* te osniva i član hrvatskih društava. God 1992. posjetio je domovinu. (F. F.)

MAGOVAC, Božidar, publicist i političar (Zagreb, 13. X. 1908. — Zagreb, 24. I. 1955.). Završio gimnaziju u Karlovcu, studirao na trgovačkoj akademiji i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U gimnaziji se uključuje u HSS, 1926. sudjeluje u organiziranju udruženja HSS-a, 1927. postaje predsjednik omladinske organizacije HSS-a; a 1928. taj-

BOŽIDAR
MAGOVAC

nik Sveučilišne mladeži »Matija Gubec«. Surađuje u *Slobodnom domu*, *Obzoru*, *Narodnom valu* i drugim listovima, te uređuje *Zlatni klas* (1930.); *Seljački svijet* (1933.-39.); *Seljački dom* (1939.-41.) i *Seljački kalendar za 1941.* Suurednik je *Sabranih djela* Antuna Radića i prijevode 19 knjige. Objavio je brošuru *O Albancima i Albaniji* (1941.), posvećenu Milanu Sufflayu. Bio je član središnjeg uredništva *Hrvatske enciklopedije* (do 1943.). Nakon uspostave NDH zauzima se za aktivniju ulogu HSS-a i protivi Maekovoj politici i ekanja; u rujnu 1942. povezuje se s partizanima, a 31. V. 1943. s obitelji odlazi iz Zagreba na partizanski teritorij, gdje daje izjavu o uvjetima suradnje s partizanskim pokretom. U srpnju 1943. pokrene glasilo hrvatskoga seljaka kog pokreta *Slobodni dom*, kojemu je bio glavni urednik. U okviru partizanskog pokreta osnovao Izvršni odbor HSS-a, čiji članovi postaju vijećnici ZAVNOH-a, a on je na sjednici ZAVNOH-a u Plaškom 13. X.

1943. izabrali za potpredsjednika Izvršnog odbora ZAVNOH-a. Na II. zasjedanju AVNOJ-a u studenom 1943. izabran za potpredsjednika NKOJ-a. Nastojao izgraditi što samostaliju ulogu HSS-a unutar partizanskog pokreta, zahtijevao je slobodno formiranje i djelovanje organizacija HSS-a na partizanskom teritoriju i uspostavljanje partnerskog odnosa s komunistima, što je izazivalo napetosti i sporove s vodstvom KPH. Sporovi su nastali i oko njegova odnosa prema V. Meku i zauzimanja za konfederativno uređenje jugoslavenske države. Pod utjecajem komunista postupno je izoliran u Izvršnom odboru HSS-a, koji mu sredinom kolovoza 1944. iskazuje nepovjerenje, te je prisiljen 22. VIII. 1944. dati ostavku na dužnost potpredsjednika NKOJ-a. Uklonjen je sa svih dužnosti i potkraj kolovoza 1944. interniran u Podselse na Visu, gdje je ostao do kraja rata, kada je prebačen u Zagreb. Bio je upravitelj Gradske knjižnice u Zagrebu do ožujka 1947., kada je smijenjen te 19. VIII. 1947. zatvoren. Na montiranom političkom procesu u studenom 1948. osuđen je na šest godina robije s prisilnim radom. Kaznu je izdržavao u Staroj Gradiški do 19. VIII. 1952., kada je oslobođen nakon šest godina zatočeništva. (S. R.)

MAIXNER, Franjo, karikaturist i ilustrator (Varaždin, 1899. — Zagreb, 30. VIII. 1963.). Uz redovno zanimanje bankovnog inženjera, od sredine 20-ih godina objavljuje karikature u *Koprivama*, *Jutarnjem listu* i *Veneri*, ponajviše s lokalnom zagrebačkom i unutarnjopolitičkom tematikom. Dao je niz radova koji izvrsno oslikavaju prilike izme u dvaju ratova (posebno su mu uspjeli likovi starojugoslavenskih žandara, te S. Radića i V. Meka). U razdoblju NDH uglavnom je radio karikaturu s vanjskopolitičkim temama (*Hrvatski narod*, *Nova Hrvatska*, *Hrvatski krugoval* itd.). Više njegovih karikatura sa Staljinovim likom prenijeli su švicarski i njemački listovi. Nakon sloma NDH poduže nije objavljivao, a sredinom 50-ih godina započeo je sustavno ilustrirati knjižice viceva o Bobiju i Rudiju (ukupno 32 sveska). Posmrtno mu je 1994. objavljen album ilustriranih šala *Bobi i Rudi* (koautor M. Filipovi). (R. A.)

MAJCAN, Ivan (Maican Zlatko), odvjetnik (Ruškovac kraj Bereka, 19. I. 1896. — ?). Gimnaziju polazio u Zagrebu, gdje je 1922. završio i pravni studij s doktoratom. Pripada skupini studenata koja prihvaća nauku braće Radića. Po završetku studija zapošljava se u Donjem Miholjcu. God. 1925. uhićen i optužen po Zakonu o zaštiti države i više je mjeseci zatvoren. Sljedeće, 1926. izabran je za tajnika kotarske organizacije HSS-a u Donjem Miholjcu i stalno je pod policijskom maskom. Nakon izbora 1935. ta se maska smanjuje, a njegova aktivnost u seljačkom pokretu ojačava. Obilazi sela, drži predavanja i osniva podružnice Gospodarske sloge i Seljačke sloge. Za narodnoga zastupnika na listi HSS-a biran 1927., 1935. i 1938. Odvjetnik je u Donjem Miholjcu i Zagrebu. U veljači 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor, te izabran za njegova bilježnika, na kojoj je dužnosti vrlo aktivan. Biran i za člana saborskog odbora za pravosudne i bogoslovne poslove. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (D. S.)

MAJER, Zbiljko, pukovnik (Banja Luka, 23. II. 1897. — Lepoglava, ? IV. 1945.). Djelatni časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U oružanim snagama NDH 1941.-43. inženjerski je pukovnik, a jedno vrijeme i nadstojnik u Nadzorništvu tehničkih eta. Od lipnja 1943. zapovjednik je Domobranske niže srednje škole u Karlovcu. Uhićen je u rujnu 1944. kao simpatizer IISS-a i službeno umirovljen 7. listopada. Ubile su ga ustaše potkraj travnja 1945. zbog umiješanosti u pučevske Lorkovičeve. (M. P.)

MAJETI, Bogdan, general (Bjelovar, 14. VII. 1896.-Beograd, ? 1945.). Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH zapovjednik je Banjalučkog bataljuna. Od 1941.-42. zapovjednik je 10. pješake pukovnije. Od travnja 1942. do početka 1944. obnašao je dužnosti zapovjednika 4. i 5. pješake divizije i 2. gorskoga zdruga »Vojskovoje Slavka viteza Kvaternika«. Početkom 1944. promoviran je u čin generala, a u ožujku 1944. imenovan je pomoćnikom zapovjedni-

ka II. zbornoga podru ja i ujedno je povjerenik (zapovjednik) tvornice vagona, strojeva i mostova u Brodu na Savi (danas Slavonski brod). Vrhovni sud DFJ u Beogradu osudio gaje na smrt 19. IX. 1945. (M. P.)

MAJIC, Jozo, državni dužnosnik (Drinovci kraj Ljubuškog, 14. V. 1914. — ?). Završio pravo. Do 1941. je u emigraciji. Poslije uspostave NDH u svibnju 1941. imenovan savjetnikom u Ministarstvu unutrašnjih poslova. U studenome 1942. prelazi na rad u Ministarstvo pravosu a i bogoštovlja na mjesto tajnika, a od prosinca 1943. nadstojnik je Politi kog odsjeka kod Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost. Od velja e do svibnja 1944. dodijeljen je na rad u Ministarstvo za oslobo ene krajeve, a potom prelazi u Predsjedništvo Vlade u ured ministra E. Bulata. Prilikom povla enja iz Zagreba, u svibnju 1945., gubi mu se trag. (M. P.)

MAKANEC, Alfred, pi., pravnik, publicist (Sarajevo, ? 1879. — Zagreb, 28. I. 1945.). Pravo je studirao u Zagrebu i Be u. Bio je veliki župan, za Kraljevine SHS otpušten je iz državne službe te je radio u ustanovama radni kog osiguranja. Pisao je povijesne lanke, napose o hanu Jela i u. Bio je stalni suradnik pišu i o publicisti ko-povijesnim i numizmatičkim temama u novinama: *Deutsche Zeitung in Kroatien* (1942., 1943.), *Neue Ordnung* (1942.), *Nova Hrvatska* (1941. i 1943.), a povremeno u *Spremnosti* (1942.), *Hrvatskom narodu* (1943.) i *Hrvatskom zmaju*. Iako nije istaknut me u suradnicima, pisao je o novcu u dvosveš anoj *Našoj domovini* (1943.). (M. Š.)

MAKANEC, Julije, pl., filozof i političar (Sarajevo, 19. IX. 1904. — Zagreb, 7. VI. 1945.). Gimnaziju je polazio u Osijeku i Biha u, a 1922.-26. studirao je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te 1927. doktorirao. Od 1927. gimnazijski je profesor u Petrinji, a od 1929. u Koprivnici, Leskovcu (po kazni, iz političkih razloga), Bjelovaru, Virovitici, Knjaževcu, Karlovcu. Objavio je knjige: *Marksisti ka filozofija prirode* (1938.) i *O podrijetlu i smislu države* (1939.). Sura ivao u asopisima *Hrvatska*

JULIJE MAKANEC

smotra i Hrvatska revija. U sije nju 1940., za Banovine, dolazi ponovno u Bjelovar i postaje ravnateljem gimnazije. Ubrzo potom imenovanje gradona elnikom Bjelovara. Na toj dužnosti, odmah poslije po etka travniškog rata, 8. IV. 1941. sudjeluje u organiziranju te vodstvu (s I. Mrakom) bjelovarske vojne pobune. Istoga je dana proglasio u Bjelovaru uskrsnu e hrvatske države. Poslije uspostave NDH imenovan je stožernim pobo nikom u Ustaškom stožeru Bilogora sa sjedištem u Bjelovaru. Od 1942. u zapovjedništvu Ustaške mladeži preuzima dužnost pro elnika za duhovni odgoj. U ožujku 1943. imenovan je izvanrednim profesorom filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a od 13. listopada iste godine ministar je narodne prosvjete. Na tom položaju ostaje do kraja NDH. Od 1941.-45. sura ivao je u brojnim novinama i asopisima. Pisao je za *Hrvatsku enciklopediju*, I.-V. (1941.-45.), te sura ivao u dvosveš anom zborniku *Naša domovina* (1943.). Samostalno je objavio knjige *Razvoj državne misli od Platona do Hegela* (1943.), te *Hrvatski vidici*, nacionalno-politi ki eseji (1944.). U studenome 1943. u *Hrvatskom narodu* objavio je lanak (službeno stajalište vlade) u kojem napada, bez spominjanja imena i dužnosti, nadbi-

skupa zagreba kog A. Stepinca zbog njegove kritike nekih postupaka ustaških vlasti koje je nadbiskup izrekao u propovijedi 31. X. 1943. S ostalim članovima vlade u svibnju 1945., odlazi u Austriju, odakle je izručen te osuđen na smrt pred Vojnim sudom II. armije 6. VI. 1945. (M. Š.)

^f
MANDIĆ, Nikola, odvjetnik i političar (Travnik, 20. I. 1869. — Zagreb, 7. VI. 1945.). Gimnaziju završio u Sarajevu, a pravo u Beču, gdje je stekao i doktorat (1894.). Zapošljava se kao sudbeni pristav u Sarajevu, a potom radi kao odvjetnik. Jedan je od najznačajnijih hrvatskih političara u BiH, posebno za austrougarske vlasti. Utemeljitelj je, uz Ivana Pilara, J. Sunarića i A. Mesića, Hrvatske narodne zajednice (1907.) u Sarajevu te njezin predsjednik. Od 1910-18 član je Bosansko-hercegovačkog zemaljskog sabora (a 1911. postaje predsjednik). Istodobno je i donatelnik Sarajeva, a od 1914. Kraljevom odlukom zamjenik zemaljskog poglavara BiH. Utemeljitelj je i prvi predsjednik Hrvatske centralne banke i podružnice Poljoprivredne banke u Sarajevu, te hrvatskoga pjevačkog društva »Trebević«. God. 1918. izabran u Privremeno narodno predstavništvo, ali mu je mandat poništen, jer su ga kao uglednog Hrvata srpski političari nastojali ukloniti s političke scene. U Kraljevini Jugoslaviji izabran je za narodnog zastupnika u Konstituenti (1920.) na listi Hrvatske teške stranke, poznat kao zagovornik hrvatske političke orijentacije. U Konstituenti ustao protiv Vidovdanškog ustava i napustio je. Nakon proglašenja NDH bio je državni tajnik u mirovini, odvjetnik i predsjednik Odvjetničke komore u Sarajevu do rujna 1943. Na poziv A. Pavelića prihvatio je dužnost predsjednika Vlade NDH (2. IX. 1943.), te je na toj dužnosti ostao sve do kraja rata, mijenjajući i tri puta sastav vlade. Premda njegov izbor, zbog starosti, nije posebno pozdravljen, što više dio političara nudio je ostavku i negodovao (M. Lorković, M. Starčević, M. Kovačić, V. Košak), Mandić je budio poštovanje, uvijek djelujući i s najboljim namjerama, ali bez veće utjecaja. Odmah nakon preuzimanja dužnosti uključio se u veće započete pregovore s predstavnicima HSS-a o

NIKOLA MANDIĆ

karakteru i sastavu »nagodbene« vlade. Zagovarao je koalicijsku vladu, dok se A. Košutić, u ime HSS-a, zalagao za nadstranačku (inovničku) vladu, dakle i bez ustaša. Pregovori su potkraj rujna završili neuspjehom. Sa S. Perićem, ministrom vanjskih poslova, 1. III. 1944. posjetio je Hitlera u dvorcu Kleissheimu kraj Salzburga. U ožujku 1945. pozvao je predstavnike svih vjeroispovijesti da se okupe i iznesu svoje stajalište prema NDH, ratu i komunizmu (što je rezultiralo poznatom poslanicom katoličkih biskupa). Inicijator je memorandumu Vlade NDH upućenog po etkom svibnja 1945. feldmaršalu Haroldu Alexanderu, zapovjedniku saveznih snaga na Sredozemlju. Vlada je u memorandumu izrazila želju da pristupi saveznicima, ali odgovor nije dobila. Zajedno s ostalim članovima vlade, povlači se u Austriju i 14. V. javlja Britancima, tražeći i zaštitu. Samo tri dana poslije (17. V.) britanske ga vojne vlasti izručuju jugoslavenskoj armiji. Sud II. armije u Zagrebu 6. VI. 1945. osudio ga je na smrt. (Z. D. i R.)

MANDUŠIĆ, Mate, ustaški dužnosnik (Rupe kraj Skradina, 20. III. 1907. — ?). Od 1929. do 1939. živi i radi u Belgiji, Austriji i

Italiji. Ian je ustaškog pokreta od po etka 30-ih godina. Za vrijeme NDH jedno je vrijeme upravitelj logora Stara Gradiška (u kojem su stradale tisu e ljudi), a poslije kao zapovjednik bojne uvao V. Ma eka u Kupincu. Imenovan ustaškim satnikom PTB-a. Povla i se 1945. u Austriju, poslije u Italiju te u Argentinu. (M. P.)

MARAKOVI , Ljubomir, književni kriti ar (Topusko, 17. VI. 1887. — Zagreb, 22. II. 1959.). Klasi nu gimnaziju završio je kod isusovaca u Travniku, a studij slavistike i germanistike u Be u, gdje je i doktorirao. Srednjoškolski profesor bio je u Banjoj Luci, Sarajevu i Zagrebu te 1944.-45. profesor na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. U me-

LJUBOMIR
MARAKOVI

dura u je ure ivao katoli ke listove *Lu i Hrvatsku prosvjetu*. Bio je jedan od najistaknutijih i najspremnijih organizatora i promicatelja katoli kog pokreta u Hrvatskoj. Književnim i kazališnim ali i filmskim kritikama za vrijeme NDH javlja se u periodieima: *Književni tjednik* (1941., 1942.), *Lu* (1941.-42.), *Hrvatska revija* (1941., 1943.-45.), *Hrvatski narod* (1941., 1943., 1944.), *Nova Hrvatska* (1941., 1943.), *Croatia sacra* (1943.), *Hrvatski krugoval* (1943., 1945.), *Spremnost* (1943.-45.), *Neue Ordnung* (1944.) i drugima. Samostalno je objavio udžbenik *Žetva — Hrvatska itanka za više razrede srednjih škola — nauka o književnosti*, (poetika) (1943.). Sura ivao je u II. svesku *Naše domovine* (1943.). Sura ivao je u *Hrvatskoj enciklopediji*, I., III.-V. (1941.-45.) te bio urednik za struke film, uporedna literatura, teorija književnosti.

Nakon 1945. izba en je iz književnog društva i zabranjeno mu je objavljivati. (M. S.)

MARCONE, Giuseppe Ramiro, legat Svete Stolice (San Pietro Tntine kraj Napulja, 15. III. 1882. — ?, 1952.). Ian montekasinskih benediktinaca. Završio filozofiju i bogoslovi ju na papinskom sveu ilištu San Anselmo, a poslije na istom bio profesor filozofije. Docent je na Akademiji sv. Tome Akvinskog u Rimu. Vojni je dušobrižnik (1915.-18.), a 1918. izabran za opata opatije Montevergine, blizu Avelli na. U srpnju 1941. imenovan je papinskim legatom pri episkopatu u NDH. U Zagreb je stigao 3. VIII. 1941. Podupirao nadbiskupa Stepinca te esto intervenirao kod vlasti NDH, pa i osobno kod poglavnika A. Paveli a zbog ugroženosti i progona ljudi (npr. za kanonika P. Lon ara kojeg su vlasti osudile na smrt, za prognane Slovence i slovenske sve enike; za Srbe — zajedno s nadbiskupom A. Stepincem posje uje A. Paveli a i intervenira za Gornjokarlova kog episkopa Savu Trlaji a zato enog u Lepoglavi). Premda nije bio diplomatski predstavnik Svete Stolice u NDH, A. Paveli ga tretira takvim pa ak i doajenom diplomatskog zbora. U lipnju

GIJUSSEPPE RAMIRO MARCONE

1942. putuje u Rim, gdje Papi osobno podnosi izvještaj o stanju u Hrvatskoj. Nakon kapitulacije Italije u rujnu 1943. (kad su uhićeni talijanski državljani), ustaške su ga vlasti pokušale uhititi, ali na energičnu intervenciju nadbiskupa A. Stepinca to je spriječeno. Po etkom lipnja 1945. u pratnji tajnika G. C. Masuccia, primio ga J. Broz, predsjednik privremene vlade DFJ. Upoznao je J. Broza da su mu vlasti oduzele telefon i auto, dobio je obećanje da će sve biti vraćeno, ali nije. U pratnji nadbiskupova tajnika S. Lackovića 10. VIII. 1945. otputovao u Rim, ali se više nije mogao vratiti jer su mu u jugoslavenskom poslanstvu u Rimu oduzeli putovnicu. (S. B. i R.)

MAR I , Rudolf, slikar (Litija, 21. II. 1882. - Lovran, 13. X. 1960.). U Zagrebu je završio gimnaziju i kadetsku školu, u Zadru i Boki kotorskoj službovao, a 1905., uz potporu vojnoga zapovjednika za Dalmaciju, generala Horsetzkog, odlazi u Prag gdje kod V. Bukovca studira na tamošnjoj umjetničkoj akademiji. Poslije diplome, više od desetljeća, djeluje kao nastavnik crtanja na vojnim školama u Strassu, Liebenau i pri pukovnici Hoch und Deutschmeistera u Beču. Od 1924. u potpunosti se posvećuje slikarskom radu, seli se u Dubrovnik i često izlaže u Zagrebu. Kod publike je imao puno uspjeha svojim marinama i vedutama primorskih gradova koje su mu priskrbile laskavi naslov »slikara hrvatskog mora«. Tijekom NDH imao je tri samostalne izložbe u Salonu Ulrich, ali nije sudjelovao na velikim godišnjim izložbama hrvatskih umjetnika. U proljeće 1942. s grupom hrvatskih slikara (Topolić, Auer, Kopačić, Ružička, Tomašević) putuje bosanskim bojištima gdje crta i slika ratne slike koje su poslije bile izložene u Strossmayerovoj galeriji, na izložbi pod naslovom *Slikarski dojmovi s ratišta*. Nakon rata, odlukom posebnog zasjednog suda Skupštine ULUH-a 1945. trajno je isključen iz udruženja umjetnika. (B. R.-P.)

MARI I , Josip, glumac (Šarengrad, 28. III. 1884. — Zagreb, 1. VII. 1959.). Započeo 1903. u putujućim družinama, potom je 1918.-20. na angažmanu u Osijeku, a od 1920. u zagrebačkom HNK. Njegovi nastupi

JOSIP
MARIĆ

u Hauptmannovoj *Rozi Bernd*, Kosorovu *Požaru strasti*, u djelima Pecije Petrovića, Joze Ivakića i Branislava Nušića, donijeli su mu zavidne uspjehe. Za vrijeme NDH bio je u naponu stvaralačke dobi, te je igrao i režirao na Hrvatskom krugovalu, a 1941. i 1942. predsjednik je Društva hrvatskih kazališnih umjetnika. U kazalištu je igrao Krupića (A. Senoia, *Zlatarovo zlato*), Blažića (M. Budak, *Ognjište*), Duba (G. Drégely, *Dobar frak*), Hasanagu (M. Ogrizović, *Hasanaginica*), Cengića (A. Muradbegović, *Huseinbeg Gradašević*). (P. C.)

MARI I , Veljko, glumac (Sisak, 23. III. 1907. — Rijeka, 30. X. 1973.). Sin glumca Josipa Marića. Zubni tehničar, potom glumac, od 1927. u Dubrovniku, a od 1931. u zagrebačkom HNK, kao tumač uloga klasičnih junaka i ljubavnika. Nakon nekoliko godina iskušavanja u Osijeku i Sarajevu, 1938. vraća se u Zagreb. Obilježio je sjajno razdoblje zagrebačke glumišta kao Maro

VELJKO
MARIĆ

(Drži , *Dundo Maroje*), Agamemnon (Eshil) i Jago (Shakespeare, *Otelo*), a posebice kao Vronski (L. N. Tolstoj, *Ana Karenjina*) i Orsat (I. Vojnovi , *Dubrova ka trilogija*). God. 1952. bio je i prvi Hamlet na Lovrijencu u Dubrovniku, a 1953. otišao je u Rijeku. Za vrijeme NDH, 1941., bio je, poslije V. Africa, predsjednik Društva hrvatskih glumaca, igrao je u dramama na Hrvatskome krugovalu, a u kazalištu bijaše među ostalim Pilad (J. W. Goethe, *Ifigenija na Tauridi*), Stjepko Gregorijanac (A. Senoa, *Zlatarovo zlato*), Joso (M. Budak, *Ognjište*), Kusturica (A. Muradbegovi , *Na Božjem putu*), Imotski kadija (M. Ogrizovi , *Hasanaginica*), Roman (T. Strozzi, *Tomislav*), Drago (M. Nikoli , *Za svijetao život*), Zulum ar (V. Rabadan, *Zora Uskrsnu a*). (P. C.)

MARI , Artur (Mayer), industrijalac i mecena (Zagreb, 12. IX. 1888. — Zagreb, 10. IV. 1941.). Završio pravo i doktorirao na filozofskom fakultetu. Bio suvlasnik veletrgovine »Hinko Mayer i drug«. Obnašao je i ast generalnoga konzula Kraljevine Albanije u Zagrebu. Bio lan razli itih nov arskih i dobrotvornih društava. Podigao je višekatnicu s prvim prolazom u Zagrebu (Mari ev prolaz). Premda se bavio isklju ivo trgovinom i nov arstvom, bio je veliki poznavatelj i ljubitelj umjetnina, promicatelj umjetnosti i pokrovitelj darovitih umjetnika. Mari a i suprugu Zoru (rod. Alexander) ubio je njihov osobni voza u vrtu vile. To su prve zabilježene židovske žrtve u Zagrebu u trenucima proglašenja NDH. (P. C.)

MARIC, August, pl., general (Goražde, 25. III. 1885. — Zagreb, 17. XI. 1957.). Austrougarski glavnostožerni asnik i divizijski general vojske Kraljevine Jugoslavije. Uo i sloma Kraljevine Jugoslavije komandant je Savske divizije sa sjedištem u Zagrebu; jedini nesrbini na tako visokom položaju u jugoslavenskoj vojsci. Pripadao skupini bivših austrougarskih asnika koja je poslije proglašenja NDH, sa S. Kvaternikom na elu, preuzela klju ne pozicije u domobranstvu. Glavar je Glavnoga stožera Ministarstva domobranstva. U svibnju 1941. (zajedno s M. Lorkovi em) u svojstvu Paveli eva

opunomo enika potpisuje ugovor o razgrani enju NDH s Tre im Reichom. Zbog navodnih planova da se domogne vlasti, po jednoj, a zbog pronevjere, po drugoj verziji, uhi en je 1942., ali i pušten na njema ku intervenciju. Godinu dana živi u Njema koj i 1943. se vra a. Tada je i umirovljen. Uhi enje ponovno u Paveli evoj akciji povodom pu a Lorkovi -Voki . (M. P.)

MARJANOVI , Branko, filmski redatelj (Zagreb, 12. V. 1909. — Zagreb 13. II. 1996.). Sin publicista i književnika Milana Marjanovi a. Nakon završene trgova ke akademije i dramske škole otišao na filmsku izobrazbu u Prag. Bio je šef propagande zagreba kog predstavništva »Foxa«. Vrativši se, pisao scenarije, režirao i montirao više desetaka kratkometražnih filmova. Za vrijeme NDH radio kao organizator, redatelj i dramaturg, scenarist i montažer. Bio je rukovoditelj proizvodnje i u itelj mladih kadrova Državnog slikopisnog zavoda »Hrvatski slikopis«, te voditelj proizvodnje i montažer prvoga hrvatskoga cjelove ernjega glazbenog filma *Lisinski*. Od snimljenih materijala za žurnale montirao dokumentarni film *Straža na Drini* koji je 1942. osvojio nagradu »Zlatni lav« na Bijenalu u Veneciji. S redateljem Milanom Kati em organizirao u »Hrvatskom slikopisu« simpatizere antifašisti ke borbe. Nakon ulaska partizana u Zagreb (1945.) montirao *Filmske novosti* br. 1, poznate kao *Oslobo enje Zagreba*. Potom ostvario dokumentarne filmove *Istra* (1945.) i *Rijeka u obnovi* (1946.). Nakon režije i gran ih filmova *Zastava* (1949.), *Ciguli Miguli* (1952.) i *Opsada* (1956.) posvetio se isklju ivo dokumentarnom filmu. Omnibus *Mala uda velike prirode* (1971.-74.) vrhunac je Marjanovi eva dokumentarizma. (P. C.)

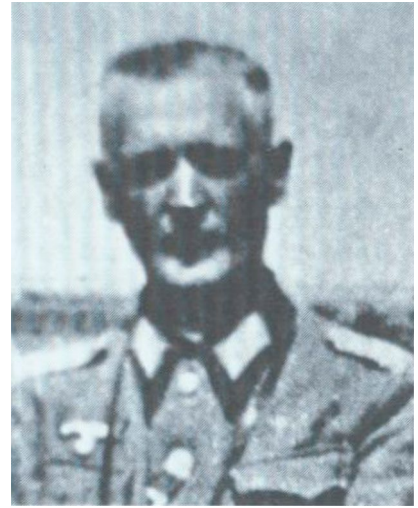
MARKOVI , Jurica, veliki župan (Ogulin, 4. X. 1883. — Ogulin, 20. II. 1949.). U iteljsku školu završio u Petrinji i potom je u itelj u Skakavcu kraj Karlovca. Radi na kulturnom, prosvjetnom i gospodarskom uzdizanju hrvatskog naroda, što jugoslavenske vlasti ocjenjuju nepo udnim te ga ve 1919. umirovljuju. Posve uje se tada širenju zadrugarstva, te je predsjednik više zadruga

JURICA
MARKOVI

i kulturnih ustanova u rodnom kraju. član je Hrvatske stranke prava. Sura uje s A. Pavelićem, M. Budakom i L. Sušićem. Tridesetih godina radi na promicanju i širenju ustaškog pokreta u ogulinskom kotaru. Po proglašenju NDH djeluje kao ustaški povjerenik a u lipnju 1941. imenovan je za velikog župana Velike župe Modruš sa sjedištem u Ogulinu, što ostaje do svibnja 1945. U velja i 1942. pozvan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, zatim dopijeva u Italiju u izbjegli ki logor Fermo. Uhi en je po prijavi S. Clissolda i 1947. preba en u zatvor Esterwegen u Njema koj. Izru en je 4. VII. 1948. i 25. XII. 1948. osu en na smrt. (Z. D.)

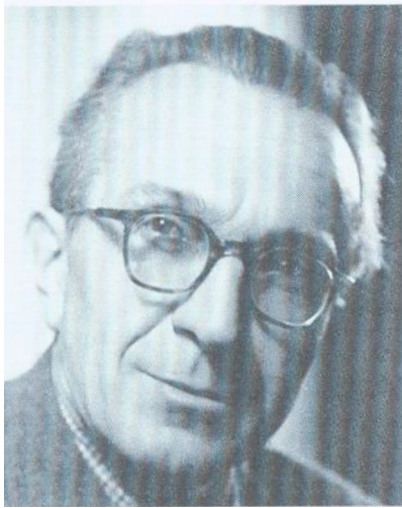
MARKOVI , Željko, matemati ar (Požega, 20. II. 1889. — Zagreb, 1. IV. 1974.). Studirao matematiku i astronomiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Göttingenu i Parizu. Od 1913. u itelj Donjogradske gimnazije u Zagrebu, od 1918. privatni docent mehanike neba na Filozofskom fakultetu, a od 1919. suplent za matematiku na Tehni koj visokoj školi u Zagrebu. Izvanrednim profesorom postaje 1920., a 1922. redovitim profesorom matematike na Tehni koj visokoj školi (poslije Tehni kom fakultetu), što je bio i za NDH. U prosincu 1941. imenovan članom HAZU. Sura ivao u *Hrvatskoj enciklopediji*, te u stru nim i znanstvenim edicijama. (R.)

MARKULJ, Ivan, general (Mostar, 11. II. 1889. — Beograd, IX. 1945.). Djelatni asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine

IVAN
MARKULJ

Jugoslavije. Kapitulaciju Jugoslavije do e kao je u inu pukovnika, a u NDH unaprije en je u in generala. Nakon uspostave NDH obnaša dužnost zapovjednika Ustaškog stožera Pokupje u Karlovcu, ubrzo postaje zapovjednikom Varaždinske pješa ke pukovnije, ali je ve u lipnju premješten za zapovjednika Hrvatske legije, poslije 369. pukovnije, koja se kao dobrovolja ka jedinica borila na isto nom bojištu. Tu je jedinicu kao zapovjednik odveo na obuku u Njema ku 21. VII. 1941., a potom na isto no bojište, gdje je ve u listopadu imala prvu borbu. Po etkom velja e 1942. pukovnja je uklju ena u borbu kraj Samare. Kad je po etkom ljeta 1942. povu en iz Zapovjedništva 369. pješa ke pukovnije, postavljen je na elo Zapovjedništva grada Zagreba, a potkraj 1943. za zapovjednika III. vojnoga zbora sa sjedištem u Sarajevu, gdje ostaje sve do povla enja s tog podru ja u travnju 1945. Pri povla enju u svibnju 1945. uhitili su ga zapadni Saveznici i izru ili jugoslavenskim vlastima. Presudom vojnoga vije a Vrhovnoga suda u Beogradu u rujnu 1945. osu en je na smrt. (M. R. i M. P.)

MARONI , Ivan, novinar (Novigrad Podravski, 5. XI. 1914. — Zagreb, 20. VII. 1945.). Od studenog 1941. nadstojnik je Novinskog odsjeka u Predsjedništvu Vlade, a od listopada 1942. do velja e 1943. nadstojnik u Nastavnom odjelu Ministarstva hrvatskog domobranstva. Imao in ustaškog bojnika. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je 1945. na smrt. (M. P.)

JOZO
MARTIN EVI

MARTIN EVI, Jozo (Josip), dramski glumac (Varaždin, 12. III. 1900. — Zagreb, 22. X. 1991.). Završio trgovačku školu u Varaždinu, gdje je u tamošnjem kazalištu debitirao 1915. u opereti *Vjerni drug* (I. Kälmanä). U siječnju 1918. pozvan u Slovensko gledalište u Trstu. Pošto su Talijani protjerali slovenske glumce, odlazi u Ljubljano (1919.). Među ostalim, igra glavne uloge u dramama Ivana Cankara na slovenskom jeziku. Iz Ljubljane nakratko odlazi u rodni grad (u koji se još jednom vratio 1950. kao ravnatelj kazališta), zatim u Osijek, gdje se zadržati sve do 1938. (uz angažman u Sarajevu 1934.). Prvak je HNK u Zagrebu (1938.-49, 1952.-54.). God. 1949. osniva kazalište u Puli, a od 1950. do umirovljenja 1959. djeluje u riječkom kazalištu. Ostvario više od stotinu glavnih uloga u djelima svjetskih i hrvatskih klasika. Među najuspjelija ubrajaju se Krležini likovi Silberbrandt i Ignjat Glembay u *Gospodi Glembajevima*, Križovec i Klanfar u *Medi*, te Walter kojega igra na prazničnoj *Galiciji* (*U logoru*) 1937. u Osijeku, zatim Shakespeareov Othello i kralj u *Hamletu*, Schillerov Filip II. u *Don Carlosu*, Budakov Josu u *Ognjištu* i dr. Za vrijeme NDH bio jedan od najzaposlenijih glumaca u kazalištu i na Hrvatskom krugovalu. Igrao u filmovima *Lisinski* i *Licem u lice*. (P. C. i R.)

MARTINIS, Dragica, operna pjevačica, sopran (Dan ulovi, Sošice, 19. I. 1921.). Studirala na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Prvi put nastupila 1942. kao solistica na pozornici HNK (Mimi u operi *La Bohème* G. Puccinija). Bila je sjajna Margareta (Ch.

DRAGICA
MARTINIS

Gounod, *Faust*), Marica (B. Smetana, *Prodana nevjesta*), Tosca, Turando! (G. Puccini), Manon Lescaut i Cio-Chio-Cio-San (*Madame Butterfly*), a osobito se proslavila kao Verdijeva Aida. God. 1951. emigrirala je i postala pjevačica Državne opere u Beču, nastupaju i pod imenom Carla Martinis. (P. C.)

MASUCCI, Giuseppe Carmelo, benediktinac i diplomatski dužnosnik (1906.-1964.). Studirao od 1919. na sveučilištu San Anselmo u Rimu, gdje 1932. i doktorira iz crkvenog prava. Redovnik u opatiji Montevergi-

MARCONE I NJEGOV TAJNIK GIUSEPPE MASUCCI
(DESNO)

ne. U kolovozu 1941. stiže u Zagreb kao tajnik papinskog legata G. R. Marconea. Radi uspostavljanja kontakata sa zapadnim Saveznicima i slanja misije po etkom svibnja 1945., više puta razgovarao s poglavnikom A. Paveli em. Misija koju je trebao voditi 5. V. 1945. je otkazana. Nakon odlaska G. R. Marconea u Rim, ostao u Zagrebu, ali je na temelju lažnog poziva 20. III. 1946. otputovao. Više se nije mogao vratiti (oduzeta mu je putovnica), premda je Papina želja bila da ostane u Zagrebu. Povukao se u opatiju Montevegine. Za boravka u Zagrebu vodio dnevnik pod naslovom *Misija u Hrvatskoj* (1941.-46.). Knjigu je preveo M. Mikac i 1967. objavljena je u Madridu. (D. S.)

MATA I , Lovro, dirigent (Sušak, 14. II. 1899. — Zagreb, 4. I. 1985.). Ubraja se u red prvih dirigenata stolje a. Sin Kolomana pl. Mattachicha, opernog baritona Zaj eva doba. U glazbeni se život uklju io 1908. u

LOVRO
MATA I

Be u kao lan dje a kog zbora »Wiener Sängerknaben«. Studirao kod O. Nedbala i I. Herbsta, a karijeru zapo eo 1915. kao korepetitor opere u Kölnu. Nakon toga ravna operama u Osijeku, Novome Sadu, Ljubljani, Rigi, Zagrebu i Beogradu. Za vrijeme NDH vrlo je aktivan u Zagrebu; 1941. piše popularnu kora nicu *Pjesma hrvatske pobjede* (na tekst J. Skra i a), kao i niz sli nih skladbi za vojne glazbene ansamble; od velja e 1942. umjetni ki je voditelj zagreba ke Opere, od kolovoza vrhovni nadzornik svih domobranskih glazbi i zapovjednik glazbenika, pri uvnih domobrana lanova HNK, koji su davali predstave za vojne

LOVRO MATAČIĆ ZA VRIJEME NASTUPA

garnizone. (Imao in domobranskog potpukovnika.) Stalni je gost u Austriji, Njema koj i Italiji. Za vrijeme NDH dirigira operama *Carmen* (G. Bizet), *Parsifal* i *Rajni no zlato* (R. Wagner), *Turandot* (G. Puccini), Mozartovim skladbama *Ave Verum* i *Requiem*. Prvih dana nakon dolaska partizana sklonio se u stan D. Dujšina. Nova ga je vlast optužila za suradnju s okupatorom i prijateljstvo s mo nicima NDH, te se našao u životnoj opasnosti. Zato en je u logoru na Kanalu i u vojnom zatvoru u Novoj Vosi u Zagrebu (s glumcima Maksom Furianom i Daliborom Satali em), poslije i u Staroj Gradiški (10. X. 1945. — 31. VTII. 1946.). Nakon izlaska iz logora kratko vrijeme radi kao korepetitor na Radio Zagrebu, a od velja e 1948. u Skoplju kao dirigent i redatelj (1948.-53.). Od 1950. dirigira u Ljubljani, od 1952. angažiran je i u Rijeci, od 1954. djeluje u mnogim operama u inozemstvu (šef-dirigent Saske državne kapele u Dresdenu i Državne opere u Berlinu, 1956.; dirigent Opere u Frankfurtu od 1961.), a od 1970. je šef-dirigent Zagreba ke filharmonije; dirigent i redatelj zagreba ke Opere. (P. C.)

MATAGI , Ivan, general (? 29. Vili. 1888. — kraj Kulen Vakufa, 2. X. 1941.). asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije do umirovljenja 1932. Nakon uspostave NDH imenovan zapovjednikom 11. pješa ke pukovnije (Sisak). Ubijen s pratiocima u partizanskoj zasjedi na cesti kraj Kulen Vakufa. Posmrtno promaknut u in generala. (M. P.)

MATASIĆ, Ante, general (Kopolje kraj Oto ca, 9. VI. 1862. — Zagreb, 24. VI. 1942.). Kao mladi asnik upoznao A. Star- evi a i s njim održavao vezu te je kao pobornik njegovih misli za Kraljevine Jugoslavije uhi ivan. Od 1912. zapovjednik je zagreba ke 25. domobranske pukovnije (s kojom e od 1914. ratovati u Srbiji i na Karpatima), te zamjenik zapovjednika Domobranskog podru ja u Zagrebu. Imao in

ANTE
MATASI

general bojnika. Umirevljuje ga Narodno vije e Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu, po etkom studenog 1918. Iste je godine uhi en i u zatvoru je do velja e 1919. U studenome 1929. ponovno ga odvodi policija, ovog puta u vezi s uhi enjem Stipe Javora i drugih, a nakon više diverzija, te atentata na Tonija Schlegela. Odmah nakon proglašenja NDH traži prijam u djelatni stališ hrvatske vojske i radi u Ministarstvu domobranstva. U lipnju 1941. imenovan je asnim ustašom i generalom pješaštva, a u velja i 1942. pozvan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor. (M. P. i R.)

MATASOVI , Josip, povjesni ar (Vrpolje, 18. VIII. 1892. — Zagreb, 10. II. 1962.). Gimnaziju završio 1911. u Vinkovcima. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu zapo inje studij povijesti i geografije, 1912./13. nastavlja u Zürichu te od 1913.-15. u Be u, gdje doktorira tezom o paulikijancima i bogumilima u srednjem vijeku. Potom predava u vinkova koj gimnaziji. Od 1924. docent je na Filozofskom fakultetu u Skopju (od 1932. redoviti profesor), gdje ostaje do travnja 1941. Potkraj svibnja 1941. imenovan je i savjetnikom Ministarstva bogoštovlja i nastave NDH te istodobno ravnateljem Državnog arhiva u Zagrebu. Na potonjoj dužnosti ostaje do 1958. Polovicom ožujka 1943. imenovan je redovitim profesorom na katedri za povijest umjetnosti i kulturu na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je predavao povijest svjetske i hrvatske kulture do svibnja 1945. God. 1946. imenovan je profesorom na katedri pomo nih historijskih nauka, na istom fakultetu. Predavao je do umirovljenja 1959. Još za vrijeme NDH pripremio je i uredio XI. svezak *Vjesnika* Hrvatskoga državnog arhiva, ali taj asopis (tiskane su samo studije i rasprave), osim nekoliko uvezanih primjeraka, nikad nije ugledao svjetlo dana. (M. S.)

MATI , Tomo, književni povjesni ar (Slavonski Brod, 12. VII. 1874. — Zagreb, 21. XII. 1968.). Gimnaziju završio u Požegi. God. 1891.-95. studira u Be u slavistiku kod V. Jagi a, a romanistiku kod Mayer-Lubkea i Mussafije. Diplomirao je 1896. i odmah potom doktorirao. Kao suplent radi

TOMO MATI

u Zemunu, ali nezadovoljan zbog šikaniranja Khuenova režima odlazi u austrijsku službu u Split (1899.). U Beograd odlazi 1904., gdje je imenovan redaktorom hrvatskog izdanja državnih zakona, a usput predaje hrvatski u Školi istoimnog jezika te, honorarno, u Theresianumu sve do propasti Monarhije kad odlazi u Osijek za direktora klasične gimnazije. God. 1921. premješten je za direktora osječke Trgovačke akademije. U mirovinu odlazi 1932. na vlastiti zahtjev kako bi se ozbiljnije mogao baviti znanstvenim radom. Istodobno je i direktor Nadbiskupske gimnazije u Zagrebu. God. 1936. izabran za predsjednika privremenog Odbora društva »Hrvatski jezik«. Cijeli svoj znanstveni vijek ostao je vjeran starijoj hrvatskoj književnosti, posebice onoj koja je nastajala na tlu Slavonije, a vrijedna su i njegova komparativna istraživanja. Nakon ukinuća JAZU 1941. izabran je za prvog predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Objavio je velik broj znanstvenih radova, te knjige *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji* (1945.), *Iz hrvatske književne baštine* (1970.). Nakon rata, kad je obnavljana JAZU (1947.), nije mu dopušteno da zadrži status akademika. (B. D.)

MATIJAŠEVI , Marijan, književnik (Aljmaš, 8. V. 1910. — Zagreb, 1945.). Realnu gimnaziju završio u Osijeku, šumarstvo diplomirao u Zagrebu, gdje je apsolvirao i pravo. Kao šumar dugo je boravio izvan gradskih i kulturnih središta, ali je često surađivao u književnim časopisima. Javlja se u *Lirici šestorice* (1931.), te tiska dvije pjesničke zbirke: *I licu gnjevnom* (1936.), *Nemir samo e* (1941.). Okušao se i u pisanju drama pa je 1944. za dramu *U brodolomu* dobio Demetrovu nagradu. Posljednje dvije godine rata često je objavljivao novele, ali mu zbirka nikad nije izašla. Bio je pisac snažna socijalna osjećaja, na određen način blizak »lijevoj socijalnoj književnosti«. Neko vrijeme radio u hrvatskom poslanstvu u Bratislavi, a slom NDH dočekao je u Zagrebu. Na njegov trideset i peti rodendan, 8. V. 1945. odveli su ga partizani. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (B. D.)

MATIJEVI , Stipe (Štipan), doglavnik (Koštanja, Blato na Cetini, 21. IX. 1887. — Buenos Aires, 2. VIII. 1972.). Zemljoradnik, vojsku služio u mornarici, gdje se upoznao s naukom bratstva Radića. Nakon I. svjetskoga rata osnivao organizaciju HSS-a u rodnom kraju. God. 1925. bio zamjenikom Ivana Lorkovića na izbornoj listi HSS-a u splitskom kotaru, a 1927. izabran je za zastupnika u Narodnu skupštinu; bio svjedokom (sjedio iza Stjepana Radića) atentata na hrvatske zastupnike. Za narodnog zastupnika na listi HSS-a biran je i 1935. i 1938. Jedan je od organizatora Hrvatske seljačke zaštite. Poslije proglašenja NDH pristupio ustaškom pokretu i u poljskom kraju agitirao da članovi HSS-a izraze lojalnost novoj državi i pristupe u ustaške redove. A. Pavelić ga je 30. X. 1941. imenovao doglavnikom, a u veljači 1942. imenovan je i u Hrvatski državni sabor. U svibnju 1945. povlači se u Austriju i Italiju, a poslije u Argentinu. Član Hrvatskoga promidžbenog odbora u Argentini. (D. S.)

MATKOVI , Ivica, ustaški časnik (Zlarin kraj Šibenika, 23. V. 1913. — Slovenija, V. 1945.). Gimnaziju je polazio u Šibeniku; bio tekstilni stručnjak. Ustaškoj obrani pristupa u rujnu 1941. na dužnost nadstojnika Općeg odjela Zapovjedništva logora u Jasenovcu. Početkom 1942. imenovan je za zamjenika zapovjednika Ustaške obrane. Na toj dužnosti ostaje do ljeta 1943., kad je povučen u Zagreb. Upleten je u ubojstvo M. Karamarka krajem travnja 1945. Poslije povlačenja u svibnju 1945. britanske vojne vlasti izručile su ga partizanima kraj Klagenfurta. Trag mu se gubi u Sloveniji; prema nekim svjedočenjima pogubljen je kod Celja krajem svibnja 1945. (M. R.)

MATKOVI , Karlo (Drago), ekonomist (Vodice, 20. VII. 1909. — Köln, 4. V. 1985.). Studirao politiku ekonomiju, pravo, međunarodno pomorsko pravo, povijest i geografiju u Kölnu, Berlinu i Leipzigu. Diplomirao 1939. u Kölnu, te doktorirao. U vrijeme NDH gospodarski je izaslanik u Berlinu, Budimpešti i Beogradu, te glavar Gospodarsko-konzularnog odsjeka Ministarstva*

stva vanjskih poslova u Zagrebu. Nakon sloma NDH odlazi u izbjeglištvo; profesor je ekonomskih znanosti u Kölnu, te voditelj programa na hrvatskom jeziku na radiju Deutsche Welle. (V. G.)

MATKOVI , Mirko, pravnik i diplomat (Kojnjic, 9. V. 1909. — Villa Gesell, Argentina, 14. XII. 1994.). Završio studij prava na Sveuilištu u Zagrebu. Uz to, studirao financije i državno knjigovodstvo. Od srpnja 1941. tajnik Odsjeka za banke i valute pri Ministarstvu državne riznice. U rujnu 1941. prelazi u Ministarstvo vanjskih poslova i odlazi za tajnika generalnog konzulata NDH u Beču. U veljači 1942. imenovan je dokonzulom u istom konzulatu, a od srpnja 1942. dokonzulom u Grazu. Od ožujka 1943. do 1. VII. 1944. nadstojnik je Upravnog odsjeka u Ministarstvu vanjskih poslova u Zagrebu, te od srpnja 1944. generalni konzul u Münchenu. Nakon sloma NDH ostaje u emigraciji; od 1948. živi u Argentini. Dugogodišnji član upravnog odbora Hrvatsko-argentinskoga kulturnog kluba. (V. G.)

MATZ, Rudolf, skladatelj i pedagog (Zagreb, 19. IX. 1901. — Zagreb, 22. III. 1988.). Diplomirao kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (1926.), violonelo uio privatno. Utemeljitelj i voditelj mnogih komornih zborova i orkestara, te ravnatelj Društvenog orkestra HGZ-a i Hrvatskoga pjevačkog saveza. Afirmaciju stekao vrlo rano (1922.) zbornom suitom *Faun*. Poslije se proslavio mnogim vokalnim i instrumentalnim skladbama. Predavao je glazbu na srednjim školama u Zagrebu od sredine

20-ih godina do 1950, a 1950.-72. profesor je na Muzičkoj akademiji. Za vrijeme NDH nastale su i izvodile se njegove skladbe *Sonata za violinu i klavir u e-molu* (1941.); *Druga sonata za violonelo i klavir u e-molu* (1942.); *Suita za flautu, obou, violu i violonelo*; *Passacaglia za violinu i gudački orkestar* (1943.); *etvrti, gudački kvartet u a-molu* (1944.). Njegova žena Margita rod. Neustadt (Ostornja, Slovačka, 24. I. 1906.) bila je znamenita embalistica i klavirska pedagoginja. U mladosti se zapaženo bavio atletikom. (P.C.)

MAUROVIC, Andrija, ilustrator, slikar i crtač stripova (Muo, Boka kotorska, 29. III. 1901. — Zagreb, 2. IX. 1981.). U Dubrovniku završio gimnaziju, u Zagrebu studirao na Umjetničkoj akademiji. Tridesetih je godina vrlo plodan karikaturist (*Koprive*), novinski crtač, ilustrator knjiga, autor plakata. Veliku je popularnost stekao crtačkim osebujnim stripovima u *Oku* i *Novostima*. Slikao portrete i marine (ulja, akvareli, tempere). Kao najistaknutiji komercijalni likovni umjetnik onoga vremena, poznat po brzom radu i crtačkim virtuoznosti, u NDH dobiva brojne narudžbe: radi političko-promidžbene plakate, ilustrira propagandne brošure, školske udžbenike (*Po etnica*), te mnogobrojna izdanja naklade »Kugli«, »Preporod« i dr. Povojni crtač, izradio je nekoliko velikih zidnih kompozicija u zgradi Ministarstva oružanih snaga, ilustrira biblioteku *Dobrobranski zabavnik*. U tjedniku *Zabavnik* objavljuje u nastavcima strip *Seoba Hrvata — Knez Radoslav*, epsku priču o dolasku Hrvata u ove krajeve, te stripove o kralju Tomi-

RUDOLF
MATZ

ANDRIJA
MAUROVI

slavu i istraživa ima bra i Seljan. Ljevi arski orijentiran, od 1942. sura uje s anti-fašisti kim pokretom te je dva puta zatvaran. U rujnu 1944. odlazi u partizane. Raznoliku likovnu djelatnost nastavlja i u poslijeratnom razdoblju, a u posljednjem desetlje u života intenzivno se posvetio slikarstvu. Izlagao više puta. Njegovoj osebnosti li nosti i djelu posve ena su dva dokumentarna filma. (R. A.)

MAUROVI , Ivan, pravnik (Zagreb, 8. V. 1973. — Zagreb, 13. XII. 1952.). Gimnaziju i studij prava završio u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1897. Usavršavao se u Be u i Leipzigu. Od 1902. docent, od 1904. izvanredni, a od 1909. redoviti profesor gra anskog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Predavao i autorsko (1904./05. i 1907./08.) i rudno pravo (1906./07.). God. 1914./15. bio dekan fakulteta; od 1938. lan JAZU. Sudjelovao u reformi gra anskoga zakonika (1906.-38.). Objavio više studija u *Mjese niku* Pravni kog društva i drugim asopisima i revijama. Za vrijeme NDH redoviti profesor Pravnog fakulteta. Bio je me u deset prvih akademika novoosnovane HAZU. U *Radu HAZU* objavio je 1941. opsežnu studiju *Naše op e privatno pravo i nastojanja oko njegove reforme*. Nakon sloma NDH umirovljen (1945.). Ostali važniji radovi: *Nacrt predavanja o op em privatnom pravu*, I.-VII. (1920.-38.); *Izvještaj o predosnovi gra anskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju* (1934.) i dr. (S. R.)

MAZZURA, Šime, državni djelatnik (Zagreb, 28. X. 1911. — Stara Gradiška,? 1949.). Uo i rata bio je namještenik POGOD-a, nastavio u NDH, a u listopadu 1941. prešao u Ministarstvo vanjskih poslova na mjesto voditelja Odjela za informiranje. U listopadu 1943. prelazi u Ministarstvo unutarnjih poslova zajedno s M. Lorkovi em, ministrom iji je bio glavar ureda. Smijenjen je s te dužnosti sredinom 1944. zbog tzv. zlatne afere i uhi en u rujnu iste godine. Smatralo se da je uhi en ponajprije zbog pu a Lorkovi -Voki , jer se pretpostavljalo da je bio upu en u Lorkovi eve tajne. Pušten je iz zatvora uo i sloma NDH, ali ubrzo, sredinom svibnja, uhitile su ga komu-

nisti ke vlasti. Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je 1945. na šest godina lišenja slobode i prisilni rad te na pet godina gubitka gra anskih i politi kih prava. Umro je na izdržavanju kazne. (M. R.)

MEDI , Rafael, sve enik (Široki Brijeg, 3. IV. 1914. — München, 29. IX. 1973.). Službovao u akova koj biskupiji te bio dušobrižnik Hrvata u njema koj pokrajini Nordrhein-Westfalen. Za vrijeme NDH, od 1943. ku ni kapelan i ispovjednik A. Paveli a te vjerou itelj u Ustaškom dje a kom zavodu (Paveli evi šti enici). Pri povla enju iz Hrvatske, u svibnju 1945., zarobljuju ga partizani, ali na »križnom putu« uspijeva pobje i iz kolone. Prelazi u Austriju; boravi u Rumsauu u britanskoj zoni, s dje acima, Paveli evim šti enicima; uhi en i odveden u logor u Glasenbachu. Nakon otpusta 20. IX. 1947. preko Švicarske i Španjolske dolazi u Njema ku i ondje se nastanjuje. God. 1964. osu en je na etiri godine zatvora pod optužbom da je organizator atentata na jugoslavensku misiju u Bad Godesbergu; pušten krajem rujna 1965. (M. R.)

MEHI I , Meho (Mehmed), odvjetnik i politi ar (Bosanski Petrovac,? 1904. — Salzburg, 17. X. 1967.). Gimnaziju završio u

MEHO MEHI I

Sarajevu, a studij prava s doktoratom u Zagrebu. Nakon uspostave NDH imenovan je podžupanom velike župe Dubrava u Dubrovniku. U studenom 1943. premješten je na istu dužnost Velike župe Hum u Mostar, a po etkom svibnja 1944. imenovan je ministrom obnove opustošenih krajeva, na kojoj dužnosti ostaje do svibnja 1945. S ostalim članovima Vlade NDH 6. V. 1945. napušta Zagreb. Odlazi u izbjeglištvo u Austriju, u Klagenfurt, a potom u Salzburg, gdje ostaje do kraja života. Sura ivaio je u salzburškom Caritasu, koji se pod vodstvom V. Cecelja brinuo za mnogobrojne izbjeglice iz Hrvatske. Bio aktivan i u Hrvatskom oslobodila kom pokretu. (M. R.)

MEHINAGI , Ibrahim Hafiz, šerijatski sudac (Prnjavor, 11. III. 1894. —?). Završio Serijatsku školu u Sarajevu i medresu u Istanbulu. Pisac je više znanstvenih i stručnih članaka iz područja šerijatskog prava. U kolovozu 1942. imenovan je vrhovnim šerijatskim sucem Vrhovnoga šerijatskog suda u Sarajevu. Predsjednik je šerijatskih sudaca u NDH. (M. P.)

MEHMEDAGI , Junus, ekonomist i bankar (Sarajevo, 1899. — Milano, 18. III. 1976.). Diplomirao je na Komercijalnom fakultetu u Pragu. Tajnik je, a od 1936. i generalni tajnik Zagreba ke burze. Predsjednik je Hrvatskog društva ekonomista. Izabran je kao član HSS-a za gradskog zastupnika grada Zagreba. Poslije proglašenja NDH u studenom 1941. imenovan je povjerenikom državne štedionice u Zagrebu te privremenim savezni arom za Hrvatski savez dobrotovornih društava. Od sredine 1943. do svibnja 1945. potpredsjednik je Hrvatske državne banke. S puta u Švicarsku po etkom 1945. nije se vratio u Hrvatsku; iz Italije je 1947. emigrirao u Argentinu, zapošljava se, te je umirovljen kao inovnik Ministarstva javnih radova. Član Nadzornog odbora Hrvatsko-argentinskoga kulturnog kluba. Okružni narodni sud u Zagrebu osu uje ga u odsutnosti 1945. na 20 godina lišenja slobode. God. 1971. preselio se u Milano. (M. P.)

MESARI , Kaiman, redatelj i književnik (Prelog, 17. IX. 1900. — Zagreb, 30. I.

KALMAN
MESARI

1983.). U zagreba ko Hrvatsko narodno kazalište dolazi kao pomo ni, a potom kao samostalni redatelj (1925.-28.). Bavi se novinarstvom i odlazi na usavršavanje u Berlin, a 1932.—41. ponovno je redatelj u Zagrebu. Vrlo je aktivan kazališni kritičar (potpisuju i se nerijetko kao Ka Mesari) i dramati ar. Popularne su mu drame: *Kozmi ki žongleri*, *Joeo Udmani*, *I u našem gradu*, *Poslovne tajne*, *Estera*, *Korak preko rampe* te svakako najuspjelija i najizvo enija komedija *Gospodsko dijete*. Za vrijeme NDH ravnatelj je, dramaturg i redatelj u Sarajevu i Osijeku (1941./42.), a potom u Zagrebu (od 1942.), te na Hrvatskome krugovalu i u HNK režira: *Gospodsko dijete* (K. Mesari), *U ene žene* (Molière), *Rajski vratar* (E. Gerber), *I u našem gradu* (K. Mesari), *Aimèe* (H. Courbier), *K eri gospode Gjurkovi* (F. Herczeg) i dinge. Nakon sloma NDH po kazni je upu en u Rijeku (1946./47.), te u Split, gdje je upravitelj Drame i organizator Dramskog studija (1947.-52.), potom vodi Dramu u Sarajevu (1952.) i Tuzli (1952.-57.) God. 1957. vra a se u Zagreb kao ravnatelj Drame i zamjenik direktora kazališta »Komedija« (1957.-59.). Napisao je i roman *Dravom zlato te e*. (P. C.)

MESI , Dragutin, pukovnik (Budnjak, eška, 16. IX. 1897. — Zagreb, 19. Ili. 1966.). asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. U travnju 1941. postavljen za zapovjednika Vojnoga okruga Tuzla, potom pomo nika pa zapovjednika 14. pješa ke pukovnije u Trebinju do 1943, kad je postavljen za zapovjednika Domobranske središnje škole u Va-

raždinu. Poslije sloma NDH osuđuje ga Vrhovni sud DFJ na 15 godina lišenja slobode s prisilnim radom. (M. P.)

MESI , Marko, pukovnik (Bjelovar, 30. IX. 1901. — Zagreb, 9. II. 1982.). Polazio kadet-sku školu u Peuhu i Karlovcu, Višu vojnu realnu u Mariboru, te Vojnu akademiju u Beogradu. Djelatni je asnik vojske Kraljevine Jugoslavije: potporučnik postao 1922. Slom Jugoslavije i proglašenje NDH zateklo ga na bojištu na bugarsko-srpskoj granici, odakle se probio u domovinu. U srpnju 1941. određen je za zapovjednika

MARKO
MESI

Topničkog odjela Hrvatske legije 369. ojačane hrvatske pješake pukovništvo u činu potpukovnika. Nakon kraje pripreme u Njemačkoj, zajedno je s hrvatskim legionarima na pohodu preko Rumunjske, Besarabije i Ukrajine na istočno bojište, kamo stiže u rujnu 1941. Sredinom studenog 1941. njegov Topnički odjel imao je vatreno krštenje. Mesi je otad vodio svoje topnike preko Harkova, rijeke Samare i drugih bojišta do Staljingrada. Sredinom siječnja 1943. preuzeo je zapovjedništvo čitave Hrvatske legije u Staljingradu. S malobrojnim preostalim hrvatskim legionarima borio se do zadnjih trenutaka staljingradske bitke. Zarobljen je 2. II. 1943. i zajedno s preživjelim hrvatskim vojnicima propješao u zarobljeni koloni do Moskve. Zatočen je u logor, gdje su već bili njemački zatočnici. Kako bi sačuvao živote svojih vojnika pristao je, kao i zarobljeni Nijemci, da im na odore stave ruske oznake kako bi ih fotografirali u

promidžbene svrhe. Krajem 1943. postavljen je i za zapovjednika 1. brigade NOVJ u SSSR-u. Brigadu Rusi transportiraju u kolovozu 1944. u Srbiju te je upućena u završne borbe protiv Nijemaca. U međuvremenu je u domovini sredinom 1943. unaprijeđen u čin pukovnika i dobio pravo na naslov viteza, ali je krajem travnja 1944. odlukom MINORS-a brisan iz popisa hrvatskih asnika i lišen pukovničkog čina. Kao asnik JNA umirovljen je 1948. Često bio šikaniran i sumnjivan; uhićen je 1950. Po jednoj verziji, pri pokušaju bijega vlak mu je odsjekao obje noge, a po drugoj, gurnut je pod vlak. Kao teški invalid živio je u Zagrebu. (M. P.)

MESI , Ademaga, posjednik i političar (Tešanj, 25. III. 1869. —?). Srednju muslimansku školu (medresu) polazio u Travniku, ali je nakon dva razreda napušta i preuzima očevo posjedništvo i trgovinu. Ubrzo postaje jednim od najuglednijih trgovaca u Bosni. Istodobno je i jedan od najvećih muslimanskih mecena, književnika i kulturnih djelatnika u BiH. Mnogo je putovao Europom, Azijom i Afrikom upoznavajući i tamnošnje narode i kulture. Jedan je od osnivača Muslimanskoga društva koga potpuno

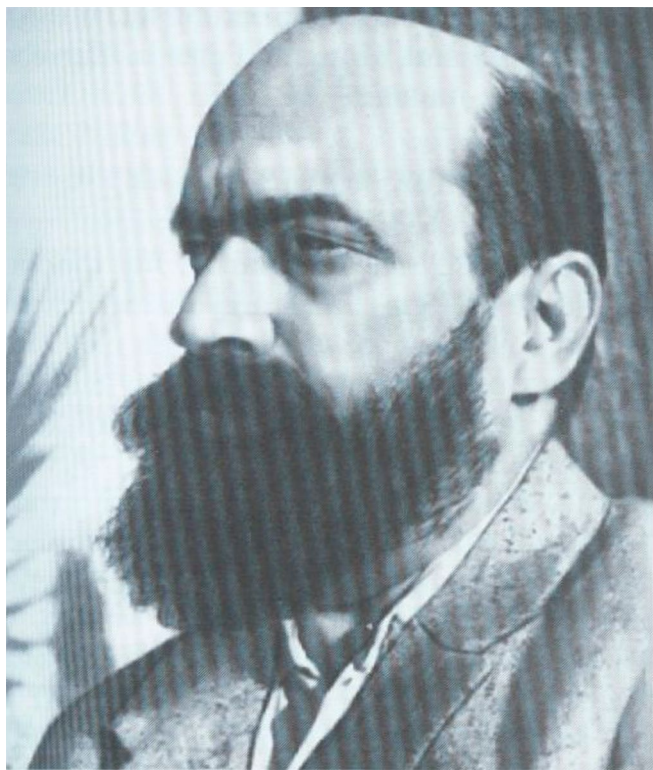
POGLAVNIK ANTE PAVELIĆ I
DOGLAVNIK ADEMAGA MEŠI

društva »Gajret«, a sam je osnovao oko 50 zemljoradničkih zadruga. Bio je i zastupnik u bosansko-hercegovačkom Saboru. God. 1908. osnovao je Muslimansku naprednu stranku u hrvatskom duhu, te se oko njega okuplja hrvatska mladež. U I. svjetskom ratu o svom trošku izdržavao i zapovijedao dobrovoljačkom jedinicom sastavljenom od tešanjskih muslimana, zvanom Ademagina vojska. Godinama je financirao književni list *Behar*, poslije i *Muslimansku svijest*, a potom je s H. Hadžićem osnovao *Hrvatsku svijest*. U tim listovima objavljuje više priloga. Napisao je dramu *Carevi ev grob*, poslije preurenu u *Ismet i Almera*, te više brošura, od kojih je poznatija *Namet na vilajet*. Za Kraljevine Jugoslavije, Mešić je član Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO). Odlučno se suprotstavio odluci vodstva stranke o ulasku JMO u novoosnovanu (25. III. 1935.) Jugoslavensku radikalnu zajednicu (JRZ), smatrajući i da se time napušta ideja o autonomiji BiH. Zato je inicirao dogovore koji su kulminirali velikom skupštinom u Tešnju 27. X. 1935, na kojoj su dane osnove za buduću Muslimansku organizaciju, koja je i osnovana u studenom 1936. u Zagrebu pri HSS-u. Ponudu je Mešić predao V. Mačeku u ime svih delegata, što je ovaj i prihvatio. Od tada MO HSS-a aktivno djeluje do 1941. u BiH, a Mešić je jedan od njezinih elita. Za NDH on je prohrvatski orijentiran muslimanski političar (koji se nacionalno osjeća i izjašnjavao Hrvatima), te ga prihvaćaju ustaško vodstvo i A. Pavelić imenuje 8. V. 1941. doglavnikom. Putuje po BiH, gdje pomaže u uspostavi vlasti NDH i osnivanju ustaških organizacija. Nakon obilaska istočne Bosne u ljeto 1941, s H. Hadžićem, izvještava A. Pavelića da se protivi useljavanju Slovenaca u ta grani na područja sa Srbijom. U srpnju 1941. Mešić je na Pavelićevu inicijativu organizirao konferenciju bivših veleposjednika muslimana u Sarajevu za »ponovno rješavanje agrarnog pitanja« u BiH. Kako su mu partizani u Tešnju zapalili kuću, od 20. X. 1943. do kraja rata stalno boravi u Zagrebu. Zbog zločina koji su se zbivali, a koje nije mogao spriječiti, te zbog nedovoljne zastupljenosti muslimana u državnoj upravi, potkraj 1943. podnio je

ostavku na dužnost doglavnika, ali je Pavelić nije uvažio. Dana 6. V. 1945. napustio je Zagreb i s članovima Vlade NDH i drugim dužnosnicima povukao se u Austriju, gdje su ga 17. V. britanski vojni redarstvenici uhitili i zatvorili u logor Spittal na Dravi. Sutradan (18. V.) u Rosenbachu izručen je jugoslavenskim vlastima. Vojni sud II. JA u Zagrebu osudio ga je 6. VI. 1945. na 20 godina robije. Daljna sudbina nepoznata. (Z. D.)

MEŠTRIĆ, Mladen, ortoped (Mostar, 3. IV. 1907. — Zagreb, 30. X. 1945.). Studij medicine završio 1932. u Zagrebu. God. 1934.-41. radio je kao asistent Ortopedske klinike u Zagrebu; od svibnja 1941. savjetnik je poslanstva NDH u Berlinu, od studenog 1941. zdravstveni je savjetnik Ministarstva zdravstva. Kad je u travnju 1942. otvorena nova Zakladna bolnica na Rebru, preuzima vodstvo Ortopedskog odjela te bolnice. Početkom 1943. imenovan je za privatnog docenta zagrebačke Medicinske fakulteta. Suradivao je u *Liječničkom vjesniku* (1936., 1939., 1942.). (V. D.)

MEŠTROVIĆ, Ivan, kipar (Vrpolje, 15. VIII. 1883. — South Bend, SAD, 16. I. 1962.). U katalogu Venecijanskog bijenala 1942. predstavljen je kao središnja ličnost izložaba hrvatske umjetnosti tijekom NDH, te je prikazan njegov životni put od Otavice u Dalmatinskoj zagori, školovanja u Splitu i Beču, do usavršavanja u Parizu. Navedene su strane i domaće izložbe na kojima je sudjelovao (35) i literatura o njemu, a I. Srepol, autor prikaza, naziva ga »najveći živući kiparom sadašnjice«. Tako iscrpnu biografiju u katalogu venecijanske Mostre Meštrović je zaslužio time što je već peti put nastupao na Bijenalima i bio jedini hrvatski umjetnik europskoga ugleda, najzaslužniji što je Hrvatska nastupila u Veneciji ratne 1942. To je bilo moguće zahvaljujući i njegovim poznanstvima i ugledu što ga je uživao u talijanskoj javnosti. Njegov promidžbeni i organizatorski rad, uz umjetničko stvaranje prije i u tijeku ratnih godina, nedvojbeno su iznimno koristili hrvatskoj umjetnosti. Jedan je od utemeljitelja društva »Meduli« (1908.), profesor i rektor zagrebačke Likov-

IVAN MESTROVIC

ne akademije (1923.^{12.}, formalno razriješen tek u rujnu 1944.), mecena likovnih umjetnika i investitor slikarskih atelijera u Zagrebu (1941.). Bio savjetnik za umjetničke priloge u *Hrvatskoj enciklopediji*. Meštrovi je bio inicijator i organizator velike izložbe Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.) u Domu likovnih umjetnosti koji je projektirao. Njegov atelijer u Mletačkoj ulici (do 1937.) bio je živo okupljalište umjetnika različitih usmjerenja. Bio je svjedok i sudionik povijesnih zbivanja (I. svjetski rat, stvaranje Kraljevine SHS i članstvo u Jugoslavenskom odboru); gost na dvoru Karadorđevića, te sugovornik brojnih hrvatskih i srpskih političara. Bio je i uvažavan sugovornik političara širom Europe, što su, htjele to ili ne (zbog različitih pogleda i unutar njih samih), morale prihvatiti i vlasti NDH. Iako su ga u jednom trenutku uhitile i time ugrozile njegov život, vlasti NDH su ipak bile primorane ustuknuti, te su ga potom isticale kao ambasadora hrvatske kulture i poticajnu ličnost kojoj su se, unatoč militantnom okruženju u Veneciji (1942.) i na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi (1943.) priklonili brojni slikari. Meštrovi je 1942. u Veneciji izlagao tri skulpture i osam reljefa religioznog sadržaja,

koje je tih godina stvarao za kapelu Sv. Križa u splitskom Kašteletu. Želio je pomoći i promociji mlade hrvatske države iz umjetničkih i domoljubnih razloga. Recentnoj politici (osobito ogorčen na A. Pavelića zbog toga što je Dalmaciju dao Italiji) nije želio služiti, pa je stoga i nije bilo u hrvatskom paviljonu. To potkrepljuje i činjenica što je Meštrovi potkraj 1941. i početkom 1942. gotovo četiri mjeseca proveo u ustaškom zatvoru u Savskoj cesti u Zagrebu. Ondje je pisao *Razgovore s Michelangelom* i *Uspomene* (objavljene u Buenos Airesu 1951.). Nakon izlaska iz zatvora dva puta razgovarao je s A. Pavelićem, na njegov poziv. U studenome 1941. izlaže tri brončana reljefa na I. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH, a nakon višemjesečne pripreme za Bijenale i kulturološku izložbu Hrvatska kroz vjekove (održana u listopadu 1942. u Palazzo Giustinian) odlazi u Veneciju i Rim (1942.), gdje u Zavodu sv. Jeronima radi do 1943. Osam njegovih radova uvršteno je u izložbu Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi tijekom 1943. Od 1944. živi u Ženevi (održavaju i, do sloma NDH, vezu s pojedinim umjerenijim političarima te crkvenim dostojanstvenicima u zemlji, a po nekim izvorima podržavao je akciju Lorković-Vo-

IVAN MESTROVIC S DOMINIKOM MANDIĆEM
U RIMU 1942.

ki), Južnoj Americi i SAD-u, sve do smrti. God. 1959. boravio je u domovini nekoliko tjedana. Sva svoja umjetni ka djela i ku e u Splitu i Zagrebu poklonio je hrvatskomu narodu. (B. R.-P. i R.)

METIKOŠ, Vladimir, general (Banja Luka, 7. VII. 1899. —?). Završio je kadetsku školu na talijanskom bojištu kao austrougarski poručnik. Član u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Prvih mjeseci nakon uspostave NDH član je za vezu s njemačkim zapovjedništvom Bosanskog divizijskog područja. Isti je se u borbama u istočnoj Bosni 1941. i 1942, prvo kao pomoćnik zapovjednika, a od svibnja 1942. kao zapovjednik 7. pješaka košuljara pukovnije. Od 3. VI. 1944. zapovjednik je Operativnog područja Lika (4. ustaškog stajališta zdruga), a od listopada iste godine zapovjednik je Banjalčkog zdruga. Početkom prosinca 1944. postavljen je za zapovjednika 6. hrvatske divizije. Vrhovni sud DFJ osudio ga je na smrt 19. IX. 1945. (M. P.)

METZGER, Josip (Josef), general (Franzfeld kraj Pančeva, 17. VIII. 1883. — Zagreb, 18. VI. 1945.). Završio Kadetsku školu austrougarske vojske u Trstu. Austrougarski član, imao je čin pješadijskog satnika. Od uspostave Kraljevine SHS više puta zatvaran. Sudjen u Zagrebu u tzv. aferi Diamantstein, ali je presudom od 7. IV. 1920. oslobođen optužbe. Emigrira u Mađarsku gdje uglavnom živi u Nagykanizsi. Jedno je vrijeme i mađarski član. Međutim u prvima priključuje se ustaškom pokretu i vrlo je aktivan u Mađarskoj. Poznat je kao vitez Ferencfalvy. Zapovjednik je logora Zalaegerzeg, a zatim Janka-puste. God. 1933. A. Pavelić mu dodjeljuje čin ustaškog potpukovnika. Poslije proglašenja NDH zapovjednik je Graničnog odreda Mostar, Livno, Glamoč, zapovjednik osiguranja linije Sunja-Bosanski Novi, Bihać-Banja Luka (1941.-42.), potom zapovjednik Kordunskog i 3. stajališta zdruga u Karlovcu (1943.), zapovjednik II. sektora Sinj (1944.) a početkom 1945. imenovan je zapovjednikom IV. hrvatskoga zborna. Pod njegovim zapovjedništvom hrvatske se jedinice u travnju pojavile s dijela srijemske fronte. Nositelj na-

slova viteza. Poslije sloma NDH u ljeto 1945. Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je na smrt. (M. P.)

MEZDJI, Antun, slikar (Zagreb, 5. IV. 1907. — Zagreb, 15. V. 1981.). Školovao se u Zagrebu, a usavršavao u Parizu. Još tijekom studija stekao je glas majstora-dekoratera pa ga je J. Kljaković pozvao da prema njegovim nacrtima oslika strop u crkvi sv. Staša u Dobroti te da mu pomaže slikati freske u crkvi Sv. Marka u Zagrebu (1936.). Prvi je nastup imao 1932. na IV. izložbi grupe »Zemlja«, koja ga je socijalna angažiranost nakratko privukla. Od 1936. slika mrtve prirode, portrete i zagrebačke vedute, s kojima nastupa na izložbama Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.) te na I, III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH. Sudjelovao je na Venecijanskom bijenalu 1942, te s tri slike na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu i Beču 1943. Bavio se opremanjem i ilustriranjem knjiga i časopisa, a 1941. pobijedio je na natječaju za značku hrvatske Sportske sloge. Od 1946. do umirovljenja (1971.) bio je profesor na ALU u Zagrebu. (B. R.-P.)

MIFEK, Stjepan, general (Voćin, 18. II. 1899. — Zagreb, 7. V. 1945.). Završio gimnaziju u Petrinji i Kadetsku školu u Beču. Djelatni je član austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U oružanim snagama NDH je pomoćnik zapovjednika 11. pješake pukovnije (1942.), zapovjednik 8. pješake pukovnije (1942./43.) i 3. lovačkoga zdruga (1943.). Kao zapovjednik 8. pješake pukovnije istaknuo se u obrani Teslića (siječanj 1943.) i Brčkog (listopad 1943.). Od studenog 1943. do svibnja 1944. zapovjednik je 1. nove pukovnije, a potom je zapovjednik 4. posadnoga zdruga u Sisku. U prosincu 1944. imenovan je zapovjednikom 3. hrvatske divizije. Navodno je uhapšen u Vrapču i nakon mučenja ubijen. (M. P.)

MIFKA, Spiridon, sarajevski episkop (Samobor, 9. IV. 1902. — Zagreb, 29. VI. 1945.). Pohađao dvije godine trgovačku akademiju u Zagrebu, te od 1924. bogosloviju u Srijemskim Karlovcima. Prešao na pravoslavnu

vjeru 1925. Nakon završetka teologije paroh je u više mjesta Goranjsko-krajevke i Bihačke eparhije. Od 1936.-41. kaluđer je u manastirima Nikolje, Studenica, Sv. Naum. Povlači se s jugoslavenskom vojskom 1941. u Grčku, potom se vraća u Srbiju, gdje je kraće vrijeme iguman manastira Vete. God. 1942. odlazi u Njemačku i kraće vrijeme radi kao pomoćni radnik. Po povratku u Beograd prelazi u Hrvatsku i na osobni zahtjev metropolit Germogen ga prima u Hrvatsku pravoslavnu crkvu. Od veljače 1943. paroh je u Goraždu, od rujna iste godine u Visokom. Postavljen je 15. VIII. 1944. za episkopa Sarajevske episkopije Hrvatske pravoslavne crkve. Istodobno je predavao na pravoslavnoj bogosloviji u Sarajevu. U proljeće 1945. povlači se iz Sarajeva u Zagreb, gdje je 22. V. 1945. uhićen, a potom 29. VI. 1945. osuđen ga Vojni sud Komande grada Zagreba na smrt. (M. P.)

MIHAJLOV, Van a (Ivan), političar (Novo Selo kraj Štipa, Makedonija,? 1897. — Rim, 5. IX. 1990.). Školovao se u Štipu, Sofiji i Solunu. Voda desnoga krila makedonske nacionalnoslobodilačke organizacije VMRO. God. 1929. uspostavio suradnju s A. Pavelićem, koji ga u travnju 1929. posjećuje u selu Banki u Bugarskoj, gdje je imao vilu i logor za obuku. Nakon dolaska na vlast prosrpske skupine Georgijev-Valjev u svibnju 1934. i raspuštanja makedonske organizacije, napušta Bugarsku i privremeno se sklanja u Tursku. U kolovozu 1934. sastaje se s Pavelićem u Rimu i na tom je sastanku vjerojatno precizno dogovoren atentat na jugoslavenskoga kralja. Za tu svrhu određuje članova svoje stranke Velika Georgieva Kerina, poznatijeg pod nadimkom Vlada Cernozemski (Vlada šofer). Za vrijeme NDH sa suprugom Menom boravi u Zagrebu kao specijalni Pavelićev gost od 1941. do jeseni 1944. Imao je na raspolaganju zasebnu vilu na Tuškancu u neposrednoj blizini Pavelićeve i gotovo redovito sa ženom večeravao u krugu Pavelićeve obitelji; prema relevantnim svjedočenjima imao je velik utjecaj na Poglavnika, koji se s njim stalno politički savjetovao. U jesen 1944. napušta NDH i boravi u Austriji, a početkom 1945. u sklopu njemačkih planova nakratko putuje

VANCA
MIHAJLOV

u Makedoniju, što je financirano iz tajnog fonda Ministarstva vanjskih poslova NDH. Vraća se u Austriju, gdje boravi uglavnom u okolini Mondseea. Poslije prelazi u Italiju. (R.)

MIHALI, Franjo, atletičar (Ludina kraj Kutine, 9. III. 1920.). Završio grafički zanat u Zagrebu, a poslije Višu trenersku školu u Beogradu. Športsku karijeru započeo u Zagrebu kao biciklist u SK »Olimp«, a nastavio kao nogometaš u SK »Grafičar« (1937-42.). U atletici se pojavljuje 1942. kao trkač na duge pruge. Prve zapažene rezultate ostvaruje u traganju u prirodi (1943.). God. 1944. osvaja II. mjesto u traganju u prirodi te je prema ocjeni zagrebačkih športskih novinara među najuspješnijim atletičarima Hrvatske, odmah iza I. Buratovića, M. Gala i I. Gubijana. Bio je atletski reprezentativac NDH u razdoblju 1942.-45., pobjeđivao u Bratislavi, Bukureštu i Subotici. Nastupao je na gotovo svim natjecanjima u traganju na srednje i duge pruge. Do 1947. član je atletske sekcije ASK »Mladost« u Zagrebu. Kao perspektivni atletičar mobiliziran je te postaje članom SD Jugoslavenske armije »Partizan« u Beogradu. Postavio je 30 jugoslavenskih rekorda u traganju na 5, 10, 20 i 25 km, te u jednosatnom traganju. Najveći uspjeh postiže na XVI. olimpijskim igrama u Melbourneu (1956.), osvojivši u maratonu srebrnu medalju. Bio je pobjednik i na velikim međunarodnim utrkama u Sao Paulu (1952., 1954.), te u velikim maratonskim utrkama u Tokiju, Moskvi, Bostonu i Atini, Krosu nacija u Parizu (1950.-61.), Milanu, svjetski prvak u krosu (Pariz, 1951.) itd. Ukupno je nastupio na 1075

FRANJO MIHALI

službenih natjecanja, pretravši na njima 164 250 km. (F. F.)

MIHALJEVI, Jerko (Josip), rektor i provincijal (Grab, Velja i, 6. II. 1905. — Mostar, 16. III. 1975.). Gimnaziju završio na Širokom Brijegu; bogoslovne nauke započeo na Franjevačkoj teologiji u Mostaru, nastavio na sveučilištu u Breslauu, a završio u Rimu gdje je stekao doktorat iz filozofije i teologije. Za svećenik zaređen 13. VII. 1930. God. 1932. izabran je za profesora na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru, a od 1938. upravitelj je i kustos konvikta na Širokom Brijegu. God. 1940. vraća se u Mostar gdje je do 1943. rektor Franjevačke bogoslovije. Za vrijeme NDH u Mostaru je služio u Jadranskoj bolnici. Profesor je Franjevačke teološke fakulteta u Sarajevu. Po etkom 1946. uhićen, osuđen i 6 godina robijao u Staroj Gradišci i Lepoglavi. U Lepoglavi je izdržavao kaznu istovremeno s A. Stepincem. God. 1952. pušten je i ubrzo izabran za kustosa provincije. God. 1953-

55. profesor je moralike na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu; 1955. izabran je za provincijala hercegovačkih franjevac i na toj dužnosti ostao šest godina. Potom je zamjenik provincijala, te od 1960. delegat generala franjevačkog reda za svih šest provincija u tadašnjoj Jugoslaviji. Posmrtno je objavljeno njegovo djelo *Hercegovačka sluaj u svjetlu dokumenata* (1976.) (A. N.)

MIHALJEVI, Marko, stožernik (Zlošelo kraj Kupresa, 27. VII. 1906. —?). Kao mladi odlazi u Belgiju tražiti posao. Pristupa Hrvatskom savezu i jedno je vrijeme predsjednik tamošnje podružnice. Po etkom 30-ih godina pristupa ustaškom pokretu a u veljači 1935. stiže u ustaški logor u Italiji. Nakon proglašenja NDH vraća se u domovinu i u rujnu 1941. imenovan je stožernikom Ustaškog stožera Vrhbosna sa sjedištem u Sarajevu. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (R.)

MIHOVILOVI, Ive, novinar (Premantura kraj Pule, 21. IX. 1905. — Zagreb, 15. IX. 1988.). Školovao se u pomorskoj, trgovačkoj i u iteljskoj školi. Od 1924. bavi se novinarstvom u tršćanskoj *Istarskoj riječi*. U dnevniku *Novosti* je suradnik, glavni urednik i, naposljetku, ravnatelj. God. 1941. povlači se iz novinarstva. Izmeće u 1941. i 1945. pomagao je antifašistički pokret. God. 1943. HIBZ naručuje od Mihovilovića rukopise: *Talijanska svjedočanstva o slavenstvu istočno od obale Jadrana, Dokumenti i predhistorija Rapaiških ugovora, Istra, te Monografija o Trstu*. Međutim, već velikim dijelom završeni rukopisi pali su u ruke ustaškom redarstvu prigodom Mihovilovića uhićenja 1944. U zatvoru je mu i dvaput voden na strijeljanje, a nakon sloma NDH nasilno odveden u povlačenje do Bleiburga, odakle se uspijeva vratiti. Neposredno nakon povratka ponovno ga uhićuju, ovaj put jugoslavenske vlasti, te nakon kraće istrage puštaju. Nakon rata postaje jedan od najpoznatijih vanjskopoličkih novinara u Hrvatskoj. (M. Š.)

MIKAC, Marijan, filmski publicist i književnik (Senj, 29. I. 1903. — 16. III. 1972.). Završio pomorsku školu u Bakru, ali nije postao pomorski časnik, nego novinar i

MARIJAN
MIKAC

književnik. U međuvremenu je bio dramaturg u nekoliko stranih filmskih predstavništava u Zagrebu («20th Century Fox Film» i «Paramount Pictures») i zastupnik američkih stripova. Javnosti se predstavio 20-ih godina kao pripadnik grupe »Zenit« knjigama *Efekt na defektu* (1923.), *Fenomen majmun* (1925.) i *Pod teretom lenger* (1926.)¹ a 1937. objavio je knjigu *Doživljaji Morica Svarca u Hitlerovoj Njemačkoj*. Nakon uspostave NDH postaje jedan od pionira hrvatskog filma kompetentno djelujući i (od 26. I. 1942.) kao ravnatelj Hrvatskoga državnoga slikopisnoga zavoda »Croatia film«. Nakon sloma NDH nije mu suđen, ali je ipak prvom prilikom emigrirao. Živio je najprije kao politički izbjeglica u Italiji, potom 17 godina u Argentini i posljednjih godina života u Australiji. Nakon Luburičeve smrti (1969.) preuzeo je uredništvo *Obrane*, što je i bilo razlogom njegova odlaska u Španjolsku. Ubrzo se vraća u Australiju, ali umire na brodu u blizini južnoafričke obale. U publikaciji *Film u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (Madrid, 1971.) svjedoči o naporima hrvatske filmske proizvodnje u ratu. U izbjeglištvu je surađivao u brojnim hrvatskim izdanjima. Njegovom je zaslugom urednik dnevnika G. Masuccija, tajnik R. Marcone, izaslanik Pija XII. kod hrvatskog episkopata u vrijeme NDH. (P. C. i R.)

MIKULIĆ, Ante, svećenik i ustaški dužnosnik (Proložac Donji kraj Imotskog, 18. V. 1914. — Cordoba, Argentina, 16. VII. 1983.). Gimnaziju i bogosloviju završio u Šibeniku; za svećenika zaređen 1937. i na službu poslan u župu Boraja u Dalmatinskoj zago-

ri, gdje ostaje do sredine srpnja 1941. (ubijenim u Dachau 1942.) U srpnju 1941. zbog sukoba s talijanskim pukovnikom (oko njegova stava da je Dalmacija zauvijek biti talijanska) uhićen i odveden u Rim. Nakon puštanja iz zatvora, u kasnu jesen 1941., dolazi u Zagreb i javlja se u Hrvatsko domobranstvo kao vojni svećenik. Od 1. XII. 1941. do 21. IX. 1942. u činu je satnika dušobrižnika (prisegu dao 23. I. 1942.) u 13. pukovnici na Palama, zatim do 26. III. 1943. u 11. pješačkoj pukovnici, a od tada do 25. IX. 1943. u posadi grada Siska. Napušta službovanje u vojsci i svećeničko zvanje te prelazi u civilnu službu pri GUS-u. U svibnju 1945. povlači se iz Zagreba (gdje se u međuvremenu oženio). U Italiji boravi dvije godine, tijekom kojih studira engleski i španjolski jezik, a onda seli u Argentinu. (M. R. i R.)

MILER Leo (Müller), veleindustrijalac (Zagreb, 7. V. 1894. — logor Jasenovac, 8. XI. 1941.). Pripadnik je imućne židovske obitelji industrijalaca. Naslijedio je s bratom Alfredom (ubijen u Dachau 1942.) Ciglane »Müller« (osnovane 1885.) u Kustošiji. Veliki je privrženik filma; zajedno s bratom gladi kino »Helios« (u Frankopanskoj) te uređuje »Balkan« (danas »Europa«), prvo moderno kino u Zagrebu; kao glumac okušao se u prvim hrvatskim filmovima (npr. *Gričak vještica*). God. 1935. mijenja ime svojoj glavnoj industriji u Ciglane »Zagreb«, a vlastito prezime 1938. u Miler. Posjednik je i uzornog voćnjaka po njemu nazvanu Milerovu brijegu (i danas se tako zove) te velikog kompleksa zemlje u Gornjem Vrapskom u Zagrebu. Kao Židovu imanje mu je za

LEO
MILER

JEROLIM MILETA

NDH oduzeto i potpalo je pod upravu Državnog ravnateljstva za gospodarsku obnovu. Poslije je predano u vlasništvo grada Zagreba. Uhićen je i ubijen u koncentracijskom logoru Jasenovac. (M. Š.)

MILETA, Jeronim, šibenski biskup (Šibenik, 17. IV. 1871. — Šibenik, 23. XI. 1947.). Filozofiju je poeo studirati u Splitu, a završio u Rimu s doktoratom filozofije i bogoslovije. Na najvišim znanstvenim ustanovama svojega reda, franjevac-konventualaca, predaje moralku, Sveto pismo i liturgiku. Bio je bibliotekar Antonianuma u Padovi, vicerektor Seraphicuma u Rimu, a 16. I. 1922. imenovan je šibenskim biskupom. Napisao je više stručnih studija (*Diurnale Ordinisi*, *Caeremoniale Ordinisi*) i članaka, a zbog svoje forme i bogata sadržaja bile su zapažene i njegove poslanice. Već je za vrijeme I. svjetskog rata bio proganjan pa se pred Talijanima sklanjao u Švicarsku. Tijekom II. svjetskog rata opet došla pod talijansku upravu nije ga spriječilo da pokaže svoju hrvatsku svijest i osobitu hrabrost u suprotstavljanju okupatoru. Sudjeluje na biskupskim konferencijama u Zagrebu 1941, ali ne i na

»krunjoj« konferenciji 1945. jer su partizani već bili zauzeli njegovu biskupiju. Optuživan je za suradnju s Talijanima jer, navodno, nikad nije protestirao kod njih zbog odnosa prema hrvatskom stanovništvu. Šibenski su mu vjernici priredili proslavu 25. godišnjice biskupovanja, iako su vlasti zabranile proslavu, te su u nijemoj povorci u ponoć prošli ispred njegovih prozora. Nova vlast organizirala je novinsku kampanju protiv biskupa, a prema nekim izvorima pripremala se i za proces protiv njega. (M. R.)

MILETI , Oktavijan, filmski redatelj i snimatelj (Zagreb, 1. X. 1902. — Zagreb, 17. VIII. 1987.). Sin Stjepana Miletića, književnika i kazališnog reformatora. Filmsku je karijeru započeo 1920. u Beču kao drugi asistent režije u filmu *Pakao od Bosnala*. Vrativši se u Zagreb, isprva se bavio džezom, a kad su se pojavile prve Pathéove kamere, tzv. patke, za 9,5 mm film, poeo je stjecati snimateljsko iskustvo. God. 1927.-31. snimio je niz kratkih šala. Na natječaju Photo-Kino Verлага u Berlinu dobio je 1932. nagradu za film *Nažalost samo san*, a 1933. u Parizu drugu nagradu za film *Poslovi konzula Dorogena*. Nagradivan je i za

OKTAVIJAN MILETI

filmove *Zagreb u svjetlu velegrada* i *Nocturna* (1934. i 1935.). To su posljednji Mileti evi filmovi snimljeni na 9,5 mm vrpci. Nastavio je snimati na širokoj vrpci; snimio nekoliko filmova o prirodnim ljepotama i kratki zvučni film *Šešir*. Kao profesionalni redatelj i snimatelj 1938.-41. ostvario je niz zanimljivih putopisnih filmova. Za vrijeme NDH snimao je dokumentarne filmove o kulturnoj baštini (*Barok u Hrvatskoj*). God. 1943. režirao je i snimio prvi hrvatski cjelovečernji igrani glazbeni film *Lisinski*, prema scenariju Milana Katića, koji je prvi put prikazan 19. IV. 1944. Nakon toga režirao je, snimio i montirao igrano-dokumentarni srednjometražni film *Radium — izvor zraka*. Poslije 1945. radi samo kao snimatelj na mnogim projektima (*Slavica*, *Živjeti o ovaj narod*, *Bakonja fra Brne*, *Koncert*, *Jubilej gospodina Ikla*, *Svoga tela gospodar*, *Veliko putovanje*, *Jurnjava za motorom*, *Carevo novo ruho*). (P. C.)

MILI , Lavoslav, general (Karlovac, 19. XI. 1890. — Zagreb, 18. VIII. 1964.). Terezijansku vojnu akademiju završio 1911. u Bečkom Novom Mjestu u prvoj poruci. U I. svjetskom ratu (1914.) teško je ranjen te je poslije mogao obavljati samo intendantsku službu. U vojsci Kraljevine Jugoslavije imao je čin intendantskoga generala. Nakon proglašenja NDH zatražio je prijam u hrvatsku vojsku i odmah je imenovan članom Glavnog stožera Ministarstva domobranstva (MINDOM). Obnašao je dužnost proelznika Gospodarskoga i upravnoga odjela (1941.-43.). Prilikom transformacije Ministarstva domobranstva u Ministarstvo oružanih snaga (MINORS) 1943., postavljen je za glavnoga Upravnoga ureda, na toj dužnosti ostaje do kraja rata. U prvoj poruci dobio je 19. II. 1944. U svibnju 1945. povlači se iz Zagreba s hrvatskom vojskom u Austriju. Britanske ga vojne vlasti sa skupinom hrvatskih ministara i generala 17. V. 1945. izručuju jugoslavenskim vlastima. Vojni sud Komande grada Zagreba 6. VI. 1945. osudio ga je na 20 godina robije. Upravo je u zatvor u Srijemsku Mitrovicu, odakle je nakon pet godina pušten zbog bolesti. U Zagrebu je živio do smrti. (Z. D.)

MILI EVI , Ivan-Aziz, novinar i književnik (Mostar, 23. VI. 1868. — Sarajevo, 23. V. 1950.). Gimnaziju pohađao u Splitu i Sarajevu, pravo studirao u Beču. Literarne priloge počinje objavljivati u *Hercegovačkom bosiljku* i *Glasi Hercegovca*. Pisao pjesme i novele, pod pseudonimom Aziz Hercegovac i Ibni Mostari. Od 1891. živi u Zagrebu, objavljuje publicističke priloge u zagrebačkim listovima, osobito u pravaškoj *Hrvatskoj*, gdje postaje urednikom rubrike »Iz

IVAN
MILI EVI

hrvatskih pokrajina« i upoznaje Antu Starčevića, koji podupire njegov politički i literarni rad. Kao uvjereni pravaš zauzima se za slogu Hrvata muslimana i katolika. U tom duhu je i njegovo prijateljstvo i književna suradnja s Osmanom Nuri Hadžićem, s kojim je objavio prvi muslimanski kalendar *Mearif* (1894.), te vešće i pripovijetke *Bez nade* (1895.), *Na pragu novoga doba* (1896.) i *Bez svrhe* (1897.), pod zajedničkim pseudonimom Osman-Aziz. Samostalno objavljivao pripovijetke te roman *Djeca nevolje* (1896.). God. 1897. u Mostaru pokrene i uređuje list *Osvit*, a u Sarajevu 1911. preuzima uređivanje *Sarajevskog lista*, službenoga glasila bosanske Zemaljske vlade. Sudjelovao je u osnivanju hrvatskih kulturnih ustanova u BiH, bio osnivač i voditelj kulturnopovijesne zbirke »Dokumenti hrvatstva u Bosni«. Za vrijeme NDH slavljeno je kao »nestor pravaške misli u Bosni«, a povodom njegove 75. godine života brojni listovi i časopisi posvećuju mu posebne priloge, njemu u čast organiziraju se različite kulturno-političke manifestacije. Te, 1944., proglašen je i počasnim članom Društva braće hrvatskoga

zmaja. Sura ivoao jo u sarajevskom *Novom listu* (1942, 1944.), mostarskom *Hrvatskom pravu* (1943.), *Osvitu* (1942, 1943.), *Hrvatskoj misli* (1943, 1944.), *Hrvatskom narodu* (1942, 1943, 1944.) i drugim listovima. (R.)

MILKOVI , Josip, diplomat (Senj, 13. II. 1909. — Brisag, SAD, 19. II. 1966.). Kao dvadesetogodišnjak obavlja dužnost tajnika vrhovnog starješinstva Hrvatskog domobrana, revolucionarne organizacije hrvatske omladine koju je 1928. osnovao A. Paveli . Odlazi u emigraciju, te u prvo vrijeme pripada tzv. berlinskoj grupi (Branko Jeli , M. Budak, M. Lorkovi , S. Peri). U Berlinu uređuje bilten *Croatia Presse* (pošto je u

JOSIP
MILKOVI

Be u zabranjen *Gri*). Po etkom studenoga 1934. (zajedno s I. Per evi em) sudjeluje na emigrantskoj konferenciji u Zadru. Putovao Europom, obilazio hrvatsku emigraciju u Belgiji, Austriji i Italiji, gdje potom (1935-38.) pretežno boravi po logorima i u internaciji. Jedno vrijeme brine se o opskrbi ustaških logora, te o promidžbi u ime GUS-a. Vra a se u zemlju 1938, kao i dio emigranata te svoju politi ku djelatnost prikriva studiranjem. Nakon stvaranja NDH odjelni je predstojnik, a od 2. VI. 1941. državni tajnik u Ministarstvu udružbe te mu je ujedno povjereno vo enje poslova za narodno prosvje ivanje (propagandu). Krajem prosinca 1941. imenovan je poslanikom u MVP i postavljen za glavara stalnoga Trgova koga predstavništva NDH u Zürichu. Iz Švicarske je opozvan u svibnju 1944. i sredinom prosinca otpušten iz službe.

Napustio je NDH i otišao u emigraciju, najprije u Austriju, gdje je poslije rata vodio agenciju za tisak u Be u, potom u Ameriku. (M. R.)

MILKOVI , Zlatko, književnik (Kraši , 29. I. 1911. — Pariz, 1946. ili po etkom 1947.). Nakon završetka studija prirodoslovnih znanosti na Sveu ilištu u Zagrebu zaposlio se kao kustos Prirodoslovnog muzeja u Zagrebu. U književnosti se javio 1933. kada je kao student napisao socijalni roman *Zrinjevac*, koji je cenzura zaplijenila, i od tada pa do misteriozne smrti, koja ga je kao iseljenika zadesila u Parizu, ostvario je velik opus. God. 1935. pokre e *Reviju mladih*, a zajedno s bratom urednik je popularne biblioteke *Belka* u kojoj je objelodanjivao djela hrvatskih književnika: S. Košuti , M. Budaka, D. epuli a, M. Švel. God. 1938. dramatisirao je novelu *Grgi ine gusle* M. Budaka. Milkovićev opus ine lanci, prikazi, novele, nepotpisani eseji. Kra e je vrijeme bio urednik kulturne rubrike *Hrvatskog naroda*, te glavni urednik asopisa *Život za Hrvatsku* (1944.). Uredio je i knjigu *Hrvatske balade i druge pjesme* (1941.). God. 1942. u Zagrebu objelodanjuje zbirku novela *Na vrelu*, te romane: *Tamnica* i *Tragedija Joakima Pudera*. Za vrijeme NDH napisao jc i opsežan povijesni roman *Klovi* , no sudbina tog rukopisa zasad nije poznata. Prolje e 1945. zateklo ga je na mjestu kulturnog atašea veleposlanstva NDH u Berlinu. Nakon završetka rata odlazi u Pariz, gdje piše roman *Masline na vjetru*, no odjednom je nestao bez traga. Istraga francuske policije nije donijela nikakva rezultata. (B. D. i M. Š.)

MILOBAR, Fran (Franjo), pravnik i ekonomist (Petrinja, 19. XII. 1869. — Zagreb, 9. X. 1945.). Gimnaziju u io u Zagrebu, studirao medicinu u Grazu i Zürichu, potom prelazi na studij politi ke ekonomije koju završava u Zürichu, a doktorira filozofiju i pravo. Novinar i publicist, uvodni ar pravaških novina, politi ar i saborski zastupnik, te izvanredni (od 1910.) i redoviti profesor (1914.-39.) financija na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Svestrano obrazovan, pisao rasprave s podru ja državne i pravne

povijesti, ekonomije i politologije. U prvom razdoblju piše povijesno-pravne studije o hrvatskom pravu na Bosnu, od kojih je najpoznatija rasprava *Bosnien und, das kroatische Staatsrecht* (1898.), koju je objavio pod pseudonimom Dr. Petrinjensis. Matica hrvatska izdala mu je dvosvešano djelo *Izabrana poglavlja iz narodnoga gospodarstva* (1902.-03.) u kojem se proglašuje zagovornikom solidarizma te protivnikom marksizma i ekonomskog liberalizma. Analizira pojavu krize parlamentarizma i nastanak protudemokratskih pokreta, posebno u radovima *Zur Krise der Parlamentarismus und Demokratie* (1933.) i *Antidemokratske revolucije: njihovi uzroci i vjerojatni rezultati* (1935.). Pozdravio uspostavu NDH, ali nakon Rimskih ugovora postaje kritičan prema režimu. Pozvan je za zastupnika u Hrvatskom državnom saboru. Prema nekim svjedočenjima, prilikom otvaranja Sabora, u veljači 1942., šaljivo je zapitao: »Kaj misliju gospodari, kak dugo buju dozvolili, da se igramo parlamenta?« Postavljen je za predsjednika Saborskog odbora za financije. Potpisnik je poznatog memoranduma od 30. XI. 1942. koji je skupina saborskih članova, na čelu s predsjednikom Sabora M. Došenom, uputila A. Paveli u predlažu i mjere za popravljivanje teškog stanja u državi. Povodom 75. godišnjice života mnogi listovi i časopisi posvetili su mu posebne priloge.

Ostali važniji radovi: *Der Berliner Kongress und die bosnische Frage* (1900.); *Dukljanska kraljevina* (1900.); *Kratak pregled balkanskih duodec-državica od 13-15 vijeka* (1901.); *Narodno gospodarstvo i financijska znanost* (1905.); *Sto znanost propovijeda o našem gospodarstvu?* (1907.); *Zlatne stranice financijske znanosti* (1924.); *Država i narod, egzekutiva i parlament, autoritet i sloboda* (1936.); *Tri tipa ili metode mijenjanja režima* (1938.). (S. R.)

MILOSLAVI , Eduard, patolog i sudski medicinar (Oakland, Kalifornija, 20. XII. 1884. — Madrid, 13. XI. 1953.). Sin je hrvatskih roditelja rodom iz Dubrovnika; gimnaziju pohađao u Dubrovniku. Završivši 1908. studij medicine u Beču, radio je ondje do 1920., habilitiravši se za privatnog docenta patološke anatomije. God. 1920.-32. djelovao je na Marquette sveučilištu u Milwaukeeju (SAD) kao profesor patologije i bakteriologije te kao vrhovni sudski liječnik savezne države Wisconsin. God. 1932. izabran je za redovitog profesora zagrebačkoga Medicinskog fakulteta, na kojem 1935. osniva Zavod za sudsku medicinu i kriminalistiku. Također je bio honorarni profesor pastoralne medicine na zagrebačkom Bogoslovnom fakultetu. Bio je redoviti i počasni član mnogih uglednih liječničkih društava i akademi-

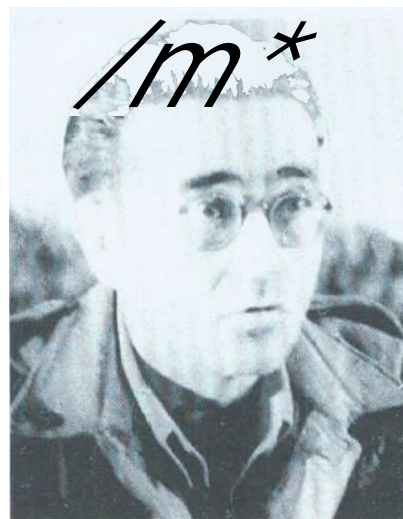
EDUARD MILOSLAVI (U SREDINI) PRIGODOM ISKAPANJA MASOVNE GROBNICE U KATYNSKOJ ŠUMI

ja u Europi i Americi. Napose se bavio kriminološkom antropologijom, a opisao je i jedan, do tada nepoznat, simptom prividne smrti. Od travnja do rujna 1941. obavljao je dužnost dekana Medicinskog fakulteta. Od 28. do 30. IV. 1943. bio je jedan od dvanaestorice lanova meunarodnog istražnog povjerenstva strujnjaka (sudskih medicinara i patologa) koje je u Katynskoj šumi istraživalo uzroke pogibije oko 12 000 poljskih asnika i do asnika, dokazavši da su ih u proljeće 1940. likvidirali Rusi. O tome je sam pisao u *Hrvatskom narodu* 4. V. 1943, a njemačkoj novinarki A. Hausberger dao je intervju u *Spremnosti* (20. VI. 1943.) u kojem Sovjete optužuje za strijeljanje poljskih asnika. God. 1944. napustio je Zagreb te se preko Beograda i Švicarske vratio u SAD i živio u St. Louisu (Missouri). Umro za jednog simpozija u Španjolskoj, a pokopan je u Americi. (V. D.)

MILOSLAVIĆ, Maroje, plivač (Dubrovnik, 30. I. 1924.). Plivanjem se počeo baviti u dubrovačkom »Jugu«, a dolaskom u Zagreb 1941. nastavio u istoimenom klubu. Na prvom plivačkom prvenstvu Zagreba u NDH (19. VIII. 1941.) postavio je rekord na 1500 m slobodno s 22:29,2 min, ali mu nije priznat zbog nepropisne opreme. Na istom prvenstvu osvaja 3. mjesto na 100 m prsno i 7. na 100 m le no. God. 1942. državni je prvak na 100, 400 i 1500 m slobodno. Na meunarodnom dvoboju Hrvatska-Njemačka (1. IX. 1942.) trostruki je pobjednik: na 100 m prsno, 400 m mješovito i 1500 m slobodno. Iste godine na športskim igrama europske mladeži u Milanu osvaja 1. mjesto na 400 m mješovito. God. 1943. na troboju Hrvatska-Švedska-Madžarska na 100 m le no postiže 1:13,0 min, a na 100 m slobodno 1:01,2 min. Uspješno nastupa i u dvoboju Hrvatska-Slovačka. Prema anketi športskih novinara 1944. proglašen je za najboljeg plivača u NDH. Po završetku rata 1945. mobiliziran je kao vojnik u Beograd, gdje nastavlja plivačku karijeru. Osvaja prvenstvo Jugoslavije na 100 m slobodno (1945.-47.), 200 m slobodno (1947.), 100 m le no (1946.-47.). Za gradsku reprezentaciju Dubrovnika nastupa 1946. na četverboju u Splitu i osvaja 1. mjesto na 100 m slobodno

u rekordnom vremenu 0:59,3 s, postavši tako prvi plivač u državi koji je tu dionicu preplivao ispod jedne minute. Na Europskom prvenstvu 1947. u Monte Carlu na 100 m slobodno zauzeo je 5. mjesto rezultatom 0:59,8 s. Te se godine iz vojske vratio u Dubrovnik. God. 1953. prestao se natjecati. Živi u Kanadi. (F. F.)

MILOŠ, Ljubo, ustaški dužnosnik (Bosanski Šamac, 25. II. 1919. —?). Osnovnu školu polazio u Orašju, Bosanskom Brodu i Subotici, gdje završava i sedam razreda gimnazije, a potom kao inženjer radi u općinskoj upravi. U lipnju 1941. dolazi u Zagreb, kćerki u V. Luburi u, kojemu je sve vrijeme NDH bitna desna ruka, te je postao jedan od simbola ustaškog terora; u logorima u kojima je za vrijeme NDH djelovao ubijeni su deseci tisuća ljudi. U listopadu odlazi za zapovjednika Radne službe u logor Jasenovac; ima važnu ulogu u ustaškom natporu u Hrvatskoj. U proljeće 1942. neko vrijeme službuje u logoru Jasenovcu, ali se ponovno vraća u Jasenovac. Potkraj ljeta upućen je na redarstveni teret u Torino, odakle nakon samo deset dana bježi i vraća se u Zagreb. U rujnu 1942. ponovno je u Jasenovcu kao zamjenik zapovjednika logora. (Za vrijeme Matvejeva zatočenja u Jasenovcu, od 15. X. 1941. do 15. III. 1942. osobno je bio odgovoran za njegovu sigurnost.) Pod Miloševim vodstvom ustaške postrojbe iz Jasenovca sredinom listopada napale su i opljačkale više sela u okolici, a pretežni dio stanovništva (pravoslavaca koji su bili prešli na katoličanstvo) odveli u logor. Pokrenuta je istraga te je u prosincu 1942. uhićen. Pušten je (uz

Luburi evo zauzimanjenje) 23. XII. 1942., a po etkom sije nja 1943. odlazi u Domobransku dobrovolja ku pukovniju u Mostar. Ve u travnju vra a se u Zagreb, gdje ostaje do prolje a 1944. Povremeno, po zadatku, odlazi u Staru Gradišku (osnivanje satnije), Karlovac (radi nabave tenkova od razoružane talijanske vojske), te k Luburi u u Sumcu. U prolje e 1944. organizira popravak lepoglavske kaznionice, a u rujnu postavljen je za zapovjednika tamošnjeg logora. Na kraju rata ima in ustaškog bojnika. Po etkom svibnja 1945. povla i se u Austriju, zatim u Italiju, ali se opet vra a u Austriju. Održava veze s državnim vrhovništvom u emigraciji. U ljeto 1947. ilegalno prelazi mađarsko-jugoslavensku granicu kako bi organizirao oružane skupine »križare«. Uhi en je 20. VII. 1947., a idu e godine, 27. VIII. 1948., presudom Vrhovnog suda NR Hrvatske osu en na smrt. (Z. D.)

MIUKOVI , Huška (Husein), domobranski i partizanski asnik (Trnava kraj Velike Kladuše,? 1905. — kraj Male Kladuše, 27. IV. 1944.). Seljak iz Cazinske krajine, školu nije poha ao, povremeno šumarski i zidarski radnik. Za Kraljevine Jugoslavije politiki je aktivan, kažnjavan i zatvaran. Nakon proglašenja NDH, kao lan KPJ, jedan je od organizatora partizanskog ustanka (pretežno Srba) na podru ju Petrove gore. Nakon ustaške akcije protiv ustanika po etkom kolovoza, javlja se u domobrane u Petrinju i tu ostaje do studenoga 1941. Vra a se na Kordun, stupa u Kordunaški NOPO te je kooptiran u Kotarski komitet KPH Vojni . Po etkom 1942. postaje lan Okružnog komiteta KPH Karlovac, a u velja i, nakon partizanskog zaposjedanja Velike Kladuše, postavljen je za zapovjednika mjesta i Cazinske partizanske ete. Od ožujka do rujna 1942. sekretar je novoosnovanoga kotarskoga komiteta KPH Cazin. Pošto je taj komitet pripojen OK KPJ Biha , dolazi do sukoba u vodstvu, Miljkovi je kažnjen i prestaje biti lanom partijskih rukovodstava. Kada se u velja i 1943. Biha ki podru ni bataljun povla i iz Drvara prema Livnu, Miljkovi (kao zamjenik zapovjednika) dezertira i vra a se u Cazinsku krajinu. U travnju 1943. predaje se u Veli-

niUSKA MIUKOVI

koj Kladuši zapovjedniku 11. pješa ke pukovnije pukovniku A. Nardeliju i uklju uje u borbu protiv partizana. Od lipnja 1943. sa svojih 100 boraca nalazi se u sastavu 3-gorskog zdruga, a od po etka rujna u sastavu 114. njema ke divizije. Uz pomo vlasti NDH i Nijemaca ustrojava se Muslimanska milicija (poznatija kao Huskina milicija), koja ubrzo broji 11 bataljuna s gotovo 3 000 boraca, na elu s Miljkovi em. Pokušaji partizanskih snaga u studenome 1943. da unište Huskinu miliciju nisu uspjeli. Pod okriljem Nijemaca dolazi do suradnje izme u Huskine milicije i etnika u borbi protiv partizana. Prema nekim izvorima u to vrijeme dobiva in domobranskog pukovnika. Zapovjedništvo Ustaške vojnice potkraj 1943. nastoji uklju iti Huskinu miliciju u svoj sastav i s njim sklapa sporazum o osnivanju Ustaškoga krajiškog zdruga, kojem je Miljkovi trebao biti na elu. Istovremeno s njim pregovaraju i partizanski predstavnici te po etkom 1944. dolazi do sporazuma o njegovu prelasku u redove NOVJ. Postrojbe Huskine milicije raspore ene su u novoosnovane partizanske muslimanske brigade i odrede, a sve zajedno ušle su u Unsku operativnu skupinu IV. korpusa NOVJ, iji je Miljkovi zapovjednik u inu pukovnika. Takav rasplet nisu prihvatile ustaške i njema ke vojne strukture te su ga

ubrzo ubili pripadnici proustaškc muslimanske skupine. (Z. D.)

MINTAS, Vladimir, pravnik i diplomatski dužnosnik (Zagreb, 27. VI. 1912. — Zagreb, 18. VI. 1968.). Završio Pravni fakultet u Zagrebu na kojem je i doktorirao. U prvim mjesecima NDH Poglavnikov je tajnik. Od srpnja 1941. tajnik je poslanstva NDH u Berlinu i voditelj Konzularnog odsjeka. God. 1942.-45. nadstojnik je Protokola u Ministarstvu vanjskih poslova. Vojni ga sud Komande grada Zagreba u srpnju 1945. najprije osu uje na smrt, no kazna je preina ena u 20 godina lišenja slobode s prisilnim radom. Kaznu je izdržavao u Staroj Gradiški i Srijemskoj Mitrovici. Pušten je na slobodu u travnju 1951. Na osnovi osobne molbe sudski je rehabilitiran 1959. Radio je u Zagrebu kao pravnik, a godinu dana prije smrti dobio je dopuštenje za otvaranje odvjetni kog ureda. (K i Ljerka Mintas-Hodak potpredsjednica je Vlade Republike Hrvatske.) (M. P. i R.)

MIRTH, Karlo, kulturni djelatnik (Oto ac, 15. VII. 1917.). Diplomirao 1942. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Nakon uspostave NDH radio je jedno vrijeme u Ravnateljstvu za promidžbu kao novinar. Bio pobo nik u Postrojništvu GUS-a. Teško je ranjen u borbi s partizanima 25. I. 1944. Nakon povla enja, u svibnju 1945, odlazi u emigraciju u Austriju, a zatim preko Italije u SAD. U emigraciji je knjižni ar, urednik te istaknuti kulturni djelatnik. Izdava je i urednik *Croatia Pressa* (1947.-80.). Bibliotekarstvo je magistrirao na Sveu ilištu Columbia u New Yorku 1962. Predsjednik Hrvatske akademije Amerike bio je 1958.-68. Objavio je djelo *Iz uspomena na Meštrou i a* (Buenos Aires, 1962.). Sura ivao je u mnogim publikacijama koje su izdavali Hrvati u emigraciji. (M. R.)

MISITA, Vera, operna i operetna pjeva ica i glumica (Prijedor, 24. I. 1906. — Zagreb, 24. IV. 1986.). Glasovir i pjevanje u ila na Muzi koj akademiji u Zagrebu, gdje je i debitirala 1927. kao Frasquita (G. Bizet, *Carmen*), a poslije je pjevala Mussetu (G. Puccini, *La Bohème*) i Neddu (R. Leoncaval-

VERA
MISITA

lo, *Pagliacci*). Gostovala i na inozemnim pozornicama (Graz, Salzburg, Innsbruck, Prag, Linz, Leipzig, Be , Milano). God. 1936.^45. jedna je od najuglednijih operetnih pjeva ica HNK u Zagrebu. Za NDH, izme u ostalog, pjevala Marin (K. Zeller, *Pti ar*) te Glaweri (F. Lehar, *Vesela udovica*). Nakon sloma NDH 1945. po kazni premještena u Rijeku, gdje nastavlja karijeru u dramskim predstavama. Vrativši se u Zagreb, glumila je u zagreba koj »Komediji« 1950.-62, a 1963.-64. u Splitu. Glasovita bijaše u *Šišmišu* (J. Strauss) i *Veseloj udovici* (F. Lehar). U drami je najviše postigla u ulozi barunice Castelli-Glembay (M. Krleža). (P. C.)

MIŠE, Jerolim, slikar (Šplit, 25. IX. 1890. — Split, 14. IX. 1970.). Školuje se u Splitu, Zagrebu, Rimu i Firenci. Prvi put izlaže samostalno u Splitu (1914.), a nakon rata radi u školama u Krapini, Slavonskom Brodu te od 1923. u zagreba koj gornjogradskoj gimnaziji. Istodobno izlaže na izložbama Proljetnog salona, Grupe nezavisnih umjetnika, »Grupe etvorice«; sudjeluje u osnivanju i nastupa na svim izložbama »Grupe trojice« (1930.-35.), a 1937. prire uje samostalnu izložbu u Umjetni kom paviljonu. Tijekom NDH u Zagrebu portretira brojne uglednike te 1943. sve te radove objedinjuje u mapu crteža *Naši dragi suvremenici*. Sudjeluje na I, II, III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-44.). Ilustrira i objavljuje brojne prikaze u *Hrvatskoj reviji*, *Croatiji*, *Hrvatskom narodu*, te sura uje u pripremi *Hrvatske enciklopedije*.

JEROLIM MIŠE: AUTOPORTRET, OKO 1945.

Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi nastupio je s 12 slika, dalmatinskih krajolika i mrtvih priroda. Od 1943. profesor je na zagrebačkoj ALU, sve do umirovljenja 1961. Neposredno nakon rata asini sud ULUH-a javno ga je u tisku ukorio »jer je surađivao kao ilustrator, štampao dva eseja i dao intervju za ustašku štampu«. (B. R.-P.)

MIŠETI , Roko, filolog i političar (Cetinje, 28. II. 1886. — Pariz, 16. IV. 1966.). Otac mu je bio dvorski liječnik kneza Nikole na Cetinju. Kao poznavatelj stranih jezika, pozvan je 1918. u Split za posrednika prevoditelja između Zemaljske vlade za Dalmaciju, vlade u Splitu i stranih vojnih predstavnika. U Dubrovnik se vratio 1923. i radio kao profesor moderne filologije na Pomorskoj akademiji. God. 1926. kao kandidat s liste HSS-a ulazi u Vijeće općine dubrovačke, postavši ubrzo i općinskim predsjednikom. Za narodnoga zastupnika na HSS-ovoj listi za kotar Dubrovnik izabran 1935. i 1938. Premda je bio zastupnik 1938., nije pozvan u Hrvatski državni sabor (1942.). U rujnu 1944. uhićen je u Zagrebu zbog povezanosti s pučem Lorković-Voki,

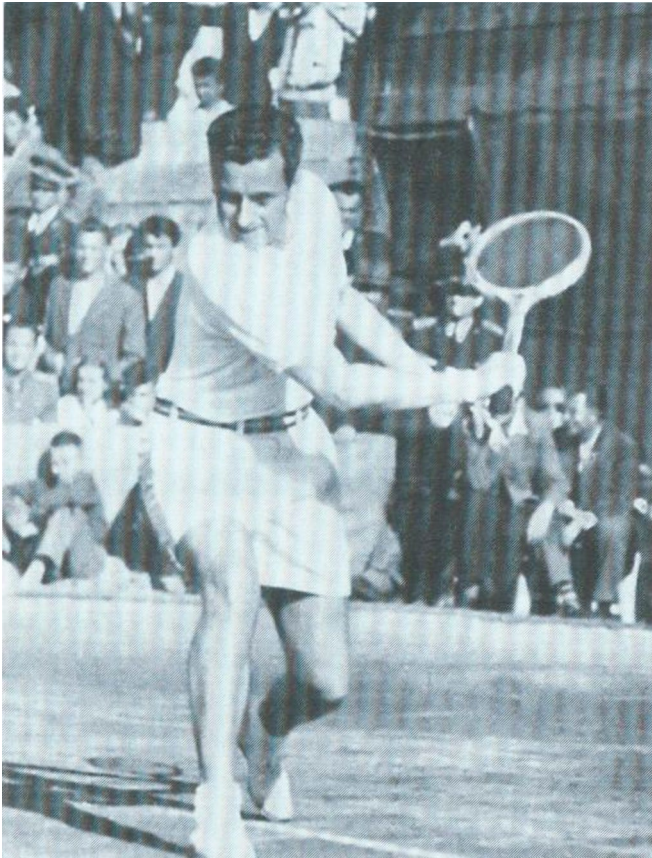

ROKO
MIŠETI

ali je već u prosincu pušten (na intervenciju S. Perića). U ljeto 1944. u skupini je istaknutih članova HSS-a određenih za pregovore s predstavnicima Vlade NDH (N. Mandić, M. Lorković) o budućnosti zemlje, karakteru i sastavu moguće nove vlade. Preveo je i redigirao englesku verziju memoranduma Vlade NDH od 4. V. 1945. (namijenjenog savezničkom zapovjedništvu na Sredozemlju). U emigraciju odlazi zajedno s V. Mačekom, u svibnju 1945., najprije u Austriju, a potom u Francusku. (M. R. i R.)

MIŠIĆ, Alojzije, biskup (Bosanska Gradiška, 10. XI. 1859. — Mostar, 26. III. 1942.). Teologiju studirao u Gornjoj Gori i Ostrogonu. Za svećenika zaređen 1883. Bio je vjeronositelj u Sarajevu, gvardijan u Banjoj Luci, župnik u Bihaću, ravnatelj franjevačke gimnazije u Visokom, provincijal Bosne Srebrene. Dobro upoznao Bosnu i Hercegovinu. Imenovan mostarsko-duvanjsko-trebinjskim biskupom 1912. Ekonomski i kulturno podizao je hercegovački puk, štiteći ga od diktature i zločina. Zbog starosti nije 1941. prisustvovao biskupskim konferencijama u Zagrebu. Osuđivao je ustaško ponašanje u svojoj biskupiji te u pismima A. Stepincu ukazivao na zloupotrebu položaja stožernika i logornika i upozoravao na tragične posljedice koje iz toga proizlaze. (S. B.)

MIŠIĆ, Dragutin, tenisač (Zagreb, 16. IX. 1917. — Houston, SAD, 1986.). Prvi teniski uspjeh postiže 1932. osvajanjem prvog mjesta na državnom prvenstvu za omladince. U natjecanju za Davis cup prvi put je

DRAGUTIN MITIC

lan državne reprezentacije u Parizu 1936. Igra je i one teniske reprezentacije Jugoslavije koja je osvojila 1. mjesto u europskoj zoni 1939. Član je reprezentacije Zagreba i Hrvatske. Reprezentacija NDH svoju prvu me udržavnu utakmicu odigrala je već u lipnju 1941. u Beču protiv reprezentacije Njemačke i izgubila 5:1, a prvu me udržavnu tenisku pobjedu ostvarila je pobjedom istim rezultatom protiv Italije. U rujnu 1941. pobjednik je velikoga meunarodnog turnira u Slovačkoj. God. 1942, osim za reprezentaciju države nastupa i na svim meunarodnim turnirima (u Danskoj, Italiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Rumunjskoj, Slovačkoj, Švedskoj itd.). Na europskoj rang-listi najboljih tenisača kontinenta 1943. nalazi se na 5, a 1944. na 3. mjestu. U natjecanju za »Trofeo Roma«, koje se igralo od 1941, jedan je od najuspješnijih igrača. Nakon završetka II. svjetskog rata višestruki je prvak Jugoslavije. Od 1952. živi u inozemstvu, a 1953. postaje profesionalni igrač i trener. Uspješno je trenirao reprezentaciju Kolumbije, gdje su u znak zahvalnosti izdali poštansku marku s njegovim likom. Po etkom 70-ih godina preselio se u SAD, gdje je bio direktor teniskog centra u

Houstonu. Zagreb je zadnji put posjetio 1983. (F. F.)

MITROVIĆ, Anica (Ana, rođ. Gjurški), pjevačica, mezzosopran (Rijeka, 10. XII. 1894. — Zagreb, 20. VI. 1986.). Pjevanje učila na školi Hrvatskoga glazbenoga zavoda u Zagrebu kod N. Eder-Berti. Karijeru započela 1913. u Osijeku, gdje debitira kao Fiametta u operi *Boccaccio* F. von Suppea. Udaje se za Andru Mitrovića, dirigenta, skladatelja, kazališnog organizatora, direktora osječke Opere i kazališta u Varaždinu i Mariboru i s njim nastupa u tim gradovima. God. 1925.-28. nastupa u Zagrebu, najviše u operi. God. 1928.-32. solistica je raznih kazališta u Njemačkoj, najdulje u Leipzigu i Darmstadtu, gdje se afirmira u operi. U školi glasovitog Mozarteuma u Salzburgu završila seminar operne režije. God. 1932. vraća se u Zagreb, niz godina prvakinja Opere HNK na kojoj sceni ostvaruje golem repertoar mezzosopranskih i sopranskih uloga što joj omogućuje širok raspon glasa i velika scenska darovitost. Ostvarila je 138 likova, među ostalima Salomu i Oktavijanu u *Kavaliru s ružom* R. Straussa, Katarinu Izmajlovu D. Šostakovića, Marie u Bergovu *Wozzecku*, Katju Kabanovu i Jenufu L. Janakoviću, Kudry u *Parsifalu* i Ortrud u *Tannhäuseru* R. Wagnera, Beethovenovu Difeliju, Verdijevu Amneris (*Aida*), Azucenu (*Trubadur*), Ameliju (*Krabuljni ples*) i druge zahtjevnije uloge. Dio tih uloga pjevala i za NDH. Gostovala je u Njemačkoj i pjevala za hrvatske vojnike. Bavila se koncertnim pjevanjem te pedagogijom. (J. M.)

MIZLER, Milan, general oružništva i publicist (Sat kraj Iloka, 12. II. 1868. — Zagreb, 28. VI. 1944.). Završio gimnaziju u Osijeku, studirao pravo u Grazu i završio u Zagrebu. Stupio u djelatnu službu hrvatskog oružništva, gdje je stekao čin pukovnika. God. 1918. Narodno vijeće imenovalo ga je zapovjednikom ukupnoga hrvatskoga oružništva. Na vlastiti zahtjev umirovljen je 1924. Poslije je bio sudac u Zagrebu, a u travnju 1941., u činu generala, imenovan je zapovjednikom hrvatskoga oružništva, što je bio do srpnja 1942. Pripadao užem Kvaternikovu stožeru u prvim danima NDH (uz S. Štan-

čera, V. Krcna, . Jak ina, V. Begi a i F. Nikoli a). Svoje prve književne radove objavio je kao sveu ilištarac u *Almanahu* hrvatskoga a kog društva »Zvonimir« u Be u. Poslije je sura ivao u razli itim publikacijama, posebice novelama u zborniku *Kolo* Matice hrvatske, uglavnom pod pseudonimom Milan M. Jenovski. U knjigama je objavio samo stru ne radove: *Potražna služba* (1909.); *Pas u potražnoj službi* (1910.); *Javna sigurnost*, priručnik za sve organe javne sigurnosti (1913.), *Istražna služba* (1910.). (D. H. i M. P.)

MOGUUAK, Alojz, hrva (Bjelovar, 15. IV. 1913. — Mutili kraj Korenice, 20. VI. 1980.). Hrvanjem se po eo baviti 1929. u teškoatletskom klubu »Croatia« u Zagrebu. U skupini do 61 kg osvaja 1. mjesto na prvenstvu Hrvatske 1934. i 1939., a prvenstvo Jugoslavije 1939. i 1940. Natje e se za reprezentaciju NDH protiv Italije (1941. i 1942.), Mađarske (1942.) i Slova ke (1942. i 1943.). God. 1942. osvojio je i naslov državnog prvaka u perolakoj skupini. Nakon rata osvaja naslov prvaka Jugoslavije uzastopce 1945.-48., te 1950. i 1951. u skupni do 62 kg. Bio lan »Dinama« i »Lokomotive« (od 1947.). Poginuo u prometnoj nesre i. (F. F.)

MOHA EK, Božidar, skladatelj (Križevci, 6. II. 1916. — Zagreb, 3. III. 1944.). Srednju školu i Hrvatski državni konzervatorij završio je u Zagrebu. Studirao je kompoziciju, a diplomirao skladbom (1939.) *Mojsije*, kantatom za solo, zbor i orkestar. Zapošljava se potom na Radio Zagrebu. Kao pravi radijski uvijek uspio je ostvariti stalan dodir sa

slušateljima; uveo mnoge novosti u radio-program. Osnovao je plesni orkestar, dirigerao, skladao, otkrivao talentirane pjeva e, vodio pohranu plo a, bio nadzorni urednik i redatelj. U program je uveo veoma popularan *Koncert po željama slušalaca*-, ure ivao radio asopis *Hrvatski krugoval*. Autor je prve hrvatske radiodrame *Lisinski*. (Z. K.)

MOKROVI , Franjo, ustaški dužnosnik (Kraj Gornji kraj Brdovca, 19. VII. 1905. — Zagreb, 25. VII. 1994.). Ovlašteni graditelj u Zagrebu. Ve 1934. osu en je po Zakonu o zaštiti države na 6 mjeseci zatvora zbog pripadnosti ustaškom pokretu. Tijekom rata djelovao je u ustaškom pokretu na razli itim dužnostima, u srpnju 1942. kao pobo nik za promidžbu ustaškog pokreta Zagreba, te u ustaškom povjereništvu u Dosavezu gra evinara u Zagrebu. U ožujku 1943. imenovan je tabornikom Tabora Zagreb II., a u kolovozu 1944. donaelnikom Zagreba. Na toj dužnosti ostaje do sloma NDH. U povla enju, u svibnju 1945., odlazi u Italiju. U odsutnosti je 1945. u Jugoslaviji osu en na smrt. Britanske vojne vlasti uhitile su ga u Trstu 19. VII. 1947., a po etkom 1948. izru ile jugoslavenskim vlastima. Na novom su enju 1948. u Zagrebu kažnjen je s 11 godina robije, ali je morao izdržati (zbog pove ane kazne) 13 godina u kaznionicama u Staroj Gradiški i Srijemskoj Mitrovici. (M. R.)

MONSIDER, Zvonimir, nogometaš (Zagreb, 11. V. 1920.). Prve nogometne korake napravio je u Požegi, nastavio u Zagrebu. Sa 17 godina stao na vrata prvligaške momadi »Concordije«. Zapaženije uspjehe postiže od 1941.: lan je reprezentacije Zagreba koja pobje uje reprezentaciju Miinchena rezultatom 3:2. Za gradsku je reprezentaciju nastupio još tri puta do 1947. Iste, 1941., s »Concordijom« je finalist utakmice za zlatni Hrvatski pokal, a 1942. s »Concordijom« osvaja naslov prvaka NDH. Šest puta je lan reprezentacije NDH. Od 1945.^48. igra je zagreba kog »Dinama« s kojim u prvenstvu države 1947. osvaja 2. mjesto, a 1948. prvi naslov državnih prvaka. Za NDH polazio je Domobranski asni ki centar, pa se zato u svibnju 1945. povla i u Austriju.

Kraj Bleiburga ga britanske vojne vlasti propuštaju pa se vraća u Zagreb. Poslije nastavlja igrati u »Dinamu«. God. 1948, za gostovanja »Dinama« u Trstu, ostaje u Italiji te postaje članom rimskog kluba »Lazio«. Iz Rima odlazi u Padovu potom u Španjolsku, gdje je član kluba »Hungaria« (igra i pretežno politički emigranti). Nakon toga odlazi u Kolumbiju gdje uspješno igra, ali se zbog zdravlja vraća u Španjolsku za trenera. Iz Španjolske odlazi u SAD, gdje trenira hrvatske nogometne klubove. Djeluje i u hrvatskim sportskim, kulturnim i političkim organizacijama te je 17 godina (do 1985.) predsjednik društva »Hrvatski domobran«. U međuvremenu se doškolovalao, postao pogonski inženjer u elektricima i priznati stručnjak u proizvodnji elektra. (F. F.)

MORTIGLIJA, Tias, publicist (Dubrovnik, 7. IV. 1913. — Rakov Potok?, 23. X. 1947.). Nakon gimnazije u Dubrovniku završio je povijest i zemljopis na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1940.). Kao sveučilištarac član je više akademskih društava (»Domagoj«, »August Šenoa«, »Matija Gubec«) u kojima nerijetko drži predavanja; bio je član »Napretka« (1938.-41.), te zagrebačkog pododbora Matice hrvatske. Više je puta uhićen i osuđivan zbog »antidržavnog djelovanja«. Suradivao uglavnom u zagrebačkim i domobranskim listovima i časopisima: *Glasu Matice hrvatske*, *Luce*, *Hrvatskoj smotri*, *Hrvatskoj reviji*, *Hrvatskoj straži*, *Dubravi*, *Hrvatskom jugu*, kojima je bio i urednik. Iako je imenovan asistentom na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu, nije stupio na tu dužnost. Za NDH jedan je od vodećih novinara i komentatora; u travnju 1941. postaje urednikom dnevnika *Hrvatski narod*, od veljače 1942. urednik je tjednika *Spremnost*, a od 1943. njegov glavni urednik i ravnatelj sve do kraja prosinca 1944, kad je smijenjen (po nekim izvorima, zbog objavljivanja crteža V. Nazora u božićnom broju *Spremnosti*). U kasno ljeto ili ranu jesen, po vlastitu svjedočanstvu, uhićen nakratko po nalogu A. Pavelića, koji ga je i saslušao, radi jedne notice u *Hrvatskom narodu*. Kao glavni urednik *Spremnosti* nastojao da tjednik bude »nacionalistički

TIAS
MORTIGLIJA

glasilo na širokoj osnovi« (prema vlastitim riječima), da bude i kulturno, a ne samo strana i ideološka, da bude svjedočanstvo stupnja duhovnih sloboda — što je nerijetko izazivalo sumnje protiv određenih krugova ustaškog pokreta (pa čak i zapljenu jednog broja). Bio je suradnik *Hrvatske enciklopedije* (1941.-45.). Uredio je *Zbornik hrvatskih sveučilištaraca* (1942.), publicistički i povijesnim priložima suradivao je u brojnim listovima i časopisima: *Hrvatski narod* (1941, 1943.); *Hrvatska smotra* (1941, 1942.); *Neue Ordnung* (1941, 1942.); *Za dom* (1941, 1942.); *Deutsche Zeitung in Kroatien* (1942.); *Hrvatska revija* (1942.); *Hrvatski godišnjak* (1944.) i dr. Iz Zagreba odlazi 6. V. 1945. u Austriju, gdje su ga britanske vojne vlasti uhitile u travnju 1946. i izručile Jugoslaviji u kolovozu 1946. Okružni sud u Zagrebu osudio ga je 8. IX. 1947. na smrt. (M. P. i R.)

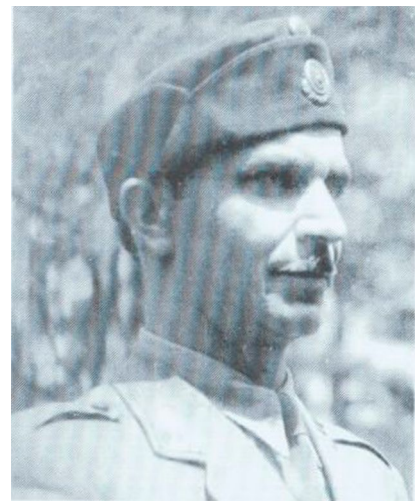
MOSTOVAC, Milivoj, pravnik (Sv. Petar Orehovec kraj Križevaca, 21. VIII. 1907. — Ottawa, Kanada, 15. I. 1989.). Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1932. Kao sudac službuje u Sisku (1936.) i Petrinji (1938.). Nakon uspostave Banovine Hrvatske državni je odvjetnik u Zagrebu. Vrlo agilna u Velikom križarskom bratstvu te Hrvatskom junaku. Nakon proglašenja NDH na domobranskoj akademiji predaje ratnu povijest, pravo i strategiju. Imao je brojnih bojnika. Po etkom 1944. premješten je u Beograd za zapovjednika vojno-odgojnog ureda NDH koji se brinuo za hrvatske vojnike i radnike u Njemačkoj. Zajedno s V. Ceceljom

MILIVOJ
MOSTOVAC

osniva podružnicu Crvenog križa radi skrbi za hrvatske ranjenike. Samoinicijativno napisao nacrt Ustava NDH, ali ga A. Paveli nije prihvatio. Uo i kraja rata izradio i prijedlog o Savezu podunavskih država i predao ga N. Mandiću. Poslije sloma NDH ostaje u Hrvatskoj, ponižavan i progonjen, te se odlučuje na odlazak u emigraciju. Odlazi 1945. u Rim, gdje studira pravne znanosti, a 1950. na Europskom sveučilištu u Brugesu postiže doktorat iz ustavnog prava i povijesti. U Belgiji ostaje do 1956., odlazi u Kanadu i ubrzo postaje profesorom pravne povijesti na Sveučilištu u Ottawi. Vijećnik HNV-a i suradnik *Hrvatske revije*. (D.S.)

MOŠKOV, Ante, general i ustaški pukovnik (Špiljari, Kotor, 7. VII. 1911. — ?). U italjsku školu završio u Kotoru, studirao psihologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu; u svibnju 1933. emigrirao u Italiju, u logor Borgo Val di Taro. Od tada pa sve do povratka u domovinu, u svibnju 1941. (osim kratkog boravka u Budimpešti radi operacije), živi i djeluje u ustaškim logorima (Vishetto, Olivetto, Abruzzi) te u internaciji na Liparima i Pistoiai, svrstavši se među najprisnije Paveli i njegove suradnike. Nakon uspostave NDH, u lipnju 1941., promaknut je u čin ustaškog satnika i postavljen za zapovjednika pripremljenih bojnih Ustaške vojnice, potom postaje zapovjednikom Bojne pri Poglavniku. U lipnju 1941. pratio A. Paveli i pri posjetu A. Hitleru u Berghofu. U ljeto 1942. postavljen je za zapovjednika Poglavnikovih tjelesnih združova u Usta-

škoj vojnici. Pripadao tzv. rasovima (pukovnička liga) koji nastoje kompromitirati i ukloniti sa scene M. Lorkovića i prije pokušaja pučevske vođe. Nosilac je naslova viteza. U listopadu 1944. imenovan je zapovjednikom 1. hrvatske udarne divizije. Potkraj siječnja 1945., Poglavnikovi tjelesni združovi ušli su u sastav Poglavnikova tjelesnog zbora, čiji je Moškov zapovjednik. Brinuo se o tehničkoj strani otpreme memoranduma Vlade NDH (po etkom svibnja 1945.) feldmaršalu Haroldu Alexanderu (misija V. Vrančić), kao i za siguran odlazak V. Maček u emigraciju. I sam se povlači u Austriju, a potom u Italiju. U emigraciji se ubrzo sukobio s A.

ANTE
MOŠKOV

Paveli i njegovi mu je prijetio i ustaški sud. Potkraj 1945. samoinicijativno (preko Mađarske) ušao u Hrvatsku kako bi provjerio tvrdnje o križarskim borbama koje su kolale među emigrantima. Uvjerivši se da su to samo glasine, vratio se u Italiju, a u listopadu 1946. britanske su ga vojne vlasti uhitile u Veneciji. Prije izručenja jugoslavenskim vlastima u travnju 1947. pokušao samoubojstvo. Navodno na suđenju u Zagrebu 1948. osuđen je na smrt. (M. R. i R.)

MRAK, Ivan, zrakoplovni pukovnik (Bjelovar, 28. VI. 1900. — Lepoglava, ? IV. 1945.). Član vojske Kraljevine Jugoslavije, u lipnju 1940. promaknut u čin pukovnika. Pridružio se 8. IV. 1941. pobunjenim pukovima u Bjelovaru. Nakon proglašenja NDH, 22. IV. 1941. imenovan zamjenikom zapovjednika zračne snage NDH, a samo dan poslije i zapovjednikom zračne luke Zagreb. U lipnju 1941. postavljen je za zapovjednika Hrvatske zrakoplovne legije, koju prati na obuci u

IVAN
MRAK

Njema koj, ali se prilikom njezina odlaska na isto no bojište Mrak vraća u Zagreb. U listopadu 1941. A. Pavelić ga postavlja na čelo Povjerenstva za ispitivanje i uspostavljanje javnog reda i poretka u velikim župama Krbava i Psat, Sana i Luka, te Pliva i Rama. Ustrojava zrakoplovni zdrug (poznat kao Mrakov zdrug) s kojim do početka listopada 1942. sudjeluje u borbama na Banovini i Kordunu. God. 1942. zapovjednik je zrakoplovstva za vrijeme Krenova boravka u Italiji i Njema koj. U rujnu 1943. imenovan je zrakoplovnim izvijestiteljem u Pothvatnom odjelu Glavnog stožera oružanih snaga, a u veljači 1944. razriješen je te dužnosti i stavljen na raspolaganje zapovjedništvu vojnoga zrakoplovstva. Zbog sudjelovanja u pu u Lorkovi -Voki osuđen je 18. XII. 1944. Zemaljski ratni sud na 2 godine tamnice. Ubijen na izdržavanju kazne. (M. P.)

MRAVINAC, Ivo, pukovnik (Dautan kraj Bjelovara, 1. V. 1883. — Bjelovar, 5. IV. 1968.). Završio je pješaku kadetsku školu. Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije do umirovljenja 1924. Od uspostave NDH do studenoga 1941. zapovjednik je grada Bjelovara, popunjenoga zapovjedništva i doknadne bojne. Od studenog 1941. do lipnja 1942. zapovjednik je 1. pješačke pukovnije. Od lipnja do studenog 1942. zapovjednik je Zastavničke škole. Umirovljen je u siječnju 1943. Nakon sloma NDH osuđen je na 12 godina zatvora s prisilnim radom. (M. P.)

MRMIĆ, Josip, ustaški pukovnik (Budić kraj Petrinje, 26. III. 1907. — ?). Gimnaziju završio u Petrinji. Započinje studij prava u Zagrebu, a u ožujku 1931. odlazi u Beograd na nastavak studija. U Beogradu osniva i rukovodi studentskim društvom »Tomislav«. U ožujku 1941. nakon vijesti o pu u Beogradu, sudjeluje u osnivanju i radu radiopostaje »Velebit« u Berlinu. Nakon proglašenja NDH vraća se u Hrvatsku; odmah je imenovan povjerenikom za kotar Petrinju, a ubrzo i stožernikom Ustaškog stožera Gora u Petrinji. Od siječnja 1942. nadstojnik je Hrvatskoga dojavnoga ureda »Croatia«; od kolovoza 1942. do ožujka 1943. glavar je Osobnog odjela u Zapovjedništvu ustaške vojnice. U travnju 1943. prelazi na rad u Ministarstvo oružanih snaga NDH, prvo za zamjenika, a u listopadu 1943. za pročelnika Odgojnog odjela, na kojoj dužnosti ostaje do siječnja 1945. Tada je imenovan pomoćnikom pročelnika Odlgojno-nastavnog odjela MINORS-a. Imao je i ustaškog pukovnika u PTB. U svibnju 1945. povlači se iz domovine. Emigrirao u SAD. Aktivan u hrvatskim emigrantskim krugovima. (M. P.)

MUFTI , Ismet, zagrebački muftija (Žepče, ?, 1876. — Zagreb, 30. VI. 1945.). Završio je islamsku šerijatsku školu. Bio je civilni imam, a zatim i zagrebački muftija. Nakon proglašenja NDH član Hrvatskoga državnog vodstva osnovanog 12. IV. 1941.; vojni muftija Hrvatskih oružanih snaga. Poglavlak A. Pavelić položio je 15. IV. 1941. prisegu državnog poglavara, među ostalima, i pred Muftijem. članovi prve vlade NDH koji su bili islamske vjeroispovijesti tako su pred njim položili prisegu. U to vrijeme uputio je građanima islamske vjeroispovijesti u NDH proglas preko Radio Zagreba u kojem ih poziva na suradnju s novom vladom. Pozivan je i na pojedine sjednice Vlade NDH. Osim što se brinuo i radio za vjeru i svoje vjernike, surađivao je u tisku i periodici, najčešće iznoseći i vjerske probleme te je smatran istaknutim muslimanskim teologom. Zapažena je bila njegova molitva prilikom otvaranja Hrvatskoga državnog sabora

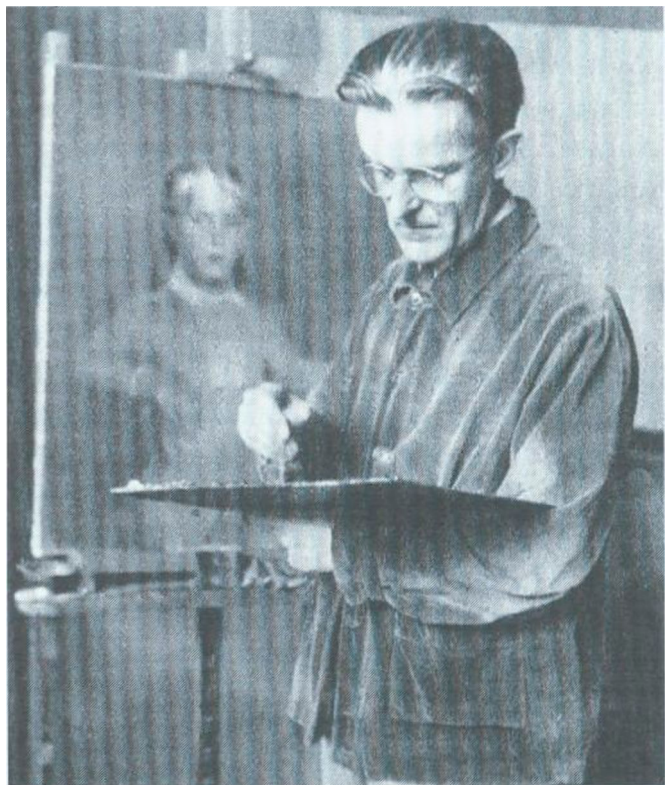
ISMET MUFTIĆ

1942. Djelovao je i na razvijanju hrvatske svijesti među islamskim vjernicima jer se i sam izjašnjavao Hrvatom. Nakon rata nove su ga vlasti uhitile, Vojni sud Komande grada Zagreba 29. VI. 1945. osudio ga je na smrt te je obješen ispred džamije. (Z. D.)

MUJADŽI , Omer, slikar (Bosanska Gradiška, 1. II. 1903. — Zagreb, 28. X. 1991.). Ve sa 16 godina upisao studij slikarstva u Zagrebu, diplomirao 1924. Godinu dana usavršavao se u Parizu, a nakon povratka u Zagreb sudjeluje na izložbi »Šestorice« (1926.), izložbama Proljetnog salona i grupe »Zemlja«. Od 1927. radio je kao crta u Arheološkom muzeju, a 1931. postao profesorom na Umjetničkoj akademiji, gdje je podučavao do 1973. Sudjelovao je na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.). Tijekom rata slika interijere svog atelijera u Akademiji, portrete i figure muslimanskih vezilja i krajolike iz Dalmacije, koje izlaže na I., II. i III. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-43.). Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi 1943. sudjeluje s 12 slika. God. 1944. nastupio je na IV. izložbi s dvije nove slike, a u sekciji »Autoportreta«, kojom se posebno tada obogatila redovna postava u Umjet-

ni kom paviljonu, izabran je recentni rad. Tom je prilikom za predvorje uzet veliki portret A. Pavelića, kojeg je Mujadžić portretirao tijekom 1943. U svom dugom stvaralačkom životu bio je sklon i religioznoj tematici slikajući i za naručitelje iz redova franjevačkih samostana u Bosni i Hercegovini. (B. R.-P.)

MULABDIĆ , Edhem, književnik (Maglaj, 25. XII. 1862. — Sarajevo, 29. I. 1954.). Završio je u iteljsku školu u Sarajevu; radio kao učitelj u Brankovcu i Sarajevu, potom kao nastavnik i ravnatelj muslimanske Više djevojačke škole do 1929., kad je umirovljen. Jedno je vrijeme bio referent u Školskom odjeljenju Zemaljske vlade u Sarajevu. Za-

OMER MUJADŽIĆ

služan što se po etkom XX. st. muslimanska mladež počela školovati u austrijskim školama; najistaknutiji muslimanski prosvjetitelj i književnik s konca XIX. i početka XX. st. Objavio više knjiga, među kojima su: *Rukovet šala* (1893.); *Zeleno busenje*, roman (1898.); *Na obali Bosne*, pripovijest (1900.); *Nova vremena*, pripovijesti (1914.). Urednik je *Behara* (1901.-06.). Za Kraljevine Jugoslavije jedan je od osnivača »Gajreta« te osniva i od 1929. do smrti predsjednik hrvatskoga muslimanskog društva »Narod-

na uzdanica«. Bio je i poslanik s liste JMO. Za NDH kao musliman (koji se isti e »vlastitim živim osje ajem hrvatske pripadnosti« i koji je među prvima pokrenuo »svjesno i otvoreno usmjeren hrvatski pokret među muslimanima«, kako je sam pisao) svojim je napisima zauzimaao zna ajno mjesto. Nakon rata zbog toga je imao znatnih problema. Bio je osu en na zatvor iz kojeg je pušten koncem ožujka 1946. (Z. D.)

MUNDORFER, Hiacint, pukovnik (Vrginmost, danas Gvozd, 7. XII. 1898. — Lepoglava,? IV. 1945.). Završio je Pomorsku vojnu akademiju austrougarske vojske u Rijeci (1912.-15.), Višu elektrotehni ku školu u Parizu (1923.-25.) i Ratnu vojnu školu u Parizu (1934.-35.). Kao djelatni mornari ki asnik za vrijeme Jugoslavije na dužnosti je zapovjednika nekoliko brodova. Od 1929.-33. asnik je na dvoru, odnosno pobo nik kraljice Marije (o emu su u to vrijeme kružile indiskretne pri e) u Beogradu i zapovjednik broda »Dragor«. Od 1939. u inu kapetana bojnog broda u stožeru je mornarice vojske Kraljevino Jugoslavije; od 1940. na elnik je operativnog odjela. Po uspostavi NDH u Ministarstvu hrvatskog domobranstva pro elnik je Osobnog odsjeka (1941./42.). Od lipnja 1942. glavar je stožera Narodne zaštite a kra e je vrijeme (VL-VII. 1943.) i nadstojnik tehni ko-pomorskog odsjeka. Umirovljen je u listopadu 1944. i uhi en zbog sudjelovanja u pu u Lorkovi - Voki . Ubijen u zatvoru. (M. P.)

MURADBEGOVI , Ahmed, književnik, redatelj i kazališni intendant (Grada ac, 3. III. 1898'. — Dubrovnik, 15. III. 1972.). U Zagrebu završio Filozofski fakultet i Državnu gluma ku školu. Nastupao je u Zagrebu kao glumac, nastavnik na Gluma koj školi i gimnazijski profesor. God. 1941.-45. intendant je kazališta u Sarajevu, a potom, do 1954, redatelj i umjetni ki rukovoditelj kazališta u Tuzli. God. 1954.-56. djeluje u Dubrovniku, a 1956.-60. u Banjoj Luci. Napisao je knjige novela *Nojemova la a*, *Svijet u opancima* i *U vezirovim odajama*. Drame *Bijesno pseto* i *Na Božjem putu* prai zvedene su mu u Zagrebu 1926. i 1936. Sura uje u sarajevskoj *Hrvatskoj pozornici*

AHMED
MURADBEGOVI

(1941.-45.). U Zagrebu mu se u tijeku rata izvode drame *Na Božjem putu* i *Huseinbeg Gradaš evi* , u Sarajevu *Na Božjem putu*, *Srdžba podzemnoga kralja*, *Rasemin sevdah*, *Junaci iz kasabe*, *U planini* (poslužila kao libreto za Gotov evu operu *Morand*) i *Majka*. (P. C.)

MURADBEGOVI , Hasib, sudac (Grada ac, 7. XI. 1893. — ?). Brat književnika Ahmeda Muradbegovi a. Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Odjel ni je savjetnik u Odjelu za pravosu e Banovine Hrvatske (1940./41.) i u Ministarstvu pravosu a i bogoštovlja NDH. Od lipnja 1941. predsjednik je Banskog stola u Sarajevu, a od sije nja 1942. potpredsjednik Vrhovnog suda u Banjoj Luci. Autor je knjige *Tuma šerijatskog prava* (I. i II. dio). God. 1945. predsjednik je Vrhovnog suda u NDH. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

MURGAŠ, Karei, slova ki diplomat i poslanik u NDH (Budimpešta, 12. IX. 1899. —?). Od mladosti uklju en u borbu za autonomiju Slova ke; tajnik je Narodne stranke, a zatim djeluje u Hlinkinoj Narodnoj stranci (A. Hlinka — »otac slova kog naroda«). U Bratislavi je lan uredništva *Slovaka*, a doskora i odgovorni urednik svih izdanja stranke. God. 1938. imenovan je na elnikom Glavnog stožera stranke. Od 1. VIII. 1940. na elnik je Ureda za propagandu, odnosno Slova koga novinskog ureda. Objavio knjige: *Alkazar*, *Nova Italija*, *Narod izme u Dunava i Karpata* i dr. U Zagreb je stigao u

svibnju, a službeno je poslanik do prosinca 1941." (R.)

MURKOVI , Matija, general (Stajnica kraj Jezerana, 14. XI. 1882. — Zagreb, 10. VII. 1944.). Gimnaziju završio u Senju, a vojnu akademiju Ludoviceum u Budimpešti 1901. Djelatni je asnik austrougarske vojske. U razdoblju 1905.-07. profesor je na Kadetskoj školi u Peuhu. U Kraljevini SHS promaknut je u čin bojnika 1920. i umirovljen 1921. Po uspostavi NDH u čin bojnika imenovan je zapovjednikom 2. pješačke pukovnije. Do umirovljenja 11. VI. 1943. obnaša dužnosti zapovjednika Bosanskoga divizijskoga područja, 5. pješačke divizije (1941.), Domo-branske pripreme (1942.) i 1. pješačke divizije (1942./43.). Promaknut je u čin generala u lipnju 1943. (M. P.)

MUSA, Ivan, stožernik (Čitluk kraj Čitluka, 14. IX. 1910. — ?). Gimnaziju je do šestog razreda polazio na Širokom Brijegu, a završio u Zagrebu 1931. Pravni fakultet s doktoratom također je završio u Zagrebu (1936.). Kao sveučilištarac uključio se u politički život, djeluje u hrvatskim nacionalnim društvima, jedan je od osnivača društva »August Seno«. Uoči uspostave NDH tajnik je Saveza hrvatskih privatnih namještenika. Nakon uspostave NDH imenovan je povjerenikom, a ubrzo i glavnim ravnateljem u Središnjoj osiguranja

IVAN MUSA

radnika. U srpnju 1942. imenovan je stožernikom Ustaškog stožera Hum sa sjedištem u Mostaru, a u ljeto 1943. stožernikom Ustaškog stožera Zagreb, koju je dužnost obnašati sve do 7. V. 1945., kad odlazi u izbjeglištvo. U listopadu 1944. određen za glavnog Povjerenstva za osiguranje i osiguranje državnih i narodnih vrijednosti. Imao je čin ustaškog bojnika. Daljnja sudbina nepoznata. (D. S.)

N

NAMETAK, Abdurahman, književnik, sveuilišni profesor i kazališni intendant (Mostar, 7. X. 1908. — Sarajevo, 11. X. 1982.). U Zagrebu završio Filozofski fakultet i doktorirao. Bio intendant kazališta u Banjoj Luci (1943.-45.). Objavio je nekoliko eseja o književnicima (P. Preradovi, A. Senoa, E. Muhabdi) i drame *Blagdan života* i *Legenda o jednoj ljubavi*. (P. C.)

NAMETAK, Alija, dramatičar i prozaik (Mostar, 7. III. 1906. — Sarajevo, 8. XI. 1987.). U Zagrebu završio Filozofski fakultet, radio poslije kao profesor, knjižni ar i dramaturg. U Sarajevu uređivao *Novi behar* i *Narodnu uzdanicu* (1933.-45.). Skupljao je narodno stvaralaštvo bosansko-hercegovačkih muslimana.

ALIJA
NAMETAK

Objavio više radova i knjiga: *Bajram žrtava* (1931.); *Dobri Bošnjani* (1937.); *Ramazanske priče* (1941.); *Za obraz* (1942.); *Omer na na vama* (1942.); *Mladi u prirodi* (1943.); *Muslimanske junačke pjesme* (1943.); *Trava zaborava* (1966.) i dr. God. 1941.-45. bio je kazališni lektor u Sarajevu, gdje su izvođena njegova djela *Omer na na vama* i *Zabavni odbor*. Surađivao u

Hrvatskom narodu (1941.), *Hrvatskoj svijesti* (1942.), *Novom listu* (1943.) te *Hrvatskoj pozornici*. Nakon sloma NDH 1945. osuđen na 15 godina robije (Zenica, S. Mitrovica); pušten je 1954. Posmrtno mu je objavljena knjiga *Sarajevski nekrologij* (1994.). (P. C.)

NARDELLI, Antun, general (Dubrovnik, 26. VIII. 1901. — Beograd, IX. 1945.). Djelatni asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. U oružanim snagama NDH 1941.-45. God. 1941. u činu potpukovnika služi u Popunidbenom zapovjedništvu grada Sarajeva; 1942. zapovjednik je 11. pješačke pukovnije; 1943. zapovjednik je 2. lovačke brigade; 1944. zapovjednik je 2. pukovnije u Donjem Lapcu; od studenog 1944. zapovjednik je 4. hrvatske divizije, a 1945. prelazi u Poglavnikov tjelesni zbor. Vrhovni sud DFJ u Beogradu osudio ga je na smrt 19. IX. 1945. (M. P.)

NARDELLI, Bruno, državni dužnosnik (Split, 24. IX. 1901. — Split, 18. XII. 1969.). Gimnaziju završio u Splitu, a pravo studirao u Beču i Zagrebu, gdje je i doktorirao 1925. God. 1925.-29. sudski je pripravnik kod Okružnog suda u Splitu, a potom krajem vrijeme u Drnišu i Kninu u kotarskim sudovima. U listopadu 1930. postavljen je za suca Višega zemaljskoga okružnog suda u Splitu i tu dužnost obnaša do kraja 1939. Istodobno, tajnik je Apelacijskog suda u Splitu. Poslije proglašenja NDH imenovan je krajem srpnja 1941. proelnikom Politikog odsjeka Ministarstva vanjskih poslova i tu dužnost obnaša do imenovanja za tajnika Stola sedmorice u Zagrebu (u ožujku 1943.). U svibnju 1943. imenovan je privatnim docentom Pravnog fakulteta u Zagrebu, a u rujnu poglavarom gradske

uprave za podru je oslobo ene Dalmacije te velikih župa Bribir-Sidraga i Cetina sa sjedištem u Splitu. U listopadu 1943. povjerenica mu je uprava Velike župe Cetina u Splitu. Po etkom 1944. dobio je pravo na naslov viteza. Po etkom srpnja 1944. imenovan je državnim vije nikom, a krajem istog mjeseca državnim tajnikom u Ministarstvu unutrašnjih poslova. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, a britanske vojne vlasti izru uju ga jugoslavenskim vlastima. Vojni sud IL armije u Zagrebu 6. VI. 1945. izrekao mu je kaznu od 20 godina robije. Kaznu je izdržavao u Staroj Građiški, odakle je pušten 1957. God. 1958. zapošljava se kao referent u Odjelu prodaje Brodogradilišta »Split« i tu radi sve do smrti. (D. S.)

NAVRATIL, Miroslav (Friedrich), general zrakoplovstva (Sarajevo, 19. VII. 1893. — Zagreb, VI. 1947.). Gimnaziju završio u Sarajevu, kadetsku školu u Grazu. Djelatni je asnik u austrougarskoj vojsci (1912.-18.) i vojsci Kraljevine Jugoslavije (1918.-40.). Za vrijeme I. svjetskog rata, po etkom 1917., odlazi u zrakoplovstvo te najprije leti kao izvi a na ruskom bojištu, a 1918. se kao pilot lovac istaknuo u zra nim borbama i srušio 10 neprijateljskih zrakoplova. U vojsci Kraljevine Jugoslavije karijeru završio u inu zrakoplovnog pukovnika; po kazni je umirovljen 1940. zbog suprotstavljanja srpskim asnicima koji su provocirali rat s Njema kom. Seli se u Zagreb i vojnostru nim lancima sura uje u tisku. Nakon osnutka NDH odmah je postavljen za glavaru stožera zrakoplovstva, ali je ubrzo imenovan vojnim izaslanikom u Bukureštu. U kolovozu 1943. promaknut je u in generala poru nika i postavljen za ministra i zapovjednika oružanih snaga. Posjetio 22. XI. 1943. A. Hitlera u Vu joj jami u Rastenburgu. Na dužnosti ministra ostao do 29. I. 1944., kada je postavljen za vrhovnog nadzornika Zemaljske obrane NDH, sa zadatkom da organizira obranu Zagreba i drugih hrvatskih gradova od napada iz zraka. Kratko vrijeme (od ožujka 1944.) je poslanik u Bukureštu, a umirovljen je 9. X. 1944. U studenome 1944. imenovan je poslanikom u MVP i dodijeljen na rad u Predsjedništvo

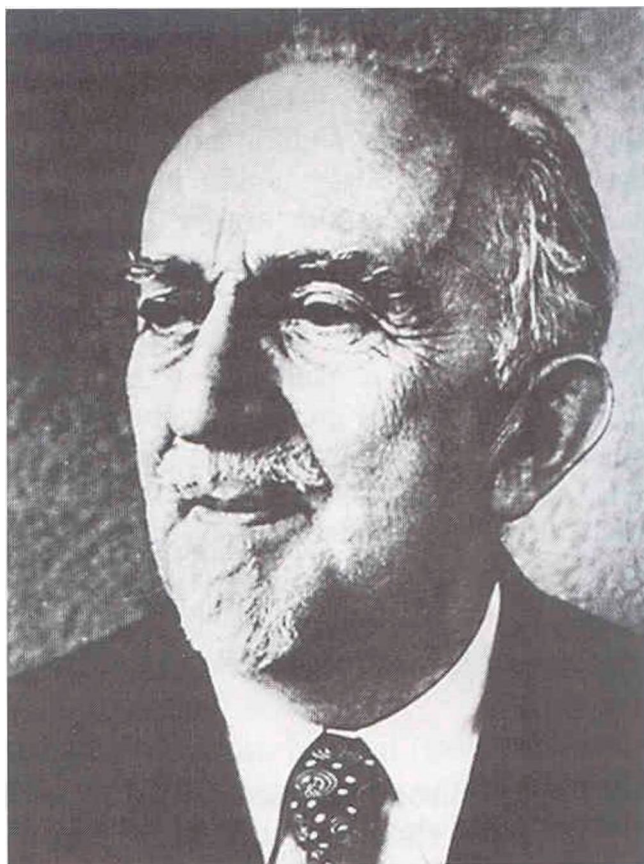

MIROSLAV NAVRATIL

Vlade, no odlazi rodbini u Be i tu ostaje do sloma NDH. Živio potom u mjestu Zell am Seeno, prijavljen je ameri kim vojnim vlastima koje ga uhi uju. Do studenoga 1946. boravio u raznim zatvorima i logorima u Austriji (Giolling, Gmunden), i tada predan jugoslavenskim vlastima koje su ga osudile na smrt 7. VI. 1947. (M. R.)

NAZOR, Vladimir, književnik (Postire na Bra u, 30. V. 1876. — Zagreb, 19. VI. 1949.). Gimnaziju polazio u Splitu (najprije klasi nu, poslije zbog neuspjeha realnu), maturirao 1894. Od drugog razreda druguje s M. Begovi em. Obojicu zahva a politi ki zanos (»narodnjaci«). Na Filozofskom fakultetu u Grazu upisuje prirodne znanosti; jedan semestar u Zagrebu. Studij završio 1898. Prve pjesme objavio kao gimnazijalac. Kao profesor najprije radio u Splitu, potom u Zadru, od 1903. u Pazinu u Hrvatskoj klasi noj gimnaziji, zatim u U iteljskoj školi u Kopru. God. 1908. odlazi u Kastav, gdje ostaje deset godina. Proglašen je nacionalnim pjesnikom; do tada napisao nekoliko zbirki pjesama: *Slavenske legende* (1900.); *Lirika* (1910.); *Hrvatski kraljevi* (1912.); prozu: *Veli Jože* (1908.); *Istarske pri e* (1913.); ep *Medvjed Brando* (1915.). God. 1918.-20.

profesor u Uiteljskoj školi u Zagrebu, a zatim upravitelj Dječjeg doma u Crikvenici (1920.—26.). Godinu dana bio je upravitelj Ženske realne gimnazije u Sušaku, a potom ponovno u Crikvenici. Od 1931. živi u Zagrebu; upravitelj je Dječjeg sirotišta na Josipovcu. God. 1932. imenovan direktorom Realne gimnazije, ali i dalje želi biti upraviteljem Dječjeg sirotišta. Umirovljen je 1933., no honorarno i dalje radi u sirotištu. Suradnik u brojnim časopisima i novinama; druguje s veim brojem književnika i umjetnika. Za njegov daljnji život sudbonosni su bili izbori 1935., kad je glasovao za listu Bogoljuba Jevtića, ime je izazvalo javni prezir prema sebi. Činilo se da je za tu njegovu odluku bilo važno razmišljanje o ugroženosti naše zapadne granice. Tih su godina pod okupacijom bili gradovi njegove mladosti: Zadar, Pula, Pazin, Kopar. Gotovo svi poznanici prestali su ga pozdravljati, zatvorene su mu redakcije novina i časopisa, te je odlučio otići u Split. Putuje na istok, u Grčku i Egipat. Odlazi na Brač, gdje je napisao roman *Pastir Loda*. God. 1938. opet je u Zagrebu i glasuje za Matkovićevu listu. Tada se upoznaje s I. G. Kovačevićem. Kapitulaciju Jugoslavije i proglašenje NDH zateklo ga je u Zagrebu, upravo kad su

VLADIMIR NAZOR

dovršena njegova *Sabrana djela* u izdanju Knjižare Vasić. Nova vlast 1941. imenuje zamjenikom inspektora talijanskog jezika za stručne ispite muzealaca, ali imenovanje odbija. Poglavnikovom odredbom 30. XII.

VLADIMIR NAZOR OTVARA TREĆE ZASJEDANJE ZAVNOH-A

1941. imenovan je za lana HAZU, a 13. VII. 1942. (Antunovo) dobio je Književno-umjetni ku nagradu Državnog zavoda za narodno prosvje ivanje. HIBZ mu izdaje *Sabrana djela*, u osam knjiga. Sura uje i u zborniku *Znanje i radost*. Tada su objavljeni njegovi prijevodi hrvatske poezije na talijanski *Lirici Croati* i spjev *Medvjed Brundo*. Matici predaje prijevod Danteova *Pakla*. Upravo u to vrijeme iz Ministarstva unutarnjih poslova šalju Dalmatinskoj vladi u Zadru povjerljivu obavijest o Nazoru kao nepopravljivom hrvatskom nacionalistu (»irriducibile e intransigente nazionalista croato«). Možda je to i bilo presudno stoje s I. G. Kova i em 29. XII. 1942. otišao u partizane. Svoje je partizanske doživljaje opisao u knjizi *S partizanima*. U tom razdoblju nastale su važne pjesme u njegovu pjesni kom opusu: *amac na Kupi*, *Titov Naprijed*. God. 1944. na zasjedanju ZAVNOH-a u Oto cu izabran je za predsjednika Izvršnog odbora. Sudjeluje i na II. zasjedanju ZAVNOH-a u Plaškom te na III. u Topuskom, gdje je održao uvodno slovo *Za novu Hrvatsku*. Te je godine preba en u Italiju na oporavak, a potom na Vis. Nakon rata izabran je za predsjednika Prezidija Sabora NR Hrvatske. Dodijeljen mu je posni doktorat Zagreba koga sveu ilišta. (J. B.)

NEDVED, Ladislav, asnik (Virovitica, 22. II. 1901. — Lepoglava,? IV. 1945.). Oružni ki pukovnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH, od srpnja 1941. iz\jestitelj je za oružništvo u Ministarstvu domobranstva. God. 1942. imenovan je odvojenim asnikom u Zemunu. Od kolovoza 1942. do travnja 1943. predstojnik je Postrojbenog odjela Glavnoga zapovjedništva oružništva. Od travnja 1943. do uhi enja 16. IX. 1944. nadstojnik je u Izvještajnom odjelu Ministarstva oružanih snaga NDH. Ubile su ga ustaše u Lepoglavi potkraj travnja 1945. zbog umiješanosti u pu Lorkovi - Voki . (M. P.)

NEMEC, Martin, ustaški pukovnik (Koprivnica, 15. X. 1890. — Koprivnica, 17. III. 1947.). Po zanimanju trgovac. Emigrirao je u ožujku 1933. u Mađarsku te jedno vrije-

me boravi u logoru Janka-pusta, a potom odlazi u Italiju u ustaške logore i internacije. Nakon osnivanja NDH vra a se u domovinu kao lan Poglavnikove tjelesne bojne, u inu ustaškoga poru nika. Odmah je (18. IV. 1941.) određen za ustaškog povjerenika za grad i kotar Koprivnicu. Organizator je prvoga koncentracijskog logora »Danica« i njegov nadstojnik (do lipnja 1941.). Tada se vra a u Ustašku vojnici i stje e in satnika. God. 1943. namješten je u Zagrebu u vojnom redarstvu, upravitelj je zatvora u Novoj vesi: imao in ustaškog pukovnika. God. 1944. opet je u Koprivnici, sudjeluje u istrazi protiv antifašista nakon što je Crna legija protjerala partizane iz Koprivnice. U povla enju u svibnju 1945. zarobljuju ga partizani u Sloveniji, ali je u Hrvatskoj uspio pobje i iz zarobljeni ke kolone. Bježi u Mađarsku, ali ga tamošnje vlasti uhi uju 15. VI. 1946. i izru uju jugoslavenskim vlastima. Okružni sud u Bjelovaru osudio ga je 18. XII. 1946. na smrt, te je javno obješen u nekadašnjem logoru »Danica«. (M. R.)

NERALI , Tomislav, operni pjeva , bas-bariton (Karlovac, 9. XII. 1917.). Završio Muziku akademiju u Zagrebu, te je 1939.-43. i 1948.-55. lan HNK u Zagrebu. God. 1943.-47. angažiran u Državnoj operi u Be u, a od 1955. prvak Njema ke opere u Berlinu i Hamburgu. Pjeva uzorne muzikalnosti, pjeva ke i gluma ke kulture, jedan od najistaknutijih wagnerijanskih pjeva a. Sudjelovao u prvoj pokusnoj televizijskoj emisiji u Zagrebu (1939.). Za vrijeme NDH, kao mlad

TOMISLAV
NERALI

pjeva, interpretirao niz istaknutih uloga koje su mu 1943. donijele angažman u Be u: Bazilio (G. Rossini, *Seviljski brija*), Monterone i Tom (G. Verdi, *Rigoletto* i *Krabuljni ples*), Raimond (G. Donizetti, *Lucia di Lammermoor*), Ljubdrag (B. Papandopulo, *Sun anica*), Sve enik (W. Egk, *Kolumbo*), Fasolt (R. Wagner, *Rajmino zlato*). Za vrijeme rata nastupao je za hrvatske vojnike koji su bili na izobrazbi u Be u. (P. C.)

NEUGEBAUER, Norbert, pisac zabavnoglasbenih tekstova, scenarist stripova i crtanih filmova (Tuzla, 9. VI. 1917. — Offenbach, 6. V. 1992.). Studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kao srednjoškolac piše scenarije za stripove mla eg brata Waltera te objavljuje pjesme za djecu. Autor libreta dje je operete *Pekarev Miško* (skladatelj Mi-

NORBERT
NEUGEBAUER

lan Asi, 1935.), izvo ene i u inozemstvu. Najproduktivniji pisac tekstova u povijesti naše zabavne glazbe. U razdoblju 1941.-45. djeluje kao ku ni autor Naklade Albini, prepjevao niz svjetski poznatih šlagera (npr. *Lili Marleen*, *Mama*), sura ivao s ve inom doma ih skladatelja, tekstovima pridonio uspjehu A. Konca, I. Robi a i drugih pjeva a. Kao plodan pisac scenarija za stripove, razvio je formu popratnog teksta u rimovanim stihovima, te su mnogi dijalozi i dosjetke iz njegovih šaljivih stripova u *Zabavniku* ušli u svakodnevni govor. Pisao novele i novinske romane u nastavcima. Objavio zbirku kajkavske lirike *Zaustavljeni asi* (1943.). Potpisivao se i pseudonimom Nobika, Nobicus, Neno, N. Tuzlanski, te šifrom

N. Djelatnost nastavlja i u poslijeratnom razdoblju. Jedan od pokreta a doma ega crtano g filma. Sredinom 60-ih godina trajno se preselio u Njema ku. (R. A.)

NEUGEBAUER, Walter, crta stripova, karikaturist, autor i producent crtanih filmova (Tuzla, 28. III. 1921. — München, 31. V. 1992.). Odrastao u Zagrebu; od gimnazijskih se dana profesionalno bavi stripom, ilustracijom i grafi kim ure ivanjem novina. Za po eo studij na Likovnoj akademiji. Jedan je od najzaslužnijih za razvoj i popularnost stripa u Hrvatskoj. Nakon osnutka NDH u više navrata pokušava pokrenuti tjedni zabavni list za mladež, ali ne dobiva dopuštenje vlasti. Tek u prolje e 1943. uspijeva u izdanju Uprave zabavnih listova Ustaške mladeži pokrenuti tjednik *Zabavnik*, kojemu je glavni urednik do kraja izlaženja (svibanj 1945.). U njemu je objavio niz antologijskih stripova (*Patuljak Nosko*, *Gladni kralj*, *Mali Muk*, *Tarzanovim stopama* i dr.). Tiskan na novinskom formatu, djelomice u etiri boje, ispunjen stripovima i raznolikim zabavnim sadržajem, *Zabavnik* je dostigao veliku popularnost (prosje na naklada 80000-100000 primjeraka) te je prema op em sudu najbolje izdanje te vrste u povijesti hrvatskog novinstva. U razdoblju 1941.-45. Neugebauer je plodan ilustrator (knjige za mladež, asopisi *Ustaška uzdanica*, *Borac* i dr., naslovne stranice šlagerskih izdanja, plakati itd.), te karikaturist (*Satyriscus*, *Vrabac*). Njegova povijesno-romanti na

WALTER NEUGEBAUER

slika *Oslobo enje Hrvatske* (tempera, 1941.) reproducirana je u zidnom formatu i kao razglednica. U poslijeratnom razdoblju, uz opsežan rad na karikaturi (*Kerempuh*) i stripu, pokreće rad na domaćem crtanom filmu (*Veliki miting* i dr.). Od kraja 50-ih godina djeluje u Njemačkoj, gdje vodi svoj filmski studio. (R. A.)

NEVISTIĆ, Franjo, pravnik i publicist (Šuica kraj Livna, 2. VII. 1913. — Buenos Aires, 13. VI. 1984.). Franjevačku klasičnu gimnaziju završio je na Širokom Brijegu (1933.), a nakon toga Pravni fakultet u

FRANJO
NEVISTIĆ

Zagrebu (1939.), gdje je i doktorirao 1940. Nakon osnutka NDH radio je kao tajnik u kabinetu ministra pravosuđa. Po etkom prosinca 1941. odlazi kao stipendist Ministarstva prosvjete u Rim, gdje do svibnja 1942. studira ustavno pravo, pravnu filozofiju i korporativno pravo. Potom je do kapitulacije Italije radio kao drugi tajnik u poslanstvu NDH u Rimu. U listopadu 1943. imenovan je docentom na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a po etkom 1944. odlazi na studijski dopust u Beč i upisuje ljetni semestar na Pravnom fakultetu. Uoči Božića 1944. postavljen je za stožernika Sveučilišnog stožera, a 2. I. 1945. za glavnog urednika tjednika *Spremnost*. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, a potom preko Italije u Argentinu (ožujak 1947.). U emigraciji je bio glavni tajnik organizacije »Hrvatski domobran« i Hrvatsko-argentinskog kulturnog kluba, izdaje polumjesečnik *Hrvatska*, uređuje časopis *Studia Croatica* i surađuje u *Hrvatskoj reviji*. Knjigu *Temelji demokracije* objavio je u Rimu 1971. (kao rezultat studija

na pravnim fakultetima u Grazu i Rimu 1945. i 1946., nakon povlačenja iz domovine), te priredio zbornik *Hrvatska i njezina sudbina* (1977.). (G. A. B. i M. R.)

NEŽIĆ, Dragutin, biskup porečko-pulski i crkveni povjesničar (Donja Reka kraj Jastrebarskog, 28. I. 1908. — Poreč, 31. I. 1995.). Realnu gimnaziju završio u Karlovcu, studij teologije u Zagrebu. Dvije godine kapelan u Požezi, a zatim poslan u Rim, na sveučilište Gregoriana, gdje je stekao doktorat teologije tezom o pravoslavnima Jugoslavije (pretežno s povijesnoga stajališta). Po povratku postavljen ceremonijarom nadbiskupa A. Bauera, a 1939./40. ponovno je u Rimu kao duhovnik hrvatskih svećenika-studenata u Hrvatskom zavodu sv. Jeronima. Vratio se u Zagreb 1941. te je imenovan duhovnikom na Bogoslovnom sjemeništu. Pomagao nadbiskupu A. Stepincu, vodeći tzv. Dnevnik, ispise iz novina i drugoga u. Na suđenju A. Stepincu bio tumač em papinskom nunciju Josephu Patricku Hartleyju. Od 1947. administrator jugoslavenskoga dijela tršćansko-koparske biskupije, od 1950. rezidencijalni biskup i administrator hrvatskoga dijela spomenutih biskupija. Od 1960. rezidencijalni biskup porečko-pulski, prvi Hrvat na toj stolici nakon Jurja Dobrile. Njegovom su zaslugom obje biskupije sjedinjene 1977., što je sljedeće godine svečano proslavljeno. Bavio se crkvenom poviješću, posebice domaćom, istarskom. (J. B.)

NEŽIĆ, Eugen, malariolog (Split, 27. VII. 1899. — Zagreb, 15. V. 1983.). Studij medicine završio je 1924. u Zagrebu. God. 1925.-27. radi u Institutu za suzbijanje malarije u Trogiru te se usavršava u malariologiji u Francuskoj, Španjolskoj i Italiji. Organizira i vodi Dom narodnog zdravlja u Benkovcu (1927.), odakle vodi antimalarijske akcije u cijeloj sjevernoj Dalmaciji; 1933. preuzima vodstvo Odjela za malariju novoosnovanoga Higijenskog zavoda u Splitu, a uz to je od 1938. predstojnik za socijalnu politiku u ispostavi banske vlasti u Splitu. God. 1941. imenovan je pročelnikom Odjela za skrb, narodno zdravlje i zdravstveni nadzor Velike župe Cetina u Omišu, no već iste godine

odlazi u Zagreb za predstojnika Socijalno-medicinskog odjela Ministarstva zdravstva. Od 1942. radi u zagreba kome Zdravstvenom zavodu (bivšem Higijenskom zavodu), najprije kao pro elnik Bakteriološkog odsjeka, 1943. kao upravitelj Zavoda, a 1944. kao pro elnik Higijenskog odsjeka. God. 1943. imenovan je privatnim docentom i naslovnim izvanrednim profesorom malariologije na zagreba kome Medicinskom fakultetu, a po etkom 1945. redovitim profesorom higijene i socijalne medicine. Po slomu NDH premješten u benkova ki Dom zdravlja, a od 1946. vodi Dom narodnoga zdravlja u Karlovcu. God 1947.-49. bio je direktor Saveznog instituta za tropske bolesti i malariju u Skoplju. Potom se vra a u Zagreb, kao voditelj Odjela za komunalnu higijenu Centralnoga higijenskog zavoda. (V. D.)

NIEDERLANDER, Julije, pukovnik (Sarvaš, 19. VIII. 1889. — Beograd,? VI. 1945.). Austrougarski asnik; u ruskom zarobljeništvu 1914.-18. Umirovljen u inu potpukovnika vojske Kraljevine Jugoslavije 1939. Od rujna 1941. do velja e 1945., kad je ponovno umirovljen, nadstojnik je Op eg odsjeka u Izvještajnom (O evidnostnom) odjelu Glavnog stožera oružanih snaga NDH. Poslije sloma NDH uhi en je i su en u Beogradu sa skupinom visokih asnika NDH; tijekom su enja umro je od kapi. (M. P.)

NIEDZIELSKY, Felix, državni dužnosnik (Banja Luka,? 1912. — Banja Luka,? 1947.). Gimnaziju završio u Banjoj Luci. Diplomirao 1939. na Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Tridesetih godina jedan je od prvaka, a nakon ostavke I. Protulipca 1938. predsjednikom Velikoga križarskog bratstva. Za vrijeme NDH u upravnoj je službi: obnašao je dužnost podžupana u Velikoj župi Usora i Soli u Tuzli (do listopada 1943.), kada odlazi na istu dužnost u Veliku župu Sana i Luka u Banjoj Luci. U srpnju 1944. premješten je u MUP i dodijeljen u GUS: upravni je zapovjednik Ustaške mladeži. Iste godine posjetio je zapovjednika Hitlerove mladeži Aksman-na. Poslije rata Rusi su ga uhitili kraj Judenburga i izru ili Jugoslaviji, gdje je osu en na smrt. (V. G.)

NIKOLI , Franjo, general (Srijemska Mitrovica, 21. III. 1888. — ?). Završio Vojnu akademiju u Be kom Novom Mjestu i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Po uspostavi NDH, do rujna 1941., zapovjednik je 4. pješa ke divizije; 1942. je zamjenik zapovjednika 5. pješa ke divizije, a 1943. nadzornik pješaštva Ministarstva oružanih snaga. Do umirovljenja u studenom 1944. pomo nik je zapovjednika grada Zagreba. Daljnja sudbina nepoznata. (M. P.)

NIKOLI , Franjo, general (Virovitica, 15. IV. 1899. — Zagreb, 18. VII. 1945.). Završio kadetsku školu u Pe uhu, Višu školu Vojne akademije i glavnostožernu pripremu u Beogradu. U vojsci Kraljevine Jugoslavije ima in generalštabnog pukovnika. God 1939-41. nastavnik je na Vojnoj akademiji u Beogradu. Uo i sloma Kraljevine Jugoslavije na elnik je Operativnog odjeljenja Štaba I. grupe armija u Zagrebu. Poslije 6. IV. 1941. djeluje na liniji akcija S. Kvaternika. Smatra se da je bio u vezi s pobunom 108. pješa kog puka i 40. dopunskog puka u Bjelovaru, sprije io miniranje Savskog mosta u Zagrebu, te tešku bitnicu poslao od mosta na jug i tako otklonio mogućnost bombardiranja Zagreba. Nakon proglašenja NDH (1941.-43.) glavnik je Ureda zapovjednika kopnene vojske, glavnik Stožera u I. državnom tajništvu i pomo nik glavnika Upravnog stožera MINORS-a. Od travnja do kolovoza 1943. zapovjednik je 3. pješa ke divizije, a zatim zapovjednik 1. lova kog zdruga do srpnja 1944. Umirovljen je u studenom 1944. i ponovno aktiviran u travnju 1945., kad je postavljen za zamjenika zapovjednika V. ustaškoga zbora. Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je na smrt u srpnju 1945. (M. P.)

NIKOLI , Vinko, pjesnik i kulturni djelatnik (Šibenik, 2. III. 1912.). U rodnom gradu, kao sjemeništara završio gimnaziju (V. razred u Splitu). Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studirao južnoslavenske književnosti i hrvatski jezik, te hrvatsku povijest, ruski i talijanski jezik. Kao profesor književnosti i jezika radio je 1939.-45. u zagreba kim srednjim školama; 6. V. 1945. napu-

VINKO NIKOLI GOVORI NA GROBU OCA DOMOVINE ANTE STAR EVI A

stio je Hrvatsku. Preživio je bleiburšku kalvariju te dospio u britanske zarobljeničke logore u Italiji (Grumo Appula i Grottaglie). Zarobljeničtva se oslobodio 27. III. 1946., skokivši kraj Fogge iz jureg vlak. Utočište u prvo vrijeme nalazi u izbjegličkom logoru Fermo, a potom u Rimu, gdje je upisao poslijediplomski studij slavistike i počeo raditi na doktorskoj tezi o modernoj hrvatskoj poeziji. God. 1947. morao je napustiti Italiju, jer ga je policija željela izručiti Jugoslaviji. Živio je u Buenos Airesu u Argentini do 1966., kad se vraća u Europu, kako bi bio bliže Hrvatskoj. Iz Francuske ga iste godine (1966.) protjeruju, pošto su mu u tiskari razorili slog *Hrvatske revije*, a ne primaju ga ni u Belgiji, V. Britaniji, Austriji, Njemačkoj ni Švicarskoj. Utočište nalazi u Španjolskoj, u Barceloni, gdje, zajedno sa suprugom Steficom (rod. Hofmann), živi od lipnja 1968. do konačnog povratka u Hrvatsku 12. VII. 1991. Po povratku imenovan za zastupnika Županijskog

doma Sabora Republike Hrvatske. Pjesme počinje pisati u drugom razredu gimnazije, a kao gimnazijalac uređuje list *Iskra*, u kojem objavljuje i svoje stihove. Sura uje u književnim časopisima, a 1934. s još devetero mladih autora predstavlja se knjigom *Lirika grude*. Samostalne zbirke pjesama *Proljetna svitanja* i *Svijetli putovi* objavljuje 1935., odnosno 1939. Na Rimske ugovore, kojima je i njegov Šibenik predan Talijanima, reagira (1941.) pjesmom *Moj grad*, a i istoimenom knjigom, iz koje je državna cenzura, ne želeći i se zamjeriti Talijanima, izbacila nekoliko strofa. Kad je Italija kapitulirala, 1943. objavljuje knjigu *Osloboditelji*. U doba NDH sastavio je nekoliko pjesničkih antologija: *Hrvatska majka u pjesmi* (sa Sidom Košuti, 1941.); *Između dva rata* (1942.); *Hrvatska Domovina* (1942.); *Lovori* (1943.); *Pjesme o majci* (1944.); jedan je od suradnika velikoga enciklopedijskog izdanja *Nasa Domovina* (1943.), a napisao je i niz tekstova o značenju i odgojnoj ulozi književnosti (zalažući i se za novu književnost, primjerenu novom vremenu i državi) koje je sabrao u knjizi *Nacionalni zadatci književnosti* (1944.) U NDH najviše se bavio književno-prosvjetnim i odgojnim radom u vojsci; imao in satnika. U emigraciji se nastavio baviti književnim i uredničkim radom. Ve 1947. objavljuje dvije zbirke pjesama: u Rimu *Izgubljenu Domovinu* i u Buenos Airesu *Oskivmuto Proljeće*. Slijedi zbirka *Molitva za moju Hrvatsku* (Buenos Aires, 1949.), te izbori iz njegove poezije *Duga nad porušanim mostovima* (Buenos Aires, 1964.) i *Truba iz daljine* (Rim-Chicago, 1976.). Sve svoje pjesme napisane dolaze u govorom (akavština šibenskoga Doca), objavio je u knjizi *Gora je zemlje krov* (München-Barcelona, 1977.). Svoju putopisno-političku prozu objavio je u dva sveska *Pred vratima domovine* (Buenos Aires, 1966., Pariz-München, 1967.; novo izdanje Zagreb, 1996.), a o 40. obljetnici Bleiburga dnevnik pod naslovom *Tragedija se dogodila u svibnju* (Barcelona, 1984./85.). Uredio je antologiju hrvatskoga emigrantskog pjesništva *Pod tu imenbom* (Buenos Aires, 1957.). Pokrenuo je nekoliko časopisa i novina, a njegovo je životno djelo pokretanje, izdavanje i ure-

ivanje pretežno književnog časopisa *Hrvatska revija*, koji je poeo izlaziti 1951. u Argentini (do lipnja 1955. uređivao ga je s A. Bonifacijem) te istoimene biblioteke. *Hrvatska revija* redovito je izlazila u više zemalja punih četrdeset godina i bila stožer okupljanja hrvatskih intelektualnih snaga i uvar nade u povratak u slobodnu Hrvatsku. Od 1991. časopis izlazi i u Hrvatskoj, u izdanju Matice hrvatske, koja ga je izdavala do 1945., a i dalje ga uređuje Nikolić. U *Knjižnici Hrvatske revije* (pokrenute 1957.) objavljeno je 66 svezaka, među kojima je i veliki zbornik (dva sveska) uspomena, svjedočanstava i dokumenata o kardinalu A. Stepincu *Stepincić mu je ime* (München — Barcelona, 1978., 1980.), koji je priredio V. Nikolić. (J. P.)

talijanskoga generala V. Ambrosia.) Vraća se u Zagreb u MUP. Početkom svibnja 1945. zatekao se u inozemstvu gdje je i ostao. Ubrzo se prebacio u Argentinu, nedaleko od Buenos Airesa. U *Hrvatskoj reviji* objavio je ulomak iz svojih uspomena o sarajevskom atentatu (4, 1961.), a u njihovu daljnjem objavljivanju prekinula ga je smrt. (Z. D.)

NIKŠIĆ, Ante, odvjetnik i političar (Gospić, 8. VI. 1892. — Pilar kraj Buenos Airesa, 28. I. 1962.). Srednju školu završio u Gospiću. Pravo studirao u Beču i Zagrebu, gdje je i doktorirao. Kao student pripadao pravaškoj omladini; predsjednik je akademskoga kluba »Kvaternik« te studentskoga potpornog društva. Nakon studija obavljao je sudsku službu u Gospiću i Zagrebu, a potom radi kao odvjetnik u Vukovaru. Tu je za vrijeme izbora 1925. uređivao lokalne novine, glasilo Hrvatske zajednice, a poslije Hrvatskog bloka. Potom opet radi kao sudac u Jastrebarskom, Ivancu i Karlovcu, gdje postaje predsjednikom Kotarskoga suda, a potom i predsjednikom Sudbenoga stola. Na toj dužnosti do ekuje travanj 1941. Ustaškom je pokretu pristupio prije rata. Nakon proglašenja NDH pripomogao je uspostavi nove vlasti u Karlovcu. Na putu u Zagreb, A. Pavelić je stigao 13. IV. u Karlovac i odsjeo u Nikšićevu stanu dva dana te u njemu primio njemačkog izaslanika Edmunda Veessenmayera i Mussolinijeva izaslanika Filippa Anfusa. U lipnju 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Pokuplje sa sjedištem u Karlovcu, a sredinom ožujka 1942. premješten je u svojstvu velikog župana u MUP. Mjesec dana poslije imenovan je za poslanika kod MVP. Od kolovoza 1942. do travnja 1943. ministar je unutrašnjih poslova NDH, te potom poslanik u Italiji do sredine prosinca 1943. (Kći mu se udala 1942. za

NIKŠIĆ, Marijan, redarstveni dužnosnik (Gospić, 19. VII. 1903. — Buenos Aires, 23. X. 1985.). Mladi brat ministra i diplomata NDH Ante Nikšića. Gimnaziju završio u Gospiću, studirao pravo u Zagrebu (apsolvirao i položio sudski ispit 1928.). Diplomirao kada je već bio zaposlen kao referent za lakše prijestupe u redarstvu Uprave grada Beograda. Poslije trogodišnje službe u Beogradu, na kraju u Komesarijatu željeznice policije, premješten u Novi Sad 1933. Iz Novog Sada ishodio premještaj u Zagreb. Pokušao ustrojiti hrvatsku izvještajnu službu, međutim, 1938. premješten je iz Zagreba u Šibenik, jer je javno izjavio da će na izborima glasovati za oporbu na čelu s V. Mačekom. U Šibeniku je vršitelj dužnosti upravitelja redarstva, a poslije sporazuma o Banovini Hrvatskoj upravitelj redarstva. Potkraj travnja 1941. preuzima dužnost upravitelja zagrebačkoga redarstva, koju obnaša do kraja svibnja. Ozlojeđen raznim nepravilnostima i pritiscima, podnosi ostavku. Na zahtjev A. Pavelića odlazi krajem 1941. na usavršavanje u redarstvenoj struci u Torino. Nakon četiri mjeseca vraća se u Zagreb, gdje je u proljeće 1942. imenovan upraviteljem župskog redarstva u Vukovaru. Od 6. VII. 1942. veliki je župan Velike

župe Vinodol i Podgojje u Senju. Po etkom 1944. na dužnosti je velikoga župana Velike župe Bribir u Šibeniku, a u kolovozu 1944. premješten je u MUP (Ured ministra). Od listopada 1944. do kraja sije nja 1945. na dužnosti je velikoga župana Velike župe Livae-Zapolje u Novoj Gradiški, potom se vra a opet u MUP. Napustio Zagreb 6. V. 1945. Izbjegao u Argentinu. Pisao sje anja, od kojih su neki odlomci objavljeni u *Hrvatskoj reviji*. (A. V.)

NITSCHÉ, Vilim, matemati ar (Grubišno Polje, 27. I. 1902. — Zagreb, 16. X. 1987.). Gimnaziju završio u Bjelovaru 1922., a matematiku studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon diplomiranja 1922. postavljen je za asistenta deskriptivne geometrije Tehni kog fakulteta u Zagrebu. God. 1942. habilitira se na Tehni kom fakultetu i postaje privatnim docentom za projektivnu geometriju, a u sije nju 1943. izvanrednim profesorom. Osim na Tehni kom fakultetu predavao je i na više drugih visokoškolskih institucija: 1931. postaje stalnim asistentom a iste godine i pomo nim nastavnikom opisnog mjerstva s perspektivom na Umjetni koj akademiji u Zagrebu; 1936. postaje pomo nim nastavnikom geometrijskog crtanja na Visokoj pedagoškoj školi u Zagrebu. God. 1938. imenovan je pomo nim nastavnikom opisnog mjerstva za sluša e matematike na Filozofskom fakultetu, ali iz formalnih razloga to je imenovanje od više uprave odbijeno, pa je na to mjesto nastupio tek 1942. Doktorat je položio 1941. na Filozofskom fakultetu. God. 1944.-45. dekan je Tehni kog fakulteta. Znanstvene radove s podru ja opisnog mjerstva i projektivne geometrije objavljivao u asopisima: *Nastavni vjesnik*, *Raci* (HAZU) i *Godišnjaku Hrvatskog sveu ilišta*. Objavio je tri udžbenika s podru ja deskriptivne geometrije. Dopisnim lanom JAZU izabran je 1960., a redovitim 1973. God. 1956. pozvan je za redovitog profesora u Tehni ku visoku školu u Hannoveru, ali poziv nije prihvatio. Sura ivao pri **stvaranju** i organizaciji *Hrvatske enciklopedije* i njezin je grafi ki urednik. (D. S.)

NIZETEO, Antun, književnik (Zadar, 5. II. 1913.). U Splitu završio klasi nu gimnaziju. Odmah po završetku mature po eo se baviti novinarstvom u uredništvu splitskoga dnevnika *Novo doba*. U Zagrebu završava studij prava, ali tim se poslom nije nikad bavio. Njegova ljubav i izbor bijaše književnost, ali službovanje zapo inje u Zemunu kao službenik u Iseljeni kom uredu Ministarstva socijalne politike. Po proglašenju NDH zapošljava se u Ministarstvu vanjskih poslova,

ANTUN
NIZETO

te je imenovan izaslanikom za kulturne veze u hrvatskom poslanstvu u Rimu. Za službovanja u Italiji razvio je živu kulturnu suradnju, pokrenuo reviju za književnost *Parallelo* (u kojoj je sura ivao i Louis Aragon), te pomagao talijanskom slavistu Luigi Salviniju u radu na antologiji *Poeti Croati*. Poslije kapitulacije Italije imenovan je nadstojnikom Odjela za kulturne veze Ministarstva vanjskih poslova, odakle je pred kraj rata premješten u tek osnovani konzulat NDH u Pragu. Nakon sloma NDH odlazi u München, a 1950. seli se u SAD i nastanjuje u Chicagu. U Americi radi u bibliotekama. Na sveu ilištu Fordham (1956.) postiže magisterij iz povijesnih znanosti, a na sveu ilištu Columbia (1958.) magistrira iz bibliotekarstva. Iste godine odlazi u Ithaku, država New York, gdje u knjižnici Cornell sveu ilišta radi do umirovljena 1978. Otišavši u mirovinu seli se u Meryland i nastanjuje u Kensingtonu. S nekoliko ameri kih profesora hrvatskoga podrijetla utemeljuje Hrvatsku akademiju Amerike koja sve do današnjeg dana izdaje godišnjak *The Journal of Croatian Studies*. U književnosti se javlja u srednjoškolskim

listovima *Omladina* i *Mladost*, ali se uskoro afirmira suradnjom u *Hrvatskoj reviji*, *Savremeniku*, *Obzoru* kao pjesnik, esejist i prevoditelj s talijanskog jezika. Bio je član uprave DHK, te odbornik i urednik Matice hrvatske (MH). Iako je gotovo cijelog života bio u stalnom dodiru s knjigom, veći dio tijekom polastoljetnog izbivanja izvan domovine, Nizeteov književni rad zapravo prestaje 1957. kada mu u izdanju *Hrvatske revije* izlazi knjiga pripovijedaka *Bez povratka* (Buenos Aires, 1957.). Pojavio se kao pjesnik istanana mediteranskog osjeaja što svjedoči i njegov ciklus pjesama objavljen 1935. u zajedničkoj knjizi *Lirika* s I. Donjevićem, I. Kozar Aninom i R. Zilićem. Knjigu pjesama *Uspavanka vremenu* (1938.), te knjigu novela *Nevjesta na otoku* (1939.) tiskala mu je MH, gdje je neko vrijeme obnašao dužnost urednika. (B. D.)

NOVAK, Grga, povjesničar i arheolog (Hvar, 2. IV. 1888. — Zagreb, 7. IX. 1978.). Gimnaziju je polazio kod isusovaca u Travniku, a studij povijesti, arheologije i geografije na Filozofskim fakultetima u Zagrebu, Pragu i Beču. Poslije položenih profesorskih ispita 1911. iz povijesti i geografije te 1912. iz austrijske povijesti, polazi predavanja iz opće povijesti na sveučilištima u Münchenu, Berlinu i Jeni. God. 1913. u Zagrebu je obranio doktorsku tezu *Slaveni i Venecija*. Srednjoškolski je profesor do 1920., kada postaje docentom opće povijesti srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu u Skoplju. U ljeto 1924. kao redoviti profesor preuzima Katedru opće povijesti starog vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. S Fakulteta je kraće vrijeme uklonjen 1926. kao mason. U jesen 1941. uhićen je s još 36 istaknutih hrvatskih intelektualaca masona i odveden u Staru Gradišku. Pušten je uoči proslave prve godišnjice NDH (10. IV. 1942.) i vraćen na Filozofski fakultet u Zagrebu, gdje predaje do 1958., kada postaje predsjednikom JAZU. Objavljuje od 1907. u katoličkom listu *Lučica*, a od 1909. već se javlja književnim priložima u pravaškoj Budakovoj *Mladost Hrvatskoj*. Pisao je o povijesti rodnog Hvara, antičkoj povijesti istočno obale Jadrana, povijesti Splita i prapovijesnoj, neolitičkoj kulturi na Hvaru te drugim

GRGA
NOVAK

temama. Od 1940. u *Hrvatskoj enciklopediji* (I.-V.) obnaša dužnost urednika struke opće povijesti starog i novog vijeka te je autor niza natuknica. Napose se isti u natuknica *Dalmacija* — povijest, koja se iz V. sveska *Hrvatske enciklopedije* citira još i u njemačkom *Lexikon des Mittelalters*, 1985., i članak *Egipat*, koji je bez sadržajnih promjena objelodanio 1967. kao knjigu. Za vrijeme NDH surađivao je stručnim priložima u časopisima i tjednicima: *Spremnost* (1942.); *časopis za hrvatsku povijest* (1943.); *Hrvatska revija* (1943.) i *Prosvjetni život* (1943. i 1944.). Samostalno je objelodanio dvosvezno djelo *Površlost Dalmacije, I, Od najstarijih vremena do Kandijskog rata, i Prošlost Dalmacije, II, Od Kandijskog rata do Rapčinskog ugovora* (1944.). To je djelo bilo u funkciji obrane hrvatskih prava na Dalmaciju poslije kapitulacije Italije 1943. Povodom stote obljetnice prekretnice europske i napose hrvatske 1848. objelodanio je knjigu *Dalmacija na raskršću u 1848.* (*Rad JAZU*, 274, 1948.). Ubrzo po njezinom objelodanivanju, iako je bio od 1947. redoviti član Akademije, cjelokupna naklada te knjige uništena je, osim nekoliko primjeraka. Uz to, Akademija je tiskala ponovo Rad broj 274 s drugim sadržajem, neuspješno pokušavaju i prikriti cenzorski zaljevat. Bio je članom Akademije znanosti i umjetnosti u Beogradu, Ljubljani, Sarajevu, Skoplju, Titogradu, a počasni ili dopisni član Bečke, Budimpeštanske, Bukureštanske i Heidelberške akademije te niza stranih stručnih udruženja. (M. S.)

NOVAK, Viktor, general oružništva (Tesalija, 1886. — ?). Završio kadetsku školu u

Budimpešti. U vojsci Kraljevine Jugoslavije završio oružni ku asni ku školu. Umirovljen 1937. kao pukovnik s dužnosti zapovjednika Vrbaskoga oružni koga puka u Banjoj Luci. Od uspostave NDH do 1943. zapovjednik je oružni ke pukovnije u Banjoj Luci. Potoni je inspektor oružništva do 1945. Daljnja mu je sudbina nepoznata. CM P.)

NOŽINIĆ, Vilma, operna pjeva ica, sopran (Požega, 26. XI. 1897. — Umag, 2. III. 1975.). Cijeli je svoj umjetni ki vijek provela na zagreba koj pozornici (1927.—58.). Bila je ljubimica zagreba ke publike. Za vrijeme

VILMA
NOŽINI

NDH je u naponu stvarala ke snage. S velikim je uspjehom tuma ila Verdijeve likove: Aidu, Elizabetu, Leonora i Ameliju (*Don Carlos*, *Trubadur* i *Krabuljni ples*), Puccinijevu Toscu i Turandot, Wagnerovu Sentu i Ortrud (*Ukleti Holandez* i *Lohengrin*), Zaj evu Evu (*Nikola Subi Zrinjski*) i dr. Gostovala i u inozemstvu. (P. C.)

NU I , Hinko, glumac i redatelj (Ljubljana, 19. IV. 1883. — Zagreb, 21. V. 1970.).

Ian Drame u Ljubljani od 1899., gdje djeluje kao glumac i redatelj; 1912.-18. igra u Zagrebu. God. 1919. osniva kazalište u Mariboru, odakle sa suprugom, glumicom Vikom Podgorskom, 1921. dolazi u Zagreb i tu ostaje do kraja života. Bio je izvanredni Župnik u Cankarevu *Kralju Betajnovi* i Lenbach u Krležinoj *U agoniji*. Igrao je u hrvatskim filmovima *Vragoljanka* (1918.) i *Lisinski* (1944.). Za vrijeme NDH igrao je i režirao na Hrvatskom kragovalu, a u kazalištu je kreirao brojne uloge, npr.: Radmila

(I. Gunduli , *Dubravka*), Chigija (L. N. Parker-C. A. Traversi, *Kardinal*), Pallonea (D. Nicodemi, *U iteljica*), Ernesta (E. Knoblock, *Faun*), Teramena (J. Racine, *Fedra*), Petra Ljubimira (T. Brezova ki, *Diogenes*) i dr. (P. C.)

OBRKNEŽEVI, Miloš, pravnik i crkveni službenik (Beograd, 1910. — ?). Završivši pravo, bio je uo i II. svjetskog rata službenik Srpske pravoslavne crkve u Srijemskim Karlovcima. Rat ga u travnju 1941. zatječe u jugoslavenskoj vojsci kao sudskog kapetana. Uhićen je u listopadu 1941., kad je Srijem pripojen NDH, ali i pušten posredovanjem hrvatskih prijatelja. Kako vlasti nisu htjele neposredno pregovarati s predstavnicima Srpske pravoslavne crkve glede uređenja ispovijedanja pravoslavlja u novostvorenoj državi, Obrkneževi je po etkom 1942., kao stručnjak u pravnim stvarima pravoslavlja, preuzeo funkciju pregovarača s pravoslavne strane. (U toj ga je funkciji tri puta primio A. Pavelić.) Sudjelovao je u uspostavi Hrvatske pravoslavne crkve i to kao autor crkvenog Ustava, kao pregovarača s hrvatskim vlastima i kao tajnik Germogena, mitropolita Hrvatske pravoslavne crkve. Polovinom 1944. otišao je u Novi Sad, gdje ga po završetku rata zatvaraju jugoslavenske vlasti. Nakon otpusta odlazi iz Jugoslavije i useljuje u Venezuelu, gdje trajno živi, osim nekoliko duljih boravaka u Njemačkoj i SAD. U iseljeništvu se bavi ugostiteljstvom i trgovinom. *Hrvatska revija* mu je 1979. objavila raspravu *Razvoj pravoslavlja u Hrvatskoj i Hrvatska pravoslavna crkva*. (G. A. B.)

ODAK, Krsto, skladatelj (Siveri kraj Drniša, 20. III. 1888. — Zagreb, 2. XI. 1965.). Školovao se u Sinju, Šibeniku i Makarskoj, 1911. odlazi na studij teologije u München gdje uči kompoziciju i orgulje. Započeti studij prekida rat, nastavlja 1919. na Konzervatoriju u Pragu gdje stječe diplomu i postiže prvi skladateljski uspjeh. Njegov opus 1, *Sonata za violinu i glasovir* dobiva

na apsolutnom koncertu prvu nagradu. Vraća se u Zagreb i djeluje kao profesor na Muzičkoj akademiji u razdoblju 1922.-61. Jedan je od najvažnijih hrvatskih skladatelja 20. stoljeća. U 66 numeriranih i mnogobrojnih skladbi najvredniji dio opusa pripada operi *Dorica pleše* (1933.), sakralnoj glazbi (dvije staroslavenske mise), *Tri psalma za bariton i komorni ansambl* (1925.), komornom stvaralaštvu u kojem dominiraju gudački kvarteti, dvije passacaglie za orkestar (prva je prerađena i za orgulje) te *Simfoniji Jadrana*. Za vrijeme NDH izvodila su se na koncertima njegova simfonijska djela i obrade zborova, te na radiju izvaci iz opere *Dorica pleše*. Radio na operi *Konac svijeta*, ali ju je završio tek u proljeće 1945. tako da je ostala neizvedena. Zajedno s M. Budakom i F. Duganom objavio (1941.) izbor obrade hrvatske himne *Lijepa naša*. Poslije sloma NDH bio proganjan, premda je ostao profesor na Muzičkoj akademiji. (J. M.)

OLUJIC, Josip, svećenik i znanstvenik (Opanci kraj Lovreča, 20. I. 1888. — u okolici Sinja,? X. 1944.). Polazio Franjevačku klasičnu gimnaziju u Sinju (1899.-1905.), potom odlazi u novicijat na Visovcu. Od 1906. studira filozofiju u Šibeniku, a od 1908. bogosloviju u Makarskoj. Za svećenik zaređen 1911. Prefekt je sjemeništa u Sinju (1911.-12.). God. 1913. odlazi u Fribourg na studij matematike i fizike koji završava 1916., a doktorira 1918. disertacijom *Doprinos mjerenju radijevoj emanaciji u atmosferi* (što je poslije i objavio). Nakon toga vraća se u Sinj i predaje u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji. God. 1922. otklanja molbu vrhovnog starješinstva da predaje na papinskom sveučilištu Antonianumu u Ri-

mu, te 1926. poziv S. HonSla za asistenta na Sveu ilištu u Zagrebu. Ostao je gimnazijskim profesorom, a obnašao je i dužnost zamjenika direktora (1926.-28.), te direktora (1928.-31.). U upravi Provincije Presvetog Otkupitelja bio je definator (1925.-28.). Član je Hrvatskoga profesorskog društva u Splitu, Hrvatskog orlovskog saveza i drugih kulturnih institucija. Znanstveni rad na području elementarne fizike nije mogao nastaviti u Sinju, jer su mu nedostajala tehnička pomagala, pa se posvetio proučavanju pužica, o čemu je dio radova objavio, a dio je ostao u rukopisu. Nakon proglašenja NDH vijenik je u općini Sinj, zadužen za komunalne poslove (uređivanje grada, nabavljanje građevinskog materijala za gradnju zida oko groblja sv. Frane i si.). U jesen 1944. partizani su ga zarobili u Dicmu (zajedno s nekolicinom fratara i velikim brojem hrvatskih vojnika). Dopremljen je u zatvor u Sinju i osuđen na smrt. Prema nekim izvorima ubijen je 28. X. 1944., a prema drugima u studenom. O mjestu ubojstva postoji više verzija. (P. B.)

OMR ANIN, Ivo, diplomat i publicist (Podgrađe, Srijem, 1. X. 1913.). Doktorirao bogoslovlje na sveu ilištu Gregoriana u Rimu (1939.), kanonsko pravo u Parizu (1940.) i pravo u Trstu (1944.). Za vrijeme NDH radio u Ministarstvu vanjskih poslova; nadstojnik Talijanskog odsjeka, vicekonzul, opunomoćeni ministar (poslanik) i voditelj protokola ministarstva. Zajedno s Lj. Karamanom, na Duhove 1942. u Veneciji preuzeo od Talijana Krstionicu kralja Višeslava, dopremio u Zagreb i predao Hrvatskoj akademiji. Nakon sloma NDH boravi u Rimu, potom odlazi u SAD, gdje je bio profesor u Worcesteru i Indiani. Objavio više publicističkih djela, od kojih se ističe opsežna povijest NDH u pet knjiga (1989.-91.) pod naslovom *Hrvatska 1941-1945*. (R.)

OPA I, Miroslav (Fridrich), general (Pejišica kraj Vojništa, 12. VII. 1888. — ?). Završio Tehničku vojnu akademiju u Modlingu. Austrougarski časnik i general vojske Kraljevine Jugoslavije. God. 1941. nadzornik je tehničkih trupa Stožera kopnene vojske NDH. Od kolovoza 1943. do umirov-

ljenja u veljači i 1944. proćelnik je Odjela za javne radove i nadzornik u Državnoj radnoj službi. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

OPPITZ, Oto, geograf (Police-Braunov, Češka, 16. VIII. 1903. — Zadar, 17. V. 1979.). Studij je geografije završio 1928. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje 1930. stječe doktorat. Srednjoškolski je profesor do 1940., kada postaje docentom. God. 1943. imenovan je izvanrednim profesorom. Predavao je kolegij fizičke geografije. Surađuje u *Hrvatskoj enciklopediji* I.-V. (1941.-45.), zatim u dvosvesnom djelu *Zemljopis Hrvatske* (1942.), te u prvom svesku dvosvesne *Naše domovine* (1943.), a također je suradnik enciklopedijskoga zbornika za mladež *Znanje i radost*, I.—III. (1942.-44.). Poslije svibnja 1945. poništena mu je profesura — vraćen je u rang docenta, a 1946. osuđen je na višegodišnju kaznu zatvora. Nakon izlaska iz zatvora 1949. zapošljava se kao skladištar u poduzeću »Katran«, a poslije nekoliko godina postaje urednikom Leksikografskog zavoda. (M. S.)

OREMOVIĆ, Mia, glumica (Požega, 31. VII. 1918.) Završila Školu primjenjenih umjetnosti i Glumačku školu u Zagrebu. Za vrijeme NDH članica Hrvatskog državnog kazališta u Zagrebu, te od lipnja 1942. objavljivačica na zagrebačkom radiju. Poslije rata, kratko vrijeme glumi u splitskom i zadarskom kazalištu, zatim opet od 1946. u zagrebačkom HNK, odakle 1953. prelazi u zagrebačko dramsko kazalište. Proslavila se fil-

ivija
OREMOVIĆ

movima *Imam dvije mame i dva tate* (1968.) i *Tko pjeva zlo ne misli* (1970.) (P. C.)

OREŠKOVI , Marko, komunisti ki i partizanski dužnosnik (Široka Kula kraj Gospi a, 3. IV. 1896. — O ijevo kraj Kulen Vakufa, 20. X. 1941.). Poznat pod nadimkom Krtija. U šesnaestoj godini odlazi na rad u Njema ku, radi u ugljenokopima, na gradnji pruga i u Kruppovim tvornicama. Za I. svjetskog rata loža na austrougarskim brodovima, u ljetu 1918. uhi en u Boki kotorskoj zbog antimilitaristi ke aktivnosti. Od 1925. lan KPJ; 1929. uhi en i Sud za zaštitu države osu uje ga na pet godina robije, koju je izdržavao u Srijemskoj Mitrovici i Lepoglavi. God. 1937.-39. borac u internacionalnim brigadama u Španjolskoj. Po povratku u zemlju 1939. postaje lan CK KPH, a 1940. lan CK KPJ. God. 1939. dva puta uhi en: prvi put u lipnju, u kolovozu odveden u Beograd pred Sud za zaštitu države, pušten u rujnu; drugi put u prosincu, interniran u Lepoglavu, ali bježi sa su enja na Sušaku u lipnju 1940. Organizator je antifaašisti ke borbe u Lici, politi ki komesar Li ke grupe partizanskih odreda, potom odre en za politi kog komesara Glavnog štaba Hrvatske, ali tu dužnost nije stigao preuzeti. Ubili su ga etnici. (S. R.)

ORŠANI , Ante, novinar (Vukovar, 28. IV. 1909. — Temperley, provincija Buenos Aires, 2. X. 1959.). Brat I. Oršani a. Filozofski fakultet završio u Zagrebu. Živio u Županji, izdavao *Posavsku Hrvatsku* (1939./41.) zajedno s F. Dujmovi em. Clan je Katoli ke akcije i bavi se novinarstvom, sura uje u *Hrvatskoj smotri*. Po uspostavi NDH imeno-

ANTE
ORŠANI

van je ustaškim povjerenikom za Županju. Potom je glavni urednik dnevnika *Nova Hrvatska*. Objavio je više lanaka, od kojih se izdvaja studija *Ustaštvo kao društveni pokret* (*Hrvatska smotra*, 7/8, 1942.). Po etkom 1944. imenovan je ravnateljem povremenih naklada u Glavnom ravnateljstvu Ustaškoga nakladnoga zavoda. Povla i se u svibnju 1945. u Austriju, Italiju i napokon u Argentinu. Djeluje u hrvatskoj dijaspori; jedan je od utemeljitelja Hrvatske republikanske stranke (1951.) i glavni urednik asopisa *Republika Hrvatska*. (M. P.)

ORŠANI , Ivan, publicist i politi ar (Županja, 2. VII. 1904. — Buenos Aires, 17. XII. 1968.). Gimnaziju završio u rodnom mjestu,

IVAN ORŠANI

a studij matematike u Zagrebu. Kao student uklju io se u rad hrvatskoga katoli koga pokreta; sudjeluje u radu Hrvatskoga orlovskog saveza, a poslije njegove zabrane 1929. aktivan je u Velikom križarskom bratstvu. Uo i rata radio je kao profesor u Nadbiškupskoj gimnaziji u Zagrebu, te je istodobno glavni urednik *Hrvatske smotre* i suradnik isusova kog asopisa *Život*, a potom i *Hrvatskog naroda* (od 1939.). Jedan je od najaktivnijih lanova ustaške skupine (voda M. Budak) u domovini. Zbog toga je uhi en

u studenome 1940. i zato en najprije u Lepoglavi, a krajem ožujka 1941. u logom Krušici kraj Travnika, gdje ga zatje e rat. U NDH medu vode im je ustaškim dužnoscima. U srpnju 1941. imenovanje poglavnikom i lanom GUS-a, a potom i upravnim zapovjednikom Ustaške mladeži, na kojoj dužnosti ostaje do svibnja 1944., kada je imenovan državnim savezni arom Glavnog saveza staliških i drugih postrojbi.

lan je Hrvatskoga državnoga sabora. Bio je i državni tajnik za promidžbu u Ministarstvu udružbe. Jedan je od najpovjerljivijih Pavelicovih suradnika. U me uratnom razdoblju pripadao krugu uglednih katoličkih publicista, a za NDH jedan je od utemeljitelja ustaškog novinstva. Najviše je objavljivao u *Hrvatskoj smotri*. Napisao knjigu *U prelomu Europe* (1942.). Pri kraju rata zadužen je da organizira gra anstvo u povla enju

prema Njema koj. Zagreb napušta 6. V. 1945. te odlazi preko Austrije u emigraciju, nastanivši se u Argentini. Nastavlja s političkim radom. Nakon razlaza s A. Pavelicom, osniva Hrvatsku republikansku stranku 9. I. 1951. kojoj je predsjednik do smrti. Bio suradnik i urednik asopisa *Republika Hrvatska*. (Z. D.)

OSTERMAN, Olga, stožernica (? , 1885. — Villa Elisa, Argentina, 20. X. 1955.). Odgojiteljica i u iteljica brojnih generacija u enika. Za vrijeme NDH bila ravnateljica III. ženske realne gimnazije u Zagrebu. Književne priloge objavljivala u asopisima. Prema nekim izvorima A. G. Matoš posvetio joj je pjesmu *Utjeha kose*. U kolovozu 1943. imenovana stožernicom Ženske loze ustaškog pokreta. Poslije sloma NDH emigrirala u Argentinu. (R.)

ANTE PAVELIĆ S OLGOM OSTERMAN PRIGODOM JEDNE SVE ANOSTI

p

PACAK, Franjo, general (Sveti Ivan kraj Trsta, 29. V. 1885. — ?). Djelatni asnik u austrougarskoj i jugoslavenskoj vojsci. Za NDH sudjelovao u borbama u istoj Bosni (1941.) kao zapovjednik Brigade granih lovaca. Zapovjednik je 6. pješke divizije (1941./42.), zapovjednik III. domobranskog zbornog područja (1942./43.), zapovjednik II. zbornog područja (1944./45.). Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

PALADA, Josip (Pallada), tenisa (Zagreb, 5. II. 1912. — Zagreb, 3. V. 1994.). Tenis poeo igrati u Klubu pomoglih liječnika. Od 1933. igra meunarodne utakmice, te postaje reprezentativac Davis cupa i član momčadi koja je 1939. bila pobjednik Europske zone. Zajedno s F. Punecom u paru 1938. osvaja prvenstvo Skandinavije. Za reprezentaciju NDH odigrao devet utakmica (protiv

Italije, Mađarske, Njemačke, Rumunjske, Slovačke i Švedske); 1941. nastupao na natjecanju za »Dunavski pokal«, a 1942. za »Trofeo Roma«. Na novinarskoj rang-listi najboljih europskih tenisača 1942. bio je osmi. U paru s D. Mitiem osvajao je

prvenstva NDH. Poslije rata nastavio tenisačku karijeru kao igrač, trener i teniski dužnosnik. (F. F.)

PAL I, Dušan, general (Zagreb, 29. I. 1881. — Zagreb, 27. II. 1963.). Djelatni asnik austrougarske vojske i vojske Kra-

DUŠAN
PAL I

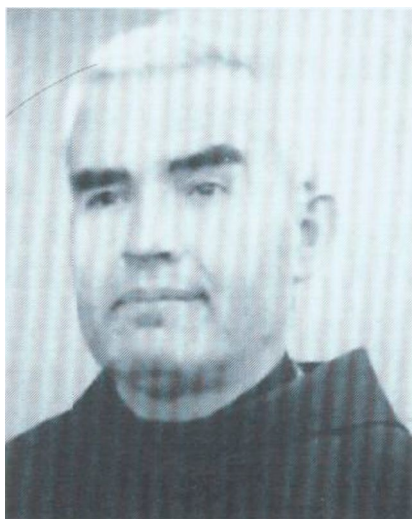
ljevine SHS (do 1923.). Nakon proglašenja NDH reaktivira se i dodijeljen je na službu u Glavni stožer domobranstva. Obnaša i dužnost državnog tajnika. U lipnju 1942. imenovan je državnim vodom rada. (M. P.)

PAUETAK, Vlaho, skladatelj i kazališni šapta (Dubrovnik, 7. VIII. 1893. — Zagreb, 2. X. 1944.). U rodnom gradu završio u italjsku školu i bio u italji u mnogim dalmatinskim mjestima. Nakon I. svjetskog rata, 1918., zapošljava se u Zagrebu kao šapta u HNK i na tom poslu ostaje do smrti. Paljetak se, najprije među Zagrepčanima, a potom i diljem Hrvatske, proslavio kao autor veoma popularnih pjesama: *Marijana*, *Aclic Mare*, *Popevke sem slagal*, *Fala*, *Mene zovu Bodido*, *Ajme meni* i dr. Izvodio je vlastite skladbe, prate i se na gitari. Pisao je duhovite kuplete i nježne sansone u

VLAHO
PAUETAK

kojima opisuje sve draži i ljepote našeg Jadrana, ali i ljepotu kajkavske rije i. Po etkom 40-ih godina ve je bio teško bolestan. Za NDH nastupao je za hrvatske radnike i legionare u Njema koj. Posljednji je put nastupio na krugovalnoj postaji Zagreb 28. IX. 1944. u emisiji »Razgovor s Vlahom Paljetkom«. Umro je poslije operacije. (P. C. iZ. K.)

PANDŽI , Krešimir (Stjepan), sve enik, provincijal hercegovah franjevac (Drinovci, 4. III. 1892. — Mostarski Gradac, 8. II. 1945.). Gimnaziju polazio na Širokom Brijegu i u Mostaru, u franjeva ki red stupio 1909., filozofsko-teološke studije završio na Franjeva koj bogosloviji u Mostaru, gdje je 1915. zare en za sve enika. Potom je nastavio studij klasi nih jezika i germanistike na filozofskim fakultetima u Grazu i Zagrebu, gdje je i postigao doktorat iz filozofije 1923. Radio kao profesor (1919-40.) i ravnatelj gimnazije na Širokom Brijegu (1929.-34.). Od 1940.-43. provincijal hercegovah franjevac sa sjedištem u Mosta-

KREŠIMIR
PANDŽI

ru, a potom opet profesor. Ubili su ga partizani. (A. N.)

PANDŽI , Kruno (Stjepan), sve enik franjevac i filozofski pisac (Drinovci, 8. XII. 1912. — Chicago, 29. VIII. 1965.). Gimnaziju završio na Širokom Brijegu, u franjeva ki red stupio 1930.; studij bogoslovije završio u Franjeva koj bogosloviji u Mostaru, te za sve enika zare en 1936. Filozofiju studirao u Fribourgu (Švicarska) i Freiburgu (Njema ka), te završio u Ljubljani, gdje je u prosincu 1942. i doktorirao disertacijom *Problem istine u filozofiji Martina Heideggera*. Za vrijeme studija u Fribourgu izdavao list *Croatia Press*. Predavao je filozofiju franjeva kim klericima u Humcu i na bogosloviji u Mostaru, a u U iteljskoj školi u Mostaru pedagogiju. Po osnutku Franjeva koga teološkog fakulteta u Sarajevu (1944.) imenovan je profesorom filozofije. Nakon sloma NDH prošao »križni put«, zatvore i su enja. God. 1948. izbjegao u Austriju, a krajem 1949. odlazi u SAD. Preuzima uredništvo lista *Danica* i mjesenika *Hrvatski katoli ki glasnik* (1952.-54.). Pastoralno djelovao diljem SAD i Kanade. (A. N.)

PANJKOTA, Dražen, pjesnik (Šibenik, 17. XII. 1924. — Dubrava kraj Šibenika, 18. XII. 1943.). Gimnaziju poha ao u Zagrebu. Sura ivao u *Plavoj reviji*, *Hrvatskoj mladosti*, *Plugu*, te drugim asopisima i listovima. Neko je vrijeme urednik kulturne rubrike *Ustaške mladeži*. Rano je objavio knjigu pjesama *Uštap u magli*. (1942.) u koju je probrao 35 pjesama. Objavljena je u ediciji »Belka« (urednik Z. Milkovi , tako er tragi na li nost hrvatske književnosti, a ilustrirao I. Topoj i). Kada su Talijani u rujnu napustili Šibenik Panjkota žuri u svoj rodni grad, jer mu je to pravi ambijent za njegove inspiracije. Jedne je no i potražio zaklon od bombardiranja u obližnjem selu Dubrava. Upao je u ruke etnika, koji su ga ubili. Za grob mu se ne zna. Bio je nadaren pjesnik, književna je kritika iskreno pozdravila njegovu prvu i jedinu knjigu. (V. N.)

PAPANDOPULO, Boris, skladatelj i dirigent (Bad Honeff, 25. II. 1906. — Zagreb,

BORIS
PAPANDOPULO

16. X. 1991.). Iz ugledne je glazbeno-kazališne obitelji: unuk glumice Marije Ruži ke-Strozzi, sin operne primadone Maje Strozzi-Pe i . Studirao kompoziciju na Muzi koj akademiji u Zagrebu kod Blagoja Berse, dirigiranje na Konzervatoriju u Be u. Karijeru zapo inje 1924. kao zbarski dirigent, vodi pjeva ko društvo »Kolo« i orkestar Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu. God. 1935.-38. djeluje u Splitu u glazbenoj školi i u pjeva kom društvu »Zvonimir«. Po povratku u Zagreb ponovno je zborovo a »Kola«, dirigent u Hrvatskom narodnom kazalištu i u Simfonijskom orkestru Radio Zagreba. Od 8. XI. 1943. do 10. VII. 1945. direktor je Opere HNK. Zbog javnog rada u vrijeme NDH Sud asti HNK i Udruženje kompozitora Hrvatske zabranjuje mu djelovanje. Neko vrijeme izdržava se voze i kamion. God. 1946.-48. dirigent je u rije kom kazalištu »Ivan Zajc«, potom do 1953. u sarajevskoj Operi, nakon toga ponovno je u Rijeci, gdje je do 1959. dirigent i direktor Opere. God. 1958.-68. dirigent je HNK Zagreb i kazališta »Komedija«. Nakon Ivana Zajca, najplodniji je hrvatski skladatelj. Njegov opus obuhva a sve skladateljske vrste, a među najvažnija djela ubrajaju se: *Concerto da camera* (1929.), *Contradanza* i *Scherzo fantastico za glasovir* (1933., 1934.), *Muka Gospodina našega Isukrsta* (1935.), opere *Sun anica* na libreto M. Solja i a (1934./35., praizvedba 1942.) i *Amfitrion* (1936. praizvedba 1940.), *Hrvatska misa* (1936./37.), *Sinfonietta za guda ki orkestar* (1938.). Autor je i scenske glazbe za Goetheova *Fausta* (1942.) te prvi hrvatski film *Lisinski* (1944.). U poslijeratnom skladateljskom djelovanju isti u se opera *Rona* (1955.), koncert za timpane i orkestar

(1969.), baleti *Tri kavalira frajle Melanije* (1976.) i *Kraljevo* (1989.) na literarne predložke M. Krleže, *Osorski requiem* i *Osorski misterij* (1977. i 1978.) i dr. (J. M.)

PARADŽIK, Petar, stožernik (Gorica kraj Ljubuškog, 2. III. 1909. — ?). God. 1928. odlazi na rad u Belgiju, 1930. pristupa tamošnjem Hrvatskom savezu, a 1932. ustaškom pokretu. U lipnju 1933. odlazi u Italiju, gdje dijeli sudbinu ustaša po logorima i internacijama sve do povratka u domo-

PETAR
PARADŽIK

vinu u svibnju 1941. Na Liparima je zapovjednik roja u 2. satniji. Stožernikom Ustaškog stožera Lašva i Glaž sa sjedištem u Travniku imenovanje u rujnu 1941. Poslije istu dužnost obavlja u Ustaškom stožeru Pokuplje sa sjedištem u Karlovcu. Imao in bojnika u PTB. Nakon sloma NDH povla i se u Austriju, a potom u Italiju. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P. i R.)

PAVELI , Ante, politi ar i državnik (Bradina kraj Konjica, 14. VII. 1889. — Madrid, 28. XII. 1959.). Roden je u hercegova kom selu Bradini na Ivan planini, kamo su se njegovi roditelji, otac Mile i majka Marija, doselili iz Krivog Puta u Lici. Osnovnu školu polazio je u raznim bosansko-hercegova kim mjestima, a gimnaziju u Travniku, Senju, Karlovcu i Zagrebu, gdje je 1910. maturirao, te upisao Pravni fakultet. Diplomirao je 1914., a 1915. stekao doktorat prava. God. 1915.-18. radio je kao perovoda u odvjetni koj pisarnici A. Horvata, predsjednika Hrvatske stranke prava (HSP), a

nakon završene prakse, od 1918., odvjetnik je u Zagrebu. Oženio je 1922. Maru Lovren evi i imao troje djece, sina Velimira i k eri Višnju i Mirjanu. Kao gimnazijalac pristupa HSP-u, 1918. ulazi u vodstvo, postaje lan Poslovnog odbora, zatim tajnik i potpredsjednik HSP-a. God. 1921. izabran je za gradskog zastupnika u Zagrebu; u ime HSP-a kontaktirao je s Nikolom Pašim radi slabljenja Radi eve stranke. Izabran je 1927. i za zagreba koga oblasnog zastupnika. U lipnju 1927. predstavljao je zagreba ku gradsku op inu na europskom kongresu gradova u Parizu, a pri povratku je u Rimu, u ime HSP-a, predao promemoriju u kojoj se Italiji nudi suradnja u rušenju Jugoslavije. O ekuje talijansku pomo u uspostavi i zaštiti nezavisne hrvatske države, te iznosi spremnost na teritorijalno, političko, ekonomsko i vojno prilagodavanje talijanskim interesima. Na parlamentarnim izborima 1927. izabran je, s Antom Trumbićem, za zastupnika na listi Hrvatskog bloka. U svojim govorima u beogradskoj Skupštini istupao je protiv velikosrpske politike i izjašnjavao se za hrvatsku samostalnost i neovisnost. Usmjeravao je pravašku mladež i pokrenuo listove *Star evi* i *Kvaternik*. Nakon atentata na prvake HSS-a 1928., pristupa Selja ko-demokratskoj koaliciji. Pokre e list *Hrvatski domobran* s programom ostvarenja samostalne hrvatske države, a 1. X. 1928. osniva istoimenu organizaciju za borbene akcije. Nakon proglašenja šestosije anjske diktature 1929.,

ANTE PAVELI

odlazi u emigraciju, najprije u Be , potom s Gustavom Per ecom u Budimpeštu, te u Sofiju, gdje 20. IV. 1929. s vodama makedonske emigracije potpisuje deklaraciju o uzajamnoj pomo i Makedonaca i Hrvata u rušenju Jugoslavije i stvaranju neovisnih država Hrvatske i Makedonije. U Beogradu ga je Sud za zaštitu države 17. VII. 1929. u

PRVI SUSRET PAVELIĆA S HITLEROM U LIPNJU 1941.

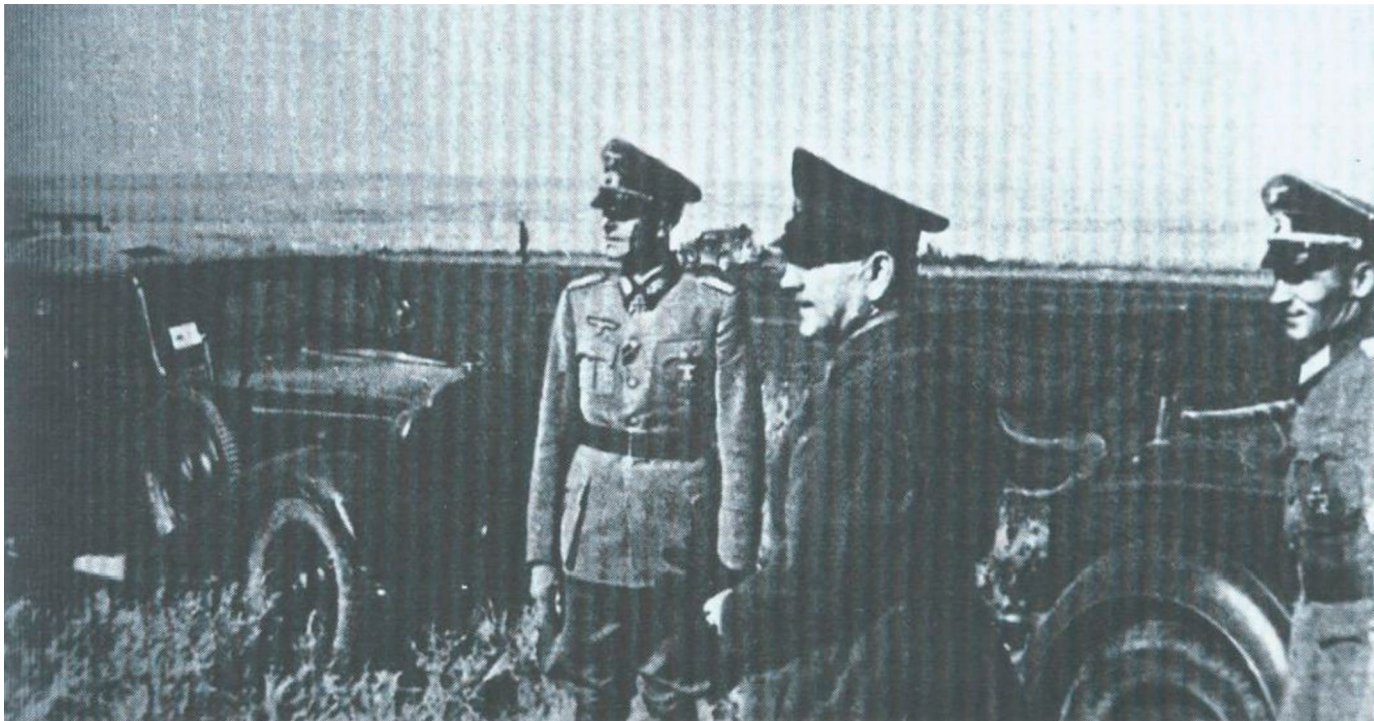
PAVELI I MUSSOLINI U RIMU 1941.

odsutnosti osudio na smrt. Uto ište dobiva u Italiji. Potkraj 1930. osniva tajnu revolucionarnu nacionalističku organizaciju Ustaša — hrvatska revolucionarna organizacija (UHRO), s ciljem razbijanja Jugoslavije i uspostave neovisne hrvatske države uz pomoć Italije; uzima naslov poglavnika. Ustaški pokret organizira na vojnim i urotničkim naletima. U drugoj polovici 1931. u Italiji osniva prvi logor za vojnu obuku u mjestu Bovegno u pokrajini Bresciji, te počinje osnivanje drugih takvih logora u Italiji i Mađarskoj. U Glavnom ustaškom stanu 1. VI. 1933. obznanjuje Načela ustaškog pokreta u 17 točaka te kao cilj pokreta ističe uspostavu samostalne i nezavisne hrvatske države na čitavu njezinu povijesnu i etničku području, što se ima pravo provesti svim sredstvima, pa i silom oružja. Pokret organizira propagandne akcije, atentate i diverzije. God. 1932. organizira Velebitski ustanak, 1934. atentat u Marseillesu, te je ponovno osuđen na smrt u odsutnosti. Nakon marseilleskog atentata, pod pritiskom Francuske, talijanske ga vlasti 17. X. 1934. uhićuju i zatvaraju u Torinu (1934.-36.). Potkraj listopada 1936. dovršio je opsežniji

elaborat za njemačko Ministarstvo vanjskih poslova pod naslovom *Hrvatsko pitanje* (objavljen 1942. u redakciji I. Bogdana pod naslovom *Dr. Ante Paveli riješio je hrvatsko pitanje*). Nakon približavanja Jugoslavije i Italije i sporazuma Ciano-Stojadinovića, 1. IV. 1937. izdaje odredbu kojom razrješava ustaše djelatne službe i raspušta sve logore na području Italije; ustaše su raseljene i izolirane po cijeloj Italiji, a on je zato en u Sieni (1937.-39.). Nakon pada Milana Stojadinovića, talijanske okupacije Albanije i priprema za napad na Jugoslaviju, poziva ga talijanski ministar vanjskih poslova Galeazzo Ciano (23. I. 1940.) i dogovara s njim plan akcije koji uključuje podizanje ustanka u Hrvatskoj, talijansku vojnu intervenciju, uspostavu nezavisne Hrvatske pod talijanskom zaštitom i njezin ulazak u monetarnu i carinsku, a potom i u personalnu uniju s Italijom. Nakon beogradskih dogovora 27. III. 1941. prvi ga put prima Benito Mussolini (29. III.), a pošto je S. Kvaternik u njegovo ime proglasio NDH, prima ga ponovno 11. IV. i odobrava mu ulazak u Hrvatsku.

POGLAVNIK ANTE PAVELI POLAŽE ZAKLETVU PRIGODOM IMENOVANJA PRVE HRVATSKE DRŽAVNE VLADE

ANTE PAVELIC NA ISTO NOM BOJIŠTU U PRATNJI GENERALA VON PAULUSA ZAPOVJEDNIKA 6. MJEMACKE GRUPE ARMIIJA

Na elu skupine ustaša vratio se u Hrvatsku i preuzeo vlast; 15. IV. 1941. stigao je u Zagreb i kao Poglavnik NDH imenovao 16. IV. Hrvatsku državnu vladu, u kojoj je uzeo položaj predsjednika Vlade i ministra vanjskih poslova. Osniva domobranstvo i organizira upravnu i diplomatsku službu; preoblikuje ustaški pokret u jedinog nosioca politike volje, mijenja mu ime u Ustaša — hrvatski oslobodilački pokret (UHOP), uspostavlja Glavni ustaški stan (GUS) kao organizacijsko-političku polugu, a Ustašku vojnicu i Ustašku nadzornu službu (UNS) kao vojno-policijske poluge režima. Nakon pregovora s G. Cianom 25. travnja u Ljubljani i s B. Mussolinijem 7. svibnja u Trzinu, 18. V. 1941. potpisuje Rimske ugovore, kojima je velik dio hrvatske obale i otoka prepušten Italiji, prihvaćen je talijanski politički, ekonomski i vojni nadzor na dijelu NDH, a hrvatska kruna ponovno je A. Savoia-Aostri, vojvodi od Spoleta. Po etkom lipnja 1941. prvi put posjetuje Adolfa Hitlera, a 15. VI. 1941. u Veneciji potpisuje pristupanje NDH Trojnom paktu. Unutrašnje odnose lješavao je terorom; već 17. travnja donosi Zakonsku odredbu za obranu naroda i države, koja vrijedi retroaktivno i predviđa samo jednu kaznu, smrtnu, za djela »povredu časti« i »životnih interesa hrvatskoga naroda«. U

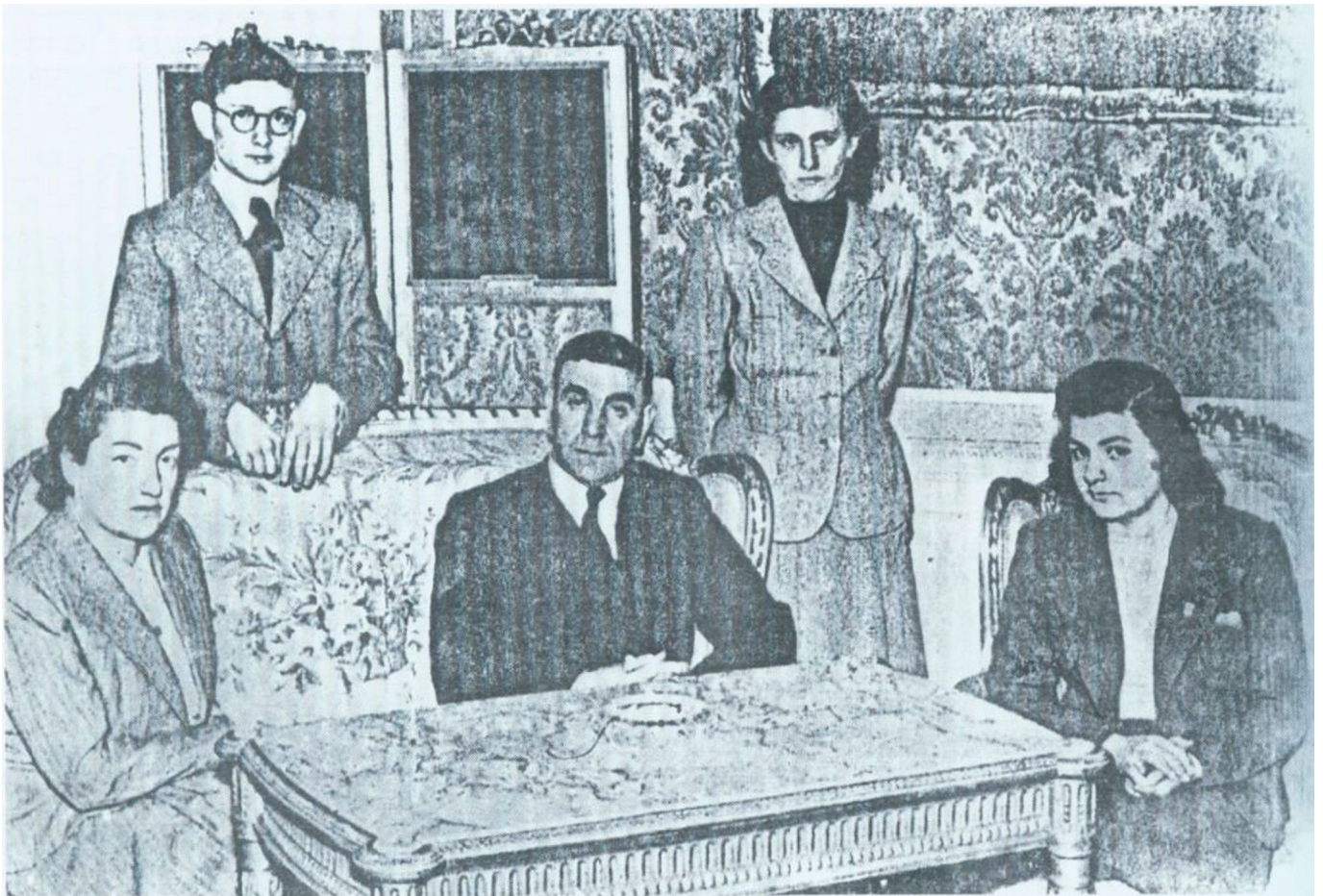
Hrvatskoj je uspostavio totalitarni sustav po uzoru na nacistički režim u Njemačkoj. Donio je rasne zakone, uspostavio koncentracijske logore i podržavao nasilje nad dijelom stanovništva, unatoč prosvjedima Katoličke crkve na čelu s nadbiskupom A. Stepincom. Zabranio je sve stranke i udruge te uspostavio osobnu diktaturu. Na poticaj umjerenijih ustaških prvaka po etkom 1942. ublažava teror. U siječnju 1942. saziva Hrvatski državni sabor, premješta V. Meka iz Jasenovca u Kupinec i pušta zatvorene zastupnike i pristaše HSS-a, Srbima priznaje status »pravoslavnih državljana« i donosi Odredbu o osnivanju Hrvatske pravoslavne crkve, a u listopadu 1942. uklanja s dužnosti E. Kvaternika. Nakon puštanja maršala Pietra Badoglia i pada Mussolinija napušta mjesto predsjednika Vlade i 2. IX. 1943. na to mjesto imenuje N. Mandića, a nakon kapitulacije Italije, 10. IX. 1943., objavljuje Državnopravnu izjavu o razriješenju Rimskih ugovora. U listopadu 1943. prekida pregovore o stvaranju koalicijske vlade, koje su s njegovom suglasnošću u N. Mandić i M. Lorković vodili s elnicima HSS-a. Sudbinu NDH vezao je uz sudbinu nacističke Njemačke, te je potkraj listopada 1944. zaustavio akciju M. Lorkovića i A. Vokića za odvajanjem NDH od Njemačke. U travnju 1945. sudjelovao je u kombinacija-

ma o stvaranju srpsko-hrvatsko-slovenskog antikomunisti kog bloka. Zagreb je napustio 6. V. 1945. te preko Austrije i Italije otišao u Argentinu. God. 1956. osnovao je Hrvatski oslobodilački pokret (HOP). Nakon atentata na njega 10. IV. 1957. u mjestu Lomas del Palomar kraj Buenos Airesa, gdje je živio pod lažnim imenom, prisiljen je napustiti Argentinu te odlazi u Španjolsku. Objavio je više političkih i literarnih radova i dvije knjige: politički roman *Liepa plavka* (1935.) i političku raspravu protiv komunizma *Strahote zabluda* (1938.). Kći Višnja objavila je 1968. knjigu njegovih sjećanja *Doživljaji*, napisanu u Italiji 1947., koja obuhvaća razdoblje do 1918; objavljena u Zagrebu 1996. (S. R.)

PAVELI , Josip, državni dužnosnik (1884. — Škofja Loka, 25. V. 1945.). Brat poglavnik A. Pavelića. Završio filozofski fakultet i predavao grčki i latinski jezik u gimnazijama u Slavonskom Brodu i Zagrebu. Za Banovine Hrvatske radio u Odjelu nastave i bogoštovlja (srednjoškolski odsjek). Pri proglašenju i prvih dana NDH jedna je od

istaknutijih ličnosti u donošenju odluka i rasporedu vojnih asanika koji su prizicali na vjernost novoj državi. Pročelnik je Općeg odjela Ministarstva narodne prosvjete. Pri povlačenju u svibnju 1945. zarobljuju ga britanske vojne vlasti i izručuju partizanima, koji su ga ubrzo nakon toga strijeljali. (M. R.)

PAVELI , Mara (Maria), rod. Lovrenčević, supruga A. Pavelića (Zagreb, 8. II. 1897. — Madrid, 15. XI. 1984.). Gimnaziju i stručnu djevojačku školu završila u Zagrebu, posvetivši se istraživanju etnografije i narodnog folkloru. Radila je kao bankovna službenica i zatim kao tajnica u odvjetničkoj pisarnici A. Horvata. Tu se upoznala s budućim suprugom A. Pavelićem (vjenčani 1922.). Nakon odlaska A. Pavelića u siječnju 1929. u emigraciju, pridružuje mu se ubrzo u Italiji, gdje ostaje do travnja 1941., kada se vraća u Zagreb. Za vrijeme NDH u Zagrebu pokrenula je različite dobrotvorne i humanitarne akcije, preuzima brigu i nad Ustaškim dječjim zavodom (UDZ), koji je u travnju 1942. otvoren kao Privatna pučka škola za

ANTE PAVELIĆ SA SUPRUGOM MAROM (SJEDI LIJEVO), KćERKAMA MIRJANOM (SJEDI DESNO) I VIŠNJOM TE SINOM VELIMIROM, NETOM PO DOLASKU U ZAGREB 1941.

djecu koja su na po etku rata ostala bez roditelja, te za drugu siromašnu, a prirodno nadarenu djecu. Za njih je kreirala uniformu (plavu asni ku odoru s gajtanima u stilu Jela i eve garde i oznakama UDZ-a) i sa k eri vodila brigu o njihovom odgoju i školovanju, sve do kraja 1944. U rujnu 1944. sklanja se u Austriju s k erima Višnjom i Mirjanom (za njima su otišla i 49 dje aka UDZ-a), a u jesen 1946. cijela obitelj odlazi u Italiju, potom u Argentinu, gdje žive sve do 1957. kada je na A. Paveli a izvršen atentat. Tada sa suprugom, sinom Velimirom i k eri Višnjom odlazi u Madrid. (B. K.)

PAVELI , Mirjana, k i A. Paveli a (Zagreb, 8. XI. 1926.). Osnovnu školu do male mature poha a u Italiji gdje se, kao i sestra Višnja i brat Velimir, obrazuje u školama u Torinu i Firenci. Kako je cijela obitelj Paveli u Italiji živjela ilegalno i esto se selila iz grada u grad, Mirjana je (kao i sestra i brat) esto morala mijenjati imena (zvala se Klara Montania, Clara Tonetti, Chere Senian i dr.). Po dolasku u Zagreb 1941. nastavlja obrazovanje u srednjoj školi (I. ženska realna gimnazija). U rujnu 1944. povla i se s majkom i sestrom u Austriju, potom s cijelom obitelji u Italiju i Argentinu. U Buenos Airesu udala se za S. Pšenika s kojim 1969. odlazi u Kanadu. (B. K.)

PAVELIĆ, Velimir, sin A. Paveli a (Zagreb, 24. V. 1925.). Osnovnu i srednju školu poha o u Torinu i Firenci, a završio u Zagrebu, po povratku iz Italije. Prema želji roditelja, obrazovanje je nastavio 1943. u vojnoj školi u Stockerauu, koju je završio u inu zastavnika. Ubrzo postaje topni kim poru nikom i zapovijeda protuzrakoplovnom bitnicom u Zaprešiu. Iz Zagreba se u svibnju 1945. povla i s ocem te preko Austrije i Italije dolazi u Argentinu. Tu je neko vrijeme radio u Ministarstvu pošta, telegrafa i telefona u Buenos Airesu kao prevoditelj jer je odli no poznao talijanski, španjolski, francuski i njema ki jezik. Dolaskom u Španjolsku nastanio se u Madridu, gdje sa sestrom Višnjom vodi nakladno društvo »Domovina«. (B. K.)

PAVELI , Višnja, k i A. Paveli a (Zagreb, 11. V. 1923.). Osnovnu i srednju školu poha ala u Italiji i Švicarskoj, a u Firenci se školuje za u iteljicu. Po povratku 1941. u Zagreb polaže dopunske ispite i upisuje se na Pravni fakultet, ali studij prekida odlaskom iz Zagreba krajem 1944. Preko Austrije i Italije odlazi u Argentinu, a od 1957. živi u Španjolskoj. Nakon pokušaja atentata (1957.) na A. Paveli a pomaže u ure enju lista *Hrvatska*. U Madridu, s bratom Velimirom, nakon o eve smrti osniva i vodi nakladno društvo »Domovina« koje izdaje knjige i publikacije vezane za njezina oca. (B. K.)

PAVI I , Jure, književnik i doglavnik (Bori evac kraj Donjeg Lapca, 9. VI. 1906. — Rim, 10. II. 1946.). Diplomirao hrvatski jezik i hrvatsku književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bavio se raznim zanimanjima (neko je vrijeme bio i financ), najviše novinarstvom, književnoš u i politikom. Kao hrvatski nacionalist, pravaš, bliski suradnik A. Paveli a, esto je dolazio u sukob s jugoslavenskim vlastima. Dobar dio života proveo je u progonstvu i po zatvorima u kojima je napisao ve inu svojih književnih tekstova. Za vrijeme NDH bio je

JURE PAVI I

doglavnik (od kolovoza 1943.) i ravnatelj državne tiskare u Frankopanskoj ulici u Zagrebu. U svibnju 1945. sklonio se u inozemstvo. Pod nerazjašnjenim je okolnostima skonao u hotelskoj sobi u Rimu, otrovan plinom. Novinarskim i književnim radom poeo se baviti već kao student. Surađivao je u *Obzoru*, *Jutarnjem listu*, *Zagorcu*, *Hrvatskom radisu*, *Li kom Hrvatu*, sarajevskoj *Svijesti*, *Hrvatskoj reviji* i dr. Bio je izdavač, urednik i suradnik hrvatskih nacionalističkih listova: *Gruda*, *Hrvatska gruda*, *Grudobran*, *Njiva*, *Hrvatska njiva*, *Ora*. Surađivao je i u hrvatskoj emigrantskoj periodici, među ostalim u *Hrvatskom domobranu* (Buenos Aires) i *Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (Pittsburgh). Svoje je tekstove potpisivao punim imenom, zbog čega je policijski proganjan. Bio je član »Uzdаницe« i u njezinim okvirima držao predavanja po hrvatskim klubovima. Njegovo predavanje *Na raskršću u dvaju nazora* (1937.), u kojem je kritizirao vodstvo Hrvatske seljačke stranke i predvidio slom Jugoslavije, objavljeno je i kao brošura. Zajedno s I. Musom objavio je zbirku pjesama (1933.), a samostalno (1935.) i zbirku domoljubnih crtica i pjesama *Rane*, koja je prevedena na ruski i ukrajinski jezik. Književno mu je najuspješnija nagrada zbirka pripovijesti *Krčevine* (1940.), objavljena u nakladi Matice hrvatske. Autor je i drame *Sinovi kršćana*, posvećene hrvatskom junaku Andriji Simiću. (J. P.)

PAVI I , Slavko, publicist, vojni pisac (Vinkovci, 5. IX. 1885. — Klagenfurt, jesen 1945.). Završio topničku kadetsku školu austrougarske vojske i studij prava u Zagrebu, gdje je 27. III. 1941. postigao i doktorat. Za vrijeme I. svjetskog rata (1914.) haubički je vođa u Srbiji, a nakon povlačenja austrougarske vojske služi na Karpatima. Umirovljen je 1920. God 1922.-36. odvjetnik je u Zagrebu, a potom vojno-politički komentator *Hrvatskog dnevnika* do 1941., a 1941.-45. istu dužnost obnaša u *Hrvatskom narodu*. Uglavnom vojnim komentarima o I. i II. svjetskom ratu surađivao je za vrijeme NDH u periodicima: *Deutsche Zeitung in Kroatien* (1941., 1942.); *Hrvatski domobran* (1941., 1942.); *Za dom* (1941., 1942.); *Spremnost* (1942., 1943.); *Hrvatski krugoval*

(1943., 1944.) i dr. Samostalno je objelodanilo knjige: *Božja zemlja-Nipon: Proučavanje o Japanu* (1942.); *Drugi svjetski rat*, 1 (1943.); *Hrvatska vojna i ratna povijest i Prvi svjetski rat* (1943.; pretisak 1994.) i *Prvi svjetski rat 1914-1918* (1944.). God 1940.-45. urednik je struke aeronautika, vojska, mornarica u *Hrvatskoj enciklopediji* te njezin suradnik. U svibnju 1945. odlazi iz zemlje. (M. S.)

PAVI I , Viktor, pukovnik (? , 15. X. 1898.-kraj Staljingrada, 20. ili 21. I. 1943.). Od kolovoza 1942. do srpnja 1942. zapovjednik

VIKTOR
PAVI I

je Domobranske vojne akademije. Imenovan je zapovjednikom 369. hrvatske pješake pukovnije na istoimenoj bojištu u srpnju 1942. Koncem rujna 1942. pukovništvo je posjetio A. Pavelić i odlikovao Pavića. Odmah nakon toga Pavić je poveo pukovništvo u staljingradske bitke. Nakon što je pukovništvo u žestokim borbama bila desetkovana, sredinom siječnja zatražio je razriješenje i povratak u domovinu, čemu je udovoljeno 16. I. 1943. Oprostio se od preostalih svojih vojnika i pošao kući, ali nikad nije stigao. Postoji više verzija o njegovu kraju: po jednoj, Sovjeti su srušili zrakoplov kojim se vraćao; po drugoj, strijeljali su ga Nijemci zbog napuštanja položaja; te po trećoj, ubili su ga Nijemci u jednoj incidentnoj situaciji na uzletištu. (M. P. i R.)

PAVI I , Juraj, grkokatolički svećenik (Dragoševci, 19. IV. 1890. — Zagreb, 12. VIII. 1963.). Klasičnu gimnaziju završio 1909. u Zagrebu. Bogoslovne studije započeo u La-

vovii (1909.-10.), nastavio u Fribourgu (1910.-14.), te potom polazio specijalni studij na bizantološkom institutu u Münchenu (1914.-15.), a po povratku u domovinu doktorandski tečaj na zagrebačkom Bogoslovnom fakultetu (1917.-18.); prilika za stjecanje doktorata pružila mu se tek u srpnju 1944. u Zagrebu. Za svećenik zaređen 3. II. 1915. i potom službuje u Kucuri i Ruskom Keresturu u Bačkoj, te od 1942. u Novom Sadu kao župnik. U studenome 1941. imenovan vikarom grkokatoličke biskupije. Za službe u Bačkoj napisao vjeronaučni priručnik na rusko-ukrajinskom jeziku *Hristijanska nauka*, te uređivao vjerski tjednik za grkokatoličke Rusine. U rujnu 1944. preselio se u Zagreb, gdje je početkom studenoga iste godine imenovan sveučilišnim docentom i preuzeo katedru istoga bogoslovlja na Bogoslovnom fakultetu (koja je bila i osnovana na njegov poticaj desetak godina prije). Za redovitog profesora izabran je u ožujku 1944. Nakon umirovljenja 1952. i dalje je (makar i bez plaće) radio na Bogoslovnom fakultetu sve do smrti. Od 1946.-58. šest je puta biran za dekana. Poliglot je i ugledni znanstvenik. Stručne radove objavljivao u *Bogoslovnoj smotri* i *Katoličkom listu*, priredio i više udžbenika, kao npr. *Patrologiju* (1960.) za slušačce Bogoslovnog fakulteta. (D. S.)

PAVIŠIĆ, Zvonimir, oftalmolog (Gospić, 25. VIII. 1908.). Završivši 1933. studij medicine u Zagrebu, radio je kao asistent zagrebačke Klinike za očne bolesti. God. 1943. imenovan je docentom, a 1944. izvanrednim profesorom Medicinskog fakulteta u Zagrebu te predstojnikom Klinike. Suradivao je u *Liječnici* i *Hrvatskoj enciklopediji* (II.-V.). Objavio je skripta iz okulistike koja su 1944. doživjela III. izdanje. Poslije rata uklonjen sa Sveučilišta, vodi očni ambulantu Doma narodnoga zdravlja u Varaždinu, te Očni bolnicu u Prelogu. U jesen 1947. vraća se na Kliniku ali u svojstvu asistenta. God. 1948. habilitirao se za privatnog docenta zagrebačkoga Medicinskog fakulteta, na kojem 1951. postaje izvanrednim a 1959. redovitim profesorom. Od 1951. do umirovljenja, početkom 1978., predstojnik je Klinike za očne bolesti. God. 1977. izabran je za

izvanrednoga, a 1986. za redovitoga člana JAZU. Napose se bavio plastičnom i rekonstruktivnom kirurgijom vještaka i spojnice, iznašavši vlastite modifikacije tih operativnih zahvata. Objavio je udžbenik *Oftalmologija*. (V. D.)

PAVLEK, Mihovil Miškina, seljak, književnik (elekovec, 24. XI. 1887. — Jasenovac, 24. VI. 1942.). Pripadao krugu osnivača HSS-a; biran za zastupnika na listi HSS-a 1935. i 1938.; aktivan u Seljačkoj slozi. Najugledniji je član HSS-a u Podravini. Odmah poslije proglašenja NDH i Matkovičkih smjernica članstvu odlazi u Zagreb na konzultacije. Matkoviću, ali ne nalazi ni njega ni njegove suradnike. Upravo je tada istaknut zahtjev

MIHOVIL
PAVLEK MIŠKINA

za njegovim uhićenjem, što se dogodilo od srpnja nekoliko puta i dogoditi. Glasio je za napredno orijentiranog seljaka, zato su mu pripisivali komunističke nazore. Suprotstavio se pokušajima da koprički kotarska organizacija HSS-a pristupi ustaškom pokretu. Na proširenom plenumu Kotarskog odbora HSS-a (7. IX. 1941.) Miškina vodi glavnu riječ, ukazuje i na socijalne probleme iz kojih izvire i nacionalno pitanje. Kotarska je organizacija o rezultatima plenuma dala i posebnu izjavu (u kojoj su još jednom podarili povjerenje »svom narodnom zastupniku Mihovilu Pavleku Miškini«). Izjavu je objavio i tadašnji tisak, ali je ona izazvala pojedine ustaške dužnosnike i oko Miškine se poela plesti kobna mreža. Premda je bio narodni zastupnik izabran na izborima 1938., nije imenovan u Hrvatski državni sabor u veljači 1942. Uhićen je 9. V.

1942. u elekovcu, odveden u Zagreb, potom u Staru Gradišku i napokon u jasenovački logor, gdje je i ubijen. Pisao je pjesme, crtice i pripovijetke. U proznim tekstovima, s poslovi no seoskom tematikom, govorio o društvenoj nepravdi. (D. S.)

PAVLIN, Krešimir, rukometaš (Zagreb, 2. XII. 1921.). Diplomirao na Višoj školi za fiziku i kulturu u Zagrebu (1946.). Veliki rukomet igrao u »Građanskom« (od 1939.) i »Sparta« (1940.-43.). Nastupao u rukometnoj reprezentaciji NDH protiv Mađarske (Budimpešta, 1942.). Uz rukomet igrao i nogomet (u »Sparta«) te se natjecao u atletici (najbolji rezultat postiže 1941. u skoku uvis — 167 cm). Poslije rata nastavio igrati veliki rukomet do 1954., a potom je trener u više zagrebačkih klubova, te trener i izbornik državne reprezentacije. Nastavnik na Pedagoškoj akademiji (1954.-63.) i Fakultetu za fiziku i kulturu (1963.-85.). (F. F.)

PAVLOVIĆ, Marko, ustaški pukovnik (Kopljica kraj Otočca, 26. X. 1900. — Celje, 7. V. 1945.). Član u vojsci Kraljevine Jugoslavije; rat je dočeka na dužnosti u mostarskom popunilničkom zapovjedništvu, u činu kapetana. Poslije proglašenja NDH pristupa Hrvatskom domobranstvu i dobiva čin satnika. God. 1942. primljen je u Ustašku vojnici, a u listopadu iste godine preuzima zapovjedništvo Ustaškim obrambenim zdrugom sa sjedištem u Lipiku. U lipnju 1943. unaprijeđen je u čin bojnika, a 1944. u ustaškog pukovnika. Na mjestu zapovjednika Ustaškoga obrambenoga združenja ostaje do travnja 1945., kada je premješten za zamjenika V. Luburića (zapovjednika Ustaškoga zbora sa sjedištem u Sisku). Pri povlačenju u svibnju 1945. izvršio je samoubojstvo u blizini Celja. (M. R.)

PE NIKAR, Vilko, general i ustaški pukovnik (Trst, 4. VI. 1909. — Marino kraj Rima, 25. V. 1984.). Do 1919. živio s roditeljima u Podgorici, a potom se seli u Zagreb gdje nastavlja školovanje i studij. Nakon opterećenih dužnosti zbog političke djelatnosti zabranjen mu je boravak u Zagrebu pet godina. Iz Kraljevine Jugoslavije emigrirao u kolovožu 1930. U Austriji se priključio

ustaškom pokretu, a od 1934. boravi u ustaškim logorima u Italiji. Bio u internaciji na Liparima, a od 1940. u Altopasciu (Toskana), da bi uoči proglašenja NDH, kao blizak Pavelićev suradnik, bio spiker na Radio Velebitu u Firenci. Po povratku u domovinu, u travnju 1941., potvrđen je za povjerenika GUS-a (imenovan je u emigraciji), a 23. VIII. 1941. za zamjenika zapovjednika UNS-a i vršitelja dužnosti upravitelja ustaškog redarstva u NDH. Krajem listopada 1941. postavljen je za prvoga zapovjednika Ustaške željezničke vojnice. U veljači 1942. pozvan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor. Od lipnja 1942. glavni je zapovjednik Hrvatskog oružništva, za koje je potrebe osnovao oružničku školu u Bjelovaru; dobio je i čin ustaškog pukovnika. U travnju 1944. postavljen je za glavnog Upravnoga stožera MINORS-a u činu generala i na toj je dužnosti do ekati slom NDH. U listopadu 1944. određen je u Povjerenstvo za očuvanje državnih i narodnih vrijednosti. Pri povlačenju u svibnju 1945., zarobljuju ga britanske vojne vlasti i izručuju Jugoslavenskoj armiji, ali je uspio pobjeći iz vlaka prilikom transporta. Preko Austrije, sklanja se u Italiju, boravi u izbjegličkom logoru Fermo. U emigraciji živio u Italiji i Španjolskoj. Poginuo u automobilskoj nesreći. (M. R.)

PE NIK, Vjekoslav, politički djelatnik (Škarnik kraj Klanjca, 17. XI. 1895. — Zagreb, 12. VII. 1945.). Prije uspostave NDH inkasator je gradskog vodovoda. U svibnju 1941. postavljen je za predsjednika Hrvatskoga radničkog saveza; u veljači 1942. imenovan članom Hrvatskoga državnog sabora, predsjednik je njegova Socijalnog odbora i član Zakonodavnog odbora. Nakon sloma NDH Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je na smrt. (M. P.)

PE NIK-KROFLIN, Blanka, stolnotenisačica i književna prevoditeljica (Zagreb, 6. XII. 1923.). Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Prve značajne sportske uspjehe postiže 1940. osvajanjem nekoliko turnira: prvenstvo Banovine Hrvatske, Dravske banovine, prvenstva Zagreba i prvenstva Jadrana, a u mješovitim parovima (s Z.

Dolarom) bila je finalistica turnira u Badenu. Prvakinja je u NDH u pojedina noj konkurenciji 1941., 1942. i 1943., a 1944. je druga; u ženskim parovima prvakinja je 1941. (s Martin i), 1942., 1943. (s Knezi) i 1944. (sa Zab i), u mješovitim parovima 1942. i 1943. (s Dolarom) te 1944. (sa Z. Prohaskom). Na 1. me unarođnom turniru Slova ke (1942.) u paru sa Z. Dolarom osvojila je 1. mjesto. Poslije rata bila je prvakinja države 1946. u pojedina noj konkurenciji, nastupala do 1955. (F. F.)

PEJA EVI , Petar Viroviti ki (Pejacsevich), grof, diplomat (Opatija, 3. I. 1908. — Buenos Aires, 16. II. 1987.). Potomak je uglednoga hrvatskog plemstva Pejacsevicha, vitez Malteškog reda. Gimnaziju poha ao u Peuhu, Osijeku i Zagrebu, maturirao 1926. Iste godine upisuje studij na Filozofskom fakultetu u Namuru (Belgija), te na Pravnom fakultetu u Louvainu (Francuska), studira do 1929. Zbog djedove i o eve smrti prekida studij i vra a se u Zagreb, kao najstariji potomak obitelji Upisuje tada nastavak studija na Pravnom fakultetu u Zagrebu i diplomira 1931. God. 1931.-41. živi u Našicama vode i obiteljski posjed. Za NDH imenovan je 31. X. 1941. poslanikom NDH u Španjolskoj. U Madrid je stigao 5. XI. 1941. i uspostavio poslanstvo. U prolje e 1943. boravio u Zagrebu, zbog Paveli eve namjere da ga preseli u Vichy a na poslani kom mjestu zamijeni S. Peri . Navodno je tom prigodom Paveli u sugerirao osiguranje veza za Hrvatsku na strani zapadnih Saveznika (što je ve sam radio), ali je to Paveli odbio. Poslani ku je dužnost obnašao do sije nja 1945. kada je podnio ostavku. Dobiva dozvolu boravka i rada u Španjolskoj te se zapošljava u jednom švicarskom poduze u. Nakon dvije godine napušta Španjolsku i seli se u Argentinu, kamo dolazi po etkom prosinca 1947. U prvo vrijeme radi kao tuma za mađarski, njema ki i španjolski jezik, a potom se zapošljava u predstavništvu Braniffa i KLM-a za Argentinu. (G. A. B.)

PEKIĆ, Petar, publicist i pisac (Gornji Sveti Ivan, Vojvodina, 1896. — Zagreb, 5. XII. 1965.). Završio je šest razreda gimnazije. Od 1918. živi i djeluje u Subotici, a 1937.

prelazi u Zagreb. Publicisti ko-povijesne priloge o ba kim Hrvatima objavljivao u suboti kom hrvatskom tisku kao i u *Jutarnjem listu* i *Obzoru*. Pisao pjesme, romane, tragedije, poeme. Na francuski preveo Mažurani ev spjev *Smrt Smail-age Cengi a*. Izme u dva rata držali su ga za prvog stru njaka o ba kim Hrvatima, što je rezultiralo obradbom te teme u *Obzorovoj Spomen-knjizi* (1935.). Među knjigama s povijesnom tematikom isti u se: *Povijest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929.* (1930.); *Propast Austro-Ugarske monarhije i postanak nasljednih država* (Subotica, 1937.); *Povijest oslobo enja Vojvodine* (Subotica, 1939.). Za vrijeme NDH javlja se u *Klasju naših ravni* (1942.^44.) te u *Danici*, kalendaru za 1945. Samostalno je objavio knjigu *Postanak Nezavisne Države Hrvatske. Borba za njeno oslobo enje i rad na unutrašnjem ustrojstvu* (1942.). Knjiga je neposredno po objavljivanju povu ena iz prodaje jer u genezi ustaškog pokreta nije dovoljno istaknula Paveli evu ulogu. (M. Š.)

PER EVI , Ivan, pl., general (Be , 21. V. 1881. — Zagreb, VI. 1947.). Glavnostožerni potpukovnik austrougarske vojske. Kratko je vrijeme služio u vojsci Kraljevine SHS, ali je emigrirao u Be , gdje se uz bivše asnike, generala Stjepana Sarkoti a i potpukovnika Stevu Dui a, angažira za hrvatske interese i protiv Aleksandrove diktature u Jugoslaviji. Dopisivao se s Antom Trumbi em (1928.). Godine 1927. u Be u upoznaje A. Paveli a, a od sije nja 1929. po inje i njihova bliska suradnja u ustaškom pokretu. Vodio je

IVAN
PER EVI

ustašku organizaciju u Austriji i nadgledao organizaciju u Mađarskoj. Sudjelovao u pokretanju i uređivanju ustaškoga glasila *Gri*, u Beču. Na procesu sudionicima marseilleskog atentata u Aix-en-Provence 1936. u odsutnosti osuđen na smrt. Austrijske ga vlasti nisu ni uhitile, niti izručile. Uhitio ga je Gestapo u ožujku 1938., ali ubrzo i pustio nakon intervencije mađarskog poslanika u Berlinu, te Ribbentropove odluke da se hrvatski emigranti ne uhituju i ne izručuju. Formalno je u cijelom međuratnom razdoblju imao mađarsko državljanstvo. Poslije vojnog putovanja u Beogradu 27. ožujka 1941., prelazi u Berlin gdje je hrvatska emigrantska kolonija organizirala i otvorila službeni ured. Odmah nakon proglašenja NDH stavlja se na raspolaganje za aktivnu vojnu službu te je unaprijeđen u generala. Obavljao je dužnost predsjednika Povjerenstva za promaknuća i usklađivanja te predstojnika Poglavnikova vojnog ureda. U rujnu 1942. pratio je A. Pavelića pri posjetu hrvatskim legionarima na istočnom bojištu, u Ukrajini. U veljači 1944. promoviran je u generala poručnika. Nakon povlačenja u svibnju 1945. u Austriju, jugoslavenskim je vlastima izručen 1946. i osuđen 1947. (u procesu S. Kvaterniku i drugima) na smrt. (M. R. i R.)

PEREKOVI , Kaja, ustaška dužnosnica (Gornji Bogi evci, 13. III. 1922.). U Božjakovini završava poljoprivrednu školu. Kao šesnaestogodišnjakinja uključuje se u Veliko križarsko bratstvo. Poslije uspostave NDH, postaje tabornica Ustaške mladeži u općini Okučani. Na toj je dužnosti do siječnja 1942., kad je pozvana u Zagreb i u Ženskoj ustaškoj mladeži postavljena za zamjenicu zapovjednice Radne službe. Na toj dužnosti ostaje do 6. V. 1945., kad se povlači u Austriju. Preživljuje Bleiburg ali je britanske je vojne vlasti prijevarom 21. svibnja namjesto u Udine, preko Jesenica izručuju jugoslavenskim vlastima. U Zagrebu je dva puta osuđena na smrt, u zatvoru u Petrinjskoj ulici, a drugi dan u Vojnom sudu. U studenom 1945. pomilovana je na vremensku kaznu od dvadeset godina robije, od koje je izdržala šest u Lepoglavi, Staroj Gradiški i Slavonskoj Požegi. Potom radila

na poljoprivrednim dobrima u Belju i Božjakovini. (G. A. B.)

PERICA, Petar, svećenik (Kotišina kraj Makarske, 27. VI. 1881. — Daksu, 25. X. 1944.). U isusovce stupio u Velehradu u Moravskoj 1901. Filozofiju studirao u Bratislavi, a teologiju u Innsbrucku, gdje je 1914. zaređen za svećenika. Od 1929. duhovnik je u šibenskom sjemeništu, a u veljači 1937. postaje stariješinom isusovaca u Dubrovniku. Stalni je ispovjednik u sjemeništu i gradskoj bolnici, zatim voditelj Malih križara i duhovnik sjemeništa. Nakon ulaska partizana u Dubrovnik, strijeljan je na Daksi. Njegove pjesme *Do nebesa nehe se ori* (1900.) i *Zdravo Djevo* (1904.) i danas odjekuju hrvatskim crkvama i prošteništima. (P. M. R.)

PERIĆ, Stjepan, general (Karlobag, 20. VIII. 1891. — St. Andra, Austrija, 1974.). Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH postavljen je za zapovjednika 1. pješačke dočasničke škole. Istodobno je zapovjednik Utinjskoga združenja, s kojim sudjeluje u borbama na Banovini i Kordunu od siječnja do travnja 1942. Kratko je vrijeme 1942. zapovjednik 1. gorske divizije. Od kolovoza 1942. do ožujka 1943. opet je vojnički povjerenik kod Zapovjedništva II. armate (Supersloda). U proljeće 1943. časnik je za vezu kod 187. njemačke divizije. Od srpnja 1943. do 1945. bio je zapovjednik 1. pješačke divizije 1. gorskog združenja, te 7. hrvatske gorske divizije. Uin generala promoviran u veljači 1944. God. 1945. emigrirao je i nastavio živjeti u Austriji. (M. P.)

PERIĆ, Stjepo, odvjetnik i diplomat (Ston, 12. X. 1896. — Buenos Aires, 12. VI. 1954.). Klasičnu gimnaziju polazio u Dubrovniku i Splitu, studij prava s doktoratom završio 1922. u Zagrebu. Otvorio odvjetničku pisarnicu u Dubrovniku. S A. Pavelićem surađuje od 1928., kad su na izborima zajedno kandidirani na listi Hrvatskog bloka za vezane kotare Split-Dubrovnik. U siječnju 1933. odlazi u inozemstvo (Njemačka, Belgija, Italija), pristupa ustaškom pokretu te je iste godine imenovan poglavnikom pobo-

STIJEPO PERIĆ

kom u Glavnom ustaškom stanu. Nakon atentata u Marseilleu 1934. uhićen je i kraće vrijeme zatvoren. Vraća se 1937. u domovinu i sudjeluje u organiziranju ustaškog pokreta u Dalmaciji te održava veze s M. Budakom. Od konca listopada 1941. prvi poslanik NDH u Rimu; opozvan 8. IV. 1943. zbog samoinicijativnog nastupa protiv talijanskog poslanika u Zagrebu R. Casertana. Kratko vrijeme (od srpnja do početka studenoga 1943.) poslanik NDH u Sofiji. Nosilac naslova viteza. Od 5. studenoga 1943. ministar vanjskih poslova. Protivnik terora, pristaša suradnje s HSS-om, zalagao se za neovisniju vanjsku politiku. Nakon posjeta A. Hitleru 1. III. 1944. u dvorcu Klessheim kraj Salzburga, označen je »Levantincem« (Hitler) i »osobom s kojom ćemo još imati teško a« (Ribbentrop). Prosvjedovao je i tražio kažnjavanje njemačkih vojnika koji su pljačkali Ston u studenome i prosincu 1943., a nakon pokolja kraj Sinja i Poljica koje su počinili pripadnici SS-divizije »Prinz Eugen«, po njegovu je naredbu 12. travnja 1944. upućena neuobičajeno oštra nota njemačkom Ministarstvu vanjskih poslova, koju su Nijemci zbog njezina sadržaja i tona odbili primiti. Na njihov zaht-

jev Poglavnik ga je smijenio s položaja ministra vanjskih poslova (28. IV. 1944.). Boravi potom u Slovačkoj i Švicarskoj. Potkraj travnja 1945. odlazi u Italiju, gdje je bio u različitim saveznim logorima; bježi iz logora i 1947. odlazi u Argentinu. (S. R.)

PERKOVI , Aleksandar, pl., general (Zagreb, 15. VII. 1878.-?). Djelatnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije (do 1926.). God 1941.-43. pročelnik je Popunidbenog odjela, a 1943.-44. Osobnog ureda Ministarstva oružanih snaga NDH. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

PERKOVI , Mirko, redatelj (Rogoznica, 1. XII. 1906. — Split, 16. XII. 1986.). Završio Državnu glumačku školu i Filozofski fakultet u Zagrebu. Isprva bio glumac, potom počeo režirati 1931. u Osijeku, a poslije nastavio umjetničku djelatnost u Mariboru, Splitu, Varaždinu, Rijeci i Zagrebu. Za vrije-

MIRKO
PERKOVIĆ

me NDH intendant i redatelj kazališta u Osijeku do 1943., a zatim je premješten u Ministarstvo narodne prosvjete. Režirao je drame *Dundo Maroje* (M. Držić), *U pozadini života* (K. Hamsun), *Hamlet* (W. Shakespeare), *Marionette* (P. M. Rosso), *Zanat gospode Warren* (G. B. Shaw), *Za svijetao život* (R. Nikolić). Od 1947. radi u Zagrebu, najprije kao profesor glume na Zemaljskoj glumačkoj školi, te potom kao redatelj, upravitelj Drame i dramaturg HNK. (P. C.)

PERNAR, Ivan, odvjetnik i političar (Hrastina kraj Zaprešića, 3. XI. 1889. — New

York, 2. IV. 1967.). Bliski suradnik Stjepana Radića, zastupnik HSS-a za Ludbreg, za vrijeme Kraljevine Jugoslavije više puta zatvaran. U atentatu u beogradskoj Skupštini 1928. teško je ranjen, otada nosio metak Puniše Radića iznad srca, koji liječnici nisu mogli izvaditi. Član užeg vodstva HSS-a. Za vrijeme NDH više je puta zatvaran. U ljeto 1943. održavao je u ime vodstva HSS-a kontakte s A. Artukovićem, a potom zajedno s A. Košutićem pregovara s A. Pavelićem o novoj vladi. Na Pavelićev zahtjev posjećuje V. Maček te prenosi Mačekov stav o formiranju prijelazne privremene vlade. Kontaktira i s Nijemcima, posebno s Arturom Haeffnerom, obavještajcem generala E. Glaise von Horstenaua. U vezi s pučkim Lorkovićima uhićen je i zatvoren u Lepoglavi, odakle je sredinom travnja 1945. prevezen u Zaraznu bolnicu u Zagrebu. Neposredno pred slom NDH pušten. Odlazi u skupinu vođa HSS-a 7. V. u Klagenfurt, a potom u Salzburg. U rujnu 1945. prelazi u Rim, a odatle u Ameriku. U izbjeglištvu je razvio veliku aktivnost. Djelovao je u tzv. jugoslavenskom nacionalnom odboru. Radio je na omogućavanju iseljavanja Hrvatima u prekomorske krajeve, posebno pri useljavanju u Južnu Afriku i Uniju. Stalno je izložen napadima ustaške emigracije, ali je i sam pisao žestoke protuustaške pamflete i polemike. Već je u Italiji aktivno radio na stvaranju organizacija HSS-a, obilazio logore i okupljao pristalice. Nakon odlaska u Ameriku nastupa na mnogim skupovima u SAD i Kanadi, te piše u glasilima HSS-a, posebno u kanadskom *Hrvatskom glasu*. (S. R.)

PEROŠ, Petar, redarstveni dužnosnik (Nin, 15. IX. 1897. — Zagreb, 7. V. 1945.). Završio gimnaziju. Do propasti Kraljevine Jugoslavije radi kao sudski činovnik u Zagrebu. Po uspostavi NDH radio u izvještajnoj službi Ministarstva hrvatskog domobranstva. Imenovan pri uvjnim ustaškim satnikom. U listopadu 1942. prelazi na rad u II. ured UNS-a. Nadstojnik je Odsjeka za gospodarsko redarstvo kod Ustaškoga zaštitnoga redarstva za grad Zagreb, poslije Redarstvene oblasti za grad Zagreb. Poslije sloma NDH uhićen i zatvoren (zajedno sa sinom maturantom) na Savskoj cesti u Zagrebu. Ubijen oko 20. V. 1945. (M. P.)

PEROŠ, Vilim, odgojitelj i novinar (Komorske Moravice, danas Moravice kraj Vrbovskog, 1. I. 1914. — Zagreb, 5. XII. 1948.). Višu pedagošku školu završio je u Zagrebu. Novinarskim se poslom bavio još kao srednjoškolac, surađivao u *Hrvatskoj straži*, a poslije u mnogim časopisima. Posebno se bavio dječjom književnošću i odgojnom problematikom. Za vrijeme rata urednik je športske rubrike *Hrvatskoga glasa* do lipnja 1941., od tada do svibnja 1942. športski je reporter *Hrvatskog naroda*, potom radi u uredništvu *Nove Hrvatske*, a od svibnja 1944. imenovan je za glavnoga urednika. U emigraciji u Italiji nastavlja odgojnu djelatnost. Uhićen je 26. III. 1947. a jugoslavenskim vlastima izručen je 25. IV. 1947. Osuđen je na smrt. (M. R.)

PEROVIĆ, Bonifacije (Krešimir), teolog i publicist (Arbanasi kraj Zadra, 24. XI. 1900. — Bologna, 5. IV. 1979.). Pohađao franjevačku nižu gimnaziju na Košljunu (Krk), novicijat u Koprivnici, a višu gimnaziju u Zadru i Visokom, te maturirao u Dubrovniku, gdje nastavlja bogosloviju. Zaredio za svećenika 1923. God. 1928. započeo studij socijalnih znanosti na katoličkom sveučilištu u Parizu, te 1932. doktorira. Po povratku u domovinu jedno vrijeme radi s učiteljima i radnicima u Splitu i Dubrovniku a 1935. odlazi u Zagreb (na poziv A. Stepinca), preuzima duhovno vodstvo »Domagoja« i tu djeluje sve do proljeća 1945. Prije uspostave NDH najviše surađivao u *Ludbregu* i makarskoj *Novoj reviji*. Napisao i nekoliko brošura: *Komuni-*

zam i krš ani (1937.); *Komunizam* (1938.); *Marksizam* (1934.) i dr. U razdoblju 1941-45. pisao u *Spremnosti*, *Hrvatskom godišnjaku*, *Novoj Hrvatskoj*, *Hrvatskom selu*, *Hrvatskom narodu* i drugim listovima. Iz Hrvatske se povla i 6. V. 1945. u Austriju, da bi u ljeto stigao u Rim i nastanio se u Zavodu sv. Ante. Vrhovni starješina Franjeva kog reda zadržao ga je za profesora sociologije u Rimu. Krajem 1947. iz Genove se brodom otputio u Argentinu gdje se pridružio tamošnjoj franjeva koj bra i Hrvatima. Tu je proživio više od 20 godina, do ožujka 1968. Uz redovni ke dužnosti djelovao je povremeno i kao profesor, kao redovni ki starješina te kao pisac. Sura ivao je u raznim hrvatskim i me unarodnim književnim i znanstvenim publikacijama. Objavio knjige *Hrvatsko društvo u revolucionarnom procesu* (München-Barcelona, 1971.), *Društvo u svom ljudskom liku* (1979.), napisao i *Autobiografiju*. Po povratku 1968. u Europu živio je u franjeva kom samostanu u Bologni. (R.)

PEROVI , Zvonimir, glavnostožerni potpukovnik (Kostrena, 19. X. 1906. — ?). Gimnaziju polazio u Sušaku, Višu školu Vojne akademije i glavnostožernu pripremu u Beogradu, te potom služio kao major u Kraljevoj gardi. Uo i kapitulacije Kraljevine Jugoslavije pomo nik je glavara Vrbaskog divizijskog podru ja. Nakon proglašenja NDH stavlja se na raspolaganje Hrvatskom domobranstvu, te je najprije glavar stožera Banjalu koga zdruga (1941.-42.),

zatim nadstojnik u Pothvatnom odjelu MINORS-a (1942.-45.), a 11. II. 1945. postavljen je za glavara Stožera Poglavnikova tjelesnoga zbora. Nakon sloma NDH i povla enja iz Hrvatske gubi mu se svaki trag. (M. P.)

PEŠEU, Branko, pravnik (Zagreb, 5. II. 1909. — Senj, 28. IX. 1990.) Dugogodišnji osobni tajnik V. Ma eka. Nakon završene gimnazije u Zagrebu 1927., upisuje se na Pravni fakultet. Sljede e godine nastavlja studij u Parizu, ali ga nije završio jer su mu 1929. zbog politi ke djelatnosti jugoslavenske vlasti oduzele putovnicu. God. 1930. uspijeva oti i na studij u Englesku, gdje polazi dva semestra, u Londonu i Exeteru; 1932. vra a se u Zagreb i na Zagreba kom sveu ilištu stje e doktorat prava. Odvjetni ku karijeru zapo inje u uredu Ive Ramljaka, a nastavlja 1933. u uredu V. Ma eka, gdje radi do 1939., kada otvara svoj ured. Kao srednjoškolac pripadao je HSS-u, a 1927., kad se upisao na Sveu ilište, postao je tajnikom sveu ilišne organizacije stranke. Dva tjedna nakon proglašenja NDH bio je prvi put uhi en, poslije još nekoliko puta, ali nije bio su en. Od rujna do Boži a 1942. zato en je u logoru u Lepoglavi, a onda je mobiliziran u domobransku radnu bojnu u Sarajevo. U ljeto 1943. otpušten je iz vojske. Uhi en je ponovno 31. VIII. 1944. pod optužbom da je sudjelovao u pu u Lorkovi - Voki , ali je ubrzo pušten. Zajedno s V. Ma ekom povla i se u svibnju 1945. iz Hrvatske u Austriju, a zatim u Pariz, pri emu im je pomoglo ameri ko državljanstvo i putovnica Pešeljeve supruge Melitte J. Cosme-Pešelj. U kolovozu 1947. odlazi u Ameriku, gdje 1950. stje e doktorat politikih i ekonomskih znanosti. God. 1955. primljen je u Odvjetni ku komoru, a 1961. imenovan izvanrednim profesorom na Pravnom fakultetu Sveu ilišta Georgetown i tu predaje do umirovljenja 1986. Autor je knjige *Industrialization of Peasant Europe* (1953.), a napisao je više lanaka u ameri kim stru nim asopisima iz pravnog i društveno-ekonomskog podru ja. Objavio je knjižicu *U vrtlogu hrvatske politike* (1989.). Glavni je sastavlja tzv. Demokratske alternative — programa skupine srpskih, sloven-

skih i hrvatskih političara u emigraciji. U tom nacrtu predložen je konfederativni model zajednice jugoslavenskih naroda. Umro je iznenada u Senju za vrijeme posjeta Hrvatskoj. (M. R.)

PETANJEK, Makso (Maksimilijan), general-profesor (Grabe kraj Zlatara, 23. V. 1884. — Lepoglava, 24. IV. 1948.). Završio klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Studirao slavistiku i germanistiku u Beču i Zagrebu, gdje je na Filozofskom fakultetu diplomirao

MAKSO
PETANJEK

i doktorirao. God. 1913.-41. radio kao gimnazijski profesor. Po uspostavi NDH imenovan je profesorom na Domobranskoj akademiji/Zastavničkoj školi oružanih snaga NDH u Zagrebu. U prosincu 1944. postavljen za zapovjednika Zastavničke škole. Umirovljen 31. III. 1945. Po slomu NDH, Vojni suci Komande grada Zagreba osudio ga na vremensku kaznu. Teško bolestan (1947. kao zatvorenik liječen u bolnici Rebro) umro je tijekom izdržavanja kazne. (M. P.)

PETEK, Vatroslav, šahist (Zagreb, 9. VII. 1911. — Premantura kraj Pule, 30. VII. 1978.). Šahovski majstor od 1941. Vodio je šahovsku rubriku u *Hrvatskom dnevniku* (1938.—41.) a poslije u *Novoj Hrvatskoj*. U Povjerenstvo za šah izabran je 1941. Igrao 1941. na prvenstvu Zagreba, koje se smatra i prvenstvom Hrvatske. Uspješno nastupao za hrvatsku reprezentaciju protiv Slovačke (1941. i 1942.) i Bugarske (1942.). S drugog prvenstva Zagreba (1942.) istupio je radi odlaska u vojsku. Na otvorenom prvenstvu

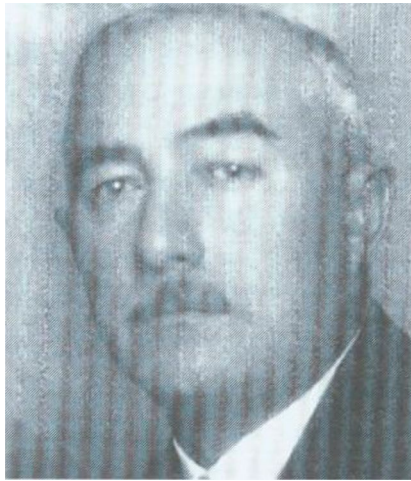
ŠD »Zagreb« 1954. podijelio je 3.-5. mjesto. Na prvenstvu Hrvatske 1958. bio je 4. Napisao je 1973. i 1974. deset brošura s po 100 partija pojedinih otvaranja (Aljehinke, Caro-Kanna, Damina gambita i dr.). (SI. e.)

PETER I, Ljubomir, željezni inženjer (Gračac, 4. XII. 1889. — Zagreb, 16. I. 1952.). Klasičnu gimnaziju završio 1908. u Gospiću, a tehnički studij 1913. na Graevinskom odsjeku Visoke tehničke škole u Budimpešti. Zapošljava se pri bosanskohercegovačkoj Vladi kao inženjer asistent na gradnji pruge Bosanski Novi-Bihać. God. 1914.-18. na vojnoj je dužnosti, a zatim je predstojnik za održavanje pruge u Srijemskoj Mitrovici. Od 1920. radi pri Ravnateljstvu državnih željeznica u Zagrebu, gdje mu je povjereno vodstvo Odsjeka za gornji ustroj, a poslije i Konstruktivnog odsjeka. Po etkom 1931. izabran je za izvanrednog, a 1934. za redovitog profesora osnivanja i gradnje željeznica II na Tehničkom fakultetu. God. 1938.-40. prodekan je, a 1940./41. dekan Tehničkog fakulteta. Izradio mnogobrojne osnove i proračune troškova, te vodio novogradnje i proširenje postaja, izgradnju mimoilaznica i skretnica, osnovao i vodio izgradnju dvostrukoga kolosijeka Novska-Slavonski Brod, radio na gradnji tvornih kolosijeka, uskotračnih željeznica i žičara i mnogih drugih željeznih objekata. Zalažao se za gradnju novoga zagrebačkoga kolodvora na prikladnijem mjestu. Za NDH bio član stručnoga savjetodavnog odbora za gradnju novih željeznica i član graevinskog odbora gradskog poglavarstva u Zagrebu. Suradnik je *Hrvatske enciklopedije*, a stručne radove objavljivao u *Tehničkom listu*. Objavio i *Priručnik za reviziju skretnica* (1926.), udžbenik *Gradnja željeznica. Gornji ustroj, postaje i kolodvori* (1942.) i dr. (R.)

PETKOVIĆ, Vjekoslav, general (Gradište kraj Županje, 21. VI. 1860. — Zagreb, 13. E. 1943.). Završio Kadetsku školu. Djelatni je časnik austrougarske vojske. U I. svjetskom ratu zapovjednik je 27. sisačke domobranske pukovnije; od ožujka 1916. zapovjednik je 84. domobranske brigade. Od veljače 1917. do rujna 1918. general je kod vojnoga guvernera Crne Gore. Umirovljen je 1918. u

inu general bojnika. U svibnju 1941. primljen je u Hrvatsko domobranstvo, a umirovljen u lipnju 1942. (M. P.)

PETRA I , Andrija, šumarski stručnjak (Petrinja, 22. X. 1878. — Zagreb, 14. VIII. 1958.). Šumarsku akademiju završio 1901. u Zagrebu; specijalizira šumsko-uzgojne i šumsko-botaničke skupine na Sveučilištu u Münchenu (1905.-07.), gdje i doktorira 1907. God. 1911. postaje suplent, a 1912. profesor na Šumarskoj akademiji. Od sije -

ANDRIJA
PETRA I

nja 1920. do 1952. redoviti je profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta. God. 1919. jedan je od utemeljitelja fakulteta, a 1921. Zavoda za uzgajanje šuma. Predstojnik je Zavoda sve do odlaska u mirovinu 1952. Osnovao laboratorij, kabinet sa zbir-kama sjemenja, češera, pupova, te herbarij, šumski vrt za pokusne i nastavne svrhe i zavodsku knjižnicu. Izabran je i za prvog dekana Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1919./20., te ponovno 1939./40. Više je puta odbornik, te predsjednik Hrvatskoga šumarskog društva. Urednik je *Šumarskog lista* (1917.-21.). Bio je suradnik i urednik struke šumarstvo u *Hrvatskoj enciklopediji*. Objavio više knjiga i udžbenika, među njima *Uzgajanje šuma* I. (1925.) i II. dio (1931.). Znanstvene radove objavljivao u časopisima: *Šumarski list*, *Glasnik za šumske poslove*, *Godišnjak Sveučilišta u Zagrebu* i dr. (R.)

PETRA I , Božidar, stožernik (Petrinja, 14. XII. 1905. — Zagreb, 1948.). Gimnaziju završio u Petrinji, a šumarski fakultet u Zagrebu 1933. Službovao u Sandžaku (1934.), Petrinji (1935.) i Vinkovcima

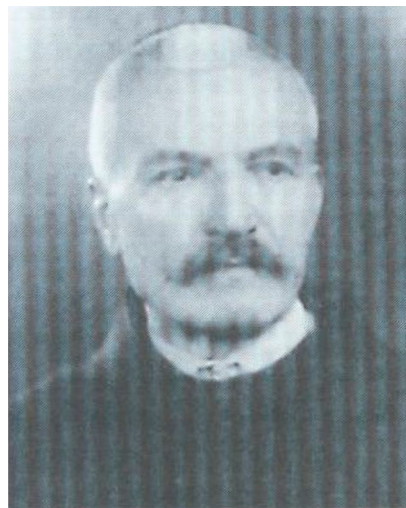
(1935.-40.). Po etkom 1940. premješten je za upravitelja šumarije u Stare Mikanovce. U travnju 1941. sudjeluje u osnivanju seljčkih straža radi zaštite od etnika. U lipnju 1941. premješten je na službu u Ravnateljstvo šuma u Vinkovce. Isti mjesec imenovan je za stožernika Ustaškog stožera Vuka sa sjedištem u Vukovar, što ostaje do 9. VIII. 1941. U studenom 1941. premješten je u Zagreb u Ministarstvo šumarstva i rudarstva, na mjesto nadstojnika Graevinskog odsjeka. U kolovozu 1943. imenovan je za vršitelja dužnosti ravnatelja Ravnateljstva šuma u Gospiću, ali je tek u svibnju 1944. stupio na tu dužnost. Uz to je u rujnu 1944. povojni činjen kao činjenik za šifre u Operativni stožer Lika, u činjeniu natporučnika. U činjeniu satnika unaprijed činjen je u činjeniu veljače, a bojnika u ožujku 1945. U ožujku 1945. premješten je na dužnost disciplinskoga zapovjednika u povojni činjeniu poduzeće DOPOS, u Zagreb. Po povlačenju, u svibnju 1945. odlazi u Austriju, a potom u Italiju (logor Fermo). U Hrvatsku (u Kavranovoj akciji) ulazi 20. VII. 1947. kraj Gole, a ve 31. VII. uhićen je kod Virovitice. Osuđen je 27. VIII. 1948. na smrt. (M. R.)

PETRAS, Mladen (Ivan), ortoped (Kloštar Podravski, 2. X. 1905. — Zagreb, 10. III. 1974.). God. 1931. završava studij medicine u Zagrebu. God. 1932.-36. specijalizirao je ortopediju u Ortopedskoj klinici zagrebačkoga Medicinskog fakulteta, u kojoj radi kao asistent do 1940. Te je godine postavljen za višega zdravstvenog pristava u Odjelu za socijalnu politiku banovinske vlasti u Zagrebu. Nakon proglašenja NDH predstojnik je Odjela za zdravstvo Ministarstva zdravstva, a 1942. pročelnik Odjela za zdravstvo kod Glavnog ravnateljstva za zdravstvo u Ministarstvu unutarnjih poslova, te 29. X. 1942. postaje glavom Zdravstvene središnjice državnih namještenika u Zagrebu. Poslije sloma NDH radi kao ortoped Glavne bolnice V. armije u Skoplju, a nakon demobilizacije u Zagrebu u Ortopedskoj klinici, Ortopedskom odjelu Opće bolnice »Dr. Josip Kajfež« (danas Opća bolnica »Sveti duh«), te do umirovljenja 1970. u Općoj bolnici »Dr. Mladen Stojanović« (danas Klinička bolnica »Sestre milosrdnice«) (V. D.)

PETRI , Ivan, liječnik i političar (Gornje Selo na Šolti, 22. XI. 1897. Buenos Aires, 28. V. 1968.). Gimnaziju završio 1918. u Splitu. Studirao je medicinu u Zagrebu, Beču i Grazu, gdje je 1924. promoviran u doktora medicine. Na stručnom usavršavanju je 1927. i 1928. u Berlinu, Kopenhagenu i Parizu. Autor je niza stručnih i znanstvenih članaka u hrvatskim i europskim medicinskim časopisima. Do 1941. radi kao liječnik; ravnatelj je Zarazne bolnice u Zagrebu. Po uspostavi NDH imenovan je ministrom zdravstva u prvoj Hrvatskoj državnoj vladi 16. IV. 1941. Potpisnik je prvoga međunarodnoga ugovora koji je sklopila NDH s Njemačkom Reichom o zapošljavanju hrvatskih radnika u Njemačkoj. Ministar je do 10. X. 1942., kad se ukida samostalno Ministarstvo zdravstva. U srpnju 1943. imenovan je državnim vijećnikom. Po kapitulaciji Italije imenovan je izaslanikom hrvatske vlade u vezi s repatriranjem ratnih zarobljenika Hrvata, koje su Talijani odveli u Italiju. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, Italiju i u veljači 1948. emigrira u Argentinu. (M. P.)

PETROVI , Adam, pukovnik (Klobuk kraj Ljubuškog, 29. IX. 1898. — Zagreb, 16. V. 1946.). Završio kadetsku školu austrougarske vojske u Kamenici. Djelatni član austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Od kolovoza 1941. do veljače 1945. vojni je izaslanik pri poslanstvu NDH u Sofiji. Sučeno mu je poslije sloma NDH. Prema odluci Kotarskog suda u Zagrebu utvrđeno mu je datum smrti. (M. P.)

PETROVIĆ, Leo, provincijal Hercegovske franjevske provincije (Klobuk, 28. II. 1883. — Mostar, 14. II. 1945.). Školovao se u Veljacima, na Širokom Brijegu i u Fribourgu. U novicijat stupio 1900. u Humcu. Mladu misu služio 1905. Prvi je od hercegovskih franjevacâ postigao doktorat teologije (Fribourg, siječanj 1908.). Bio je profesor na bogosloviji u Mostaru i obnašao najviše dužnosti u Franjevačkoj provinciji Gospina uznesenja u Hercegovini: generalnog vikara biskupije (1934-42.) i provincijala (1943-45.). Ugledni je kulturni djelatnik i povjesničar: vodio je »Napredak« u Mostaru, bio

Ivan njegove središnjice u Sarajevu, te suradnik *Napretkova kalendara*. Tiskane su mu dvije knjige: na latinskom *Disquisito historica...* (1908.) i posmrtno *Krstjani Crkve Bosanske* (1953.). Povodom 100. godišnjice Hercegovske franjevske provincije 1945. pripremio enciklopediju u četiri knjige o Hercegovini, ali je nije završio zbog okrutne smrti. Kada su u veljači 1945. partizani ušli u Mostar, provalili su u samostan i odveli Petrovića i šestoricu fratara, vezali ih žicom oko vrata i ruku te bacili u Neretvu. (R.)

PETROVI , Nenad, šahist (Zagreb, 7. IX. 1907. — Zagreb, 9. XI. 1989.). Završio studij graditeljstva. Najveći je hrvatski problemist. Prvu matnu zadaću objavljuje 1924. u zagrebačkom *Novostima*, a potom svojim matnim zadaćama osvaja nagrade na brojnim turnirima u svijetu. Također, u Njemačkoj listu *Die Schwalbe* 1941. u natjecanju (»Probespiel«) svojim tropotezom osvaja 4. nagradu. U istom listu 1941., Petrović u tematskom natjecanju (»Java«) dobiva 1. nagradu. Kako mu je to bila 14. prva nagrada već su ga ubrajali u svjetskoga majstora problemskoga šaha. Te probleme preuzele su i ondašnje hrvatske novine. Na svjetskom prvenstvu rješava ih 1947. sa svojim stopostotnim učinkom proglašen je svjetskim prvakom. Na kongresu FIDE 1974. u Nici, proglašen je za njezina doživotnoga počasnoga člana. Na kongresu Problemske komisije FIDE 1975. u Tbilisiju dodijeljena mu je titula velemajestora problemskoga šaha. (SI. Pe.)

PETRUCCI, Luigi, talijanski diplomat i poslanik u NDH (Grotte di Castro, Rim, 25. X. 1887. — ?). Pravo završio na Sveu ilištu u Rimu (1911.). U diplomatskoj službi od 1914., kada je imenovan konzularnim atašoom. Kao vicekonzul, regent u konzulatu i konzul službuje u Aleksandriji (1914.-18.), Laganu (1918.-20.), Locarni (1920.-21.), Krfu (1921.), Kobeu (1921.), Hong Kongu (1921.-23.). God. 1925.-28. tajnik je u poslanstvu u Beogradu. U me uvremenu (1927.) bio tajnik talijanskog izaslanstva na 45. zasjedanju Savjeta Društva naroda u Zenevi. Od. 1929. u Varšavi je savjetnik poslanstva, a od 1932. generalni konzul u Ottawi; 1935. stje e status izvanrednog poslanika i opunomo enog ministra te službuje u Teheranu (od 1937.) i Münchenu (od 1942.). Izvanredni poslanik i opunomo eni ministar Kraljevine Italije u NDH od srpnja do kraja rujna 1943. Nakon rata, od 1946., talijanski je poslanik u Meksiku. (D. S.)

PEVALEK, Ivo, botani ar (Novigrad Podravski, 8. V. 1893. — Zagreb, 9. I. 1967.). Gimnaziju i Filozofski fakultet završio u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1917. Od 1916. demonstrator Botani ko-filozofskog zavoda Filozofskog fakulteta, a od 1918. namjenski je u itelj u Botani kom zavodu zadužen za vo enje herbarske zbirke. God. 1919. po i nje predavati predmet sistematika bilja na tek osnovanom Poljoprivredno-šumarskom fakultetu. Habilitirao se 1923. na Filozofskom fakultetu, 1924. je imenovan izvanrednim, a 1926. redovitim profesorom botanike na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu (od kraja 1959. Šumarski fakultet). Neko vrijeme predavao i na Veterinarskom fakultetu. God. 1914. bio u Hidrobiološkoj stanici u Lunzu (Austrija), 1921.-22. radi u Botani kom muzeju u Berlinu. Sudjelovao u nekoliko ekspedicija i misija u obilasku pojedinih krajeva sjeverne Afrike i Europe; sudjelovao na više me unarodnih kongresa i skupova s podru ja botanike i zaštite prirode. U više navrata dekan fakulteta (1929./30, 1940./41., 1943. i 1949./50.). God. 1929.-41. bio je dopisni, a od 1960. redoviti član JAZU. Sura ivao u *Hrvatskoj enciklopediji* te Minervinu *Leksikonu* (1936.) s lancima iz botanike. U znanstvenom opusu

nestora hrvatskih botani ara isti e se njegovo zanimanje za gljive, zatim algološka faza (1916.-30.), istraživanje života biljaka sedratvoraca i dr. Svojim autoritetom pridonosi o uvanju Plitvi kih jezera koja su najve im dijelom njegovom zaslugom proglašena nacionalnim parkom. Znanstvenim i stru nim lancima sura ivao u asopisima: *Nastavni vjesnik*, *Priroda*, *Prirodoslovna istraživanja*, *Glasnik Hrvatskoga prirodoslovnog društva*, *Farmaceutski vjesnik*, *Acta botanica*, *Zaštita prirode* i dr. (R.)

PICHLER, Milan, operni pjeva , bariton (Osijek, 22. III. 1897. — Rijeka, 24. VIII. 1981.). Pjevanje u io kod znamenitoga zagreba koga tenora Ernesta Cammarote. Umjetni ku karijeru zapo eo u Osijeku 1919., gdje djeluje do 1927. God. 1927.-41. pjeva u Beogradu, a 1941.-45. u Zagrebu. Za vrijeme NDH vode i je pjeva zagreba ke Opere u svome fahu, istaknuvši se interpretacijama Zrinjskog (I. Zajc, *Nikola Subi Zrinjski*), Alfija (P. Mascagni, *Cavalleria rusticana*), Figara (G. Rossini, *Seviljski brija i W. A. Mozart, Figarov pir*), Sime i Gojana (J. Gotovac, *Ero s onoga svijeta i Morano*), Michonueta (F. ilea, *Adriana Lecouaveur*), Mefista (Cl. Gounod, *Faust*). Poslije rata premješten u rije ku Operu. (P. C.)

PIHA , Franjo, sudac (Sigetec kraj Koprivnice, 4. IV. 1902. — Zagreb, 11. VII. 1945.). Završio pravo i stekao doktorat 1927. u Zagrebu. Do uspostave NDH kotarski je sudac u više mjesta, od srpnja 1941. imenovan je vije nikom Sudbenog stola u Zagrebu. Predsjednik je Pokretnog priekog suda u Zagrebu od kolovoza 1941. Od prosinca 1944. do sije nja 1945. sudac je istražitelj kod Zemaljskoga ratnog suda u Zagrebu, a potom je imenovan sucem istražiteljem pri Ratnom sudu Poglavnikovih tjelesnih zdruгова. U velja i 1945. postaje predsjednikom Sudbenog stola u Zagrebu. Osu en je u Zagrebu 9. VII. 1945. na smrt. (M. P.)

PINTEROVI , Zvonimir, kemi ar i fizi ar (Ceri kraj Vinkovaca, 10. V. 1904. — Louvain, Belgija, 6. XI. 1954.). Gimnaziju polazio u Vinkovcima, a studij fizike, kemije i

matematike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Proforski ispit položio 1927., a doktorirao 1929. tako er u Zagrebu. Nakon studija radi tri godine kao volonter u Medicinsko-kemijskom zavodu u Zagrebu, a od 1930. kao srednjoškolski nastavnik u Vinokovcima i Zagrebu. U sije nju 1940. zapošljava se na Visokoj pedagoškoj školi u Zagrebu, ali istodobno radi u Zavodu za organsku kemijsku tehnologiju i u Kemijskom zavodu Farmaceutskog fakulteta. Po etkom 1943. imenovan je izvanrednim profesorom na Tehni kom fakultetu i nadstojnikom Zavoda za anorgansku i analiti ku kemiju. Objavio je više stru nih radova i udžbenika kemije i fizike za srednje škole, te priručnike za nastavnike, me u ostalima: *Kemijski kabinet* (1942.); *Nastava kemije i fizike kao odgojno i obrazovno sredstvo* (1943.); *Anorganska kromatografija I. Prilog kvantitativnom određivanju željeza* (1943.). God. 1945. odlazi u izbjeglištvo. Uspijeva posti i mjesto redovitog profesora na Katoli kom sveu ilištu u Louvainu. (D. S.)

PIRC, Franjo (France), zrakoplovni pukovnik (Sodražica kraj Ribnice, Slovenija, 22. I. 1899. — Ljubljana, 22. VI. 1954.). U austrougarskoj vojsci završio asni ku, a u vojsci Kraljevine Jugoslavije pilotsku školu. U Vojno zrakoplovstvo NDH primljen u inu potpukovnika. Tijekom 1941. glavari je Osobnog ureda Zapovjedništva vojnoga zrakoplovstva, te zapovjednik zra ne luke Zemun. Od studenog 1941. do rujna 1942. namjesnik je Zrakoplovne školske pukovnije u Petrovaradinu, a zatim, do kolovoza 1943. pro elnik Nastavnog odjela Zapovjedništva. U prosincu 1943. promaknut je u in pukovnika. U kolovozu/rujnu 1943. zapovjednik je 5. zrakoplovne luke (Banja Luka). Imenovan je glavarem Glavnog stožera Zapovjedništva vojnoga zrakoplovstva NDH 13. IX. 1943. Preletio iz Banje Luke partizanima 20. X. 1943. Postavljen je za na elnika Odjela za zrakoplovstvo Vrhovnoga štaba NOV i POJ, a od listopada 1944. do listopada 1946. zapovjednik je Zrakoplovstva Jugoslavenske armije. God. 1946.-50. veleposlanik FNRJ u Argentini. (M. P.)

PIRI -PJANI , Ibrahim, ustaški pukovnik (Soko kraj Gra anice,? 1896. — München, 20. VII. 1977.). Pu ku školu završio u Gra anici, ali je zbog I. svjetskog rata prekinuo daljnje školovanje. Kao pripadnik Dinger bošnja ke regimente austrougarske vojske stekao in narednika. Nakon rata zaposlio se u državnoj službi, ali je zbog pritiska Srba posao morao napustiti i povu i se na obiteljsko imanje. God. 1941. organizira tzv. Ibrahimovu gardu s oko tisu u vojnika radi obrane od etni kog pokolja musliman-

IBRAHIM
PIRI -PJANI

skog stanovništva Gra anice i okolice. Krajem 1941. A. Paveli ga je imenovao savjetnikom za vojna pitanja u gra ani koj regiji. Ibrahimova garda koja je i dalje djelovala, uglavnom samostalno, imenovana je bojnom Hrvatskih oružanih snaga. Piri -Pjani a je Poglavnik promaknuo u in bojnika, a posljuje u in ustaškog pukovnika. Nosilac naslova viteza. Preživio je Bleiburg i jedno vrijeme živio u Italiji, potom u Siriji, djeluju i zajedno s Dž. Kulenovi em. Krajem 50-ih godina preselio se u München, gdje je djelovao u društvu Ujedinjeni Hrvati. Zajedno s Mirkom Bilobrkom i Stjepanom Bucniji em osnovao je 1960. novine *Slobodna Hrvatska* u kojima je sura ivao do smrti. (S. Z.)

PIŽETA, Stjepan, stožernik (Ladanje Gornje kraj Varaždina, 29. IX. 1909. — ?). Završio Gospodarsko-poljoprivrednu školu u Petrinji. Pristupa ustaškom pokretu 1933. i sudionik je nekoliko teroristi kih akcija zbog kojih je uhi en. Uspio je pobje i iz zatvora u Mađarsku (Janka-pusta), a us-

STJEPAN
PIŽETA

koro se prebacio u Italiju. Sud za zaštitu države osudio ga je u odsutnosti na smrt u ožujku 1934. Vraća se u Hrvatsku u travnju 1941. te je određen za zapovjednika koncentracijskog logora »Danica«, što ostaje do rujna 1941. U međuvremenu je od srpnja do rujna i ustaški logornik u Koprivnici. Za ustaškog stožernika Ustaškog stožera Bilogora u Bjelovaru imenovan u rujnu 1941. Od 1944. do svibnja 1945. na dužnosti je u upravi logora u Lepoglavi. Ustaški je bojnik u PTB-u. Povlači se 1945. u Austriju, zatim u Italiju. Emigrirao u Španjolsku i radio kao suradnik na radiopostaji Madrid u emisiji za Hrvate. (M. P.)

PLANI , Stjepan, arhitekt (Zagreb, 27. XII. 1900. — Zagreb, 26. XII. 1980.). Završio Srednju tehničku školu 1920. u Zagrebu, a 1927.-31. polazi Odjel za arhitekturu Umjetničke akademije u Zagrebu, u klasi Drage Iblera. Radio u Arhitektonskom birou R. Lubinskog, a već 1927. osniva vlastiti atelijer. God. 1930.-35. član je grupe »Zemlja«, sudjeluju i na njezinim izložbama te organiziraju i problemske izložbe arhitektonske tematike. Iako je nastojao svoj boravak u Zagrebu za NDH proživjeti neprimjetno s obzirom na vlast, u studenom 1942. biva angažiran za izgradnju minareta i uređenje prostora uokolo zgrade džamije. Arhitektonski intervenira ne dirajući glavnu zgradu. Tako je Meštrovićev paviljon ostao koliko-toliko sačuvan za buduće naraštaje, jer džamija nije imala uobičajeni prozorni ulaz, veliku

kupolu, niti joj je tlocrt bio promijenjen u kvadratni. Prema vlastitim navodima, nastojao je naglašeni široki oblik glavne zgrade proširiti u perivoj. Tri minareta nisu bila prigrađena neposredno uz zgradu, već su stajali kao zasebna arhitektonska tijela na visokim postamentima ukrašenim kvadratnim nišama. Izradili su ih doma i obrtnici iz bračnog kamena. Njihova urbanistička protuteža jest zdenac koji je vodoskok predstavljao četvrtu vertikalu. Smještajem fontane i popločanjem površine uokolo nje, Planin je stvorio jedan od urbanističkih najljepše riješenih zagrebačkih trgova. U nizu poslijeratnih interpolacija, dogradnji i pregradnji, primjetna je autorova specifična interpretacija arhitekture određenoga kraja, kojom je vještim oblikovanjem ostvario nadogradnju vlastitih modernih iskustava iz prijašnjih razdoblja. (S. K. R.)

PLEŠE, Branko, nogometaš (Delnice, 11. VII. 1915. — Zagreb, 27. III. 1980.). Igrač zagrebačkih klubova HSK »Concordia« (1933.-36.), »Građanski« (1936.-45.), te »Dinamo« (1945.-49.). Sa »Građanskim« osvojio je naslov državnih prvaka Jugoslavije 1937. i 1940., a u isto vrijeme odigrao tri utakmice za reprezentaciju Zagreba. Kad u jesen 1941. počinje prvo nogometno prvenstvo NDH, igra je »Građanski« koji osvaja 1. mjesto. Iste, 1941., njegov klub osvaja i zlatni Hrvatski pokal, a 1943. i naslov državnog prvaka. Za nogometnu reprezentaciju NDH odigrao je 13 od 15 utakmica koliko je ta reprezentacija odigrala. Za reprezentaciju Zagreba 1945.-49. odigrao je 11 utakmica, a isto toliko i za reprezentaciju Jugoslavije (1937.-46.). (F. F.)

PLIVERI , Branko, pravnik i bankar (Zagreb, 16. VI. 1888. — Zagreb, 14. IV. 1954.). Gimnaziju i Pravni fakultet (1911.) završio u Zagrebu. Radio kao tajnik u Prvoj hrvatskoj štedionici, gdje poslije postaje glavnim ravnateljem, koju dužnost obnaša i za vrijeme NDH. Poslije sloma NDH ostao u Zagrebu, uhićen ga nove vlasti i osuđen u listopadu 1945. na 20 godina zatvora s prisilnim radom. Zbog

BRANKO
PLIVERI

slabog zdravlja 1951. otpušten iz kaznonice u Staroj Gradiški. (P. C.)

PODGORSKA, Vika (us, Hedvika), glumica (Bistrica v Rožu, Koruška, 13. V. 1898. — Maribor, 12. VII. 1984.) U Mariboru je završila glumačku školu te je od 1919. angažirana u tamošnjem kazalištu. Od 1921. do kraja svojega umjetničkog vijeka bila je članica HNK u Zagrebu. Tumačila širok spektar likova, od naivke, ljubavnice, heroine i tragičnih usuda do sugestivnih karaktera u

VIKA
PODGORSKA

poznjoj dobi. Sjajna Jeljenka u Gunduli evoju *Dubravci*, Anica u Vojnovi evoju *Maškarata-ma ispod kuplja* i Senoina Dora u *Zlatarovu zlatu*, te sugestivna Kasandra u Euripidovim *Trojankama*, Racineova Fedra i Goetheova Ifigenija, a napose Shakespeareova Viola (*Na Tri kralja*), Kleopatra (*Cezar i Kleopatra*) i Lady Macbeth. Osobito se pamte njezina tumačenja neponovljive Krležine Laure (*U agoniji*) i Margeti ke (*Vu jak*), Begovi evoju Gige Bari evoju (*Bez tre ega*) i Ogrizovi evoju Hasanaginice. U razdoblju

1941.-45. zabilježena su njezina umjetnička dostignuća u više predstava: kao Ifigenija (J. W. Goethe, *Ifigenija na Tauridi*), Anera (M. Budak, *Ognjište*), Lona (H. Ibsen, *Stupovi društva*), Petra (R. Petelinova, *Petra*), Klara (M. Matijašević, *U brodolomu*), Vukosava (V. Rabadan, *Ku a na kršu*). (P. C.)

PODHORSKY, Rikard, kemičar (Milano, 28. VI. 1902. — Zagreb, 21. VIII. 1994.). Gimnaziju polazio u Sušaku, diplomirao na eškoj visokoj tehnici u školi u Pragu 1925. Od 1926. asistent je u Zavodu za anorgansku kemijsku tehnologiju i metalurgiju; 1928.-29. radio u Zavodu za mineralnu kemiju na Sorboni; 1931. doktorirao na Sveučilištu u Zagrebu. Za NDH bio pomoćnik nastavnika na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, od 1942. suplent za anorgansku kemijsku tehnologiju i kemijsko-tehnološko razumanje, nadstojnik Zavoda za anorgansku kemijsku tehnologiju i metalurgiju, te član ispitnog povjerenstva za ovlaštene inženjere kemije i tehnologije. Zajedno s Ivanom Brichtom objavio knjigu *Nauka, život i tehnika* (1933.), surađivao u lijevi arskim časopisima *Kultura*, *Književnik*, *Znanost i život*, esto pod pseudonimom R. Peinac, te sa Z. Richtmanom vodi polemiku protiv O. Price o problemima suvremenih prirodnih znanosti, suprotstavljaju i se duhu dogme i fraze, a za punu afirmaciju prava na kritiku mišljenje (jedan je to od po etaka tzv. sukoba na lijevici). Podhorsky nije prihvaćao filozofiju marksizma kao pogled na svijet. Komunistički su ih polemikari proglašavali revizionistima. Na kraju te polemike napisao je članak *Živi i mrtvi materijalizam* za časopis *Peinac*, ali nije objavljen. Podhorsky se kao znanstvenik bavio i istraživanjem na

RIKARD PODHORSKY

podru je korozije kovina, osobito cinka i željeza, istraživanjem tzv. solnog efekta kod korozije kovina neutralnim solnim otopinama, te kemijsko-tehnološkim radom i ispitivanjem doma ih goriva. Stručnim tekstovima javljao se u edicijama: *Arhiv za kemiju i farmaciju*, *Tehnički list*, *Rudarski i topionički vjesnik* i *Inženjer*. Zajedno s Petrom Sabioncellom objavio *Analize doma ih i nekih stranih ugljena* (1942.). Nakon rata bio je redoviti profesor i dekan (1945.-50.) na Tehničkom fakultetu, a 1952. je smijenjen i udaljen sa Sveučilišta. Bavio se i leksikografskim radom: surađivao je u *Hrvatskoj enciklopediji*, a u Krležinu Leksikografskom zavodu bio je članom glavne redakcije *Enciklopedije Leksikografskog zavoda*, te do 1975. glavni urednik *Tehničke enciklopedije*. (D. S.)

POLITEO, Ivo, odvjetnik (Split, 26. I. 1887. — Zagreb, 14. X. 1956.). Gimnaziju i Pravni fakultet završio je u Zagrebu te viši trgovački tečaj u Grazu. Od 1906. zaposlen je u Prvoj hrvatskoj štedionici, a od 1910. obavlja dužnost tajnika Društva bankovnih činovnika te je i urednik njegova Vjesnika. Od 1918. nakon položenoga odvjetničkog ispita posvećuje se odvjetničkom pozivu, koji bez prekida obavlja do smrti. U međuvremenu istaknuo se obranama u političkim procesima — među ostalima Alije Alijagića, J. Broza, P. Gregorića, Franca Leskoškoga. Objavio i knjigu *Politički delikt* (1921.). God. 1923. gradski je zastupnik u Zagrebu. Do travnja 1941. bio je na čelu Odvjetničke komore Zagreba, koja je upravo tada raspuštena. God. 1940.-43. honorarni je profesor radnog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Za NDH brani na sudovima uglavnom komuniste i Srbe. Urednik je *Mjesenika* Pravničkog društva (1941.-45.), u kojem u isto vrijeme objavljuje pedesetak priloga iz područja državnoga, privatnoga, imovinskoga, ugovornoga, financijskog i drugih grana prava. Valja spomenuti priloge o OGZ, odvjetništvu u Italiji, prvoj godišnjici zakonodavstva u NDH, riječniku hrvatskoga pravnika nazivlja, »vojni čin i službovnom odnosu«. U rujnu 1944. uhićen, ali i pušten. God. 1946. preuzima obranu A. Stepinca na sudskom procesu. Poslije 1950. odustaje od obrana u političkim procesima i preuzima

IVO
POLITEO

isključivo obrane imovinsko-pravnih slučajeva te one iz bračnog i radnog prava. God. 1956. izabran je poasnim potpredsjednikom Međunarodne unije odvjetnika, za koju je 1954. sastavio *Kodeks profesionalne etike*. (M. Š.)

POLONIJO, Stanislav, novinar (Vrbnik na Krku, 22. VIII. 1923. — ?). Završio studij prava u Zagrebu, ali ga je zbog rata prekinuo. Novinarstvom se počeo baviti 1941.; suradnik je Ustaše, u kojem najprije piše uvodnike. Od lipnja do listopada 1943. urednik je Hrvatskog domobrana. U svibnju 1945. povlači se iz domovine, gdje su mu nove vlasti doživotno oduzele pravo pisanja u tisku, a Sudbina Društva novinara Hrvatske predložio državnom tužitelju da ga progoni i traži izručenje. Posljednji put viđen u Bleiburgu. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (J. G.)

POPOVIĆ, Vladimir, komunistički dužnosnik (Brijuni kraj Bara, 27. I. 1914. — London, 1. IV. 1972.). Gimnaziju završio na Cetinju, a apsolvirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Član KPJ od 1932. Sudjelovao u španjolskom građanskom ratu. Kao instruktor CK KPJ djeluje u Dalmaciji, a na V. zemaljskoj konferenciji KPJ 1940. u Zagrebu izabran je za kandidata za člana CK KPJ. Nakon uspostave NDH, postavlja ga Politburo CK KPJ, nezadovoljan sporošću u priprema za antifašističku borbu, za sekretara Operativnoga partijskog rukovodstva za Hrvatsku. Na toj dužnosti ostaje do 1943. kad ga zamjenjuje A. Hebrang. Njegov izvještaj Politbiuro o neuspjelom bijegu skupine hrvatskih komunističara iz Kerestinca te-

melj je partijske istrage i kažnjavanja lano-va Mjesnog komiteta KPH Zagreba. Od 1943. je komesar i komandant III. korpusa NOV i POJ, a nakon rata jugoslavenski ambasador u više zemalja i politički dužnik saveznoga ranga. (Z. K.)

POPP, Philipp, evangelički biskup (Bežanija kraj Zemuna, 23. III. 1893. — Zagreb, 30. VI. 1945.). Studirao teologiju, filozofiju i pravo. Od 1917. evangelički je svećenik u Zagrebu. Obnašao značajne dužnosti u Evangeličkoj crkvi. Biskupom Evangeličke crkve u Kraljevini Jugoslaviji imenovan je

PHILIPP
POPP

1931. Biskupsku službu obnašao u Zagrebu do 1945. kao biskup Evangeličke crkve u NDH. Nakon rata uhićen i optužen za suradnju s njemačkim okupacijskim snagama i vlastima NDH. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt. (V. G.)

POTO ANAC, Josip, genetičar (Trenkovo kraj Požege, 15. IX. 1915. — Zagreb, 20. VIII. 1993.). Gimnaziju završio u Požegi, a studij agronomije u Zagrebu (1939.), te doktorirao 1953. Po završetku studija radio u ratarstvu na fakultetskom području u Maksimiru, te u Osijeku. Od 1941., gotovo 38 godina djelovao u znanstvenim ustanovama za genetiku i oplemenjivanje ratarskog bilja: od listopada 1941. do studenoga 1942. asistent je na Poljoprivrednom institutu u Osijeku; od prosinca 1942. do rujna 1945. radi u Zavodu za genetiku i bilnogojstvo Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu kao asistent iz područja genetike i oplemenjivanja bilja; od rujna 1945. pa do 1980. djeluje u Institutu za oplemenjivanje i proizvodnju bilja u Zagrebu, gdje uz istraživački rad

JOSIP
POTO ANAC

obavlja jedno vrijeme i dužnost predsjednika Znanstvenog vijeća i direktora. član je JAZU (HAZU) od 1975. Po odlasku u mirovinu (1980.) nastavio suradnju s PIK-om Vinkovci i Agroposavina iz Ivanič Grada na selekciji pšenice i unapređenju proizvodnje. Sudjelovao u više nacionalnih (Novi Sad, 1966.; Zagreb, 1975. u suradnji sa Sveučilištem iz Nebraske) i međunarodnih skupova iz područja oplemenjivanja i genetike pšenice (Cambridge, 1964.; Lund, 1964.; Lisabon, 1968.; Wegeningen, 1969.; Dresden, 1970.; Ankara, 1972.; Madrid, 1977. i dr.). Od 1950. posvetio se istraživačkom radu, stvaranju novih visokorodnih sorti ozimih pšenica, od kojih su mnoge (Sanja, Zlatna Dolina, Lonja, Zagrebanka i dr.) zagospodarile sjetvenim površinama, u nas i u drugim zemljama. Rezultate svoga rada objavljivao u stručnim edicijama (*Agronomski glasnik*, *Savremena poljoprivreda*, *Poljoprivredna znanstvena smotra*, *Biljna proizvodnja* i dr.). (R.)

POZAJI, Mladen, dirigent i skladatelj (Županja, 6. III. 1905. — Sarajevo, 28. III. 1979.). Brat pijanistice M. Lorković. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu studirao komponiranje kod Blagoja Berse, dirigiranje kod Frana Lhotke i glasovir kod Svetislava Stančića; diplomirao 1937. na Odjelu za dirigiranje. Usavršavao se u komponiranju u Parizu i Beču. Vodio je ili utemeljio sljedeće zborove: »Jablan«, »Sloga«, »Radi«, »Zora«, »Lisinski«. Vodio je Oratorijski zbor u Zagrebu koji crkvi sv. Marka, a 1930. i 1941. Zagrebu, kraljevskoj madrigalistic. Za vrije-

MLADEN
POŽAJI

me NDH redoviti profesor Muzičke akademije u Zagrebu te njezin rektor 1941. God. 1941. osnovao Komorni zbor Radio Zagreba i bio dirigent tog zbora do 1945. Napisao kao samostalna djela *Nekoliko rije i o dirigiranju* (1942.); *Uvod u nauku o harmoniji* (1942.) i *Savjeti mladom zborovodi* (1942.) — objavljeno i u nastavcima u listu *Proljeće*. Suračio u periodici: *Hrvatski narod* (1941.), *Književni tjednik* (1941.); *Nova Hrvatska* (1942.); *Proljeće* (1943./44., 1944./45.). Poslije rata osuđen na gubitak građanskih prava te se izdržavao sviraču i po kavanama u malim gradovima. Tek nakon nekoliko godina dolazi u Sarajevo, radi kao korepetitor u Operi, zatim predaje u Glazbenoj školi i napokon od 1956. na Muzičkoj akademiji. (M. S.)

POŽGAJ, Zvonimir, arhitekt (Zagreb, 16. III. 1906. — Zagreb, 10. XII. 1971.). Na Arhitektonskom odsjeku Umjetničke akademije u Zagrebu diplomirao 1932. u klasi Džige Iblera. Poslije studija nekoliko godina provodi u Parizu, a po povratku u Zagreb osniva vlastiti arhitektonski biro. Ministarstvo prometa i javnih radova NDH angažiralo ga 1941. radi preuređenja unutrašnjosti Doma hrvatske likovne umjetnosti u džamiju. Prema vlastitim navodima, najvažnije je bilo riješiti akustička i termička pitanja. Da bi se glas muzejina posvuda mogao podjednako dobro čuti, razdijelio je postojeće i kružni tlocrt glavne dvorane na 36 segmentnih polja, a ispod svoda je izveo novi, rebrasto-željezno-betonski, na koji postavlja difuzni pojas svjetla. Rješavajući i unutrašnjost zagrebačke džamije, nastojao je ostvariti do-

jam arabeske »kao najznačajnijeg elementa arhitekture džamije, i to pomoću pletera s Držislavove ploče, splitske krstionice, Branimirova kamena i drugih kamenih spomenika naše prošlosti«. Na njegov je poticaj, za izradu modeliranih reljefa pleterne ornamentike, arapskih slova i si., angažirano 13 kipara. Ime mu se spominje i uz nerealizirani projekt za gradnju novoga zagreba koga glavnog kolodvora. Peroni su trebali biti smješteni pod zemljom, a cesta koja bi prolazila iznad njih trebala je imati etverokutne iskope oivičene raslinjem, kroz koje bi podzemnom kolodvoru dolazilo svjetlo. Nakon II. svjetskog rata posvetio se uglavnom gradnji kupališta (Zadar, Stubičke Toplice, Crikvenica, Omišalj). (S. K. R.)

PRAUNSPERGER, Milan, pi., general i pravnik (Samobor, 5. XI. 1881. — Zagreb, 21. XI. 1960.). Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu i završio školu za pripremu asenike austrougarske vojske u Beču. Djelatni je asenik austrougarske voj-

MILAN
PRAUNSPERGER

ske i vojske Kraljevine SHS (umirovljen 1921.). Bavio se arheologijom i muzejstvom, jedan je od osnivača Hrvatskog sokola, član Društva braće hrvatskoga zmaja. Od osnutka Hrvatskog domobranstva 1941.-43., pročelnik je Pravosudnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH. Ravnatelj je i Ratnog arhiva i Muzeja NDH, s kojih je dužnosti umirovljen 1944. Posjedovao je zbirku od 480 primjeraka raznog oružja koju je izložio u Muzeju, ali mu ona nikad nije vraćena. God. 1945. osuđen je na deset godina zatvora s prisilnim radom.

Izdržao je šest godina u Staroj Gradiški, a nakon toga je pušten i poslije rehabilitiran. Dva su mu sina ubijena i ba ena u Jazovku. Objavio knjigu *Oružje starih Hrvata* (1943.) (M. P. i R.)

PREBEG, Viktor Ivan, general (Ogulin, 28. VII. 1889. — Zagreb, 21. X. 1945.). Završio Kadetsku školu austrougarske vojske u Karlovcu. Djelatni je asnik austrougarske vojske. U NDH zamjenik je zapovjednika Domobranske akademije (1941.^42.), a u srpnju 1942. promaknut u in pješa kog pukovnika. U svibnju 1942. prelazi u Poglavnikov Vojni ured u svojstvu krilnog pobo nika. U rujnu 1942. i travnju 1943. u pratnji je A. Paveli a pri njegovu posjetu Hitleru. Od svibnja 1943. poglavni je župan Zupanstva pri Poglavniku. Dobio in generala. Jedan je od najbližih Paveli evih suradnika. MINORS-u stavljen na raspolaganje u prolje e 1945. U kolovozu 1945. Vojni gaje sud u Zagrebu osudio na smrt. (M. P.)

PREGERNIK, Albert, majstor za akustiku (Travnik, 23. II. 1911.). Prvi put došao u dodir s akusti nom tehnikom kao mornar na podmornici. Studirao je potom elektrotehniku u Zagrebu. God. 1943. javio se na natje aj Prvatskog slikopisa za elektrotehni kog inženjera, te bio primljen. Prvi mu je posao bio rad na tonu filma *Lisinski*, 1943. Zatim je radio na dokumentarnim filmovima i žurnalima. Poslije 1945. je u »Jadran filmu« i jedan od inicijatora filmskoga grada u Dubravi. Radio je kao tehni ki upravitelj Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu i na ozvu enju Koncertne dvorane »Vatroslav Lisinski«. (P. C.)

PREGRAD, Ivan, ustaški dužnosnik (Zagreb, 17. VII. 1898. — Zagreb, 12. VII. 1945.). Službovao kao carinski posrednik. Po etkom 1942. imenovan povjerenikom u GUS-u i u velja i 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor. Nakon sloma NDH Vojni sud Komande grada Zagreba 11. VII 1945. osudio gaje na smrt. (M. P.)

PRELOG, Vladimir, kemi ar (Sarajevo, 23. VII. 1906.). Realnu gimnaziju polazio u Osijeku i Zagrebu, gdje je 1924. i maturirao.

Diplomirao 1928. na Kemijskom odjelu eške Visoke tehni ke škole u Pragu, gdje je 1929. i doktorirao. God. 1929.-35. voditelj je Laboratorija tvrtke G. J. Driza u Pragu, gdje se bavio sintezom rijetkih organskih kemikalija. U prosincu 1934. imenovan docentom za organsku kemiju, a u velja i 1941. izvanrednim profesorom Kemijskog odjela Tehni kog fakulteta u Zagrebu. Kao nastavnik organske kemije upravljao je Zavodom za organsku kemiju, gdje se uz nastavni rad bavio osobito sinteti nim znanstvenim radovima. Od prosinca 1941. nalazi se na dopustu u znanstvene svrhe u Zürichu, gdje radi u Laboratoriju za organsku kemiju švicarske Visoke tehni ke škole, odakle se više i nije vratio u domovinu. Od 1942. je privatni docent, od 1947. izvanredni profesor, od 1950. redoviti profesor te predsjednik Laboratorija za organsku kemiju švicarske Visoke tehni ke škole (1957.-65.). U mirovini je od 1976. God. 1927.-93. objavio je više od 400 znanstvenih radova s podru ja organske kemije te autobiografiju *My 132 Semestres of Chemistry Studies* (1991.). Dopisni lan (od 1954.) i po asni lan JAZU (HAZU) (od 1986.) te brojnih drugih akademija širom svijeta. Nagra ivan je najuglednijim svjetskim nagradama i odlikovanjima, me u kojima i Nobelovom nagradom za kemiju 1975. (D. S.)

PREMROU, Vladimir, industrijalac i veleposjednik (Rijeka, 1892. — Caracas, 1965.). U Budimpešti završio studij prava. Podrijetlom iz obitelji bogatih goranskih pilara, dobar poznavatelj svjetskih jezika. Nakon studija opredijelio se za rad u drvnoj struci, te je stekao elne položaje u nekoliko industrijskih poduze a stranog kapitala, koja su se bavila eksploatacijom drva u Bosni i drugim krajevima Kraljevine Jugoslavije (glavni je ravnatelj »Bosna Boisa« u Banjoj Luci, »Eksploatacija drva« u Zagrebu, »Virbo« u Virovitici, »Jadranskog šumskog« u Risnu, »Eksploatacije drva Kruševac« u Kruševcu). Jedan je od najzna ajnijih izvoznika di-va u Italiju i Španjolsku. Na posjedima u Slavoniji uzgajao plemenite pasmine konja, goveda i svinja. Kao jedan od najuspješnijih doma ih kapitalista me uratnoga razdoblja, neko je vrijeme zagreba ki grad-

VLADIMIR
PREMROU

ski zastupnik, predsjednik Industrijske i trgovačke komore u Zagrebu, te predsjednik nogometnog kluba »Građanski«. Blizak V. Mačeku, novčano je pomagao HSS. U prvoj godini NDH, na poziv vlasti, sudjelovao kao savjetnik i pregovara pri sklapanju nekoliko trgovinskih ugovora. Poslije je pao u nemilost, te je neko vrijeme proveo u sanatoriju dr. Vranešića na Zelengaju. Posredovao u kontaktima između u Nijemaca i partizana radi razmjene zarobljenika. U ljeto 1944. prebjegao partizanima. Nakon rata iselio se iz Jugoslavije, te se, nakon kraćeg boravka u SAD, 1950. nastanio u Venezueli. Uložio je novac u industriju, ali je ubrzo ostao bez imovine. Osiromašen, zaposlio se kao radnik na farmi pilića. Potom radio kao službenik jedne turističke agencije, koja nakon nekoliko godina postaje njegovim vlasništvom. (R. A.)

PRIBANI , Milan, trgovac (Vukovje kraj Garešnice, 6. VII. 1889. — Zagreb,? 1947.).

asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine SHS (umirovljen 1923. u činu kaptana), te jedan od vođa predratne HSS-ove Građanske zaštite. Odigrao je vrlo značajnu ulogu u stvaranju NDH; odmah nakon Kvaternikova proglašenja o osnivanju NDH krenuo je kao pukovnik s 800 pripadnika Hrvatskih zaštitnih lovaca u Sarajevo, Mostar i Nevesinje radi uspostavljanja nove državne vlasti. U srpnju 1941. Zaštitni lovci su rasformirani, a Pribani se tijekom rata dalje bavio trgovinom. U emigraciju, u Italiju, odlazi 1945. Pri pokušaju da se ilegalno ubaci u Jugoslaviju (zajedno s etničkim

OGNJEN
PRIČA

vojvodom Milanom Očokoljićem) uhićen je 1947. i osuđen na smrt. (M. R.)

Priča, Ognjen, publicist i komunistički dužnosnik (Ilidža, Sarajevo, 27. XI. 1899. — Zagreb, 9. VII. 1941.). Studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Beogradu, gdje je i diplomirao. Poslije studija radi kao nastavnik matematike i fizike u Sarajevu. God. 1916. zbog političkog djelovanja otpušten iz službe. Nakon rata pristupa socijalističkom pokretu; 1919. potpisuje tzv. Manifest opozicije u kojem se osuđuje vodstvo hrvatskih socijaldemokrata zbog ministerijalizma. Radi na organiziranju SKOJ-a, uhićen početkom 1921. i protjeran iz Zagreba, ilegalno odlazi u Beograd, gdje radi u Uredu Balkanske komunističke federacije. Vraća se u Jugoslaviju; u Sarajevu je 1927. izabran za člana PK KPJ za BiH, a u rujnu iste godine preuzima ured iverjanje lista *Borba*. Uhićen je 1930. i na Sudu za zaštitu države osuđen na 7 godina robije, koju je izdržavao u Srijemskoj Mitrovici i Lepoglavi. Poslije izlaska s robije 1936. interniran je u Korenici, potom dolazi u Zagreb, gdje je član Agitpropa CK KPH. Pokreće i surađuje u mnogim listovima i časopisima. Napisao je *Rječnik stranijeh riječi* i (objavio ga je pod pseudonimom Dragutin Kovič, 1938.), te *Politički rječnik*. Krajem ožujka 1941. uhićen je ga banovinska policija. Nakon uspostave NDH predan je ustaškom redarstvu, u svibnju je prebačen u logor Kerestinec. Odveden je 5. srpnja u Gospić, vraćen u Zagreb, te zajedno s B. Adžijom, O. Keršovanićem, Z. Richtmannom i još šestoricom zatočenika strijeljan u Doctršini (Maksimirić; u znak odmazde za uboj-

stvo policijskog agenta Ljudevita Tiljka. U obavijesti MUP-a NDH napisano je da ih je Pokretni prieki sud osudio na smrt »kao duhovne za etnike toga zlo ina«. (S. R.)

PROHASKA, Antun, general (Osijek, 12. VI. 1888. — Srijemska Mitrovica, 1. X. 1951.). Završio je Topni ku kadetsku školu austrougarske vojske i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Djelatni je asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Po proglašenju NDH pristupa Hrvatskom domobranstvu. Od svibnja zamjenik je zapovjednika 6. pješa ke divizije u Mostaru, od studenog 1941. zapovjednik 5. divizije u Sarajevu. U svibnju 1942. postavljen je za zamjenika zapovjednika III. domobranskog zboru. Od svibnja 1943. zapovjednik je 3. lova koga zdruga. U kolovozu 1943. imenovan je zapovjednikom III. zbornog podru ja, na kojoj dužnosti ostaje do kolovoza 1944., kada je postavljen za nadzornika topništva oružanih snaga NDH. Vrhovni sud Jugoslavenske armije u travnju 1947. osudio ga je na 15 godina zatvora, ali je tijekom izdržavanja kazne umro od infarkta. (M. P.)

PROSENIK, August, biciklist (Jesenice, Slovenija, 16. VI. 1916. — Zagreb, 17. VIII. 1975.). Kao dje ak u Zagreb je došao 1929. izu iti mehani arski zanat kod tada poznatoga i popularnoga motorista Antona Strbana. Prve je poduke u biciklizmu dobio od Josipa Pavlije, bivšega trostrukoga prvaka države u cestovnoj vožnji. Prvi je športski uspjeh postigao osvajanjem naslova prvaka Kraljevine Jugoslavije (1936.), što je ponovio još dva puta (1937. i 1940.). God. 1936. nastupa na Olimpijskim igrama u Berlinu, gdje u cestovnoj utrci zauzima 13. mjesto, zaostavši samo 2 sekunde i 2 desetinke za olimpijskim pobjednikom Francuzom R. Champentierom. Pobjednik je prve etapne utrke u Jugoslaviji »Kroz Hrvatsku i Sloveniju« (1937.), a pobijedio je u dva susreta s Bugarima (1937. i 1938.), te na me unarodnoj utrci »Oko Srbije« (1939.). Na cestovnom biciklisti kom prvenstvu NDH 1941. na 125 km osvojio je 1. mjesto kao lan mom adi zagreba koga »Gra anskog«. Dru goplasirani je na cestovnom prvenstvu

NDH, te 5. na Me unarodnoj koturaškoj utrci u Bratislavi (sve 1942.). Na saveznom mom adskom prvenstvu 1943. s »Gra anskim« osvaja naslov državnog prvaka, a iste godine na velikoj Me unarodnoj koturaškoj priredbi održanoj u Miramarskoj cesti u Zagrebu osvaja 4. mjesto kao najbolje plasirani Hrvat. Na mom adskom prvenstvu države 1944. voženoj za pokal Državnog vo e športa, njegov klub »Gra anski« osvaja 1. mjesto. Pobjednik je me unarodne utrke »Oko Rumunjske« (1946.), kao i utrke Beograd-Budimpcšta (1946.). Prosenikov je najve i uspjeh pobjeda na me unarodnoj utrci poznatoj pod imenom »Utrka mira«, voženoj od Varšave do Praga (1948.). (F. F.)

PROTULIPAC, Ivo, odvjetnik (Karlovac,? 1899. — Trst, 31. I. 1946.). Nakon gimnazije u Karlovcu, Pravni fakultet završio je u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Pokreta je i voditelj katoli kih organizacija Hrvatski orlovski savez i Veliko križarsko bratstvo. Pri osnivanju Velikoga križarskoga bratstva izabran je za njegova predsjednika, ali je

MO
PROTULIPAC

1938. odstupio. U ime hrvatske mladeži (24. VI. 1934.) pozdravio je A. Stepinca kao novoga zagreba koga nadbiskupa koadjutora na sve anosti posve enja. Idu e godine (1935.) imenovanje predsjednikom centrale za Katoli ku akciju (niz katoli kih organizacija). Za NDH živio je u Zagrebu. Nakon uspostave NDH kratko vrijeme je u zatvora, ali nije osu ivan. Ubio ga je agent jugoslavenske tajne policije. Njegovi su ostaci ekshumirani i 25. VI. 1993. vra eni u domovinu. (M. R.)

PRPIĆ, Ivan, general (Vlasenica kraj Sarajeva, 12. III. 1887. — Zagreb, 10. I. 1967.). Završio pješa ku kadetsku školu u Budimpešti, pohađao Ratnu školu u Beču, a poslije I. svjetskog rata završio generalštabni tečaj u Beogradu 1922., kada je i promaknut u čin generalštabnog majora. U rujnu 1939. promaknut u čin generalštabnoga brigadnoga generala vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon sporazuma Cvetkovi — Maček 1939. trebao je na zahtjev HSS-a učiniti u najviši vojni vrh, što je spriječeno njegovim slanjem u Berlin da se brine o isporukama naoružanja. Po etkom 1941. vraćen u Beograd i dodijeljen inspekciji Zemaljske obrane. Nakon uspostave NDH pristupa Hrvatskom domobranstvu. Odmah je postavljen za zapovjednika Jadranskoga divizijskog područja, zapravo član izaslanstva Vlade NDH koje je, sa sjedištem u Mostaru, uspostavljalo vlast na jugu i jugoistoku nove države. U kolovozu 1941. smijenjen je s dužnosti zbog sukoba s ustaškim dužnosnicima. U travnju 1942. postavljen je za glavara Stožera Glavnog stana Poglavnika, koji je osnovan kako bi koordinirao rad domobranstva i Ustaške vojnice. U jesen 1942. imenovan je glavarem Stožera domobranstva i na tom je mjestu ostao sve do kolovoza 1943. Tada je na njega pokušao atentat, po nalogu ustaškog dopukovnika I. Herenica. U atentatu je ranjen te se liječi na Sveučilišnoj klinici (danas Traumatološka bolnica) u Zagrebu, gdje su ga posjetili A. Pavelić, nadbiskup A. Stepinac, general E. Glaise von Horstenau te novi ministar vojske general M. Navratil. U veljači 1944. promaknut je u čin generala i umirovljen istoga dana. Bio je u Poglavnikovoj pratnji pri posjetu Hitleru u travnju 1943. Ustaški asinici optuživali su ga da je jugoslavenski orijentiran, te da mu je žena Srпкиnja. Načelu je skupine vojnih istomišljenika koji su po etkom 1944. I. Babića uputili u misiju zapadnim Saveznicima u Italiju. Nakon umirovljenja otišao je u emigraciju, u Slovačku, a zatim u Prag, gdje je dočeka kraj rata. Krajem kolovoza 1945. na zahtjev jugoslavenskih vlasti uhićen, te s obitelji vraćen u Jugoslaviju. Zatvoren je i saslušan najprije u beogradskoj Glavnici a potom u Zagrebu. Potkraj 1945. je pušten, te od 1946. radi kao pomoćnik

knjigovodja u jednoj klesarskoj zadruzi u Zagrebu. (M. R. i R.)

PRPIĆ, Jure, novinar i kulturni djelatnik (Dala, Vojvodina, 16. XI. 1920.). Pravni studij počeo u Zagrebu. Nakon proglašenja NDH suradnik je *Hrvatskog krugovalca*, *Ustaše*, *Ustaškog godišnjaka* 1943. i drugih novina i publikacija. Po slomu NDH izbjegao u Beču. Nove su mu vlasti 1945. u domovini doživotno zabranile suradnju u tisku. U izbjeglištvu razvio bogatu publicističku i povijesno-književnu djelatnost. Suradivao u *Hrvatskoj reviji* i drugim hrvatskim ali i američkim časopisima. God. 1956. diplomirao iz američke povijesti na John Carroll Universityju u Clevelendu, na kojem je poslije i profesor povijesti. Doktorsku radnju *The Croats in America* obranio 1959. na Sveučilištu u Washingtonu (J. G. i R.)

PŠENI NIK, Srećko, diplomatski dužnosnik (Pregrada, 10. XI. 1921.). Nakon završetka klasične gimnazije u Zagrebu, studirao je pravo u Zagrebu, Rimu i Padovi, a doktorirao političke znanosti na Katoličkom sveučilištu u Milanu. Uoči uspostave NDH djelovao je u Pododboru Matice hrvatske i u Akademskom klubu »August Senoia«. Suradivao s M. Lorkovićem i ostalim domovinskim ustaškim prvacima. Nakon uspostave NDH 1941. bio je tajnik ministra pri poslanstvu NDH u Rimu i izaslanik za tisak, a nakon pada Rima povlači se s poslanstvom u Veneciju i Belgijo. Godinu dana provodi u logoru, a zatim ostaje u emigraciji. Oženjen je Mirjanom, kćeri A. Pavelića. Od 1970. kao predstavnik Hrvatskog oslobodilačkog pokreta (HOP) sudjeluje na gotovo svim međunarodnim konferencijama Svjetske antikomunističke lige u Americi, Europi i Aziji. God. 1981. izabran je za predsjednika HOP-a, koji 1992. registrira u Hrvatskoj. Od 1985. nakladnik je i glavni urednik lista *Nezavisna Država Hrvatska* u Torontu, kojega u siječnju 1996. počinje izdavati u Zagrebu. Živio je u Argentini, Venezueli i Kanadi. (R.)

PUK, Mirko, odvjetnik i političar (Valpovo, 24. VI. 1884. — ? 1945.). Završio pravni fakultet s doktoratom; odvjetnik je u Glini.

MIRKO PUK

Djeluje u domovinskom vodstvu ustaškog pokreta, podupire list *Hrvatski narod*. Suradnik je S. Kvaternika, neposredno po proglašenju NDH, 12. travnja, imenovan je zamjenikom predsjednika Hrvatskoga državnoga vodstva, 16. travnja u prvoj Vladi NDH postaje ministrom pravosuđa. Pripada skupini protalijanski orijentiranih političara. Podržavao je politiku terora. U veljači 1942. imenovan je u Hrvatski državni sabor. Od 11. X. 1942. do 11. X. 1943. član je Državnog vijeća i državni prabilježnik u svojstvu državnog ministra. Po etkom kolovoza 1943. podnio je ostavku u znak prosvjeda protiv generala I. Prpića, glavaru Stožera domobranstva, povodom partizanskog napada na Lepoglavu, ali ona nije prihvaćena. Protivio se pregovorima i sporazumu s HSS-om. Potkraj 1943. imenovan je za glavnog ravnatelja Ustaškoga nakladnoga zavoda, potom je postavljen i za izvanrednog opunomoćnika Hrvatske državne banke; na čelu je povjerenstva koje je bilo zaduženo za državne vrijednosti (zlatu, devize i dragocjenosti) pohranjene u državnoj banci. Po etkom svibnja 1945. pratio je odvoženje državnih stvari i vrijednosti iz Zagreba u Austriju. Uhitile su ga britanske

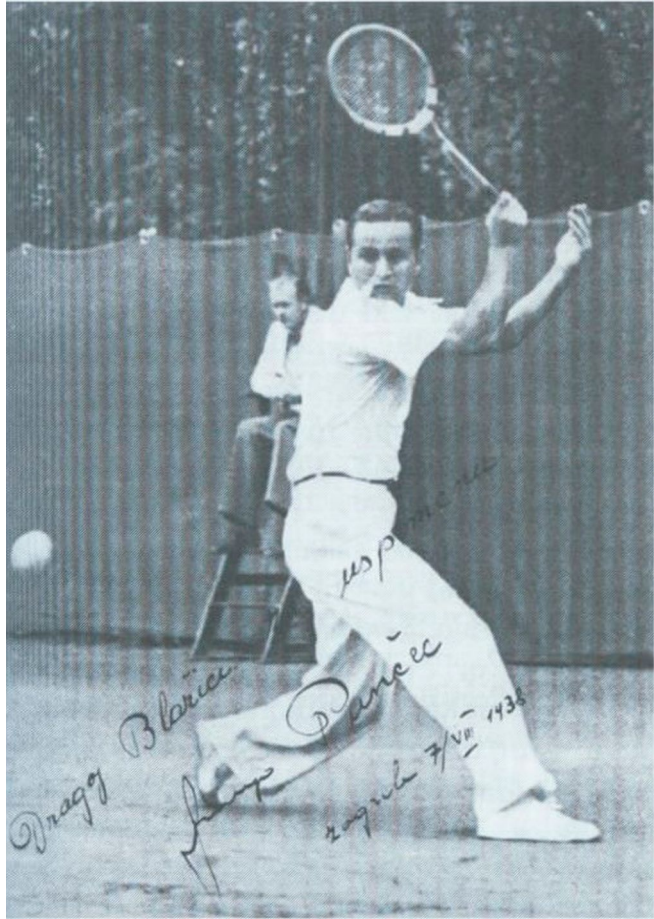
vojne vlasti i sredinom svibnja 1945. izručen je jugoslavenskim vlastima. Od tada mu se gubi svaki trag. (Navodno je izvršio samoubojstvo prerezavši žile na ruci odmah po izručenju u vlak u izme u Rosenbacha i Jesenica). (S. R.)

PUKŠEC, Krešimir, nogometaš (Zagreb, 2. X. 1920. — Zagreb, 26. VIII. 1990.). Nogomet počinje igrati u HSK »Concordiji«, gdje od 1937. igra za prvu momčad. U rujnu 1941. nastupa u momčadi »Concordije« u finalnoj utakmici za zlatni Hrvatski pokal, a 1942. s istim klubom osvaja naslov prvaka NDH. Za nogometnu reprezentaciju Zagreba nastupio je više puta prije rata (1939.-40.), 7 puta za NDH (1941.-45.). U reprezentaciji NDH odigrao je 13 utakmica. Igrao za »Dinamo« od 1945. i član je momčadi koja 1948. osvaja naslov prvaka Jugoslavije. Zatim igra za zagrebačke klubove »Lokomotiva« i »Metalac«. Kao trener djeluje u Zagrebu i Varaždinu, a istodobno je dužnosnik u trenerskim organizacijama Zagreba, Varaždina i Hrvatske. (F. F.)

PUUIZ, Luka, stožernik i novinar (Runovi kraj Imotskog, 24. X. 1913. — ?). God. 1926. s roditeljima se seli iz rodnoga kraja u Slavoniju u potrazi za sigurnijim uvjetima života. Srednju je školu pohađao u Osijeku (i to tako da je jedan dan išao u školu, a drugi dan na rad u tvornicu). Od 1935. novinarstvo mu je isključivo zanimanje. God. 1935. i 1936. predsjednik je ilegalne organizacije Hrvatska omladina u Osijeku i radi toga je morao napustiti Osijek; seli se u Vukovar, odakle je suradnik osječkog *Hrvatskog lista*, te urednik *Sriemskog Hrvata*. Nakon uspostave NDH pozvan je za političkog urednika *Nove Hrvatske* u Zagrebu, a nakon osnutka Ustaške mladeži imenovan je prvim zapovjednikom Ustaške mladeži u Vukovaru. Od veljače 1942. član je Ustaškog stožernog stegovnog suda Stožera Vuka, od listopada 1942. stožernik Ustaškog stožera Vuka u Vukovaru, od rujna 1943. zapovjednik ispostave Zapovjedništva Ustaške mladeži (za južnu Hrvatsku) u Sarajevu, koju je dužnost obnašao do kraja 1944. Objavio zbirke pjesama *Zapisi o siromasima* (1942.)

i *Draga zemlja* (1944.). Poslije sloma NDH sudbina mu je nepoznata. (M. P.)

PUN EC, Franjo, tenisa (akovec, 21. XI. 1913. — Johannesburg, 5. I. 1985.). Tenis po eo igrati u rodnom gradu; 1930. dolazi u Zagreb, 1932. nastupa u finalu, a 1933.-39.

FRANJO PUN EC

sedam puta zaredom osvaja prvenstvo Jugoslavije. Tri puta državni prvak u igri parova (1934., 1936., 1938.), te višestruki pobjednik me unarodnog prvenstva Jugoslavije. Osvaja i me unarodno prvenstvo Indije u igri parova (1935. i 1940.), polufinalist je u Wimbledonu (1938. i 1939.), pobjednik turnira u Monte Carlu i prvenstva Skandinavije (1938.), a s J. Paladom i u igri parova iste godine. Za Davis cup reprezentaciju nastupao je 1933.-39. i 1946. lan reprezentacije

koja je 1939. osvojila 1. mjesto u europskoj zoni. Te je godine bio 4. igra u svijetu. God. 1941. igra za reprezentaciju NDH u Zagrebu. Igrao je na I. me unarodnom susretu u lipnju u Be u, koji je reprezentacija NDH izgubila od Njema ke (1:5). Po etkom srpnja reprezentacija pobje uje Italiju (4:1) na natjecanju »TrofTeo Roma«, zatim u Zagrebu Madžarsku (3:2), a u listopadu 1941. ponovno gubi od Njema ke (3:0). Tada je posljednji put igrao za reprezentaciju. Prestaje igrati tenis, povla i se u akovec i posve uje vo enju svoje parfumerijske radionice i trgovine. Nakon rata, poslije nastupa u Egiptu 1947., emigrira i osvaja egipatsko prvenstvo (1948.). Seli se u Južnoafri ku Republiku i osvaja naslov prvaka države (1949.). Od 1953. je tenisa ki trener. (F. F.)

PUŠI , Miho, hvarski biskup (Vis, 25. VIII. 1880. — Hvar, 9. V. 1972.). Gimnaziju je završio u Splitu, a teologiju u Zagrebu. Mladu misu služio je 27. XI. 1903. Službovao je najprije kao kapelan, potom kao župnik u Supetru na Bra u. Za hvarskog je biskupa ustoli en u rujnu 1926. Jedan je od pionira liturgijske obnove u Hrvatskoj. Pod njegovim vodstvom održan je 1936. na Hvaru I. liturgijski kongres. Zaslužan je za izlaženje (1934.—42.) asopisa *Život, s Crkvom* s nedjeljnim i blagdanskim prilogom misnih obrazaca na hrvatskom jeziku (do tada na latinskom). Sudjelovao u radu biskupske konferencije u lipnju 1941. u Zagrebu, te zajedno s ostalim sudionicima posjetio poglavara nove države. Potpisnik je pastirskog pisma katoli kih biskupa u rujnu 1945. God 1948.-50. upravljao je zadarskom nadbiskupijom i za to je od Pape Pija XII. u prosincu 1949. dobio naslov nadbiskupa. Bio ordinarij hvarske biskupije do 1968. (M. R. i R.)

R

RABADAN, Vojmil, teatrolog, redatelj i pisac (Split, 31. VII. 1909. — Zagreb, 5. I. 1988.). Klasi nu gimnaziju završio u Splitu, a diplomirao (1932) i doktorirao (1957) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu God. 1940. dramaturg je i redatelj u novootvorenom

VOJMIL
RABADAN

HNK u Splitu. Pred talijanskom okupacijom, u prolje e 1941., odlazi u Zagreb. Do 1945. režira u HNK brojne opere i drame, ve im dijelom i u vlastitoj obradi: *Porin* (V. Lisinski), *An eo u braku* (I. Vaszary), *Zlatarevo zlato* (A. Senoa) i dr., te vlastite tekstove: *Zora uskrsnu a*, *Ku a na kršu*, *Glas viekova* i dr. Njegova dramatisacija *Ognjišta* (M. Budak) prikazivana je u Be u, Brnu, (tadašnjoj) Hrvatskoj Mitrovici, Sarajevu i Sofiji. God. 1942.^45. voditelj je Drame na Hrvatskom krugovalu; izvodi 122 dramske emisije, od kojih više od polovice u vlastitu prijevodu, dramatisaciji, obradi ili režiji. Neko vrijeme bio i voditelj Kazališta hrvatske mladeži. S djelatnicima Hrvatskog krugovala 6. V. 1945. odlazi u zbjeg do Bleiburga, odakle se vra a 23. V. 1945. Dva dana poslije (25. V.) uhi en je i pušten 7. VIII.

1945. Sud za zaštitu nacionalne asti Hrvata i Srba u Hrvatskoj osudio ga je na šest mjeseci gubitka nacionalne asti. Prvih godina nakon rata ne može dobiti zaposlenje; 1948. obnavlja rad Zagreba kog kazališta lutaka, a 1962. prelazi u slobodne umjetnike. Obnavlja djela hrvatskih klasika, piše libreta za 4 izvedene hrvatske opere: *Majka Margarita* (K. Odak, 1957.), *Stanac* (J. Gotovac, 1959.), *Marko Polo* (I. Tijardovi , 1960.) i *Marulova pisan* (B. Papandopulo, 1970.). Ukupno je režirao više od 200 opera i drama. Prevodio s više jezika; 1978. tiskan je njegov prijevod i studija cjelokupnog opusa pjesnika F. Villona. Zbog kritike filma *Okupacija u 26 slika* objavljene u asopisu *Maruli* (5, 1979.), pred Okružnim sudom u Varaždinu protiv Rabadana je pokrenuta 1980. istraga, ali je nakon dva mjeseca obustavljena. (D. R. i R.)

RABAR, Braslav, šahist (Zagreb, 27. IX. 1919., — Zagreb, 6. XII. 1973.). Zavišio EKVŠ u Zagrebu, gdje je službovao kao profesor matematike i šahovski novinar. Hrvatski je šahovski majstor (od 1940.), jugoslavenski (od 1945.) i me unarodni (od 1950.). Bio je lan Akademskoga športskog kluba od 1935. Na I. promidžbenom brzopoteznom turniru u Zagrebu (1941.) osvaja 2. mjesto. Na turniru 1941. u Tren inskim Toplicama (Slova ka) dijeli 8.-9. mjesto, a na turniru u Münchenu 9.-10. mjesto. Na prvenstvu Zagreba 1941., koje se drži i prvenstvom Hrvatske, osvaja 2. mjesto. U Zagrebu 1941. za reprezentaciju Hrvatske protiv Slova ke igra na drugoj plo i. U susretu reprezentacije Zagreba i Stožera zagreba ke mladeži 1942. igra na prvoj plo i za mladež. U Sofiji 1942. igra na prvoj plo i reprezentacije NDH s prvakom Bugarske E.

Toševom 1:1. U Tren inskim Toplicama, na uzvratnom susretu sa Slova kom, na prvoplo i remizira obje partije s V. Roha ekom. Na pojedina nom prvenstvu Europe 1942. u Münchenu osvaja 12. mjesto. Pripadao je ljevi arskom krugu na Sveu ilištu: bio lan SKOJ-a i Sveu ilišnog odbora za narodnu pomo , zbog ega ga vlasti NDH uhi uju i osu uju na dvije godine zatvora. Nakon 1945. postiže svoje najve e šahovske uspjehe: osvaja prvenstvo Jugoslavije (1951.), šahovski je reprezentativac; na Olimpijadi u Dubrovniku 1950. najuspješniji je sudionik na etvrtoj plo i. (F. F. i Sl. Pe.)

RA AN, Miško (Mijo), doglavnik (Veliki Zdenci, 24. VII. 1882. — nedaleko od Dugog Sela, 1945.). U mladosti se upoznaje s Radi evim naukom i u svojem kraju radi na organiziranju i promicanju Hrvatske selja ke stranke, te Hrvatskoga sokola. lan je prosvjetnih, gospodarskih i zadružnih organizacija, te op inski odbornik. God. 1925. i 1927. narodni je zastupnik na listi HSS-a za kotare ur evac i Slavonsku Požegu. Nakon ubojstva S. Radi a, osu uje politiku V. Ma eka prema Beogradu i napušta HSS. Potkraj 30-ih godina približio

MIŠKO
RA AN

se ustaškom pokretu. Poslije proglašenja NDH djeluje na organizaciji nove vlasti, te obavlja razne dužnosti u Ustaškom stožeru Bilogora u Bjelovaru: župski je gospodarstveni povjerenik, lan Ustaškoga stožernoga stegovnog suda, te stožerni pobo nik od svibnja 1942. U velja i 1942. imenovan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor. Doglavnikom je imenovan 20. VII. 1943. Obavljao je i dužnost savezni ara u Savezu

seljaka (1941./42.). Povla i se 6. V. 1945. s ostalim dužnosnicima u Austriju, odakle ga britanske vojne vlasti vra aju. U Skofjoj Loki odvojen je od supruge Marije i sproveden u Zagreb, odakle je, po pri i svjedoka, u zarobljeni koj koloni krenuo prema Popova i, ali tamo nije stigao. Nedaleko od Dugog Sela gubi mu se trag. (D. S.)

RA Kl, Mirko, slikar (Novi Marof, 13. X. 1879. — Split, 21. VIII. 1982.). Školovao se u Zagrebu, Be u i Pragu, a usavršavao u Münchenu i Rimu. Od 1920. živio je u Zagrebu. Prvi put izlaže 1905. na izložbi Društva umjetnika u Zagrebu, i to crteže perom s temama iz Danteove *Božanstvene komedije*. Od tada pa do kraja svojega radnog vijeka u slikarstvu je poglavito vezan uz temu tog spjeva. Po etkom I. svjetskog rata preselio se iz Münchena u Rim, a 1915. u Zenevu, gdje živi etiri godine. Za NDH živi povu eno. Potkraj 1942. završava oslikavanje crkve sv. Petra i Pavia u Osijeku (*Navještenje, Poklonstvo kraljeva i Oplakivanje mrtvog Krista*) i odaziva se pozivu na dobrotvornu izložbu Hrvatskoga crvenoga križa 1943. U postavu izložbe Hrvatske umjetnosti u Berlinu i Be u izbornici su mu uvrstili sliku *Francesca da Rimini* (ulje, 1909.). Bio je dopisni lan JAZU od 1921. Redovitim lanom HAZU postao je Poglavnikovim imenovanjem prvih deset akademika 1941., koji su potom pripremili Pravila HAZU, organizirali godišnju skupštinu u sije nju 1942., te predložili nove lanove. Nakon rata predsjedava ULUH-om i upravlja Modernom galerijom (1946./47.). (B. R.-P.)

RADAUŠ, Vanja, kipar (Vinkovci, 29. IV. 1906. — Zagreb, 24. IV. 1975.). Školovao se u Vinkovcima i Zagrebu, a usavršavao u Parizu. Najprije radio kao profesor slikanja u zagreba koj Državnoj obrtni koj školi. Bio je lan i izlaga grupe »Zemlja«, sudjelovao na izložbama zagreba kih i hrvatskih umjetnika kasnih 30-ih godina, a prvi put samostalno izlagao stotinjak radova u Salonu Ulrich 1939. Likovni kriti ari nazvali su ga prvim kiparem po »ja ini izražaja i po na inu obradbe«. U miši avim i napetim tjelesima pronalazili su snagu hrvatskog

seljaka koji korača iz provincijalnih polja vinkovskih u europske salone. Ubrzo postaje miljenik naroda i slobodnjak. Do 1940. završio je veliki spomenik na Mirogoju *Palim ratnicima I. svjetskog rata*, skicu za spomenik majstoru Radovanu u Trogiru (neizvedeno), nekoliko varijanti Orfeja i Beethovena. Od sakralnih tema izradio je *Pletu s ranjenim Kristom*. Tijekom rata modelira nekoliko poprsja uglednih sugrađanika, radi spomenike na groblju Mirogoj, više figura ranjenika, modelira Domjanina, Baudelairea i kralja Tomislava, a 1942. završava spomenik *Petrici Kerempuhu*. Sudjelovao je na izložbama Modela za spomenik »Ocu domovine« Anti Starčeviću u 1941. Na Prvoj izložbi hrvatskih umjetnika 1941. izložio je dvije sadre, a na Drugoj bio je zastupljen s tri bronce, među kojima je najviše uspjeha imala manja Danteova figura, koju je otkupio njemački poslanik S. Kasche. Za berlinsku, bečku i bratislavsku selekciju velikih izložbi Hrvatske umjetnosti 1943. izabrana mu je brončana skulptura *Djevojčica Tanja*. Reprodukcije njegovih radova nerijetko su objavljivane u *Spremnosti* 1943. Od jeseni 1943. je u partizanima i u Otkupio tiska mapu linoreza, a na Kongresu kulturnih radnika Hrvatske u Topuskom 1944. referira o likovnoj situaciji u NOB-u. Odmah po završetku rata, u listopadu 1945., Nakladni zavod Hrvatske izdaje mu knjigu linoreza *Mi pamtimo* — dokument strahota fašističkog terora, a imenovan je i profesorom na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Članom JAZU postao je 1947., a od 1950. vodio je Majstorsku radionicu za kiparstvo. (B. R.-P.)

RADEI, Silva, ustaška dužnosnica (Zagorje kraj Ogulina, 30. VIII. 1909.). Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Profesorica u gimnaziji Sestara milosrdnica u Zagrebu. Od listopada 1942. radi u Upravnom zapovjedništvu Ženske loze ustaškog pokreta. Odgovorna je urednica lista *Ustaškinja*; sura uje u novinama. Zajedno sa sestrom Ružom nastoji osnovati novi ženski katolički red za zbrinjavanje siroćadi. Nakon sloma NDH živi u Zagrebu. (M. P.)

RADETIĆ, Ernest, novinar i književnik (Badema, 13. HL 1899. — Zagreb, 7. X. 1980.). Školovao se u rodnom mjestu, a potom u Pazinu i Travniku. Iz gimnazije odlazi na ratište, a nakon sloma Austro-ugarske 1918. zarobljen je i odveden u logor u Italiju. U Zagreb dolazi 1920. i zapošljava se kod Ravnateljstva pošta, postaje urednikom lista *Pošta*. Napušta državnu službu i posvećuje se politici i društvenom životu istarske emigracije. Sura uje u tršćanskoj *Istarskoj rijeci* i do njezine zabrane 1929., a zatim osniva list *Istra*, glasilo hrvatske i slovenske emigracije. Aktivan je i u Matici hrvatskih kazališnih dobrovoljaca i Radio Zagreba za koji piše radiodrame. Zbog talijanskog pritiska jugoslavenske su vlasti 1940. zabranile izlaženje lista *Istra*, a nakon uspostave NDH zabranjeno je 1941. izlaženje lista *Mladi Istranin*, koji je Radečić pokrenuo 1930. i koji je postao omiljen list mladeži. Knjiga njegovih pripovijesti *Iskre pod pepelom* dobila je Državnu nagradu 1944., kao i neobjavljena drama *U pomoć*. Nakon kapitulacije Italije, u nadi da će *Istra* biti priključena NDH, o čemu je s nekolicinom Istrana podnio i poseban memorandum, piše o hrvatstvu Istre, a 1944. objavljuje i knjigu *Istra pod Italijom*. Svojim vezama i zauzimanjem uspio je iz tamnice NDH osloboditi nekoliko uglednih Istrana. Nakon rata svoje je uspomene i književne radove objavio u knjigama *Razbijeni mozaik* i *Istarski zapisi*. (J. B.)

RADEV, Marijana, operna pjevačica, mezosopran (Constanca, Dobrudža, 21. XI. 1913. — Zagreb, 17. IX. 1973.). Pjevanje učila na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a usavršavala se u Trstu, gdje je i debitirala

MARIJANA
RAĐEV

1938. kao Marina u *Boristu Godunouu* (M. P. Musorgski). Vrativši se u Zagreb nastupala je u zagrebačkim kabaretima, a prvi put u HNK 1939. u dramskoj sopranskoj ulozi Santuzze (P. Mascagni, *Cavalleria Rusticana*). Za vrijeme NDH pjevala je samo mezzosopranske i altovske uloge, ostavivši neizbrisive tragove kao Azzucena i Amneris (G. Verdi, *Trubadur* i *Aida*), te osobito kao Carmen (G. Bizet, *Carmen*). Nastupala je i za hrvatske vojnike i ranjenike, te u zemljama sila Osovine. Nakon II. svjetskog rata njezini su vrhunski dometi bili, uz Carmen, i Grofica (P. I. Cajkovski, *Pikova dama*), Doma (J. Gotovac, *Ero s onoga svijeta*), Lotta (J. Massenet, *Werther*), Orfej (Ch. W. Gluck), Lukrecija (B. Britten), Jela (J. Brkanović, *Ekvinocij*). Bila je istaknuta koncertna pjevačica. Dugo je godina bila u braku sa znamenitim zagrebačkim fotografom Lj. Kowalskim. (P. C.)

RADINGER, Karlo, glasovnik i dirigent (Zagreb, 3. XI. 1906. — Split, 30. XII. 1971.). Završio Muzičku akademiju u Zagrebu, a usavršavao se kao dirigent u Beču. Pionir je jazza u Zagrebu, prvi je u nas uveo trubu u

KARLO
RADINGER

jazz-orkestar. Prije II. svjetskog rata nastupao je sa svojim sastavom »Rhythm boys«. Za vrijeme NDH uhićen i određen za odvođenje u logor Jadovno, ali uspijeva pobjeći i živi ilegalno u Zagrebu (na vrijeme upozoravan s Kaptola da se skloni kada su slijedile racije). Sakriven iza zastora nastupao u »Dvercima« i drugim kabaretima, prate i pjevačice. Nakon sloma NDH djeluje kao baletni i operni korepetitor i dirigent u Zagrebu, Zadru, Osijeku i Splitu. (P. C.)

RADL, Emil, general (Petrovaradin, 26. VIII. 1884. — Zagreb, 17. VIII. 1950.). Djelatni časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U Hrvatsko je domobranstvo primljen u 1910. u čin topničkog pukovnika te 1941. obnaša dužnost zapovjednika Osječke divizijske podruške. Zapovjednik je 3. pješačke divizije 1941.-43., a zatim do umirovljenja 15. II. 1944. zapovjednik II. domobranskoga zbornog podruška. (M. P.)

RADMANOVIĆ-REPOVŠ, Marta, glumica i pjevačica (Ljubljana, 24. I. 1904. — Zagreb, 5. VI. 1986.). U Ljubljani je počela dramsku i opernu školu te 1919. započela karijeru glumice kao Anjuška u Tolstojevoj *Moi tmine*. Potom je angažirana u Varaždinu (1921./22.) i Mariboru (1922./23.), a 1923. dolazi u Zagreb, gdje je imala prvi nastup kao djevojačica u Ibsenovoj drami *Peer Gynt*. Udaje se za dramskoga šaptača Peru Radmanovića. God. 1924. prelazi kao alt u operni zbor, ali još neko vrijeme nastupa u dramskim predstavama. Na praizvedbi opere *Ero s onoga svijeta* J. Gotovca zapažena je u epizodi Cobaneta, koju je rolu pjevala više od 130 puta. Za vrijeme NDH nastavila je tradiciju započetu u predratnim kabaretima, te stvorila lik dobroćudne Sestine koje pjevaju i različite kuplete uz tamburaški sastav »Veseli Zagorci« J. Seba. Od toga vremena još je dugo nosila naziv »Barek iz Šestina«, prema najpopularnijoj njezinoj pjesmi *Oj, Barek iz Šestina, kak si ti puca fina*. (P. C.)

RADONIĆ, Bonaventura, svećenik i filozofski pisac (Kotezi kraj Vrgorca, 12. II. 1888. — ?, VII. 1945.). Polazio Franjevačku

klasi nu gimnaziju u Sinju, studirao filozofiju u Šibeniku (1909.-11.) te bogosloviju u Makarskoj (od 1911.). Nakon zare enja za sve enika 1914. služi kao prefekt sjemeništa u Sinju do 1916., kada odlazi na daljnje studije u Innsbruck i Fribourg (1916.-19.) te stje e doktorat. Po povratku je gimnazijski profesor u Sinju, osim 1920.-23. kada je u itelj novaka u Zaostrugu i Visovcu. Od 1936. do listopada 1944. profesor je Franjeva ke visoke bogoslovije u Makarskoj, odakle se pred partizanima povla i u Zagreb. Nakon I. svjetskog rata podržavao je Hrvatsku pu ku stranku i bio promicatelj njezinih na ela. Bio je franjeva ki i krš anski filozof. U brojnim je listovima i revijama (*Collectanea franciscana slavica*, *Gospa Sirojska*, *Nova revija*, *Rije božja* i dr.) pisao lanke i studije znanstvenog sadržaja. Glavno mu je djelo *Sinteza Scotove filozofije* (1935.). Zanimao se i za narodne pjesme te je tekstove o njima potpisivao pseudonimom Dr. Skotista. Kada 6. V. 1945. dolazi do masovnog povla enja vojske i naroda iz Zagreba, odlazi i Radoni . Prešao je austrijsku granicu, ali su ga britanske vojne vlasti vratile natrag. S nekolicinom franjevacu potražio je uto ište u franjeva kom samostanu u Mariboru, ekaju i priliku da se prebace u Austriju. Otkriveni su, te Radoni a komunisti ke vlasti uhi uju i šalju u Zagreb. U zatvoru uhi enicima drži teološka i duhovna predavanja. Vojni sud Komande grada Zagreba osudio ga je 9. VII. 1945. na smrt. Kada i gdje je ubijen nije poznato. Prema nekim izvorima završio je u Jazovki. (P. B.)

RAKUŠA, Janko, glumac (Mihalovci kraj Ormoža, 15. I. 1901. — Zagreb, 10. II. 1945.). Mukotrpnno se probijao kroz život kao lan slovenskih, a potom hrvatskih kazališta u Osijeku i Splitu, marljivo u e i jezik, tako da je 1934. stupio u zagreba ki HNK. Vladao je izvrsno slovenskim, hrvatskim i njema kim jezikom. Pravi je interpret klasi nih junaka u djelima Shakespearea, Caldena, Molièrea. Goethea, Racinea, Schillera i Ibsena. Za vrijeme NDH tuma io je velik broj uloga na Hrvatskom krugovalu i u kazalištu: Giovanni (G. Giannini, *Pomhñitali rob*), Pavlovi (B. Špoljar, *Poslije*

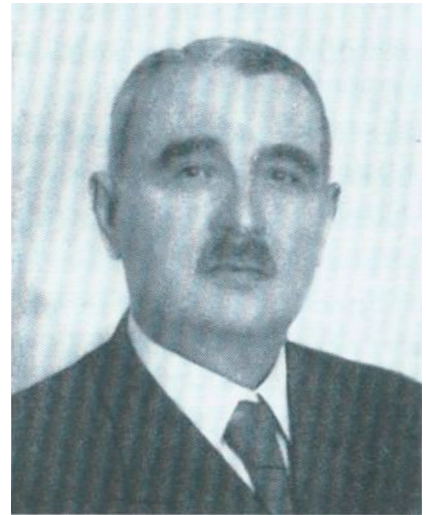
pono i) i dr. God. 1944. više puta uhi ivan pod sumnjom ilegalne komunisti ke djelatnosti; posljednji je put uhi en nakon predstave Mesari eva *Gospodskog djeteta* i dva mjeseca kasnije obješen. (P. C.)

RAMLJAK, Stjepan, ustaški dužnosnik (Travnik, 17. X. 1906. — Moron, provincija Buenos Aires, 15. III. 1989.). Za Kraljevine Jugoslavije službuje kao bankovni inovnik. Vrlo je djelatan u organizaciji Velikoga križarskoga bratstva. Za vrijeme NDH radi u GUS-u; sudjeluje u izradi Ustaških na ela 1942. a od 1943. rizni ar je GUS-a. U svibnju 1945. povla i se preko Austrije u Italiju gdje boravi gotovo dvije godine u izbjegli kom logoru Fermo. God. 1947. bježi iz logora i pod imenom Janko Madirazza dolazi u Argentinu. Zapošljava se u Ministarstvu javnih radova. (M. P. i M. B.)

RAMOV, Viktor, veliki župan (Žman, Dugi Otok, 21. IV. 1889. — Zagreb, 25. IV. 1974.). Srednju školu završio u Zadru a Pravni fakultet s doktoratom u Zagrebu. Službovao u Novom Sadu, akovcu, Prelogu i Zagrebu. Nakon uspostave NDH radio u Kabinetu Poglavnika, a potom od kolovoza u Predsjedništvu Vlade kao nadsavjetnik. Nakon kapitulacije Italije, u rujnu 1943., imenovan je za velikoga župana Velike župe Sidraga i Ravnih kotara, sa sjedištem u Zadru. Na toj dužnosti ostaje do konca travnja 1944. Nakon sloma NDH nova ga je vlast osudila na smrt. Presuda je preina ena u 20 godina robije od kojih je izdržao pet. (M. P.)

RAŠICA, Marko, slikar (Dubrovnik, 13. XI. 1883. — Kolo ep, 27. I. 1963.). Školovao se u Dubrovniku i Be u, a usavršavao u Amsterdamu i Pragu. Uz slikanje niz je godina djelovao kao profesor crtanja u Ljubljani i Zagrebu. U mladosti je bio članom hrvatsko-slovenskog akademskog društva »Večna«, be ke grupe »Secession« i slovenskog umjetni kog društva »Sava«. Izlagao je na glasovitim izložbama Hagebud (1903.) i Secession u Be u (1913.) a poslije u Londonu, Pragu, Amsterdamu i Parizu. U Zagrebu je imao 15 samostalnih nastupa do po etka ratnih godina. Na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1938. nastupio je s akvarelima primorskih pejzaža koji su najzastupljeniji u njegovu opusu. Niz godina ljetuje u obiteljskoj ku i u Dubrovniku te ostavlja znatan trag u kulturnom i likovnom životu grada. Tijekom NDH predaje na Višoj stručnoj školi u Zagrebu, izlaže u Salonu Ulrich, a tijekom travnja 1945. ima zapaženi samostalni nastup retrospektivnog zna aja (171 djelo) u Umjetni kom paviljonu. Slomom NDH prestaje njegova aktivna služba na školi i izložbena aktivnost. Povla i se u Silo na Krku, a od 1955. na Kolo ep gdje sve do smrti stvara osebujne slike iskri ave i titrave atmosfere mediteranskoga podneblja. (B. R.-P.)

RATKOVI , Stjepan, geograf i politi ar (Glina, 10. X. 1878. — Varna kraj Bolzana, 1. XI. 1968.). U iteljsku školu završio u Sarajevu, studirao na Pedagoškoj školi u Grazu, a potom na Filozofskom fakultetu u Be u i Zagrebu. Službovao najprije kao u itelj osnovne škole u Livnu, a od 1906. kao profesor u gimnaziji i preparandiji u Zadru. God. 1913. imenovan je u Pokrajinsko školsko vije e pri Namjesništvu u Zadru i tu ostaje do kraja I. svjetskog rata. Po etkom 1919. Narodno vije e u Splitu šalje ga kao referenta za školstvo Ministarstva nastave u Beograd, radi koordinacije školstva Kraljevine SHS. Iste godine imenovan za zemaljskoga školskog nadzornika u Odjeljenju za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade u Zagrebu. U Zagrebu nastoji reformirati školstvo, ali brzim prestankom autonomnosti Hrvatske planovi mu ostaju neostvareni, osim osnivanja Više pedagoške škole, na

STJEPAN
RATKOVI

kojoj e biti profesor i rektor. Nakon proglašenja NDH imenovan je državnim tajnikom u Ministarstvu nastave, a u studenome 1941. i ministrom nastave. Tu dužnost obavlja do sredine listopada 1942., kad je imenovan državnim vije nikom. U svibnju 1943. odlazi u Berlin gdje je imenovan za izvanrednog poslanika i opunomo enog ministra, a u ožujku 1944., razriješen je dužnosti poslanika (na osobni zahtjev) i odlazi u Be . Slom NDH ga je zatekao u Be u i više se nije vratio u domovinu. Obiteljske veze s Tirolom omogu ile su mu da u listopadu 1946. nastupi na mjesto profesora geografije u kapucinskoj gimnaziji u Varni, gdje je radio još pune 22 godine. Napisao je više djela i školskih priru nika, osobito iz podru ja politi ke geografije. Više je godina radio na djelu *Sudbinski faktori u životu i povijesti naroda* pod tim je naslovom držao i jednogodišnji kolegij na Višoj pedagoškoj školi. Izvadak iz kolegija tiskao je 1935. kao knjigu *Sto je narod, narodnost, nacija, pleme, rasai*, ali su je tadašnje vlasti zaplijenile. Drugi dio temeljnog djela zbog rata i službe nije završio, a grada mu je ostala u Zagrebu. Pod pseudonimom K. Milin objavio je prema sje anju dijelove nastavka pod naslovom *Sudbinski faktori u životu naroda*, u etiri nastavka, u *Hrvatskoj reviji* (1955./56.), iji je bio suradnik. (M. B.)

RAVLI , Pejo, ustaški dužnosnik (Modran kraj Dervente, 1907. — Vrelo Tesli kraj Tesli a, potkraj 1944.). Za Kraljevine Jugoslavije bio narodni zastupnik, te predsjednik Kotarskog odbora HSS-a u Derventi. Krajem 30-ih godina organizirao Hrvatsku se-

lja ku zaštitu u derventskom kraju i bio njezinim zapovjednikom. Nakon proglašenja NDH s pripadnicima Hrvatske seljačke zaštite razoružava pripadnike žandarmerije i vojske, te se sukobljava s etnicima. U kolovozu 1941. organizira seoske straže radi obrane od partizanskih oružanih upada, te etničkih pljački i ubojstava hrvatskoga življa. U ožujku 1942. imenovan za povjerenika u GUS-u, i odlazi u Zagreb. U Derventu se vraća krajem 1943. Pokušaji partizana da ga privuku na svoju stranu ostvarili su se u jesen 1944. kada se domobranski garnizon u Derventu predao i partizani ušli u grad. Povlači se na područje pod partizanskom kontrolom, postaje član Okružnog NOO-a Teslića, a u studenom 1944. na Predsjedništvu ZAVNOBiH-a izabran u Privremeni odbor za reorganizaciju i preuzimanje zadruge. Ubrzo je, međutim, ubijen; po partizanskoj verziji u nerazjašnjenim okolnostima, a po drugoj verziji ubili su ga sami partizani. (Z. D.)

REBERSKI, Josip, odvjetnik (Zagreb, 7. II. 1881. — Buenos Aires, 8. X. 1965.). Studij prava s doktoratom završio u Zagrebu. Zarana je poeo politički djelovati (već 1895. sudjeluje u paljenju mađarske zastave u Zagrebu). Bio je član Hrvatskog sokola i predsjednik HSK »Concordia«. Radio je u financijskom ravnateljstvu u Zagrebu i Szegedu. Pomagao je školovanje istarskih, gradišćanskih i bunjevačkih Hrvata, kao i zbrinjavanje bjegunaca iz Istre. Izabran za zastupnika grada Zagreba na listi HSS-a 1920., 1935. i 1938. Interniran u Sandžaku za vrijeme šestosijećanske diktature. Više puta je uhićen za vrijeme NDH (1941., 1942., 1944.) i jedno vrijeme interniran u Lepoglavi zbog sudjelovanja u pripremanju Lorkovića-Vokića. Pripadao je vodstvu HSS-a: sudjeluje u raspravama HSS-ovih prvaka i zastupnika 1943. o stajalištu stranke prema pozivu predsjednika Vlade N. Mandića na pregovore. Umnogome je otežavao komunističku promidžbu u selima oko Zagreba i u Hrvatskom zagojju, pa je bio na njihovoj listi »narodnih neprijatelja«. Iz Zagreba se prebacuje 6. V. 1945. (zajedno s obitelji) u emigraciju u Rim, gdje djeluje

kao član vodstva Hrvatskog kluba. Iz Italije odlazi u Argentinu 1947. (M. R.)

REBOK, Juraj, stožernik (Kotoriba, 31. III. 1899. — Buenos Aires, 10. X. 1994.). Od 1930. ravnatelj je Opće bolnice u Glini. Predratni je pristaša ustaškog pokreta i jedan od njegovih organizatora na području Banovine. U travnju 1941. radi na uspostavljanju vlasti NDH na području Gline. U srpnju 1941. imenovan stožernikom Ustaškog stožera Gora u Petrinji. Sredinom 1942. odlazi u Zagreb, u bolnicu Rebro, gdje je ostao do povlačenja iz NDH u svibnju 1945. Emigrirao u Austriju, potom preko Italije u Argentinu, gdje je živio do smrti. (M. R.)

REIN, Ivan, slikar (Osijek, 9. IX. 1905. - Sisak, 12. XII. 1943.). Studirao na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu; diplomirao 1929. Nakon studija odlazi u Pariz, gdje intenzivno slikao, oduševljen djelima El Gre-

IVAN
REIN

ca, Cezannea, Maneta i dr. God. 1933. priređuje samostalnu izložbu u Parizu. Prilikom posjeta Zagrebu 1934. izlaže nekoliko pariških akvarela na izložbi zagrebačkih umjetnika. Nakon početka španjolskog građanskog rata priključuje se antiratnom pokretu francuskih intelektualaca u znak potpore španjolskom narodu u borbi protiv fašizma. Odlazi u logore španjolskih izbjeglica i pronalazi slikarske teme: zbjegove, ljudska stradanja, patnje nedužnih ljudi. Po uzoru na Goyu crta *Strijeljanje u Španjolskoj*, *Obješenu ženu*, *Na barikadama*, portretnu studiju *La Pasionarie* (Dolores Ibarruri). God. 1937. sudjeluje na izložbi

jugoslavenskih umjetnika u Parizu, a sljedeće ljeto provodi u domovini te (jednim aktom u ulju) sudjeluje na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti. Rat se približio Francuskoj i Rein je nakon prisutnosti jednom ilegalnom sastanku uhićen te kao nepoželjan interniran u logor Vernet u južnoj Francuskoj. Pušten je na intervenciju, u proljeće 1940. protjeran iz Francuske te se vraća u Zagreb. Izrađuje zidnu dekoraciju u Breyerovoj knjižari te sudjeluje na I. godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika 1940. Nakon donošenja antižidovskih zakona u NDH sklanja se na selo u Gorski kotar. God. 1942. interniran je u talijanski logor za Židove u Kraljevici, a po njegovu zatvaranju u logor na Rabu do kapitulacije Italije, kada se priključuje partizanima. Intenzivno crta, ali su svi ti crteži nestali u nekoj od zemunica. Umire od posljedica ranjavanja u okolici Siska. Slike iz njegova boravka u Francuskoj vraćene su 1952. iz Pariza u Zagreb, a darovnicom njegove sestre Renate Stefanelli ušle su u fundus Moderne galerije i Kabineta grafike HAZU, te Galerije umjetnina u Osijeku. (D. I.)

REISS, Ivan, estradni umjetnik i športaš (Zagreb, 9. V. 1923. — Zagreb, 5. X. 1984.). Poznat pod nadimkom Braco. Od devete

godine poeo nastupati djejim ulogama u kazališnim predstavama, imao više od 500 nastupa u dramama i operetama. Dvije godine vodio je *Djeji sat* na Radio Zagrebu. Za vrijeme NDH pripada Prosvjetnoj bojni, te zajedno s V. Glovackim nastupa na više zabavnih priredaba za koje i sam piše

tekstove. Bio je i svestran športaš; igrao je nogomet, hokej na ledu, a bavio se i atletikom. God. 1940. kao član »Graanskog« igrao je za mladu reprezentaciju Hrvatske. Prije sloma NDH odigrao i posljednju utakmicu za momčad »Graanskog«. Nakon 1945. bio nogometaš »Dinama«. Završio je i višu zubarsku školu, ali je i dalje nastupao u »Varijeteu«, snimao filmove i gramofonske ploče. (P. C.)

REMETA, Zvonimir, sudac i književnik (Klobuk, 12. XII. 1909. — Sarajevo, 15. II. 1964.). Gimnaziju završio kod isusovaca u Travniku, Pravni fakultet s doktoratom u Zagrebu 1933. Kao sudac službovao u Smederevskoj Palanci, Visokom i Mostaru. Kao član Sudskog vijeća sudjelovao u suđenju zarobljenim pripadnicima Splitskog odreda 1941. Zato je 1945. bio osuđen na smrt, ali mu je kazna, na intervenciju, zamijenjena doživotnim zatvorom. Bolestan i iscrpljen pušten je na slobodu 1962. Po eo je pisati kao član u listu *Nada*, koji je sam uređivao. Od 1930. javlja se i u Marakovićevoj *Hrvatskoj prosvjeti* i *Hrvatskoj reviji*. Za NDH surađivao u *Glasniku sv. Ante* (1941.); *Hrvatskoj reviji* (1942.-44.); *Hrvatskom krugovalu* (1941.); *Viencu* (1944.) i dr. Zapaženi su bili njegovi romani *Griječ* (1942.) i *Tako svršava* (1943.), oba u izdanju Matice hrvatske, za koje je dobio državnu nagradu za najbolji roman. God. 1944. objavio roman *Sentimentalno putovanje* u izdanju HIBZ-a. (J. B.)

IVO
REŽEK:
AUTOPORTRET,
1946.

REZEK, IVO, slikar i karikaturist (Varaždin, 22. V. 1898. — Zagreb, 2. IX. 1979.). Studirao (od 1915.) u Zagrebu i Pragu (1919.-24.), usavršio se u Parizu, slikao portrete, pejzaže, mrtvu prirodu i freske, bavio se ilustracijom. Istaknuti karikaturist predratnih *Kopriva* (pseudonim Ives). Vrstan crta i poznavatelj različitih slikarskih i grafičkih tehnika, za vrijeme NDH dobiva mnogobrojne narudžbe: izradio nacрте za više serija poštanskih maraka (napose su zapazene one s motivima iz hrvatske povijesti), ilustrirao knjižna izdanja HIBZ-a, literarne priloge u *Spremnosti* i *Hrvatskom narodu*, objavljivao karikature. Izveo nekoliko zidnih kompozicija u sakralnim objektima (uz ostale, u svetištu Majke Božje Bistričke). Prvih poslijeratnih godina vode i je karikaturist u *Kerempuhu*, a od 1947. profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. (R. A.)

IVAN RIBAR

RIBAR, Ivan, političar i publicist (Vukmanić kraj Karlovca, 21. I. 1881. — Zagreb, 2. II. 1968.). Studirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1904. i doktorirao, te na sveučilištima u Pragu i Beču. Politički djeluje unutar Hrvatsko-srpske koalicije, na čijoj listi postaje i zastupnikom Hrvatskoga sabora, a i zajednički s Ugarsko-hrvatskog sabora u Pešti. Kao zagovornik južnoslavenskog ujedinjenja 1918. ulazi u Izvršni odbor Narodnog vijeća u Zagrebu. U ožujku iduće godine postaje potpredsjednikom Privremena narodnog predstavništva, a u razdoblju 1920.-22. je i predsjednik Skupštine Kraljevine SHS. Jedan je od osnivača i članika Demokratske stranke. Ne podupire, međutim, šestosijećansku diktaturu kralja Aleksandra, već se priklanja oporbi. Zbog komunističkog aktivizma svojih sinova Ive Lole i Jurice, sve više suraduje s ilegalnom KPJ. Nakon kapitulacije Kraljevine Jugoslavije sastaje se s J. Brozom i preuzima obvezu pridobivanja za partizanski pokret pojedinih političkih i javnih ličnosti iz međuratnog razdoblja. God. 1942., i formalno se ulanivši u KPJ, odlazi među partizane. Ostaju i dosljedan jugoslavenskoj ideji, u najužem političkom i vojnom vrhu oštro kritizira »nacionalizam u partizanskim redovima«. Upozorava, između ostaloga, kako

se srpsko stanovništvo upravo na njegovu Kordunu pošlo udaljavati od »narodnooslobodilačkog pokreta«, odnosno priklanjati etništvu, pošto su se u partizanske redove masovnije uključili i Hrvati. Na I. i II. zasjedanju AVNOJ-a biran je za predsjednika Izvršnog odbora AVNOJ-a, u listopadu 1944. za predsjednika Prezidijuma Ustavotvorne skupštine, a do 1953. obnaša i dužnost predsjednika Narodne skupštine FNRJ. Njegov je sin Ivo-Lola bio sekretar komunističke omladine i jedan od vođa partizanskoga pokreta. Objavio je više knjiga političkih zapisa, između ostalih, *Hrvatsko-srpske odnose u prošlosti* i *četverdeset godina političkih zapisa*. (Z. K.)

RIBAR, Ivo Lola (Ivan), komunistički i partizanski dužnosnik (Zagreb, 23. IV. 1916. — Glamočko polje, 27. XI. 1943.). Gimnaziju (1934.) i Pravni fakultet (1939.) završio u Beogradu. Za studija priklanjao se komunističkim idejama; od 1935. član je SKOJ-a, a 1936. i KPJ. Izrasta u studentskog i omladinskog vođu u na Beogradskom univerzitetu, te predstavlja jugoslavensku omladinu na Međunarodnoj omladinskoj konferenciji za mir u Zenevi (1936.). Nakon Brozova dolaska na čelo KPJ (1937.) rukovodi Central-

IVO LOLA
RIBAR

nom izvršnom omladinskom komisijom pri CK KPJ. Na V. (1939.) i VI. (1940.) zemaljskoj konferenciji SKOJ-a biran za sekretara CK SKOJ-a. Na V. konferenciji KPJ (1940.) izabran za člana CK KPJ, a 1943. za člana Političkog biroa CK KPJ. Zbog komunističke djelatnosti uhićen krajem prosinca 1939. i od siječnja do travnja 1940. interniran u Bile. Nakon kapitulacije Kraljevine Jugoslavije sudjeluje u svibnju 1941. u Zagrebu na Savjetovanju CK KPJ, kada je donijeta odluka o pripremama za oružani ustanak. Jedan je od najbližih Brozovih suradnika i istaknutih organizatora anti-fašističke borbe i partizanskog pokreta. Član je Vrhovnog štaba NOV i POJ od lipnja 1941. Na Prvom kongresu USAOJ-a (prosinac 1942.) izabran je za predsjednika. Vijećnik je Prvog zasjedanja AVNOJ-a. Kao jedan od dva člana (drugi je Edvard Kardelj) Organizacionog sekretarijata CK KPJ za neoslobojene krajeve, u siječnju 1942. odlazi u Zagreb, koji je određen za njegovo sjedište. Ovo povjerenstvo s velikim ovlaštenjima trebalo je održavati veze s komunističkim vodstvima Hrvatske, Srbije, Makedonije, Slovenije, Kosova i Vojvodine, jer se CK KPJ, uz Vrhovni štab, gotovo neprestano nalazio u središtu vojnih operacija i bio onemogućen u vezama i organizaciji partizanskog pokreta širom bivše Jugoslavije. U svibnju 1942. iz Zagreba odlazi u Hercegovinu, ali već koncem lipnja ponovno odlazi u Zagreb. U ljeto iz Zemuna dovodi u Zagreb oca I. Ribara, te potkraj kolovoza prelazi na Zumberak a odatle u rujnu na partizansko područje. U ljeto 1943. (kolovoz-rujan) boravi u Splitu, uoči i za vrijeme talijanske

kapitulacije, pregovaraju i o predaji divizije Bergamo. Poginuo je kao šef vojne misije VŠ NOV i POJ pri Saveznoj komandi za Srednji istok, prilikom napada njemačkog zrakoplova na partizanski zrakoplov na uzletištu. Proglašen je narodnim herojem. (D. S.)

RICHTMANN, Zvonimir, inženjer elektrotehnike i fizičar (Zagreb, 22. XI. 1901. — Zagreb, 9. VII. 1941.). Apsolvirao na Visokoj tehnici koja školi u Beču 1925. i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1932. Profesor u

ZVONIMIR
RICHTMANN

Srednjoj tehnici koja školi u Zagrebu. Autor nekoliko srednjoškolskih udžbenika iz fizike. Držao mnoga javna predavanja i objavljivao članke o suvremenoj fizici, posebno o teoriji relativiteta i kvantnoj mehanici. Napisao i više članaka o psihoanalizi, te knjigu *Sigmund Freud* (1937.). Od 1936. blisko suraduje s R. Podhorskim, objavljuje više članaka o odnosu suvremene znanosti i filozofije u kojima dovodi u pitanje tada vladajuće marksističko-lenjinističke dogme. Nailazi na žestoka osporavanja partijskih teoretičara (posebno O. Price) koji ga optužuju za revizionizam. Jedan je od ključnih protagonista tzv. sukoba na lijevoj. Njegov članak *Prekrat u naučnoj slici o svijetu*, objavljen u prvom broju *Krležina Pečata*, izazvao je pravu hajku na njega, ali i na M. Krležu koji ga je uzeo u zaštitu. U svibnju 1939. napao ga je u *Proleteru* J. Broz u članku pod naslovom *Trocizam i njegovi pomagači*. Proglašen je revizionistom i trockistom. Kao istaknuti lijevi fizičar više puta je zatvaran, te je optuživan za suradnju s

komunistima; 31. III. 1941. je uhićen, a nakon uspostave NDH predan ustaškom redarstvu. U zatvoru u Savskoj cesti su ga komunisti s kojima je bio zatočen bojkotirali (okružili su ga potpunom šutnjom). U svibnju prebačen u logor Kerestinec, gdje je ponovno izložen bojkotu komunista, te je na njihov zahtjev maknut u drugu sobu. Zajedno sa svojim dotadašnjim najvišim oponentom O. Pricom odveden je iz Kerestincea i zajedno su strijeljani u Dotršini kraj Maksimira u znak odmazde za ubojstvo policijskog agenta Ljudevita Tiljka. U obavijesti MUP-a stajalo je da su »Zvonimir Richtmann, inženjer i profesor, 39 godina star, Židov, rodom iz Zagreba« i drugi, »kao duhovni zaštitnici tog zločina« osuđeni »po senatu pokretnog priekog suda« na smrt i strijeljani. (S. R.)

RIEGER, Vilko, ekonomist i publicist (Zagreb, 11. XI. 1911.). Završio EKVŠ u Zagrebu 1937. Nastavlja studij u Berlinu, gdje je 1939. i doktorirao s temom o hrvatskom zadrugarstvu na berlinskoj Visokoj školi za ekonomske znanosti. U Berlinu se priključuje ustaškoj skupini Branka Jelića, a nakon Jelićeva odlaska u veljači 1939. u Ameriku postaje jedan od njezinih vođa. God. 1940. vraća se u Zagreb. Suračivao je u *Hrvatskoj smotri*, *Ekonomistu*, *Hrvatskom radisu* i dr. Žestoki je kritičar marksizma i komunizma, poznate su njegove polemike s M. Krležom, A. Cesarcem i V. Bakarićem. Polemike je objavljivao pod pseudonimom Tomislav Zagorac. U svojim ekonomsko-socijalnim studijima zaokupljen je poglavito problemima sela i zadrugarstva. U razdoblju

VILKO
RIEGER

prije uspostave NDH objavio knjige: *Selo u Sovjetskoj Rusiji* (1937.); *Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen in den kroatischen Ländern* (Berlin, 1939.); *Održanje seljačkog gospodarstva* (1940.); *Zadružni sistemi* (1941.). Nakon uspostave NDH postaje savjetnikom u poslanstvu NDH u Bratislavi, ubrzo (22. X. 1941.) postaje pročelnikom Državnoga izvještajnoga i promidžbenog ureda pri Predsjedništvu Vlade. Krajem veljače 1944. imenovan je za pročelnika Političkoga odjela Ministarstva vanjskih poslova. Istodobno razvija svoju ilišnu karijeru: 1941. imenovan je privatnim docentom, a u siječnju 1943. redovitim profesorom na Katedri za zadrugarstvo na EKVŠ u Zagrebu. Suračivao je u brojnim listovima i časopisima, posebno u *Spremnosti*, *Hrvatskom narodu* i *Hrvatskoj smotri*. Objavio je više knjiga i brošura: *Staro i novo gospodarstvo* (1942.); *Uvod u društvenu politiku* (1943.); *Hrvatska u borbi* (1943.); *Od posredovanja rada do udjelbe rada* (1944.) i dr. Uredio je knjigu dojmova hrvatskih intelektualaca o Njemačkoj *Vidjeli smo Njemačku* (1942.). Sudjelovao je u izradi memoranduma Vlade NDH, koji je 4. svibnja 1945. otposlao saveznom zapovjedniku na Sredozemlju feldmaršalu Haroldu Alexanderu. Povlači se iz Hrvatske i dolazi u Austriju, odakle je, iskoristivši svoje veze s nekim američkim aspicima, uspio emigrirati u SAD. U Buenos Airesu mu je 1956. objavljena brošura *Narodno samoodređenje* (u biblioteci *Hrvatska misao*). God. 1962. na prvom zajedničkom hrvatskom kongresu u New Yorku (tzv. prvom Hrvatskom narodnom vijeću) izabran je za članaasnog suda. (S. R.)

RIESSNER, Danko, kirurg (Hrvatska Kostajnica, 21. m. 1907. — Zagreb, 23. VII. 1973.). Nakon završene studija medicine (1931.) specijalizira u Zagrebu kirurgiju. God. 1936. usavršava se u Berlinu u torakalnoj kirurgiji, a 1938. također u Berlinu specijalizira i neurokirurgiju, te uvodi suvremenu neurokirurgiju na zagrebačku Kiruršku kliniku. God. 1941. postaje docentom, 1942. izvanrednim, a 1943. redovitim profesorom Medicinskog fakulteta, te 1944. predstojnikom Kirurške klinike. Glavni je

autor priru nika *Ratna medicina*, objavljena 1941., a u *Lije ni kom vjesniku* objavio je niz zapaženih neurokirurških rasprava. Cijelo ratno i poratno razdoblje razvoja naše neurokirurgije neprijeporno se može oznaiti kao Riessnerovo razdoblje. U svibnju 1945. uklonjen je s klinike zbog toga što je operirao i visoke državne dužnosnike NDH. Najprije je glavni neurokirurg povojni ene bolnice na Rebru, a 1946. vra en je na Kiruršku kliniku, ali bez nastavni ke titule. Organizira prvi samostalni Neurokirurški odjel u Hrvatskoj; 1951. dobiva titulu starijeg asistenta, dok su njegovi »politi ki podobni« studenti u to vrijeme napredovali ve do sveu ilišnih profesora. God. 1953-62. voditelj je Kirurškog odjela Op e bolnice »Dr. Mladen Stojanovi « u Zagrebu (danas Klini ka bolnica »Sestre milosrdnice«), a potom nakon umirovljenja odlazi u Njema ku, gdje u Kölnu i Essenu vodi neurokirurške odjele. U Zagreb se vratio nekoliko godina prije smrti. (V. D.)

RIMAJ, Julio (Rimay), redarstveni djelatnik (Zagreb, 5. I. 1883. — Zagreb, 12. V. 1945.). U redarstvenu službu stupio po etkom 1918. Kao šef detektiva saslušavao J. Broza 1928. (što je Broz poslije u sje anjima i potvrdio). Radio u protukomunisti kim odjelima policije Kraljevine Jugoslavije. Uz njegovo ime vežu se uhi enja Brozove supruge Pelagije Demisovne Bjelousove, Matije Brezovi a, ure akovi a, Nikole Hemimovi a i drugih. Za vrijeme NDH jedan od najpoznatijih policijskih agenata. Po ulasku partizana u Zagreb, po inio samoubojstvo. (P. C. i R.)

RITIG, Svetozar (Rittig), sve enik i politiar (Brod na Savi, 6. IV. 1873. — Zagreb, 21. VII. 1961.). Srednju školu polazio u Travniku, teologiju u Sarajevu i akovu, doktorirao u Be u 1902. Predavao crkvenu povijest u akovu 1902.-11., kad prelazi u Zagreb gdje je privatni docent na Bogoslovnom fakultetu. God 1915.-17. župnik je župe sv. Blaža, a 1917.-41. župnik sv. Marka, središnje župe zagreba ke nadbiskupije. U politici od 1908.: zastupnik u Hrvatskom saboru, kao lan Hrvatske stranke prava; 1918. lan je Narodnoga

SVETOZAR RITIG

vije a; 1919.-20. lan Privremenoga narodnoga predstavništva u Beogradu, opredijelivši se kona no za Hrvatsku zajednicu. Ritig i M. Budak razgovarali su s A. Paveli em dan uo i njegova odlaska (sije anj 1929.) u emigraciju i dogovorili da e raditi na rušenju Jugoslavije. Me utim, Ritig je nastojao pomiriti opozicijske stranke prema srpskoj politici, susretao se s kraljem, vodio poklonstveno izaslanstvo u prosincu 1929. u Beograd. Zalagao se za federalizam i hrvatsko-srpsko pomirenje, ali su to i kralj i srpski politari izigrali. Nakon 1936., kad su u Zagreb po ele stizati izbjeglice (veinom Zidovi) pred Hitlerovim progonima, ušao u crkveni odbor za pomo i njihovo zbrinjavanje. Njegov župni dvor bio je sastajalište umjetnika i intelektualaca izme u dvaju svjetskih ratova. A. Paveli se prema Ritigu po povratku u Hrvatsku 1941. držao suzdržano, pa je Ritig pod pritiskom podnio ostavku na dužnost župnika, povukao se koncem srpnja 1941. u svoju ku u u Selcu i bavio znanoš u. Pred opasnoš u da postane talijanski talac, u rujnu 1943. odlazi na teritorij koji su kontrolirali partizani. Postaje lan ZAVNOH-a, od 1944. lan Komisije za vjerske poslove, od 1946. lan jugoslaven-ske delegacije na Mirovnoj konferenciji u Parizu. Ministar je bez lisnice od 1946. Poslije 1945. djelovao na normalizaciji crkvenih i vjerskih prilika u Jugoslaviji. (J. B. i R.)

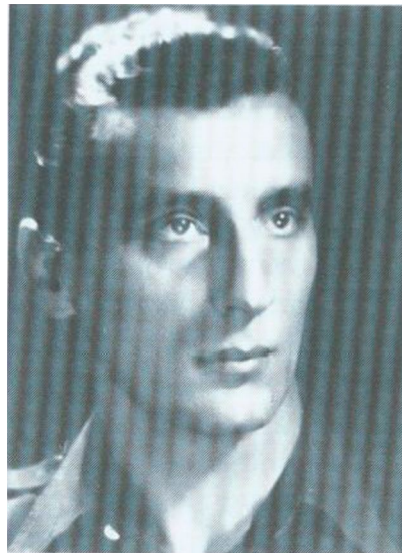
ROATTA, Mario, talijanski general (Modena, 2. I. 1881. — ?). God. 1901. je pješadijski

potporu nik, a 1914. kapetan. U I. svjetskom ratu borio se na talijanskoj i francuskoj bojišnici. Poslije rata profesor je u središnjoj pješačkoj školi, a potom vojni ataše u Varšavi, Rigi, Talinu i Helsinkiju. God. 1934.-36. na elnik talijanske vojne obavještajne službe. Za vrijeme gra anskog rata šef je talijanske vojne misije u Španjolskoj u inu brigadnoga generala. God. 1939. vojni je ataše u Berlinu, a nakon povratka unaprije en je u generala korpusa i imenovan zamjenikom na elnika Glavnoga stožera kopnene vojske. U razdoblju od ožujka 1941. do sije nja 1942. obnaša dužnost na elnika Glavnog stožera, a zatim 1942.-43. zapovjednika II. armate stacionirane na tlu Hrvatske. Poslije je zapovjednik VI. armate na Siciliji. Od lipnja do studenoga 1943. ponovno je na elu Glavnoga stožera. God. 1945. uhi en, uo i su enja u Rimu pobjegao u Španjolsku, osu en u odsutnosti na doživotni zatvor. Objavio memoare pod naslovom *Otto milioni di baionette*. (M. M.)

ROBIC, Ivo, pjeva i skladatelj (Garešnica, 29. I. 1923.). Gimnaziju polazio u Bjelovaru. Glazbenu karijeru zapo inje 1943., prošavši uspješno audiciju na Radio Zagrebu s pjesmom *Sniježi* Maria Kinela. Naj eš e pjeva uživo u radioemisijama u ranjutarnjim satima; nave er pak nastupa u zagreba - kom »Kolu«. Ubrzo postaje stalni pjeva u »Grill-Roomu«, no nom lokalnu Gradskog podruma, gdje ga prati orkestar Kalmana Ko ija. Na njegovu su repertoaru prepjevi stranih šlagera i popularnih skladbi N. Gr evi a, tada najplodnijega hrvatskog skladatelja zabavne glazbe. Snimao je za najpoznatije svjetske diskografske tvrtke: »Polydor«, »Supraphon«, »Laurie« i dr.; plo e prodaje u milijunskim nakladama. U inozemstvu, a posebice u Njema koj i Austriji, Robi je najpoznatiji hrvatski pjeva , poznat kao »Mister Morgen«, po pjesmi *Morgen*, s kojom je krajem 50-ih godina postigao svjetski uspjeh (god. 1958. prodano u svijetu dva milijuna plo a s tom pjesmom). Bio je suradnik i pjeva glasovitog skladatelja Berta Kaempfertha, s kojim je sura ivao pri nastajanju svjetskog hita *Stranci u no i*. Nastupio je na TV u SAD-u (Perry Como

Show) i mnogim tv-emisijama diljem Europe. (Z. K.)

ROGLI , Branko, stožernik (Župa Biokovska, 19. VI. 1917. — Butige kraj Splita, 19. IX. 1943.). Klasi nu gimnaziju završio 1937. u Splitu, a Pravni fakultet 1942. u Zagrebu. Za studija, uo i kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, uklju io se u hrvatski nacionalni pokret, a nakon uspostave NDH kao dobrovoljac sudjeluje u borbama u zapadnoj

BRANKO
ROGLI

Bosni, u inu natporu nika. U ožujku 1942. imenovan je za stožernika Ustaškog stožera Cetina u Omišu, koji se u ljeto 1943. proširuje na Bribir i Sidragu. U ljeto 1943. djeluje na uspostavi hrvatske vlasti u Dalmaciji. Sredinom rujna 1943. u Sinju do ekuje E. Bulata, ministra za oslobo ene krajeve. Na putu prema Splitu, u selu Butigama, skupina ministra Bulata bila je opkoljena i izložena višednevnim partizanskim napadima, tijekom kojih je Rogli poginuo. (D. S.)

ROGULJA, Adalbert, zrakoplovni pukovnik (Budimpešta, 29. VIII. 1898. — Stara Gradiška, nakon 25. VIII. 1945.). Služio u austrougarskoj vojsci i vojsci Kraljevine Jugoslavije. God. 1918. promaknut u in topni kog poru nika, a 1922. prešao iz topništva u zrakoplovstvo te 1923. stje e zvanje diplomiranog pilota, a 1927. pilota izvi a a. Bio je nastavnik i pomo nik zapovjednika u zrakoplovnoj školi 1923.-40., a uo i sloma Kraljevine Jugoslavije zapovijeda izvi a - kom školom i ima in zrakoplovnog pukovnika. Nakon proglašenja NDH me u prvi-

ma stupio u redove hrvatskog zrakoplovstva; od 24. IV. 1941. do 22. IX. 1943. zapovjednik je zrakoplovne luke Rajlovac (Sarajevo). Od 23. IX. 1943. do 31. V. 1944. zapovjednik je Vojnog zrakoplovstva NDH. Od lipnja do kolovoza 1944. na raspolaganju je MINORS-u, a od kolovoza 1944. vojni je izaslanik NDH u Budimpešti, gdje ostaje sve do sloma NDH. Uhićen je te ga je Vojni sud Komande grada Zagreba 25. VIII. 1945. osudio na 10 godina robije. Umro u Staroj Gradiški za vrijeme izdržavanja kazne. (Si. Po. i M. P.)

ROJE, Ana, primabalerina, koreografkinja i pedagoginja (Split, 17. X. 1909. — Šibenik, 17. III. 1991.). Završila Visoku baletnu školu u Londonu, nastupala od 1928. s O. Harmošem, a od 1941. vodila s njim baletni ansambl HNK u Zagrebu, plesala, koreografirala i bila pedagoginja. Najistaknutije su

ANA
ROJE

joj uloge Jele (F. Lhotka, *Davo u selu*), Seherezade (N. A. Rimski-Korsakov), Balerine (I. Stravinski, *Petruška*), Odete-Odilije (P. I. Cajkovski, *Abu e jezero*), Giselle (A. Ch. Adam), Julije (S. Prokofjev, *Romeo i Julija*), a od njezinih koreografija za vrijeme NDH značajne su *Poziv na ples* (C. M. Weber), *Sun anica* (B. Papandopulo), *Adriana Lecouvreur* (F. Lilla). God. 1953. osniva s O. Harmošem Meunarodnu baletnu školu u Kaštelima; 1954. drži jednogodišnji tečaj u Metropolitan operi u New Yorku. (P. C.)

ROJNICA, Ivo, stožernik (Cista kraj Imotskog, 20. VIII. 1915.). Kao mladi došao u

Dubrovnik i otvorio trgovinu tekstila, te završio srednju školu. Pristupa ustaškom pokretu i 1939. postaje njegovim povjerenikom za dubrovački kotar. Nakon proglašenja NDH ustaški je povjerenik, zatim od svibnja 1941. stožernik Ustaškog stožera Dubrava u Dubrovniku do početka studenoga 1941. Poslije toga radio na obavještajnim zadacima. U siječnju 1943. dobiva ino-ustaškog poručnika. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, potom prelazi u Italiju. U svibnju 1946. uhićen je ga britanska vojna policija u Trstu, spašava se izručenjem simuliranjem ludila i bjekstvom iz duševne bolnice, te 31. III. 1947. stiže u Argentinu, gdje postaje ugledni poduzetnik. Suosniva je Hrvatske republikanske stranke i Hrvatsko-latinoameričkog kulturnog instituta. Sudjelovao u stvaranju Hrvatskoga narodnoga vijeća 1974. Objavio dvosvezak memoara *Susreti i doživljaji* (München, 1969.; Zagreb, 1995.). (S. R.)

ROJNIĆ, Matko, bibliograf, bibliotekar (Medulin, 12. V. 1908. — Pula, 30. I. 1981.). Klasičnu gimnaziju završio je 1927. u Zagrebu, gdje je na Filozofskom fakultetu 1931. završio jugoslavenske književnosti i filozofiju. Od 1932. do listopada 1945. namještenik je Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, potom je njezin ravnatelj do umirovljenja 1976. Osim što je objavio niz članaka vezanih uz bibliotekarstvo u *Hrvatskoj enciklopediji*, I.-V. (1941.-1945.), u HIBZ-u je bio urednik *Hrvatske bibliografske knjige*, koja je objelodanjena pod njegovim vodstvom, a obuhvaća knjige od 1941. do kraja 1943. Izlazila u svezakima i ima do prve polovice 1944. (M. Š.)

ROLF, Tomislav, general i ustaški pukovnik (Petrinja, 17. IV. 1899. — Lawamünd, 19. V. 1945.). Služio u austrougarskoj vojsci do 1918. Između dvaju ratova aktivan je u Hrvatskom junaku i Hrvatskom skautu. Nakon osnivanja NDH služi kao domobranski časnik. Ubrzo je premješten u Ustašku vojnicu u čin pukovnika. Početkom srpnja postavljen je za zapovjednika pribojnih bojnih i izobrazbu ustaškog podmlatka. Njegova je karijera naglo prekinuta kad je na jednom primanju u talijanskom poslanstvu u

Zagrebu omalovažio talijansku vojsku te osudio njezinu suradnju s etnicima, pa je na pritisak Talijana lišen ina i isključen iz ustaškog pokreta 9. II. 1942. Nakon kapitulacije Italije A. Paveli je poništio prijašnju odredbu, potvrdio Rolfu in i položaj, a u prosincu 1944. promaknuo ga u in generala. Slom NDH do ekao je na dužnosti zapovjednika 13. hrvatske divizije. U svibnju 1945. povukao se u Austriju, a nakon odluke britanskih vojnih vlasti da ga izruče jugoslavenskim vlastima počinio je samoubojstvo ispivši, zajedno sa suprugom, otrov. Umro je na putu do bolnice, a njegova je supruga spašena u bolnici u Wolfsbergu. (M. R. i R.)

ROSANDI, Mime (Milan), državni dužnosnik i ustaški pukovnik (Gospi, 9. XI. 1900. — Zagreb, ? 1948.). Gimnaziju završio u Gospiju, a Gospodarsko-šumarski fakultet u Zagrebu. Kao student pripadao Radijevoj HRSS, 1924. predsjednik sveučilišne organizacije HSS-a. God. 1933. u zatvoru je nekoliko mjeseci zbog HSS-ovske promidžbe. Kao šumarski inženjer službovao je u Sušaku, Vinkovcima i drugim mjestima, a travanjski rat do ekao u Slatini. Uoči rata održavao veze s ustaškom emigracijom. U travnju 1941. dolazi u Zagreb. Za vrijeme NDH imenovan je državnim tajnikom u Ministarstvu šuma i ruda. Na tom je mjestu ostao sve do povlačenja u svibnju 1945. Imao je in ustaškog pukovnika. U emigraciji je živio u Italiji, surađujući i sa skupinom oko K. Draganovića. Iz Austrije je ilegalno ušao u Hrvatsku 14. IV. 1948. Uhvaćen je i u procesu skupini Kavran-Miloš osuđen na smrt 27. VIII. 1948. presudom Vrhovnog suda Hrvatske. (M. R.)

RUBIĆ, Dragutin, zrakoplovni general (Gospi, 3. XI. 1899. — Buenos Aires, 5. XI. 1986.). U zrakoplovstvu Kraljevine Jugoslavije isticao se kao sposoban asnik i izvrstan pilot. Prošao obuke u Francuskoj i Velikoj Britaniji. Sudjelovao na brojnim zrakoplovnim natjecanjima Male Antante i osvajao prva mjesta. Slom Kraljevine Jugoslavije do ekao u inu pukovnika i zapovjednika 6. lovačkog avio-puka u Zemunu. Po uspostavi NDH stavio se na raspolaganje Hrvatskom

domobranstvu: od prosinca 1941. do siječnja 1942. zapovjednik je školske pukovnije. U ožujku i travnju 1942. zapovjednik je zračne luke u Banjoj Luci; od travnja do listopada 1942. zapovjednik je 3. gorskoga zdruga. Sredinom 1944. promaknut je u in generala, te imenovan zapovjednikom letaštva Vojnog zrakoplovstva NDH. Imao je pravo na naslov viteza. Nakon što je 6. svibnja 1945. Zrakoplovstvo dobilo nalog za povlačenje, idući je dana Rubić (zadužen za letaku skupinu) preletio avionom u Austriju. Okupljao je i zbrinjavao izbjeglice, te se odupirao pokušajima partizana (preko pojedinih britanskih asnika) da ih se izruče. Od 10. svibnja bio je zapovjednik velike izbjeglice skupine u logoru Krumpendorf. Odatle je u ljeto prebačen u Italiju (logor Grottaglie), gdje je bio u stalnoj opasnosti da kao visoki asnik bude izručen Jugoslaviji. Iz Italije utočište je potražio u Argentini. (Si. Po. i M. P.)

RUBIN, Vojislav, oružni pukovnik (Zama, 9. III. 1881. — Zagreb, 22. XI. 1955.). Za Kraljevine Jugoslavije služio kao oružni potpukovnik. Nakon proglašenja NDH javio se u djelatnu vojnu službu. Od rujna 1941. do ožujka 1942. zapovjednik je 1. oružne pukovnije u Petrinji a potom imenovan nadzornikom u Glavnom zapovjedništvu oružništva u Zagrebu. (M. P.)

RUBINA, Franjo, novinar (Varaždin, 13. V. 1917. — ?). Studirao na Filozofskom fakultetu i Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Poslije uspostave NDH javlja se kao ratni reporter koji je izbliza u tadašnjim novinama opisao mnoge ratne operacije. Suradnik je *Novog lista* i *Nove Hrvatske*. Nakon sloma NDH sudbina mu je nepoznata. Prema dostupnim izvorima moglo bi se zaključiti da je pošao u izbjeglištvo. Komunističke su ga vlasti uvrstile na popis 100 novinara kojima je doživotno zabranjena suradnja u novinama te je od javnog tužitelja za njima zatražena potraga u zemlji i inozemstvu. (A. V.)

RUKAVINA, Branko, ustaški dužnosnik (Dapci kraj Ivani Grada, 9. V. 1917. — Caracas, ? 1963.). Pravni studij završio na

Zagreba kom sveu ilištu, gdje se istaknuo kao jedan od vode ih hrvatskih nacionalista. God. 1939.^40. više puta uhi i van zbog politi kog djelovanja, dijeljenja zabranjenih brošura i novina, te prisustvovanja ilegalnim sastancima star evi evske omladine. Nakon proglašenja NDH imenovan povjerenikom GUS-a, a u sije nju 1942. odjelnim upraviteljem u Organizatornom uredu GUS-a sa zadatkom da obavlja dužnosti i poslove izvjestitelja GUS-a u Uredu Poglavnika. Koncem velja e 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor. U jesen 1942. preuzima vo enje Politi kog odjela Zaštitnog redarstva UNS-a, a od prolje a 1943. radi u izvještajnim službama GRAV-SIGURA; nadstojnik je Odsjeka hrvatske obavještajne službe. Sudjelovao u pripremanju a Lorkovi -Voki i 31. VIII. 1944. bio uhi en. Zbog mu enja u zatvoru pretrpio teška tjelesna ošte enja. Pušten uo i sloma NDH. Povla i se u Austriju i Italiju, potom u Venezuelu. (D. S.)

RUKAVINA, Joso, ustaški pukovnik (Konjsko Brdo kraj Peruši a, 28. VII. 1912. — Buenos Aires, 15. X. 1968.). Gimnaziju poha ao u Gospi u iz koje je izba en zbog pravaške promidžbe; maturirao u Senju. Studirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. God. 1938. emigrirao u Italiju, vra a se u travnju 1941. U svibnju 1941. imenovan ravnateljem redarstva Velike župe Vuka u Vukovaru. U razdoblju svibanj-srpanj 1941. predsjednik je Izvanrednoga narodnoga suda u Karlovcu i lan Prijekog suda u Zagrebu. U sije nju 1942. imenovan ravnateljem Zaštitnog redarstva za grad Zagreb u inu natporu nika. Kra e vrijeme, od kolovoza do listopada 1942., ravnatelj je Zaštitnog redarstva za grad Sarajevo i Veliku župu Vrhbosna. Po etkom listopada 1942. ponovno je premješten u Zagreb. Od ožujka 1943. zapovjednik je Redarstva oružanih snaga NDH. God. 1945. povla i se u Austriju, 1946. se prebacuje u Italiju, te emigrira u Argentinu. Clan je Vije a HOP-a u Argentini. (M. P.)

RUKAVINA, Juco (Juraj), ustaški pukovnik (Peruši , 4. II. 1898. — Zagreb, ?. VI. 1945.). Gimnaziju završio u Gospi u. asnik

austrougarske vojske. U Kraljevini SHS službovao u žandarmeriji u inu kapetana. Umirovljen krajem 20-ih godina. Ustaškom pokretu pristupio 1932. Zbog sudjelovanja u Velebitskom ustanku Sud za zaštitu države osudio ga je na doživotnu robiju (na robiji upoznao mnoge komunisti ke prvake); 1939. pomilovan i pušten. Ve po etkom 1940. ponovno je zatvoren (u Lepoglavu), a zatim interniran u Kruš icu, gdje ostaje sve do kapitulacije Jugoslavije. Nakon raspuštanja logora, s još dvadesetak interniraca razoružava pripadnike jugoslavenske vojske, prikuplja oružje i sudjeluje u uspostavi nove vlasti u Peruši u. U lipnju 1941. promaknut je u in ustaškog pukovnika i imenovan zapovjednikom svih djelatnih bojni Ustaške vojnice. Od srpnja do rujna 1941. po zadatku RAVSIGUR-a uspostavlja vlast NDH na podru ju novoformirane Velike župe Bribir-Sidraga. U rujnu 1941. imenovan za zapovjednika svih ustaških postrojba u zapadnoj Bosni u velikoj akciji protiv partizana i etnika na podru ju Mrkonji Grada, a u studenome 1941. za zapovjednika Ustaške vojnice. Zapovjednikom Ustaškog stegovnog i kaznenog suda Ustaške vojnice imenovan je u kolovozu 1942. Krajem 1942. Vlada NDH imenovala ga je povjerenikom kod 392. njema ke legionarske divizije. U kolovozu 1943. imenovan za državnog vije nika, a u jesen iste godine za opunomo enika hrvatske Vlade kod 373. njema ke pješa ke divizije. U svibnju 1944. zapovjednik je 4. staja eg djelatnog zdruga Ustaške vojnice. Sudjeluje u istragama u povodu pu a Lorkovi -Voki . U ožujku 1945. zadužen je da dovede biskupe J. Srebrni a i V. Buri a u Zagreb na biskupsku konferenciju, ali u tome ne uspijeva jer su to **obojica odbila**. U prolje e 1945. rukovodi vojnim redarstvom i po etkom svibnja zadužen je za povla enje lanova Državnog vije a iz Zagreba. Nakon povla enje u Austriju zarobljen je i izru en jugoslavenskim vlastima, koje su ga osudile na smrt u lipnju 1945. (M. R.)

RUMLER, Dragutin, general (Petrinja, 26. X. 1883. — Zagreb, 16. V. 1944.). Realnu gimnaziju završio u Petrinji, a kadetsku školu u Mariboru 1904. Zapovjednik satnije

i bojne u austrougarskoj vojsci. U jugoslavenskoj vojsci službovao je 1918.-32., kad je umirovljen u inu pukovnika. U vojnu službu NDH stupio je po njezinu proglašenju, u travnju 1941., i odmah mu je dodijeljen in generala (17. IV. 1941.). Imenovanje zapovjednikom Vrbaskoga divizijskog područja od 1. XI. 1941. do 20. III. 1943. Od tada pa do kapitulacije Italije bio je vojni povjerenik NDH u Zapovjedništvu II. armate. Umro je prirodnom smrću, a nekoliko dana poslije poginuo mu je sin (28. V. 1944.), kao pilot Vojnoga zrakoplovstva NDH. (M. R.)

RUŠINOVI , Nikola, liječnik i diplomat (Philadelphia, 13. XI. 1908. — Philadelphia,? Vili. 1993.). Diplomirao na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, kao liječnik radio sredinom 30-ih godina u Biogradu, a potom u Zagrebu koj Bolnici milosrdnih sestara. Napose se bavio i specijalizirao unutrašnje bolesti (1940.). Objavljivao je stručne radove u *Liječnikom vjesniku* (1938.). Nakon uspostave NDH imenovan je u kolovozu 1941. savjetnikom u poslanstvu NDH u Rimu, te predstavnikom pri Svetoj Stolicu. U lipnju 1942. imenovan je poslanikom i opunomoćnim ministrom u Ministarstvu vanjskih poslova. Opunomoćnik je i kod Zapovjedništva II. armate na Sušaku do veljače 1943. Od srpnja 1943. do ožujka 1944. generalni je konzul u Münchenu, a od travnja do rujna 1944. poslanik NDH u Sofiji. Premda opet raspoređen na rad u MVP, nije se vraćao u domovinu. Emigrirao i poslije živio u SAD, gdje je djelovao kao liječnik i profesor na Sveučilištu Louisville (Kentucky). Specijalizirao je i psihijatriju (Louisville, 1967.), te od 1986. postao doživotni član Američkoga udruženja psihijataru. (V. D. i M. P.)

RUŽDI , Ibrahim, farmaceut i kemičar (Travnik, 28. XI. 1906. — Zagreb, 4. VII. 1990.). U Travniku je završio isusovsku klasičnu gimnaziju, a u Zagrebu studij farmacije (1929.), potom kemije, postigavši 1933. doktorat znanosti. U Zagrebu kom Higijenskom zavodu specijalizirao ispitivanje živežnih namirnica te organizirao dijagnostičke ko-analitičke laboratorije u vojnim bolnicama u Zagrebu i Sarajevu. Specijaliziravši medicinsku kemiju u Beču, Lausannei, Zürichu i Parizu, pri sanatoriju »Merkur« u Zagrebu 1938. osniva Dijagnostičku ko-analitičku laboratoriju, u kojem je radio do 1981. To je bio prvi samostalni medicinsko-kemijski laboratorij u nas. Pronašao je vlastitu mikroanalitičku metodu određivanja acetona u krvi dijabetičara. Profesor kemije na Medicinskom fakultetu postaje krajem 1941. pa ga tom prilikom *Hrvatski narod* pozdravlja kao »prvog muslimanskog Hrvata, profesora na Hrvatskom sveučilištu«. Do 1945. bio je predstojnik Zavoda za medicinsku kemiju Medicinskog fakulteta, ne napuštajući i svoj rad u »Mercuru«. Suračivao je u *asopisu za medicinu i biologiju* (1945.). Po završetku rata uklonjen je sa Sveučilišta, osuđen na zatvorsku kaznu, nakon čega se posvećuje radu u svom laboratoriju, koji 1947. pretvara u Centralni medicinsko-kemijski laboratorij zdravstvenih ustanova grada Zagreba, a 1962. u Zavod za medicinsku biokemiju Kliničke bolnice »Dr. Ozren Novosel« (danas Klinička bolnica »Merkur«) s Odjelom za znanstvenoistraživački rad. Prvi je u nas (1945.) organizirao izobrazbu zdravstvenih tehničara laboratorijskog smjera, doškovanje medicinskih biokemičara (1954.) i postdiplomski studij iz kliničke ko-laboratorijske dijagnostike (1967.) te je izabran za profesora Medicinskog fakulteta za potrebe tog studija. (V. D.)

S

SABLJAK, Adolf, general (Therezien Stadt, eška, 10. XI. 1886. — Zagreb, 18. VI. 1945.). asnik u austrougarskoj vojsci i vojsci Kraljevine Jugoslavije. Umirovljen 1923. u inu majora. Tridesetih godina bio jedan od ključnih veza ustaškog pokreta u emigraciji s Hrvatskom; prikupljao je vojne i druge podatke o stanju u Jugoslaviji i slao ustaškom vodstvu. U »Uzdanci« rukovodio vojnom špijunažom. Istodobno bio upravitelj tvornice likera i alkohola u Zagrebu. Nakon osnutka NDH reaktiviran i unaprijeđen u in glavnog stožernog pukovnika, te imenovan zapovjednikom u Zapovjedništvu grada Zagreba. Istodobno bio krilni poglavnik pobožnik (Pavličević utant). Pratio Pavličevića u lipnju 1941. prilikom posjeta A. Hitleru. U jesen 1942. boravio na istočnom bojištu kao promatrač i asnik za vezu 369. pješačke pukovnije s njemačkim zapovjedništvom. Ratnom dnevniku pukovnije priložio je *Historijski zapis o Staljingradu*. Iz

ADOLF SABLJAK

staljingradskog okruženja uspio se 5. XII. 1942. zrakoplovom vratiti u pozadinu i ubrzo u Zagreb, gdje i dalje obnaša dužnost zapovjednika Zapovjedništva grada. U veljači 1944. promaknut je u in generala. Od rujna do studenoga 1944. imenovan povjerenikom GRAVSIGUR-a za provođenje zaštitnih mjera na područjima velikih župa Cetina, Usora i Soli, Vrhbosna, Hum i Dubrava. Pri povlačenju, u svibnju 1945., zarobljen je u Austriji, izručen jugoslavenskim vlastima i na suđenju u Beogradu (22. IX. 1945.) osuđen na smrt. Prema službenim podacima o smrti ubijen prije presude. (M. R.)

SABOLI, Vladimir, odvjetnik i veliki župan (Križevci, 31. VII. 1900. — Zagreb, 31. VIII. 1948.). Pravo studirao u Beču i Zagrebu, gdje je diplomirao i stekao doktorat. Do travnja 1941. odvjetnik je u Beču i član HSS-a (na izborima 1935. i 1938. kandidirao se za narodnog zastupnika na listi HSS-a); 1938. izabran za tajnika Kotarskog odbora HSS-a u Beču, a 1939. istupa iz HSS-a i postaje organizator ustaškog pokreta u Bečevskom kraju. Već prije povezan s ustaškom organizacijom u Jankapusti, a nakon 1939. s ustaškim prvacima M. Budakom, S. Kvaternikom i M. Lorkovićem. Nakon proglašenja NDH imenovan za ustaškog povjerenika za kotar Bečevac, zatim (u lipnju 1941.) za velikog župana Velike župe Posavje u Brodu na Savi (danas Slavonski Brod) te velikog župana Velike župe Bilogora u Bjelovaru (od prosinca 1942. do travnja 1944.). Obnašao je i dužnost državnog tajnika i, uoči sloma NDH, ravnatelja unutrašnje uprave MUP-a. U svibnju 1945. povlači se u Austriju i Njemačku. U proljeće 1948. ilegalno ulazi u

Hrvatsku, sudjeluju i u Kavranovoj akciji. Po prelasku granice je uhi en i 27. VIII. 1948. presudom Vrhovnog suda NR Hrvatske osu en na smrt. (Z. D.)

SACH, Julio, general (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 14. III. 1898. — Brod na Savi, 21. IV. 1944.). Završio pomorsku vojnu akademiju u Rijeci. Mornari ki je asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Od 1926.-32. usavršavao se na pomorsko-zrakoplovnim te ajevima u Velikoj Britaniji. Od 1941. zapovjednik je škola i postrojbi Narodne zaštite a potom i pro elnik za Narodnu zaštitu Ministarstva oružanih snaga. Poginuo je u zra nom napadu, kao zapovjednik II. narodnoga zaštitnog podru ja u Brodu na Savi. (M. P.)

SALIS SEEWIS, Franjo, biskup (Karlovac, 15. I. 1872. — Zagreb, 27. X. 1967.). Potje e ocl plemi ke obitelji Salis. Filozofiju je studirao u Rimu na Sveu ilištu Gregoriana, a teologiju u Innsbrucku, gdje je 1900. doktorirao filozofiju i teologiju. God. 1904. imenovan je u upravu Nadbiskupskog stola u Zagrebu. Za pomo nog biskupa posve en je 1926. Bio je generalni vikar nadbiskupa Antuna Bauera i A. Stepinca. Od uhi enja nadbiskupa A. Stepinca (1946.) vodio je upravu nadbiskupije. U svibnju 1941. bio u delegaci ji koja je molila vojvodu A. Savoia—Aosta da preuzme krunu kralja Zvonimira. Komunisti ke vlasti su to uzimale kao razlog za redovita saslušavanja, držanje u

FRANJO SALIS SEEWIS

ku nom pritvoru, pritiske u vezi s osnivanjem sve eni kih udruženja, demonstracije protiv njega za vrijeme posjeta župama itd. Predvi aju i uhi enje, nadbiskup A. Stepinac imenovao ga je jednim od upravitelja nadbiskupije. (Imenovao ih je više jer se pretpostavljalo da e komunisti uhi ivati redom sve koji do u na to mjesto). Umro je proslavivši 70 godina sve eništa. (M. R.)

SANCEVI , Mirko, gospodarstvenik (Bosanska Dubica, 5. XI. 1900. — Caracas, 13. V. 1981.). Završivši dvogodišnju Gospodarsku školu u Križevcima, neko vrijeme radi kao gospodarstveni vježbenik te upravitelj poljoprivrednoga gospodarstva. Godine 1921. trajno se opredijelio za drvnu struku («Destilacija drva« Tesli). Osamostaljuje se, preuzimaju i akordne poslove šumske eksploatacije u Bosni, a u Zagrebu otvara trgovinu plemenitim drvom. Otkupivši du-

MIRKO
SAN EVI

goro nu koncesiju za iskorištavanje drvne mase u zapadnom dijelu planine Majevice, 1937. osniva drvno-industrijsko poduze e »Veleobr t drva San evi Mao a—Br ko«, koje radi sve do travnja 1945. San evi eva je industrija i za ratnih godina izvozila rezanu gra u i drveni ugljen, ponajviše u neutralne zemlje (Švicarska, Švedska), a doma em je tržištu isporu ivala trupce, gorivo drvo, željezni ke pragove. U svibnju 1945. odlazi u izbjeglištvo. Nakon tri godine boravka u Italiji, iseljava se u Venezuelu, gdje iznova okuplja cijelu obitelj i podiže malo gospodarstvo. Sve do potkraj života izuzetno je djelatan u tamošnjoj hrvatskoj zajednici. Napisao autobiografiju *Od bosanskih šuma do Venezuele* (izdanje *Hrvatske revije*,

1981.). (Sin, Zdravko San evi , ministar je iseljništva u hrvatskoj ratnoj vladi 1991-92. a potom hrvatski veleposlanik u Republici Bosni i Hercegovini, 1992.-95.) (R. A.)

SAVOIA-AOSTA, Aimone di, vojvoda od Spoleta (Torino, 9. III. 1900. — Buenos Aires, 29. I. 1948.). Drugoro eni sin Emanuela Filiberta, vojvode od Aoste; 1916.

AIMONE
DI SAVOIA-AOSTA

završio pomorsku akademiju i dobio in mornari kog potporu nika; 1917. poru nik je korvete, a 1918. poru nik fregate; tijekom I. svjetskog rata zapovijeda eskadri lom hidrozrakoplova. God. 1929. promaknut je u in kapetana fregate, a 1934. postaje kapetanom bojnoga broda. Tijekom 1935. i 1936. zapovijeda skupinom talijanskih ratnih brodova u Crvenom moru. Kontraadmiralom postaje 1936., a divizijskim admiralom 1937., kad je imenovan zapovjednikom talijanskih pomorskih snaga smještenih u Puli. U Firenci je 1. VII. 1939. oženio Irenu od Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburga, princezu Grke i Danske. U II. svjetskom ratu kao admiral eskadre zapovijeda vojno-pomorskom oblaš u sjevernog Tirena. Prema Rimskim ugovorima izme u NDH i Kraljevine Italije (18. V. 1941.), NDH je trebala postati kraljevinom, a kralj bi joj (nakon Paveli eve ponude talijanskom kralju Viktoru Emanuelu III. da odredi budu eg nositelja Zvonimirove krune) bio Aimone di Savoia-Aosta. Viktor Emanuel odredio je svojeg ne aka, koji je pristao da se nazove Tomislavom II. U daljnjim odnosima Italije i NDH pitanje je uspostavljanja Kraljevine Hrvatske marginalizirano; do krunidbe nije došlo. Nakon smrti (3. III. 1942.) starijeg

brata Amedea (u britanskom zarobljeništvu u Nairobiu) naslijedio je naslov vojvode od Aoste. Zbog politi kog incidenta, u vrijeme vojnoga zapovjedništva Umberta Savojskog, isklju en je iz vojne službe. Nakon pada monarhije odlazi u inozemstvo (u Južnu Ameriku), gdje je ubrzo umro. (M. M.)

SCHULHOF, Dragutin Stjepan, tiskar i nakladnik (Slatina, 8. XI. 1884. — Zagreb, 20. IV. 1983.). Nakon završene osnovne škole u Slatini te tiskarskoga zanata u Virovitici, otišao na usavršavanje u Budimpeštu i Be . Izme u dvaju ratova vlasnik tiskare Merkur (poslijeratna akademijina tiskara u Gunduli evoj ulici u Zagrebu). Potom je ravnatelj Tipografije d. d. (nakladnik *Obzora* i *Jutarnjeg lista* te *Hrvatske enciklopedije*) ujedno i njezin vlasnik jer je zajedno s obitelji, ženom i dvojicom sinova, raspolagao ve inskim dijelom dionica. S uspostavom NDH, kao Židov da bi dobio pravo arijskog gra anina, 14. I. 1942. darovnim ugovorom prenosi ve inski paket dionica u vlasništvo Matice hrvatske, ukupno 50000 dionica, tj. 96% dionica. Time je spasio svoju obitelj progona u NDH. Po slomu NDH zatvoren je i osu uje ga Sud za zaštitu nacionalne asti Hrvata i Srba na dvije godine zatvora te na 10 godina gubitka gra anskih prava i konfiskaciju cjelokupne imovine. Zatvoren je 27. VI. 1945., a pušten je uo i izbora od 11. XII. 1945. temeljem odluke da se oslobode osu enici osu eni do dvije godine zatvora, ako su stariji od 60 godina života. Poslije je bio voditelj tiskare Brodarskog instituta. (M. S.)

SCHWARZ, Gavro, zagreba ki nadrabin (Nadudvar, Madžarska, 13. XII. 1872. — Zagreb, 7. II. 1942.). Ro en u obitelji rabina, školovao se u Budimpešti, gdje je i doktorirao. Dolazi u Karlovac za rabina, a potom 1901. za vjerou itelja izraelitske vjere na srednjim školama u Zagrebu. Od 1901. je rabin, a do 1937. nadrabin židovske zajednice. Za vrijeme NDH djelatnik je u Židovskoj op ini te sudjeluje u radu uprave, a vodio je i vjersku nastavu za lanove Op ine. Vrlo je darovit povjesni ar, objavivši više lanaka i knjiga od kojih su najzna ajnije: *Povijest Židova od babilonskog sužanjstva do danas-*

njih dana (1899.); *Sedamdesetgodišnjica Josipa Siebenscheina* (1906.); *Molitve zadušnice* (1922.); *Povijest Zagreba ke židovske općine od osnutka do 50-ih godina 19. vijeka* (1933.). (P. C.)

SEFIĆ, Meho, slikar, pjeva i skladatelj (Mostar, 1. VI. 1919. — Mostar, 2. VI. 1988.). Tijekom NDH jedan od najpopularnijih pjeva a zabavne glazbe. Nastupa u radio-programima, na koncertima, u kavanama i noćnim lokalima (Pick-bar, Grill Room, Ritz-bar). Slušatelji Državne krugovalne postaje Zagreb mogli su ga čuti u svakodnevnoj emisiji *Vojniku u podne* u kojoj su se uz pozdrave vojnicima izvodile i pjesme po željama. Skladatelj je veoma popularnih melodija (*Voana, Sudbina, Lotosov cvijet, Eia, Serenada Mostaru*). Osim vlastitih, najviše je pjevao skladbe N. Grčevića (*Snivaj*) i A. Kuljevana (*Srest u te, Na bijelom žalu plavog mora*). Snimio je više ploče. Poslije rata nastupao uz orkestar A. Kuljevana. Nakon 1952. odlazi iz Zagreba u Mostar gdje se posvećuje slikarstvu. (Z. K.)

SEITZ, Aleksander, državni dužnosnik (Hutin-Hruškovac kraj Pribića, 4. IX. 1912. — Buenos Aires, 30. VII. 1981.). Filozofski fakultet završio u Zagrebu. Zbog političke djelatnosti nije primljen u državnu službu. Jedno vrijeme predavao u franjevačkoj gimnaziji na Korčuli. Za vrijeme Banovine Hrvatske interniran kao pripadnik ustaškog pokreta. Djelovao u »Uzdanci«. Bio u izaslanstvu domovinskog vodstva ustaškog pokreta koje je dočelo poglavnik A. Pavelić 13. travnja kraj Karlovca. Nakon proglašenja NDH imenovan na dužnost tajnika u Predsjedništvu Vlade i na toj dužnosti ostaje do veljače 1942. U veljači 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor, a u studenom imenovan državnim tajnikom u MUP-u. Istovremeno bio je državni savezničar staleških i drugih postrojba (od studenog 1941. do lipnja 1944.). Povjerenik je u GUS-u (od lipnja 1941.). U svibnju 1944. imenovan je tajnikom Ministarstva skrbi te (zajedno s B. Kavranom) osniva i organizira Ured za zaštitu ugroženih nacionalnih radnika, te vodi brigu o evakuaciji ugroženih obitelji u Njemačku. U

svibnju 1945. povlači se iz Zagreba preko Austrije i Italije, poslije emigrira u Argentinu. Objavio knjigu *Put do hrvatskog socijalizma*, govori i lanci (1943.). (M. R. i Z. D.)

SELETKOVIĆ, Mijo, ustaški pukovnik (Zagreb, 4. IX. 1895. — Zagreb, 21. VII. 1945.). Satnik u austrougarskoj vojsci, te policijski asnik u Kraljevini Jugoslaviji. U travnju 1930. pokušao diverziju na pruzi između Vrpolja i Starih Mikanovaca. Sklanja se u

MIJO
SELETKOVIĆ

Mađarsku (Pečuh), a potom na Jankapustu, gdje postaje jedan od prvih stanovnika tamošnjega ustaškog logora. U odsutnosti, Sud za zaštitu države u Beogradu osudio ga je 23. V. 1931. na smrt. Na Jankapusti predvodi nezadovoljnike radom zapovjednika Gustava Perića, izbjegao je atentat, te se seli u Italiju. A. Pavelić postavlja ga za logornika u logoru »Tiskara«, a poslije dijeli sudbinu drugih ustaša i sve do travnja 1941. živi i djeluje u logorima i internacijama u Italiji. Uoči povratka u domovinu, postavljen je za zamjenika zapovjednika Poglavnike tjelesne bojne, koju je 10. IV. 1941. A. Pavelić posjetio u Pistoji i izvršio smotru. Nakon uspostave NDH imenovan je u lipnju 1941. ustaškim pukovnikom i zapovjednikom 1. PTB, te po etkom studenoga zapovjednikom asničke škole Ustaške vojnice. Od travnja 1943. zamjenik je predsjednika Vrhovnog suda oružanih snaga NDH, a na toj dužnosti umirovljen je u srpnju iste godine. Uoči kraja rata ponovno je stavljen u »djelatni stališ« te se brinuo o crnogorskim etnicima koji su emigrirali preko teritorija NDH. U srpnju 1945. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt. (M. P. i R.)

SERTIĆ, Mile, general-lieutenant (Kovin, 16. III. 1871. — Zagreb, 9. III. 1949.). Diplomirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Asanik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije do 1930. Od lipnja 1941. do rujna 1942. nadzornik je sveukupne zdravstvene službe Ministarstva hrvatskog domobranstva. (M. P.)

SERTIC, Tomislav, general i ustaški pukovnik (Udbina, 21. XII. 1902. — Beograd, 9. IX. 1945.). Završio Trgovačku akademiju u Dubrovniku i Vojnu akademiju u Beogradu (1923.). Služio u vojsci Kraljevine Jugoslavije, imao čin majora (od 1939.). U »Uzdancima« ilegalno surašivao u vojno-obavještajnim pitanjima, a 1940. emigrirao najprije u Mađarsku, a zatim se pridružio ustašama u Italiji (Greve). Nakon uspostave NDH vraća se u domovinu, prvi je organizator i jedan od zapovjednika Ustaške vojnice (IV.-V. 1941.). Dobio čin ustaškog pukovnika u lipnju 1941. Kad se u ljeto 1941. utemeljuje ustaška asanika i do asanika škola, njezin je zapovjednik (V.-XI. 1941.). Obnašao je različite dužnosti u okviru Ustaške vojnice: od studenog 1941. do kraja kolovoza 1942. glavnik Glavnog stožera Ustaške vojnice, zatim zapovjednik Ustaških uilišta. Nadzornik je u ilištima oružanih snaga od siječnja do listopada 1943.; u veljači i 1944. unaprijed je u čin generala, te 1. IX. 1944. postavljen za glavnika Glavnostožernog ureda MINORS-a. Nosilac naslova viteza. Premda nije sudjelovao u pripremi pučeva Lorkovi i Voki, kod »pučeva« je uživao

TOMISLAV
SERTIĆ

velik ugled jer je bio predviđen za zamjenika zapovjednika reorganizirane hrvatske vojske. Nakon sloma NDH zarobljen je, izručen jugoslavenskim vojnim vlastima, a Vojni sud Vrhovnog suda DFJ u Beogradu (22. IX. 1945.) osudio ga je na smrt. (M. R.)

SERVATZY, Vjekoslav, general i ustaški pukovnik (Ruma, 29. III. 1889. — Zagreb, 17. VI. 1945.). Završio trgovačku akademiju i službovao u drvnoj industriji u Zavidoviču i Bosanskom Samcu. Sudionik I. svjetskog rata. Po uspostavi Kraljevine SHS uhićen, te ubrzo emigrirao u Italiju. Živio u Rijeci i Trstu. Nakon dolaska A. Pavelića 1929. u emigraciju povezuje se s njim i radi na utemeljenju i organizaciji ustaškog pokreta. Živi i u Rijeci pomaže političkim emigrantima koji bježe, te distribuira ustaški propagandni materijal. Sudjeluje u organiziranju Velebitskog ustanka 1932. Upravnik je zapovjednik logora Jankapusta 1933./34. U Mađarskoj boravi do kraja listopada 1934. kada se vraća u Italiju. Bio u internacijama, posljednji put u Luccij, sve do travnja 1941. Član GUS-a. Uoči povratka u domovinu A. Pavelić ga odredio asanikom za vezu s talijanskim vojnim vlastima. Poslije proglašenja NDH vraća se u domovinu i u lipnju 1941. unaprijed je u čin ustaškog pukovnika. Organizira Ustašku vojniciu na području Vojne krajine te 2. PTB-a u Banjoj Luci. U kolovozu 1942. imenovan zapovjednikom Ustaške pripreme Ustaške vojnice. Krajem 1942. je izaslanik a zatim 1943. i zapovjednik operativnog područja Like, te zapovjednik područja Sjeverne Dalmacije. Obnaša i dužnost zapovjednika PTB-a te je u tom svojstvu zadužen za uhićenje uhićenih M. Lorkovića i A. Vokića, te organizaciju pučeva u rujnu 1944. Velikim županom Velike župe Prigorje u Zagrebu imenovan je 4. IX. 1944. U travnju 1945. promoviran je u čin generala i uoči sloma NDH zapovjednik je grada Zagreba; 7. V. 1945. povlači se u Austriju, kraj Bleiburga ga zarobljavaju britanske vojne vlasti i izručuju Jugoslaviji. U Beogradu je 22. IX. 1945. osuđen na smrt. Prema službenim podacima o smrti ubijen prije presude (M. P.)

SEVEROVI , Ivan, pukovnik (Cirkvena, Sveti Ivan Žabno, 26. III. 1896. — ? 1945.). Djelatni asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U razdoblju 1941.-42. zapovjednik bojni, U partizanskom zarobljeništvu od studenog 1942. do sije nja 1943. U kolovozu 1943. imenovan zapovjednikom 1. lova ke pukovnije. Od rujna 1944. zapovjednik je 1. posadnoga zdruga a od po etka 1945. pomo nik je zapovjednika 5. hrvatske divizije. Osu en na smrt 19. IX. 1945. presudom Vrhovnog suda DFJ u Beogradu. (M. P.)

SIELSKI, Stanko, lije nik (Gra anica, ? 1891. — Zagreb, 31. X 1958.). Upravitelj Doma narodnoga zdravlja u Biha u, a od 1941. ravnatelj novoosnovanog Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa, u Banjoj Luci. Bavio se prou avanjem pu ke medicine u Bosni i Hercegovini. God. 1944. izabran je za kustosa novoosnovanog Muzeja za povijest zdravstva Hrvatskoga lije ni koga zbora u Zagrebu te je imenovan privatnim docentom zagreba koga Medicinskog fakulteta na katedri povijesti medicine za kolegij Pu ka medicina. Kad je ujesen te godine otvoren Medicinski fakultet u Sarajevu, imenovan je redovitim profesorom povijesti medicine i prvim dekanom tog fakulteta. Po slomu NDH radio je kao sanitarni inspektor u Tuzli. Bio je svestrani kolekcionar, napose numizmatičar i filatelista. (V. D.)

SIMEON, Ivan, veliki župan (Banja Luka, 15. VII. 1910. — ?). Završio pravo. Od uspostave NDH do velja e 1944. kotarski je predstojnik u Sanskom Mostu, Bosanskoj Gradiški i Glini. Od velja e 1944. podžupan je Velike župe Gora u Petrinji, a od rujna 1944. veliki je župan Velike župe Bilogora u Bjelovaru. Daljnja sudbina nepoznata. (M. P.)

SIMON, Kruno, kinovlasnik i prevoditelj (Konjš ina, 19. XII. 1918.). S ocem Gjurom, graditeljem, prvi je u Hrvatskoj kupio strojeve za utiskivanje natpisa na filmsku vrpču. Zatim su 1. III. 1940. kupili prostorije u Juriši evoj 6 i uredili kino pod nazivom »Rex«. Nominalno je vlasnica kina bila

majka Ljubica, ali je sve poslove obavljao Kruno. Za vrijeme NDH bio je to slikokaz »Klek« i u njemu su se prikazivali premijerni filmovi njema ke, francuske i eške proizvodnje. Za vrijeme rata bavio se prevo enjem kao službenik MINORS-a. Imao je in narednika, neko vrijeme u strelja koj satniji u Varaždinu. Nakon rata oduzet mu je kinematograf, a naziv promijenjen u »Kosmaj«; Simon je osu en na dvije godine tamnice, koje je izdržao u Staroj Gradiški. (P.C.)

SINIĆ, David (Mojsije, Isarije), veliki župan i stožernik (Šibenik, 23. V. 1911. — Zagreb, 6. V. 1949.). Gimnaziju završio u Šibeniku, a studij medicine zapo inje (tri semestra) u Zagrebu. Prekinuvši medicinu, studira i završava pravo 1935. u Beogradu. Ulazi u krug sveu ilištaraca bliskih HSS-u; izabran je za predsjednika beogradske i zemunske sekcije HSS-a. Po povratku u Šibenik odbornik je u gradskoj organizaciji HSS-a. Nakon talijanske okupacije (1941.) uhi en i pušten pod uvjetom da napusti Šibenik. U Zagreb dolazi u lipnju 1941., gdje je uz pomo A. Artukovi a primljen u državnu službu; podžupan je Velike župe Bribir i Sidraga sa sjedištem u Kninu, a od kraja listopada i veliki župan iste župe. Istodobno je postao i stožernik u istoj župi. U ožujku 1942. postavljen je i za zamjenika op eg upravnog povjerenika kod Zapovjedništva II. armate. U srpnju 1942. preuzeo je dužnost stožernika Ustaškog stožera Lika i Gacka sa sjedištem u Gospi u. U prolje e 1942. Sin i je bio glavni hrvatski pregovara s etni kim vo ama oko njihove lojalno-

sti i priznanja NDH. U velja i 1943. imenovan je povjerenikom hrvatske Vlade kod II. armate sa sjedištem na Sušaku, gdje ostaje do kapitulacije Italije kada je 9. IX. uhi en. Zapovjednik II. armate general Mario Robotti ga je kanio voditi u Rim. Preba en je, zajedno s obitelji, u Mali Lošinj, radi transporta u Italiju, ali uspijeva brodicom pobje i. Ostavši u dobrim odnosima s HSS-om, održavao je i veze izme u dijela ustaških prvaka (sklonih sporazumu s HSS-om) i pojedinih predstavnika HSS-a. Intenzivni su njegovi kontakti s A. Košuti em, s pojedinih lanovima HSS-a u Rimu; veza je s I. Meštrovi em. Sudjeluje u pripremama pu a Lorkovi -Voki , te je nakon njegova »otkrivanja« uhi en i zlostavljan zbog ega je nekoliko puta završio u bolnici. Krajem 1944. zato en je u Lepoglavi, odakle se spašava u travnju 1945. Nije se povla io iz Zagreba. Uhi en je i Divizijski vojni sud u Zagrebu osudio gaje 1948. na smrt. (M. R.)

SINGER, Vlado (Vladimir), ustaški dužnosnik (Virovitica, 21. X. 1908. — Stara Gradiška, X. 1943.). Na studiju u Zagrebu, koncem 20-ih i po etkom 30-ih godina, središnja je osoba tajnih nacionalnih skupina među sveu ilištarcima; javno predvodi sveu ilištarce u društvu »Kvaternik«. Organizator je demonstracija u ožujku 1932. protiv diktature kralja Aleksandra. U ožujku 1933. pokrenuo je i ure ivao *Našu grudu*, glasilo mlade hrvatske nacionalisti ke organizacije, prve novine izišle u Hrvatskoj za vrijeme diktature. Nakon samo dva broja u ljeto 1933. odlazi u emigraciju u Be . U njegovu stanu 1934. jedno se vrijeme sklanja i E. Kvaternik. Uhi en je u Be u na zahtjev jugoslavenskih vlasti, a u navodnoj vezi s namjeravanim atentatom Petra Oreba na kralja Aleksandra u prosincu 1933. Nakon šest mjeseci je pušten i odlazi u Italiju. Tamo boravi u ustaškim logorima i u internaciji na Liparima. Nakon marseilleskog atentata ponovno je uhi en. Bio je povjerenik u GUS-u. Jedini je, prema E. Kvaterniku, od svih ustaša u Italiji kriti ki gledao na Paveli ev na in života, ali mu je bio odan. U Zagreb se vra a u travnju 1941. i u svibnju preuzima vo enje Osobnog odjela u GUS-u. Osnivanjem UNS-a, sredi-

VLADO
SINGER

nom lipnja, preuzima Ured II. (obavještajnu službu). U kolovozu 1941. došao je u posjed pouzdanih vijesti iz Stožera II. armate o talijanskom operativnom planu za zaposjedanje itave Hrvatske u pet etapa, o emu je obavijestio državno vodstvo. Kad su komunisti 14. IX. 1941. izvršili diverziju na glavnoj zagreba koj pošti, osumnji en je zbog navodnih intervencija za neke sudionike diverzije i zato en u logorima u Jasenovcu i Staroj Gradiški, gdje je i pogubljen. U logoru Jasenovac jedno je vrijeme bio zato en zajedno s V. Ma ekom tijekom zime 1941./42., o emu je ostavio opširan zapis (koji je 1945. odnijet u emigraciju). Suvremenici i suradnici opisivali su ga kao vrsnog organizatora i njegovo uhi enje i likvidaciju dovode u vezu s njegovim židovskim podrijetlom i osobnom netrpeljivoš u nekih ustaških dužnosnika prema njemu, a ne s odgovornoš u za navedenu komunisti ku akciju. (M. R.)

SINOV I , Marko, publicist (Novigrad u Dalmaciji, 12. IV. 1917.). Klasi nu gimnaziju završio u Senju, pravni studij zapo eo 1941. u Zagrebu, nakon rata nastavio u Firenci i u La Plati. Pjesme po eo objavljivati kao gimnazijalac u katoli kim glasilima. Za NDH sura uje u *Ustaškoj mladeži* i u suša kom polutjedniku *Glas Primorja*, gdje je bio i uvodni ar. Vodio je u Sušaku razglasnu postaju te na njoj bio politi ki komentator. U listopadu 1941. bježi pred Talijanima u Zagreb. Jedan je od organizatora prototalijanskih prosvjeda na Boži 1941. u Zagrebu. U svibnju 1945. povla i se iz Hrvatske, preko Austrije dospijeva u

Italiju, gdje ga britanske vojne vlasti smještaju u logor Cesena (u kojem su pretežno bili zatvoreni etnici). Uspijeva se izvući i iz tog logora te odlazi u Argentinu, gdje nastavlja pisati. Naučio je i španjolski jezik i napisao *Vježbenicu španjolskog jezika* na hrvatskom (1948.), koja je pomogla hrvatskoj emigraciji. Objavio knjigu *NDH u svjetlu dokumenata* (Buenos Aires, 1950.). Od 1953. do 1970. izdavao je časopis *Hrvatska misao*, a od 1982. mjesnik *Orao zlatnih krila* — za promicanje beatifikacije Ivana Merza. God. 1991. objavio je knjigu *Hrvati u Argentini i njihov doprinos hrvatskoj kulturi*. (D. S..)

SKOLIBER, Slavko, general i ustaški pukovnik (Koprivnica, 17. VI. 1896. — Beograd, 24. IX. 1945.). Završio kadetsku školu austrougarske vojske u Bečkom Novom Mjestu. Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Po uspostavi NDH, od svibnja 1941. do svibnja 1942. bojnik je u Hrvatskom domobranstvu i zapovjednik gradiškoga zdruga. Sudjeluje u osnivanju Ustaškoga obrambenoga zdruga. U svibnju 1942. prebačen je u Ustašku vojnici; u rujnu je imenovan ustaškim pukovnikom i glavnim zapovjednikom Državne redarstvene straže. Na toj dužnosti ostaje do sloma NDH u svibnju 1945. Osuđen je na smrt 19. IX. 1945. presudom Vrhovnog suda DFJ u Beogradu. (M. P.)

SKOPAL, Stella, keramičarka (Zagreb, 18. VII. 1904. — Zagreb, 24. XII. 1992.). Kiparstvo studirala na zagrebačkoj Akademiji za umjetnost i obrt i diplomirala 1928. Pri kraju studija pokazala zanimanje za keramiku te odmah po diplomiranju odlazi u Beč na jednogodišnju specijalizaciju. Prvu samostalnu izložbu dekorativnih i uporabnih keramičkih predmeta priredila je 1935. u Zagrebu, što je bila prva izložba keramike u našoj zemlji. Njezinim radovima (peći, kamini, stolovi i drugo) mnogobrojni hrvatski arhitekti opremaju obiteljske kuće. Nakon uspostave NDH zbog progona Židova bježi iz Zagreba u Sušak, gdje je dva puta uhićena, a od veljače 1942. internirana u Trevisu (Italija). Album fotografija vlastitih keramičkih radova omogućuje joj da se zaposli u

STELLA
SKOPAL

tvornici keramičkih pločica »Appiani«. Dobiva na raspolaganje keramičarsku peć i slobodu kreiranja svojih zamisli. Tu nastaju njezine figuralne kompozicije, razni uporabni predmeti i peći. Nakon kapitulacije Italije, u rujnu 1943., bježi na jug i uspijeva se domoći Barija, gdje se pridružuje partizanima. Radi u bolnici na rehabilitaciji ranjenika, koji po njezinim uputama od gline izrađuju šahovske figure i suvenire, a ona ih portretira. U lipnju 1944. pridružuje se skupini hrvatskih likovnih umjetnika partizana u Cozzanu (Marijanu Detoniju, Oskaru Hermanu, Otonu Postružniku, uri Tiliću i drugima). Tu nastaju njezine skulpture *Na bijegu*, *Nošenje ranjenika*, *Partizan i partizanka* i dr. Od studenog 1944. djeluje u Splitu u Prosvjetnom odjelu Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora za Dalmaciju. Njezine skulpture nastale u Italiji, uz skulpture Ante Kostovića, jedine su sačuvane iz vremena hrvatske antifašističke borbe. (D. I.)

SKRAPIĆ, Jerko, književnik (Murter, 13. V. 1918. — kraj Bleiburga, V. 1945.). Gimnaziju započeo u franjevačkomu Galovcu (Školji) kraj Preka i nastavio u klasičnoj gimnaziji u Šibeniku. Tijekom školovanja u Šibeniku stanovao kod I. Guberine, strujnjaka za stariju hrvatsku povijest. Tradicija seljačke vjere u stare pravice, sve ja osjećanje hrvatske samosvijesti pod utjecajem HSS-a, te duh koji je vladao u školi rano su oblikovali Skrapića kao osobu razvijenu senzibiliteta za nacionalnu ali i socijalnu problematiku. Poslije se to očitovalo u njegovu pjesničku a posebice pripovjedačkom radu. Nakon mature 1940. odlazi na

studij prava u Zagreb, gdje se odmah povezuje s rodoljubno orijentiranim studentima (me u kojima ima i pripadnika ustaškog pokreta). To je doba političkog raslojavanja me u studentima. Zbog jednog je sukoba, na temelju administrativne kazne, konfiniran u Lepoglavu. Tamo upoznaje M. Lorkovića, I. Oršanića, R. Latkovića, J. Frkovića, I. Kirina, M. Starčevića, J. Rukavinu i druge ustaške prvake u domovini. U nastupostave NDH u uskrsnjem broju *Hrvatskog naroda* objavljena je koračnica *Pjesma hrvatske pobjede*, za koju je napisao tekst a glazbu L. Matačić. Nakon uspostave NDH Skračić se posvećuje književnom i novinskom radu. Piše i pjesme iz zatočeništva i u vlastitoj nakladi 1942. objavljuje knjigu *Pod drugim ključem (Pjesme iz života ustaških zatočenika u Lepoglavi 1940. i 1941. god.)*. Neko vrijeme boravio je u Berlinu, a po povratku odlazi u Sarajevo kao organizator i upravitelj Državne krugovalne postaje. Poslije nekog vremena vraća se u Zagreb i sve do svibnja 1945. radi kao urednik tjednika *Hrvatski krugoval*. Istodobno objavljuje novele različite problematike gdje kazuje o teškom životu ribara i težaka. Osobito je pozornost posvetio ljepotama Kornata, na kojima Murterani, pa i njegova obitelj, imaju male posjede. Prvim se stihovima javio 1934., potom i prozom, objavljuje i u nabožnim a kim listovima. Javlja se potom i kao suradnik *Hrvatske revije*. Desetak novela pod zajedničkim naslovom *Osunani otoci* nagradila je Matica hrvatska kao najbolji prozni rukopis 1943. i potom ga tiskala 1944. U siječnju 1945. u vlastitoj je nakladi objavio zbirku *Stihovi*. (B. D.)

SLADOVIĆ, Eugen, pi., pravnik (Jelsa, otok Hvar, 22. XI. 1882. — Zagreb, 8. X. 1960.). Gimnaziju i pravni studij završio u Zagrebu, gdje je 1906. postao doktor prava. Službovao u BiH, 1914. vladin tajnik u Sarajevu, istodobno i u upravitelj upravnoga i državnoga prava na šerijatskoj školi (od 1915.). Vraća se 1918. u Zagreb, gdje radi u upravi do prijelaza u Visoku školu za trgovinu i promet u zvanju izvanrednog profesora. God. 1921.-30. predavao bosansko pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Istodobno je

i tajnik Hrvatskog radiše (od 1921.). Od 1925. redoviti je profesor Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu, a od 1931. i predstojnik Pravno-političkog instituta Visoke škole. Dekan je EKVŠ-a 1934.-36. i njezin rektor od 1938. Za NDH rektor je EKVŠ-a, te vode i ustavno-pravni pisac. Me u njegovim brojnim radovima o državno-pravnim temeljima NDH posebno su važni: *Državni ustav i državno ustavno pravo (Hrvatska smotra, 7-8, 9 i 10, 1942.)*, *Ustavni temelji hrvatske države (Spremnost, 26. IV. 1942.)* i *Ideja stališke organizacije* (u zborniku: *Hrvatska na novom putu, 1944.*).

Članke o pravnim, povijesnim i socijalnim pitanjima objavljuje u *Spremnosti, Hrvatskoj smotri, Mjesecniku, Gospodarstvu, Ustaškom godišnjaku, Hrvatskom društvenom osiguranju* i dr. Suradnik *Hrvatske enciklopedije*. Nakon sloma NDH uklonjen je sa Sveučilišta. Važniji radovi: *Zenidbeno pravo u Jugoslaviji (1925.)*; *Patentno pravo (1925.)*; *Stečajno pravo (1925.)*; *Islamsko pravo u Bosni i Hercegovini (1926.)*; *Cekovno pravo (1926.)*; *Opće privatno pravo (1929.)*; *Enciklopedija prava (1932.)* (S. R.)

SMOUAN, Bariša, odvjetnik i političar (Mostar, 7. VIII. 1888. — Zagreb, 28. IV. 1977.). Gimnaziju završio u Mostaru, a Pravni fakultet u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Tijekom studija pripadao Mladohrvatskom pokretu. Službovao kao inženjer u Konjicu i Prijedoru (do 1918.). Nakon I. svjetskog rata bio je sudac, a potom otvorio odvjetnički ured. Član je Hrvatske teške stranke u BiH od 1919., a 1923. pristupa HSS-u. Za diktature kralja Aleksandra bio ministar unutarnjih i zatočeničkih stvari. Više puta izabran za zastupnika na listi HSS-a (1923., 1925., 1927., 1935. i 1938.). U vladi Cvetkovića ministar je bez lisnice (1939.-41.), a u vladi Dušana Simovića (1941.) ministar trgovine. Nakon travanjškog sloma Jugoslavije ostao u zemlji i politički djelovao na Matkovićevoj liniji. Slovio kao jedan od vodećih matkovićevaca u Zagrebu, odnosno kao jedan iz najužeg vodstva HSS-a. God. 1943. sudjelovao u razgovorima o strankom zauzimanju stajališta i s predstavnicima Vlade (M. Lorković i N. Mandić) o sastavu nove Vlade. Početkom 1944. (zajedno s A. Ko-

šuti em) razgovara s Robertom Kronholzom o njema koj namjeri da na vlast u Zagrebu dovedu izvanstrana ku vladu. Za vrijeme NDH više je puta bio uhi i van i zatvaran, te zato en u Lepoglavi od kolovoza do kraja prosinca 1942. i od rujna 1944. do kraja travnja 1945. U svibnju 1945. odustao, iz obiteljskih razloga, da se zajedno s V. Maekom povu e iz zemlje. Nakon ulaska partizana u Zagreb uhi i van i upu i van na prisilan rad (1945.-46.), te 1949. osu en na dvije godine zatvora. Poslije mu je onemogu en bilo kakav politi ki rad. (M. R.)

ZDENKA
SMREKAR

SMREKAR, Zdenka, književnica i prosvjetna djelatnica (Petrinja, 9. IV. 1884. — Zagreb,? 1946.). Gimnaziju završila u Zagrebu. Na višim školama se spremala za nastavnicu što je i bila na gra anskoj i u iteljskoj školi. Nakon završetka Filozofskog fakulteta 1917. i stjecanja doktorata, profesorica je i razredna nadstojnica realne gimnazije u Zagrebu. Kao književnica javila se lancima (o Ivanu Zajcu, Ljudevitu Gaju, Ivani Brli -Mažurani i drugim povijesnim i kulturnim li nostima), pjesni kim prikazima i vizijama: *Na Duvanjskom polju* (njezino najpopularnije djelo), *Pred prijestoljem prvog kralja* (god. 1927. tiskano na izri itu želju Stjepana Radi a u njegovoj *Boži nici*), *Privi enje*; pripovjetkama i scenskim djelima: *Zlatna pralja* (izvedeno 1910. u zagreba kom HNK, *Tisu u i jedna no* (izvedeno u HNK 1917.), *U pravom svijetlu* (izvedeno 1937. u HNK) i druge. Romanom *Iz velikih dana* obradila život iz burne 1848. u Zagrebu. Napisala je i brojne proslave i igrokaze za škole. Održala je gotovo 1000 predavanja s temama iz hrvatske povijesti, te hrvatske i francuske književnosti. Bila je lanica brojnih ženskih i kulturnih društava, zasna lanica Družbe bra e hrvatskoga zmaja, Hrvatske žene i Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca. Kao glavna urednica ure ivala je asopis *Ženski svijet*. Prema nekim izvorima (S. Kvaternik) 1940. na elu je teroristi ke organizacije »Matija Gubec«. Proglašenje NDH zateklo ju je u Sušaku gdje je bila ravnateljica ženske realne gimnazije. U lipnju 1941. imenovana je odjelnom predstojnicom za žensko škol-

stvo u Ministarstvu bogoštovlja i nastave. U svibnju 1941. provela je organizaciju ustaškoga ženskoga školstva. Potkraj 1942. odlazi za pro elnika Kulturnog odjeljenja trgovinske delegacije NDH u Švicarskoj. Zbog neslaganja sa šefom delegacije J. Milkovi em napušta to mjesto i vra a se u Zagreb. U studenom 1943. umirovljena je kao dužnosnica Ministarstva narodne prosvjete. Poslije toga jedno vrijeme boravi u Be u. Nakon sloma NDH uhi ena je u Zagrebu, ali (ne ijim zauzimanjem) i puštena, no ponovno je u prolje e 1946. odvedena iz stana i nikada se više nije vratila. (P. C.)

SOFTA, Ivan (Sopta), književnik (Smokinja kraj Širokog Brijega, 31. VII. 1904. — ?, V. 1945.). Kad se u izdanju »Binoze« 1936. pojavio roman *Na cesti* (1936.), tada posve nepoznatog književnika Ivana Softe, iznenaje je bilo dvostruko: prvo, roman je bio darovito pisan, a drugo, javnost je otkrila književnog samouka koji je otkrio nepoznati svijet bijede i eksploatacije. Rade i najteže fizi ke poslove ciglarskog i fizi kog radnika upoznao je socijalnu pravdu iz posve nepoznate perspektive, koju su po eli svojatati kao isklju ivo svoju predstavnicu tzv. socijalne književnosti. Me utim, Softa se nikad nije deklarirao kao socijalni pisac. Upoznavši se sa Softinim prvijencem i njegovim opisom lutanja izme u Vinkovaca i Zagreba u traganju za poslom neki su ga kriti ari usporedili s Maksimom Gorkim i Jackom Londonom, jer su svijet i iskustva koja je u toj knjizi opisao otkrivali socijalno

IVAN
SOFA

dno hrvatske proleterske bijede. Uo i II. svjetskog rata postigao je zavidni književni uspjeh te je u kratkom razdoblju u izdanju Matice hrvatske tiskao knjige *Dani jadi i giada* (1938.) i *Nemirni mir* (1940.), u kojima je opisao život u Hercegovini u I. svjetskom ratu i pora u. Iako ga je kritika odmah uo ila, Sofia je i dalje, sve do pred rat, ostao društvena pariija. Teško se zaposlio u Zagrebu gdje je na tržnicama postavljao i uklanjao klupe. Nastankom NDH prvi put dobiva stalno namještenje, a iz *Narodnih novina*, službenog lista NDH, doznajemo daje 5. VII. 1943. Poglavnikovom odredbom imenovan »nagradnim inovnikom odjela za kulturne veze u Ministarstvu vanjskih poslova«. Dana 7. V. 1945. spalio je sve svoje rukopise i krenuo iz Zagreba na put bez povratka me u posljednjim bjeguncima. (B. D.)

SOLJA I , Marko, književnik i kazališni intendant (Bol na Bra u, 20. II. 1896. — Zagreb, 11. IV. 1962.). Završio Filozofski fakultet u Zagrebu, u zagreba ki HNK došao za lektora 1939. Za vrijeme NDH obavlja dužnost ravnatelja Drame (1943.) i intendanta (1943.-45.), a bio je i lektor na Hrvatskome krugovalu. Pisao je pjesme, objavio *Priru nik hrvatskoga jezika i pravopisa*, spjev *Misa*, libreto za operu *Sun anica* B. Papandopula i operu *Svadba na suncu* J. Stahuljaka, a 1942. napisao je i prvu hrvatsku radiodramu, zapravo pjesni ku kroniku *Vje na Hrvatska*. Bio je profesor na gluma koj školi 1939.-49. Prijatelj T. Ujevi a i F. Alfirevi a te je uz njih bio posljednji hrvatski bohem. (P. C.)

MARKO
SOLJA I

SPAHO, Fehim, reis-ul-ulema (Sarajevo, 4. II. 1877. — Sarajevo, 13. II. 1942.). Brat Mehmeda Spahe, ministra u vladama Kraljevine Jugoslavije i predsjednika JMO. U Sarajevu završio vjerske muslimanske škole i šerijatsku suda ku školu. Službovao kao arhivar, šerijatski sudac, tuma za turski jezik, te od 1908. pri Zemaljskoj vladi BiH, kao vladin podtajnik. U Kraljevini Jugoslaviji od velja e 1919. do listopada 1920. na elnik je u Ministarstvu vjera u Beogradu, a potom do 1923. viši vladin savjetnik i nadstojnik odsjeka za vjere u Sarajevu. Kao nepo udan, 1923. je umirovljen, ali nakon godinu dana vra en je u službu, da bi ubrzo opet bio umirovljen. God. 1936. imenovan je naibom Islamske vjerske zajednice i predsjednikom Vrhovnoga šerijatskoga suda u Sarajevu. Za reis-ul-ulemu, vrhovnoga vjerskoga poglavara muslimana u Jugoslaviji, ustoli en je 9. VI. 1938. i na toj dužnosti ostaje do smrti. Za NDH zalagao se za ravnopravnost islamske vjere u državi i

FEHIM
SPAHO

tražio da se definira vjersko-prosvjetna autonomija Islamske vjerske zajednice. U lipnju 1941. predvodi rad tek osnovane komisije šerijatskih vjerskih stručnjaka na izradi Nacrta islamskoga zakona i ustava, koji je u srpnju predan Poglavniku. Pokreta je niza aktivnosti za pomoć stradalnicima, posebno nakon srpskih zločina nad muslimanskim stanovništvom. Zaslužan je za osnivanje Balkanskog instituta u Sarajevu 1910., te Hrvatsko-muslimanskog društva »Narodna uzdanica« 1922., u kojem aktivno djeluje do smrti. Bavio se književnim i znanstvenim radom. Značajan je njegov prikaz najvrjednijih rukopisa i knjiga Gazi Husrev-begove knjižnice. Od 1500 katalogiziranih rukopisa koje je obradio, objavljen je izbor u četiri sveska pod naslovom *Arabski, perzijski i turski rukopisi Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Glasnik zemaljskog muzeja za BiH, četvrti svezak, 1942.)*. (Z. D.)

SPUŽEVI , Duro, veliki župan (Vivodina, 19. XI. 1900. — Johannesburg, 19. III. 1981.). Gimnaziju započeo u Mostaru, nastavio na Širokom Brijegu i maturirao u Mostaru. Pravni studij završio u Zagrebu. Sudsku službu počeo u Mostaru, služio u Travniku i Gackom (kamo je premješten po kazni zbog isticanja hrvatstva), apstinirao, Stocu i naposljetku u Mostaru kao sudac Okružnog suda. Na toj ga je dužnosti zateklo i proglašenje NDH. U lipnju 1941. imenovan je za podžupana Velike župe Vrhbosna u Sarajevu. Kasnije je odjelni savjetnik u MUP-u u Zagrebu, a 23. VIII. 1944. imenovan je za velikog župana Velike župe Hum u Mostaru. Poslije sloma NDH otišao u izbjeglištvo (D. S.)

SREBRNI , Josip, krčki biskup (Solkan kraj Gorica, 2. II. 1876. — Krk, 21. VI. 1966.). Završio gimnaziju u Gorici. U Beču studira povijest i zemljopis, diplomirao i 1902. doktorirao. U Beču stupao u akademsko društvo »Danica«; suračio sa slovenskim studentima, a upoznao i studenta Alcida De Gasperia, poslije poznatoga talijanskog političara. Odmah nakon studija, opredjeljuje se za svećenički poziv i odlazi na nauk u Rim. Za svećenika zaređen 28. X. 1906. u Rimu, a iduće godine (u srpnju

1907.) stječe doktorat iz tomističke filozofije i teologije na Gregorijani. Vrativši se u Goricu postaje prefektom i knjižničarom u Bogoslovnom sjemeništu, a potom rektorom gdje a kao sjemeništa. God. 1909. imenovan je profesorom crkvene povijesti na tamošnjoj bogosloviji. Kada su Solkan i Gorica nakon I. svjetskog rata došli pod Italiju, odlazi u Ljubljanu gdje 1919. preuzima katedru crkvene povijesti i patristike na Bogoslovnom fakultetu. U Ljubljani ostaje do 1923. kada je imenovan za krčkog biskupa. Na čelu je stalnog Odbora za Euharistijske kongrese u tadašnjoj Jugoslaviji. U studenom 1939., hodočasti, uz nadbiskupa Stepinca i druge biskupe i vjernike u Rim, gdje su primljeni kod Svetog oca Pija XII. Kad je talijanska vojska okupirala otok Krk i druge otoke krčke biskupije u travnju 1941. piše brojne izjave i proteste u obranu svojih vjernika. Te, 1941., sudjeluje i na biskupskim konferencijama u Zagrebu. Za vrijeme njemačke okupacije (listopad 1943. — travanj 1945.) nastojao je ublažiti glad koja je vladala na otocima. Intervencijom kod Nijemaca spriječio je miniranje gatova i obale u Krku. Spasio je i znamenitu sliku Paola Veneziana Sv. *Lucija*, koju su Talijani skrivali još od prve okupacije, a poslije držali Nijemci. Na biskupov je zahtjev slika vraćena. Poslije rata doživljavao je napade i zlostavljanja. Prigodom 40. obljetnice biskupovanja 1963. Sv. Stolica imenovala ga nadbiskupom ad personam. (V. Z.)

SREBRNJAK, Ivan (Mijo), sovjetski obavještajac (Oprisavci kraj Broda, danas Slavonski Brod, 4. X. 1903. — Zagreb, 17. IV. 1942.). Obučavao se za zanimanje. Član KPJ postao 1928. God. 1930. bježi u Francusku, a 1933. u Moskvu na partijsko školovanje. Glasio je za sposobnoga vojnog obavještajca. Sa suprugom Franciskom Kline, koju je upoznao u Moskvi, bio na zajedničkom zadatku u Mandžuriji, a potom u Parizu (od 1936.). God. 1939. vraća se u Jugoslaviju, najprije u Beograd, a potom u Zagreb gdje djeluje pod konspirativnim imenom Antonov. Uz obavještajni rad za sovjetski Generalštab, nakon proglašenja NDH, povezuje se s pojedinim vodećim komunistima (A. Hebrang, R. Konar). Njegov se obavještajni

centar, navodno, pokazao nedjelotvornim, štoviše, drugi sovjetski obavještajac u Zagrebu (J. Kopini) optužio ga je partijskom rukovodstvu da je agent Gestapoa. Uhićen je u Zagrebu 25. II. 1942. i ubrzo strijeljan. U rutinskom pretresu njegove kuće uhićeni su njegova supruga F. Kline i A. Hebrang. F. Kline je ubrzo puštena, ali je uhićena u rujnu 1948. u partijskom obračunu s A. Hebrangom, pod optužbom da je za vrijeme NDH radila za ustašku izvještajnu službu. Po službenoj je verziji počinila samoubojstvo krajem 1948. (M. R. i R.)

SRNAK, Rudolf, stožernik (Petrinja, 13. IV. 1913. — Zagreb, 27. VIII. 1948.). Do propasti Kraljevine Jugoslavije službovao kao uitelj. Poslije proglašenja NDH, 1942., ustaški je tabornik u Gudovcu, a potom je premješten za stožernika Ustaške mladeži u Varaždinu. Od jeseni 1944. stožernik je Ustaškoga stožera Bilogora u Bjelovaru. Nakon sloma NDH povlači se u Austriju. Dospijeva u izbjeglički logor Fermo u Italiji, i tu ostaje do 1947., kada ga uhićuju britanske vojne vlasti. Pobjegao iz zatvora u Rimu u svibnju 1947. Iste godine prebacuje se u Hrvatsku u Kavranovoj akciji, biva zarobljen, te osuđen na smrt. (M. P.)

STAHULJAK, Ivan, državni dužnosnik (Zagreb, 30. XI. 1904. — Bjelovar, 1945.). Završio pravo i bavio se odvjetništvom. Uoči uspostave NDH kotarski je sudac u Klanjcu. Bio podžupan Velike župe Bilogora u Bjelovaru, a 1942. krajem vrijeme i vršitelj dužnosti velikog župana. Nakon sloma NDH Okružni sud u Bjelovaru osudio ga je na smrt 15. VII. 1945. Za vrijeme NDH više članova obitelji Stahuljak obnašalo je značajne dužnosti: Ljudevit Stahuljak, odvjetnik, ustaški je logornik u Grubišnom Polju i ravnatelj Državnog monopola (poslije sloma NDH osuđen 1945. na smrt); Eugen Stahuljak, ustaški je tabornik; Milivoj Stahuljak, ustaški je logornik, nosilac naslova viteza (izbjegao 1945., živio u Buenos Airesu, gdje je i umro), Smiljko Stahuljak, djelatnik u UNS-u (počinio samoubojstvo u Bleiburgu). (D. S.)

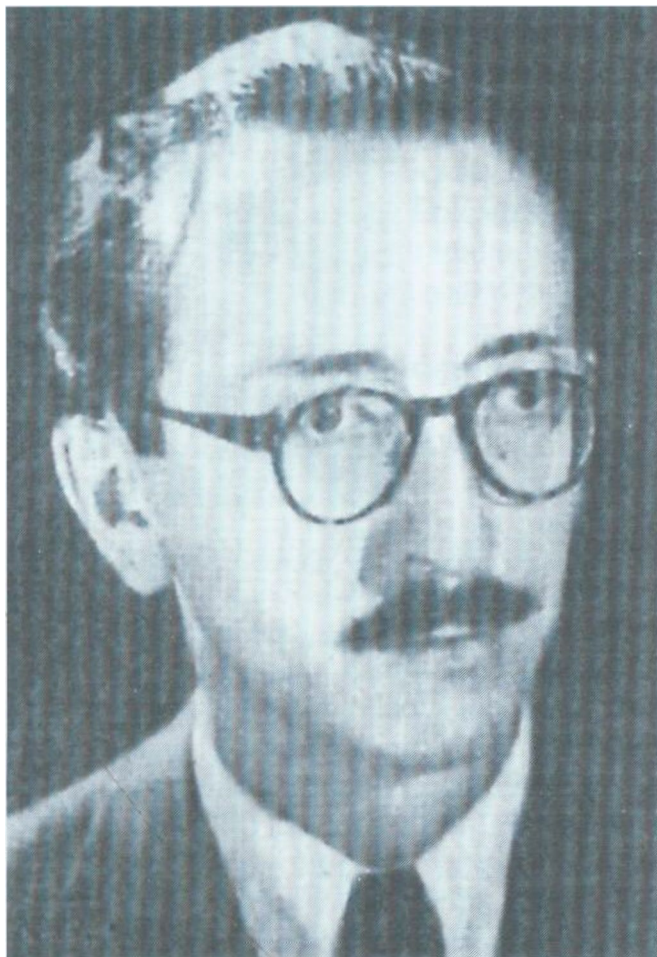
STANKOVI, Marica, dužnosnica katoličke organizacije (Zagreb, 31. XII. 1900. — Za-

MARICA
STANKOVI

greb, 8. X. 1957.). Završila Uiteljsku školu sestara milosrdnica (1920.) i Višu pedagošku školu (1933.) u Zagrebu. Radila kao uiteljica, nastavnica i profesorica u Sračincu, Donjoj Vošini, Slatini, Bukovcu, Gracacu, Kutini i Zagrebu. Sudjelovala u osnivanju Saveza hrvatskih orlika (1925.), te izabrana za predsjednicu (1927.). Nakon što je organizaciju zabranila jugoslavenska vlada (1929.), suosnivačica je katoličke organizacije Veliko križarsko bratstvo (1930.), prva predsjednica ženskog krila Velikoga križarskog sestrinstva i glavna urednica časopisa *Za vjeru i dom*. Uz pomoć pet istomišljenica osnovala (1938.) posebnu crkvenu ustanovu Suradnice Krista Kralja, koja je pravila odobrio nadbiskup A. Stepinac. Otvorila Dom za katoličke djevojke (1939.). Za NDH predsjednica Velikoga križarskog sestrinstva, glavna urednica časopisa *Za vjeru i dom*, te poglavarica Suradnice Krista Kralja. Objavljivala je članke u časopisima i novinama. Odupirala se politizaciji križarske organizacije, zbog čega je izložena sumnjičenju i prijetnjama. Na prijedlog nadbiskupa A. Stepinca papa Pio XII. dodijelio joj odlikovanje »Pro Ecclesia et Pontificate« zbog njezina apostolskog djelovanja (1943.). Poslije sloma NDH na skupu prosvjetnih radnika (1945.) oduprla se optužbama protiv nadbiskupa A. Stepinca. Vlasti su je uhitile (1947.) i osudile na pet godina robije i tri godine gubitka političkih prava. (S. B.)

STAR EVI, Mile, kulturni djelatnik i političar (Gospić, 15. IX. 1904. — Buenos Aires, 9. III. 1953.). Filozofiju diplomirao na Filo-

MILE STAR EVI

zofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirao 1932. disertacijom *Postanak Hrvatske stranke prava god. 1861.* Kao hrvatski rodoljub zatvaran za Kraljevine Jugoslavije, a 1930. u zatvoru je bio izvrgnut svirepim mu enjima, od kojih je do smrti nosio bolne posljedice. Tridesetih je godina upravitelj Gradske knjižnice u Zagrebu. Agilni je djelatnik, lan uprave a poslije i gospodarski tajnik Matice hrvatske. Izme u ostalog, organizirao je pododbore MH, koji su u danima diktature bili kulturno i političko okupljalište. Ure ivao je asopise *Hrvatska mladica*, *Nastavni vjesnik* i *Omladina*, te objavljivao lanke kulturnoga i političkoga sadržaja. Posebno je vrijedna njegova politička rasprava *Dr. Ante Star evi i Srbi* (1936.). lan je Hrvatske federalističke stranke a potom pristupa ustaškom pokretu. Poslije proglašenja NDH bio je tajnik Matice hrvatske, u kolovozu 1941. imenovan je za odjelnog pro elnika u Ministarstvu nastave za promicanje prosvjete. Istodobno (od velja e 1942.) privremeni savezni ar za Hrvatski savez uljudbenih i pro-

svjetnih društava. Ministar je narodne prosvjete od listopada 1942. do listopada 1943. Na tu je dužnost podnio ostavku u rujnu 1943. zbog neslaganja s Paveli evom odlukom da predsjednik Vlade bude N. Mandić. S M. Lorkovićem, u ljeto 1943., pregovara (po ovlaštenju Poglavnika) s predstavnicima HSS-a o eventualnom njihovom ulasku u Vladu. U jesen 1943., po Paveli evu zadatku, nastoji privoliti M. Krležu da se uključi u kulturni život. Kao ministar prosvjete izvršio brojne personalne promjene na Sveučilištu: dio profesora prisilno umirovio, dio mladih ljudi imenovao za profesore. U studenome 1943. umirovljen. Ravnatelj je i urednik tjednika *Selja ko ognjište* (1942.-45.), te pisao za mjesečnik *Suradnja*, Zagreb/Berlin (1943.-45.), *Prosvjetni život* i druge. Nakon sloma NDH, povlači se u Austriju i Italiju gdje godinu i pol boravi u izbjegličkim logorima, u veljači 1947. zajedno s obitelji odlazi u Argentinu. Tamo sudjeluje u prvim pokušajima i organiziranju hrvatske političke emigracije. (R.)

STAREŠINI , Eugen, zagrebački gradonačelnik (Zagreb, 7. X. 1897. — Buenos Aires, 14. IX. 1974.). Uoči i za vrijeme NDH ravnatelj je Jadranskoga osiguravajućeg društva u Zagrebu. U kolovozu 1944. imenovan je zagrebački gradonačelnikom. Na toj dužnosti ostao je do kraja rata. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, a zatim u logor za hrvatske izbjeglice u Fermu, Italija. (M. R.)

STEFOTIĆ, Josip, glavnostožerni časnik (1902.-1946.). Služio u vojsci Kraljevine Jugoslavije i imao čin potpukovnika. Kapitulaciju Jugoslavije dočeka na dužnosti u Sarajevu. Nakon uspostave NDH u rujnu 1941. preveden je u glavnostožernoga potpukovnika i imenovan na dužnost načelnika stožera pješake divizije. Na toj dužnosti ostaje do siječnja 1943. kada je premješten na dužnost načelnika Stožera III. zbornog područja u Sarajevu. U ožujku 1944. premješten je za šefa kabineta ministra oružanih snaga NDH u Zagreb. Na toj dužnosti ostaje do povlačenja u Austriju u svibnju 1945. Zarobljuje ga postrojbe Crvene armije i

1946. izručen je Jugoslaviji, gdje je proglašen ratnim zloincem i osuđen na smrt. (M. R.)

STEINFEL, Nikola, (Steinfl), admiral (Zlabin, 27. XI. 1889. — Zagreb, 7. VI. 1945.). Gimnaziju završio u Gospiću, a Pomorsku vojnu akademiju u Rijeci 1909. Službovao na austrougarskim brodovima, od 1913. u pomorskom zrakoplovstvu poručnik ratnog broda. U jugoslavenskoj mornarici 1934. postaje kapetanom bojnog broda, 1940. umirovljen. Potkraj 1943. i početkom 1944. glavar je Stožera Državne radne službe. Početkom svibnja 1944. postaje doadmiraal i zapovjednik Hrvatske mornarice. Nakon smjenjivanja A. Voki i Poglavnika ga je iste večeri, 30. kolovoza 1944., imenovao ministrom oružanih snaga. Nije imao nikakva stvarnog utjecaja pa su ga Nijemci zvali »Puppe« (lutka). Pri povlačenju zarobile su ga britanske vojne vlasti, zatvorile u logor u Celovcu i 17. V. 1945. izručile jugoslavenskim vlastima. Osuđen je na smrt 6. VI. 1945. i pogubljen. (S. R.)'

STEPINAC, Alojzije, nadbiskup zagrebački i kardinal (Krašić, 8. V. 1898. — Krašić, 10. II. 1960.). Zagrebačku gornjogradsku gimnaziju napušta poslije završenoga petog razreda te stupa u nadbiskupsko sjemenište, odlučivši se za svećenički poziv. U Zagrebu nastavlja polaziti nadbiskupsku gimnaziju, koju završava 1916. Potom je unovčen u 96. karlovačku pukovnicu, te ubrzo poslan u vojni kamp u Rijeci. God. 1917. nalazi se na talijanskom bojištu, gdje je sredinom 1918. ranjen i zarobljen. Prijavio se u jugoslavensku legaciju, te je u prosincu 1918. pušten i prebačen u Solun. Iz Soluna odlazi kao potporučnik redovne vojske u Vranje, Gnjilane i Prištinu, a u proljeće 1919. je demobiliziran. Poslije završetka I. svjetskog rata započinje studij na Agronomskom fakultetu u Zagrebu, ali ga prekida i odlazi na rimski papinski zavod Germanicum. Godine 1930. zaređen je za svećenika, a 1931. doktorira filozofiju i teologiju te ga iste godine nadbiskup zagrebački Antun Bauer imenuje nadbiskupom ceremonijalom, a 1934. imenovan je zagrebačkim nadbiskupom koadjutorom s pravom nasljedstva.

ALOJZIJE STEPINAC

Nakon smrti nadbiskupa Bauera (7. XII. 1937.) preuzima upravu Zagrebačke nadbiskupije. Podržao je sporazum Cvetkovi-Maček i uspostavu Banovine Hrvatske u kolovozu 1939. Stvaranje NDH Stepinac je pozdravio kao ostvarenje vjekovnog očekivanja i prava hrvatskog naroda na samoodređenje i vlastitu državu. Veću u drugoj polovici svibnja odbija prisustvovati službenim svečanostima upriličnim poslije potpisivanja Rimskih ugovora. Tijekom rata pomagao je ljudima bez obzira na njihovu nacionalnu i vjersku pripadnost i suprotstavljao se nezakonitostima u NDH. Cesto prosvjeduje protiv nasilnog odvođenja Židova i Srba i pri najvišim vlastima u NDH. Glavni je vojni vikar NDH te predsjednik Biskupske konferencije (tri puta se sastala: u lipnju i studenome 1941., te u ožujku 1945.). Pri prevođenju na rimokatoličku vjeru pravoslavnih vjernika, kao član Odbora trojice, zalaže se u uputama da se taj proces provodi u skladu s crkvenim normama, a samo iznimno, zbog ratnih prilika, dopušta skraćeni postupak. Zbog zalaganja za ljudska prava progonjenih i skrbi za sudbine pojedinaca (i Židova i pravoslava-

STEPINAC S MARCONIJEM

ca), te zbog svojih propovijedi u zagreba koj katedrali, Stepinac dolazi u sukob s ustaškim vlastima. U članku *Pozvani i nepozvani*, objavljenom u *Hrvatskom narodu* 7. XI. 1943., ministar prosvjete J. Makanec napao je Stepinca, iako njegovo ime izrijetkom ne spominje. Bio je to službeni odgovor vlasti na za njih neprihvatljive teze (osuda nehumanih postupaka te protivljenje rasiisti koj teoriji) koje je Stepinac izložio u propovijedi što ju je održao 31. X. 1943. u zagreba koj prvostolnici na svršetku velike pokornike procesije. (U obranu Stepinca polemi ki je odgovorio K. Segvi .) U poslanici koju je uputio vjernicima 24. III. 1945., a uz Stepinca su je potpisali nadbiskup vrhbosanski I. Sari te biskupi J. Gari , A. Akšamovi i J. Simrak, isti e se da su »hrvatski katoliki biskupi poštivali volju Hrvatskog Naroda« za nezavisnom državom, te da »nitko prema tome nema pravo optuživati bilo kojega građanina Hrvatske Države, pa ni biskupe zato što poštivaju tu neodstupnu volju Hrvatskog Naroda, kad on na to ima pravo i po Božjim i po ljudskim zakonima«. Svih je ratnih godina Stepinac poticao brojne akcije Caritasa Za-

greba ke nadbiskupije, od spašavanja hrvatskih zato enika iz fašisti kih logora u Italiji i zbrinjavanja djece s Kozare do vlakova hrane i odje e za gladne i siromašne. Ve 17. V. 1945., nakon smjene vlasti, Stepinac je uhi en u Zagrebu te je u zatvoru do 3. VI. 1945. Dan nakon što je pušten iz zatvora, 4. lipnja, sastao se s predsjednikom Savezne vlade J. Brozom Titom i predsjednikom vlade NR Hrvatske V. Bakari em. Zatražio je da se sa Svetom Stolicom uspostave diplomatski odnosi te da se uredi odnosi izme u države i Crkve. Poslije objave zaklju aka biskupske konferencije, održane u Zagrebu od 17.—22. IX. 1945., dolazi do otvorenoga političkog sukoba novih vlasti s katoliki m biskupima na elu sa Stepincem. Nove vlasti odlučile su pokrenuti politički proces protiv Stepinca, te je on 18. IX. 1946. ponovno uhi en i osu en 11. X. 1946. na 16 godina zatvora, uz gubitak građanskih prava u trajanju od pet godina. Zatvoren je u Lepoglavi, a od prosinca 1951. u konfinaciji je u rodnom mjestu Krašiu, gdje je i umro. Papa Pio XII. imenuje A. Stepinca 12.1.1953. kardinalom. Posmrtno je pokrenut postupak za proglašenje Stepinca svetim. Prigodom

ALOJZIJE STEPINAC

posjete Zagrebu (10. i 11. rujna 1994.) papa Ivan Pavao II. obišao je Stepin ev grob u Katedrali i pomolio se. (M. S. i R.)

STERN, Žiga, tvornik (Zagreb, 9. XII. 1883. — Zagreb, 22. IV. 1941.). Sin Jakoba Sterna, utemeljitelja tvornice kože i cipela u Zagrebu; tvornicu kao ravnatelj vodio 1909.⁴¹. Stvorio uzornu cipelarsku industriju na Novoj vesi u Zagrebu i stekao veliki imetak. Oženio austrijsku filmsku glumicu Hellu Beck, koja je u Zagrebu glumila u prvim hrvatskim igranim filmovima. Nakon osnivanja NDH, Stern se u trenutku živ anog sloma, zbog straha prouzročio enog prijetnjama Zidovima, objesio u uredu, koji se nalazio kat ispod stana M. Budaka (Jurišićeva 3). Sternovom slomu najviše je pridonijela tragi na sudbina njegovih prijatelja i susjeda obitelji A. i Z. Mari na Josipovcu. Supruga Hella uspjela je rasprodati sav imetak i s k erima izbje i u Italiju. (P. C.)

STIER, Ivan, pukovnik (epin, 18. VI. 1913.). Po zanimanju bio trgovac. Istaknuti je pristaša HSS-a na osje kom području. Nakon proglašenja NDH u Gra anskoj zaštiti radi na uspostavi nove vlasti u Slavoniji. U lipnju 1941. postavljen je za pobo nika u Ustaškom stožeru u Osijeku, potom za zapovjednika pripremne bojne (koja je djelovala u okolici Siska) i 2. ustaškoga zdruga u Osijeku. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, pa u Italiju gdje je zapovjednik slobodnoga hrvatskoga vojni kog logora u Modeni. Iz Italije odlazi u Argentinu, živi u Buenos Airesu, sura uje u Drini (1955.). (M. R.)

STILINOVI , Marijan, komunistički i partizanski dužnosnik (Sv. Nedjelja, 27. XI. 1904. — Zadar, 6. XII. 1959.). Gimnaziju polazio u Ogulinu i Zagrebu, a studij kazališne umjetnosti u Zagrebu, Be u i Berlinu. Zbog djelovanja u lijevi arskim organizacijama, osu en je 1921. na šest mjeseci zatvora, uvjetno na pet godina; 1930. na tri godine zatvora koje služi u Mitrovici i Lepoglavi; 1934. na deset godina robije koje izdržava u Mitrovici. U KPJ je primljen 1923.; 1935. je isklju en i ponovno primljen u prosincu 1941. U kolovozu 1941. bježi iz mitrova ke

kaznionice na Frušku goru, a potom u Užice. Radi u redakciji *Borbe*, a poslije u Agitpropu Vrhovnoga štaba NOVJ. U isto vrijeme, zamjenik je politi kog komesara prate e ete VS (prosinac 1941. — listopad 1942.). God. 1943. opunomo enik je VŠ NOV i POJ za pregovore s Nijemcima oko razmjene zarobljenika ali i oko nekih drugih pitanja. Glavni je urednik *Naprijeda*, glasila KPH. Vije nik je AVNOJ-a i ZAVNOH-a. U lipnju 1943. otvorio je Prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske u Tpuskom. Nakon partizanskoga zauzimanja Beograda (listopad 1944.) postavljen je za glavnog urednika *Borbe*. Jugoslavenski je ambasador u Cehoslova koj (1948.-49.) i Argentini (1949.-52.). Objavio knjige *Sumrak u Pragu* (1952.), *Bune i otpori* (1969.). Napisao na robiji dramu *Matija Gubec* (1937.), tiskanu u Zagrebu, ali je tadašnja policija uništila sve primjerke. (M. R. i R.)

STIMAKOVI , Zvonimir, general (Zagreb, 3. VI. 1891. — Zagreb, 18. X. 1974.). Završio Kadetsku školu u Kamenici, glavnostožerni te aj u austrougarskoj vojsci i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Djelatni asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije (do 1937.) s inom konji kog potpukovnika. Nakon osnivanja NDH javio se u djelatnu službu u hrvatskoj vojsci. Zapovjednik je 4. nova ke pukovnije 1942. i 1943. Od lipnja 1943. do sije nja 1944. obnašao je dužnosti pro elnika Glavnostožernog odjela II. zbornog područja, zapovjednika Podhvatnog zapovjedništva Sisak, nadzornika konjaništva i zapovjednika 2. hrvatske legije u Stockerauu. Od sije nja 1944. zapovjednik je 4. lova koga zdruga (Bosanski Novi). Nakon sloma NDH, u rujnu 1945. Vrhovni sud DFJ u Beogradu osudio gaje na 20 godina zatvora. (M. P.)

STIP I , Ivo, lije nik (Sisak, 24. VIII. 1893. — Zagreb, 6. XI. 1945.). Studij medicine zapo eo u Berlinu, a završio u Pragu. Radio kao bolni ki lije nik u Sisku, gdje je bio voditelj Internog odjela i voditelj Ambulatorija za veneri ne bolesti, a 1941. i ravnatelj te bolnice. Iste godine prelazi u Zagreb za gradskog fizika. Sura ivao je u *Lije ni kom vjesniku* (1940.). God. 1943. imenovan je

glavnim ravnateljem Glavnog ravnateljstva za zdravstvo Ministarstva unutarnjih poslova, a potom za državnog tajnika u Ministarstvu zdravstva i udružbe. Bolovao je i umro od tuberkuloze. (V. D.)

STIPETI , Gjuro, inženjer brodogradnje (Zagreb, 9. VII. 1876. — Zagreb, 17. II. 1946.). Gimnaziju završio u Zagrebu 1894., a diplomirao na Strojarskom odjelu Tehničke visoke škole u Beču 1899. God. 1900.-11. službovao je u austrougarskoj ratnoj mornarici (upravljao brodogradnjevima u Puli, bio zamjenik upravitelja gradnje ratnog broda »Sankt Georg«, upravitelj svih dokova u Puli, te u službi u

GJURO
STIPETI

Ministarstvu mornarice u Beču), a nakon toga u brodogradilištu u Monfalconeu kraj Trsta: najprije kao ravnatelj Odjela za gradnju ratnih brodova do 1914., a zatim kao tehnički ravnatelj itavog brodogradilišta i zamjenik glavnog ravnatelja poduzeća. Istodobno je izradio osnove za više brodova i rekonstrukciju brodogradilišta. U kolovozu 1920. imenovan je za redovitog profesora na Tehničkoj visokoj školi u Zagrebu. Predavao je predmete: elementi broda, mehanička tehnologija, osnivanje broda, uprava i pogon tvornica. Utemeljitelj je nastave brodogradnje i prvi redoviti profesor brodogradnje u Hrvatskoj. Rektor Tehničke visoke škole bio je 1921./22. i 1925./26., dekan Tehničkog fakulteta u Zagrebu (1927./28.), a rektor Sveučilišta u Zagrebu 1933.-35. Bio je prvi inženjer izabran za rektora u povijesti Zagrebačkog sveučilišta. U dva je navrata izabran za predsjednika zagrebačkog Odsjeka Udruženja inženjera i arhitekata (1926-

-27. i 1938.^2.). Za vrijeme NDH i dalje je bio redoviti profesor i nadstojnik Zavoda za brodogradnju. Već je od prije predsjednik hrvatsko-njemačkog društva. U jesen 1945. uhićen je i osuđen na smrt. Predstavka za pomilovanje (pa i Vijeća Tehničkog fakulteta) i sastanak Kluba inženjera sazvan s istom svrhom, koji su rastjerali komunistički aktivisti, nisu naišli na razumijevanje te je presuda izvršena. Rehabilitiran prigodom 75. obljetnice Tehničkog fakulteta u Zagrebu, u listopadu 1994. (D. S.)

STIPETI , Ivica, stožernik i veliki župan (Ogulin, 9. II. 1911. — Varaždin,? 1945.). Pravni fakultet završio u Zagrebu i službovao u Ivančicu kao sudac Kotarskog suda. Politički je pristaša HSS-a, a krajem 30-ih godina pristupa ustaškom pokretu. Prvih dana NDH obavljao je dužnost logomika Ustaškog logora Ivanec. Sredinom 1942. imenovan je stožernikom Ustaškoga stožera Zagorje u Varaždinu. Uz tu dužnost, na kojoj ostaje do kraja rata, u srpnju 1944. imenovan je i za velikoga župana Velike župe Zagorje. Uhićen je pri povlačenju u svibnju 1945. te na Vojnom sudu II. jugoslavenske armije u Varaždinu 25. VII. 1945. osuđen na smrt. (M. R.)

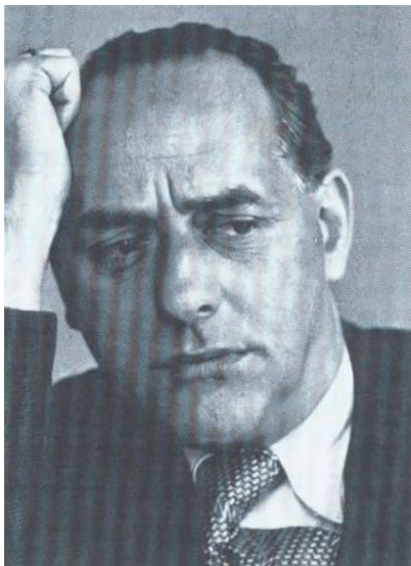
STRAŽIŠČIKY, Stanislav, glazbeni pisac i kritičar (Križevci, 22. VII. 1883. — Zagreb, 22. VII. 1945.). Diplomirao je pravo u Zagrebu, studirao u Leipzigu, a od 1923. bio profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, potom 1941.-42. ravnatelj zagrebačke Opere i ponovno do 1945. profesor Muzičke akademije. Savjestan pratitelj i dobar poznavatelj

STANISLAV
STRAŽIŠČIKY

glazbenog kazališta, te izvrstan pedagog. (P. C.)

STROZZI, Tito, markiz, redatelj i dramati ar (Zagreb, 14. X. 1892. — Zagreb, 23. III. 1970.). član HNK od 1919. Jedan od najsvestranijih hrvatskih kazališnih ljudi, koji je sa svojom majkom Marijom Ruži kom-Strozzi i sestrom Majom Strozzi-Pe i obilježio sjajnu kazališnu epohu u trajanju jednog stoljeća. Glazbenik, glumac, redatelj, prevoditelj, pedagog, dramati ar, književnik, upravitelj Drame HNK u Zagrebu, živio je i umro za kazalište, a preminuo je gotovo na pozornici, nekoliko sati poslije praizvedbe svojega *Buniduha Kerempuha* u zagrebačkoj »Komediji«, svoje posljednje uloge i režije. Njegove briljantne kreacije Krležinih junaka, klasičnih heroja i salonskih ljubavnika ostaju trajno zapisane u antologiji hrvatskoga scenskoga stvaralaštva. Režije mu obuhvaćaju širok repertoar hrvatskih i stranih dramskih i opernih autora. Napisao je i adaptirao za kazalište 20-ak djela, uz golem broj prijevoda. Preveo je i oba dijela *Fausta* J. W. Goethea. God. 1925. napisao je scenarij, režirao, igrao glavnu ulogu i financirao filmski projekt *Dvorovi u samo i*. Opere i drame režirao je i u Francuskoj, Austriji, Njemačkoj. Za vrijeme NDH bio je u naponu stvaralačke snage; bio je voditelj Dječjega carstva i popularni Car Priatelj. Pisao kazališne komade, igrao i režirao drame i opere na Hrvatskome krugovalu i u kazalištu. Drame: *Dubravka* (I. Gundulić), *Ognjište* (M. Budak), *Kardinal* (L. N. Parker), *Zrinski i Tomislav* (T. Strozzi), *Faust*

TITO
STROZZI

(J. W. Goethe), *Prijatelj žena* (A. Dumas), *Spletka i ljubav* (F. Schiller) i dr.; opere: *Don Carlos* (G. Verdi), *Cavalleria rusticana* (P. Mascagni), *Adriana Lecouvreur* (F. Halévy), *Rajnino zlato* (R. Wagner). Odigrao je i golem broj uloga. Imao je i domobranskog satnika. (P. C.)

STUBNYA, Rudolf, stožernik (Motički kraj Banske Bistrice, Slovačka, 1898. — Banja Luka, po etkom siječnja 1944.). Filozofski fakultet završio u Zagrebu. Kao srednjoškolski profesor službuje od Cetinja do Sušaka, kraće vrijeme i u Banjoj Luci. Premještan je najprije zbog političke djelatnosti kao hrvatski nacionalist. Proglašenje NDH zateklo ga je u akovcu, gdje nastoji pokrenuti hrvatske novine. Pošto je Mađarska okupirala Međimurje, odlazi u kolovozu 1941. u Banju Luku, gdje djeluje na okupljanju mladeži i organizaciji ustaškog pokreta. Predaje opet na školi, a ubrzo je postavljen i za ravnatelja Trgovacke akademije. Od ožujka 1942. pobočnik je, zatim logornik, od 1944. najprije zamjenik, zatim v. d. i napokon stožernik Ustaškog stožera Sana-Luka u Banja Luci. Poginuo, zajedno sa sinom Dujom, pri pokušaju proboja partizanskog napada na Banju Luku. (R.)

SUDAR, Franjo, ustaški pukovnik (Brušani kraj Gospića, 23. III. 1903. — ?). Do uspostave NDH službovao kao dočasnik. U svibnju 1941. odlazi u Nevesinje (kao ustaški poručnik) gdje formira tabore i mjesne ustaške jedinice, a u srpnju je postrojio ustaški združenje i uspio obraniti grad. Kao zapovjednik 1. bojne Crne legije i 1. bojne 5. ustaškoga združenja vodio borbe s etnicima i partizanima u istočnoj Bosni, te je promoviran u in ustaškog bojnika. U rujnu 1943. imenovan je zapovjednikom 1. ustaškog djelatnog združenja, a 1944. 4. ustaškoga združenja. U studenom 1944. promoviran je u in ustaškog pukovnika. U ožujku 1945. povjerenom mu je zapovjedništvo 8. hrvatske divizije. Nakon sloma NDH u svibnju 1945. povlači se u Austriju i Italiju. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

SUGJA, Ante, pravnik i diplomat (Trstenik, 7. II. 1893. — Buenos Aires, 6. V. 1970.). Završio Pravni fakultet i stekao doktorat prava. Radio kao odvjetnik u Dubrovniku i bio tajnik kotarske organizacije HSS-a. Savjetnik u poslanstvu NDH u Rimu od kolovoza 1941., odakle odlazi za generalnog konzula u Prag. U studenome 1942. imenovan nadsavjetnikom u MVP. God. 1943. nadsavjetnik je i otpravnik poslova NDH u Rimu, a 13. XII. 1943. premješten u poslanstvo NDH u Veneciji do 1945. Nakon povlačenja 1945. iz Hrvatske živio u emigraciji u Argentini. (M. P.)

SUNARI, Jozo (Josip), doglavnik (Travnik, 1868. — ?). Gimnaziju završio u Travniku a pravni studij s doktoratom u Beču. Bavio se odvjetništvom u Sarajevu. Pripadao Hrvatskoj narodnoj zajednici koju je vodio N. Mandić. Suračio s A. Mešićem. Zastupnik je i potpredsjednik Bosanskohercegovačkog sabora uoči I. svjetskog rata. Po etkom 30-ih godina upoznaje i održava veze s A. Pavelićem. Poslije proglašenja NDH dolazi u Zagreb i djeluje u najužem Pavelićevom krugu (prisutan je dogovorima kod A. Pavelića uoči sastanka Pavelić-Ciano u Ljubljani 25. IV. 1941.), 8. svibnja imenovan je doglavnikom, ali je već 13. VIII. 1941. razriješen dužnosti. Daljnja sudbina nepoznata. (Z. D. i R.)

SUŠI, Lovro, odvjetnik i političar (Mrkopalj, 9. VIII. 1891. — Caracas, 8. I. 1972.). Gimnaziju pohađao u Zagrebu, Osijeku i Senju, gdje je i maturirao. U Zagrebu završio pravni studij s doktoratom. Kao privremeni sudjeluje u I. svjetskom ratu. Nakon rata radi kod suda i kao odvjetnik u perovoda, a 1923. otvara vlastitu odvjetničku pisarnu u Ogulinu. Branio V. Mačekovu, sudionike Velebitskog ustanka i druge političke protivnike režima. U mladosti pripadao Hrvatskoj stranci prava, poslije pristao HSS-u, uređivao tjednik *Glas Hrvata*. God. 1930. osuđen jer je pristao braniti M. Budaka, skupljao priloge za njega i raspisivao govore V. Mačekova. Na listi HSS-a izabran je za narodnoga zastupnika 1935. i 1938. Ogradio se od Sporazuma Cvetkovi-

LOVRO SUŠIĆ

Maček, smatraju i da za hrvatski narod nema drugog rješenja osim vlastite nezavisne države. Nakon uspostave NDH bio ustaški povjerenik u Ogulinu, a 16. IV. 1941. imenovan je ministrom narodnoga gospodarstva u Hrvatskoj državnoj vladi (u tom svojstvu je i potpisao prve novčanice kune). U rekonstrukciji Vlade imenovan je ministrom udružbe (30. VI. 1941.), u četvrtoj je Vladi (od 30. IV. 1943.) ministar postrojnika, i na toj dužnosti ostaje do kraja rata. Doglavnik je i član Događničkoga vijeća, te nositelj naslova viteza. U svibnju 1945. odlazi u emigraciju u Austriju. Vrlo je aktivan u radu emigracije. Po etkom 1946. jedan je od osnivača Hrvatskoga državnoga odbora, kojem je bio cilj organizirati križare u Hrvatskoj, pripremiti teren za ubacivanje snaga iz emigracije te dignuti ustanak u Hrvatskoj. U organizaciji tog odbora tijekom 1947. i 1948. ubačeno je nekoliko grupa emigranata u Hrvatsku. Sve su upale u zamku Udbe. Austriju napustio u kolovozu 1949., te preko Italije i Španjolske 1951. odlazi u Venezuelu. (Z. D.)

SUŠIĆ, Miroslav, veliki župan (Mrkopalj, 22. VI. 1882. — Buenos Aires, 19. VI. 1961.). Gimnaziju polazio u Rijeci i Senju, a Filozofski fakultet završio u Zagrebu. Kao profesor radio u Zagrebu, Senju i Sušaku. Kao student vodio staro hrvatsko studentsko mladeži. Za boravka na Sušaku, jedan je od

MIROSLAV
SUŠI

etvorice izdava a tjednika *Rije ki glas*, koji je zastupao isto pravaštvo. Nakon uspostave Kraljevine SHS nastavio je s političkim radom i odmah se našao na udaru režima, a 1922. Oijuna mu prijete i smrću. Vlasti ga 1923. umirovljuju. U službu se vraća 1927., a 1929. premješten je na Cetinje kako bi se onemogućilo u političkom radu. Po povratku u Senj 1932. radi na organiziranju ustaškog pokreta i ponovno je umirovljen. Uoči 1941. zapošljava se na Sušaku. Nakon proglašenja NDH u lipnju 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Vinodol i Podgoije sa sjedištem u Senju. Umirovljen je u jesen iste godine. Potkraj 1944. odlazi najprije u München, a u veljači 1945. u okolicu Salzburga, gdje je došao s lomom NDH. Iz Austrije sklonio se u Italiju, u izbjeglički logor Fermo, a iz njega u Argentinu, gdje je umro. (Z. D.)

SZABO, Gjuro, muzeolog, konzervator, povijesni arhitekt (Novska, 3. II. 1875. — Zagreb, 2. V. 1943.). Gimnaziju je završio u Zagrebu, a germanistiku u Beču. Za boravka u Beču i Nürnbergu zainteresirao se za spomenike umjetnosti. Od 1907. predaje na srednjim

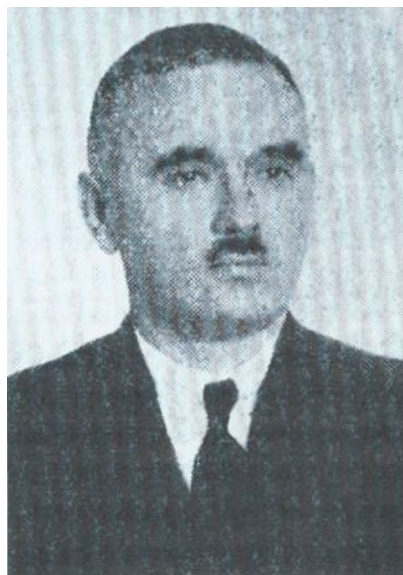

GJURO
SZABO

školama u Senju, Osijeku, Bjelovaru i Zagrebu. Po etkom 1911. imenovan je tajnikom Zemaljskog povjerenstva za uvažavanje umjetničkih i historijskih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Dužnost konzervatora obavljao je do kraja života. Od 1919. ravnatelj je Muzeja za umjetnost i obrt. God. 1926. umirovljen je, a od 1928. do kraja života bio je ravnatelj Muzeja grada Zagreba. Od 1940.-43. obnaša dužnost suurednika struke kulturne historije i umjetnog obrta u *Hrvatskoj enciklopediji*, za koju je napisao i nekoliko članaka, među kojima se ističe *Burg. Za Našu domovinu, I*, (1943.), napisao je članak *Stari hrvatski gradovi*. Stručnim prikazima surađuje u *godišnjaku Hrvatski radiša* (1941.); reviji *Zagreb* (1942.); *Naraštaju slobode II*. (1943.); *Croatica* (1943.). Posmrtno je objavljen njegov tekst za Mapu izvornih litografija Hrvatsko primorje. V. Kirina (1944.). Važnija djela: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji* (1920.); *Umjetnost, u našim ladanjskim crkvama* (1929.); *Kroz Hrvatsko zagorje* (1939.); *Stari Zagreb* (1941.) i dr. (M. S.)

v S

ŠABANOVIC, Hazim, orijentalist (Poije ani kraj Visokog, 22. VII. 1916. — Carigrad, 22. III. 1971.). Polazio Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu, te studirao na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi. Završio Filozofski fakultet u Beogradu gdje je i doktorirao 1956. Kao student u Sarajevu sura ivao u *Novom beharu* i *Glasniku Islamske vjerske zajednice*. Za vrijeme NDH bio kustos u Hrvatskom zemaljskom muzeju u Sarajevu, te razvio bogatu publicisti ku djelatnost: piše lanke o kulturnim vezama Hrvata i Arabljana u prošlosti, o Hrvatima muslimanima u turskoj prošlosti, portrete glasovitih Hrvata na Visokoj Porti, o veza ma Hrvatske s islamskim svijetom, te se zauzima za moralnu obnovu u novome društvu NDH. Sura ivao u *Osvitu* (1942-44.); *Glasniku Islamske vjerske zajednice* (1941.-43.); *Novom listu* (1941.-42.); *Hrvatskom narodu* (1941.-43.); *Za dom* (1942.); *Spremnosti* (1943.); *Novom Beharu* (1941-42, 1944.) i dr. Poslije sloma NDH osu en na tri godine robije, od ega je odslužio oko godinu dana. Radi potom u Arhivu grada Sarajeva, na Pravnom fakultetu te od 1950. u Orijentalnom institutu u Sarajevu. U središtu njegova znanstvena zanimanja je kulturna povijest Muslimana na prostoru bivše Jugoslavije. Objavljivao vrela na turskom i arapskom jeziku; izme u ostalog: *Turski dokumenti u Bosni iz druge polovine XV. stolje a* (Sarajevo, 1949.); *Upravna podjela jugoslavenskih zemalja pod turskom vladavinom do Karlova kog mira 1699.* (Sarajevo, 1953.); *Bosanski pašaluk, postanak i upravna podjela* (Sarajevo, 1959.). Bio suradnik *Enciklopedije Jugoslavije*. (R.)

DRAGUTIN
ŠAFAR

gimnaziju i Pravni fakultet završio u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat pravnih znanosti. Cijeli radni vijek, od 1917., proveo kao odvjetnik u Zagrebu. U grupi je branitelja na procesu V. Ma eku, I. Bernardi u i dr. 1930. pred Sudom za zaštitu države. I sam bio uhi ivan više puta. Djelovao u Društvu hrvatskih sveu ilištaraca, te objavljivao u njegovu glasilu *Alma mater croatica*. Zapažen mu je osvrt na knjigu P. Guberine i K. Krsti a *Razlike izme u hrvatskog i srpskog jezika* u kojem je tražio da hrvatski narod zauvijek prekine s dotadašnjom praksom naziva jezika (hrvatsko-srpski) jer su »hrvatski i srpski jezik dva razli ita jezika«. Krajem 30-ih godina osniva u Zagrebu »Velebno« d. d., te vodi izgradnju objekta na Baškim Oštarijama, koji je trebao biti jedan od prvih pokušaja povezivanja planinskoga i morskoga turizma. Za vi-ijeme NDH, 31. X. 1941. imenovan je za prvog povjerenika Odvjetni ke komore u Zagrebu i tu je dužnost obnašao do 22. VI. 1942. Jedan je od utemeljitelja i prvi predsjednik Narodne hrvatske akademije, osnovane po etkom

ŠAFAR, Dragutin, odvjetnik (Glina, 23. XI. 1888. — Zagreb, 28. VIII. 1967.). Klasi nu

rujna 1941. Zalagao se za osnivanje Zavoda za pravne znanosti u Zagrebu. Blizak hrvatskim nacional-socijalistima; god. 1943. prisustvovao Kongresu nacionalsocijalističkog tiska u Diüsseldorfu. Djeluju i kao odvjetnik branio političke optuženike, bio zastupnik turopoljskih sela u zaštiti od preseljavanja zbog namjeravane njemačke gradnje uzletišta. Poslije sloma NDH uhićen i osuđen na 15 godina prisilnog rada. Ubrzo je pušten, pa ponovno uhićen te osuđen na smrt, ali je osuda preinačena u 20 godina robije. Kaznu je izdržavao u Viktorovcu kraj Siska, Srijemskoj Mitrovici i Staroj Gradiški. (D. S.)

ŠAHINOVI , Munir, novinar i pisac (Sarajevo,? 1900. — Sarajevo, IV. 1945.). Školovao se u Sarajevu. Od mladih dana pristalica je Starčevića te je u svojim publicističkim radovima među bosansko-hercegovačkim muslimanima zastupao i branio na elu muslimanske pripadnosti hrvatskoj naciji. Više je godina urednik novina *Muslimanska svijest*, preko kojih utječe na nacionalno osvješćivanje muslimanske inteligencije. Suradivao je i u drugim listovima. Razvio se u jednoga od najsposobnijih bosansko-hercegovačkih novinara svoga vremena. Za vrijeme NDH piše u raznim novinama i časopisima. U orijentalnom stilu pisao je novele i pjesme (od kojih su neke prevedene na njemački jezik), a izdao je i nekoliko zasebnih rasprava. Kao posebno značajnu njegovu knjigu mnogi isti u *Turska — danas i sutra*. Od 1943. je teško bolestan. Nije bježao pred partizanima, nego je obukao asni kuću odoru, izašao na ulicu, i poginuo. (Z. D.)

ŠAJATOVI , Gjuro, pravnik (Jezernice, Žumberak, 15. X. 1875. — Buenos Aires, 23. III. 1962.). Gimnaziju pohađao u grkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu, gdje je završio i Pravni fakultet. Kao školarac i student prihvaćao starčevićanske ideje i ostaje im vjeran do kraja života. Službovao kao sudac u mnogim mjestima Bosne i Hercegovine (Sanski Most, Travnik, Bijeljina, Vlasenica, Zenica, Sarajevo i Banja Luka). Sudjeluje u radu hrvatskih društava, te je i predsjednik podružnice Hrvatskog radiša u Banjoj Luci.

Zbog hrvatskog domoljublja prijevremeno je umirovljen. Za vrijeme NDH obnašao je dužnost donaldužnika i vršitelja dužnosti na eldužnika općine Banja Luka. Nakon sloma NDH dijeli sudbinu mnogih Hrvata u izbjeglištvu. Živi najprije u Italiji, potom u Argentini. (R.)

ŠAKIĆ, Dinko, ustaški dužnosnik (Studenti kraj Imotskog, 8. IX. 1921.). S trinaest godina isključen iz svih škola u Jugoslaviji bez prava polaganja privatnih ispita. Oženjen Luburićevom polusestrom Nadom, pa je i zbog rodbinskih veza tijekom NDH bio pobožnik V. Luburića i jedan od najbližijih mu suradnika. Otac mu je (za NDH) bio gradona elnik Bosanskog Broda. U veljači 1942. raspoređen za nadstojnika Općeg odjela u logoru Jasenovac, mjesec dana poslije premješten u Staru Gradišku za pobožnika zapovjednika logora, u studenome 1942. vraća se u Jasenovac za zamjenika zapovjednika logora, a 1944. imenovan je upraviteljem logora; u tim su logorima za vrijeme NDH stradali deseci tisuća ljudi. U studenom 1944. premješten u Zagreb u Izvještajni odjel Zapovjedništva obrambenih zdrugova, na dužnost pobožnika za posebne poslove kod V. Luburića. U svibnju 1945. napustio Zagreb, povukao se u Austriju, a kasnije u Argentinu. Nakon Luburićeve smrti predsjednik je Hrvatskog narodnog otpora. Od 1955. član je Peronističke stranke. (R.)

ŠARIĆ, Ivan , nadbiskup Vrhbosanske nadbiskupije (Doc, Travnik, 27. IX. 1871. — Madrid, 16. VII. 1960.). Gimnaziju je pohađao u Travniku, a bogosloviju u Travniku i Sarajevu. Za svećenika je zaređen 1894. Svećenički poziv poeo je kao vjeroučitelj u Zavodu sv. Vinka u Sarajevu. God. 1896. postaje kanonikom vrhbosanskim; 1898. doktorirao je teologiju u Zagrebu. Naslovnim biskupom imenovan je 1908., a vikarom 1918. Za vrhbosanskog nadbiskupa imenovan je početkom svibnja 1922. Za svog biskupovanja osnovao mnoge nove župe, a posebnu pozornost posvetio je širenju katoličkog tiska (pokrenuo je i uređivao *Nedjelju*). Značajan je njegov doprinos razvoju Hrvatskog kulturnog društva »Napredak«.

IVAN ŠARI

Imao je istaknutu ulogu u promicanju kulturne i nacionalne svijesti Hrvata u Bosni i Hercegovini. Za vrijeme NDH objavio pjesmu *Poglavniku*, koja je izišla uoči Božića 1941. Sudjelovao je u radu biskupskih konferencija 1941. i 1945. u Zagrebu. U svibnju 1945. odlazi u emigraciju, najprije u Austriju, a zatim u Španjolsku. Objavio je zbirke pjesama: *Pjesme* (1911.); *Zlatne legende* (1931.); *Neveni* (1939.); *Vrata Sunca* (1953.). (M. R.)

ŠARI, Viktor, stožernik (Trsteno kraj Dubrovnika, 17. V. 1916. — ?). Inženjer elektrotehnike. Stožernikom Ustaškog stožera Posavje u Brodu na Savi (danas Slavonski Brod) imenovan u listopadu 1942. i na toj dužnosti ostaje do kolovoza 1943. Potom, stožernik u zapovjedništvu »Ustaše« — hrvatskog oslobodilačkog pokreta. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

ŠAMŠALOVI, Gustav, germanist, leksikograf, prevoditelj (Valpovo, 15. VIII. 1878. — Zagreb, 29. VI. 1961.). Germanistiku i klasičnu filologiju studirao u Zagrebu i Grazu. Od 1903. predaje u gimnazijama u Zagrebu i Sušaku, a 1906.-18. zamjenjuje S. Tropšča kao profesor na Katedri germanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1919. do 1925. redoviti je profesor na Višoj peda-

goškoj školi u Zagrebu, gdje školske godine 1943./44. obnaša dužnost rektora. Poslije 1945. prvo je otpušten, a potom umirovljen. Glavni je urednik »Minervina« *Leksikona*, koji je objavljen u Zagrebu 1936. Zahvaljujući iskustvu, koje je tada stekao, postao je jedan od naših najistaknutijih leksikografa te je s grupom profesora sa Zagrebačke Više pedagoške škole najveći i oslonac u izradi abecedarija *Hrvatske enciklopedije*. U *Hrvatskoj enciklopediji* je urednik njemačke književnosti. Za vrijeme NDH nastavlja raditi na *Hrvatskoj enciklopediji*, te ima najviše potpisanih članaka u svescima I.-V., 1941.-45. Za vrijeme NDH znanstvene i stručne članke objavljuje u sljedećim novinama i časopisima: *Croatia* (1941.), *Deutsche Zeitung in Kroatien* (1941.-45.), *Gospodarski list* (1943.; više od trideset priloga), *Hrvatski narod* (1943.; 1945.), *Neue Ordnung* (1943., 1944.), *Rinascita* (1943.), *Al-*

GUSTAV
ŠAMŠALOVI

les für Kroatien (1945.), *Nova Hrvatska* (1945.), *Spremnost* (1945.). Samostalno je objavio: *Njemačka kućna vježbenica*, za 3. razred srednjih škola (1941., II. izdanje 1943.); *Begegnung in Sage und Dichtung* (1943.); *Kleinere germanistische und kulturhistorische Abhandlungen* (1943.); *Njemačka kućna vježbenica*, za 4. razred srednjih škola (1943.); *Njemačko-hrvatski rječnik* (2. popravljeno izdanje, 1944.). (M. Š.)

ŠARNBEK, Ivan, general (Vinkovci, 28. III. 1896. — Zagreb, 19. I. 1970.). Završio Kadetsku školu u Kamenici. Aspijant je austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Po uspostavi NDH, od srpnja do

prosina 1941. zapovjednik je bojne Hrvatske legije, a potom zapovjednik 5. pješačke pukovnije. Od studenog 1942. do travnja 1944. zapovjednik je 6. pješačke divizije. Do umirovljenja u prosincu 1944. zapovjednik je 2. doknadnoga zdruga. (M. P.)

ŠAŠKOVI, Marica (Laurencija), redovnica (Marino Selo kraj Novske, 29. I. 1918. — Dugo Selo, VI. 1945.). Redovnica Školskih

MARICA
ŠAŠKOVI

sestara sv. Franje. Za NDH predstojnica je sestara Vojne bolnice u Zagrebu. U svibnju 1945. povlači se zajedno s osobljem Vojne bolnice prema austrijskoj granici. Nakon Bleiburga prolazi »križni put«. Po povratku u Zagreb, 10. VI. 1945., pošla je u posjet rodbini u rodno selo. U Dugom Selu izvedena je iz vlaka i ubijena. (R.)

SAVOR, Zlatko, redarstveni dužnosnik (Bjelovar, 9. VI. 1911. — ? lipanj, 1945.). Na poziv E. Kvaternika u veljači 1942. dolazi u Ustašku nadzornu službu (UNS). Od srpnja 1942. do travnja 1943. zamjenik je a neko vrijeme i v. d. upravitelja zaštitnog redarstva (župske redarstvene oblasti) Velike župe Vrhbosna u Sarajevu. God. 1943. nadstojnik je Političkog odsjeka kod Redarstvene oblasti za grad Zagreb. U travnju/svibnju 1945. upravitelj je Župske redarstvene oblasti u Varaždinu. Partizani ga uhićuju u svibnju, strijeljan u lipnju 1945. (M. P.)

ŠEB, Joža (Josip), estradni umjetnik (Zagreb, 8. II. 1911. — Zagreb, 28. IV. 1987.). Počeo nastupati kao pjevač na zabavama u Zagrebu kod pivovara 1931. Svojim ske evi-

ma i pjesmom zabavljao je publiku prije predstava u kinima i kabaretima. Jedan je od najpopularnijih zabavljača za vrijeme NDH, osobito u Hrvatskoj radničkoj komori, gdje je nastupao sa svojim »Veselim Zagorcima«, sviraju i i pjevaju i popularne »vrpce« i kuplete. Nakon rata djeluje u Osijeku i Karlovcu te u Zagrebu koj »Komediji« kao dramski i operetni komičar. Glumio je u mnogim filmovima i televizijskim revijama, proslavivši se kao varkeš u *Gruntov anima*. (P. C.)

ŠEFEROV, Vilko, slikar (Mostar, 21. III. 1895. — Zagreb, 16. XI. 1974.). Školuje se u Sarajevu i Beogradu, te na Visokoj školi za likovnu umjetnost u Budimpešti (1913.-18.). Prvu je samostalnu izložbu imao u Sarajevu, 1920. U Blažuju se pridružio V. Beci i K. Miji (koje je upoznao u Beogradu) u radu jedne od najosebujnijih kolonija hrvatskoga slikarstva. Nakon samostalne izložbe održane u Zagrebu 1921. i kraćeg usavršavanja u Parizu više se ne

VILKO
ŠEFEROV:
AUTOPORTRET,
1958.

vraća u Bosnu. Izlaže na izložbama Proletnog salona, Zagrebačkih umjetnika i Hrvatskih umjetnika, istodobno sele i atelijer od Samobora do Grana koji od 1935. postaje »stjecište duhovne elite« Zagreba. Izlaže na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti 1938. i na I. godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika 1940. S građanskim i dalmatinskim krajolicima sudjeluje na I., II., III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-14.) u Umjetničkom paviljonu, a na berlinskoj, bečkoj i bratslavskoj izložbi Hrvatske umjetnosti tijekom 1943. izlaže šest

slika s motivima iz Dubrovnika, Kor ule i Šestina. Prije završetka rata, poradi lijevi arenja imao je neprilika i povla i se u Istru. U poslijeratnom razdoblju živio je i radio u Rovinju, gdje je 1967. i otvorena Galerija Šeferov. (B. R.-P.)

ŠEGVI, Kerubin, političar, povjesničar, publicist (Split, 23. II. 1867. — Zagreb, 30. VI. 1945.). Završio je teologiju kao franjevac, istodobno studiraju i povijest. Pristaša je Stranke prava. God. 1906. urednik je sarajevskog *Hrvatskog dnevnika*, ali ga zbog otvorenih prohrvatskih stajališta vlasti udaljuju iz BiH. Istupa iz franjevačkog reda, ali ostaje svećenikom. Kao član Starog eva stranke prava 1919. ulazi u Privremeno narodno predstavništvo u Beogradu, a 1920. izabran je i u Ustavotvornu skupštinu. Uređivao je osječki *Hrvatski list*, a od 1922. u Zagrebu uređuje listove *Hrvat* i *Hrvatski list*. Sredinom 20-ih godina župnik je u Roga u na Šolti, a potom 30-ih nalazi se u Zagrebu, gdje 1933. pokreće časopis *Hrvatska smotra*, koji izlazi i za NDH. Dugogodišnji je suradnik vatikanskoga glasila *L'Osservatore Romano*. Za vrijeme NDH suradivao u listovima: *Nezavisna Država Hrvatska* (1941.); *Neue Ordnung* (1941.); *Hrvatski krugoval* (1943.); *Rinascita* (1943.); *Gospodarstvo* (1944.); *Hrvatska gruda* (1944., 1945.); *Katolički list* (1944.) i *Ustaška mladež* (1944.). Sudjelovao je u delegaciji NDH pri potpisivanju Rimskih ugovora u svibnju 1941. Još u svojoj povijesnoj studiji *Toma Splitski, državnik i pisac (1200.-1268.)*, (1927.) pristaje uz gotsku teoriju o podrijetlu Hrvata, koju razrađuje u berlinskoj reviji *Nordische Welt* (1935.). Studija je objavljena i kao poseban otisak. Tu je raspravu, prevedenu na hrvatski jezik, pokušao pod naslovom *Gotsko porijeklo Hrvata* objaviti u zagrebačkom tjedniku *Nezavisnost* (1940, br. 4-9), ali su ti brojevi zbog cenzura bili zabranjeni. Za vrijeme NDH objavio je sljedeća djela: novo prerađeno izdanje *Gramatike talijanskog jezika* (1941.); *I Croati. La loro missione storica durante tredici secoli* (Rim, 1941.); zatim prijevod na njemački jezik (Zagreb, 1941.); *Hrvatski jezik u katoličkom bogoslužju*, prigodom 1300. obljetnice pokrštenja Hrvata

(1942.). Izvadak iz njegova dnevnika *U prvim mjesecima stvaranja NDH; Moje poslanje u Italiju 7. IX-24. IX. 1941.* (1943.) bio je za NDH zabranjen. Vojni sud II. armije u Zagrebu osudio ga je na smrt zbog toga što teorijom »o neslavenskom podrijetlu Hrvata ruši slavensko jedinstvo«, odnosno zbog »raspirivanja nacionalne mržnje naroda Jugoslavije«. (M. Š.)

ŠEMBERA, Borivoj, glumac (Zagreb, 22. VI. 1918. — Innsbruck, 19. XI. 1981.). Privatno je učio glumu kod M. Grkovića i D. Dubajića, te poslije u Dramskom studiju. Od 1939.-54. član HNK u Zagrebu. Proslavio se kao karakterni komičar u drami, ali najveće

BORIVOJ
ŠEMBERA

je popularnost stekao u kabaretskim nastupima i kao duhoviti najavljiiva. Za vrijeme NDH odigrao je velik broj dramskih uloga: Schufferle (F. Schiller, *Razbojnici*), Forlipopoli (E. Goldoni, *Mirandolina*), Svetoglas (I. Brezovak, *Diogeneš*), Trissotin (J.-B. Molière, *U ene žene*), Boris i Nikša (M. Fotez, *Ujak i etvorka*), Mate (R. Nikolić, *Za svijetao život*). Nastupao je za naše radnike i legionare u Njemačkoj, a poslije rata optuživan zbog toga. Iz HNK otišao u ZDK i »Komediju«, zatim u Karlovac, Rijeku i Split, te se na kraju posvetio režiranju opereta u Austriji, gdje je poput Molièrea umro tijekom predstave. (P. C.)

ŠENDA, Antun, novinar (Ljubuški, 26. XII. 1907. — Zagreb, 27. VII. 1986.). Završio pravni fakultet. Novinarstvom se počeo baviti 1928.; 1939. bio suradnik *Hrvatskog*

naroda. Za vrijeme NDH neko je vrijeme urednik i glavni urednik dnevnika *Hrvatski narod*. Nakon sloma NDH osuđen na 20 godina zatvora, ali mu je kazna preinačena na 10 godina i doživotnu zabranu pisanja u jugoslavenskom tisku. (J. G. i M. P.)

ŠEPER, Franjo, nadbiskup zagrebački i kardinal (Osijek, 2. X. 1905. — Rim, 30. XII. 1981.). God. 1924. maturirao je u Zagrebu te stupio u zagrebačko sjemenište. Studij teologije polazio je na Papinskom sveučilištu Germanicum. Doktorirao teologiju 1927., zaređen za svećenika 1930., a 1931. stječe i doktorat iz filozofije. Vrativši se u Zagreb, od jeseni 1931. profesor je religije na I. ženskoj gimnaziji; 1935. imenovan je nadbiskupskim tajnikom; 1941. rektorom Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu. Tu dužnost obnaša do 1951., kad je prisiljen oti i za župnika u Trnje. Prigodom prve godišnjice NDH, kao rektor sjemeništa, predvodi Zbor duhovne mladeži zagrebačke 18. IV. 1942. u posjet A. Paveli u. God. 1954. imenovan je naslovnim nadbiskupom, kao koadjutor zagrebački, a 1958. postaje apostolski administrator Zagrebačke nadbiskupije. Na temelju odluke iz 1958., nakon Stepinčeve smrti, 1960., postaje nadbiskup zagrebački; 1965. imenovan je kardinalom, a 1968. pomoćnikom Svete kongregacije za nauk vjere, što je treća dužnost prema rangu Rimske kurije. Zapažen je sudionik II. vatikanskog sabora. (M. Š.)

ŠEPER, Mirko, arheolog, povjesni arhitekt (Zagreb, 26. IX. 1912. — Zagreb, 21. X. 1970.). Brat kardinala Franje Šepera. Školovao se u Zagrebu gdje je i doktorirao 1940. Tijekom studija kraće vrijeme radi u osječkom Gradskom muzeju, usavršava se u Italiji i Grčkoj. Za kustosa zagrebačkoga Arheološkog muzeja postavljen je 1938. kad se priključuje arheolozima u Vučedolu i izravno sudjeluje u iskapanju Golubice. Od 1939. honorarno predaje povijest umjetnosti na Likovnoj akademiji, a 1943. izvanredni je profesor klasične arheologije i pomoćnik nastavnika za predmet Povijest umjetnosti i kulture na Filozofskom fakultetu. Istodobno postaje, odlukom A. Pavelića, uprave-

ljem Hrvatskoga državnoga arheološkog muzeja u Zagrebu. Tijekom NDH obnašao je i druge dužnosti: povjerenik Hrvatskoga arheološkog društva, povjerenik Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, povjerenik Hrvatskog starinarskog društva u Kninu i član Viteškog reda Hrvatskog znanstvenika. Objavljivao je likovne kritike u listovima i časopisima: *Hrvatska smotra*, *Hrvatski narod*, *Spremnost*, *Suradnja*, *Alma mater croatica*, *Hrvatska revija*, *Hrvatska straža*, *Prosvjetni život*, te u *Viestniku Hrvatskog arheološkog društva*, gdje je 1942. objavio doktorsku tezu *Antikne game-amuleti*. Mobiliziran je 1942. i nakon dva mjeseca otpušten kao neophodno potreban u Muzeju, a sredinom 1943. dodijeljen je Središnjoj domobranskoj školi u Varaždinu gdje je promoviran u inženjera topništva. God. 1945. uslijedio je otkaz na fakultetu, uhićenje i osuda Vojnog suda jer je »sudjelovao u borbama protiv NOV-a i vršio klerofašističku propagandu«. Prvobitnu presudu na 10 godina prisilnog rada s lišenjem slobode, Vrhovni je sud NRH preinačio i smanjio na 2 godine lišavanja slobode s prisilnim radom. Na slobodu je pušten 1947.; do 1949. je radio kao skladištar, poslije kao radnik unovoga sve do 1953. kad ga M. Krleža poziva u Leksikografski zavod. Ubrzo postaje tajnikom Hrvatske redakcije *Enciklopedije Jugoslavije*, član redakcije *Pomorske enciklopedije*, pomoćnik glavnog urednika i glavni urednik *Enciklopedije likovnih umjetnosti*. (B. R.-P.)

ŠERCER, Antun, otorinolaringolog (Požeга, 12. IV. 1896. — Zagreb, 25. VI. 1968.). Studij medicine započeo je u Grazu, a završio u Pragu. Specijalizirao je otorinolaringologiju na klinikama u Pragu i Beču; usavršavao se iz znanstvene mikroskopije u Jeni 1922., polazio seminar iz plastične kirurgije glave i vrata u Parizu 1924. Na Medicinski fakultet u Zagreb dolazi 1929. kao docent, redoviti je profesor od 1937., te prodekan (1941.-43.) i dekan (1943.-45.). Bio član HAZU. Od 1940.-45. suurednik je struke medicina u *Hrvatskoj enciklopediji*, gdje je objavio niz članaka iz svoje stinke te iz povijesti medicine. God. 1945. uređuje *časopis za medicinu i biologiju* (Zagreb-Sa-

ANTUN
ŠERCER

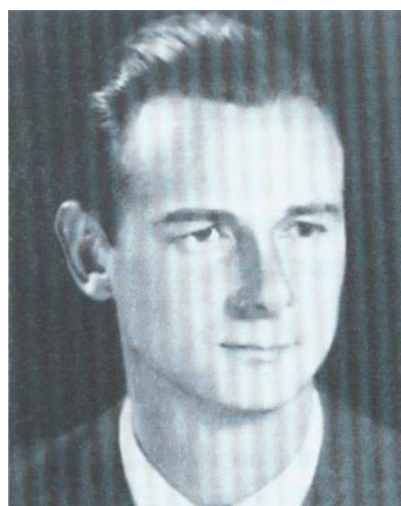
rajevo), ali je objelodanjen samo prvi broj. U njemu je objavio studiju *O ustrojstvu i zadacima medicinskih fakulteta u Hrvatskoj* (potkraj rata u Sarajevu je utemeljen i drugi hrvatski medicinski fakultet). Priloge iz svoje uže medicinske specijalizacije objavljuje u asopisima: *Lije ni ki vjesnik* (1942.), *Archiv für Ohren-Nasen-Kehlkopfheilkunde* (1943.) i *Novi Behar* (1944.). God. 1946. imenovan je voditeljem otorinolaringološkoga odjela Klinike bolnice »Sestre milosrdnice« u Zagrebu, u kojoj je radio od 1919. Poslije je bio glavni urednik prvog izdanja *Medicinske enciklopedije* Leksikografskoga zavoda te nekoliko svezaka drugog izdanja. (M. Š.)

ŠIDAK, Jaroslav, povjesni ar (Be , 4. I. 1903. — Zagreb, 25. III. 1986.). U Zagrebu na Filozofskom fakultetu 1926. završava studij povijesti i geografije, a 1935. doktorira. Do jeseni 1941. srednjoškolski je profesor, a od tada urednik za povijest u Hrvatskom izdavalacom bibliografskom zavodu (HIBZ). God. 1941. objelodanjuje u udžbeniku *Hrvatska poviest za 8. razred srednjih škola* dio o Bosni i Dubrovniku. U sklopu HIBZ-a uglavnom radi na *Hrvatskoj enciklopediji*, za koju piše niz članaka, među kojima se isti u *Povijest Bosne* te *Povijest eškog naroda do I. svjetskog rata*. Sura uje u HIBZ-ovim asopisima *Književnom tjedniku* (1942.) i *Viencu* (1944.). Od 13. V. 1943. docent je za hrvatsku povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje ostaje do umirovljenja 1973. Do sredine 50-ih godina uglavnom se bavi bosanskom Crkvom, a potom hrvatskom poviješ u, pre-

težno prve polovice XIX. st., tj. hrvatskim narodnim preporodom — ilirskim pokretom. (M. Š.)

ŠIMAT, Žarko, redarstveni dužnosnik (Šid, 10. I. 1909. — Buenos Aires, 7. IX. 1985.). Pravo studirao u Toulouseu i Parizu. Od 1939. radi u redarstvenoj službi. Po uspostavi NDH radi u Ministarstvu unutarnjih poslova; poha a policijske te ajeve u Njemačkoj i Italiji; nadstojnik je Kriminalnog odsjeka, poslije Središnjeg odsjeka Državnog ureda za suzbijanje kriminaliteta. U jesen 1943. imenovan je nadstojnikom Političkog odjela Redarstvene oblasti u Banjoj Luci. U veljači 1944. vraća se u Zagreb te je ponovno nadstojnik Kriminalnog, a uz to, od kraja 1944. i Izobrazbenog odsjeka Glavnoga zapovjedništva redarstvene straže. Urednik je asopisa *Redarstvenik*, u kojem piše stručne članke iz područja kriminalistike. God. 1942. objavio je knjigu *Kriminalist i zločinac*. Od 1941. član je Meunarodne kriminalističke komisije u Beču/Berlinu. Nakon sloma NDH uhitile su ga jugoslavenske vlasti u svibnju 1945, ali ubrzo i pustile (jer je navodno 1944. pomogao keri I. Ribara). Izbjegao u Argentinu. U odsutnosti, 1946. osuđen na 14 godina zatvora. (M. P.)

ŠIMATI , Nikola, stožernik (Zagreb, 8. XI. 1911. — ? 1946.). Gimnaziju završio u Senju, gdje je bio član Hrvatskog sokola. U Zagrebu diplomirao 1936. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu. Za studija bio izabran za predsjednika Kluba slušača šu-

marstva. Kako nije mogao dobiti zaposlenje u struci, radi kod oca u internatu »Palestra« u Senju. Istodobno upisuje Pravni fakultet i završava dvije godine. Nakon toga prima službu kao šumarski vježbenik u Senju a nakon položenoga stručnog ispita upravitelj je šumarije na Rabu. Kraće vrijeme radi u Zagrebu a potom je upravitelj šumarije u Sisku. Nakon proglašenja NDH, u jesen 1942. kao prijavni natporučnik pozvan je u vojnu školu u Varaždinu a zatim kao asistent služi u istočnoj Bosni. U studenom 1943. imenovan je stožernikom Ustaškoga stožera Sana i Luka u Banjoj Luci, a u proljeće 1944. stožernikom u Splitu. Potom radi na evakuaciji i smještaju ugroženih obitelji u sigurnija područja Hrvatske te u Austriju (gdje početkom 1945. smješta i svoju obitelj koja je prošla sve tegobe izbjeglištva i na kraju se smjestiti u SAD-u). U svibnju 1945. povlači se u Austriju odakle su ga britanske vojne vlasti vratile u Sloveniju. Uspijeva pobjeći te ilegalno živi u Hrvatskoj i Vojvodini do početka 1946. kada pogiba pri pokušaju prelaska u Italiju. (Z. D. i R.)

ŠIMI , Franjo, general (Gospić, 25. V. 1900. — Mostar, 9. VIII. 1944.). Završio Višu vojnu akademiju u Beogradu. Pukovnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Poslije uspostave NDH pristupio Hrvatskom domobranstvu, istaknuo se u borbama u Hercegovini kao zapovjednik 9. pješačke pukovnije i 2. gorskoga zdruga (1941.-42.). Imenovan u lipnju 1942. izvanrednim opunomoćnikom Poglavnika kao voditelj vojnih

operacija na području velikih župa Pliva i Rama te Lašva i Glaž. Zapovjednik je 1. domobranske dobrovoljačke pukovnije od studenoga 1942. do lipnja 1944. U veljači 1944. promaknut u generala. Dobio pravo na naziv viteza. U lipnju 1944. imenovan je zapovjednikom skupine oružanih snaga Hum—Dubrava. Ubijen u nerazjašnjenim okolnostima, postoje verzije o narudžbenom ubojstvu. (M. P.)

ŠIMIĆ, Marijan, trgovac i političar (Tušepci, 28. XI. 1898. — ?). Bavio se trgovinom na Sušaku. Pripadao ustaškom pokretu od početka 30-ih godina i održavao vezu između domovinskoga i emigrantskog dijela ustaškog pokreta. Na saboru Hrvatskog skauta 1940. predlaže promjenu imena organizacije u Hrvatski domobran, pa dolazi pod policijsku masku. Pred opasnošću uhićenja bježi u Rijeku, odnosno Trst, održavajući i dalje vezu između domovinske organizacije (Zagreba) i Pavelića (odnosno GUS-a). Dan nakon proglašenja NDH, vraća se u Hrvatsku kao prvi ustaša emigrant. Prvom Poglavnikovom odredbom imenovan je ustaškim povjerenikom za područje Velike župe Vinodol. Prvih mjeseci NDH radi na organiziranju ustaškog pokreta u Hrvatskom primorju. Koncem svibnja imenovan je povjerenikom za prehranu NDH i od tada živi u Zagrebu. Mjesec dana poslije (30. VI. 1941.) imenovanje ministrom trgovine, obrta i veleobrta u vladi NDH. Na toj dužnosti ostaje do 15. X. 1941. Kao razlog njegovu odstupu u literaturi se najčešće navode korupcija i krah trgovine u NDH. U prosin-

FRANJO
ŠIMI

MARIJAN
ŠIMIĆ

cu 1941. imenovan povjerenikom u GUS-u. U velja i 1942. pozvan je za zastupnika u Hrvatski državni sabor. Umirovljen je 2. III. 1942. Po etkom srpnja 1943. imenovan državnim vije nikom. Imao in ustaškog bojnika i bio lan Poglavnikove tjelesne bojne. Sudbina mu je nakon sloma NDH nepoznata. (Z. D.)

ŠIMRAK, Janko, grkokatoli ki biskup (Šimraki, 29. V. 1883. — Zagreb, 9. VIII. 1946.). Studirao je u Innsbrucku i stekao doktorat teoloških znanosti. Od 1925. službuje kao profesor na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu na katedri isto ne bogoslovije. Neko vrijeme je dekan i lan uprave. Urednik *Novina* i *Narodne politike* te ravnatelj i urednik katoli kog dnevnika *Hrvatska straža* (1929.^40.) u kojem je naglašeno upozoravao na zablude komunizma te nastojao raskrinkati masonerstvo. Priznanja za rad u *Hrvatskoj straži* višekratno su mu upu ivali zagreba ki nadbiskup Antun Bauer i nadbiskup koadjutor A. Stepinac. Biran je za narodnog zastupnika na listi Hrvatske pu ke stranke 1921, jedno je vrijeme tajnik stranke. God. 1941. imenovan je za apostolskog administratora a 1942. za vladiku križeva ke eparhije. Njegovo imenovanje za biskupa naišlo je na protivljenje A. Paveli a, pa je Vatikan obavijestio A. Paveli a da e u slu aju da istraje na tom protivljenju biti izop en iz Crkve. Kao redoviti profesor Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, odlukom Poglavnika, 3. VIII. 1943. je umirovljen. Sudionik je biskupskih konferencija 1941. i 1945. Nakon rata nova ga je vlast odmah uhitila, umro nakon višemjese nog maltretiranja. (M. R.)

ŠIMUNI , Branimir, veliki župan (Brodski Varoš,? 1904. — Buenos Aires, 19. IV. 1959.). Predsjednik je Kotarskog suda u Novoj Gradiški prije rata. Nakon osnivanja NDH po etkom lipnja 1941. imenovan je velikim županom Velike župe Livac-Zapolje sa sjedištem u Novoj Gradiški. Na toj dužnosti ostaje do 20. IV. 1942. kada je imenovan za velikoga župana Velike župe Zagoije sa sjedištem u Varaždinu na kojoj dužnosti ostaje do 29. XII. 1943. kada je premješten u

MUP. Emigrirao je u svibnju 1945. i živio u Argentini (M. R.)

ŠIMUNI , Marijan, glazbenik i slikar (Velika Erpenja kraj Krapinskih Toplica, 5. VIII. 1913. — Zagreb, 17. XI. 1942.). U Zagrebu završio gimnaziju, a zatim Muzi ku i Likovnu akademiju 1938. Svirao kao prvi elist u orkestru Radio Zagreba. Sudjelovao na I. godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika 1940. Prvu i jedinu samostalnu izložbu priredio je u sije nju 1942. u Salonu Ulrich u Zagrebu, gdje je izložio dvadesetak ulja, akvarela i karikatura; izložba je poslije premještena u Osijek. Izlaže i na II. izložbi hrvatskih umjetnika u Umjetni kom paviljonu tijekom studenog 1942, ali nije dospio vidjeti svoju sliku (portret *Majke*) me u 168 izloženih djela. Nastrijeljen je u Gornjem gradu kad nije uo i stao na stražarev poziv. S ulice odveden u bolnicu Vrap e, gdje je i umro. Izbornici etvrte izložbe hrvatskih umjetnika 1944, odlu ili su prirediti izložbu u izložbi, pod naslovom Autoportreti, izme u 39 djela, uvrstili su i Simuni ev autoportret u ulju iz 1932. (J. B. i B. R.-P.)

ŠIMUNI , Petar, povjesni ar, publicist (*Zemun*, 2. VII. 1910. — Opatija, 20. III. 1988.). Gimnaziju završio u Zagrebu. Povijest i zemljopis diplomirao 1937. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a dva je semestra bio na praškom Filozofskom fakultetu. Nakon diplomiranja predaje na Franjeva koj klasi noj gimnaziji u Varaždinu, potom kra e vrijeme predaje u Somborn, a 1941.-45. profesor je Nadbiskupske klasi ne gimnazije u Zagrebu. Za vrijeme NDH sura uje povijesno-publicisti kim priložima u *Danici* (kalendar* za 1943.), s više priloga u *Hrvatskoj smotri* (1943.) te u *Neue Ordnungu* (1944.). Priloge koje je u nastavcima objavljivao u *Spremnosti* (1944.) objedinio je u dva samostalna djela: *Na eHanije — Tajni spis srpske nacionalne i vanjske politike* (1944, drugo izdanje s promijenjenim pravopisom objelodanjeno je u Zagrebu 1992.) i *Izgra ivanje srpskog mentaliteta — nekoliko primjera iz prošlog stolje a* (1944.). Nakon 1945. u Opatiji predaje na stru nim školama, potom na rije koj sjemenišnoj gimnaziji odnosno na Visokoj teološkoj školi u Pazi-

nu. Poslije umirovljenja 1961. predaje strane jezike u opatijskim školama. (M. S.)

ŠINKO, Ljudevit, ustaški asnik (Veliki Gradac kraj Gline, 10. VII. 1911. — Zagreb, 15. IV. 1981.). asnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Od studenog 1941. izvještajni je asnik u stožeru II. zbornog područja. God. 1942. prelazi na službu u Ustašku vojnici; pobo nik je glavara stožera Ustaške vojnice. Rukovodio cjelokupnom izvještajnom službom Ustaške vojnice. Imao in glavnostožernog bojnika. (M. P.)

ŠINTI , Zlatko, zrakoplovni pukovnik (Sopje kraj Slatine, 16. VI. 1900. — Lepoglava, 20. XI. 1946.). Završio Kadetsku školu u Be kom Novom Mjestu. Zrakoplovni potpukovnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije; kao vojni ataše službuje u Parizu, Londonu i Berlinu. Nakon uspostave NDH, 1941. radi u operativnom uredu Zapovjedništva zračnih snaga. Od travnja do listopada 1942. glavar je stožera 3. gorskoga zdruga a nakon toga do sije nja 1943. zapovjednik je zrakoplovne luke Banja Luka. U sije nju 1943. imenovan pro elnikom Operativnog odjela u Zapovjedništvu zračnih snaga, a od rujna do prosinca iste godine pobo nik je

ZLATKO ŠINTI

ministra oružanih snaga. U svibnju 1944. postavljen je za zapovjednika zrakoplovne luke u Sarajevu i na toj dužnosti ostaje do listopada 1944. kada je upu en za zapovjednika zrakoplovne luke Petrinja-Sisak, ali na tu dužnost nije nastupio. Uo i sloma NDH u travnju 1945. postavljen je za glavara stožera V. ustaškoga zbora. Nakon sloma NDH Vrhovni sud DFJ u Beogradu osudio ga 19. IX. 1945. na 20 godina zatvora. Ubio ga stražar tijekom jutarnje šetnje. (M. P.)

ŠIR, Zlatko, operetni pjeva , tenor (Zagreb, 18. XII. 1911.). Studij pjevanja završio na Muzi koj akademiji u Zagrebu (1936.), a usavršavao se u Trstu. Vrlo popularni za-

ZLATKO
ŠIR

greba ki operetni pjeva i vrstan glumac, idol publike s partnericom R. Cvjeti anin. Za vrijeme NDH ostvario uloge kao Adam (C. Zeller, *Pti ar*), Octave i Viktor (F. Lehr, *Eva i Seva*), Roger (R. Benatzky, *Moja sestra i ja*), Ivo (E. G. Gloz, *Tu je sre a*), Richard (R. Henberger, *Ples u operi*) i nadasve popularni Ivan u Asi evoj *Pjesmom kroz život*. U operi se iskazao kao Froh (R. Wagner, *Rajnino zlato*) i Spoletta (Puccini, *Tosca*). Imao in domobranskog poru nika. Od 1965. docent na Muzi koj akademiji i pjeva ki pedagog. (P. C.)

ŠIROLA, Božidar, skladatelj, muzikolog (Žakanje kraj Karlovca, 20. XII. 1889. — Zagreb, 10. IV. 1956.). Studij matematike i fizike završio je 1913. u Zagrebu, a muzikologiju s doktoratom 1921. u Be u. Skladanje je u io kod I. Zajca. Od 1935.-41. ravnatelj je Akademije glazbene i kazališne umjetnosti u Zagrebu. U rujnu 1941. postavljen je

BOŽIDAR
ŠIROLA

za upravitelja Hrvatskoga etnografskog muzeja u Zagrebu a 1942. izabran za člana HAZU. Bio je suurednik struke glazbe u *Hrvatskoj enciklopediji* (1940.-45.) u kojoj je objavio niz članaka iz svoje struke. Suradnik je drugog sveska *Naše domovine* (1943.). Nastavio je i za vrijeme NDH objavljivati glazbene kritike, koje se pojavljuju u novinama i časopisima: *Hrvatski narod* (1941, 1942, 1944.); *Neue Ordnung* (1941, 1942, 1944.); *Proljeće* (1941.-44.); *Sarajevski novi list* (1941.); *Nova Hrvatska* (1942.-45.), gdje je stalni glazbeni kritičar i drugima. Među više stotina glazbenih prikaza i kritika 1941. uglazbio je riječ i za pjesmu M. Budaka *Ustašo moj* (*Proljeće* 1941.-42, sv. 2, str. 68.-69.). Poslije 1945. je umirovljen. (M. Š.)

ŠIROLA, Mladen, dramatičar i redatelj (Karlovac, 18. I. 1894. — Zagreb, 22. I. 1967.). Mlađi brat skladatelja Božidara Širole. Nakon završene gimnazije sudjeluje u stvaranju Marionetskoga kazališta u Zagrebu te za nj piše tekstove. Poznanstvo s T. Strozijem rezultira zajedničkim radom u

MLADEN
ŠIROLA

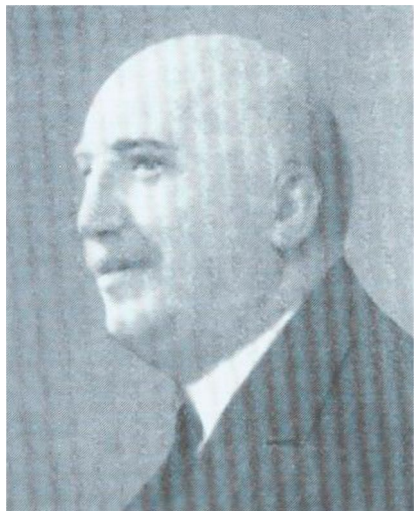
Dječjem carstvu, gdje okupljaju nadarenu djecu. Urednik bio *Pozornicu* i dječji list *Prilagođeno*. God. 1942-45. ravnatelj je Umjetničke škole u Zagrebu s desetak odsjeka u kojima se više od dvije tisuće mladih stvaralaca bavilo glazbom, plesom, slikarstvom, kiparstvom, keramikom, fotografijom, glumom i dr. Pisao je i režirao mnoge igrokaze za djecu (npr. *Dugonja*, *Vidonja i Trbonja*; *Ivica i Marica*; *Postolar i vrag*; *Sv. Nikola* i dr.), te vodio krugovalne sate. Napisao je i komediju za odrasle *Skrbnik* (1944.). (P. C.)

ŠKORPIK, Josip, domobranski pukovnik i partizanski general (Tržešt kraj Jihlave, Češka, 26. II. 1892. — Split, 31. V. 1973.). Kadetsku školu završio u Königsfeldu kraj Brna. Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Pukovnik je oružanih snaga NDH. U razdoblju 1941.-42. zapovjednik je Domobranskih popunidbenih zapovjedništava u Sinju (travnj/kolovoz 1941.) i Otočcu (rujan 1941. — lipanj 1942.), a krajem vrijeme zamjenik je zapovjednika 13. pješake pukovnije. Umirovljen je u lipnju 1942, a u studenom iste godine prelazi partizanima. U NOVJ-u obnaša dužnost na čelu štaba IV. operativne zone Hrvatske i 9. divizije. Potom je krajem vrijeme na radu u VS NOV i POJ, pa u štabu 8. korpusa; u Glavnom štabu Hrvatske od ožujka 1944. zapovjednik je oficirske škole i na čelu Nastavnog odjela, te u prosincu 1944. zapovjednik pozadine. Od veljače 1945. do umirovljenja 1955. na raznim je dužnostima u Generalštabu JNA u činu generalpotpukovnika. (M. P.)

ŠKORPIK, Velimir, domobranski i partizanski časnik (Brodarica kraj Zadra, 2. IV. 1919. — kraj Zagorja, Imotski, 7. XI. 1943.). Završio Pomorsku vojnu akademiju vojske Kraljevine Jugoslavije 1940. Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga u Šibeniku, gdje je potopio svoj torpedniamac. Primljen potom u Hrvatsko domobranstvo u činu poručnika korvete i upućen na dužnost lučkog zapovjednika u Makarskoj. Povezao se s mjesnom komunističkom organizacijom i radio u ilegali do prosinca 1942. kada prelazi partizanima. Na čelu je Sekcije za ratnu mornaricu pri štabu IV. opera-

tivne zone Hrvatske te zapovjednik 1. mornari kog odreda. Od rujna 1943. zapovjednik je Obalnoga zapovjedništva u Splitu. Poginuo je u borbi partizana protiv ustaša kao na elnik Štaba 3. dalmatinske brigade. Proglašen je za narodnog heroja 1952. (M. P.)

ŠKREB, Stjepan, geofizikar i meteorolog (Zagreb, 13. VII. 1879. — Zagreb, 14. VII. 1952.). Studirao kemiju, matematiku i fiziku u Zagrebu, gdje je 1910. doktorirao. Radi

STJEPAN
ŠKREB

najprije kao srednjoškolski profesor, te inspektor srednjih i stru nih škola (1918-25.). Opredijelio se za meteorološku službu: god. 1925.-47. upravitelj je Geofizi koga zavoda u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu predaje od 1919. kozmi ku fiziku, a 1925.-46. geofizi ka podru ja. God. 1923.-52. predaje studentima šumarstva meteorologiju i klimatologiju na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu. Urednik je struke astronomije, geofizike i meteorologije u *Hrvatskoj enciklopediji*, za svoje podru je napisao niz natuknica. God. 1941.-43. dekan je Filozofskog fakulteta a od 1942. potpredsjednik HAZU. Sura ivao stru nim i znanstvenim radovima u asopisima: *Meteorologische Zeitschrift*, *Rad HAZU*, *Nastavni vjesnik*, *Priroda* i dr. (M. S.)

ŠKRTI , Ante (Ema), novinar i skliza na ledu (Zagreb, 4. II. 1918.). U sklizanju na ledu i hokeju na ledu bio je aktivan natjecatelj, trener, sudac i elnik. U športskom novinarstvu javlja se 1938. kao student Elektrotehni kog fakulteta u Zagrebu, kad po inje sura ivati u zagreba kim ilustrira-

nim športskim novostima i nastavlja u *Narodnom športu* i poslije u *Sportskim novostima*. Izvještavao je s 18 svjetskih prvenstava u hokeju na ledu, s 14 svjetskih i europskih prvenstava u umjetni kom sklizanju za seniore i s pet svjetskih prvenstava za juniore. Bio je i specijalni izvjestitelj *Sportskih novosti* sa Zimskih olimpijskih igara (1968., 1974., 1984.). Kao natjecatelj u sklizanju bio je dva puta drugi na juniorskom državnom prvenstvu (1940., 1941.), etiri puta seniorski prvak Zagreba (1940., 1941., 1942., 1945.), dva puta seniorski prvak Banovine Hrvatske (1940., 1941.), te dva puta prvak NDH (1942., 1945.). Uspostavom NDH imenovan je za povjerenika u Hrvatskom savezu športova na ledu. Igrao je i veliki rukomet pa je 1942. bio izbornik hrvatske rukometne reprezentacije koja je svoju jedinu utakmicu odigrala u Budimpešti protiv reprezentacije Mađarske. Autor je knjige *H.A.Š.K. 1903—1993* i dr. (F. F.)

ŠNUR, Ivan, general (Zagreb, 21. XII. 1900. — Zagreb, 31. V. 1944.). Realnu gimnaziju poha ao u Karlovcu a kadetsku školu u Pe uhu, Karlovcu i Kamenici. Kao pitomac-dobrovoljac sudjeluje 1918./19. u osloba anju Medimuija od Mađara. Djelatni je asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Kao potpukovnik u oružanim snagama NDH bio je 1942./43. zapovjednik bojne i zamjenik zapovjednika 4. gorske pukovnije 4. gorsko-ga zdruga. Radi uspješnog vo enja postrojbi promaknut u pukovnika. U kolovozu 1943. imenovan zapovjednikom 8. gorske pukovnije. Umire u Glavnoj domobranskoj bolnici u Zagrebu od posljedica teškog ranjavanja 8. II. 1944. u borbama kraj sela Spanovica. U srpnju 1944. posmrtno je promaknut u in generala. (M. P.)

ŠOHAJ, Slavko, slikar (Zagreb, 8. VI. 1908.). U rodnom je gradu studirao slikarstvo, a usavršavao se u Parizu. Nakon povratka u zemlju, izlaže kao gost na izložbama »Grupe trojice« (1934. i 1935.) i poslije Grupe hrvatskih umjetnika. Na poslovima likovnog suradnika u Arheološkom muzeju ostaje 1936.-65. Na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.) izlaže tri slike, koje e poslije biti uvrštavane u

selekcije za izložbe u inozemstvu. Tijekom ratnih godina stvara niz mrtvih priroda i osobitih interijera s likovima majke, prijatelja ili obitelji, koje izlaže na I. i II. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941, 1942.). Tri su mu slike bile uvrštene u postav hrvatskoga paviljona na Venecijanskom bienalu 1942. i uz I. Meštrovića i J. Kljakovića a jedini je imao reprodukciju u prigodnom katalogu. Nakon pohvalnih kritika talijanskog tiska, koji je posebno isticao »poetski realizam mladog slikara«, I. Srepol je za izložbe Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi poveo izbor na osam slika. Na četvrtoj izložbi u Umjetničkom paviljonu (1944.) sudjeluje samo u sekciji autoportreta. Potišten zbog ratnih razaranja, povukao se u osamu atelijera i više nije značajnije izlagao sve do početka 60-ih godina. (B. R.-P.)

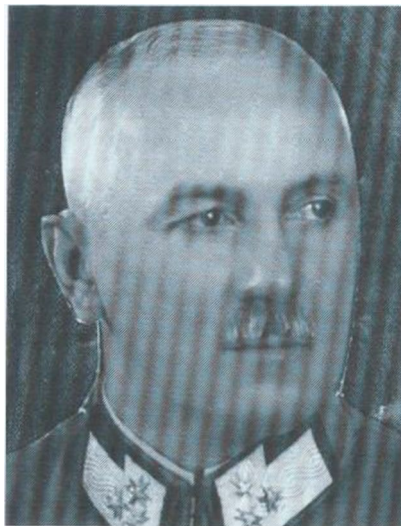
ŠOLA, Marijan, stožernik (Prisoje kraj Tomislavgrada, 8. IX. 1913. — Sudbury, Kanada, 6. II. 1993.). U rujnu 1929. odlazi raditi u Belgiju, gdje se početkom 30-ih godina upoznaje s ustaškim idejama. Krajem 1933. napušta Belgiju i početkom 1934. dolazi u ustaški logor u Italiji. Boravi u internaciji na Liparima, a u travnju 1941. vraća se u domovinu, kao pripadnik PTB-a. U rujnu 1941. u ratnom poručeniku PTB-a imenovan je stožernikom Ustaškog stožera Krbava i Psat sa sjedištem u Bihaću. U studenom 1942. uhićen je (s velikim županom J. Barišićem, vojnim zapovjednikom obrane S. Tomićem i ravnateljem UNS-a V. Penavom) radi istrage o padu Bihaća. Oslobođen

krivnje, vraća se u Bihać, okuplja 600 dobrovoljaca koje dovodi u Zagreb i osniva 4. udarnu bojnu. Sudjeluje u borbama od Sv. Ivana Zelina, Ivanca i Pake do Kalnika, a potom je dodijeljen na službu u Prometne zdrugove. Zbog nesporazuma sa zapovjednikom A. Vokićem, stavljen je na raspolaganje zapovjedništvu PTS-a. Koncem 1944. određen je za pratioca transporta kojim su se obitelji državnih i ustaških dužnosnika počele seliti u Austriju. Početkom svibnja 1945. povlači se u Austriju. Nakon bleiburškog stradanja, zarobljen i vraćen u zemlju, zatočen u logoru u Slovenj Gradcu, odakle se izbavljuje. Uhićen je još nekoliko puta ali je uspijevao pobjeći. Jedno vrijeme boravi među križarima na Dinari i Vran planini, odakle odlazi u Bačku i zatim 21. IV. 1946. bježi u Mađarsku. Prelazi u Austriju, te sa ženom i sinom, koji su se tamo sklonili još 1944., odlazi u Kanadu. Surađuje u hrvatskom emigrantskom tisku. (Sr. P.)

ŠOLC, Josip (Scholz), general (Zagreb, 30. I. 1898.-Beograd, 24. IX. 1945.). Vojne škole završio u Bečkom Novom Mjestu i Kamenici, zatim 1919.-41. u vojsci Kraljevine Jugoslavije, službovao u Stipu, Subotici, Osijeku, Kragujevcu te od 1939. u Zagrebu (potpukovnik). Zarana se počeo baviti maevanjem i nogometom u Zagrebu koj »Concordiji«; nastupao kao nogometni reprezentativac Jugoslavije na Olimpijskim igrama 1920. u Anversu, te za maevala u ekipu Male Antante 1938. u Bukureštu. U oružanim snagama NDH promaknut je u generala.

MARIJAN
ŠOLA

JOSIP
ŠOLC

Godine 1941. zapovjednik je 2. pješa ke pukovnije, 1942. zapovjednik Domobransko-ustaške pukovnije »Dr. Ante Paveli«. Potom zapovjednik 1. gorskoga zdruga 1942.-43., te 1943.-44. zapovjednik Zagreba koga posadnoga zdruga. Od studenoga 1944. zamjenik je zapovjednika 1. hrvatske udarne divizije. Zarobljen u svibnju 1945. i u lipnju 1945. preba en u vojni zatvor u Beogradu, te 19. rujna 1945. osu en na smrt. (M. P.)

ŠOLC, Ljudevit (Scholz), odvjetnik i političar (Zagreb, 17. IV. 1883. — Zagreb, 12. IX. 1943.). Potje e iz ugledne zagreba ke knjižarske i nakladni ke obitelji. Više razrede gimnazije polazio u Travniku. Završio pravo u Zagrebu 1907. i stekao doktorat, a odvjetni ku pisarnu (nakon odvjetni ke prakse u Zagrebu i Samoboru) držao u Varaždinu do 1942. Ve u mladosti isticao se kao pristaša Hrvatske stranke prava. U Varaždinu djelovao u Hrvatskom sokolu, a nakon njegova ukinu a, u »Napredku«. Pripadao ustaškom pokretu uo i rata. U velja i 1942. pozvan za zastupnika u Hrvatski državni sabor, a u svibnju 1942. A. Paveli imenovao ga doglavnikom i postrojnikom u GUS-u. Zamijenio je tako B. Lorkovi a na dužnosti glavnog povjerenika GUS-a i dobio znatnije kompetencije: prvi je postrojnik »Ustaše« — Hrvatskog oslobodila kog po-

LJUDEVIT ŠOLC

kreta. Kao postrojnik po položaju je bio ministar u Hrvatskoj državnoj vladi i to ostaje do travnja 1943. Radio na reorganizaciji ustaškog pokreta. Zbog bolesti u prolje e 1943. napušta dužnost postrojnika i zamjenjuje ga L. Suši . (M. R.)

ŠOLMAN, Josip, biciklist (Zagreb, 21. II. 1915.). Biciklizmom se po eo baviti u ranom djetinjstvu, a natjecati 1936. u juniorskoj mom adi biciklisti koga kluba »Orao«; poslije lan »Gra anskog« (1937.-45.), »Dinama« (1945.-47.) i »Jedinstva« (1948.-50.). Za vrijeme NDH nastupa u cestovnim i rendbanskim utrkama (utrke na trka kim stazama) te u utrkama na valjcima. Sudionik je prvoga cestovnog prvenstva u NDH 1941. na trasi Zagreb-Krapinske Toplice-Varaž in-Desini -Zagreb i osvaja 3. mjesto. Iste godine s mom adi »Gra anskog« na saveznom klupskom prvenstvu osvaja 2., a 1943. i 1944. 1. mjesto. Na brdskom prvenstvu Hrvatske osvaja 1. mjesto 1942., 1943. i 1944. Na utrci Zagreb-Be -Zagreb (1942.) kao lan državne reprezentacije NDH osvaja 3. mjesto. U pojedina noj konkurenciji 1943. osvaja pobjedni ki pokal saveznog vo e koturaškog športa, te kao lan državne reprezentacije nastupa na etveroboju nacija (Njema ka, Slova ka, Mađarska i Hrvatska). Na službenim ljestvicama Hrvatskoga koturaškog saveza 1943. i 1944. najuspješniji je koturaš (biciklist). Nakon sloma NDH, na prvoj me unarodnoj utrci od Trsta do Varne (1945.) pobjednik je u dvije etape (Ljubljana-Zagreb i Virovitica-Osijek), a na utrci Beograd-Budimpešta (1947.) kao lan reprezentacije Jugoslavije zauzeo je 3. mjesto u pojedina nom poretku. Nakon završetka biciklisti ke karijere uspješno se bavi kuglanjem i bowlingom. God. 1949. kao lan mom adi »Grmoš ice« osvaja naslov državnog prvaka. (F. F.)

ŠOŠTARI , Miroslav, general (Rovinj, 28. III. 1877. — Zagreb, 9. VI. 1958.). Završio tehni ku vojnu akademiju u Be u. asnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije do 1936. Po uspostavi NDH postavljen je za glavara topni ko-tehni kog ureda a potom do umirovljenja u ožujku 1943. pro elnik je Op eg odsjeka Tehni-

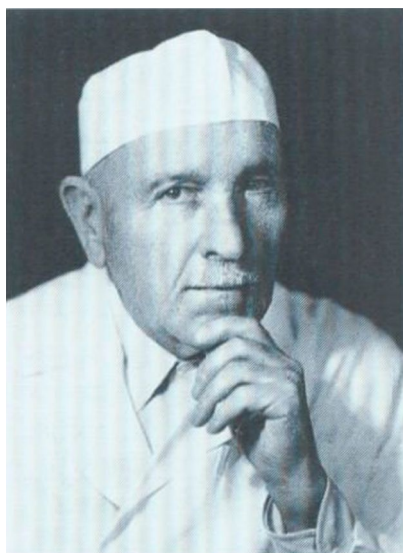
koga odjela Ministarstva oružanih snaga NDH. (M. P.)

SPALI, Julije, stožernik (Krivi Put, 7. III. 1899. — Zagreb, 1948.). Za službovanja u šumariji u Ogulinu, krajem 30-ih godina pristupa ustaškom pokretu. Nakon uspostave NDH u travnju 1941. imenovan je gradona elnikom Ogulina, a u svibnju 1941. stožernikom Ustaškog stožera Modruš. U rujnu 1941. premješten u ravnateljstvo šuma u Bjelovaru, a u prosincu 1944. zapošljava se u Ministarstvu šumarstva i rudarstva u Zagrebu. Povla i se u Austriju i Italiju (logor Fermo), a u travnju 1948. ilegalno ulazi u Hrvatsku u Kavranovoj akciji. Uhi- en je i osu en na smrt. (M. R.)

ŠPIŠI , Božidar, ortoped (Sisak, 6. IX. 1879. — Zagreb, 31. VII. 1957.). Po završetku studija medicine posve uje se ortopediji, specijaliziravši kod najeminentnijih ortopeda onog doba u Grazu, Münchenu, Berlinu i Be u. Kad njegov prijedlog da se u Zagrebu osnuje ortopedski odjel nije naišao na razumijevanje, otvara 1908. privatni ortopedski zavod — prvu ortopedsku ustanovu na slavonskom jugu. Kako je za vrijeme I. svjetskog rata naglo i silno porastao broj invalida, organizira 1916. prvu našu ortopedsku bolnicu s radionicom za izradu proteza te invalidskom školom za radnu terapiju i osposobljavanje invalida. Po završetku I. svjetskog rata organizira novi Ortopedski centar u zgradama Gradske ubožnice na Sv. Duhu. God. 1922. izabran je za docenta, 1927. za izvanrednog, a 1934. za

redovitog profesora zagreba koga Medicinskog fakulteta, na kojem 1930. osniva i do 1945. vodi Ortopedsku kliniku. God. 1930. izabran je za dopisnog lana JAZU. Osim što je bio prvi organizator planske skrbi za invalidnu djecu i teške invalide rata i rada, autor je niza originalnih rehabilitacijskih zahvata i operativnih tehnika, pisac našeg prvog ortopedskog udžbenika i za etnik pojma funkcionalnog lije enja u ortopediji. U novoj zgradi Ortopedske klinike na Salati, gra enoj prema njegovim nacrtima, a otvorenoj 1940. osnovao je poseban Zavod za sakatu djecu. Od jeseni 1941. do sije nja 1943. bio je dekan Medicinskog fakulteta, a potom do 1944. rektor Hrvatskog sveu ilišta. Sura ivao je u *Hrvatskoj enciklopediji*. Nakon sloma NDH uklonjen je s Ortopedske klinike i Sveu ilišta, te je radio u Domu za invalidnu djecu na Goljaku. (V. D.)

ŠPOLJAR, Branko, glumac, redatelj i pisac (Zagreb, 5. I. 1914. — Zagreb, 27. X. 1985.). Studirao pravo i filozofiju, pišu i istovremeno kazališne kritike. Kazališnu karijeru zapo inje 1936. kao lan HNK. Na film je došao 1943. kad je O. Mileti tražio glavno- ga glumca za prvi hrvatski cjelove ernji zvu ni igrani film *Lisinski*. Spoljarova nev- jerojatna sli nost skladatelju prve hrvatske opere bila je oplemenjena izvrsnom glu- mom. Imao je uspjeha kao dramski pisac. Njegova drama *Poslije pono i* igrala se s uspjehom u Zagrebu i Banjoj Luci. Nakon 1945. direktor je u mnogim hrvatskim kaza- lištima, a igrao je i u doma im filmovima. Kad su po ele koprodukcije zbog poznav-

BOŽIDAR
ŠPIŠI

BRANKO
ŠPOLJAR

nja stranih jezika igrao je u brojnim filmovima s vrlo poznatim glumcima (M. Schell, E. Taylor, Y. Brynner, R. Burton). (P. C.)

ŠREPEL, Ivo, kulturni djelatnik (Zagreb, 19. IH. 1899. — Lepoglava, 11. III. 1945.). Školovao se u Zagrebu i Parizu. U Zagrebu je djelovao kao nastavnik (od 1927. na Gluma koj školi), potom je bio tajnik Drame

IVO
ŠREPEL

i redatelj Hrvatskoga narodnog kazališta (1928./29.), pa spiker (pro itao Ma ekovu poruku, nakon Kvaternikova proglašenja NDH) i komentator na Radio Zagrebu (1929.-41.), te upravitelj Moderne galerije od 1940. do uhi enja 3. VII. 1944. Zbog simpatiziranja antifašisti ke borbe 18. XI. 1944. osu en na godinu dana robije. Od sredine sije nja 1945. kaznu je, nakon zatvora u Savskoj cesti, po eo izdržavati u Lepoglavi, gdje je obolio od tifusa i umro. U Lepoglavi bio esto izvrgnut maltretiranju tamni ara. Godinama je djelovao kao likovni kriti ar *Jutarnjeg lista*, *Obzora*, *Svijeta*, *Hrvatske revije*, *Nove Evrope*, *Hrvatskog kola* i drugih publikacija. Uredio je nekoliko zna ajnih kataloga, a za katalog velike izložbe Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.) napisao je dva uvodna lanka (tre i uvodni lanak napisao je I. Tartaglia, a biografije zastupljenih umjetnika D. Tadijanovi). Uz V. Kirina bio izbornik velike izložbe hrvatskih umjetnika 1943. u Berlinu, Be u i Bratislavi. Pomagao I. Meštrovu u predstavljanju hrvatskih umjetnika na Venecijanskom bienalu 1942. Prevodio s francuskog: posebno uspješno *Pjesme u prozi* Charlesa Baudelairea. (B. D. i B. R.-P.)

ŠTAJCER, Ivan, dirigent (Dežanovac kraj Daruvara, 11. VI. 1909. — Sarajevo, 20. IV.

1980.). Studirao pravo i završio Muziku akademiju. Skladanje u io kod F. Dugana st. Dirigent i tajnik opere HNK u Zagrebu (1929.-41.), potom dirigent opere i Filharmonijskog orkestra u Osijeku. Za vrijeme NDH ravnatelj i dirigent opere te intendant kazališta u Osijeku. Poslije rata premješten najprije u Zadar (1946.-47.), gdje je organizirao glazbeni život, bio dirigent filharmonijskog orkestra i utemeljitelj glazbene škole, a od 1947. dirigent sarajevske opere. Gostovao u mnogim europskim glazbenim središtima. (P. C.)

ŠTANCER, Slavko (Stanzer, Slavo), general (Karlovac, 26. VII. 1872. — Zagreb, 16. VI. 1945.). Austrougarski pukovnik. Za I. svjetskog rata na ratištu u Srbiji izgubio ruku. Nerijetko spominjan u memoarskoj literaturi (M. Krleža, J. Horvat) kao asnik koji se isticao provo enjem neumoljive stege u pot injenim postrojbama. M. Krleža navodi da je pokušao od njega stvoriti asnika, a da je J. Brozu bio zapovjednik za I. svjetskog rata. Za Kraljevine Jugoslavije nije bio u vojnoj službi. Po proglašenju NDH 12. IV. 1941. imenovan je zapovjednikom svih kopnenih snaga hrvatske vojske, a 19. IV. 1941. unaprije en je u in generala pješaštva. Po etkom lipnja 1941. odre en je za vrhovnog nadzornika cjelokupnih oružanih snaga; od listopada je istodobno i zapovjednik grada Zagreba. U rujnu 1942. imenovan je lanom Višega ratnoga suda, a krajem listopada 1942. razriješen je dužnosti zapovjednika grada Zagreba. U kolovozu 1943.

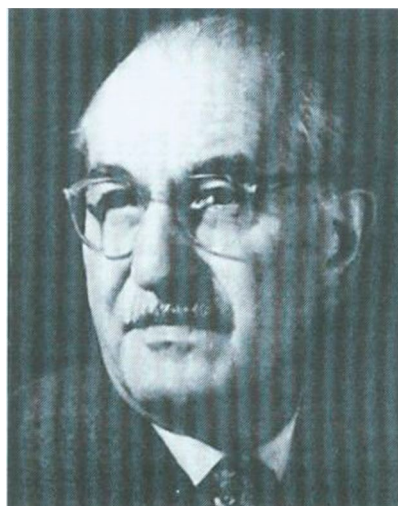
SLAVKO STANCER

razriješen je i dužnosti lana Višega ratnoga suda. Nositelj naslova viteza. Nakon sloma NDH povla i se u Austriju i 15. V. se predaje (zavaran obe anjima asnika JA da e se sa zarobljenim asnicima postupati po me unarodnom pravu). Otpremljen je u Zagreb, gdje ga je Vojni sud II. armije 15. VI. 1945. osudio na smrt. No uo i izvršenja presude, podlegao je udaru kapi. (A. V.)

ŠTEDIMLIJA, Savi Markovi , publicist (Stijena kraj Podgorice, 13. I. 1906. — Zagreb, 25. I. 1971.). U književnosti se javio potkraj 20-ih godina poezijom, ali uskoro se afirmirao kao književni kriti ar i žestoki polemi ar. Premda je na književno poprište ušao kao ljevi ar, veliki je zagovornik crnogorske samostalnosti, a kao takav nepokolebljivi protivnik velikosrpskih pretenzija na Crnu Goru. Po etkom 30-ih godina dolazi u Zagreb, gdje se bavi književnim i publicisti kim radom. Stru njak je za etnogenezu Hrvata i Crnogoraca pa je zagovarao teorije o iranskom podrijetlu Hrvata, te da je Crna Gora ostatak Crvene Hrvatske. Za vrijeme NDH blizak je crnogorskom nacionalnom pokretu što ga je vodio S. Drljevi i njegov je predstavnik u Zagrebu. Istodobno se bavi publicisti kom i nakladni kom djelatnoš u pa je, izme u ostalog, i pokreta nakladni ko ku e »Europa Verlag«, koja je pretežno tiskala knjige o Hrvatskoj na njema kom jeziku. Me utim, o ito je najve e neprijatelj u redovima komunista, posebice Srba, stekao kao jedan od suorganizatora Hrvatske pravoslavne crkve. Sura ivao je s Ministarstva vanjskih poslova NDH. Potkraj 1944. odlazi u Austriju na lije enje, ali i da bi bio bliže Nijemcima zbog crnogorske budu nosti. U Be u otvara ured uz pomo Ministarstva vanjskih poslova NDH. Po završetku rata sovjetske ga vojne vlasti upu uju na desetogodišnji boravak u sibirske logore. Poslije poboljšanja veza izme u SSSR-a i Jugoslavije, Sovjeti ga izru uju Jugoslaviji, a Okružni sud u Zagrebu osu je na osam godina zatvora. Poslije pet godina zatvora pušten je i nastanjuje se u Zagrebu, te odmah po inje pisati i objavljivati, isprva pod pseudonimom a uskoro i pod pravim imenom, lanke kulturno-povijesne tematike. Objavio je ve i broj knjiga,

od kojih svakako valja spomenuti studije: *Školovanje crnogorske omladine* (Podgorica, 1935.); *Crnogorci u Jugoslaviji* (1936.); *Crvena Hrvatska* (1937.); *Osnovi crnogorskog nacionalizma* (1937.); *Rusija i Balkan* (1937.); *Kulturno politi ka razmatranja* (1939.); *Crnogorsko pitanje* (1941.); *Aufdem Balkan* (1943.); *Uzori Draže Mihailovi a i partizana* (1943.); *Partizani o sebi* (1944.); *Sudbina pravoslavlja u Rusiji* (1944.). Neobjavljen je ostao rukopis *Pod konvojem MDV; I. Sibir, II. Ukrajina*, koji je napisao za potrebe Sekretarijata unutrašnjih poslova NRH dok se nalazio na izdržavanju kazne na Golom otoku. Rukopis ima više od 600 stranica u kojem opisuje svoj život od zarobljavanja u Austriji u svibnju 1945. do izru enja Jugoslaviji 14. IV. 1955. (B. D.)

ŠTEFANI , Vjekoslav, filolog i književni povjesni ar (Baš anska Draga, 25. IV. 1900. — Zagreb, 24. II. 1975.). Klasi nu gimnaziju polazio kao franjeva ki pripravnik na Košljunu, potom u Zadru i Varaždinu, kamo je dospio pošto su 1919. talijanske vlasti prognale ake iz Zadra. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio slavistiku i romanistik. Službovao u srednjim školama u Ogulinu i Krku (1928.-31.), u upriji (po kazni), Karlovcu i Zagrebu (od 1932.). God. 1941.-45. u uredništvu *Hrvatske enciklopedije* kao suurednik za hrvatsku književnost i lektor i korektor HIBZ-ovih izdanja. U tom razdoblju predaje i hrvatsku književnost na Visokoj pedagoškoj školi u Zagrebu, a 1946.-48. ponovno radi kao srednjoškolski profesor u Zagrebu. Od 1948. do kraja 1961. zaposlen je u Historijskom institutu JAZU,

VJEKOSLAV
ŠTEFANI

gdje je uredio i opisao zbirku glagoljskih rukopisa. Zajedno s Vladimirom Mošinom vodio je paleografske te ajeve slavenskih pisama. Od 1961. do odlaska u mirovinu direktor je Staroslavenskog instituta (danas Staroslavenski zavod). God. 1963. proglašen je po asnim doktorom (*honoris causa*) Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Prou avao je irilometodsku baštinu u Hrvata, srednjovjekovnu hrvatsku književnost. Monografski opisao glagoljske rukopise otoka Krka i glagoljske rukopise JAZU. Sa suradnicima je objavio prvi sustavni prikaz srednjovjekovne književnosti i antologiju tekstova (*Pet stolje a hrvatske književnosti*, knjiga I.). Za vrijeme rata, 1941.-45, objavio je *Narodne pjesme otoka Krka* (1944.) i priredio izdanje *Planina Petra Zorani a* (1942.). (J. B.)

ŠTITI , Ante, ustaški dužnosnik (Tuzla, 1915. — ?, 1946.). Ustaškom pokretu pristupio po etkom 30-ih godina na Zagreba kom sveu ilištu gdje je lan društva »August Senoa«, tada zna ajnog uporišta mladih sveu ilištaraca nacionalista. Po proglašenju NDH S. Kvaternik ga imenovao 11. IV. 1941. u Hrvatski ustaški nadzorni stožer (koji je prema nekim izvorima sli nog naziva, postojao ve od velja e 1941.). U svibnju 1941. posebni je povjerenik RAVSIGUR-a u Sarajevu. Krajem lipnja 1941. imenovan povjerenikom u GUS-u te mu ujedno povjerenovo enje poslova osobnog ureda GUS-a. Dužnosnik je u zapovjedništvu Ustaške mladeži u Zagrebu, te kao upravitelj IV. ureda UNS-a vodio nadzor nad državnim namještenicima. U velja i 1942. imenovan za zastupnika u Hrvatskom državnom saboru te biran za lana saborskoga odbora za molbenice. Kao pro elnik sigurnosnog odjela u GRAVSIGUR-u u kolovozu 1944. podnio je A. Paveli u pismenu prijavu (uz pomo I. Heren i a) o namjeravanom pu u Lorkovi -Voki . Na osnovi te prijave A. Paveli je sazvaio sjednicu vlade i optužio M. Lorkovi a i A. Voki a za izdaju. Optužnica na su enju u PTB-u protiv M. Lorkovi a i A. Voki a temeljila se na Stiti evoj prijavi. Zanimljivo je, daje Stiti bio vjen ani kum i prijatelj A. Voki a i od samih po etaka dogovaranja bio upoznat s

akcijom Lorkovi a i Voki a te injenicom da je u to upu en i sam A. Paveli . in prijave povjesni ari i suvremenici razli ito su tuma ili. Stiti je po etkom 1945. vodio istragu protiv M. Karamarka oko (nesudjelovanja u pu u i otklonio optužbu ali je Karamarko ipak ubijen. Poslije sloma NDH, odlazi navodno u Bosnu, gdje kao križar pogiba. (D. S.)

ŠUBARI , Mladen, umjetni ki fotograf i šahist (Maribor, 9. VII. 1908. — Zagreb, 4. I. 1991.). Na državnom amaterskom prvenstvu 1938. u Osijeku bio je tre i. Na dotad najja em prvenstvu Zagreba 1941, koje se drži i prvenstvom Hrvatske, bio je tre i (iza Lj. Astaloša i B. Rabara). U me ugradskom susretu Zagreb-Karlovac (1941.) za Zagreb na etvrtoj plo i osvaja bod. Za reprezentaciju NDH protiv Slova ke (1941.) u Zagrebu na etvrtoj plo i protiv Pazmana dobiva obje partije. Nastupa 1942. u Sofiji protiv Bugarske i u Tren inskim Toplicama ponovno protiv Slova ke. Na Europskom prvenstvu za »sposobne« šahiste (Wertungsturnier) u rujnu 1942. u Münchenu je deveti (od 12). Sudjeluje 1942. i na II. prvenstvu Zagreba. Majstorski naslov osvaja 1945. na državnom prvenstvu u Novom Sadu. Prvak je Zagreba 1945. i 1948. Na prvenstvima Hrvatske 1946. i 1950. je drugi (oba puta iza B. Rabara). (SI. Pe.)

SULEK, Stjepan, skladatelj, dirigent i violonist (Zagreb, 5. VIII. 1914. — Zagreb, 16. I. 1986.). Na Muzi koj akademiji u Zagrebu završio je studij violine i poha ao predavanja iz skladanja. Sav njegov rad vezan je uz Zagreb. God. 1933.-38. svira u orkestru Radio Zagreba; 1935.-39. lan je klavirskog trija (I. Ma ek, S. Sulek, S. Zepi), prva je violina u Zagreba kom kvartetu, 1938. violonist u Komornom triju (I. Ma ek, S. Sulek, A. Janigro). God. 1940.-41. profesor je violine u srednjoj školi Muzi ke akademije, 1941.^45. profesor U iteljske škole, 1945-75. profesor violine i skladbe na Muzi koj akademiji. Za vrijeme NDH nastupao je na Hrvatskom krugovalu, a skladao je i esto izvo ene *Simfonije u a-molu* i *D-duru; Prvi klasi ni koncert za orkestar* (sve 1944.). Nakon rata skladao je još nekoliko simfoni-

KOMORNI TRIO:

STJEPAN ŠULEK, ANTONIO JANIGRO IVO MACEK

ja, koncerata, sonata i preludija, te ciklus pjesama i kantatu *Posljednji Adam*. Uspješno se okušao i u scenskom stvaralaštvu, napisavši opere *Koriolan* (1958.) i *Oluja* (1969.), a 1977. i simfonijsko-koreografski traktat (balet) *De veritate*. (P. C.)

SULENTIC, Zlatko, slikar (Glina, 16. III. 1893. — Zagreb, 9. VII. 1971.). Školovao se u Zagrebu, Petrinji, Karlovcu i Münchenu, a usavršavao u Parizu. Kraj I. svjetskog rata zatje e ga u Zagrebu, gdje, kao jedan od utemeljitelja, izlaže na izložbama Proljetnog salona. Predaje crtanje na Ženskom liceju u Zagrebu i sudjeluje na me unarodnoj izložbi moderne umjetnosti (1920.) u Zenevi s koje mu nisu vra ene brojne slike. Potišten zbog gubitka slika, potkraj 1920. odlazi na prvo od mnogobrojnih putovanja u Španjolsku i dalje u Alžir. Bio je umjetnik i

strastveni putnik Mediteranom, dalekim zemljama Južne Amerike, Srednjeg i Dalekog istoka, Europe i Afrike, a svoja je zapažanja i dojmove skupio u zbirci putopisa *Ljudi, krajevi, beskraj* (1971.). Samostalno je izlagao u Zagrebu 1927. i 1933. God. 1938. izabran je za profesora na zagreba koj Umjetni koj akademiji na kojoj djeluje do prijevremena umirovljenja 1947. Izlaže na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.), a etvrtu je samostalnu izložbu priredio 1941. Portretirao je 1941., u povodu njezina 90. ro endana, Mariju Matoš, majku A. G. Matoša. Bio je jedan od najbolje zastupljenih izlaga a na svim etirima izložbama hrvatskih umjetnika u NDH tijekom ratnih godina (1941.-44.). Za izložbe

ZLATKO SULENTIC: AUTOPORTRET, 1915.

Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi izabrali su mu 12 slika. U poslijeratnom razdoblju nastavlja s putovanjima po svijetu, a u slikarskom se radu više p- sve uje religioznim temama. (B. R.-P.)

ŠULJAK, Alija, ustaški dužnosnik i stru - njak za zadrugarstvo (Trebinje, 10. X. 1901. — Istanbul, 18. X. 1992.). Studirao u Be u i Zagrebu, gdje je diplomirao (1923.) na EKVŠ-u i na Filozofskom fakultetu. God. 1923.-41. (s prekidom) profesor je na Trgo-

va koj akademiji u Dubrovniku; 1931. otpušten iz službe jer nije glasovao za vladinu listu; 1934. nakon atentata na kralja Aleksandra zatvoren u Dubrovniku pod optužbom da je održavao veze s »terroristima«. Nakon otpusta iz zatvora zabranjeno mu je kretanje po Dalmaciji; ponovno radi na Trgova koj akademiji. God. 1937. osniva u Dubrovniku podružnicu Zadruga Hrvatskog radiše i njezin je po asni predsjednik. Od toga doba datiraju njegove veze sa S. Kvaternikom, ravnateljom Zadruga Hrvatskog radiše. Uz H. Hadži a i A. Meši a jedan je od osniva a muslimanskog ogranka HSS-a, koji je nastao (1936.) kao oporba prema vodstvu JMO. Nakon proglašenja NDH, u svibnju 1941. imenovan je privremenim povjerenikom za isto nu Hercegovinu, a u srpnju 1941. poglavnikom. U kasno prolje e i ljeto 1941. u nekoliko navrata boravi u isto noj Hercegovini i radi na uspostavljanju vlasti NDH. Nakon toga, iz Poglavnikova ureda odlazi za profesora na zagreba ku Trgova ku akademiju, ali i dalje ostaje poglavnik. God. 1943. A. Paveli ga postavlja za izaslanika hrvatske Vlade kod formiranja muslimanske divizije (koja e poslije nositi naziv Handžar) sa zadatkom da sudjeluje u obrani Bosne. Doznajući da e divizija biti upu ena na isto no bojište, a ne u Bosnu, traži prijam kod Paveli a da ga o tome obavijesti te zatraži razrješavanje od misije. Paveli ga nije primio, ali ga razrješuje dužnosti. Zagreb napušta 8. svibnja 1945. i u lipnju 1945. preko Austrije dolazi u Rim. Po etkom 1947. odlazi u Kairo, gdje dobiva mjesto u podružnici njema ke banke Dresdner Bank. God. 1948.-56. savjetnik-ekspert je za zadrugarstvo pri sirijskoj vladi. Osniva prve zadruga u Siriji, a 1950. objavljuje knjigu *injenice zadrugarskog gospodarstva* (Damask, 1950.). U emigraciji je napisao više knjiga o zadrugarstvu i zadržanim bankama, u kojima se pozivao na primjere i iskustva hrvatskoga zadrugarstva. Istu savjetni ko-ekspertnu dužnost obavlja i u Tunisu (1958.-62.). Od 1964.-66. djeluje u Istanbulu pri osnivanju prve turske banke na zadržanim na elima. God. 1991. sa sinom Nedimom, uo i srpsko-crno-

gorskog napada, posje uje Dubrovnik, nakon gotovo pola stolje a emigracije. (H. S.)

ŠULJAK, Hasan, novinar (Trebinje, 28. II. 1917.). Pravo i politi ke znanosti studirao u Zagrebu i Rimu. Za vrijeme NDH, premda još student, radio u Glavnom ravnateljstvu za promidžbu; bio i nadzornik Državnog izvještajnog i promi benog ureda. Objavljivao u *Hrvatskom narodu*. Iz Zagreba se povla i u svibnju 1945. i odlazi u Rim. Po etkom 1947. napušta Rim, neko vrijeme živi u Kairu, potom u Damasku, odakle 1951. odlazi u Bonn kao lan sirijskoga diplomatskoga predstavništva. S bratom Alijom, po etkom 1947, inicira uspostavu diplomatskih odnosa islamskih zemalja s Vatikanom, što je prvi u inio Egipat, potom Sirija i dr. God. 1951. prati sirijskog ministra vanjskih poslova Emira Adel Arslana u audijenciju kod pape Pia XII. Od 1970. vodi dopisništvo kairskog *Al-Ahrama* u Bonnu. Nakon 45 godina emigracije 1990. posje uje Zagreb. Angažirao se u Njema koj i u arapskim zemljama na afirmaciji i me unarodnom priznanju Republike Hrvatske. (R.)

ŠUTO, Ivan, stožernik (Runovi kraj Imotskog, 5. IV. 1910. — ?). Krajem 20-ih godina odlazi na rad u Belgiju, gdje je bio lan Hrvatskog saveza i pristupio ustaškom pokretu. God. 1933. me u prvima stiže u ustaški logor u Italiju, a 1938. vra a se u domovinu. Nastavlja djelovati na širenju ustaških ideja pa je u nekoliko navrata i uhi en. Poslije proglašenja NDH u rujnu 1941. imenovan je u inu poru nika stožernikom Ustaškog stožera Livac i Zapolje sa sjedištem u Novoj Gradiški. Daljnja sudbina nepoznata. (R.)

ŠUTO, Stjepan, stožernik (Runovi kraj Imotskog, 25. VII. 1906. — ?). Za poslom odlazi u Belgiju 1927, gdje je 1932. pristupio ustaškom pokretu. God. 1933. odlazi u Italiju, boravi u ustaškim logorima, a 1938. vra a se u Hrvatsku, te radi na širenju ustaškog pokreta. Po proglašenju NDH imenovan je zamjenikom povjerenika za kotar Imotski. Kra e je vrijeme ustaški stožernik u Omišu, a zatim je u rujnu 1941. imenovan stožernikom Ustaškog stožera Usora i Soli

u Tuzli na kojoj dužnosti ostaje do sredine 1944. Nakon sloma NDH povla i se iz Hrvatske. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

ŠVAGEL-LEŠI, Rudolf, kipar (Županja, 29. IX. 1911. — Vodnjan, 30. XI. 1975.). Školovao se na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu (1929.-34.) i Parizu (1930./31.). Izlagao u Londonu, Liègeu, Zagrebu, Vinkovcima, Vukovaru, Osijeku i Županji. Radio portretna poprsja (A. Stepinca, J. Kozarica, S. Eltza i dr.), sakralne kompozicije (*Raspeće* u Grohotama, 1935.; *Maclona od Cistilišta* za kapelu grofa Eltza u Vukovaru, 1939.; mramorni oltar u franjevačkoj crkvi sv. Antuna u Osijeku, 1940. i dr.). God. 1941. izradio dva Pavla i dva poprsja i dva portreta (ulja na platnu) te 1942. mali kip kako zida radnike domove. Iste godine objavio *Album hrvatskih mučenika 1102.-1941.* (među ostalima slike Milana Šufflaya, Stipe Javora, Matije Soldina, Marka Hranić i dr.) te izradio veliku brončanu plaketu kralja Tomislava. God. 1942. sudjeluje na pozivnom natječaju za spomenik Anti Starčeviću i na izložbi modela za spomenik u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Nakon sloma NDH partizani su mu u osječkoj atelijeru porazbijali radove. Osuđen na pet godina zatvora, što je izdržao u Staroj Gradiški i Lepoglavi. (D. S.)

ŠVEL-GAMIRŠEK, Mara, književnica (Srijemska Mitrovica, 3. I. 1900. — Zagreb, 7. XII. 1975.). Potječe iz veleobrtničke obitelji Gamiršek, koja je u Mitrovici isto ugošćivala mjesne intelektualce, među kojima i Isu Velikanovića. Puku školu završila je u rodnom mjestu, gimnaziju u Sušaku, a u Zagrebu četiri semestra studija medicine. Pisati je počela kao srednjoškolka. Nakon prekida ponovno piše stihove 1923., te u vodećim listovima i smotrama objavljuje poeziju i prozu. Oko 1930. počinje otkrivati tzv. šokačku problematiku, unose i je u

svoje novele i romane. Objavila je i knjige: *Šuma i Šokci*, pripovijest (1940.); *Portreti nepoznatih žena*, pripovijesti (1942.); *Hrast*, roman (1942.) i *Ovim šorom, Jagodo*, roman (1970.) i dr. (D. H.)

ŠVRUUGA, Stanko, financijski stručnjak (Zagreb, 6. III. 1880. — Bled, 9. XI. 1958.). Sin Franje Švrljuge, znamenitog ravnatelja i predsjednika Hrvatske eskomptne banke. Završio gimnaziju i pravo u Zagrebu i Beču, a komercijalni studij u Beču. Od 1907. tajnik i prokurist u Hrvatskoj eskomptnoj banci, od 1910. ravnatelj, potom glavni ravnatelj banke. Predsjednik je Zagrebačke burze za robu i vrednote, koja je pod njegovim vodstvom provela važnu reorganizaciju, osnovala svoj obradunski zavod i dovršila gradnju svoje palače. Nakon proglašenja šestosijećanske diktature postaje ministar financija u vladi generala Petra Živkovića, navodno zbog teškoća u koje je zapala njegova banka. Uspostavio je bliske odnose s kraljem Aleksandrom, posebno s knezom Pavlom, te je i bio njihov povjerljivi posrednik u kontaktima s HSS-om. Za vrijeme NDH predsjednik je Zagrebačke burze te član savjetnog odbora Hrvatske državne banke. Potkraj 1941. kraće vrijeme zatvoren u Staroj Gradiškoj sa skupinom masona, u listopadu 1944. ponovno uhićen, navodno pogreškom. Neposredno prije uhićenja, po etkom rujna 1944., imenovan predsjednikom Povjerenstva za razrješenje imovinsko-pravnih odnosa između NDH i ostalih država. U kolovozu 1945. zatvoren pod optužbom za kolaboraciju s vlastima NDH; u prosincu 1945. Okružni sud u Zagrebu osudio ga na 5 godina zatvora. Nakon izlaska iz zatvora 1947. sa suprugom Eleonorom (kćerkom slovenskog filologa i indologa Karela Glasera, dvorskom damom kraljice Marije i po etnom Slovenkom na dvoru kralja Aleksandra) odlazi živjeti na Bled. (S. R.)

T

TADIJANOVI , Dragutin, književnik (Rastušje, kraj Broda, danas Slavonski Brod, 4. XI. 1905.). Gimnaziju polazio u Brodu. Na zagrebačkom Filozofskom fakultetu završio je studij južnoslavenskih književnosti i filozofije (1937.). Pod pseudonimom Morgan Tadeon tiskao je 1922. jednu pjesmu u zagrebačkom srednjoškolskom listu Omladina. Radio je kao korektor *Narodnih novina*, tajnik Hrvatske

DRAGUTIN
TADIJANOVI

skih književnika (1937.-40.) i honorarni nastavnik na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. God. 1940. i 1941. djelovao je kao prosvjetni viši pristav pri Banovini Hrvatskoj. Od 1. XII. 1942. do 20. VI. 1944. službovao kao asistent u Popunidbenom odjelu Ministarstva oružanih snaga (MINORS). Potkraj 1942. objavio je zbirku stihova *Tuga zemlje* u nakladi HIBZ-a, za koju je u lipnju 1943. primio Antunovsku nagradu Državnoga zavoda za narodnu prosvjetu u Zagrebu. Sredinom 1944. postavljen je za književnog tajnika HIBZ-a u Zagrebu. Po završetku II. svjetskog rata komunističke vlasti kažnjavaju ga s dva mjeseca zabrane objavljivanja. Kao urednik u Nakladnom

zavodu Hrvatske i »Zori«, priredio je mnogobrojna izdanja hrvatskih pisaca. Bio je također direktor Instituta za književnost i teatrologiju i predsjednik Društva književnika Hrvatske (1964.-65.). Redoviti član JAZU (HAZU) postao je 1965. Prevodio je s češkog i njemačkog, sastavio nekoliko antologija i uredio sabrana djela mnogih hrvatskih pisaca (S. S. Kranjčević, A. G. Matoš, V. Vidri, I. Kozarac, J. P. Kamov, T. Ujević, I. G. Kovačić). Važniji naslovi: *Lirika* (1931.); *Sunce na oranici* (1933.); *Pepeo srca* (1936.); *Tuga zemlje* (1942.), *Blagdan žetve*, *Zora i Seljaka sloga* (1956.); *Srebrne svirale* (1960.); *Prsten* (1963.); *Prijateljstvo rije i* (1981.); *Kruh svagdanji* (1986.); *Sabrana djela* (1988. i 1989.), *Djela* (1995.). (Z. Z.)

TALAS, Onni, finski poslanik (Lappeenranta, 15. VI. 1877. — Helsinki, 3. V. 1958.). Diplomirao pravo i doktorirao 1905. u Helsinkiju disertacijom *Zavičajno pravo u finskom zakonu*. Profesor privrednog prava na sveučilištu u Helsinkiju (1925.-30.). Borio se za nezavisnost Finske i bio senator u Senatu Nezavisnosti (1909.-19.) te poslanik u parlamentu (1927.-30.). Finski poslanik u Kopenhagenu, Budimpešti, Beču, Sofiji, Beogradu i Rimu. Nakon finskog priznanja NDH (2. VII. 1941.), imenovan je 29. VIII. 1941. za finskog poslanika u Zagrebu, istodobno obavljajući i dužnost poslanika i u Rimu. Hrvatsku je posjećivao još dok je bio poslanik u Budimpešti (1931.-40.), iskazavši se njezinim velikim prijateljem. Dužnost poslanika napustio je koncem kolovoza 1942. Objavio nekoliko knjiga od kojih su najpoznatiji polemički radovi *Nije se to tako zbivalo* (1949.), *Finska na putu u nezavi-*

TOMISLAV
TANHOFER

snost i *Mannerheimovi memoari* (1953.). *Talasovi Memoari* posmrtno su objavljeni 1960. (B. A.)

TANHOFER, Tomislav, glumac i redatelj (Antunovac kraj Pakraca, 2. XII. 1898. — Split, 21. VI. 1971.). Nakon studija filozofije u Zagrebu i Beču u 1921. dolazi u Osijek kao glumac i redatelj, razvijaju i do 1934. veliku aktivnost. Zatim prelazi u Zagreb, gdje u HNK djeluje (1940.-45.) kao glumac, redatelj, tajnik Drame i pomoćnik direktora Drame, s kraćim angažmanima u Banjoj Luci i Osijeku. Nakon toga angažiran je kao direktor Drame u Splitu (1945.-47.) i Beogradu (1948.-53.), odakle se vraća za direktora Drame u Split (1954.-65.), gdje je umirovljen. Od 1921. pratila ga je supruga, osječka glumica Ivica Branković. Kao glumac tumačio je mnoge karakterne likove, među kojima se ističu Orsat (I. Vojnovi, *Dubrovačka trilogija*), Marko (M. Begović, *Bez trećega*), Hamlet (W. Shakespeare) i ponajviše Krležin Leone i Križovec (*Gospoda Glembajevi* i *U agoniji*). Kao redatelj istaknuo se postavljanjem cijeloga Krležina ciklusa o Glembajevima, Racineove *Fedre*, Schillerova *Don Carlosa* i Dostojevskog *Braća Karamazovi*. Za vrijeme NDH, u naponu stvaralačke snage, igra Arkada (J. W. Goethe, *Ifigenija na Tauridi*), Solnessa (H. Ibsen, *Graditelj Solness*), Martina (Drégely, *Dobar brak*), Safeta (A. Muradbegović, *Na Božjem putu*), Johna (Ch. Dickens, *Cvrak na ognjištu*), Zdeslava (T. Strozzi, *Tomislav*), Filipa (M. Matijašević, *U brodolo-*

mu), te režira *U iteljicu* (D. Nicodema), *Cvrak na ognjištu* (Ch. Dickens), *ašuvode* (E. Scribe), *Trešnje za Rim* (H. Homberg), *Karijeru* (I. Stodola) i dr. (P. C.)

TANODI, Zlatko, povjesni arhivist (Varaždin, 1. IX. 1914.). Gimnaziju je završio u Varaždinu, a studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1937., gdje je s temom o Zlatnoj buli iz 1242. stekao 1944. doktorat. Studirao je pravo u Grazu, arhivistiku u Vatikanu, te knjižni arhivstvo u Rimu. Radio u Hrvatskom državnom arhivu (1940.-45.), a 1944. dolazi kao docent za pomoćne povijesne znanosti i hrvatsku povijest na Filozofski fakultet u Zagrebu. God. 1945. odlazi u izbjeglištvo u Austriju i Italiju, potom u Argentinu, gdje je postao utemeljitelj argentinske, ali i južnoameričke (španjolskoga govornoga područja) arhivistike te njezin promicatelj i stožerna osoba do odlaska u mirovinu 1984. Za vrijeme NDH, zajedno sa svojim varaždinskim mentorom A. Wisertom objelodanjuje zbirku srednjovjekovnih isprava *Povijesni spomenici slobodnog kraljevskog grada Varaždina* (1942., a II. svezak sam 1944.). Povijesne studije i rasprave objelodanjuje u *Nastavnom vjesniku* (1942-43.); *asopisu za hrvatsku povijest* (1943.); *Kulturno-povijesnom zborniku Zagrebačke nadbiskupije o 850. godišnjici osnutka* (1944.). S povijesnim priložima surađuje u sljedećim asopisima i novinama: *Hrvatsko jedinstvo* (1943.), *Hrvatska smotra* (1943.), *Ustaša* (1943.-45.), *Ustaškinja* (1944.-45.), *Nova Hrvatska* (1944.) te *Alles für Kroatien* (1945.). (M. Š.)

TARLE, Marko, diplomat (Šibenik, 28. IX. 1901. — Rim, 23. XI. 1983.). Završio Visoku trgovačku školu u Zagrebu (1924.), te Ekonomski fakultet u Trstu (1928.), gdje je i doktorirao. Pravo i arhitekturu studirao u Beču, ali zbog bolesti nije završio. Koncem srpnja 1941. imenovan je poslanikom i proelnikom Konzularno-gospodarskog odjela Ministarstva vanjskih poslova NDH. God. 1942. i 1943. obnašao je dužnost izvanrednog poslanika u Predsjedništvu Vlade te od kolovoza 1942. glavara Opskrbnog odjela u zapovjedništvu Ustaške vojnice. U srpnju 1943. vraća se na prijašnju dužnost u MVP;

MARKO
TARLE

u listopadu 1943. odlazi u Švicarsku na liječenje i više se ne vraća u NDH. Vojni sud u Šibeniku, u srpnju 1945. osudio ga je u odsutnosti na smrt. Poslije Švicarske živio u Italiji. (M. P.)

TENTOR, Mate, filolog i knjižničar (Cres, 12. III. 1882. — Zagreb, 8. V. 1956.). Gimnaziju završio na Sušaku (1902.), slavistiku studirao kod Vatroslava Jagića u Beču, gdje je i doktorirao 1907. Potom službovao kao srednjoškolski profesor u Dubrovniku, Zadaru, Splitu, Kastvu i Voloskom. Za vrijeme I. svjetskog rata vojni časnik je u austrougarskoj vojsci, a poslije sloma Austro-Ugarske monarhije, poručnik je kod Narodne obrane Narodnog vijeka u Zagrebu. U prvoj polovici 1919. djeluje u Parizu kao stručnjak pri jugoslavenskoj delegaciji na Mirovnoj konferenciji. Iste godine nastavio je profesorsku službu u Sušaku, gdje je ostao do 1926. (osim kraćeg prekida 1925. zbog premještanja

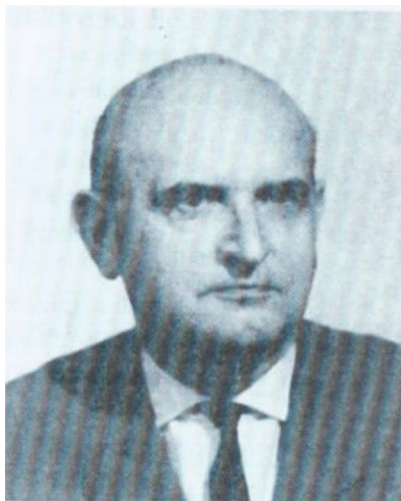
MATE
TENTOR

u Karlovac). Od 1926. do konca listopada 1943. ravnatelj je Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Bio odbornik Matice Hrvatske i urednik *Hrvatske enciklopedije* za bibliotekarstvo, knjige i časopise, te je između ostalog dao i dva zapažena teksta *Alfabet* i *Bosanska*. Sura davao filološkim radovima u stručnim časopisima. Objavio knjige: *Pismo i postanak alfabeta* (1931.) i *Latinsko i slavensko pismo* (1932.). (D. S.)

TERZI, Ivan, stožernik (Cernik, 14. VII. 1899. — Buenos Aires, 11. II. 1952.). Za vrijeme NDH u Bosni je predstavnik Ureda za kolonizaciju. Krajem 1941. Poglavljenik ga postavlja za stožernika Ustaškog stožera Posavje u Brodu na Savi (danas Slavonski Brod). Obnašao je dužnost upravnoga zapovjednika Zapovjedništva blagajne GUS-a, od 28. XI. 1942. Na mjesto ravnatelja Nakladnoga zavoda imenovan je 4. XII. 1943. Neko je vrijeme prokuror Odjela za javnu sigurnost GRAVSIGUR-a. Nakon sloma NDH pobjegao i se u izbjeglištvo. (M. R.)

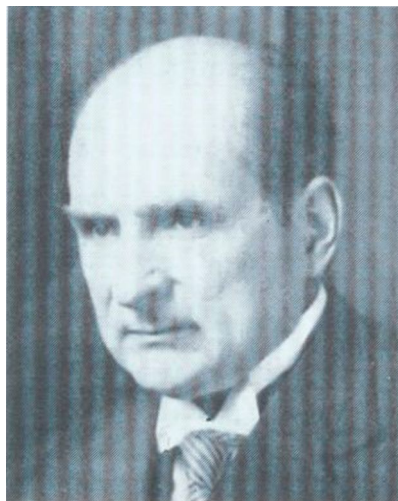
TIJAN, Antun, boksač (Crikvenica, 29. IV. 1924.). Po zanimanju samostalni strojarški konstruktor. Boksač se počeo baviti sredinom 30-ih godina, od 1938. član je boksačkog kluba »Redarstveni«, a od 1942. »Herkulesa«. Nakon sloma NDH član je »Lokomotive« (1945, 1947.-50.) te za vrijeme služenja vojnog roka beogradskog »Partizana« (1946.-47.). Većim natjecateljskim uspjehom postiže od 1941. kada osvaja naslov prvaka NDH u polusrednjoj skupini. Za državnu boksačku reprezentaciju nastupa protiv Slovačke (1941. i 1942.), Mađarske (1942.) i Liktorske mladeži Italije (1942.). Za vrijeme NDH nastupa i za reprezentaciju Zagreba, te u više meunarodnih klubskih susreta. Nakon rata nastavio boksačku karijeru. (F. F.)

TIJAN, Pavao, profesor, enciklopedist (Senj, 15. VI. 1908.). Gimnaziju završio u Senju, a slavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godinu dana radi kao privremeni pomoćnik urednika Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima, potom je tri godine u Vukovaru kao odgojitelj Jakoba grofa Eltza. God. 1935.-41. profesor je u Nadbiskupskoj

PAVAO
TIJAN

klasi noj gimnaziji u Zagrebu. Radi u Društvu »Hrvatski jezik«, gdje je odgovorni urednik istoimenoga asopisa. Ku ni profesor Gabriele Habsburg te 1941.-42. Velimira i Mirjane, djece A. Paveli a. Od 1938. jedan je od prvih suradnika M. Ujevi a na pripremama *Hrvatske enciklopedije*, lan središnjeg uredništva i tajnik. Kad je 1941. Konzorcij Hrvatske enciklopedije pretvoren u Hrvatski izdavalat ki bibliografski zavod (HIBZ), postaje njegovim književnim tajnikom i urednikom razli itih izdanja: *Književni tjednik* (1941.-42.), *Tekstovi i pregledi*, *Hrvatska misao i rije kroz stolje a*, *Vedra knjiga*, *Svjetski klasici* i ilustrirani asopis *Croatia* (na njema kom, talijanskom i francuskom jeziku). S M. Ujevi em i V. Štefanem uredio je u nekoliko mjeseci nove hrvatske itanke za srednje škole. Od 1943. do prosinca 1944. urednik je kulturne rubrike *Spremnosti*. Istodobno prou ava povijest i kulturu rodnoga Senja. HAZU mu je objelodanila neke radove u *Zborniku za narodni život i obi aje* i u prvoj knjizi serije *Hrvatski kulturni spomenici (Senj)*. God. 1944. imenovan je pro elnikom za visoko školstvo i znanstvene ustanove u Ministarstvu prosvjete. Zaslužan je za zaštitu kulturnih i povijesnih spomenika od ratnih razaranja te za utemeljenje Sveu ilišta u Sarajevu s Teološkim, Pravnim i Medicinskim fakultetom. Na toj dužnosti ostaje do 6. V. 1945., kada odlazi u izbjeglištvo. Za boravka u Rimu (1945.^17.) sura uje u Draganovi evim promidžbenim akcijama i jedan je od glavnih pisaca prvotiska hrvatske emigracije *Martyrium Croatiae* (na latinskom, Rim 1946.). Istodobno studira na

Papinskoj školi za diplomatiku i arhivistiku. God. 1947. odlazi u Madrid kako bi organizirao slavisti ki studij. Svoje organizacijske sposobnosti, bogato znanje i iskustva steena u HIBZ-u, napose na radu na *Hrvatskoj enciklopediji*, prenosi u Španjolsku. Pokreta je i stvarni glavni urednik španjolske kulturne enciklopedije. Uredio je i nekoliko drugih enciklopedijskih izdanja. Sura ivao je u razli itim španjolskim asopisima, ponajviše u op oj kulturnoj reviji *Arbor*, što ju je izdavalo Vrhovno vije e za znanstvena istraživanja, gdje je Tijan do 1956. radio kao profesor. Isposlovao je hrvatski program na Španjolskom nacionalnom radiju i ure ivao ga, zajedno sa svojom suprugom (književnicom Nedjeljkom Lueti -Tijan), do 1975., o emu je objavio knjigu *Dvadeset godina u eteru*. Sastavio je antologiju hrvatske lirike (u rukopisu). Prevodio je hrvatske dramske tekstove na španjolski i španjolske na hrvatski. Pisao je u asopisima *Hrvatska revija*, *Osoba i Duh*, *Studia Croatica*, drugim hrvatskim emigrantskim publikacijama te u knjigama *Proceso de formacin de las naciones eslavas* (Madrid 1952.) i *Crisis del liberalismo en la Europa Central (El mito Masaryk; Madrid 1958.)*. Priredio je za tisak *Posljednje eseje V. Kriškovi a* (Madrid 1955.) i napisao uvodni esej o autoru. Dosta rano (1926.) po eo je sura ivati u hrvatskim periodicima, me u kojima se isti u: *Naša sloga* (Sušak), *Narodna politika*, *Hrvatska prosvjeta*, *Hrvatska straža*, *Obitelj*, *Obzor*, *Jutarnji list*, *Hrvatski Narod* i *Danica* (kalendar), a sam je ure ivao *Književni tjednik* i *Spremnost*. Živi kao umirovljenik u Madridu, sre uje svoju arhivu, slaže sje anja i prigodice šalje prilo-

VLADIMIR
TKALIĆ

ge asopisu *Maruli i Senjskom zborniku*. (M. Š. i R.)

TKAL I , Vladimir, muzeolog, etnolog i povjesni ar umjetnosti (Zagreb, 30. IX. 1883. — Zagreb, 11. XI. 1971.). Gimnaziju je završio u Zagrebu, gdje je na Filozofskom fakultetu 1904. završio studij povijesti i zemljopisa, a usavršavao se na College de France u Parizu 1904./05. Od 1907. radi u Arheološkom muzeju, od 1919. u Etnografskom muzeju u Zagrebu, a 1933.-52. ravnatelj je Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu. Od 1940. do 1945. urednik je (do 1943. s Gj. Szabom) struke kulturna historija i umjetni obrt u *Hrvatskoj enciklopediji*. Za njezin II. i III. svezak (1941. i 1942.) napisao je više članaka. Temeljem iskustva djelatnog spašavanja spomenika u I. svjetskom ratu, 1941.-45. ponovno je spašavao spomenike ugrožene ratom. Njegovom zaslugom spašeni su povijesni predmeti Srba u Hrvatskoj kao i fruškogorski spomenici. (M. Š.)

TOU, Mijo, novinar (Velja i kraj Ljubuškog, 7. II. 1907. — ?). Završio trgovačku akademiju. Tridesetih godina bavi se novinarstvom. Urednik je *Hrvatskog lista* u Osijeku. Za vrijeme NDH donosi članke u Osijeku, a nakon toga prelazi u Zagreb na mjesto nadstojnika novinskog odjela u Glavnom ravnateljstvu za promidžbu. Poslije je nadsavjetnik u Predsjedništvu vlade NDH. Suradivao je u *Hrvatskom narodu* i *Ustaši*. Poslije sloma NDH povlači se u Austriju, a potom u Argentinu. (J. G. i M. P.)

TOMAC, Petar, domobranski pukovnik i partizanski general (Sušak, 12. X. 1899. — Beograd, 7. IV. 1973.). Pukovnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Vojni izaslanik u Turskoj 1937.-40, na čelu štaba Vardarske divizijske oblasti od rujna 1940. do travnja 1941. Nakon uspostave Hrvatskog domobranstva član je Povjerenstva za razgraničenje NDH s Italijom, a zatim je postavljen za glavnog Stožera I. domobranskog zbornog područja (sa sjedištem u Petrinji). Godine 1942. prelazi na rad u Ministarstvo domobranstva. Pukovnik je oružanih snaga NDH od 1941. Umirovljen Poglavnikovom odlu-

kom od 15. III. 1944. Iste godine odlazi u partizane, gdje je postavljen za načelnika štaba 13. divizije, zatim za načelnika obavještajnog odjeljenja GSH i IV. armije JA. Nakon rata na čelo je katedre za vojnu povijest Više vojne akademije u Beogradu i zamjenik glavnog urednika *Vojne enciklopedije*, 1959. je umirovljen kao general-major JA. Napisao više djela iz vojne povijesti: *Vojna istorija* (1959.); *Francuski revolucionarni i Napoleonovi ratovi* (1965.) i dr. (M. P. i R.)

TOMAŠEVI , Ivan, general (Zagreb, 3. IX. 1892. — Beograd, IX. 1945.). Djelatni časnik u austrougarskoj vojsci i vojsci Kraljevine Jugoslavije (pukovnik). Nakon osnivanja NDH pristupa u njezine oružane snage. Službu je započeo na dužnosti zapovjednika 2. pješačke divizije, od listopada 1941. do studenoga 1942. Tada je imenovan zapovjednikom Obalnog sektora Like. Potkraj 1943. bio je časnik za vezu kod 15. njemačkog armijskog korpusa. Početkom 1944. unaprijeđen je u čin generala. Zapovjednik je obalnog odsjeka »Lika«, od svibnja 1944. a od kolovoza 1944. i povjerenik je GRAVSI-GUR-a za područje velikih župa Modruš, Vinodol-Podgorje, Lika-Gacka, Krbava-Psat, Bribir, te Sana-Luka. U prosincu 1944. postavljen je za zapovjednika 10. divizije sa sjedištem u Bihaću. Početkom svibnja 1945. povlači se u Austriju, ali su ga zapadni Saveznici izručili ili partizanskim jedinicama u potkraj svibnja. Vojno vijeće Vrhovnog suda u Beogradu osudilo ga je na smrt 19. rujna 1945. (nije ga spasilo ni to što je u I. svjetskom ratu kao austrougarski časnik bio zapovjednik vodniku J. Brozu). (M. R.)

TOMAŠI , Ljudevit, političar (Zagreb, 2. I. 1901. — Lepoglava, IV. 1945.). Završio klasičnu gimnaziju u Zagrebu 1920. te upisao studij filozofije i prirodnih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji je dovršio 1929. položivši profesorske ispite iz filozofije i pedagogije. Studirao je i na Pravnom fakultetu u Zagrebu. U međuvremenu, 1921. završio Uiteljsku školu u Zagrebu i otišao na selo, službujući u Sv. Martinu na Muri kao pučar u školi, dok nije zbog poli-

LJUDEVIT
TOMAŠI

ti kog djelovanja 1923. otpušten s posla. Od 1917. član HSS-a, 1927. osuđen na tri godine zatvora, pušten iz zatvora po etkom 1929. zbog opće amnestije. Pod pritiskom policije napušta Zagreb te četiri godine živi u Samoboru pod stalnim nadzorom; po etkom studenog 1933. izgnan iz Samobora i predan zagrebačkoj policiji, ali ubrzo pušten. Izabran za narodnog zastupnika HSS-a za kotar Samobor (1935.) i kotar Klanjec (1938.). Za vrijeme izbora 1938. vodio je izbornu pisarnicu HSS-a. God. 1940. postaje ravnatelj Gospodarske sloge. Za vrijeme NDH pripadao je središnjoj struji oko predsjednika V. Maekaa, bio je u najužem ratnom vodstvu HSS-a. God. 1942. pozvan za zastupnika Hrvatskog državnog sabora, ali se pozivu nije odazvao. Izdavao je ilegalna glasila HSS-a. Sudjelovao na zasjedanju užega stranačkog vodstva koje je u ime HSS-a odbilo prijedlog predsjednika Vlade N. Mandića o zajedničkoj vladi u rujnu 1943. Pošto je V. Maeka premješten u svoj stan u Zagrebu, tajno je održavao vezu s njim i redovito mu dostavljao pismene poruke u kojima ga je obavještavao o inicijativi ministra M. Lorkovića i A. Vokića. Bio je i u najužem pregovaračkom timu za pregovore s vodstvom partizanskog pokreta. Zbog sudjelovanja u puku u Lorković-Vokićuhi en je 31. VIII. 1944. i zatvoren u logor Lepoglavu. Ustaše su ga ubile vjerojatno 24. ili 25. travnja 1945. (S. R.)

TOMI I , Stipe (Stjepan), novinar (Otoac, 26. V. 1919.). Studirao u Parizu i Zagrebu, gdje je apsolvirao na Pravnom fakultetu. Novinarstvom se počeo baviti

1938. Za NDH suradnik *Spreznosti*, glavni urednik dnevnika *Poldan* i polumjesečnika *Pokret*, te dopisnik *Hrvatskog naroda* iz Berlina. Nakon sloma NDH ostao u emigraciji. U domovini mu je nova vlast zabranila doživotno objavljivanje u jugoslavenskom tisku. Iz Münchena se preselio u Salzburg, gdje se nastavlja baviti novinarstvom: glavni je urednik lista *Salzburger Nachrichten*. Jedno vrijeme radi u Münchenskom *Münchener Meteoru*, a zatim ponovno u Beču kao šef-redaktor austrijske televizije. Sedamdesetih godina kao meunarodno afirmiran novinar odlazi u Rim, gdje je urednik-dopisnik austrijske televizije te dopisnik bečkog *Die Presse*a i hamburškog *Die mita*. (J. G. i R.)

TOMI I , Stjepan, ustaški pukovnik (Gospić, 5. IV. 1886. — Freilassing, Austrija, 1968.). Kao austrougarski časnik (satnik) sudjelovao je u I. svjetskom ratu i bio teško ranjen. U vojsci Kraljevine Jugoslavije preveden u rezervu. Po etkom 30-ih godina emigrira i odlazi u ustaške logore u Italiji. Tu je 1933. (pod nadimkom Dabiša) zapovjednik logora u Vischettou i Pioneu (blizu Bardia). Član je GUS-a u Italiji; u ožujku 1941. prati Poglavnika u Rim, na razgovore s talijanskim dužnosnicima. Po etkom travnja imenovan za zapovjednika ustaškog logora u Pistoiai, gdje 10. IV. 1941. predvodi mimohod ustaške postrojbe pred poglavnikom A. Pavelićem, samo nekoliko trenutaka po proglašenju NDH u Zagrebu. Zapovijeda ustaškim postrojbama pri povratku u Hrvatsku. Ima i satnika, ali je među prvima koje je Poglavnik u lipnju 1941. promaknuo u čin ustaškog pukovnika. U svibnju 1941. određen je za voditelja izobrazbe Ustaške vojnice i zapovjednika 1. ustaške domobranske pukovnije. Po etkom 1942. imenovan je za proelznika Ustaškoga stegovnog i kaznenog suda i tu dužnost obnaša do kolovoza 1942., kada je imenovan za vojnog zapovjednika Bihaća. Nakon pada Bihaća, po etkom studenog 1942., stavljen je pod istragu. Više mu nisu povjeravane vojne dužnosti. Nakon sloma NDH sklonio se u Austriju, ali je uhićen u Salzburgu u kolovozu 1945. i zatočen u logoru »Marcus W. Orr«, te u

logoru Kleesheimalleu, odakle je pušten 1947. (D. S.)

TOMI, Viktor, ustaški dužnosnik (Auspand, Austrija, 21. XI. 1907. — Rim, 7. IV. 1947.). Radio kao trgovački pomoćnik, poslije kao inženjer u zagrebačkom »Mercuru«. Zbog izbjegavanja služenja vojnog roka u Kraljevini Jugoslaviji proglašen vojnim bjeguncem. Po uhićenju odslužio trogodišnji kazneni vojni rok. Sredinom 30-ih isticao se

VIKTOR
TOMI

radikalizmom (u Selja koji slozi) i bio sudionikom uhićenja njih obraćuna. Kao pripadnik terorističke tajne organizacije »Matija Gubec« 1940. (s B. Cerovskim) pokušao atentat na grofa J. Bombellesa u Zagrebu. Emigrira u Italiju i pridružuje se ustaškom pokretu. U Hrvatsku se vraća nakon proglašenja NDH, te je od srpnja 1941. zadužen za Poglavnikovo osiguranje. Od početka ljeta 1942. upravitelj je Ureda IV. (Sigurnosna služba) UNS-a. U ljeto 1942. (VIII./IX.) kao viši redarstveni povjerenik rukovodi redarstveno-vojnog operacijom u Srijemu u kojoj stradava srpsko stanovništvo, što je izazvalo (zbog Nedečeve prijetnje ostavkom) njemačke proteste i zahtjeve kod vlasti NDH da ga se smijeni. Sliče na akciju poduzima i na području Bjelovara (IX.-X. 1942.). Ukidanjem UNS-a u siječnju 1943. i prelaskom Ureda IV. u sastav PTS-a, kraće vrijeme rukovodi novoustrojenom Sigurnosnom službom PTS-a. U jesen 1943. uhićen je, navodno zbog pripremanja atentata na ministra M. Lorkovića, te se nakon puštanja i kućnog pritvora, zajedno s I. Hereničem, sklonio u Budimpeštu. Na kraju godine vraća se u Zagreb. Ubrzo je postavljen za

pročelnika Izvještajnog odjela Ustaške vojnice te promaknut u čin ustaškog dopukovnika. U svibnju 1945. napušta Hrvatsku i gotovo dvije godine provodi po logorima u Austriji i Italiji (od kraja 1946. pet mjeseci u zatvoru u Anconi), da bi na kraju bio prebačen u rimski zatvor Regina Elena pod britanskim nadzorom. Kad mu je priopćeno da će biti izručen jugoslavenskim vlastima, počinio je samoubojstvo rezanjem žila. U publicistici se uz Tomičevo ime nerijetko vezala tzv. Tomičeva torbica, tj. dokumentacija koja navodno kompromitira A. Hebranga, ali to povijesno nije potvrđeno: »torbica« nikad nije pronađena. (A. V.)

TOMLJENOVI, Josip, ustaški časnik (Parkrac, 19. II. 1915. — Zagreb, IX. 1948.). Kapitulaciju Kraljevine Jugoslavije 1941. dočeka u Karlovcu na dužnosti zapovjednika II. rezervne vojne bolnice. Nakon predaje bolnice novoj vlasti stupio je u ustaški pokret. Po etkom srpnja 1941. povjereno mu je opskrbeno zapovjedništvo u Glavnom stožeru Ustaške vojnice. Potom bio tabornik i ustaški povjerenik u Plaškom, gdje su ga 11. IX. 1941. uhitili Talijani, odveli u Rijeku i potom izgnali s područja pod talijanskom okupacijom. Nakon povratka u Ogulin imenovan je zapovjednikom oružanih postaja u Saborskom i Ogulinu u činu poručnika. Na tom mjestu ostaje do lipnja 1942. Jedno vrijeme bio je na raspolaganju u Ministarstvu domobranstva, a zatim je formirao 3. pripremnu ustašku bojnu u Generalskom Stolu i Ogulinu. U ožujku 1943. ta je jedinica prevedena u Ustašku vojnici kao 33. ustaška bojna, s kojom je Tomljenović ratovao po Hrvatskom zagorju, Gorskom kotaru, Lici i Kordunu. Imenovan je zapovjednikom 34. pukovnije, a u čin potpukovnika dobio 7. V. 1945. Nakon povlačenja hrvatske vojske emigrirao je u Austriju i predao se britanskim vojnim vlastima. Odveden u logor u St. Weitz. U listopadu 1945. bježi u Italiju. U logoru Fermo ostao je do 3. IX. 1947, kad prelazi u Austriju, a zatim u Hrvatsku pod imenom »Zmaj od Bosne« u Kavranovoj akciji. Upao je u pripremljenu zamku Udbe 25. X. 1947. Presudom Vrhovnog suda Hrvatske 27. VIII. 1948. osuđen je na smrt. (M. R.)

TOMLJENOV I , Slavko, stožernik (Krivi Put kraj Senja, 1. V. 1911. —?). Po zanimanju inovnik. Po etkom 30-godina odlazi u izbjeglištvo. Bio je u prvom ustaškom logoru Bovegno, a poslije u internacijama i u drugim logorima, sve do povratka u travnju 1941. Radio na tiskanju listova *Gri* i *Ustaša*. Na Liparima imao in dovodnika. Vrativši se u domovinu 1941. organizira ustaški pokret u Hrvatskom primorju. Imenovan u svibnju 1941. stožernikom Usko ke župe u Senju, a po etkom 1942. prelazi na rad u Glavno ravnateljstvo hrvatskih državnih željeznica. Imao in potpukovnika. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, poslije u Italiju i napokon u Australiju. (M. P.)

TOMLJENOV I , Stjepan, stožernik (Kolarevo Selo kraj Bjelovara, 20. I. 1914. — Gospi , 1945.). Po zanimanju šumarski inženjer. U lipnju 1941. imenovan je za stožernika Ustaškog stožera Like i Gacke sa sjedištem u Gospi u. Partizani su ga ubili 1945. (M. P.)

TONČIĆ, Nada, operna pjeva ica, sopran (Zemun, 30. VIII. 1909.). Završila studij pjevanja na Muzi koj akademiji u Zagrebu i od 1939. stalno angažirana u HNK. Za vrijeme NDH pjevala sopranske uloge koje e s uspjehom tuma iti i poslije rata: Mara (I. Para , *Adeloua pjesma*), Manon, Cio-Cio-San, Liu u Mimi (G. Puccini, *Madame Butterfly*, *Turandot* i *La Bohème*), Gjula (J. Gotovac, *Ero s onoga svijeta*), Zorka (V. Lisinski, *Porin*), Jelena (I. Zajc, *Nikola*

Subi Zrinski), Adriana Lecouvreur (F. i lea), Dorica (K. Odak, *Dorica pleše*). (P. C.)

TOPOL I , Ivan, slikar (Ogulin, 12. IX. 1912. — Dresden?, II. 1945.). Diplomirao na Umjetni koj akademiji u Zagrebu (1937.), a usavršavao se u Münchenu. Nastavnik je itanja u gimnaziji u Vinkovcima. Akvareli- ra vinkova ke vedute i Bosut, a u Zagrebu, gdje mu živi obitelj, trešnjeva ku periferiju. Sudjeluje na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.), te na I. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.). Prvi je put samostalno izlagao stotinjak radova u Salo- nu Ulrich 1942. Ubrzo je mobiliziran i kao asnik hrvatske vojske u prolje e 1942. poslan na bojišta u Rusiju i Ukrajinu. Ondje je izradio više od 120 akvarela i crteža. Nakon Ukrajine putuje dalje u Njema ku i Poljsku. Akvarele koje je tada naslikao izlaže u Zagrebu na II. izložbi hrvatskih umjetnika (1942.), a za izložbe Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi

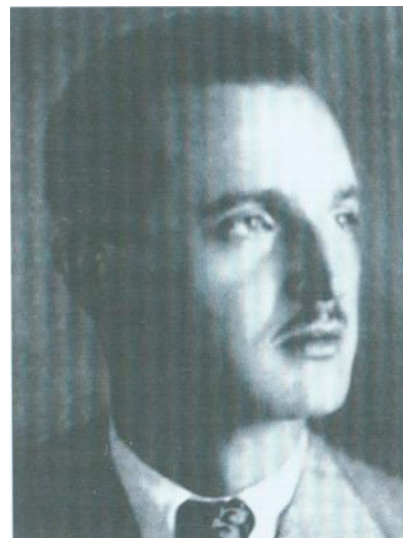
IVAN
TOPOL I
AUTOPORTRET,
1936.

(1943.) uvrštavaju mu, uz portrete, i akva- rele bodljikavom žicom ispresijecanih kvar- tova Münchena i Krakova. God. 1943. dobi- va Humboldtovu stipendiju i usavršavanje u Njema koj. Iste je godine pozvan u Dresden na Visoku umjetni ku školu gdje postaje asistent na katedri za akvarel. U Zagreb šalje slike na III. izložbu hrvatskih umjetni- ka u NDH (1943.). Zabrinut za obitelj, 1944. vra a se ku i i uspijeva naslikati nekoliko ulja. Zbog obveza na Visokoj umjetni koj školi iznova je otputovao u Njema ku. Na- kon bombardiranja Dresdena 13. i 14. II. 1945. obitelj o njemu više nije primila

nikakva glasa. Nakon sloma NDH asni sud HDLU-a osudio ga je na trajno isklju e nje iz udruge jer je bio »pristaša ustaškog režima«. (B. R.-P.)

TORBAR, Josip, odvjetnik (Hrženik kraj Kraši a, 12. IV. 1889. — New York, 5. I. 1963.). Gimnaziju poha ao u Požegi i Zagrebu, gdje je završio Pravni fakultet i stekao doktorat. Odvjetni ku pisarnicu otvorio u Zagrebu 1919. Predsjednik je kotarske organizacije HSS-a u Zagrebu 1925. Na izborima 1935. i 1938. kandidirao se na listi HSS-a u kotaru Zlatar; lan je užeg vodstva HSS-a. U vladi Cvetkovi -Ma ek 1939. ministar je pošta i brzjava. U NDH više puta zatvaran. Zajedno s A. Košuti em vodio je pregovore s predstavnicima vlasti (N. Mandi i M. Lorkovi) oko formiranja zajedni ke vlade. U vezi s pu em Lorkovi -Voki bio je u rujnu 1944. uhi en i zato en u Lepoglavi, ali je pušten uo i sloma NDH. Emigrirao je po etkom svibnja u Austriju i Italiju, a zatim u Argentinu, gdje pokre e akciju za okupljanje demokratski orijentiranih Hrvata. (M. R.)

TORTI , Janko, politi ar (Petrinja, 21. XII. 1902. — Los Angeles, 30. IX. 1962.). Srednju školu polazio u Zagrebu i Osijeku; studirao u Zagrebu. Pristaša je HSS-a, od 1927. glavni je tajnik HSS-a, sve do povratka Juraja Krnjevi a u zemlju 1939. Ure ivao *Gospodarsku slogu*, *Selja ki dom* i *Narodni val*. Uhi ivan i zatvaran (1929, 1935.). Na listi HSS-a zastupnik je za kotar Osijek na izborima 1938. Nakon pu a 27. ožujka i neslaganja s Ma ekovom politikom približava se ustaškom pokretu. Uo i sloma Jugoslavije sudjeluje u razgovorima i priprema za proglašenje NDH. Po etkom travnja suprotstavlja se prijedlogu S. Kvaternika da A. Paveli bude poglavar budu e države, ali to ne e smetati Paveli u da ga poslije imenuje ministrom. Organizator je skupa na kojem je 10. VIII. 1941. sve ano pro itao i predao A. Paveli u izjavu s potpisima 126 lanova HSS-a (među kojima i petnaestak zastupnika) o pristupanju ustaškom pokretu. Paveli eva i Torti eva supuga bile su velike prijateljice. U listopadu 1941. imenovan je poslanikom i opuno-

JANKO
TORTI

mo enim ministrom i dodijeljen na službu u Predsjedništvo Vlade, a u ožujku 1942. imenovan je državnim ministrom u Predsjedništvu Vlade. Od kolovoza 1942. do svibnja 1945. bio je ministar udružbe u svim rekonstrukcijama vlade. U velja i 1942. pozvan je u Hrvatski državni sabor, u kojem je lan Odbora za molbe. U svibnju 1945. povukao se najprije u Austriju, a potom emigrirao u SAD. Zalagao se za osnivanje pokreta za suvremenu i demokratsku Hrvatsku. (M. R.)

TOTH, Dragutin, financijski stru njak i politi ar (Staro Petrovo Selo, 1890. — Cordoba, 12. II. 1971.). Studirao pravo u Be u i Budimpešti, gdje je doktorirao i zaposlio se u Ministarstvu financija u Budimpešti, koju napušta poslije sloma Austro-Ugarske monarhije. Službuje kod Financijskog ravnateljstva u Zagrebu, a potom osniva Poštanski ekovni zavod. Zbog politikog djelovanja esto je na udaru vlasti Kraljevine Jugoslavije, 1922. zbog sudjelovanja u manifestaciji na Star evi evom grobu u Šestinama, otpušten je iz državne službe. God. 1930. osu en na etiri godine tamnice zbog veza s hrvatskom emigracijom. Kao financijski stru njak bio je na istaknutim funkcijama u ustanovama koje je kontrolirao HSS. Bio je istaknuti lan HSS-a, a uo i rata sve je desnije orijentacije, pa se s uspostavom NDH stavio na raspolaganje ustaškom pokretu. U Banovini Hrvatskoj postao (1940.) ravnatelj »Prizada«, povlaštenoga izvoznog društva. Glavni je osniva organizacije hrvatskog seljaštva Gospodarske sloge (1935.)

DRAGUTIN TOTH GOVORI NA USTAŠKOJ SKUPŠTINI U ZEMUNU 12. SRPNJA 1942.

i Sloge hrvatskih privrednika. Za NDH poslanik je u Slova koj, od kolovoza do listopada 1941., kad je imenovan ministrom obrta, veleobrta i trgovine. U listopadu 1942. imenovan je državnim viješnikom, a u lipnju 1943. predsjednikom Hrvatske državne banke. Ministrom državne riznice postavljen je 11. X. 1943. i na tom mjestu ostaje u svim rekonstrukcijama Vlade do kraja rata. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, zatim je godinu dana proveo u izbjegli kom logoru pod britanskim nadzorom u Italiji i napokon se 1947. sklonio u Argentinu. (M. R.)

TRBUHA, Franjo, novinar (Goljak Klanjčki, 1. X. 1919. — ?). Nadbiskupsku klasi nu gimnaziju (u razredu s Franjom Kuhari em, današnjim kardinalom i zagreba kim nadbiskupom) završio 1939. u Zagrebu. Zapo eo studij na Bogoslovnom fakultetu, nastavio na Pravnom. Nakon uspostave NDH bavi se novinarstvom: sura uje u *Novoj Hrvatskoj*, *Plavoj reviji*, *Hrvatskom državnom krugovalu* i dr. Za Boži 1942. objavio je u *Ustaši* zapažen tekst *Zadatak*

hrvatskog intelektualca. God. 1944. odlazi u Dubrovnik za urednika lista *Hrvatska* (izlazi od travnja 1944.). Nakon sloma NDH povla i se iz Hrvatske. Daljnja sudbina nepoznata. God. 1955. supruga Gizela, tako er novinarka, dobila je službeni razvod. U Trbuhinoj je obitelji vladalo uvjerenje da se zaredio i da živi u Rimu, iako nije bilo potvrde o tome. (M. P. i R.)

TREPŠE, Marijan, slikar, scenograf (Zagreb, 25. III. 1897. — Zagreb, 4. X. 1964.). Školovao se u Zagrebu, Pragu i Parizu. Prvi je nastup imao 1916. u Zagrebu, a slike prizora iz praških kavana zapaženo izlaže na VII. Proljetnom salonu, iji e sudionik biti sve do zadnjeg, 1928. Nakon scenografskog debija 1925. u Calderovoj *Gospo ici davolici* postaje stalni scenograf HNK, sve do 1957. Smjestivši atelijer u Novinarskom domu iza HNK, kao da je produžio dan za nekoliko sati, uvijek je u trku od kazališta do atelijera ili do Obrtne škole, na kojoj predaje (od 1925.). Do 1932. imao je ve 37 izložbi u zemlji i inozemstvu. Ljeti je odlazio u Dalmaciju, odakle donosi krajolike

svjetlijeg kolorita s kojima se predstavio i na izložbi Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.). Tijekom rata izlaže na I., III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941., 1943. i 1944.), a 1942. samostalno je nastupio u Salonu Ulrich. Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Be u i Bratislavi (1943.) sudjelovao je s osam slika. Inscenirao je Gotov eve opere *Ero s onoga svijeta* i *Morana*, s kojima je HNK uspješno gostovao tijekom 1942. u Rimu, Firenci i Veneciji, a 1943. u Berlinu i Be u. Trepše se, u suradnji s atelijerom za staklarske radove Marinkovi , okušao i u izradi vitraja s prizorom Golgote u zagreba koj crkvi Ranjenog Isusa (1943.) Nakon rata sav se posvetio scenografskom radu u HNK. (B. R.-P.)

TRGOV EVI , Krsto, državni dužnosnik (Gospi , 7. V. 1907. — Zagreb, 26. III. 1981.). Završio pravni fakultet i stekao doktorat prava. Bio sudac u Jastrebarskom. Od velja e 1942. do svibnja 1944. tajnik je u

KRSTO
TRGOV EVI

Ministarstvu unutarnjih poslova NDH. Veliki je župan Velike župe Bilogora u Bjelovaru od svibnja do srpnja 1944., a potom ponovno na dužnosti u Ministarstvu unutarnjih poslova. Od prosinca 1944. vije nik je Sudbenog stola u Zagrebu. Presudom Vojnoga suda u Zagrebu 1945. osu en je na smrt, koja je zamijenjena kaznom 20-godišnje robije; izdržavao 8 i pol godina u Lepoglavi, Staroj Gradiški i Srijemskoj Mitrovici. (M. R.)

TRIFUNOVI , Ilija (Bir anin), etni ki vojvoda (Topola, Srbija, 1887. — Split, 3. II.

ILIJA
TRIFUNOVI

1943.). Sudionik balkanskih ratova i I. svjetskog rata u kojima dobiva titulu vojvode. U Kraljevini Jugoslaviji bio je predsjednik Udruženja srpskih etnika Petar Mrkonji za kralja i otadžbinu (1929.-32.), predsjednik velikosrpske organizacije Narodna odbrana (od 1932.), a 1934. osniva i predvodi Udruženje starih etnika. Sudjeluje u pu u 27. III. 1941. Nakon kapitulacije vojske Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. sklanja se u selo Lipovo kraj Kolašina, a po etkom jeseni 1941. dolazi u Split, gdje nakon sporazuma s talijanskim okupacijskim vlastima i uz njihovu potporu organizira i preuzima etni ke postrojbe na ve em dije lu NDH (u Dalmaciji, južnoj Lici, zapadnoj Bosni i dijelu Hercegovine). Rezultat njegova djelovanja je osnivanje po etkom 1942. Dinarske etni ke divizije (s više od 5000 vojnika). Istodobno okuplja i stare gra anske politi are te u velja i 1942. osniva u Splitu Srpski nacionalni komitet, a u srpnju Komitet crnogorskih nacionalista. U travnju 1942. Draža Mihailovi ga potvr uje kao komandanta štaba zapadnobosanskih, li kodalmatinskih i hercegovskih vojno etni kih odreda, te zapovjednikom Dinarske etni ke divizije. Do kraja 1942. ostvario je legalizaciju etni kih postrojba kod talijanskih okupacijskih vlasti te njihovu redovitu opskrbu borbenim, materijalnim i nov anim sredstvima na temelju zajedni ke borbe protiv partizana. U vojnim akcijama protiv partizana, etni ke postrojbe pod njegovim zapovjedništvom izvršile su mnogobrojne zlo ine nad hrvatskim i muslimanskim stanovništvom. (Z. D.)

TRONTL, Stjepko (Stjepan), književnik (Karlovac, 28. VII. 1887. — Zagreb, 13. XI. 1980.). Radio kao srednjoškolski profesor. Sura ivao u *Hrvatskoj reviji*, *Savremeniku*, *Vijencu* i drugim asopisima izme u dva svjetska rata. Objavio je i dvije knjige proze: *Nevidljivi Tone ili takvi su naši ljudi* (1933.) i *Pet cigareta* (1937.), te zbirku pjesama *Kaleidoskop* (1942.). Za vrijeme NDH sura ivao u *Spremnosti* (1942.-45.), *Hrvatskoj reviji* (1941.), *Hrvatskom narodu* (1941.), *Ustaši* (1943.) i dr. Njegova pjesma *Ustaški grob*, izvorno objavljena na naslovnoj stranici *Hrvatske revije* (10, 1941.), prenesena je u mnogim tadašnjim novinama i revijama. Nakon 1945. više se nije javljao u asopisima. (B. D. i R.)

TUK, Emil, redarstveni dužnosnik (Brašov, Rumunjska, 14. V. 1913. — Zagreb, 31. VIII. 1948.). Pravo završio u Zagrebu 1937. i stekao doktorat. God. 1938. radi kao sudski pripravnik na I. kotarskom sudu u Zagrebu; 1940. imenovan je sudskim pristavom. Krajem 1940. premješten je na isto mjesto u Okružni sud. U prosincu 1941. dodijeljen je za referenta u »A« odsjek Zaštitnog redarstva NDH gdje ostaje do velja e 1943. kad je premješten za referenta u politi ki odsjek redarstvene oblasti za grad Zagreb. U listopadu 1943. premješten je u Sarajevo na mjesto nadstojnika politi kog odsjeka župnog redarstva. U listopadu 1944. postavljen je za šefa tog redarstva te na toj dužnosti ostaje do travnja 1945. i povla enja prema Zagrebu. U svibnju 1945. povla i se u Austriju, a potom u Italiju gdje boravi u logoru Fermo do uhi enja u travnju 1947. Uspio je pobje i iz zatvora u Rimu te ilegalno prelazi u Austriju odakle se u Kavranovoj akciji prebacuje u Hrvatsku 8. V. 1948. Uhi uje ga jugoslavenska policija 1. VI. 1948. a Vrhovni sud u Zagrebu osudio gaje 27. VIII. 1948. na smrt. (M. R.)

TURINA, Oskar, državni dužnosnik i diplomat (Pula, 19. VIII. 1892. — ?). Studirao

pravo i stekao doktorat. Odvjetni ki ured držao na Sušaku. U me ura u bio lan HSS-a. Nakon proglašenja NDH, krajem lipnja 1941. imenovan vije nikom Stola sedmorice u Zagrebu, a u listopadu 1941. poslanikom u MVP-u i pro elnikom Politi ko-pravnog odjela. U sije nju 1942. do dijeljen na rad u poslanstvu NDH u Berlinu, kao zamjenik poslanika M. Budaka, odakle se vra a u MVP te je u listopadu imenovan za državnog tajnika u istom ministarstvu. U rujnu 1943. postavljen je za glavara gra anske uprave (nakon kapitulacije Italije) za oslobo ena podru ja Gorskog kotara, Hrvatskog primorja i Istre, te za podru ja velikih župa Modruš, Vinodol i Podgoije, te Gacka i Lika sa sjedištem u Sušaku — Rijeci. Kad je iz Zagreba upu eno 450 ljudi kako bi uspostavili vlast NDH u tim krajevima, misiju su zaustavili Nijemci u Trstu, jer je u me uvremenu osnovano njema ko operativno podru je Adriatisches Küstenland. God. 1944. nastavio raditi u MVP kao državni tajnik, a u rujnu 1944. imenovan za generalnoga konzula u Be u, gdje ostaje u emigraciji nakon sloma NDH. (M. R. i Z. D.)

TUSUN, Nikola, veliki župan (Jankovi i, kotar Travnik, 7. IV. 1899. — Travnik, 1945.). Srednju školu završio u Travniku, a pravne (s doktoratom) i trgova ko-ekonomske znanosti u Zagrebu. Do 1929. radi u državnoj službi, potom otvara odvjetni ki ured u Pregradi. Od 1934.-40. odvjetnik je u Petrinji. Po etkom 1940. seli se u Travnik, gdje se priklju uje ustaškom pokretu (prije toga lan HSS-a). U lipnju 1941. imenovan velikim županom Velike župe Lašva i Glaž sa sjedištem u Travniku. Od rujna 1942. do kraja prosinca 1943. veliki je župan Velike župe Pokuplje u Karlovcu, a zatim je ponovno veliki župan Velike župe Lašva-Rama u Travniku. Ubili su ga partizani zajedno sa suprugom i starijim sinom. (M. P.)

U

UDATNY, Vladimir, slikar (Vo in, 23. I. 1920. — Volosko, 6. VIII. 1972.). Završio grafi ki odjel Obrtne škole u Zagrebu i upisao se na slikarski odjel ALU 1942. kod O. Mujadžića i Lj. Babića. Nakon prekida (1945.-47.) nastavlja studij i diplomira 1949. Za vrijeme rata izdržava se slikanjem plakata, od čega je preostao jedan od rijetkih potpisanih primjera (plakat *Vesla ko prvenstvo Ustaške mladeži*). Kod T. Krizmana upisuje specijalnu grafi ku klasu 1952., nakon čega započinje intenzivnu izlagačku djelatnost. Seli se u Rijeku, surađuje s arhitektima oslikavajući i prostore zgrada javne namjene. Boravio na nekoliko studijskih putovanja u inozemstvu. (S. K. R.)

UGLJEN, Asim, sudac (Mostar, 3. XII. 1888. — ?). Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Od 1935. predsjednik je Okružnog suda u Sarajevu. U svibnju 1941. imenovan je državnim tajnikom u Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja NDH, a u lipnju 1941. članom Ravnateljstva Zavoda za kolonizaciju Ministarstva udružbe. Od listopada 1942. do rujna 1943. državni je vijećnik u Zagrebu. Od rujna 1943. do studenog 1944. predsjednik je Vrhovnog suda u Sarajevu, kada je ponovno imenovan državnim vijećnikom. Nakon 1945. sudbina mu je nepoznata. (M. P.)

UJEVIĆ, Mate, enciklopedist, bibliograf, književnik (Krivodol kraj Imotskog, 13. VII. 1901. — Zagreb, 7. I. 1967.). U gimnaziju je krenuo kod franjevacu u Sinju, a maturirao je 1922. u klasičnoj gimnaziji u Splitu. Studirati je započeo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Ljubljani »jugoslavenske književnosti, hrvatski jezik, staroslavenski,

MATE
UJEVIĆ

francuski i narodnu historiju«. Do ožujka 1941. predaje na nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu, a od tada sve vrijeme posvećuje HIBZ-u, u njegovu sklopu napose radu na *Hrvatskoj enciklopediji*. U razdoblju od 10. II. 1941. do 5. V. 1945. objelodanjeno je pet svezaka *Hrvatske enciklopedije*. Osim te, HIBZ je objelodanio tri sveska, od deset planiranih, enciklopedijskog zbornika za mladež *Znanje i radost*, I—III. (1942.-44.), zatim više stotina svezaka u sljedećim serijama: *Zemlje i narodi*, *Suvremena hrvatska umjetnost*, *Posebna izdanja*, *Suvremeni hrvatski pisci*, *Ukupna djela hrvatskih pisaca*, *Tekstovi i pregledi*, *Hrvatska misao i riječ kroz stoljeća*, *Vedra knjiga*, *Svjetski klasici*, *Junaci djela i misli*, *Knjižica za književna i estetska pitanja*, *Pomorski leksikon* i *Hrvatska bibliografija*. U sklopu HIBZ-a pokrenuti su časopisi: *Književni tjednik* (1941-42.), *časopis za hrvatsku povijest* (1943-44.), *Vienac* (1944.), *časopis za medicinu i biologiju* (1945.) te *Croatia* na njemačkom jeziku, šest brojeva, i jedan broj na francuskom jeziku (1941.-44.). S P. Tijanom i V. Stefanićem sastavio je srednjoškolske udžbenike: *Prve brazde* (Hrvatska pitanja za I.

i II. razred srednjih škola, 1941.), nastavak *Sjetva* (Hrvatska itanka za III. i IV. razred srednjih škola, 1941.) i *Plodovi srca i uma* (Hrvatska itanka za više razrede srednjih škola, 1941.) Uz opsežan organizacijski posao oko HIBZ-a i *Hrvatske enciklopedije* u ratnim uvjetima, Ujevi sura uje u *Književnom tjedniku*, *Viencu*, *Prosvjetnom životu*, *Hrvatskoj pozornici*, *Obitelji*, a uredio je dva sveska djela Cedomila Jakše, etiri sveska djela ure Sudete. Njegov pokušaj da poslije 9. V. 1945. nastavi rad na *Hrvatskoj enciklopediji* nije uspio zbog stava tadašnjih vlasti, a sam se našao u stanovitoj izolaciji. Od 1947. u sklopu Akademijina Jadranskog instituta nastavlja s radom na *Pomorskoj enciklopediji*. Tek 1950., nakon još jednog neuspjelog pokušaja obnove rada na *Hrvatskoj enciklopediji*, Ujevi ve poodmakle radove na *Pomorskoj enciklopediji* i svoje veliko znanje u izradbi enciklopedija i bibliografija uklapa kao glavni organizator i *spiritus movens* u Krležin Leksikografski zavod u Zagrebu. (M. Š.)

UJEVI , Tin (Augustin), pjesnik (Vrgorac, 5. VII. 1891. — Zagreb, 12. XI. 1955.). Školovao se u Imotskom, Makarskoj, Splitu i Zagrebu. Maturirao je u Splitu u klasi noj gimnaziji, a na Zagreba kom sveu ilištu studirao hrvatski jezik i književnost, klasi nu filologiju i filozofiju. Poslije atentata na bana Slavka Cuvaja (1912.), djelovao je prema idejama Ujedinjene nacionalisti ke omladine. Više je puta zatvaran. Živio je gotovo u svim ve im primorskim i dalmatinskim gradovima, a najviše u Splitu. Prijelomno razdoblje njegova života, i u politici smislu i u odnosu na njegov pjesni ki opus, ome eno je boravkom u Parizu, od konca 1913. do svibnja 1919. kada se vratio u Zagreb. Od 1920.-26. živio je u Beogradu, potom u Splitu, Zagrebu te iznova u Beogradu i Splitu. Od 1930.-37. živio je u Sarajevu, tri godine ponovo u Splitu, a od 1940. do kraja života u Zagrebu. Pisao je stihove, eseje, feljtone, kra e prozne zapise, studije o stranim i doma im autorima i filozofske rasprave. Prevodio je s više jezika. Najvažnije knjige: *Lelek sebra* (1920.); *Kolajna* (1926.); *Auto na korzu* (1932.); *Oja eno zvono* (1933.); *Ljudi za vratima gostionice*

(1938.); *Skalpel kaosa* (1938.); *Žedan kamen na studencu* (1954.); *Mamurluci i pobješnjela krava* (1956.); *Mudre i lude djevice* (1957.); *Sabrana djela*, u 17 svezaka (1963-67.). Kada je 1941. uspostavljena NDH Ujevi je radio u listu *Pravica*. Kako je list izlazio samo do 1. lipnja, ostao je bez namještenja. U *Hrvatskom narodu* objavio je 9. VII. 1941. feljtonsko-autobiografski prilog *Mojih prvih pedeset*. Uskoro se zaposlio u agenciji »Velebit«, poslije Hrvatskom dojavnom uredu »Croatia«, informativnoj agenciji NDH. U toj agenciji radio je kao novinar i prevoditelj vijesti s više jezika. Nije se bavio politikom. Od Ministarstva oružanih snaga dobio je počtu, s obzirom daje ve sredinom 1941. navršio 50 godina života. Za vrijeme NDH objavljivao je uglavnom pjesme, prozne i feljtonisti ke priloge u brojnim listovima i asopisima: *Pravica*, *Hrvatski narod*, *Hrvatska revija*, *Hrvatski radnik*, *Nova Hrvatska*, *Hrvatski list*, *Spremnost*, *Ustaša*, *Novi behar*, *Književni tjednik*, *Preporod*, *Vijenac*, *Suradnja*, *Neue Ordnung*, *Deutsche Zeitung in Kroatien*, *El Espanol*, *HAZ*, *Parallelo* i drugi. Od 1941-45. nije objavio nijednu zbirku stihova. U kolovozu 1944. nudio je J. Beneši u rukopise svojih zbirki *Zedcin kamen na studencu* i *Gromko zvono* (kako je bio preimenovao zbirku *Oja eno zvono*). Knjige tada nisu objavljene (a nakon deset godina tiskan je *Žedan kamen na studencu*). Poslije napuštanja stana na Mažurani evom trgu 4, uselio se u uredske prostorije HIBZ-a, u sobicu, bivšu kupaonicu u Berislavi evoj ulici 2. Tu je stanovao sve do rane jeseni 1945. Izazvan jednim tekstom F. Alfirevi a (20. VIII.

1944.) u *Hrvatskom narodu* objavio je kozeriju *Pohvala umjetnosti*. Nakon sloma NDH, Sudasti DKH osudio ga je bez ikakva saslušanja na pet godina zabrane objavljivanja. Potkraj 1950. Savez književnika Jugoslavije pod predsjedavanjem Ive Andrića obavijestio je Tina da je primljen u Savez i hrvatsko književničko udruženje. (Z. Z.)

UROI, Stjepan, veliki župan (Brljovo Selo kraj Zlatara, 15. VI. 1885. — azma, III. 1944.). Sudjelovao u demonstracijama protiv bana Dragutina Khuena-Hederväryja. Član je HSP-a od I. svjetskog rata, ranjen na srpskoj fronti. God. 1918. na

STJEPAN
UROI

skupštini HPSS predložio je rezoluciju o neovisnoj hrvatskoj državi. Na listi HRSS 1923. i 1925. izabran za narodnoga zastupnika. U ožujku 1927. istupio iz kluba HRSS označivši izdajstvom izjavu Pavia Radića u Skupštini o priznanju dinastije Karaordevića i Vidovdanskog ustava. God. 1933. uhićen zbog propagiranja proustaških ideja. Surađivao je u *Seljačkom domu* i *Hrvatskom narodu*. Prvih dana nakon proglašenja NDH radi na organiziranju nove vlasti u azmi, gdje ga i stiže u svibnju 1941. vijest o imenovanju za velikoga župana Velike župe Zagorje sa sjedištem u Varaždinu, što je tadašnja promidžba iskoristila kao potvrdu da se i seljaci u novoj državi obnašaju značajne dužnosti. U veljači 1942. pozvan za član Hrvatskoga državnog sabora. Poslije je premješten (u travnju 1942.) za velikoga župana Velike župe Livac-Zapolje sa sjedištem u Novoj Gradišnici na kojem se po-

dru ju nalazio logor Jasenovac. U srpnju 1942. premješten je za velikoga župana u MUP. Kako nije mogao otprijeti jasenovske zločine, a i prije je nerijetko intervenirao za uhićene ljude, napustio je dužnost i povukao se u selo Repušnicu, nedaleko od azme. Partizani su ga tu zarobili 9. II. 1944. i odveli u Slavoniju. Nakon nekog vremena i dvojbi, ipak su mu odlučili suditi i 22. III. 1944. partizanski ga je sud u azmi osudio na smrt. (D. S.)

UVANOVI, Danijel, publicist (Trst, 28. XII. 1908. — Zagreb, 30. I. 1947.). Gimnaziju je završio u Slavonskom Brodu, a studij fizike i matematike u Zagrebu. U mladoj dobi je itavo desetljeće član uredništva *Hrvatske straže*, koja je prestala izlaziti 1940., a potom 1941. zamijenio ju je *Hrvatski glas* (dnevnik katoličke orijentacije) kojem je Uvanović odgovorni urednik do 20. V. 1941. Za vrijeme NDH član je redakcije *Hrvatskog naroda* 1941.-43., te kraće vrijeme njegov ravnatelj. Od 1943. do svibnja 1945. nadstojnik je Hrvatskoga državnoga ureda »Croatia«. Nakon sloma NDH odlazi u Rim, ali ga nakon izdaje S. Clissolda (poznatnik iz predratnog Zagreba, britanski diplomatski djelatnik) savezne vojske 1947. izručeju Jugoslaviji. Pogubljen je nakon političkog procesa iste godine. Njegov publicistički opus vezan je uglavnom uz populariziranje rezultata egzaktnih znanosti, manjim dijelom bavi se njihovom poviješću. Svoje priloge objavljivao je za vrijeme NDH u sljedećim novinama, tjednicima i časopisima: *Hrvatski narod* (1941.-44.); *Plava revija* (1941.-42., 1943.); *Alma mater croatica* (1940/41.-42.); *Spremnost* (1942.-44.); *Za dom* (1942.); *Naša domovina*, 1. (1943.). Samostalno je objavio knjigu *Današnji pogledi na strukturu svemira* (1942.). Osim popularizacije egzaktnih znanosti — pisao je o Galileju, Koperniku i Boškoviću — za NDH piše i povodom Führerove godišnjice, ali i o Mussolinijevoj knjizi o G. Brunu. Suprugu Zlatu (rođ. Ubelić), dužnosnicu Ustaške mladeži, jugoslavenske su vlasti također osudile na smrt. (M. S.)

UZELAC, Milan, general zrakoplovstva (Komorno, 21. VIII. 1867. — Zagreb, 7. I.

1954.). Gimnaziju završio u Karlovcu, a Vojnu tehni ku akademiju u Be u. Ispitom 1896. za glavnostožernog tehni kog asnika dobio pravo na akademski naslov inženjera. Stru njak za gradnju utvrda; službovao u Puli i Zadru. Zanimao se za pomorske vještine, projedrio je cijeli Jadran te položio ispit za asnika trgova ke mornarice. God. 1912. u inu potpukovnika imenovan je za zapovjednika austrougarskog zrakoplovstva. Iste je godine položio leta ki ispit te završio te aj za ratnog pilota. Radio na unapre enju zrakoplovstva, osobito letaštva, nasuprot prijašnjim pobornicima balonstva. Cijeli radni vijek bio je u zrakoplovstvu. Za I. svjetskog rata kao general major esto je bio na bojištima, izvi ao neprijateljske položaje, a svojim zrakoplovcima nije predao nijedan novi zrakoplov da ga sam nije ispitao. Nerijetko je bio tvorni ki pilot, ispituju i nove letjelice. Nakon I. svjetskog rata vra a se u domovinu i tek 1920. primljen je u jugoslavensku vojsku za zapovjednika Vazduhoplovnog odeljenja Ministarstva vojske i mornarice. U prolje e 1923. je umirovljen. Nakon uspostave NDH A. Paveli je kao »zadovoljštinu hrvatskom rodoljubu za progone bivših jugoslavenskih vlasti te da se iskaže priznanje za velike zasluge neumornom radniku oko izgradnje zrakoplovstva« promaknuo Uzelca u in generala zrako-

plovstva u miru. Povodom Uzel eve 75. godine života i 30. godine pilotskog zvanja, u Zagrebu su se u kolovozu 1942. okupili brojni njema ki, madžarski i hrvatski ratni zrakoplovci iz I. svjetskog rata. (M. P.)

UZORINAC, Theodor (Kohry), pi., novinar i odvjetnik (Jajce, 30. VI. 1909. — München, 25. I. 1967.). Studirao pravo u Grazu i Zagrebu, te stekao doktorat. Iz Austrije 1934. odlazi u München, gdje najprije radi kao odvjetnik, a potom kao zamjenik upravitelja za tisak Njema ke radne službe. Novinarstvom se po eo baviti 1935. a od 1936. dopisnik je nekoliko novina u Europi i Južnoj Americi. Nakon proglašenja NDH radi u Zagrebu kao odvjetnik. Zajedno s Hermanom Probstom osniva 1942. nakladno poduze e »Europa« u Zagrebu koje izdaje listove *Neue Ordnung*, *Za dom*, *Alarm* i *Pokret*. Nakladno poduze e služilo je i za djelatnost njema ke vojne obavještajne službe. U kolovozu 1945. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt. Kazna mu je preina ena u 20 godina robije, koju izdržava u Staroj Gradiški. Otpušten s robije nakon 10 izdržanih godina, a 1956. emigrira u Njema ku. U Münchenu djeluje kao odvjetnik. Napisao knjigu *Die Stadt in Südosteuropa*. (M. P. i P. C.)

V

VALI, Rajka (pravo ime Raukar-Marjanovi, Valerija), pjevaica zabavne glazbe (Ruma, 5. IX. 1924.). Poela pjevati u srednjoškolskom zboru, a 1943. stupila u popularni »Trio Delinski« (osniva Božidar Mohaček, dirigent Hrvatskoga krugovala), u kojem je pjevala sa Savkom Radonji i Martom Bilo. Trio je nastupao na radiju, na popularnim koncertima u Hrvatskoj radničkoj komori, za hrvatske vojnike i u dvorani Hrvatskoga glazbenog zavoda. Pri kraju NDH poela je pjevati solistički pod imenom Rajka Vali. Nakon II. svjetskog rata usporedno s pjevanjem studirala je arhitekturu (diplomirala 1954.). Od 1960. pjevala u Njemačkoj, Švicarskoj i Francuskoj, snimala gramofonske ploče i projektirala

zdravstvene objekte u Njemačkoj i Hrvatskoj. (P. C.)

VANINO, Miroslav, povjesničar (Zagreb, 10. X. 1879. — Zagreb, 6. XII. 1965.). Nižu gimnaziju završio je u Zagrebu, a 1894. ušao u novicijat isusovačke austrougarske pokrajine St. Andrea u Koruškoj. Gimnaziju završava i maturira 1901. u Kalksburgu. Filozofiju studira u Bratislavi (Požunu). Potom je tri godine u Italiji u Travniku. U Louvainu studira bogoslovne discipline, koje završava doktoratom iz filozofije i teologije. Povijest studira u Beču i Zagrebu, gdje 1919. kod Ferde Šišića doktorira disertacijom *Povijest filozofijske i teologijske nastave u isusovačkoj Akademiji u Zagrebu 1633-1733.* Od 1918. savjetnik je novouspostavljene Hrvatske pokrajine Družbe Isusove te djeluje u Sarajevu, Travniku, Zagrebu kao i među iseljenicima u Americi. God. 1928. postaje profesor crkvene povijesti na bogosloviji u Sarajevu, na kojoj dužnosti ostaje do kraja rata. God. 1940.-45. pomoćnik je urednika struke isusovački red u *Hrvatskoj enciklopediji*, u kojoj je iz svog područja napisao niz natuknica. Za Napretkovu *Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine* (1942.) napisao je poglavlje *Prve pojave kršćanstva u Bosni*. Suradivao je u časopisima: *Vrela*, i *prinosi* (1941.); *Život* (1941., 1942., 1944.); *Spremnost* (1944.). Pokrenuo je »arhiv za crkvenu povijest« *Croatia Sacra* 1932., koji izlazi i za vrijeme NDH. U tom časopisu napisao je važan rad *Teologija u Hrvata* (1943.). Za vrijeme NDH objavio je samostalna djela: *Dubrovanin Marin Getaldić i Isusovci* (1941.); *Hrvatsko Mešimurje* (1944.); *Dani sreće obasjani, Kite pripovijesti za prvu sv. priču* (1945.); *Kako odgojiti svoje dijete* (1945.); *Muškarci i žene* (1945.). Nakon 1945.

TRIO DEUNSKI; RAJKA VALI (UJEVO),
SAVKA RADONJI I MARTA BIRO

dolazi u Zagreb, gdje je profesor crkvene povijesti na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove. (M. S.)

VASILJ, Vendelin, sve enik (Me ugorje, 27. V. 1909. — Chicago, 2. I. 1971.). Bio je profesor u Franjeva koj gimnaziji u Mostaru. Mladu misu imao 1932. u rodnom mjestu. Crkveno pravo i sociologiju završio je u Parizu doktorskom disertacijom *Komunizam i vjera*. Predava na bogosloviji i tajnik biskupa A. Mišića, te jedan od osnivača i mjesečnika za vjerski odgoj i prosvjetu *Kršćanska obitelj*. U veljači 1945. napušta rodnu Hercegovinu te u Zagrebu preuzima brigu o mnogobrojnim izbjeglicama koje su u strahu od partizana napustile svoj zavičaj. Prilikom povlačenja u svibnju 1945. prati vlak s ranjenicima prema Mariboru, gdje su ga partizani zarobili. Uspio je pobjeći i prebaciti se u Austriju, a potom u Italiju. Već 1946. odlazi u SAD te postaje župnikom župe Presvetog Srca Isusova u Chicagu. Uz pastoralni rad urednik je i *Hrvatskoga katoličkoga glasnika* i *Hrvatskog kalendara*. (M. R.)

VASKO, Tibor, redarstveni dužnosnik (Gradec kraj Križevaca, 20. VI. 1911. — Zagreb, 1. X. 1970.). Maturirao je 1929., zatim studirao pravo u Zagrebu. U državnu službu primljen 1939. kao pristav u zagrebačkom redarstvu. Nakon proglašenja NDH u travnju 1941. preuzet je na rad u Odsjek politički odsjek Ustaškog zaštitnog redarstva, a u jesen je premješten u referat C istog odsjeka, koja se bavila protukomunističkom djelatnošću. Sredinom veljače 1942. imenovan za voditelja tzv. komunističkog podsjeka Političkog odsjeka Zaštitnog redarstva. Na toj je dužnosti bio prvi istražitelj po etkom 1942. uhićenom A. Hebrangu (pa se nakon rata jugoslavenske vlasti pokušati koristiti njime u istrazi protiv Hebranga). Nadstojnikom Političkog odsjeka imenovan je u svibnju 1942. Rasformiranjem Zaštitnog redarstva radi u Odsjeku B-2 (obavještajnom) u GRAVSIGUR-u. U lipnju 1944. premješten je u Odsjek B-1 na mjesto referenta i na tom je mjestu do ekao slom NDH. Nije se povlačio iz Zagreba, već se krio sve do kolovoza 1945., kada je

uhićen. Okružni sud u Zagrebu osudio ga je 15. I. 1946. na smrt. Na intervenciju nekih komunističkih dužnosnika ta je kazna preinena u 20 godina zatvora s prisilnim radom. Nakon 17 godina zatočenja pušten je 1962. iz KPD Stara Gradiška i otad je živio u Zagrebu. Navodno je za rata inio usluge pojedinim komunistima (za njega se osobito zalagao J. Kopinić). (M. R.)

VATAVUK, Ante (Antonio), veliki župan (Šibenik, 6. VI. 1896. — ?). Završio pravni fakultet. Sudac Okružnog suda u Šibeniku. Bio podžupan Velike župe Bribir sa sjedištem u Šibeniku (1944.), potom od srpnja 1944. dožupan, a od kolovoza 1944. veliki župan iste župe. Nakon 1945. o njemu se ništa ne zna, pretpostavlja se da je poginuo 1945. (M. P.)

VAUHNİK, Vladimir, obavještajni asnik (Svetinje kraj Ormoža, 24. VI. 1896. — Buenos Aires, 31. III. 1955.). Završio Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu, generalštabnu školu Kraljevine Jugoslavije u Beogradu i Višu vojnu akademiju St. Cyr u Francuskoj. Sudjelovao u I. svjetskom ratu; 1918. preuzeo zapovjedništvo 17. puka austrijske vojske u Tirolu. Pobjegao iz talijanskoga zarobljeništva 1919. i odmah po dolasku u Maribor prijavio se u jugoslavensku vojsku, u činu satnika. Proveo više mjeseci na dopunskoj specijalizaciji u francuskom i britanskom glavnom stožeru. U Jugoslaviji službovao u Novom Sadu, Skopju, Sarajevu i Beogradu, gdje je sedam godina rukovodio cjelokupnom nastavom generalštabne škole a sam predavao strategiju i taktiku. Imao čin generalštabnog pukovnika. Od studeno-

VLADIMIR
VAUHNİK

ga 1938. do 6. VII. 1941. vojni ataše u Berlinu. Proniknuo plan napada na Jugoslaviju nekoliko dana prije početka ratne operacije. U Berlinu prijateljevaio s budućim njemačkim generalom u Zagrebu E. Glaise von Horstenauom. God. 1941. uhićen je ga Gestapo, te je proveo četiri mjeseca u istražnom zatvoru i prihvatio suradnju s njemačkom službom sigurnosti. Ljeti 1941. zatražio prijam u Hrvatsko domobranstvo, primljen u Glavni stožer Hrvatskog domobranstva 16. VIII. 1941., razriješen 20. I. 1942. na osobnu molbu. Iz Hrvatske prešao u Ljubljano, gdje je osnovao obavještajnu mrežu u korist zapadnih Saveznika. Pošto je razotkrivena njegova djelatnost, sklanja se preko Italije u Švicarsku. U Argentinu emigrirao u siječnju 1948. i zapošljava se kao inženjer u tvornici. Oboljevši od Parkinsonove bolesti, umire poslije neuspjele operacije. Napisao: *Tajni Hitlerovi ratni planovi*; *Nevidljiva fronta* (Buenos Aires, 1965.) i *Memoari jednog vojnog atašea* (Klagenfurt, 1967.). (M. P. i R.)

VELEBIT, Vladimir, partizanski general i diplomat (Zadar, 19. VIII. 1907.). Školovao se (zbog otežavanja zaposlenja) u Temišvaru, Trstu, Beču, Zagrebu, Bukovcu i Varaždinu, gdje je i maturirao. Pravni fakultet završio u Zagrebu 1931., a doktorirao 1933. Kao sudski pripravnik radio u Nišu, Leskovcu i Prištini (po kazni). Poslije sudskog ispita postavljen za suca u Kijevu, pa u Šidu, odakle se vraća u Zagreb. Kao lijevilar pristupa KPJ 1939. Uoči kapitulacije Kraljevine Jugoslavije radi kao tajnik Kabineta potpredsjedništva Vlade. Uspostavlja surad-

nju s britanskom obavještajnom službom. Fotografira bombardiranje Beograda 6. IV. 1941. i sve slike objavljene u britanskim novinama su njegove. Ne odazivlje se pozivu da s Vladom pođe u emigraciju. Vraća se u Zagreb i radi kao odvjetnik. U njegovoj kući na Miilerovu brijegu J. Kopini 1941. i početkom 1942. drži centar radioveze s Kominternom u Moskvi. U ožujku 1943. odlazi u partizane; šef je Sudskog odsjeka Vrhovnog štaba, ali i poslanik za vezu s britanskom misijom pri VŠ. Kao predstavnik VŠ (s Milovanom Pilasom, a dijelom i s Komom Popovićem) pregovara s Nijemcima u Gornjem Vakufu, Sarajevu i Zagrebu u proljeće 1943. oko razmjene zarobljenika. Od studenog 1943. šef je vojne misije VŠ u Egiptu i Italiji, a 1944. u Velikoj Britaniji. Imao je čin general majora. Nakon rata bio je pomoćnik ministra vanjskih poslova FNRJ, ambasador u Italiji (1951.) i Velikoj Britaniji (1952.-56.), podsekretar u Državnom sekretarijatu za vanjske poslove (od 1956.), izvršni sekretar Ekonomske komisije UN za Europu (od 1960.) i dužnosnik odjeljenja ILO za istraživanje i planiranje (od 1968.). (D. S.)

VELZEK, Antun, nakladnik i prevoditelj (Imotski, 16. XI. 1902. — Zagreb, 29. III. 1955.). Jedan je od najuglednijih hrvatskih nakladnika. Gimnaziju završio u Zadru, u Zagrebu upisuje Pravni, a potom Filozofski fakultet. Krajem 20-ih godina posvećuje se novinarstvu; surađuje u *Obzoru* i *Jutarnjem listu*. Kao novinar potiče mnoge dobrotvorne akcije za skupljanje pomoći siromašnima. Izdava je i glavni urednik kulturne revije *15 dana* (1931.-35.). God. 1930. jedan je od osnivača Nakladnoga zavoda »Binoza«, 1932. napušta *Jutarnji list* i posvećuje se nakladničkom radu u »Binozi«. Uredio je tih godina brojne i vrijedne knjige: J. Horvata: *Politička povijest Hrvatske* (I. sv., 1936.; II. sv. 1938.); Eduarda Beneša: *Svjetski rat i naša revolucija* (1938.); Carla Sforze: *Evropa i Evropljani* (1938.); Mirka Glojnarica: *Borba Hrvata* (1940.); J. Horvata: *Šupilo* (1938.) i dr. Izdao je i više knjiga Lj. Babića iz povijesti umjetnosti, kao npr. *Umjetnost kod Hrvata u XIX stoljeću* (1934.); *Majstori preporoda* (1943.); *Boja i*

ANTUN VELZEK

sklad (1943.); *Zlatni viek španjolskog slikarstva* (1944.) i dr. God. 1936. organizirao predavanje Luja Adaini a u Zagrebu i objavio njegove knjige *Smijeh u džungli* i *Dinamit*. Sura ivao novelama u dnevnom i tjednom tisku. Nakon proglašenja NDH, usprkos neprilikama s tiskarama i cenzurom, nastavlja nakladni ku djelatnost. Izme u ostalih, objavljuje Horvatovu *Kulturu Hrvata* (1942.); *Hrvatsku prozu XX stolje a I.—II.* (1942, urednik M. Begovi); Nazorovu dvojezi nu antologiju *Hrvatski pjesnici* (1942.); Ježi evu *Hrvatsku književnost od po etka do danas 1100.-1941.* (1944.) i dr. Nakon završetka rata izložen prijetnjama o zapljeni, primoran je pokloniti svoje nakladni ko poduze e Matici hrvatskoj, gdje na raznim dužnostima radi do 1952. Kad je 1953. osnovano Novinarsko-izdava ko poduze e (NIP), dolazi na njegovo elo i radi do smrti. Prvi je uveo u nas prodaju knjiga na kredit. Marljiv je prevoditelj, od Cervantesova *Don Kihota* do Pratorinijevih *Siromašnih ljubavnika*, osobito s talijanskog na hrvatski jezik i obratno. (D. S.)

VERI , Žarko, pukovnik (Glina, 1. IV. 1895. — Zagreb, 8. IX. 1964.). Austrougarski i jugoslavenski asnik. Od 1936. vojni poslanik Kraljevine Jugoslavije u Berlinu. Za vrijeme NDH od rujna 1941. do travnja 1942. i od ožujka 1943. do ožujka 1944. pro elnik je O evidnog/Izvještajnog odjela MINORS-a. Kra e vrijeme 1942. na dužnosti je pro elnika Povijesnog odjela. Umirovljen u velja i 1945. Od po etka 1944. sura uje s partizanima. Poslije rata predavao na Artiljerijskoj školi u Zagrebu. (M. P.)

VERNI -TURANSKI, Janko, asnik (Lomnica kraj Velike Gorice, 15. V. 1893. — Zagreb, 25. X. 1950.). Djelatni asnik austrougarske vojske. Nakon uspostave NDH primljen je u Hrvatsko domobranstvo u inu bojnika i postavljen za krilnog pobonika i tajnika u uredu S. Kvaternika. U listopadu 1941. imenovan je vojnim izaslaniikom u poslanstvu NDH u Italiji. Zapadni Saveznici su ga u travnju 1947. izru ili, a Okružni sud u Zagrebu osudio na 12 godina zatvora. Pušten iz KPD Stara Gradiška 1950. i ubrzo potom umro. (M. P.)

VERONA, Eva, knjižni arka (Trst, 1. II. 1905. — Zagreb, 19. V. 1996.). U Zagrebu je završila gimnaziju te studij matematike i fizike na Filozofskom fakultetu. Od 1928. zaposlena u Sveu ilišnoj knjižnici u Zagrebu. Za vrijeme NDH nastavlja 1940. zapo etu *Hrvatsku bibliografiju* (sa skupinom suradnika) koja izlazi do lipnja 1944. Suradnica je zbornika *Naša domovina*, 2. (1943.) i IV. sveska *Hrvatske enciklopedije* (1943.). God. 1946.-65. bila je pomo nica glavnog urednika *Hrvatske retrospektivne bibliografije* koja se izra uje u sklopu NSB-a. God. 1940. zapo ela s reorganizacijom NSB-a koja je provedena uglavnom poslije 1945. Me unarodno je priznati stru njak za teoriju katalogizacije te je u poslijeratnom razdoblju objelodanila pravilnik o tome u više ina ica. (M. S.)

VEŽA, Mladen, slikar (Brist kraj Makarske, 7. II. 1916.). Školu poha a u rodnom kraju, a s nepunih trinaest godina ve je srednjoškolac u Zagrebu. Umjetni ku akademiju završio je 1937. u Zagrebu i iste godine prvi put izlaže u Salonu Ulrich (suizlaga je S. Kopa). Sudjeluje na izložbi

VERI , Žarko, pukovnik (Glina, 1. IV. 1895. — Zagreb, 8. IX. 1964.). Austrougarski i jugoslavenski asnik. Od 1936. vojni poslanik Kraljevine Jugoslavije u Berlinu. Za vrijeme NDH od rujna 1941. do travnja 1942. i od ožujka 1943. do ožujka 1944. pro elnik je O evidnog/Izvještajnog odjela MINORS-a. Kra e vrijeme 1942. na dužnosti je pro elnika Povijesnog odjela. Umirovljen u velja i 1945. Od po etka 1944. sura uje s partizanima. Poslije rata predavao na Artiljerijskoj školi u Zagrebu. (M. P.)

Pola vijeka hrvatske umjetnosti (1938.). Godine 1940. nastavnik je na mostarskoj gimnaziji, no ubrzo se vraća u Zagreb. Tijekom rata službovao je u gimnazijama u Karlovcu i Zagrebu, slikao rodni kraj i savske krajolike, portretirao, ilustrirao knjigu D. Crljena *Naš Poglavnik* i izlagao na I., II., III. i IV. izložbi hrvatskih umjetnika u NDH (1941.-44.). Na izložbama Hrvatske umjetnosti u Berlinu, Beču i Bratislavi sudjelovao je s trima slikama. Članski sud Hrvatskog društva likovnih umjetnika (HDLU) isključio ga je 1945. iz javnog djelovanja na šest mjeseci. Poslije rata neko je vrijeme djelovao kao slobodni umjetnik, a potom kao profesor na Arhitektonskom odjelu Srednje tehničke škole te na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu do 1981. (B. R.-P.)

VICULIN, Jordan, svećenik i skladatelj (Kaštel Lukšić, 16. IX. 1893. — Zagreb, 22. II. 1944.). Filozofiju i teologiju studirao u Dubrovniku, a glazbu u Klosterneuburgu kraj Beča. Predavao filozofiju na Provincijalnom učilištu dubrovačkih dominikanaca.

JORDAN
VICULIN

Kao pučki misionar diljem hrvatskoga govornog područja posvećuje se i glazbenom životu. Član je Družbe braće hrvatskog zrnja. Među njegovim skladbama duhovnog sadržaja ističe se pjesma *Kraljice svete krunice* (1933.), koja se i danas često izvodi, te glazbeni misterij u tri dijela *Magnificat* (1943.). Preuređuje za tambure skladbe svjetskih glazbenika (uvertire *Porin*, *Traviata*, *Alleluia* iz Händelova *Mesije* i dr.) i teoretski se zalaže za budućnost tamburice.

Piše u časopisima *Sveta Cecilija*, *Gospina krunica*, *List dubrovačke biskupije*, *Narodna svijest*, *Hrvatska tamburica* i godišnjaku *Kalendar Gospine krunice*, koji uređuje 1934—42. Pogiba za bombardiranja sa sedmoricom suboraca pod ruševinama zagrebačkog samostana. (P. M. R.)

VIDA, Viktor, pjesnik (Kotor, 2. X. 1913. — Buenos Aires, 25. IX. 1960.). Srednju školu završio u Podgorici. Živio je u obitelji koja se seli u Zagreb kako bi ga

lakše školovao. Diplomirao 1937. povijest južnoslavenske književnosti, te talijanski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Sljedeće (1938.) dobiva jednogodišnju talijansku stipendiju za Rim i to vrijeme obitava u Citta Universitaria. Vrativši se u Zagreb, godinu dana je knjižničar u Talijanskom kulturnom centru, a u rujnu 1941. imenovan je predavačem na I. muškoj realnoj gimnaziji. U lipnju 1942. je na Bijenalu kao novinski izvjestitelj, a od travnja 1943. u Rimu radi kao prevoditelj i član uredništva *Agenzia Giornalistica Italo-Croato*, sve do pada Italije. Ostaje u Rimu sa suprugom Mirom i sinom Kladijem, snalaze i se na razne načine (bio je i konobar u menzi savezničke vojske). Tek 1946. dobiva zaposlenje u Vatikanskom uredu za socijalnu pomoć te tako dolazi u priliku da može pomoći ljudima sliče sudbine. Premda neopterećen bilo kakvom političkom hipotezom (bio je suradnik Krležina *Pečata* i bliži liberalnim nego bilo kojim drugim tendencijama), VIDA naposljetku (premda ga je još dok je radio u menzi Jure Kaštelan nagova-

rao da se vrati u domovinu) zajedno s obitelji kreće u neizvjesnost života u Argentini. Putuje parobrodom simboli na imena Santa Cruz i u novu domovinu stiže 1. I. 1948. materijalno neosiguran. Tamo će tek u ožujku 1950. dobiti posao kao skromni državni inženjer ali od pisanja nije nikad odustajao. Prve pjesme po kojima je objavljivati u nikšiću koji *Slobodnoj misli*, a po dolasku u Zagreb sura uje u *Hrvatskoj reviji*, *Savremeniku* i Matinu godišnjaku *Hrvatskom, kolu*. Premda sklon boemi, Vida je, poput Tina Ivančića je cenakulumu i akademiji kavanskog stola povremeno pripadao, bio potajni veliki radnik. Za života u Argentini sura davao je najviše u *Glasi sv. Antuna*, te u *Hrvatskoj reviji*. Dvanaest proživljenih godina pod južnim križem Vida će biti književno marljiv, te je kroz to razdoblje objelodanio preko stotinjak pjesama, četrdesetak eseja i feljtona, te dvije pjesničke zbirke *Svemir osobe* (1951.) i *Sužanj vremena* (1956.). Posmrtno, kao druga knjiga *Knjižnice Hrvatske revije* 1962. tiskana je zbirka Vidinih *Sabranih pjesama*. Prvi je pjesnik emigracije koji je po smrti uvršten u biblioteku Pet stoljeća hrvatske književnosti. Roden na dan Anđelice uvara, Vida je imao svojeg anđelice knjige koji je na neki način bio nad njegovom ludom i ujedno i tragikom osobom, ali o čemu nije bio dovoljno moćan da ga osujeti u kobnoj odluci da se u nedjeljno jutro uspne na željeznički nasip nedaleko mjesta gdje je živio i bez slova objašnjenja supruzi, sinu i velikoj hrvatskoj izbjegličkoj koloniji u Buenos Airesu baci pod jure i vlak. (B. D.)

VITALI, Danko, pravnik i državni dužnik (Zagreb, 13. XII. 1904. — Rim, 28. I. 1952.). Završio Pravni fakultet i stekao doktorat u Zagrebu. Tajnik je Gradskog poglavarstva grada Zagreba 1929.-1941. Od rujna 1941. nadstojnik je Odsjeka u Ravnateljstvu za javni red i sigurnost. Sudjelovao u organizaciji RAVSIGUR-a i u izradi nacrtu propisa i zakona kojima se određivala nadležnost te ustanove. U ožujku 1942. imenovan je pomoćnikom zapovjednika UNS-a E. Kvaternika, odnosno glavarom njegova kabineta. Jedan je od ključnih ljudi u reorganizaciji RAVSIGUR-a u GRAVSI-

GUR. Od ožujka 1943. do svibnja 1945. zamjenik je glavnog ravnatelja GRAVSI-GUR-a. Bio je i profesor upravnog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu (1943.-45.). Iz Zagreba se povlači u svibnju 1945, najprije u Austriju, a potom u Italiju. (M. P. i Z. D.)

VIGNJEVIĆ, Ivan, odvjetnik i sudac (Zavlatje kraj Bihaća, 1907. — Zagreb, 7. VI. 1945.). Završio pravni fakultet i stekao doktorat. Uoči sloma Jugoslavije službovao kao kotarski sudac u Zlataru. Nakon proglašenja NDH, krajem lipnja 1941. postavljen za predsjednika Pokretnog prijedloga suda i tu dužnost obnaša sve do početka svibnja 1945, kad se povlači u Austriju. Uhićen ga britanske vojne vlasti i 17. V. 1945. izručen u Jugoslaviju. Sproveden je u Zagreb, gdje je s prvom skupinom dužnosnika NDH presudom Vojnog suda II. armije osuđen na smrt. (Z. D.)

VITKOVIĆ, Stanko, pjesnik (Vinkovci, 13. XI. 1913. — Zagreb, 1945.). Gimnaziju pohađao u Požezi i Zagrebu. Diplomirao francuski i njemački jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1937. Kao profesor službovao u Senju, Varaždinu (franjevačka gimnazija) i Zagrebu (Nadbiskupska gimnazija). Pjesmama se javlja u *Lirici hrvatskih sveučilištaraca* (1939.), u *Hrvatskoj domovini* (1942.) i drugdje. Za vrijeme NDH ravnatelj je na Nastavnom odjelu MINORS-a. Od ožujka do svibnja 1945. vršitelj dužnosti prokuratora Ustaškoga promidžbenog ureda. Piše članke u zagrebačkim i sarajevskim dnevnicima i tjednicima *Hrvatski narod*, *Nova Hrvatska*, *Spremnost*, *Ustaša*. Opsežnije studije objavio u *Hrvatskoj smotri*, *Državnoj svijesti Hrvata* (6-10/1944.) i *Drugoju revoluciji* (12/1941.). U srpnju 1945. Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na smrt. (J. B. i M. P.)

VLAISAVLJEVIĆ, Vlado, književnik (Jastrebarsko, 14. VII. 1900. — Jastrebarsko, 9. III. 1943.). Nakon osnovne škole upisao je građansku školu koju je rano napustio i odlučio živjeti za poeziju i od poezije. Živio je boemski na putu od Zagreba do Jastrebarskog. Pjesme je objavljivao u onovreme-

nim asopisima; za života su mu izišle dvije knjige: *Kruh i srca* (pjesme) i *San i java* (lirske novele). Za NDH radio je u HIBZ-u kao suradnik dok nije, nesretnim slu ajem, pao iz vlaka pred Jastrebarskim. (J. B.)

VOGRINC, Josip, stolnotenisa (Zapreši , 23. ID. 1924. — Zagreb, 10. VII. 1988.). Osvojio je prvenstvo Zagreba 1943. u pojedina noj konkurenciji, te u igri parova. Idu e godine športski novinari proglasili su ga drugim (iza Z. Dolinara) na listi najuspješnijih stolnotenisa a. Nakon rata za reprezentaciju Jugoslavije nastupio u 97 me eva. Višestruki je prvak države (9 puta) i Hrvatske (27 puta). Reprezentativac Europe na turneji po Japanu (1960.), osvojio dvije bron ane medalje, na svjetskom momadskom prvenstvu (Be , 1951.) i europskom prvenstvu (Zagreb, 1960.). Kao lan GSK »Zagreb« osvojio Kup europskih prvaka (1961./62.). Pobjednik i finalist brojnih me unarodnih turnira. Igrao odbojku i nogomet (prvoligaške utakmice 1947. za »Lokomotivu«). (F. F.)

VOKI , Ante, politi ar i ustaški krilnik (Mostar, 23. VIII. 1909. — Lepoglava, kraj IV. 1945.). Gimnaziju završio u Sarajevu, zapo eo studij prava u Zagrebu, prekinuo ga i 1929. stupio u željezni ku službu u Sarajevu. Sudjeluje u osnivanju Hrvatskog akademskog kluba »Kranj evi «, pri pokretanju lista *Svijest* te u radu »Napretka«. Zbog politi kog djelovanja proganjan je i premještan, prvo u Bosanski Brod, zatim u Slavonski Brod te u Karlovac i Zagreb. U vrijeme proglašenja NDH djelovao u domovinskom ustaškom pokretu u Zagrebu; 11. IV. 1941. naredbom S. Kvaternika imenovan u Ustaški nadzorni stožer, iji je zadatak bio da »vodi postoje e ustaške borbene jedinice, formira i izgra uje daljnje formacije«. Ubrzo, iste, 1941. upu en za ravnatelja željeznica u Sarajevo; organizator je i zapovjednik Ustaških prometnih zdru gova, te kao suradnik J. Franceti a sudjeluje u osnivanju Crne legije. God. 1943. odlazi iz Sarajeva u Zagreb; 11. X. 1943. imenovan za ministra prometa i javnih radova. Na prijedlog M. Lorkovi a, a protiv volje njema kih predstavnika S. Kaschea i E. Glaise von Horste-

AIMTE VOKI

naua, kao ustaški pukovnik imenovan je 29. I. 1944. i ministrom oružanih snaga. A. Paveli ga je 13. VII. 1944. promaknuo u najviši ustaški in krilnika, ustaškoga generala. Postao je bliski suradnik i prijatelj M. Lorkovi a, koji ga je uveo u otmjeno zagreba ko društvo barunice Vraniczany i grofice Zlate Lubiensky, s kojom se posebno sprijateljio. Po etkom kolovoza 1944. bio je kum M. Lorkovi u na vjen anju s groficom Nadom von Ghyczy. Zajedno s M. Lorkovi em vodio akciju za spašavanje NDH, prekidanje vezanosti za Njema ku i pristupanje zapadnim Saveznicima. Cesto obilazio jedinice i osobito pred višim asnicima govorio da treba o ekivati velike doga aje, da Hrvatska nije okupirana zemlja ve savezni ka sila, da mora biti gospodar na svome prostoru i si. Postupno zadobivao sve ve i utjecaj i popularnost u vojsci, stekao povjerenje viših domobranskih asnika, te po eo potiskivati utjecaj ustaških pukovnika (rasova). Pregovarao s opunomo enikom HSS-a I. Farolfijem o izvo enju pu a kojim bi se uklonio ustaški režim i vlast prenijela na HSS, što je uklju ivalo postavljanje na zapovjedna mjesta domobranskih asnika bliskih HSS-u, uklanjanje ustaških pukovnika, razoružanje Nijemaca i nepokornih ustaša. Pregovo-

ANTE VOKI PRIGODOM POSJETA VOJNICIMA NA OBUCI U STOCKERAU, 1944.

re zapo eo sa znanjem i pristankom A. Paveli a, o emu ga je zajedno s M. Lorkovi em izvještavao. A. Paveli je 21. VIII. 1944. o slu aju izvijestio njema kog poslani-ka S. Kaschea, najavljuju i mjere protiv svojih ministara, te optužuju i generala E. Glaise von Horstenaua za umiješanost u aferu. Voki ev vjen ani kum i najbolji prijatelj A. Stiti , visoki policijski službenik, koji je bio od po etka upu en u cijelu akciju i tijekom pregovora, napisao je nakon sastanka u Lorkovi evu (24. VIII.) i Voki evu stanu (25. VIII.) izvješ e na etiri stranice o tim sastancima i predao ga zapovjedniku ustaških jedinica pukovniku I. Hereni u, Voki evu starom protivniku, koji ga je uru io A. Paveli u. Izvješ e je poslije poslužilo kao krunski dokaz protiv M. Lorkovi a i A. Voki a. Na iznenadno sazvanoj noj sjednici Vlade 30. VIII. 1944., zajedno s M. Lorkovi em, optužen je za urotu protiv Poglavnika i saveznika (Njema ke), smijenjen i stavljen u ku ni zatvor. S M. Lorkovi em izveden na sud Poglavnikove tjelesne bojne (PTB), koji ga je osudio na gubitak

ina i isklju enje iz PTB-a, potom interniran u Novi Marof, odakle je premješten pod stroži režim u Koprivnicu, gdje je ve bio interniran M. Lorkovi . Ubrzo zatvoren u Lepoglavi, gdje su ga ubile ustaše potkraj travnja 1945. (S. R.)

VRAGOVI , Josip, policijski dužnosnik (Zagreb, 22. II. 1886. — Zagreb, 17. VII. 1965.). Završio Pravni fakultet i stekao doktorat u Zagrebu, gdje potom i službuje kao kotarski pristav. God. 1918. stupa u konji ko redarstvo te je ubrzo postao šef Politi kog odjela zagreba ke policije, i u nekoliko navrata obnašao i dužnost ravnatelja redarstva u Zagrebu. God. 1938. smijenjen je s dužnosti ravnatelja zbog sumnje da pomaže i komunistima i frankovcima (zapravo ustašama), a što je i inio, osobito nakon marseilleskog atentata, ali je 1940. ponovno imenovan za vršitelja dužnosti ravnatelja redarstva. Odmah nakon proglašenja NDH postavljen je za ravnatelja Redarstvene oblasti za grad Zagreb i s te e dužnosti biti razriješen po etkom rujna

1944.; od kraja 1942. obnaša dužnosti i u Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, a potom u GRAVSIGUR-u. Uhićen je u rujnu 1944. zbog veze s pučkom Lorković-Voki. Nakon sloma NDH uhićen je 15. V. 1945., a 1946. osuđen na kaznu od 20 godina robije, koja je preinačena u kaznu smrti. Zalio se i dobio 20 godina robije. Gotovo polovicu kazne odrobijao je u Lepoglavi, Gradiški i Srijemskoj Mitrovici. Pušten je 15. V. 1954. (P. C. i Z. D.)

VRANJANIĆ, Vjekoslav, ekonomist i političar (Ljubuški, 25. III. 1904. — Ramos Mejia, Buenos Aires, 25. IX. 1990.). Srednju školu pohađao u Sarajevu, gdje od 1925. radi kao zamjenik ravnatelja podružnice osiguranja radnika. Bio član Mjesnog odbora HSS-a (1925.-29.). Krajem 1929. odlazi u Montevideo, gdje je 1930. imenovan izaslanikom Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja Kraljevine Jugoslavije za područje Južne Amerike sa sjedištem u Buenos Airesu. Polovicom 1931. biva premješten u Zagreb, ali daje ostavku na službu i ostaje u inozemstvu. Studira na Visokoj komercijalnoj školi u Beču, gdje je 1934. diplomirao, a 1936. i doktorirao. Preko B. Jelića povezuje se s prvacima ustaškog pokreta. Nakon rata M. Luburić i E. Kvaternik sumnja ili su ga da je u emigraciji surađivao s jugoslavenskim vlastima te da je, kako bi to prikrio, dao spaliti arhiv jugoslavenskog poslanstva u Beču. Zbog supruge, Austrijanke, u ustaškom pokretu slovio kao »njemačka veza«. U domovinu se vratio sredinom 1936.; jedno vrijeme (1938-

39.) usavršava se u Njemačkoj, a zatim radi u zastupništvu njemačkih tvrtki. U NDH najprije je 31. VII. 1941. imenovan zamjenikom ministra vanjskih poslova i proelničkom Političkog odjela u Ministarstvu vanjskih poslova, zatim povjerenikom NDH kod talijanske II. armate na Sušaku (ožujak-kolovoz 1942.). Poslije kapitulacije Italije objavio knjigu *Urota protiv Hrvatske* (1943.), u kojoj je optužio Talijane za antihrvatsku politiku i izdaju. Po etkom 1943. određen za povjerenika pri 7. SS—diviziji »Prinz Eugen« prilikom pothvata »Weiss«. U listopadu 1943. imenovan je za državnog tajnika u MUP-u. Po etkom travnja 1944. imenovan je ministrom obrta, veleobrta i trgovine i na toj dužnosti ostaje do kraja rata. U krugovima političke elite smatran je »putujućim ministrom« jer je kao posebni povjerenik odlazio u mnoga krizna područja i rješavao krizne situacije. Bio je blizak M. Lorkoviću; jedini od članova Vlade imao je dopuštenje da ga posjeti u Lepoglavi. Imao je čin bojnika PTB-a, te bio nositelj naslova viteza. Zajedno s mornaričkim asnikom A. Vrkljanom poslan 4. V. 1945. u ime Vlade NDH u Casertu kako bi uručio njezin memorandum feldmaršalu Haroldu Alexanderu, zapovjedniku saveznih snaga na Sredozemlju, u kojemu se nastojala zagovarati opravdanost opstanka NDH te

VJEKOSLAV VRANJANIĆ

isticala želja da se stavi pod okrilje zapadnih Saveznika. Do Klagenfurta putuje avionom, dalje automobilom, te 6. svibnja stiže u Stožer britanske Osme armije u selu Marocco kraj Venecije. Zatražio je da mu se omogu i odlazak u Casertu, što su Britanci odbili, uhitili ga i internirali u logor u Terniju, odakle je poslije premještan u druge logore (Grottaglie, Afragola), sve do bijega u travnju 1946. Nije bio izručen jugoslavenskim vlastima unatoč njihovom traženju. Po etkom 1947. sklonio se u Argentinu. Bio je starješina Hrvatskog domobrana, sudjelovao u osnivanju HOP-a, ali se razišao s Pavelićem; 1958. istupio iz HOP-a, a 1960. s pristašama osnovao reformirani HOP, kojem je bio predsjednik. Sudjelovao u osnivanju HNV-a i bio sabornik. Surađivao u emigrantskim listovima *Hrvatska*, *Drina*, *Hrvatska misao*, lancima o događajima iz vremena NDH. U *Godišnjaku Hrvatskog domobrana* objavio zanimljivu studiju *Postrojenje i brojnost stanje hrvatskih oružanih snaga u godinama 1941.-1945.* (Buenos Aires, 1958.) Objavio je knjigu *U službi domovine* (1977.), te dvosveštane memoare *Branili smo državu* (1985.). (R. i M. R.)

VRANEŠI, Uro (Juraj), liječnik (Dragoševci na Žumberku, 25. XI. 1897. — Zagreb, 14. I. 1946.). Gimnaziju završio u grkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu. God. 1917-22. studira medicinu u Zagrebu i specijalizira psihijatriju. Kad je 1933. M. Krleža onemogućio u namjeri da održi najavljeno predavanje, Vraneši je supotpisnik javne potpore (plakata) u prilog Krleži. God. 1936. otvara privatni sanatorij u Zelengaju. Predsjednik je Liječničke komore uoči rata, te 1943. i 1944. U sanatoriju je 1940. liječio ustaškog prvaka M. Budaka nakon ženina samoubojstva. Politički je bio blizak HSS-u i prijatelj je s V. Mačekom. U njegovu (kao i u Grivi i evu) stanu od 3. IV. 1941. njemački posebni izaslanik Edmund Veesenmayer drži sastanke s predstavnicima domovinskih ustaša, HSS-a i s dužnosnicima Banovine o stvaranju nezavisne Hrvatske. Nakon proglašenja NDH imenovan je (12. IV.) članom Hrvatskoga državnoga vodstva, koje djeluje do povratka A. Pavelića u Zagreb 15. IV. 1941. član je Rasno-politi-

URO
VRANEŠI

ti kog povjerenstva MUP-a 1941. za izradu prijedloga i nacрта zakona. Prijatelj je s njemačkim opunomoćnim generalom u NDH E. Glaiseom von Horstenauom. Bio je pod njemačkom zaštitom, jer ga je ustaško vodstvo htjelo ukloniti zbog negativnih ocjena novoga poretka i državnoga vodstva. Izbojzani da ustaše ne ostvare svoje prijetnje, sklonio se u jesen 1944. u Austriju (nedaleko od Salzburga), ali se vratio u Hrvatsku (na nagovor Vase Bogdanova) na Badnjak iste godine. Nastanio se tada u Samoboru i tu dočeka slom NDH. Za vrijeme NDH njegov sanatorij je relativno sigurno utočište niza liječnika usmjerenih intelektualaca i umjetnika, među ostalima V. Bogdanova, K. Hegeđuša, M. Krleže i drugih. Krajeve vrijeme poslije rata vodio je sanatorij, a onda je uhićen. Na prvoj raspravi (16. XI. 1945.) pred Okružnim sudom u Zagrebu, nakon svjedočenja desetorice uglednih intelektualaca u njegovu korist, oslobođen je, ali ne i pušten. Ve sutradan, nakon tužiteljeve žalbe, osuđen je na 20 godina robije. Kako ni ta presuda nije zadovoljila tužitelja, 7. XII. 1945. Vrhovni sud izrekao je smrtnu presudu. Vraneševa žalba (odvjetnik I. Politeo) Ustavotvornoj skupštini FNRJ odbijena je, presuda je izvršena, premda je M. Krleža intervenirao kod J. Broza i Milovana Đilasa i dobio obećanja o pomilovanju. (M. Š. i R.)

VRBAN, Antun, ustaški asnik (Pejakuša kraj Karlobaga, 15. I. 1908. — Zagreb, 31. VIII. 1948.). Po uspostavi NDH pristupa u Ustašku vojnici. Krajem lipnja 1941. upućen je za zapovjednika logora na Pagu;

ubrzo premješten u Jasenovac (zapovjednik je muškog dijela logora), pa u Staru Gradišku gdje postaje član uprave logora i Komisije za primanje i otpremanje zatočnika u druge logore. Za njegova obavljanja tih dužnosti u logorima su stradale tisuće ljudi. Od rujna 1942. do 1945. nalazi se u raznim ustaškim postrojbama, najviše u 1. obrambenom zdrugu. Ima i ustaškog bojnika. Povlači se 1945. godine u Austriju, Italiju (logor Fermo), a potom 1946. prelazi u Klagenfurt. Sredinom 1946. ilegalno boravio u Hrvatskoj da izvidi situaciju s križarima. Godinu dana poslije sudjeluje u akciji okupljanja križarskih skupina u Hrvatskoj i Bosni, te s Lj. Milošem u lipnju 1947. ulazi u Hrvatsku. Uhićen je 22. VII. 1947. Vrhovni sud NRH u Zagrebu osuđuje ga 27. VIII. 1948. na smrt. (M. P.)

ANTE PAVELIĆ I ANDRO VRKUAN

VRGO, Ante, farmakognostičar (Gunja, 30. VIII. 1881. — Zagreb, 8. VIII. 1949.). Filozofski fakultet (kemijska grupa) završio je 1904. u Zagrebu. Od 1907. radi u Zavodu za farmakognoziju pri Farmaceutskom odsjeku zagrebačkoga Filozofskog fakulteta. Doktorat znanosti postigao je 1910., 1912.-14. usavršavao se u Bernu. Za vrijeme I. svjetskog rata bio je mobiliziran, pao u rusko zarobljeništvo te je 6 godina proveo u Sibiru. Od 1924. je izvanredni profesor i predstojnik Zavoda za farmakologiju, a od 1925. do umirovljenja 1945. redoviti profesor. Sudjelovao je u izradbi *Jugoslavenske farmakopeje 1933.* te je sastavio udžbenik *Uputa u farmakognoziju* (1931.). Zajedno s F. Kušanom i M. Deželićem bio je 1942. izbornik za osnivanje Farmaceutskog fakulteta Hrvatskog sveučilišta, te prvi dekan tog fakulteta. S D. Markovićem obradio je farmakogeografiju NDH u *Vjesniku ljekarnika* (1941.-42.), u kojem je objavljivao i druge radove. U *Hrvatskoj enciklopediji* bio je urednik za farmakognoziju i suradnik u I—III. svesku. Osim farmakognozije proučavao je povijest liječenja u Vojnoj krajini, napose liječenje bjesnoće, zaštitu od kolere i uporabu pijavica. Pisao je i novele, ponajviše iz ratnog života, a svoje doživljaje iz ratnog zarobljeništva objavio je u knjizi *Moje uspomene na svjetski rat* (1937.). (V. D.)

VRKUAN, Andro (Andrija), pomorski asistent (Sveti Rok kraj Lovinca, 1. VI. 1902.). Slom Kraljevine Jugoslavije dočeka u činu kapetana fregate u Zemunu. Po osnivanju NDH javlja se u Hrvatsku mornaricu, te postaje zapovjednik Hrvatskoga pomorskoga sklopa (hrvatske pomorske legije) upućenog u Crno more (Varna) u srpnju 1941. Krajem prosinca 1941. i potom siječnja 1942. obilazi Hrvatski pomorski odred na Krimu. Nakon povratka postavljen je za glavaru stožera Hrvatske mornarice u činu kapetana bojnog broda. Po etkom svibnja 1945., zajedno s ministrom V. Vrančićem, pošao kao dobar poznavatelj engleskog jezika u misiju u Italiju, radi predaje memoranduma Vlade NDH feldmaršalu Haroldu Alexanders Kraju Venecije su ga uhitile savezničke snage i zatvorile. Doveden je nakon kraćeg vremena u Trst radi izručenja jugoslavenskim vlastima, ali je to uspio spriječiti K. Draganović. Pušten je i odlazi u Argentinu, a potom u Austriju. Nastavio je politički djelovati u ustaškom pokretu, te bio član Vlade NDH u izbjeglištvu. (M. R.)

VRKUAN, Zvonimir, arhitekt (Vukovar, 26. VII. 1902.). Gimnaziju završio u Zagrebu, gdje je i diplomirao 1924. na Arhitektonskom odjelu Tehničke visoke škole. God. 1925. imenovan asistentom na Tehničkom fakultetu i poslan na jednogodišnji studij u

ZVONIMIR VRKUHAN

Italiju. Po povratku je asistent na katedri građevinskih konstrukcija, a 1927. preuzima predavanja i vježbe iz građevinskih konstrukcija kao honorarni nastavnik. God. 1930. imenovan je docentom, 1937. izvanrednim, a 1941. redovitim profesorom građevinskih konstrukcija. U proljeće 1940. izabran je za predsjednika Kluba arhitekata Hrvatskog društva inženjera (što je ostalo do 1945.), a ubrzo i za predsjednika Zagrebačke inženjerske komore. Od 1926, uz nastavnički rad na fakultetu, suradnik je u arhitektonskom birou I. Fischerà, a 1931. počinje raditi kao samostalni projektant. Član je Društva braće hrvatskog zmaja (1938. ^46.). Razoran prilikama u novostvorenoj državi, povlači se među zidove fakultetskoga kabineta i podnosi ostavku na dužnost predsjednika Zagrebačke inženjerske komore. Jedino sudjeluje u radu Odbora za hrvatsku normizaciju (standardizaciju) te je u lipnju 1942. prisutan na međunarodnom skupu o decimalnoj klasifikaciji u Veneciji, a 1943. u ocjenjivačkom sudu za projekte seljčkih gospodarstava. God. 1943. izabran za starješinu Arhitektonskog odjela, ali ubrzo podnosi ostavku. Nakon sloma NDH vraćen u status izvanrednog profesora i tek po etkom 50-ih godina po drugi put postaje redovitim profesorom. Bio je dekan Tehničkog fakulteta 1953./54. i Arhitektonsko-građevinskog i geodetskog fakulteta

1956./57. God. 1948. pokušalo ga se politički diskvalificirati. Nakon 47 godina rada, 1972. odlazi u mirovinu. Skripta *Građevinske konstrukcije I* objavio 1946. (poslije više izdanja); *Konstrukcije II* (1962, 1963.) te skripta *Opremu građevinskih nacрта* (1963, 1974.). Među najpoznatije njegove projektantske izvedene radove ubrajaju se: Ženska gimnazija Sestara milosrdnica u Savskoj cesti (1937. ^40.); kompleks zgrada Veterinarskog fakulteta (1935.-62.); Trgovačka akademija (danas Ministarstvo obrane RH) na Krešinirovu trgu (1931.-35.) i dr. God. 1995. objavio *Sjećanja*. Suradivao u stručnom i znanstvenom tisku: *Građevinar*, *ovjek i prostor*, *Arhitektura*, *Bulletin JAZU*, te u *Tehničkoj*, *Općoj* i *Likovnoj enciklopediji* Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«. (D.S.)

VRUJI AK, Mira, rod. Dugački, ustaška dužnosnica (Zagreb, 6. IX. 1917.). U obitelji dobiva vrstu vjerski i nacionalni odgoj te kao gimnazijalka svojim priložima sudjeluje u časopisu *Za vjeru i dom* i aktivno se uključuje u Hrvatski orlovski savez i Veliko križarsko bratstvo u kojem postaje visokom dužnosnicom. Nakon proglašenja NDH, u srpnju 1941. imenovana povjerenicom upravnog zapovjednika Ustaške mladeži u svim poslovima koji se tiču organizacije ženske mladeži; u srpnju 1943. imenovana poglavnom pobožnicom. Iste, 1943. odlazi u Madrid, gdje joj je suprug Kazimir postao konzularnim službenikom pri poslanstvu NDH. Odatle po završetku rata emigrira u Argentinu te se nastanjuje u Buenos Airesu. Djeluje u Hrvatskom Caritasu »Kardinal Alojzije Stepinac«, objavljuje članke u hrvatskim novinama *Ognjište* i *Hrvatski narod* u Buenos Airesu te pomaže u tehničkim poslovima revije *Studia Croatica*, kojoj je ravnatelj njezin sin Joža Vrljić. (V. D.)

VUJEVIĆ, Stipe (Stjepan), pl., svećenik (Brinje, 8. XI. 1873. — Zagreb, 20. IV. 1945.). Gimnaziju završio u Senju, a sjemenište pohađao u Senju i Beču. Zaredio za svećenika u lipnju 1896. Službovao kao kapelan, župnik (najduže u Ledenicama), administrator i kanonik u više mjesta senjske biskupije. God. 1919. uhićen i optužen

za protudržavnu promidžbu, a u prosincu 1920. pušten zbog nedostatka dokaza. Za-
asnim prisjednikom Duhovnog stola s pravom nošenja ljubi astog pojasa imenovan je 1937. U ljeto 1941. imenovan kanonikom u Bribiru, a u listopadu ga je poglavnik A. Paveli prigodom govora na Markovu trgu proglasio vojnim vikarom. Po etkom 1942. nadbiskup A. Stepinac dobio je od Svete Stolice imenovanje apostolskim vojnim vikarom (*sine titulo*) s punomo i da može imenovati zamjenika, što je on i u inio prenijevši ovlasti na S. Vu eti a, do tada »višeg stožera dušobrižnika kod Ministarstva hrvatskog domobranstva«. U velja i 1942. pozvan je u Hrvatski državni sabor za zastupnika. God. 1945. lije io se od upale plu a u Vojnoj bolnici, ali se nije uspio othrvati bolesti. (M. P. i R.)

VU ETI , Vuk, pl., pravnik i diplomat (Budimpešta, 19. IX. 1885. —?). Diplomirao i doktorirao pravo; poliglot. Nakon uspostave NDH imenovan je krajem listopada 1941. generalnim konzulom u Pragu. U lipnju 1942. premješten u Ministarstvo vanjskih poslova u Zagreb, ali je 13. XI. 1942. umirovljen zbog sumnje da je povezan s britanskom obavještajnom službom. Poslije rata živio je u Jugoslaviji do 50-ih godina, kada je emigrirao u Njema ku. (M. P.)

VU KOVI , Mirko, general-sudac (Mihovljan kraj Zlatara, 22. III. 1891. — Beograd,? VI. 1945.). Gimnaziju poha ao u Bjelovaru, a Pravni fakultet završio u Zagrebu. Za vrijeme I. svjetskog rata bio u austrougarskoj vojsci, a potom u vojsci Kraljevine Jugoslavije, koju na vlastiti zahtjev napušta zbog šikaniranja. Bio je tada na elnik Sudskog odjeljenja u Bregalni koj divizijskoj oblasti u Stipu. Zapošljava se kod Sudbenog stola u Zagrebu (1925.-27.), a zatim (1927.-29.) kao pristav Kotarskog suda u Vrginmostu. Odatle je po kazni premješten (jer je 1. XII. 1928., na dan Državnog ujedinjenja, došao u crkvu u lova kom odijelu, što je ocijenjeno kao izrugivanje) u Viroviticu. Iz Virovitice je 1932. opet po kazni (jer je prijavljen da se druži s frankovcima) premješten u Vinkovce za kotarskog suca. Od

MIRKO
VU KOVI

1933. službuje u Petrinji, odakle je 1935. još jednom po kazni premješten (odbio glasovati za tzv. Jevti evu listu) u Strumicu. Ondje, zbog bolesti, nije ni nastupio, a ve je premješten u abar. God. 1936. zaposlio se u Varaždinu kao sudac Sudbenog stola, a jedno vrijeme obnašao je i dužnost državnog tužitelja. Nakon proglašenja NDH državni je tužitelj pri Izvanrednom narodnom sudu; od rujna 1941. do ljeta 1943. upravitelj Vrhovnoga vojnog suda u Zagrebu, a 23. srpnja 1943. imenovan je za pro elnika Pravosudnog odjela u MINORS-u. U prosincu 1944. promaknut je u in generala-suca. Nakon sloma NDH zarobljen je, a Vojni sud u Beogradu 15. VI. 1945. osudio gaje na smrt. (M. P. i D. S.)

VUJICA, Stanko, diplomatski dužnosnik (Busova a, 27. XI. 1909. — London, Kanada, 5. IX. 1976.). Studirao filozofiju i stekao doktorat. Za NDH djelatnik je u Ministarstvu vanjskih poslova, te ataše za novinstvo i kulturne veze generalnog konzulata u Münchenu, sva do sloma NDH. Od 1945. u izbjeglištvu, u SAD profesor filozofije i dekan na Wilkes Collegeu u Wilkes Barreu (Pennsylvania). Na osniva kom zasjedanju Hrvatskoga narodnog vije a 1974. izabran za sabornika; obavljao i dužnost predsjednika asnog suda, a na zasjedanju 1975. izabran za predsjednika Izvršnog vije a HNV-a. Oženjen književnicom Nadom Kester anek. (S. R.)

VUKELI , Nikola, sudac (Gospin,? 1879. — Zagreb, 1. XI. 1944.). Završio pravni fakultet i radio kao odvjetnik od 1930. u Petrinji, a

NIKOLA
VUKELI

nakon 1934. odlazi u Zagreb. God. 1936. imenovan je za suca Stola sedmorice u Zagrebu. Za vrijeme NDH, od travnja do srpnja 1941. predsjednik je Izvanrednoga narodnog suda u Zagrebu, a potom predsjednik Vrhovnog suda u Zagrebu. U tom svojstvu, u velja i 1942. proglasio je članove Hrvatskoga državnog sabora. (M. P.)

VUKELI, Zvonimir, novinar i književnik (Senj, 14. VIII. 1876. — Zagreb, 18. III. 1947.). Nakon završena studija prava opredijelio se za novinarstvo, te je od 1899. suradnik *Hrvatskog prava*, a potom i drugih pravaških glasila. Pokrenuo je i uređivao više časopisa (*Hrvatska smotra*, *Nos*, *Hrvatska metropola* i dr.). Više godina djelovao kao novinar i urednik u novinskom koncernu »Tipografija« (*Jutarnji list*, *Svijet*). Objavio nekoliko knjiga humoreski. S koautorom Milanom Ogrizovićem napisao komediju *Hrvati na Karpatimn*, izvedenu 1911. u HNK. Aktivan u staleškom organiziranju novinara, bio je prvi tajnik Hrvatskoga novinarskog društva. Od travnja 1941. u uredništvu je *Hrvatskog naroda*, a u jesen iste godine pokrenuo i uređuje *Polet — hrvatski slikovni časopis* (izišlo nekoliko brojeva). Potpisuju i se isključivo pseudonimom Zyr Xapula (asocijacija na sir i kapulu), sve do sloma NDH u nizu listova objavljuje satirične i humoristične tekstove. Komedija *Dr. Petricza Kerempuh ili Moglo bi se i danas dogoditi*, koju je napisao s R. Habedušom izvedena je 1944. u zagrebačkom Malom

kazalištu. Nakon rata nije smio objavljivati. (R. A.)

VUKOVAC, Stjepan, državni dužnosnik (Slunj, 18. VIII. 1895. — Zagreb, 19. XI. 1980.). Završio pravni fakultet, radio u državnoj službi. Slom Kraljevine Jugoslavije zatjerao ga na mjestu načelnika grada Osijeka. Imenovan je 16. IV. 1941. državnim tajnikom i pomoćnikom ministra unutarnjih poslova NDH ali se već početkom lipnja 1941. radi sukoba s E. Kvaternikom i neslaganja s režimom, zahvalio na dužnosti i bio umirovljen. Nakon sloma NDH radio u Arhivu grada Zagreba. (M. P.)

VUTUC, Mirko, ustaški dužnosnik (Koprivnica, 29. X. 1913. — Zagreb, 3. V. 1946.). Studirao pravo, a potom se zaposlio kao novinari u Matici hrvatskoj. Predsjednik je Kulturnog društva »August Seno« u Zagrebu (1937.-40.). Pristaša ustaškog pokreta prije rata, zbog čega je 1940. uhićen. Nakon uspostave UNS-a u kolovozu 1941. imenovan za zamjenika glavnog nadzornika, u ratu natporučnik. Zarobljen ga partizani, zajedno s K. Wagnerom, upravitelem Župske redarstvene oblasti, 27. VIII. 1942. kod mjesta Čage na cesti Okučani-Lipik. Obojica su u rujnu razmijenjena za 35 komunista i partizana, među kojima je bio i A. Hebrang. Nakon razrješenja glavnog ravnatelja UNS-a E. Kvaternika u listopadu 1942. preuzima nakratko njegovu funkciju, a potom je nadstojnik Političkog odjela RAVSIGUR-a u području ustaškog dopukovnika. Jedno je vrijeme glavni pomoćnik u Zapovjedništvu oružništva. U rujnu 1944. imenovan državnim povjerenikom za zaštitu opskrbe i prehrane, a u listopadu iste godine postavljen u Povjerenstvo za ocjenjivanje i osiguranje državnih i narodnih vrednota. Pri napuštanju Zagreba početkom svibnja 1945. zamjenik je V. Pečnikara, zaduženog za transport zlata. Zarobljen je i izručen jugoslavenskim vlastima. Okružni sud u Zagrebu 10. I. 1946. osudio ga je na smrt. (Z. D. i M. P.)

W

WAGNER, Karlo, redarstveni dužnosnik (Sarajevo, 5. IX. 1913. — Zagreb,? 1945.). U NDH bio je imenovan za šefa redarstva u Sisku, a 1942. za upravitelja Župske redarstvene oblasti Nova Gradiška, Bjelovar i Zemun. Kad su ga 1942., zajedno s M. Vutucom, zarobili partizani, zamijenjen je za A. Hebranga. Kraj rata Wagner je doekao kao upravitelj Redarstvene oblasti za grad Zagreb. Nakon rata osuen na smrt. (M. R.)

WANNER, Rudolf, general (Zadar, 9. VIII. 1884. — ?). Djelatni asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon uspostave NDH 1941. proelnik je u Op em odjelu Ministarstva hrvatskog domobranstva. Od srpnja 1942. zamjenik je, a od listopada 1942. zapovjednik II. domobranskoga zbornoga podruja. Kra e vrijeme ponovno je pomonik zapovjednika II. zbornog podruja (studeni 1943. — ožujak 1944.), s te je dužnosti premješten u travnju 1944. za proelnika Izvještajnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH. Odredbom A. Paveli a umirovljen je u studenom 1944. (M. P.)

WEESENMYER, Edmund, diplomat (1904. — ?). Državni tajnik za posebne zadatke u njema kom MVP-u, organizator proglašenja nezavisnosti Slova ke (1939.) i NDH (1941.). Kao izaslanik obavljao (1939.) posebne zadatke u Danzigli (Gdansku), te u Amsterdamu (1940.) uo i njema kih napada. Imao in SS-pukovnika. Po etkom travnja 1941. poslan u Zagreb kao poseban izaslanik J. von Ribbentropa kako bi zastupao njema ke interese prilikom o ekivanih događaja — razbijanja Jugoslavije, stvaranja nezavisne hrvatske države i odabira njezina poglavara. Weesenmayerov i Malletkeov

(izaslanik Alfreda Rosenberga) prvi zadatak bio je odgovoriti V. Ma eka od ulaska u Simovi evu vladu. Njema ka je željela da V. Ma ek (Italija je istodobno tu ulogu namijenila Paveli u) proglasi nezavisnu hrvatsku državu, jer se smatralo da e to HSS-u donijeti popularnost i osigurati stabilniju situaciju nego što bi to mogao u initi ustaški pokret. Kako njema ki izaslanici nisu dobili Ma ekov pristanak, priklonili su se ustaškom pokretu. Na tom je zadatku Weesenmayer najviše kontaktirao sa S. Kvaternikom, ali i s drugim predstavnicima radikalno-nacionalisti kih krugova, što je rezultiralo izjavom koju su potpisali S. Kvaternik, M. Lorkovi , E. Bulat, J. Torti i M. Lameši , a u kojoj se izražava želja da se stvori »svoja narodna država«, a njema ki Reich moli se za pomo . Iako Weesenmayer dugo nije prihva ao da A. Paveli bude kandidat za državnog poglavara, Ma ekovo odbijanje prisililo ga je da ga naposljetku prihvati. Zajedno sa S. Kvaternikom sudjelovao je u dobivanju Ma ekove izjave 10. travnja i pristajanju da S. Kvaternik preuzme vrhovnu vlast. 13. IV. 1941. do ekao je A. Paveli a u Karlovcu. Kao ovjek za vezu s glavnim osobama u NDH, bio je stalno i u neposrednoj vezi s A. Hitlerom i J. von Ribbentropom. Potkraj 1942. A. Paveli odlikovao gaje Veleredom krune kralja Zvonimira I. stupnja s hrastovim granicama i pravom na naslov viteza. U literaturi Weesenmayera nerijetko nazivaju »ocem« a katkad i »babicom« NDH. Pri kraju rata bio je njema ki poslanik u Budimpešti. Nakon rata (1949.) savezni ki gaje sud u Nürnbergu osudio na 20 godina zatvora, ali mu je kazna smanjena na 10 godina. Poslije živio u Njema koj. (V. G. i R.)

WEICHS, Maximilian, von, general feldmaršal (1881. — 1954.). Zapovijedao njema kom II. armijom, koja je u travnju 1941. ušla iz Austrije i Mađarske u Kraljevinu Jugoslaviju. Određivao uvjete predaje kraljevske vojske. S istom armijom ratovao na

MAXIMILIAN
WEICHS

isto nom bojištu, a u kolovozu 1943. postavljen za zapovjednika Operativne zone jugoistok, odnosno zapovjednika Grupe armija »F«, sa sjedištem u Beogradu. Tijekom rata u više navrata boravio u Zagrebu, susretao se s A. Pavelićem, ministrima oružanih snaga i drugim dužnosnicima NDH. U studenom 1943. dao negativnu ocjenu stanja hrvatskih oružanih snaga. Nakon talijanske okupacije sudjeluje u pregovorima oko definiranja novih hrvatskih granica, posebice o onim hrvatskim krajevima koji će ostati u neposrednoj njemačkoj nadležnosti. Angažiran u pregovorima o hrvatsko-njemačkim vojnim odnosima, reorganizaciji hrvatskih oružanih snaga, kao i o planovima o eventualnoj evakuaciji Vlade NDH, određujući službu i osobu na teritorij Trećeg Reicha u slučaju opasnosti. U zimi 1944. povučen u tzv. Hitlerovu rezervu, zapravo u mirovinu. Dužnost formalno predao A. Löhru u ožujku 1945. Nakon rata mu je sudjelovao na Nurnberškom procesu odgođeno zbog bolesti. (V. G. i R.)

WEISSENBERGER, Prvoslav (Raganzin), gospodarstvenik i diplomat (Šibenik, 31. XII. 1902.). Gimnaziju polazio u Šibeniku i Splitu, gdje je maturirao 1920. God. 1921./22. četiri semestra studira na Visokoj školi za svjetsku trgovinu, te istodobno dva semestra na Pravnom fakultetu u Beogradu. Potom odlazi u Frankfurt, gdje studira na Ekonomsko-društvenom fakultetu i 1925.

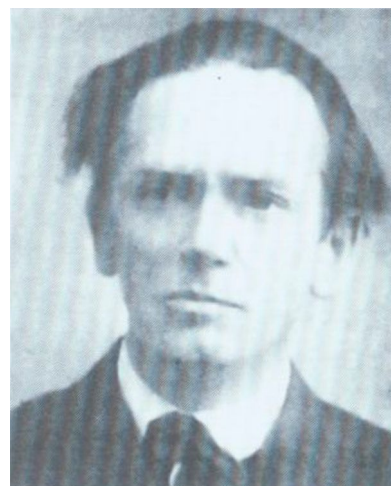
doktorira iz političkih znanosti disertacijom *Jadranska mreža jugoslavenskih državnih željeznica*. God. 1937. diplomira i na Pravnom fakultetu u Subotici. U međuvremenu je studirao i na Sorboni u Parizu. Od 1927. službovao je u Direkciji za vanjsku trgovinu u Beogradu; bio je trgovački izaslanik u Barceloni (1931.-34.) i u Madridu (1936.-37.). Za vrijeme službovanja u Beogradu bio je generalni tajnik Odbora za unapređivanje trgovačkih i kulturnih veza sa Španjolskom i Latinskom Amerikom, a bio je i dopisnik zagrebačkog *Jugoslavenskog Lloyd*a te pisac raznih brošura, posebice u svezi sa Španjolskom. Od rujna 1942. do kraja 1943. bio je konzul NDH u Beogradu, 1943.-44. gospodarski savjetnik pri poslanstvu NDH u Berlinu, a 1944.-45. u konzulatu u Grazu. Od svibnja 1945. do 1948. boravi u Njemačkoj, odakle odlazi u Buenos Aires. God. 1954. odlazi u Barcelonu na Institute de Economia Americana za sveučilišnog profesora. U kolovozu 1955. Ekonomski fakultet Katoličkog sveučilišta u Santiagu de Chileu imenuje ga naslovnim profesorom katedre za međunarodnu trgovinu. Od 1958. član je njemačkog odjeljenja Filozofskog fakulteta Katoličkog sveučilišta u Santiagu. Nakon 23 godine profesorskog i znanstvenog djelovanja na raznim institutima i fakultetima, a povodom proslave 100. godišnjice Katoličkog sveučilišta u Santiagu, bio je 17. VIII. 1978. počasno naslovom *profesor emeritus*. Objavio mnoge rasprave na španjolskom jeziku u časopisima, a sudjelovao je i u *Studia Croatica*. (G. A. B.)

WERNER, Ivan, obrtnik i gradonačelnik Zagreba (Zagreb, 18. VI. 1887. — Zagreb, 26. VI. 1944.). Podrijetlom je iz stare zagrebačke obitelji. Započeo je polaziti gimnaziju, no napustio ju je te izučio mesarski obrt. Usavršavao se u Grazu, a u Beogradu je bio poslovođa mesarskom veleobrtu nad 250 zaposlenih tijekom više od tri godine. Usavršavao se i u Njemačkoj, a 1911. vraća se u Zagreb. Otvara obrt, prvo smješten na Kapitolu, potom na Starom Dolcu, Bakačevoj ulici, a nakon otvaranja nove Gradske tržnice Pod zidom 1930. preselio je svoj obrt u nju te je uspješno vodi do kraja 1941. Gradski je zastupnik u Zagrebu 1923.-26.

IVAN
WERNER

Jedan je od utemeljitelja Društva Zagrep-ana i njegov potpredsjednik od 1934. do kraja života. Po etkom svibnja 1941. A. Paveli ga je imenovao zagreba kim na el-nikom, kao dobrog poznavatelja Zagreba, napose njegovih opskrbnih i prehrambenih potreba za vrijeme rata. Na toj je dužnosti i umro (navodno otrovan). Od sredine 20-ih godina bio je istaknuti gospodarstvenik, napose u vodstvu Zagreba kog zbora, iz kojega se razvio velesajam. Za zasluge ga je A. Paveli odlikovao pravom na zvanje viteza. Bio je veoma cijenjen, štitio je interese Zagreba i svoje inovnike; unosio humor u teška vremena (tzv. Wernerovi vicevi). (M. Š.)

WIESNER, Ljubo, književnik (Zagreb, 2. II. 1885. — Rim, 3. VII. 1951.). Gimnaziju je završio u Zagrebu. Uzdržavao se kao novinar, prevoditelj i korektor. Živio je boemskim životom te, poput svog uzora A. G. Matoša, pohodio Pariz 1920. i 1926, a 1928. boravi u Rimu. Gotovo deset godina pokušao je po Hrvatskoj, prodaju i knjige, posebno iz knjižnice *1000 najljepših novela* (od kojih je sam uredio 72 knjige). U jesen 1941. ulazi u središnje uredništvo *Hrvatske enciklopedije*. Tu dužnost napušta u proljeće 1942., ali do 1943. ostaje urednikom u HIBZ-u u Zagrebu. U HIBZ-u je uredio kao posebno izdanje antologiju hrvatske lirike kroz stoljeća 42 (1941.), a suraivao je i u II. i III. svesku *Hrvatske enciklopedije* (1941., 1942.). God. 1943. i 1944. djeluje u Berlinu, gdje ureuje »mjese nik za društvo vnu politiku i ob u kulturu« *Suradnja*, Berlin-Zagreb. Od sredine ožujka 1945. nalazi se na

LJUBO
WIESNER

trasi od Bad Abbacha kraj Regensburga do Be a, a 1948. odlazi u Rim. Za NDH suraivao je književnim priložima, napose pjesmama, ali i putopisima, esejima, novela-ma, kritikama i crticama u mnogobrojnim asopisima i novinama: *Deutsche Zeitung in Kroatien* (1941.-43.); *Neue Ordnung* (1941., 1942., 1944.); *Croatia* (1942., 1943.); *Književni tjednik* (1942.); *Spremnost* (1942., 1943.) i dr. Samostalno je objavio *Pjesme* (1926, ponovljeno u nekoliko izdanja). (M. Š.)

WOLF, Hinko, novinar (Zagreb, 9. XI. 1914. — Lepoglava,? 1945.). Gimnaziju završio 1934. u Zagrebu, gdje je i nastavio studij prava. Istaknuo se ve kao student u Hrvatskom sveu ilišnom društvu. Suraivao je u raznim hrvatskim publikacijama i asopisima. God. 1941. bio je voditelj Ureda jugoslavenskog Presbiroa, koji je po uspostavi NDH reorganiziran kao Pomo ni ured Ministarstva vanjskih poslova NDH za prevoenje iz stranih novina i emisija radiopostaja. Bio je nadstojnik u Hrvatskoj izvještajnoj službi. Na tim dužnostima ostaje sve do rujna 1944, kada je uhi en i zato en u Lepoglavi, a u svezi s pu em Lorkovi - Voki . Ubijen je potkraj travnja kao i ve ina ostalih uhi enika. Pisao je kazališne kritike u *Hrvatskom narodu* (1941.-43.) i *Hrvatskom ženskom listu* (1942.). Od rujna 1941. do sije nja 1944. ureuje *Alma mater croatica*, glasnik Hrvatskoga sveu ilišnog društva. (V. G.)

WÖLFL, Franjo, nogometaš (Zagreb, 18. V. 1918. — Zagreb, 8. VII. 1987.). Nogomet je

FRANJO WÖLFL

po eo igrati s 13 godina u najmla o j mom-
 adi zagreba kog HŠK »Concordia«, gdje
 igra 1930.-34., kad prelazi u SK »Victoria«
 iz Plzena. U Zagreb se vra a 1937., pristupa
 »Gra anskom« gdje igra do 1945., nakon
 toga je lan »Dinama« do kraja igra ke
 karijere 1954. Za reprezentaciju Jugoslavije

igrao je 12 puta (1939, 1941. i 1945.-51.).
 Rekorder je u broju postignutih golova u
 prvenstvima. God. 1947. postigao je 28 golo-
 va, a 1948. 22 gola. Na Olimpijskim je
 igrama u Londonu 1948. s jugoslavenskom
 reprezentacijom osvojio srebrnu medalju.
 Za reprezentaciju Zagreba 1938.-51. nastu-
 pio 21 put, a 1941.-45. dva puta. Za repre-
 zentaciju Banovine Hrvatske odigrao je eti-
 ri utakmice (1940.), a za reprezentaciju
 NDH (1941.-45.) 14 utakmica i bio je najbo-
 lji strijelac s 12 postignutih golova. U na-
 tjecanju za mom adsko prvenstvo NDH s
 »Gra anskim« osvaja naslov prvaka države
 1941. i 1943, a ujedno je i najbolji strijelac
 prvenstva s 12 postignutih golova. (F. F.)

WURSTER, Anton, diplomatski dužnosnik
 i kulturni djelatnik (Rijeka, 14. I. 1913. —
 Pamplona, 20. XI. 1961.). Studirao u Zagre-
 bu, Milanu, Münchenu i Rimu te stekao
 doktorat. Neko vrijeme predavao filozofiju u
 Travniku i Zagrebu. Za vrijeme rata radio je
 kao tajnik misije NDH kod Svete Stolice.
 Tu je poslije rata ostao u emigraciji. God.
 1947. odlazi u Španjolsku. Suradnik je raz-
 li itih znanstvenih ustanova; tajnik i profe-
 sor sociologije na Filozofskom institutu
 »Luis Vives«, profesor na Katedri modernih
 kultura na Sveu ilištu u Valenciji. Ure ivao
 je radioemisije za hrvatske izbjeglice u
 Americi. (M. R.)

Y

YÖNTILÄ, Armas, finski diplomat (Helsinki, 26. IV. 1892. — Helsinki, 5. VII. 1979.). Od 1919. u službi je Ministarstva vanjskih poslova, najprije u Helsinkiju, a potom na različitim dužnostima u diplomatskim predstavništvima, među ostalim: otpravnik poslova u Rimu (1925.), tajnik i savjetnik poslanstva u Berlinu (1929.-34.), otpravnik poslova u Pragu (1934.-37.), otpravnik poslova u Haagu (1940.) te generalni konzul u

Hamburgu (1940.-42.). Na dužnost otpravnik poslova finskog poslanstva u NDH dolazi u kolovozu 1942. i ostaje do sredine rujna 1944, kad je poslanstvo zatvoreno pošto je Finska sklopila primirje sa Sovjetskim Savezom (19. IX. 1944.). Nakon rata Yöntilä opet radi u Ministarstvu te nastavlja diplomatsku karijeru; generalni je konzul u Pretoriji (1952.-57.) i veleposlanik u Kopenhagenu (1957.-59.). (B. A.)

Z

ZEBIĆ, Miško, športski dužnosnik (Zagreb, 11. IX. 1898. — Zagreb, 7. X. 1947.). Nakon završene gimnazije zaposlio se kao inženjerski radnik u gradskoj upravi. Pravaš po uvjerenju. Ve-

MIŠKO
ZEBIĆ

u a kim danima svestrani športaš: gimnastičar, jahač, klizač, skijaš, tenisač i nogometaš (igrao za HASK). Poslije proglašenja NDH imenovan je povjerenikom Državnog vodstva tjelesnog odgoja i športa, što ostaje do sredine siječnja 1945. kad je dodijeljen MUP-u u svojstvu velikoga župana. Početkom 1942. imenovan je privremenim saveznikom za Hrvatski savez športskih i planinarskih društava, a u ljeto 1942. poglavnikom. Kao državni vođa tjelesnog odgoja i športa reorganizirao je hrvatski šport, razvio meunarodnu športsku suradnju, zalagao se za osnivanje Više škole tjelesnog odgoja u Zagrebu te podupirao je izdavanje športskog tiska (tjednik *Sport* počeo je izlaziti u lipnju 1941., a glasnik športskih saveza *Hrvatski šport* u svibnju 1944.). Suradivao u dnevnom i športskom tisku. Nakon sloma NDH uhićen je i osuđen na 20 godina robjice. U kaznionici u Staroj Gra-

diški teško se razbolio, prebačen je u zagrebačku bolnicu Rebro, gdje je ubrzo umro. (F. F.)

ZGAGA, Mirko, general (Šibenik, 23. IX. 1890. — Gospić, 9. X. 1943.). Asanik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. U razdoblju 1941.-43. zapovjednik je 15. pješačke pukovnije, 1. gorskog zdruga, prisjednik je Vrhovnog suda Oružanih snaga NDH. Poginuo pri obrani Gospića a kao zapovjednik Operativnog područja Lika. Posmrtno promoviran u čin generala. (M. P.)

ZIMMERMANN, Stjepan, svećenik i filozof (Virovitica, 1884. — Zagreb, 13. IV. 1963.). Gimnaziju pohađao u rodnom gradu, a maturirao 1903. u Zagrebu. Bogosloviju završio 1907, kada je i zaređen za svećenika. Studij nastavlja na papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, gdje stječe doktorat s područja filozofije. Predaje logiku i psihologiju na Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu, a 1918. imenovan je izvanrednim profesorom filozofije na Bogoslovnom fakultetu. God. 1919. postaje redoviti profesor, što ostaje sve do umirovljenja 1946. Sk. god. 1920./21. obavljao je dužnost dekana Fakulteta, a 1923./24. rektora Sveučilišta. Objavio je brojne rasprave u filozofskim i drugim časopisima, a do 1941. među njegovim su objavljenim djelima *Opća noetika* (1918.); *Uvod u filozofiju* (1923.); *Temelji psihologije* (1928.); *Filozofija i religija* (1936.) te *Religija i život* (1938.). Ubrzo nakon proglašenja NDH, 2. V. 1941., imenovan je predsjednikom Povjereništva za Hrvatsko sveučilište i visoke škole te priprema reorganizaciju sveučilišta. Na Zimmermannovo je zalaganje A. Pavelić posebnom odredbom 12. VII. 1941. osnovao Hrvatsku akademiju znanosti i um-

STJEPAN
ZIMMERMANN

jetnosti (HAZU), namjesto prijašnje JAZU. Paveli je tada imenovao i deset prvih akademika, me u kojima i Zimmermanna, sa zadatkom da izrade Pravila Akademije i predlože nove članove. HAZU je konstituirana 25. I. 1942. U vrijeme NDH izašle su mu knjige *Filozofija života* (1941.); *Nauka o spoznaji* (1943.); *Kriza kulture* (1943.) i *Smisao života* (1944.). (Z. D. i R.)

ZIMPERMAN, Ljudevit, odvjetnik i ustaški dužnosnik (Senj, 10. VIII. 1883. — Zagreb, 21. X. 1945.). Završio pravni studij, stekao doktorat, te držao odvjetnički ured u Zagrebu. Nakon uspostave NDH proslavljen je u Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja, a od lipnja 1942. povjerenik Odvjetničke komore. Sredinom listopada 1942. nasljeđuje E. Kvaternika kao ravnatelj Ravnateljstva za javni red i sigurnost, ali tu dužnost obnaša kratko, do 5. XII. 1942, kada je stavljen na raspolaganje Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja. Od 18. I. 1943. proslavljen je Ureda Državnog vijeća, a od kraja ožujka 1944. državni vijećnik. Vojni sud Komande grada Zagreba 21. VII. 1945. osudio ga je na smrt. (M. P.)

ZNIDAR I, Lav, kulturni djelatnik (Split, 14. VIII. 1918.). Klasičnu gimnaziju završio u Splitu, a Pravni fakultet 1942. u Zagrebu. Od najranije mladosti bio katolički aktivist, te je 1930. postao članom glavnice organizacije Velikog križarskog bratstva a 1939. članom vodstva. Tajnikom Velikoga križarskoga bratstva postaje 1940, a predsjednikom u ožujku 1942. Pravni je referent Hrvatske radničke komore. Od 1942. uređuje kato-

lički tjednik *Nedjelja*, kojemu posljednji broj izlazi 6. V. 1945. Nakon sloma NDH djeluje u raznim ustanovama i poduzeće ima te kao odvjetnik. U više je navrata uhićen: treći put uhićen 23. XI. 1950. i bez sudskog postupka ostao zatvoren u Savskoj cesti u Zagrebu, a potom u Staroj Gradišci do travnja 1953. četvrti je put uhićen u listopadu 1975. i poslije istrage pod sumnjom da pripada špijunskoj terorističkoj grupi pušten je u veljači 1976. (Potječe iz obitelji uglednoga splitskoga knjižara u kojoj se rodilo desetero djece — pet sinova i pet kćeri. Lavove sestre Anka i Natalija, te brat Henrik (Riko) bijahu komunisti. Henrik je uhićen 1942. i ubijen. Anka, udana Berus, bila je komunistička dužnosnica, ministar financija u Vladi NRH. (B. D.)

ZORI I, Aleksandar, svećenik (Novi Vinodolski, 12. XII. 1908. — Buenos Aires, 30. X. 1995.). Za svećeničkim zaređenjem u siječnju 1931. u Ljubljani, službovao kao kapelan u Senju te kao kateheta predavao u gimnaziji. Bio je ustaški povjerenik u Novom Vinodolskom, a pred slom NDH ravnatelj škole u Dugoj Resi. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, zatim u Italiju (boravi u zarobljeničkom logoru Fermo), da bi potom utočište našao u Argentini. Istupio iz svećeničkog zvanja u emigraciji. Pod pseudonimom Sandor Šaša Novski objavio je 1982. u Buenos Airesu španjolski prijevod drame u 4 akta *Hasanaginica*, koju je napisao za vrijeme boravka u Fermu. (R.)

ZORN, Božidar, general (Cormons, Italija, 9. X. 1900. — ?). Završio Vojnu akademiju austrougarske vojske u Beču komandirajući Novom Mjestu i Višu školu Vojne akademije u Beogradu. Djelatni je časnik austrougarske vojske i vojske Kraljevine Jugoslavije. Nakon proglašenja NDH pristupa Hrvatskom domobranstvu: zapovjednik je bojne u borinama na Kozari 1942.; pomoćnik, a zatim zapovjednik 2. gorskog zdruga od studenoga 1942. do siječnja 1944. Nakon ubojstva generala F. Simića (1944.) imenovan je zapovjednikom Skupine oružanih snaga Hum-Dubrava. Od 15. XII. 1944. zapovjednik je 9. hrvatske gorske divizije, a od 21. IV. 1945.

2. hrvatske divizije. Daljnja mu je sudbina nepoznata. (M. P.)

ZOVKO, Ivan, stožernik (Oklaji kraj Širokog Brijega, 4. VII. 1908. — Zagreb, VII. 1945.). Tri godine gimnazije završio na Širokom Brijegu, odakle je izbačen zbog političkog djelovanja. Krajem 30-ih godina

pristupa ustaškom pokretu i djeluje u Hercegovini. Radi kao službenik u upravi boksa u rudniku 1939.-40, a potom u Duhanskoj stanici na Širokom Brijegu. Tu je došao i proglašenje NDH. Od lipnja 1941. imenovan stožernikom Ustaškog stožera Hum u Mostaru i na toj dužnosti ostaje do studenog 1942. Zapošljava se ponovno u Duhanskoj stanici te je kao pričuvar i dalje djelatnik u ustaškoj organizaciji. Talijani ga uhićuju krajem 1942, ali je intervencijom spriječen njegovo izručenje etnicima. U sklopu postrojbe HOS-a povlači se u travnju prema Zagrebu i u svibnju prema Austriji. Zarobljen je i izručen jugoslaven-

skim vlastima. Sa zarobljeni kom kolonom na »križnom putu« stiže u Zagreb, uspijeva pobjeći, ali je ubrzo uhićen, te ga je Vojni sud Komande grana Zagreba 2. VII. 1945. osudio na smrt. (Z. D.)

ZVRKO, Ratko, književnik, novinar i boksaš (Beograd, 20. IV. 1920.). Boksanjem se počeo baviti kao gimnazijalac u Beogradu. S vršnjacima iz Trgovalne akademije osnovao je 1941. boksački klub »Dubrovnik«, koji je počeo djelovati pod okriljem Ustaške mladeži. Potkraj 1941. član je reprezentacije Dubrovnika koja u Zagrebu nastupa na I. boksačkom prvenstvu NDH, gdje s dvije pobjede i jednim porazom (u finalu) osvaja 2. mjesto u polusrednjoj kategoriji. U Dubrovniku se tada održavaju brojni boksački susreti, u kojima postiže zapažene pobjede, uglavnom nad talijanskim boksašima. God. 1943. dolazi u Zagreb, zapošljava se u Hrvatskoj radničkoj komori i postaje članom BK »Radnik«, trener mu je J. Lyggett. Naslov prvaka NR Hrvatske u srednjoj kategoriji osvaja 1946. U povijesti boksa ostaje zapisan kao jedan od rijetkih boksaša kojeg tadašnji mađarski, europski i trostruki olimpijski prvak Laszlo Papp, poznat kao »kralj nokauta«, nije uspio pobijediti. Novinarstvom se počeo baviti poslije rata (1947.) u »Vjesnikovoj« kući. Suradnik je i urednik brojnih izdanja: u *Vjesniku* (urednik športske rubrike), *Vjesnikovu zabavnom tjedniku* (glavni urednik), *VUS-u* (urednik magazinskog priloga) itd. Poznat i kao dječji pisac, objavio više slikovnica, pjesmarica, od kojih je najpoznatija *Grga Cvarak* (1967.), i pripovijedaka. (F. F. i R.)

V Z

ŽANI, Milovan, odvjetnik i političar (Senj, 17. V. 1882. — Fermo, Italija, 1. VIII. 1946.). Gimnaziju polazio u Rijeci i Karlovcu, pravni studij u Zagrebu, gdje je stekao i doktorat. Službovao u Novoj Gradiški; istaknuti pravaški političar. Na listi Hrvatske zajednice izabran za narodnoga zastupnika 1925.

MILOVAN ŽANI

Potpisnik je »Izjave hrvatske opozicije« (9. VIII. 1925.), u kojoj se vodstvo HSS-a optužuje da je prihvatilo Vidovdanski ustav bez znanja hrvatskih zastupnika. Nakon uvođenja šestosijećne anjske diktature 1929. bio je prvi sudbenik po Zakonu o zaštiti države u Beogradu, te mu je kao posljedica toga oduzeto javno bilježništvo. Od 1937. ima vlastiti odvjetnički ured u Zagrebu. Po et-

kom 1941. interniran u Kruševici. Pripadao tzv. domovinskom vodstvu ustaškog pokreta, u čijem je izaslanstvu 13. IV. došao kao A. Pavelića nedaleko od Karlovca. Istog dana kada je proglašena NDH imenovan je opunomoćnikom za unutarnje poslove, a 12. IV. u privremeno Hrvatsko državno vodstvo. Zajedno sa S. Kvaternikom 10. IV. potpisao Zakon o prisezi vjernosti Državi Hrvatskoj, a 13. IV. sam je potpisao Proglas o uspostavi Hrvatskoga oružanoga slobodnog zapovjedništva. Žani i S. Kvaternik imali su prvi i formalne funkcije u vlasti NDH. Kao predsjednik Zakonodavnog povjerenstva imenovan je prve Vlade NDH (16. IV. 1941.), a potom i druge, do 10. VIII. 1942. U tom je svojstvu supotpisivao rasne zakone. Sredinom veljače 1942. imenovan državnim ministrom u Predsjedništvu Vlade, na kojoj dužnosti ostaje do studenoga 1943, kada je umirovljen na vlastitu molbu. Odlukom Predsjedništva Vlade od 13. II. 1942. bio postavljen i povjerenikom Hrvatskoga crvenog križa. Zbog sukoba s politikom A. Pavelića približio se HSS-u. Na Uskrs 1945. odbio je i odlikovanje. Oženjen Almom Stoeger. U emigraciju u Austriju odlazi u svibnju 1945, a potom u Italiju, gdje je i umro u logoru. (R. i M. R.)

ŽANKO, Dušan, književnik i diplomat (Trilj, 10. XI. 1904. — Caracas, 23. I. 1980.). Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio opću i nacionalnu povijest. Jedno je vrijeme profesor u Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu. Surađivao je u brojnim novinama pišući i o kazalištu i književnosti. Suradnik je i urednik *Hrvatske smotre*. Pokrenuo je biblioteku *Istina i život*, za koju je sam preveo prve dvije knjige: *Komunizam kršćani* (1937.) i *Seksualni problemi* (1939.). Napisao i priredio više knjiga: *Hrvatska marijanska lirika* (1937.); *Duša Ivana Mer-*

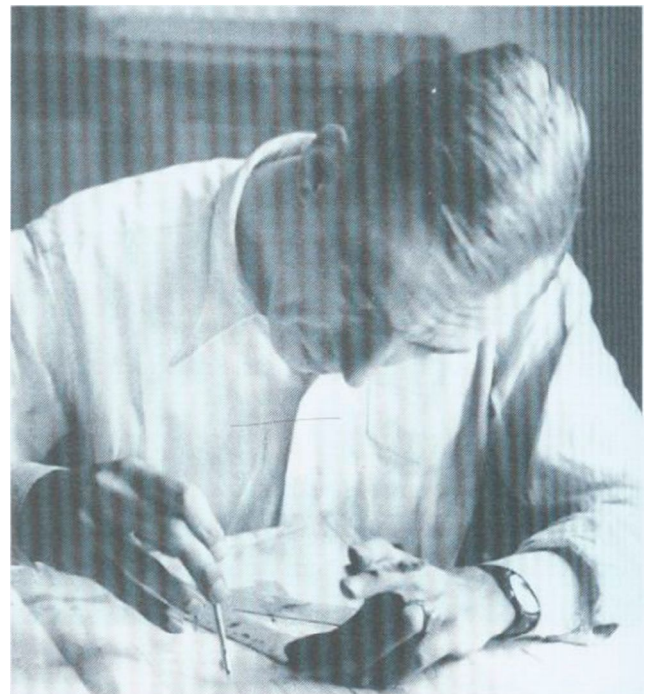

DUŠAK ŽANKO

tza (1938.); *Misa u novijoj francuskoj literaturi* (1938.); *Veliki etvrtak* (1939.). Nakon proglašenja NDH, imenovan je 30. IV. 1941. za intendanta Hrvatskoga državnog kazališta, što ostaje do 10. IX. 1943. U kazalištu su mnogi umjetnici bez obzira na vjeru i politiku neistomišljenost, u njemu našli snažnoga zaštitnika (Dubajevi, Biničići, Vujatović, Stojković, Bela Krleža, Afrić, Rakuša, Čilić, Gavella i dr.). Od rujna 1943. izvanredni je poslanik u MVP, odakle je upućen da kao glavar vodi kulturno-gospodarsko izaslanstvo NDH u Francuskoj. Nakon oslobođenja Francuske u ljeto 1944. i sloma vichyjske Francuske, vraća se u rujnu 1944. u domovinu i radi u Ministarstvu vanjskih poslova. (U prosincu 1941. Dominik Mandić ga predlagao kao jednog od mogućih hrvatskih poslanika pri Svetoj Stolicima. Bio prijatelj A. Stepinca.) Po etkom svibnja 1945. odlazi u izbjeglištvo, gotovo dvije godine (1945./46.) zapovjednik je logora Fermo kraj Ancone. U jesen, 22. IX. 1945., Zanka i prof. Petra Barezu kao predstavnike Hrvata prima Papa Pio XII, kojega su izvijestili o tragičnom stanju u kojem se nalazi hrvatski narod. Britanske ga vojne vlasti (na prijavu S. Clissolda)

uhi uju u travnju 1947, ali uspjeva 1. VI. 1947. pobjeći i iz zatvora. Iz Italije odlazi u Argentinu, gdje je radio kao upravitelj knjižnice u isusovačkom koledžu Collegio Macinno, a 1953. seli se u Venezuelu. Od 1961. predaje na Agronomskom fakultetu Središnjeg sveučilišta u Caracasu. I u izbjeglištvu nastavlja pisati; suradnik je od prvog broja (ožujak 1951.) izbjegličke serije *Hrvatske revije* esejom *Stepinac i Saloma*, a u izdanju *Knjižnice Hrvatske revije* objavljena je posmrtno njegova knjiga *Svjedoci* (1987.). (M. R. i P. C.)

ŽEDRINSKI, Vladimir Ivanovič, scenograf i kostimograf (Moskva, 19. III. 1899. — Pariz, 30. IV. 1974.). Studirao na Visokoj tehnici koju školi i Likovnoj akademiji (1917-19) u Kijevu. God. 1919. odlazi u Pariz, a 1920. u Beograd, gdje radi kao slikar i scenograf, te 1939. dolazi u Zagreb. Glavni scenograf i kostimograf HNK u Zagrebu 1940.-50. Za vrijeme NDH radi, između ostalih, scenografije i kostimografije za dra-

VLADIMIR ŽEDRINSKI

me *Huseinbeg Gradašević* (A. Muradbegović), *Spletka i ljubav* (F. Schiller), *An eo u braku* (J. Vaszary), *Aimée* (H. Courbier), *Stupovi društva* (H. Ibsen); opere *Tosca* i *Madame Butterfly* (G. Puccini), *Ptičar* (C. Zeller), *Sunčanica* (B. Papandopulo), *Ora* (J. Gotovac), *Licitarsko srce* (K. Baranović),

a scenograf je i kosti mograf prvoga hrvatskoga zvu noga cjelove ernjega igranog filma *Lisinski* (1944.). (P. C.)

^vZGANEC, Vinko, etnomuzikolog i melograf (Vratišinec, Me imurje, 22. I. 1890. — Zagreb, 12. XII. 1986.). Gimnaziju polazio u Varaždinu i Zagrebu, gdje je završio i bogosloviju. Obavljao duhovni ku župni ku dužnost u Dekanovcu i Zagrebu. God. 1917. napušta sve eni ko zvanje, studira pravo i doktorira 1921. Radio je kao odvjetni ki pripravnik, a 1924. imenovan je povjerenikom za Me imurje. Istodobno u io je glazbu. Kao srednjoškolic po eo skupljati i obra ivati narodne napjeve, emu e posvetiti cijeli život. Uspostavu NDH do ekao je rade i u Hrvatskom društvu pravnika. Objavio je u obradi 3 sveska *Hrvatskih pu kih popijevaka* (1941.), *Popijevke iz Me imurja* (1942.), *Skladbe za mladež* (1943.), spise *Kroatische Volksweisen und Volkstänze* (1944.), te obrade *Bunjeva ke i šoka ke popijevke iz Ba ke* (1945.). Nakon sloma NDH nove su ga vlasti optuživale za klerofašizam, ali ipak je uspio izbje i sudski progon. Radio je kao kustos-muzikolog Etnografskog muzeja, a 1948. jedan je od utemeljitelja Instituta za narodnu umjetnost, kojemu je i upravitelj. lan JAZU postao je 1966. Od 1919. objavljivao djela s podru ja prava (zavi ajno pravo, op insko su enje, itd.), narodne i crkvene glazbe, pisao je o hrvatskim skladateljima i narodnim obi ajima. Obradio je i mnoge hrvatske narodne skladbe i napisao brojne skladbe za zborove. Ukupno je zapisao više od 15 tisu a melodija s tekstom od kojih je mnoge i obradio za vokalne i instrumentalne svrhe. (P. C.)

ŽIC, Nikola, geograf (Punat, 10. VII. 1882. — Zagreb, 14. VI. 1960.). Gimnaziju polazio u Rijeci i Sušaku; studirao povijest, zemljopis i hrvatski jezik na Sveu ilištu u Be u. Profesor u Pazinu, školski nadzornik u kr kom i lošinjskom kotaru do talijanske okupacije (1918.), kad prelazi u Požegu, pa u Daruvar i kona no u Zagreb kao profesor U iteljske škole, gdje je umirovljen 1942. Objavio je geografsku i etnografsku monografiju o Istri (1936./37.), pisao o starim hrvatskim pravnim spomenicima. U HIBZ-u

bio urednik monografija o hrvatskim županijama. Objavio školski udžbenik *Zemljopis NDH* (1941, 2. izd. 1942. i 3. izd. 1944.) te sura ivao u *Hrvatskoj enciklopediji*. (J. B.)

ŽIDOVEC, Vladimir, odvjetnik i diplomat (Karlovac, 31. I. 1907. — Zagreb, 3. III. 1948.). Odvjetnik u Karlovcu, gdje je od 1940. bio pripadnik ustaškog pokreta. Odmah nakon proglašenja NDH organizator je uspo-

VLADIMIR
ŽIDOVEC

stave nove vlasti na karlova kom podru ju. U listopadu 1941. imenovan je poslanikom NDH u Bugarskoj, gdje ostaje do kraja srpnja 1943, kad je premješten u Ministarstvo vanjskih poslova (MVP) u svojstvu poslanika. Od svibnja 1944. do svibnja 1945. pro elnik je Op eg odjela MVP-a. U svibnju 1945. povla i se u Austriju; uhi en je i zato en u logoru Federamm, zatim 1946. u logoru u Linzu, odakle se prebacuje u talijanski logor Fermo. (Prema svjedo enjima, njegova je supruga uru ila 1946. memorandum hrvatskih logoraša u Austriji feld maršal u Haroldu Alexanderu o teškom stanju u logorima.) Pri pokušaju odlaska iz Italije uhi en je 1947. u Genovi, zatvoren u rimskom zatvoru i potom izru en jugoslavenskim vlastima, koje su ga osudile na smrt. (M. R.)

ŽITNIK, Egon, pukovnik (Radovljica, Slovenija, 14. VI. 1901. — ?). Kadetsku školu austrougarske vojske polazio u Grazu i Karlovcu, a nižu školu Vojne akademije u Beogradu. Djelatni je asnik vojske Kraljevine Jugoslavije. U Hrvatskom domo-

branstvu od rujna 1941. zapovjednik je bojne, a od prosinca iste godine zapovjednik Lakoprevoznog zdruha Hrvatske legije koji se bori u sastavu talijanske vojske na isto nom bojištu. Nakon što je Crvena armija uništila i zarobila ostatke Lakoprevoznog zdruha u listopadu 1942. a Zitnik boravio u ruskim logorima, imenovan je zamjenikom zapovjednika 1. brigade NOOJ u SSSR-u. Ustrojavanjem 2. brigade postaje njezin zapovjednik. S brigadom je transportiran 1944. u Srbiju i dobio je in potpukovnika Jugoslavenske armije. Navodno je poslije 1948. osu en na smrt. (M. P.)

ŽIVI , Viktor, publicist (Zagreb, 6. XII. 1900. — Zagreb, 29. X. 1947.). Gimnaziju je završio u Zagrebu te francuski jezik s književnoš u na Filozofskom fakultetu. Povijesno-publicisti kim priložima sura ivao je u me uratnom tisku. Bavio se i leksikografijom. Za NDH pisao je povijesne priloge, književne kritike, priloge o starohrvatskoj arheologiji, putopisne crtice i druge priloge u listovima: *Hrvatska mladost* (1941, 1942.); *Hrvatski narod* (1941./42, 1944.); *Nova Hrvatska* (1942.); *Hrvatski godišnjak* (1944.); a u *Spremnosti* je izme u 1942. i 1945. objavio više od etrdeset lanaka. Borave i u bolnici na Rebru zbog teže bolesti, krajem listopada 1947. odveden je na saslušanje u policiju. Vratio se u bolnicu, ali je sutradan, vjerojatno od posljedica ispitivanja, umro. (M. S.)

ŽIVKOVI , Mirko, redarstveni dužnosnik (Zaton kraj Šibenika, 6. XI. 1911.). Malu maturu završio je u Šibeniku, a zatim 1928. odlazi u Zagreb, gdje završava gimnaziju i Pravni fakultet. Radi potom kao sudski pripravnik più Upravnom sudu u Dubrovniku, a za vrijeme Banovine Hrvatske, sve do lipnja 1941, kao kotarski perovo a u Metkovi u. Nakon proglašenja NDH po etkom srpnja 1941. postavljen je za upravitelja redarstva u Velikoj župi Dubrava sa sjedištem u Dubrovniku, a u ljeto 1942. za upravitelja Župske redarstvene oblasti u Osijeku. Partizani su izvršili atentat na njega 1943. i teško ga ranili. Lije i se u Zagrebu. Zatim je ponovno prem-
 >1 rt.. 11 IIII .vA Hr fvinlnrt Iravifunlonirt B-ni
 jcotcu HJ-/HUI vj v i mv. uicvOii Ka jji uliaUlc a umje) za upravitelja Župske redarstvene oblasti.

Nakon pada Dubrovnika pod partizansku kontrolu povla i se u Zagreb, a u svibnju 1945. u Austriju i dalje preko Italije u Argentinu. (M. R.)

ŽLI AR, Micika (Marija), glumica i ope- retna pjeva ica (Zagreb, 10. III. 1891. — Zagreb, 18. I. 1964.). Nakon završene sred- nje škole dobiva 1906. angažman u zagre-

ba kom HNK, te nastavlja privatno u iti pjevanje u Zagrebu i Be u. Od 1910. po ela nastupati u solisti kim sopranskim ulogama u operi i opereti, a poslije tuma ila smiješne starice. Za vrijeme NDH nezamjenljiva je komi arka u opereti (Adelaida — C. Zeller, *Pti ar*, Anuncijata — Gj. Prejac, *Vje ni ženik-*, Olimpija — F. Lehr, *Vesela udovica-*, Marija — M. Asi , *Pjesmom kroz život*), te legendarna »gazdarica« i »vještica« u izved- bama Umjetni ke škole hrvatske mladeži, ali je najve u popularnost stekla na kaba- retnim i estradnim priredbama. Nakon slo- ma NDH nije nastupala. (P. C.)

ŽUBRINI , Drago, stožernik i veliki župan (Oto ac, 16. I. 1912. — Argentina, 6. III. 1978.). Studirao pravo. Sudjeluje u Velebit- skom ustanku 1932. Kao pripadnika ustaško organizacije sud Kraljevine Jugoslavi- je osudio ga je 1941. na smrt. Nakon uspostave NDH ustaški je logornik u Oto - cu, a poslije i stožernik Ustaškog stožera Vinodol i Podgoije. U listopadu 1943. ime- novan je velikim županom Velike župe ViliuUI I A UUGUIC U KCAIU, Hf KUJU UUIU- sti ostaje do 1945. Emigrirao u Argentinu.

Bio je član Vijeća HOP-a i predsjednik društva Hrvatski dom. (M. P.)

ŽUNI, Ismet, teolog i pjesnik (Tuzla, 27. XII. 1914. — kraj Slavanskog Broda, 1945.). Maturirao na Husredbegovoj medresi u Sarajevu 1937, studirao na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi u Sarajevu. Pripadao hrvatskim pjesnicima muslimanske vjeroispovijesti koji su djelovali između dva svjetskih ratova. Za vrijeme NDH zaposlen u upravnoj službi. U svibnju 1945. povlači se u Austriju odakle je vraćen i predan jugoslavenskim vlastima. Sproveden je u Sarajevo, gdje nije nikad stigao. Svaki trag mu se gubi u okolini Slavanskog Broda. Prve pjesničke radove objavio u *Novom Beharu* (1931.-34.). Za vrijeme NDH surađivao pjesničkim radovima te kritikama u *Osvitu* (1942.-43.), *Hrvatskom holu* (1941.-43.), *Hrvatskom narodu* (1942.-45.), *Hrvatskoj reviji* (1942.-45.), *Hrvatskoj smotri* (1943.), *El-Hidaji* (1938.^3.) i drugima. Zastupljen u *Lirici hrvatskih sveučilištaraca* (1939.). (I. A.)

ŽUPAN, Rudolf, operni pjevač, bariton (Pula, 19. I. 1905. — Santiago de Chile, 11. VII. 1976.). Studirao i debitirao u Italiji 1933, a potom je član Opere HNK (1934.^5.). Za vrijeme NDH kreirao mnoge prve baritonske uloge: Amonasro, Luna, Germont, Posa, Renato, Rigoletto (G. Verdi, *Aida*, *Trubadur*, *Traviata*, *Don Carlos*, *Krabuljni ples*), Tonio (R. Leoncavallo, *Pagliacci*), Zrinjski (I. Zajc, *Nikola Subi Zrinjski*), Escamillo (G. Bizet, *Carmen*), Holandez, Telramund (R. Wagner, *Ukleti Holandez*, *Parsifal*). Za vrijeme rata bio je stalni gost Opere u

Osijeku, a gostovao je s uspjehom u Italiji. Nakon sloma NDH kažnjen je dvomjesečnim udaljenjem iz službe. Emigrirao je u Italiju (1946.), gostovao po Europi i Americi. (P. C.)

ŽUPAN, Stjepan, veslač (Marija Gorica kraj Zaprešića, 2. VII. 1917. — Zagreb, 2. II. 1972.). Kao petnaestogodišnjak počinje veslati u zagrebačkom »Gusaru«, s kojim 1938.-40. osvaja državna prvenstva, a nastavlja i u NDH. »Gusar« osvaja prvenstvo 1942, 1943. i 1944, a Župan je jedan od najboljih veslača u državi. Veslao je u kajaku jednosjedu, ali je prema potrebi nastupao i u kombinacijama. Na I. međunarodnoj veslačkoj regati u NDH (29. VIII. 1943.) član je hrvatske reprezentacije koja je pobijedila Mađare. Na službenoj ljestvici najboljih veslača za 1944. Župan je na prvom mjestu. Nakon rata prestao je veslati i posvetio se trenerskom pozivu. (F. F.)

Kronologija političkih događaja u NDH 1941.-1945.

1941.

6. travnja sile Osovine napale Kraljevinu Jugoslaviju; 8. travnja vojna pobuna u Bjelovaru, 108. pješadijski puk iz Velikog Grčevca otkazao poslušnost i krenuo prema Bjelovaru, pridružio mu se 40. dopunski puki dio 42. puka, a gradonačelnik J. Makanec podržao pobunu i preuzeo svu vlast; V. Maček stigao u Zagreb napustivši vladu generala D. Simovića; 10. travnja S. Kvaternik u ime ustaškog poglavnika A. Pavelića proglasio je preko radija u 17 sati i 45 minuta uspostavu Nezavisne Države Hrvatske, a nakon toga pročitana je izjava V. Mačeka u kojoj poziva hrvatski narod da se pokorava novoj vlasti, a pristaše HSS-a koji su na upravnim položajima da iskreno surađuju s novom vladom; u isto vrijeme njemačka vojska ušla u Zagreb; 11. travnja B. Mussolini prima A. Pavelića i odobrava mu odlazak u Hrvatsku; u Zagrebu uspostavljen Hrvatski ustaški nadzorni stožer na čelu s M. Jerecom; 12. travnja S. Kvaternik formirao privremenu vladu NDH pod nazivom Hrvatsko državno vodstvo; nadbiskup A. Stepinac posjećuje S. Kvaternika i čestita mu uspostavu nezavisne Hrvatske; 13. travnja u 2 sata popodne A. Pavelić sa skupinom od oko 250 ustaša prelazi sušački most na Rječini i ulazi u NDH; 13. travnja na večer A. Pavelić stiže u Karlovac gdje pregovara s njemačkim predstavnikom E. Veessenmayerom i posebnim Mussolinijevim izaslanikom F. Anfusom o odnosima i obvezama NDH prema Italiji i Njemačkoj; 13.-15. travnja u okolici Mostara etnici napadaju hrvatska sela, ubijaju stanovnike i pale kuće; 14. travnja general E. Glaise von Horstenau imenovan opunomoćnim njemačkim generalom u Zagrebu; 15. travnja u zoni A. Pavelić stiže u Zagreb i preuzima vlast; Njemačka i Italija priznale su NDH; 16. travnja A. Pavelić imenovao prvu Hrvatsku državnu vladu; istoga dana Poglavlak prima u audijenciju nadbiskupa Stepinca; 17. travnja jugoslavenska vojska potpisala kapitulaciju; Poglavlak donosi Zakonsku odredbu za obranu naroda i države koja će postati formalno-pravni temelj politike terora, u Zagrebu osnovan prvi Izvanredni narodni sud; S. Kasche imenovan njemačkim poslanikom u Zagrebu; 20.-22. travnja na sastanku ministara vanjskih poslova Italije i Njemačke, G. Ciana i J. von Ribbentropa, u Beču dogovorena je njemačko-talijanska demarkacijska čita kojom je teritorij NDH vojno i politički podijeljen na njemačko i talijansko područje; 25. travnja A. Pavelić u Ljubljani pregovara s talijanskim ministrom vanjskih poslova grofom Cianom o razgraničenju NDH i Italije i drugim pitanjima međusobnih odnosa; donesena Zakonska odredba o zabranjivanju irilice; 27.-28. travnja u prvoj akciji čišćenja u selu Gudovcu kraj Bjelovara ubijena 184 srpska seljaka; 28. travnja u Okružnici sasno mekleru Nadbiskupije zagrebačke nadbiskup A. Stepinac pozdravlja proglašenje hrvatske države i poziva novu vlast da u njezine temelje ugradi

Božji zakon; 29. travnja kre u prvi transporti zato enika (Srba i Židova) u koncentracijski logor »Danicu« kraj Koprivnice, prvi koncentracijski logor uspostavljen u NDH; 30. travnja donesene tri zakonske odredbe koje ine osnovu rasnog zakonodavstva: Zakonska odredba o državljanstvu, Z akonska odredba o rasnoj pripadnosti i Z akonska odredba o zaštiti arijske krvi i asti hrvatskog naroda.

3. svibnja donesena zakonska odredba o prelazu sjedne vjere na drugu, kojom je ograni en prijelaz na katoli ku vjeru odre enim slojevima srpskog stanovništva (bogatijim slojevima i inteligenciji), a Židovima je takav prijelaz bio bezvrijedan; 4. svibnja osnovano Ravnateljstvo za javni red i sigurnost (RAVSIGUR) na elu s E. Kvatemikom Didom; 7. svibnja A. Paveli pregovara u Trži u (Monfalconeu) s B. Mussolinijem o granicama i me usobnim odnosima; u Banjoj Luci njema ki i talijanski predstavnici potpisali sporazum o podjeli teritorija NDH na njema ko i talijansko posadno podru je; istogdana u Z agrcbu izdana naredba o zabrani kretanja Srba no u te je nare eno da se isele Srbi koji stanuju u sjevernim dijelovima grada; 10. svibnja A. Paveli donio o dredbu o utemeljenju GUS-a i o snivanju Ustaške vojnice ; 13. svibnja potpisan ugovor o razgrani enju NDH i Njema kog Reicha; 14. svibnja u pismu A. Paveli u nadbiskup A. Stepinac prosvjeduje protiv ubojstva 260 Srba u Glini; 18. svibnja potpisani Rimski ugovori, uve e je papa Pio XII. primio A. Paveli a u privatnu audijenciju; 22. svibnjau predstavci ministru A. Artukovi u nadbiskup A. Stepinac prosvjeduje protiv zakonske odredbe po kojoj svi Židovi moraju nositi židovski znak; 22.-23. svibnja predstavnici NDH preuzimaju gra ansku upravu od Talijana u Makarskoj, Kninu, Metkovi u, Dubrovniku, Mostaru, Stocu i Trebinju.

4. lipnja donesena Zakonska odredba o zaštiti narodne i arijske kulture hrvatskog naređa; istoga dana na konferenciji predstavnika Njema kog Reicha i NDH potpisan sporazum o preseljenju Slovenaca u Srbiju i NDH, a Srba iz NDH u Srbiju, na temelju kojegaje osnovano Državno ravnateljstvo za ponovu; 6. lipnja A. Paveli posje uje A. Hitlera u Berghofu kraj Obersalzberga (Bavarske alpe); 7. lipnja Poglavnikovom odlukom proglašena isto na granica NDH prema okupiranoj Srbiji; 10. lipnja Poglavnikovom odredbom osnovane velike župe te imenovani veliki župani; 15. lipnja A. Paveli potpisuje u Veneciji pristupanje NDH Trojnom paktu; 22. lipnja Njema ka napala Sovjetski Savez; u okolici Siska osnovan prvi partizanski odred u Hrvatskoj; 23. lipnja A. Paveli donosi odredbu o sastavu i djelovanju ustaškog pokreta, prema kojoj je ustaški pokret jedina organizacija i politiko tijelo u NDH; 24. lipnja u Zagrebu osnovan prvi Pokretni prijeki sud; istoga dana po ela srpska pobuna u isto noj Hercegovini (Gacko) ; 30. lipnja mostarski biskup A. Miši podsje a vjernike da Crkva ne može dati odiješenje onima koji ubijaju, plja kaju i uništavaju imovinu svojih bližnjih.

8. srpnja kuna odre ena nov anom jedinicom NDH; 9. srpnja strijeljano 10 zato enika Kerestince, među ostalima B. Adžija, O. Plica, O. Keršovani i Z. Richtmann, kao akcija odmazde za ubojstvo policijskog agenta Lj. Tiljka; u no i 13.-14. srpnja došlo je do bijega zato enih komunista iz logora Kerestinec, ve ina kojih je uhva ena i strijeljana 17. i 18. srpnja (me u njimai A. Cesaree); 16. srpnja osnovana Hrvatska legija (369. pješaka pukovnija), koja e se u sastavu njema ke vojske boriti protiv ruskih snaga na isto nom bojištu; 26. srpnja po ela srpska pobuna u Kninskom kotaru, veliki župan A. Nikoli napustio Knin, a talijanska vojska pod zapovjedništvom generala F. Monticellija preuzela upravnu i vojnu vlast; 27. srpnja srpski ustanici napali mjesto Srb u Lici; 29. srpnja ustaše izvršile masovni pokolj Srba u glinskoj crkvi; 30. srpnja Vlada NDH donosi okružnicu u kojoj se isti e da pokršteni Židovi ne e biti pošte eni zakona koji se ti u nearijaca.

10. kolovoza održan politički skup na kojem je J. Tošić pročitao izjavu potpore NDH sa 120 potpisa dužnosnika HSS-a; 13. kolovoza donesena odluka o gradnji džamije u Zagrebu; 14. kolovoza A. Pavelić primio delegaciju JMO na čelu s Dž. Kulenovićem, koja je izrazila potporu NDH; istog dana u Sarajevu na godišnjoj skupštini muslimanskog društva El-Hidaje donesena rezolucija u kojoj se prosvjeduje zbog terora nad Srbima te osuđuju muslimani koji u njemu sudjeluju; 16. kolovoza osnovana Ustaška nadzorna služba (UNS) na čelu s E. Kvaternikom; 18. kolovoza biskup A. Mišić javlja da se ubijaju i Srbi koji su prešli na katoličanstvo, odvođeni iz crkava za vrijeme mise i nestaju; 20.-21. kolovoza u teretnim vagonima stižu na željezničku postaju Jasenovac prvi logoraši u tek uspostavljeni koncentracijski logor; 22. kolovoza A. Pavelić objavio pristanak NDH na Mussolinijev zahtjev da se talijanskoj vojsci preda civilna i vojna vlast u razvojenom području NDH (tzv. Drugoj zoni).

7. rujna talijanska II. armata potpuno preuzela vlast nad razvojenim područjem NDH; 14. rujna komunistički ilegalci izvršili veliku diverziju na telefonskim uređajima Glavne pošte u Zagrebu.

9. listopada talijanska II. armata započela reokupaciju Treće zone, tj. preostalog dijela NDH do demarkacijske crte s njemačkim područjem; 15. listopada V. Maček zatvoren u logor Jasenovac; 19. listopada formirano središnje zapovjedništvo partizanskih jedinica u Hrvatskoj — Glavni štab Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske (GSNOPOH), poznatiji pod nazivom Glavni štab Hrvatske (GŠH); 27. listopada potpisano talijansko-hrvatsko ugovoro razgraničenje između NDH i Crne Gore.

4. studenog osnovana Ustaška mladež; 18. studenog donesena odredba o organizaciji Ženske loze ustaškog pokreta (ustaškinje); 20. studenog nadbiskup A. Stepinac, kao predsjednik biskupske konferencije, podnosi A. Paveliću zajedničku predstavku hrvatskih biskupa u kojoj se osuđuje kršenje prava Srba i nasilno prevođenje na katolicizam, te zahtijeva »puno poštovanje ovještivosti bez obzira na dob, spol, vjeru, narodnost ili rasu«; uhićen L. Mestrovich i četiri mjeseca zatvoren u Savskoj cesti u Zagrebu; 25. studenog NDH pristupila sporazumu protiv Kominteme; istoga dana Poglavnik donosi Zakonsku odredbu o upravljanju nepočetnih i pogibeljnih osoba na prisilni boravaku sabirne i radne logore.

14. prosinca NDH objavila rat SAD i Velikoj Britaniji; 16. prosinca mađarski parlament izglasao zakon o pripajanju »južnih krajeva«, kojim je Mađarskoj priključeno Međimurje.

1942.

15. siječnja započela velika akcija protiv partizana u istočnoj Bosni; 24. siječnja uspostavljen Hrvatski državni sabor.

23. veljače otvoren Hrvatski državni sabor, skupina od 39 zastupnika HSS-a, koji su ušli u Sabor, podnijela predstavku vladi u kojoj zahtijevaju oslobađanje V. Mačka iz Jasenovca; 25. veljače u policijskoj akciji u Zagrebu uhićen A. Hebrang.

3. ožujka u Opatiji potpisan sporazum između Njemačkog Reicha, Kraljevine Italije i NDH o zajedničkim vojnim pothvatima protiv partizana u Bosni; 12. ožujka osnovan Glavni stan Poglavnika; 16. ožujka V. Maček pušten iz Jasenovca i interniran na imanje u Kupincu; 29. ožujka započela vojna operacija protiv pukovnika J. Francetića, njegova Četa legija izbija na rijeku Drinu i kontrolira područje od Zvornika do Višegrada, ali i izaziva masovna stradanja civilnoga srpskog stanovništva.

3. travnja zakonskom odredbom osnovana Hrvatska pravoslavna crkva; 22. travnja sedam članova HNK iz Zagreba odlazi u partizane.

16. svibnja partizani zauzeli Prijedor i Ljubiju; 20. svibnja na vojnom savjetovanju u Solunu dogovoreno formiranje borbene skupine pod zapovjedništvom generala F. Stahla radi zauzimanja Prijedora i uništavanja partizanskih snaga na području Kozare.

7. lipnja G. I. M. Germogen ustoličen za poglavara Hrvatske pravoslavne crkve; 10. lipnja započela akcija na Kozari; 17. lipnja veliki župan u Kninu D. Sinčić sklopio sporazum s četničkim vojvodama o suradnji u borbi protiv partizana; 19. lipnja u Zagrebu postignut sporazum između NDH i zapovjedništva talijanske vojske (Supersloda) o povlačenju talijanskih posada iz Trešnjeva, a dijelom i iz Druge zone; 20. lipnja zajedničke njemačke, hrvatske i četničke snage pod zapovjedništvom generala F. Stahla opkolile partizanske snage na području Kozare.

27. srpnja Poglavnik objavio zakonsku odredbu po kojoj svi državni službenici s navršenom 60. godinom života, izuzev ministara, moraju do 1. kolovoza predati molbe za umirovljenje, cilj je odredbe bio uklanjanje nekih visokih činovnika domobranstva; 29.-31. srpnja izvršena nova registracija Židova u Zagrebu.

8.-10. kolovoza provedena masovna uhićenja Židova; 13. kolovoza donesen Propisnik o zadacima, ustrojstvu, radu i smjernicama UHOP-a, koji definira ulogu Ustaškog pokreta i njegovo organizacijsko ustrojstvo, detaljno opisujući i zadatke pojedinih ustanova i njihovih rukovoditelja.

5. rujna izvršena prva razmjena zarobljenika između njemačke vojske i partizana; 23. rujna A. Pavelić drugi puta posjetio A. Hitlera u Führerovu Glavnom stanu u Vinici (Ukrajina), dogovoreni su novi pothvati protiv partizana, a oružane snage NDH podvrgnute su njemačkom zapovjedništvu; istoga dana razmijenjena skupina partizana (među njima i A. Hebrang) za dvojicu ustaških dužnosnika.

5. listopada vojskovođa S. Kvaternik odlazi u Slovačku; 11. listopada osnovano Državno vijeće; 13. listopada E. Kvaternik razriješen svih dužnosti; 25. listopada nadbiskup A. Stepinac u javnoj propovijedi napada politiku istrebljenja Cigana i Židova.

26.-27. studenog u Bihaću održano I. zasjedanje AVNOJ-a, sudjeluje i delegacija hrvatskih partizana; 30. studenog skupina saborskih zastupnika na čelu s predsjednikom Sabora M. Došenom, predala Poglavniku memorandum u kojem se kritiziraju neki aspekti unutarnje i vanjske politike (odnos prema Italiji, paralelizam u vojsci i upravi, korupcija, pravna nesigurnost).

28. prosinca raspušten Hrvatski državni sabor, 29. prosinca V. Nazor i I. G. Kovačić otišli u partizane; nakon povratka iz Slovačke, S. Kvaternik uputio Poglavniku pismo u kojem obznamljuje svoje povlačenje iz Vlade.

1943.

4. siječnja umirovljen S. Kvaternik; 20. siječnja započela velika njemačko-talijansko-hrvatska akcija protiv partizana u zapadnom dijelu NDH pod nazivom Unternehmen »Weiss« (Bijeli pothvat ili tzv. četvrta ofenziva).

24. veljače u pismu Poglavniku nadbiskup A. Stepinac osuđuje zločine u logoru Jasenovac, odmazde i uzimanje talaca, povod pismu je zatvaranje i ubojstvo petorice svećenika u Jasenovcu što je »sramotna ljaga i zločin, kao što je sramotna ljaga itavi Jasenovac za Nezavisnu Državu Hrvatsku«; 27. veljače glavnozapojevjedaju i na Jugoistoku general A. Lohr uputio je svojem Vrhovnom zapovjedništvu u Berlinu spomenicu kojom optužuje ustaški režim za nesposobnost da upravlja državom i gubljenje potpore pučanstva, te predlaže uklanjanje A. Pavelića i formiranje vlade od Mađekovih pristaša i strušnjaka, general A. Jodl nije spomenicu uružio A. Hitleru.

14. ožujka, na obljetnicu papina krunjenja (Papin dan), nadbiskup A. Stepinac napada rasizam kao »najlu i materijalisti ki nauka svijetu«, jer svaki ovjek ima svoja neotuđiva prava koja mu ne smije oteti ni ograničiti samovoljno nijedna ljudska vlast.

27. travnja u dvorcu Klessheim kraj Salzburga došlo je do trećeg susreta A. Hitlera i A. Pavelića.

2.-3. svibnja noć u Zagrebu provedena masovna uhićenja Židova, uhićeno oko 1700 Židova i odvedeno u koncentracijske logore u Njemačkoj; 15. svibnja počela velika akcija protiv partizana pod nazivom Unternehmen »Schwartz« (Crni pothvat ili tzv. Peta ofenziva).

13.-14. lipnja održano u Otočcu i na Plitvičkim jezerima prvo zajedanje ZAVNOH-a.

25. srpnja B. Mussolini svrgnut i uhićen, a novu talijansku vladu formirao general P. Badoglio.

23. kolovoza pokušano političko ubojstvo glavara Glavnoga stožera generala I. Prpića.

2. rujna A. Pavelić napušta položaj predsjednika vlade i imenuje nato mjesto N. Mandića; 8. rujna kapitulacija Italije; 10. rujna objavljena Poglavnikova Državnopravna izjava o razrješenju Rimskih ugovora; istoga dana u Splitu izbio antifašistički narodni ustanak koji je trajao 17 dana, do 27. rujna, kada njemačka vojska zauzima grad; 13. rujna Narodnooslobodilački odbor za Istru proglasio je ujedinjenje Istre s Hrvatskom; 18. rujna B. Mussolini osniva fašističku socijalnu republiku u Sjevernoj Italiji; 20. rujna Hrvatska državna vlada prekinula diplomatske odnose s vladom generala P. Badoglia; istoga dana ZAVNOH donosi odluku o ujedinjenju Istre, Rijeke, Kvarnerskih otoka, Lastova i Zadra s maticom Hrvatskom i preko nje s DFJ; 23. rujna

M. Krleža u audijenciji kod A. Pavelića; na sastanku užega vodstva HSS-a odbijen prijedlog predjednika vlade N. Mandića o zajedničkoj vladi.

11. listopada imenovana nova vlada na čelu s N. Mandićem; 31. listopada nadbiskup A. Stepinac u propovijedi u Zagrebu u kojoj prvostolnici osudio nehumane postupke režima i rasističku teoriju.

5. studenoga ukonjenje M. Budak smjestom ministravanjskih poslova i unirovljen; 7. studenoga ministar prosvjete J. Makanec u *Hrvatskom narodu* napao propovijed A. Stepinca, optužujući ga da »zabija nož u leđa borcima NDH«; 29.-30. studenog održano II. zasjedanje AVNOJ-a na kojem je proglašeno stvaranje federativne Jugoslavije te osnovan NKOJ na čelu s J. Brozom, kao privremena partizanska vlada.

1. prosinca, na završetku Teheranske konferencije (28. XI. — 1. XII.) F. D. Roosevelt, J. V. Staljin i W. Churchill odlučili pomoći partizane u Jugoslaviji kao savezničku vojsku.

1944.

26. siječnja donesena Zakonska odredba o oprostima kojom se obustavljaju kazneni progoni protiv odmetnika i vojnih bjegunaca koji se prijave vojnim, upravnim ili sudskim vlastima; 29. siječnja A. Vokić i mećimovani strojno oružani snaga.

22. veljače zrakoplovi zapadnih Saveznika bombardirali Zagreb; 29. veljače nadbiskup A. Stepinac osudio saveznička bombardiranja, istaknuvši da hrvatski narod ima pravo na zaseban život u sklopu ostalih europskih naroda.

1. ožujka u dvorcu Klessheim kraj Salzburga A. Hitler prima predsjednika vlade N. Mandića i ministra vanjskih poslova S. Perića; u noćima između 27. i 28. ožujka pripadnici SS-divizije »Prinz Eugen« izvršili masovna pogubljenja civilnoga stanovništva (uglavnom žena i djece) u selima u okolici Sinja.

29. travnja smijenjen ministar S. Perić jer je nakon stradanja civilnoga stanovništva u okolici Sinja i Poljica, naredio upućivanje oštre prosvjedne note njemačkom ministarstvu vanjskih poslova, koju je ono odbilo primiti.

8.-9. svibnja na svojem III. zasedanju ZAVNOH se konstituirao u vrhovno zakonodavno i predstavničko tijelo Federalne Države Hrvatske; 25. svibnja Nijemci poduzeli akciju Rösselsprung (Konjičev skok) s ciljem zarobljavanja maršala J. Broza i njegova štaba (Desant na Drvar).

16. lipnja na Visu potpisan sporazum između predjednika kraljevske jugoslavenske vlade I. Subašića i predsjednika NKOJ-a J. Broza.

20. srpnja pokušaj atentata na Hitlera; 26. srpnja u Zagrebu osnovano Crnogorsko državno vijeće na čelu sa S. Drljevićem.

9. kolovoza u atentatu u Mostaru ubijen general F. Šimi ; 18. kolovoza otvorena džamija u Zagrebu; 30./31. kolovoza na noj gednici Hrvatske državne vlade A. Paveli optužio ministre M. Lorkovi a i A. Voki a za urotu i izdaju saveznika, uklonio ih s položaja, stavio u ku ni pritvori potom zatvorio u Lepoglavu.

5. rujna A. Košuti napušta Zagreb i odlazi na partizanski teritorij u Topusko; 17. rujna partizani zauzeli Tuzlu; 18. rujna A. Hitler prima A. Paveli a u svojem Glavnom stanu Wolfsschanze (Vu jajama) kraj Rastenburgau Isto noj Pruskoj.

14. listopada A. Hebrang uklonjen spo lo žaj a sekre tara KPH, a na tu dužnost postavljen V. Bakari ; 18.-30. listopada partizani zauzeli Dubrovnik, Split, Imotski i Zadar; 22. listopada nakon velikih borbi partizani osvojili Travnik, potom proveli masovne likvidacije vojnika i civila.

2. studenoga partizani zauzeli Šibenik; 15. studenoga Ministarstvo vanjskih poslova NDH pripremlilo poseban memorandum za vladu Njema kog Reie ha u kojem se predlaže da, ako bude nužna evakuacija državnoga vodstva i vojske, Njema ka privremeno prihvati i smjesti ve i broj odabranih osoba iz državne uprave, vojske, gospodarstva i kulture zajedno s hrvatskim državnim vodstvom (»hrvatsku državnu i narodnu sr iku«), te arhivu i državne vrijednosti.

4. prosinca partizani zauzeli Knin; 11. prosinca prema naredbi predsjednika vlade N. Mandi a proglašena op a narodna mobilizacija, po uzom na totalni rat kakav su proglasili Nijemci.

1945.

21. sije nja osnovan Poglavnikov tjelesni sbor; 25. sije nja Ministarstvo vanjskih poslova Reiclia, u odgovoru na memorandum od 15. XI. 1944, navodi mjesta za masovni smještaj osoba »zaslužnih za zajedni ko vo enje rata« i posebni smještaj za lanove hrvatskoga vodstva i njihove obitelji.

4.-11. velja e na Jaltskoj konferenciji F. D. Roosevelt, J. V. Staljin i W. Churchill donose odluku o obnovi Jugoslavije i uspostavi zajedni ke vlade Tito-Šubaši ; 7. velja e partizani zauzeli Široki Brijeg, zapalili samostan i ubili tamošnje franjevce; 14. velja e partizani zauzimaju Mostar.

7. ožujka formirana Privremena vlada DFJ s J. Brozom Titom premijerom i I. Šubaši em, ministrom vanjskih poslova; 8. ožujka Hrvatska državna vlada daje izjavu povodom zaključaka Jaltske konferencije; 24. ožujka Poslovni odbor Biskupske konferencije povodom Jaltske konferencije upu uje vjernicima poslanicu u kojoj napada komunizam kao ideologiju gospodstva nad svijetom i brani NDH kao izraz volje hrvatskoga naroda na svoju državu; 28. ožujka partizani zauzeli Biha .

4. travnja na Lijeve polju kraj Banja Luke ustaške postrojbe porazile su etni ke postrojbe koje su se pod vodstvom Pavia uriši a povla ile prema Sloveniji i Austriji; 6. travnja partizani

ušli u Sarajevo; 14. travnja u Splitu formirana vlada Federalne Države Hrvatske, na čelu s V. Bakarićem; 22. travnja partizani zauzeli Banja Luku; 28. travnja talijanski partizani pogubili B. Musso linija; 30. travnja A. Hitler izvršio samoubojstvo.

3. svibnja Poglavnik potpisuje zakonsku odredbu o izjednačavanju pripadnika NDH s obzirom na rasnu pripadnost, čime se stavljaju izvan snage rasni zakoni; 4. svibnja ministar V. Vrančić poletio posebnim zrakoplovom iz Zagreba radi predaje memoranduma Vladi NDH ustožer savezničkoga zapovjednika za Sredozemlje, feldmaršala H. Alexandera s ponudom predaje hrvatske vojske; 6. svibnja oružane snage NDH, zajedno s njemačkim jedinicama, povlače se prema Austriji gdje predaju zapadnim Saveznicima, Poglavnici Vlada napuštaju Zagreb; 7. svibnja kapitulirao Njemački Reich; 8. svibnja u Zagreb ulaze jedinice Jugoslavenske armije; 15. svibnja na polju kraj grada Bleiburga (Pliberka) partizanske jedinice izvršile masovna pogubljenja opkoljenih pripadnika oružanih snaga NDH i civila.

Priredio Slaven Ravli

Hrvatski državni sabor

Predsjednik Vrhovnog suda Nikola Vukelić proglasio je prema objavi u *Narodnim novinama* 204 članova Sabora. Odbor za ovjerovljenje članstva tijekom sjednica Sabora predložio je, a Sabor potvrdio vjerodajnice 160 članova. Izbrzopisnih je zapisnika Hrvatskoga državnog sabora vidljivo da su potvrđeni za članove Sabora i prihvaćene su im vjerodajnice, premda nisu pozvani i nije ih proglasio predjednik Vrhovnog suda: Ljudevit Ban, Božidar Cerovski, Hussein Cumavi, Hamid Kurbegović, Stjepan Nežmaneh i Ivan Werner. (U kazalu brzopisnog saborskog zapisnika navodi se i barun Josip Raja i kao zastupnik, međutim, ne nalazimo ga u popisu proglašanih članova ni u popisu onih kojima su potvrđeni mandati.) Mandat nije verificirao poglavnik Ante Pavelić. Temeljem zakonske odredbe o poslovniku Hrvatskoga državnog sabora nisu mogli biti članovima Sabora, jer su djelatni državni ili samoupravni činovnici: Niko Busko Matov, Josip Brkić, Imbro Stivić, Ante Odić, Dane Malić, Ibrahim Krupić, Alija Šuljak, i njihovo članstvo nije potvrđeno. Pozivaju i se na bolest i starost zahvalili su se na članstvu: Ivan Robić, Ivan Banković, Franjo Novosel, Franjo Skrinjar, Adam Jurić, Karlo Mrak, Marko Marković, Andrija Pavlić, Ivan Martinović, Marko Mesarov, Franjo Rafaj, Fabijan Lenard, Niko Bjelović i Ljudevit Tomašić. Oni nisu ni predali vjerodajnice na ovjeru, a Sabor je prihvatio njihovo otklanjanje članstva 11. IV. 1942. Poziv Z. uladiji Hasanefendića, prema zapisnicima, nije uručen jer su ga neposredno prije ubili četnici; Urošu Doderu nije uručen poziv jer su to prometne prilike onemogućile, a Rudo Sušić bio je u inozemstvu. Neki, kao npr. Mijo Ipša, oglasili su se da zbog bolesti ne mogu sudjelovati u radu Sabora, ali nisu zatražili brisanje članstva kao ni potvrdu mandata; Andrija Papa je po svemu sudeći primio poziv, ali se nije poslije oglasio ni na koji način. Za predjednika Sabora izabranje 23. II. 1942. Marko Došen, za prvog potpredjednika Josip Berković, za drugog potpredsjednika Hifzija Gavran Kapetanović, a za bilježnike Ivan Majcan, Savo Besarović, Ferdinand Gasteiger i Mesud Kulenović.

Popis pozvanih i naknadno kooptiranih članova

Hrvatskoga državnog sabora:

ADRINEK, Slavko, posjednik iz Popovača
ALTGAYER, Branimir, konjičar iz Osijeka
ANČIĆ, Ilija—Pile, trgovac iz Tomislavgrada
ANTOLIC, Juraj, seljak iz Maruševačke Grede
BABURIĆ, Tomo, seljak iz Banske Selnice
BADOVINAC, Milan, dr., veliki župan iz Zagreba

BALENTOVIĆ, Stipe, seljak iz Garina
BAN, Ljudevit, seljak
BANKOVIĆ, Ivan dr., odvjetnik iz Jastrebarskog
BEGTAŠEVIĆ, Ismetbeg, posjednik iz Glogova, kotar Srebrenica
BENZIGAJA, Viktor, trgovac iz Senja
BERKOVIC, Josip, dr., opunomoćeni ministar u Bratislavi

LANOVI HRVATSKE DRŽAVNE VLADE U SABORU

BESAROVIC, Savo, dr, odvjetnik iz Sarajeva

BETLEHEM, Andrija, doglavnik, seljak iz Peteranca

BJELOVU I , Niko, dr, odvjetnik iz Metkovi a

BLAŽEKOVI , Zdenko, iz Zagreba

BO KA J, Petar, kroja iz Zagreba

BORI , Franjo, trgovac iz Crikvenice

BOŠNJAK, Stipe Grgin, seljak iz Knežpolja

BOŽI EVI , Ivan, seljak iz O starija

BOŽO, Vilim, postolar iz Osijeka

BRKI , Josip, vije nik Banskog stola iz Zagreba

BUDAK, Mile, dr, doglavnik i opunomo eni ministar u Berlinu

BUDIMIROVI , Ante Markov, iz Travnika

BUŠKO, Niko Matov, trgovac iz Stona

BZIK, Mijo, poglavni pobo nik, pukovnik Ustaške vojnice

CERI , Feridbeg, posjednik iz Bosanskog Novog

CEROVSKI, Božidar, iz Zagreba

CESAREO, Valentin, privatni namještenik iz Zagreba

CIVIDINI, Ante, dr, ravnatelj preparandije u mirovini

CVITANOVI , Šime, dr, ravnatelj Zakladne bolnice u Zagrebu

UK, Maksim, seljak iz Kraši a

UMAVI , Husein, posjednik iz Zvornika

AGLJEVI , Franjo, obrtnik iz Virovitice

AV I , Daniša, posjednik iz Slavenskog Broda

ELAN, Ivan, doglavnik, seljak iz Orguza

DODER, Uroš, op inski na elnik u Ulogi, sada Sarajevo

DOMBAJ, Stjepan, seljak iz Petrijanaca

DOMOVI , Mato, seljak iz Stupnika

DOŠEN, Marko, doglavnik iz Zagreba

DUJMOVI , Dragan, dr, zubar iz Zagreba

DUJMOVI , Ivan, seljak iz Sinca— ovi a

DŽ ONLAGI , Be ir, trgovac iz Tešnja

ETINGER, Mijo, župnik iz Daruvara

FEREN AK, Ivan, seljak iz Donje Stubice

FILIPOVI , Josip, kroja iz Jajca

FODROCZY, Marko Aurei, pi, vlastelin iz Nuštra

GASTEIGER, Ferdinand, nadstojnik Ureda njema ke narodne skupine iz Zagreba

KAPETANOVI , Hifzija Gavran, dr, odvjetnik iz Sarajeva

KAPETANOVI , Ismetbeg Gavran, veliki župan iz Sarajeva

GORETA, Mato, seljak iz Kadine Glavice

GRGI , Tomo, iz Zagreba

HADROVI , Dragutin, dr, odvjetnik iz Velike Gorice

PO ETAK RADA HRVATSKOG DRŽAVNOG SABORA POZDRAVIO JE POGlavNIK ANTE PAVELIĆ

HASANEFENDIĆ, Zuladija, posjednik iz Vlasenice
 HEFER, Stjepan, dr, veliki župan iz Osijeka
 HEGEDUŠ, Franjo, seljakiz Kapele
 HERCEG, Antun, privatni namještenik iz Zagreba
 HERCEG, Vlado, iz Dubrovnika
 HORVAT, Rudolf, dr, profesor iz Zagreba
 HUDAN, Tomo, seljakiz Dvorišta
 HUNDRIĆ, Nikola, seljakiz Subotske
 ILEKOVIC, Luka, seljakiz Sandrovca
 IPŠA, Mijo, seljakiz Velikih Miletinaca
 IRGOLIC, Ante, župnik iz Farkaša
 JAGATIĆ, Mato, iz Zagreba
 JAKOVAC, Antun, stolar iz Sungera
 JAMBREC, Andrija, seljakiz Kostanjevca
 JANEKOVIĆ, Ante, veleobrtnik iz Zagreba
 JAVOR, Ivan, poglavni pobožnik iz Zagreba
 JEDVAJ, Antun, privatni namještenik iz Zagreba

JURIC, Adam, seljakiz Privlake
 JURIŠIĆ, NIKOLA, iz Bugojna
 KARLOVIC, David, dr, profesor iz Zagreba
 KEMFELJA, Duka, seljakiz DugogSela
 KLEMEN, Ivo, uitelj u mirovini iz Zagreba
 KODZIC, Petar, posjednikiz Kostajnice
 KOŠUTIĆ, Mirko dr, odvjetnikiz Zagreba
 KOSUTIC, Stjepan, posjednikiz Zagreba
 KOVAČEVIĆ, Ivan, vijećnik Stola sedmorice u mirovini
 KOVAČEVIĆ, Nikola, seljakiz Rumbaka
 KRALJ, Dušan, ing, državni tajnik, poslanik iz Zagreba
 KRALJIĆ, Ivan, seljakiz Koprivnice
 KRČE, Pavao, pok. Marka, seljakiz Jabuke
 KRISKOVIC, Vinko, dr, sveuilišni profesor u mirovini iz Zagreba
 KRUHAK, Gabro, namještenik iz Zagreba
 KRUPIĆ, Fetah, posjednikiz Bosanske Krupe

KRUPI , Ibrahim, dr, veterinar iz Žep e
 KULENOVI , Mesud, novinar iz Banje
 Luke
 KULMER, Miroslav, grof, veleposjednik iz
 Šestina
 KUMI I , Gjuro, dr, iz Zagreba
 KURBEGOVI , Hamid, posjednik iz Do-
 njeg Vakufa
 KUŠNJA I , Kazimir, seljak iz Ježeva
 KUVEŽDI , Živan, seljak iz Ila e
 KVATERNIK, Eugen, ravnatelj Ravnatelj-
 stva za javni red i sigurnost
 KVATERNIK, Slavko, doglavnik, ministar
 domobranstva iz Zagreba
 LENARD, Fabijan, seljak iz Rakitja
 LEŠI , Luka, doglavnik, seljak iz Bošnjaka
 LOKMER, Krunoslav, dr, odvjetnik iz
 Oto ca
 LON ARI , Ante, dr, kanonik iz Senja
 LORKOVI , Blaž, iz Zagreba
 LJUBI I , Niko, dr, odvjetnik iz Banje
 Luke
 LUETIC, Ante, veliki župan iz Omiša
 MA ERI , Petar, seljak iz Viija
 MAJCAN, Ivan, odvjetnik iz Zagreba
 MAYER, Milutin, umirovljeni školski nad-
 zornik iz Zagreba
 MALI , Dane, dr, lije nik iz Krapine
 MARKOTI , Filip, dr, odvjetnik iz Slavon-
 skog Broda
 MARKOVI , Jurica, veliki župan iz Ogulina
 MARKOVI , Marko, seljak iz Ga inovaca
 MARŠI , uro, dopukovnik iz Zagreba
 MARTIN I , Ivan, seljak iz Dužica
 MARTINOVI , Stjepan, ratar iz Podgora a
 MATASI , Ante, general iz Zagreba
 MATIJEVI , Stipe, doglavnik, seljak iz Bla-
 ta na Cetini
 MATKOVI , Ante, seljak iz Bilja
 MATOVINA, Pero, seljak iz Podravske Sla-
 tine
 MAŽURANI , Milutin, dr, iz Novog
 MESAROV, Martin, seljak iz Virovitice
 MEŠI , Ademaga, doglavnik, posjednik iz
 Tešnja
 MIHALI , Jure, seljak iz Barilo vica
 MIKAN, Juraj, kanonik iz Ogulina
 MIKI , Mate, seljak iz Bosanskog Samca
 MIKOLJI, Belizar, potpukovnik u mirovini
 iz Zagreba
 MILETI , Frane, iz Zagreba
 MILOBAR, Franjo, sveu ilišni profesor iz
 Zagreba
 MLADINEO, Ivan Petar, trgovac iz Pu iš a
 MOGUŠ, Matija, gostioni ar iz Senja
 MRAK, Karlo, seljak iz Kupine kog Kra-
 ljevca
 MRAZOVAC, Ivan, seljak iz Odre
 NEŽMAHEN, Stjepan, seljak
 NOVOSEL, Franjo, seljak iz Rijeke
 Plešivice
 O I , Mate, seljak iz Zagreba
 ODIC, Ante, dr, iz Zagreba
 OMER I , Muhamed, povjerenik iz Tuzle
 ORŠANI , Ivan, prof, poglavni pobo nik iz
 Zagreba
 PALAIC, Josip, seljak iz Krapja
 PAPA, Andrija, seljak iz Vrb. Gaja
 PAVELI , Ante, dr, poglavnik Nezavisne
 Države Hrvatske
 PAVI I , Ivan, seljak iz Vojnog Križa
 PAVLIC, Andrija, seljak iz Re ice
 PAVUNIC, Stjepan, župnik iz Koprivnice
 PE NIK, Alojz, radnik iz Zagreba
 PE NIKAR, Vilko, iz Zagreba
 PEJNOVI , Grga, iz Zagreba
 PERŠI , Ivan, novinar iz Zagreba
 PETANJEK, Gabro, seljak iz Velike Komo-
 re
 PETKOVI , Ivan, seljak iz Preloga
 PLEŠKO, Stjepan, obrtnik iz Zagreba
 PODGORSKI, Ivan, stolar iz Zagreba
 POLI , Matija, kanonik iz Bakra
 POLOŠKI, Ante, gostioni ar iz Zagreba
 PRCE, Spasoje, seljak iz Oplija

Brzopisni zapisnik

I. sjednice

Hrvatskog državnog sabora

održane dne 23. veljače 1942. u glavnome državnome gradu Zagrebu

Sadržaj

(Početak sjednice u 10.35 sati.)

Predsjednik Vrhovnog suda Nikola Vukelić moli narodnog zastupnika Marka Došena, da preuzme predsjedničko mjesto.

Pozdrav i izjava dobnoga predsjednika Marka Došena.

Dobni predsjednik imenuje saborske bilježnike dr. Ivana Majcana, Ferdinanda Gastelgera, Mesuda Kulenovića i dr. Savu Besarovića.

Bilježnik dr. Ivan Majcan čita odpis Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske.

Dobni predsjednik predlaže izaslanstvo od 19 članova Sabora, koji će poći po Poglavara države s molbom, da izvoli doći u sabornicu otvoriti zasjedanje Sabora.

Ulazi Poglavnik sa pratnjom i čita Poslasticu, kojom se proglašuje Državni sabor otvorenim.

Dobni predsjednik zahvaljuje Poglavniku, a iza toga odilaze svi zastupnici na čelu s Poglavnikom u crkvu sv. Marka, a muslimani u dvor na molitvu.

Dobni predsjednik određuje u smislu poslovnika povjerenstvo za ovjerovljenje saborskih članova i prije zaključenja sjednice pozdravlja u ime Sabora velikog Führera i velikog Ducea.

Dobni predsjednik zakazuje sjednicu za poslije podne u 5 sati.

Sjednica zaključena pjevanjem hrvatske državne himne.

Predsjednik: dobní predsjednik **Marko Došen**.

Bilježnik: dr. **Ivan Majcan**.

Od strane hrvatske državne vlade prisutni: podpredsjednik dr. **Džafer Kulenović**, ministar vanjskih poslova dr. **Mladen Lorković**, ministar domobranstva Dogačnik **Slavko** vitez **Kvaternik**, ministar pravosudja i bogoštovlja dr. **Mirko Puk**, ministar unutarnjih poslova dr. **Andrija Artuković**, rizničar dr. **Vladimir Košak**, ministar prometa i javnih radova ing. **Hilmija Bešlagić**, ministar zdravstva dr. **Ivo Petrić**, ministar seljačkog gospodarstva dr. **Josip Dumandžić**, ministar obrta, veleobrta i trgovine dr. **Dragutin Toth**, ministar šumarstva i rudarstva ing. **Ivica Frković**, ministar udružbe dr. **Lovro Sušić**, ministar pri predsjedničtvu vlade dr. **Milovan Zanić**, ministar **Janko Tortić** i državni tajnici prof. **Stjepan Ratković** i ing. **Ivo Bulić**.

U ministarskim klupama sudjeluje ministar i poslanik Nezavisne Države Hrvatske u Berlinu Dogačnik dr. **Mile Budak**.

Burno pozdravljeni zauzimlju u diplomatskim ložama mjesta: njemački poslanik SA Obergruppenführer Preuzvišeni gospodin **Siegfried Kasche** u pratnji savjetnika njemačkog poslanstva von **Trolla**, osobnog tajnika njem. poslanika **Willy Reuarda** i generala poručnika **Glaise von Horstenau-a**, talijanski poslanik Preuzvišeni gospodin **Raffaello Casertano** u pratnji glavara talijanske vojne misije generala **Oxilia**, prvog savjetnika poslanstva **Raimonda Giustiniani-a**, te izaslanstva narodne fašističke stranke pri Ustaškom pokretu pod vodstvom dra **Carla Balestra di Motolla** i pukovnika **Sangiorgia**.

FAKSIMIL IZ KNJIGE »BRZOPISNI ZAPISNICI« PRVOG ZASJEDANJA HRVATSKOG DRŽAVNOG SABORA U NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ GODINE 1942.

PREBEG, Vladimir, dr., odvjetnik iz Zagreba

PREGRAD, Ivan, iz Zagreba

PUK, Mirko, dr., ministar pravosu a i bogoštovlja iz Zagreba

RA AN, Miško, seljak iz Velikih Zdenaca

RADIKOVI , Vid, seljak iz Mihovljana

RADMAN, Stipe, seljak iz Šargovca

RAFAJ, Franjo, seljak iz Grabrovnice

RAŠI , Pavao, željezni arski radnik iz Zagreba

RAVLI , Pejo, seljak iz Plehana

REBBA, Ilija, trgovac iz Br kog

ROBIC, Ivan, seljak iz Vukovine

ROCIĆ, Josip, gradski inovnik u mirovni iz Zagreba

ROJC, Milutin, dr., iz Zagreba

RUKAVINA, Branko, iz Zagreba

SEITZ, Aleksandar, prof, iz Zagreba
SERTI Ilija, pekar iz Udbine
SESVE ANEC, Mirko, kapar iz Zagreba
SEVEROVI , Tomo, dr, kanonik iz
Križevaca
SIGURNJAK, Ivan, seljak iz D. Kosinja
SLUNJSKI, Adolf, trgovac iz ur evca
SMOJVER, Mijo (Mile), seljak iz Karlobaga
SPAHI , Nezir, op inski na elnik iz Oraho-
vice
STILINOVI , Mate, poštanski inovnik u
mirovini iz Zagreba
STUPARI , Mijo, seljak iz Ludine
SUMAJSTOR I , Josip, iz Oto ca
SUŠI , Lovro, dr, iz Zagreba
SUŠI , Rude, mr. ph, iz abra
SUŠI , Rudolf, trgovac iz Ravne Gore
SUTON, Marko, privatni inovnik iz Mosta-
ra
ŠAHINPAŠI , HAMDIIJA, iz Rogatice
ŠIMI , Marijan, ministar iz Zagreba
ŠKRINJAR, Franjo, župnik iz elekovca
ŠOLC, Ljudevit, dr, odvjetnik iz Varaždina,
ministar-po stroj nik
ŠTITI , Ante, iz Zagreba
ŠTIVI , Imbro, iz Zagreba
ŠULJAK, Alija, prof, poglavni pobo nik iz
Zagreba
ŠUMANOVI , Svetislav, dr, iz Zagreba
TAFRO, Mujaga, posjednik iz Fo e
TANAY, Emil, dr, odvjetnik iz Požege
TERIHAI, Ignac, seljak iz Pakra ke Klise
TOMAŠI , Ljudevit, prof, iz Zagreba
TONKOVI , Stjepan, seljak iz Gore
TORTI , Janko, ministar iz Zagreba
TROPSCHE, Stjepan, dr, odjelni predstojnik
u mirovini iz Zagreba
ULAKOVI , Vale, seljak iz Bosüje va
UROI , Stjepan, veliki župan iz Varaždina
VERŠI , Marko, prof, državni tajnik iz Za-
greba
VLAHOVI , Ante, dr, na elnik iz Senja
VOJKOVI , Tomo, seljak iz Ilova kog Klo-
ko evca
VU ETI , Stipe, župnik iz Ledenica
VU INI , uro, seljak iz Križa
VUKELI , Nikola, bankovni inovnik iz Za-
greba
VUKOVI , Anton, seljak iz Lipice, kotar
Brinje
VUKOVI , Mihovil, dr, lije nik iz Imotskog
WERNER, Ivan, na elnik grada Zagreba
ZATLUKA, Ivan, iz Osijeka
ZOKO, Jakov Jurin, seljak iz Le enice
ŽLI ARI , Angel, iz Kostajnice

Vlada Nezavisne Države Hrvatske

(1941.-1945.)

Slavko Kvaternik, koji je u ime Ante Pavelića proglasio nezavisnost Hrvatske, prve je odredbe nove vlasti potpisivao kao »zamjenik Poglavnika«. Za ustrojstvo vlasti nove države važna su dva akta koje je S. Kvaternik objavio 11. i 12. travnja 1941. Prvi je naredba po kojoj »do konstituiranja vlade Države Hrvatske« trebaju »sve upravne poslove Države Hrvatske obavljati nadalje Odjeli Banske Vlasti«, a drugi je akto imenovanju Hrvatskoga državnog vodstva, kao privremenog organa vlasti, do imenovanja Vlade. Predsjednik tog tijela bio je dr. Mile Budak, a članovi: dr. Mirko Puk (zamjenik), dr. Andrija Artuković, dr. Branko Benzon, dr. Jozo Dumandžić, dr. Mladen Lorković, Ismetef. Muftić, Marko Veršić, dr. Vukobrat Vranešić i dr. Milovan Zanić.

A. Pavelić dolazi u Zagreb 15. travnja 1941. i formalnog preuzimanja vlasti bila je »Odredba o imenovanju Prve Hrvatske Državne Vlade Nezavisne Države Hrvatske« 16. travnja 1941. koju je A. Pavelić potpisao kao »Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske«. Tom odredbom inaugurirao je naziv nove države i svoju funkciju.

Vlada je, po toj odredbi, vrhovno državno upravno tijelo koje obavlja poslove državne uprave. Za rad državne uprave Vlada odgovara Poglavniku NDH. Članove Vlade imenuje i razrješava Poglavnik NDH. Sjednicama Vlade predsjedao je Poglavnik, njegov zamjenik ili predsjednik.

Poslovi državne uprave izvršavali su se u Predsjedništvu Vlade i pojedinim ministarstvima. Prva ministarstva bila su:

- Ministarstvo vanjskih poslova
- Ministarstvo hrvatskog domobranstva
- Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja
- Ministarstvo unutarnjih poslova
- Ministarstvo državne riznice
- Ministarstvo prometa i javnih radova
- Ministarstvo nastave
- Ministarstvo zdravstva
- Ministarstvo seljaka i gospodarstva
- Ministarstvo obilježja, veleobrti i trgovine
- Ministarstvo šumarstva i rudarstva
- Ministarstvo udružbe

Uz predsjednika, potpredsjednika i ministre, kao posebna ustanova u sklopu državne vlade postojalo je Zakonodavno povjerenstvo s predvodnikom na čelu (ukinuto u veljači 1942.). Zakonodavno je povjerenstvo izražavalo, supotpisivalo, tumačilo, usklađivalo i objavljivalo sve zakone i odredbe. Poglavnik je mogao imenovati i ministre bez lisnice.

Većepotkraj lipnja 1941. izvršena je reorganizacija državne uprave, osnivanjem pet novih ministarstava. Do 1945. neka su ministarstva bila ukinuta, neka spojena u jedno (ministarstvo

ZAKLETVA PRVE HRVATSKE DRŽAVNE VLADE

zdravstva i udružbe, gospodarstva i selja koga gospodarstva i prehrane), a osnovana su i nova (za oslobođene krajeve 1943., za postradale krajeve 1944.).

Do svibnja 1945. Poglavnik je imenovao 40 ministara.

Abecedni pregled ministara

Alajbegovi , Mehmed, ministar skrbi za postradale krajeve od 11. X. 1943. do 5. V. 1944.; ministar vanjskih poslova od 5. V. 1944. do V. 1945.

Artukovi , Andrija, ministar* unutarnjih poslova od 16. IV. 1941. do 10. X. 1942.; ministar* pravosuđa i bogoštovlja od 10. X. 1942. do 1. IV. 1943.; ministar unutarnjih poslova od 30. IV. 1943. do 11. X. 1943.; ministar-državni prabilježnik od 11. X. 1943. do V. 1945.

Balen, Josip, ministar narodnoga gospodarstva od 10. X. 1942. do 11. X. 1943.; ministar šumarstva i rudarstva od 11. X. 1943. do V. 1945.

Besarovi , Savo, državni ministar od 11. X. 1943. do V. 1945.

Bešlagi , Hilmija, ministar pro meta i javnih radova od 1. VII. 1941. do 11. X. 1943.

Budak, Mile, ministai'nastave od 16. IV. 1941. do 2. XI. 1941.; ministai-vanjskih poslova od 23. IV. 1943. do 5. XI. 1943.

Bulat, Edo, ministar za oslobo ene krajeve od 11. X. 1943. do 20. V. 1944.; ministar bez lisnice od 20. V. 1944. do V. 1945.

Cabas, Josip, ministar obrta, veleobrta i trgovine od 11. X. 1943. do 1. II. 1944.

Canki, Pavao, ministai^pravosnda i bogoštovlja od 25. VIII. 1943. do V. 1945.

Dumandži , Jozo, ministar udružbe od 16. IV. 1941. do 1. VII. 1941.; ministai-selja koga gospodarstva od 1. VII. 1941. do 10. X. 1942.; ministar pravosu a od 1. IV. 1943. do 25. VIII. 1943.; ministarprometaijavnihradovaod31. VIII. 1944. do V. 1945.

Filipani , Ante, ministar državne riznice od 1. IV. 1943. do 10. X. 1943.

Frkovi , Ivica, ministai-šumarstva i rudarstva od 16. IV. 1941. do 10. X. 1943.; ministai-bez lisnice od 31. VIII. 1944. do V. 1945.

HRVATSKA DRŽAVNA VLADA, JESEN, 1943.

Frkovi , Mato, ministar unutarnjih poslova od 31. VIII. 1944. do V. 1945.

Hefer, Stjepan, ministar seljaka, koga gospodarstva i prehrane od 11. IX. 1943. do V. 1945.

Košak, Vladimir, ministar državne riznice od 1. VII. 1941. do 1. IV. 1943.

Kulenovi , Džafer, potpredsjednik Vlade od 7. XI. 1941. do V. 1945.

Kulenovi , Osman, potpredsjednik Vlade od 16. IV. do 7. XI. 1941.

Kuveždi , Živan, državni ministar od 11. X. 1943. do V. 1945.

Kvaternik, Slavko, ministar hrvatskog domobranstva i prometa od 16. IV. 1941. do 1. VII. 1941.; ministar hrvatskog domobranstva od 1. VII. 1941. do 4.1.1943.

Lorkovi , Mladen, ministar vanjskih poslova od 9. VI. 1941. do 23. IV. 1943.; od 29. IV. 1944. do 5. V. 1944.; ministar unutarnjih poslova od U. X. 1943. do 30. VIII. 1944.

Makanec, Julije, ministar narodne prosvjete od 11. X. 1943. do V. 1945.

Mandi , Nikola, predsjednik Vlade od 2. IX. 1943. do V. 1945.

Mehić , Meho, ministar skrbi za postradale krajeve od 5. V. 1944. do V. 1945.

Navratil, Miroslav Fridrih, ministar hrvatskih oružanih snaga od 2. IX, 1943. do 29.1.1944.

Nikšić , Ante, ministar unutarnjih poslova od 10.X. 1942. do 29. IV. 1943.

Pavelić , Ante, ministar-predsjednik od 16. IV. 1941. do 2. IX. 1943.; ministar vanjskih poslova od 16. IV. 1941. do 9. VI. 1941.; ministar hrvatskog domobranstva od 4.1. 1943. do 2. IX. 1943.

Perić , Stijepo, ministar vanjskih poslova od 5. XI. 1943. do 29. IV. 1944.

Petrić , Mladen, ministar zdravstva od 16.IV. 1941. do 10.X. 1942.

Puk, Mirko, ministar pravosuđa i bogoštovlja od 16. IV. 1941. do 10. X. 1942.; ministar-državni prabilježnik od 11. X. 1942. do 11. X. 1943.

Ratković , Stjepan, ministar nastave od 2.XI. 1941.do 10.X. 1942.

Starčević , Mile, ministar narodne prosvjete od 10. X. 1942. do 11. X. 1943.

Steinfl, Nikola, doadmiral, ministar hrvatskih oružanih snaga od 31. VIII. 1944. do V. 1945.

Sušić Lovro, ministar narodnoga gospodarstva od 16. IV. 1941. do 30. VI. 1941.; ministar udružbe od 1. VII. 1941. do 10. X. 1942.; ministar-postrojnik od 30. IV. 1943. do V. 1945.

Šimić , Marijan, ministar obrta, veleobrta i trgovine od 30. VI. 1941. do 15. X. 1941.

Šolc, Ljudevit, ministar-postrojnik od 15. V. 1942. do 30. IV. 1943.

Tortić , Janko, državni ministar od 2. III. 1942. do 11. X. 1942.; ministar zdravstva i udružbe od 11. X. 1942. do V. 1945.

Toth, Dragutin, ministar obrta, veleobrta i trgovine od 15. X. 1941. do 10. X. 1942.; ministar državne riznice od 11. X. 1943. do V. 1945.

Vokić , Ante, ministar prometa i javnih radova od 11. X. 1943. do 30. VIII. 1944.; ministar oružanih snaga od 29.1.1944. do 30. VIII. 1944.

Vrančić , Vjekoslav, ministar obrta, veleobrta i trgovine od 3. IV. 1944. do V. 1945.

Žanić, Milovan, ministar-predsjednik Zakonodavnog povjerenstva od 16. IV. 1941. do 12. II. 1942.; državni ministar od 12. II. 1942. do 9. XI. 1943.

Pregled ministara po ministarstvima:

	<i>Ime i prezime</i>	<i>Razdoblje obavljanja dužnosti</i>
Ministar-predsjednik	dr. Ante Paveli dr. Nikola Mandić	16. IV. 1941. — 2. IX. 1943. 2. IX. 1943. — V. 1945.
Ministar-potpredsjednik	dr. Osman Kulenović dr. Džafer Kulenović	16. IV. 1941. — 7. XI. 1941. 7. XI. 1941. — V. 1945.
Ministar-postrojniki	dr. Ljudevit Šolc dr. Lovro Sušić	15. V. 1942. — 30. IV. 1943. 30. IV. 1943. — V. 1945.
Ministar-prabilježnik	dr. Mirko Puk dr. Andrija Artuković	11. X. 1942. — 11. X. 1943. 11. X. 1943. — V. 1945.
Ministar-predsjednik Zakonodavnog povjerenstva	dr. Milovan Žanić	16. IV. 1941. — 12. II. 1942.
Ministar hrvatskog domobranstva/oružanih snaga	Slavko Kvaternik dr. Ante Paveli Miroslav Navratil Ante Voki Nikola Steinfl	16. IV. 1941. — 4. I. 1943. 4. I. 1943. — 2. IX. 1943. 2. IX. 1943. — 29. I. 1944. 29. I. 1944. — 30. VIII. 1944. 31. VIII. 1944. — V. 1945.
Ministar vanjskih poslova	dr. Ante Paveli dr. Mladen Lorković dr. Mile Budak dr. Stijepo Perić dr. Mladen Lorković dr. Mehmed Alajbegović	16. IV. 1941. — 9. VI. 1941. 9. VI. 1941. — 23. IV. 1943. 23. IV. 1943. — 5. XI. 1943. 5. XI. 1943. — 29. IV. 1944. 29. IV. 1944. — 5. V. 1944. 5. V. 1944. — V. 1945.
Ministar unutarnjih poslova	dr. Andrija Artuković dr. Ante Nikšić dr. Andrija Artuković dr. Mladen Lorković dr. Mato Frković	16. IV. 1941. — 10. X. 1942. 10. X. 1942. — 29. IV. 1943. 30. IV. 1943. — 11. X. 1943. 11. X. 1943. — 30. VIII. 1944. 31. VIII. 1944. — V. 1945.
Ministar pravosuđa i bogoštovlja	dr. Mirko Puk dr. Andrija Artuković dr. Jozo Dumandžić dr. Pavao Cankić	16. IV. 1941. — 10. X. 1942. 10. X. 1942. — 1. IV. 1943. 1. IV. 1943. — 25. VIII. 1943. 25. VIII. 1943. — V. 1945.
Ministar nastave/narodne prosvjete	dr. Mile Budak prof. Stjepan Ratković dr. Mile Starčević dr. Julije Makanec	16. IV. 1941. — 2. XI. 1941. 2. XI. 1941. — 10. X. 1942. 10. X. 1942. — 11. X. 1943. 11. X. 1943. — V. 1945.

Ministar obrta, veleobrta i trgovine	Marijan Šimi dr. Dragutin Toth dr. Josip Cabas dr. Vjekoslav Vran i	30. VI. 1941. —15. X. 1941. 15. X. 1941. —10. X. 1942. 11. X. 1943. —1. II. 1944. 3. IV. 1944.—V. 1945.
Ministar narodnoga gospodarstva	dr. Lovro Suši dr. Josip Balen	16. IV. 1941. — 30. VI. 1941 10. X. 1942. —11. X. 1943.
Ministar selja koga gospodarstva	dr. Jozo Dumandži dr. Stjepan Hefer	I. VII. 1941. —10. X. 1942. II. X. 1943.—V. 1945.
Ministar državne riznice	dr. Vladimir Košak dr. Ante Filipan i dr. Dragutin Toth	1. VII. 1941. — 1. IV. 1943. I. IV. 1943. —10. X. 1943. II. X. 1943.—V. 1945.
Ministar prometa i javnih radova	dr. Hilmija Bešlagi Ante Voki dr. Jozo Dumandži	I. VII. 1941. —11. X. 1943. II. X. 1943. —30. VIII. 1944. 31. VIII. 1944.—V. 1945.
Ministar šumarstva i rudarstva	dr. Ivica Frkovi dr. Josip Balen	16. IV. 1941.—10. X. 1943. 11. X. 1943.—V. 1945.
Ministar udružbe	dr. Jozo Dumandži dr. Lovro Suši	16. IV. 1941. —1. VII. 1941 1. VII. 1941. —10. X. 1942.
Ministar zdravstva	dr. Mladen Petri	16. IV. 1941. — 10. X. 1942.
Ministar zdravstva i udružbe	Janko Torti	10. X. 1942.—V. 1945.
Ministar skrbi za postradale krajeve	dr. Mehmed Alajbegovi dr. Meho Mehi i	11. X. 1943 —5. V. 1944. 5. V. 1944.—V. 1945.
Ministar za oslobo ene krajeve	dr. Edo Bulat	11. X. 1943. —20. V. 1944.
Ministri bez lisnice	dr. Edo Bulat dr. Ivica Frkovi	20. V. 1944.—V. 1945. 31. VIII. 1944.—V. 1945.
Državni ministri	dr. Savo Besarovi Živan Kuveždi Janko Torti dr. Milovan Žani	11. X. 1943.—V. 1945. 11. X. 1943.—V. 1945. 2. III. 1942. —11. X. 1942. 12. II. 1942. —9. XI. 1943.

PODJELA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE PO VELIKIM ŽUPAMA I KOTAREVIMA

Poslanstva i poslanici u NDH

Prema službenim podacima Ministarstva vanjskih poslova Nezavisnu Državu Hrvatsku priznalo je *de iure* 13 država: Mađarska, 10. IV. 1941, Njemačka, Italija i Slovačka, 15. IV. 1941, Bugarska, 21. IV. 1941, Rumunjska, 6. V. 1941, Japan, 7. VI. 1941, Španjolska, 27. VI. 1941, Finska, 2. VII. 1941, Nacionalna Kina, 5. VII. 1941, Danska, 10. VII. 1941, Mandžurija, 2. VIII. 1941. i Tajland, 27. IV. 1943. (U publicistici se navode još i Burma, Filipini i Slobodna Indija). Uz to, smatralo se da su tri države *de facto* priznale NDH te su se njihova predstavništva tretirala kao poslanstva, a predstavnici uvrštavali u popis diplomatskog zbora. Taj su status imali: švicarski generalni konzul Friedrich Kaestli na temelju trgovačkog ugovora NDH i Švicarske Konfederacije od 10. IX. 1941, francuski konzul André Gailliard na temelju trgovačkog ugovora NDH i Francuske od 16. III. 1942. (u ožujku 1944. u Zagreb je stigao Georges Desbons kao »glavar francuskog izaslanstva« u NDH, ali u literaturi postoje dvojbe je li njegov kraći boravak u Zagrebu imao službeni karakter), te legat Svete Stolice kod hrvatskog episkopata, Giuseppe Ramiro Marcone (službeno tituliran kao »delegat Apostolske Stolice«), kojije od 5. VIII. 1941, kad je obavio nastupni posjet A. Paveliću, bio na listi diplomatskog zbora. Od država koje surfe *iure* priznale NDH, devetih je imalo svoja poslanstva u Zagrebu.

BUGARSKA

Jordan Meštrović, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 14. VII. 1941.

FINSKA

Onni Talas, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 23. IX. 1941. do 9. X. 1942.
Annas Yöntilä, otpravnik poslova, od 9. X. 1942.

ITALIJA

Raffaele Casertano, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 3. VII. 1941. do 12. VII. 1943.

Luigi Petrucci, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 12. VII. do 30. IX. 1943.

JAPAN

Kazuichi Miura, otpravnik poslova, od 11. II. 1944.

MADŽARSKA

Laszló Bartók, otpravnik poslova, od 18. IV. do 4. VI. 1941.

Franz von Marosy, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 4. VI. 1941. do 7. VIII. 1944.

Arnold Van der Venne, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 7. VIII. 1944.

NJEMAČKA

Siegfried Kasche, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 22. IV. 1941.

POGLAVNIK ANTE PAVELIĆ I VICENTE GONZALES ARNAO

RUMUNJSKA

Dimitrie Buzdugan, izvanredni poslaniki opunomoćeni ministar, od 4. VI. 1941. do 29. III. 1944.

Mihail Mitilineu, izvanredni poslaniki opunomoćeni ministar, od 29. III. 1944.

SLOVAČKA

Karol Murgaš, izvanredni poslaniki opunomoćeni ministar, do 4. XII. 1941.

Jozef Cieker, izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar, od 4. XII. 1941. do 21. II. 1944.

Viktor Bečka, izvanredni poslaniki opunomoćeni ministar, od 21. II. 1944.

ŠPANJOLSKA

Vicente Gonzales Arnao, izvanredni poslaniki opunomoćeni ministar, od 6. X. 1941.

Privedio Mato Rupie

Nogomet u NDH

Za vrijeme NDH igrana su četiri klupska državna prvenstva, ali su samo dva od njih (1942. i 1943.) bila potpuno dovršena. Prvenstvo u sezoni 1941./42. odigrano je samo u jesenskom dijelu, a prvi na tablici bio je zagrebački »Građanski«. U proljeće 1942. prešlo se na novi način igranja, umjesto sustava jesen-proljeće igralo se proljeće-jesen. Prvak je postao HSK »Concordia« iz Zagreba, a državno je prvenstvo 1943. osvojilo »Građanski«. Prvenstvo 1944. odigrano je do same završnice, ali je zbog raznih okolnosti prekinuto, te je odlučeno da za tu godinu nema državnog prvaka. Sudionici natjecanja u Hrvatskom državnom razredu (I. liga) kroz četiri godine bili su: HBSK i »Hrvoje« iz Banja Luke, »Bata« iz Borova, »Zrinski« iz Mostara, »Hajduk«, »Građanski« i »Radnik« iz Osijeka, »SASK« i »Gjergjelez« iz Sarajeva, »Zagorac« iz Varaždina, »Građanski«, »Zemun« i »Viktorija« iz Zemuna, te »Građanski«, »HASK«, »Concordia«, »Željezničar« i »Linić« iz Zagreba.

Hrvatski nogometni savez primljen je za članica FIFA-e (Međunarodne nogometne federacije) polovicom 1941. o čemu je obaviješten pismom te vrhovne svjetske federacije 17. VII. 1941.

Za nogometnu reprezentaciju NDH nastupali su sljedeći igrači: Miroslav Brozović i Ernest Dubac (15), Ivan Jazbinšek i Franjo Wölfl (14), Zvonimir Cimerman i Branko Pleše (13), Mirko Kokotović i Gustav Lechner (12), Milan Antolković (10), Ratko Kacian (9), Franjo Glaser i August Lešnik (7), Zvonimir Monsideri Krešimir Pukšec (6), Ivan Pavletić (3), Emil Urch, Slavko Kodrnja, Zlatko Rajković, Ivan Kočić (2), Svetozar Djanić, Anton Poganić, Slavko Beda, Drago Lokošek, Ivica Ajbeki i Srećko Simunić (1).

Nogometna reprezentacija NDH odigrala je ukupno 15 međunarodnih utakmica. Prvu, već 15. lipnja 1941, u Beču protiv jake reprezentacije Njemačke. To je ujedno i prva nogometna utakmica naše reprezentacije na kojoj je prije početka susreta svirana himna *Lijepa naša*.

Od ukupno 15 odigranih utakmica nogometna reprezentacija NDH pobijedila je sedam puta, tri su završile neriješeno, a pet ih je izgubila.

Reprezentacija Nezavisne države Hrvatske 1941.-1944. godine

Beč, 15. VI. 1941. NJEMAČKA — HRVATSKA 5:1. Hrvatska: Glaser, Brozović, Dubac, Kokotović, Jazbinšek, Djanić (Lechner), Cimerman i Wölfl, Kacian, Poganić, Pleše. Strijelac: Wölfl. Gledatelja: 25000.

Bratislava, 8. IX. 1941. SLOVAČKA — HRVATSKA 1:1. Hrvatska: Glaser, Brozović, Dubac, Pukšec, Jazbinšek, Lechner, Beda, Wölfl, Lešnik, Antolković, Kokotović. Strijelac: Beda. Gledatelja: 15000.

NOGOMETNA REPREZENTACIJA NDH

Zagreb, 28. IX. 1941. HRVATSKA — SLOVA KA 5:2. Hrvatska: Glaser, Brozovi , Dubac, Pukšec, Jazbinšek, Lechner, Cimerman i , Wölfl, Pavleti , Antolkovi , Pleše. Strijelci; Wölfl (2), Pavleti (2), Pleše. Gledatelj: 12000.

Zagreb, 18. I. 1942. HRVATSKA — NJEMA KA 0:2. Hrvatska: Glaser, Brozovi , Dubac, Pukšec, Jazbinšek, Kokotovi , Cimerman i , Wölfl, Pavleti (Lešnik), Antolkovi , Pleše. Gledatelj: 12000.

Genova, 5. IV. 1942. ITALIJA — HRVATSKA 4:0. Hrvatska: Urch, Brozovi , Dubac, Kokotovi , Jazbinšek, Lechner, Cimerman i , Wölfl, Lešnik, Antolkovi , Pleše. Gledatelj: 25000.

Zagreb, 13. IV. 1942. HRVATSKA — BUGARSKA 6:0. Hrvatska: Urch, Brozovi , Dubac, Lechner, Jazbinšek, Kokotovi , Cimerman i , Wölfl, Kacian, Antolkovi , Pleše. Strijelci: Wölfl (2), Kacian, Cimerman i , Antolkovi , Pleše. Gledatelj: 15.000.

Bratislava, 7. VI. 1942. SLOVA KA — HRVATSKA 1:2. Hrvatska: Monsider, Brozovi , Dubac, Lechner, Jazbinšek, Kokotovi , Cimerman i , Wölfl, Kacian, Antolkovi , Pleše. Strijelac: Cimerman i (2). Gledatelj: 15000.

Budimpešta, 14. VI. 1942. MADŽARSKA — HRVATSKA 1:1. Hrvatska: Monsider (Šimuni), Brozovi, Dubac, Lechner, Jazbinšek, Kokotovi, Cimerman i, Wölfl, Kacian, Pavleti, Pleše. Strijelac: Pleše. Gledatelj: 35000.

Zagreb, 8. IX. 1942. HRVATSKA — SLOVA KA 6:1. Hrvatska: Monsider, Brozovi, Dubac, Lechner, Jazbinšek, Kokotovi, Cimerman i, Wölfl, Lešnik, Antolkovi, Pleše. Strijelci: Lešnik (3), Cimerman i, Antolkovi, Pleše. Gledatelja: 9000.

Bukurešt, 11. X. 1942. RUMUNJSKA — HRVATSKA 2:2. Hrvatska: Monsider, Brozovi, Dubac, Pukšec, Pleše, Cimerman i, Wölfl, Kodrnja, Ajbek. Strijelci: Cimerman i, Wslfl. Gledatelj: 30000.

Stuttgart, 1. XI. 1942. NJEMA KA — HRVATSKA 5:1. Hrvatska: Glaser, Brozovi, Dubac, Pukšec, Pavleti, Z. ajkovski, Pleše, Wölfl, Kacian, Kocei, Kokotovi. Strijelac: Wslfl. Gledatelj: 50000.

Zlunch, 4. IV. 1943. ŠVICARSKA — HRVATSKA 1:0. Hrvatska: Monsider, Brozovi, Dubac, Lechner, Jazbinšek, Pleše, Cimerman i, Wölfl, Kacian, Antolkovi, Kokotovi. Gledatelja 25000.

Zagreb, 10. IV. 1943. HRVATSKA — SLOVA KA 1:0. Hrvatska: Mnsider, Brozovi, Dubac, Lechner, Jazbinšek, Pukšec, Cimerman i, Kodrnja, Kacian, Antolkovi, Pleše. Strijelac: Antolkovi. Gledatelj: 10000.

PRIZOR S UTAKMICE REPREZENTACIJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE I BUGARSKE U ZAGREBU 1942.

Bratislava, 6. VI. 1943. SLOVA KA—HRVATSKA 1:3. Hrvatska: Glaser, Brozovi , Dubac, Z. ajkovski, Jazbinšek, Lechner, Cimerman i , Wölfl, Lešnik, Kacian (Kocei), Kokotovi . Strijelci: Kokotovi (2), Wölfl. Gledateljja: 20000.

Zagreb, 9. IV. 1944. HRVATSKA — SLOVA KA 7:3. Hrvatska: Glaser, Brozovi , Dubac, Pleše, Jazbinšek, Lechner, Cimerman i , Wölfl, Lešnik, Lokošek, Kokotovi . Strijelci: Wölfl (3), Lešnik (2), Lokošek, Cimerman i . Gledateljja: 8000.

Priredio Franjo Frnti

Glosarij

Abwehr (Amt Ausland-Abwehr), njemačka vojna obavještajna služba koju je vodio admiral Wilhelm Canaris.

Adriatisches Küstenland (Jadransko primorje), njemačka operativna zona, formirana u listopadu 1943. nakon kapitulacije Italije, a sastojala se od dotadašnjih talijanskih provincija Friuli, Gorica, Trst, Istra, Rijeka, Kvarner te Ljubljana, kao i područja koja su u Hrvatskoj Talijani anektirali 1941. Zonom je upravljao njemački vojni povjerenik Gauleiter Koruške Friedrich Rainer.

Agitprop (Agitacija i propaganda), poseban odjel u aparatu komunističkih partija zadužen za ideološki i propagandni rad.

Anschluss, priključenje Austrije Trećem Reichu 13. III. 1938. koje je provedeno pošto je uklonjen austrijski kancelar Kurt Schuschnigg, a novi kancelar, nacist Arthur Seyss-Inguart, pozvao 12. III. 1938. njemačku vojsku da okupira Austriju.

Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ), najviše političko tijelo partizanskog pokreta stvoreno na I. zasjedanju u Bihaću 26.—27. XI. 1942. Na II. zasjedanju u Jajcu 29.—30. XI. 1943. proglašenje vrhovnim zakonodavnim i izvršnim predstavničkim tijelom. Na III. zasjedanju u Beogradu 7.—10. VIII. 1945. odlučeno je da se AVNOJ pretvori u Privremenu narodnu skupštinu.

arditi, pripadnici neredovitih talijanskih dobrovoljačkih postrojbi, koje su 1919.—21. vršile zlodjela po Istri i Hrvatskom primorju.

Banovina Hrvatska, posebna teritorijalno-politička jedinica sazdana u skladu s ugovorom iz Martićeva Kraljevine Jugoslavije, stvorena na temelju sporazuma Cvetkovića-Maček od 26. VIII. 1939. Obuhvaćala je područje dotadašnje Savske i Primorske banovine, te iz drugih banovina kotareve Dubrovnik, Brčko, Gradačac, Travnik, Derventa, Fojnica, Sid i Ilok. U svojoj je nadležnosti imala poljoprivredu, trgovinu i industriju, šume i rudnike, građevine, socijalnu politiku, narodno zdravlje, fizički odgoj, pravdu, prosvjetu i unutarnju upravu. Imala je financijsku samostalnost te Sabor kao vlastito zakonodavno predstavničko tijelo. Na čelu Banovine je ban odgovoran kralju i Saboru, ali ne i središnjoj vladi.

Bleiburg, gradišće u Austriji uz slovensko-austrijsku granicu, u blizini kojega su nakon predaje pripadnika oružanih snaga NDH 15. V. 1945. partizanske jedinice otpočele pogubljenja zarobljenih vojnika i civila, dok su masovna ubojstva obavljena u okolici novoosnovanih logora u Sloveniji i na stratištima, osobito u Kočevskom rogu, kraj Maribora i Celja i dr. Nableiburškom polju, a potom još više na tzv. marševima smrti (»križni put«), stradali su deseci tisuća ljudi.

Bleiburg se u širem smislu rabi kao sinonim za stradanje hrvatskog naroda (vojnika i civila) nakon sloma NDH.

Comando Supremo, naziv za Vrhovno zapovjedništvo talijanske vojske.

Crna legija, ustaška udarna jedinica; nastala iz Sarajevskoga ustaškog logora koji je uspostavljen pod zapovjedništvom Beira Lokmija. Nakon njegove pogibije u rujnu 1941. zapovjednikom postaje J. Franceti, pod njegovim zapovjedništvom 15. IX. 1941. jedinica dobiva naziv Crna legija. Za samo tri mjeseca od manje postrojbe od 70 ustaša prerasta u elitnu ustašku vojnu jedinicu od 800 ljudi (početkom ožujka 1942. ima 1200 ljudi).

Danica, koncentracijski logor kraj Koprivnice; prvi tzv. logor smrti osnovan u NDH, od 29. IV. 1941. u njega se upućuju transporti Srba i Židova. Ukinut je u jesen 1941.

Demokratska Federativna Jugoslavija (DFJ), naziv države koja je uspostavljena sporazumima partizanskog vođe J. Broza i predsjednika izbjegličke kraljevske vlade Ivana Subašića (16. VI. i 1. XI. 1944.) i stvaranjem Privremene vlade DFJ 7. III. 1945. u kojoj je J. Broz bio predsjednik vlade, a Ivan Subašić ministar vanjskih poslova; trajala je do zasjedanja Ustavotvorne skupštine 29. XI. 1945. na kojem je ukinuta monarhija i proglašena Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ).

doglavnik, visoki dužnosnik ustaškog pokreta; hijerarhijski odmah do poglavnika, koji ih imenuje i raziješava. Doglavnici, kojih je ukupno moglo biti 12, imale su Doglavničke vijestice koje saziva poglavnik.

domobranski zbor, strateška vojna jedinica, korpus; prema Poglavnikovoj zapovijedi 17. IX. 1941. područje NDH podijeljeno je na tri domobranska zborna područja (određeni broj župa), a jedinice domobranstva na tri domobranska zbora, svaki s po dvije divizije. Posebna su sjedišta bila za svaki pojedini zbor, a posebna za zborna područja. Reorganizacijom domobranstva 1943. ukinuta su zapovjedništva zborova, a njihova nadležnost prenijeta je na zborna područja.

domovinski ustaški pokret, ustaški pokret u Hrvatskoj koji se formirao u razdoblju 1938-41. pod vodstvom M. Budaka, S. Kvaternika, M. Lorkovića i dr. Razvija se oko tjednika *Hrvatski narod*, koji je početkom veljače 1939. pokrenuo M. Budak, i potporne zadruge Uzdanica, čiji ogranci postaju jezgre formiranja ustaških organizacija. Uz potporu njemačkih izaslanika domovinsko je vodstvo pripremio i izvelo proglašenje NDH i preuzimanje vlasti bez izravnih veza s A. Pavelićem i skupinom u Italiji.

Druga zona, isprva talijanski vojni naziv za razvojni obalni pojas NDH od granice Prve zone (tj. područja koje je pripojeno Italiji) do linije: Severin na Kupi — Tounj — Plitvička jezera — Plješevica — planine Šator — Cincar — Prenj — Volujak na istočnoj granici NDH (tj. unutar Druge zone, u blizini njezine granice, bili su: Severin, Tounj, Plitvice, Lapac, Livno, Duvno, Mostar, Nevesinje i Gacko). Treća zona prostirala se između granice linije Druge zone i njemačko-talijanske demarkacijske linije.

Državna masovna radna služba, poluvojno organizirana općina i obvezatna jednogodišnja služba za sve državljane NDH od 19. do 25. godine života (isključene su osobe nearijskog

podrijetla) osnovana prema uzoru na Tre i Reich. Utemeljena Zakonskom odredbom od 30. VII. 1941. radi odgoja obveznika u narodnom duhu, te uklanjanja staleških suprotnosti i poštovanjarada (napose selja koga) obavljanjem op ekorisnih poslova.

državni vo a rada, visoki državni dužnosnik kojeg imenuje Poglavnik, a upravlja Državnom asnom radnom službom. Prvi je na tu dužnost imenovan glavno stožerni pukovnik Ferdo pl. Halla.

Državno ravnateljstvo za ponovu, posebna ustanova koja se bavila iseljavanjem i imovinom Srba; osnovana na temelju sporazuma Njema kog Reicha i NDH od 4. VI. 1941. radi provo enja akcije izmjene stanovništva iz Slovenije, NDH i Srbije, a s glavnim zadatkom »iseljavanja stranog življa iz Nezavisne Države Hrvatske«. Krajem rujna pripojedno mu je Državno ravnateljstvo za gospodarsku ponovu, koje se bavilo židovskom imovinom, a 31. XII. 1941. je ukinuto i njegove poslove preuzelo je Ministarstvo državne riznice.

Državno vije e, ustanovljeno Zakonskom odredbom o ustrojstvu državne vlade od 11. X. 1942. Postoji uz državnu vladu i podre eno je izravno Poglavniku. Sastoji se od državnih vije nika koje imenuje Poglavnik Na elu Vije aje državni prabilježnik Vije eizra uje osno ve svih zakonskih odredaba, osnove mjerodavnih tuma enja zakona i si.

Duce, voda; naslov vo e fašisti ke stranke italijanskog diktatora Benita Mussolinija.

efendija, gospodin, gospodar; u muslimana titula koja se rabi osobito za sve enika ili vjerski obrazovanoga ovjeka; dodaje se osobnom imenu ili imenu zvanja.

Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ), naziv druge, komunisti ke Jugoslavije od 29. XI. 1945. do 7. IV. 1963., kada novim ustavom mijenja ime u Socijalisti ka Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ).

frankovci, izvorno naziv za pristaše Ciste stranke prava Josipa Franka, poslije naziv za radikalne nacionaliste u Hrvatskoj stranci prava V. Prebega i A. Paveli a, te dijelom za pripadnike ustaškog pokreta.

Führer, vo a; naslov državnog poglavara Tre eg Reicha.

Gauleiter, šef regionalne organizacije Nacionalsocijalisti ke njema ke radni ke partije.

Gestapo (Geheime Staats-Polizei), tajna njema ka državna policija, nadležna za protivnike nacizma i provo enje »kona nogrješenja židovskog pitanja«.

glavar, izvorno starješina, izraz kojim se u NDH ozna avao visoki državni dužnosnik; tako er naziv za na elnika stožera u oružanim snagama.

Glavna uprava za sigurnost Reicha (Reichssicherheitshauptamt — RSHA), obavješ tajna služba Nacionalsocijalisti ke njema ke radni ke partije.

Glavni stan Poglavnika, osnovan 12. III. 1942. radi jedinstvenog izdavanja zapovijedi i bolje koordinacije djelovanja svih dijelova oružanih snaga NDH, posebice domobranstva i Ustaške

vojnice. Sa injavali su ga vojskovođa, predstavnici Ministarstva unutarnjih poslova, Ravnateljstva za javni red i sigurnost, domobranstva, oružništva, Ustaške vojnice i željezničke vojnice. Zapovjednik Stana bio je vojskovođa S. Kvaternik, a glavar Stožera general I. Prpić.

Glavni štab Hrvatske (GSH), popularni naziv vrhovnog zapovjedništva partizanske vojske u Hrvatskoj; formiran 19. X. 1941, prvi zapovjednik bio je I. Rukavina, a politički komesar M. Orešković. Službeni mu je naziv bio: od listopada 1941. Glavni štab Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske (GS NOPOH), od studenoga 1942. Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Hrvatske (GS NOV i POH), te od 1. III. 1945. do kraja rata Glavni štab Jugoslavenske armije za Hrvatsku.

Glavni ustaški stan (GUS), pomoćni organ poglavnika ustaškog pokreta; prema Ustavu Ustaše iz 1932. upravlja svim po slovu ustaške organizacije, u NDH je Poglavnikovom odredbom od 10. svibnja 1941. zamijenio privremeni Ustaški nadzorni stožer uspostavljen u travnju. Administrativno je bio razdijeljen u tri upravne grane: političko-organizatorsku, Ustašku vojnicu i Ustašku nadzornu službu.

Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost (GRAVSIGUR), glavna policijska ustanova u NDH, uspostavljena potkraj 1942. nakon smjene E. Kvaternika i ujedinjavanja Ravnateljstva za javni red i sigurnost i Ustaške nadzorne službe.

HANAO (Hrvatska nacionalna omladina), nacionalna hrvatska organizacija u Kraljevini SHS, osnovana početkom 1922.; okupljala uglavnom studentsku mladež na programu borbe protiv integralnojugoslavenskih i velikosrpskih organizacija. Ukinuta nakon uvođenja šestosijećanske diktature kralja Aleksandra 1929.

Handžar-divizija, popularni naziv za 13. SS-dobrovoljačku bosansko-hercegovačku brdsku diviziju, osnovanu u svibnju 1943. Glavninu sastav činili su bosanski muslimani (oko 60%) i Nijemci (Volksdeutscheri), a bilo je i nešto Albanaca.

HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti), najviša znanstvena ustanova u NDH; osnovana Zakonskom odredbom A. Pavelića 12. VII. 1941, kojom je ukinuta Jugoslavenska akademija i sva njezina imovina prenesena na novoosnovanu Hrvatsku akademiju, imenovano je prvih deset članova, a za predsjednika je određen dr. T. Matić.

Hrvatska državna vlada, naziv za Vladu NDH 1941.-45.; osnovana je odredbom poglavnika A. Pavelića 16. IV. 1941. Sastojala se od predsjednika, potpredsjednika, resornih ministara i državnih ministara; u sastav Vlade ulazili su u statusu ministara: predsjednik Zakonodavnog povjerenstva (1941.-42.), državni prabilježnik (od 1942.) i postrojnik ustaškog pokreta (od 1942.). Članove Vlade imenovao je i razriješavao Poglavnik i oni su bili odgovorni isključivo njemu. Vidi poseban prilog: Hrvatska državna vlada.

Hrvatska izvještajna služba (HIS), službena obavještajna agencija NDH.

Hrvatska mladica, organizacija sveučilišne i srednjoškolske mladeži pod utjecajem pravaša (frankovaca).

Hrvatska pravaška republikanska omladina (HPRO), organizirana 1926. u okviru Hrvatske stranke prava, okupljala je najradikalnije pravaške omladince. Organ joj je bio list *Sticir evi*, a predsjednik Branko Jelić.

Hrvatska pravoslavna crkva (HPC), osnovana 3. IV. 1942. Zakonskom odredbom o HPC, za mitropolitaje postavljen ruski izbjeglički episkop Germogen.

Hrvatska pučka seljačka stranka (HPSS), naziv pod kojim je 1904. osnovana Hrvatska seljačka stranka (HSS). Pod tim nazivom djeluje do 1919., kada mijenja ime u Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS), pod kojim djeluje do 1925.

Hrvatska pučka stranka (HPS), osnovana 1919. u Mostaru pod vodstvom Dominika Mandića i Pere Rogulje kao protuteža hrvatskim strankama liberalno-demokratske orijentacije. Nije imala veći utjecaj, a kompromitirala se ulaskom u vladu Antona Korošca 1928. nakon atentata na zastupnike HSS-a u beogradskoj Skupštini.

Hrvatska seljačka i građanska zaštita, poluvojnicna organizacija HSS-a, osnovana u Zagrebu 1935. kao osobno osiguranje V. Mačekova (Mačekovagarda). Od 1937. pod vodstvom D. Kemfelje organiziraju se jedinice Zaštite u svim kotarevima. U gradovima je organizirana Građanska zaštita. U vrijeme uspostave NDH razoružavala je pod vodstvom Z. Kovačevića jugoslavensku vojsku na području Hrvatske, te je bila potpora S. Kvaterniku i Hrvatskom državnom vodstvu. Raspuštena je nakon formiranja prvih jedinica oružanih snaga NDH.

Hrvatska seljačka stranka (HSS), osnovali su je braća Antun i Stjepan Radić u prosincu 1904. pod imenom Hrvatska pučka seljačka stranka. God. 1919. izjašnjava se za republiku i mijenja ime u Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS). Nakon sporazuma s radikalima 1925. mijenja ime u Hrvatska seljačka stranka, te ulazi u beogradsku vladu. God. 1927. stvara sa Samostalnom demokratskom strankom Svetozara Pribićevića Seljačko-demokratsku koaliciju. Nakon ubojstva njezinih vođa u beogradskoj Skupštini povlači se iz Skupštine, a nakon uvođenja šestosijećanske diktature 1929. zabranjeno joj je krajem siječnja djelovanje. Sporazumom s dvorom uspostavlja 1939. Banovinu Hrvatsku u kojoj preuzima vlast. Za vrijeme NDH dio stranke pristupa ustaškom pokretu, drugi dio se pridružuje partizanskom pokretu, treći dio ostaje vjeran predsjedniku V. Mačeku i zagovara politiku otklanjanja i distanciranja od ustaša i od partizana, vjerujući da će pobjedom zapadnih Saveznika biti uspostavljen liberalno-demokratski sustav s dominantnom pozicijom HSS-a.

Hrvatska stranka prava (HSP), podrijetlo vodi iz Čiste stranke pravakojaje, nakon raskola u Stranci prava 1895., oblikovana pod vodstvom Josipa Franka (otuda naziv frankovci). Pod imenom Hrvatska stranka prava djeluje od izbora 1913., a vođa joj je Aleksandar Horvat. U tijeku I. svjetskoga rata s Hrvatskom pučkom seljačkom strankom Stjepana Radićaničala je tzv. državotvornu opoziciju. Na sjednici Sabora 29. X. 1918. objavila je svoje raspuštanje, ali je 1919. obnovila djelovanje pod vodstvom V. Prebega, a zatim A. Pavelića. Nakon uvođenja šestosijećanske diktature i odlaska A. Pavelića u izbjeglištvo ubrzo joj je prestala djelatnost, a znatan broj njezinih članova pristupa ustaškom pokretu.

Hrvatske oružane snage (HOS), naziv za oružane snage NDH 1943.-45.; uveden je 1943. kada otpočinje spajanje domobranstva i Ustaške vojnice u jednu vojsku.

Hrvatski domobran, ilegalna organizacija za borbene akcije koju je po etkom listopada 1928. osnovao A. Paveli ; prete a ustaškog pokreta. Pod istim je imenom Branko Jeli po Paveli evu nalogu osnovao organizacije u Americi; prvu 1931. u Argentini, potom i u drugim zemljama Južne Amerike, a 1933. i u NewYorku.

Hrvatski državni sabor, uspostavljen zakonskom odredbom poglavnika od 24. sije nja 1942.; sazvan za 23. II. 1942. i sastao se ukupno tri puta: u velja i, travnju i u prosincu 1942. Prema lanu 2. zakonske odredbe u Sabor ulaze: živu i hrvatski zastupnici posljednjeg Hrvatskog sabora iz 1918.; živu i hrvatski narodni zastupnici izabrani na izborima 1938. i osniva i i doživotni lanovi Glavnog odbora HSS-a; živu i lanovi Vije a HSP-a izabrani 1919.; doglav-nici, poglavni pobo nici i povjerenici u GUS-u; te dva predstavnika Njema ke narodne skupi-ne. Prema lanu 3. u popis lanova nisu unijete osobe koje su se ogriješile o probitke Nezavisne Države Hrvatske ili su povrijedile ast i ugled hrvatskog naroda. Ukupno su pozvana 204 zastupnika, ali je u radu Sabora sudjelovalo oko 150 zastupnika. Vidi prilog: Hrvatski državni sabor.

Hrvatsko državno vodstvo, privremena vlada NDH koju je 12. IV. 1941. formirao S. Kva-ternik u svojstvu zamjenika Poglavnika. Predsjednik je bio M. Budak, zamjenik predsjednika M. Puk, a ostali lanovi: A. Artukovi , B. Benzon, J. Dumandži , M. Lorkovi , I. Mufti , M. Verši , J. Vraneši i M. Zani . Za gospodarska i financijska pitanja imenovanje V. Košak kao osobni opunomo enik S. Kvaternika. Djelovanje državnog vodstva gasi se dolaskom A. Pave-li a i imenovanjem prve Hrvatske državne vlade (16. IV. 1941.).

Hrvatski državni ured za jezik, osnovan zakonskom odredbom krajem travnja 1941. radi iješavanja svih jezi nih pitanja. Djelatnost mu je detaljno razra ena posebnom naredbom iz srpnja 1941, prema kojoj su njegove temeljne dužnosti: prire ivanje školskih knjiga i pri-ru nika iz jezi nog podru ja, pregledavanje školskih knjiga iz svih predmeta, jezi no savjetovanje pisaca ili nakladnika, obavljanje »jezi nog nadgleda« tiska i jezika u kazalištu, na radiju i filmu, te vo enje jezi ne promidžbe.

Hrvatski izdavalatki bibliografski zavod (HIBZ), središnja nakladni ka ustanova u NDH, osnovan zakonskom odredbom 9. VIII. 1941, nastavio posao Konzorcija Hrvatske enciklopedije osnovanog 1938.; za vrijeme NDH objavio je etiri sveska *Hrvatske enci-klopedije* (II.—V.), te velik broj znanstvenih i književnih djela.

Hrvatski narodni odbor (HNO), politi ka organizacija hrvatske emigracije, osnovana pot-kraj listopada 1950. u Münchenu. Osniva i vode a li nost bio je Branko Jeli .

Hrvatski oslobodilatki pokret (HOP), osnovao gaje 8. VI. 1956. A. Paveli kao krovnu organizaciju u koju su se trebali uklju iti bivši pripadnici ustaškog pokreta, Hrvatske selja ke stranke i dr. God. 1958. dolazi do rascjepa, kada se od HOP-a odvaja skupina pod vodstvom V. Vran i a, koja se 1960. oblikuje u novu organizaciju pod nazivom reformirani HOP.

Hrvatski radiša, društvo osnovano 1903. pod nazivom Hrvatsko društvo za namještanje nau nika u obrt i trgovinu u Zagrebu, što mu je i bila osnovna zada a. lanovi su bili najistak-nutiji industrijalci, bankari, trgovci, politi an i kulturni djelatnici. Uz društvo osnovana je i štedna Z adruka Hrvatskog radiše.

Hrvatski radni ki savez (HRS), sindikalna udmgahrvatskih radnikakojusu 1921. osnovali pravaši, od 1922. pod vodstvom je HSS-a. Za vrijeme NDH uklju ena je u sustav staleških postojba koje su djelovale u okviru ustaškog pokreta.

Hrvatsko narodno vije e (HNV), krovna organizacija hrvatske emigracije, osnovana u ve-lja i 1974. u New Yorku. Utemeljili su je: Hrvatski oslobodila ki pokret (refonnirani), Hrvat-ska republikanska stranka i ugledni pojedinci. God. 1975. pridružile su joj se tri publikacije: *Hrvatska revija*, *Nova Hrvatska* i *Studia Croatica*.

imam, predvodnik, vo a; naziv za predvodnika u skupnim molitvama muslimanskih vjernika ili za osobu koja predvodi u nekoj znanosti islama; službena titula mnogih muslimanskih vlada-ra i vjerskih vo a.

izvanredni narodni sudovi, specijalni sudovi za provo enje terora, osnovani Zakonskom odredbom za obranu naroda i države od 17. IV. 1941., a sudili su za zlo in veleizdaje onome »tko bilo na koji na in povrijedi ili je povrijedio ast i životne interese hrvatskog naroda ili bilo na koji na in ugrozi opstanak Nezavisne Države Hrvatske ili državne vlasti, pa makar djelo i ostalo samo u pokušaju«. Nadležnost im je ve 18. travnja proširena i na sva djela »sakrivanja i stavljanja izvan prometa svake robe koja prelazi redovitu najnužniju potrebu«. Sastojali su se od triju osoba koje je postavljao ministar pravosu a, a izricali su jedino kaznu smrti strijelja-njem.

Jadovno, koncentracijski logor kraj Gospi a; osnovan u lipnju 1941. U njemu je ubijeno više tisu a Srba i Z idova; ukinut u kolovozu 1941.

Janka-pusta (Janka Puszta), posjed kraj Nagykanizse, logor za obuku ustaša i polazište za diverzantske i druge akcije; organizirao gaje 1931. Gustav Per ec, raspuštenje 1934. po nalogu mađarske vlade.

Jasenovac, najve i koncentracijski logor u NDH 1941.-45., osnovan u kolovozu 1941. U logoru su ubijeni deseci tisu a Z idova, Srba, Roma te Hrvata nepo udnih režimu i antifašista. Nadbiskup A. Stepinac osu ivao gaje kao »sramotnu ljagu za NDH«.

Jugoslavenska armija (JA), naziv partizanske vojske odnosno vojske FNRJ od 1. III. 1945. do 22. XII. 1951., kada mijenja ime u Jugoslavenska narodna armija (JNA).

Jugoslavenska muslimanska organizacija (JMO), politi ka organizacija bosanskih mu-slimana, osnovana u velja i 1919. u Sarajevu. Podržala je Vidovdanski ustav i centralisti ko ure enje, sudjelovala u više jugoslavenskih vlada, a 1935. ušla u JRZ. Nakon smrti dugogodiš-njegvo e Mehmeda Spahe (1922.-39.), vo ompostaje Dž. Kulenovi , koji se nakon osnivanja Banovine Hrvatske zalaže za autonomiju BiH, a nakon uspostave NDH pridružuje se ustaškom pokretu, te u jesen 1941. postaje potpredsjednik vlade.

Jugoslavenska nacionalna stranka (JNS), dvorska stranka kralja Aleksandra; nastala je krajem 1931. pod nazivom Jugoslavenska radikalno-selja ka demokracija (JRSD), a službeno je osnovana na prvom kongresu u srpnju 1933.

Jugoslavenska radikalna zajednica (JRZ), režimska strana ka formacija, nastala u kolovozu 1935. u jedinjenjem Radikalne stranke, Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO) i Slovenske ljudske stranke (SLS) pod vodstvom predsjednika vlade Milana Stojadinovica.

kadija, sudac koji sudi po šerijatskom pravu.

Kerestinec, koncentracijski logor smješten u dvorcu obitelji Erdödy nedaleko od Zagreba; osnovan je u NDH 19. IV. 1941, sastojao se od tri dijela: židovskoga, komunisti kog i tzv. jugoslavenskog. Od kraja svibnja u njemu su bili zatvoreni hrvatski komunisti ki prvaci uhi eni još za Banovine Hrvatske; 8. srpnja odvedeni su iz logora i dan kasnije strijeljani O. Keršovani, B. Adžija, O. Pri a, Z. Richtmann i šestorica njihovih drugova, a nakon neuspjelog bijega 13./14. srpnja ubijeni su A. Cesaree i deseci drugih zato enika (17. i 18. VII. 1941.). Logor je rasformiran krajem srpnja 1941.

KNOJ (Korpus narodne obrane Jugoslavije), posebna partizanska postrojba formirana 15. VIII. 1944. radi osiguranja voda i institucija partizanskog pokreta («zaštita NOB i tekovina revolucije») te borbe protiv ustaša, etnika i drugih tzv. ostataka kontrarevolucije. Do kraja rata formirano je 7 divizija KNOJ-a, odnosno 29 brigada.

Kominterna (Komunisti ka internacionala), popularni naziv za svjetsko udruženje komunisti kih partija; osnovana 1919. kao instrument provo enja politike Komunisti ke partije Sovjetskog Saveza i državnih interesa SSSR-a; ukinutaje 1943.

Komunisti ka partija Hrvatske (KPH), osnovana pod nazivom Komunisti ka stranka Hrvatske po etkom kolovoza 1937. u Anindolu kraj Samobora, kao dio strategije KPJ da preuzme vodstvo u nacionalnim pokretima u Kraljevini Jugoslaviji i iskoristi nacionalno pitanje za svoje ciljeve.

Komunisti ka partija Jugoslavije (KPJ), osnovana pod nazivom Socijalisti ka radni ka partija Jugoslavije (komunista) u travnju 1919. u Beogradu. Na izborima 1920. postaje tre a stranka po broju osvojenih zastupni kih mjesta. Pošto joj je zabranjeno djelovanje donošenjem Obznane (1920.) i Zakona o zaštiti države (1921.), prelazi u ilegalnost. Dolaskom J. Broza Tita za generalnog sekretara, utjecaj joj raste. God. 1941.-45. organizira i vodi partizanski pokret, na podru jima pod svojim nadzorom formira lokalne organe vlasti (narodnooslobodila ki odbori), zakonodavna i izvršna tijela federalnih jedinica i centralne zakonodavne (AVNOJ) i izvršne organe (NKOJ).

Kraljevina Jugoslavija, naziv jugo slavenske države od 3. X. 1929, uveden u vrijeme diktature kralja Aleksandra, do vojno-politi kog sloma u travanjskom ratu 1941.

Kraljevina SHS (Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca), naziv jugoslavenske države od tzv. jedinjenja 1. XII. 1918. do 3. X. 1929, kada je u vrijeme diktature kralja Aleksandra nazvana Kraljevinom Jugoslavijom.

krilnik, ustaški general, najviši in u Ustaškoj vojnici. Imali su ga samo S. Kvaterniki A. Voki , a posmrtno gaje dobio J. Franceti .

križari, izvorno naziv za pripadnike hrvatske laičke katoličke organizacije Veliko križarsko bratstvo. Nakon sloma NDH 1945. naziv za bivše pripadnike oružanih snaga NDH koji su vodili gerilsku borbu u Hrvatskoj i BiH. U kampanji protiv Katoličke crkve komunisti su u vlasti taj izraz rabili kako bi Katoličku crkvu proglasile odgovornom za podupiranje vojne pobune protiv režima. Na suđenju u rujnu 1946. E. Lisak i drugi optuženi su za »križarsku zavjeru«.

Krušica, koncentracijski logor kraj Travnika, gdje su za vrijeme Banovine Hrvatske internirani pripadnici ustaškog pokreta i pro-ustaških organizacija (Uzdanica). Za vrijeme NDH u njemu su bili zatočeni žene i djeca, ponajviše Židovi; zatvoren sredinom kolovoza 1941.

Lepoglava, kaznionica koja postoji od 1854., kada je pavlinski samostan pretvoren u tamnicu; 1914. uz nju je podignuta nova kaznionica. Za vrijeme NDH u njoj su bili zatvarani politički protivnici režima, a nakon pučeva Lorkovičevih -Voki ustaški dužnosnici, domobranski časnici i istaknuti prvaci HSS-a, od kojih su neki tamo i ubijeni (M. Lorkovič, A. Voki, Lj. Tomašević, I. Farolfr).

Lipari, naziv za logor (tvrđavu) na istoimenom talijanskom otoku u jugoistočnom dijelu Tirenskog mora, gdje su nakon marseilleskog atentata internirani pripadnici ustaškog pokreta u Italiji. U širem značenju obuhvaćao je i logore na otocima Stromboli i Gigliju.

Logornik, ustaški dužnosnik; nadležuje logora kojije obuhvaćao područje jednog kotara. Imenovao ga je postrojnik, a bio je odgovoran stožerniku. Njemu su podređeni tabornici i zbirnici na području njegova logora.

Mala antanta, savez između Kraljevine Jugoslavije, Čehoslovačke i Rumunjske, uspostavljen bilateralnim ugovorima 1920.-21. te zajedničkim ugovorom potpisani u Beogradu 21. V. 1929. Vezana je uz Francusku u očuvanju statusa quo u Srednjoj Europi i na Balkanu. Prestala postojati njemačkom okupacijom Čehoslovačke 15. III. 1939.

Marseilleski atentat, atentat na jugoslavenskoga kralja Aleksandra Karađorđevića koji su u Marseilleu 9. X. 1934. zajednički izvršili pripadnici ustaškog pokreta i VMRO-a; uz kralja Aleksandra u atentatu je ubijen i francuski ministar vanjskih poslova Louis Barthou. Pripremu atentata organizirao je E. Kvaternik.

Ministarstvo domobranstva (MINDOM), naziv ministarstva obrane NDH 1941.-43.

Ministarstvo oružanih snaga (MINORS), naziv ministarstva obrane NDH 1943.-45.; uveden 26.1.1943. kada je otpočelo spajanje domobranstva i Ustaške vojnice u jednu vojsku pod nazivom Hrvatske oružane snage (HOS).

muftija, tumač zakona; u muslimana najviši vjerski dužnosnik u nekoj zemlji ili pokrajini; nadležan je da izdaje fetve, autoritativne odgovore u pitanjima šerijatskog prava.

mujezin, umuslimana, osoba koja s minareta poziva vjernike na molitvu. Ako je stalni džamijski službenik, obavlja i druge sporedne poslove, a može zamijeniti i imama.

Muslimanska milicija (Huskina vojska), lokalne muslimanske vojne formacije koje je u Cazinskoj krajini u ljeto 1943. organizirao i vodio poznati muslimanski gerilski vođa Huška Miljković.

Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ), privremena partizanska vlada; najviši izvršni organ partizanskog pokreta u Jugoslaviji osnovan na II. zasjedanju AVNOJ-a 30. XI. 1943. Na čelu mu je bio J. Broz Tito, a postojao je do početka ožujka 1945. kada je na temelju sporazuma Tito-Šubašić formirana Privremena vlada DFJ.

Nacionalsocijalistička njemačka radnička partija (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei — NSDAP), vladajuća stranka u Njemačkom Reichu 1933.-45. God. 1944. imala je 6 milijuna članova. Poznatija po kraćem nazivu Nacistička partija.

načelnik, sudac koji sudi po šerijatskom pravu; kadija.

Narodna Republika Hrvatska (NRH), naziv federalne jedinice unutar FNRJ od 26. II. 1946. do ustava od 9. IV. 1963, kada mijenja ime u SRH (Socijalistička Republika Hrvatska).

Narodnooslobodilački pokret (NOP), naziv za partizanski pokret u Jugoslaviji.

Narodnooslobodilački partizanski odredi Jugoslavije (NOPOJ), naziv partizanske vojske od njezinog formiranja u srpnju 1941. do siječnja 1942, kada mijenja ime u Narodnooslobodilačku partizansku i dobrovoljačku vojsku Jugoslavije (NOPi DVJ). Taj naziv nosi od siječnja do studenoga 1942. Od 28. XI. 1942. do 1. III. 1945. naziva se Narodnooslobodilačkom vojskom i partizanskim odredima Jugoslavije (NOV i POJ), kraće Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije (NOVJ). Od 1. III. 1945. mijenja ime u Jugoslavenska armija (JA).

Nezavisna Država Hrvatska (NDH), država stvorena u vrijeme travanjskog rata 1941, a nestala nakon vojnoga poraza Njemačke u svibnju 1945. Proglasio ju je 10. IV. 1941. vođa domovinskoga ustaškoga pokreta S. Kvaternik u ime poglavnika A. Pavelića. Uspostavljena unutar osovinskoga »novog poretka«, za cijelo vrijeme svojega postojanja nije uspjela prekinuti vezanost za Njemačku i sile Osovine. Vidi poseban prilog: Kronologija političkih događaja u NDH 1941.-1945.

»nož dugih noževa«, naziv za događaje u noćima 29./30. VI. 1934, te sljedeća dva dana, kada je Adolf Hitler koristeći Himmlerove SS-jedinice pobio vodstvo SA (ukupno 77 osoba) na čelu s kapetanom Ernstom Röhmom. Naziv je prvi put uporabio sam Hitler u govoru u berlinskoj operi 13. VII. 1934.

Njemačka narodna skupina, službeni naziv za njemačku nacionalnu manjinu u NDH; imala je privilegiran položaj.

Orebov atentat, naziv za neuspjeli pokušaj atentata na jugoslavenskoga kralja Aleksandra Karađorđevića sredinom prosinca 1933. u Zagrebu, koji je trebao izvršiti Petar Oreb. Atentatore je otkrila jugoslavenska policija, te su P. Oreb i Josip Begović osuđeni na smrti obješeni, a trećina članova skupine I. Herenović uspio je pobjeći u inozemstvo.

Oružane snage (ORS), sastojale su se od domobranstva, Ustaške vojnice i oružništva. Domobranstvo i oružništvo potpadali su pod Zapovjedništvo vojske i Ministarstvo domobranstva, a Ustaška je vojnica imala samostalno zapovjedništvo sve do kraja 1943.

oružništvo, posebne jedinice u sastavu oružanih snaga koje su se brinule za održavanje javnoga reda i mira te osobne i imovinske sigurnosti građana. Uspostavljene 13. IV. 1941. odlukom povjerenika za unutarnje poslove M. Zanića, kojim je preimenovao dotadašnju žandarmeriju u Hrvatsko oružništvo i produžio njezin rad.

Osovina (sile Osovine), izvorno naziv za savez nacističke Njemačke i fašističke Italije, a prvi put ga je uporabio Benito Mussolini u govoru u Milanu 1. XI. 1936. Za vrijeme II. svjetskog rata izraz sile Osovine označuje Njemačku, Italiju, Japan i njihove saveznike.

Ozna (Odjeljenje zaštite naroda), jugoslavenska tajna policija, osnovana 1944., od 1946. djeluje pod imenom Udba (Uprava državne bezbjednosti).

perovoća, pisar; niži upravni službenik

pobornik, u ustaškom pokretu, pomoćnik zadužen za dio posla po ovlaštenju hijerarhijski višeg dužnosnika.

Poglavnik, poglavar, vođa; naslov vođe ustaškog pokreta i državnog poglavara NDH. ustaški pokret i NDH ustrojeni su na načelu potpune poslušnosti i odanosti Poglavniku, koji je neograničeni nositelj vlasti u pokretu i državi. Svi dužnosnici i ustanove rade prema nalogima, smjernicama i zakonima koje donosi poglavnik u ime naroda. Vlada je odgovorna Poglavniku, a Poglavnik povijesti i svojoj savjesti.

Poglavnikova tjelesna bojna (PTB), izvorno zamišljena kao elitna vojna postrojba ustaša povratnika, i to ponajprije onih koji su boravili u nekom od ustaških logora u inozemstvu. U stvarnosti uspostavljena kao posebna postrojba kojoj su pripadali istaknuti ustaški prvaci, tj. i oni koji nisu bili u logorima.

Poglavnikov tjelesni zbor (sbor) (PTS), osnovan 21.1. 1945. naredbom A. Pavelića, kao vrhovnoga zapovjednika hrvatskih oružanih snaga; u sastav zbora ušli su Poglavnikovi tjelesni zdrugevi postrojbeni u Poglavnikovu tjelesnu diviziju: 1. hrvatska udarna i 5. hrvatska divizija. Za zapovjednika je postavljen A. Moškov.

Poglavnikov tjelesni zdruge (sdrug) (PTS), poglavnikova tjelesna garda, posebna jedinica Ustaške vojnice; brojala je oko 7000 ljudi.

poglavni pobornik, pomoćnik Poglavnika, visoki dužnosnik u ustaškom pokretu, hijerarhijski odmah ispod poglavnika. Imenovao ih je i razrješavao Poglavnik; pobornici, kojih je najviše 7, čine Pobornički zbor.

Politbiro (Politički biro), vrhovni politički izvršni organ komunističke partije.

politički komesar, naziv za vojno-političkog dužnosnika u partizanskoj vojsci, partijski povjerenik s posebnim ovlastima; uveden po uzoru na Sovjetsku vojsku (politkom).

Ponova, skraćeni naziv Državnog ravnateljstva ponovo.

postrojnik (doglavnik-postrojnik; mini star-postrojnik), prema Propisniku od 13. VIII. 1942., upravlja radom sveukupnoga ustaškoga pokreta prema ovlastima, nalogima i uputama Poglavnika. Operativno rukovodi Glavnim ustaškim stanom, zamjenik je Poglavnika ustaškoga pokreta. Na čelu je postrojništva koje rukovodi organizacijama na terenu. Predlaže Poglavniku imenovanje upravnih zapovjednika i stožernika, a imenuje logornike i tabornike. Od 1942. supostrojnici (Lj. Sole, L. Sušić) imenovani državnim ministrima (ministri-postrojnici).

povjerenik, visoki ustaški dužnosnik, u hijerarhiji ustaškoga pokreta povjerenici u Glavnom ustaškom stanu (GUS-u) su bili iznad stožernika, ali bez izvršne organizacijske vlasti. Često se upravni zapovjednik ustaša nazivao glavnim povjerenikom GUS-a.

prabilježnik (državni prabilježnik), visoki državni dužnosnik, na čelu je Državnoga vijeća, imenuje ga Poglavnik. Čuva je državnoga pečata i supotpisuje sve zakone, odredbe i mjero-davna tumačenja.

prijeki sudovi, specijalni sudovi za provođenje terora osnovani u svibnju 1941. Imali su određeni teritorij, koji se podudarao s područjem pojedinoga sudbenoga stola, a za različita kaznena djela izricali su samo jednu osudu: kaznu smrti strijeljanjem. Sudilo se i onome koji »skriva ili na bilo koji način pruža pomoć osobama, za koje se može sumnjati« da su izvršili neko od kažnjivih djela ili »doprime maju izvršenje kojega od tih djela«. Protiv odluke suda nije dopušten nikakav pravni lijek, a molba za pomilovanje nema odgovornosti. Kazna smrti izvršava se nakon tri sata, računajući od časa proglašenja osude. Posebna vrsta prijekih sudova bili su pokretni prijeki sudovi, osnovani Zakonskom odredbom od 24. VI. 1941., čija se nadležnost protezala na cijelo područje NDH. Za potrebe prijekih sudova preuzet je i proširen Kazneni zakonik Kraljevine Jugoslavije od 27. I. 1929.

pristav, pomoćni sudski ili upravni službenik

prva hrvatska emigracija, naziv za skupinu bivših austro-ugarskih oficijera i političara HSP-a okupljenih oko generala Stjepana Sarkotića i Ivice Franka, koji su nakon uspostave Kraljevine SHS 1918. otišli u izbjeglištvo u Austriji. Osnovali su Hrvatski emigrantski komitet na čelu s I. Frankom, koji je kao svoj cilj istaknuo rušenje Jugoslavije i stvaranje hrvatske države. Nakon odlaska A. Pavelića u emigraciju 1929., pristali su uz njega i poduprli formiranje ustaškoga pokreta.

pučar Lorković-Vokić, uobičajeni naziv za pokušaj spašavanja NDH njegovim odvajanjem od Njemačke, koji je u ljeto 1944. organizirala skupina ustaških dužnosnika na čelu s ministrom unutarnjih poslova M. Lorkovićem i ministrom oružanih snaga A. Vokićem, a uz znanje A. Pavelića. Po vezavši se sratnim vodstvom HSS-a i visokim domobranskim oficijerima, pokušali su organizirati akciju kojom bi se uklonio ustaški režim i vlast prenijela na HSS, raskinula vezanost NDH za Njemačku, a NDH prevela na stranu sila pobjednica u II. svjetskom ratu. Neposredno uoči izvođenja, A. Pavelić je u noći 30./31. VIII. 1944. zaustavio akciju, a potom rukovodio uhititi većinu pučista, te su mnogi od njih smaknuti, među ostalima M. Lorković, A. Vokić, M. Jurčić, I. Farolfić i Lj. Tomašić.

rasni zakoni, naziv za niz zakonskih odredbi donesenih neposredno nakon uspostave NDH pod utjecajem nacista iz Njemačke. Najvažnije su: Zakonska odredba o državljanstvu, Zakonska odredba o rasnoj pripadnosti i Zakonska odredba o zaštiti arijske krvi i časti hrvatskog naroda (sve tri donesene 30. IV. 1941.), Zakonska odredba o zaštiti narodne i arijske kulture hrvatskog naroda (4. VI. 1941.) i dr. Rasni su zakoni bili su uporište za politiku istrebljenja Židova i Roma.

rasovi, poglavice, knezovi; isprva naziv za petoricu utjecajnih ustaša povratnika (E. Kvaternik, A. Moškov, V. Pečnikar, I. Herenić i E. Lisak), koji su imali veliku samostalnost djelovanja i znatan utjecaj na Poglavnika, kao osobe njegova posebnoga povjerenja i njegovi bliski suradnici iz emigracije. Nakon pada E. Kvaternika, tim se pojmom uz spomenutu četvoricu označavaju još neki ustaški pukovnici, ponajprije V. Luburić, V. Servatzy i R. Boban. Nazivali su ih katkad i pukovnička liga, jer su imali visoki ustaški čin pukovnika.

Ravnateljstvo za javni red i sigurnost (RAVSIGUR), središnja policijska ustanova NDH, osnovana po nalogu Poglavnika Odredbom ministra unutarnjih poslova A. Artukovića od 4. V. 1941. i Provedbenom odredbom njezinog ravnatelja E. Kvaternika od 13. V. 1941. Potkraj 1942. RAVSIGUR je preimenovan u Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost (GRAVSIGUR), u koji su uključene i djelatnosti Ustaške nadzorne službe (UNS-a), koja je i formalno ukinuta u siječnju 1943.

reis-ul-ulema, starješina učenjaka; vrhovni poglavar Islamske vjerske zajednice u BiH i Hrvatskoj sa sjedištem u Sarajevu.

reokupacija, naziv za ponovno talijansko zaposjedanje obalnog pojasa (Druga zona) u rujnu 1941, te za zapogedanje preostalog područja NDH do demarkacijske crte s njemačkim područjem (Treća zona), koje je talijanska vojska izvršila u listopadu 1941.

Rimski ugovori, naziv za tri ugovora (sporazuma) i Završni zapisnik, koje su 18. V. 1941. u Rimu potpisali Benito Mussolini i A. Pavelić nakon pregovora koji su započeli 25. IV. 1941. sastankom Ciano-Pavelić u Ljubljani. Pregovori su okončani 7. svibnja sastankom Mussolini-Pavelić u Monfalconeu (Tržiču). Ugovorima je veliki dio hrvatske obale i otoka pripao Italiji, NDH se obvezala da u Drugoj zoni (Jadranski obalni pojas) neće držati mornaricu ni graditi vojna uporišta, a prihvaćena je talijanska politička, ekonomska i vojna kontrola nad velikim dijelom NDH. Prilikom potpisivanja ugovora delegacija na čelu s A. Pavelićem je svečano ponudila hrvatsku krunu talijanskom vojvodi od Spoleta, te se stoga u ugovorima Hrvatska naziva kraljevina.

rojnici, niži ustaški dužnosnici, na čelu je roja kao osnovne teritorijalne jedinice ustaškog pokreta. U Ustaškoj vojsci rojnici najniži vojni čin, zapovjednik roja (desetine).

SA (Sturm-Abteilung), jurišni odred, poluvojnik organizacije njemačke Nacionalsocijalističke partije za borbene akcije; nakon obračuna s njezinim vodstvom u »noći dugih noževa«, preuzimaju manje važne zadatke.

Samostalna demokratska stranka (SDS), formirana u ožujku 1924. izdvajanjem skupine poslanika na čelu sa Svetozarom Pribićevićem iz Demokratske stranke. U početku zagovara unitarizam i centralizam, ali u studenom 1927. sklapa sporazum s HSS-om i stvara Seljačko-

demokratsku koaliciju, te prihvaća federalizam. Zajedno s HSS-om ulazi u vladu Cvetkovića - Maček, te u vladu generala Dušana Simovića.

Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), organizacija komunističke mladeži, osnovana u Zagrebu 1919., a prestala je postojati 1948. ujedinjavanjem s Narodnom omladinom Jugoslavije.

savezničar, naziv za upravnoga zapovjednika nekogod staleških saveza u ustaškom pokretu. Po odredbi Poglavnika u okviru Hrvatskoga ustaškoga pokreta djeluje 16 saveza (Savez seljaka, Hrvatski savez radnika, Savez privatnih namještenika, Savez državnih namještenika, Savez obrtnika, Savez slobodnih zvanja, Savez vatrogasaca i dr.). Savezi su pod jedinstvenim upravnim zapovjedništvom Glavnog saveza staliških postrojbi na čelu kojega je državni savezničar (prvi državni savezničar je bio A. Seitz, a potom I. Oršanić).

Sigurnosna služba (Sicherheitsdienst—SD), osnovana 1932. kao obavještajna služba SS-a, pod vodstvom Reinharda Heydricha postala jedina obavještajna služba Nacionalsocijalističke partije.

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), naziv druge, komunističke Jugoslavije od 7. IV. 1963. do njezinog raspada 1991.

Socijalistička Republika Hrvatska (SRH), naziv federalne jedinice unutar SFRJ, od 9. IV. 1963. do konstituiranja prvoga postkomunističkoga višestranačkog Sabora i usvajanja ustavnih amandmana 25. VII. 1990., kada je amandmanom LXIV naziv SRH promijenjen u RH (Republika Hrvatska).

SS (Schutz-Staffel), zaštitni odred, poluvojnih organizacija njemačke Nacionalsocijalističke partije formirane 1925., od 1934. kao elitne strane koje formacije imaju poseban status, te su podijeljene na: jedinice za unutarnju uporabu, vojne SS jedinice i SS sigurnosnu policiju.

Stara Gradiška, koncentracijski logor u NDH 1941.-44., formiran na mjestu dotadašnje kaznionice; počinje 1942. uključiti u kompleks logora Jasenovac, u ustaškim dokumentima spominje se i kao »Logor br. V«. U njemu su ubijene tisuće Židova, Srba i Hrvata, osobito su stradale žene i djeca.

Stockerau, austrijski gradić u blizini Beča; popularni naziv za Vojno učilište u Stockerau, poznato središte visokih vojnih učilišta za vrijeme Austro-Ugarske. Za vrijeme NDH svi pioniri Domobranske vojne akademije u Zagrebu završili su u tom učilištu dopunsko školovanje.

Stol sedmorice, vrhovni sud u Hrvatskoj sa sjedištem u Zagrebu, osnovan 1862. s banom kao predsjednikom; u razdoblju 1862.-1918. bio je vrhovni sud za Hrvatsku i Slavoniju; za vrijeme Kraljevine Jugoslavije 1918.-41. Stol sedmorice (Vrhovni sud u Zagrebu) imao je dva odjeljenja: Odjeljenje A, nadležno za područje Hrvatske i Slavonije na kojem je za Austro-Ugarske hrvatski Sabor imao zakonodavnu nadležnost, te Odjeljenje B, nadležno za Dalmaciju i Sloveniju. Nakon uspostave NDH nastavlja djelovati kao vrhovni sud za Hrvatsku, a za područje BiH ostala je nadležnost Vrhovnog suda u Sarajevu. Poglavnikovom odredbom od 21. VI. 1941. imenovani su suci i predsjednik Stola sedmorice.

stožernik, visoki ustaški dužnosnik, na čelu je stožera koji obuhvaća teritorij jedne velike župe. Tako su postojala 22 stožera, te poseban Sveučilišni stožer za grad Zagreb. Imenuje ih Poglavnik na prijedlog poštovnika.

Sud za zaštitu države, specijalni sud uspostavljen za suđenja političkim protivnicima Kraljevine Jugoslavije (komunistima, HSS-ovcima, ustašama i dr.). Sudio je prema Zakonu o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi od 1921.

Supersloda (Comando Supremo Slovenia-Dalmatia), Vrhovno zapovjedništvo za Sloveniju i Dalmaciju, naziv za vrhovno zapovjedništvo talijanske II. armate; uveden je 9. V. 1942.

šerijatsko pravo, skup propisa o pravu vlasništva, o obveznom, obiteljskom, nasljednom i kaznenom pravu, te o sudskom postupku, koji su izvedeni iz Kurana i islamske tradicije. Vrijedilo je u svim zemljama gdje je islam bio državna religija, pa je bilo na snazi na svim područjima pod turskom vlašću, a zadržalo se i nakon prestanka turske uprave. Ograničeno je na porodične, nasljedne i zadužbinske (vakufske) odnose muslimana. U Kraljevini Jugoslaviji u porodičnim i nasljednim poslovima muslimana sudili su državni šerijatski suci.

šestosijećinska diktatura, razdoblje samovlašća kralja Aleksandra, koje je počelo 6. I. 1929. kraljevim državnim udarom i objavom Manifesta o ukidanju Vidovdanskog ustava te raspuštanju Narodne skupštine i Vlade. Država je nazvana Kraljevinom Jugoslavijom, podijeljena je na devet banovina, pretežno sa srpskom većinom, strogo je zabranjeno spominjanje narodnoga imena, zabranjen rad političkih stranaka, ograničena sloboda govora, te je uvedeno vojno-policijsko nasilje, posebno protiv hrvatskih nacionalista i komunista.

tabornik, niži ustaški dužnosnik, na čelu je tabora, koji obuhvaća područje jedne upravne općine. Imenuje ga postrojnik na prijedlog logornika, a preko stožernika. Odgovoran je logorniku, a podređeni su mu zbirnici na području njegova tabora.

travanjski rat, naziv za jedanaestodnevni rat sila Osovine i Kraljevine Jugoslavije, započeo napadom Trećeg Reicha na Kraljevinu Jugoslaviju 6. IV. 1941. a okončan bezuvjetnom kapitulacijom jugoslavenske vojske 17. IV. 1941. (stupila na snagu 18. IV. 1941. u podne, kada su obustavljene borbe). Rat je započeo 6. travnja u zoru njemačkim zračnim bombardiranjem Beograda, 10. travnja njemačka vojska je ušla u Zagreb, 12. travnja zauzet je Beograd, potom nije došlo do općeg rasula jugoslavenske vojske na svim bojištima.

Udba (Uprava državne bezbjednosti), jugoslavenska tajna policija; formirana pod imenom Odjeljenje zaštite naroda (Ozna) u svibnju 1944. pri Povjerenstvu za narodnu obranu NKO J-a. God. 1946. mijenja ime u Upravu državne bezbjednosti. Od 1964. djeluje pod imenom Služba državne bezbjednosti (SDB).

upravni zapovjednik, visoki ustaški dužnosnik, na čelu je upravnog zapovjedništva u Glavnom ustaškom stanu (GUS-u). Naziv se odnosio na upravno zapovjedništvo ustaša, ustaškinja (Ženske loze) i ustaške mladeži, a upravni se zapovjednici staleških postrojbi nazivaju saveznicima (odnosno državnim saveznicima). Upravni zapovjednik ustaša bio je poznat i pod nazivom glavni povjerenik GUS-a.

Ustaša – hrvatska revolucionarna organizacija (UHRO), izvorni naziv ustaškog pokreta koji se prvi puta spominje u prvoj polovici 1932., kada je objavljen Ustav UHRO; 10. V. 1941. Poglavlakje preimenovao UHRO u UHOP (Ustaša— hrvatski oslobodila ki pokret).

Ustaška mladež, osnovana odredbom Poglavnika od 4. XI. 1941. kao sastavni dio ustaškog pokreta; po zakonskoj odredbi u nju se postrojava cjelokupna hrvatska mladež od 7. do 21. godine života. Dijeli se na ustašku uzdanicu (7.-11. god.; pu ka škola); ustaške junake (11.-15. god.; okvir gra anske škole, niži razredi gimnazije); ustašku Star evi evu mladež (15.-21. god.); te sveu ilištarce i sveu ilištarke. Njome upravlja upravno zapovjedništvo na elu s upravnim zapovjednikom podre enim izravno Poglavlniku.

Ustaška nadzorna služba (UNS), posebna policijska služba ustaškog pokreta uspostavljena odredbom Poglavnika u lipnju 1941.; 1941.-42. najmo nija policijska ustanova u NDH koja je imala vrlo široke ovlasti: pravo nadzora nad cjelokupnim radom upravnih i ustaških dužnosnika, te spre avanje svih djelatnosti »koje bi ugrožavale slobodu i nezavisnost NDH, mir, spokojnost i sigurnost hrvatskog naroda i tekovine oslobodila ke borbe Hrvatskog ustaškog pokreta«. UNS se sastojao od etiri ureda: Ured I — Ustaško redarstvo (poslije Zaštitno redarstvo), politi ka policija, imao je posebne odsjeke (komunisti ki, židovski, srpski) te vlastite zatvore; Ured II — Ustaška obavještajna služba, obavljao uhi enja i provodio istrage; Ured III — Ustaška obrana, organizirao osnivanje i održavanje koncentracijskih logora; Ured IV — Ustaški osobni ured. Poslije je osnovan i Ured V — Ustaška sigurnosna služba, organizirao Paveli evu tjelesnu stražu. UNSje ukinut Zakonskom odredbom od 21.1.1943., a njegove djelatnosti su uklju ene u novoosnovano Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost (GR AV SIGUR), osim Ustaške sigurnosne službe koja je ušla u sastav Poglavlnikova tjelesnoga zdruaga.

Ustaška obrana, naziv za Ured III Ustaške nadzorne službe (UNS); ustaška vojno-policijska formacija koja je organizirala i vodila koncentracijske logore.

Ustaška vojnica, ustaška vojska, osnovana odredbom Poglavnika od 10. V. 1941., kao oružana vojna fonnacija ustaškog pokreta izvan okvira vojne organizacije NDH. Jezgru su joj inili ustaše povratnici. Zakonskom odredbom od 17. VII. 1942. detaljno je regulirana kao sastavni dio oružanih snaga. Z apovjednika i njegova zamjenika imenovao je Poglavlak i oni su bili izravno podre eni njemu. U organizacijskom smislu dijelila se na šest službi: Poglavlakov tjelesni zdrug, redovite djelatne bojne, pripremne ustaške bojne, pri uvne ustaške bojne, ustaški podmladaki vojno-radna služba.

ustaški pokret, revolucionarna nacionalisti ka organizacija koju je nakon odlaska u emigraciju osnovao A. Paveli pod nazivom Ustaša — hrvatska revolucionarna organizacija (UHRO). God. 1932. objavljenje Ustav UHRO-a, a 1933. Na ela ustaškog pokreta, kao temeljni akti pokreta. Ustanovljenje i Glavni ustaški stan (GUS), kao pomo ni organ poglavnika. Osnivaju se logori za obuku u Italiji i Madžarskoj, izvode diverzije, atentati i si. Nakon marseilleskog atentata 1934. ustaše su internirane na Liparske otoke i onemogu eno im je djelovanje sve do 1939. kada se pogoršavaju odnosi Italije i Jugoslavije. U Hrvatskoj se pod vodstvomM. Budaka i S. Kvaternikaod 1938. oblikuje domovinski ustaški pokret, kojije uspio u vrijeme travanjskog rata 1941., uz pomo njema kih izaslanika, proglasiti Nezavisnu Državu Hrvatsku 10. IV. 1941. Nakon povratka A. Paveli a, formalizirana je uloga pokreta kao isk-lju ivoga i jedinoga politi kog tijela i organizacije u NDH. Uspostavljen je GUS, Ustaška

vojnica i Ustaška nadzorna služba (UNS). Pod nadzorom GUS-a izgrađeno je teritorijalno ustrojstvo pokreta. Imenovani su ustaški povjerenici, koji su formirali logore, tabore i zbiove, a u svakoj velikoj župi osnivanje ustaški stožer sa stožerni komandom. Cjelokupna organizacija pokreta ustrojena je po spolu i starosti, te su na toj osnovi unutar pokreta stvorene tri organizacije: ustaše (Organizacija ustaša), okuplja muške članove pokreta iznad 21 godine; ustaškinje (Ženska loza ustaškog pokreta), okuplja odrasle ženske članove pokreta; Ustaška mladež, okuplja mušku i žensku omladinu do 21. godine, s posebnim statusom studentske omladine.

Uzdanica, pripomoćna zadruge, koju su 1938. osnovali vođa i domovinskoga ustaškoga pokreta M. Budak i S. Kvaternik; njezini su ogranci bili jezgre formiranja ustaških organizacija. Okupljala je uglavnom sveu ilišnu mladež. Za vrijeme Banovine Hrvatske članovi su bili izloženi progonima i zatvaranju, internirani u Lepoglavu ili u logor Kruševicu. Izdavala je list *Hrvatski narod*, skrblila o progonjenim članovima i njihovim obiteljima, te organizirala prosvjetno-promidžbenu aktivnost. Nakon uspostave NDH raspuštena.

Velebitski ustanak (Liki ustanak), naziv za oružani napad skupine pripadnika ustaškog pokreta na žandarmerijsku postaju u selu Brušani kraj Gospića 6.—7. IX. 1932. Akciju je organizirala tzv. Gospićka ustaška grupa (Juco Rukavina, A. Aituković, M. Došen), a izvelaju je uz pomoć skupine naoružanih ustaša koji su iz Italije preko Zadra došli u Liku.

veliki župan, visoki upravni dužnosnik koji je kao pouzdanik Vlade vodio građansku upravu svoje župe. Imenovao ih je Poglavnika prijedlog ministra unutarnjih poslova.

vitez, naslov koji se dodjeljivao onima koji su odlikovani s nekim od jedanaest najviših odlikovanja NDH, koja su davala pravo nositelju odlikovanja da svojem imenu doda taj naslov.

Vichy, naziv za francusku vladu koju je uspostavio maršal Potain za vrijeme nacističke okupacije Francuske 1940.—44.; sjedište vlade bilo je u gradu Vichyju.

VMRO (Vnatrešna makedonska revolucionarna organizacija), Unutrašnja makedonska revolucionarna organizacija, makedonska nacionalnooslobodilačka organizacija, osnovana 1903. u Solunu. Pod vodstvom V. Mihajlova surađuje s ustaškim pokretom na stvaranju nezavisnih država Makedonije i Hrvatske. Zajednički izvode atentat na Marseilleu 1934., a V. Mihajlov za vrijeme NDH boravi u Zagrebu kao poseban Pavelićev gost.

vojskovođa, najviši čin u domobranstvu NDH; imao ga je samo S. Kvaternik.

vojvoda, u etničkoj vojsci visoki vojni čin koji se dobivao samo u ratu.

vrhovnik, suveren, starješina; šef države, nositelj vrhovne vlasti; naslov visokog dužnosnika u industriji.

vrhovnik rada, dužnosniku Državnoj radnoj službi, hijerarhijski odmah do državnog vođe rada.

Vrhovni štab (VŠ), naziv vrhovnoga zapovjedništva partizanske vojske od kraja rujna 1941. do 1. III. 1945, kada mijenja ime u Generalštab JA.

Wehrmacht, njemačke oružane snage, kopnena vojska, zrakoplovstvo i mornarica.

zbirnik, niži ustaški dužnosnik, na čelu je zbirna jedinica koja obuhvaća jedno selo, zaselak ili jedan gradski blok. Imenuje ih istožermkraprijedlogtabornikaapreko logornika.

Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH), najviše političko predstavničko tijelo partizanskog pokreta u Hrvatskoj; osnovano na I. zasjedanju u Otočcu i na Plitvičkim jezerima 13.—14. VI. 1943. Na IV. zasjedanju u Zagrebu 24.—25. VII. 1945. mijenja naziv u Narodni sabor Hrvatske.

Zemlja, grupa likovnih umjetnika i arhitekata osnovana 1929. pod vodstvom K. Hegedušića na socijalno kritičkom umjetničkom programu. God. 1935. policijski zabranjena.

Ženska loza ustaškog pokreta (ustaškinje), organizacija žena unutar ustaškog pokreta, osnovana posebnom odredbom Poglavnika iz studenog 1941., okupljala pripadnice ustaškog pokreta iznad 21 godine.

Priredio Slaven Ravli

Zahvala

U izradi leksikona *Tko je tko u NDH* pomogle su nam mnoge ustanove i pojedinci te im se ovom prigodom svima zahvaljujemo. Posebnu zahvalnost valja odati dr. Josipu Bratuli u, dr. Trpimiru Macanu, prof. Vinku Nikoli u i dr. Franji Šanjeku, koji su nam od početka izrade abecedarija pa do konačne redakture pomagali savjetima i dopunama. Znatnu su nam pomoć na različite načine pružili i dr. Milan Blažeković, Tomislav Držić, Tomislav Hruškovec, Milan Ilinić, Zdravko Jurak, Stjepan Kljuić, Ottone Novosel, Srećko Pšeničnik, Tomislav Sabljak, dr. Eva Sedak, Hasan Šuljak i Pablo Tijan. U prikupljanju i provjeri podataka stručnu pomoć pružili su nam brojni pojedinci i ustanove. Njihov bi popis bio dug i zato se posebno zahvaljujemo djelatnicima Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, Kartoteke Gradskih groblja Mirogoja, Matičnog ureda općine Centar u Zagrebu, Matičnih ureda u Gospiću, Šibeniku, Mostaru i Drinovcima, Povijesnog muzeja u Bjelovaru, Povijesnog arhiva u Rijeci, Arhiva za likovnu umjetnost HAZU, sakralne baštine Senja, talijanskog državnog Povijesno-diplomatskog arhiva u Rimu, te Rektorata Sveučilišta u Zagrebu. Svima koji su nam na bilo koji način pomogli najtoplije se zahvaljujemo. Bez njihove pomoći ova knjiga zasigurno ne bi bila dovršena u tako kratkom vremenu. Također, unaprijed se zahvaljujemo svima koji će se na i ponukanima da Uredništvo upozore na možebitne nedostatke i pogreške, odnosno da dopune postojeće podatke.

Uredništvo

Sadržaj

<i>Rije uredništva</i>	V.
<i>Nezavisna Država Hrvatska. Pristupi i dvojbe (Trpimir Macan),</i>	VII.
<i>Suradnici</i>	XII.
<i>Kratice</i>	XV.
LEKSIKON	1
KRONOLOGIJA POLITIČKIH DOGAĐAJA U NDH 1941.-1945.	439
HRVATSKI DRŽAVNI SABOR	447
VLADA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	453
POSLANSTVA I POSLANICI U NDH	461
NOGOMET U NDH	463
GLOSARIJ	467

NAKLADNIK
MINERVA d.o.o.
Zagreb, Slavonska avenija 4

ZA NAKLADNIKA
Zeljko Repe

GRAFIKA PRIPREMA
Durieux d.o.o., Zagreb

TISAK I UVEZ
ZRINSKI d.d., Makovec

TISKANO U 3000 PRIMJERAKA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 929(497.5 (1941/1945))

TKO je tko u NDH : Hrvatska 1941 -1945. / < glavni urednik Darko Stupari >. - Zagreb : Minerva, 1997. - XV, 484 str. ; 24 cm. - (Biblioteka Leksikoni ; 2)

Str. VII–XI : Nezavisna Država Hrvatska : pristupi i dvojbe / Trpimir Macan.

Sadrži i : Kronologija političkih događaja u NDH 1941 -1945. / priredio Slaven Ravli .

ISBN 953-6377-03-9

970122013

Leksikon TKO JE TKO U NDH (Hrvatska 1941.-1945.) izbor je osoba koje su stvarale NDH, njome upravljale i za nju ratovale, te istaknutih osoba iz kulture, umjetnosti, znanosti, gospodarstva, športa, crkvenog i cjelokupnog javnog života. Uvrštene su i osobe koje su se toj državi protivile i borile protiv nje, zatim njezine žrtve, ali i jugoslavenske, etni ke, partizanske, njema ke i talijanske žrtve. U leksikon TKO JE TKO U NDH uvršteno je više od tisu u životopisa u kojima su obra ene injenice i podaci koji su se mogli potvrditi dosadašnjim istraživanjima.